T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI
(TÜRK-İSLAM EDEBİYATI) ANA BİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

NAZÎR İBRAHİM ve DÎVÂNI
(Metin-Muhtevâ-Tahlîl)

Necdet ŞENGÜN

Danışman

Prof. Dr. İlhan GENÇ

İzmir
2006

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum "Nazîr İbrahim ve Dîvânı (Metin-Muhtevâ-Tahlîl)" adlı çalışmanın tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurla doğrularım.

09 / 09 / 2006
Necdet ŞENGÜN

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün ……../ ………/ 2006 tarih ve ……….sayılı toplantısında oluşturulan juri tarafından Lisansüstü Yönetmeliği'nin …………….maddesine göre İslam Tarihi ve Sanatları (Türk İslam Edebiyatı) Ana Bilim Dalı doktora öğrencisi Necdet ŞENGÜN'ün "Nazîr İbrahim ve Dîvânı (Metin-Muhtevâ-Tahlil)" konulu tezi incelenmiş ve aday ……../……..2006 tarihinde, saat …………..'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra ………dakikalık süre içerisinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan ana bilim dallarından jüri üyelerince sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin …………………… olduğundan oy ……………………ile karar verilmiştir.

BAŞKAN

ÜYE **ÜYE**

ÜYE **ÜYE**

YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU

Tez No :
Konu Kodu :
Üniversite Kodu :

Tezin Yazarının:

Soyadı: **ŞENGÜN** Adı: **Necdet**

Tezin Türkçe Adı: **Nazîr İbrahim ve Dîvânı (Metin-Muhtevâ-Tahlîl)**

Tezin Yabancı Dildeki Adı: **Nazir İbrahim and His Dîwan (Text-Contents-Analysis)**

Tezin Yapıldığı:

Üniversite: **Dokuz Eylül** Enstitü: **Sosyal Bilimler** Yıl: **2006**

Diğer Kuruluşlar:

Tezin Türü:

1. Yüksek Lisans: ☐ Dili: **Türkçe**
2. Doktora: ■ Sayfa Sayısı: **XLII + 1048**
3. Tıpta Uzmanlık: ☐ Referans Sayısı: **304**
4. Sanatta Yeterlilik: ☐

Tez Danışmanının:

Ünvanı: **Prof. Dr.** Adı: **İlhan** Soyadı: **GENÇ**

Türkçe Anahtar Kelimeler	**İngilizce Anahtar Kelimeler**
1. Divan Edebiyatı	1. Ottoman Poetry
2. Divan	2. Diwan
3. Nazîr İbrahim	3. Nazir İbrahim
4. Tasavvuf	4. İslamic Mistisizm
5. Gülşeniyye	5. Gülsheniyye

Tezimin fotokopi yapılmasına izin veriyorum.

Yazarın İmzası Tarih: **09 / 09 / 2006**

ÖZET

“Nazîr İbrahim ve Dîvânı (Metin-Muhtevâ-Tahlîl) adlı bu çalışmamız –tez başlığında da ifade edildiği gibi- iki ana bölümden müteşekkildir. Bunlardan birincisi Nazîr İbrahim’in kimliği, hayat hikayesi, eserleri ve edebî yönünüdür. İkincisi ise; Nazîr İbrahim’in en önemli çalışması konumunda olan Dîvânıdır. Dîvân metni nüshalar karşılaştırılarak yeniden oluşturulmuş ve bu oluşturulan metin esas alınarak tahlil çalışması yapılmıştır.

Tezimizde bu iki ana bölüm alt başlıklara ayrılarak daha ayrıntılı bir inceleme hedeflenmiştir. Bu bağlamda tezimiz beş bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler değerlendirilmeden evvel Nazîr İbrahim’in yaşadığı dönemi ortaya koymak adına bir giriş eklenmiştir. İlk bölümde yukarıda da ifade edildiği gibi Nazîr İbrahim’in hayat hikayesi, eserleri ve edebî yönü ortaya konulmuştur.

İkinci bölümde Nazîr İbrahim’in din ve tasavvuf hakkındaki düşünceleri kavramlar üzerinden incelenmiştir. Dîvân’da sık kullanılan ve şâirin düşünce dünyasına anlamlar katan bu kavramların açıklanmasına gidilmiş, böylece hem şâirin düşüncesi hem de dönemin anlayışı hakkında bazı ip uçları yakalanmaya çalışılmıştır. Kavram incelemesi çalışmasında sözlükler ve konuyla alakalı bilgi veren kitaplara da müracaat edilmiştir.

Çalışmamıza konu teşkil eden şâirin din ve tasavvuf anlayışı kadar dünya anlayışı da önemli bulunmuş ve üçüncü bölümde cemiyet, dördüncü bölümde ise tabiat anlayışına yer verilmiştir. Bu kısımlar da kavram tahlîli yöntemiyle ele alınmıştır. İncelemeye tabi tutulan bu kısımlar sayesinde şâirin dîvân edebiyatı geleneğinde kullanılan formları kullanış biçimi de yansıtılmıştır.

Son bölümde ise şâirin farklı divan nüshaları karşılaştırılarak tenkitli metin elde edilmiş, sağlam bir metin kurma çabasında olunmuştur.

ABSTRACT

This study that titled "Nazir Ibrahim and His Diwan (Text-Contents-Analysis) – as expressed in the title of thesis – consists of two main chapters. First of these is Nazir Ibrahim's identity, his life story, his works and his thought and literary personality. Second is Nazir Ibrahim's Diwan which is the most important one of his works. Text of Diwan was restored by way of comparison of copies and the study of analysis was based on this restored text.

The more detailed examination was aimed to by separating main titles in these two main chapters in to subsequent headlines. This thesis is composed of five chapters. An introduction has been added to before evaluation these five chapters about the period of Nazir İbrahim's time. In the first chapter – as mentioned above – Nazir İbrahim's life, his works and literary aspect are put forth for consideration.

Thoughts of Nazîr İbrahim regarding religion an Islamic mysticism have been researched within the frame of concepts. These concepts which inform on us the world of thought of poet and are used frequently in his Diwan, are made public. In this manner both thought of poet and understanding of his life period can be possible. In the study of concepts, it is applied to dictionaries and other topic-related books.

Not only thought of religion and Islamic mysticism of poet as a subject of my thesis but also his comprehension of world are considered important. Because of this, in the third chapter his understanding of society and in the fourth chapter his understanding of nature was explained. These parts of study also were taken up on method of concept analysis. Thanks to analyzed parts, way of using forms of poet which have been used in Diwan literature were reflected, in this study.

In the final chapter, Critique Text was produced by comparison of different copies of Diwan. In this way, we tried our´s hardest to set the trustworthy text.

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

NAZÎR İBRAHİM HAYATI, ESERLERİ, FİKRÎ ve EDEBÎ ŞAHSİYETİ

İKİNCİ BÖLÜM

NAZÎR İBRAHİM DÎVÂNINDA DİN VE TASAVVUF

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NAZÎR İBRÂHİM DÎVÂNINDA CEMİYET

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

NAZÎR İBRÂHİM DÎVÂNINDA TABİAT

BEŞİNCİ BÖLÜM

NAZÎR İBRAHİM DÎVÂNI (TENKİTLİ METİN)

ÖNSÖZ

Tasavvuf düşüncesi, Türk edebiyatını besleyen ana damarlardan biri olarak kabul edilmektedir. Türk edebiyat tarihine baktığımızda eser meydana getiren hemen her müellifin, bu düşünceyi doğrulayan faaliyetler içerisinde olduğu görülmektedir. Hatta bu düşüncenin, başlangıcından bugüne kadar Türk edebiyatının içerisinde var olmaya devam ettiği söylenebilir. Türklerin Müslüman olmalarında önemli bir yere de sahip olan tasavvuf düşüncesinin Orta Asya'da Hoca Ahmed Yesevî ile başlayıp Yunus Emre ile Anadolu'ya aktarılması ve Mevlânâ ile de yüksek zümrelere hitap eder bir hal alması, bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla daha sonraki dönemlerde de bu etkinin yoğunlaşarak devam ettiği görülür. Bu etki ile oluşturulan edebî mahsüller, Türk edebiyatı içerisinde ayrı bir kategori oluşturmuştur. Tekke Edebiyatı, Dînî Edebiyat, Dînî-Tasavvufî Türk Edebiyatı ve Türk Tasavvuf Edebiyatı gibi adlarla ifade edilen bu kategori Türk edebiyatı içinde önemli bir yere sahiptir.

Çalışmamıza konu teşkîl eden Edirneli Nazîr İbrahim Gülşenî de Türk Tasavvuf Edebiyatının XVIII. yüzyıldaki temsilcilerinden biri olarak kabul edilmektedir. Son yıllarda özellikle Doç. Dr. Himmet Konur'un çalışmalarıyla dikkatimizi çekmeye başlayan Gülşenî tarîkatı ve onun Türk Edebiyatındaki yansımaları, bizi bu tür bir çalışmaya sevk etmiştir. Pek çok yerde kadılık ve kadı naibliği görevlerinde bulunan, aynı zamanda otuz kadar eser meydana getiren Nazîr İbrahim, hakkında bugüne kadar pek fazla çalışmanın yapılmadığı önemli kadı şâirlerimizden birisidir. Onun ilim adamlığı yanında mutasavvıf kimliği de son derece önemlidir. Nazîr İbrahim XVIII. yüzyılın özellikle ikinci yarısında yaşaması ve vefatından bir süre sonra başlayan toplum yapısındaki değişmeler nedeniyle kaynaklarımızda kendisine yeteri kadar yer bulamamış, eserlerinin pek çoğu tek nüsha halinde kalmış veya kaybolmuş bir müelliftir. Hakkındaki ansiklopedik ve biyografik bilgiler son derece sınırlıdır ve genelde bu bilgiler birbirini tekrar etmektedir. Bu nedenle çalışmamızda bu ansiklopedik ve biyografik kaynakların yanında, onun ulaşılabilen eserlerinden de istifadeye gidilmiştir. Bu çalışmada onun eserleri hakkında kısa bilgiler verilmiş, tezimizin asıl konusu olan *Nazîr Dîvânı*, onun şâirlik yönünü ve tasavvufî düşüncelerini açıklamak maksadıyla ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Tezimiz bir giriş ve beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde şâirin yaşadığı dönem hem edebî hem de sosyal ortam açıdan incelenerek, şâirin böyle bir ortamda işgal ettiği yer ortaya konulmaya çalışılmıştır. Birinci bölümde şâirin hayat hikayesi ve meydana getirdiği eserler, mevcut kaynaklara dayanılarak incelenmiştir. Yukarıda ifade edildiği gibi bu bölümde mevcut kaynakların yeterli olmaması durumunda, çoğu zaman şâirin kendi eserlerinden yararlanılmıştır. Eserleri manzûm ve mensur olmak üzere iki ana başlık altında değerlendirilmiş, ulaşma imkanı bulduğumuz eserleri ayrıntılı şekilde; ulaşamadığımız eseri de, kaynakların verdiği bilgiler çerçevesinde ele alınmıştır. Yine incelenen bu eserleri ve *Dîvân*'ı sayesinde şâirin fikrî ve edebî şahsiyeti, şâirliği ve yazarlığı hakkında değerlendirmelerde bulunulmuştur.

İkinci bölümde şâirin din ve tasavvuf anlayışı ortaya konmaya çalışılmış, bazı kavramlar üzerinden onun din ve tasavvuf anlayışı ayrı ayrı ele alınmıştır. Bu bölümde incelemeye tabi tutulan kavramlar hakkında kısa bilgiler verildikten sonra, şâirin o kavrama atfetmiş olduğu mana ve kullanım şekli gösterilmiştir. Yine bu bölümde şâirin *Dîvân*'ında bir şekilde yer verdiği âyet ve hadislerin bir dökümü yapılmıştır.

Üçüncü bölüm "*Nazîr İbrahim Dîvânı'nda Cemiyet*" başlığı altında düzenlenmiş ve şâirin hem gerçek hayatta ilişkili olduğu toplum, toplumun önemli karakterleri ve toplum yapısı hakkında bazı bulgulara ulaşılmış, hem de şâirin konuyla alakalı edebî formlara yaklaşımı ve bunları eserlerinde ele alış tarzı gün yüzüne çıkarılmaya çalışılmıştır.

Şâirin yukarıda belirttiğimiz konulara ilgisi yanında âlem ve tabiat tasavvuru, gördüğü ve içinde yaşadığı âlemi algılayış biçimi, bizce önemli görülmüş ve bu husus dördüncü bölümde "*Nazîr İbrahim Dîvânı'nda Tabiat*" başlığı altında incelenmiştir.

Çalışmamızın son bölümünde *Nazîr İbrahim Dîvânı*'nın ilmî bir metnini ortaya koymak maksadıyla oluşturduğumuz tenkitli metin verilmiştir. Aslında tenkitli metin oluşturma çalışmaları tezimizin ilk adımlarından birini teşkil etmiş, yukarıda bahsedilen incelemeler bu metne göre yapılmıştır. Tüm araştırmalarımız sonucunda yurtiçi ve yurtdışı el yazması eser kütüphanelerinde Nazîr İbrahim'e ait iki dîvan nüshasının olduğu tespit edilmiş, birbirinden birçok açıdan farklı bu iki nüshanın

karşılaştırılmasıyla tenkitli metin elde edilmiştir. Süleymaniye Kütüphanesindeki nüshaya S adı, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesindeki nüshaya İ adı verilmiş, çalışmamızda S nüshası sadece tertip bakımından esas alınmıştır. Bu iki nüsha arasındaki farklılıklar dipnotlarda ifade edilmiş, mana, vezin ve şâirin karakteri ölçütlerine uygun olarak en doğru ifadeler seçilmeye çalışılmıştır.

Son olarak, çalışmamızda büyük katkıları olan merhûm hocam Prof. Dr. Halil İbrahim ŞENER başta olmak üzere, danışman hocam Prof. Dr. İlhan GENÇ'e, Prof. Dr. Mehmet ŞEKER'e, konu seçiminde ve tezin şekillenmesinde yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. Himmet KONUR'a, Doç. Dr. Bilal KEMİKLİ'ye ve Yard. Doç. Dr. Şerife YALÇINKAYA'ya, tezimi okuma ve eleştirme lütfunda bulunan Dr. Ali ÖZTÜRK'e, Farsça metinlerin tercümesinde yardımcı olan Arş. Gör. Ali ERTUĞRUL'a, Arapça metinlerin tercümesinde katkılarını esirgemeyen Arş. Gör. Murat SULA'ya, yine tezimizde katkıları bulunan Arş. Gör. İlyas YAZAR ve Arş. Gör. Mehmet Şamil Baş'a ayrıca benim için gerekli çalışma zamanı ve zeminini hazırlayan kıymetli eşime teşekkürü bir borç bilirim.

Necdet ŞENGÜN
İzmir, 2006

KISALTMALAR

a.g.e.: Adı geçen eser
a.g.m.: Adı geçen makale
AKM: Atatürk Kültür Merkezi
AÜİFD: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
bkz: Bakınız
C: Cilt
CÜİFD: Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Çev: Çeviren
D.: Doğumu
DEÜ: Dokuz Eylül Üniversitesi
DİA: Diyanet İslam Ansiklopedisi
H.: Hicrî
Haz: Hazırlayan
İ: İstanbul Üniversitesi Ktp nüshası
İA: Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi
İÜEF: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Ktp: Kütüphâne
M.: Mîlâdî
MEB.: Millî Eğitim Bakanlığı
MÜİF: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
no.: Numara
Ö.: Ölümü
s: Sayfa
S: Sayı
S(der): Süleymaniye nüshası derkenarı
Sad: Sadeleştiren
SBE:Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDAY: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
TDEA: Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları
TDK: Türk Dil Kurumu
Ter.: Tercüme
trz: Tarihsiz
TTK: Türk Tarih Kurumu
v.d.: ve diğerleri
vd.: ve devamı
Yay: Yayınları
yp: yaprak
yrz: Yersiz
yy.:
Yz: yazma

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

ء ا: **a,e**	ض :**ż**
ا : **ā**	ط :**ṭ**
ب : **b**	ظ :**ẓ**
ت : **t**	ع :ʿ
ث : **s̱**	غ :**ġ**
ج : **c**	ف : f
ح : **ḥ**	ق :**ḳ**
خ : **ḫ**	ك : **k**
د : **d**	ك : **g**
ذ : **ẕ**	ك : **ñ**
ر : **r**	ل : **l**
ز : **z**	م : **m**
س : **s**	ن : **n**
ش : **ş**	و : **v**
ص : **ṣ**	ه : **h**
ض : **ḍ**	ي **: y**

GİRİŞ

XVII. yüzyıl sonlarında doğan ve XVIII. asrın sonlarına doğru vefat eden Nazîr İbrahim el-Edirnevî'nin yaşadığı zaman dilimi (1694-1774 M / 1105-1188 H), Osmanlı imparatorluğu açısından çöküş devri olarak tabir edilen bir döneme rastlamaktadır. Fakat bu çöküş daha çok siyasî alanda olurken edebî ve kültürel hayatta –eski inkişaf olmamakla birlikte- birtakım hareketliliklerin devam ettiği görülür. Bu dönemde her ne kadar önceki dönemlerdeki kadar şâir yetişmese ve bunlar birinci sınıf şâir kabul edilmeseler de durum siyasî alanda görülen vahamet kadar değildir. Bununla birlikte yaşanılan dönemin siyasî sonuçlarının, edebî ve kültürel alana hiçbir etkisinin olmadığı da iddia edilemez. Tabiî ki bu dönemde yaşanılan kötü hâdiseler edebî hayatı da olumsuz etkilemiş ve yukarıda belirttiğimiz gibi edebî ortama da tesir etmiştir. Nazîr İbrahim'in eserlerini özellikle de konumuz olan *Dîvân*'ını daha iyi tetkik edebilmek maksadıyla şâirin yaşadığı çağı genel hatlarıyla incelemeyi uygun görmekteyiz.

A. XVIII. Yüzyılda Siyasî ve Sosyal Durum

XVIII. yüzyılda altı padişah iş başına gelmiş ve Nazîr İbrahim bunlardan dördünün saltanatını idrak etmiştir. XVIII. yüzyılda iktidara gelen padişahlar şunlardır: Sultan III. Ahmed (1703-1730 M / 1115-1143 H), Sultan I. Mahmud (1730-1753 M / 1143-1168 H), Sultan III. Osman (1753-1757 M / 1168-1171 H), Sultan III. Mustafa (1757-1774 M / 1171-1187 H), Sultan I. Abdülhamid (1774-1789 M / 1187-1203 H) ve Sultan III. Selim (1789-1808 M / 1203-1222 H).

Nazîr İbrahim 1694 M / 1105 H. yılında doğması itibarıyla, III. Ahmed'den önce iş başına gelmiş olan Sultan II. Mustafa döneminінin son günlerini de görmüştür. Fakat Nazîr dokuz yaşında iken yani çocukluk devresinde iktidara Sultan III. Ahmed geçmiştir. Nazîr İbrahim, Sultan I. Abdülhamid'in tahta çıktığı yıl vefat etmiş, dolayısıyla onun saltanat yıllarını idrak edememiştir. Bu nedenle Nazîr İbrahim'in edebî faaliyetleri, Sultan III. Ahmed döneminde başlamış ve Sultan III. Mustafa'nın son yıllarına kadar devam etmiştir.

XVIII. yüzyıl Osmanlı imparatorluğu için dışta yenilgiler ve toprak kayıplarının; içte isyanlar, karışıklıklar ve mâlî sıkıntıların yoğun şekilde yaşandığı bir devir olmuştur.

Nitekim Sultan III. Ahmed (D. 31 Aralık 1673-1 Temmuz 1736 M / Ö. 23 Ramazan 1084-22 Safer 1149 H.), Edirne vakası[1] olarak bilinen ve Sultan II. Mustafa'nın hocası ve dönemin şeyhülislamı Feyzullah Efendi'nin fecî katliyle sonuçlanan bir isyan sonucunda iktidara gelmiştir.[2]

III. Ahmed sulh yanlısı bir padişah olmasına karşın şartlar gereği döneminde Rusya, Venedik, Avusturya ve İran ile savaşa girmek zorunda kalmıştır. Bu yıllarda Rusya sürekli olarak Osmanlı sınırlarına tecavüz etmiş ve Osmanlı toprakları içerisindeki Ortodoksların hâmiliğini elde etmeye çalışmıştır. Bu durum Osmanlı'yı son derece rahatsız etmiş ve Rusya ile savaşa girilmiştir. Savaş sonucunda 1711 M / H 1123 tarihinde Baltacı Mehmet Paşa, Prut bataklığında Rus ordusunu sıkıştırmış fakat tamamen imha etme imkanını iyi değerlendirememiştir. Savaş sonucunda aynı tarihte Prut antlaşması[3] imzalanmıştır. Daha sonra bu antlaşma 16 Nisan 1712 / 10 Rebîü'l-evvel 1124 tarihinde İstanbul'da İstanbul antlaşmasıyla yenilenmiştir.

XVIII. yüzyılın genel özelliklerinden bir diğeri de iktidara gelen padişahların hemen hepsinin ıslahata ihtiyaç duyarak ıslahat hareketlerine girişmeleridir. Bunun bir neticesi olarak bu dönemde çok fazla sadrazam değiştirilmiştir. III. Ahmed de iş başında kaldığı müddet zarfında on dört sadrazam değiştirmiştir.[4]

III. Ahmed'in saltanatını iki devreye ayırmak mümkündür. Bunlardan birincisi Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'dan[5] önceki dönem; diğeri ise, Damad İbrahim Paşa'nın iş başında olduğu ve bir sulh ve eğlence dönemi olarak da bilinen Lâle devri (1717-1730 M / 1129-1142 H)'dir.[6]

---

1 I. Edirne vak'ası için bkz: Mustafa Nûri Paşa, **Netâyicü'l-vukûât Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi**, (Sad: Neşet Çağatay), TTK Yay., C.III, Ankara 1987, s. 22; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Büyük Osmanlı Tarihi**, TTK Yay., C.V, yrz., trz., s. 25-45.

2 Enver Ziya Karal, "*Ahmed III*", **İA.**, C.I, İstanbul 1978, s. 165.

3 Prut savaşı ve antlaşması İçin bkz: İnalcık, Halil ve diğerleri., **Osmanlı**, Yeni Türkiye Yay., C.XII, Ankara 1999, s. 177-179.; Mustafa Nûri Paşa, **a.g.e**., C.III, s. 33-35.

4 Şemdânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi, **Mûri't-tevârîh**, (Haz: Münir Aktepe), İÜEF Yay., C. III, İstanbul 1981, s. 59-60.

5 Damad İbrahim Paşa için bkz: İsmet Parmaksızoğlu, "*İbrahim Paşa, Damad*", **IA**, C.V, İstanbul 1967, s. 915-919.

6 Lâle Devri için bkz: Ahmed Refik Altınay, **Lâle Devri**, İstanbul 1928; Münir Aktepe, "*Damad İbrahim Paşa Devrinde Lâle*", **İÜEF Tarih Dergisi**, C.4, S.VII, İstanbul 1952, s.85-106. (Bu

1717-1730 M / 1129-1142 H yılları arasında yaşanan sulh ve eğlence dönemi, bu dönemde yetiştirilen lâle ve çeşitleri dolayısıyla tarihte Lâle devri olarak isimlendirilmiştir.[7] Bu devir savaşlardan uzak bir dönem olarak karşımıza çıkar. Buna mukâbil ilerki günler için bir hazırlık devresi olmak yerine, zevk ve eğlencenin had safhaya çıktığı bir dönem olmuştur. Dönemin ünlü şâiri ve Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın hâfız-ı kütübü Nedim[8] (Ö.1730 M / 1142 H)'in "*Gülelim oynayalım kâm alalım dünyadan*" mısraı bu dönemin şiârı olmuştur.

Damad İbrahim Paşa'nın kendi akrabalarını iş başına getirmesi ve sultanın buna göz yumması, devlet paralarının eğlence hayatına aktarılması, bu nedenle birçok yerde saray ve köşk yaptırılması, savaşlar ve ağır vergiler nedeniyle zor günler yaşayan halk tarafından hoş karşılanmamışsa da, bu dönemde meydana gelen bazı olumlu gelişmeler de göz ardı edilmemelidir. Bu dönemde şiir kadar mûsikî, hat ve mimarî de ön plana çıkmış, bir Tercüme Encümeni kurularak önemli eserler tercüme edilmeye başlanmış, nâdir eserlerin yurtdışına çıkışı yasaklanmış, İstanbul'da beş tane kütüphane kurulmuş, Yirmi Sekiz Mehmed Çelebi Fransa'ya elçi olarak gönderilmiş ve ilk Türk matbaası Macar asıllı İbrahim Müteferrika tarafından 1724 M / 1136 H tarihinde kurulmuştur.[9]

Bu sulh, sükûn ve eğlence dönemi bir hamam tellağı olan Patrona Halil adındaki kişinin önderliğindeki kimseler tarafından bozulmuş, 28 Eylül 1730 M / 16 Rebîü'l-evvel 1143 H'de Patrona Halil İsyanı[10] meydana gelmiştir. Bu isyanda yukarıda ifade ettiğimiz halkın memnûniyetsizliği yanında, Osmanlı topraklarını işgale başlayan İran karşısında Osmanlı iktidarının eğlence hayatından başını kaldırarak, gerekli müdahaleyi yapamaması da başlıca âmillerden biri olmuştur. Bu isyan sonucunda devlet daha büyük bir kaosa sürüklenmiş, III Ahmed tahttan indirilerek yerine I. Mahmud geçirilmiş,

---

makalenin devamı, yine aynı dergide yayımlanmıştır. Bunlardan ikincisi: C.V S.VIII, İstanbul 1953, s. 83-104'de ve üçüncüsü: CVI. S.IX, İstanbul 1954, s.23-39'dadır.) Ayrıca Râşid Tarihi'nin VI. cildi olarak basılan Çelebi-zâde Âsım Tarihi'nde de Lâle devri hakkında geniş bilgiler bulunmaktadır.

7 Döneme "*Lâle Devri*" adının Yahya Kemal Beyatlı tarafından konulduğu noktasında rivayetler vardır.

8 Nedim Divanı hakkında yapılan çalışma için bkz: Muhsin Macit, **Nedim Divanı, (İnceleme-Tenkitli Metin)**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Gazi Üniversitesi SBE, Ankara 1994.

9 Ziya Nur Aksun, **Osmanlı Tarihi**, Ötüken Yay., C.II, İstanbul 1994, s. 338.

10 Patrona Halil İsyanı İçin bkz: Faik Reşit Unat, **1730 Patrona İhtilali Hakkında Bir Eser Abdi Tarihi**, TTK Yay., Ankara 1943; Münir Aktepe, **Patrona İsyanı (1730)**, İÜEF Yay., İstanbul 1958.

Sadrazam Damad İbrahim Paşa, kapudan paşa ve kahya beyi katledilmiş, isyancılar devleti ele geçirerek iktidara hakim olmuşlardır. Böylece Sultan III. Ahmed dönemi kapanmış ve Sultan I. Mahmud dönemi başlamıştır.[11]

Sultan III. Ahmed 27 yıllık saltanatı boyunca devleti barış ve sükûnet içerisinde yaşatma çabasında olmuş, birtakım ıslahat hareketlerine girişmiş, bu teşebbüslerinde kısmen başarılı olmasının yanında, tam anlamıyla isteklerini yerine getirememiştir. Ahmedî ve Necîb mahlaslarıyla şiirler de yazan[12] Sultan III. Ahmed'in Topkapı sarayı önündeki Sultan Ahmed çeşmesi[13] ve annesi için yaptırdığı Vâlide Sultan Câmisi bıraktığı değerli eserlerdendir.

Sultan I. Mahmud (D. 2 Ağustos 1696-13 Aralık 1754 M / Ö. 4 Muharrem 1108-28 Safer 1168 H) 1 Ekim 1730 M / 19 Rebîü'l-evvel 1143 H tarihinde 34 yaşında, Patrona Halil isyanı neticesinde tahta çıkmış ve saltanatının ilk yıllarında iktidarı eline alamayarak isyancıların isteklerine boyun eğmiştir. 1731 M / 1143 H yılında âsîleri dağıtan, elebaşlarını öldüren ve onların devlet hizmetine getirdiği adamları azleden I. Mahmud, hâkimiyeti sağlamıştır.[14]

I Mahmud selefi gibi savaştan hoşlanmayan bir padişah olmasına rağmen 1734-1740 M / 1146-1152 H yılları arasında Rusya, Avusturya ve Lehistan gibi devletlerle savaşmak zorunda kalmıştır. Rusya ile savaşın devam ettiği bir esnada barış antlaşmasını bozarak, Rusya lehine savaşa giren Avusturya ile birçok cephede savaşa girilmiştir. I. Mahmud bu savaşlarda büyük muzafferiyetler elde ederek, Osmanlı'nın gücünü bir kez daha ortaya koymaya muvaffak olmuştur. Bu savaşlar neticesinde özellikle 1699 M / 1110 H Karlofça antlaşmasında kaybedilen toprakların büyük bir bölümü tekrar ele geçirilmiştir. Belgrad geri alınmış, özellikle 1737 M / 1150 H yılı bir zaferler yılı olarak

---

11 Karal, *a.g.m.*, s. 168.

12 Nihat Sami Banarlı, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, MEB Yay., C.II, İstanbul 1998, s. 747; Coşkun Ak, **Şâir Padişahlar**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001, s. 305.

13 Bu çeşme üzerindeki "*Tarihi Sultan Ahmed'in cârî zebân-ı lûleden / Aç besmeleyle iç suyu Han Ahmed'e eyle duâ*" şeklindeki tarih beytinin şâiri ve hattatı sultan III. Ahmet'tir. Banarlı, **a.g.e**., C.II, s. 747.

14 M. Münir Aktepe, "*Mahmud I*" , **IA**., C.VII, İstanbul 1957, s. 158.

tarihe geçmiştir.[15] I. Mahmud, Batı devletleri ile böyle bir karşılaşmadan ve onlarla birtakım sulh antlaşmaları yaptıktan sonra doğuya yönelmiş, 24 Ağustos 1746 M / 7 Şaban 1159 H'de İran ile barış antlaşması yapılmıştır.

Dıştan gelebilecek tehlikeleri böylece bir nebze olsun önleyen sultan, bu tarihten itibaren devletin iç meselelerini ele almış, birtakım ıslahat hareketlerine girişmiştir. Pek çok alandaki ıslahat çalışmalarının yanında onun en önemli ıslahat hareketi orduda olmuştur. Orduyu düzeltme görevi asıl adı Claude Alexandre Comte de Bonneval olup daha sonra Müslüman olan Humbaracı Ahmed Paşa'ya verilmiştir. O da bir humbaracı birliği kurmuştur.[16] Fakat ordudaki bu ıslahat hareketleri asıl problem teşkil eden, ordunun hâkimiyetini elinde bulunduran Yeniçerilere dokunulmadan yapıldığı için sonuçsuz kalmıştır. Bu durum daha sonraki dönemlerde orduda yapılan ıslahat hareketleri için de geçerlidir.

Sultan I. Mahmud da Sebkatî mahlasıyla şiirler yazmış, isyanlardan korktuğu için ıslahat hareketlerinde yeteri kadar kararlılık gösterememiş buna mukâbil birçok yerde câmi, türbe, çeşme, kasr inşa ve tamiriyle memleketi mamur hâle getirmek için bütün gayretini sarf etmiştir.[17]

Sultan III. Osman (D. 2 Ocak 1699-30 Ekim 1757 M / Ö. 1 Recep 1110-17 Safer 1171 H) 28 Safer 1168 M / 13 Aralık 1754 H yılında Sultan I. Mahmud'un yerine 55 yaşında tahta çıkmış,[18] ancak üç yıl iktidarda kalabilmiştir. Onun saltanatı devresinde içte ve dışta pek mühim bir hâdise meydana gelmemiştir. Göreve geldiğinde sadaret makâmında Bâhir Mustafa Paşa bulunmaktadır. Pek çok değişiklikten sonra yine sadarete Bâhir Mustafa Paşa getirilmiş, bu iş bilir sadrazam sayesinde III. Osman iktidarının büyük bölümünü rahat bir şekilde geçirmiştir. Onun dönemindeki en önemli olaylardan birisi I. Mahmud zamanında yapımına başlanan Nûr-ı Osmânî Câmisi'nin tamamlanarak adının III. Osman üzerine kaydedilmesidir.

---

15 Aksun, **a.g.e.**, C.II, s. 362.
16 Uzunçarşılı, **a.g.e**, C.V, s. 323-324.
17 Aktepe, "*Mahmud I*", s. 165.
18 Şinasi Altundağ, "*Osman III*", **IA.**, C.IX, İstanbul 1964, s. 448.

XVIII. yüzyıl boyunca Osmanlı imparatorluğunun yakasını bırakmayan tabiî afetlerin başında yangınlar gelmektedir. III. Osman'ın kısa saltanatı devresinde de İstanbul'da iki önemli yangın meydana gelmiştir. Bunlardan 28 Eylül 1755 M / 22 Zilhicce 1168 H tarihinde ortaya çıkan Hoca Paşa yangını ile 15 Temmuz 17561 M / 8 Şevval 1169 H tarihinde meydana gelen Cibâli yangını önemli tahribatlar yapmıştır. Sadece Cibâli yangınında bile binlerce evin yanı sıra 580 Fırın ve değirmen ile 70 hamam kül olmuştur.[19]

Diğer iki padişahın aksine III. Osman şiir ve mûsikî ile uğraşmamış, hatta kadından ve mûsikîden nefret etmiştir. Kadınlar saraydan uzaklaştırılmaya çalışılmış, çarşı ve pazarda kadınların giyim ve kuşamları ile ilgili yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu karamsar hayat tablosunda, Osmanlı'nın taht kavgaları neticesinde Sultan III. Osman'ın yıllarca kafes arkasında yaşamaya mahkûm edilmesi, adeta bir hapis hayatı sürmesi de etkili olmuş olmalıdır.[20]

Sultan III. Mustafa, (D. 28 Ocak 1717-21 Ocak 1774 M / Ö. 15 Safer 1129-9 Zilkade 1187 H) ağabeyi şehzade Mehmed III. Osman tarafından zehirlenerek öldürüldüğü için, 29 Ekim 1757 M / 16 Safer 1171 H. tarihinde tahta çıkmıştır.[21] Onun tahta çıktığı tarihte Sultan III. Osman'ın son aylarında sadarete atanan Koca Râgıb Paşa sadaret makâmını işgal etmektedir. III. Mustafa ve Koca Râgıb Paşa çok iyi anlaşmışlar ve özellikle ıslahatlar hususunda hemen hemen aynı fikirleri taşımışlardır. Hâl böyle olunca padişah ve sadrazam el ele vererek önemli faaliyetlere imza atmışlardır.

Onların en önemli icraatları arasında şunları saymak mümkündür. Ekonomik alanda, saray harcamaları kısılarak hazineye katkı sağlanmaya çalışılmıştır. Altın ayarları hususundaki karışıklık bir ferman ile düzenlenmiş ve ekonomiye yön verilmiştir. Askerî alanda, 1773 M / 1186 H yılında Mühendishâne-i Bahrî-i Hümâyûn kurulmuştur. Donanma ıslaha çalışılmış, Tophanenin ıslahı için Baron de Tott'dan faydalanılmıştır. Ticârî alanda, III. Mustafa Süveyş kanalını açtırmak ve Sakarya nehrini Sapanca gölü

---

19 Altundağ, *a.g.m.*, s. 449.

20 İnalcık ve diğerleri, **a.g.e**., C.XII, s. 186.

21 Bekir Sıtkı Baykal, "*Mustafa III*", **IA.**, C.VIII, İstanbul 1979, s. 700.

üzerinden İzmit körfezine bağlamak gibi bir hedef gütmüştür. Îmar alanında, zelzelerde özellikle de 1766 M / 1179 H. yılında meydana gelen zelzelede tahrip olan câmi ve diğer binalar için 220.000 kese (11 milyon akçe) altın harcanmıştır.[22]

Ne var ki tüm bu faaliyetlerin yanında halka konan ağır vergiler bir türlü kaldırılamamış, "*Kapusuz Levendât*" adı verilen levendler birtakım karışıklıklara yol açmış, merkezden uzak ayan ve beyler, bölgelerindeki iktidarı ele geçirerek vâlileri kendi nüfuzları altına almışlardır. Bunlardan Mısır, Sûriye ve Bağdat ayanlıkları iktidarı bir hayli uğraştırmıştır.

Sultan III. Mustafa döneminin önemli sadrazamlarından Muhsin-zâde Mehmed Paşa sulh yanlısı bir sadrazam olmasına ve padişaha yaptığı bütün itirazlara rağmen, devletin 1769 M / 1182 H yılında Rusya ile savaşa girmesine ve 1739 M / 1151 H Belgrad antlaşmasından beri süregelen sulh ve sükûnet döneminin sona ermesine engel olamamıştır. Bu savaş, 21 Ocak 1774 M / 9 Zilkade 1187 H tarihinde III. Mustafa'nın vefatına kadar devam etmiştir. Muhsin-zâde Mehmed Paşa bu savaşta, özellikle Belgrad ve Vidin civarında büyük yararlılıklar göstermiştir. Ne var ki bu savaş Türk ordusunun yenilgisiyle sonuçlanmış, Osmanlı donanması yakılmış ve Kırım saldırıya uğramıştır.[23]

III. Mustafa Cihangîr mahlasıyla şiirler yazmıştır.[24] En büyük zaaflarından biri müneccimlere inanmasıdır. Buna mukâbil devleti Rusya ile savaşa sokmak gibi bir hatası göz ardı edilirse, onun iyi bir devlet adamı olduğunu söylemek mümkündür. Hatta onun savaşlardan bunaldığı ve duyduğu üzüntü sonucu vefat ettiği düşünülürse iyi niyeti anlaşılacaktır. O da önceki padişahlar gibi ülkenin îmârına büyük önem vermiştir.[25]

I. Abdülhamid (D. 20 Mart 1725-7 Nisan 1789 M / Ö. 6 Recep 1137-12 Recep 1203 H), ağabeyi III. Mustafa'nın vefatı üzerine 20 Ocak 1774 M / 8 Zilkade 1187 H tarihinde tahta çıkmıştır. İktidara geldiğinde Rusya ile başlamış olan harp devam

---

22 Aksun, **a.g.e.**, C.II, s. 390; Baykal, *a.g.m.*, s. 706.
23 İnalcık ve diğerleri, **a.g.e.**, C.XII, s. 189.
24 İsen, Mustafa-Ali Fuat Bilkan, **Sultan Şâirler**, Akçağ Yay., Ankara 1997, s. 217.
25 Aksun, **a.g.e.**, C.II, s. 417.

etmektedir ve buna bağlı olarak içte de isyanlar artmıştır.[26] Bu savaşta Osmanlı yenilmiş ve 21 Temmuz 1774 M / 13 Cemâziyelevvel 1188 H tarihinde Rusya ile Küçük Kaynarca[27] antlaşması imzalanmış ve bu antlaşmanın en önemli maddelerinden biri olarak Kırım, Osmanlı hâkimiyetinden çıkmıştır. İsyan ve ayaklanmalarda ön plana çıkmış olan levendlik teşkilatı kaldırılmış, levendler dağıtılmıştır. Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyûn kurulmuştur. Yerli malı kullanmak mecburî hâle getirilmiş ve İbrahim Müteferrika matbaası yeniden açılmıştır. 10 Mart 1779 M / 22 Safer 1193 H tarihinde Ruslarla Aynalıkavak antlaşması imzalanmıştır. 1787 M / 1201 H yılında Rusya ile harp yeniden başlamış ve tarihe 92 harbi olarak geçen bu savaş 1792 M / 1206 H yılına kadar devam etmiştir.[28]

28 Mart 1789 / 11 Receb 1203 tarihinde I. Abdülhamid vefat ettiğinde Osmanlı ülkesi savaşlar ve iç karışıklıklardan dolayı son derece bitkin bir hâldedir. Padişah saltanatı devresinde pek bir varlık gösterememiş, istediği ıslahat hareketlerini yerine getirememiştir. I. Abdülhamit de ağabeyi gibi üzüntüden, Özi Kalesi'nin düştüğü haberi üzerine felç geçirerek vefat etmiştir.[29]

Sultan III. Selim, (D. 24 Aralık 1761-28 Temmuz 1808 M / Ö. 28 Cemaziye'l-evvel 1175-5 Cemaziye'l-ahir 1223 H) Sultan III. Mustafa'nın oğlu, Osmanlı'nın 28. padişahıdır.[30] Şehzadelik döneminde daha çok şiir ve mûsikî ile uğraşmıştır. Fakat bir taraftan da devlet işleyişi hakkında bilgiler edinmeyi ihmal etmemiştir. 7 Nisan 1789 M / 11 Receb 1203 H tarihinde tahta çıkmıştır.

Avusturya ile 1791 M / 1205 H tarihinde Ziştovi, Rusya ile de 1792 M / 1206 H yılında Yaş antlaşması imzalanmıştır.[31] Bu antlaşmalardan sonra 1789 M / 1203 H Fransız ihtilalinin etkisinin, Osmanlı devletiyle mücadele içinde olan devletlere

---

[26] M. Cavit Baysun, "*Abdülhamid I*", **IA.**, C.I, İstanbul 1978, s. 73.
[27] Geniş bilgi için bkz: Mustafa Nuri Paşa, **a.g.e**., C.III, s. 73.
[28] Baykal, *a.g.m.*, s. 705.
[29] İnalcık ve diğerleri, **a.g.e.**, C.XII, s. 197.
[30] A. Cevat Eren, "*Selim III*", **IA.**, C.X, İstanbul 1966, s. 441.
[31] Aksun, **a.g.e.**, C.II, s. 26.

sıçraması, III. Selim'in dönemin diğer padişahları gibi ıslahat hareketlerine devam etmesine imkan tanımıştır.

Yine bu dönemde devletin hemen her kurumunda meydana gelen bozulma ulemâ sınıfına da sıçramış, makâm ve mansıp peşinde koşmaya başlayan ulemâ, gayr-ı meşrû işler ile uğraşır olmuştur. Bu dönemde bazı Osmanlı aydınları hem durumu ortaya koymak hem de bu bozulmanın önüne geçmek adına çareler ileri sürdükleri eserler telif etmişlerdir. Defterdâr Sarı Mehmed Paşa'nın *Nesâyihu'l-Vüzerâ ve Ulemâ*'sı; İbrahim Müteferrika'nın *Usûlü'l-Hikem fî Nizâmi'l-Ümem*'i ve Canikli Ali Paşa'nın *Tedbîr-i Cedîd-i Nâdir*'i bu türden eserlerdir.[32] Hatta dönemin ikinci yarısında iyice kendini hissetiren probleme karşı III. Selim, "*Der beyân-ı tarîk-i ulemâ ve müderrisîn ve kuzât*" adlı bir nizam-nâme çıkarmak zorunda kalmıştır.[33]

Özellikle zayıflayan merkezî idare nedeniyle ayanların ve beylerin isyanları artarak devam etmiştir. Bunlardan en önemlilerinden bir tanesi Vidin civarında ayaklanan Pazvand-oğlu'dur. Bu isyan, Napolyon'un Mısır'ı işgal ettiği ve Osmanlı'nın bu işgale karşı hazırlıklar yaptığı bir dönemde meydana geldiği için bastırılamamıştır. Pazvand-oğluna vezîrlik verilerek durum düzeltilmeye çalışılmıştır. Bu dönemde görülen ve Osmanlı'yı büyük sıkıntılara sokan bir başka ayaklanma da "Dağlı eşkiyası" veya "Kırcalı" adı verilen eşkıya ve yağma hareketleridir.

Kısa bir müddet sonra 1789 Fransız ihtilalinin etkileri Osmanlı ülkesine de ulaşmış ve başta Sırp, Rum ve Hırvatlar olmak üzere pek çok bölgede bağımsızlık ve isyan hareketleri görülmüştür.

Napolyon'un Mısır'ı işgaline karşı III. Selim bir taraftan hazırlıklarını sürdürürken, diğer taraftan aktif bir dış politika ile, Fransa'nın Akdenize tek başına hâkimiyetini hiçbir zaman onaylamayacak olan İngiltere ve Rusya ile antlaşmıştır. Dolayısıyla Napolyon Mısır'ı terk etmek mecburiyetinde kalmıştır.

---

32 Kayhan Atik, "*XVIII. Yüzyıl Osmanlı Aydınlarına Göre İlmiye Teşkilatındaki Çözülmeye İlişkin Tespit ve Teklifler*", **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yay., C.XI, Ankara 2002, s. 45-51.

33 Eren, *a.g.m.*, s. 448.

Yüzyıl yine bir isyanla kapanmıştır. Kabakçı Mustafa[34] isyan ederek, III. Selim'i tahttan indirmiştir. 29 Temmuz 1808 M / 14 Cemâziye'l-âhir 1223 tarihinde meydana gelen II. Edirne vakasında Sultan III. Selim'in katliyle birlikte XVIII. yüzyıl sona ermiştir.[35]

III. Selim şâir ve mûsikî-şinâs bir padişahtır. İlhâmî, İlhâm, Selîm ve Selîmî[36] mahlaslarıyla yazdığı şiirler bir *Dîvân* oluşturacak kadar çoktur. Onun Türk müziğine kazandırdığı yeni nazariye ve usûllerin yanı sıra önemli besteleri vardır.[37]

B. XVIII. Yüzyılda Edebî ve Kültürel Durum:

XVIII. yüzyılda Osmanlı siyasî hayatı bir çözülme ve dağılma devresine girmiş olduğu hâlde, aynı şeyi edebî hayat için söylemek mümkün değildir. Ama bu, dönemin siyasî hayatının edebiyat üzerine hiçbir etkisinin olmadığı anlamına da gelmez. Önceki dönemlerdeki kadar yetenekli şâir yetişmemesi ve bunların ortaya koydukları eserlerin edebî değerinin öncekilere nazaran biraz daha düşük olması gibi bir takım veriler, bu etkilenmeyi ortaya koymaktadır.

Bu döneme baktığımızda, taht kavgaları sonucunda uzun yıllar hapis hayatı sürmek sûretiyle rûhî dengesi bozulmuş bir iki padişahı göz ardı edersek, geleneğe uygun olarak dönemin padişahlarının hemen hepsinin edebiyat, mûsikî, hat ve tezhip gibi güzel sanatlar ile meşgul oldukları görülür. Hatta Necîb mahlasıyla şiirler yazan III. Ahmed ve İlhâmî mahlasıyla şiirler yazan Sultan III. Selim devrin önemli şâirleri arasında sayılabilir.[38] Padişahlar dışındaki önemli devlet adamlarının durumu da farklı değildir. Şartlar gereği devlet hizmetinde pek başarılı ve faydalı olamayan devlet adamlarının uğraş alanlarından biri de edebiyat olmuştur. Râmî Mehmet Paşa ve Koca Râgıb Paşa bunun en güzel örneklerindendir. Böyle bir ortam içerisinde şâirlerin

---

[34] Kabakçı Mustafa İsyanı için bkz: Reşat Ekrem Koçu, **Kabakçı Mustafa,** Doğan Kitap Yay., İstanbul 200; Ahmed Refik Altınay, **Kabakçı Mustafa**, Heyamola Yay., İstanbul 2005.

[35] Eren, *a.g.m.*, s. 445.

[36] Ak, **a.g.e**., s. 323.

[37] Banarlı, **a.g.e.**, C.II, s. 748.

[38] Banarlı, **a.g.e.**, C.II, s. 747.

korunup kollanacağı, edebiyatın gelişmesine katkıda bulunulacağı açıktır. Nitekim öyle olmuş, şâirler gerekli yetişme şartlarını haiz olmuşlardır.[39]

XVIII. yüzyılda bir önceki yüzyılda yetişen ve Türk edebiyatında "*hikemî tarz*"[40] adı verilen bir ekol kuran Urfalı Nâbî[41] (Ö.1712 M / 1123 H)'nin etkisi de devam etmektedir. XVIII. yüzyıl şâirlerinden Dürrî-i Yekçeşm[42] (Ö.1722 M / 1135 H), Kâmî[43] (Ö.1724 M / 1136 H), Selim (Ö.1725 M / 1137 H), Arpaemîni-zâde Sâmî[44] (1733'de sağ), Râşid (Ö.1735 M / 1147 H), İzzet Ali Paşa[45] (Ö.1735 M / 1147 H) ve Seyyid Vehbî[46] (Ö.1736 M / 1148 H) onun tarzında şiir söylemektedir. Bu etkiye daha sonra Çelebi-zâde Âsım (Ö.1760 M / 1173 H), Koca Râgıb Paşa[47] (Ö.1763 M / 1176 H), Fıtnat Zübeyde Hanım[48] (Ö.1780 M / 1194 H) ve Haşmet (Ö. 1768 M / 1182 H) de girer.[49]

Bu yüzyılda dönemin diğer şâirleri üzerinde etkili olan şâirlerin başında III. Ahmed dönemi şâirlerinden ve Damad İbrahim Paşa Kütüphanesi'nin Hâfız-ı Kütübü

---

39 Üzunçarşılı, **a.g.e**., C.VI, s. 541; Cevdet Dadaş, "*Osmanlı Arşiv Belgelerinde Şâirlere Verilen Câize ve İhsanlar*", **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yay., C.XI, Ankara 2002, s. 748-757.

40 Nâbî ve Hikemî tarz için bkz: Mine Mengi, **Dîvân Şirinde Hikemî Tarzın Büyük Temsilcisi Nabi**, Ankara 1991; Ayan, Hüseyin ve diğerleri, "*Nabi*" **Büyük Türk Klasikleri**, Ötüken Yay., C.V, İstanbul 1987, s. 267; Ali Fuat Bilkan, "*XVII. Yüzyılda Gelişen Hikemî Tarz ve Nâbî'nin Hayrî-nâme'si*", **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yay., CXI, Ankara 2002, s. 742-747.

41 Nâbî Dîvânı yayımlanmıştır. Bkz: Ali Fuat Bilkan, **Nâbî Dîvânı**, MEB Yay., Ankara 1997.

42 Geniş bilgi için bkz: İpekten, Haluk ve diğerleri, "*Dürri-i Yekçeşm*" **Büyük Türk Klasikleri**, Ötüken Yay., C.VI, İstanbul 1987, s. 208-211.

43 Kâmî Mehmed için bkz. Gülgün Erişen Yazıcı, **Edirne'li Kâmî ve Dîvânının Tenkitli Metni**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi SBE, Ankara 1998.

44 Geniş bilgi için bkz: Fatma Sabiha Kutlar Oğuz, **Arpaemîni-zâde Mustafa Sâmî, Dîvân**, Kalkan Matbaası, Ankara 2004.

45 Geniş bilgi için bkz: A. İrfan Apay**, Lâle Devri Şairi İzzet Ali Paşa Hayatı-Eserleri-Edebi Kişiliği, Divan Tenkitli Metin, Nigar-name Tenkitli Metin,** İstanbul 1998; İpekten, Haluk ve diğerleri "*İzzet Ali Paşa*" **Büyük Türk Klasikleri**, Ötüken Yay., C.VI, İstanbul 1987, s. 314.

46 Hamit Dikmen, **Seyyid Vehbi ve Divanının Karşılaştırılmalı Metni**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi SBE, Ankara 1991.

47 Geniş bilgi için bkz: Hüseyin Yorulmaz, **Koca Râgıb Paşa Divanı**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul 1989.

48 Geniş bilgi için bkz: İmran Azaklı, **Zübeyde Fıtnat Hanım'ın Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanının Tenkitli Metni**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi SBE, Kırıkkale 1998.

49 Geniş bilgi için bkz: Mine Mengi, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Akçağ Yay., Ankara 1999, s. 208-226.

Nedim gelmektedir. Nedim Dîvân şiirine birçok yenilik getirmiştir.[50] O yer yer Mahallîlik cereyanı çerçevesinde kullandığı sade Türkçe, halk diline yakın söyleyişle yazdığı şûhâne gazelleri ile, devrin ilk yarısına damgasını vurmuş, zevk ve eğlence hayatının had safhaya çıktığı ve edebiyatın gelişmesine münbit ortamların hazırlandığı Lâle devrinin en önemli şahsiyetlerinden biri olmuştur.[51] Başta Kâmî, Râşid, İzzet Ali Paşa ve Neylî[52] (Ö.1748 M / 1161 H) gibi devlet adamları olmak üzere pek çok şâir onun etkisinde kalmıştır. Devrin diğer önemli şâirlerinden Seyyid Vehbî, ve Fıtnat Zübeyde Hanım, Nâbî etkisi yanında Nedim tarzında da şiirler söylemişlerdir.[53]

Burada Lâle Devri üzerinde edebiyat açısından biraz durmak gerekir. Lâle devri ve bu devirdeki uygulamalar her ne kadar halk tarafından hoş karşılanmasa da, XVIII. yüzyıl edebî ve sosyal hayatına katkı sağlayan en önemli faktörlerden biri olmuştur. Lâle devrinde oluşturulan edebiyat meclisleri, zaten kısır bir devreye girmiş olan edebî hayatı olumlu etkilemiş, pek çok şâirin yetişmesine katkıda bulunmuştur. Devlet adamlarının da bu işe sıcak bakışı, hatta bu meclislere bizzat iştırak edişleri, bu etkiyi daha da güçlendirmiştir denebilir.

Devrin sultan-ı şuarâsı Osman-zâde Tâib[54] (Ö.1724 M / 1136 H), na'tlarıyla ünlü İstanbullu Nazîm (Ö.1727 M / 1139 H), manzûm mesnevî tercümesiyle ünlü Nahîfî Süleyman (Ö.1738 M / 1150 H), Akovalı-zâde Hâtem (Ö.1754 M / 1167 H) ve Mevlevî Esrar Dede (Ö.1797 M / 1211 H) XVIII. yüzyıla etki eden bu iki şâirin etkisine girmeyen şâirlerdir.

---

50 Geniş bilgi için bkz: Hasibe Mazıoğlu, **Nedim'in Divan Şiirine Getirdiği Yenilik**, Akçağ Yay., Ankara 1992.

51 Nedim ve lâle devri için bkz: Ali Faik Ozansoy, **Nedim ve Lâle Devri,** MEB Yay., Ankara 1950.

52 Neylî Ahmed için bkz: Nurcan Bedir, **Neylî Hayatı, Eserleri, Divanı'nın Tenkitli Metni**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi SBE, Konya 1993.

53 Geniş bilgi için bkz: Faruk Kadri Timurtaş, **Tarih İçinde Türk Edebiyatı**, İstanbul 1981, s. 240-242

54 Güler Doğan, **Taib Mehmed Çelebi ve Divanı**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Boğaziçi Üniversitesi SBE, İstanbul 2003.

Dönemin sonunda en az Nedim kadar yetenekli bir şâir olan Şeyh Gâlib[55] (Ö.1799 M / 1213 H) yetişmiştir. Şeyh Gâlib Dîvân şiirinin son büyük üstadı olarak, başta Nedim veya Nâbî ekolüne bağlı şiirler yazmışsa da daha sonradan ayrı bir ekol kurmuştur. Üslup bakımından XVII. yüzyılda başlayan Sebk-i Hindî'ye,[56] Şevket, Buhârî, Bîdil ve Farsça yazan Hind şâirlerine bağlı olan Şeyh Gâlib, mana ve öz itibarıyla da Mevlânâ'dan yararlanmıştır.[57] Fakat Şeyh Gâlib, ölüm tarihi ile Tanzîmât Fermânı arasındaki kısa sürede kendi ekolünü yerleştirecek zamanı bulamamıştır.

Türk Edebiyatı XVI. yüzyılda gelişmesini tamamlayarak zirveye çıkmıştır. XVI. ve XVII. yüzyıllarda olgunluk eserlerini veren Türk edebiyatı, XVIII. yüzyılda eski inkişafını kaybetme eğilimine girmiştir. Bu döneme gelindiğinde söylenebilecek şeylerin çoğu söylendiği için, yeni şeyler bulmak zorlaşmıştır. Her ne kadar zaman zaman ferdî bir takım gelişmeler yaşansa da orijinal eserlerin sayısında azalma görülmüş bunun yerine eskiler tekrar edilir olmuştur.[58]

Bu dönemin en önemli özelliklerinden biri mahallîleşme cereyanının iyice güçlenmesidir. XVII. yüzyılda Nâbî ve Sâbit ile birlikte başlayan mahallîleşme hareketi ve sadelik bu dönemde devam etmiştir. Nâbî'nin "*Dîvân nüsha-i kâmûs değildir*." sözüyle formüle edilmiş olan bu akım, nazımda olduğu kadar nesirde de kendini göstermiştir. Hatta bu akım, XVII. yüzyılda Veysî ve Nergisî ile zirveye çıkan süslü nesir çalışmalarını azaltmıştır. Bu akımın en önemli özellikleri; halk diline yakın sade Türkçe kullanımı, atasözleri ve deyimlerin bol kullanılması, konuların yerli konular

---

55 Şeyh Gâlib üzerinde pek çok çalışma vardır. Ayrıca Dîvânı da çeşitli şahıslar tarafından yayımlanmıştır. Bazıları için bkz: Ali Nihat Tarlan, **Şeyh Galip Hayatı ve Şiirleri**, Ankara 1939; Sedit Yüksel, **Şeyh Galip Eserlerinin Dil ve Sanat Değeri**, Ankara 1980; Ali Alparslan, **Şeyh Gâlib**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1988; Nâci Okcu, **Şeyh Galib, Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri, Şiirlerinin Umûmi Tahlîli ve Divânın Tenkidli Metni**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1993; Muhsin Kalkışım, **Şeyh Gâlip Divânı**, Ankara 1994; İlhan Genç, "*Şeyh Galib'in Hayatına Dair Bazı Tespitler*", **Harman**, S.46, 1996, s. 2-6.

56 Geniş bilgi için bkz: Mallim Naci, **Istılâhât-ı Edebiye**, İstanbul 1307; Tâhirü'l-Mevlevî, **Edebiyat Lügatı**, (Haz: Kemal Edip Kürkçüoğlu), Enderun Kitabevi Yay., İstanbul 1994; M. Kaya Bilgegil, **Edebiyat Bilgi ve Teorileri (Belâgat)**, Enderun Kitabevi Yay., İstanbul 1989; Fâhir İz, **Eski Türk Edebiyatında Nazım**, Akçağ Yay., C.II, Ankara 1995, s. XLVII-LIII; Fatma Tulga Ocak, "*XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Divan Edebiyatı ve Sebk-i Hindî*", **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yay., C.XI, Ankara 2002, s. 733-741.

57 Timurtaş, **a.g.e.**, s. 242.

58 İpekten, Haluk - Mustafa İsen, "*XVIII. Yüzyıl Dîvan Edebiyatı*", **Türk Dünyası El Kitabı Edebiyat (Türkiye)**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yay., C.III, Ankara 1998, s. 246.

olması, şâirlerin yaşadıkları çevreyle ilgilenmeye başlamaları ve Dîvân edebiyatının halk edebiyatıyla yakınlaşması olarak özetlenebilir.[59]

Mahallîleşme cereyanı olarak tabir edilen bu hareket, Nihat Sâmi Banarlı'ya göre XIV. asırda Âşık Paşa ve Gülşehrî ile başlamış ve diğer yüzyıllar içinde farklı temsilciler elinde gelişerek olgunlaşmış, XVIII. yüzyıla gelindiğinde etkisini iyice artırmış Türkî-i Basît[60] akımının bir parçasıdır. Nitekim devrin iki önemli şâiri Nedim ve Şeyh Gâlib'de bu tür söyleyişlerin görülmesi, bu hususta ne kadar yol katedildiğini gösteren en güzel örneklerden bir tanesi olmuştur.[61]

Bu dönemin en önemli özelliklerinden bir başkası da şarkı, manzûm tarih ve nazîre şeklinin belirgin bir biçimde artmasıdır. Şâirlerin yaşadığı çevreyle ilgilerinin arttığını gösteren en önemli göstergelerden birisi de, manzûm tarihlerin Dîvânlarda fazlaca yer işgal etmeye başlamasıdır. Bu asır Dîvânlarında bu olgu sıklıkla karşımıza çıkan bir durumdur. Hatta manzûm tarihleri toplayan eserler meydana getirilmeye başlanmıştır. Fâiz ve Şâkir'in topladığı *Mecmu'a-i Tevârih* buna güzel bir örnek teşkil etmektedir. Düşürülen bu manzûm tarihlerin tarihî değer açısından kıymeti de haiz oldukları bellidir. Aslında her tarih manzûmesi tarihi bir vesika hükmündedir.[62] Dönemin pek çok şâiri Dîvânlarının önemli bir bölümünü bu manzûm tarihlere ayırmışlardır. Şeyh Gâlib bile bir tarîkat şeyhi olmasına rağmen, devir olayları ile yakından ilgilendiğini, *Dîvân*'ındaki 68 manzûm tarih ile göstermiştir.[63]

Her dönemde önemli bir yekün tutan nazîre türünün, XVIII. yüzyılda daha da arttığı görülmektedir. Bu dönemde azalan birinci sınıf şâir sayısı ve yeni mazmûnlar üretilemeyişi, şâirlerin nazîre üzerine yoğunlaşmalarına sebep olmuştur. Nazîre bir taklid olarak kabul edilmemelidir. Tanzir edilen şiiri geçen ve ondan daha meşhur olan

---

59 Hasibe Mazıoğlu, "*Türk Edebiyatı, Eski*" **Türk Ansiklopedisi**, MEB Yay., C.XXXII, Ankara 1983, s. 130.

60 Ahmet Mermer, **Türkî-i Basît ve Aydınlı Visali'nin Şiirleri**, Akçağ Yay., Ankara 2006.

61 Banarlı, **a.g.e.**, C.II, s. 745; Mengi, **a.g.e.**, s.206.

62 Kenan Erdoğan, "*Edebî Eserlerden Tarih Belgesi Olarak Yararlanma: Divanlardaki Tarih Manzumeleri*", **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yay., C.XI, Ankara 2002, s. 708-717.

63 İpekten, Haluk - Mustafa İsen, *a.g.m.*, s. 249.; Ayrıca tarih düşürme için bkz: İsmail Yakıt, **Türk-İslam Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme**, Ötüken Yay., İstanbul 2003.

nazîreler oldukça fazladır. Diğer taraftan yeni yetişen şâirlerin usta şâirleri tanzir ederek yetiştikleri düşünülürse, nazîre geleneğinin olumlu yanları ortaya çıkacaktır. Birçok dönemde olduğu gibi XVIII. yüzyılda da bu gelenek sayesinde şiir hareketliliği devam etmiştir.[64]

Dönemin bir başka özelliği de Dîvân edebiyatının katı kalıpçı yapısının kırılmaya başlanması ve mazmûnların değişmeye yüz tutuşudur. Klasik şiirin katı kuralları yavaş yaşaş yumuşamış, bu değişime Nedim'in de katılmasıyla süreç hızlanmıştır. Tekrar edile edile usanılmış olan belli benzetmeler, artık yerini başka türlü anlatımlara bırakmıştır. Bu yüzyılda birkaç şeyh şâir dışında tasavvufî aşk işlenmemiştir. Aşk kavramı, yaşanan Lâle devrinin etkisiyle beşerî forma doğru kaymış, hatta bu durum bazı şâirler tarafından yanlış yorumlanarak âdîliğe kadar gitmiştir.

Kasîde ve gazel alanında, yüzyılın ilk yarısında, çoğu Lâle devri şâiri olmak üzere Nedim, Osman-zâde Tâib, Kâmî, Yahya Nazîm, gibi şâirler ön plana çıkarken, bunlar dışında yüzlerce şâirden belli başlı kasîde ve gazel şâirlerini şu şekilde sıralamak mümkündür: Mehmed Nesîb Dede (Ö.1714 M / 1125 H), Dürrî-i Yekçeşm, Selîm, Râsih Bey (Ö.1731 M / 1143 H), Vâhid Mahdûmî (Ö.1732 M / 1144 H), Arpaemîni-zâde Sâmî, Şeyhülislam İshak Efendi (Ö.1734 M / 1146 H), Mustafa Sâkıb Dede (Ö.1735 M / 1147 H), İzzet Ali Paşa, Râşid, Seyyid Vehbî, Nahîfî Süleyman Dede, Zâtî Süleyman Efendi (Ö.1738 M / 1150 H), Âtıf Efendi (Ö.1742 M / 1154 H), Mirza-zâde Sâlim Efendi[65] (Ö.1743 M / 1155 H), Neccâr-zâde Şeyh Rızâ (Ö.1746 M / 1159 H), Hâmî-i Âmidî (Ö.1747 M / 1160 H) ve Neylî Ahmed.

Yüzyılın ikinci yarısında yetişen bazı önemli şâir ve edibler ise şunlardır: Şeyhülislam Mehmed Es'ad (Ö.1753 M / 1166 H), Akovalı-zâde Hâtem, Mehmed Emîn Belîğ (Ö.1758 M / 1171 H), Çelebi-zâde Âsım, Nevres-i Kadîm (Ö.1761 M / 1174 H), Koca Râğıb Paşa (Ö.1763 M / 1176 H), Haşmet, Fıtnat Zübeyde Hanım, Erzurumlu İbrahim Hakkı (Ö.1772 M / 1185 H), Nazîr İbrahim (Ö.1774 M / 1188 H), Sermed

---

64 Mustafa İsen, "*Dîvân Şiirinde Nazire Geleneği*", **Ötelerden Bir Ses Dîvân Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler**, Akçağ Yay., Ankara 1997, s. 326-331.

65 Hüseyin Güfta, **Sâlim (Mirzâzâde) Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanı'nın Karşılaştırmalı Metni**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum 1995.

Seyfullah (Ö.1788 M / 1202 H), İbrahim Nâşid (Ö.1791 M / 1205 H), Ebû Bekir Kânî (Ö.1792 M / 1206 H), Esrar Dede, Şeyhülislam Mehmed Mekkî (Ö.1797 M / 1211 H), Şeyh Gâlib, Hoca Neşet[66] (Ö.1807 M / 1221 H), Sultan III. Selim, Sünbül-zâde Vehbî (Ö.1809 M / 1223 H), Enderunlu Fâzıl Bey (Ö.1810 M / 1224 H).

Bu dönemde mesnevî alanında fazla gelişme olmamıştır. Bursalı İsmail Belîğ (Ö.1729 M / 1141 H)'in *Bursa Şehrengizi*; Vâhid Mahdûmî'nin *Lâle-zâr*'ı (*Yenişehir Şehrengizi*); Mevlânâ'nın *Mesnevî*sini manzûm olarak Türkçe'ye çeviren Süleyman Nahîfî ve Na'tî (Ö.1731 M / 1143 H)'nin mesnevîleri; Dârendeli Bekâyî (Ö.1785 M / 1199 H)'nin *Battal-nâme*'si*;* Şeyh Gâlib'in *Hüsn ü Aşk*'ı; Sünbül-zâde Vehbî'nin *Lütfiyye*'si ile Enderunlu Fâzıl'ın eserleri bu dönemin başlıca mesnevîleri olarak karşımıza çıkar.

XVIII. yüzyıl edebiyatı mensûr eserler bakımından ise oldukça zengindir. Bunlar çoğunlukla biyografiler, tezkireler, tarihler gibi ilmî eserlerdir. Bunların yanında sefâret-nâmeler ve değişik konularda kaleme alınmış eserler de görüıür.

Biyografi alanında, Uşşâkî-zâde Hasîb(Ö.1723 M / 1135 H)'in Nev'î-zâde Atâyî'nin *Şakâ'ik Zeyli*'ne zeyl olarak yazdığı *Zeyl-i Hadâ'ikü'l-Hadâik fî-Tekmileti'ş-Şakâik*'i; Şeyhî Mehmed(Ö.1732 M / 1144 H)'in *Vakâyi-i Fudala'*sı; Osman-zâde Tâib'in *Hadîkatü'l-vüzera* ve *Hadikatü'l-Mülûk* adlı eserleri; Dilaver-zâde Ömer Vâhid (Ö.1758 M / 1171 H)'in bu esere 1703-1730 yılları arasında sadarette bulunan 13 sadrazamı ekleyerek yazdığı zeyli; Şehrî-zâde Mehmed Saîd(Ö. 1765 M / 1178 H)'in *Gül-i Zîbâ* ve *Gülşen-i Mulûk* adlı eserleri; Ahmed Câvid(Ö.1803 M / 1217 H)'in *Verdi-i Mutarrâ* adını verdiği zeyli, Bursalı ismail Belîğ'in *Güldeste-i Riyâz-ı irfan* adlı eseri o döneme kadar gelmiş geçmiş Osmanlı padişah, şehzade, sadrazam, vezîr, bilim adamı, şeyh ve sanatkarları hakkında bilgiler ihtiva etmektedir.

Sâkıb Mustafa Dede'nin *Sefine-i Nefise fi Menakibi'l-Mevleviyye'*si Mevlânâ'dan başlayarak bütün Mevlevî büyüklerini anlatan bir eserdir. Şeyhülislam Es'ad Efendi'nin *Atrabu'l- Âsâr*'ı, mûsikî tarihinde yazılmış ilk tezkiredir. Ahmed Resmî(Ö.1783 M /

---

[66] Geniş Bilgi için bkz: İlhan Genç, **Hoca Neş'et Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divânının Tenkitli Metni**, İzmir 2005.

1197 H)'nin, 1753 M / 1166 H yılında yazdığı *Sefînetü'r-Rüesâ* veya *Halîfetü'r-Rüesâ* adlı eserinde 1524 M / H 930'dan 1754 M / 1167 H yılına kadar yaşamış 66 Reîsü'l-Küttâb'ın hayatları anlatılmış, *Hamîletü'l-Kübera*'da ise saray ağalığı hakkında bilgi verildikten sonra 1574-1746 yılları arasında görev yapan 39 Kızlarağası tanıtılmıştır.

Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî (Ö.1784 M / 1198 H)'nin de iki biyografi eseri vardır. Bunlardan *Vefayât*'da şâir Osmanlı padişahlarıyla, tanınmış bilgin ve şâirlerin hayatları ve ölüm tarihleri verilmiş; *Vefayât-ı Selâtîn ve Meşâhir-i Ricâl*'de ise, çoğu İstanbul'da gömülü padişahlar ve devlet büyüklerinin hayatları anlatılmıştır.

Müstakim-zâde Süleyman Sadeddin (Ö.1788 M / 1202 H), bu yüzyılın en önemli biyografi yazarlarındandır. 1744 M / 1156 H yılında yazıp Feyzullah-zâde Mustafa Efendi'ye sunduğu *Devhatü'l-Meşâyıh*'ı daha sonra iki kez zeyl etmiş, böylece 1424-1788 M / 827-1202 H yılları arasında görev yapan 88 şeyhülislam hakkında bilgi vermiştir. Kâtip Çelebi'nin *Süllemü'l-Vusûl*'üne zeyl olarak yazdığı arapça *Mecelletü'n-Nisâb* adlı eserde, İslam dünyasında 20 Mart 1772 yılına kadar yetişen bilim adamı, şâir ve sanatçılar;[67] kitabın adının ebced hesabından 1759-60 M / 1173 H yılında yazıldığı anlaşılan *Tuhfe-i Hattatin*'de ise Türk, Arap ve Acem hattatları hakkında bilgi verilmiştir.[68]

XVIII. yüzyıl, şâirler tezkireciliği bakımından bir önceki yüzyıldan daha verimli olmuş, tezkireciliğin altın yüzyılı denilebilecek XVI. yüzyıla yaklaşan bir gelişme göstermiştir. Bu yüzyılda biri Latîfî, Âşık Çelebi ve Hasan Çelebi'nin güzel örneklerini verdikleri klasik tezkire türünde kapsamlı, ayrıntılı bilgi veren; öteki Kâf-zâde Fâizî'nin ilk kez denediği bol şiir örneği veren ve şâirleri yalnızca bir iki satırla tanıtan antoloji özelliğindeki eserler olmak üzere iki ayrı tür tezkire yazılmıştır.[69]

Yüzyılın başında yazılan Mücîb Efendi (Ö.1727 M / 1139 H)'nin *Tezkire-i Mücîb*'i Mustafa Safâyî (Ö.1725 M / 1137 H)'nin 1720 M / 1132 H yılında tamamladığı ve

---

67 Agah Sırrı Levend, **Türk Edebiyatı Tarihi**, TTK. Yay., C.I, Ankara 1988, s. 416; Ahmed Yılmaz, **Mecelletü'n-nisâb Fihristi**, Konya 2000, s. 5.

68 Agah Sırrı Levend, **a.g.e.**, s. 399.

69 İsen, Mustafa ve diğerleri, **Şâir Tezkireleri,** Grafiker Yay., Ankara 2002; İpekten, Haluk - Mustafa İsen, *a.g.m.*, s. 259.

1640-1720 M / 1049-1132 H yılları arasında yetişen 476 şâire yer veren *Safâyî Tezkire*'si, Mirza-zâde Sâlim'in 1722 M / 1134 H yılında yazdığı *Tezkire-i Sâlim*'i, Bursalı Belîğ'in *Nuhbetü'l-Âsar li Zeyl-i Zübdetü'l- Eş'ar* adlı tezkiresi, Kemiksiz-zâde namıyla anılan Mustafa Safvet'in *Nuhbetü'l-Âsâr min Ferâidi'l-Eş'âr* adlı tezkire'si, Aziz-zâde Hüseyin Râmiz (Ö. 1784 M / 1198 H)'in 1786 M / 1200 H yılında yazdığı *Âdâb-ı Zurefâ* adlı eseri ve Silahdâr Mehmet Emin'in *Silahdâr Tezkire*'si bu dönemde yazılmış şuarâ tezkireleri olarak karşımıza çıkmaktadır.[70]

Bu türlü her meşreb ve görüşten şâirlere yer veren tezkireler yanında bazı özel alanlarda yazılmış tezkireler de söz konusudur. Esrar Dede'nin *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviye*[71] adlı eseri Mevlevî şâirleri toplayan bu türden bir eserdir. Esrar Dede bu eserinde ilk kez olmak üzere Mevlânâ'dan başlayarak bütün Mevlevî şâirleri biraraya toplamış ve 217 şâir hakkında bilgi vermiştir. Bu eserin bir önemli yanı da şiir örneklerinin Şeyh Gâlib tarafından toplanmasıdır. Yüzyılın son tezkirecisi olan Enderunlu Âkif Bey'in *Mir'ât-ı Şi'r*'i[72] ise, yalnızca Enderunda yetişen şâirlerin ele alındığı bir tezkiredir.

XVIII. yüzyıl tarih yazımı geleneği de oldukça velûd bir özellik arz eder. Hem resmî Osmanlı tarihçileri olan vakanüvistler hem de özel tarihçiler pek çok tarih kaleme almışlardır. Bu dönemde resmî Osmanlı tarihçileri içinde Mustafa Naîmâ (Ö.1716 M / 1128 H)'nın özel bir yeri vardır. Birçok kez basılan *Naîmâ Tarihi* (*Ravzatü'l-Hüseyn fî Hulâsât-ı Ahbâri'l-Hafîkayn*) onun en önemli eserlerden biridir. Naimâ'dan sonra 1714-1723 M / 1125-1135 H yılları arasında vakanüvist olan Râşid, 1660-1722 M / 1070-1134 H yılları arasındaki olayları kendi tarihinde anlatmıştır. Râşid'den sonra vakanüvist olan Çelebi-zâde Âsım, 1722-1728 M / 1134-1140 H yılları arasındaki olayları anlatan tarihini Râşid'in tarihine zeyl olarak yazmıştır.

Çelebi-zâde Âsım'dan sonra resmi vakanüvistliğe atanan Sâmî, üç yıla yakın bir

---

70 Geniş bilgi için bkz: Haluk İpekten, **Türk Edebiyatı'nın Kaynaklarından Türkçe Şu'arâ Tezkireleri,** Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yay., Erzurum 1988.

71 Geniş bilgi için bkz: Esrar Dede, **Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviye**, (Haz: İlhan Genç), AKM Yay., Ankara 2000.

72 Geniş bilgi için bkz: Mehmet Kılcı, **Enderunlu Mehmet Akif Mir'ât-ı Şi'r**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi SBE, Adana 2001.

sürede gelişen olayları yazmış, ondan sonra bu göreve getirilen Şâkir Efendi (Ö.1739 M / 1151 H), 1736-1739 M / 1148-1151 H yıllarının olaylarını kaleme almış ve Mehmed Subhî(Ö.1767 M / 1180 H) ise kendinden önceki iki tarihçinin yazdıklarını gözden geçirip tamamlayarak, kendi görev zamanı olan 1739-1743 M / 1151-1155 H yıllarının olaylarını bu yazılanlara eklemiştir. Böylece Sâmî-Şâkir-Subhî Tarihi adıyla anılan eser meydana gelmiştir.

Subhî'den sonra vakanüvist olan Süleyman İzzî, 1744 M / 1156 H yılından 1751 M / 1164 H yılına kadar olan devreyi yazmıştır. İzzî Efendi'den sonra Şefîk, Abdurrahman Paşa, Rahmî, Hakîm, Çeşmî-zâde, Mûsâ-zâde, Behcetî, Süleyman Molla, Enverî, Edîb, Nûri resmi vakanüvistlik yapmışlardır. Bunlardan sonra bu göreve getirilen Ahmed Vâsıf(Ö.1806 M / 1220 H), kendinden önecki vakanüvistlerin yazdıklarını toplayarak, kendi devrinin olaylarını da bunlara ekleyip İzzî'nin bıraktığı 1752 M / 1165 H yılından 1804 M / 1218 H yılına kadar 53 yıllık Osmanlı tarihini kapsayan ve asıl adı *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâyikü'l-Âhbâr* olan *Vâsıf Tarihi*'ni meydana getirmiştir.

Bu yüzyılda resmî görevli vakanüvist tarihçilerin dışında kalan tarih yazarlarının eserleri içinde önemli olanlar şunlardır: Yüzyılın başında Defterdâr Mehmed Paşa(Ö. 1716 M / 1128 H)'nın, 1671 M / 1081 H yılından başlayarak 1703 M / 1114 H yılında Sultan III. Ahmed'in tahta oturmasına kadar geçen 32 yıllık olayları anlatan *Tarih*'i ile Silahdâr Fındıklılı Mehmed Ağa(Ö.1724 M / 1136 H)'nın, Kâtip Çelebi'nin Fezleke'sini devam ettiren ve *Zeyl-i Fezleke* adını verdiği eseri, 1654-1695 M / 1064-1106 H yılları olaylarını kapsayan ve daha çok *Silahdâr Tarihi* diye anılan bir eserdir. Bununla birlikte Fındıklılı Mehmed Ağa'nın, Sultan II. Mustafa'nın emriyle 1695-1720 M / 1106-1132 H yılları arası olaylarını anlatan yarı resmî bir vakanüvist olarak yazdığı *Nusret-nâme* adında başka bir tarihi daha vardır.

Daha çok *Şakâyık Zeyli* ile tanınan Şeyhî Mehmed Efendi'nin bir de Kâtip Çelebi'nin *Takvîmü't-Tevârîh*'ini, 1649-1731 M / 1058-1143 H yılları olaylarını yazarak zeyl ettiği tarihi vardır. Şeyhî'den sonra İbrahim Müteferrika da bu esere bir zeyl yazmıştır. Abdî Efendi (Ö.1764 M / 1177 H)'nin yazdığı ve *Abdî Tarihi* adıyla bilinen *Tarih-i Sultan Mahmud Han b. Sultan Mustafa Han* adlı eseri Sultan III. Ahmed'in son

zamanları ile tahttan indirilmesi ve yerine Sultan I. Mahmud'un geçmesi sırasındaki olayları anlatması bakımından önemlidir. Şemdânî-zâde Süleyman Efendi(Ö.1779 M / 1192 H)'nin kaleme aldığı *Mûr'it-Tevârîh* adlı eseri de Patrona İsyanı günlerini ele alması bakımından kayda değer bir eserdir.[73]

XVIII. yüzyılda kaleme alınan diğer bir nesir türü eser de *Sefâret-nâme*lerdir. Osmanlı'nın günden güne kötüleşen durumunu düzeltmek maksadıyla özellikle Avrupa ülkelerine elçiler gönderilmiş ve kendilerinden gördükleri şeyleri yazıp Osmanlı'ya bildirmesi istenilmiştir. Bunlara rapor anlamında takrîr adı verilmiştir. Bu raporlardan edebî değer taşıyanları ise sefâret-nâme olarak anılmıştır. Bu sefâret-nâmelerden Fransa'ya elçi olarak gönderilen Yirmi sekiz Mehmed Çelebi(Ö.1732 M / 1144 H)'nin *Sefâret-nâme-i Fransa*'sı, Viyana, Prusya ve Berlin elçiliklerinde bulunan Ahmed Resmî'nin *Viyana Sefâret-nâme*si, *Prusya Sefâret-nâmesi* ve *Berlin Sefâret-nâmesi* yanında Vâsıf Ahmed Efendi'nin *İspanya Sefâret-nâmesi* son derece önemlidir. Bu sefâret-nâmeler dışında dönemin başında İran'a elçi olarak gönderilen Dürrî-i Yekçeşm'in *İran Sefâret-nâmesi* de kayda değerdir.[74]

Bunlardan başka yüzyılın kayda değer önemli nesir eserleri şunlardır: Seyyid Vehbî'nin, Sultan III. Ahmed'in 1720 M / H 1132'de yapılan düğünlerini anlatan *Sur-nâme*'si yanında 1724 M / H 1136'da yazılmış Sultan III. Ahmed'in kızları Ümmügülsüm ve Hatice için yapılan düğün törenlerini anlatan müellifi bilinmeyen bir *Sur-nâme* vardır. 1759 M / 1172 H yılında Sultan III. Mustafa'nın kızı Hibetullah sultanın doğumu için Haşmet tarafından yazılmış mensûr bir *Sûr-nâme*; Sultan I. Abdülhamid'in kızı Hatice Sultan'ın doğumu için, 1776'da Melek İbrahim tarafından manzûm olarak bir *Sur-nâme* telif etmiştir. Bu düğün için Hazîn'in de mensûr bir *Sur-nâme*si vardır.[75]

Çelebi-zâde Âsım, Gıyâsettin Nakkaş'tan *Hıtay Seyahat-nâmesi'*ni *Acâibü'l-letâif*

---

73 İpekten, Haluk - Mustafa İsen, *a.g.m.*, s. 260; Levend**, a.g.e.**, s. 384.

74 Sefâret-nâmeler için bkz: Tuncer, Hadiye - Hüner Tuncer, **Osmanlı Diplomasisi ve Sefaretnameler**, Ümit Yay., Ankara 1997; Faik Reşit Unat, **Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri**, (Haz: Bekir Sıtkı Baykal), TTK, Ankara 1992.

75 Sûr-nâmeler için bkz: Mehmet Arslan, **Türk Edebiyatında Manzum Sur-nameler**, AKM Yay., Ankara 1999.

adıyla Türkçe'ye çevirmiştir. Tasavvuf edebiyatımızın tanınmış şâiri Erzurumlu İbrahim Hakkı, *Mârifet-nâme* adlı eserini bu dönemde yazmıştır. Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî'nin, 1779 M / 1192 H yılında yazdığı *Hadîkatü'l-Cevâmi*'si bu dönemde yazılan bir başka mensûr eserdir. Modern hikaye türünün ilk örnekleri kabul edilen Ali Aziz Efendi (Ö.1798 M / 1212 H)'nin *Hulâsatü'l-Hayal* adlı Arapça bir eserden telif-tercüme yoluyla yaptığı tercümesi *Muhayyelât-ı Aziz Efendi* adlı eseri yine bu dönemde kaleme alınan bir başka eserdir.

Bu yüzyılda yazılan birkaç münşeat, basit bir dille yazılmış mektupları içermektedir. Osman-zâde Ta'ib, Râşid, Çelebi-zâde Âsım, Râzî, Nahîfî, Koca Râgıb Paşa, Nevres-i Kadîm, Âtıf, Ebûbekir Kânî'nin münşeatları bu türün yüzyıldaki örnekleri olarak sayılabilirler.

XVIII. yüzyıl Tekke edebiyatı, umûmî bir duraklama ve gerileme içindedir. Bu çağda Şeyh Gâlib'i dışarda bırakırsak, kaliteli Tekke edebiyatı numûnelerine az rastlarız. Geniş halk kitlelerine seslenen bazı tarîkat şeyhlerinin eserlerinin bile eski akîde ve inançları tekrar ettiği görülür. Tekke şiirinin en önemli türü ilâhîler zaman zaman güzel ve ahenkli olmakla birlikte, çoğunlukla her türlü sanat zevkinden mahrum, vezin ve kâfiye hatalarının sıkça görüldüğü manzûmeler olarak karşımıza çıkar. Bu dönemde öne çıkan Tekke edebiyatı temsilcileri Bursalı Şeyh İsmail Hakkı,[76] Uşşâkî tarîkatı şeyhlerinden Abdullah Salâhaddîn-i Uşşâkî(Ö.1764 M / 1177 H),[77] Edirne'de Gülşenî dergahı şeyhi Hasan Sezâî(Ö.1738 M / 1151 H), Keşanlı Şeyh Zâtî, Üsküdarlı Şeyh Zekâî gibi mutasavvıf şâirler yanında en tanınmışları Diyarbakırlı Ahmed Mürşidî ve Erzurumlu İbrahim Hakkı'dır.[78]

Bu yüzyıldaki diğer önemli Tekke şâirleri ise: Mahvî, Mehmed Nasûhî, Mehdî, Hasan Senâî, Mustafa Azbî, Mustafa Nuzûlî, Neccâr-zâde Şeyh Rızâ, Cemâleddîn-i

---

[76] Bursalı İsmail Hakkı için bkz: M. Murat Yurtsever, **İsmail Hakkı Bursevî Dîvan** Arasta Yay., Bursa 2000.; Ali Namlı, **İsmail Hakkı Bursevî, Hayatı, Eserleri, Tarîkat Anlayışı**, İnsan Yay., İstanbul 2001.

[77] Abdullâh Salâhaddîn-i Uşşâkî için bkz: Mehmet Akkuş, **Abdullah Salâhaddîn-i Uşşâkî (Salâhî)'nin Hayatı ve Eserleri**, MEB Yay., yrz., 1998.

[78] Abdullah Uçman, "*XVIII. Yüzyılda Tekke Şiiri*", **Büyük Türk Klasikleri**, Ötüken Yay., C.VII, İstanbul 1988, s. 286.

Uşşâkî, Mehmed Sâlih Sahvî, Kul Şükrü, Şîrî, Şâhî, Derûn Abdal, Dervîş Ahmed Gurbî, Kâsım Dede, Üsküdarlı Hâşim, Tekirdağlı Mehmed Fahreddîn Fahrî, Selâmî, Şeyh Halid Kaygulu gibi isimlerdir.[79] Yine bu dönemde Türkiye sınırları dışında yetişip Türk edebiyatında kendisine yer bulan bir başka mutasavvıf şâir de Mahdumkulu'dur.[80]

XVIII. yüzyıl saz şâirlerinin eserleri de her yana yayılmıştır. Bunlardan Kıymetî, Nûrî, Levnî, Kabasakal Mehmed ve Fasîhî zikre değerdir. Önceki yüzyılda yaşamış Âşık Ömer ve Gevherî'nin şöhreti de bir yandan devam etmektedir.[81] Bu dönemdeki âşıklar, siyasal tarihimizde çok önemli olaylar olduğu hâlde XVII. yüzyılda yetişen usta âşıkların gücüne ulaşamamışlardır. Bu nedenle Âşık edebiyatı gerilemeye başlamıştır. Buna rağmen âşıklar, Dîvân şâirlerine göre daha canlı, daha hayatî konulara yönelen şiirler yazmışlardır.[82] Bir önceki asırda başlayan âşıkların aruz vezniyle şiir söyleme geleneği yaygınlaşarak devam etmiştir.[83] Buna mukâbil Dîvân edebiyatının da halk edebiyatına yaklaştığı görülür. Bu dönemde Halk edebiyatı ile Dîvân edebiyatı müşterek formlar kullanmaya başlamışlardır.[84] Nitekim Nedim ve Şeyh Gâlib gibi devrin büyük Dîvân şâirlerinin hece vezniyle türküler söylemeleri, buna en güzel örnek teşkil etmektedir. Bu hususta bir başka önemli gelişme ise aşuğ adı verilen Ermenî saz şâirlerinin yetişmesidir. Bunlardan Âşık Vartan ve Mecnûnî en tanınmışlarıdır.[85]

Bu dönemde meddahlar, karagözcüler ve ortaoyuncuları revaçtadır. Mahallîleşme cereyanı ve artan kahvelerle birlikte, Meddahlar ve orta oyuncuları da artmıştır. Fakat bu dönemde çok meşhur bir şahıs yetişmemiştir. Bu konuda bilgi veren kaynakların da

---

79 Abdurrahman Güzel, "*Ferdî Eserler: Dînî Tasavvufî Türk Edebiyatı*" **Türk Dünyası El Kitabı Edebiyat (Türkiye)**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yay., C.III, Ankara 1998, s. 305.

80 Abdurrahman Güzel, **Dinî Tasavvufî Türk Edebiyatı**, Akçağ Yay., Ankara trz, s. 424.

81 XIII. Yüzyıl saz şâirleri için bkz: Sâim Sakaoğlu, "*XVIII. yüzyıda Anadolulu ve Saz Şâirleri*" **Büyük Türk Klasikleri**, Ötüken Yay., C.VII, İstanbul 1988, s.321-371.

82 Erman Artun, "*Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*", **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yay., C.XI, Ankara 2002, s. 601.

83 Ahmet Kabaklı, **Türk Edebiyatı**, Türkiye Yayınevi Yay., C.II, İstanbul 1968, s. 464.

84 Geniş bilgi için bkz: Cemal Kurnaz, **Halk ve Divan Şiirinin Müşterekleri Üzerine Denemeler**, Akçağ Yay., Ankara 1990.

85 M. Fuad Köprülü, "*Türk Edebiyatının Ermenî Edebiyatı Üzerindeki Te'sîrleri*", **Edebiyat Araştırmaları**, TTK. Yay., C.I, İstanbul 1989, s. 239; M. Fuad Köprülü, " *Türk Edebiyatında Âşık Tarzının Menşe'i ve Tekâmülü Hakkında Bir Tecrübe*", **Edebiyat Araştırmaları**, TTK Yay., C.I, İstanbul 1989, s. 195; Timurtaş, **a.g.e.**, s. 256. Ayrıca bkz: Fikret Türkmen, "*Türkçe Söyleyen Ermeni Aşuğları*, Ege Üniversitesi**, Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, Yıl: 1985, S.IV, s. 1-9.

sınırlı olması bu hususta geniş malumat edinmemizi imkansız kılmıştır. Bu dönemde yetişmiş meddahların başında hiciv şiirleriyle tanınan Kırımî adlı bir şâirin varlığı sözkonusudur.[86]

Sonuç olarak denebilir ki bu çağ, Osmanlı için gerileme döneminden yıkılma dönemine geçişin başladığı bir çağ olmuştur. Hem batıda hem de doğuda devam eden savaşlar hem sosyal hem de edebî ve kültürel hayatı olumsuz etkilemiştir. İktidara gelen iyi niyetli padişahların bu iyi niyetleri ıslahatların gerçekleştirilmesine yetmemiş, ıslahat hareketleri sonuçsuz kalmıştır. Adam kayırma, görevi kötüye kullanma, görevi ehline vermeme ve buna bağlı olarak yapılan yüzlerce yönetici değişikliği meydana gelmiştir. Tabiatıyla zayıflayan merkezî idareye baş kaldırılar çoğalmış, birçok isyan meydana gelmiş, çağ bir isyanla başlayıp bir isyanla sona ermiştir. Meydana gelen tabiî afetlerin bile yaralarının sarılmasında sıkıntılar yaşanmıştır.

Buna mukâbil edebî ve kültürel alanındaki gelişmeler, eskileri aratır bir vaziyette olmasına karşın, siyasî alandaki kadar kötü değildir. Özellikle Lâle devri tüm olumsuzluklarına rağmen, edebiyat alanının canlı bir şekilde devam etmesine yardımcı olmuştur. Birkaç büyük şâir dışında yetişen şâirler özgün eserler ortaya koyamamış, geri kalan yüzlerce şâir ya bu birkaç şâirin tesirinde kalmış ya da eskileri tekrar etmişlerdir. Mahallîleşme cerayanı bu yüzyıldaki önemli hareketlerden biri olarak kabul edilebilir. Fakat bu akım da beklenen hamleyi yaptıramamış ve toplum hızla ilan edilecek olan Tanzîmât Fermânı'na doğru sürüklenmiştir. Bu fermanla birlikte eski şiir mîâdını doldurarak, Türk edebiyatı yönünü batıya dönmüştür.

---

[86] M. Fuad Köprülü, "*Türklerde Halk Hikâyeciliğine Ait Makâleler: Meddâhlar*", **Edebiyat Araştırmaları**, TTK Yay., C.I, İstanbul 1989, s. 400.

BİRİNCİ BÖLÜM

NAZÎR İBRAHİM, HAYATI, ESERLERİ ve ŞAHSİYETİ

1. HAYATI

1.1. Mahlası ve Adı:

Şâirin, kendisini diğer şâirlerden ayırt etmek amacıyla şiirde kullandığı isim anlamına gelen mahlas, özellikle Dîvân şâirlerinin hemen hemen hiç ihmal etmedikleri bir gelenektir. Şâir, mahlasını ya kendisi seçer ya da ona başka biri tarafından mahlas verilir. Her şâirin, kullandığı mahlası seçmesinin gerekçeleri vardır. Çoğu zaman bu mahlaslar, şâirin mîzâcı ve rûhî yapısı başta olmak üzere, ona ait bir özelliği ele verir.[1] Genellikle de bu mahlas şâirin adından önde gelmekte, adından önce zikredilmektedir.

Çalışmamıza konu olan Nazîr İbrahim, Nazîr veya Nazîrâ mahlasını kullanan mutasavvıf bir şâirdir. Arapça bir kelime olan Nazîr sözlüklerde *eş, misl, benzer, manend* gibi karşılıkları olan bir kelimedir.[2] Nazîrâ ise Nazîr kelimesinin sonuna Farsça nidâ edatının eklenmiş hâlidir ve "ey Nazîr" anlamına gelmektedir.

Bu hususta bilgi veren yegâne kaynaklardan biri olan Bâdî Ahmed Efendi'nin *Riyâz-ı Belde-i Edirne* adlı eserinde, şâirin mahlası Nazîrâ olarak gösterilmekte ve vefatına düşürülen "*Nazîrâ-yı edîb*" terkibi ile Nazîr'in çağdaşı ve arkadaşı Örfî Mahmud Efendi'nin Nazîr hakkında söylemiş olduğu şu beyit buna delil gösterilmektedir.

Naẓīre söylemek mümkin midür tarẓ-ı *Naẓīrā*da
Naẓīrā naẓmı ey ʿÖrfī ʿaceb rengīn-edādur hep[3]

Buna karşın bazı kaynaklar[4] şâirin Nazîr mahlasını kullandığını kesin bir ifade ile beyan etmekte, Nazîrâ mahlasını hiç gündeme getirmemektedirler. Bazı kaynaklar ise

---

1 Mahlas konusunda bkz. Mustafa İsen, "*Dîvân Edebiyatında Mahlasdaş Şâirler*", **Millî Eğitim Dergisi**, Şubat, 1989, S.82, s. 22. (Makale daha sonra, Mustafa İsen, **Ötelerden Bir Ses,** s. 195-208'de de yayımlanmıştır.)

2 Şemseddin Sâmi, **Kâmûs-ı Türkî**, İstanbul 1996, s. 1464.; Muallim Nâci, **Lugat-ı Nâci**, İstanbul 1987, s. 902.; Ali Nazîmâ-Reşâd, **Mükemmel Osmanlı Lûgatı**, Dersaâdet 1312, s. 938.

3 Ahmed Bâdî Efendi, **Riyâz-ı Belde-i Edirne,** Bayezid Devlet Ktp, Yz no: 10391, C.II, yp. 562a.

4 Mirza-zâde Sâlim Efendi, **Tezkire-i Sâlim,** İkdam Matbaası, İstanbul 1315, s. 674; Franz Babinger, **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**, (Çev: Coşkun Üçok), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1982, s. 332 ; Rıdvan Canım, **Başlangıçtan Günümüze Edirne Şâirleri**, Akçağ Yay., Ankara 1995, s. 409.

Bâdî Ahmed Efendi'yi desteklemekte ve şâirin mahlasını Nazîrâ olarak ifade etmektedirler.[5]

Şâirin kendisi de bu hususta herhangi bir görüş ortaya koymamış manzûm eserlerinde hem Nazîr hem de Nazîrâ mahlasını kullanmıştır. Çalışmamızın metin kısmında görüleceği üzere *Nazîr Dîvânı*'nda her iki mahlası da sıkça görmek mümkün olmaktadır.

Senüñ müstaġraḳ-ı inʿām u iḥsānuñ *Naẓīr* ammā
Viṣālüñle daḫī mesrūr u dil-şād eyleye cānā
G 13 / 5 [6]

ʿĀlemüñ her ḥāli fānīdür *Naẓīrā* şübhesiz
Sen beḳā-bi'llāh ile ol fānī efkārın bırak
G 455 / 5

Diğer taraftan elde etme imkanı bulduğumuz mensûr eserlerinden bazılarında şâir mahlasını Nazîr olarak zikretmektedir. Şâirin mensûr eserlerinde mahlasını bu şekilde ifade edişi ise dikkat çekicidir: *"Binâen ʿaleyh bu kemterîn-i sâlikân Naẓīr İbrāhim-i nātüvān nice ās̱ār-ı ʿulu'l-iʿtibārāna naẓar ve her birinden aḫz-ı ..."* [7] *"Bu kemterīn-i sālikān İbrāhîm Naẓīr-i nātüvān derecāt ve sāʿat-ı ʿömrini manẓūru olan kütüb-i eḥādīs̱ ve tefāsīr ve siyer ve meġāzī ve sāir ās̱ār-ı celīle-i cemīlenin hāvī oldıġı muʿcizāt-ı enbiyā ve mürselīn (s.a.e) cemʿ ve taḥrīrīne ṣarf eyleyüp ..."* [8]

---

5 Hüseyin Vassâf, **Sefîne-i Evliyâ-yı Ebrâr Şerh-i Esmâr-ı Emsâr**, Süleymâniye Ktp, Yazma Bağışlar, Yz no: 2305-2309. C.III, yp. 156 (Çalışmada eserin: Osman-zâde Hüseyin Vassâf, **Sefîne-i Evliyâ**, Haz: Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, Kitabevi Yay., İstanbul 2006, I-V adlı çevirisinden de yararlanılmıştır.); Bursalı Mehmet Tâhir, **Osmanlı Müellifleri I-II-III ve Ahmed Remzi Akyürek Miftâhu'l-Kütüb ve Esâmî-i Müellifîn Fihristi**, (Haz: Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı), Bizim Büro Yay., C.II, Ankara 2000, s. 45; Müstakîm-zâde Süleyman Saadeddîn, **Mecelletü'n-nisâb fi'n-nesebi ve'l-künâ ve'l-elkâb**, Kültür Bakanlığı Yay., (Tıpkı Basım), Ankara 2000, yp. 425b; Mehmet Akkuş, "*İbrahim Nazira Efendi*", **Sahâbeden Günümüze Allah Dostları**, Şûle Yay., C.VIII, İstanbul 1996, s. 402-403.

6 Bundan sonra şiirlerde kullanacağımız bu tür kısaltmalarda harf, oluşturduğumuz Tenkitli Dîvân Metni'ndeki şiirin türünü veya şeklini, ilk rakam şiir numarasını; ikinci rakam ise, beyit numarasını ifade etmektedir. Tüm harf kısaltmaları ise şu şekildedir: Tv: Tevhitler, Mn: Münacatlar, N: Na'tlar, K: Kasîdeler, Ms: Musammatlar, G: Gazeller, Kt: Kıtalar, Mu: Muammâ ve Lügazlar, Mf: Matla' ve Müfredler, Tr: Tarihler

7 Nazîr İbrahim, **İnsân-nâme**, Süleymâniye Ktp, İzmir , Yz no: 791 yp., 1b-2a. (Eserin diğer nüshaları, İstanbul Üniversitesi Ktp, Yz no: 1719 ve Bayezid Ktp, Yz no: 3919'dadır.)

8 Nazîr İbrahim, **Câmiu'l-mu'cizât**, Bayezid Devlet Ktp, Yz no: 816, yp. 1b-2a. (Eserin diğer nüshası, İstanbul Üniversitesi Ktp, Yz no: 2355'dedir ve **Mu'cizât-ı Enbiyâ-yı İzâm** adıyla kayıtlıdır.)

Yine *Dîvân*'ın hemen başında eserle ilgili yapılan birkaç satırlık tanıtımda "*Kemter-i sâlikân-ı râh-ı hüdâ İbrahim Nazîr Gülşenî'nin bazı âsârıdur ki…*"[9] şeklindeki kayıt, onun Nazîr mahlasıyla daha çok tanındığına işaret eden bir başka husustur. Eserin müellif nüshası olduğuna inancımız nedeniyle bu kaydın Nazîr tarafından düşülmüş olma ihtimali de söz konusudur. Durum böyle olduğunda bu husus hem yukarıdaki mensûr eserlerde geçen mahlasa uygunluk arz eder hem de şâir kendi mahlasını bu şekilde ifade etmiş olur.

Bu nedenlerden dolayı şâirin mahlasını Nazîrâ olarak gösteren kaynaklar yanılmış olmalıdır. Çünkü yukarıda ifade edildiği gibi Nazîrâ mahlasının sonundaki uzun "â" nidâ harfi olup "ey" anlamında kullanılmış olmalıdır. Hatta bu hususun çoğu zaman vezin gereği bu şekilde yapıldığı da iddia edilebilir. Vezin gereği olan bu kullanımın daha sonraki kaynaklar tarafından şâirin mahlası olarak kabul edildiği ileri sürülebilir.

Bu mahlası kendisinin mi seçtiği, yoksa ona başka biri tarafından mı verildiği hususlarında kaynaklarımızda herhangi bir bilgiye rastlanılmadığı gibi, bu hususu aydınlatacak bir mahlas-nâme de bulunamamıştır. Böyle bir mahlas-nâmenin tespiti yukarıda yapılan tartışmayı da aydınlatacak bir veri olacaktır. Ancak şâir, *Dîvân*'ında hem kendi çağdaşı pek çok şâire, hem de kendisinden önceki meşhur şâirlere birçok nazîre yazmıştır. Nazîre kelimesi ile Nazîr kelimesi her ne kadar muhtevâ bakımından farklı anlamlar taşımaktalarsa da ilk etapta şâirin Nazîr mahlasını kullanış sebebi hususunda ipuçları verebilir kanâatini taşıyoruz.

Şâirin adı ve künyesine gelince; şâirin adı ve künyesi bazı kaynaklarda, İbrahim b. Müderris Mustafa Efendi b. Şeyh İbrahim Efendi b. Manisalı Eskici Dede[10] olarak ifade edilirken bazı kaynaklarda da eş-şeyh İbrahim b. Mustafa b. Abdullah şeklinde dedesinin ismi farklı olarak zikredilmektedir.[11] Fakat dedesinin ismini Abdullah şeklinde gösteren kaynakların sayısı hem azdır hem de bu kaynaklar yanılmış olmalıdır. Çünkü dedesinin

---

9 Nazîr İbrahim, **Dîvân**, Süleymâniye Ktp, Lala İsmail Paşa, Yz no: 493, yp., 1a.

10 Mehmet Nâil Tuman, **Tuhfe-i Nâilî, Divan Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri**, (Haz: Cemal Kurnaz - Mustafa Tatçı), (Tıpkı Basım), Bizim Büro Yay., C.II, Ankara 2001, s. 1081.

11 Bağdatlı İsmail Paşa, **Hediyyetü'l-ârifîn esmâü'l-müellifîn ve âsâru'l-musannifîn**, MEB Yay., C.I, İstanbul 1951, s. 38; Ömer Rıza Kehhâle, **Mu'cemü'l-müellifîn: terâcimu musannıfî'l-kütübi'l-Arabiyye**, C.I, Dımeşk, 1957, s. 113.

Şeyh İbrahim Gülşenî[12] (Ö.1689 M / 1100 H) olduğuna dair tarihî bilgiler daha doğru ve daha uygun gözükmektedir. Aşağıda şâirin soyunu ve ailesini incelerken ifade edileceği gibi şâirin dedesinin ismi Abdullah değil, Şeyh İbrahim Gülşenî'dir. Her iki künyeye göre şâirin asıl adı İbrahim'dir.[13]

Nazîr, adının İbrahim olduğunu *Dîvân*'ında bazı beyitlerde de dile getirmektedir. Nazîr, bu tür beyitlerde kendisini meşhur mutasavvıf İbrahim Edhem (Ö.778 M / 161 H) ile birlikte zikreder. *Dîvân'*ının İstanbul Üniversitesindeki nüshasından alınan bir şiirde bu husus müstehsih tarafından dipnotta dile getirilmiş ve dipnotta "*Sâhib-i dîvânın ismi İbrahim olduğuna işarettir.*" ibaresi konulmuştur.[14]

Bir ʿacāyib ḥāli vardur kim Naẓīrin ḥāliyā
ʿĀlem içre nām-ı *İbrāhim*le Edhemlenür
G 312 / 5

1.2. Doğumu:

Bu hususta bilgi veren eserler[15] Nazîr İbrahim'in doğum yeri hakkında ittifak ile Edirne'yi işaret ederken, doğum tarihiyle ilgili bilgi vermezler. Bu hususta en ayrıntılı bilgi Bâdî Ahmed Efendi'nin *Riyâz-ı Belde-i Edirne* adlı eserinde bulunmaktadır. Bu eserde Nazîr İbrahim'in 1694 M / 1105 H senesinde Edirne'de Hacı Hallâc mahallesinde dünyaya geldiği ifade edilmektedir.[16]

Daha geç dönem kaynaklardan biri olan Osman Nûri Peremeci'nin *Edirne Tarihi* adlı eseri de aynı hususu tekrar etmekte ve şöyle demektedir: "Şâir, XVII. asrın ve II. Ahmed gününün şâirlerindendir. 1105 senesinde doğmuş, Edirne'nin pek gürültülü günlerinde büyüyüp yetişmiş, tahsil etmiştir."[17]

---

12 Burada bahsi geçen İbrahim Gülşenî, pîr-i tarîkat Şeyh İbrahim Gülşenî değildir. Aşağıda kendisi hakkında bilgi verilecektir.

13 İpekten, Haluk ve diğerleri, **Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1988. s. 327.

14 Nazîr İbrahim, **Dîvân**, İstanbul Üniversitesi Ktp., Yz no: T 424, yp., 66a. (Bu eser, yazarı bilinmeyen **Menâkıb-ı Sezâî, Fenâî, Sırrî** adlı eser içerisinde 49a-97a yaprakları arasındadır. Eserin bu nüshadan çekilen bir mikrofilmi Ankara Millî Ktp, A / 4798 numaradadır).

15 Bağdatlı İsmail Paşa, **a.g.e.**, C.I, s. 38; Vassâf, **a.g.e.**, C.III, s. 156; Canım, **a.g.e.**, s. 409; "*İbrahim Nazira Efendi*", **Türkiye Gazetesi İslâm Âlimleri Ansiklopedisi**, C.XVII, İstanbul trz., s. 4.

16 Bâdî Ahmed Efendi, **a.g.e.**, C.II, yp. 562a

17 Osman Nûri Peremeci, **Edirne Tarihi**, Resimli Ay matbaası, İstanbul 1939, s. 274.

Bu iki kaynak dışında başka hiçbir kaynakta onun doğum tarihi ile ilgili bilgi verilmez. Bu iki kaynağın verdiği bilgiye göre Nazîr İbrahim XVII. yüzyıl sonunda Osmanlı saltanatında Sultan II. Ahmet'in tahtta olduğu bir dönemde 1694 M / 1105 H senesinde Edirne'de dünyaya gelmiştir.

1.3. Ailesi:

Geleneğimizde bir müellif kendisine ait bir eserde bile şahsını ön plana çıkarmaktan kaçınmaktadır. Çoğu zaman esere kendi adını bile yazmaktan çekinmektedir. Böyle bir gelenek içerisinde yetişmiş bir şâirin, ailesi gibi çok daha mahrem bir konuda bilgiye ulaşmak son derece güçtür. Bu nedenle bu gibi çalışmalarda ya eserden müessire yöntemi kullanılarak, müellifin eserlerinden hareketle onun hakkında bilgi edinmek ya da müellifin daha ön plana çıkmış babası, dedesi, amcası veya kardeşi gibi diğer aile bireylerini inceleyerek bilgilere ulaşmak gerekir.

Nazîr İbrahim'in annesi, hanımı veya çocukları hakkında kaynaklarımızda herhangi bir bilgi mevcut değildir. Fakat *Dîvân*'da geçen bazı parçalar, kesin olmamakla birlikte, bize bu noktada bazı ipuçları vermektedir. Şöyle ki: *Dîvân*'da kıt'alar bölümünde hanımının vefatı üzerine yazılmış olabileceğini tahmin ettiğimiz bir kıt'ası vardır:

Gülāb-āsā n'ola rīzān olursa ḳaṭre-i eşküm
Bizi bir ruḫları gülden çıkardı dehr-i mekkāre

Elümden kapdı şāhin-i ecel *dildār*umı ḥayfā
Derūnum yakdı baġrum ütdi gönlüm itdi āvāre
Kt / 102

Burada Nazîr İbrahim, sevgilisini ecel şâhinine kaptırdığından, bu nedenle bağrı yanık bir şekilde çok ağladığından bahsetmektedir. Şâirin vefatına bu derece üzüldüğü şahsın, hanımı olma ihtimali yüksektir. Fakat bu kıt'a, başka bir kimsenin vefatı dolayısıyla yazılmış olma ihtimalini de taşımaktadır. Çünkü Nazîr İbrahim, başkaları adına bu tür kıt'alar, beyitler veya tarih kıt'aları yazan ve yazdığı şiirleri, adına yazılan şahsa veren birisi olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu kıt'a da başka biri adına, onun ağzından yazılmış olma ihtimalini taşımaktadır.

Yine aynı şekilde oluşturduğumuz tenkitli metnin 368. gazelinin hemen altında, o gazelle ilgili bir açıklama kabîlinden şu ifadenin olduğu görülmektedir: **"***Oğlum Kâmî Mehmedüm olduğı hâlde bir mesîreye gidilmişdi anda inşâd olındı*.**"** Bu bilgiden hareketle, onun Kâmî Mehmed adında bir oğlunun olduğunu varsaymak mümkündür. Nazîr İbrahim'in, üzerinde büyük emeği olan amcasına duyduğu sevginin bir tezahürü olarak, oğluna bu adı koymuş olabileceği düşünülebilir. Fakat ne yazık ki bu şiirde mahlas yoktur ve şiirin Nazîr İbrahim'e âidiyeti açık değildir. Bu nedenle bu tür bir varsayıma da ihtiyatla yaklaşılmalıdır.

Nazîr İbrahim'in annesi, hanımı ve çocukları hakkında bilgilerimiz yukarıda verilenler ile sınırlı iken, onun devlet hizmetinde önemli roller oynamış olan dedesi, babası, amcası, ve kardeşi hakkındaki bilgiler daha açıktır. Nazîr İbrahim, ulemâ sınıfından ve yetiştirdiği diğer fertleriyle de tanınmış bir aileye mensuptur. İbrahim Efendi b. Müderris Mustafa Efendi b. Şeyh İbrahim Efendi b. Mağnisalı Eskici (Semerci) Dede şeklindeki künyesine bakılırsa ailenin, Edirne'ye Manisa'dan göçmüş olduğu düşünülebilir. Büyük dedesi Manisalı Eskici (Semerci) Dede hakkında kaynaklarda pek fazla bilgi mevcut değildir. Sultan III. Mehmed'in Eğri seferine çıkmak üzere iken Edirne'ye davet edildiği ve kendisinden sultana nefes etmesi istendiği rivayet edilmektedir.[18]

Nazîr İbrahim'in dedesi Şeyh İbrahim Gülşenî, yukarıda bahsi geçen Manisalı Semerci Dede'nin oğludur ve Semerci Dede'nin Sultan III. Mehmet'e nefes etmek için Edirne'ye gelişinde 1593 M / 1007 H senesinde dünyaya gelmiştir. Hayatının belli bir döneminde seyahata çıkarak Anadolu'yu, Sûriye'yi, Mısır'ı, Hicaz'ı, Irak'ı, ve İran'ı dolaşmıştır. O zaman hayatta olan İslam büyükleri ile görüşmüştür. İbrahim Gülşenî bu uzun seyahat akabinde Edirne'ye döndükten sonra artık bir yere çıkmayıp ömrünü okuyup okutmakla, halkı irşâd etmekle geçirmiştir. Bu müddet, bazı kaynaklarda otuz senelik bir inziva hayatı olarak zikredilmektedir.[19] Bu inziva netîcesinde herkesin saygı ile elini öptüğü bir zât olmuş, 93 yaşında iken 1689 M / 1100 H tarihinde vefat edip

---

18 Mehmet Süreyyâ, **Sicill-i Osmânî Yâhud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniye**, (İstanbul trz'den Tıpkı Basım) Gregg international Publishers Limited, C.IV, İngiltere, 1971, s. 73; Peremeci, **a.g.e.**, s. 259.

19 Süreyyâ, **a.g.e**., C.I, İstanbul 1308, s. 111.

Ortakaldırım mezarlığına defnedilmiştir. Şeyh İbrahim Gülşenî'nin şiir ile meşgul olduğu da rivayetler arasındadır. Bu şiirlerinden bazıları kaynaklarımızda nakledilmektedir:

Kûy-ı mahbûb-ı hakikîde sakın âh itme
Gece git Hak yolına gölgeni hem-râh itme[20]

Babası Müderris Şeyh Hacı Mustafa Efendi, dönemin ünlü kadılarından Kâmî Mehmed Efendi'nin kardeşi ve Şeyh İbrahim Gülşenî'nin oğludur. Sarıcapaşa[21] medresesinde müderrislik yapmıştır. Babası İbrahim Gülşenî gibi Gülşenî tarîkatına mensuptur ve Şeyh La'lî Mehmed Fenâyî Efendi[22] (Ö.1700 M / 1112 H)'nin halifelerindendir. Bazı kaynaklarda kendisinden tarîkatçı[23] olarak bahsedilmektedir.[24] Âşık Efendi Zaviyesi'nde mihrab önünde medfundur. Otuz yıl irşâd görevinde bulunmuştur. O zaman Hasan Sezâî-i Gülşenî,[25] meşhur olduğu için Müderris Hacı Mustafa Efendi pek meşhur olamamış,[26] Hasan Sezâî'nin şöhretinin gölgesinde kalmıştır.

Edirneli Çelebi diye tanınan Kâmî Mehmed Efendi, Nazîr İbrahim'in amcasıdır. 1649 M / 1059 H yılında Edirne'de doğmuş, ilk öğrenimini Edirne'de tamamlamış ve

---

20 Peremeci, **a.g.e.**, s. 259

21 Diğer adı Emîniye medresesidir. Sarıcapaşa câmisine karşı idi. Bunun için buna Sarıcapaşa medresesi de derlerdi. Bu bina yakılmıştır. Peremeci, **a.g.e.**, s. 114.

22 La'lî Mehmed Fenâyî için bkz: Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, **Vefayât-ı Ayvansarâyî**, Süleymâniye Ktp, Esad Efendi, Yz no: 1375 yp. 86a; Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddîn, **Tuhfe-i Hattâtîn**, İstanbul 1928, s. 481; Müstakîm-zāde, **Mecelle**, s. 342; Tuman, **a.g.e**., C.II, s. 2394.

23 Bu tâbir, Mevlevî tâbiridir. Tarîkata yeni girenlere, tarîkat usûl ve erkânını öğretmekle görevli bulunan dedeye tarîkatçı denir. Buna pîş-kadem veya ser-tarîk de denir. Çelebi Efendi'nin yardımcısı makamındadır. Ethem Cebecioğlu, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, Rehber Yay., Ankara 1997, s. 688; Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, MEB Yay., C.III, İstanbul 1993, s. 409.

24 Nazîr İbrahim, **Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşenî**, Millet Ktp, Ali Emîrî, Yz no: 888. yp. 3a. (Eser Himmet Konur tarafından yayımlanmıştır. Bkz: Himmet Konur, "*Gülşenîliğe Dair Bir Eser: Nazîr İbrâhim'in Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşenî'si*", **Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi,** Yıl:1 S.3, Ankara Nisan 2000, s. 65-79)

25 Hasan Sezâî için bkz: Ali Rıza Özuygun, **Hasan Sezayi'nin Hayatı Edebi Kişiliği, Eserleri, Dîvânının Tenkitli Metni ve İncelenmesi**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum 1999; Muhittin Pektaş, **Sezâyî (Cabi Hasan Dede), Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Dîvânı'nın Tenkitli Metni**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi SBE, Konya 2000. Necdet Şengün, **Hasan Sezâyî-i Gülşenî ve Eserlerindeki Dînî Edebî Muhtevâ**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi SBE, Ankara 2001; Himmet Konur, **Hasan Sezâî ve Mektupları Işığında Tasavvuf Hayatı**, Tıbyan Yay., İzmir 2003.

26 Vassâf, **a.g.e**., C.III, s. 129.

Edirne Mevlevîhânesi şeyhi Neşâtî Dede'den edebiyat ve Farsça dersleri almıştır. İstanbul'da eğitim hayatına devam etmiş ve 1675 M / 1086 H tarihinde Ankaralı Mehmet Efendi'den mülâzım olmuştur. İvaz Efendi, Nişancı Paşa-yı Atîk, Behramiye, Topkapı Ahmet Paşa, İbrahim Paşa ve Süleymaniye medreselerinde müderrislik yapmıştır. Bağdat kadılığı, Şam rütbesiyle Fetvâ emînliği ve Evkâf-ı Hümâyûn müfettişliklerinde bulunduktan sonra, Galata ve Mısır kadılığı yapmıştır. Daha sonra Mekke Mollası payesine ulaşmış ve 1724 M / 1136 H tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir.

Kâmî Mehmed Efendi velûd bir müelliftir ve pek çok eser bırakmıştır. Bir çoğu üzerinde herhangi bir çalışmanın bulunmadığı bu eserleri şunlardır: 1. *Dîvân*, 2. *Sıhhat-nâme*, 3. *Nefîsetü'l-uhreviyye*, 4. *Tabâkat-ı Hânefiyye*, 5. *Fîrûz-nâme*, 6. *Rıyâzü'l-kâsımîn*, 7. *Fetâvâ-yı Kâidiyye*, 8. *Mehâmü'l-enâm*, 9. *Mehâmü'l-fukahâ*, 10. *Huzmâ Safâ*, 11. *Tercüme-i Salat-ı Su'ûdî*, 12. *Behcetü'n-nüemâ*, 13. *Tuhfetü'l-vüzerâ*, 14. *Manzûme-i Âsaf-nâme*, 15. *Metâlib-i Sâire*.[27]

Nazîr İbrahim'in kardeşi Lebîb Ahmed Efendi de XVIII. asır şâirlerindendir. Ebe-zâde Abdullah Efendi'den mülâzım olarak müderris olmuştur.[28] Kendisi hakkında kaynaklarımızda pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Lebîb mahlasının kendisine âidiyeti hususunda bazı kaynaklarda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bu kaynaklarda Lebîb mahlasının Nazîr İbrahim'in kardeşi Lebîb Ahmed Efendi'ye değil, amcası Kâmî Mehmed Efendi'ye ait olduğunu iddia edilmektedir.[29] Kaynaklarda ona ait olarak gösterilen bazı beyitler, beyt-i berceste kabîlindendir ve aşağıdaki gibidir.

Ben o şūḫ-ı bī-vefādan vuṣlat ümmīd eylemem
Ol perīden böyle insāniyet ümmīd eylemem

Bir rütbede çāpikligi var ġamzelerin kim
Tārı nigehli ʿaşkda oynar o resen-bâz

---

27 Ayan, Hüseyin ve diğerleri, "*Kâmî*", **Büyük Türk Klasikleri**, Ötüken Yay., C.VI, İstanbul 1987, s. 220; Daha geniş bilgi için bkz: Safâyî, **Tezkire**, Süleymâniye Ktp, Veliyüddîn Efendi, Yz no: 2585, yp. 180b-181b; Râmiz, **Âdâb-ı Zurefâ**, Millet Ktp, Ali Emîrî, Yz no: T 762, yp. 114a-114b; Fatin Davud, **Hâtimetü'l-eş'âr**, İstanbul 1271, s. 351; Gülgün Erişen Yazıcı, **Edirne'li Kami ve Dîvânının Tenkitli Metni**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi SBE, Ankara 1998.

28 Peremeci, **a.g.e.**, s. 273-274.; İpekten, Haluk ve diğerleri, **Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, s. 327.

29 Sâlim, **a.g.e.**, s. 674; Canım, **a.g.e**., s. 409.

Nazîr İbrahim'in ailesi hakkında verilen tüm bu bilgiler ışığında *Müstakîm-zâde*'nin, *Mecelletü'n-Nisâb* adlı eserinin sonunda vermiş olduğu soy ağacı, şu şekilde oluşmaktadır.[30]

Eskici Dede Manisavî

İbrahim Edirnevî 1100

Mehmed Kâmî 1136 Mustafa Müderris 1136

Kadı Nazîrâ İbrahim Edirnevî 1188

1.4. Tahsili:

Nazîr İbrahim'in nasıl bir eğitim aldığını tam olarak ortaya koyabilmek mümkün değildir. Zira bu hususta kaynaklar kısa bilgiler vermekle yetinmişlerdir. Bununla birlikte yukarıda da belirttiğimiz gibi o, ulemâ sınıfına mensup bir ailede doğup yetişmiştir. Dolayısıyla iyi bir eğitim gördüğü tahmin edilebilir. Daha sonradan Edirne medreselerinde bir müddet müderrislik ve bazı yerlerde kadılık ve kadı nâibliği yapması, onun aldığı iyi eğitime bir delil teşkil etmektedir. Bu hususu Sâlim Efendi tezkiresinde şu ifadelerle belirtmektedir: "*Hânedân-ı kemâlden kendilerine bi'l-irs intikâl eden zevât erbâb-ı makâldendir.*"[31]

İyi bir eğitim aldığını ifade eden bir başka kaynak ise Bâdî Ahmed Efendi'nin *Riyâz-ı Belde-i Edirne* adlı eseridir. Bâdî Efendi onun iyi bir eğitim aldığını fakat hangi ilim adamından mülâzım olduğunu bilmediğini şu şekilde beyan etmektedir: "*Tahsîl-i kemalât-ı ilmiyye ile ulemânın birinden ihrâz-ı şeref-i mülâzemetle….*"[32]

Nazîr İbrahim tahsilini Edirne'de tamamlamıştır.[33] Osman Nûri Peremeci *Edirne Tarihi* adlı eserinde, Nazîr İbrahim'in, Edirne'nin pek gürültülü günlerinde büyüyüp yetiştiğini, tahsil ettiğini, hatta Edirne vakasında Şeyhülislam Feyzullah Efendi'nin nasıl

30 Müstakîm-zâde, **Mecelle**, yp. 425b.

31 Sâlim, **a.g.e.**, s. 674.

32 Bâdî Ahmed Efendi, **a.g.e.**, C.II, yp. 562a.

33 Vassâf, **a.g.e.**, C.III, s. 156.

öldürüldüğünü ondan öğrendiğimizi ifade etmekte[34] fakat bu bahsin, Nazîr'in hangi eserinde geçtiğine dair herhangi bir bilgi vermemektedir.

Nazîr İbrahim medrese eğitiminin yanı sıra bazı şahıslardan özel dersler alarak da kendisini yetiştirmiştir. Fırsat buldukça dönemin âlimlerinden dersler almayı ihmal etmemiştir. Bu âlimlerden biri *Rûhu'l-Beyân* adlı eseriyle tanınan ve daha çok Bursevî olarak bilinen meşhur âlim ve şâir, Aydoslu İsmail Hakkı Efendi (Ö. 1725 M / 1137 H)'dir. İsmail Hakkı Efendi'nin Edirne'ye gelişini fırsat bilen Nazîr İbrahim, bu büyük âlimle görüşmüş ve kendisinden epeyce dersler almıştır.[35]

Nazîr İbrahim ve Bursalı İsmail Hakkı arasındaki ilişkinin daha sonradan hoca talebe ilişkisini aştığı ve arkadaşlığa dönüştüğü görülmektedir. Bâdî Ahmed Efendi'nin, İsmail Hakkı Efendi ile Nazîr İbrahim arasındaki bu ilişkiyi ortaya koyma sadedinde rivayet ettiği şu bilgi, Nazîr'in Mısır kadılığı konusundaki tereddütler yüzünden ihtiyatla karşılanmıştır. Ona göre İsmail Hakkı Bursevî, Nazîr İbrahim'in ileride Mısır'a kadı olacağını îmâ ederek şu övücü matla'ı yazarak kendisine takdim etmiş ve bir müddet sonra Nazîr İbrahim Mısır'a kadı olmuştur.

Maʿārif Mıṣrınuñ şi̇̄ri̇̄n-ḳandi
ʿAzi̇̄zü'l-vaḳt İbrāhi̇̄m Efendi[36]

1.5. Mesleği:

Nazîr İbrahim Edirne'de tahsilini tamamladıktan sonra bir müddet müderrislik yapmış[37] daha sonra Edirne mahkemesinde kâtiplik görevine başlamış[38] daha sonra da kadı ve kadı nâibi[39] olarak birkaç yerde görev yapmıştır.[40] Kâtiplik görevine başlayana

---

34 Peremeci, **a.g.e**., s. 274.

35 Peremeci, **a.g.e**., s. 274; Canım, **a.g.e**., s. 409.

36 Bâdî Ahmed Efendi, **a.g.e**., CII, yp. 564a

37 "*Berâ-yı Azm-i İmtihân ilâ-Huzûr-ı Kâdî-i Rumeli*" (G 83) şeklinde başlık taşıyan gazel bu müderrislik için Rûmeli Kazaskeri huzurunda yapılan imtihanı tarif ediyor olmalıdır.

38 Sâlim, **a.g.e.**, s. 674; Bâdî Ahmed Efendi, **a.g.e**., C.II, yp. 562a; Babinger, **a.g.e.**, s. 332; Atilla Özkırımlı, "*Nazira*", **Türk Edebiyatı Ansiklopedisi**, Cem Yay., C.IV, İstanbul 1984, s. 899.

39 Nâib kelimesi, birkaç anlamda kullanılmaktadır. Bunlardan birincisi: Kadı askerin vekili anlamındadır. Bu anlama göre bütün kadılar nâibdir. İkincisi: Kadı tarafından tayin edilen bilirkişilerin başına kadı adına o işi yürütmek için atanan kadı vekîli anlamındadır. Üçüncüsü: Kadının yerine görev yapan kadı vekîli anlamındadır. Pakalın, **a.g.e**., C.II, s. 644. Ayrıca kadı nâibliği için bkz: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkîlâtı**, Ankara 1984, s. 117.

40 "*Nazira*" **TDEA**, Dergah Yay., C.VI, İstanbul 1986, s. 542; Vassâf, **a.g.e**., C.III, s. 156.

kadar hangi medresede müderrislik yaptığı hususunda herhangi bir bilgi bulunamamıştır. Ayrıca onun Edirne mahkemesinde kâtiplik yaptığı bilgisinden başka, kâtiplik mesleğini ne kadar süre icra ettiği hususunda da bir bilgi yoktur.

Nazîr İbrahim müderrislik ve kâtiplik görevlerinin ardından bazı yerlerde kadılık ve kadı nâibliği yapmıştır. Onun Babaeski, Tekirdağ, Mısır ve Eski Zağra'da kadılık, Kesriye kasabasında ise kadı nâibliği yaptığı kaynaklarda ifade edilmektedir.[41] Kesriye niyabeti başka kaynaklarda zikredilmezken bu haberi bize yine Bâdî Ahmed Efendi vermekte ve bu görevin Mısır ve Eski Zağra kadılıklarından önce, 1748 M / 1161 H senesinde gerçekleştiği dile getirilmektedir.[42] Kesriye niyabeti dışındaki diğer yerlerde bizzat kadılık yaptığına dair geçerli belgeler de elimizde mevcut değildir. Hatta bunlardan bazılarının kadı nâibliği olduğu yönünde şüphelerimiz de vardır. Bizi bu şüpheye sevk eden âmil, kaynakların ifade ettiği Babaeski'de kadılık yaptığı bilgisine muhalif olarak, *Dîvân*'daki iki gazel başlığıdır. Bunlardan birincisi: "*Babaeskisinde Nāib İken***"** (G 201) diğeri ise; "*Baba-yı Atîkde Nâib İken Sezâyî Efendi Hazretlerine Tahrîr Olındı.*" (G 566) şeklindedir. Burada Nazîr İbrahim Babaeski'de kadı değil kadı nâibi olarak bulunduğunu bizzat kendisi ifade etmektedir.

Kaynakların yer vermediği fakat kendisi tarafından bir gazel başlığında ifade edilen bir başka görevi de İbrâil kadı nâibliğidir. Oluşturduğumuz tenkitli metinde 469 no'lu gazelin başlığı, burada kadı nâibliği yaptığına hiçbir şüpheye mahal bırakmayacak şekilde işaret etmektedir. "*Mahrûse-i İstanbuldan İbrâil Niyâbetiyle Edirne'ye Gelüp İbraile Azîmetümde İnşâd Olındı.*"

Bursalı Mehmet Tahir'in *Osmanlı Müellifleri* adlı eserinde verilen fakat başka hiçbir kaynak tarafından doğrulanmayan bir başka bilgi ise Nazîr'in Bağdat kadılığı yaptığıdır. Bursalı, Nazîr İbrahim'in eserleri hakkında kifâyetsiz bilgiler sunduğu eserinde, *Tuhfetü'z-zevrâ* adlı eserinin açıklamasında: "*Bağdat kadılığında bulundukları zaman telif ettikleri manzûm bir eserdir.*" demektedir.[43] Bursalı Mehmet Tahir, Nazîr İbrahim ile Bağdat kadılığı yapan ve *Tuhfetü'l-vüzerâ* adıyla Bağdat'ta medfûn

---

41 Bâdî Ahmed Efendi, **a.g.e**., C.II, yp. 562b; Peremeci, **a.g.e**., s. 274; Canım, **a.g.e.**, s. 409.

42 Badi Ahmed Efendi, **a.g.e.**., C.II, yp. 562?.

43 Bursalı Mehmet Tâhir, **Osmanlı Müellifleri,** s. 46.

vezîrlerin hayat hikayelerini anlatan eserin sahibi Kâmî Mehmed Efendi'yi karıştırmış olmalıdır. Başka kaynaklarca doğrulanmayan bu bilgiye de ihtiyatlı yaklaşmak gerektiğini düşünüyoruz.

Mısır kadılığı[44] önemli makâmlardan bir tanesidir. Nazîr İbrahim'in icra ettiği görevlere ve Osmanlı kadı teşkilatının işleyiş yapısına bakıldığında, onun Mısır'a kadı tayin edildiği yönündeki rivayeti, ihtiyatla karşıladığımızı ifade etmeliyiz. Osmanlı kadı teşkilatına göre Rûmeli Kazaskerine bağlı olarak görev yapanlar, Rûmeli Kazaskeri defterinde kayıtlı bulunduklarından bunlar, Anadolu veya Mısır kadılıklarına geçemezlerdi.[45] Nazîr İbrahim'in kadılık veya kadı nâibliği yaptığı yerler Rûmeli Kazaskerinin idare ettiği bölgelerdir. Dolayısıyla Mısır kadılığında bulunduğu şeklindeki rivayet yanlış olmalıdır. Ne var ki Hüseyin Vassâf'ın naklettiğine göre Nazîr İbrahim, amcası Kâmî Mehmed Efendi'nin Mısır'a kadı tayin edilmesi dolayısıyla 1718 M / 1130 H yılında amcasıyla birlikte Mısır'a gitmiş ve oradaki Şeyh İbrahim Gülşenî tekkesinde ve türbesinde hizmet etmiş, hatta o zamanki şeyh efendinin tâc ve hırka giyişini bir eserinde dile getirmiştir.[46] Nazîr İbrahim'in bu şekilde Mısır'a gidişi ve bir müddet orada kalışı daha sonradan onun Mısır'a kadı tayin edildiği yönündeki rivayetlere dönüşmüş olmalıdır.

Nazîr'in *Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşenî*[47] adlı eserinin ilk varağında, eseri takdim yazısında "*eşrâf-ı kuzât-ı askerîden İbrahim Nazîr Gülşenî…"* şeklinde bir kayıt vardır. Eser üzerinde bir çalışma yapan Himmet Konur da bu bilgiye dayanarak onun daha sonraki yıllarda kazaskerliğe yükselmiş olabileceğini tahmin etmektedir.[48] Yine Hasan Sezâî'nin *Mektûbât*ında Nazîr İbrahim'e yazdığı iki mektuptan birincisinin başındaki şu kayıt yukarıdaki bilgiyi destekler mahiyettedir. "*kuzât-ı asâkirden kudvetü'ş-şuarâ*

---

44 Mısır kadılığı için bkz: Yılmaz Öztuna, **Büyük Türkiye Tarihi**, Ötüken Yay., C.X, İstanbul 1978, s. 281-282.

45 Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkîlatı**, s. 91.

46 Vassâf, **a.g.e.**, C.III, s. 158.

47 Nazîr İbrahim, **Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşenî**, yp. 1a.

48 Konur, "*Gülşenîliğe Dair Bir Eser: Nazîr İbrâhim'in Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşenî'si*", **Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi,** s. 66.

İbrahim Nazîrâ sahn-ârâ cenâblarına…"[49] Her ne kadar Mısır kadılığından sonra böyle bir makâma yükselmek, Osmanlı kadı teşkilatının işleyiş yapısına[50] uygun ise de bu bilginin doğruluğunu / yanlışlığını ortaya koymak adına yaptığımız bütün araştırmalar akîm kalmış, bu hususta herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Yine Yılmaz Öztuna'nın *Büyük Türkiye Tarihi* adlı eserinde verdiği XVIII. asır şeyhülislam ve kazaskerlerinin listesi içerisinde Nazîr İbrahim'in ismine rastlanmamaktadır.[51]

Bu tür ifadeler birer taltif cümlesi olabileceği gibi, şöylece gerçeklik yanları da olabilir. Uzunçarşılı'nın verdiği bilgiye göre yeteneklerini ispat etmiş bazı kimseler, Kazaskerlik makâmına çekilerek kendilerine yardımcı görevler de verilmektedir.[52] Dolayısıyla Nazîr İbrahim, kadı veya kadı nâibliği görevlerinden sonra belki de Rûmeli Kazaskeri maiyyetinde herhangi bir görevde çalışmış olabilir. Fakat maalesef bu hususta da elimizde herhangi bir bilgi mevcut değildir.

1.6. Tarîkatı, Şeyhi ve Sûfî Çevresi

Gülşeniyye[53] tarîkatı, Türkler tarafından benimsenen Halvetiyye[54] tarîkatının bir koludur. Başta pîr-i tarîkat Şeyh İbrahim Gülşenî[55] olmak üzere müntesipleri arasından

---

49 Hasan Sezâî, **Mektûbât**, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1289, s. 103. (Eser Himmet Konur tarafından yayımlanmıştır. Bkz: Himmet Konur, **Hasan Sezâî ve Mektupları Işığında Tasavvuf Hayatı**, Tıbyan Yay., İzmir 2003).

50 Geniş bilgi için bkz: İlber Ortaylı, **Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devletinde Kadı** İstanbul 1994.; Yılmaz Öztuna, **Büyük Osmanlı Tarihi**, Ötüken Yay., C.VIII, İstanbul 1994, s. 72.

51 Yılmaz Öztuna, **Büyük Türkiye Tarihi**, Ötüken Yay., C.X, s. 247-254.

52 Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkîlâtı**, s. 93.

53 Geniş bilgi için bkz: Harîrî-zâde Kemaleddîn, **Tıbyânu vesâili'l-hakâik fî beyân-ı selâsili't-tarâik**, Süleymâniye Ktp., Fatih, Yz no: 430-432, C.III, yp. 86a-90a; Sadık Vicdânî, **Tomâr-ı Turuk-ı Aliyye'den Halvetiyye**, İstanbul 1338-1341 s. 48-50; Mustafa Kara, "*Gülşeniyye*", **DİA**, C.XIV, İstanbul 1996, s. 256-259; Kasım Kufralı, "*Gülşeniyye*", **İA**., C.IV, İstanbul 1977, s. 535-536.; Yaşar Kutluay, "*Gülşenîlik*" **Türk Ansiklopedisi**, MEB Yay., C.XVIII, İstanbul 1970, s. 154-155.

54 Halvetîlik için bkz: Rahmi Serin, **İslam Tasavvufunda Halvetilik ve Halvetiler**, Petek Yay., İstanbul 1984; Abdülbâki Gölpınarlı, "*Halvetiyye*", **Türk Ansiklopedisi**, MEB Yay., C.XVIII, Ankara 1970, s. 420-423.; Mustafa Aşkar, "*Bir Türk Tarîkatı olarak: Halvetiyye'nin Tarihî Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlîli*", **AÜİFD**, Ankara 1999, S.XXXIX, s. 535-563; Hans Joachim Kissling, "*Halvetî Tarikatı-I*", (Çev: Mehmet Serhan Tayşi), **Bilim ve Sanat Vakfı Bülteni**, Yıl:5, S.33, Kasım-Aralık-Ocak, İstanbul 1993 / 1994; Hans Joachim Kissling, "*Halvetî Tarikatı-II*", (Çev: Mehmet Serhan Tayşi), **Bilim ve Sanat Vakfı Bülteni**, Yıl:5, S.33, İstanbul Şubat, 1994, s. 31-32.

55 Geniş bilgi için bkz: Mahmud Cemâleddin Hulvî, **Lemazât-ı Hulviyye ez Lemeât-ı Ulviye**, MÜİF Yay., İstanbul 1993; Muhyî-yi Gülşenî, **Menâkıb-ı İbrahim Gülşenî**, (Haz: Tahsin Yazıcı), TTK Yay., Ankara 1982; Himmet Konur, **İbrahim Gülşenî Hayatı, Eserleri, Tarikatı**, İnsan Yay., İstanbul 2000; Nihat Azamat, "*İbrahim Gülşenî*", **DİA**,C:XXI, İstanbul 2000, s. 302.

pek çok şâir yetişmiştir.[56] Bunlardan bir tanesi de Nazîr İbrahim Gülşenî'dir. Gülşeniyye tarîkatı daha sonra Hâletiyye ve Sezâiyye olmak üzere iki kola ayrılmıştır.[57] Nazîr İbrahim, Sezâiyye kolunun pîri kabul edilen Hasan Sezâî'ye bağlı olması hasebiyle Sezâiyye tarîkatı müntesibi olarak da kabul edilebilir. Nazîr İbrahim, bağlı bulunduğu tarîkatını, tarîkat büyüklerini ve tarîkatın bazı ritüellerini konu ettiği bir eser kaleme almıştır. Bu 10 varaklık eserin adı *Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşenî*'dir. Nazîr bu eserinde Cüneyd-i Bağdâdî'ye kadar uzanan tarîkat silsilesini, tarîkatın Edirne'ye gelişini ve Edirne'deki macerasını ortaya koymaktadır.

Bu esere göre Mısır'ın Osmanlı tarafından fethini müteâkip, Edirneli 70 hacının Şeyh İbrahim Gülşenî'den bir halife ricâsı kabul görmüş, Âşık Efendi (Âşık Mûsâ) (Ö.1568 M / 965 H) adında bir zât bu hacılarla birlikte Şeyh İbrahim Gülşenî'nin halifesi olarak, daha sonra Hacı Hallâc mahallesi olarak isimlendirilen ve Âşık Efendi'nin müntesiplerinden Etmekçi Ahmed Paşa'nın yaptırdığı tekkede irşâda devam etmiştir.[58]

Âşık Efendi'den sonra tarîkatın başına sırasıyla şu şahıslar geçmiş ve irşâd görevini sürdürmüşlerdir: Abdülkerim Efendi, Sâdık Efendi, Kutbî Efendi, Sırrî Efendi, Seyyid Ali Efendi, La'lî Mehmed Efendi, El-hâc Mustafa Efendi,[59] Mahmud Efendi ve Hasan Sezâî Efendi.[60]

Bu şeyhlerden La'lî Mehmed Fenâyî ve Hasan Sezâî'nin, Nazîr İbrahim'in tasavvufî hayatında çok önemli bir yeri vardır. Her ikisi de Nazîr İbrahim'in şeyhidir.[61] La'lî Mehmed Fenâyî ile aralarında, babaannesinin amcası olması hasebiyle akrabalık bağı da bulunmaktır.[62] Fenâyî Şabaniyye, Gülşeniyye, Uşşâkiyye, Sünbüliyye ve

---

56 Geniş bilgi için bkz: Mustafa İsen, "*Dîvân Şairlerinin Tasavvuf ve Tarikat İlişkileri*" **Millî Eğitim**, S.84, Ankara 1989, s. 21-27 (Makale daha sonra Mustafa İsen, **Ötelerden Bir Ses**, s. 209-220'de yayımlanmıştır.); Ali Öztürk, **XVI. Yüzyıl Halvetî Şiirinde Din ve Tasavvuf**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi SBE, Ankara 2003.

57 Bu iki tarîkat için bkz: Sadık Vicdânî, **Tomâr,** s. 50-54.

58 Nazîr İbrahim, **Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşenî**, yp. 6a-6b. Âşık Efendi (Âşık Mûsâ) için ayrıca bkz: Ali Öztürk, **a.g.e.**, s. 55

59 Nazîr İbrahim'in babasıdır.

60 Nazîr İbrahim, **Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşenî**, s. 6a-6b.

61 Konur, "*Gülşenîliğe Dair Bir Eser: Nazîr İbrâhim'in Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşenî'si*", **Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi,** s. 65-79.

62 Nazîr İbrahim, **Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşenî**, s. 6a-6b.

Nakşibendiyye tarîkatlarından icâzetli bir şeyh[63] olup, Hasan Sezâî Efendi'den Nazîr İbrahim'i yetiştirmesini istemiş, o da otuz üç yıl boyunca bu yolda gayret göstermiştir.[64] Fakat Hüseyin Vassâf, Nazîr İbrahim'in Hasan Sezâî'ye intisâbı hususundaki bu bilgiye katılmaz ve onun La'lî Efendi'nin ricasıyla değil, gördüğü bir rüya üzerine Hasan Sezâî'ye intisâb ettiğini savunur. Vassâf aynı zamanda Nazîr'in La'lî Efendi vefat edince tarîkat şeyhi olan babası Mustafa Efendi'ye intisâb ettiğini de iddia eder. Hatta bu otuz üç yıllık Nazîr-Hasan Sezâî birlikteliğinin sadece üç yıl olduğunu söyler.[65]

Vassâf'ın aktardığı bu bilgilerden ziyade Nazîr'in bu konudaki kendi rivayetlerini esas almak daha yerinde olmalıdır. Her iki rivayette de La'lî Mehmed Fenâyî'nin Nazîr İbrahim'in tasavvuf hayatında önemli bir payının olduğu görülmektedir. O, Nazîr İbrahim'in yetişmesine büyük katkısı olan bir şahıstır. Nazîr İbrahim de ona karşı duyduğu derin saygı ve hürmeti *Dîvân*'ında pek çok yerde dile getirmiştir. Ondan el aldığını[66] va'z u nasihatler dinlediğini, ona hizmette bulunduğunu dile getiren birkaç örneği bu ilişkiyi göstermesi açısından aşağıda sunmayı uygun buluyoruz.

Naẓīrā ḥażret-i *Laʿlī Efendi* pendini aldum
Nice dem ḫiẕmet-i vālālarında ṣıdḳ-ile kaldum
Ḥaḳīḳat baḥrine fülk-i dili melāḥ olup saldum
Sezāyī Gülşenīnüñ sırrına maẓhar olup geldüm
Bu gün rāh-ı muḥabbetde kamūnuñ rehberi oldum
Ms 46 / 5

Cenāb-ı ḥażret-i *Laʿlī Efendi*den el aldı çün
Naẓīrā ġayrı efkārı nider yā Ḥayy u yā Ḳayyūm
G 586 / 5

Şimdi ġubār-ı dergeh-i *Laʿlī* olan Naẓīr
Bir gün olur ki dīdelere tūtiyā olur
G 149 / 5

---

63 Harîrî-zâde, **a.g.e.,**, C.II, yp. 126b-127a; Nazîr İbrahim, **Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşenî**, yp. 8a; Yine bu hususta Nazîr İbrahim'in hem Dîvân'da hem de *Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşenî*'de 6-7 bentlik bir murabbası vardır. Aynı hususu dile getiren bu şiir Oluşturduğumuz Dîvân metninde N 49 no'dadır ve "*Azizim Ammim Hazret-i La'lī Efendi Hazretlerinin Mücâz Oldukları Tarîkat-ı Aliyye Beyânındadır*." başlığını taşımaktadır. Bu başlık *Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşenî* adlı eserde 7b'de yazılan şiirde yoktur. Bu başlık dışında her iki şiir arasında bir takım farklılıklar da söz konusudur. *Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşenî* adlı eserdeki murabba 7 bend iken Dîvân'daki şiir 6 benddir.

64 Nazîr İbrahim, **Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşenî**, yp. 8a.

65 Vassâf, **a.g.e**., C.III, s. 157.

66 Tasavvufta el almak deyimi o kişiye intisâb etmek anlamına gelir. Süleyman Uludağ, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Marifet Yay., İstanbul 1977, s. 166.

Nazîr İbrahim, tasavvufta sülûkunu Hasan Sezâî'den tamamlamıştır. Hasan Sezâî hakkında yukarıda adı geçen eserde geniş bilgiler veren Nazîr'in, zaman zaman onunla mektup yoluyla yazıştığı da görülmektedir. Hasan Sezâî'nin H. 1289'da İstanbul'da La'lî Mehmed Fenâyî'nin *Şerh-i Manevî-i Şerif* adlı eseriyle birlikte basılan *Mektûbât'*ında Nazîr İbrahim'e iki mektup yazdığı görülür. Bu mektuplarda Hasan Sezâî Nazîr İbrahim'e "*canımdan azizim, oğlum*" şeklinde hitap etmektedir.[67] Nazîr İbrahim ise Hasan Sezâî'ye pek çok mektup yazmıştır. Nazîr İbrahim'in *Mecmuâ-yı Mekâtib* adlı eseri hakkında bilgi veren Bursalı Mehmet Tâhir, Nazîr'in bu eseri hakkında "*büyük kısmı Sezâî hazretleriyle olan mektuplarını ihtiva eder.*" demektedir.[68] Fakat bu esere ulaşılamadığından onun, şeyhi Hasan Sezâî'ye kaç adet mektup yazdığı ve bu mektupların mahiyetinin ne olduğu tespit edilemiştir.

Nazîr İbrahim, *Dîvân*'ında kendisinin hem Hasan Sezâî'ye, hem de La'lî Mehmed Fenâyî'ye intisâbını bildiren pek çok şiir bulunmaktadır. O, tamamı *Dîvân*'ının İstanbul Üniversitesi nüshasında bulunan ve hiçbiri Süleymaniye nüshasında bulunmayan Hasan Sezâî'ye ait toplam seksen bir gazeli de tahmis etmiştir. *Dîvân*'ın bir yerinde de Hasan Sezâî'ye olan müntesibiyetini açıkça ifade etmektedir.

Geçdi cāndan irdi cānāna Naẓīr
Oldı fānī ol beḳāyı buluben

Mürşidi *Şeyḫ Sezāyī*dür anuñ
Gülşenīdür gülşen içre oldı şen

G 633 / 5-6

Nazîr İbrahim ile Hasan Sezâî arasındaki ilişkinin bir şeyh mürîd ilişkisinden öte bir durum arz ettiğini ortaya koyan bir takım veriler de söz konusudur. Nazîr İbrahim bazen Hasan Sezâî'nin yazdığı bir matla'ı devam ettirerek şiiri tamamlamış (G 196) bazen de görev yaptığı yerlerden Hasan Sezâî'ye gazel yazıp göndermiştir. Örneğin oluşturduğumuz tenkitli metinde 566 numaralı gazel, "*Baba-yı Atîkde Nâib iken Sezâî Efendi Hazretlerine Tahrîr Olındı*" başlığını taşımaktadır.

---

[67] Hasan Sezâî, **Mektûbât**, s. 103; Konur, **Hasan Sezâî ve Mektupları Işığında Tasavvuf Hayatı**, s. 203.

[68] Bursalı, **Osmanlı Müellifleri**, C.II, s. 47.

Sezâî'den sonra Sezâîlik iki kola ayrılarak biri Edirne'de diğeri İstanbul'da olmak üzere devam etmiştir. Edirne'deki kolun başına sırasıyla Hasan Sezâî'nin oğulları ve kızlarının oğulları geçmiştir.[69] İstanbul'daki kol ise müceddid-i tarîk-i Gülşenî ünvanıyla anılan Şeyh Şuayb Şerefüddin Efendi'nin de içinde bulunduğu bir silsile ile devam eder.[70]

Hüseyin Vassâf Nazîr İbrahim'i Hasan Sezâî'nin halifeleri arasında sayarken,[71] Hasan Sezâî'nin Süleymaniye Kütüphanesi Hâlet Efendi 201 numarada kayıtlı yazma *Mektûbât*'ının sonunda verilen listede (197a) Nazîr İbrahim'in ismine rastlanmaz. Üstelik onun şeyhinden hilafet-nâme aldığına dair kesin bir bilgi de yoktur. Dolayısıyla Nazîr'in, önemli bir kısmını kadılık ve kadı nâibliği görevleriyle geçirdiği hayatının hangi safhasında şeyhlik yaptığı sorusunun cevabını vermek mümkün olmamaktadır. Kanâatimizce onun şeyh kimliğinden ziyade, bir âlim olarak tanınmış olması daha muhtemeldir. Nitekim XVIII. yüzyıl tasavvufu üzerine bir çalışma yapmış olan Ramazan Muslu, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18.Yüzyıl)* adlı eserinin sonunda verdiği XVIII. yüzyılda yaşayan şeyhlerin listesi içerisine Nazîr'i katmamış, ona bir başka yerde, XVIII. asırda tarîkat ehli âlimler başlıklı tabloda yer vermiştir.[72] Dolayısıyla Nazîr İbrahim'in Eski Zağra yakınlarındaki Erkeri Kesri köyünde yaptırdığı tekkede irşâd vazifesini bir müddet devam ettirdiği varsayılabilir. Fakat kaç tane mürîdinin olduğu, yetiştirdiği halifelerinin kimler olduğu gibi sorular kaynaklarda da cevap bulmayan sorulardır.

Nazîr İbrahim, Hasan Sezâî'ye intisâb etmesine karşın, kendisinin Sezâî olduğuna dair herhangi bir iddiası yoktur. Buna mukâbil o, Gülşenî olduğunu her fırsatta dile getirmiştir. Özellikle *Dîvân*'ında hem Gülşenî tarîkatına ve Gülşenî tarîkatı büyüklerine dair pek çok şiir kaleme almış, hem de kendi nisbetini pek çok kez Nazîr-i Gülşenî olarak dile getirmiştir.

---

69 **Tercüme-i Hâl-i Hazret-i Sezâî**, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1289, s. 6-7. (Kim tarafından kaleme alındığı bilinmeyen bu hal tercümesi, Hasan Sezâî, **Mektûbât**, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1289 adlı eserin baş tarafında bulunmaktadır.); Vassâf, **a.g.e.**, C.III, s. 152.

70 Vassâf, **a.g.e.**, C.III, s. 205-206; Konur, **Hasan Sezâî ve Mektupları Işığında Tasavvuf Hayatı**, s. 30

71 Vassâf, **a.g.e.**, C:III, s. 157.

72 Ramazan Muslu, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18.yüzyıl)**, İnsan Yay., İstanbul 2003, s. 743.

Gülşenī ḥażretinüñ bendesiyem çünki Naẓīr
Gülşen-i vaḥdete bir bülbül-i nālān olsam
G 549 / 5

Viṣāl-i yāredür ancak temeyyül-i ḳalbüm
*Naẓīr-i Gülşenī*yem gülşen-serā nedür bilmem
G 588 / 5

Nazîr İbrahim'in diğer tarîkatlarla ilişkileri hakkında da bilgiler sınırlıdır. Onun hayatında önemli bir yer işgal eden La'lî Mehmed Fenâyî yukarıda da belirtildiği gibi beş farklı tarîkattan icâzet almış bir şahıstır. Dolayısıyla Nazîr böyle bir geleneğe yabancı değildir. O da ilk şeyhi La'lî Mehmed Fenâyî gibi diğer tarîkatlardan da icâzet alıp almadığı belli değildir. Fakat bu hususta Nazîr'in *Dîvân'*ı bize bazı ip uçları sunmaktadır. Çünkü Dîvânı'nda bir şekilde münasebet kurduğu bazı tarîkat çevrelerinin veya tarîkat büyüklerinin adı geçmektedir.

Bunlardan Mevlevîlik, Kâdirîlik, Halvetîlik, Nakşbendîlik, Celvetîlik, Uşşâkîlik ve Rıfâîlik bahsi geçen tarîkatlardır. *Dîvân*'da na'tlar bölümünün sonunda görüleceği gibi Nazîr, yukarıda adı geçen tarîkatlarla ilgili veya bu tarîkat büyüklerine dair şiirler yazmıştır. Diğer taraftan *Dîvân*'ın özellikle tarihler kısmı, onun yaşadığı dönemde, çevresinde bulunan bir takım tarîkat müntesipleriyle olan ilişkisini ortaya koyan tarih kıt'alarıyla doludur.

Bu tarîkatlar içinde Mevlevîlik ve Uşşâkîliğin ayrı bir yeri vardır.[73] Bazı kaynaklarda Nazîr'den "İbrahim Çelebi" veya "Nazîr Çelebi" olarak bahsedilmektedir.[74] Çelebilik bir Mevlevî terimi olarak da bilinmektedir.[75] Bu nedenle Nazîr İbrahim'in Mevlevîliğe intisâb ettiği düşünülebilir. Fakat onun Mevlevîlik ile aşağıdaki anlatılan ilişkilerinden başka bir ilişkisi söz konusu değildir. Hakkında kullanılan Çelebi[76] ünvanı

---

73 Gülşenîlik Mevlevîlik ilişkisi için bkz: Abdülbâki Gölpınarlı, **Mevlânadan Sonra Mevlevîlik**, İnkılap ve Aka Kitabevi Yay., İstanbul 1983, s. 322-328; Himmet Konur, "*Mevlevîliğin Gülşenîlik Üzerine Ektileri*", **Celal Bayar Üniversitesi Birinci Uluslar arası Mevlânâ, Mesnevî ve Mevlevîhâneler Sempozyumu Bildirileri**, **Manisa, 19-21 Aralık 2001**, Celal Bayar Üniversitesi Matbaası, Manisa, 2002, s. 221-230.

74 İsmâil Beliğ, **Nuhbetü'l-âsâr li zeyl-i zübdetü'l-eş'âr** (Haz: Abdülkerim Abdülkadiroğlu) AKM Yay., Ankara 1999, s. 473; Canım, **a.g.e**., s. 409.

75 Gölpınarlı, **Mevlânadan Sonra Mevlevîlik**, s. 151.

76 Çelebi hakkında bkz: İlhan Ayverdi, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, Kubbealtı Yay., C.I, İstanbul 2005, s. 551; Abdülbâki Gölpınarlı, **Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri**, İnkılap ve Aka Kitabevi Yay., İstanbul 1977, s. 77.

ise efendi, âlim, fâzıl, ârif kimse anlamıyla kullanılmıştır. Nazîr İbrahim'in aynı zamanda Mevlânâ muhiplerinden biri olduğu bellidir. Nitekim Hz. Mevlânâ'ya bir na't yazmış, (N / 46) ve Mevlevî tarîkatıyla alakalı pek çok tarih düşür, şiirlerinde semâ, ney ve Mevlevîhâne gibi birçok mefhûma yer verilmiştir.

Gülşenīyüz gülşen-i ʿālemde ẕikr ü fikrümüz
Ġālib oldı *Mevlevīler* ile *ʿUşşāḳīlere*
G 749 / 4

Semāʿ itse n'ola bu ḫāniḳāh-ı devr-i ʿālemde
Sevüp bir *Mevlevī* küçigini dīvāneye döndi
G 843 / 2

Ġam-ı devrān ile ney gibi nālān olan ʿālemde
Gele bu Mevlevī-ḫāneye ola ġamdan āzāde
Mf 66

Nazîr İbrahim, Cemâlî mahlasıyla şiirler yazan ve aynı zamanda Nazîr'in çağdaşı olan Edirneli Şeyh Cemâleddîn-i Uşşâkî'ye de bir na't yazmıştır. (N / 54) Hüseyin Vassâf da bu na'ta eserinin Uşşâkîler faslında yer vermiştir.[77] Yine *Dîvân*'da biri Edirne üç şerefeli câmi yakınlarında olmak üzere iki Uşşâkî dergahına tarih düşürmüştür.

Mevlevîlik ve Uşşâkîlik dışındaki diğer tarîkatlar ise *Dîvân*'da şu şekilde geçmektedir. Kâdirîler için: 1 na't 8 tarih ; Celvetîler için: 1 na't 2 tarih ; Halvetîler için: 1 kıt'a 1 tarih ve Rıfâîler için: 1 na't.

1.7. Yaşadığı Çevre

Nazîr İbrahim yaşadığı çevre, doğum yeri olan Edirne'den dışarı hiç çıkıp çıkmadığı, çıktıysa nerelere gittiği, kadı veya kadı nâibliği yaptığı ve kaynaklarda isimleri zikredilen yerler dışında nerelere gittiği, buralarda ne kadar kaldığı gibi sorular maalesef kaynaklarımızda cevapsız bırakılmıştır. O hâlde bu mesele Nazîr İbrahim'in kendi eserlerinden öğrenilmelidir. Nazîr'in kendi hayat hikayesine yer verdiği her hangi bir eseri ile de karşılaşılmamıştır. Fakat *Dîvân*'ındaki bazı şiir başlıkları, bize bu hususlarda bazı ipuçları sunmaktadır.

Nazîr İbrahim'in Edirne'de doğduğu kaynaklarca da desteklenen bir gerçektir. Çocukluk devresini ve tahsil hayatını burada tamamladığı, dolayısıyla belli bir süre

[77] Vassâf, **a.g.e.**, C.IV, s. 181.

Edirne'de yaşadığı tahmin edilebilir. Edirne'nin onun doğum yeri olduğu ve bütün akrabalarının burada bulunduğu düşünüldüğünde, hayatının belli devrelerinde Edirne'de bulunduğu varsayılabilir. Nitekim Edirne ve ilçelerinden Karaağaç ve Keşan'ın ismi onun bazı şiirlerde geçmektedir. Karaağaç ismi bir gazel başlığında, "*Ali-zāde Efendi Müsellim-zāde Efendiyi Karaağaç Cevizliğine Davetlerinde İnşad Olındı.*" (G 22) şeklinde geçerken; Nazîr'in bir ramazan günü Keşan'a gittiği aşağıdaki beyitte ifade edilmektedir.

Bu rūz-ı rūzede bilmem nedür merām u dilek
Keşān keşān bizi semt-i Keşāna çekdi felek
Mf 36

Kanatimize göre onun Edirne'den ilk ayrılışı, amcası Kâmî Mehmed Efendi'nin Mısır'a kadı olarak atanması ve yanında Nazîr İbrahim'i de götürmesi dolayısıyla Mısır'a gidişi vesîlesiyle olmuştur. Nazîr'in burada ne kadar kaldığı bilinmemektedir. *Sefîne*'de buradaki Gülşenî asitanesine hizmet ettiği, o zamanki şeyh efendinin tâc giyişine şahit olduğu gibi hususlar dile getirilmektedir. Edirne'de bir müddet mahkeme kâtipliği yapması, Mısır dönüşünden sonra olmalıdır.

Nazîr'in Mısır, Babaeski, Tekirdağ, Eski Zağra, İbrâil ve Kesriye şehirlerinde kadılık veya kadı nâibliği yaptığı kaynaklarımızda ifade edilmiştir. Bu görevler içerisinde hiç şüphesiz en önemli vazife Mısır kadılığıdır. Fakat Nazîr İbrahim'in Mısır'a kadı oluşu açık değildir. Bununla birlikte *Dîvân*'daki bazı şiir başlıkları ve beyitler onun Mısır'da bulunmuş olduğuna işaret etmektedir. "*Mıṣr İskenderiyesinden İrsāl Olındı*" başlığını taşıyan gazel buna bir örnektir. (G 619) Diğer taraftan "*Der-ʿAzīmet-i Edirne ʿan Mıṣr-ı Ḳāhire Sene 31*" (G 535) şeklindeki gazel başlığı, onun M 1718 / H 1131 senesinde Kâhire'den Edirne'ye döndüğünü göstermektedir. Mısır'da bulunduğu dönemde yirmi beş yaşlarında olduğu ve orada bir yıl kadar kaldığı anlaşılmaktadır. Bu tarih, tarihî verilere de uygundur. Çünkü Kâmî Mehmed Efendi 1717-1723 M / 1130- 1136 H yılları arasında Mısır kadılığında bulunmuştur. Nazîr İbrahim, *Dîvân*'da geçen Mısır'la ilgili şiirlerini bu dönemde yazmış olmalıdır. Yukarıdaki şiir başlıkları ve bazı beyitler onun Mısır'da belli bir müddet bulunduğuna kesin bir dille işaret etmektedir.

Şübhesiz firdevsidür *Mıṣr*ın bu cā-yı dil-küşā
Bunda gelmez ḫāṭıra ancaḳ sürūr ile ṣafā
Mf 113

Nazîr İbrahim Medîne şehrine de gitmiş, Hz. Peygamberin kabrini ziyaret etmiştir. Bu hususu ifade ettiği bir kıtasında o, Hz peygamberin kabrini ziyaret ettiğini ve ayağına yüz sürdüğünü dolayısıyla Medîne'de bulunduğunu ifade etmektedir. Fakat bu ziyaretin hangi tarihte gerçekleştiğine dair bir bilgi bulunmamaktadır. Mısır'da bulunduğu zaman dilimi içerisinde gerçekleşmiş olma ihtimali yüksek olmakla birlikte, hac için daha sonraki bir tarihte gerçekleşmiş olma ihtimalini de taşımaktadır.

Ḳadem-i pāk-i Resūlu'llāhı
Göricek rūy-ı niyāzı sürdük

Ru'yetiyle n'ola faḫr eyler isek
Ḥamdüli'llāh gözimüzle gördük
Kt 98

Nazîr İbrahim bugün Kırklareli'nin bir ilçesi olan Babaeski'de de bulunmuş, burada kadı nâibliği yapmıştır. Bu hususu "*Babaeskisinde Nāib İken*" (G 201) ve "*Baba-yı ʿAtīḳde Nāib İken Sezāyī Efendi Ḥażretlerine Taḥrīr Olındı*" (566) başlıklı gazellerinde ifade etmektedir. Onun Babaeski'de bulunduğuna ve bazı şiirlerini burada yazdığına işaret eden diğer gazel başlıkları ise "*Babaeskisinde Taḥrīr Olındı*" (G 452) ve "*Babaeskisinde Bir Ḫūb-ı Dil-firīb İçindür*" (G 614) şeklindedir.

Kaynakların bildirdiğine göre onun kadı veya kadı nâibliği yaptığı yerlerden diğer ikisi de Tekirdağ ve bugün Bulgaristan sınırları içerisinde kalan Eski Zağra'dır. Fakat o buralarda çok az kalmış olmalıdır. Zira her iki yer ismi de *Dîvân*'da hiç geçmemektedir.

Nazîr'in kadı nâibi olarak bulunduğu bir başka şehir, bugün Romanya sınırları içinde kalan ve Braila adıyla bilinen İbrâil'dir. 1711 yılında Ruslar tarafından yakılan İbrâil şehri o dönemde, Tuna nehri kenarında olması hasebiyle bir ticaret merkezi durumundadır.[78] Oluşturduğumuz tenkitli metin'deki 469 numaralı gazelin başlığı, onun İstanbul-Edirne-İbrail hattındaki yolculuğuna ışık tutmaktadır. "*Maḥrūse-i İstanbuldan İbrāil Niyābetiyle Edirneye Gelüp İbrāile ʿAzīmetümde İnşād Olındı.*" şeklindeki açık

78 Şemseddîn Sâmi, **Kâmûsu'l-A'lâm**, (İstanbul 1306, Tıpkı basım), Kaşgar Yay., C.I, Ankara 1996, s. 585.

ifade, bu hususta hiçbir şüpheye mahal bırakmamaktadır. Yine bu seyahat sonucunda İbrâil'e varışı "*İbrāile Vuṣūlde Henüz Çār-Ebrū Ter-dāmen Bir Nāẓırı Ḥasan Aġaya Virildi*" (G 465) şeklinde dile getirilmektedir. Nazîr'in burada ne kadar kaldığı ve hangi tarihlerde burada bulunduğu belli değildir.

Nazîr'in hayatındaki önemli mekanlardan biri de Erkeri Kesri veya Kesriye kasabasıdır. Bu iki kasaba birbirinden farklı yerlerdir. Bunlardan Kesriye şehri, bugün Yunanistan sınırları içinde kalan Kastoria şehridir ve Kesriye gölü içerisine uzanan bir yarım ada üzerine kurulmuştur. Nazîr'in yaşadığı dönemde bir kaza merkezi olan bu şehir altı farklı milletin yaşadığı ve buna bağlı olarak altı dilin konuşulduğu kozmopolit bir yerdir. Burada Müslümanlardan daha çok Hıristiyan ve Yahudiler vardır.[79] Nazîr *Dîvân*'ında onun burada yaşadığına delil olabilecek "*Kesriye Aʿyānı Ser-efrāzı Ḫurşīdī Musṭafā Aġaya Sitāyiş-gūne Taḥrīr Olındı Ancak Müşārun İleyh Anda Bulunmayup Baʿdehū Gelmiş İdi*" (K 18) şeklindeki şiir başlığından başka bir işaret yoktur.

Yanya vilayetinin sancaklarından biri olup Müslümanların daha yoğunlukta yaşadığı bir yer olan[80] ve bugün (Argyrocastro) veya (Gjirokastra) adıyla Arnavutluk sınırları içinde kalan Erkeri Kesri şehri ise; *Dîvân*'da Kesri veya Erkeri Kesri adıyla pek çok kez geçmektedir. *Dîvân*'ın bazı yerlerinde köy olarak tabir edilen Erkeri Kesri'nin Nazîr'in kadı olarak görev yaptığı yer olması daha muhtemeldir. Nazîr İbrahim'in kadılık yaptığı dönemde burayı beğenerek, emekli olduktan sonra yerleşmeyi düşünmüş olması ihtimal dahilindedir. Yine *Dîvân*'da geçen bu kasaba ile ilgili şiirlerin, Nazîr'in burada kadılık yaptığı dönemde mi, yoksa emeklilik döneminde mi yazıldığı belli değildir. Nazîr bazen burada yaşayan dostlarının şiirlerine (G 23) veya başka yerde yaşayıp kendisine mektupla gazel gönderen dostlarına nazîreler yazmış, (G 366) bazen buradaki hâlini ifade eden şiirler kaleme almış, (G 24) bazen de buradaki dostlarına nasihat kabîlinden şiirler tahrîr etmiştir. (G 698)

Onun buradaki en önemli dostlarından bir tanesi Arslan Paşa-zâde Mustafa Bey'dir. Mustafa Bey ile Nazîr arasındaki ilişki de Nazîr'in şiirlerine yansımıştır. Nazîr,

---

[79] Şemseddin Sâmi, **Kâmûsu'l-A'lâm**, C.V, s. 3860.

[80] Şemseddin Sâmi, **Kâmûsu'l-A'lâm**, C.II, s. 826-827.

Mustafa Bey'in hastalığına şifâ için müsemmen bir sıhhat-nâme[81] kaleme alarak şiire: "*Ṣıḥḥat-nāme li-Arslan Paşa-zāde Muṣṭafā Beġ Der-Erkeri Kesrī*" (Ms 104) başlığını koymuştur. Yine Mustafa Bey'in kendisine saat hediye edişi de bir başka şiire konu olmuş, bu kıt'aya da "*Arslan Paşa-zāde Muṣṭafa Beg Erkeri Kesride Sāʿat ihdā itdükde*" (Kt 44) başlığı yazılmıştır.

Kaynaklarımızda geçen ve bir ılıca kenarına tekke yaptırarak ömrünün geri kalan kısmını geçirdiği yer olarak tarif edilen bu kasaba hakkında Nazîr İbrahim bir gazel yazmıştır. Bu gazelde Erkeri Kesri şehrinin havası ve insanları övüldükten sonra, belki de Nazîr'in buraya yerleşme sebebi olarak görülebilecek aşağıdaki beyit söylenmiştir.

Cihānı geşt-ile geldi Naẓīrā gördi bu şehri
Didi Ḥaḳḳā feraḥ-zā cān-fezādur *Erkeri Kesri*
K 28 / 5

Osmanlı kadı teşkilatının işleyişine göre bir kadı bir yere belli bir süre dahilinde atanmaktadır. Görevde olduğu süreye zamân-ı ittisâl denilmektedir. Fakat kadılık müddeti bitince İstanbul'a dönmek ve her çarşamba günü bağlı olduğu kazaskerin dairesine devam etmek zorundadır. İkinci bir atamaya kadar geçen bu süreye de zamân-ı infisâl adı verilmektedir.[82] Bu bilgiden hareketle Nazîr'in hayatının belli dönemlerini İstanbul'da geçirdiği varsayılabilir. Dolayısıyla İstanbul da onun yaşadığı mekanlar arasındadır. O dönemde Rûmeli Kazaskerinin dairesi Eyüp semtinde olmalıdır. Eyüp semti *Nazîr Dîvânı*'nda ayrı bir şehir olarak değerlendirilmiş ve Medine-i Eyüp olarak zikredilmiştir. Nazîr'in dostlarından zannettiğimiz Abdülbâkî Ağa adındaki bir zât için yazılan bir gazel başlığı "*Vaṣf-ı ʿAbdü'l-Bāḳī Aġa Der-Medīne-i Eyüp*" (G 172) şekildedir. Nazîr'in belki de kazaskerin görevlendirmesiyle Eyüp semtinde bir davaya baktığı ve nafaka tayini yaptığı, bir başka şiir başlığından anlaşılmaktadır. Bu şiir başlığı da "*Medīne-i Eyüb-i Enṣārīde Bir Kibār-zāde ve Ḫademelerine Nafaḳa Taḳdīr Olındukda Yazıldı*" (Kt 100) şeklindedir.

Öte taraftan *Nazîr Dîvânı*'nda başka Balkan şehirlerinin de isimleri geçmektedir. Bunlardan bir kısmında Nazîr'in bizzat bulunduğuna; bir kısmını ise ya ziyaret ettiğine

81 Sıhhat-nâme için bkz: Mehmet Arslan, "*Sıhhatnâmeler*", **Türkler Ansiklopedisi**, C.XI, Ankara 2002, s. 776-790.

82 Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı**, s. 104.

ya da bir arkadaşının orada bulunuşu dolayısıyla temas edildiğine işaret eden şiir başlıkları bulunmaktadır. Bu şehirlerden bazılarına, kadı olarak atandığı bölgelere giderken uğradığı ileri sürülebilir. *Dîvân*'da adı geçen ve kadılık veya kadı nâibliği yaptığı yerler dışında kalan balkan şehirlerinin isimleri şunlardır: Vidin, Filibe, Toyran, Selânik, Sofya, Nakkaş Baba ve Filorina.

Bu şehirlerden Vidin'in Nazîr İbrahim'in hayatında önemli yeri olduğu kanâatindeyiz. Bazı gazel başlıklarına bakılırsa Nazîr İbrahim'in Vidin'de belli bir müddet yaşadığı kesin olarak söylenebilir. Bu gazel başlıklarında "*Vidin'de tahrîr olındı*" denilmektedir. (G 346, 384, 563) Yine Nazîr'in hâmilerinden olduğu anlaşılan Vidin muhâfızları (vâlileri) Muhsîn-zâde Mehmed Paşa[83] ve Ivaz Paşa-zâde Halil Paşa ile ilgili pek çok şiire *Dîvân*'da yer verildiği görülür. Nazîr, bu iki hâmisi için kasîdeler yazmış, onlarla ilgili bazı olaylara tarihler düşürmüş ve diğer bazı şiirlerinde onlara temas etmiştir. Halil Paşa'nın Vidin şehrine gelişini, Farsça olarak anlatmış, (Kt 29) yine Halil Paşa'nın Vidin şehrinde Sâlih İsmail adında bir oğlunun dünyaya geldiğini haber vermiştir. (Tr 43, 94) O, yine Muhsîn-zâde Mehmed Paşa'nın Vidin şehrinde bir câmiyi tamir ettirmesine şahit olmuş ve bu hâdiseye tarih düşürmüştür. (Tr 70) Aynı zamanda eserleri kısmında geniş bilgi verdiğimiz ve *Muhtasar Tarih-i Osmânî* olarak değerlendirdiğimiz eserini, Muhsîn-zâde Mehmed Paşa'nın emriyle Vidin'de tekmîl etmiştir.

Nazîr İbrahim'in Vidin şehrinde yeniçeriler ve yeniçerilerin efendisi ile de samimi ilişkiler içerisinde olduğu görülür. Burada hem yeniçeri kâtibine hem de yeniçeri efendisine temas ettiği şiirleri bulunmaktadır. "*Maḥrūse-i Vidin Yeñiçeri Efendisi Sūr-ı Ḫitānına Hediye Kumaş Üzerine Yazıldı.*" (Kt 116) başlıklı kıt'asına bakıldığında, bu ilişki daha iyi anlaşılabilmektedir. Bu şiirlere, özellikle de tarih kıt'alarına bakıldığında Nazîr İbrahim, 1755-56 M / 1169-70 H yıllarında Vidin'de bulunmuş olmalıdır. Fakat bu verilerde onun Vidin'de ne kadar kaldığına dair herhangi bir işaret söz konusu değildir.

---

[83] Muhsin-zâde Mehmed Paşa için bkz: Yuzo Nagata, **Muhsin-zâde Mehmed Paşa ve Ayanlık Müessesesi**, İzmir 1999.

Nazîr İbrahim'in bu gün Makedonya sınırları içinde kalan, o dönemde 87 köyün bağlı olduğu bir kaza merkezi kasaba olan Filorina[84] şehrini gördüğü ve burada bir müddet kaldığı yine şiir başlıklarından anlaşılmaktadır. Zira o bir şiirinde Filörina'yı tasvir etmektedir. Bu şiir de "*Der-Vaṣf-ı Filörina* " (K 27) başlığını taşımaktadır. Yine Filörina'da bulunduğu zaman içerisinde bir takım kalem erbabı ile olan yazışmaları, başka şiir başlıklarından anlaşılmaktadır. "*Naẓīre li-Nüzhet Tābiʿ-i Ḥātem Efendi Bu Daḫī Mektubıyla Filörinaya Vārid Naẓīresidür*" (G 701) ve "*Edirne Kadısı Sıddîk Efendinün Filörinaya Vārid Olan Eserleri Eserindedür*" (G 702) şeklindeki başlıklar bu söylediklerimizi doğrular mahiyettedir.

Nazîr İbrahim'in gördüğü ve bir müddet kaldığı şiir başlıklarından anlaşılan bir başka şehir, Bugün Yunanistan ve Makedonya sınırında bulunan ve Toyran gölü kenarında kurulmuş olan Toyran şehridir.[85] O, diğer şehirlerde olduğu gibi Toyran'da bazı devlet adamları ve kalem erbabı ile temas içerisindedir. Ebû Bekir Paşa'nın Toyran'dan Mora'ya hareketinde onunla görüşmüş (Kt 53) ve Mora'ya varışını da bir kıt'asında haber vermiştir. (Kt 52) Gülleri ile meşhur bir şehir imajını uyandıran bu şehirde Nazîr İbrahim, Yahya Efendi adlı bir kişiden gül suyu talep etmektedir. (Kt 84) Yine o, bazı şiirlerini Toyran kazasında kaleme almıştır. "*Toyranda Bir Hūb-ı Garrā Yādıdur*" (G 232) başlıklı şiir bu hususa işaret etmektedir.

Yine Balkanlarda bulunan ve Nakkaş Baba'nın türbesi burada bulunduğu için bu adla anılan Nakkaş Baba şehri, Nazîr'in ziyaret ettiği yerlerden bir tanesidir. Nazîr bu ziyaretini bir beyti ile dile getirmiştir.

Sivāyı ṭarḥ-ile dilden çıkarduk naḳş-ı dünyāyı
Bi-ḥamdi'llāh ziyāret eyledik *Naḳḳāş Baba*yı
Mf 114

Yukarıda ifade edilen ve gidip gördüğü ve bir müddet kaldığı anlaşılan şehirler dışında Nazîr'in, yakın çevresinden bazı kimselerin bazı görevler dolayısıyla bulundukları başka Balkan şehirleri ile de ilişkisinin varlığı yine şiir başlıklarından anlaşılmaktadır. Sofya, Selânik, Filibe ve Revan şehirleri bu kabîl şehirlerdir. Bu

---

84 Şemseddin Sâmi, **Kâmûsu'l-A'lâm**, C.V, s. 3434.

85 Şemseddin Sâmi, **Kâmûsu'l-A'lâm**, C.IV, s. 3027.

şehirlerden Sofya, Sofya mollası Recep Efendi (Kt 76) ve Sofya kadısı Ali-zâde Subhî Efendi dolayısıyla (Tr 96); Selânik, şehrin önemli ilim adamlarından Kürd Ahmed Efendi'nin vefatı (Tr 83 / 2) dolayısıyla; Filibe, Filibe kadısı Şeyh-zâde (Tr 199) ve Filibe müftüsü Nushî Efendi (G 156) dolayısıyla; Revan[86] ise, Ali-zâde Subhî Efendi'nin Revan'dan gönderdiği ve bir gazeli muhtevî mektubu dolayısıyla gündeme gelmiştir.

Nazîr'in yaşadığı dönemde önemli birer Osmanlı şehri olan bu merkezler bugün Makedonya, Bulgaristan, Arnavutluk, Romanya ve Yunanistan sınırları içerisinde kalmıştır. Bir kısmında Müslüman nüfûs hâlen kendini hissettirmekte ise de göçler ve tehcirler sonucunda pek çoğunda Türk ve Müslüman nüfus oldukça azalmıştır. Bu bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla Nazîr İbrahim'in yaşamının büyük bölümü Balkan şehirleri olarak bilinen yukarıda adı geçen şehirlerde geçmiştir. O hâlde onun dolaştığı çevre, Mısır'a yaptığı ziyaret de düşünülürse geniş bir coğrafyadır. Bu coğrafya aynı zamanda o dönemdeki Osmanlı İmparatorluğu sınırlarının genişliğini de göstermektedir. Fakat Nazîr yaşamını daha dar bir çevrede, Rûmeli kazaskerine bağlı olarak atandığı ve ziyaret ettiği balkan şehirlerinde tamamlamıştır. Bu bağlamda o, Balkanlarda oluşturulan Türk edebiyatının yapı taşlarından bir tanesi konumundadır.[87]

1.8. Vefatı ve Kabri

Nazîr İbrahim son görevi olan Eski Zağra kadılığından sonra Eski Zağra yakınlarında bulunan, Kesri veya Erkeri Kesri diye bilinen ve ılıcası bulunan bir köyde – ki kaynaklarda bazen kasaba olarak da zikredilmektedir – bir tekke yaptırarak ömrünün geri kalan kısmını burada tamamlamıştır.[88] Seksen yıllık ömrünün sonunda 1774 M / 1188 H yılında vefat etmiştir.[89]

Vefatına H 1188 tarihini veren "*Nazîrâ-yı Edib*" tamlaması tarih olarak düşürülmüştür. Fakat bu tarihin kim tarafından düşürüldüğü bilinmemektedir. Yine aynı

---

[86] Bugün Ermenistan'ın başkenti olan ve 1828 yılında Osmanlının elinden çıkan Erivan şehridir. Şemseddin Sâmi, **Kâmûsu'l-A'lâm**, C.III, s. 2306.

[87] Balkanlardaki Türk edebiyatı için bkz: Mustafa İsen, "*Balkanlarda Türk Edebiyatı*", **Ötelerden Bir Ses**, s. 512-537; İlhan Genç, "*Balkanlarda Türk Divan Edebiyatı ve Bu Edebiyatın İzleri*', **İkinci Uluslararası Kıbrıs ve Balkanlar Türk Edebiyatları Sempozyumu Bildirileri**, İzmir 1999, s.1-13.

[88] Bâdî Ahmed Efendi, **a.g.e.**, C.II, s. 562; Peremeci, **a.g.e.**, s. 274; Canım, **a.g.e.**, s. 409.

[89] Ayvansarâyî, **a.g.e.**, yp. 86a; Bağdatlı İsmail Paşa, **a.g.e.**, C.I, s. 38; Tuman, **a.g.e.**, C.II, s. 1081.

şekilde Nazîr İbrahim'e ait *Hediyyetü'l-ahbâb* adıyla kayıtlarımıza geçmiş olan, fakat aslında başta *Mu'cizât-ı Enbiyâ* adlı eseri olmak üzere diğer bazı eserlerinden seçmeler yapılmış olan eserin ilk varağında da onun ölümüne tarih düşürülmüştür. Bu tarih tamlaması ise "*Hâtime-i ulemâ*" şeklindedir.[90] Bu tarihin de kim tarafından düşürüldüğü belirtilmemiştir.

Nazîr İbrahim'in nerede vefat ettiği ve bugün kabrinin nerede olduğu hususlarında da kaynaklarda sağlam bir bilgiye rastlanamamıştır. Fakat bu husustaki rivayetlerin üç yeri işaret ettiği görülür. Bunlar Edirne, Kesriye'ye bağlı Horpeşte ve Eksi Zağra yakınlarındaki Erkeri Kesri'dir. Ayvansarâyî Edirne'de vefat ettiğini ileri sürerken,[91] diğer bazı kaynaklar hem bu rivayeti aktarıp hem de Eski Zağra ve Horpeşte olabileceği yönünde görüş bildirmişlerdir. Peremeci, onun Eski Zağra'da vefat ettiğini ileri sürmektedir.[92]

Vassâf'ın aktardığı, "Edirneli Hıbrî Abdurrahman Efendi'nin tarihinde ve Edirne'li Bâdî Ahmed Efendi'nin *Riyâz-ı Belde-i Edirne* adlı eserinde Nazîrâ'nın medfeni hakkında zikr eylediğim yerler sayılmakla birlikte Kesriye mülhakâtından Horpeşte olmak ihtimali de öne sürülüyor."[93] şeklindeki rivayet, doğruluğu tespit edilememiş bir rivayettir. Çünkü *Riyâz-ı Belde-i Edirne* adlı eserde böyle bir bilgi bulunamamıştır.

Kanâatimizce Nazîr İbrahim hayatının son yıllarında yerleşmiş olduğu Eski Zağra yakınlarındaki Erkeri Kesri köyünde vefat etmiş ve buraya defnedilmiştir. Nitekim hayatının son safhalarında buradan ayrılıp başka bir yere gittiğini gösteren bir bilgi yoktur. Dolayısıyla hayatını burada tamamlamış ve burada vefat etmiş olması en kuvvetli ihtimaldir. Mezarının da burada aranması gerektiği kanâatini taşıyoruz.

2. ESERLERİ

Öncelikle ifade etmek gerekir ki Nazîr İbrahim'e ait olduğu kabul edilen aşağıdaki eserler, genelde küçük hacimli eserlerdir. Bu nedenle pek çoğuna risâle adı verilmiştir.

---

90 Nazîr İbrahim, **Hediyyetü'l-ahbâb**, Süleymaniye Ktp., Es'ad Efendi, Yz no: 3416. yp. 1a. (Eserin sonunda Kâmî Mehmed Efendi'nin *Fîrûz-nâme* adlı eseri vardır.)

91 Ayvansarâyî, **a.g.e.**, yp. 86a.

92 Peremeci, **a.g.e.**, s. 274.

93 Vassâf, **a.g.e.**, C.III, s. 157.

Ona ait otuz kadar eserin var oluşu, onun bir taraftan kadılık ve kadı nâibliği görevlerini sürdürürken, bir taraftan da yazmayı ihmal etmediğini ortaya koymaktadır. Ne var ki bu eserlerin pek çoğu özgün eserler olmak yerine, o güne kadar yazılmış kitaplardan toplanan bilgilerin bir araya getirilmesi sonucu oluşturulmuş eserlerdir. Bu eserlerin muhtevâlarını genel olarak din, tasavvuf, ahlâk, tarih, şiir ve edebiyat başlıkları altında toplamak mümkündür..

Hem tanıtımını yapmak hem de inceleyerek Nazîr'in fikrî ve edebî şahsiyetini ortaya koymak maksadıyla bu eserlerin peşine düştüğümüzde, eserlerin pek fazla istinsâh edilmediğini, el yazması eser kütüphanelerinde bir çoğunun herhangi bir nüshasının dahi bulunmadığını gördük. Bunun sebepleri üzerinde düşündüğümüzde ilk olarak tarihî etkiden söz etmek mümkündür. Şâirin ölüm tarihi 1774 M / 1188 H yılıdır. Tanzîmât Fermânı'nın 1839 M / 1254 H yılında ilan edildiğini ve genel mantığının eskiyle irtibatı koparmak olduğunu düşünürsek, bu 65 yıllık zaman zarfında Nazîr'in eserleri yeteri kadar tanınmadan toplumun zihnî yapısı değişmiştir.

Aynı şekilde her alanda baş gösteren bozulmanın yanı sıra tarîkatlar da seviye kaybına uğramış ve bozulmaya yüz tutmuştur. Tanzîmât ile birlikte bu alanda da devlet eliyle yapılan bazı ıslah çalışmaları başlamıştır. Bu ıslah hareketleri genellikle pâdişahların yayınladıkları fermanlar vasıtasıyla sürdürülmüş, meclis-i meşâyıhın açılışıyla birlikte bu düzenlemeler bu kuruma devredilmiştir. Bu tür bir ortamda tarîkatlarların ve tekkelerin üzerine gidildiği dolayısıyla tarîkatların ve tarîkat mensuplarının gözden düştüğü söylenebilir.[94] Bu tür bir uygulamanın bir tarîkat mensubu olan Nazîr'in eserleri üzerinde etkili olduğu ve eserlerin revaçtan düşmesine sebep olduğu varsayılabilir.

Diğer taraftan bu eserlerin toplum tarafından orijinal eserler değerlendirilmediği ve pek kabul görmemiş olduğu da söylenebilir. Bir eserin çok veya az istinsâh edilmesi, beğenilip beğenilmemesiyle doğrudan alakalıdır. Hemen hemen hiç istinsâh edilmemiş eserler hakkında bu hükmü vermek, belki subjektif bir yargı olmakla birlikte, akla gelebilecek hususlardandır.

---

[94] XIX. yy'da devlet-tarîkat ilişkisi için bkz: İrfan Gündüz, **Osmanlılarda Devlet-Tekke Münasebeti**, Seha Neşriyat, yrz, trz, s. 180-216.

Öte yandan Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*'nde Nazîr'in 16 eserinin bir mecmûada toplandığını ve kendisinin bu mecmûayı inceleme imkanı bulduğunu haber vermektedir. Yine Osman Nûri Peremeci, *Edirne Tarihi* adlı eserinin bibliyografya kısmında, yararlandığı kaynaklar arasında *Nazîrâ Mecmûası* adıyla bir eser kaydetmiştir. Bu mecmûa, Bursalı Mehmet Tâhir'in bahsettiği eser olsa gerektir. Fakat bu eser, tüm araştırmalarımız netîcesinde bulunamamış, dolayısıyla eserdeki risâleler tespit edilememiştir. Hiç şüphesiz bu eserin tespiti ve incelenmesi Nazîr'in tasavvufî ve edebî kişiliğinin daha açık bir şekilde ortaya konulmasına büyük katkı sağlayacaktır. Onun risâle formatını aşarak kitap hâline gelmiş eserlerinin çoğunluğu, el yazması eser kütüphanelerimizde mevcuttur. Nazîr İbrahim'in eserlerini manzûm ve mensûr eserler olarak iki şekilde tasnif etmek mümkündür.

2.1. MANZÛM ESERLER

2.1.1. DÎVÂN-I NAZÎR

Yaptığımız tüm yurt içi ve yurt dışı kütüphane ve katalog taramalarında Nazîr İbrahim'e ait iki *Dîvân* nüshasından başka bir nüshaya rastlanmamıştır. Bu çalışma esnasında o dönemde Nazîr veya Nazîrâ mahlasıyla şiir yazan şâirlerin olup olmadığı araştırılmış, sonuç olarak Nazîr mahlasını kullanan başka şâirlerin varlığı da tespit edilmiş, kütüphanelerimizde *Nazîr İbrahim Dîvânı*'nın iki nüshasından başka on kadar Nazîrî-i Nişâbûrî'nin hacimli *Dîvân*'ının nüshaları ile karşılaşılmıştır. Nazîrî-i Nişâbûrî'nin *Dîvân* nüshaları ve diğer Nazîr mahlasını kullanan şâirler sarf-ı nazar edilerek Nazîr İbrahim'e ait *Dîvân* nüshaları elde edilmiştir. Bu nüshalar Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail, Yazma no: 493'de kayıtlı nüsha ise İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T 424 numarada kayıtlı nüshadır.[95] Kaynaklarımızda Nazîr İbrahim'e ait bu iki *Dîvân* nüshası dışında başka bir nüsha hakkında bilgi de verilmemiştir.[96]

Fakat bu iki nüshanın tertip şekli açısından birbirinden tamamen farklı nüshalar olduğu görülür. Bu durum bizi nüshaların başka şâirlere ait olması ihtimaline götürmüş, lâkin ortak şiirlerin çokluğu, bu şiirlerin içerikleri, dil ve ifade benzerlikleri gibi hususlar

---

95 Bundan sonra Süleymâniye nüshası S; İstanbul Üniversitesi nüshası İ olarak ifâde edilecektir.

96 Tuman, **a.g.e.**, C.II, s. 1081; Bağdatlı İsmail Paşa, **a.g.e.**, C.I, s. 38.

her iki nüshanın da aynı şahsa, yani Nazîr İbrahim'e ait olduğu kanâatine ulaşmamızı sağlamıştır.

Eser hakkında bilgi veren yazarlardan Bağdatlı İsmail Paşa Nazîr'in eserlerini sayarken, hem *Dîvân-ı İlâhiyât* hem de *Dîvân-ı Eş'âr* ismiyle iki *Dîvân* ismi zikretmektedir.[97] Bağdatlı İsmail Paşa'nın her iki nüshayı gördüğü ve bu nüshalara farklı isimler verdiği ileri sürülebilir. Çünkü nüshalar bu isimlerle ilk defa anılmaktadır. S nüshası hakkında Bursalı Mehmet Tahir şu bilgileri vermektedir. "*Kendi el yazısı ile yazma nüshası Bahçe kapısında Hamîdiye kütüphanesindedir.*"[98] Bu kayıt nedeniyle elimizdeki S nüshasının müellif nüshası olması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü Hamîdiye kütüphanesi daha sonradan Lala İsmail Paşa kütüphanesine dahil edilmiştir. Yine nüshanın bir takım özellikleri de bu bilgiyi doğrular mahiyettedir. Bu nüshanın bazı şiirleri yazılıp silinmiş, üzeri karalanmıştır. Yine bazı yerlerde daha sonra şiir yazılmak üzere sayfalar boş bırakılmıştır. Bu tür tasarrufları müstensihten ziyade müellifin yapması daha doğaldır.

S nüshasının başka bir özelliği de hemen her varağının derkenarının da şiirlerle dolu olmasıdır. Nüsha 194 varaktır, fakat derkenar metne dahil edildiğinde daha hacimli bir eser ortaya çıkmaktadır. Derkenardaki şiirler de nüshanın tertip sırasına uygun olarak yerleştirilmiştir. Örneğin r harfine ait gazellerin olduğu bölümün derkenarı r harfiyle yazılmış gazellerle, ş harfine ait gazellerin olduğu bölümün derkenarı, ş harfiyle yazılmış gazellerle doldurulmuştur. *Dîvân* metni oluşturulurken bu derkenar şiirlerin kime ait olduğu tartışılmış, üslûp, ifade ve yazı hususiyetlerinden bunların da Nazîr İbrahim'e ait olduğu sonucuna varılmış ve oluşturulan metinde uygun yerlere dahil edilmiştir.

S nüshası ile alakalı bir başka husus da bu nüshanın başında bulunan bazı muammâlardır. Bu muammâlar *Esmâ-i Hüsnâ*, *Esmâ-i Nebî*, *Esmâ-i Enbiyâ*, *Esmâ-i Bazı Ashab* ve *Esmâ-i Bazı Evliyâ*'dan müteşekkildir. Bu eserler topluca *Muammeyât-ı Manzûme* olarak isimlendirilmiş ve Bursalı Mehmet Tahir tarafından ayrı bir eser olarak

---

97 Bağdatlı İsmail Paşa, **a.g.e.**, C.I, s. 38.

98 Bursalı, **Osmanlı Müellifleri**, C.II, s. 46.

gösterilmiştir. Bu nüshanın dîbâcesinde bulunan "*Kemterîn-i sâlikân-ı râh-ı hüdâ İbrahim Nazîr Gülşenî'nin bazı âsârıdur ki…*"[99] ifadesi de bu bilgiyi doğrular mahiyettedir. Bu nedenle biz de bahsi geçen muammâları oluşturduğumuz tenkitli metne dahil etmeyip ayrı bir eser olarak değerlendirdik.

194 varak olan hacimli S nüshasına karşın İ nüshası 48 varaklık daha küçük bir nüshadır. Diğer bir takım farklılıkların yanı sıra S nüshasından onu ayıran en bariz özelliği, S nüshasında hiçbiri bulunmayan, Şeyh Hasan Sezâî'nin seksen altı gazelinin tahmis edilmesidir. Eserin sonunda 77b-97b varakları arasında bulunan bu kısım başlı başına bir bölüm olarak değerlendirilmiş, araya başka hiçbir şiir sokulmamıştır. Bu tahmislerden sadece bir tanesinin Nazîr'in amcası Kâmî Mehmed Efendi'nin bir gazeline yapılan tahmis olduğu görülür. Bu tahmisler de oluşturduğumuz *Dîvân* metninde Musammatlar [100] kısmında tahmisler içine dahil edilmiştir.

Nazîr İbrahim'e ait bu iki *Dîvân* nüshası dışında başka şiir mecmûalarında şiirlerine tesadüf edilmemiştir. Bu nedenle tezimizin metin kısmı yukarıda bir takım hususiyetleri açıklanan, eldeki bu iki nüsha ile oluşturulmuştur. S nüshasında 1a'da bu eserin tek bir eser olmadığı, içerisinde Nazîr'in başka eserlerinin de olduğu ileri sürüldüğünden, diğer bir eseri kabul edilen *Muammeyât-ı Manzûme* dışarıda bırakılarak ve tertip bakımından S nüshası esas alınarak metin oluşturulmuştur. İ nüshasında farklı olan şiirler bu tertipte uygun yerlere yerleştirilmiştir.

2.1.1.1. Şekil Özellikleri

2.1.1.1.1. Tertip Şekli

Klasik tertipte, bir mürettep *Dîvân*'da sırasıyla; Kasîdeler, Tarihler, Musammatlar, Gazeller, Lügazlar ve Muammâlar, Rubâî, Kıt'a ve Nazmlar ve son olarak müfredler bulunmaktadır.[101] *Nazîr İbrahim Dîvânı*'nın her iki nüshasında bu tertip şekillerine kısmen uyulsa da eser mürettep olarak nitelendirilemezler. *Nazîr İbrahim Dîvânı*'na tevhîd ve münâcâtlarla başlamış, na'tlarle devam etmiştir. Bu şiirlerin nazım şekilleri,

---

[99] Nazîr İbrahim, **Dîvân**, Süleymâniye Ktp, Lala İsmâil Paşa,Yz no: 493, yp. 1a.

[100] Musammatlar için bkz: Halil Erdoğan Cengiz, "*Dîvân Şiirinde Musammatlar*", **Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Dîvân Şiiri)**, TDK. Yay., C.LII, Yıl:36, S.415,416,417, Ankara Temmuz, Ağustos, Eylül, 1986, s. 291-429.

[101] Ömer Faruk Akün, "*Dîvân Edebiyatı*", **DİA**., C.IX, İstanbul 1994, s. 397-399.

içlerinde az sayıda kasîde ve kısa mesnevîler bulunsa da genellikle gazeldir. Kasîdeler kısmı daha sonra gelmektedir. Kasîdeler kısmından sonraki bölümler de mürettep *Dîvân* esaslarına uymamaktadır. Kasîdelerden sonra gelmesi gereken tarihler bölümü *Dîvân*'ın sonunda yer almaktadır. Mutasavvıf şâirlerin *Dîvân* tertibi hususunda bu tür uygulamaları olağan karşılanmalıdır.[102] Zira onlar şekilden ziyade manaya ve kendi tasavvufî görüşlerini aktarmaya önem vermektedirler.[103]

Bu çalışmamızda yukarıda adı geçen iki nüshadan S nüshası tertip sırası bakımından esas alınmıştır. İ nüshasındaki şiirler bu tertip sırasındaki uygun yerlerine dahil edilmiş ve bu farklı veya ortak şiirler dipnotta varak numarası ile birlikte verilmiştir. Üzerinde çalışma yaptığımız *Dîvân* metninin sadece iki nüshadan oluşturulmasının – hem de birbirinde oldukça farklı nüshalar – bir takım sıkıntıları ile karşılaşılmıştır. Örneğin silinmiş ve okunamayan bazı kısımları, başka nüshalardan tamamlama imkanından yoksun kalınmıştır. Metinde okunamayan kısımlar "….." şekliyle boş bırakılmıştır.

Özellikle S nüshasında çok fazla şiirin tekrar edildiği görülmüş ve bu tekrarlara yer verilmemiştir. Gazeller kendi içinde harf sırasına göre tertip edilmiştir. Derkenarda bulunan şiirler, oluşturulan tenkitli metin'de uygun yerlerine yerleştirilmişlerdir. Bu esaslar doğrultusunda bir tertip sağlanmaya çalışılmıştır. Aşağıdaki tabloda S nüshası ile İ nüshası arasındaki farklar ve ortak yanlar ortaya konulmuştur.

Süleymaniye Nüshası (S)			**İstanbul Üniv. Ktp Nüshası (İ)**		
Şiirin Türü	**S'deki Şiir Sayısı**	**Şiirin nazım şekli**	**Ortak şiir sayısı**	**İ'deki Şiir Sayısı**	**İ'deki şiirlerin şekil ve muhtevâ özellikleri**
Tevhîd	5	3 Gazel 1 Murabba 1 Beyt	X	X	X
Münacât	3	1 Gazel 1 Nazm 1 Bahr-ı Tavîl	X	2	Nazm

[102] Bilal Kemikli, **Sun'ullâh-ı Gaybî Dîvânı İnceleme Metin**, MEB Yay., İstanbul 2000, s. 77.

[103] Âlim Yıldız, **Fenâyî Dîvânı (Metin-Muhtevâ-Tahlîl)**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), DEÜ SBE, İzmir 2002, s. 29.

Na't	26	22 Gazel 1 Kasîde 2 Murabba 1 Beyt	12	40	32 Gazel 3 Kasîde 3 Mesnevî 2 Kıt'a-i Kebîre
Kasâid	19	Kasîde	X	X	Bu bölümde hiçbir kasîde mevcut değildir.
	10	Gazel-i müzeyyel	X	X	
Musammatlar	3	Takriz	X	X	
	5	Murabba	X	X	X
	13	Tahmis	1	81	79 Sezai 1 Kâmî için Ayrıca 1 Kıt'a
	X	Tesdîs	X	1	Sezâî için
	1	Terkib-i Ben	X	X	X
	1	Tercî-i Bend	X	X	X
	2	Müsemmen	X	X	X
	1	Tazmin	X	X	X
	1	Müseddes	X	1	X
	1	Müstezad Gazel	X	X	X
	1	Mesnevî	X	X	X
	2	Şarkı	X	X	X
	1	İlahi	1	1	ilahi
Toplam	95		14	126	

Gazeliyat

Gazelin Harfi	S'deki gazel sayısı	S'deki Derkenar gazel sayısı	Ortak Gazel Sayısı	Hem İ'de Hem de S'de olupta S'de Derkenar gazel sayısı	İ'deki toplam gazel sayısı
Elif	50	12	11	X	13
Be	15	X	2	X	3
Te	18	3	4	X	6
Se	1	X	1	X	1
Cim	7	1	2	X	2
Ḥa	5	X	1	1	1
Ḫı	2	1	1	X	1
Dal	10	3	2	X	2
Ẕel	2	X	1	X	1
Ra	219	74	16	5	16
Ze	59	22	7	4	9
Sin	2	X	1	X	1
Şın	22	5	X	X	1
Sad	3	X	1	X	1
Żad	3	X	1	X	1
Ṭı	3	X	1	X	1
Ẓı	1	X	1	X	1
ʿAyın	3	X	1	X	1
Ġayın	4	X	X	X	X
Fe	5	X	2	X	2
Ḳaf	14	1	5	X	7
Kef	44	11	X	X	2
Lam	25	7	7	2	10
Mim	58	14	5	2	8
Nun	56	16	4	X	6
Vav	7	X	2	X	2
He	98	38	2	X	3
Ye	87	20	16	1	16
Toplam 28	838	224	97	14	125

Gazeliyat bölümünden sonraki kısım

Şiirin Nazım şekli	S'deki Şiir Adedi	S'de Derkenar şiir adedi	Ortak Şiir Sayısı	Ortak şiirlerden derkenar olanlar	İ'deki şiir sayısı
Nazm, Rubai ve Kıt'alar	155	30	20	3	24
Müfred ve Matla'lar	216	49	9	X	12
Muammâ ve Lügazlar	47	X	X	X	X
Tarihler	207	X	X	X	X
Toplam	625	79	29	3	36

Not: Tabloda geçen x harfi yok anlamındadır.

Elimizde bulunan ve muhteviyatı yukarıda şema ile verilen bu iki nüsha esas alınarak oluşturulan tenkitli metin aşağıdaki şemada gösterilmiştir. Burada tertip sırası olarak S nüshası esas alınmış, I nüshasındaki şiirler bu tertip sırasında yerlerine dercedilmiştir.

Şiir Türü	Şiir Sayısı	Toplam
Tevhîd	5	207 şiir
Münâcât	5	
Na't	54	
Kasîdeler	32	
Musammatlar	111	

Gazel Harfi	Gazel Sayısı	Gazel Harfi	Gazel Sayısı	Toplam
Elif	52	Żad	3	843 Gazel
Be	16	Ṭı	3	
Te	19	Ẓı	1	
S̱e	1	ʿAyn	3	
Cim	7	Ġayn	4	
Ḥa	5	Fe	5	
H̬ı	2	Ḳaf	16	
Dal	10	Kef	46	
Ẕel	2	Lam	28	
Ra	219	Mim	61	
Ze	61	Nun	58	
Sin	2	Vav	7	
Şın	24	He	99	
Ṣad	3	Ye	87	

Şiir Türü	Şiir Sayısı	Toplam
Nazm, Rubâî ve Kıt'alar	159	632 Şiir
Müfred ve Matla'lar	219	
Muammâ ve Lügazlar	47	
Tarihler	207	

2.1.1.1.2. Nazım Şekilleri ve Türleri

XVIII. yüzyılın en belirgin özelliklerinden biri de bu dönemde mahallîleşme cereyanı ile birlikte halk edebiyatının klasik edebiyat içerisine yoğun bir şekilde girişidir. Bu dönemde pek çok şâir bu akıma kendilerini kaptırmışlardır. Bunlar arasında dinî-tasavvufî edebiyatımızın önde gelen isimleri de vardır. Nazîr İbrahim mutasavvıf bir şâir olarak dinî-tasavvufî edebiyatımızın bir temsilcisidir. Fakat o bu akıma katılmayarak *Dîvân*'ında hece ölçüsü ile hiçbir şiir yazmamıştır. Pek çok mutasavvıf şâirde görülen ve etkileri Yûnus Emre'ye kadar uzanan hece ölçüsü ile ilahi yazma geleneğine girmemiş, yazdığı tek ilahiyi de aruz vezniyle yazmıştır. Halk edebiyatının en önemli şekillerinden olan ve diğer mutasavvıf şâirlerin pek çoğunun eserlerinde sıkça görülen koşma tarzı, onun eserinde hiç yer bulmaz.

Oluşturduğumuz tenkitli metne göre Nazîr İbrahim, *Dîvân*'ına biri bahr-i tavîl olmak üzere farklı nazım şekillerinde on tevhîd ve münâcât ile başlamıştır. Ardından başta Hz. Peygamber olmak üzere İslam büyüklerine yazılmış 54 na't gelir. Kasîdeler bölümündeki toplam kasîde sayısı ise 32'dir. Daha sonra bend esasına dayalı murabba, tahmis, terkib-i bend, müsemmen, tazmin, müseddes, müstezad gazel, şarkı ve ilahileri içine alan 111 musammat yazmıştır.

Gazeller, *Dîvân*'ın en hacimli bölümüdür. 843 gazelle bu bölüm, *Dîvân*'da oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Gazellerin bir başka önemli yönü, büyük ekseriyetinin başlık taşımasıdır. Bu başlıklarda yazılan gazelin muhtelif özelliklerine temas edilmiştir. Kime nazîre olarak yazıldığı, nerede ve hangi olay münasebetiyle kaleme alındığı, muhtevasının ne olduğu gibi hususlar bu başlıklarda dile getirilmiştir. Gazellere başlık atılması, dîvân edebiyatı geleneği içerisinde pek rastlanmayan bir durum olduğundan bu hususta *Nazîr İbrahim Dîvânı* ayrı bir önem taşımaktadır.

Ardından 159 adet kıt'a ve rubâî gelmektedir. 219 matla' ve müfred, 47 muammâ ve lügaz da *Dîvân*'ı oluşturan diğer unsurlardır. Nazîr İbrahim dönemin çok tarih yazma geleneğine uygun olarak, 207 adet de tarih manzûmesiyle *Dîvân*'ını tamamlamıştır. Toplam 1681 şiir ile gayet hacimli bir eser meydana getirmiştir.

Mesnevî nazım şekli, genellikle müstakil eserlerin nazım şekli olsa da, *Nazîr Dîvânı*'nın birkaç şiirinin bu nazım şekliyle yazıldığı görülmektedir. Na'tlar kısmında Zübeyr ibn-i Avvâm, İbn-i Abbâs ve Talha hakkında yazılan na'tlar (N 42 / 43/ 44) ile Musammatlar kısmında 108 nolu şiir mesnevî şeklinde yazılmıştır.

Nazîr İbrahim dinî-tasavvufî Türk şiirinin nazım türlerinin başta gelenlerinden tevhîd, münâcât, na't, ilahi gibi türleri kullanmıştır. Mi'râciye, mevlid, nutuk, devriye ve şathiye gibi türlere ise eserinde yer vermediği görülmektedir.

2.1.1.1.3. Vezin

Şiirin en önemli ahenk unsurlarından biri de vezindir. Dîvân şiirinin vazgeçilmez dış unsurlarından biri olan aruz ile halk şiirinde kullanılan ve millî vezin olarak tavsif edilen hece vezni, mutasavvıf şâirler tarafından başarıyla kullanılmıştır. Bazı mutasavvıf şâirler sadece aruzu kullanırken bazılarının heceyi tercih ettikleri bilinmektedir.[104]

Nazîr İbrahim mutasavvıf bir şâir olarak hece ölçüsünü hiç kullanmamış, bütün şiirlerini aruzla yazmıştır. Nazîr şiirlerinde aruzun hemen hemen bütün bahirlerinde, Remel, Hezec, Muzâri', Mütekârib, Recez, Müctes ve Cedîd bahirlerine ait değişik kalıplarda aruzu kullanmıştır. Onun *Dîvân*'da kullandığı aruz kalıplarının nazım şekli ve türlere göre dağılımı aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Bahirler	**Kalıplar**	**Tv**	**N**	**K**	**Ms**	**G**	**Kt**	**Mf**	**M**	**Tr**
Remel	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	1	16	13	46	316	36	70	17	109
Remel	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	4	12	3	11	53	33	29	15	24
Hezec	Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün		10	12	25	216	31	52	1	38
Hezec	Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün	2	7	3	12	53	29	21	9	28
Hezec	Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün	1	2		7	64	12	13		
Muzâri'	Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün		2	1	6	100	6	23	1	
Müctes	Mefâ'îlün Fe'ilâtün Mefâ'îlün Fe'ilün				2	27	4	3		
Hezec	Mef'ûlü Mefâ'îlün Mef'ûlü Mefâ'îlün				1	5	1	1	1	
Mütekârib	Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûl		1				4	1		
Muzâri'	Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mef'ûlü Fâ'ilâtün		1					7		7
Hezec	Mef'ûlü Mefâ'îlün						1			
Cedîd	Fâ'ilâtün Mefâ'îlün Fâ'ilün						2			
Hezec	Mefâ'îlün Mefâ'îlün		1		1					1
Recez	Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün					5				
Hezec	Mef'ûlü Mefâ'îlü Fe'ûlün					1				
	Fâ'ilâtün Mefâ'îlün Fâ'ilâtün Mefâ'îlün					1				
	Mef'ûlü Fâ'ilâtün Fe'ûlün					2				

104 Kemikli, **a.g.e.**, s. 80.

Tablodan anlaşılacağı üzere, Nazîr İbrahim bu kalıplardan en çok remel bahrinin "*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*" kalıbı ile hezec bahrinin "*Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün*" kalıbını kullanmıştır. Bu iki kalıp zaten şiir tarihimiz içerisinde en çok kullanılan kalıplar olmuşlardır. Bununla birlikte cedid bahrinin "*Fâ'ilâtün Mefâ'îlün Fâ'ilün*", hezec bahrinin "*Mefâ'îlün Mefâ'îlün*" ve yine hezec bahrinin "*Mef'ûlü Mefâ'îlü Fe'ûlün*" kalıpları çok az kullanılmıştır. Zaman zaman birtakım küçük vezin hataları görülen *Dîvân*'da şâirin sehven yaptığı yanlışlıkların mümkün olanlarında metin tamiri yoluna gidilmiş ve bunlar paranteze ( ) alınmıştır.

Tevhîd ve münâcâtlar kısmında 8 nolu tevhîd, bahr-i tavil olarak yazılmıştır ve yirmi sekiz "*fe'ilâtün*"den müteşekkildir.[105] Na'tlar kısmında 31 ve 32 no'lu Arapça şiirlerin vezni tüm gayretlerimize rağmen tespit edilememiştir. Muammâ ve Lügazler kısmında 3 lügaz da nesir şeklinde yazılmışlardır.

Dîvân'da birtakım vezin bozukluklarının varlığı olağan karşılanmalıdır. Zira hiçbir vezin hatası olmayan *Dîvân* hemen hemen yok gibidir. Kaldı ki mutasavvıf şâirlerin Dîvânlarında vezin hatalarının çok olması da normaldir. Çünkü onlar şiirlerini sanat kaygısı ile değil, düşüncelerini başkalarına aktarmada daha etkili bir yöntem olduğu için kullanmışlardır. Bu sebeple *Nazîr İbrahim Dîvânı*'nda da birtakım aruz kusurlarının varlığı muhakkaktır. Fakat hacimli *Dîvân*'ı göz önüne alındığında yine de aruzu başarı ile kullandığını söylemek kanâatimizce doğru bir yargı olacaktır.

2.1.1.1.4. Kâfiye

Dîvân şiirinin en önemli ahenk unsurlarından biri de kâfiyedir.[106] Kâfiyenin göze mi yoksa kulağa mı hitap ettiği, klasik şiirimizin seyri esnasında tartışılmış konulardandır. Bu tartışmaların yanında şiir, mevzun, mukaffa ve muhayyel söz olarak görülmüştür.[107] Bu nedenle şiirler hem vezin hem de kâfiye esasına göre yazılmıştır. Dinî-tasavvufî edebiyatımız içinde de her çeşit kâfiyenin kullanıldığı bilinmektedir.

---

105 İ nüshasında olmayan bu şiir, S nüshası 14b'dedir ve dipnotunda "*Bu baḥr yirmi sekiz feʿılātünden her mısraʿı ʿibāret olup bu baḥrde eslāfuñ ās̱ār-ı laṭīfeleri oldıġına bināen bunuñla murād olındı*" kaydı vardır.

106 Âhenk unsurları hakkında bkz: Muhsin Macit, **Dîvân Şiirinde Ahenk Unsurları**, Akçağ Yay., Ankara 1996.

107 Tâhirü'l-Mevlevî, **a.g.e**., s. 77-83.

Nazîr İbrahim Türk edebiyatında kullanılan kâfiye çeşitlerinden, yarım, tam ve zengin kâfiye ile cinaslı kâfiyeyi kullanmıştır.

Ey Naẓīrā böyle *teng ḳāfiye* naẓmuñ ile
Ṭabʿını ehl-i dilin sanmak degil ḥaddüñ senüñ
G 486 / 5

Yarım kâfiye, kâfiyeli kelimeler arasındaki birer sessiz benzerliğidir. [108] Yarım kâfiye şiirlerde tam ve zengin kâfiyelere nazaran daha az kullanılmıştır. *Nazîr İbrahim Dîvânı*'nda kullanılan yarım kâfiyelerden biri aşağıdaki gibidir:

ʿAşḳuñla dilin gerçi meşaḳḳa*t* var içinde
Ammā ki ḫayālüñle meserre*t* var içinde
G 736 / 1

Tam kâfiye, asgari iki sesin aynı olması esasına dayanan kâfiye çeşidine tam kâfiye adı verilmektedir. Tekke şâirleri çoğunlukla tam kâfiye kullanmışlardır. Nazîr İbrahim de şiirlerinde bu kâfiye çeşidine çokça yer vermiştir.

Riyāż-ı behcetüñ serv-i ḫırāmānıdur ol āf*et*
Salındırmaz cihān dilberlerin yanında bī-minn*et*
G 73 / 1

Biz senüñ gibi efendüm nāz-perv*er* görmedük
Mıṣr içinde saña beñzer ḫūb-dilb*er* görmedük
G 479 / 1

Zengin kâfiye, ikiden fazla ses benzerliğine dayanan kâfiyedir. Kâfiyeli sözlerden biri, öteki sözcüğün sonunda yineleniyorsa, böyle kâfiyeye tunç kâfiye adı da verilir.

Her ne dem nār-ı firāḳ u ḥasreti bağrum *yakar*
Cūş ider ʿummān-ı seyl-i eşkümüz çağlar *akar*
G 212 / 1

Kākülleriñ ki mürġ-ı dile āşiy*āne*dür
Zülf-i siyāhı ḫāli ile dām u d*āne*dür
G 322 / 1

Arapça ve Farsça sözcüklerdeki bir uzun sesli ve bir sessiz ile yapılan kâfiyeler de zengin kâfiye olarak değerlendirilir.

Zülf-i şeb-gūn içre ey dil rū-yı cān*ān* gizlidür
Ebr içinde gūyiyā bir māh-ı tāb*ān* gizlidür
G 319 / 1

---

[108] Kâfiye çeşitleri için bkz: Cem Dilçin, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, TDK Yay., Ankara 1997, s. 86-90.

Dil ser-i kūyunı bekler y*ār* olmış olmamış
Ḫiẕmetin eyler edā dild*ār* olmış olmamış
G 411 / 1

Nazîr İbrahim, ses bakımından aynı, anlamca ve kimi zaman vurguları da ayrı olan sözcüklerden ya da söz öbeklerinden yapılmış cinaslı kâfiyeyi de kullanmaktadır. Daha çok bir sanat olarak da değerlendirilen bu tür kâfiyeler, *Nazîr İbrahim Dîvânı*'nda sık sık karşımıza çıkar bunlardan birkaçı aşağıdaki gibidir.

Virmeden ṣabr u ḳarār-ı dil-i zārı *bāde*
Gel ey sāḳī-i gül-çihre yetişdür *bāde*
G 724 / 1

Şurūṭ-ı ehl-i İslām beşdür ammā *altı* da vardur
Bu yirin üsti var ise Efendi *altı* da vardur
M 78

Ḫayāl-i ġamzesi gitmez iken bu çeşm-i pür nemden
Neden incinmiş o şūḫ-ı cefā-cū bilmedüm nemden
M 20

2.1.1.1.5. Redif

Nazîr İbrahim Dîvânı'nda karşımıza çıkan en önemli unsurlardan biri de rediftir. Ek, kelime ve kelime grubu olarak farklı şekillerde kullanılan redifleri şu şekilde örneklendirmek mümkündür.

Ek redif, kelime sonlarına yapılan eklerle oluşturulmaktadır.

Tebessümle nigeh ʿāşıḳlara şīrīn-edā*lıkdur*
Taraḥḥüm eylemek bī-çāregāna dil-rübā*lıkdur*
G 236 / 1

Baña külḫan olur gülşen o şūḫ-ı ʿālem-ārā*sız*
Ṣafālar hep cefā olur o ḳaddi serv-i raʿnā*sız*
G 368 / 1

Kelime redif ise; müstakil kelimelerle yapılan rediflerdir.

ʿAşḳa tābiʿ olalum defʿ-i ḫuṣūm *eyleyelüm*
Ḫiẕmet-i yār ile itmām-ı rusūm *eyleyelüm*
G 533 / 1

Ḥasret ü hecri göñül biz nice taḳrīr *idelüm*
Firḳat-i ẕevḳ-i viṣāli nice taʿbīr *idelüm*
G 567 / 1

Kelime grubu hâlindeki redif de birden fazla kelime ile oluşturulan rediftir.

Nedendür böyle giryān *oldıġum va'llāhi ben bilmem*
Dem-ā-dem sīne-sūzān *oldıġum va'llāhi ben bilmem*
G 579 / 1

Bu bezm-i bī-beḳānuñ ḥāl ü şānın *añladuk bildük*
Netīce cümle-i aḥvālin anuñ *añladuk bildük*
G 501 / 1

2.1.1.2. Muhtevâ Özellikleri

Mutasavvıf bir şâir olan Nazîr İbrahim'in *Dîvân*'ı, başta tasavvuf ve din olmak üzere, dönemin sosyal olaylarını ve tabiat anlayışını ortaya koymak bakımından oldukça önemli bir muhtevâya sahiptir. Din ve tasavvuf anlayışı, İslam dini ekseninde ve Gülşenî tarîkatı özelinde şekillenmiştir denilebilir. *Dîvân*, onun sosyal olaylara ve tabiata bakışında, dönemin genel özellikleri hakkında ip uçları yakalamamızı sağlar.

Bu nedenlerle *Nazîr İbrahim Dîvânı* tahlil edilmiş, farklı bölümler hâlinde ele alınan bu konular, *Nazîr İbrahim Dîvânı*'nda din, tasavvuf, tabiat ve cemiyet başlıklarıyla ele alınmıştır. Tezimizin 2.3.4. ve 5. bölümleri bu muhtevâya ayrılmıştır.

2.1.1.3. Dil ve İfade Özellikleri

Klasik edebiyatımız içerisinde kabul edilseler bile, mutasavvıf şâirlerin Dîvânlarının, klasik edebiyatımıza ait Dîvânlardan dil ve ifade bakımından bir miktar farklılıklar göstermeleri olağandır. Zira onlar belli bir tasavvufî düşünce sistemine mensup olmaları dolayısıyla sanat kaygısından daha çok, kendi görüşlerini ifade etme çabası içerisinde olmuşlardır. Fakat öğretilerini kuru ve yavan bir dille anlatma hatasına düşmemeleri gerektiğinin de bilincindedirler. Bu nedenle tekke şiiri, sanatı ve öğretiyi bir araya getirmeye çalışmış, hem Dîvân edebiyatının bütün inceliklerini kullanmaya hem de halk edebiyatının sade söyleyişini benimsemeye gayret göstermiştir. Çünkü muhataplar içerisinde hem yüksek zümreden hem de halktan insanlar vardır.

Bu ön bilgiler ışığında Nazîr İbrahim'in *Dîvân*'ına baktığımızda onun klasik edebiyatımıza daha yakın ve tasavvufî öğretilerden ziyade sanat anlayışını benimseyen bir yapı içerisinde olduğu görülür. O sade Türkçe kelimeler kullanmakta ise de *Dîvân*'ında klasik edebiyatın hemen hemen bütün mazmûnlarına yer vererek yüksek zümreye hitap etme isteğini ortaya koymaktadır. Bunda hayatının büyük bölümünü, devlet adamlarıyla çevrili bir alanda ve bir bürokrat (kadı) olarak geçirmesinin önemli

katkıları olsa gerektir. Zira çevresindeki tüm insanlar, kalem erbabıdır. Nazîr İbrahim'in daha çok hayatının son döneminde halkla iç içe olduğu bilinmektedir. Onun bu yapısının eserlerindeki dil ve ifadeyi de etkilemesi kaçınılmazdır.

Buna mukâbil Nazîr İbrahim'in bir önceki yüzyılda başlayan, Veysî ve Nergisî ile zirveye ulaşan süslü nesir anlayışından etkilenerek *Dîvân*'ında süslü bir dil kullandığı da ileri sürülemez. O, anlaşılması güç kelimelerin, yoğun terkiplerle bir araya getirildiği uzun cümlelerden kaçınmıştır. Daha çok Farsça ve Arapça kökenli kelimeler olmasına karşın, dilimize yerleşmiş ve kolayca anlaşılabilecek kelimleri kullanmayı tercih etmiştir.

Nazîr İbrahim *Dîvân*'ında, en azından edebiyatın birtakım inceliklerine vâkıf, iyi bir dinî ve tasavvufî kültür edinmiş kimselere hitap etmektedir. Aşağıdaki örnek kabîlinden aldığımız beyitlerde bu husus kendisini iyice hissettirmektedir. Bu beyitlerde geçen mazmûnlar, dinî ve tasavvufî unsurlar iyi bilinmeden, beyitlerin anlaşılması mümkün değildir. Hatta öyle bazı beyitler vardır ki tamamen terkiplerden, mazmûnlardan, Arapça ve Farsça kelimelerden oluşmuştur. Fakat bu Arapça ve Farsça kelimeler, Türkçe'de çok kullanılması dolayısıyla neredeyse Türkçeleşmiş kelimelerdir. Aşağıya alınan ilk beytin hiçbir kelimesi Türkçe değildir. Fakat kolaylıkla anlaşılabilmektedir.

ʿĀlemin ẕevḳi dilā lûṭf-ı Ḫudāya muḥtāc
Līk taḳdīr-i ilāhīye rıżāya muḥtāc
G 96 / 1

Kes̱retde vaḥdet eylemedür şimdi kārımuz
Fikr-i netīce itmede ʿaraż baña baña G 5 / 5
Virdi cihāna velvele ṣıyt u ṣadā-yı ʿīd
Doldı derūn-ı ʿāleme tāb u żiyā-yı ʿīd
G 113 / 1

Germī-i meyle ḫayāl-i ruḫuñ ey āfet-i cān
Bāġ-ı behcetde küşāde gül-i ḥamrāmuzdur
G 198 / 2

Ḥüsn-i şehr-āşūb-ı cānān ser-firāz olmış gelür
Bezm-i ʿayşe şīvelerle ʿişve-bāz olmış gelür
G 324 / 1

Fürūġ-ı ḥüsni ol meh reng-i rū-yı lāleden almış
Kemāl-i ʿişveyi sinn-i dih ü se sāleden almış
G 418 / 1
Şevḳ-baḫşā-yı dil ancaḳ laʿl-i nāb-ı yārdur
Neş'e-yāb olmaz göñül devr itdirür meşrūbdan
G 601 / 5

2.1.1.3.1. Sade Türkçe

Yukarıda belirttiğimiz gibi Nazîr İbrahim süslü bir dil anlayışını benimsememesine karşın, sade Türkçe'yi de çok az kullanmıştır. Buna mukâbil kullandığı Arapça ve Farsça kelimeler çoğu zaman sözlüğe müracaat edilmeden anlamı bulunabilecek kelimelerdir. Nazîr'in anlaşılmak kaygısında olduğu bir gerçektir. Bu nedenle çok süslü bir dil kullanarak sanat yapma kaygısında olmadığı da muhakkaktır. Bu hususta o bazen kendi kendisine aşağıdaki gibi seslenebilmektedir.

Naẓīrā sāde nāzük sözleri diz rişte-i naẓma
Bu baḥr-ı naẓm içinde sāde söz de dürr-i yektādur
G 207 / 5

Bununla birlikte pek az sayıda da olsa sade Türkçe'yi kullandığı şiirler de vardır. Bu şiirler genellikle kısa kalıplardan oluşan şiirlerdir.

Bulayum dirsen eger istedigüñ
Rind olup bekle hemānā gedigüñ

Ḳavlüñi fiʿle muṭābıḳ eyle
Uya tā kim sözüñe işledigüñ
G 490 / 1-2

Iżṭırāb-ı dil-i zārı diyemem
Ḥālümi kimselere söyleyemem

Ġayrı vāḳıf idemem esrāra
Def gibi çek çek ile iñleyemem G 538 / 1-2
Benüm çok sevdigüm cānum Muḥammed
Benüm gül yüzlü cānānum Muḥammed
G 111 / 1

XVIII. yüzyılın genel özelliklerinden bir diğeri, mahallîleşme cereyanının etkisiyle sade Türkçe'nin bu dönemde yaygınlaşması, dolayısıyla deyimler ve atasözlerin eserlere çokça yansımasıdır. *Nazîr Dîvânı*'nda da bu tür deyim ve atasözlerin çok olmamakla birlikte kullanıldığı görülmektedir. "*Van kabağı gibi olmak*", "*Ömer dadı gibi yanına takılmak*", "*tavşan uykusuna yatmak*", "*ağzıyla kuş tutmak*" kullanılan deyimlerdendir.

Van kabaġı gibi ṭıfl-ı nevrese itme bir būs
Döndürür devrān seni devvāra kendüñ çek çevir
G 190 / 5

O şūḫ-ı ʿişve-ger ile müyesser olmadı bāzār
ʿÖmer dadı gibi zīrā ṭakılmış yanına aġyār
M 19

Arardum ruḫṣat-ı būs-ı kenār-ı yāre bir çāre
Bulup aġyāra virdüm ṣanʿat ile *ṭavşan uyḫusu*
M 86

Göñül *aġzuñla kuş tutsañ* yine bir fāide itmez
Cihānda kurı sözle iş biter sanma saḳuñ bitmez
Niyāz eyle hemān dergāh-ı Ḥaḳḳa yüz sürüp yalvar
Rıżā-yı Ḥaḳsız ʿālemde sinek uçmaz u kuş ötmez
Kt 65

Dîvân'da kullanılan atasözlerini ise şu şekilde sıralamak mümkündür: "*Ağlamayan çocuğa meme verilmez*", "*Gafillerin başı terkîde olur*", "*Âşık sözünü dinlemek gerek*", "*Kadına sır verilmez*", "*Öksüz oğlan göbeğini kendisi keser*."[109]

Ya ben nice efġānumı terk eyleyem āyā
Çün *aġlamayan ṭıfla virilmez meme* dirler
G 210 / 5

Rāstdur kārı cihānda cümle-i ʿāḳillerin
Bu mes̱eldür *başı terkīde olur ġāfillerin*
Mf 55

Ey şūḫ-ı cefā-pīşe bizüm āhımuz alma
ʿĀşıḳ sözini gāhīce bir eslemelidür
G 203 / 3

Velī esrārını fāş eylemez her bir denī-ṭabʿa
Nisāya sırrını keşf eylemez zīrā ricāl açmaz
G 355 / 3

Eyleme taʿrīf-i nesfüñden ḥaẕer
Öksüz oġlan göbegin kendi keser
M 57

2.1.1.3.2. Arapça ve Farsça Unsurlar

İslam etkisindeki Türk edebiyatının tarihî seyri dikkate alındığında, onun Arap edebiyatından Fars edebiyatına, oradan da Türk edebiyatına doğru bir etkilenme seyri

109 Atasözleri ve deyimler için bkz: Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1995.

takip ettiği görülür. Bu tarihî seyir esnasında bu edebiyatlar arasında etkileşim olmasından daha doğal bir şey olamaz. Bu etkileşimin en önemli unsurlarından biri de dildir. Osmanlı Türkçesi içerisinde bulunan Arapça ve Farsça kelimeler, hep bu tarihî seyir içerisinde dilimize yerleşmiş kelimelerdir.

Türk edebiyatı belli bir dönem sonunda kendi ekolünü oluşturarak, bu edebiyatlardan özellikle Fars edebiyatı ile boy ölçüşebilecek bir seviye yakalamıştır. Bu hamle ile birlikte Türk edebiyatı içerisindeki Arapça ve Farsça kelimelerin sayısının azaltılması tartışmaları başlamış, şâirler bu anlamda ikiye bölünmüştür. Bir tarafta şiirlerin tamamen Türkçe kelimelerden oluşmasını isteyen kesim; diğer tarafta ise, Türkçe'nin aruz ölçüsü konusunda yaşadığı sıkıntıları dikkate alarak Arapça ve Farsça kelimelerin kalmasını savunan kesim vardır.

Kanâatimizce Nazîr bu tartışmada, Arapça ve Farsça kelimelerin kalmasından yana tavır alan bir şâirdir. Çünkü onun şiirlerine baktığımızda, bol miktarda Arapça ve Farsça kelime ve kavramların kullanıldığını görmekteyiz. Fakat yine belirtelim ki bu kelimeler dilimize yerleşmiş, çoğu zaman ilk okuyuşta kolaylıkla anlaşılabilecek kelimelerdir. Örnek olması bakımından bu tür şiirlerinden bazı parçaları aşağıda naklediyoruz.

Bilebildüñ mi nedür sırr-ı rumūz-ı eşyā
Birligin bir bir ʿayān itmege eyler īmā
G 43 / 1

Biraz cemʿ eyle kendüñ yoẖsa dildāruñ ḥużūrunda
Seni ey dil o hīç uslanmayan dīvānedür dirler
G 211 / 2

Ġamı hīç görmeyeyüm dirsen eger ẖāṭırda
Yār elinden bir iki sāġar-ı raẖşān göresüñ
G 491 / 4

Nazîr Dîvânı'nda önemli bir yekün tutan Arapça kelimeler yanında, bazı Arapça tabir ve deyimlerin, âyet ve hadîs iktibaslarının, bazı tarihî olaylara yapılan telmihlerin kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte bir beyti Türkçe diğer beyti Arapça, bir beyti Farsça diğer beyti Arapça mülemmâ tarzında bir takım beyitlere rastlamak da mümkündür.

Şefīʿ u'l-müznibīnüñ ḥürmetine maġfiret eyle
Ki ġufrān-ı ẖaṭāya dergehüñden ġayrı yer bilmem
G 541 / 4

Gitdükce oldı ey şūḫ-ı ġarrā
Ḥüsnüñ ziyāde *ānen fe ānā*
G 7 / 1
Ey ṭālib olan vaṣlına gül yüzlü nigāruñ
Ümmīdüñi kaṭᶜ eyleme *el-leyletü ḥublā*
G 28 / 4

Beytü'l-aḥzān içre ol kim hecr ile nālān olur
Ḥasret-i dīdār-ı dildārı ile giryān olur
Gelsün ol meydān-ı ᶜaşḳa ᶜāḳibet ḫandān olur
Kanı bir dil kim muḥabbet nārına sūzān olur
Baş u cānından geçüp cānānına ḳurbān olur
Ms 96 / 1

Şerm-i ᶜiṣyānum görünce Ḥażret-i Cibrīl-i Ḥaḳ
Āyet-i *Lā taḳneṭū* eyler tilāvet dāimā
Kt 26 / 2

Faḫr-i rusülüñ ḳavli budur defᶜ-i ġażabda
Lā ḥavle velā ḳuvvete illā bi'llāh
Kt 11 / 2

Ṣıhridür ol çün Resūlüñ anı itmişdür vaṣī
Didiler şānında anuñ *lā fetā illā ᶜAli*
Kt 9 / 2

Nazîr Dîvânı'nda Farsça kelimelerin durumu Arapça kelimelerin durumundan pek farklı değildir. Farsça kelimeler de en az Arapça kelimeler kadar çoğunluktadır. Aşağıdaki beyitlerde Farsça kelimelerin yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmektedir.

Olursa *kām-ı dil* ḥāṣıl revādur
Heme varuñla ikrām-ı *dilārā*
G 38 / 4

O *şūḫ*ın gerçi *güftārı* da *reftārı* da *dil-keş*dür
Egilmez ᶜāşıḳa ammā o *serv-ḳadd ser-keş*dür
G 146 / 1

Pür-yāre eyledi dili kaşı kemānımuz
Dil-beste oldı sīneye āh u fiġānımuz
G 355 / 1

*Sāḳiyā bezm*imüze *sāġar-ı ṣahbā* lāzım
Neş'e-*yāb* olmak içün *cām*-ı muṣaffā lāzım
G 583 / 1

Feryād iderse *bülbül*-i şeydā *çi fāide*
Gūş itmedükçe ol *gül-i zībā çi fāide*
G 735 / 1

Öte taraftan Nazîr İbrahim, belki de iyi bir medrese eğitiminin semeresi olarak, Arapça ve Farsça darb-ı mesel, deyim ve ibarelerden yaptığı iktibasların yanı sıra müstakil Arapça ve Farsça şiirler de kaleme almıştır. *Dîvân*'da müstakil Arapça ve Farsça şiirlerin dağılımı ve şiir numaraları aşağıdaki gibidir. *Arapça Şiirler*: Na't: 31, 32, 33; Gazel: 826; Kıt'a: 15, 120, 125; Müfred 123, 193; Tarih 27. *Farsça Şiirler*: Na't 3, 11, 18, 50; Musammat: 5, 6, 14; Gazel: 35, 109, 230, 351, 448, 532, 543; Kıt'a: 29, 31, 76, 123, 126, 127, 143, 156; Müfred: 119, 120, 121, 122, 124, 125, 126, 127, 142, 146, 186, 196, 197, 207, 209, Tarih: 32.

2.1.2. Muammeyât-ı Manzûme

Eser hem *Osmanlı Müellifleri*'nde, hem de *Sefîne*'de bu adla kaydedilmiştir. Diğer bibliyografya kitaplarında eserin adına rastlanmamıştır. S nüshasının baş tarafında bulunan eser hakkında Hüseyin Vassâf sadece eserin ismini zikrederken; Bursalı Mehmet Tâhir eseri *Dîvân*'dan farklı bir eser olarak değerlendirmekte ve eser hakkında: "*Esmâ-i Hüsnâ, Esmâ-i Muhammedî, Esmâ-i Enbiyâ, Esmâ-i Sahâbe, Esmâ-i Meşâyıh'ı câmîdir*." ifadesini kullanmaktadır.[110] *Nazîr Dîvânı*'nın Süleymaniye nüshasının başında bu muammâlara yer verilmiştir. Öncelikle bu muammâların *Dîvân*'a dahil metinler mi yoksa yukarıda bahsedilen eser mi olduğu araştırılmıştır. *Dîvân*'ın Süleymaniye nüshasının dîbâcesinde "*Kemter-i sâlikân-ı râh-ı hüdâ İbrahim Nazîr Gülşenî'nin bazı âsârıdur ki…*"[111] şeklinde bir ibarenin var olduğu görüldüğünden bu muammâların ayrı bir eser olup *Muammeyât-ı Manzûme* olarak isimlendirilen eser olduğu kanâatine ulaşılmış ve *Dîvân* metninden çıkarılarak ayrı bir eser olarak değerlendirilmiştir. Eserde beş farklı muammâ vardır.

Bu muammâlardan ilki Allah Teâlâ'nın güzel isimlerini birer beyitle ortaya koyan ve "*Muammeyât-ı Esmâ-i Hüsnâ Celle Celâlüh ve Amme Nevâlüh*" başlığıyla yazılan muammâlardır. Bu muammâlarda Allah Teâlâ'nın Celâl ism-i şerifinden başlayarak, Hayy, Kayyûm, Fettâh, Rezzâk, Allâm, Gaffâr, Sabûr, Alîm, Kerim…vb daha pek çok ismi zikredilir. Bâkî ismi ile son bulan eserde doksan dokuz isim vardır. Nazîr İbrahim'in bu bölüm üzerinde çok çalıştığı, zaman zaman yazdığı beyitleri

---

110 Bursalı, **Osmanlı Müellifleri**, C.II, s. 46.

111 Nazîr İbrahim, **Dîvân**, Süleymâniye Ktp, Lala İsmâil Paşa,Yz no: 493, yp. 1a.

beğenmeyerek değiştirdiği, önce yazdığı beytin üzerini çizerek kenarına yeniden mısralar ve beyitler eklediği görülmektedir. Bu ilk muammâ *Dîvân* nüshasının (3b-6b) varakları arasındadır.

İkinci muammâ, "*Bazı Evliyâ-yı Kirâm Muammeyât-ı Esmâ-i Latîfeleridür*" başlığını taşımaktadır. Muammâ (7b-8a) arasındadır ve şu mutasavvıfların ismi sırasıyla birer beyitle zikredilmektedir: Mevlânâ, Rıfâî, Sa'dî, Rûşenî, Gülşenî, Hakkı Şeyh Celvetî, Enîs Şeyh Mevlevî, Sezâî, Şâh Nakşibend, Cüneyd, Râbiatü'l-Adeviyye, İbrahim Havâs.

Üçüncü muammâ Hz. Peygambere ayrılmıştır. Eser "*Muammyât-ı Esmâ-i Habib-i Hudâ ve Aleyhi ve Alâ Ekmeli'ṭ-Tahâyâ*" başlığını taşır ve nüshanın (8b-12a) varakları arasındadır. Muhammed ismiyle başlar ve Mustafa, Mahmud, Ahmed, Hâmid, Sâdık…vb şekliyle devam eder. Yüz bir aded isim zikredilen eserde son olarak Şahid ve Şehîd isimleri vardır.

Dördüncü muammâ diğer peygamberlere ayrılmıştır. Eserin başlığı şu şekildedir: "*Esmâ-i Bazı Enbiyâ-yı Izâm Aleyhimü's-Salatü ve's-Selâm*" Eserde Hz. Yûsuf, Hz. Yûnus, Hz. Âdem, Hz. Îsâ, Hz. Eyyüb, Hz. İbrahim, Hz. Yahya, Hz. Nûh, Hz. İsmail, Hz. Şît, Hz. Lût, Hz. Hût, Hz. Süleyman, Hz. Hızır, Hz. İlyas, Hz. Dâvûd, Hz. Sâlih (a.s.) gibi peygamberlerin adları geçmektedir. Eser tek bir sayfa (13a) hâlindedir varağın derkenarı da muammâlar ile doludur.

Beşinci muammâ bazı sahabelerin isimlerini muhtevîdir. (13b-14a)'da bulunan eserde çıhâr-yâr-ı güzîn (Hz. Ebû Bekir, Hz.. Ömer, Hz.. Osman, Hz.. Ali) yanında Hz. Peygamberin torumları Hz.. Hasan ve Hüseyin, Hz. Hamza, Hz. Abbâs, Hz. Zübeyr b. Avvâm, Hz Selmân, Hz. Sa'd b. Ebî Vakkâs, Hz. Eyyüb ve Hz. Câbir (a.s.)'in adları geçmektedir.

2.1.3. Manzûme-yi Ahlâkiyye

Nazîr İbrahim'in mesnevî türündeki bu eseri, *Manzûme-i Ahlâkiyye* adından ziyade *Pend-nâme* adıyla daha çok meşhur olmuştur kanâatindeyiz. Zira Bursalı Mehmed Tahir *Ahlak Kitaplarımız* adlı çalışmasında, *Pend-nâme* adıyla kaydettiği bir eser hakkında "*1188 /1774'de vefat eden ulemâ-yı meşâyih-ı Gülşeniye'den Şeyh İbrahim Nazîrâ'nın*

olup gayr-ı matbûdur."[112] şeklinde bir kayıt düşmüştür. Fakat Bursalı Mehmet Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*'nde Nazîr İbrahim'in eserleri arasında *Pend-nâme*'yi saymazken *Manzûme-yi Ahlâkiyye* adıyla bir eser kaydetmiştir. *Osmanlı Müellifleri*'nde bu eserin adından başka herhangi bir bilgi verilmemiştir.[113]

Mahmut Kaplan ise, "*Türk Edebiyatında Manzûm Nasihat-nâmeler*" adlı makalesinde böyle bir eserin varlığını ve mesnevî şeklinde olduğunu Bursalı Mehmet Tâhir'in rivayeti dolayısıyla öğrendiğini; fakat, esere ulaşma imkanınn olmadığını ifade etmiştir.[114] Hüsamettin Erdem de "*Osmanlı'da Ahlak ve Ahlak Risâleleri*" adlı makalesinde bu eseri elde edememiş ve sadece adını vermekle yetinmiştir.[115] Bütün araştırmalarımız netîcesinde bu esere biz de ulaşamadık.

2.1.4. Beyân-ı Hurûf-ı Teheccî

Nazîr Dîvânı'ın İ nüshasının derkenarında, bu başlıkla bir şiir vardır. Müellifin bir şiirini ayrı bir eser olarak göstermek, geleneğimizde yaygın bir durumdur. Bu nedenle bu eserde de böyle olmuş ve *Beyân-ı Hurûf-ı Teheccî*[116] başlığını taşıyan bu şiir ayrı bir eser olarak kabul edilmiştir kanâatini taşıyoruz.

Harflerin lûgat manaları, kullanışları, Kur'ân-ı Kerîm'deki sayısı, tecvid ilmindeki vasıfları, Farsça'daki manaları, nücûm ilmindeki vazife ve kullanışları ve hususi özelliklerinden bahseden[117] ve (59b-60b) varakları arasında bulunan eser, otuz altı beyti muhtevîdir. Eserin ilk ve son beyitleri aşağıdaki gibidir.

Eserin ilk beyti: *Elf-ile esmā-ı ẕât olur beyān*
Biñ bir ism-i Hakkı bilür ʿārifân

Eserin son beyitleri: *Her nefes iḥsānuñı aʿlā bilüp*
Derd-mendüñdür Naẓīr-i nātüvān

---

112 Bursalı Mehmet Tâhir, **Ahlak Kitaplarımız**, İstanbul 1324, s. 19.

113 Bursalı, **Osmanlı Müellifleri**, C.II, s. 46.

114 Mahmut Kaplan, "*Türk Edebiyatında Manzum Nasihat-nâmeler*", **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yay., C.XI, Ankara 2002, .s. 796.

115 Hüsamettin Erdem, "*Osmanlı'da Ahlak ve Ahlak Risâleleri*" **Yeni Türkiye**, **Osmanlı Özel Sayısı IV**, Temmuz-Ağustos 2000, Yıl: 6, S.34, s. 127.

116 Nazîr İbrahim, **Dîvân**, İstanbul Üniversitesi Ktp, Yz no: T 424, yp. 59b-60b.

117 Bursalı, **Osmanlı Müellifleri**, C.II, s. 47.

Maẓhar-ı lûṭf-ı rıżā kıl dāimā
Sālikidür dergehinüñ her zamān

2.1.5. Risâle-i Ehâdîs-i Erbaîn-i Sülâsiyye

Bursalı Mehmet Tahir'in, Nazîr İbrahim'in eserleri arasında gösterdiği bu eser,[118] *Sefîne*'de *Risâle-i Ehâdîs-i Erbain* adıyla kaydedilmiştir.[119] Her iki kaynakta da isimlerinin zikrinden başka eser hakkında bilgi verilmemiştir. Diğer bibliyografya kitaplarında ise eserin adı bile geçmemektedir. Eser yapılan araştırmalar sonucunda el yazması eser kütüphanelerinde de tespit edilememiştir. Dolayısıyla eser hakkında sağlam bilgiler ortaya koyabilmek mümkün değildir.

Fakat katalog taramalarımız sırasında Nazîr İbrahim'e ait *İddetü ehâdîs* adıyla Gazi Hüsrev Begova Biblioteka, Sarayevo, Yazma no: 4253'de bir eserin kayıtlı olduğu görülmüş ve bu eser elde edilmiştir. Eserin ilk varağının sağ üst köşesine daha sonradan yazıldığı anlaşılan ve dolma kalemle yazılı bulunan *İddetü ehâdîs* ifadesi, eserin adı olarak gösterilmiştir. Nazîr İbrahim eserin kendisine âidiyetini hâtime kısmında dile getirmekteyse de, eserin adı hususunda her hangi bir bilgi vermemektedir. Bu eser manzûm bir eserdir. Yukarıda adı risâle şeklinde kayıtlı olması dolayısıyla mensûr bir eser çağrışımı yapan *Risâle-Ehâdîs-i Erbain-i Sülâsiyye* ile adı geçen eserin aynı eser olması kuvvetle muhtemeldir. Bu ihtimali destekleyen bir başka husus ise elimizdeki eserin, bir kırk hadîs olması ve her hadîsin üç kelimeden oluşan kısa ifadelerden oluşmasıdır. Yine her bendde üç mısra bulunmaktadır. Her hadîsin üç kelimeden oluşması ve her bendin üç mısradan müteşekkil oluşu, eserin adında geçen "*sülâsiyye*" ibaresine de ışık tutmaktadır.

Elimizdeki eser, dört varaklık küçük bir eserdir. Edebiyatımızdaki kırk hadîs geleneğinin değişik bir versiyonu konumundadır. Zira eserde her beyitte Hz. Peygamberin ism-i şerîflerinden bir iki ismi kâfiyeli olarak dile getirildikten sonra bir hadîs-i şerif zikredilmiştir. Bu yönüyle eser, bir esmâ-i nebî özelliği de taşımaktadır.[120]

---

118 Bursalı, **Osmanlı Müellifleri**, C.II, s. 45.

119 Vassaf, **a.g.e.**, C.III, s. 157.

120 Esmâ-i Nebîler hakkında geniş bilgi için bkz: Emine Yeniterzi, "Divan Şiirinde Hz. Peygamber'in İsim ve Sıfatları, Esmâ-i Nebî", **Kutlu Doğum Haftası II (1-7 Ekim 1990),** Ankara 1992, s. 87-100.

Burada kullanılan esmâ-i nebîler ile Nazîr'in *Muammeyât-ı Manzûme* adlı eseri içerisindeki esmâ-i nebîler arasında da paralellik vardır. Eser kırk adet hadîsi muhtevîdir, tabiî olarak kısa hadîsler seçilmiş ve hadîsler bir mısra olarak verilmiştir. Her hadîs üç kelimeden oluşturulmuştur. Her beyit Arapça kâle (Hz. Peygamber buyurdu, dedi) fiili ile başlamaktadır. Örnek olarak seçtiğimiz iki beytini naklediyoruz.

Ḳāle Ḥabī̄bü'l-ʿ Allām
ʿ Aleyhi't-taḥiyyatü ve's-selām
Küllü müskirin ḥarām

Ḳāle Ṭabī̄bü'l-ḳulûb
ʿ Aleyhi's-salātü'l-maṭlûb
El-istiġfāru memḥātun li'ẕ-zünûb[121]

Eserde varak numarası yoktur. Bu nedenle eserin müstakil bir eser olarak mı yoksa bir mecmûa içerisinde mi bulunduğu tespit edilememiştir. Nazîr eserin sonunda "….*ve ene'l-faḳī̄ru İbrāhī̄m Naẓī̄rā el-Gülşenī̄ ġafara'llāhu lī̄…*"[122] kaydıyla eserin kendisine âidiyetini ortaya koymaktadır. Eserde herhangi bir müstensih isminin bulunmayışı dolayısıyla, eserin Nazîr İbrahim'in kendi el yazısı olduğu da düşünülebilir. Eserde hamdele, salvele ve sebeb-i telîf-i kitap bölümleri klasik tertibe aykırı olarak sonda bulunmaktadır. Bu bölümde Nazîr İbrahim eserin telif sebebi olarak, 1751 M / 1165 H senesinin 17 Muharrem'inde Hz. Peygamberi rüyasında gördüğünü ve Hz. Peygamberin kendisine "*bir şeyleri bir araya getirmek istiyorsan onları ihtimamla birbirine ekle*" dediğini, bunun üzerine *Câmiu's-Sağîr*'den hadîsleri topladığını ve ihvanın faydalanması için bu şekilde bir araya getirdiğini ifade etmektedir. Eserin başı ve sonu ise şu şekildedir.

Eserin başı: *Bismi'llâhi'r-rahmânî'r-rahîm*

Ḳāle seyyidü'l-enām
ʿAleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām
Es-selāmu ḳable'l-kelām

Eserin sonu: *ve'l-ḥamdü li'llāhi rabbi'l-ʿālemī̄n*

Emine Yeniterzi, **Dîvân Şiirinde Na't**, -TDV. Yay., Ankara 1993, s. 161-202; Naim Erdoğan, **Peygamberimizin Yüce Şahsiyeti ve İsimlerinin İzahı**, İstanbul trz.

121 Nazîr İbrahim, **İddetü ehâdîs**, Gazi Hüsrev Begova Biblioteka, Sarayevo, Yz no: 4253, yp..2a. (Eserdeki varak numaraları tarafımızdan konulmuştur.)

122 Nazîr İbrahim, **İddetü ehâdîs**, yp. 4b.

2.1.6. Risâle-i Erbaîn ale'l-Kelimeteyn

Eser hakkında kaynaklarda hiçbir bilgi bulunamamıştır. Yukarıda bahsedilen *Mecmûa-i Nazîrâ*'nın risâlelerinden biri olma ihtimali kuvvetlidir. *Risâle-i Ehâdîs-i Erbâîn-i Sülâsiyye* adlı eserindeki metodla bu sefer de iki kelimeden oluşan hadîsleri toplayıp oluşturduğu bir kırk hadîs olmak ihtimali de vardır. Eser isminde geçen "*Erbain ale'l-Kelimeteyn*" ifadesi bizi bu şekilde düşünmeye sevk etmiştir.

2.1.7. Tercüme-i Kasîde-yi Münferice

Bursalı Mehmet Tahir'in hakkında "*Manzûmdur*"[123] açıklamasından başka bir bilgi bulunamamıştır.

2.2. MENSÛR ESERLER

2.2.1. İnsan-nâme:

Bu eserin el yazması eser kütüphanelerinde; Bazeyid Devlet Ktp, Yz no: 3919; Süleymaniye Ktp, İzmir Bölümü, Yz no: 791 ve İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp, Yz no: 1719 olmak üzere üç nüshası bulunmaktadır. Süleymaniye nüshası bir *Mecmûatü'r-Resâil* içerisinde 9. risâle olarak (61b- 89b) varakları arasında yer almaktadır. Eser hakkında bilgi veren Bursalı Mehmet Tâhir'in kanâati, nefsi bilmeye dair yazılmış bir eser olduğu yönündedir. Eserin yazılış tarihine düşürülen tarih ise, "*hüsn-i hâtime*" terkibinin gösterdiği 1164 H. tarihidir.[124]

İncelemede esas aldığımız Süleymaniye nüshasında eserin yazılış sebebi, Nazîr İbrahim'in incelediği pek çok eserden insana dair latifeleri bir araya toplaması ve bunları hem ihvanın faydalanması hem de unutulmamak için bir araya getirmesi şeklinde ifade edilmemektedir. Bu husustaki açıklama şu şekildedir: *Bināen ʿaleyh bu kemterī̄n-i sālikān Naẓī̄r İbrāhim nātüvān nice āṣār-ı ʿulu'l-i'tibārāna naẓar ve her birinden aḫz-ı …….ile zī̄ver-i mecmūʿa-i ḫāṭır eylediği leṭāyif-i insāniyeyi teberrüken li'l-iḫvān ḳalem-i şikeste-zebānla beyān idüp bāiṣ-iẕikr-i cemī̄l ve bādī̄-i ḫayr-ı cezī̄l olur me'mūlüyle keşī̄de-i silk itmişdür.*[125]

---

[123] Bursalı, **Osmanlı Müellifleri**, C.II, s. 47.

[124] Bursalı, **Osmanlı Müellifleri**, C.II, s. 46.

[125] Nazîr İbrahim, **İnsân-nâme**, yp. 1b-2a.

Her biri dinî-tasavvufî birçok ıstılahın açıklanması amacına matuf birçok başlık vardır. Bu başlıklar altında konuyla alakalı pek çok faydalı bilgiler derc edilmiştir. Kitabın bölümlerini de oluşturan bu başlıklardan bazıları şunlardır: Beyân-ı kalb, rûh, nefs, akıl, havâs-ı hamse-i zâhire ve bâtine, iman, islam, edeb, hayâ, tarîk-i muhâsebe-i nefs, zühd, havf, rızâ, tevekkül, kanâat, teslim, sıdk u ihlâs, istikâmet, şikayet-i zaman…vs. Ayrıca eserde bazı bölüm aralarına o bölümle alakalı beyitler de ilave edilmiştir.

Eserin Başı: "*El-ḥamdü li'llāhi'lleẕī ḫalaḳa'l-insāne ʿallemehü'l-beyān ve nevvera ḳulūbü'l-ʿārifīne bi'l-islām ve'l-īmān…*"

Eserin Sonu: "*Tārīḫ-i cemʿ-i kitāb umardum ola lûṭf-ı Ḥakla müstedāb*
Oldı ḥüsn-i ḫātime tārīḫ-i cemʿ-i în kitāb 1164" şeklindedir.

2.2.2. Behcetü'l-ebrâr ve lem'atü'l-esrâr

Nazîr İbrahim'in el yazması eser kütüphanelerinde bulunan nâdir kitaplarından biridir. Bursalı Mehmet Tahir'in hakkında: "*muhâdarât ilmine dâir Türkçe bir eser olup kendi el yazma nüshası bu âciz tarafından Edirne'de Veli Dede dergahı kütüphanesine hediye kılınmıştır*"[126] dediği bu eserin yegâne nüshası Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi 127 numaradadır. Belki de bu eser zamanla Veli Dede dergahından buraya nakledilmiştir. Çünkü eserin başka nüshası bulunamamıştır ve sonunda müstensih kaydı da yoktur.

Eserin adı hususunda da bazı kaynaklar farklı rivayetler nakletmektedir. Katalog taramalarında *Behcetü'l-ebrâr* olarak karşımıza çıkan eser, Bağdatlı İsmail Paşa tarafından *Behcetü'l-envâr* adıyla kaydedilmiştir.[127] Fakat biz eserin dîbâcesinde zikredilen *Behcetü'l-ebrâr ve lem'atü'l-esrâr* ismini esas almayı uygun görüyoruz.[128]

Eser elli dört varak olup, nesih şeklindeki yazıları yer yer okunamayacak kadar silinmiş, birçok yeri tahrif olmuş bir nüshadır. Eserin ilk varağında müellifinin adı Gülşenî İbrahim olarak verilmekte, Nazîr mahlası zikredilmemektedir. Eserin adı da

126 Bursalı, **Osmanlı Müellifleri**, C.II, s. 46.

127 Bağdatlı İsmail Paşa, **Îzâhu'l-meknûn fi'z-zeyl-i 'alâ Keşfi'z-zünûn an esâmi'l-kütübi ve'l-fünûn**, (Tashih: Şerafettin Yaltkaya-Kilisli Rıfat Bilge), MEB Yay., C.I, İstanbul 1945, s. 256.

128 Nazîr İbrahim, **Behcetü'l-ebrâr ve lem'atü'l-esrâr**, Konya Bölge Yazma Eserler Ktp, Yz no: 127, yp. 1b.

burada geçmekte, eserde latif soruların ve güzel cevapların toplandığı ifade edilmektedir. Nazîr İbrahim diğer eserlerinde olduğu gibi bu kitabında da, o güne kadar okuduğu muteber tefsir kitaplarından, meşhur hadîs kitaplarından ve tanınmış sûfîlerin kitaplarından bu eserini topladığını ortaya koymaktadır.[129]

Bu dünyada ve âhirette peygamberler ve velilerle birlikte olmanın Allah'tan niyaz edildiği giriş bölümü Arapça'dır. Daha sonra eser her biri ayrı bir konuyu soru ve cevap yöntemiyle açıklayan sual başlıklı kısımlara ayrılmıştır. Her sayfası 17 satırdan müteşekkil eserdeki ilk başlık, "*Suâl-i Kâmî Mehmed Efendi ve Cevâb-ı es-Seyyîd Feyzullâh Efedi*" şeklindedir. Eser "*Mulâtefât ve Muamelât .....Âsâr-ı Sahîha Var mıdur Vardur Nedür Beyân Olur.*" başlığı altında Hz. Peygamberin birkaç hadîsinin zikriyle bitirilir. (54b) Eserin başı ve sonu şu şekildedir.

Eserin başı: *El-ḥamdü li-mülhimi'ṣ-ṣavāb li-ẕevi'l-elbāb ve'ṣ-ṣalātü…*

Eserin sonu: *Buyurdukları kütüb-i eḥādī̇s-i şerī̇fede mesṭūrdur keẕā fī̇ Veṣā-yı ʿAli raḍıyallāhu ʿanhu.*

2.2.3. Câmiu'l-mu'cizât

Eser, Bayezid Devlet Ktp Yz. no: 816'da bu adla kayıtlıdır ve 55 varaktan oluşan küçük hacimli bir eserdir. Eserin diğer bir nüshası İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphane Yz. no: 2355'de, *Mu'cizât-ı Enbiyâ-yı İzâm* adıyla kayıtlıdır. Âgâh Sırrı Levend, "*Dinî Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri*" adlı makalesinde bu eserin adını *Mu'cizâtü'n-Nebevî* [130] olarak vermiştir.

Nazîr, eserin yazılış sebebi olarak o güne kadar çeşitli tefsir, hadîs, tarih, siyer ve megâzî kitaplarında karşılaştığı mucize kabîlinden hadîseleri not ettiğini ve daha sonra bunları kitaplaştırdığını şu ifadeleriyle anlatmaktadır: "*Bu kemterī̇n-i sālikān İbrāhī̇m Naẓī̇r-i nātüvān derecāt ve sāat-ıʿ ömrini manẓūru olan kütüb-i eḥādī̇s ve tefāsī̇r ve siyer ve meġāzī̇ ve sāir ās̱ār-ı celī̇le-i cemī̇lenin ḥāvī̇ oldıġı muʿcizāt-ı enbiyā ve mürselī̇n*

[129] Nazîr İbrahim, **Behcetü'l-ebrâr**, yp. 1b.

[130] Âgah Sırrı Levend, "*Dinî Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri*" **TDAY**, **Belleten 1972**, TDK Yay., Ankara 1989, s. 35-80.

(s.a.e) cemʿ ve taḫrīrine sarf eyleyüp bir mecelle-i laṭīfe ve bir es̱er-i cemīle olmak fikriyle…"[131]

Eser kendi içinde iki bölüme ayrılmıştır. İlk bölümde (2a-36b) Hz. Peygamberin mucizeleri anlatılmakta fakat bu mucizelere geçmeden önce Hz. Peygamberin mucizeleri ile ilgili olarak birtakım acz ifadelerine yer verilmektedir. Şöyle ki: *Evvelā rūḥ-ı muḳaddes muʿcizātını birer birer taḥrîr ḥadd-i imkānda deġildir. Kezālik vücūdın sūd-ı mesʿūdları muʿcizāt-ı bāhirātı taḫrīrden müberrādur. Celīle-i saʿādetleri her biri birer muʿcizedir.*[132] Bu bölüm şu gibi başlıklar taşımaktadır: *Muʿcize-i re's-i şerīf, ʿayne'l-ʿuyūn, enf-i münīf, leb-i laṭīf, cild-i şerīf, şaḳḳ-ı ḳamer, redd-i şems, secde-i ġanem, Çeşm-i Ümm-i Cābir, İṭʿâm-ı ehl-i ṣuffe…*vb.

İkinci bölümde (37b- 55b) ise; diğer peygamberlerin veya İslam tarihinde isimleri geçen diğer şahısların mucizeleri anlatılmaktadır. Yine bu bölümün başında ilk bölümde olduğu gibi birtakım başlıklar vardır. Bu başlıklardan bazıları şu şekildedir: *Ādem, Şīt, İdrīs, Nūh, Hūd, Sāliḥ, İbrāhīm, İsmāʿīl, Yaʿḳūb, İlyās….vb., Lokmān-ı sāde-dil, Zülküfl, Cenāb-ı Cercīs, Ḳays b. Ṣaʿīd, Baḫīrā …*vb

Eserde başlıklar çerçeve içine alınmıştır ve surh çizgilidir. 1b-2a'daki surh çizgileri altın yaldızlıdır. Eserin vakıf mührü ise şu şekildedir: Vakf-ı şeyhülislam Veliyüddin Efendi ibn merhum el-hâc Mustafa Ağa ibn merhum el-hâc Hüseyin Ağa sene 1175. İncelemede eserin iki nüshasından Bayezıd Devlet Kütüphanesi nüshası esas alınmıştır. Vakıf mührünün tarihinden anlaşıldığı üzere eser, Nazîr İbrahim'in vefatından bir yıl kadar sonra vakfa kaydedilmiştir. Dolayısıyla bu eserin Nazîr İbrahim'in kendi el yazması olma ihtimali de kuvvetlidir.

Eserin başı: *El-ḥamdü li'llāhi rabbi'l-ʿālemīn ve'ṣ-ṣalātü ve's-selāmü ʿalā cemīʿi'l-enbiyāi ve'l-mürselīn ḫusūsan ʿalâ seyyidi'l-aṣfiyāi ve senedi'l-müṭṭakīn*

Eserin Sonu: *Yā men lehū menḳabetün tecellet fi'ş-şerefi ve'l-bahāi*
Ve mertebetün cellet ʿani'l-fazli ve's̱-s̱enāi

[131] Nazîr İbrahim, **Câmiu'l-mu'cizât**, yp. 1b-2a.
[132] Nazîr, **Câmiu'l-mu'cizât**, yp. 2a-2b.

2.2.4. Muhtasar Târîh-i Osmânî

Kaynaklarımızda maalesef bu eserle ilgili de pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri* adlı eserinde, eserin ismini kaydetmiş ve yazmalarının bilinmediğini ifade etmiştir.[133] Ayrıca tüm araştırmalarımıza rağmen esere ulaşmak da mümkün olmamıştır. Dolayısıyla eser hakkında doğru bilgiler sunabilmemiz mümkün değildir. Fakat gözden kaçan bir ayrıntının bize bazı ipuçları verdiği söylenebilir. Şöyle ki: İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T 424'de *Menâkıb-ı Sezâî, Fenâî, Sırrî* adıyla kayıtlı bulunan ve içerisinde ikinci eser olarak *Nazîr Dîvânı*'nın bir nüshası olan eserin sonunda, Sultan Osman'dan başlayıp Nazîr'in son demlerini yaşadığı Sultan I. Abdülhamid'e kadar iktidara gelen Osmanlı padişahlarının durumlarının manzûm olarak birkaç beyitle nakledildiği bir eser mevcuttur. Eser, Mecmûa'nın üçüncü eseridir ve (97b-100a) varakları arasındadır.

Bu eserin Nazîr İbrahim'e ait *Muhtasar Tarih-i Osmânî* adlı eser olması muhtemeldir. Zira eserin girişinde bu tür bir kayda rastlanmamakla birlikte, Nazîr İbrahim'in hayatında önemli bir yeri olduğu, *Dîvân*'dan ve hakkında yazılan kasîdelerden anlaşılan Muhsin-zâde Mehmed Paşa'nın Vidin şehrinde, daha önce Hemdemî[134] adındaki bir tarihçinin başlayıp belli bir yere kadar getirdiği bir eseri, Nazîr İbrahim'den tamamlamasını istemesi sonucu böyle bir eserin ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Yine dört varaklık bu küçük eserin, Nazîr'in 1774 M / 1187 H'deki cülûsunu idrak ettiği, fakat saltanatını pek göremediği I.Abdülhamid ile son bulması, bu düşüncemizi doğrulayan bir başka veridir. Zira Nazîr 1774 M / 1188 H tarihinde vefat etmiştir. Dolayısıyla bu eseri hayatının son demlerinde kaleme almış ve tamamlamış olmalıdır.

Eser ilk Osmanlı sultanı Osman Gazi'den başlayıp, sırasıyla daha sonra saltanata çıkan Osmanlı padişahlarının baba adlarını, cülûs tarihlerini ve dönemlerinde yaşanmış

---

133 Babinger, **a.g.e.,** s. 332.

134 Eser "*Fihris-i Şâhân*" başlığını taşımaktadır. Bu başlık, esere başlayan ve kendi dönemine kadar gelen Osmanlı padişahlarını anlatan Hemdemî adındaki tarihçinin koymuş olduğu bir başlıktır. Eserin girişinde bu durumu şu şekilde ifâde edilmektedir: "*Bir gün mecmûaları ellerinde mülâkatta Fihris-i Hemdemî merhûmu irâe buyurup, ba'dehû gelen Şehriyânı dahî beyân olmasını bu dâîlerine kemâl-i lûtf ile tenbîh-gûne iltimâslarıyla ……..*" **Menâkıb-ı Sezâî, Fenâî, Sırrî**, İstanbul Üniversitesi Ktp, Yz no: T 424, yp. 97b.

çok önemli olayları dile getirir. Şiirlerin kenarlarına hakkında bilgi verilen padişahın ismi kaydedilmiştir. "*Fihris-i Hemdemī Hemdemī nām bir tārīḫ-āşinā ẕāt-ı süḫendān-ı aʿlā pādişāhān-ı āl-i ʿOs̱mānı…..*" şeklinde başlayan eser, Sultan I. Abdülhamid hakkında yazılan:

"*Yirine ibn-i sulṭān Aḥmed-i Ġāzī saʿādetle*
Cülūs itdi o dem sulṭān Ḥamīd lûṭf-ı Rabbānī" beytiyle son bulur.

2.2.5. Muhtasar Târîh-i Edirne

Kaynaklarda hakkında pek az bilgi verilen ve elde etme imkanı bulamadığımız eserlerden bir tanesi de *Muhtasar Tarih-i Edirne* adlı eserdir. Bazı kaynaklara göre eser, Abdurrahman Hıbrî'nin *Enîsü'l-Müsâmirîn* adlı eserinin tamamlayıcı bir özeti konumundadır ve Bâdî Ahmed Efendi'nin Edirne tarihine dair yazmış olduğu *Riyâz-ı Belde-i Edirne* adlı eserinden sonra önemini tamamen yitirmiştir.[135] Eser Türkçe olarak kaleme alınmıştır.[136] Bu eser hakkında Tosyavî-zâde Rifat Osman'ın değerlendirmesi ise, "*özet bir Edirne Tarihi yazdığı söyleniyor ise de görmedim*"[137] şeklindedir.

2.2.6. Beyân-ı Rûh bâ-Akvâl-i Sahîha

Kaynaklarda hakkında hiçbir bilginin bulunmadığı eser, *Osmanlı Müellifleri*'nde sadece adı zikredilerek değinilmiştir.[138] *Nazîrâ Mecmûası*ndaki risâlelerden biri olması kuvvetle muhtemeldir.

2.2.7. Risâle-i Ehâdîs-i Kudsiyye

Eser hakkında hiçbir bilgi bulunamamıştır. Yukarıda bahsedilen *Mecmûa-i Nazîrâ*'nın risâlelerinden biri olma ihtimali vardır.

2.2.8. Risâle-i Nuût-ı Şerife

Bursalı Mehmet Tahir'in hakkında "*Türkçe ve Farsça'dır*"[139] açıklamasından başka eser hakkında bilgi bulunamamıştır. Yukarıda adı geçen *Mecmûa-i Nazîrâ*'nın risâlelerinden biri olma ihtimali kuvvetlidir.

---

135 Bursalı Mehmet Tâhir, **Osmanlı Müellifleri**, C.II, s. 46; Bâdî Ahmed Efendi, **a.g.e.**, C.II, s. 564; Babinger, **a.g.e.**, s. 332.

136 Bağdatlı İsmail Paşa, **Hediyyetü'l-ârifîn**, C.I, s. 38.

137 Tosyavî-zâde Rif'at Osman, **Edirne Rehnümâsı**, (Yayınlayan: Ratip Kazancıgil), Türk Kütüphâneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları, Edirne 1994, s. 107.

138 Bursalı, **Osmanlı Müellifleri**, C.II, s. 46

2.2.9. Risâletü'l-furûk

Bursalı Mehmet Tahir'in verdiği "*Furûk-ı Hakkı tarzındadır*"[140] bilgisinden başka bir bilgi yoktur. Bu da *Mecmûa-i Nazîrâ*'nın risâlelerinden biri olmalıdır.

2.2.10. Şerh-i Gazel-i Mevlânâ

Nazîr İbrahim de kendisinden önce yaşamış pek çok şâir gibi Mevlânâ'dan bir gazel şerh etmiştir. Bu gazelin ilk mısraı "*Hest likâ-yı âşıkân bakare be-kavâ be-kav be-kav*" şeklindedir.[141]

2.2.11. Şerh-i Gazel-i Niyâzî-i Mısrî

Hasan Sezâî, Niyâzî-i Mısrî'nin[142] "*Halk içre bir ayineyem herkes bakar bir ân görür*" mısraıyla başlayan gazelini şerh etmiştir.[143] Nazîr İbrahim de şeyhine uyarak Niyâzî-i Mısrî'den bir gazel şerh etmiştir. Bu gazelin ilk mısraı "*Ol ne kesretdür ki anun haddi yok pâyânı yok*" şeklindedir. Abdullah Çayıroğlu, *Niyâzî-i Mısrî Hazretlerinin Gazellerine Yapılan Şerhler* adlı yüksek lisans çalışmasında bu eserden bahsetmiş, fakat eseri görmemiş ve *Osmanlı Müellifleri'*ne atıfla yetinmiştir.[144]

2.2.12. Şerh-i Gazel-i Usûlî

Nazîr İbrahim aynı zamanda Usûlî'den de bir gazel şerh etmiştir. "*Ey hakikatden haberdârum diyen Mevlâ nedür*" şeklinde başlayan[145] bu gazel şerhi hakkında da, Bursalı Mehmet Tâhir'in verdiği bu kısa bilgi dışında, Ömür Ceylan'ın Bursalı'dan

---

139 Bursalı, **aynı yer.**

140 Bursalı, **aynı yer.**

141 Bursalı, **aynı yer**.

142 Niyâzî-i Mısrî hakkında bkz: Baha Doğramacı, **Niyazî-i Mısrî Hayatı ve Eserleri**, Ankara 1988; Orhan Bağış, **Niyazi Mısrî Divanında Din ve Tasavvuf**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi SBE, Ankara 1995; Mustafa Aşkar, **Niyazî-i Mısrî ve Tasavvuf Anlayışı**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1998; Kenan Erdoğan, **Niyâzî-i Mısrî Dîvânı**, Akçağ Yay., Ankara 1998.

143 Ömür Ceylan, **Tasavvufî Şiir Şerhleri**, Kitabevi Yay., İstanbul 2000, s. 49; Necdet Şengün, **a.g.e.,** s. 39; Konur, **Hasan Sezâî ve Mektupları Işığında Tasavvuf Hayatı**, s. 23

144 Abdullah Çayıroğlu, **Niyâzî-yi Mısrî Hazretlerinin Gazellerine Yapılan Şerhler**, (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul 1994, s. 11. (Eser daha sonra yayımlanmıştır. Bkz: Abdullah Çayıroğlu, **Niyâzî-i Mısrî Şerhleri**, İnsan Yay., İstanbul 1999).

145 Bursalı, **Osmanlı Müellifleri**, C.II, s. 47.

naklen Nazîr İbrahim'in Usûlî'den bir gazel şerh ettiği yönündeki rivayetten[146] başka, kaynaklarda bilgi mevcut değildir.

2.2.13. Şerh-i Kıt'a-i Aynân Aynân

Nazîr İbrahim'in şerh ettiği diğer bir şiir ise, "*Aynâni aynâni lem yektübhümâ kalem …*" şeklindeki kıt'adır. Nazîr İbrahim'in bu kıt'ayı şerh ettiğine dair Ömür Ceylan eserinde bilgi vermekte fakat kıt'anın kime ait olduğunu belirtmemektedir.[147] Yapılan araştırmalar sonucunda şerh edilen kıt'anın, Şia imamlarından beşincisi olan ve şehid edilen İmam Muhammed Bâkır (Ö. M 733)'a ait olduğu tespit edilmiştir. Kıt'anın tamamı şu şekildedir:

ʿAynāni ʿaynāni lem yektübhümā ḳalemu
Fī külli ʿaynin mine'l-ʿaynāni ʿaynānu
Nûnāni nūnāni lem yektübhümā raḳamu
Fī külli nūnin mine'n-nūneyni nūnāni

2.2.14. Tuhfe-i Gülşeniyye / Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşenî

Osmanlı Müellifleri'nde *Tuhfe-i Gülşeniyye* adıyla kaydedilmiş olan eserin diğer bir ismi *Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşenî*'dir. Eser Millet Kütüphanesi Ali Emîrî bölümünde 888 numarada kayıtlıdır. On sayfalık küçük hacimli bu eserde Nazîr İbrahim, Gülşenî tarîkatı ve tarîkatın kendi zamanındaki durumu hakkında geniş bilgiler vermiştir.[148]

2.2.15. Tuhfetü'z-zevrâ

Bursalı Mehmet Tahir'in Nazîr İbrahim'in eserleri arasında saydıktan sonra hakkında: "*Bağdat kadılığında bulunduğu zaman yazdığı manzûm bir eserdir*."[149] açıklaması vardır. Fakat eldeki mevcut bilgilere göre Nazîr İbrahim, Bağdat kadılığı yapmamıştır. Kanaatimizce Bursalı Mehmet Tâhir burada bir yanlışlık yapmış ve Kâmî Mehmed Efendi'nin *Tuhfetü'l-vüzerâ* adındaki eserini Nazîr'in yaptığı bir hatâ nedeniyle Nazîr üzerine kaydetmiştir. Kâmî Mehmed Efendi *Tuhfetü'l-vüzerâ* adlı eserini Bağdat kadılığı sırasında yazmış ve eserde Bağdat'ta medfûn bulunan vezîrleri anlatmıştır.

---

146 Ömür Ceylan, **a.g.e**., s. 64.

147 Bursalı, **Osmanlı Müellifleri**, C.II, s. 46.

148 Geniş bilgi için bkz: Himmet Konur, "*Gülşenîliğe Dair Bir Eser: Nazîr İbrâhim'in Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşenî'si*", **Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi,** s. 65-79.

149 Bursalı, **Osmanlı Müellifleri**, C.II, s. 46.

Kâmî Mehmed Efendi ile Nazîr İbrahim arasındaki ilişki dikkate alındığında ve Nazîr'in Kâmî Mehmed Efendi'nin bazı kitaplarını istinsâh ettiği düşünüldüğünde bu karışıklık daha iyi anlaşılmaktadır. Nitekim bu karışıklığın sebebi de Nazîr'in *Dîvân*'ında bu eserin adını sehven vüzerâ yerine zevrâ şeklinde yazmasıdır. Bu karışıklık, vüzerâ kelimesi ile zevrâ kelimesi arasında iki sesin yer değiştirmesinden kaynaklanmaktadır. Burada v ile z harfleri yer değiştirmiştir. *Nazîr İbrahim Dîvânı*'nın Süleymaniye nüshasında, oluşturduğumuz tenkitli metinde 24 numaralı kasîdenin başlığında: "*Nazîf Efendi Hazretlerine Tuhfetü'z-zevrâ Tahrîr Olındukda Zeyline Yazıldı*" demektedir. Bu cümleden Nazîr İbrahim'in eseri istinsâh ettiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla eserin Nazîr'e ait olduğunu gösteren sağlam bir kayıt yoktur. Nazîf Muhammed Efendi, Nazîr İbrahim'den Kâmî Mehmed Efendi'nin *Tuhfetü'l-vüzerâ* adlı eserini kendisi için istinsâh etmesini istemiş, o da bu isteği yerine getirmiş olmalıdır. Bu istinsâh hâdisesi, Nazîf Muhammed Efendi Bağdat'a gitmeden önce gerçekleşmiş olmalıdır. Çünkü Nazîr'in önce istinsâh ettiği kitabın derkenarına daha sonra *Dîvân*'ına yazdığı bu kasîdenin bir beyitinde, Nazîf Muhammed Efendi'nin Bağdat'a gittiği belirtilmektedir.

Varıp Bağdada itmişçi ikāmet
Velīler ẕümresini hep ziyāret
K 24 / 13

Kanatimizce bu istinsâh sonrası Nazîr bu kasîdeyi eserin derkenarından Dîvân'ına aktarırken eserin ismini *Tuhfetü'l-vüzerâ* yerine yanlışlıkla *Tuhfetü'z-zevrâ* şeklinde yazmış, *Dîvân*'ını baştan sona incelediğini ifade eden Bursalı Mehmed Tahir de bu kaydı görüp, eseri *Tuhfetü'z-zevrâ* adıyla Nazîr İbrahim üzerine kaydetmiştir.

2.2.16. Tuhfetü's-sâlikîn

Öncelikle belirtmek gerekir ki bu eserin adı *Osmanlı Müellifleri*'nde geçmemektedir. Bunun sebebi ise eserin daha sonra bir başkası tarafından Nazîr'in diğer eserlerinden toplanarak oluşturulmasıdır. Nitekim Hüseyin Vassâf, bu eser hakkında "*evrâk-ı perişânından bilâhere cem' olunmuş bir eserdir*"[150] ifadesini kullanmaktadır. Eser bulunamamış bu nedenle bu mesele açıklığa kavuşturulamamıştır.

[150] Vassâf, **a.g.e.**, C.III, s. 158.

2.2.17. Tuhfetü'l-letâif

Eserin tam adı *Tuhfetü'l-letâif fi'n-nevâdiri ve'l-emsâli ve'l-garâib*'dir. Bağdatlı İsmail Paşa ve Bursalı Mehmet Tâhir eserlerinde, eseri tam adıyla zikretmişlerdir. Bursalı eser hakkında hiçbir bilgi vermezken; Bağdatlı İsmail Paşa, eserin başını hemen hemen her eserde karşılaşılan hamdelenin ilk cümlesiyle "*El-hamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîn*" şeklinde vermiştir.[151]

2.2.18. Tercüme-i Câmiu'l-hikâyât

Câmiu'l-hikâyât ve lâmiü'r-rivâyât, Cemâleddîn Avfî'nin eseri olup Nizâmülmülk namına kaleme alınmıştır. Bu eser Nazîr İbrahim'den önce pek çok kez tercüme edilmiştir. İlk defa II. Murad'ın emriyle İbn Arabşah daha sonra II Bayezid'in oğlu Şehzade Mehmed'in emriyle şâir Necâtî tarafından daha sonra da Kânûnî devri âlimlerinden Tosyavî Celâl-zâde Sâlih Efendi tarafından tercüme edilmiştir. Eser en son olarak da Nazîr İbrahim tarafından tercüme edilmiştir.[152]

Agah Sırrı Levend, "*Ümmet Çağında Ahlak Kitaplarımız*" adlı makalesinde Nazîr İbrahim'e ait Hikayeler adlı bir kitabın varlığından söz eder.[153] Başka hiçbir kaynakta bu adla kaydedilmiş Nazîr İbrahim'e ait bir eser yoktur. Kanâatimizce Levend bu eserle *Tercüme-i Câmiu'l-hikâyât*'ı kasdetmiştir. Levend, kitabı tanıtmamış sadece Hikayeler adıyla bahsetmiştir. Belki de Levend kitabı görmemiştir. Eser tarafımızca da bulunamamıştır.

2.2.19. Tercüme-i Risâle-i Etvâr-ı Seb'a

Etvâr-ı Seb'a, yedi tavır demektir. Yedi tavır ise şunlardır. Tab', nefs, kalb, rûh, sır, hafî, ahfâ. Nefsin yedi derecesine göre değişen hâllere de, etvâr-ı seb'a adı verilmiştir.[154]

---

151 Bağdatlı İsmâil Paşa, **Îzâhu'l-meknûn,** C.I, s. 256.

152 Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkîlâtı**, s. 235.

153 Agah Sırrı Levend, "*Ümmet Çağında Ahlak Kitaplarımız*" **TDAY**, **Belleten**, **1963**, TDK Yay., Ankara 1989, s. 89-115.

154 Cebecioğlu, **a.g.e.,** 255; Agah Sırrı Levend, **Dîvân Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar**, Enderun Kitabevi Yay., İstanbul 1984, s. 27.

Etvâr-ı Seb'aya dair eser telif eden pek çok mutasavvıfın yanı sıra Nazîr İbrahim'in amcası ve ilk şeyhi La'lî Mehmet Fenâyî Efendi de *Tercüme-i Etvâr-ı Seb'a* adıyla bir eser kaleme almıştır.[155] Daha sonra da Hasan Sezâî Etvâr-ı seb'a ile ilgili *Kasîde-i Şumû-ı Lâmi'* adlı bir kasîde yazmış, Hasan Sezâî'nin damadı ve halifesi Ahmed Müsellim Efendi bu kasîdeyi şerh edilerek esere, *Şerh-i Kasîde-i Şumû-ı Lâmi' fî Beyân-ı Etvâr-ı Sâbi'* adı vermiştir.[156]

Bu gelenek içerisinde yetişen biri olarak Nazîr İbrahim de *Tercüme-i Risâle-i Etvâr-ı Seb'a* adıyla bir risâle tercüme etmiştir. Fakat tercüme edilen bu risâle kimindir bilinmemektedir. Esere ulaşılması hâlinde bu problem çözülecektir.

2.2.20. Münci'l-melâl ve mûsıli'l-kemâl

Nazîr İbrahim'in *Münci'l-melâl ve mûsıli'l-kemâl* adlı eseri bulunamamıştır. Bursalı Mehmet Tâhir eser hakkında, "*bedenî ibadetler ile ibadetlerin manevî işaretlerinden bahseder*"[157] şeklinde bir açıklama yapmıştır. Hakkında başka bir bilgi de tespit edilememiştir.

2.2.21. Letâif-i İmâm-ı A'zam

Bursalı Mehmet Tahir bu eser hakkında "*İmam-ı A'zam'dan nakledilen latifeleri açıklayan bir eserdir.*"[158] demektedir. Yapılan katalog taramalarında eserin *Menâkıb-ı İmam-ı A'zam* ismiyle İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphane T 3209 numarada kayıtlı olduğu görülmüş, fakat bu kütüphanede yapılan bütün araştırmalar sonucunda otuz dört varak olduğu tespit edilen eser yerinde bulunamamıştır. Eser, kütüphanenin deprem dolayısıyla nakli sırasında yer değiştirmiş veya kaybolmuş olmalıdır.

2.2.22. Kavsiye Bâ-Ehâdîs-i Şerife ve Ebyât-ı Latîfe Der-tîr-Endâzî

Eser hakkında hiçbir bilgi bulunamamıştır. Yukarıda bahsedilen *Mecmûa-i Nazîrâ*'nın risâlelerinden biri olma ihtimali kuvvetlidir. Eser adına bakılırsa hadîslerle insanın insan olma ve kâmil insana ulaşma yolundaki seyrini anlatmaktadır. Çünkü

---

155 Alim Yıldız, "*Dîvân Edebiyatında Fenâyî Mahlaslı Şâirler*", **CÜİFD**, C.VII, Sivas Haziran 2003, s. 351.

156 Şengün, **a.g.e.,** s. 40; Konur, **Hasan Sezâî ve Mektupları Işığında Tasavvuf Hayatı**, s. 23.

157 Bursalı, **Osmanlı Müellifleri**, C.II, s. 46.

158 Bursalı, **Osmanlı Müellifleri**, C.II, s. 46.

kavsiyeler, devir nazariyesini açıklayan devriyelerin[159] bir bölümü ile benzer konuları işleyen türlerdir. Dolayısıyla burada da insanın kavs-ı nuzûl ve kavs-ı urûcunu nasıl gerçekleştirdiği ifade ediliyor olmalıdır.

2.2.23. Mecmûa-yı Mekâtib

Hakkında bilgi edinme imkanı bulamadığımız Nazîr İbrahim'in bir başka eseri de, *Mecmûa-yı Mekâtib* adlı eseridir. Bursalı Mehmet Tahir bu eser hakkında "*büyük kısmı Sezâî hazretleriyle olan mektuplarını ihtiva eder*."[160] kaydını düşmüştür. Eserde başka tarîkat büyüklerine veya o dönemdeki kalem erbabına da mektupların olduğu tahmin edilebilir.

Osmanlı Müellifleri'nde, *Sefîne*'de ve bibliyografya kitaplarında adı geçmeyen, fakat bazı kataloglarda Nazîr İbrahim üzerine kaydedilen eserlerin varlığı da söz konusudur. Bunlardan Nazîr İbrahim'e ait olarak *Hediyyetü'l-ahbâb* adıyla kaydedilen eser, Nazîr'in diğer eserlerinden seçmeler yapılarak hazırlanmış bir eserdir. Bu eser Nazîr'in *Câmiu'l-mu'cizât, Tercüme-i Câmiu'l-hikâyât* ve *Muhtasar Târîh-i Edirne* adlı eserlerinin ilk müsveddesi olma ihtimali de vardır. Eserin başka biri tarafından Nazîr'in eserlerinden toplanmış olması ihtimaliyle birlikte; Nazîr'in burada ele aldığı konuları daha sonradan müstakil eserler hâline getirmiş olmalısı da kuvvetle muhtemeldir. Elde etme imkanı bulduğumuz bu eserde *Câmiu'l-mu'cizât*'tan bölümler bulunmaktadır. Zira bu eserin ilk kısmında, başta Hz. Peygamberin mucizeleri olmak üzere diğer peygamberlerin mucizeleri ile İslam büyüklerinin menâkıbları anlatılmaktadır. Esere *Tercüme-i Câmiu'l-hikâyât*'dan alınmış olan saksâğan, tavşan, arslan, arslan ve ayı, kedi ile ilgili hikayelerin de serpiştirildiği görülür. Esere *Câmiu'l-mu'cizât* ve *Tercüme-i Câmiu'l-hikâyât*'tan yapılan aktarımlar 33. varakta[161] sona ermekte daha sonra diğer bazı eserlerinden yapılan aktarımlar gelmektedir. Burada da Sultan Ahmed başta olmak

---

159 Devriyeler hakkında bkz: Abdullah Uçman, "*Devriyeler Üzerine Rıza Tevfik'in Yayımlanmamış Bir Makalesi*", **Türklük Araştırmaları Dergisi** *(Amil Çelebioğlu Armağanı)*, C. VII, İstanbul 1993, s. 547. Mustafa Uzun, "*Devriyye*", **DİA**, C.XIV, İstanbul 1996, s. 252-253; Bilal Kemikli, "*Türk Tasavvuf Edebiyatında Devriyye ve Sun'ullâh-ı Gaybî'nin Devriyyesi*", **İslamî Araştırmalar Dergisi**, C.XIII, S.2, Ankara 2000, s. 217-226; Bilal Kemikli, "*Türk Tasavvuf Edebiyatında Risâle-i Devrân ve Semâ' Türü ve Gaybî'nin Konuya İlişkin Görüşleri*", **AÜİFD**, S.XXXVII, Ankara 1997, s. 443-460.

160 Bursalı, **Osmanlı Müellifleri**, C.II, s. 47.

161 Esere farklı sayfa numaları konulduğu görülmektedir. Bu numaralarda bir karışıklık vardır. Örneğin bizim 33 olarak tespit ettiğimiz varak üzerinde 45 rakamı vardır.

üzere Edirne'de Nazîr'in yaşadığı dönemde yaşamış Gülşenî tarîkatı ve diğer bazı tarîkatların büyükleri hakkında latife kabîlinden rivayetler nakledilmektedir. Nazîr'in samimi aktarımlarıyla nakledilen bu latifeler, tarihî bilgiler olması yönüyle de kayda değerdir. Bu nakillerin de Nazîr'in *Muhtasar Târîh-i Edirne* adlı eserinden nakledilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Bu kısma da *Tercüme-i Câmiu'l-hikâyât*'tan alıntılar yapılmıştır. Bu kısımda Nasrettin Hoca, Acem ve Arap sarhoşlarının hâlleri, meczupların durumları…v.b. pek geniş alanda bir latifeler ve rivayetler dizisi görülür. Eserin bu ikinci kısmı 45 varaktan müteşekkildir ve *Nu'mân ve Naîm ve Hucâc Menkabesi* başlıklı bir mesnevî hikaye ile biter. Eserin son 4 varağı Kâmî Mehmed Efendi'nin *Fîrûz-nâme* adlı mesnevîsine ayrılmıştır. *Fîrûz-nâme*'den önceki kısmın sonunda Nazîr'in adı geçmekte devamda gelen eserin amcası Kâmî Mehmed Efendi'nin *Fîrûz-nâme*'si olduğunu şu şekilde ortaya konmaktadır:

"Yādigār itdi Naẓīrā-yı zamān
Ḫayr ile yād ide tā kim iḫvān

Bu daḫī merhūm ve maġfūrun leh fazl ile yegāne-i vaḳti Edirnevī ʿAmmimüz Kāmī Meḥmed Efendi Hazretlerinüñ eser-i cemīlleri olan Fīrūz-nāmeleriyle ….."[162]

Kataloglarda Nazîr İbrahim'e ait olarak gösterilen bir başka eser de Köprülü Kütüphanesinde bulunan *Hediyyetül'l-ahbâb ve bedîhetü't-tüllâb* adlı eserdir.[163] Yazarı hakkında herhangi bir kanâate ulaşamadığımız bu eser, Nazîr İbrahim'e ait *Hediyyetü'l-Ahbâb* adlı eserden tamamen farklı bir eserdir. Bu iki kitap, adlarındaki farklılığın yanı sıra içerik bakımından da ayrı eserlerdir. Köprülü kütüphanesindeki eser, 107 varaktır ve altı bölümden veya başlıktan oluşmaktadır. Bu başlıklar, Şam'ın fazîleletleri, Şam'daki ziyaret yerleri, Şam'daki câmiler, Şam'da vefat eden büyükler, Şam'daki mübarek yerler, Âhir zamanda nüzûl eden havâdis gibi başlıkları içermektedir. Kanâatimizce yazarı belli olmayan bu eser, isim benzerliği dolayısıyla sehven Nazîr İbrahim üzerine kaydedilmiştir.

Nazîr İbrahim'in müellif kişiliğinin yanı sıra müstensih kişiliği de, yapılan katalog taramalarında ortaya çıkmaktadır. Zira yukarıda tanıtımları yapılan te'lif, tercüme ve

[162] Nazîr İbrahim, **Hediyyetü'l-ahbâb**, yp. 78.
[163] **Hediyyetü'l-ahbâb ve bedîhetü't-tüllâb**, Köprülü Ktp, Fazıl Ahmed Paşa, Yz no: 1129.

şerh eserleri yanında o, bazı eserleri de istinsâh etmiştir. Kâmî Mehmed Efendi'nin *Mehâmü'l-fukahâ*,[164] İbrahim b. Abdülhay'ın, *el-Metâlibü's-sâire*,[165] Ebu'l-Fazl Abdullah b. Muhammed el-Yenişehrî'nin *Behcetü'l-fetâvâ* [166] ve Şâir Nâbî'nin *Zeyl-i Siyer-i Nebevî* [167] adlı eserleri Nazîr İbrahim'in istinsâh ettiği eserlerdir.

3. FİKRÎ ve EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Nazîr İbrahim, mensûr eserler kaleme almış bir müellif ve *Dîvân* sahibi mutasavvıf bir şâirdir. Bu nedenle edebî kişiliği onun şahsiyetinin en belirgin yönünü oluşturmaktadır. Nazîr İbrahim, Gülşenî tarîkatı müntesibi ve pek çok ilim adamı yetiştirmiş bir aile içerisinde yetişmiştir. Onun bu özelliği hem tasavvufî şahsiyeti hem de ilmî-edebî şahsiyeti üzerinde olumlu izler bırakmıştır. Tasavvufî şahsiyeti ve düşünceleri, tezimizin "*Nazîr İbrahim Dîvânı'nda Din ve Tasavvuf*" başlığıyla hazırladığımız tahlil kısmında ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu ilmî gelenek içerisinde iyi bir medrese tahsili gördüğüne inandığımız Nazîr İbrahim, Osmanlı hukuk sistemi içerisinde önemli unsurlardan biri olan kadılık göreviyle iştigal etmiştir. O, hem kadılık hayatını hem de yazarlık ve şâirlik hayatını birlikte yürütmüştür. Kadı olarak çalışmasına rağmen yazdığı otuz kadar eser, bunun en güzel örneğidir.

Ne var ki *Dîvân*'ı dışında yazdığı diğer eserler, yeteri kadar tanınma imkanı bulamamıştır. Bu nedenle ulaşmakta sıkıntı çektiğimiz birçok eseri, muhakkak ki onun edebî şahsiyetini ortaya koyan eserlerdir. Ulaşma imkanımız olan eserleri üzerinden onun edebî şahsiyetini ortaya koymaya çalışacağız. Manzûm ve mensûr eserleri çerçevesinde edebî şahsiyetini, yazarlığı ve şâirliği başlıkları altında incelemeyi uygun bulmaktayız.

---

164 Kâmî Mehmed, **Mehâmü'l-fukahâ**, İstanbul Üniversitesi Ktp, Yz no: 2066.

165 İbrahim b. Abdülhayy, **el-Metâlibü's-sâire**, Topkapı Sarayı Müzesi Ktp, Hazîne Kitapları, Yz no: 149.

166 Ebu'l-Fazl Abdullah b. Muhammed el-Yenişehrî, **Behcetü'l-fetâvâ**, Gazi Hüsrev Begova Biblioteka, Sarayevo, Yz no: 373.

167 Nâbî Yusuf b. Abdullah er-Ruhavî, **Zeyl-i Siyer-i Nebevî**, Süleymâniye Ktp, Esad Efendi, Yz no: 2442.

3.1. Yazarlığı

Nazîr İbrahim'in yazarlığını ortaya koyan mensûr eserlerinin birçoğu maalesef bugün elde mevcut değildir. Sadece isimleri bilinen bu eserlerin ele geçirilmesi onun yazarlık yönünü daha doğru bir şekilde ortaya koymamıza imkan verecektir. Lâkin Nazîr İbrahim'in bu eserlerinin isimlerine bakarak bile çalışkan bir şahsiyet olduğu ifade edilebilir. Birçoğu küçük risâle, tercüme ve şerh şeklinde olsa bile, Nazîr İbrahim velûd bir müellif olarak değerlendirilebilir. Onun elimizdeki eserleri incelendiğinde ve diğer eserlerinin isimlerine bakıldığında daha çok dinî ve tasavvufî konulara ağırlık verdiği görülmektedir. Eserlerin birçoğu Hz. Peygamberin hadîsleri ile ilgilidir. Risâle-i Ehâdîs-i Kudsiyye, Risâle-i Erbain ale'l-Kelimeteyn, Risâle-i Ehâdîs-i Erbain-i Sülâsiyye, Kavsiyye bâ-Ehâdîs-i Şerife, Risâle-i Nu'ût-ı Şerife bu tür eserlerindendir.

Yine onun ilgi alanlarından biri kendi tarîkatı ve tarîkat büyükleridir. Tercüme-i Risâle-i Etvâr-ı Seb'a, Tuhfe-i Gülşeniyye, (Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşenî) adlı eserleri de bu kabîl eserlerdir.

Nazîr İbrahim, araştırmacı bir kişiliğe de sahiptir. Elimizde bulunan eserlerinden bazılarının sebeb-i telif kısmında eserini, gördüğü ve okuduğu birçok eserden bilgiler toplayarak oluşturduğunu ifade etmektedir. *İnsân-nâme*, *Câmiu'l-mu'cizât* bu şekilde ortaya çıkmış eserleridir. Gördüğü kitaplardan kendince ilginç bulduğu rivayetleri latifeler şeklinde kaydederek kitaplaştırmak da bir başka adetidir. *Letâif-i İmâm-ı A'zâm* ve *Tuhfetü'l-letâif* adlı eserleri bu şekilde meydana gelmiştir.

Tercüme de onun önemli bir çalışma şeklidir. *Tercüme-i Kasîde-i Münferice*, *Tercüme-i Câmiu'l-hikâyât* başka müelliflerin eserlerinden yaptığı tercümelerdir. Din ve hukuk alanları da kitaplarının ana konularını oluşturmaktadır. *Münci'l-melâl ve mûsili'l-kemal* adlı eseri bedenî ibadetleri anlatır. *Beyân-ı Hurûf-ı Teheccî*'de İslam harflerinin neliği üzerinde durur. *Behcetü'l-ebrâr* ise daha çok fıkhî konuları içeren soru ve cevapları kapsamaktadır.

Görüldüğü üzere Nazîr İbrahim, döneminde gelişen birtakım hâdiselerden pek etkilenmemeye çalışmış bir yazardır. Fakat hiçbir etkinin söz konusu olmadığı da

söylenemez. Nitekim yazdığı *Muhtasar Tarih-i Osmanî* ve *Muhtasar Tarih-i Edirne* adlı eserleri buna işaret etmektedir.

3.2. Şâirliği

Bir mutasavvıf şâir olarak Nazîr İbrahim, hacimli bir *Dîvân*'a sahip olmasına karşın, kendi döneminde bir şâir olarak pek fazla tanınmadığı öne sürülebilir. Çünkü dönemin şuarâ tezkirelerinden bir ikisi dışında şâirler hakkında bilgi veren diğer kaynaklarda kendisine bir şâir olarak pek fazla yer verilmediği görülür. Dolayısıyla daha sonraki kaynaklar da onun şâirliği hakkında herhangi bir kanâat belirtmemişlerdir.

Bize göre o, pek fazla tanınmamış iyi bir şâirdir. Özellikle tasavvufî düşüncelerini aktarmada didaktik ve telkin metodlarını kullanarak şiirlerini kaleme almıştır. Pek çok şâir yetiştirmiş Gülşenî tarîkatının son halkalarından biridir. Hacimli *Dîvân*'ı onun şâirliğine en büyük delildir.

Nazîr klasik edebiyatımıza ve tasavvuf kültürüne vukufiyetini *Dîvân*'ında ortaya koyarken, Mevlânâ, Niyâzî-i Mısrî ve Usûlî'nin şiirlerini şerh ederek de tasavvuf edebiyatına dair bilgisini ortaya koymuştur. Şüphesiz bu eserleri içerisinde onun şâirlik yönünü en iyi ortaya koyan eseri *Dîvân*'ıdır. *Dîvân*'ında, şiir anlayışı, şiirleri, nazîreleri, diğer şâirlerle ilişkileri ve onlara bakışı değişik vesîlelerle ortaya konmuştur.

Öte yandan XVIII. yüzyılın genel bir özelliği olarak bilinen eskilerin tekrarı ve nazîreciliğin artması, *Nazîr Dîvânı*'nda görülen bir durumdur. Nazîr elinden geldiği ölçüde eskilerin tekrarına düşmemeye çalışmış, yeni nükte ve mazmûn arayışını, eski mazmûnları tekrar etmek istemeyişini defalarca dile getirmiştir. O, manaların eski mazmûnlarla ifade edilmesini, taze nüktelere köhne elbiseler giydirmek olarak değerlendirmiş, bunun yerine mana sandığını açarak güzel kumaşlardan yapılmış elbiseyi, taze nüktelere giydirmenin daha doğru olacağını savunmuştur.

Meżāmīn ile eşʿārı tanẓir idegör tevşīḥ
Nükāt-ı tāzeye ilbās içün köhne libās olmaz
G 369 / 6

Nükāt ebkārını tezyīn idüp her heft-ile ḥālā
Kumāş-ı ḫoş-nümā-yı maʿnā ṣandūḳın hemīn açdum
G 534 / 2

N'ola rengīn-edālar zīver-i naẓm-ı Naẓīr olsa
Libās-ı köhne böyle tāze şiʿre giydirilmezmiş
G 408 / 6

Nazîr bu isteğini başardığını, diğer şâirler tarafından yeni nükteler bulduğu için takdir edildiğini, bazı şâirlerle tanıştıktan ve onlarla sohbet ettikten sonra taze nükteler bulmakta zorlanmadığını ve şiirlerinde taze nükte ve mazmûnlar bulunduğunu ifade etmektedir.

Söz yok hele pākīze-süḫan ile Naẓīrüñ
Ebkār-ı mażāmīni güzel beslemesine
G 718 / 5

ʿÖrfī-i zār ile ülfet ideli şimdi Naẓīr
Ṣayd-ı ebkār-ı meʿānīye olur āmāde
G 724 / 5

Ebkār-ı nükte tāze meżāmīn ile Naẓīr
Yokdur cihānda mā-ḥażarı seslenilmedük
493 / 5

Ḥüsn-i edā vü tāze meżāmīn ile görüp
Naẓm-ı Naẓīre māil olan dil-rübā imiş
410 / 5

Nazîr İbrahim'in en önemli özelliklerinden biri de çok sayıda nazîre yazmasıdır. O, hem kendinden önce yaşamış Nâbî, Nâilî gibi şâirlere; hem de kendi döneminde yaşamış başta Koca Râgıb Paşa, Râmi Mehmet Paşa, Seyyid Vehbî, Nâdire Fıtnat Hanım, Osman-zâde Tâib ve Haşmet gibi önemli şâirler başta olmak üzere Müsellim Ahmed Efendi, Ali-zâde Subhî, Edib, Neylî-zâde Hamîd, Molla-zâde Ârif, Seyyid İzzet, Edirne Kadısı Nâfiz Efendi, Örfî Mahmud Ağa, Sûzî Mustafa, Hamdî Efendi, Filibe müftüsü Nushî Efendi, Râtıp Ahmed Paşa, Sâdık Efendi, Dâniş, Âtıf Efendi, Abdî Efendi, Seyyid Ârif, Behcet Efendi ve Lafzî Efendi gibi dönemin şâir ve kalem erbabına nazîreler yazmıştır.

Bu penç beyt-ile Nābīye naẓīre eyledüñ ammā
Naẓīrā dil dilārādur daḫī bālāya ṣāʿiddür
G 158 / 5

Biz Naẓīrāyuz naẓīre eyledük maʿẕūr ṭut
Nāilī-veş gerçi yokdur irtifāʿı kimsenüñ
G 461 / 6

Tāib’üñ eşʿārına gevher-nis̱ārıyla Naẓīr
Şiʿr-i pür-mażmūn-ile ʿālemde şöhret-yāb olur
G 200 / 5

Degil mümkin naẓīre ʿÖrfī-i pākīze güftāra
Anuñ naẓm-ı ferah-zāsı ʿaceb rengīn ü ḫoş-terdür
G 214 / 7

Biz Naẓīrāyuz naẓīre eyledük maʿẕūr ṭut
ʿÖrfiyā tanẓīre taḥsīn itdiler aṣḥāb-ı fen
G 605 / 10

Şiʿr-i Ṣubḥī’ye naẓīre eyledüñ ammā Naẓīr
Devr-i beytān öyle şiʿr-i dil-küşā görmiş midür
G 239 / 5

Naẓīre itmege şāyeste el-ḥaḳ ey Sūzī
Bu gūne tāze zemīne ḫayāl olursa olur
G 305 / 6

Nazîr bazı beyitlerinde bu kadar çok nazîre yazışının sebepleri hakkında ipuçları da vermektedir. Onun nazîreye yönelişinin arkasında yatan ilk sebep mazmûnların tükenişidir. Nazîr’in bu hususta bir başka kaygısı da gördüğü eserleri tanzir ederek unutulmaktan kurtarmak ve böylece ihvan arasında kendi adının da devam etmesini sağlamaktır.

Kalmamış Ṣubḥī Naẓīrāya meżāmīn-i laṭīf
Şiʿrüñe tanẓīr ile ancak kelām uydurmışuz
G 379 / 5

Gördüġi ās̱ār-ı iḫvāna naẓīreyle Naẓīr
Ḥamdüli’llāh kim aḥibbā içre ḥālā yād olur
G 283 / 5

Añılur rūḥ-ı Fużūlī es̱eriyle ḥālā
Bir naẓīreyle Naẓīrā gibi siz de añıluñ
G 473 / 6

Dönemin nazîrecilik geleneğine uyularak Nazîr’in şiirlerinin de tanzir edildiği ifade edilmektedir. Nazîr bazı beyitlerinde şiirleri çok güzel olduğu için kendisine nazîre yazmanın zorluğundan bahsetmekte ise de, Örfî ve Behcet’in Nazîr’in şiirlerini tanzir ettiği yine *Dîvân*’dan anlaşılmaktadır.

Biz Naẓīrā-yı zamānuz bize tanẓīr olmaz
Şiʿrimüz mısṭar-ı dīvāna müdellel çekilür
G 278 / 5

Nükāt-ı tāze mażmūnı eger cemʿ itse şāʿirler
Naẓīrā gibi ḫoş-gūya tanẓīre sezā olmaz
G 336 / 6

Naẓīre eylemek eşʿārına Naẓīrānuñ
Ṣafā-yı ḫāṭır ile cilve-i süḫendāndur
G 171 / 5

Şiʿr-i Naẓīre ṭālib u rāġıb olanlaruñ
Pīri cihānda Behcet-i şīrīn-edā imiş
G 413 / 5

Bu gūne bir ġazel ṭarḥıyla ʿÖrfī
Ziyāde eylemişdür nām u şānuñ

Naẓīrā aña besdür bu naẓīre
Cihānda yādigār dār-ı fiġānuñ
G 470 / 4-5

Nazîr gazellerinin özellikle makta beytinde, kendi şiirleri hakkında bilgiler verir. Daha çok bir fahriye niteliği taşıyan bu beyitlerde, şiirinin Aden incisine benzediği, isminin Nazîr olduğu ancak nazîrinin olmadığı, şiirde Hz. Peygamberin şâiri olarak bilinen Hassân b. Sâbit'e denk olduğu, şiirlerinin diğer şâirler arasında mümtaz bir yerinin olduğu gibi hususlar dile getirilmiştir.

Şiʿr-i Naẓīr olmaġa *miskuhū el-ḫıtām*
Vaṣf-ı cemīl-i cān-ı cihān söylerem saña
G 18 / 5

Dirler göricek şiʿrüñi reşk-ile Naẓīrā
Bu naẓm-ı feraḥ-zā ile Ḥassān olacakdur
G 181 / 5

Nazîre yazmanın kolay bir iş olmadığı, bir şâire nazîre yazmak için birçok eserin incelenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Ḥamdī-i pākize-güftāra naẓīre itmege
Çok tetebbuʿ kıl Naẓīrā ʿārifān āṡārını
G 770 / 6

Şiir ve hakikat meselesi de üzerinde durulan konulardan biridir. Nazîr kendi şiirlerinin kurmaca metinler olmadığını ve bazı gerçeklere dayandığını ve şiirlerinin hakikat yönünün daha kuvvetli olduğunu iddia etmektedir. O Nâbî gibi şiirin bir hakikat olduğu veya bir hakikatı ifade ettiği ve üzerinde düşünülmesi gerektiği inancındadır.

Ḥaḳīḳat üzredür şiʿr-i Naẓīr-i ḫoş-edā ammā
Teemmül itmeyenler ẓan iderler ol yalan söyler
G 313 / 5

Dîvân'da Nazîr'in genellikle hangi vakitlerde şiir yazdığına dair ipuçlarını da bulmak mümkündür. Tasavvuf anlayışında çok önemli bir yeri olan seher vakitleri, Nazîr İbrahim tarafından şiir yazmak için de uygun bir vakit olarak görülmüştür.

Yine bu şiʿre Naẓīrā seḥerī bāʿiṡ olan
Nazm-ı pākīze-i ʿÖrfī-i süḫan-perverdür
G 317 / 5

Vādī-i şiʿre meyl ile eşheb-i ḫāmemüz seḥer
Gördi o şeh-süvār-ı nāzı tek ü tāze başladı
G 767 / 3

Nazîr bazı beyitlerinde dönemin ünlü şâirleri ile boy ölçüşür. Kendi şiirinin daha çok yankı bulduğunu ve daha belagatlı olduğunu ifade eder.

Şiʿrimüz tā o kadar buldı müṣāḥib ki Naẓīr
Naẓm-ı Dānişle Nedīm öyle belāġatlanamaz
G 342 / 6

Nazîr o günkü şiir geleneği ile ilgili bir takım hususlara da yer verir. Örneğin aşağıdaki beytin ikinci mısraında anlam olarak "*söz ustaları şiirlerimizi okuyup sarığının altına sıkıştırdı.*" denilmektedir. Bu durum Osmanlı şiir geleneği içerisinde önemli bir harekettir. Zira şiire yeni başlayan şâirin beğendiği şiirlerini sarığının altına sıkıştıran ünlü şâirler, daha sonra devlet erkanının huzuruna çıkınca sarığından şiiri çıkarır ve o devlet büyüğüne şiiri okuyarak yazarı için câize veya himaye alırdı.

Gūş idüp bu tāze şiʿr-i dil-pesendüñi Naẓīr
Zīb-i destār eyledi ehl-i süḫan eşʿārımuz
G 356 / 5

Nazîr İbrahim'in kendi şiirleri ile ilgili diğer değerlendirmeleri kısaca şu şekildedir: Şiir yazmakta zorlanmadığı ve kolayca şiir yazdığı, bazı kimseleri evine çağırarak onlara aruz öğrettiği, pek çok eser inceleyerek şiirler yazdığı, çok söz söylemek yerine az ve hikmetli sözler söylemek gerektiği, şiirlerinde yeni mazmûnlar kullandığı ve kendisinin şâir olma vasfını hak ettiği…vb. Bunlardan en önemlisi Nazîr'in kendisini bir şâir olarak görmesi ve tanımlamasıdır.

Mülk-i naẓm içre bir Naẓīrāyem
Şāʿirüm pāk-edā süḫendānum
G 564 / 5

Nazîr Dîvânı’nda dönemin şiire bakışı hakkında da ipuçları bulmak mümkündür. O dönemde şiirin değersiz oluşu, “*bir pula râyic değil eş’âr*” sözleriyle ifade edilmiştir. Şâirin nasıl olması gerektiği de vurgulanmıştır.

Naẓīrā kimse almaz bir pula rāyic degil eşʿār
Velī bu naẓm-ı rengīn ile dilde arzū başka
G 713 / 6

İde evṣāf-ı ḥüsn-i dil-firīb-i yārı her demde
Naẓīrā şāʿir-i ġarrā-yı ḫoş-gū böyle lāzımdur
G 221 / 7

Bu dönemde Türk edebiyatının gelişim safhasını tamamlamış olduğu ve diğer edebiyatlarla özellikle de Fars edebiyatı ile boy ölçüşebildiği bilinen bir gerçektir. Diğer taraftan gerek mahallîleşme cerayanı ile birlikte başlayan yerli konulara ilgi, gerekse uzun yıllar devam eden İranla mücadeleler nedeniyle Fars edebiyatına karşı bir isteksizlik doğmuştur. Önceleri Türk edebiyatı üzerinde kuvvetli tesirleri bulunan İran şâirlerinin, bu dönemde yavaş yavaş etkisini kaybettiği görülür. *Nazîr İbrahim Dîvânı*’na bu şâirlerden sadece Şevket ve Urfî girebilmiştir. Urfî sadece bir beyitte zikredilirken, Şevket’in bundan başka birkaç beyitte daha adı geçmektedir. Bu beyitlerde zaman zaman Türk şâirleri Şevket ile kıyaslanır ve Şevket’e üstün tutulur.

Tāibüñ şiʿr-i pesendīdesine ġıbṭa ile
ʿUrfī vü Şevkete ʿālemi bu ḫoş-gū mı disem
G 551 / 6

Şevkete ġālib oldı ʿĀrif-i ḫoş-gū süḫanı
Vaṣf-ile yāre murād-ı dili taḳrīb gibi
G 802 / 7

Lāyıḳ evrāḳ-ı güle taḥrīr olunursa Resīm
Şevket iẓhār-ı naẓīre idemez Deyyār hey
G 839 / 9

Nazîr İbrahim çağdaşı bir takım şâirlerin yanı sıra en çok Nâbî’den etkilenmiştir denilebilir. Zira o da Nâbî gibi şiirde tefekkürü savunmuştur. Şiirlerde külfetli bir üslûbu, güç yanları öne çıkarmayı reddeden aşağıdaki beyti, Nâbî’nin, “*Dîvân nüsha-i kâmûs değildir.*” sözünü hatırlatır.

Yeter tekellüfe düşme tefekkür eyle Naẓīr
Bu gūne şiʿre edā-yı tekellüfāne nedür
G 179 / 5

Şiirin hikmetli nükteler içermesi gerektiği, bu nedenle de iyice ölçüp biçip ondan sonra şiir yazmak gerektiği vurgulanan diğer konulardandır. Onun şiirlerinde de tıpkı Nâbî'nin şiirlerinde olduğu gibi her biri ayrı bir hikmeti içeren mısra-ı bercesteler veya beyt-i bercesteler görülür.

Ḫoş-edā şiʿr-i Naẓīr şevḳ-baḫş olur dile
Naẓm-ı pākīze-nükāt-ı tāzeler *berceste*dür
G 183 / 5

Saʿy eyleyegör Kaʿbe-i maḳṣūdı ṭavāfa
Ḥacı reh-i Ḥaḳda yürüyen ādeme dirler
G 208 / 3

Gūş idenler saña taḥsīn ideler
Fikr ile söyle ḳamū söyledigüñ
G 490 / 3

Niẓām-ı ḥāle cedd ü saʿy ü himmet bil ki ġafletdür
ʿAḳl ile virilmek ḫāric-i ḳānūna ḥikmetdür
G 327 / 1

Feraḥ-zā görinür ṣūretde ammā
Münaḳḳaş ḥabbe-veş zehri nihāndur
G 222 / 3

Nâbî etkisini hissettiğimiz beyitler yanında bu üslûpla kaleme alınmış müstakil gazeller de mevcuttur. Aşağıdaki "*söyleşür*" redifli gazel her bir mısraı ayrı bir hakikatı gündeme getiren önemli gazellerden biridir. Bir zamane eleştirisi olarak da değerlendirilebilecek gazelin her beytinin ikinci mısraları birer mısra-ı berceste hükmündedir.

ʿĀrifān itmez ʿaraż fikrini cevher söyleşür
Ṭālib-i dünyā olanlar zīb ü zīver söyleşür

Meclis içre ehl-i dil bir ḳavle ruḫṣat bulamaz
Şimdi ebnā-yı zamān aḥvāl-i dīger söyleşür

Yok kelām-ı Ḥaḳ mecālisde ʿaceb aḥvāldür
Şevḳ-ile mużḥik kelāmı eks̱er ezber söyleşür

Gitdi taʿlīm ü taʿallüm bezm-i ʿālemden dirīġ
Ḫāˇceler mektebde şimdi sīm-ile zer söyleşür

Reh-nümā lāzım vuṣūl-i menzile zīrā Naẓīr
ʿĀzim-i beytü'l-ḥaram elbetde rehber söyleşür
G 205 / 1-5

Nazîr üzerinde Nâbî kadar olmasa da, Nedim'in etkisinden de söz etmek mümkündür. Nedim üslûbunda bir takım sade Türkçe kullanımlarının görüldüğü beyitler dışında bizi bu kanâata iten âmil, Nazîr İbrahim'in aşağıdaki "*olmış sana*" redifli gazelidir. Nitekim aynı redifli Nedim'e ait bir gazel daha vardır. Bu gazelin mahlas beyti ise aşağıdaki gibidir. Nazîr belki de bu şiirini Nedim'e nazîre olarak yazmıştır. Fakat bu hususta herhangi bir bilgi verilmemektedir. *Nazîr İbrahim Dîvânı*'ndaki 48 nolu şiir de "*olmış sana*" redifli ve Nedim'in gazeli ile aynı vezinde bir gazeldir. Mukayese için her iki gazelin son beyitleri aşağıda sunulmuştur.

"Yok bu şehr içre senin vasf ettiğin dilber *Nedim*
Bir peri-sûret görünmüş bir hayal olmış sana"

Sāhir-i çeşmin görüp ālūde mi olduñ *Naẓīr*
Mest ü ḥayrānsuñ ʿaceb kim ne ẖayāl olmış saña
G 48 / 6

Nazîr çağdaşı olan bazı şâirlerden etkilendiğini, hem bazı şiirlerinde dile getirmiş, hem de onlara yazdığı nazîrelerle bunu ortaya koymuştur. Bu şâirler arasında *Dîvân*'da en çok adı geçen şâirlerden Örfî Mahmud Ağa, Subhî, Hamdî, Abdî, amcası Kâmî başta gelmektedir. Nazîr bu tür beyitlerinde "*peyrev olmak*" "*izinden gitmek*" tabirini kullanmakta ve onların kendi şiiri üzerindeki etkisini açıkça ifade etmektedir.

Naẓīr āṡār-ı naẓm-ı pür nükātına olup peyrev
Bu güne ẖoş-edāyı ʿÖrfī-i naḳḳāleden almış
G 420 / 5

Peyrev olsak nola Ṣubḥīye Naẓīrā zīrā
Ṭabʿımuz māil anuñ şiʿr-i ẓarīfānesine
G 682 / 5

Ḥamdī-i pākīze-gūyın peyrevi oldı Naẓīr
Şevḳ-baẖşā-yı dil ü cān her sözi siḥr-i ḥelāl
G 514 / 5

ʿAbdī-i pākīze-güftāra olup peyrev Naẓīr
Vaḳt-i hengām-ı seḥer tanẓīr ü tasṭīr eyledi
G 782 / 5

ʿAceb nāzük ġazeller ṭarḥ idermiş ẖāme-i Kāmī
Naẓīrā aña peyrevlikler nā-şāddan kalmış
G 404 / 5

İKİNCİ BÖLÜM
NAZÎR İBRAHİM DÎVÂNI'NDA DİN VE TASAVVUF

I. DİN

1. İTİKAD

1.1 Allah:

Devrinin önemli âlimlerinden biri olan Nazîr İbrahim, *Dîvân*'ına dinî edebiyatımızın en önemli nevilerinden olan Tevhîdler[1] ile başlamaktadır. Allah'ın değişik sıfatları bu tevhîdlerde ortaya konulmaktadır. Bu şiirlerde Allah Teâlâ'nın varlığı, birliği, tüm eşyayı yoktan var edişi, kamu varlığın ona ait oluşu, bir şeyi istemesi hâlinde *kün*[2] emr-i celilinin yeteceği, gizli ayan her şeyin ona aşikar olduğu ve Resûlüne itaatın ona itaat anlamına geleceği gibi hususlar vurgulanmaktadır.

Yine Allâh Teâlâ'ya yakarış ve yalvarış konulu münâcâtlar[3] ile muhtelif beyitlerde, Allâh Teâlâ'nın çeşitli vasıfları zikredilir ve bu vasıflar üzerine düşünülür. Bu tür şiirlerde ifade edilen hususlar, geleneksel İslamî söylemlere uygun söyleyişlerdir.

Dinî edebiyatımızın Allah Teâlâ ilgili diğer önemli bir nev'i de Esmâü'l-Hüsnâlardır.[4] Allah Teâlâ'nın pek çok ismi *Nazîr Dîvânı*'nında zikredilmektedir. *Dîvân*'ın Süleymaniye nüshasının ilk sayfalarında *Muammeyât-ı Manzûme*[5] adlı eserinde "*Muammeyât-ı Esmâ-i Hüsnâ Celle Celâlüh ve Amme Nevâlüh*" başlığı altında Allah'ın 99 ism-i şerifi birer beyitle zikredilmektedir. Allah lafzı en bilinen ve belki de en çok kullanılan ismi olması hasebiyle, *Dîvân*'da geçtiği beyitlerden birkaç örnek sunarak, diğer isimlerini sadece zikretmek yoluyla değinmeyi uygun bulduk.

---

1 Tevhîdler için bkz: Ali Nihat Tarlan, **Dîvân Edebiyatında Tevhidler**, I-IV, İstanbul 1938; Macit, Muhsin-İsen, Mustafa, **Türk Edebiyatında Tevhîdler**, TDV Yay., Ankara 1992; Ayrıca bkz: Pekolcay, Necla ve diğerleri, **İslamî Türk Edebiyatında Şekil ve Nevîlere Giriş**, Kitabevi Yay., İstanbul 1994.

2 Bakara, 2 / 117; Âl-i İmrân, 3 / 49,59; En'am, 6 / 73; Tevbe, 9 / 7.

3 Münâcâtlar için bkz: Hasan Aksoy, "*Münâcât*" **TDEA**, Dergah Yay., C.VI, İstanbul 1986, s. 468.

4 Esmâü'l-Hüsnâlar için bkz: Halil İbrahim Şener, **Türk Edebiyatında Manzum Esmâü'l-Hüsnâlar**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), DEÜ SBE, İzmir 1985; Ali Yılmaz, "*Türk Edebiyatında Esma-i Hüsna Şerhleri ve İbn-i İsa-yı Saruhani'nin Şerh-i Esma-i Hüsna'sı*", **CÜİFD**, C.II, Sivas 1998, s. 1-34; Ali Osman Tatlısu, **Esmâü'l-Hüsnâ Şerhi**, Seha Neşriyat, İstanbul 1972; Bekir Topaloğlu, "*Esmâ-i Hüsnâ*", **DİA**, C.XI, İstanbul 1995, s.404-418.

5 Muammâ için bkz: Ali Fuat Bilkan, **Türk Edebiyatında Muammâ**, Akçağ Yay., Ankara 2000.

Allah Teâlâ'nın isimlerinden birisi de Allah ism-i a'zamıdır. Allah lafzı, yüce yaratıcının en büyük ismi, mutlak ilah, bütün esmâ-i hüsnâ'nın manalarını kendisinde toplayan ad, tüm ilahî sıfat, isim ve fiilleri içeren en kapsamlı isim gibi manalar taşımaktadır.[6] Arapça yazılışı itibariyle Allah kelimesinde 4 harf bulunmaktadır. *Elif*, iki *lâm* ve *he.* Bu kelimeden *elif* atılacak olsa *lillâh* (Hak için), birinci *lâm* atılacak olsa *lehû* (Onun için), ikinci *lâm* da atılacak olsa *Hû* (O) kalır. *Elif* Hakk'ın zatına, birinci *lâm* aklın sûretine, ikinci *lâm* rûhun sûretine, *he* nefsin sûretine delalet eder. Allah kelimesindeki harflerin ebced hesabıyla sayı değeri 66'dır. "*Altmış altıya bağlamak*" işi Allah'a havâle etmektir.[7] Nazîr İbrahim adeta bu hususu hatırlatacak şekilde ve her işini Allah'a teslim etmiş bir mütedeyyin edasıyla Allah Teâlâ'nın visaline her daim arzu duymakta ve bu arzusunun gerçekleşmesi için Allah'a sığınmaktadır.

Biñ ṭālibi var şimdi viṣāline ʿacebdür
Bī-çāre Naẓīrā hemān *Allāh'a emānet*
G 77 / 5

Çü rıżā-dāde-i taḳdīr-i ilāhī oldum
Ḫayra tebdīl ider *Allāh* benüm cümle şerüm
G 590 / 4

Yine bu arzusunun bir gün gerçekleşeceğini bu hususta da en büyük yardımcının yine Allah olacağını belirtmektedir. Ayrıca her işini onun rızâsına uygun olarak yapanların da yardımcısının Allah olacağı vurgulanmaktadır.

Elbet bulınur viṣāline çāre Naẓīrā
Ṣabr eyleyelüm ḥażret-i Allāh muʿīndür
G 194 / 6

Merd olup kāruñı taṭbīḳ-i şerʿ eyler iseñ
Yāver olur saña her işde *cenāb-ı Allāh*
Kt 62 / 2

Tüm kâinâtın ve her hareketin mutasarrıfı Allah olduğu gibi, insanın yaşadığı her dakika, her saniye hatta her hâlin yaratıcısı ve dönüştürücüsü de Allah Teâlâ'dır.

Ḳabż u basṭın ḫāliḳı *Allāh*dur
Her ki fehm itmez anı gümrāhdur
G 215 / 1

---

6 Amil Çelebioğlu, "*Kültür ve Edebiyatımızda Allah*", **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, MEB Yay., İstanbul 1998, s. 93-108; Bilal Kemikli, "*Türk Tasavvuf Şiirinde Allah Tasavvuru*", **Yeni Türkiye**, S.34, Temmuz-Ağustos 2000, s. 232-238.

7 Süleyman Uludağ, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, s. 42-43.

Allah lafzından başka *Dîvân*’da daha pek esmâ-i hüsnâ zikredilmektedir. Şüphesiz bu isimlerden her biri O’nun farklı bir yönünü vasf etmekte, her hâl ve durum için uygun olan yönünü belirtmektedir. Örneğin Rahmân ismi onun rahmetine, Kahhâr ismi onun suçlulara ceza verişine, Nakkâş ismi tüm evreni baştan başa nakşedişine işaret etmektedir. Bu saydıklarımızdan başka *Nazîr Dîvânı*’nda geçen Allah’ın isimlerini şu şekilde sıralamak mümkündür. *Hakk, Hû, Hâdî, Sübhân, Mevlâ, İlâh, Rab, Bârî, Kibriyâ, Rahman, Vedûd, Rezzâk, Kâdir, Bâkî, Cemâl, Celâl, Hudâ, Yezdân, Mu’în, Lem yezel, Dest-gîr, Müste’ân, Müte’âl, Yaradan, Girdgâr, Hudâvendigâr, Pâk, Mürebbî, Kerim, Feyyâz, Cellecelâl, Kudret, Nakkâş, Settâr*. Bunlardan başka *padişah*, *sultan* ve *hazret* gibi kavramların da Allah Teâlâ için kullanıldığı görülmektedir.

1.2. Melekler:

Çeşitli hâl ve vasıfları Kur’ân-ı Kerîm’de pek çok âyette[8] vasfedilen melekler, nûrdan yaratılmışlardır. Erkeklik ve dişilikleri yoktur. Kendilerine verilen görevleri eksiksiz yerine getirmekle yükümlüdürler. Allah’ın emir ve yasaklarına harfiyen uymak zorundadırlar. Bu bağlamda onlar, Allah’ın hizmetçileri konumundadırlar. (G 800 / 4) Sayısız melek vardır ve bunların pek çoğu Allah’ı tesbih ederek arşı devr etmekle görevlendirilmiştir. Bu şekliyle onlar semâ yapan bir Mevlevî dervîşine benzemektedirler. Yine Meleklerin kokularının elma kokusuna benzediği, temas edilen bir başka husustur.

Dāimā yā Ḫ̮ay diyü ẕikr ile eylerler semāʿ
ʿArşı devr iden *melāik* anlaruñ ems̱ālidür
Kt 27 / 2

Bil *melekler* rīḥleri tüffāḥa beñzerdür velī
Rīḥ-i Ṣıddīḳ velī bıṭṭīḥa beñzerdür hemān
N 34 / 2

Sayısız meleğin yanı sıra Münker ve Nekir adlı sorgu melekleri ile Kirâmen Kâtibîn adı verilen ve insanın iyi ve kötü fiillerini kayıt altına alan melekler vardır. Bunlardan başka kendilerine farklı görevler verilmiş Cebrâil, Mîkâil, Azrâil ve İsrâfil adlı dört büyük melek daha vardır.[9] *Nazîr Dîvânı*’nda bu büyük meleklerden sadece

---

8 Meleklerle ilgili bazı âyetler için bkz: Bakara, 2 / 30-34; Âl-i İmrân, 3 / 87; Zuhruf, 43 / 16-22; Meâric, 70 / 1-4; Fecr, 89 / 22-23.

9 A. Mertol Tulum, **Tazarru’nâme**, MEB Yay., Ankara 2001, s. 313.

Cebrâil ve Mîkâil'in adı geçmektedir. Cebrâil, Allah'tan aldığı vahyi Hz. Peygambere ulaştırması, mi'râc hâdisesi gecesi Hz. Peygambere yol arkadaşı olması dolayısıyla dile getirilmiş ve Hz. Peygamberin kapıcısı (pâsbân) veya seyisi (gaşiye-dar) olarak tarif edilmiştir. Bazen kendisinden Cebrâil yerine Cibrîl şeklinde bahsedilmektedir. Mîkâil (a.s.) da tıpkı Cebrâil gibi Hz. Peygamberin kapıcısı olarak değerlendirilmiştir.

Cümle-i *kerrūbiyān* şud cā vü cānān dergeh est
Cibrīl ü *Mīkāīl* ez-*pāsbāyān*-ı tū est
N 11 / 4

Lûṭf-ı Ḥaḳla leyle-i miʿrācda
Ġāşiye-dār oldı *Cibrīl*-i Ḫuda
Kt 130 / 2

Rıdvân, hûri, peri, gılmân gibi diğer cennet varlıkları da melek kabîlinden varlıklardır. Nazîr İbrahim, *Dîvân*'ında bu kabîl varlıklara da yer vermiş, çeşitli şiirlerinde onları şiirin vurgularını güçlendirici yardımcı form olarak kullanmıştır. Bu varlıklar özellikle cennet mefhûmu ile birlikte ele alınmış, dolayısıyla genellikle tarih kıt'alarında kendilerine yer bulmuşlardır.

Çok zamān ḫaste olup görmedi rāḥat yüzini
Göstere *Cennet*i bā-lûṭf-ı ilāhī *Rıḍvān*
Tr 113 / 2

Der-ḳaṣr-ı *Cennet ġılmān* u *ḥūrān*
Bā-müjde gūyend ān velī āmed
Tr 32 / 4

Melek mefhûmu, *melek-haslet, melek-peyker, melek-rû, melek-cû, melek-had, melek-sîmâ* gibi tamlamalarla, hem şâirin yüceliğini övdüğü başta padişah olmak üzere devlet büyükleri, hem de sevgilinin güzelliği için bir teşbih unsuru olarak kullanılmaktadır. Övülen şahsın iyi hasletleri, melek kelimesinin çağrıştırdığı iyilik sebebiyle dile getirilmiştir.

Sen *melek-ḫaṣlet* vezīr-i kārvānuñ dā'imā
Her umūr-ı müşkilin ḫayr ile Ḥaḳ taḳdīr ider
K 2 / 27

Çok zamān oldı Naẓīrā olalı sen daḫī dūr
Ol *melek-peyker* olan ḫūb-ı ser-efrāzuñdan
G 618 / 5

1.3. Kitaplar

İslam inanç esaslarından üçüncüsü kitaplara imandır ve bu iman dört semâvî kitabı ve diğer bazı peygamberlere verilmiş olan suhufları kapsamaktadır. Semâvî kitaplar olarak isimlendirilen dört kitap *Zebûr*, *Tevrat*, *İncîl* ve *Kur'ân-ı Kerîm*'dir. Nazîr İbrahim, bu dört kitaptan sadece Kur'ân-ı Kerîm'e *Dîvân*'ında yer vermiştir. Kur'ân'ın, şâirin en büyük ilham kaynaklarından biri olduğu muhakkaktır.

Nazîr Dîvânı'nda Kur'ân-Hz. Peygamber ilişkisi şâirin vurgu yaptığı en önemli konulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm, "*Hâtemü'l-Enbiyâ*" olan Hz. Peygambere inzâl edilmiş o da Kur'ân'ın emir ve hükümlerini insanlığa ulaştırmayı en büyük amaç edinmiştir. (N 32 / 2) Yine Hz. Peygamberin çeşitli vasıflarını, onun insanlarla münasebetlerini ve geçirdiği rûhî hâlleri en iyi anlatan ve onu öven kitap Kur'ân-ı Kerîm'dir.

Ḫallāḳ-ı cihān kıldı beyān-ı şān-ı naẓmuñ
Ya ḥażret-i *Ḳur'ān* gibi burhānı kimüñ var
N 25 / 2

Ḳur'ān ile s̱ābitdür odur ʿāleme raḥmet
ʿĀlem heme ten gibi aña rūḥı çü cāndur
N 19 / 5

Kur'ân-ı Kerîm-Ramazan ilişkisi de vurgu yapılan diğer bir önemli konudur. Kur'ân Ramazan ayında, Ramazan ayı içerisindeki kadir gecesinde indirilmiştir. Ramazan ayı içerisinde bulunan kadir gecesinin bin aydan daha hayırlı olduğu ve bir gelenek olarak bu ay içerisinde Kur'ân'ın en az bir kere hatmedildiği, şâirin konuyu işlerken temas ettiği önemli hususlardır. Bu konular içerisinde kadir gecesinin ayrı bir önemi vardır ve bu gecede yapılan duaların hiçbirinin geri çevrilmeyeceği, Kur'ân tarafından va'd edilmiştir.

Oldı *Ḳur'ān-ı Kerīm* daḫī ol vaḳt *nuzûl*
Rūze-dārān ider himmet-i *tilāvet* taʿlīm
K 14 / 10

Red olınmaz ol gice her ki *duʿā* eyler ise
Eylemiş anı beyān ḥażret-i *Ḳur'ān-ı Ḳadīm*
K 14 / 13

Kur'ân-ı Kerîm'de üzerinde düşünülüp ders alınması açısından nakledilmiş kıssaların önemli bir yekün tuttuğu muhakkaktır. Bunlardan içeriğinde pek çok nasihatı

ihtiva eden Yûsuf (a.s.) kıssası, *Nazîr Dîvânı*'nda iktibas ve telmihler yoluyla konu edilmiştir. *Nazîr Dîvânı*'nda kıssalar, kendi formlarına uygun olarak yine nasihat kabîlinden beyitler içerisinde kullanılmıştır. Bununla birlikte Kur'ân'ın bir zikir oluşu, Allah'ı zikretmek isteyen bir mü'minin Kur'ân okuyarak bunu yerine getirebileceği gibi hususlar da dile getirilen önemli mevzulardandır.

Ḥażret-i *Yūsuf*a gör neylediler iḫvānı
Saña yetmez mi *naṣīḥat*-ı lafẓı *Ḳur'ān*uñ
G 503 / 7

Ehl-i dil ise ṣafā-yāb olur ʿālem içre
Fikri Ḥaḳ *ẕikri* Resūli ile *Ḳur'ān-ı Kerīm*
K 14 / 20

1.4. Peygamberler

Peygamber Farsça bir kelime olup, haber getiren anlamına gelmektedir. Allah'tan aldığı emir ve nehiyleri insanlara tebliğ etmek onların en birinci vazifeleridir. Nebî ve Resûl gibi adlar da alan peygamberler, insanlar arasından Allah tarafından seçilirler. Doğruluk (*sıdk*), günah işlememe (*ismet*), güvenilirlik (*emânet*), akıllı, zekî ve uyanık olma (*fetânet*), aldığı emri hiç değiştirmeden insanlara ulaştırma (*tebliğ*) gibi vasıfları vardır.

Sayıları bazı rivayetlerle yüz yirmi dört bin olarak ifade edilen pek çok peygamber gönderilmiştir. Bu peygamberlerden otuz kadarının ismi Kur'ân-ı Kerîm'de geçmektedir. Nazîr İbrahim, *Dîvân*'ında bu peygamberlerden bazılarını zikretmiştir. *Dîvân*'da adı geçen peygamberler şunlardır: *Âdem, Nûh, İbrahim, İsmail, Yakup, Yûsuf, Eyyüb, Mûsâ, Süleyman, İlyas, Yûnus, Hızır, Lokmân Îsâ ve Hz. Muhammed* (a.s). Bu peygamberler genellikle ya kendilerine alem olmuş bir yönleriyle öne çıkarılarak ya da manayı güçlendirmek adına yardımcı bir form olarak kullanılmışlardır. Örneğin Hz. Eyyüp, sabrın bir timsâli olarak kullanılmıştır.

Hz. Âdem, ilk insan oluşu ve yaratılışı sırasında cereyan eden hâdiseler, meleklerin secdesine karşın şeytanın ona secde etmeyerek Allah'ın huzurundan kovuluşu, insanlığın atası ve ilk peygamber oluşu gibi sebeplerle ele alınmıştır. Dünyadaki her insan bir âdemdir. İnsanın bir diğer adı âdemoğludur. Bu nedenle beyitlerde geçen âdem kelimesi çoğu zaman kişi, şahıs, er kişi anlamına da gelmektedir.

Aḥsen-i taḳvīm ile ḫalḳ oldı çün insān güzel
Hem melāik müşkilātın itdi lûṭfı ile ḥal
Ḥayf kim nefse uyanlar ẕātın itdi mübtezel
Secde-gāh itdi cemāl-i *Ādem*i rūz-ı ezel
Kendüye taḳrīb içün Ḥaḳ böyle fermān eyledi
Ms 71 / 4

ʿAḳlı başında olan *ādem*e olmaz aṣlā
Müşkil iş ʿālem-i dünyāda riyāsetden güç
G 62 / 6

Nazîr İbrahim her peygamberin diğer peygamberlere göre üstün bir özelliğini öne çıkarmış ve bunu da ders vermek için veya koyduğu ilkeyi destekleyen tarihî örnekler getirme amacıyla yapmıştır. Bazen telmihler bazen de teşbihler yoluyla meramını ifadeye çalışmıştır. Mesela Hz. Nûh'u tufan hâdisesi dolayısıyla gündeme getirmiş ve yârin ayrılığından dolayı gözünden akan yaşları tufan hâdisesindeki sulara benzetmiştir.

Bizi *eşk-i çeşm*-ile *ṭūfān-ı Nūḥ*a döndürdüñ
Cihānı girye ile mācerā bilinmedi mi
G 790 / 4

Bu ḳavlin şāhid-i ʿadli olur kim *ḥıyn-i ṭūfan*da
Cenāb-ı *Nūḥ*ın ümm-i maʿnevīsi oldığı eymen
Kt 13 / 2

Hz. İbrahim, inanmayanlar tarafından ateşe atılmış, fakat ateş Allah'ın "*ey ateş İbrahim'e karşı serin ol*"[10] emriyle gül bahçesine dönüşmüş ve Hz. İbrahim'i yakmamıştır. Bu hâdise Nazîr İbrahim tarafından "*nefsin narını nura dönüştürmek*" şeklinde kullanılmış, dolayısıyla tasavvufî bir forma büründürülmüştür.

Bi-ḥamdi'llāh ki *nefsin nārını* bi'l-cümle *nūr* itdüm
Benüm *İbrāhīm*-āsā dilde nārum kalmadı cānā
G 31 / 4

Hz. İbrahim, hem şâirin isminin İbrahim oluşu hem de meşhur mutasavvıf İbrahim Edhem'i hatırlatması bakımından bu isimlerle tenasüp içinde ele alınmıştır.

Hemān *İbrāhim*-āsā nārını nūr idegör nefsüñ
Cihānda her dil-i şeydāyı bil *Edhem* yirin tutmaz
G 373 / 5

Kurban dendiği zaman ilk akla gelen şahıs Hz. İsmail'dir. Allah yoluna canını tereddütsüz bağışlayışı, birçok şâire ilham kaynağı olmuş kurban formunu kullanmak

---

10 Enbiyâ, 21 / 69.

istediklerinde ondan bahsetmeden geçememişlerdir. Nazîr Hz. İsmail'i beşerî aşk olarak da yorumlanabilecek bir form içinde kullanmaktadır.

N'ola ḳurbān ise kebş-i dilüm *İsmāʿīl*e
Gördüñ ol şūḫ-ı cihānı varup İbrāile
Mf 59

Hz. Yakup, Kur'ân'da geçen Yûsuf kıssasının en önemli kahramanlarından biri ve Hz. Yûsuf'un babasıdır. O, oğlu Yûsuf'a diğer kardeşleri tarafından revâ görülen zulüm karşında gösterdiği metanet ve sabrı ile ön plana çıkmaktadır. Önce üzüntüden âmâ hâle gelmesi, daha sonradan sevinçten gözlerinin açılması hâdisesi sık vurgulanmaktadır. Tabiî ki tüm bu hâdiseler yukarıda belirttiğimiz gibi, Nazîr İbrahim tarafından kendi hasretine, kederine ve sabrına örnek olarak kullanılmaktadır.

Ṣabr iden ḥażret-i *Yaʿḳūb* gibi hicrāna
Vāṣıl-ı Yūsuf-ı Kenʿān olur inşāallāh
G 705 / 3

Hz. Yûsuf, güzellik timsâlidir. İffetin ve namusun simgesidir. Mısır azizinin karısı Züleyhâ'nın Hz. Yûsuf'a olan aşkı, şâirin sevgilisine olan aşkıyla karşılaştırılır. Bazen kendi aşkının daha üstün olduğu ve sevgilisinin de Hz. Yûsuf'tan daha güzel olduğu iddia edilir.

Kārbān-ı dehr içinde ḥüsn-i *Yūsuf* olamaz
Maḥmil-i nāzükde cānā şübhesiz dengüñ senüñ
G 468 / 2

Degil Leylī vü Şīrīn ile Selmā vü Vefā vü Şāh
Aña *Yūsuf* daḫī olmaz müşābih ḥüsn-ile aṣlā
G 24 / 6

Hz. Yûsuf'un bir başka özelliği ahlâkının güzel olmasıdır. Nitekim o Züleyhâ'nın kötü emellerine boyun eğmemiştir. Bu nedenle sevgilinin ahlâkı onun ahlâkına teşbih edilir.

Ḥüsn-i *Yūsuf* gibi aḥsen daḫī aḥsen ḫulḳı
Bir melek-ṣūret ü sīret daḫī zībā gördüm
G 555 / 4

Hz. Eyyüb, dertlere gösterdiği sabrı ile meşhur olmuştur. Bir hastalık dolayısıyla ailesi başta olmak üzere her şeyini kaybetmiş, ama hiçbir gün bu durumdan şikayet etmemiştir. Bu nedenle onun sabrı, sabır konusundaki en önemli form olmuş "*Eyyüb*

sabrı" olarak dile yerleşmiştir. Hz. Eyyüb de sevgili ile ilişkilendirilmiş ve sevgilinin verdiği sıkıntılara Eyyüb sabrı ile karşı konulabileceği dile getirilmiştir.

Derdlerin yine devāsı derdidür
Ṣabr ider bī-çāre dil-i *Eyyūb*dür
G 311 / 3

Teşne-yāb oldı dil vaʿd-i viṣāl-i yār ile
Ḥiṣṣe-dār olalı *ṣabr*-ı ḥażret-i *Eyyūb*den
G 601 / 6

Hz. Mûsâ, Mısır'da yaşamış olması ve İmrân ailesine mensubiyeti dolayısıyla bahsedilir. Yukarıda olduğu gibi Hz. Mûsâ da sevgiliye teşbih edilerek, Mısır ülkesine sultan oluşu ile sevgilinin gönül Mısır'ına sultan oluşu karşılaştırılır.

Dā'imā eyler Naẓīrāya nigāh-ı iltifāt
Mıṣr-ı dilde mesken itmiş bir *Mūṣā*dur o şūḫ
G 103 / 6

Ṭālibān-ı tū heme Yūsuf-ı Kenʿānī şud
Rāġibān-ı tū velī *Mūsī*-i ʿİmrānī şud
N 18 / 1

Hz. Süleyman, çoğu zaman ünlü vezîri Berhiyâ, Belkıs'ın tahtının sarayına rüzgar tarafından getirilişi, kuş dilini bilmesi, karıncaların Hz. Süleyman'ın ordusundan ezilmemek için kaçması ve rüzgarla konuşması dolayısıyla ele alınır ve işlenir. Tüm bu konular ele alınırken sık sık Kur'ân-ı Kerîm'e göndermeler yapılır. Nazîr Hz. Süleyman'ın vezîri Berhiyâ'yı daha çok övdüğü devlet büyükleri ile karşılaştırırken kullanır.

Berḫiyāya nice teşbīh olınur lûṭfı anuñ
Taḫt-ı Belḳısı *Süleymān*a getürmek ammā
K 16 / 16

Gerçi mūrum naẓarda ben ammā
Kişver-i ʿaşḳa bir *Süleymān*um
G 564 / 3

Hz. İlyas peygamberliği hakkında kesin bilgilerin olmadığı bir şahıstır ve genellikle Hz. Hızır ile birlikte zikredilir. Daha çok denizlerde zor durumda kalmış insanlara yardım ettiğine inanılır. İnanışa göre Hz. İlyas denizdekilerin; Hz.. Hızır ise, karadakilerin yardımcısıdır.

Ḥamdüli'llāh rehber-i tevfīk ile
Ḥızr u *İlyās*ın daḫī hem-rāhıyuz
G 348 / 4

Hz. Yûnus, bir beyitte geçmektedir ve onun denizde yaşadığı maceraya bir telmih kabîlinden "*Yûnus-ı ummânî*" olarak isimlendirilmektedir. Telmihe konu olan ve Kur'ân'da ifadesini bulan ummân hâdisesi ise Hz. Yûnus'un gemiden düşünce bir balık tarafından yutulması, bir müddet orada yaşadıktan sonra yine balık tarafından kıyıya çıkarılması olayıdır. Hz. Yûnus, Hz. Peygambere hizmet eden bir yardımcı olarak takdim edilmektedir.

Çāker-i dergeh-i tū şāh-ı cihān-gīr şeved
Ḫādim-i ḫidmet-i tū *Yūnus*-ı ʿummānī şud
N 18 / 2

Hz. Hızır'ın da peygamberliği hususunda bazı farklı görüşler vardır. O bir peygamberden ziyade, zor durumda olanların yardımına koşan efsânevî bir kişilik olarak bilinmektedir. Bu ad kendisine bastığı yerlerde yeşil otlar bitmesi nedeniyle verilmiştir. Zira Hızır kelimesi Arapça "*yeşermek*" "*yeşillenmek*" anlamındaki "*hazara*" kökünden türetilmiştir.

Reh-yāb olamaz rehberi *Ḥıżr* olsada ʿuşşāḳ
ʿİrfāna ḳadem basmayan erbāb-ı muḥabbet
G 74 / 4

ʿĪsī ile *Ḥıżr*uñ bilüp aḥvālini ḥālā
Ṣıdḳ-ile Naẓīrā dili pīrāna getirdüm
G 592 / 6

Hz. Lokmân, tıptaki uzmanlığı ve hastalara şifâ veren bir şahıs oluşu dolayısıyla ele alınır. Sadece bir beyitte dile getirilen Lokmân, sevgili yerinde kullanılarak mecâzî bir anlam kazanmıştır. Hz. Lokmân nasıl hastaları iyileştirirse, sevgili de gönlün hastalıklarını la'l rengindeki dudaklarıyla iyileştirecektir.

Dil ḫastedür ol laʿl-i lebiyle vire dermān
Hengām-ı seḥer ḫasteyi *Loḳmān*a getirdüm
G 592 / 3

Hz. Îsâ, ölüleri diriltmesi, onlara nefesiyle yeniden hayat vermesi özelliği ile ele alınır. Hz. Îsâ'nın diğer bir adı Mesîh'tir. O hem beşerî sevgilinin hem de tasavvufî şahsiyetlerin kendisine teşbih edildiği kimsedir. Çünkü her ikisinden de beklenen ölü gönülleri canladırmasıdır. Öte taraftan Nazîr'in şiirlerinde geçen ve adı Îsâ olan şahıslar da Hz. Îsâ ile bir şekilde irtibatlandırılır.

Ol ʿārif-i yegāne ʿālemde çün *ʿĪsī*
Çok mürdegān-ı dehre virmiş idi ḥayātı
Tr 106 / 2

Mesīḥ-āsā nice dil-mürdeler iḥyā idüp lûṭfı
Dem-i cān-baḫşı memlū eyledi bi'l-cümle āfāḳı
N 54 / 2

Diğer peygamberlere nazaran Hz. Peygamberin edebiyatımızda ayrı bir yeri vardır.[11] Nazîr İbrahim de *Dîvân*'ında Hz. Peygambere ayrı bir önem vermiştir. Bunda şâirin mutasavvıf ve mütedeyyin kişiliği yanında Hz. Peygamberin ümmetinden olması ve bununla gurur duyması da etkilidir denilebilir.[12] Nazîr İbrahim, *Dîvân*'ının pek çok yerinde çeşitli vesîlelerle vasıflarını övdüğü Hz. Peygambere, na'tlar bölümünde görüleceği üzere, otuz üç na't yazmıştır. Bu na'tların üçü Farsça, üçü Arapça ve diğerleri Türkçe olarak kaleme alınmıştır. Na'tları kaleme alış sebebi olarak da kıyâmet günü Hz. Peygamberin şefâatına mazhar olmak zikredilmiştir.[13] Nazîr İbrahim kadı olarak görev yapmayı da Hz. Peygamberin getirdiği dine hizmet etmek olarak görür.

Ayā nūr-ı ilāhī lûṭfuñ ile rūz-ı maḥşerde
Naẓīrā derd-mendüñi *şefāʿāt* ile ol gūyā
N 21 / 13

Biñ ḥicāb ile olup *ḫādim-i şerʿ-i pāki*
Biñ ḳuṣūr ile Naẓīr itmede ḫiẕmet ammā
N 10 / 7

Bu na'tlar muhtevâ bakımından incelendiğinde, Hz. Peygamberin pek çok yönünün övgü cümleleri içerisinde zikredildiği görülür. Bu vasıflar şunlardır: Hz. Peygamber bütün dertlere devâdır. Cebrâil onun hizmetçisi ve kölesidir. Diğer melekler de onun dergahını daima tavaf etmektedir. Kıyâmet günü mü'minler onun livâü'l-hamd sancağı altında toplanacaktır. O ister küçük olsun ister büyük, bütün günahların şefâatçısıdır. Bu nedenle onun diğer bir adı, şefîü'l-müznibîn, şefî'-i rûzı cezâ veya şefî'-i rûzı mahşerdir. O, risâlet tahtının şahı, güzellik semâsının mahıdır. Nübüvvet tahtının baş tâcısıdır. Babası olmadığından yetim oluşu ile tek inci anlamındaki dürr-i yetim

---

11 Geniş bilgi için bkz: Zülfikar Güngör, "*Edebiyatımızda Hz. Peygamber Sevgisi*", **Diyanet Aylık Dergi**, S.161, Mayıs 2004, s.56-57.

12 Geniş bilgi için bkz: Mustafa Kara, "*Hz. Peygamber'in Tasavvufî Düşüncedeki Yeri*", **Diyanet Dergisi**, C.XXV, S.4, Ekim-Kasım-Aralık, 1989, s. 221-237.

13 Na'tler ve yazılış sebebleri hakkında bkz: Emine Yeniterzi, **Türk Edebiyatında Na'tler**, TDV Yay., Ankara 1993; Halil İbrahim Şener, **Mi'râciye ve Na't-ı Şerîfler Mecmuasındaki Na'tların İşlenişi**, (Yayımlanmamış Öğretim Üyeliği Tezi) İzmir Yüksek İslam Enstitüsü, İzmir 1980; Halil İbrahim Şener, "*Türk Edebiyatında Na't ve Bazı Na't Mecmuaları*", **DEÜİF Dergisi**, S.3, İzmir 1986, s. 147-160.

arasında bağlantı kurulur. Onun ismi Allah'ın adıyla birlikte zikredilir ve Allah Teâlâ onu Kur'ân-ı Kerîm'de övmüştür.

Vaṣf-ı ẕātın Ḥażret-i Ḳur'ān idüp aʿlā beyān
Raḥmetisüñ ʿāleme ey nūr-ı ẕāt-ı Kibriyā
N 14 / 5

Hz. Peygamber, habîb-i erkemdir. Ona ümmet olan saadettedir. Ona her zaman salat ve selam etmek gerekir. *Levlâke levlâke* hadîsinin delalet ettiği kimsedir ve âlemler, o var olduğu için yaratılmıştır. İlk yaratılan kişi odur. Onun dergahı insanların ve cinlerin sığındığı bir sığınaktır. Diğer peygamberler onun hizmetçisidir.

Bildiler bi'l-cümle ẕātuñdur murādı H̬ālıḳuñ
Olmasa ẕātuñ nice olur idi arż u semā
N 14 / 4

Onun ailesine de muhabbet beslemek lazım gelir. Onun yüzünün parlaklığı karşısında güneş bir zerre konumundadır. Onun güzelliğinden ve yüzünün parlaklığından ay ve güneş utanmaktadır. Hatta hüsn-i talîl sanatı yapılarak, ay ve güneşin onun güzelliğini görüp o güzelliğin hayali ile semâda hayran hayran dolaştığı ifade edilmektedir.

Ru'yetine nāil olmışlar idi şems ü ḳamer
Ol h̬ayāl ile semāda her biri ḥayrān gezer
N 15 / 1

Māha noḳṣān irdi ḥüsn-i şuʿle-tābuñdan senüñ
Āfitāb ah̬şāma cān itdi ḥicābuñdan senüñ
N 16 / 1

Onun ayağının tozu gözlere sürme diye çekilmelidir. Diğer peygamberler ve veliler onun güneşinin zerreleridir. Onun ümmeti tüm diğer ümmetlere üstün kılınmıştır. Her sözü üzerinde bir kitap yazılacak kadar nasihatlarla doludur. O *rahmeten li'l-âlemîn*dir. O cihanın zülmetini ortadan kaldırmıştır. Onun dergahına hizmet eden şah-ı cihan olur. O diğer peygamberlerin reisidir. Onun alnı aydan daha parlaktır ve kaşları hilal şeklinde olduğundan mihraba benzer. Yeryüzüne o ayak bastığı için secde edilir. Mi'râcdan ümmetine hediye olarak beş vakit namazı getirmiştir.

Hedāyā ile geldi ümmetine şān virüp ol dem
Ṣalāt-ı h̬amse ile cümlesi ġamdan rehā buldı
N 24 / 11

O bir gül-i zîbâdır ve bülbülün feryadının sebebidir. Saçları menekşeye benzer. Yanakları da lâle bahçesidir. Onun âlemi teşrifiyle ilkbahar gelmiş, bütün çiçekler açılmıştır. Gül, kokusunu ona vermiştir.

Verd-i aḥmer gibidür rī̇ḥ-i ḥabīb-i müsteʿān
Enbiyānuñ rī̇ḥleri mis̱l-i sefercel bī-gümān
N 34 / 1

Hz. Peygamberin mucizeleri de önemli muhtevâ öğelerindendir. Bir vahşi ceylanı kefaletle avcının elinden kurtarışı, gölgesinin olmayışı, sokaklarda yürürken nûrunun evlere taştığı, âmâ Ümmü Câbir'i iyileştirmesi, mi'râc hâdisesi, duasıyla İslam ordusunu artırışı, beyitlerde anlatılmaktadır. (N /23 6-19)Yine onun mucizelerinden olmak üzere parmağıyla işaret edince ayın ikiye yarılması, parmağından ırmaklar akıtması, İbn-i Abbas'ın onun duası sonucu fakih oluşu temas edilen başka hususlardır.[14]

İşāret idicek māha iki şaḳḳ oldı ol demde
Şehādet itdi her biri Resūl-i Ḥaḳ Teʿālādur
N 12 / 4

Üṣbuʿ-ı pāk-i tū şud çün menbaʿ-ı āb-ı ḥayāt
Enbiyā vü aṣfiyā rā rūḥ-ı ez cān-ı tū est
N 11 / 3

Muʿcizāt-ı bāhirātına nihāyet mi olur
İbn-i ʿAbbāsı duʿā-yı ḫayrı itmişdür faḳīh
N 22 / 4

Nazîr İbrahim'in Hz. Peygambere bakış açısını ortaya koyan 8 ve 9 no'lu na'tlar, onun doğum günü dolayısıyla kaleme alınmışlardır. Bu manzûmelerde şâirin hâlet-i rûhîyesi şiire yansımış ve şiirler büyük bir aşk eseri yazılmışlardır. 8 no'lu na'tin başlığı: "*Ṣudūr Der-Seḥer-i Yevm-i Mevlid-i Nebevī Sallallāhu ʿAleyhi ve Ālihī ve Sellem*" ve 9 no'lu na'tin başlığı: "*Ṣudūr Der-Şeb-i Velādet-i ʿAleyhi's-selām*" şeklindedir.

Nazîr bu hususta, bazı şâirlerin na'tlarını incelediğini ve müteessir olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle meşhur şâir Nedim'in bir na'tini (N / 16) ve Sûzî Mustafa Efendi'nin bir matla'ını tazmin etmiştir. (N / 25)

Görüp aṣḥāb-ı ẕī-şānuñ nuʿūtı ile ās̱ārın
Sürūra vāṣıl oldı menbaʿ-ı żevḳ ü ṣafā buldı
N 24 / 2

[14] Hz. Peygamberin edebiyatta kullanılan mucizeleri için bkz: Levend, **Dîvân Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar**, s. 134-142.

Allah Teâlâ'nın esmâ-i hüsnâsından Azîz, Ra'ûf ve Rahîm isimlerinin Hz. Peygambere Allah tarafından verildiği ifade edilmiştir. Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'den iktibaslar yapılarak da onun vasıfları anlatılmıştır. Örneğin "*Böylece Allah kuluna vahyedeceğini vahyetti*."[15] âyetinde geçen "*mâ evhâ*" iktibas yoluyla kullanılmıştır.

Āfitāb-ı burc-ı *mā evḥā* Resūl-i Kibriyā
ʿĀlem oldı nūr-ı vechi ile anuñ pür-żiyā
N 13 / 1

ʿAzīz ism-i şerīfiyle ra'ūf u hem raḥīm ismin
Ḫudā-yı *lem (yezel)* kıldı aña lûṭfı ile iʿṭā
N 21 / 8

Nazîr'in Hasan Sezâî'ye yazdığı tahmisler içinde 26 no'da bir manzûmenin tahmis değil tesdîs olduğu görülür. Bu tesdîsin bütün bendlerinin ilk kelimeleri Muhammed şeklindedir ve Hz. Peygamberin yukarıda saydığımız bütün özelliklerini bir şiirde toplamaktadır.

1.5. Âhiret ile ilgili Mefhûmlar

1.5.1. Âhiret

Sözlüklerde "*öteki dünya*", "*öbür dünya*" olarak tanımlanan âhiret, İslam inanışına göre insanların öldükten sonra yaşamlarını devam ettirdikleri âlemdir. Bu âlemin varlığı, Kur'ân ve hadîsler ile sabittir. *Dîvân*'da âhiret kelimesi geçmez. Fakat onun yerine kullanılan ukbâ ve me'âd kelimeleri sıkça karşımıza çıkmaktadır. Hz. Peygamberin âhiret âleminde bütün mahlukatın sığındığı bir sığınak oluşu ve bu dünya hayatında âhiret hayatı için çalışmak gerektiği vurgulanan konular arasındadır.

Anuñ dergāh-ı lûṭfı mültecā-yı cümle maḫlūḳāt
Anuñ ẕāt-ı şerīfi maṭlab-ı dünyā vü *ʿuḳbā*dur
N 12 / 7

Taḥṣīl-i *meʿād* eyleye gör sen de Naẓīrā
Bu dem ki ġanīmet demidür lûṭf-ı Ḫudādur
G 153 / 6

1.5.2. Kıyâmet ve Mahşer

Dünya hayatının sonu ve âhiret hayatının başlangıcı anlamındaki kıyâmet, daha çok "*toplanma yeri veya zamanı*" anlamındaki mahşer ve haşr kelimeleri ile işlenir.

15 Necm, 53 / 10.

İslam inancına göre mahşer gününde insanlar yaptıklarından hesaba çekilecekler ve iyilikleri kötülüklerine gâlib gelenler, mükafatlandırılacaktır. Bu sıkıntılı ve zor anlarda insanlar kendilerini koruyacak bir mercî arayacaklardır. Şâir mahşer gününün sıkıntılarından Allah'a sığınmakta ve Hz. Peygamberden şefâat ummaktadır.

Ḫavf ü ḫaşyetle o bī-çāre ġarīb olmışdur
*Rūz-ı maḥşer*de anuñ ḥāli ʿaceb nice ola
N 10 / 8

*Rūz-ı maḥşer*de şefāʿatdür murādı cümlenüñ
Ey şefīʿu'l-muẕnibīn ey dāver-i dāru'l-aʿlā
N 14 / 7

Kıyâmet günündeki hesaplaşmayı unutan sevgiliye, kıyâmetin hak olduğu gerçeği hatırlatılmaktadır. Zira sevgili bütün naz ve istiğnâsıyla şâiri çok büyük sıkıntıya düşürmekte ona adeta kıyâmet gününü yaşatmaktadır. Şâir onun gamıyla helak olmaktadır. Şâir kıyâmeti hatırlatarak sevgilisinin bu kadar çok cevr ü cefa etmemesini kendisinden rica etmektedir.

Helāk oldı senüñ derd-i ġamuñla nice ʿāşıḳlar
Taraḥḥüm itmedüñ ḳaṭʿā *ḳıyāmet* yok mıdur cānā
G 29 / 2

Mahşer günü insanlar haşa olunarak bir araya toplanacak ve bütün iyilik ve kötülüklerin muhasebesi yapılacaktır. Nazîr bu olguyu sevgiliyle kavuşmaya bir vesîle olarak telakkî etmekte ve tecâhül-i ârif sanatı yaparak, yoksa sevgili mahşer gününde cesetlerin hacrini inkar mı ediyor? Demektedir. Ayrıca burada İslam dünyasının üzerinde uzun yıllar tartıştığı haşrın cismânî mi yoksa rûhânî mi olacağı tartışmalarına da bir gönderme yapılmakta, cismânî haşrdan yana tavır alınmaktadır.

Niçün *ḥaşr* olup olmazlar bizümle sīne-ber-sīne
ʿAceb inkār ider mi dil-rübālar *ḥaşr-ı ecsādı*
Mf 112

1.5.3. Cennet

Nazîr Dîvânı'nda cennet mefhûmu, *cennet*, cennet kelimesinin çoğulu *cinân*, *behişt, Firdevs* ve *adn* gibi kavramlarla işlenmektedir. Genellikle cennet ve cehennem birlikte ele alınmakta ve birisi iyilerin son durağı, diğeri ise nefsine uyanların ve bu dünyada kötülük işleyenlerin gideceği yer olarak takdim edilmektedir. Cennetlik veya

cehennemliklerin yine de Allah tarafından belirleneceği, iyi huyun cennete; kötü huyun cehenneme benzediği gibi hususlar vurgulanan konular arasındadır.

Gehī *Cennetlik* eyler ehl-i ṭabʿı geh Cehennemlik
İder ol dem hevā-yı nefsine māniʿ olur zīrā
G 10 / 3

Ḥüsn-i ḫulkı kişinin *Cennet*-i naḳd oldı hemān
Ḫulḳ-ı bed ise Cehennem gibidür itme gümān
Mf 105

Nazîr bazen temasını Yûnus Emre'den alan ve felsefesini "*bana seni gerek seni*" redifli şiirinin ortaya koyduğu düşünceyle amacının cennet değil, Hakk'ın rızâsı olduğunu vurgulamakta ve cennetin hûri, gılmân gibi nimetlerini elinin tersiyle itmektedir. Hakk'ın rızâsını kazanmak için niyazda bulunmaktadır.

Ser-i kūyuñda oldı ru'yet-i dīdāra dil ḳāniʿ
Olup sevdā-yı *ḥūr* u *Cennet* u *Rıḍvān*dan fāriġ
G 435 / 3

Ḥubb-ı dünyā ḥubb-ı ʿuḳbā ḥubb-ı *Cennet* ḥubb-ı nār
Ḥubb-ı ẕātı neş'esi lāzım bize ey yādigār
Mf 56

Sevgilinin yüzü ve cennet arasında ilişki kurulması da Nazîr'in *Dîvân*'da ortaya koyduğu olgulardandır. Bu bağlamda sevgilinin siyah beni cennetteki kara biberlere, saçları da cennetin sünbüllerine teşbih edilmektedir.

Zeneḫdānında ol *ḫāl-i siyāh*-ı ʿanber-efşānı
*Behişt*üñ sīne-zārında olan *fülfüller*indendür
G 274 / 4

Zülf-i ʿanber-būyuñı seyr eyleyen ʿāşıḳ didi
Böyle ter sünbül *Behişt*-i cāvidānda görmedük
G 478 / 3

Yine aynı şekilde sevgilinin çene çukurundaki ter, cennetteki kevser ırmağının suyuna ve zemzeme benzetilmekte, dudakları susuzluktan çatlamış olanların bu kuyuya düşmelerinin büyük saadet olduğu ifade edilmektedir. (G 317 / 2)

ʿAyn-ı *kevs̱er* midür ol çāh-ı zenehdānında
*Zemzem*in ʿaynı degil mi zeḳanında o ʿaraḳ
G 451 / 3

Hubb-ı riyâset, baş olma, reis olma düşüncesidir ve insanın adn cennetine ermesinin önündeki en büyük engellerden biridir. Zira bu duygu, insanı pek çok kötülüklere iten bir duygudur. Bu düşünceden kurtulup, dünyada doğruluk ve

samimiyetle yaşayanlar, insanın asıl hedefi olan maksad-ı aksâya yani insan-ı kâmile erenler, kendilerine gıpta edilecek kimselerdir.

Ṣıdḳ u ḫulūṣı kār idegör dā'imā göñül
Zīrā ki ʿ*adn*e *ḥubb-ı riyāset* komaz seni
G 775 / 2

Ki zīrā ehl-i ʿ*adn*e reşk olınmaz mı cihān içre
Heme insāna olur şübhe yok kim *maḳṣad-ı aḳṣā*
G 10 / 5

1.6. Hayır ve Şer, Kaza ve Kader

Nazîr İbrahim, İslam akâidine tam bir mutabakatla hayır ve şer konusunu ele alır ve hem hayrın hem de şerrin kaynağının Allah olması dolayısıyla her ikisine de tam bir rızâ gösterir. Hayır ve şer, fayda ve zarar hepsi takdir edilmiştir. İnsan ancak bunlara rızâ göstermekle yükümlüdür. Bunlara karşı tedbir, boş bir uğraştır.

Ḫayr u şer nefʿ u żarar her ne ẓuhūr eyler ise
Cümlesin Ḥaḳdan bilür zīrā ki dānādur göñül
G 526 / 4

Ḫayr u şer her ne muḳadder ola elbetde olur
Elimüzden ne gelür biz nice tedbīr idelüm
G 567 / 3

Nazîr kaza ve kader anlayışını da aynı düşünce sistemi içerisinde ifade etmekte ve yine kaza ve kadere karşı da Hakk'a rızâdan başka çarenin olmadığına inanmaktadır.

Nesīm-i lûṭf-ı Ḫudādan Naẓīr alup ḫaberi
Ḫulūṣ-ı bāl-ile virdi *ḳażā*-yı Ḥaḳḳa rıżā
G 2 / 6

Onun kaza kelimesine verdiği mana daha çok bu dünyadaki makâm, şan ve şöhretle alakalıdır. Kaza ve kader doğrultusunda bazı kimseler bu dünyada makâm şan ve şöhret sahibi olmuşlardır. Bu nedenle Nazîr aldığı görevleri böyle bir kaza anlayışıyla kabul etmekte ve verilen görevlere uymayı, kazaya uymak olarak telakkî etmektedir. Tüm bunlara rağmen onun yer yer kaza ve kadere serzeniş kabîlinden beyitlere rastlamak da mümkündür.

Bu gird-āb-ı *ḳażā*nuñ böyle kalmaz devri ʿālemde
Benüm āh-ı derūnumla döner devrānı çok sürmez
G 344 / 2

2. İBADETLER

Allah Kur'ân-ı Kerîm'de: "*İnsanları ve cinleri kendisine ibadet etmeleri için*"[16] yarattığını haber vermektedir. Bu nedenle insanın en önde gelen görevlerinden birisi de ibadettir. İbadet, insan hayatında olmazsa olmaz üç şarttan biridir. Bunlar İman, ahlâk ve ibadettir. Bu üç mefhûm adeta insan hayatını ayakta tutan sacayaklarıdır. Bunlardan biri olmadığı takdirde hayatta dengeden söz edilemez. İbadetlerdeki niyet de çok önemlidir. Bu hususta ibadet üçe ayrılır. Birincisi, cennet ümidi ve cehennem korkusuyla yapılan ibadettir. Bu, şiirlerde eleştirilen ve genellikle prototipinin zâhid olarak tanımlandığı ibadet şeklidir. İkincisi, Allah'ın emri olduğu için yapılan ibadettir. Üçüncüsü ise Allah'a ancak Allah olduğu için ibadet etmektir.[17]

Mutasavvıf bir şâir olan Nazîr, ibadetsiz Hakk'a yaklaşmanın mümkün olamayacağını ifade etmektedir. (G 505 / 1) Seher vakitleri ibadet açısından en önemli vakitlerdendir. Bu vakitte mağfiret kapıları açılır.

Seḥer vaḳt-i *ʿibādet*dür ʿibāda
Uyan yalvar Ḫudā-yı *lā yezāle*
Seḥerde maġfiret babı küşāde
Uyan yalvar Ḫudā-yı *lā yezāle*
Ms 111 / 1

Allah'ın emir ve yasaklarına uygun bir yaşam tarzı, insanın tüm hayatını düzene koyan bir yaşam tarzıdır. İnsan böyle yaşadığı zaman hiçbir sıkıntıya düşmez. Çünkü Hakk'ın sözleri bütün dertlere dermandır. (Ms 41 / 3) İnsan hem ilim öğrenmeli hem de bu ilimle amel etmelidir. Çünkü Hz. Peygamber *faydasız ilimden Allah'a sığınmıştır*.[18] Bununla birlikte insan, Allah'ı zikrederek boş sözleri terk ettiğinde mutlu bir hayat yaşayacaktır.

Naẓīr ʿilm ü ʿamel saʿy eyle bil kim cümlesi birdür
Ḫudāyı ẕikr ile terk idegör bī-hūde efʿāli
G 780 / 8

---

16 Zâriyât, 51 / 56.

17 Geniş bilgi için bkz: Ahmed Hamdi Akseki, **İslam Dini, İtikad, İbadet Ahlak**, Nur Yay., Ankara 1972, s. 110

18 Müslim, **es-Sahîh**, Kitâbu'z-zikr ve'd-duâ 18, hadis no: 2722, C.III, Tunus-İstanbul 1992, s. 2088.

Bu fânî dünyada insan ibadet etmesi gerektiğinin farkındadır. Fakat bazen yine de ibadetlerinde kusur eder. Fakat hiç unutmamamak gerekir ki bir gün mutlaka hesap günü gelecek ve insanlar yaptıkları işlerden hesaba çekileceklerdir.

Velī ṭabīʿat-ı insan bu bezm-i fānīde
Bilürken anı ʿamelde yine *ḳuṣūr* eyler
G 333 / 2

Dergāh-ı ilāhīde *ḥisāb*a ṭurulunca
Ġāyet güç olur cümle *ʿameller* sorulunca
G 756 / 1

İbadet hayatının gerekliliğine tabiattan deliller de ileri sürülerek vurgu yapılmaktadır. Bu bağlamda Nilüfer çiçeği suda açması dolayısıyla taharet üzre olarak tarif edilmekte, çok ibadet ve riyâzetle meşgul olan bir sûfîye benzetilmektedir.

Riyāżetden sararmış rū-yı nilüfer ʿibādetle
Ṭahāret üzredür cūda dem-ā-dem tāzeden tāze
G 708 / 12

2.1. Kelime-i Şehâdet ve Kelime-i Tevhîd

İslam dinine girişin ilk şartı olan kelime-i şehâdet, Allah'ın varlığına ve birliğine, Hz. Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğuna inanmaktır. *Dîvân*'da kelime-i şehâdet lafzen kullanılmamakta, bunun yerine tevhîd akîdesini ortaya koyan kelime-i tevhîd yani *Lâ ilâhe illa'llâh* kavramı nefy ve isbat, Allah'ın dışındaki varlıkları reddetme ve sadece Allah'ın varlığını kabul etme anlamıyla kullanılmaktadır. *Lâ ilâhe* nefy, *illa'llâh* ise isbattır.

Naẓīrā *nefy* ü *is̱bāt*-ı şuġli eyleyüp dā'im
ʿAdū-yı nefsüñi şemşīr-i *illā* ile çalduñ ṭut
G 85 / 5

Kes̱retde vaḥdet eylemedür kārımuz bizüm
Nefy ile kārı terk idüp *illā*ya gelmişüz
G 337 / 2

Nefs, insanı her daim kötülüklere sürükleyen şey olduğundan, kelime-i tevhîd ile dizginlenmesi ve ehlileştirilmesi gereken bir varlık olarak telakkî edilir. Nefsin başı kelime-i tevhîd kılıcı ile kesilmeli, böylece kontrol altına alınmalıdır.

O dem *miḳrāż-ı illā* ile nefsin başını kesdüm
Hevā ẖavfa düşüp ol dem hemānā oldı nā-peydā
G 8 / 6

Nefs ile ḥubb-ı sivāyı elden
Tīġ-i illā ile ekṣer biçelüm
G 591 / 5

2.2. Namaz ve Namaz ile ilgili Mefhûmlar

Dinin direği olarak tarif edilen namaz, İslam'ın beş şartından biridir. *Dîvân*'da hem Farsça olarak namaz hem de Arapça salat şekliyle geçmektedir. Namazla ilgili olarak mescid, minber, mihrab, tesbih ve dua mefhûmları da incelen konular arasındadır.

Namaz tam bir huşû içinde kılınmalıdır. Böyle kılınmayan namaz, "*kötülüklerden alıkoyan namaz*"[19] olmaz. İnsan namazda gafil olmamalı, o anda ne yapmakta olduğunun farkında olmalıdır.

O kim cihānda ḳıyām u ḳuʿūdını bilmez
Kılar *namāz*ını rukūʿ u sücūdını bilmez
G 335 / 1

Dü-ḳıble geşt müheyyā merā be-vaḳt-i *namāz*
Be-ḥayretem ki *namāz* ez çi vech maḳbūlest
Mf 146

Namaz, Hz. Peygamber mi'râca çıktığında farz olmuştur. Günde beş vakit olarak emredilmiştir. Müslümanlar bunu bir vazife olarak değil, Allah'ın bir hediyesi olarak algılamışlardır.

Hedāyā ile geldi ümmetine şān virüp ol dem
Ṣalāt-ı ḫamse ile cümlesi ġamdan rehā buldı
N 24 / 11

Mescidler veya câmiler namaz ibadetinin yerine getirildiği kutsal mekanlardır. Mescid-i aksâ, Hz. Peygamber'in mi'râca çıkarken bütün peygamberlere namaz kıldırdığı mekan olması bakımından diğer mescidlerden üstündür. (N 13 / 5) Zâhidler mescid içinde riyâkâr davranışlar sergilerler. Halbuki mescid, mekan-ı itikâf olması bakımından hiçbir riyâya mekan olmaması gereken bir yerdir. Çünkü mescidlerde bütün mü'minler eşit durumdadırlar. (Mf 23)

Nazîr, bazen mescid ile büthâneyi, mescid ile meyhâneyi aynı konumda tutularak rindâne beyitler de söylemiştir. Bunun sebebi olarak da yârin ayrılık acısından ne yaptığını bilmemeyi gösterir.

---

19 Ankebut, 29 / 45.

Geh *mescid*e varsam n'ola gāhi varup *büt-ḫāne*ye
Nāçār olup naḳl eylerem bir ḫāneden bir ḫāneye
G 729 / 2

Geh be-*mescid* gehī *mey-ḫāne*ye cānā giderüm
Ḥasret ü hecrüñ ile kendümi bilmem niderüm
Mf 49

Mihrab bir teşbih unsuru olarak ele alınır ve Dîvân edebiyatı içerisindeki mazmûna uygun olarak yârin kaşlarına teşbih edilir. Ehl-i aşk namazda mihraba doğru döndüğünde, aslında sevgilinin kaşlarına meyl etmektedir.

Ebruvānın seyr ile dil eyledi ġāyet ḫużūʿ
Gūyiyā eyler *ṣalāt* içre rukūʿ *miḥrāb*da
G 750 / 2

Âlemdeki her varlık Allah'ı tesbih etmektedir. Bu nedenle mutasavvıflar daima Allah'ı tesbih ile meşgul olurlar. Buna gücü yetmeyenler ise günde beş defa namazlardan sonra Allah'ı tesbih ederler.

Dilümde oldı çün cārī seḥer yā Hayy u yā Kayyūm
Dem-ā-dem elde *tesbīḥ*i çeker yā Ḥayy u yā Ḳayyūm
G 586 / 1

Dua, her an yapılabilecek bir ibadettir. İnsanın kendi acziyetini ve kusurlarını itiraf ederek Allah'a yalvarması ve ondan af dilemesi gerekir. Dualar lütuf ve kereme mazhar olmak için yegâne nedendir. (G 96 / 2) Âşıkların duası makbuldür. (G 460 / 3) Fakat sözlü duanın yanında fiili dua olarak da isimlendirilen gayret ve çaba olması gerekir. Gayret ve çaba gösterilmeden yapılan dualar pek makbul dualar değildir.

Cedd ü saʿy ü himmet ile kıl *duʿā*
Leyse li'l-insāni illā mā seʿā
G 52 / 4

Olmak istersen eger nāil be-kām
Cedd ü saʿy ü himmet it eyle *duʿā*
Kt 34 / 1

2.3. Oruç ve İlgili Mefhûmlar

Oruç, kamerî ayların dokuzuncusu olan Ramazan ayında, niyetlenip tan yerinin ağarmaya başlamasından akşam güneş batıncaya kadar yememek, içmemek ve cinsî münasebetten uzak durmak demektir. *Nazîr Dîvânı*'nda oruç, *savm*, *sıyâm* ve *rûze* şeklinde geçmektedir. Bu ay bir ferahlama ayıdır. Bu ayda inananlar ihsan ve mağfirete

gark olurlar (K 1 / 25) Kur'ân-ı Kerîm bu ayda inzâl edilmiştir. (K 14 / 10) Ramazan ayındaki Kadir gecesi bin aydan daha hayırlı bir gecedir. (K 31 / 1) Ramazan ayının sonunda bayram edilir. Bayram, Allah'ın Müslümanlara bir hediyesi ve Ramazan ayındaki çektikleri sıkıntıların bir karşılığıdır. Âşıklar hem Ramazan oruçlarını hem de sevgilinin hicran orucunu tutmaktadırlar. Âşıklar için oruç hicran; bayram ise bir vuslattır. Âşığın gönlü hep bayramı arzulamaktadır.

Biz *rūze-i hecr*in daḫī eyyāmını gördük
Ancak o şehüñ vuṣlatı bayrāmını gördük
G 476 / 2

Gidüp eyyām-ı *rūze* ḥāliyā ʿīd-i saʿīd oldı
Ṣafā el virdi bezme ġam göñüllerden baʿīd oldı
G 803 / 1

İftar vakitleri ramazan ayındaki en güzel anlardan biridir. İftar sofrasında orucun getirdiği açlık ve sıkıntılar sona erer ve bir ferahlık başlar. Nazîr yukarıda ifade edilen anlayışı sürdürerek, iftar vakitlerini vuslata teşbih eder. Böylece iftar vakitlerinin önemi bir kat daha artar.

Ṣafā-yı *rūze* ancaḳ vaḳt-i *ifṭār*a mürehhendür
Ṣafā-yı ḫāṭır olsa her demüm eyyām-ı ʿīd olsa
G 681 / 2

Nazîr bazen orucun fıkhi yönüne atıf yaparak, sevgilinin dudağını öpmenin orucu bozmayacağını, kitaplardan öğrendiğini ifade etmektedir. Burada şâirin fıkhî bir meseleye atıf yapmasıyla mesleğinin kadı oluşu arasında bir münasebetin var olduğu da söylenebilir.

*Ṣavm*ı bozar mı *būs-ı lebi* sordıġum gibi
Bozmaz cevābı virdi baña bā-ṣevāb kitāb
G 60 / 3

2.4. Hac ve İlgili Mefhûmlar

Hac, İslam'ın beş temel esasından bir diğeridir. Hac mevsiminde Kâbe'yi ziyaret etmek ve muayyen bir takım ritüelleri yerine getirmek anlamına gelir. Tasavvufta ise marifetullâha ulaşmak maksadıyla yapılan manevî ve rûhî yolculuktur.[20] Nazîr şiirlerinde daha çok manevî hac üzerinde durur ve hacıyı, Hak yolunda yürüyen insan

20 Uludağ, **a.g.e.**, s. 212.

olarak tarif eder. Bu yolculukta sıdk ve ihlas çok önemlidir. İhram ise şekildir ve önemi yoktur.

Saʿy eyleyegör *Kaʿbe*-i maḳṣūdı ṭavāfa
Ḥacı reh-i Ḥaḳda yürüyen ādeme dirler
G 208 / 3

Ṣıdḳ u iḫlāṣı libāsı eyleyüp ʿāzim olur
Maʿnevī ḥacca giden dūşında iḥrām istemez
G 358 / 3

Kâbe**,** hac konusu içerisinde işlenen en önemli unsurlardan biridir. Bütün Müslümanların kendisine yöneldiği makâm olması ve etrafında tavaf edilmesi, edebiyatımızda bir takım teşbihlere konu olmuştur. Örneğin sevgilinin köyü, âşıklar için Kâbe hükmündedir. Âşıklar sevgilinin köyünü daima tavaf ederler. Kâbe'nin örtüsünün her sene değiştirilmesi ise başka anlamlar ifade eder. (Mf 80)

Viṣālüñ arzūsıyla itdi saʿy-i ṣafā dā'im
Naẓīrānuñ meṭāfı oldı cānā *Kaʿbe*-i kūyuñ
G 471 / 5

Ser-i kūyında ʿuşşāḳ-ı dil-fikārum nihāyet yok
O gūyā *Kaʿbe*dür zīrā ziyāret ehli eks̱erdür
G 214 / 3

Kâbe'nin bir diğer anlamı ise gönüldür. Gönül kâbesine giden yol bir mürşide bağlanmaktan, her an rızâ makâmında bulunmaktan ve bu uğurda çaba göstermekten geçer. Gönül kâbesine ulaşan, aynı zamanda mana zemzemini de içer.

Bir mürşide bel baġlayan dā'im rıżāda aġlayan
Rehberle ʿazm-i rāh iden dil *Kaʿbe*sin āsān bulur
G 316 / 3

Vāṣıl-ı *Kaʿbe* olur her eyleyen saʿy ü ṣafā
Zemzem-i maʿnā içer destinde ol cām istemez
G 358 / 4

Hz. Peygamberin Kâbe'yi putlardan temizlemesi gibi insan da gönlünü Allah'tan başka olan şeylerden (mâsivâ) temizlemeli, Beytullâh'ı putlara mahal etmemelidir.

Ṣüver-i ġayr ile ṭoldurma dil-i āgāhı
Ṣaḳuñ eṣnāma maḥal eyleme *Beytu'llāh*ı
Mf 133

Zemzem, hac konusu içerisinde ele alınan bir diğer mefhûmdur. Zemzem kuyusu sevgilinin çene çukuruna, yüzündeki ter zemzem suyuna, benler ise bu kuyuya düşmüş Hindûlara benzetilir. Zemzem suyu aynı zamanda hastalara şifâ kaynağıdır.

Hele çāh-ı ẕeḳan gūyā ki bi'r-i āb-ı *zemzem*dür
Marīż-ı ʿaşḳına zīrā şifā-sāziye maẓhardur
G 214 / 5

Ḫāl-i pākīzesi çāh-ı ẕeḳana düşmişdür
Bi'r-i *zemzem*de aña beççe-i hindū mı disem
G 551 / 2

3. ÂYET ve HADÎSLER

Tasavvuf şiirinin en önemli kaynaklarından ikisi Kur'ân ve hadîslerdir. Tasavvuf şiirinde gerek iktibas gerekse telmih yoluyla Kur'ân ve hadîslerden alıntılar yapılmaktadır. Burada amaç sözü süsleyerek manayı güçlendirmektir. Eğer iktibas bir âyet veya hadîsin tamamında ise buna tam iktibas bir bölümünde ise buna yarım iktibas denilmektedir.

Diğer taraftan âyet kelimesi "*Kur'ân-ı Kerîm'den bir parça*" anlamının yanında Allah Teâlâ'nın âlemdeki her tecellîsine verilen bir isim olarak da karşımıza çıkmaktadır. Âyet burada delil, işaret manalarında kullanılmaktadır. Gece ve gündüz, güzellik vb. şeyler birer âyet olarak ifade edilmektedir.

Āyet-i leyl ü nehāra eyle imʿān-ı naẓar
Āfitāb-ı ʿālem-ārā her seḥer tefsīr ider
G 147 / 2

Ḥüsn-i Yūsuf olsa ser-geşte cemālüñden n'ola
Āyet-i ḥüsnüñ tilāvetle kitābuñdan senüñ
N 16 / 2

3.1. Âyetler

Nazîr, *Dîvân*'ında mutasavvıf ve âlim kişiliğinin bir yansıması olarak tamamen Kur'ân ve hadîslere dayalı bir düşünce sistemi ortaya koymuştur. Genel anlamda hemen her beytin bir âyet veya hadîsle doğrudan veya dolaylı olarak bir bağlantısının olduğu söylenebilir. Bu nedenle âyet ve hadîslere yapılan telmihlerden sarf-ı nazar ederek, iktibas yoluyla beyitlere yerleştirilmiş âyet ve hadîsleri ortaya koymayı uygun

buluyoruz. Âyetleri ihtiva eden beyitler ve geniş manalarını ise şu şekilde açıklamak mümkündür.

Mâsivâ, Allah'ın dışındaki varlıklardır. Bunlara karşı sevginin artması Allah Teâlâya karşı sevginin azalmasını beraberinde getirir. O nedenle sivâ hubbını terk etmek gerekir. Bunun için de Kur'ân'daki "*Ey insan seni rabbine karşı aldatan şey nedir*?"[21] âyeti hatırlanmalıdır.

Sivā ḥubbını terk içün bu gün lûṭf-ı ilāhiyle
Dil-i zāra tilāvet eyledüm çün *āyet-i mā ġar*
G 302 / 4

Hz. Peygamber büyük bir tevazu ile, belki de hiç günahı olmadığı hâlde Allah'a karşı isyan içinde olduğunu ifade ettiğinde, daha doğrusu gereği gibi şükr edememenin sıkıntısını çekerken Cebrâil (a.s) ona, dolayısıyla bütün Müslümanlara "*Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz.*"[22] âyetini indirmiştir.

Şerm-i ʿiṣyānum görünce Ḥażret-i Cibrīl-i Ḥaḳ
Āyet-i *Lā taḳneṭū* eyler tilāvet dāimā
Kt 26 / 2

Âlemdeki bütün varlıklar, Allah'ın hükümlerine boyun eğmişlerdir. Onlar Allah'tan gelen her şeye razıdırlar. Menekşe de ârifane bir eda ile köşe bucak korkusuzca "*Buyruk ise senindir. Artık ne buyuracağını sen düşün.*"[23] âyetini okuyup durmaktadır.

Okur āyet-i *fe'n-ẓur* ʿārifāne
Benefşe küşelerde bī-mehābā
Tr 165 / 5

Dünyadaki sıkıntı ve belalar geçicidir. Sürekli bela hâli devam etmez. Çünkü "*her zorluktan sonra bir kolaylık, her sıkıntıdan sonra bir ferahlama vardır*."[24] Bu nedenle zorluk anlamındaki "*usr*" ile kolaylık anlamındaki "*yusr*" kelimeleri şiirlerde peşpeşe kullanılmakta, "*usr ile yusr*" "*usr u yusr*" şekilleriyle sıkça karşımıza çıkmaktadır.

Kühl-i ġamla sakınup dideñi itme mekḥūl
Āyet-i *ʿusr u yüsr* çün bize oldı maʿmūl

21 İnfitar, 82 / 6.
22 Zümer, 39 / 53.
23 Neml, 27 / 33.
24 İnşirah, 94 / 5-6.

Yārımuz kes̱ret-i elṭāf-ile oldı meşmūl
Çarḫuñ olmış ṭutalum devri ḫilāf-ı me'mūl
Dem olur kāmımuz üzre döner inşāallāh
Ms 7 / 5

Allah Teâlâ, her şeye gücü yetendir. O bir şeyin olmasını istediğinde ona ol der, o da olur. Kur'ân-ı Kerîmde bu husus şu şekilde ifade edilmektedir. *"…………bir şeyi dilediğinde ona sadece ol der, o da oluverir."*[25] *Kün* emr-i celîli[*] şeklinde formüle edilen bu âyeti muhtevî *Dîvân*'da pek çok beyitle karşılaşmak mümkündür. Biz bunlardan sadece iki tanesini zikretmekle yetiniyoruz:

Ḥamdüli'llāh ki meẓāhirde yine ẓāhir olan
Emr-i *kün* ile olan ḳudretidür eşyāda
G 738 / 3

Diyüp bir kerre *kün* var oldı ekvān
Yed-i ḳudretle ḥāṣıl oldı insān
Bile tā kim nedür bu sırr-ı Sübḥān
Hüve'l-maʿbūd hüve'l-maḳṣūd hüve'llāh
Tv 4 / 2

Kıyâmet gününde insanlar dünyada işlemiş oldukları bütün iyilikler ve kötülüklerden hesaba çekileceklerdir. Hesap gününde kendilerine verilen ömür sermayesini kötüye kullanıp, Allah'ı inkar eden kafirler "*Keşke toprak olsaydık*"[26] diyecekler ve yaptıklarından pişmanlık duyacaklardır. Bu âyet de edebiyatımızda pek çok mazmûna konu olmuş bir âyettir. Âyette asıl manasıyla kafirlerin bir dileği olarak geçen keşke toprak olsaydım temennisi bazen âşığın, sevgilinin ayağının toprağı olmak arzusuna dönüşür. Bazen de güneşin toprağın üzerine doğması dolayısıyla toprak, tevazunun bir simgesi olarak görülür ve keşke toprak olsaydım temennisinde bulunulur.

Pā-nihāde oldıġın gördi zemīne āfitāb
Didi reşkiyle o dem *yā leytenī küntü türāb*
Mf 141

---

25 Bakara, 2 / 117.

* Aynı anlamdaki diğer âyetler için bkz: Âl-i İmrân, 3 / 47; En'âm, 6 / 73; Meryem, 19 / 35; Yâ-sîn 36 / 82.

26 Nebe, 78 / 40.

Hz. Peygamber mi'râca çıktığında Allah Teâlâ'ya çok yaklaşmıştır. Bu yakınlık Kur'ânda "*iki kaş arası kadar hatta daha da yakın*"[27] bir mesafe olarak ifade edilmektedir.

Varup ol *ḳābe ḳavseyne* saᶜādetlerle ᶜizzetle
Görünce ḥażret-i Ḥaḳḳı o dem şān-ı aᶜlā buldı
N 24 / 10

İnsan olabilecek en güzel şekilde yaratılmıştır. Bütün azaları yerli yerindedir ve son derece rahat bir hareket imkanına sahiptir. Şübhesiz bu maddî güzelliğin yanında manen de en güzel şekilde yaratılmıştır. Fakat insan dünyada birtakım hırslara yenilerek kötü yollara sapar ve yaratılışındaki bu güzelliği yok eder. Allah'ın kendisine bahşedilmiş olan eşref-i mahlukat seviyesini bırakarak hayvanlaşır, hatta onlardan daha da aşağı bir seviyeye düşer. Bu husus "*Muhakkak ki biz insanı en güzel şekilde yarattık, sonra onu aşağıların aşağısı kıldık. İnanan ve iyi ameller işleyenler müstesna*"[28] âyetlerinde ortaya konulmuştur.

Aḥsen-i taḳvīm ile ḫalḳ oldı çün insān güzel
Hem melāik müşkilātın itdi lûṭfı ile ḥal
Ḥayf kim nefse uyanlar ẕātın itdi mübtezel
Secde-gāh itdi cemāl-i Ādemi rūz-ı ezel
Kendüye taḳrīb içün Ḥaḳ böyle fermān eyledi
Ms 71 / 4

"*Şübhesiz her nefis ölümü tadacaktır.*"[29] Ölümden kaçış yoktur. Bu nedenle şâirler ölüm temasına sık sık vurgu yapmışlardır. Bunun değişik formları vardır. Bunlardan biri de *ırci'î* emrinin vurgulanmasıdır. Ölen kimseler *ırci'î* emrine itaat edenler veya bu emre kulak verenler olarak tarif edilir. Allah Kur'ân-ı Kerîm'de: "*Rabbin senden, sen de rabbinden razı olarak rabbine dön*"[30] âyetiyle ölümü en güzel şekilde ifade etmiştir.

ᶜĀḳibet *ırciᶜī* emrin semᶜ-i cānı gūş idüp
İttibāᶜ-ı emr ile ᶜuḳbāya oldı ᶜāzime
Tr 115 / 3

İnsan bu dünyada faal bir durumda olmalı, vaktini boşa harcamamalı, bir işi bıraktığı zaman başka bir işe sarılmalıdır. Çünkü bu dünyada "*ancak kişinin çalıştığının*

---

27 Necm, 53 / 9.

28 Tîn, 95 / 4-6.

29 Âl-i İmrân, 3 / 185.

30 Fecr, 89 / 28.

karşılığı vardır."[31] Şübhesiz bu durum âhiret hayatı için de geçerlidir. Bu dünyada âhiretleri için çaba harcamayanlar, âhiret hayatında elleri boş kalacaktır.

Cedd ü saʿy u himmet ile kıl duʿā
Leyse li'l-insāni illā mā seʿā
Mf 208

Kıyâmet günü her şey bütün çıplaklığı ile açığa çıkacak ve her şey ortada olacaktır. O gün gizli hiçbir şey kalmayacaktır. Zira "*Hak gelmiş batıl zâil olmuştur.*"[32] Âyetin dünya hayatına tekabül eden tarafı da vardır. Çünkü bir yere doğruluk yani Hak geldiğinde, yanlış yani batıl olan orada duramaz ve hemen yok olur.

Eger bir meclise varsa Naẓīr
Olur *bāṭıl* olan elbetde *zāhiḳ*
G 444 / 5

Zan kötü bir haslettir ve Müslümana yakışmaz. Çünkü Allah Teâlâ " *Ey iman edenler zannın çoğundan kaçının. Çünkü bazı zanlar günahtır...*"[33] buyurmuştur. O hâlde Müslüman zandan kaçınmalı ve gerçek bilgiye ulaşmadan, bir şey hakkında hüküm vermemelidir.

İnne baʿże'ẓ-ẓanni is̱mün didi Rabbü'l-ʿālemīn
Ẓannuñı eyle tecessüs olasın her dem emīn
Mf 81

İnsan zâlim ve câhil olarak yaratılmıştır. Çoğu zaman başta kendisine olmak üzere diğer insanlara ve çevresindeki varlıklara zulmeder. Tabiatı icabı her zaman menfaatlerini korumak ister. Fakat bu onun câhilliğini gösteren de bir durumdur. Zira insan akl-ı kül olarak isimlendirilen ve her şeyi bilen Allah Teâlâ karşısında akl-ı cüz'e sahiptir. Dolayısıyla yaptığı işlerin nihaî sonuçlarını görmesi ve buna göre mükemmel hayatlar planlaması mümkün değildir. Bu nedenle Kur'ân-ı Kerîm'de: "*Biz emâneti göklere, yere ve dağlara teklîf ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler. (Sorumluluğundan) korktular. Onu insan yüklendi. Doğrusu o çok zâlim, çok câhildir.*"[34] buyurulmaktadır.

---

[31] Necm, 53 / 39.
[32] İsrâ, 17 / 81.
[33] Hucurât, 49 / 12.
[34] Ahzâb, 33 / 72.

Ẕikr eyleyüp insānı didi Ḥażret-i Mevlā
Fī eṣdaḳu'l-aḳvāli ẓalūmen cehūlā
Kt 119 / 1

Allah Teâlâ'nın insanlara karşı merhametini gösteren bir başka âyet-i kerime ise, " *Allah kalplerinizde olanı bilir. Allah hakkıyla bilendir. Halîmdir*." âyetidir. Alîm her şeyi bilen anlamında; halîm de Arapça hilm kökünden merhametli, yumuşak huylu demektir.

İḥsān idicek rūḥ-ı iżāfī aña ammā
Ḳad kāne selīmen ve ḥalīmen ve ʿalīmā
Kt 119

Bu dünyada Hakk'ın rızâsına uygun bir hayat yaşayanlar, öbür âlemde Allah Teâlâ'nın bu hususta verdiği güvencenin koruması altındadırlar. Çünkü Hak Teâlâ bu türlü kimselerin "*..artık kendilerine korku yoktur. Onlar mahzûn da olmazlar*."[35] âyetinde belirttiği zümreye dahil olduğu müjdesini vermiştir.

Ki *lā ḫavfün ʿaleyhim* zümresine
Olup vāṣıl sivāyı cümle yād it
G 78 / 3

3.2. Hadîsler

Terim olarak Hz. Peygamberin sözlerine verilen isim olan hadîs[36] bu adla *Nazîr Dîvânı*'nda iki yerde geçmektedir. Burada hadîslerin ravilerden rivayet yoluyla müteselsil olarak rivayet edilişiyle, edebiyatta sevgilinin saçlarının zincire benzetilişi arasında ilişki kurulmuş ve hadîs-i zülf-i canan tabiri kullanılmıştır.

Çemende mācerāsın naḳle āġāz eyleyüp ol
Ḥadīs-i zülf-i cānānı rivāyet eyledi sünbül
K 9 / 7

Ḥadīẟ-i zülf-i cānānı rivāyet itmege āġāz
İdüp bū-yı lûṭfın neşr ile ʿāriflere īmā
K 12 / 5

Nazîr Dîvânı'nda sıhhati üzerinde bazı tartışmaların bulunduğu, bazı hadîs erbabının ise kutsî hadîs olarak yorumladıkları ve edebiyatımızda gerek mutasavvıf

35 Âyet Kur'ân-ı Kerim'de pek çok yerde geçmektedir. Bunun için bkz: Bakara, 2 / 38, 62, 262, 274, 277; Ali İmran, 3 / 170; Mâide, 5 / 69; En'am, 6 / 48; Araf, 7 / 49; Yunus, 10 / 62; Ahkâf, 46 / 13.

36 Geniş bilgi için bkz: Talat Koçyiğit, **Hadis Istılahları**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., Ankara 1985, s. 120; Subhi Sâlih, **Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları**, (Çev: M. Yaşar Kandemir), Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 1971.

şâirlerin, gerekse diğer şâirlerin Dîvânlarında sıkça karşımıza çıkan belli başlı hadîsler kullanılmıştır. Bunlar hem yarım iktibas yöntemiyle, hem de telmihlerle beyitlere alınmış ve manaya ahenk katmıştır. Bunların başında "*Sen olmasaydın, sen olmasaydın; felekleri yaratmazdım.*"[37] şeklindeki hadîs gelmektedir.

*Levlāk*üñ oldı maẓharı çün şānıdur ʿaẓīm
Tevḥīd iderdi minber-i ʿarş üzre ol ḫaṭīb
K 6/ 17

Risālet taḫtı şāhıdur nübüvvet şehri māhıdur
Muḫātab bi'l-ḫiṭāb-ı ʿizzet-i *levlāke levlā*dur
K 12 / 3

Allah Teâlâ'nın âlemi ve insanı yaratmasındaki maksadın kendisinin bilinmek ve tanınmak istemesi olduğunun vurgulandığı ve kutsî hadîs olarak kabul edilen, *küntü kenzen* diye formüle edilmiş hadîs ise, "*Ben bir gizli hazine idim bilinmeyi istedim ve halkı (tüm mevcutatı) yarattım.*"[38] anlamındaki hadîstir.

Küntü kenzin maẓharı olsa n'ola
Dil-i Naẓīrā maḫzenü'l-esrārdur
G 184 / 5

Sırr-ı *küntü kenze* yā Rab eyleyüp maḥrem beni
Eyle lûṭfuñla ilāhī dā'imā ḫürrem beni
G 837 / 1

Hadîslerde mü'minlerin vasıfları ile ilgili pek çok husus vurgulanmaktadır. Mü'minlerin bir vücûdun uzuvları gibi oldukları, mü'minin mü'minin kardeşi olduğu…vb hususlar bu kabîldendir. Bunlardan bir tanesi de "*mü'min mü'minin aynasıdır.*"[39] hadîs-i şerifidir. Yapmış oldukları iyi ve kötü fiilleri birbirlerine hatırlatarak kendilerini düzeltmeleri istenerek söylenmiş hadîs, *Nazîr Dîvânı*'nda aşağıdaki gibi verilmiştir.

Velī *mir'āt-ı mü'min mü'min oldı*
Biri ol mü'minüñ ism-i Ḫudādur
G 144 / 2

---

37 Albânî, Muhammed Nâsıruddîn, **Silsiletü'l-ehâdîsi'z-zaîfe ve'l-mevzûa**, Mektebetü'l-Maârif, Riyad 1992, s. 7; Aclûnî, İsmail b. Muhammed, **Keşfü'l-hafâ ve muzîlü'l-ilbâs 'amme'ş-tehara mine'l-ehâdîs 'alâ elsineti'n-nâs**, Dâr-ı İhyâü't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 1352 / 1933, C.II, s. 164.

38 Aclûnî, **a.g.e.**, C.II, s. 132.

39 Aclûnî, **a.g.e.**, C.II, s. 294.

Nazîr Dîvânı'nda iktibas edilen bir başka hadîs, "*Men mâte garîben mâte şehîden*" şeklindeki hadîstir. "*Mevtü'l-garîbi şehâdetün*"[40] şeklinde formları da bulunan hadîs, hadîs uleması tarafından zayıf hadîs olarak değerlendirilmiştir. Hadîs, "*Kim vatanından ayrı olarak vefat ederse şehid olarak vefat etmiştir*" anlamındadır. Nazîr İbrahim, Bahtî mahlasını kullanan Canbaz-zâde Ali Efendi'nin vefatına düşürdüğü tarihte hadîsten alıntı yapmıştır.

Baḫtī *men māte ġarīben* diyerek oldı şehīd
Anuñ içün eylemişdi gūyiyā terk-i diyār
Tr 124 / 6

Nazîr Dîvânı'nda Hz. Ali ile ilgili bazı rivayetler de geçmektedir. Bu sözler, Hz. Ali'ye övgü sadedinde yazılan na'tlardan birincisinde "*Ali minnî*" "*Ali bendendir*" şeklinde ikincisinde ise; "*Ali min nûrî*" "*Ali benim nûrumdandır*" şeklinde geçmektedir. Sözün bir başka versiyonu hemen hemen aynı anlamı ifade eden "*Lâ fetâ illâ Ali*" "*Ali'den başka delikanlı (genç) yoktur*" şeklindedir. Kanâatimizce bu tür rivayetler hadîs değil, İslam dünyasında Hz. Ali'nin konumuyla ilgili tartışmaların bir sonucu olarak ortaya çıkmış rivayetlerdir. Dolayısıyla bu tür ifadelere ihtiyatla yaklaşmak gerekir.

Heme buyurdı ki *ʿAli minnī*
Vaṣf olınmaz daḫī bundan aʿlā
N 38 / 5

Didi ḥaḳḳında *ʿAli min nūrī*
O Resūl-i s̱eḳaleyn ü ol şeh
N 39 / 4

Ṣıhridür ol çün Resūlüñ anı itmişdür vaṣī
Didiler şānında anuñ *lā fetā illā ʿAli*
Kt 9 / 2

4. DİĞER DİNÎ MEFHÛMLAR

4.1. İslam, Diğer Dinler ve İlgili Mefhûmlar

4.1.1 İslam ve Diğer Dinler

Nazîr İbrahim Müslüman bir şâir olarak *Dîvân*'ında İslam ve Müslim kelimelerini kullanmasına karşın, diğer dinlerden isim olarak bile bahsetmez. Fakat büthâne, deyr ve tersâ gibi diğer dinlerle ilgili mefhûmlara yer verir.

---

[40] Aclûnî, **a.g.e.**, C.II, s. 382.

Allah Teâlâ, İslam dinini son din olarak göndermiş ve bu son dini din olarak seçtiğini, diğer dinlerin hükmünü ortadan kaldırdığını ve İslam'dan başka bir dinin indinde makbul olmadığını, Kur'ân-ı Kerîmde "*Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim. Size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı seçtim.*"[41] âyet-i kerimesi ile vurgulamıştır. Bu hususa Nazîr şu şekilde işaret etmiş ve Hz. Peygamberin dinin tamamlanışındaki rolüne temas etmiştir.

Hüve'lleẕī yütimmü bi-ḥubbihi'l-īmān
Ve yütimmü'l-İslāme bi-lûṭfi'l-Mennān
N 32 / 3

Yukarıda ibadetler bölümünde de ifade edildiği gibi İslam'ın beş şartı vardır. Bunlar Kelime-i şehâdet, namaz, oruç, zekat ve hacdır. Bu hususu Hz. Peygamber "*İslam beş şey üzerine binâ edilmiştir*."[42] hadîs-i şerifi ile de vurgu yapmıştır.

Şurūṭ-ı ehl-i İslām beşdür ammā altı da vardur
Bu yirin üsti var ise Efendi altı da vardur
Mf 78

Nazîr'in yaşadığı dönemde ihtida eden yani başka dinlerden İslam dinine geçen kimselerin varlığı yine Nazîr'in bir takım şiirlerinde görülmektedir. İstanbul'da Nedim adlı bir berberin Müslüman oluşu bir kıt'a içerisinde aşağıdaki gibi ifade edilmiş, fakat Nedim'in hangi dinden ayrılarak İslam'a girdiği hususunda herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Nedīmā ʿāşıḳ-ı şeydāsı olmış
Görüp ḥüsn ile *İslām*ı mükellef

Çeküp ḥasret ile hicrānın āḫir
Nedīm *İslām* ile olmış müşerref
Kt 137 / 1-2

Müslümanlardan ümmet-i merhûme olarak bahsedilir ve Hz. Peygamberin mahşer gününde ümmeti adına yapacağı mağfiret isteği dolasıyla bu fânî dünyada mesrur ve hürrem olunması öğütlenir.

Nice mesrūr u ḫürrem olmaya bu bezm-i fānīde
Ki ẕātın *ümmet-i merḥūme*den bir rū-nümā buldı
N 24 / 3

---

[41] Mâide, 5 / 3.

[42] Aclûnî, **a.g.e.**, C.I, s. 291.

4.1.2 Diğer Dinlerle İlgili Mefhûmlar

Büthâne, içerisinde putların olduğu puthâne demektir. *Nazîr Dîvânı*'nda bir yerde geçer. Rindâne eda ile söylenmiş bu beyitte, mescid ile büthâne aynı kefeye konulmuş, ikisi de aynı kutsallıkta iki yer olarak gösterilmiştir.

Geh mescide varsam n'ola gāhi varup *büt-ḫāne*ye
Nāçār olup naḳl eylerem bir ḫāneden bir ḫāneye
G 729 / 2

Deyr, manastır, kilise gibi anlamlara gelmektedir. Bazen meyhâne, meygede anlamlarında kullanıldığı da olur. Hıristiyanların ibadet yeridir. Yukarıda bahsetmiş olduğumuz rindâne söyleyiş bu hususta da kendini göstermektedir. (Ms 39 / 5) Başka bir beyitte ise deyrin de kutsal bir mekan olması itibarıyla saygıya layık olacağı, burada sûrete değil sîrete yani kaba inşaata değil ondaki manaya bakmak gerektiği vurgulanmıştır.

Ṣūret-i *deyr*e naẓar kılma hemān sīret gözet
Öyle bir maḥbūba dil vir kim ola ol ser-firāz
G 334 / 3

Tersa, Hıristiyan anlamındadır. *Nazîr Dîvânı*'nda iki yerde, tersa-beççe şeklinde geçmektedir. Güzelliği dolayısıyla kendisinden söz edilen tersa-beççenin bir Hıristiyan güzeli olması, sevgilinin diğer bir vasfının kafir oluşu ile de uyum içerisindedir.

O *tersā-beçç*enüñ rūyın gören aʿlā vü ednādan
İder evrāḳ-ı ʿaḳl u fikri yaġma bir temāşādan
Mf 97

Boyın egmez cihānuñ pādişāhı ṭālib-i vaṣlı
O *tersā-beççe* boynu baġlu gūya kim emān imiş
G 397 / 4

4.2. İman

Esasları amentüde belirlenen iman, bir şeye tereddütsüz olarak inanmak, onun doğru olduğunu kabul ve tasdik etmek anlamlarına gelmektedir.[43] Sûfîler velilerin imanını "*vuslata ermek*", "*ulûhiyeti seyretmek*", "*sadece bir olanı görmek*" şeklinde değerlendirirlerken imanın çok yüksek derecelerini aşk ve hakikat olarak görürler. Tasavvufî açıdan iman: kısaca dil ile söyleme, İslam'ı yaşama, kalp ile marifete

43 Geniş bilgi için bkz: Akseki, **a.g.e.**, s. 53.

ulaşmanın bir terkibi olarak değerlendirilebilir.[44] *Nazîr Dîvânı*'nda imanın esaslarından birinin dil ile ikrar olduğu şu şekilde vurgulanmaktadır.

Eylerüz tenzīh ẕāt-ı pāk-ı Ḥaḳḳı biz Naẓīr
Ẕikr ü fikr-i Ḥaḳ iledür dīnimüz *īmān*ımuz
G 392 / 6

Taklidî imanın da sahih iman olduğu belirtilmekte ve bazı kuşların bülbülü taklid ederek onun mertebesine ulaşmaya çalışmaları, taklidî imanın sıhhatine delil olarak gösterilmektedir.

Hezāra gerçi *taḳlīd* eylediler baʿżı mürġānuñ
Ṣaḥīḥ olur velī taḳlīd ile her şaḫṣuñ *īmān*ı
G 821 / 4

Diğer taraftan iman kavramı, sevgilinin güzelliğini tasdik anlamıyla çokça kullanılmaktadır. Buna mukâbil sevgilinin güzelliğini inkar edenler ise, kafir olarak değerlendirilmektedir.

Ḥüsnüñ *inkār* eyleyen ġāyet çoġalmışdı velī
Geldi ḫaṭ telḳīn-i *īmān* eyledi kāfirlere
G 676 / 3

Ağyâr, rakîb gibi kavramlarla karşılanan ve âşığın düşmanı olan diğer âşık, dinden çıkmış kişi "*kötü mezhepli mülhid*" olarak nitelendirilmekte ve va'z u nasihatle tekrar imana davet edilmektedir. İmanını dil ile ikrar etmeyenler de bu sınıfa dahil edilmektedir.

Aġyāre idüp serzeniş-i pend ü nasīḥat
Ol *mülḥid*-i bed-mezhebi *īmān*a getirdüm
G 592 / 4

Ḥüsnüñ olur mı kāfiri zāhid te'emmül it
Mülḥid degil mi ol kişi iḳrārı olmaya
G 683 / 4

4.3. Küfür

Küfür, imanın zıddıdır. Kelime olarak örtmek ve inkar etmek anlamlarına gelen küfür tasavvufta, tefrika âleminin karanlığı ve kesret âlemi anlamına gelmektedir.[45] *Nazîr Dîvânı*'nda küfür kelimesi bir yerde *küfrân-ı nimet* tamlaması içerisinde geçmektedir. (G 232 / 8) Küfür daha çok inkar ve kafir kelimeleri ile anlatılmaktadır.

---

[44] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s. 394-395.
[45] Uludağ, **a.g.e.**, s. 237.

Allah Teâlâ kullarına ihsan ve ikramını hiç esirgememektedir. Her daim insanoğluna rızık göndermektedir. Fakat insan çoğu zaman bu nimetleri hakkıyla değerlendiremez ve onları yaratanı göz ardı eder. Aslında şükür edecek yerde, inkar eder ve aldanmışlardan olur.

Maẓhar-ı iḥsān olup her dem nüvāzişler görüp
Lûṭf-ı yārı bilmeyüp *inkār* idenler yañılur
G 159 / 3

Sevgili bazen kafir olarak adlandırılır. Ona bu isim aşkı inkar edişi veya kendi güzelliğini örten anlamıyla *kafir-i hüsn* oluşu dolayısıyla verilmektedir. Kafir olarak isimlendirilen bir diğer şahsiyet de ağyârdır. Âşığın rakîbi olması hasebiyle kötü bir vasıfla tavsif edilmesi gereken rakîbe, kafir sıfatı uygun görülmüştür.

Naḳl idüp em-i lebin aldı dilin iḫvānuñ
Gitdi ol *kāfir-i ḥüsn*-ile göñüller ḥayfā
Kt 111 / 2

Dürūġ-āmiz edālarla vü bed-ḫū *kāfir*-i bi'llāh
Ne gūne mekr ider ʿāşıḳlara aġyārı gördüñ mi
G 779 / 4

Âşık, mâşuk ve rakîb arasında cereyan eden birçok hâdisede küfür ve inkar önemli yer tutmaktadır. Bazen âşık, yar ile ağyârın birlikteliklerinden rahatsızlık duyduğu bir anda rakîbin hilelerini keşfeder. Bazen de sevgili aşkını başka kimselerin yanında ifşa ettiği için âşık aşkını inkar etmek zorunda kalmaktadır.

Göricek yār ile aġyārı melālet itme
Saña ıẓhār ider elbetde o *kāfir* kīni
G 791 / 3

Naẓīrā baña ʿāşıḳdur dimiş aġyāre ol ḫūnī
Aña hīç çāre yokdur ey dil *inkār* itmeden ġayrı
G 758 / 5

4.4. Mi'râc

Hz. Peygamberin Recep ayının 27. gecesi Mekke'deki Mescid-i Harâm'dan Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'ya gidişine isrâ, oradan da sidre-i müntehâya yolculuğuna mi'râc adı verilmektedir. Türk Edebiyatında bu konuyu müstakil olarak işleyen

manzûmeler vardır. Genellikle manzûm olarak yazılan bu tür eserlere Mi'râc-nâme veya Mi'râciye[46] adı verilmektedir.

Nazîr de şiirlerinde, pek fazla olmamakla birlikte, mi'râc hâdisesine yer vermiştir. Hz. Peygamberin Hakk'ın huzuruna varıp onunla görüşmesi, beş vakit namazın mi'râcda Müslümanlara hediye olarak verilmesi ve Hz. Peygamberin Allah'ı görmesi bu nedenle onu görenin Allah'ı görmüş gibi olacağı gibi konular işlenen konular arasındadır.

İdüp *miʿrācı* dergāh-ı ilāhī̄ye irişmişdüñ
Ḥużūr-ı ḥażret-i Ḥaḳḳa varup cānā görüşmüşdüñ
Ṣalāt-ı ḫamseyi ihdā içün yine görüşmüşdüñ
Yeter ʿuşşāḳa müjde m*en reānī* kim buyurmışduñ
Seni görmeklik ile Ḥaḳḳı görmeklik berāberdür
Ms 22 / 3

Mi'râc mefhûmunun işlendiği yerlerde öne çıkan diğer bir varlık Cebrâil'dir. O, Hz. Peygambere mi'râc hâdisesi boyunca eşlik etmiştir. Bu nedenle şiirlerde kendisinden Hz. Peygamberin hizmetçisi olarak bahsedilmektedir.

Lûṭf-ı Ḥaḳla leyle-i *miʿrāc*da
Ġāşiye-dār oldı *Cibrīl*-i Ḫuda
Kt 130 / 2

Nazîr İbrahim teşbih sanatını çok usta bir şekilde kullanarak gökteki ayı, Hz. Peygamberin mi'râca giderken ayağından düşürdüğü nalini olarak tasvir etmiş ve onun nûrunun yeryüzünü aydınlattığına işaret etmiştir.

Münevver eyleyen her şeb cihānı
Ḳamer midür nedür fikrin iderken

Didiler kim bırakın *naʿli*dür ol
Düşüp kalmışdı *miʿrāc*a giderken
Kt 3 / 1-2

4.5. Hayat ve Ölüm

Hayat, canlı, sağ olma, dirilik ve canlılık anlamlarına gelmektedir. Bir başka anlamı ise doğumla ölüm arasındaki yaşanılan süredir. Hakikî hayat "*Hayy*" isminin sahibi olan Allah Teâlâ'ya aittir. Onun hayatı, kayıtsız şartsız her şeyi bilen ve her şeye

---

46 Geniş bilgi için bkz: Metin Akar, **Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler**, Ankara 1987, s. 103; İskender Pala, "*Mi'râciye*" **TDEA**, Dergah Yay., C.VI, İstanbul 1986, s. 372-374.

gücü yeten ekmel bir hayattır.[47] Âlemdeki diğer canlılar ise fânîdir yani bir gün mutlaka ölümü tadacaklardır.

Nazîr Dîvânı'nda hayat, hayat-ı ebedî (N 30 / 6) nakd-i hayat (K 12 / 25) âb-ı hayat (K 20 /11) hayat-ı cāvidân (Ms 13 / 2) v.b. kavramlarla işlenmektedir. Ebedî hayata ermek isteyenlere, Hz. Peygamberin "*ölmeden önce ölünüz*"[48] hadîsine atfen bu "*sûrî hayatı memâta dönüştürmek*" tavsiye edilmektedir.

Ebed irmek diler iseñ *ḥayāt*a
*Ḥayāt-ı ṣūrī*yi irgör *memāt*a
İdegör şuġli esmā-i ṣıfāta
Bulunmaz kaʿr-ı deryā-yı ẕāta
Sezāyī līk anda āşinādur
Ms 35 / 6

Ölüm, hayatın sonu anlamındadır. Hayatın karşıtıdır. İnsan ölünce faaliyetleri durur. Fakat bâkî olan Allah Teâlâ'nın lütûf ve ihsanları nihayetsizdir ve devam eder.

Senüñ cürmüñ nihāyet bulur elbet mevt-ile ammā
Anuñ elṭāf u iḥsānı Naẓīrā bī-nihāyetdür
Kt 108 / 2

Ölüm temasının işlendiği bölümlerde en önemli kavramlardan birisi de ecel kavramıdır. Bir şey için belirlenmiş zaman dilimine ecel denir. İnsanın veya herhangi bir canlının eceli, kendisine tayin edilen ömürdür. "*Ecelin gelmesi*" ise, tayin edilmiş bulunan ömrün son bulmasıdır, yani ölümdür.

Allah indinde her canlı için tayin edilmiş bir ecel vardır. Eceli geldiğinde dünya hayatı son bulur. Bu vaktin değişmeyeceği, zamanı geldiğinde her hâlükarda gerçekleşeceği Kur'ân-ı Kerîm'de sık sık vurgulanmaktadır. "*Eğer Allah, insanları yaptıkları her haksızlıkta cezalandırsaydı, yeryüzünde tek canlı bırakmazdı. Fakat onları takdir edilen bir süreye kadar erteler. Ecelleri (süreleri) geldiği zaman da bir an dahi ne geri kalırlar, ne de ileri geçerler*"[49] "*Eceli geldiği zaman bir kimsenin ölümünü Allah geciktirmez.*"[50]

---

[47] Hayy ismi hakkında bkz: Tatlısu, **a.g.e.**, s. 168-170.
[48] El-Aclûnî, **a.g.e.**, C.II, s. 291.
[49] Nahl, 16 / 61
[50] Münâfikûn, 63 / 11

İnsan bu dünyada rahat edemez. Bu husus Arapça "*lâ râhata fi'd-dünya*" darb-ı meselinde dile getirilmiştir. İnsan rahata kavuşmak amacıyla sürekli çalışır fakat bir gün ansızın ölüm gelip çatar ve ecel kapıya dayanır.

Bezm-i fānīde *ecel* cāmını sundılar aña
Ādemi kor mı felek ire kemāl-i rāḥata
Tr 85 / 4

Âşık, sevgilisine kavuşamadan ecel câmının sunulmasından korkmaktadır. Bu nedenle sürekli olarak ecel gelmeden vuslatı dilemekte, aşk acısından ölmek üzere olan âşığa, sevgilinin bir nazarla da olsa iltifat etmesini istemektedir. Ecel şâhine teşbih edilmekte, şâhinin diğer kuşları avlayışı bu teşbihe konu olmaktadır.

Yoḫsa bize hengām-ı sefer mi gelür āḫir
Bilmem ki *ecel* gelmeden ol yār gelür mi
G 765 / 5

Elümden kapdı şāhin-i *ecel* dildārumı ḥayfā
Derūnum yakdı baġrum ütdi göñlüm itdi āvāre
Kt 101 / 2

4.6. Şeytan

Şeytan, daha önce cennette bulunan meleklerden biri olduğu hâlde, Allah Teâlâ'nın Âdem'e secde edin emrine uymadığından, cennetten kovulmuş ve lanetlenmiş bir varlıktır. Şeytan âsî ve âsîliğinde ısrarlı ve iddialı yaratık tipidir. Âdem ise günahkâr ama suçunu kabul edip özür dileyen varlık tipidir. Biri bencilliği ve kibri diğeri tevazu ve mahviyeti temsil eder.[51]

Şeytan, yol kesen bir eşkiya gibi insanlarının yollarına çıkmakta, onları günaha sevk edebilmek, iyilik ve güzelliklerden alıkoyup, fenâlıklara götürebilmek için her türlü hile ve tuzağı kuran varlıktır. Nefs ona yardımcı olmaktadır. Zaten şeytanın aslî vazifesi de budur. Burada iş insana düşmekte, şeytana uymaması gerekmektedir.

Cürm ü ʿişyān-ile ālūdelerüz ʿālemde
Yolımuz urdı bizüm *nefs*-ile *şeyṭān* u hevā
N 10 / 5

Zâhidler Hakk'ın birliğine inanan insanlar olmakla birlikte, nefs ve şeytana en çok uyan tiplerdir. Bu nedenle zâhidler şeytanın kendini beğenmiş (hod-bîn) sıfatıyla

---

51 Uludağ, **a.g.e.**, s. 156.

muttasıftırlar. Onlarla münakaşa etmek doğru değildir. Çünkü onlarla münakaşa edenler de şeytana uymuş sayılırlar.

Zāhidleri çok gördüm birligine ider ıẓhār
Her biri yine uymış *nefsi* ile *şeyṭāne*
G 698 / 3

Zāhid-i ḫod-bīn ile biz itmezüz aṣlā cedel
Nefs ü şeyṭāna uyanlar oldılar merdūdımuz
G 390 / 3

Âşık mâşuk ve rakîb üçlemesinde âşık ile rakîbin birbirlerini hiç sevmedikleri bilinen bir gerçektir. Bu nedenle birbirleri hakkında olumsuz sıfatlar kullanırlar. Aşağıdaki beyitte de âşık rakîbi şeytan olarak, hatta şeytandan daha kötü olarak vasıflandırır. Rakîb bu sıfatı, âşığı gammazlayıp sevgiliden hışım görmesine sebep olduğu için hak etmiştir.

Bizi ġamz eyleyüp ḫışm itdiren aġyārdur yāre
Aña hīç şübhe itme cürmi yokdur bunda *şeyṭān*ın
G 600 / 4

4.7. Günah

Allah'ın buyruklarına aykırı düşen, dinen suç sayılan davranışlara, İslam dininin ve temiz insan fıtratının yapılmamasını emrettiği hususlara günah denilmektedir. Arapça'da günahın karşılığında; *İsm, zenb, isyan, cürm* kelimeleri kullanılır. *İsm*, günahın tam karşılık anlamıdır. *Zenb* veya *cürm*, insanın Allah'ın rızâsını kazanmasını engelleyen fiil, *isyan* ise, Allah'a itaat etmemek demektir.

Nazîr Dîvânı'nda günah kavramı da sevgiliyle ilişkilendirilen kavramlardan biridir. Âşığın mâşukuna her gün cevr ü cefa etmesinin günah olduğu hatırlatılarak, artık biraz merhamet etmesi ve sevgilisine acıması tavsiye edilmektedir.

Gāhī nigāh-ı lûṭfı dirīġ eyleme şehā
Her gün cefa vü cevr ile zīrā *günāh* olur
G 219 / 4

Bazı büyük günahlar dışında küçük günahların bağışlanacağı, Allah tarafından va'd edilmektedir. Bu nedenle âşık bilerek ve sevgilinin kendisine acıyarak iltifat etmesi maksadıyla günah işlemektedir. Sevgilinin güzelliği karşısında çekilen ahların günahları yakıp, yok edeceği de savunulan düşünceler arasındadır.

Ser-i kūyında dildāruñ mükerrer *āh āh* itdüm
Vesīle maġfiret-hˇāh olmaġa birkaç *günāh* itdüm
G 568 / 1

Her gören rūyuñı cānā ider ol demde bir *āh*
Komadı kimsede ḥālāt-ı ḥüsn ġayrı *günāh*
G 755 / 1

Bazen de günahların çokluğundan af ümidinin azaldığı görülür. Şâir kendisini çok günahkar gösterir ve bağışlanmaya dair taşıdığı ümitler kırılmıştır. Fakat o, bu ümitsizlik içinde bile aczini itiraf ederek yine de af istemektedir.

Benüm çok maġfiret düşmez *günāhum* var Naẓīr ammā
Ya ʿafv-ı cürm ü ʿisyān u mürüvvet kande ben kande
G 721 / 5

4.7. Tevbe ve İstiğfâr

Tevbe, günahtan pişmanlık duyma hâlidir. İstiğfâr da günahlara karşı Allah'tan mağfiret dilemektir. Tasavvufî olgunluk yolunda yetmiş makâmdan bahsedilir. İlki tevbe sonuncusu kulluk (abd) makâmıdır. Tevbe sırf Allah rızâsı için yapılır ve samimi tevbeye tevbe-i nasûh adı verilir. Allah'ın esmâ-i hüsnâlarından biri "*Tevvâb*"dır. Tevvâbın anlamı ise, tevbeleri çok kabul edendir.[52]

Dil ile yapılan, gönülden gelmeyen tevbenin kabul edilmeyeceği (G 393 / 3) Ancak tevbe edildiğinde günahların bağışlanacağı (G 393 / 4) Sünbülün pişman olarak günahlarına tevbe etmesi dolayısıyla yüce makâmlara erdiği (K 9 / 14) ve İnsanın Hakk'ın dergahına sığınarak tevbe etmekten başka çaresinin bulunmadığı gerçeği, değinilen konulardandır.

Sıġınup dergeh-i Bārīye niyāz eyleyerek
Ṣıdḳ-ile başlayalum *tevbe* vü *istiġfār*e
Kt 25 / 2

II. TASAVVUF

Tasavvufun neliği üzerinde pek çok farklı görüşler ileri sürülmektedir. Örneğin tasavvuf, "*Hakk'ın hoşnutluğunu kazanmak ve ebedî saadete ermek için nefisleri temizleme, ahlâkı tasfiye, iç ve dışı tenvîr, sûret ve sîreti tezkiye hâllerinden bahseden*

[52] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s. 716.

bir ilim" [53] olarak görülmektedir. Tasavvuf, bazen mistisizm ile aynîleştirilerek bir felsefî sistem olarak kabul edilmektedir.[54] Bir felsefî sistem olmaktan öte bir yaşam tarzı olarak da tarif edilebilecek[55] olan tasavvufun Türk edebiyatı içerisindeki yansıması da oldukça güçlü olmuştur. Onun özellikle vahdet-i vücûd anlayışı, Türk edebiyatını derinden etkilemiştir.[56] Tasavvufu manzûm şekillerle tarif eden mutasavvıf şâirlerin varlığı da bilinmektedir. Halvetî şeyhi, Dede Ömer Rûşenî ve Olanlar şeyhi İbrahim Efendi'nin şiirleri bunlardan birkaçıdır.[57]

Nazîr İbrahim, Gülşenî tarîkatına mensup mutasavvıf bir şâir olarak, tasavvufî düşüncelerini veya bağlı olduğu tarîkatın esaslarını şiirler vasıtasıyla anlatma gayreti içerisindedir. Fakat tasavvuf kavramı *Dîvân*'da hiç geçmemektedir. Bunun yerine bazı kaynaklarda[58] tasavvuf kavramı karşılığı olarak kullanılan ilm-i ledün kavramı kullanılmaktadır. İlm-i ledün *Nazîr Dîvânı*'nda, pîr-i tarîkat İbrahim Gülşenî hakkında yazılmış bir methiye dolayısıyla geçmektedir. Nazîr burada tasavvuf ve tarîkatların en temel esaslarından biri olan tevârüs yöntemine vurgu yapmaktadır.

Vāriṡ-i *ʿilm-i ledün*dür Gülşenī
ʿĀrif-i esrār-ı *kün*dür Gülşenī
Kt 23 / 1

1. TEVHÎD ve VAHDET-İ VÜCÛD

Mutasavvıf şâirlerin hemen hemen hepsinde hakim bir düşünce olan vahdet-i vücûd, varlığın birliği esasına dayanır.[59] Bu sisteme göre âlem tek hakikat ve vücûddan ibarettir. Allah mutlak ve tek varlıktır. Onun varlığının sebebi, başlangıcı ve nihayeti

---

53 Mâhir İz, **Tasavvuf, Mahiyeti, Büyükleri ve Tarikatler**, (Haz: M. Ertuğrul Düzdağ), Kitabevi Yay., İstanbul 2000, s. 27.

54 Mustafa Kara, **Tasavvuf ve Tarîkatlar Tarihi**, Dergah Yay., İstanbul 1985, s. 12.

55 Selçuk Eraydın, **Tasavvuf ve Tarikatlar**, MÜİF Vakfı Yay., İstanbul 1994, s. 13.

56 Agah Sırrı Levend, **Dîvân Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar**, s. 13-15.

57 Bu şiirler için bkz: Cebecioğlu, **a.g.e**., s. 689-696. Tasavvufun diğer tarifleri için bkz: Ethem Cebecioğlu, "*Prof. Dr. Nicholson'ın Kronolojik Esaslı Tasavvuf Tarifleri*", **AÜİFD**, C.XXIX, Ankara 1987, s. 387-406.

58 Mustafa Tatçı, **Yunus Emre Dîvânı**, Kültür Bakanlığı Yay., C.I, Ankara 1990, s. 218.

59 Vahdet-i vücûd hakkında bkz: Ferit Kam, **Vahdet-i Vücûd**, (Sad: Ethem Cebecioğlu) Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 1994; İ. Fenni Ertuğrul, **Vahdet-i Vücûd ve Muhyiddîn-i Arabî**, (Haz. Mustafa Kara), İnsan Yay., İstanbul 1991; Câvid Sunar, **Vahdet-i Vücûd-Vahdet-i Şuhûd Meselesi**, Ankara 1960.; Ebu'l-Ala Afîfî, **Muhyiddîn İbnü'l-Arabî'nin Tasavvuf Felsefesi**, (Çev: Mehmet Dağ), Ankara 1975.; Mustafa Aşkar, **Molla Fenârî ve Vahdet-i Vücûd Anlayışı**, Ankara 1993.

yoktur. Kendi zatıyla var olup, bütün zamanları ve mekanları kaplayan bir nûrdur. Âlem, O'nun tecellî ve zuhûrundan ibarettir.[60]

Tevhîd, her yerde ve her şeyde kalbini yalnız Allah ile meşgul etme hâli ve yaşayışıdır. İmam-ı Rabbânî tevhîdi, vücûdî ve şuhûdî olmak üzere iki kısımda mütalaa eder. Vücûdî tevhîd, mümkün olan şeylerin vücûdunu, Allah Teâlâ'nın vücûd denizinin dalgasını görmektir. Varolan şeyler Allah Teâlâ'nın varlığının tezahürüdür. Bu makâma ulaşmış olanlar Hakk'ın vücûd denizine daldıklan için (*Fenâ-fi'llâh*) orada denizden ve dalgadan başka birşey göremez. Kendini de bu deryadan bir damla kabul ederler. Vücûdî tevhîd, latife-i kalbin seyrinde meydana gelir. Önce imkan dairesinde seyreder. Hallâc-ı Mansûr bu istiğrak hâlinde "*Enel-Hak*" dediği için idam edilmiştir.

Vahdet-i vücûd düşüncesine yakın bir düşünce olan Panteizm batı kaynaklı bir fikir akımıdır. Vahdet-i vücûddan onu ayıran en bariz özelliği, âlemdeki her şeyi Tanrı konumuna çıkarmasıdır. Hâlbuki vahdet-i vücûdda âlem, Allah'ın bir yansıması ve onun varlığının en büyük delilidir. Fakat bu varlıkların hiç biri Tanrı hükmünde olamaz.[61]

Nazîr Dîvânı'nda vahdet-i vücûd telakkîsi, hakim konulardan bir tanesidir. Hakk'ın vücûdu, vâcibü'l-vücûd (varlığı zorulu)'dur. (Ms 35 / 3) Buna karşın diğer varlıklar mümkün varlıklardır ve aslında yokturlar. Onlar ancak Allah'ın bir yansıması veya bu tek ve vâcib varlığın bir zuhûru konumundadırlar. Bu yüzden zıll(gölge)dirler (G 335 / 6) ve bir gün mutlaka yok olacak, vâcibü'l-vücûda geri döneceklerdir. O hâlde onlara pek itibar edilmemelidir.

Vahdet-i vücûd telakkîsini ifade eden en önemli formlardan birisi de katre-ummân; zerre-güneş teşbihidir. Burada ummân (*bahr*) ve güneş (*şems*) vâcibü'l-vücûd varlığı; katre ve zerre ise diğer varlıkları yani mümkinü'l-vücûdı temsil etmektedir. Katre ve zerre daima asılları olan ummân ve güneşe kavuşmak istemekte ve bu yolda gayret göstermektedirler. Zerrenin güneş olmaya çalışması ve katrenin ummâna dönüşmesi, diğer varlıkların mükemmele ulaşma yolundaki serüvenlerini ifade etmekte ve bu hareket takdir görmektedir.

---

60 Kemikli, **a.g.e.**, s. 163.

61 Selçuk Eraydın, **a.g.e.**, s. 209-250

Ẕerreñi şemse ulaşdur *ḳaṭreñi baḥre* yüri
Yüz sürüp dergāh-ı yāre her dem-i esḥārda
G 658 / 2

Feyż-i ʿaşḳın maẓharı oldı Naẓīrā çün bu gün
Ẕerre-veş maḥv oldı *şems*-i ẕāt-ı pāk-ı yārda
G 658 / 5

Dolayısıyla âlemde bir tevhîd (birlik) vardır. Herşey o bir'den neşet etmiştir. Öyleyse bu âlem değişik formlarla da karşımıza çıksa, bir birlik içerisinde olduğu bilinmeli, baktığımız her yerde bu tevhîd aranmalıdır. Çünkü tevhîd her şeyde nümâyân olmaktadır.

Lisān-ı ḥāl ile dā'im Naẓīrā
Heme şeyde nümāyān oldı *tevḥīd*
G 107 / 5

Tevḥīd-i ẕāta maẓhar olam dir iseñ Naẓīr
Fikr it Ḫudāyı ḫāṭırına gelmesün sivā
G 1 / 5

1.1. Vahdet-Kesret

Tevhîd anlayışı içerisinde vahdet-kesret meselesi de önemli bir yer tutmaktadır. Vahdet-i vücûdun bir başka ifadesi anlamındaki kesretde vahdet anlayışı, çoklukta birlik anlamındadır ve bir varlığın farklı formlarda yansıması esasına dayanır. Kesrette vahdet olduğu gibi vahdette kesret de vardır. Vahdet ehline göre vahdet gerçek, kesret ise hayaldir. Bir olan varlığın çok görünmesi sadece bir görünüş meselesidir. Gerçek sûfî kesrette vahdeti yani çoklukta birliği görür.[62] Buna göre tüm âlem aslında bir olan varlığın, zuhûr ve tecellîlerinden ibarettir. Âlem bir yansımadır. Âlemdeki varlıkların her biri Hakk'ın ayrı bir tecellîsidir. Bu yansımalar kesreti ifade etmektedir. Hakk'ın dışındaki bu varlıkların bir başka adı mâsivâdır. Kesretteki varlıkların aslî değerleri yoktur. Zaten bir gün yok olacaklardır, yani fânîdirler. Buna mukâbil vâcibü'l-vücûd olan *Bir* varlık bâkîdir ve yok olmayacaktır. *Nazîr Dîvânı*'nda âlemin bir ayna ve bu âlemdeki varlıkların onun aynadaki yansımaları olduğu şu şekilde ortaya konulmuştur:

*Mir'āt*ı oldı ʿālem-i imkān çü *vācib*üñ
Mir'āt-ı vech-i pāke naẓar eyle bul ṣafā
G 1 / 3

---

[62] Uludağ, **a.g.e.**, s. 554.

Diğer pek çok mutasavvıf şâirde olduğu gibi Nazîr de, kesretde vahdet anlayışına *Dîvân*'da önemli bir yer ayırmıştır. Mürîd ve sâliklerine öğüt maksadıyla yazdığı pek çok şiirinde onların bu anlayışı kesb etmelerini, özendirici beyitlerlerle ortaya koymuştur.

Bir temāşādur Naẓīrin ḥāli bu ʿālemde kim
Kūşe-i *vaḥdet*de yāri ile *kes̱ret* istemez
G 381 / 6

Kes̱retde vaḥdet eyleyegör yoḫsa ey göñül
Vefretle virme ḫāṭırına ẕerre infiʿāl
G 531 / 4

Bu kesret âleminden dışarı çıkmak mümkün değildir. Kesret âlemi, imtihan gereği Hakk tarafından bu şekilde düzenlenmiştir. Öyleyse kesretle birlikte yaşamak, hiçbirine iltifat etmeyip, onların arkasındaki aslî varlığı aramak ve birliği (vahdeti) görmek gerekir. Bu da ancak maddeden ziyade manaya itibar etmek, varlıkların mahiyetlerini anlamaya çalışmakla mümkün olabilir. Çünkü esas olan sûret değil sîrettir.

Sīret ehli olalum *ṣūret*e meyl itmeyelüm
Ẓāhir *eks̱eret* ile maʿnīde *vaḥdet* idelüm
G 548 / 4

O *kes̱ret*den görinür vech-i *vaḥdet* anı farḳ iden
Degildür lafẓa ʿārif vāḳıf-ı esrār-ı maʿnādur
G 117 / 3

Kesretde vahdet anlayışına sahip mutasavvıfların düşünceleri bir köşeye çekilip, münzevî bir hayat sürmek ve sürekli bu hâlde kalmak değildir. Mutasavvıfların ekserisi kesretde vahdeti bu şekilde anlamamışlardır. Onların hâl tercümelerine baktığımızda belli tasavvufî ritüeller (örneğin çile veya itikâf) dışında inzivaya çekilmediklerini, aksine insanlar arasında yaşayarak bir işle meşgul olduklarını görürüz. Fakat onlar hiçbir zaman yaşadıkları ortamda *kesretde vahdet* anlayışından ayrılmamışlar, hatta bu hususu *halvet der encümen* (çokluk içinde yalnızlık) şeklinde sistemleştirmişlerdir.

Encümende bulınur *ḫalvet*-i dil ālemde
Dā'imā anlar olur vaḥdete zīrā nāil
G 530 / 4

Kesretde vahdet anlayışı tasavvufî öğretide çok önemli bir anlayıştır. Bu anlayışa hakkıyla ulaşabilmiş olanlar gerçek mürşiddirler. Gerçek bir mürşidin elinde yetişmeden kesretde vahdet sırrına erişilemez.

Sāġar-ı pür-şārı dest-i mürşidāndan kim alur
*Vaḥdet*e māil olur *keṡret*den ol nefret ider
G 248 / 3

Kesretde vahdet anlayışına ulaşmış bir sûfî, tüm âlemdeki varlıkları bir görür ve ona göre hareket eder. Artık onun için yar da birdir ağyâr da. Sâgar da birdir sâkî de. Önemli olan onları meydana getiren yed-i kuvvettir.

Yār u aġyārı bir eyle bezm-i *vaḥdet*de Naẓīr
Sāġar u sāḳīye bakma bāde-i ḥamrāyı gör
G 216 / 5

Bazen kelime-i tevhîddeki *lâ* ve *illâ* kelimelirinin delalet ettiği nefy ve ispat meselesi kesretde vahdet ile birleştirilmiş, bazen de toplumun kesretde vahdet anlayışına yabancılaşması sorgulanmıştır.

Keṡretde vaḥdet eylemedür kārımuz bizüm
Nefy ile kārı terk idüp *illā*ya gelmişüz
G 337 / 2

Gerçi kim *keṡretde vaḥdet* muʿteber idi velī
Geçdi ol demler cihānda iḫtilālüñ vaḳtidür
G 129 / 4

1.2. Mâsivâ

Mâsivâ, Allah'tan başka her şey anlamına gelir ve kesreti ifade eder. Oysa ki âlemde birlik vardır ve her şey Allah'ın yansımasından ibarettir. O hâlde mâsivâ sevgisi taşımak bir mutasavvıf için olumsuz bir durumdur. Onu kalpten silip atmak ve Allah'tan başka bir şey bırakmamak gerekir.

Nazîr de *Dîvân*'ında bu hususa yer vermiş, mâsivâ sevgisinin kalpten çıkartılması gerektiğini savunmuş ve bu âleme mâsivâ olarak bakmak gerektiğini söylemiştir. Mâsivâyı gönülden söküp atmanın yolu olarak da Hakk'ı çokça zikretmek olarak gösterilmiştir. Muhabbet mâsîvâya değil, Hakk'ın zatına olmalıdır.

Mā-sivā ḥubbını bi'l-cümle çıkar ḫāṭırdan
Ḥubb-ı ẕātı ile ol kim o muḥabbet yolıdur
G 331 / 3

Ẕikr ü fikr-i Ḥaḳ ile meşġūl olup
*Mā-sivā*yı levḥ-i dilden sen de sil
G 515 / 4

Mâsivâ olan şeyler fânî ve çeşit çeşittir. İnsanı kandırmak için kurulmuş tuzaklar gibidirler. Mutasavvıflar bunun bilincindedir. Bu nedenle yüzleri fânî olandan bâkî olana çevirmeyi, hatta tüm mâsivâdan hicab duymayı tavsiye ederler.

Ḥicāb eyler o dem naḳş-ı *sivā*ya iltifātından
Bilür kim cümle fānī̄dür ṣafā yokdur liḳāsında
K 11 / 4

Mâsivâ sevgisi taşıyanlar bu dünyada belalara dûçâr olurlar. Her daim sıkıntı içerisinde yaşarlar. Fakat bundan kurtulmuş olanlar "*lâ havfün aleyhim*" "*onlar için korku yoktur*"[63] zümresine nâil olurlar.

Lûṭf-ı Ḫudāyı fikr ile mesrūr olur göñül
Fikr-i *sivā*da şübhemi var ibtilā olur
G 209 / 4

Ki *lā ḫavfün ʿaleyhim* zümresine
Olup vāṣıl *sivā*yı cümle yād it
G 78 / 3

Âlem mâsivânın tecellî ettiği yer, yani Allah'ın yansıdığı bir ayna mesâbesindedir. Gönül ise bu tecellîlerin hakkıyla bilinip idrak edildiği yerdir. O hâlde Allah'ın güzelliğinin daha iyi yansıması için kalbi âh saykalı ile cilalamalıdır. Mâsivâ sevgisini gönülden silip atmak için Kur'ân-ı Kerîm'deki "*seni rabbine karşı aldatan şey nedir*"[64] âyetini hatırlamak gerekir.

Levḥ-i dil mir'āt-ı ṭabʿ ʿaks-i cemāl-i yār içün
*Mā-sivā*dan sayḳal-ı āh ile pāk olmış turur
G 293 / 4

Sivā ḥubbını terk içün bu gün lûṭf-ı ilāhī̄-ile
Dil-i zāra tilāvet eyledüm çün āyet-i *mā ġar*
G 302 / 4

İnsana bütün dünya mülkü verilmiş olsa bile mâsivâya meyl etmemelidir. Çünkü dünyada edinilen her şey aslında insanı dünyaya bir kat daha bağlar. Daha çok kayd u taalluka sokar. Bu ise Allah'ı unutturur ve sâliki yolundan alıkoyar. Bu nedenle sivâ düşüncesi, rakîb veya ağyâr konumundadır. Onlardan kurtulmak gerekir.

---

63 Âyet Kur'ân-ı Kerim'de pek çok yerde geçmektedir. Bunun için bkz: Bakara, 2 / 38, 62, 262, 274, 277; Ali İmran, 3 / 170 ; Mâide, 5 / 69 ; En'am, 6 / 48; Araf, 7 / 49 ; Yunus, 10 / 62 ; Ahkâf, 46 / 13.

64 İnfitâr, 82 / 6

Efkār-ı *sivā*dan dili ṣāf eyle Naẓīrā
Aġyār u *raḳībi* koma ol ḫāneyi boş ko
G 653 / 9

Yakup yıkıldı mesken-i *mā-sivā* oldı perīşān hep
Bi-ḥamdi'llāh bu gün āsūdeyüz ḳayd u taʿalluḳdan
Kt 64 / 2

1.3. Tecellî

Arapça *açık ve zahir olmak* anlamlarına gelen tecellînin pek çok çeşidi vardır. Bunlar: Tecellî-i Âsâr, Tecellî-i Ef'âl, Tecellî-i Esmâ, Tecellî-i Rahîmî, Tecellî-i Rahmânî, Tecellî-i Sıfât, Tecellî-i Şuhûdî, Tecellî-i Zâtî'dir.[65] Her birisi Allah Teâlâ'nın ayrı bir görünümünü ifade eden bu çeşit tecellîler, tasavvufun en önemli konuları arasındadır.

Mutasavvıf bir şâir olarak Nazîr İbrahim, *Dîvân*'da bu hususa geniş yer vermiştir. Özellikle Allah'ın güzelliğinin tecellîsi anlamındaki *tecellî-i cemâl* veya *tecellî bi'l-cemâl* ifadesi beyitlerde önemli bir yer tutmaktadır.

*Tecellī bi'l-cemā*le maẓhar olup lûṭf-ı Ḥaḳ ile
Viṣāl-i yār ile dilden gide bi'l-cümle ekdārı
K 18 / 4

Çün *tecellī-i cemāl*in maẓharı olduk Naẓīr
Ḥamdüli'llāh dilde şevḳ-i yār ile envār yār
G 189 / 5

Tecellînin gönülle kuvvetli bir ilişkisi vardır. Çünkü Allah'ın tecellîhânesi gönüldür. Zuhûr kelimesi de tecellînin bir başka anlamını ifade eder.

Dā'imā eyler *tecellī* Ḥazret-i Mevlā aña
Lûṭf-ı Ḥaḳla her ẓuhūruñ cilve-gāhıdur göñül
G 514 / 3

İnsan hayatının maksadı Allah'ın gönlüne tecellî etmesidir. (G 456 / 1) Allah Teâlâ da her daim tecellî etmektedir. (G 640 / 4) Kalbinde Allah'ın tecellî ettiği kimse Allah aşkının şarabından kana kana içmiş demektir. (G 647 / 1) Allah'ın tecellî ve zuhûrâtına samimiyetle rızâ göstermek gerekir. İşte o zaman insan bu mümkinat âleminin her hâline vâkıf olup bundan büyük zevk duymaya başlar.

[65] Cebecioğlu, **a.g.e**., s. 700-702.

Herkese bir gūne itmişdür *tecellī* Kibriyā
Cümleye lāzım olan ancak ḫulūṣ ile rıżā
Mf 71

Nazîr tecellî konusunu bütün yönleriyle ortaya koyan müstakil bir şiir de kaleme almıştır. Şiir her ne kadar böyle bir başlık taşımasa da, mahiyet itibarıyla tecellîyi anlatmaktadır. Şiirde tecellînin şuûnât-ı ilahi olduğu, Hakk'ın birliğini hatırlatan her şeyin bir tecellî oluşu, insanların çoğunun bu tecellîleri hakkıyla kavrayamadıkları, güneşin ve ayın Allah'ın en büyük tecellîlerinden olduğu ifade edilmiştir. Gazelin son beyti ise şu şekildedir:

*Tecellîyāt*a maẓhardur Naẓīrā
Bu fāninüñ vezīr ü pādişāhı
G 832

1.4. Cemâl

Cemâl, kelime olarak güzellik anlamına gelmektedir. Cemâl, Allah'ın müşahede-i ilmiye olarak, kendi zatında ilk müşahede ettiği ezelî bir sıfatıdır. O müşahede-i ayniye olarak yarattıklarında bu sıfatı görmek diledi, bunun üzerine ayna gibi kendi cemâlininin aynını görmek üzere âlemi yarattı.[66]

Fakat âlemdeki cemâl perdelenmiştir. Bu perdeyi kaldırmak ve perdenin arkasındaki güzelliği görmek gerekir. Bu cemâli görenler hayran olur ve akılları başlarından gider. Buna temaşa hâli denir. Âşık bu hâlden büyük zevk alır ve bu hâlin devamlı olması için gayret gösterir.

Niḳābūñ refᶜ ile gerçi bize ᶜarż-ı *cemāl* itdüñ
Dil-i bī-çāreyi bī-hūş u ḥayrān eyledüñ cānā
G 11 / 3

Biḥamdi'lillāh baña her yüzün ol ᶜarż-ı *cemāl* itdi
Ṣafāda ẕevḳ-i ḫāṭırla temāşāsındayam ḥalā
G 24 / 9

Âlemdeki cemâlin önündeki perdenin celâl perdesi olduğu ifade edilir. Sevgilinin zât ve sıfâtları nasıl bir arada ise ve âşığı sarhoş ediyor ise cemâl ile celâl sıfatları da

66 Cebecioğlu, **a.g.e.**, s. 177.

böyledir. Her celâl sıfatının ardında bir cemâl sıfatı vardır. Kur'ân-ı Kerîm'deki "*her zorluktan sonra bir kolaylık vardır*."[67] âyeti de buna delil teşkil eder.

Olup mest-i cemʿ-i ẕāt u ṣıfāt ism-i celāl ile
*Cemāl*i maẓharını merdāna aḥvāl idegör peydā
G 45 / 3

Sevgili bu âlem aynasında bazen kakülünü bazen de zülfünü göstererek güzelliğini ızhar eder. Bülbülün, gülün cemâlini bir kez görebilmek adına sabahlara kadar feryad edip inlemesi gibi, sâlik de seherlerde ah u figan eder ve sevgilinin güzelliğini görmek için uğraşır.

Gāhi kākül gāhi zülf ü geh *cemāl*in ʿarż ile
Gösterür her dem bize ol meh edā-yı dil-firīb
G 57 / 2

Vaḳt-i seḥerde nāle vü āh u fiġān ider
Görmiş o meh *cemāl*üñi ednāda ʿandelīb
G 54 / 3

Sevgilinin yüzü güneş ve ay gibi parlak ve güzeldir. Güneş ve ay zeval bulduğu hâlde sevgilinin cemâli hiç zeval bulmaz. (G 286 / 1) Böylece mâsivânın güzelliğinin geçici, Hakk'ın güzelliğinin ise kalıcı oluşu ortaya konulmuş olur. Âşıklar ancak onun cemâlini görmekle mesrur olurlar. Onun cemâlinden ayrı olmak derd-i firâk u hecr çekmektir. (G 76 / 2) Fakat cemâlullahı görebilmek için aradan varlık hicabını kaldırmak gerekir.

Aradan ref-ile varlık ḥicābın
*Cemālu'llāh*ı gör göñlini şād it
G 78 / 2

Âşığın âşıklar içinde yerinin olabilmesi için, sevgilin cemâlini seyredebilme rûhsatını almış olması gerekir. (G 131 / 1) Âşık seyrettiği bu güzellikten çok etkilenmiştir ve artık dilinde bu güzellik pelesenk olmuştur. Başka bir şey konuşmaz, sürekli sevgilinin güzelliğini anlatır durur. (G 199 / 5) Hatta artık âlemde başka hiçbir şey görmek istemez.

Yārın cihānda seyr-i *cemāl*i bize yeter
ʿĀşıḳ diler mi ġayrilerüñ dāġ u bāġını
Kt 148 / 2

---

67 İnşirah, 94 / 5-6

Sevgilinin yüzü adeta bir güzellik gülistanıdır. Çünkü sevgili gül yanağa, kırmızı gonca dudağa, gülistan içindeki kuyu misali çene çukuruna sahiptir. Bu hâliyle o bir gülistanı andırır.

O gül-ruẖ laʿl-i leb çāh-ı zeneẖ çāh-ı ẕeḳan yāruñ
*Cemāl*i gül-sitānında neşāṭ-efzā maḥallerdür
G 328 / 2

Sevgilinin yüzü aynı zamanda mushafa da benzetilmekte ve güzellik mushafı olarak tarif edilmektedir. Hatta âşık sevgiliyle bir gün mutlaka kavuşacağını bu mushaftan okumaktadır. İnsan âleme bu mushafı okumak ve her daim bu güzelliği seyretmek için gelmiştir.

Tamām-ı muṣḥaf-ı ḥüsn-i *cemāl*-i yāre bakup
Viṣāle vaʿdini ḥāżır-cevābdan aluruz
G 366 / 5

Sanmañ cihāna biz kuru ġavġaya gelmişüz
Ḥüsn-i *cemāl*-i yārı temāşāya gelmişüz
G 337 / 1

1.5. Celâl

Ululuk ve büyüklük anlamlarına gelen celâl, Tasavvufta mâşukun âşıka asla muhtaç olmadığını göstermesi için ululuğunu ızhar etmesi, âşığın gururunu kırarak kendisi karşısında ne kadar çaresiz olduğunu ona ispatlamasıdır.[68] Celâl Allah'ın gazabı ve kahrını ifade eden bir tecellî şeklidir. Celâl aynı zamanda esmâ-i hüsnâdandır.

Esmā-ı ẕātı ʿaynı dimişler velī̄ ol dem
İsm-i *Celāl* ẕātı heme ismine ḥāl
G 531 / 3

Nazîr Dîvânı'nda celâl, cemâl anlayışı ile birlikte kullanılmaktadır. Çünkü âlemde cemâller, celâllerin arkasına gizlenmiştir. Sevgili, âşığına bazen güler yüz bazen çatık kaşlarını gösterir. Dolayısıyla hem cemâlini hem celâlini göstermiş olur. Gerçek âşıklar celâl sıfatının tecellîlerine katlanıp cemâle ulaşabilenlerdir.

Cebī̄nüñ çī̄n idüp bī̄-hūde ẖışm itmez bize cānā
Cemālüñ ṭālibi zī̄rā *celāl*e iʿtibār itmez
G 378 / 2

68 Uludağ, **a.g.e.**, s. 115.

Çihre pür-çīn-i ġażab gāhi güler yüz gösterüp
ʿĀşıḳāna geh cemāl ü geh *celāl*in gösterür
G 286 / 3

1.6. Nişan ve Lâ mekan

Vâcibü'l-vücûd olan varlık, zaman, mekan ve şekilden münezzehtir. Onun âleme yansımaları vardır. Her yansıma bir sıfatın tecellîsidir. Tecellî sonucunda oluşan şey vâcibü'l-vücûd varlığın varlığına en büyük delildir. Buna nişan veya âyet adı verilir. Bu bağlamda insan vâcibü'l-vücûd varlığın yani Allah Teâlâ'nın en büyük nişanı konumundadır.[69] Allah Teâlâ mekandan münezzeh olduğu için de lâ mekan sıfatını alır.

Bu âlemde birlik vardır. O nedenle sen ben kavgası boşunadır. Aslında her şey bu birin bir parçasıdır. Yani görünümleri değişik olsa bile aynı varlıktan gelmektedirler. Âlemde sadece bu varlığın her biri ayrı bir tecellîsi olan nişanlar vardır.

Ne sen var anda ne ben var ʿanāṣırdan *nişān* var
Hemān bī-hūde nefs ile hevādur eyleyen ġavġā
G 8 / 5

Nişanlar, yollardaki işaretler gibidir. Bu nişanları takip eden sevgiliye ulaşır. Bu nişanları fark edemeyen kaybolur ve dünya hayatında bocalar durur.

Ya derd-i ḥayrete ṭāḳat nice olur mümkin
Reh-i viṣāle *nişān*ı arar arar bulamaz
G 338 / 2

Vâcibü'l-vücûd, mekandan münezzehtir. Bu nedenle ona bir mekan tayin edilemez. Bu hususta yuvaları belli olmayan ankâ ve hümâ kuşları ona teşbih olunurlar.

Lāne-i kevneyne meyl itmez dil *ʿanḳā*-ṣıfat
Lā-mekān pervāz-ı rıfʿātdür *hümā*-yı Gülşenī
N 48 / 4

Bir hümā-yı evc-i istiġnādur ol kim maʿnīde
*Lā-mekān*dur ʿaşḳ-ile kevn ü mekān bilmez nedür
G 315 / 2

1.7. Sır (Esrar)

Arapça sır, gizli şey, kök, kıymetli, vâdinin orta yeri, asıl, nikah, bir şeyin hâlisi, efdali gibi anlamlara gelmektedir. Sır, kalpte bulunan rabbânî bir latifedir. Rûh sevginin,

69 Kemikli, **a.g.e.**, s. 176.

kalp marifetin, sır da müşahedenin mahallidir. Rûhânî bir nûr olup, nefsin hâletidir. Sır olmaksızın nefs, iş yapmaktan âciz kalır.[70]

Bu âleme şöyle bir baktığımızda her zerrenin kendi içinde bir sır taşıdığını görebiliriz. İşte bunları bilmek veya keşfetmek Allah'ın bir lütfudur. (G 647 / 3) Âlemdeki her bir eşya, O'nun birliğini gösteren sırlar taşır. (G 43 / 1) Zâhidlerin bu sırrı idrak etmeleri mümkün değildir. Bunu ancak vaktin ârifleri fark edebilirler. (G 126 / 2) Bu eşyalara verilen birer isim vardır. Bu isimlerin delalet ettikleri mana aynıdır. Hepsi de Allah Teâlâya işaret eder. Bu hakikatı anlamak, esmâ ve müsemmâyı fark etmek demektir.

Müsemmā *sır*rına vāṣıl olup esmā ile ḥālā
Ḫudānuñ birligine şāhidüm var ḥuccetüm vardur
G 131 / 5

Naẓīr ʿārif olup ʿirfān-ile her şey'e nāẓır ol
Müsemmā *sır*rını fehm eyle ʿālem içre esmādan
G 647 / 5

Ayna (âlem) ve sır ilişkisi, hem bu âlemin bir ayna oluşu ve Allah'ın tecellîlerinin bir yansıma kabul edilişi ve bu tecellîlerin her birinde bir sır oluşu hem de aynanın daha iyi gösterebilmesi için sırlanması gerektiği gibi bir anlamı çağrıştıracak şekilde kullanılmıştır.

Bir bilür yok heme *esrār*ı Naẓīrā ammā
Her merāyāda olan *sır*rı bir Allah bilür
G 168 / 5

ʿAceb sürūr ʿaceb ḥālet Naẓīrā
Merāyāda görinür *sırr*-ı Sübḥān
G 630 / 5

Sırların tecellî ettiği mekanlardan birisi de gönüldür. Allah'ın sırları gönülde tecellî eder. Onun için gönül, insanı maksad-ı aksâya, yani insan-ı kâmile götüren önemli araçlardan birisidir. Gönül aynı zamanda aşk sırrına vâkıf olmuştur.

Feyż-yāb-ı nefḫa-i *sır*ru'llāhīdür göñül
Anuñ içün maḳṣad-ı aḳṣāya rāhīdür göñül
G 504 / 1

---

[70] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s. 641.

Sırr-ı ʿaşḳın ʿāşıḳānda nükte-dānıdur göñül
Vāḳıf-ı keyfiyet-i rāz-ı nihānıdur göñül
G 523 / 1

Yaratan için sır diye bir şey yoktur. O gizli ayan her şeyi bilir. (G 235 / 1) Zaten sırları ızhar eden, her şeye kâdir olan varlıktır. (G 240 / 4) Kadınlar sır saklamakta biraz daha başarısız oldukları için erkekler, genelde sırlarını hanımlarına söylemezler. Tıpkı bunun gibi Allah da kullarından hafif meşreb olanlarına sırlarını fâş eylemez. (G 353 / 3) Sırlara mazhar olan, bu hâle ulaşan kimse için hayır ve şer ayrımı ortadan kalkar. (G 764 / 2) Fakat tüm bu sırlara vâkıf olmak kolay değildir. Bir mürşid-i kâmilin eğitiminden geçmek gerekir.

*Kāmil*in tut dāmenin bu bezm-i fānī̄de hemān
Eyleye *esrār* u aḥvāli saña aʿlā beyān
Cān kulaġıyla işit ḳavlin bulasın ʿizz u şān

Maḥv idüp nām ile şānı olmayınca bī̄-nişān
Lāne itmez ʿaşḳ ʿanḳāsı vücūduñ kāfını
Ms 72 / 2

Bu âlemdeki herşey temaşa hâlindedir ve birçok sırları kendisinde barındırmaktadır. (G 282 / 4) İnsan da kendisindeki sırları herkesle paylaşmamalı, sırları paylaşabileceği uygun kimseler aramalıdır.

Her ẕātı hemān eyleme *esrār*ına vāḳıf
Bir ehl-i vefā ʿaḳlı firāvān ile söyleş
G 414 / 3

1.8. Gönül

Tasavvuf düşüncesinin en önemli konularından biri de gönüldür. Tasavvuf düşüncesinde marifetin kaynağı akıl değil kalptir, gönüldür. Hatta bunu genelleştirip tüm doğu toplumları için söylemek de mümkündür. Gönül aynı zamanda “*Huda dergahına giden ana yol*”, “*lî mea’llâh makâmının sarayı*”, “Allah’ın tecellîhânesi”dir.

Ḫudā dergāhı şeh-rāhı *göñül*dür
Ṣafā-yāb-ı seḥer-gāhı *göñül*dür
Rıżā aṣḥābı hem-rāhı *göñül*dür
Sarāy-ı lī̄-meʿa’llāhī̄ *göñü*ldür
Tecellī̄-ḫāne vallāhi *göñül*dür
Ms 37 / 1

Gönül konusu *Nazîr Dîvânı*'nda: *gönül, kalp, dil, dil-i bî-çare, dil-i şûrîde, dil-i virane, dil-şâd, ey dil, dilrübâ, dil-firîb, nakd-i dil, şevk-bahşâ-yı dil, dil-i ârif, dilârâ, mürg-ı dil, hâl-i dil, dil-nüvâz, dilber, dil-sitân, dil-mürde, dildâr, dil-i zâr* …vb şekillerde işlenmektedir. Gönül, içerisinde âlemin tecellî ettiği bir aynadır. Onda görünen her şey Allah'ın bir işaretidir.

Göñül āyine-i ʿālem-nümādur
Görinür anda cümle pür-ṣafādur
G 144 / 1

Gönlün çeşitli vasıflarının anlatıldığı ve genelde "*Vasf-ı Dil-i Zâr*" veya "*Hitap-ı Dil*" başlığını taşıyan ve tamamen gönül konusunun işlendiği gazeller de vardır. 504, 511, 516, 526, numaralı gazeller buna örnek olarak verilebilir. Bu gazellerde gönlün, vücud ikliminin padişahı oluşu ve bütün uzuvların ona bağlı oluşu, maksad-ı aksâya götüren en doğru yol olması, gönlün ayna oluşu ve ancak zikr-i Hakla cilalanacağı gibi hususlar vurgulanmaktadır.

Ẕikr-i Ḥaḳla incilā vir şuġli terk itme Naẓīr
ʿĀlem-ārā rūḥ-efzā özge maʿnādur *göñül*
G 526 / 5

Ḫālıḳ-ı yektāyı ẕikr ü fikre meşġūl ol Naẓīr
Ẕikr-i Ḥaḳ āyine-i *ḳalb*üñ senüñ tenvīr ider
G 147 / 5

Gönül aslında hem inanışın hem de aşkın tecellî ettiği yerdir. Bu nedenle o, Mevlânın bir lütfu olarak insana verilmiş, tüm ilimleri muhtevî bir nokta olarak tarif edilir. Bütün ilimlerin özü aslında bir noktadır. Aşk onu çoğaltır ve çeşitli formlarda harflere, kalıplara dökerek ifadelendirir. Gönül bu noktada aşkın merkezi olması yönüyle de önemlidir.

Göñül bir noḳṭa-i icmāl-i ʿilm-i lûṭf-ı Mevlādur
Ḥurūf ile anı teks̱īr iden ḥubb-ı dilārādur
G 117 / 1

İnsanın manevî hâllerini yaşadığı mekan da kalptir. Bu hâller çok çeşitlidir. Tasavvuf düşüncesinde tavsiye edilen en önemli hâllerden birisi yar ile ağyârı ayırt etmeme noktasına ulaşmaktır. Bunun anlamı bu dünya sınıflandırmalarından kurtulmak ve heryerde, her şeyde Allah'ı görmektir. İşte kalbi böyle bir anlayışa ulaşmış her insan, ister zengin olsun ister fakir, Allah'ın lütfuna mazhar olacaktır.

Aġyār u yāri çünki bir itdi *göñül* Naẓīr
Dil tekyesinde bāy u gedā mükrem oldılar
G 321 / 6

1.9. Aşk

Nazîr Dîvânı'nda üzerinde en çok durulan konulardan biri de aşktır. Aşk kelimesi sarmaşık anlamına gelen "*ışk*" kelimesinden alınmıştır. Bu hususu ifade eden diğer kelimeler "*hub*", "*muhabbet*" ve "*sevda*" kelimeleridir. Aşk aslında varlıkların yaratılış sebebidir. Çünkü yaratıcı bilinmeyi ve sevilmeyi istemiş bu nedenle varlıkları yaratmıştır. "*Küntü kenzen*" hadîsi bu hususu ifade etmektedir. Aşk, hakikî ve mecâzî olmak üzere ikiye ayrılır. Bunlardan ilki gerçek sevgiliye, yani yaratıcıya duyulan aşk, diğeri beşerî bir sevgiliye olan aşktır. Vahdet-i vücûd telakkîsini benimsemiş mutasavvıflara göre aşk, sevenin sevgilisinde yok olması, âşığın yok olması ve sadece mâşukun var olması anlamına gelir.[71]

Nazîr, şiirlerinde zaman zaman mecâzî aşkı hatırlatır ifadeler kullanmışsa da, onun aşk anlayışının temelinde hakîkî aşk vardır. Ona göre mecâzî aşka uymak hevaya uymak, hakîkî aşka uymak ise doğru yola ermektir.

Ṭarīḳ-i *ʿaşḳ-ı mecāza* dili hevā yüridür
Ḥaḳīḳata anı tevfīḳ ile hüdā yüridür
G 164 / 1

ʿAşḳ-ı mecāzı terk idelüm vaḳtidür Naẓīr
Ders-i ḥaḳīḳat almaġa maʿnāda başladuk
G 445 / 5

Âşıklar, dünyada rahat yüzü görmezler. Sürekli gam çekerler. Genelde yüzleri sarı ve soluk olur. Onlar bu âleme çıplak gelip çıplak giderler. Yani bu dünya hayatından onların arzu ettiği hiçbir şey yoktur.

Ehl-i ʿaşḳuñ ḥāli miḥnetle meşaḳḳat dā'imā
ʿĀşıḳān bu ʿāleme ʿuryān gelür ʿuryān gider
G 176 / 2

Olursa ġam degil bizi ālām-ı ḥasreti
ʿAşḳ ehlinüñ cihānda münāsib cezāsıdur
G 260 / 4

71 Cebecioğlu, **a.g.e.**, s. 120

Aşksızlık bu âlemdeki en kötü şeylerden bir tanesidir. Çünkü aşkı hissetmeyen dünyada ölmüş demektir. Aşksızlık tüm dertlerden daha güçtür. Bununla birlikte aşk, ızhar edilmemeli gizli tutulmalıdır.

Gerçi güçler gücidür tende marażlar ammā
Hele derd-i ġam-ı ʿ*aşḳ* ādeme ġafletden güç
G 92 / 4

ʿ*Aşḳ*ı ketm eyle Naẓīrā eyleme zinhār ıẓhār
ʿAdem-i ʿ*aşḳ* u *muḥabbet* soñı her miḥnetden güç
G 9 / 7

Bütün zorluklarına rağmen aşk istenilen bir şeydir. Çünkü aşk olmadan şâd olmak mümkün değildir. Aşkın ateşiyle yanmak ve ah edip inlemek, sevgiliye olan sevginin bir göstergesidir ve sevgili bundan memnun olacaktır. Böylece âşığını bağışlayacak, belki de vuslatını nasip edecektir.

Ālūde-i ʿ*aşḳ* olmayıcak şād olamazsuñ
Āh itmeyicek ġuṣṣadan āzād olamazsuñ
G 474 / 1

Mecnûn aşk ehline örnek olmuştur. Çünkü o aşkı uğruna birçok sıkıntılara göğüs germiş, nice çölleri aşmış, Leylâ'nın hasretinden harap olmuştur. Mecnûn daha sonra hakikî aşka ulaşmış ve sahrâda gerçek sevgiliyi bulmuştur.

Ben o şūrīde-i ʿ*aşḳ*um ki mis̱āl-i Mecnūn
İrdi ḥasretle girībānuma çāk-ı dāmen
G 615 / 2

Hevā-yı ʿ*aşḳ*-ı cānān ile ʿazm-i deşt iden ʿāşıḳ
H̱aber-dār oldı Mecnūn gibi ṣaḥrāda dilārādan
G 623 / 2

Sâlikin seyr-i sülûktaki yolculuğu, aşk yolunda yürüyüşe benzetilmiştir. Bu yol birçok tehlikelerle doludur. Onun için bir mürşidin yardımına ihtiyaç vardır. Mürşid aşk yolunu gösterir ve sâlik bu yolda rahatça ilerler ve hakikî aşka ulaşır.

Ders-i ʿ*aşḳ*ı kim taʿallüm eyleye üstāddan
ʿĀḳibet ʿālemde kalmaz ol dah̲ī irşāddan
G 632 / 1

İçüp mürşid elinden cām-ı ʿ*aşḳ*ı ẕikr ü esmādan
H̱aber-dār oldum ʿālemde bu gün sırr-ı müsemmādan
G 645 / 1

Hakikî aşka ulaşanlar, yar elinden aşk şarabını içerler ve kendilerinden geçip sarhoş olurlar. Onlar âlemde mest ve hayran olmuş, akılları başından gitmiş bir şekilde dolaşırlar.

Yār elinden nūş-ı cām-ı *ʿaşḳ* idüp
ʿĀlem içre mest ü ḥayrānum bu gün
G 640 / 5

Aşk, iştirâk kabul etmez. Bir kalpte iki aşk bir arada bulunamaz. Onun için kalpte diğer varlıklara yer verilmemeli, aşk sevgiliye hasr edilmelidir. Ömrü bu yolda sarf etmek en büyük erdemlerden biridir.

Eylemez kālā-yı *ʿaşḳ* aṣlā ḳabūl-i iştirāk
ʿÖmri ṣarf itdüñ bu yolda *ʿaşḳ*-ı bī-enbāz içün
G 612 / 4

Aşka ulaşanlar, sûretde geda olsalar bile manada sultan olurlar. Çünkü aşk, insanı yüceltir. Fakat bu yoldaki sıkıntılar çoktur. Bu sıkıntıları göze alıp aşka ulaşmış olanlar, tarif edilemez bir hâle ulaşmışlardır. Aşkı tarif etmek mümkün değildir. Belki sadece yaşanarak öğrenilebilir. Zâhidler aşkın mahiyetini anlayamadıkları için, aşk ehline ta’n ve aşkı inkar ederler.

Beyān it sālikāna rāh-ı *ʿaşḳ*un ḥāl ü şānından
Gedā iken anuñ her biri sulṭān-ı cihān olsun
G 650 / 4

Ḥāl-i ʿuşşāḳı beyāna kimseler ḳādir degil
Zāhidān anuñ içün *ʿaşḳ* ehlin inkār eyledi
G 823 / 2

Aşk kelimesi, *Nazîr Dîvânı*’nda sarmaşık anlamını çağrıştıracak şekilde de bir beyitte kullanılmış, sarmaşığın servi ağacına dolanması ile âşığın sevgilisine kavuşması arasında irtibat kurulmuştur.

Eylese Mevlā müyesser vaṣlı ol dildār-ile
ʿAşḳ-ı bī-cān gibi sarmaşsak o serv-i nāz-ile
Mf 72

Diğer taraftan *Dîvân*’da müstakil olarak aşk konusunu işleyen gazeller de vardır. Bunlar genelde “*Beyân-ı Hâl-i Aşk*” başlığı altında bulunmaktadır ve aşkın değişik yönlerini anlatmaktadırlar. Bu şiirlere 444, 449, 646 numaralı gazeller örnek olarak verilebilir.

1.10. Vücûd

Varlık, var olma anlamlarına gelen vücûd, vahdet-i vücûd telakkîsinde önemli bir yere sahiptir. Bu anlayışa göre gerçek varlık yani gerçek vücûd Allah Teâlâya aittir. Diğer şeyler mâsivâ olarak isimlendirilir ve yok hükmündedirler. Bu yüzden sâlik beşerî vasıtalardan fânî olunca Hakk'ı bulur. Gerçek varlığın dışındaki varlıklar, gerçek varlığın bir gölgesi, bir yansımasıdırlar. Bu nedenle bu gölgelerden geçerek, gerçek varlığa ulaşmak için gölge varlıkların aradan kaldırılması gerekir.[72]

Çü bildüm ẓıll-i yār imiş *vücūd*um terk-i ẓıll kıldum
ʿAraż olduġı maʿlūmum olaldan cevherī oldum
G 571 / 2

*Vücūd*ın varlıġın kaldur aradan
Bulam dirsen eger ʿaşḳ içre māye
G 732 / 3

Diğer taraftan vücûd, insan vücûdu anlamında da sıkça kullanılmaktadır. Vücûd bir mülk kabul edilmekte, bu mülkün sultanı olarak sevgili gösterilmektedir. (G 8 / 4) Şehre kervan gelip gitmesi gibi, vücûda da tehlikeler gelip gitmekte, (G 176 / 4) nefs ordusu vücûd kalesini işgal etmeye çalışmakta, (G 505 / 3) vücûd ikliminin şahı olan gönül ve askerleri bu işgale karşı durmaya çalışmaktadırlar.

Vücûd yani bu dünyadaki varlık, belli bir zaman dilimiyle tahdid edilmiştir. Zeval vakti bellidir. Bu asla değişmez. Bu nedenle sevgili, âşıklarına bu kadar cevr ü cefa etmemelidir. Çünkü birgün hem güzelliği geçecek hem de vücûdu yok olacaktır.

*Vücūd*ı gör ki hemān aylu günlü sāʿatdür
Daḳīḳa fevtini itmez ṣubḥ-ı mesā yürüdür
G 266 / 4

Bu gün lûṭf ile ʿuşşāḳa yeter cevr eyledüñ cānā
Zamān olur *vücūd*uñda senüñ bu ḥüsn ü ān kalmaz
G 362 / 2

Vücûd aynı zamanda zulümat âlemidir. Bu karanlık âlemden kurtulmanın yolu nefsin narını nura çevirmek ve Allahı zikr ile yolu aydınlatmaktır. İşte o zaman insan vücûddaki manayı anlar ve sultan olur.

---

[72] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s. 760-761.

*Vücūd*ı ẓulmetin refᶜ eyleyen sulṭān-ı maᶜnādur
Viṣāl-i yār ile ẕevḳi ider yā Hū vü yā men Hū
G 655 / 2

2. ÂLEM

Âlem kelime olarak, kâinât, güneş sistemi ve çevresinde dönen gezegenler topluluğu, cihan, dünya, bütün varlıklar, mevcutât, belli bir sınıf meydana getiren canlılar topluluğu gibi anlamlara gelmektedir. İslam düşüncesinde dünya ve âhiret iki ayrı âlem olarak telakkî edilmiştir. Âlemler yaratılmadan önce Hz. Peygamberin nûru yaratılmıştır.

Ḥubb-ı ẕātı iki *ᶜālem* ḫalḳına bāᶜiṡ olup
Cümleden aḳdem anuñ nūrını ḫalḳ itdi Ḫudā
N 13 / 4

Vâcibü'l-vücûd olan Allah, âlemi ayna olarak yaratmıştır ve bu âlemdeki diğer bütün varlıklar, onun aynaya yansımasından ibarettir. Bu hâliyle o, "*Küntü kenzen*" şeklindeki kutsî hadîsinin gereği olarak yaratılmıştır. İnsana düşen bu âlemdeki mükemmeliyeti sürekli temaşa ederek, Allah'ın azameti ve yüceliğini anlamaya çalışmak ve kendi acziyetini itiraf olmalıdır.

Mir'ātı oldı *ᶜālem*-i imkān çü vācibüñ
Mir'āt-ı vech-i pāke naẓar eyle bul ṣafā
G 1 / 3

Bil ki budur cümle sırruñ eẓharı
ᶜĀlem oldı *küntü kenzüñ* maẓharı
G 793 / 1

ᶜAceb sürūr ᶜaceb ḥālet Naẓīrā
*Merāyā*da görinür sırr-ı Sübḥān
G 630 / 5

Âlem aynı zamanda fânîdir. Birgün yok olup gidecektir. Bu âlemde insan dışındaki varlıkların sorumlulukları yoktur. Onun için bu âlemde imtihan olunan tek varlık insandır ve bu tahdidli zaman diliminde, ondan Hakk'ın rızâsını kazanması beklenmektedir.

Hemān bir demdür *ᶜālem* furṣatı fevt eyleme cānā
Geçer dem kalmaz *ᶜālem* kimseye bāḳī degil zīrā
G 25 / 1

Bu nedenle insan için asıl önemli olan Hakk'ın rızâsını kazanmak ve bâkî olana ulaşmaktır. Çünkü âlem fânîdir. Birgün yok olup gidecek varlıkları sahiplenmek, insanın aldanışı anlamına gelmektedir.

Fenā-ender-fenādur kār-ı *ʿālem* iʿtibārı yok
Ne ḥāṣıl fikr-i fānīden beḳā ẕikrinde ol ḥālā
G 25 / 4

Bu fānī *ʿālem*üñ ḥubbı ile zīrā beḳā olmaz
Rıżāu'llāha vāṣıl ʿāşıḳān ehl-i beḳādandur
G 140 / 3

Âlem, bir hana ve içindeki varlıklar özellikle de insan, o handa konaklayan misafirlere benzetilmiştir. (G 176 / 3) Âlem aynı zamanda bir değirmene teşbih edilmiş ve içerisine aldığı her şeyi yok ettiği ileri sürülmüştür. (G 259 / 2) Bu âlemde insan bazen mutlu, müreffeh günler yaşarken durumu bir anda değişip huzursuz, kötü günler yaşayabilir. Bu nedenle de âleme güvenilmez.

Bu bāġ-ı *ʿālem*üñ ḥāli yamandur
Bahārıyla ḥazānı tev'emāndur
G 220 / 1

Bu âlem, kesret âlemidir. Aynaya akseden varlıkların çokluğundan, âlem kesret âlemi olarak nitelendirilmiştir. Fakat aslında bunlar tek, gerçek ve mutlak bir varlığın yansımalarından başka bir şey değildir. İnsan birer gölge olan bu varlıklara aldanmamalı, aynadaki yansımalara değil o aynaya yansıması düşen gerçek varlığa yönelmelidir.

Bu kes̱ret *ʿālem*inüñ kesb ü kārından geçüp ḥālā
Naẓīrāya ʿubūdiyetde olmak enseb olmışdur
G 263 / 5

*ʿĀlem*üñ ḥāli ḫayāl-i ẓıldür
Ẓılle aldanma olup ehl-i kemāl
G 519 / 2

İnsanın varoluşu bir uyku hâline benzetilmiş, bu âlemde gördükleri de rüya ve hayal formuyla açıklanmıştır. Uyanınca nasıl rüya sona ererse, insan da ölünce aslında rüyadan uyanır. Tasavvuf anlayışında dünyadayken uyanmak ve gerçekleri görmek tavsiye edilmiştir. Bu nedenle Hz. Peygamber "*ölmeden önce ölünüz*" hadîsini zikretmiştir.

Uyurken bister-i ġaflet içinde
Fenā-yı ʿ*ālem*i gördük uyanduk
G 457 / 2

Ḫˇāb u *ḫayāl*e eylemeyüp ẕerre iltifāt
Hecr ü firāḳ-ı yār ile ehl-i baṣīret ol
G 518 / 2

3. DİĞER TASAVVUFÎ MERTEBE ve KAVRAMLAR

3.1. Rızâ

Sızlanmama, yakınmama; hoşnud ve memnun olma hâli olarak tarif edilen rızâ, Tasavvuf literatüründe Hakk'ın ezelî tercihini gören sâlikin, onun kendisi hakkındaki tercihinin kendisi için yaptığı tercihten daha iyi olduğunu kavrayarak kızmayı ve şikayeti bırakması olarak anlamlandırılmıştır.[73] Rızâ tevekkül ve sabrı tamamlayan rûhî bir yükseliştir. Allah'ın kazasına teslim olup, itirazı bırakan kimse, rızâ makâmına yükseldiği zaman, mâsivâ ile ilgili herşeyin kaybından veya kazanılmasından dolayı elem ve sevinci terkeder. O sadece yaşadığı müddetçe Allah'ın hoşnutluğunu kazanmaya çalışır.[74]

Rızâ mefhûmu, *Nazîr Dîvânı*'nda üzerinde en çok durulan konulardan bir tanesidir. Bunda Nazîr İbrahim'in mutasavvıf kişiliğinin yanı sıra dönemin makâm ve mansıp anlayışının son derece karmaşık oluşu da etkindir.

Dil-i bī-çāre *rıżā* ṭalibidür ʿālemde
Ġayriler rütbe-i ʿālā ile rifʿat gözedür
G 150 / 4

Olur ḥāl ehli ol māżī vü müstaḳbel nedür bilmez
Kemāl üzre bulınur ḥażret-i Ḥaḳḳuñ *rıżā*sında
K 11 / 6

Rızâ anlayışı kader anlayışıyla doğrudan alakalıdır. Çünkü bu âlemde olan her şey Allah'ın takdiri ile olmaktadır. Bu durumda kişinin bunun dışına çıkması, kendisi için belirlenmiş kaderi inkar etmesi boşunadır. O hâlde buna teslimiyet, yapılabilecek en akıllıca harekettir. Hatta her emri Hakk'a tefviz edip, her işi ona bırakmak gerekir.

73 Uludağ, **a.g.e.**, s. 435.
74 Eraydın, **a.g.e.**, s. 180.

Muḳadderāt-ı ilāhī gelür ẓuhūr eyler
Rıżā-yı Ḥaḳda olanlar hemīn ḥużūr eyler
G 333 / 1

Biz muṭīʿ üz her ne emr eylerse cānān eylerüz
Ḥażret-i Ḥaḳḳuñ Naẓīrā biz *rıżā*sın gözlerüz
G 336 / 5

Bu nedenle Nazîr, *Dîvân*'da sık sık rızâ yolundan ayırmaması için Allah'tan yardım istemiş, bu hususta münâcâtta bulunmuştur. Yine müntesiplerine rızâ anlayışını benimsemeleri hususunda ikazlarda bulunmuştur.

Yā Rab beni her demde *rıżā* ṭālibi eyle
Her ḫayr-ile lûṭf u keremüñ rāġıbı eyle
ʿAfv eyle heme cürm ü ḳuṣūrumı ilāhī
Ṭāʿātuñ ile ẕevḳ ü ṣafā ṣāḥibi eyle
Tv 9 / 2

Ṣadāḳatle ola iḫvān içinde cümle aḳvālüñ
Rıżā fikriyle olsun dā'imā ʿālemde efʿalüñ
Ola memdūḥ-ı ʿālem fikr-i Ḥaḳla cümle aḥvālüñ
Tenezzülde görüñ dā'im idüp mestūr-ı aʿmālüñ
İrer iḫlāṣuña noḳṣān meger olursa ıẓhāruñ
Ms 21 / 3

Dil kâbesine kolayca ulaşabilmek için gerekli şartlardan bir tanesi de rızâ makâmında olmaktır. Rızâ ile birlikte bir mürşide bel bağlamak ve onun rehberliğinde bir seyr ü sülûk takip etmek de önemlidir.

Bir mürşide bel baġlayan dā'im *rıżā*da aġlayan
Rehberle ʿazm-i rāh iden dil Kaʿbesin āsān bulur
G 316 / 3

Rızâ kavramının havf ve recâ hâliyle de doğrudan bağlantısı vardır. Çünkü sâlik her zaman havf ve recâda olmalı, bu korku ve ümid arasında tedirgin olmamalı, rızâ makâmında olmalıdır.

Aldanma ḥüsne nefsiñe tābīʿ olup şehā
Ḫavf u recāda her dem ü her ān *rıżā* gözet
G 71 / 2

Âlemdeki her şey Hakk'ın rızâsıyla tecellî eder. Hakk'ın rızâsı olmadan bir sinek bile uçmaz, kuş dahi ötmez. Bu nedenle sâlik Hakk'ın rızâsını kazanma yolunda gayret göstermelidir.

Niyāz eyle hemān dergāh-ı Ḥaḳḳa yüz sürüp yalvar
Rıżā-yı Ḥaḳsız ʿālemde sinek uçmaz u kuş ötmez
Kt 65 / 2

Rızâ makâmının timsâli olmuş efsânevî şahsiyet, hükümdar iken Hakk'ın rızâsı yolunda tâc ve tahtı bırakarak, bir dervîş hayatı yaşamaya başlayan ve Hakk'dan lûtuflar gören İbrahim Edhem'dir. Nazîr kendi adının da İbrahim olması hasebiyle İbrahim Edhem ile kendisini özdeşleştirmeye çalışır.

Şeh-rāh-ı *rıżā*da daḫī pā-māl-i rıżāyem
ʿĀlemde Naẓīrā yine Edhem-es̱erem ben
G 649 / 7

Rızâ kavramı aynı zamanda sabır ve selamet kavramlarıyla da yakından ilişkilidir. Çünkü Hakk'dan gelen şeylere sabr etmek, rızâda olmak demektir. Ehl-i diller için iyi veya kötü yoktur. Her şey Hakk'dan gelmektedir. Onlar için gülşen de birdir külhan da.

*Rıżā*u'llāha bezl eyle vücūduñ nāil-i lûṭf ol
Naẓīrā ḥażret-i Mevlā vire ṣabr u selāmetler
G 124 / 5

ʿĀlem-i kevn ü fesādın heme aḥvālini bil
Kim *rıżā* ehline külḫan olur imiş gülşen
G 608 / 4

Nefs, insana sürekli kötülükleri emreder. Nefs, insanın içinde yanan bir ateş gibidir. Nefsi iyi yönlerde kullanmak için onu kontrol altına almak ve terbiye etmek gerekir. İnsan akıl ve iradesiyle nefsinin isteklerine dur diyebilmeli, nefsinin narını nura dönüştürebilmelidir.

Rıżā-yı Ḥaḳ ile ber-ter olup gāhī Naẓīrānuñ
Bi-ḥamdi'llāh ki nefsi nārını nūr eyledi Mevlā
G 10 / 6

Nazîr Dîvânı'nda müstakil olarak rızâ konusunu işleyen şiirler de vardır. Bunlar genelde "*Berâ-yı Rızâ*" başlığını taşımaktadır. 2 ve 818 numaralı gazeller ile 13 numaralı kıt'a bu şekildedir.

3.2. Makâm, Makâmât

Tasavvufta salikin yaşadığı manevî tecrübeler ve aştığı merhaleler, hâller ve makâmlar adı altında incelenmiştir. Hâl ile makâm birbirine çok benzedikleri için yer yer biri öbürüne karıştırılmış ve yekdiğerinden ayırt edilememiştir. Bu sebeple aynı

konunun birisi tarafından hâl, bir başkası tarafından makâm olarak ele alındığı olmuştur."[75]

Sözlük anlamı itibarıyla ayağın bastığı yer, toplu oturulan yer, vs. gibi anlamları bulunan makâm, velilerin mezarlarına veya hatıralarını taşıyan yerlere verilen isim olarak da karşımıza çıkar. Tasavvuf anlayışında ise; Kulun tekrar etmek sûretiyle kazandığı ve kendisinde özellik hâline getirdiği edebler ve ahlâk veya kulun riyâzet ve mücahede ile ulaştığı dereceye denir. Hâller vehbî, makâm ise kesbîdir. Hâl geçici, makâm süreklidir.[76] Makâmâtı devr etmek, seyr-i sülûk yolunda ilerlemektir. Şâir sevgilinin ayrılık acısıyla hasret dağının zirvesini makâm edinmiştir. Vuslat arzusuyla bir aşağı bir yukarı çıkıp inmektedir.

İdüp devr-i *maḳāmāt*ı tamāmen ḥāliyā cānā
Maḳāmın ṣāḥibin bulduñ mı fikr eyle ʿaceb āyā
G 46 / 1

Zirve-i kūh-sār-ı hecri nice dem idüp *maḳām*
Arzū-yı vaṣl ile bālāya çıkmış inmişüz
G 350 / 4

3.3. Zühd

Soğuk ve ilgisiz davranmak, rağbet etmemek, yüz çevirmek gibi sözlük anlamları olan zühd aynı zamanda âhirete yönelmek için dünyadan el etek çekmek, Hakk'a yönelmek için dünyadan da âhiretten de yüz çevirmek, elde mevcut olsa bile gönülde mal ve mülk sevgisine yer vermemek gibi literal anlamlara sahiptir.[77]

Zühd kavramı aslında iyi bir hâl kabul edilirken, bunun aşırıya götürülmesi ve zâhidlerin her yerde bunu uygulamaya çalışmaları, şiirlerde eleştirilmiş ve zâhid riyâ-perest bir tip olarak karşımıza çıkmıştır.

Zāhid bezmde ʿiffet ile ṭafralanmasun
ʿAyş-i ṭarabda *zühd*-ile sālūs gerekmez
G 367 / 3

---

[75] Sühreverdî, Avârifü'l-Maârif, 469, Beyrut 1966 ve Mustafa Kara, "*Tasavvuf Kitabiyatında Makamların Sayılarla Tasnifi ve Usûl-i Aşere Geleneği*", Hareket, 10, Ocak-Şubat 1980'den: Himmet Konur, "*Makamlar ve Haller*", **DEÜİFD**, S.9, İzmir 1995, s. 319. (319-328)

[76] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s. 484-485.

[77] Uludağ, **a.g.e.**, s. 593.

Riyâya karşı yine zühd kavramı kullanılmış, ibn-i vakt olup dünyaya meyl etmemenin gereği vurgulanmıştır. Âşıkların hâllerini görenler sevgiliye meyl etmemeli ve zühdlerine devam etmelidirler.

İbn-i vaḳti olalum biz de bu bezm-i ṭarabuñ
Zühd-i bārudla riyā ṣāḥibine kin idelüm
G 562 / 3

Ḥāl-i ʿuşşāḳı görüp ol meh-cemāli görmeyen
Zāhidān elden komazlar *zühd*-ile inkārını
G 770 / 3

Nazîr Dîvânı'nda zühd kavramı bu tasavvufî içeriğinin yanı sıra zâhidlerin sevgiliyi gördüklerinde zühdü unutmaları ve dünyaya meyl etmeleri dolayısıyla da ele alınmıştır.

Temāşāsında ḥayrānum o şūh-ı ʿālem-ārānuñ
Uġurlar bir nigehde ḫānümānuñ *zühd* ü taḳvānuñ
G 472 / 1

Gören zāhidlerin *zühd*i gider ber ü beyābāna
Perīşān oldıgı dem zülf-i müşk-bū-yı cānāne
G 743 / 4

3.4. Hulûs veya İhlâs

Hulûs veya İhlâs, samimiyet, içtenlik, tutum ve davranışlarda sadece Allah'ın rızâsını gözetme, özün söze, sözün öze uyması, riyâkâr ve iki yüzlü olmama gibi anlamlara gelmektedir.[78]

Şiirlerde daha çok *sıdk u ihlas*, *hulûs-ı kalb*, *kâr-ı hulûs*, *hulûs-ı bâl*, *hulûs ashabı* gibi tamlamalarla birlikte kullanılan bu mefhûm, sâlikin öncelikle içinde bulunması gereken hâl olarak tasvir edilmiştir. İbadetlerini bu hâl ile yapanların işlerini Allah altın eder.

İşin altūn ider ol kim *ḫulūṣ* ile niyāz eyler
Seḥerler cebhe-sā-yı dergeh-i Bārī Teʿālādur
G 151 / 4

Şimdi *ḫulūṣ*-ı bāl-ile Mevlāyadur niyāz
İtdigi lûṭfı cümle-i insān ider degil
G 510 / 4

[78] Uludağ, **a.g.e.**, s. 258.

Âşık da aşkında samimi olmalı, sevgilinin cevr ve cefalarına katlanmalıdır. Bazen sevgili tegafül de gösterebilir, verdiği vaadleri yerine getirmeyebilir. Âşık bu durumda kendi samimiyetini sorgulamaya başlar. Aşk yoluna bütün samimiyetiyle girenlerin yardımcısının Allah olduğu ifade edilmiştir.

*Ḫulūṣ*ımuz ʿaceb ey bī-vefā bilinmedi mi
Bu gūne vaʿdi ile müddeʿā bilinmedi mi
G 790 / 1

Rāh-ı ʿaşḳa kim *ḫulūṣ*-ı bāl ile ʿāzim olur
Şübhesiz tevfīḳ-i Bārī olur anuñ rehberi
G 794 / 4

3.5. Sabır

Dayanma, tahammül, dayanıklılık gibi anlamlara gelen sabır, Allah'tan başka kimseye şikayetini bildirmemek demektir. Bu dünya hayatında insanın karşılaştığı her şey bir imtihan vesîlesidir. Bu nedenle ancak bu hâdiselere sabr edebilenler zafere ulaşabilirler. Sabr kavramı rızâ kavramıyla da yakından alakalıdır. Hâle rızâ göstermek sabretmek demektir. Fakirler sabr ehli, zenginler ise şükr ehli olmalılardır. Sabrın sonu selamettir. Sâlik veya âşık sevgilinin bütün cevr ü cefalarına sabır göstermek zorundadır. Ancak o zaman çok arzuladığı vuslata nâil olabilir.

Cevr ü cefāya *ṣabr* iderek sen daḫī Naẓīr
Şevḳ-i derūna bāiṡ oldur dil-rübā gözet
G 71 / 7

Mâsivâ insan iştihasını körüklemektedir. Gönlünde mâsivâ sevgisi bulunanlar sabır ve tahammül göstermekte zorlanacaklardır. Oysa bu dünya hayatı âhiret hayatına nazaran bir iki gün hükmündedir. Burada sabır göstermeyen, öbür dünyada rahat edemeyecektir.

Ḥubb-ı sivāyı terk idegör yoḫsa ey Naẓīr
Ṣabr u *taḥammül* eyleyemezsüñ cefāsına
G 697 / 6

Nazîr Dîvânı'nda sabrı ifade eden diğer kavramlar ise *şekîb* ve *tahammül* kavramlarıdır. Sabır kelimesiyle aynı anlamı ifade eden şekîb kelimesi, genelde sabır kavramı ile birlikte kullanılır. Tahammül için de aynı şeyleri söylemek mümkündür.

Ġumūma *ṣabr u şekīb*e göñülde ṭāḳat yok
Ḫulūṣ-ı bāl-ile ḫayr-duʿāya muḥtācuz

Kt 154 / 2

Sabır kavramı işlenirken örnek verilen birkaç tarihî şahıs vardır. Bunlar Ferhâd, Hz. Eyyüb ve Hz. Yakup'dur. Ferhâd, Şîrîn'e kavuşma arzusuyla ve sabırla bî-sütûn dağını delmiştir. Hz. Eyyüb ise Allah'ın kendisine verdiği bütün dertlere sabr etmiştir. Hz. Yakup da oğlu Yûsuf'un hasretine sabretmiştir. Tüm bu şahıslar sabırlarının karşılığı olarak mutlu sona ulaşmışlardır. *Nazîr Dîvânı*'nda bu şahıslar örnek gösterilerek sabredenlerin mutlu sona ulaşacağı vurgulanmıştır.

Hevā-yı vaṣl-ı dildār ile *ṣabr*a bulmadı çāre
Anuñ-çün dāġa düşdi ʿāşıḳ-ı bī-çāredür *Ferhād*
G 106 / 4

Teşne-yāb oldı dil vaʿd-i viṣāl-i yār ile
Ḥiṣṣe-dār olalı *ṣabr*-ı ḥażret-i *Eyyüb*den
G 601 / 6

Ṣabr iden ḥażret-i *Yaʿḳūb* gibi hicrāna
Vāṣıl-ı Yūsuf-ı Kenʿān olur inşāallāh
G 705 / 3

3.6. Tevekkül ve Kanâat

Tevekkül ve kanâat birbirlerine yakın anlamlı iki kelimedir. Tevekkül, bütün işlerde Allah'ı vekil tayin etmek ve gerekli tedbirleri aldıktan sonra işin sonunu Allah'a bırakmak anlamına gelirken; kanâat, Allah'ın tayin ettiği şeylerle yetinmek ve başka şeylere ihtiyaç duymamak demektir.

İşiñ altūn idem dirsen Naẓīrā gel *tevekkül*le
Ḳanāʿat küşesin bekle olup her kārdan fāriġ
G 436 / 5

Bu dünyada kanâat sahibi olmak, hırs ve tamâ ile hareket etmemek gerektiği vurgulanmış, böyle yapanların daha sonra karşılaşacakları güzelliklerden mahrum olacakları ifade edilmiştir.

Naḫl-i ümīde destüñ uzatma tamaʿ ile
Var mīve-çīn-i bāġ-ı ferāġ u *ḳanāʿat* ol
G 520 / 3

3.7. Şükür ve Hamd

Şükür, yapılan iyiliği övmek, nimeti dile getirmek, iyiliği yapanı övme gibi anlamlara gelmektedir. Kul Allah'ın lûtuf ve nimetlerini dile getirir ve onu överse

şükretmiş olur. Bunun karşılığı küfrân-ı nimettir. Küfrân-ı nimet ise nimetin kıymetini bilmemek demektir. İnsanın hâle rızâ gösterip her hâline bol bol şükr etmesi gerektiği vurgulanmıştır. Hatta bu şükür, sadece dille değil bütün azalarla, hâl diliyle de yapılmalıdır.

Ḥamd ü s̱enāyı ḥāline vird eyleyüp müdām
Ẕikr-i Ḫudāyı ḥāṣılı kār eyle dā'imā
G 1 / 2

Şükrü eda edilmesi gereken birçok nimetin olduğu görülür. Mevlâ nakış nakış güzellikleri işlemiştir. Her taraftan onun kerem ü fazlı gözükmektedir. Yine her nakışta Allah Teâlâ arz-ı cemâl etmektedir. Âlem lütf-ı Hakla taze can bulmuştur.

Bi-*ḥamd*i'llāh ki ʿālem lûṭf-ı Ḥaḳla tāze cān buldı
Sürūr u ẕevḳ ü şevḳi dilde herkes rāyegān buldı
G 789 / 1

Bi-*ḥamd*i'lllāh baña her yüzün ol ʿarż-ı cemāl itdi
Ṣafāda ẕevḳ-i ḫāṭırla temāşāsındayam ḥalā
G 24 / 9

3.8. Fakr

Yoksulluk, dervîşlik, sâlikin hiçbir şeye malik ve sahip olmadığının şuurunda olması, herşeyin gerçek malik ve sahibinin Allah olduğunu idrak etmesidir. Sâlikin kendisini daima Allah'a muhtaç bilmesi, Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı olmadığını kavramasıdır. Allah Teâlâ lûtuf ve ihsanda tektir. Buna karşı kul onun karşısında acziyetini ifade ederek onun lütfundan istifade eder.

Ente fi'l-lûṭfi vaḥīdün ene fi'l-faḳri ferīd
Yessera'llāhu mulāḳātin ferīdün li-vaḥīd
Mf 123

Fakr anlayışını benimseyip içselleştirmiş olanlar, aynı zamanda fenâya da ulaşmış olanlardır. Çünkü onlar hiçbir şeyin gerçekte var olmadığını ve kendi mevcutiyetlerinin sonlu oluşunu idrak etmiş durumdadırlar.

Visāle nāil olur ʿāḳibet-endīşleri ey dil
Ḫulūṣ ile ider ẕikri heme dervīşleri ey dil
Fenāya vāṣıl olur *faḳr*-ile dil-pīşleri ey dil
Bu erbābuñ melālet üzredür her işleri ey dil
Anuñ-çün ehl-i ʿaşḳuñ reh-nümāsı Gülşenīlerdür
Ms 32 / 2

3.9. Kabz u Bast

Kabz, Arapça tutmayı ifade eden bir kelimedir. Daralma, kapanma gibi manaları da vardır. Bast ise kabzın tersidir. Bu iki terim genellikle birlikte kullanılır. Bu durumda kabz u bast, sâlikte bulunan iki zıt hâli anlatır. Biri emin olunan şeyden korkmak, diğeri korkulan şeyden feraha çıkmak ve ondan emin olmak anlamlarını ihtiva eder. Sûfîler kabz ile korkuyu, bast ile de ümidi kastederler. Allah'ın tehdidinden korkan sûfî, kabz hâlinde olur. Kabz u bast rızk için de söz konusudur. Rızkın azalmasına kabz genişlemesine ise bast hâli denir. Bu âlemde kabz ve bast hâli sürekli yaşanan bir hâldir. Âlem bazen kabz bazen bast durumundadır.

Taḳallübden degildür ḥāl-i ʿālem yeksere ḥālī
Gehī *ḳabż* u gehī *basṭ* iledür bi'l-cümle aḥvāli
G 780 / 1

Kabzı da bastı da yaratan Allah Teâlâ'dır. Bunu bilmek ve buna göre hareket etmek gerekir. Bunu anlamayanlar yollarını şaşırmışlardır.

Ḳabż u *basṭ*ın ḫālıḳı Allāhdur
Her ki fehm itmez anı gümrāhdur
G 215 / 1

3.10. Cem ve Fark

Cem toplanma fark ise ayrılmak demektir. Cem Hakk'ı halksız temaşa etme, halkı değil sadece Hakk'ı seyretme, bütün eşya ve varlıkların Allah sayesinde mevcut olduklarını görme, her şeyi Allah'tan bilme demektir. Fark mâsivâyı görmek, cem mâsivâyı Allah'la kâim olarak görmek, cemü'l-cem ise Hak'tan başka hiçbir şeyi görmemek hâlidir. Cem ve fark makâmına ulaşanlar aynı zamanda irfana da ulaşmışlardır.

Cemʿ idüp ḫılḳat ile *farḳ* idegör ḳudret ile
Cümlenüñ ḥālini bil ḥāṣıl ola tā ʿirfān
Kt 71 / 2

Tasavvufî makâmlardan bir tanesi de cem ve fark makâmıdır. Cem makâmı, öncesiz (kadîm) ile sonradan olan (hâdis) arasındaki ayrılığın kalkmasıdır. Fark ise bunun tersidir. Tasavvuf literatüründe önemli konulardan bir tanesi olan bu anlayış, Nazîr tarafında şu şekilde ifade edilmiştir.

Maḳām-ı cemde ḥālā vāṣıl oldı farḳı terk itdi
Cihānuñ cümle-i bāy u gedāsın bir bilür göñlüm
G 561 / 3

3.11. Fenâ-Bekâ

Fenâ, yokluk, hiçlik gibi anlamlara gelmektedir. Nesnelerin sûfînin gözünde yok olmasına denir. Zıddı bekâdır. Fenâ hâli kulun benliğinin kaybolması ile tevhîdin gerçekleşmesi demektir. *Fenâ-fi'llâh, fenâ-fi'l-kusûd, fenâ-fi'l-pîr, fenâ-fi'ş-şeyh, fenâ-fi'r-resûl, fenâ-fi'l-vücûd, fenâ-fi'ş-şuhûd ve fenâ-fi'l-aşk* gibi çeşitleri vardır.[79]

Nazîr Dîvânı'nda özellikle âlem ve dünya anlayışları ortaya konulurken, onun fenâ yönü üzerinde fazlaca durulmuş ve birgün yok olacağına vurgu yapılmış, dünya hayatı fenâ bezmi olarak nitelendirilmiştir.

*Fenā*sı ġālib olur yok *beḳā*sı her birinüñ
Bu bezm-i fānīde her şeyden añladıġum
G 542 / 2

Bekâ, fenânın zıddıdır. Kulun kendi nefsânî sıfatlarından sıyrılıp çıkması fenâ, onların yerine Allah'ın sıfat ve vasıflarının geçmesi ise bekâdır. Allah'ta fânî olma hâline fenâ-fi'llâh dendiği gibi Allah'ta bâkî olma hâline de bekâ-bi'llâh denir. *Nazîr Dîvânı*'nda fânî olana değil bâkî olana yönelinmesi gerektiği öğütlenmiştir.

Eyleme aṣlā Naẓīrā iʿtibār
Ol ki *fānī*dür *beḳā*ya kıl şitāb
G 61 / 7

ʿĀlemüñ her ḥāli *fānī*dür Naẓīrā şübhesiz
Sen *beḳā*-bi'llāh ile ol *fānī* efkārın bırak
G 455 / 5

Bekâ kavramı rızâ kavramıyla ilişkilendirilerek, kalplerinde bu fânî âlemin sevgisini taşıyanların bekâya ulaşamayacakları, Allah'ın rızâsına ulaşan âşıkların ehl-i bekâdan olduğu ifade edilmiştir.

Bu *fānī* ʿālemüñ ḥubbı ile zīrā *beḳā* olmaz
Rıżāu'llāha vāṣıl ʿāşıḳān ehl-i *beḳā*dandur
G 141 / 3

79 Cebecioğlu, **a.g.e**., s. 267-270. Ayrıca bkz: Mustafa Kara, "*Tasavvufta Fenâ-Bekâ nazariyesi*", **Fikir ve Sanatta Hareket**, S.14, Nisan 1984, s. 3-9.

İnsan tabiatı gereği fânî bir varlıktır. Fakat diğer canlılardan farklı olarak bekâya ulaşabilme yeteneği sadece insana verilmiştir. Bunun için öncelikle bekâ-bi’llâha ulaşması gerekir.

Velī *fānī*-nümāyem līk ammā
Ne *fānī*yem *beḳā*-bi’llāh resāyem
G 534 / 6

3.12. Seyr ü Sülûk

Hakk’a ermek için bir rehber önderliğinde manevî ve rûhî yolculuğa çıkmak anlamına gelir. Bu yolculuk esnasında sâlik, benliğindeki tüm kötülüklerden temizlenerek varılması gereken menzile ulaşır. Sâlik, bu yolculuk sonunda mürşidinin makâmına ulaşır.

İnsanoğlunun dünyaya gelişine seyr-i nüzûlî, seyr ü sülûk ile tekrar olgunlaşması sürecine de seyr-i urûcî adı verilir. Seyr-i urûcî ifadesi *Nazîr Dîvânı*’nda sık sık tekrar edilmektedir. Gönül kuşu hümâya benzetilerek, seyr-i urûcîde olduğu için lâne kaydından âzâde olduğu ifade edilmiştir.

Lāne ḳaydında degildür mürġ-ı dil mis̱l-i hümā
Māil-i *seyr-i ʿurūcī*dür o miknet istemez
G 381 / 7

Seyr ü sülûka girmiş olan sâlikler, ashab-ı sülûk veya sülûk ashabı gibi kavramlarla ifade edilmekte ve bu şahısların kalplerinde Allah sevgisi, düşüncelerinde de Hakk olduğu bildirilmektedir.

Ḳalb-i *aṣḥāb-ı sülūk*a fikr-i Ḥaḳ ile Naẓīr
Ṣūret-i vāḥid ile cānān gelür cānān gider
G 176 / 8

3.13. Himmet

Himmet, azim, enerji, istek, arzu, meyl, şevk gibi anlamlara gelmektedir. Bir olgunluk hâli veya kulun bir şeyi elde etmek için kalbinin bütün gücüyle Hakk’a yönelmesidir. Allah’ın icâbeti sonucu vukû bulur, tesir Allah’tandır. Kul dua ile vasıta olur. Allah fiili gerçekleştirir. Kul bir fiilin gerçekleşmesinde bütün gayretini göstermeli

himmet ile de dua etmelidir. Ancak o zaman Kur'ân'da ifade edilen "*Kişi için ancak çalıştığının karşılığı vardır.*"[80] âyeti tahakkuk edecektir.

Cedd ü saʿy ü *himmet* ile kıl duʿā
Leyse li'l-insāni illā mā seʿā
G 52 / 4

Himmet kavramı *Nazîr Dîvânı*'nda bazı tabir ve deyimler içerisinde kullanılmıştır. Bunlardan birincisi himmetini âlî tutmak tabiridir. (G 228 / 1) Bir diğeri ise beyt-i berceste olarak kabul edebileceğimiz aşağıdaki beyittir.

Niẓām-ı ḥāle cedd ü saʿy ü *himmet* bil ki ġafletdür
ʿAḳl ile virilmek ẖāric-i ḳānūna ḥikmetdür
G 325 / 1

Livâ-yı himmet, rikâb-ı himmet gibi tamlamaların da kullanıldığı beyitlere rastlamak mümkündür. Bu beyitlerde himmete büyük önem atfeden Nazîr, Allah'a güveni tam bir şâir portresi çizmektedir.

Basduk rikāb-ı *himmet*e Allāh yol vire
Bindük semend-i ġayrete çıkduk seyyāḥate
G 701 / 5

3.14. Nefs

Nefs, birkaç farklı manayı ifade etmektedir. Bunlardan birincisi can, benlik ve rûh aşağı duygular anlamıdır. Kulun kötü huyları veya çirkin vasıfları, kötü his ve huyların mahalli olan latife, cism-i latif.[81] Bu anlamdaki nefs kişinin en büyük düşmanı olduğundan onu ezmek, kırmak ve onunla mücadele etmek gerekir.

Diğer bir anlamı ise, insanın zatı veya mahiyetidir. Bu bağlamda Hz. Peygambere atfedilen "*nefsini bilen, rabbini bilir.*"[82] sözü özellikle tasavvuf çevrelerinde bir düstur hâline gelmiştir. İnsandaki rahmânî yönü ifade eder. Çünkü insana Allah'tan bir rûh üflenmiştir.

Nazîr Dîvânı'nda nefs, bütün mutasavvıf şâirlerde olduğu gibi yerilen bir olgudur. Nefs, şeytan ve heva ile birlikte yol kesen, can alan bir eşkiya grubu olarak anlatılmıştır.

---

80 Necm, 53 / 39.

81 Nefs kelimesinin anlamları için bkz: M. Ali Aynî, "*Nefs Kelimesinin Manaları*", **Dâru'l-fünûn İlâhiyat Fakültesi Mecmûası**, S.14, İstanbul 1930, s. 46-52.

82 El-Aclûnî, **a.g.e.**, C.II, s. 262.

Bunların başı “lâ” kılıcı ile yani kelime-i tevhîd ile kesilmelidir. Nefs aynı zamanda yalancının biridir. Hep insanı kandırır ve onu kötülüklere sevkeder. İnsanları bela, musibet ve mihnetlere sokar. Ancak rûhlarına hakim olup, nefsine ve hevasına gâlib olabilenler, bu âlemde kemale ulaşmışlar, insan-ı kâmil olmuşlardır.

Rūḥı *nefs*iyle hevāsına anuñ ġālib olup
Bezm-i dünyānuñ ola bir ferd-i kāmil ādemi
G 817 / 3

Nefs-i emmâre, nefs-i levvâme, nefs-i mülhime, nefs-i mutmaine…vb. gibi çeşitli makâmları olan nefs, yaptığımız bütün amellerin kaynağı kabul edilerek, kıyâmet günü sorumlu tutulacaktır. Selamet bulmak isteyenler, nefsin en alt makâmından en üst makâmına doğru tırmanmak zorundadırlar. Nefsin bir başka vasfı ise dûn(alçak)dur.

Terk-i ifsād idegör ey *nefs-i dūn*
Didiler *ḳad żalle ḳavmün müfsidūn*
Mf 48

Nazîr Dîvânı’nda nefs kavramı müstakil kullanımlarının yanı sıra çoğu zaman da heva ve şeytan kelimeleriyle birlikte kullanılmaktadır. İnsanı yoldan çıkarmak ortak paydasında buluşan bu mefhûmlar, bu kötü vasıfları dolayısıyla bir arada kullanılmaktadırlar.

Murāduñ her ne ise eyle ammā kim ṣaḳuñ kendin
Seni yardan atar *nefs ü hevā* mekr-i cihān zīrā
G 26 / 3

Cürm ü ʿiṣyān-ile ālūdelerüz ʿālemde
Yolımuz urdı bizüm *nefs*-ile *şeyṭān u hevā*
N 10 / 5

3.15. Lütuf, İhsân ve Kerem

Hemen hemen hepsi, yardım, inâyet ve iyilik gibi anlamlarda kullanılan lütuf, ihsan ve kerem, Allah’ın sonsuz, bitmeyen hazineleri olarak takdim edilmiştir. Fakat kulun bu hazineden yardım alabilmesi için bazı görevlerini yerine getirmesi zorunludur. Bunların başında ise dua etmek gelir. Yine kendisine verilen şeylere karşı nankörlük etmeyip şükr etmesini bilmeli, yardımın arkasındaki elin sahibini hatırından hiç çıkarmamalı, onu daima zikretmelidir. İnsan vefat ettiğinde yaptığı iyilikler bittiği hâlde, Allah’ın lûtuf ve ihsanı kıyâmete kadar devam edecektir.

Elem çekme göñül *lûṭf*-ı ilāhī bī-nihāyetdür
ʿİnāyet merḥamet şefḳat kerem bī-ḥad ʿināyetdür
Kt 108 / 1

İnsanoğlunun aldığı her nefes bile bir ihsandır. İşte bu gerçeği inkar edenler yanılırlar. İnsan bazen kendisi için kötü gibi görünen lûtuf ve ihsanlara da mazhar olur. Bu nedenle cevr ü cefaya uğradığını düşünür. Fakat daha sonradan bu lûtuf ve ihsanın kendisi için hayırlı olduğunu müşahede eder.

Cevr ider ẓan eyler idük evvelā
Ḥamdülillāh maẓhar-ı *iḥsān*ıyuz
G 352 / 2

Allah'ın merhameti, onun en büyük lûtuf ve keremlerden bir tanesidir. Allah, kullarınının işlediği suçları bağışlar, onları affeder. Böylece onlara lütfetmiş olur.

Lûṭf u *iḥsān* u *kerem* ḥaddi bulunmaz anda
Saña da merḥameti elbet ider n'oldı saña
G 16 / 2

Bu kavramlar sevgili ile âşığı arasındaki ilişkiye de konu olmuşlardır. Âşık sevgilisinin başkalarına hep lûtuflarda bulunduğunu, kendisine ise sürekli cevr ü cefa ettiğini düşünür. Sevgilinin bir yan bakışı bile iltifat kabul edilir ve âşığı sevince boğar. Fakat âşık, sevgilinin bu iltifatından şımarmamalı, her zaman ihtiyatlı davranmalıdır. Çünkü sevgilinin iltifatını kaybetmek en büyük tehlikedir.

İdersüñ ġayra *lûṭf*-ı bī-şumār ammā ki sulṭānum
Baña iḥsān olan her dem sitem cevr ü cefādur hep
G 55 / 3

Gāhi nigāh-ı *lûṭf*uña maẓhar idüp beni
Dā'im cefā vü cevrüñi görme revā baña
G 5 / 4

Seher vakitleri lütuf ve ihsan vaktidir. Bu vakitte âşıklar uyanık bulunurlar ve Hakk'a duâ ederek dilekte bulunurlar. Seher vakitlerinde yapılan bu duâ ve dilekler geri çevrilmez ve kabul edilir.

Naẓīrānuñ sımāḫ-ı cān-ile gūş eyle bu pendin
Efendüm pādişāhum l*ûṭf* u *iḥsān* vaḳti tenhādur
G 232 / 12
Tażarruʿla ḫulūṣ eyle seḥerler ʿarż-ı ḥācet kıl
Ḥabību'llāha pek yalvar irersin *lûṭf* u *iḥsāna*
G 710 / 5

3.16. Vuslat

Vuslat, ulaşmak, erişmek, ermek anlamlarına gelmektedir. *Nazîr Dîvânı*'nda vuslatı ifade eden diğer bir kelime de aynı kökten gelen *visal* kelimesidir. Tasavvuf literatüründe seyr ü sülûku tamamlamak, Hakk'a ermek, olgunlaşmak gibi anlamlara gelmektedir. Vuslat, âşığın veya sâlikin arzu ettiği en önemli şeylerden bir tanesidir. Âşık bu yoldaki cevr ü cefaya katlanır ve sevgilinin verdiği sözleri tutmasını ister.

Cevr ü sitemle eyleme cānā cefā baña
Vaᶜd-i *viṣāl* itmişidüñ kıl vefā baña
G 5 / 1

Âşık bu yolda can feda etmekten çekinmez. Gönül kuşu vuslat arzusuyla uçmakta, sevgili de onu avlamak için sanatlar icad etmektedir. Bülbül vuslat arzusuyla yanan âşığın en güzel prototipidir. Vuslatın zıddı hecr veya hicrandır. Sevgili vuslatını hicranı içine gizlemiştir. Hicran ile vuslatı telmih etmektedir. Bu sırrı anlamak gerekir.

Fehm it rumūz-ı hecrini *vuṣlat* diler iseñ
Telmīḥ ider *viṣāl*ini ṣāḥib-firāset ol
G 518 / 4

Âşığa cennetin hûrileri bile tarif edilse o bunu önemsemez. Çünkü o sevgilinin vuslatı arzusuna kapılmıştır. Sevgili çeşm-i pür-gûyı ile âşığa vuslatlar îmâ eder fakat bir türlü vuslatını nasip etmez. Âşık sevgilinin vuslatı arzusuyla deliye dönmüştür.

Hevā-yı *vuṣlat*ı ile Naẓīrā
Dil-i ᶜuşşāḳa müstevlā cünūndur
G 123 / 6

Âşık vuslat arzusuyla yanar ve sevgilinin yüzünü hep hayalinde tutarak avunur. Bir gün mutlaka sevgilisine kavuşacağı arzusu ile yaşar. Bu ümit onu hayata bağlayan tek sebeptir. Çünkü sevgili vuslatını va'd etmiştir.

Bizi ġam öldürürdi vaᶜd-i dildār olmasa māniᶜ
Çıkardı cān ümīd-i *vuṣlat*-ı yār olmasa māniᶜ
G 431 / 1

Ey ṭālib olan *vaṣlına* gül yüzlü nigāruñ
Ümīdüñi kaṭᶜ eyleme *el-leyletü ḥublā*
G 28 / 4

Bu âlemde vuslat hevesiyle nice âşıklar perişan olmuş, nice meclisler dağılmıştır. Durum böyle olsa bile, geçlik çağından ölünceye kadar vuslat arzusu içerisinde olmak gerekir. Çünkü sevgilinin vuslatını arzu etmek, hayatın anlamıdır.

Vuṣlat hevesiyle niceler oldı perīşān
Çok meclis-i üns āḫir ü encāmını gördük
G 476 / 3

Ḫaṭ-āver olmadan idegör bezl-i *vuṣlat*ı
Cānā senüñ de sīb-i ʿiẕāruñ ḫaṭālanur
G 143 / 5

Mâsivâ, vuslat yolu üzerindeki dikenler mesabesindedir. Ona rağbet etmeyip vuslat-ı canana yönelmek gerekir. İnsanı vuslata götüren bir diğer yol da bu âlemde gayret, çalışma ve rızâ sahibi olmaktır.

Mā-sivā fikrini terk eyle Naẓīrā zīrā
Saña ʿālemde hemān *vuṣlat*-ı cānāne yeter
G 295 / 5

Cedd ü saʿy ile rıżā ṣāḥibi ol ʿālemde
Cümle merdān-ı ilāhīye o *vuṣlat* yolıdur
G 331 / 4

Âşıkların vuslatına engel olmak büyük günahlardandır. Böyle davrananlara iki cihanda mağfiret ve rahmet yoktur.

ʿUşşāḳ-ı zāra māniʿ-i *vuṣlat* olanlara
İki cihānda maġfiret ü raḥmet olmasun
G 648 / 4

3.17. Terk

Bırakmak, terketmek anlamındadır ve tasavvufî bir makâmdır. Terkin dört şekli vardır. *Terk-i dünya, terk-i ukbâ, terk-i hestî (varlık), terk-i terk*. Fakr ve fenâ ehli dervîşlerin başlarına giydikleri taç ve külâhlar üzerinde, dikey iniş şeklinde alametler olurdu. İşte bu dilim dilim görüntü veren alametlere de terk veya terek adı verilir. Bu dilim sayısı tarîkatlara göre değişirdi.[83]

Nazîr Dîvânı'nda terk konusu üzerinde geniş bir şekilde durulmuş, pek çok yerde terk kavramı ve nelerin terk edilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Şâirin mutasavvıf kimliğini bütün açıklığı ile yansıtan bu terklerin başında canı, başı, (Ms 50 / 4), mâsivâ sevgisini (G 86 / 5), heva ve hevese meyli terk gelmektedir. Çünkü heva ve heveslerine meyledenler, fenâ bezmine aldanıp, zarara uğrayanlardır.

---

[83] Tarîkat giyim ve kuşamı için bkz: Nurhan Atasoy, **Derviş Çeyizi: Türkiye'de Tarikat Giyim-Kuşam Tarihi**, KTB Yay., İstanbul 2000.

Fenā bezmine aldanma hevāya meyli *terk* eyle
Beḳā fikr itme ʿālemde zemīn ü āsumān kalmaz
G 362 / 4

İnsan bu âlemde yaşadığı müddetçe bir takım istek ve arzuların esiri olarak yaşar. Bunlara maksat, murad ve matlab gibi isimler verilmiştir. Bunları da terk edip kayıttan ve esaretten kurtulmak gerekir. Bu kayıt ve esaret hâli kaldırılmadan azad olmak mümkün değildir.

Maṭlabum ancaḳ odur bezm-i cihān içre benüm
Ġayrı maṭlabları *terk* eyleyüp oldum āzād
G 112 / 4

Nazîr Dîvânı'nda terk edilmesi istenen diğer şeyler de şunlardır: Dar u diyarı terk (G 114 / 4), zıll (gölge) konumunda olan sûret-i mevhûmîyi terk edip, sîrete yönelmek (G 216 / 1), şöhreti terk (G 382 / 5), aşk-ı mecâzîyi (beşerî aşk) terk (G 445 / 5), Asla yönelip fer'i terk (G 511 / 2), yara yönelip ağyârı terk (G 525 / 5), kuru lafları terk (G 711 / 4), mazi ve müstakbel kaygısını terk (G 711 / 5), faydasız fiileri terk (G 780 / 8) ve bozgunculuğu terk.

Terk-i ifsād idegör ey nefs-i dūn
Didiler *ḳad żalle ḳavmün müfsidūn*
Mf 48

Yukarıda sayılan şeyleri terk edebilmeyi gerçekleştirenler, hakikatı anlama yolunda önemli mesafe katetmişlerdir. (G 220 / 4), Hümâ kuşu, lane ve ab u tane kaydını terk ettiği için adı devletle birlikte anılır olmuştur. Bu nedenle hümâ-sifat olmak gerekir.

Terk itdi lāne ḳaydı ile āb u dāneyi
Gör kim hümāyı devlet-ile ittiḥād ider
G 125 / 3

3.18. Sekr ve Sahv

Sekr, sarhoşluk, kendinden geçme gibi hâlleri ifade etmektedir. Sahv ise bunun zıddıdır ve ayılma, kendine gelme demektir. Sâlik yaşadığı bazı tecrübeler sonucu manevî sarhoşluğa tutulur. Bu duruma sekr hâli adı verilir. Sâlikin bu manevî sarhoşluk hâlinden kurtularak kendine gelmesine, şuur ve idrak hâline dönmesine ise sahv hâli adı verilir.

Sâlike manevî sarhoşluk, sevgilinin güzelliğini temaşa ederken veya sevgiliyle buluşup onun dudağındaki şarabı içerken gelir. (G 241 / 4) Bu anlatım, mecâzî bir

anlatımdır ve burada kasıt Allah Teâlâ'dır. Yine âşık sarhoş gözlerinin önünde sevgilinin hayalini tasavvur etmektedir.

Perde olmaz dūdī-i ẕātuñ baña bir vech-ile
Kim ḫayālüñle ḥużūr-ı çeşm-i *sekrān*umdasuñ
G 489 / 2

Nazîr Dîvânı'nda sahv ise bir yerde, Nazîr İbrahim'in şeyhi Hasan Sezâî Efendi'nin bir gazeline yazdığı tahmiste geçmektedir. Bu bendde irfana ulaşmanın yolu anlatılırken sahib-i sahv olmak da dile getirilmiştir.

Ẕikr-i Ḥaḳḳı dā'imā sehv eyleyen
Māsıd olur fikrini nehv eyleyen
Kendü ẕātın ṣāḥib-i *ṣaḥv* eyleyen
Cehl-i ẕāta ʿilmini maḥv eyleyen
Bī-taʿallüm maẓhar-ı ʿirfān olur
Ms 57 / 2

3.19. Riyâzet

İdman, eğitme, terbiye ve ıslah etme, boyun eğdirme, çekici ama zararlı şeylerden uzak kalmaya, zor ama faydalı şeyleri yapmaya kendini alıştırma gibi anlamları vardır. Az yemek, az konuşmak ve az uyumak nefsi terbiye etme yolunda önemli adımlardır. Tasavvuf düşüncesinde nefs ilk başta pistir ve eğitilerek temizlenir. Çile çekmek, erbain çıkarmak, sefere çıkmak ve inzivaya çekilmek riyâzet şekillerindendir. Kur'ân-ı Kerîm'de "*Nefsini eğiten kurtulur, kirleten hüsrana uğrar*."[84] âyeti ile bu hususa işaret edilmiştir. Nefsi ibadete alıştırmak üzere eğitmek de, riyâzet şekillerindendir. Nefis cihadı bir ömür boyu sürer. Bu yüzden sûfîler tasavvufu, "*barışı olmayan savaş*" olarak nitelendirmişlerdir.

Nazîr Dîvânı'nda riyâzetin neliği üzerinde pek fazla durulmaz. Buna karşın iki çiçek, durumları dolayısıyla teşhis sanatı yapılarak dervîşe benzetilmiş ve riyâzette oldukları ifade edilmiştir. Bunlardan birincisi bir köşede boynunu eğmiş oturan sünbüldür. Sünbül dertlidir ve piyaz ile kanâat etmektedir. Diğeri ise suda yaşayan ve riyâzetten dolayı yüzü sararan nilüferdir.

---

84 Şems, 9 / 10.

Riyāżet ehlidür perhīz ider bir derdi var anuñ
Anuñ-çün bir piyāz ile ḳanaʿat eyledi sünbül
K 9 / 6

*Riyāżet*den sararmış rū-yı nilüfer ʿibādetle
Ṭahāret üzredür cūda dem-ā-dem tāzeden tāze
G 708 / 12

3.20. Sıdk

Doğruluk, güven, mahv olmak sözkonusu olan yerlerde bile hak olanı söylemek, Kişinin itikadında şüphe, hâlinde leke ve davranışlarında kusur olmaması gibi anlamlara gelmektedir. Yalandan başka bir şeyin insanı kurtaramayacağı hâllerde dahi doğruluktan ayrılmamaktır.

Nazîr Dîvânı'nda sıdk ve sadakata büyük önem verilmiş, bununla ilgili pek çok tavsiyede bulunulmuştur. Sıdk ve ihlas ile hareket etmenin gereği pek çok yerde vurgulanmıştır. (G 318 / 1)

Ṣıdḳ u ḫulūṣı kār idegör dā'imā göñül
Zīrā ki ʿadne ḥubb-ı riyāset komaz seni
G 775 / 2

Sıdk ile Hakk'ın dergahını bekleyen, ona secde edenler her merama nâil olurlar. Aşkta da sadakat göstermek gerekir. Zira en güzel makâmlardan biri âşık-ı sâdık makâmıdır.

Kārını *ṣıdḳ* ile eyle ʿāşıḳ-ı *ṣādıḳ* olup
Ey Naẓīrā ʿaşḳ-ile aġyārı terk it yārı al
G 525 / 5

Hakk'ın emirlerini sıdk ile yerine getirmek lazımdır. (G 52 / 3) Doğru sözlülük sıdkın ve sadakatın en önemli göstergelerindendir. (G 806 / 4) İslam tarihinde sıdkın sembolü hâline gelmiş isim Hz. Ebû Bekir'dir. Kendisine Hz. Peygamberi koşulsuz tasdik ettiği ve güvendiği için "*sıddîk*" lakabı verilmiştir.

Ṣadāḳat evvelā *Ṣıddīḳ*-i ekberde olup ẓāhir
ʿAdālet oldı Fārūḳ ile ẓamm ile bāhir
Kt 8 / 1

İslam kültür ve medeniyetinde bir anlayış olarak iki çeşit sabah aydınlığı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi subh-ı sâdık (gerçek sabah aydınlığı) diğeri subh-ı kâzib (geçici, yalancı aydınlık). *Nazîr Dîvânı*'nda da subh-ı sâdık kavramına yer

verilmiş ve onun âlemi aydınlatan yönü ile doğruluğun faydaları arasında ilişki kurulmuştur.

*Ṣubḥ-ı ṣādıḳ*la yine rūşen olup bezm-i cihān
Fikr-i fāsid ile kāsidler olup kāra revān
G 595 / 1

Sıdk ile daire-i tevhîde girmek gerektiği vurgulanmış (Kt 66 / 1), bu âlemde gönle ancak doğruluğun safa-bahş olabileceği ifade edilmiştir. (G 325 / 5) Yine sadakatla sevgili yolunda can vermenin, vuslat kapılarını aralamak olduğu belirtilmiştir.

Fedā-yı cān iden yolında cānānuñ *ṣadāḳat*le
Olur nāil ṣafā-yı vaṣla ʿizzetle saʿādetle
Mf 219

Sadakat, güven anlamında da kullanılmıştır. Bu bağlamda Nazîr bu âlemin güzelliklerine güven olmayacağını belirtir ve sâliki uyarır. Zira bu âlemin güzellikleri pek çok açıdan sâliki yolundan alıkoyar. Onlara aldanmak, mâsivâ sevgisine tutulmak demektir. Bu ise Allah'ı hatırdan çıkarmak anlamına gelir. Üstelik bu güzellikler fânîdir. Sâlik bu güzelliklere kapıldığı zaman bâkî olan yerine fânî olanı tercih etmiş olur ve böylece aldanır. Seyr ü sülûk yolunda büyük yara alır.

Ter-dāmenān-ı ʿālemin olmaz *ṣadāḳat*i
Ḳavlinde bakma gün-ile aṣlā ʿıfāfına
G 682 / 3

3.21. Keşf ve Kerâmet

Keşf, açığa çıkarma, örtülü olanı açma, sezme, tahmin etme gibi anlamlara gelmektedir. Terim anlamı ise; bir şeyi örten perdenin kalkmasıdır. Aynı kökten türetilen mükâşefe ise hakikatleri görmek anlamındadır ve maddî değil manevî gözle olur. Basar gözü ile basiret gözü aynı anlamda değildir. İlkiyle madde, ikincisiyle mana görülür. Kur'ân ve sünnet ile çelişmeyen keşf, haktır. Gerçek mürîd keşf peşinde değil, Kur'ân ve sünnet peşinde koşar. Sûfîlere göre kitap ve sünnete uymayan keşf ile amel edilmez. Keşf-i manevî ve keşf-i hissî olmak üzere iki çeşidi vardır.

Kerâmet ise, peygamberlik iddiası olmaksızın bir kişide harikulade bir hâlin zuhûr etmesidir. Zira peygamberlerin gösterdiği harikulade hâllere mucize adı verilir. Eğer kendisinden bu hâl zuhûr eden kimse amel-i salih sahibi değilse, gösterdiği harikulade

hâl istidrac adını alır. Sûfîler kerâmeti, istikamet olarak anlarlar. Su üstünde yürümek, ateşte yanmamak gibi kerâmetlere ise pek önem vermezler.

Keşf ve kerâmet sûfîlerce bir kimsenin olgunluğuna işaret değildir. Çünkü istidrac da vardır. Bu nedenle keşf ve kerâmete fazla önem verilmez. Hatta onun gizlenmesi gerekir. Keşf ve kerâmetini anlatanlar sırrı fâş etmiş olur. (G 159 / 1) Böylelerine kerâmeti kendinden menkul adı verilir. Yine sûfîler kerâmetin ilahi bir tuzak olmasından korkarlar.

Olam dirseñ eger ṣūrī vü maʿnīde selāmetde
Düşüp kalma hevā-yı nefs-ile *dām-ı kerāmetde*
Velīler zümresiyle olasuñ rūz-ı ḳıyāmetde
Selāmet ister iseñ var otur ṣadr-ı melāmetde
Olur bāṭında iḳbālüñ olursa ẓāhir edbāruñ
Ms 21 / 2

Sûfîlerce bir gönle girip, bir gönül kazanmak keşf ve kerâmetten daha önemlidir. Bu nedenle her ortamda kendi keşf ve kerâmetini ızhar edenler zâhid, yani ham softa, kaba yobaz olarak isimlendirilmişlerdir. Bu türden olanlar bu hareketlerinden dolayı azarlanırlar.

Ol āfitāb-ı ḥüsn-ile germ-ülfetüz bu gün
Basdurma ṣūfī ṣoḥbeti *keşf ü kerāmete*
G 701 / 4

Hz. Süleyman'ın Sebe melikesi Belkıs ile olan diyaloğunda, Belkıs'ın tahtının Hz. Süleyman'ın sarayına getirilişi, Hz. Süleyman bir peygamber olmasına rağmen kerâmet olarak takdim edilmiş ve bunun Allah'ın bir lütfu olduğu vurgulanmıştır.

Çi şud iḥżār-ı Belḳıs-ı Süleymān ehl-i ʿirfān rā
Kerāmet lûṭf u iḥsān u kerem şud müsteʿidān rā
Kt 143 / 2

3.22. Halvet

Halvet kelime anlamı olarak tenha, tenhaya çekilmek, yalnızlık ve yalnız kalma anlamına gelen, günahtan korunmak ve daha iyi ibadet etmek için ıssız yerlerde yaşamayı tercih etmek anlamında bir tasavvuf terimidir. Halk arasında kırk günlük halvet eğitimine çile, tekkelerde halvete girilen halvethânelere ise çilehâne adı verilir. Erbain, nısıf ve rub' olmak üzere üç çeşit halvet vardır. Tekkelerde halvet, genellikle kırk gün sürdüğü için buna "*erbain çıkarmak*" denilmektedir. Erbainde Ramazan'dan on

gün önce halvete girilir ve halvet otuz gün boyunca devam eder. Bu müddet içinde dervîş, zarurî hâller haricinde dışarı çıkmaz. Kırk gün dolunca, bayram sabahı erbainini tamamlayan dervîş şeyhinin karşısına ilahilerle, dualarla yüzü peçeli bir şekilde törenle çıkar. Halvet süresince dervîş hergün şerbet ve yaklaşık 50 gram yufkayla karnını doyurur. Nısıf halvet yirmi gün, rub' halvet on gün sürer. Halvete girenlerin masraflarını şeyhin kendisi karşılar.[85]

Halvetiye tarîkatının önemli kollarından biri olan Gülşeniye tarîkatı müntesibi Nazîr İbrahim de *Dîvân*'ında halvet kavramına gerekli önemi vermiştir. O, yar ile tenhada sohbet edebilmek ve bundan keyif alabimenin yolunun, âşıklar dergahında halvete girmekten geçtiğini ifade etmektedir.

Ṣafā-yāb olmak-içün yār ile tenhāda ṣoḥbetle
Nice dem ḫānikāh-ı ʿāşıḳānda *ḫalvet*üm vardur
G 131 / 4

Tasavvufta esas olan halvet, uzlete çekilerek yapılandan ziyade "*halvet der-encümen*" ilkesinin ifade ettiği halkın arasında halveti yaşamak, halkın içinde Hakla birlikte olmak, "*el kârda gönül yarda*" anlayışını gerçekleştirmektir.

Ḥużūr u *Ḫalvet*-i dil *encümende* mümkindür
Ki fikr-i ẕikr-i dilārā süḫanda mümkindür
G 139 / 1

Bu nedenle halvetin yeri tenha bir dağ başı veya bir çilehâne odası değil, bizzat gönüldür. Gönül bir halvethâneye dönüştürülmeli, sevgilinin hayali ile halvete girilmeli, bu nazik misafir incitilmemelidir.

Olur *ḫalvet*-serā-yı dilde mihmān gāhice cānān
Müsāfirde olursa ġayri ġam ol zamān almaz
G 383 / 4

Müsāfire olursa ġayrı ġam olmaz ki töhmetdür
Naẓīrā göñlimüz zīrā ḫayāl-i yāre *ḫalvet*dür
Mf 77

Gönülde her zaman sevgiliyi misafir edenler, onun hayalini taşıyanlar aynı zamanda tevhîde ulaşmış olanlardır. (G 530 / 4) Böyle kimseleri gökte Hz. Îsâ bile kıskanmaktadır.

---

[85] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s. 321-323. Ayrıca bkz: Süleyman Uludağ, "*Halvet*", **DİA**, C.XV, İstanbul 1997, s. 386.

Reşk eyler idi gökde Mesīḥā bize ey dil
Gelse okusa metn-i ḳadeḥ *ḫalvet*imüzde
G 689 / 2

3.23. Havf ve Recâ

Havf, Allah'tan korkmak, recâ da Allah'ın rahmetini ümit etmek demektir. Allah'ın rahmetinden ümidi kesmemek gerekir. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm'in bildirdiğine göre "*Allah'ın rahmetinden ancak sapıklar, kafirler ümit keser*."[86] Allah'tan korkmayıp rahmetini garanti bilmek de yanlıştır. Hadîs-i şerifte buyrulduğuna göre "*her istediğini yapıp, rahmete kavuşmayı ümit eden ahmaktır.*"[87] Orta yol ise ikisi arasında olmaktır. Hz. Peygamber bir başka hadîs-i şerifinde "*Havf ve recâ arasında bulunan mümin, umduğuna kavuşur, korktuğundan emin olur*."[88] buyurmuştur.

İnsan korku ve ümit gel-gitleri arasında bir yaşam sürer. Bazen kabz bazen de bast hâlinde bulunur. Bu hâlden hâle geçiş, insanın psikolojik durumu olarak ifade edilir. Bu gel-gitler sırasında gönül bazen sıkıntıya da düşebilir. Gönülleri tatmine ulaştıracak ve onu bu sıkıntılardan kurtaracak şey ise Allah'ı zikretmektir. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm'de "*Kalpler ancak Allah'ın zikri ile tatmîn olur*."[89] buyurulmuştur.

Gāh *ḫavf* u ḫaşyet ü geh lûṭf-ı dildārı *ümīd*
Fikr-i Ḥaḳla dā'imā eẕkārdur eglencemüz
G 384 / 3

Allah'ın rahmeti geniştir ve mü'minler bu rahmete mazhar olmanın ümidini korkudan daha fazla taşırlar. Daha çok ümid-var olmak gerekir. Eğer böyle olmazsa dünya bir cehenneme dönüşür. Bu nedenle insan ümitlerini taze tutmalıdır.

Ḳaṭʿ-ı ümīd-i viṣāl itmem *recā*dan el çeküp
Vaʿd-i lûṭf-ı yār ile āsāyişüm vardur benüm
G 559 / 6

Nazîr İbrahim de şiirlerinde mü'minlere sık sık bu tavsiyede bulunmuş**,** havf ve recâ arasında fakat her dem rızâda bir hayatı öğütlemiş, kendi güzelliğine ve nefsine aldananların bu esası unutarak zarara uğramamaları gerektiğini vurgulamıştır.

---

86 Hicr, 15 / 56.

87 El-Aclûnî, **a.g.e**., C.II, s. 136.

88 Buhârî, **es-Sahîh**, Kitâbü'r-Rikak 19, C.VII, Tunus-İstanbul 1992, s. 183; Tirmizî, **es-Sünen**, Kitâbü'l-Cenâiz 11, Hadis no: 983, C.III, Tunus-İstanbul 1992, s. 311.

89 Ra'd, 13 / 28.

Aldanma ḥüsne nefsiñe tābiʿ olup şehā
Ḫavf u *recā*da her dem ü her ān rıżā gözet
G 71 / 2

İnsan korkularının temelinde bu dünya hayatında sahip olduğu şeyler vardır. Bu şeyleri kaybetmekten korkar. Hâlbuki tasavvufta Allah dışındaki şeyler mâsivâ olarak kabul edilmiş onlara gönül bağlanmaması öğütlenmiştir. İşte bunu başarabilmiş ve mâsivâdan kurtulabilmiş olanlar Kur'ân'ın ifadesiyle "*lâ havfün aleyhim*"[90] zümresine yani onlar için korku yoktur makâmına ulaşmışlardır. Böylece havf ve recâyı aşmışlar, her türlü korkularını yenmişler ve kurtuluşa ermişlerdir.

Ki *lā ḫavfün ʿaleyhim* zümresine
Olup vāṣıl sivāyı cümle yād it
G 78 / 3

Ki *lā ḫavfün ʿaleyhim* zümresinden olmaġa saʿy it
Naẓīr ʿālemde anlardur heme maḥṣūd olan ancak.
G 456 / 5

3.24. Hikmet

Geniş kapsamlı bir kelime olan hikmet, kullanıldığı yer ve konumlara göre farklı anlamlar ifade eder. Masdar olarak kullanıldığında kötülüğün engellenmesi ve iyiliğin elde edilmesi anlamlarını içerir. Hüküm, hükümet ve ahkam kelimeleri bu anlamlardan türer. Ancak genel anlamının yarar ve güzel bilgi ile salih amel olduğu söylenebilir. Bu da bilgi (ilim) yanında eylemin (amel) hikmeti meydana getiren temel unsurlar arasında yer aldığını göstermektedir.

Hikmet, Bakara sûresinin 96. âyetinde Allah'ın, hikmeti dilediğine vereceği, kendisine hikmet verilen kişiye pek çok hayır verilmiş olduğu belirtilmektedir. Nîsâ sûresinin 113. âyetinde de: "*Allah sana Kitabı ve hikmeti indirdi, sana bilmediğin şeyleri öğretti*" buyurulmaktadır. Bu son âyetin ifadesinden anlaşıldığı üzere hikmet, okuma, öğrenme olmadan Allah tarafından Peygamber'e öğretilen ilahi kitap ve onun içerdiği bilgidir. Bu bilgiyi Hz. Peygamber okuyarak, ya da öğrenerek almamış, Allah katından ona verilmiştir. Dünyaya ve âhirete yararlı olan bilgi odur. Hikmetin başka tanımları da yapılmıştır ama Kur'ân'daki anlamı budur. Hikmet, ledünnî ilim, yakîn ilim, mükaşefe

[90] En'am, 6 / 48.

ilmi, esrar ilmi gibi adlarla da anılır. Hepsinde kasdedilen anlam, Hak tarafından kula verilen bilgi olduğudur.

Bütün peygamberlerin ilmi hikmettir. Çünkü onlar ilimlerini okuma ve öğrenme olmadan almışlardır. Velilerin de derece ve istidadlanna göre hikmetten payları vardır. İstidadı çok olana verilen hikmet de o oranda çoktur. Hudânın bütün yarattığı şeylerde bir hikmet gizlidir. Çünkü dünyada hiçbir şey boşuna yaratılmamıştır. Aynı zamanda dünyada tevhîd esastır bu yaratılan şeyler kendi yaratılış hikmetlerinin yanı sıra Allah'ın birliğini ispat etmektedirler.

Velī̄ var her birinde başka *ḥikmet* başka bir ḥālet
İder birligine dā'im şehādet her biri ḥālā   G 44 / 2

Nazîr İbrahim bir beyitinde hikmetin tanımını yaparak onu, aklın belli bir kurala bağlı olmadan algılayabildiği hakikat olarak ifade eder. Öyleyse hikmet, hâdiselerin arkasındaki gizli manadır. Hikmet ile takdir arasında da yakın ilişki kurulur. Çünkü her şeyin oluşunda bir hikmet gizlidir ve bu oluşa karşı tedbir boş bir uğraştan ibarettir. Hatta bu gayret gaflet olarak nitelendirilir.

Niẓām-ı ḥāle cedd ü saʿy ü himmet bil ki ġafletdür
ʿAḳl ile virilmek ḫāric-i ḳānūna *ḥikmet*dür
G 325 / 1

Bu dünyada olup biten her şeyin hikmetini anlamak, herkes için mümkün değildir. Ancak ârif olarak isimlendirilen şahıslar bu hakikata yaklaşabilirler. Durumun böyle tecellî ediyor olması, kendi içinde bir gizeme sahip olması da bir nevî hikmettir. Aksi takdirde herkesin her şeyi bilmesi bir takım güçlükleri ortaya çıkarır. (Kt 135 / 2) Burada tavsiye edilen tavır, rind anlayışa sahip olarak bazı şeyleri göz ardı etmektir.

Ḥāl ü şānı cümlenüñ taḳdī̄r olınmışdur Naẓī̄r
Rind olup eyle temāşā her biri *ḥikmet*ledür
G 259 / 5

3.25. Firâk

Firâk, hicran, ayrılık, vahdet makâmından ayrı kalmak, visal hâlinde olmamak gibi anlamları haizdir. Vuslatın zıttıdır. Sâlikin aslî vatanı olan gayb ve rûhlar âleminden

ayrılıp bu âleme gelişi sebebiyle oluşan ayrılıktır. Bu âlemden o âleme gitmek ise visaldir.[91]

Tasavvuf inanışına göre insan, bu dünyaya geldiğinde aslında aslî yurdundan, yani rûhlar âleminden ayrılmış olur. O tekrar aslî yurduna dönünceye kadar birtakım güçlüklerden geçecek ve bu güçlükleri başarabildiği ölçüde olgunlaşacak ve insan-ı kâmil makâmına ulaşacaktır. Ölüm bir yok oluş değil, aslî vatana dönüştür. Fakat bu dünya hayatında insan yaşadığı şeylerden muztarib olarak vatan-ı aslîsini özler ve vuslatı arzular. Vuslatın gerçekleşmesi için ise adeta insanın firâk ateşinde pişmesi, olgunlaşması gerekir. Firâk ateşinde yandıkça da ah eder, inler. Öyle ki onun ahları gökyüzüne çıkar.

Medd-i āh-ı dil-i men tā felek-i aṭlas rā
Bā-ġam-ı hecr ü *firāḳ*eş ber-sāyīm imrūz
G 351 / 4

Firâk, ateş ve ah dumanı arasıdaki bağlantı sık sık kurulur. Hatta mübalağa sanatına başvurularak, ayrılık ateşinin cehennem ateşinden daha şiddetli olduğu dile getirilir.

Ol ḳadar ser-germ olup olur ʿalem-gīr-i *firāḳ*
Beñzemez bir dürlü şiddetde aña nār-ı saḳar
G 212 / 2

Firâk, derd ve hasret kelimeleri âşığın rûhî durumunu yansıtan, onun psikolojisini ele veren kelimeler olarak karşımıza çıkar. Çünkü âşık sevgilisinin vuslatı özlemiyle yanmakta, bu nedenle büyük ıztırab çekmektedir. Bu nedenle âşığın gözyaşları akarsulara karışmaktadır. Firâk acısı o kadar şiddetlidir ki, âşığa visal zevkini unutturmuş ve adını ağzına bile aldırmaz olmuştur. (G 105 / 2) Âşık firâk ateşine kendisinin de kapılıp yanacağını ve yok olacağını düşünmektedir.

Nice bağrı yanık ʿāşıḳlaruñ vaṣluñ hevāsıyla
Senüñ nār-ı *firāḳ* u ḥasret ü hecrüñ kül itmişdür
G 304 / 3

Sevgiliye vuslat kolay değildir. Fakat genelde âşıklar bunu kolay zannederek yanılırlar ve kendilerini firâk ateşine atarlar. Meseleyi anladıklarında ise iş işten geçmiş olur.

---

[91] Uludağ, **a.g.e.**, s. 193.

Bu nālişler dile nār-ı *firāḳ*a yandıġındandur
Vuṣūl-i vuṣlat-ı dildārı āsān sandıġındandur
G 306 / 1

Sevgili, âşığı hakkında vuslat veya firâk kararı verebilir. Hem vuslat hem de firâk sevgilinin âşığına oynadığı bir oyun, bir bela ve bir imtihandır. Bu nedenle âşık her iki hâli de hoş karşılamak zorundadır. Özellikle firâktan zevk almasını bilmelidir. Aslında hayat zıtlarda gizlidir. Bu zıtları kendinde cem edebilenler kazanmışlardır. Yani yar ile ağyârı bir görebilen, cevr ü cefa ile mihr ü vefayı bir addeden ve vuslat ile firâkı aynı kabul edebilenler imtihanı kazanmışlardır.

Olur ḳāniᶜ ḫayālüñle göñül meyl-i viṣāl itmez
*Firāḳ*ı ẕevḳini bulmış viṣālüñi ḫayāl itmez
G 385 / 1

O dildāruñ cefāsıyla vefāsın bir bilür göñlüm
*Firāḳ*ıyla viṣāli ibtilāsın bir bilür göñlüm
G 561 / 1

4. TARÎKAT İLE İLGİLİ MEFHÛMLAR

4.1. Mürşid

Arapça, doğru yolu gösteren, uyaran, irşâd eden demektir. Gerçek mürşid Hz. Peygamberdir. Diğer mürşidler, onun manevî mirasını elde etmeğe muvaffak olmuş kişilerdir. Tasavvufî terim olarak, tarîkat lideri anlamındadır. Daha geniş tanımı ile; tasavvuf yolunda kendisinden önceki yetkili kişinin manevî izni ile insanları irşâd eden, doğru yolu gösterip yetiştiren ve olgunlaştıran, tasavvuf terbiyesine ehil kişiye mürşid denilir. Mürşid yerine şeyh, post-nişin, seccade-nişin ifadeleri de kullanılır.[92]

Kişi gireceği tarîkatı ve bağlanacağı mürşidi arayıp bulmalıdır. Çünkü "*şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır*"[93] gibi bir anlayış, kişileri böyle bir arayışa sevketmiştir. Öte yandan tasavvuf da böyle davranılmasını öğütler ve bir mürşide bağlanmayan kimsenin bazı hakikatleri idrak edemeyeceği savunulur.

---

92 Cebecioğlu, **a.g.e**., s. 527; Ayrıca bkz: Süleyman Uludağ, **İslam'da Mürşid ve İrşad Faaliyeti**, İrfan Yay., İstanbul 1975.

93 Bu sözün nasıl anlaşılması gerektiği noktasında bkz: Mehmet Demirci, Sorularla Tasavvuf ve Tarikatler, İstanbul 2001, s. 48-49.

Mürşid-i rāh-ı hüdāyı arayup bulmayan
Vaḥdet-i Ḥaḳdan dile bir ḫaberi olmayan
Baḥr-i ġam ʿaşḳına ġavvāṣ olup dalmayan
Derk idemez nefsini maʿrifeti olmayan
Kuş dilini bilmeyen nice Süleymān olur
Ms 28 / 4

Tarîkata mürşidden el alarak girilir. El alma işi intisâb anlamı taşır. Dolayısıyla mürşid her ne emrederse sâlik onu yerine getirir. Bu şekilde davrananlar sonunda kendileri de mürşidlik makâmına ulaşırlar.

O kim el aldı *mürşid*den ṭarīḳi ibtidāsında
Olur vāṣıl o bezm-i ünse āḫir intihāsında
K 11 / 1

Sâlik mürşidinin emri doğrultusunda ibadetlerini yerine getirir. (G 9 / 4) Onun bütün nasihat ve öğütlerini harfiyen uygular. (G 617 / 4) Vahdet şarabını mürşidin elinden içip kesreti görmez hâle gelir. (G 248 / 3) Âlemdeki esmâ ve müsemmâdan haberdar olur. (G 645 / 1) İşte bu şekilde davrananlar gönül kâbesini kolaylıkla bulanlardır.

Bir *mürşid*e bel bağlayan dā'im rıżāda ağlayan
Rehberle ʿazm-i rāh iden dil Kaʿbesin āsān bulur
G 316 / 3

Mürşid hem kâmil hem de mükemmil olmalıdır. Hem kendisi olgun hem de başkalarını olgunlaştırabilecek yetenekte olmalıdır. Her mürşid, kâmil değildir. İşte bu nedenle Nazîr, zamaneden şikayetle mürşid-i kâmillerin azaldığını şimdi meydanın kâmil olmayan mürşidlere kaldığını bir beytinde ifade etmektedir.

Naẓīrā *mürşid*-i kāmil olanlar gitdi dünyādan
Uçup mürġān-ı ḳudsīler cihānda lāneler kaldı
G 819 / 6

4.2. Mürîd

Mürîd, tasavvuf yolunda bir mürşide intisâb ederek, seyr u sülûk ile manevî makâmlarda yol almak suretiyle, cemal mertebelerine ulaşmak yolunda irade izhar eden kişi demektir. Mürîdler Allah'a yakınlık derecelerine ulaşmak için riyâzet edip mücahedeye girerler. Nefsin isteklerinden kaçınıp istemediklerini yapmaya çalışırlar. Bir kimse bir mürşide biat ederek iradesini izhar etttikten sonra, mürşidin kendisine vereceği tasavvufî talimat olan günlük zikir, tesbihat dersini ifa etmeğe başlamak suretiyle

tasavvuf yolunu adımlamaya başlar. Bu yolun değişik duraklarında mürşidin göstereceği yeni vazifeleri (evrad, halvet, riyâzet vs.) yerine getirmekle yoluna devam eder.[94]

Nazîr Dîvânı'nda mürîd kavramı iki yerde geçmektedir. Bunlardan ilki Hz. Peygamberin etrafındaki sahabîlerin her birinin öncelikle Hz. Peygambere mürîdlik ettiği ve daha sonradan her birinin bir mürşid olduğu yolundaki beyittir.

N'ola her bir *mürīd*i mürşid olur ise ʿālemde
Ki her birisi olmışdur anuñ şevḳiyle eşrāfı
N 54 / 3

Diğeri ise Nazîr İbrahim'in birçok yerde dile getirdiği gibi kendisinin Gülşenî tarîkatına olan intisâbını vurgulamak amacıyla söylediği müfreddir.

Naẓīrā Gülşenīnüñ ḫāṣ *mürīd*i
Olup bu ʿālemüñ oldı ferīdi
Mf 180

4.3. Dervîş

Dervîş kelimesi, dilenmek anlamına gelen "*dervîz*"den gelmektedir. Aslında dervîş dilenci demektir. Diğer anlamları ise fakir, yoksul, sûfî, mutasavvıf, mürîd ve müntesiptir.[95]

Bu âlemde nice dervîş kılıklı âdemler vardır ki gerçekte onlar, aşk tekkesinin sırrına vâkıf olduklarından, mana âleminin baş tâcı olmuşlardır.

Maʿnīde ser-tāc-ı ʿālem ṣūretā *dervīş* imiş
Tekye-gāh-ı ʿaşḳın esrārına aʿlem gelmişüz
G 364 / 4

Tevazu güzel hasletlerin en mühimlerinden bir tanesidir. Tevazu aynı zamanda güzellere ulaşmanın da bir yoludur. Çünkü güzeller dervîşane bir tavırla tevazu içinde hareket edenleri daha çok severler.

Tevāżuʿ kıl Naẓīrā kim güzeller
İderler vażʿ-ı *dervīş*āneden ḥaẓ
G 430 / 7

[94] Mürîd-Mürşid ilişkisi için bkz: Himmet Konur, "*Mesnevî'de Mürid-Mürşid İlişkisi*", **Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi**, **Mevlânâ Özel Sayısı**, Yıl:6, S.14, Ankara Ocak-Haziran 2005, s. 149-157.

[95] Uludağ, **a.g.e.**, s. 142.

Aşk dervîşi olmak, *Nazîr Dîvânı*’nda vurgulanan bir konudur. Dervîşin dilenci anlamı göz önüne alındığında, aşk tekkesinin miskini veya dilencisi olmak, yüce bir paye olarak sunulmuştur. Dervîş, aşkın tesirini yakînen anlayan kişidir.

Olaldan ḫāniḳāh-ı ʿaşḳa *dervī̇ş*
Naẓar itmekdeyüz ās̱ar-ı ʿaşḳa
G 709 / 3

4.4. Tâlib

Tâlib Arapça taleb eden, isteyen demektir. Tasavvuf okuluna kaydını yaptırmış olan kimseye tâlib denir. Tasavvufta, hedefe ulaşana kadar dört dereceden söz edilir: Tâlib, mürîd, sâlik, vâsıl. Tâlib eskiden hemen tasavvuf okuluna alınmaz, önce, bir süre durumu incelenirdi. Bazen işin altından kalkıp kalkamayacağını denemek üzere, hazırlık dersi yaptırılır, bu aşamada başarılı olanlara esas ders verilirdi.[96]

Tasavvufta seyr ü sülûka tâlib olmak, irfana tâlib olmak demektir. İrfan ise ilimden farklı olarak kesben elde edilecek bir şey değildir. Bu ancak kalbî olgunlaşma ile insana bahşedilecek bir hediyedir. Bu nedenle kişi bütün samimiyetiyle bu yola girmeye azm etmeli ve bu uğurda çekilecek bütün zorlukları göze almalıdır.

Bezm-i cihānda o kim *ṭālib*-i ʿirfān olur
Lā büd irer mürşide vāṣıl-ı her kān olur
Sālik-i rāh-ı Ḥaḳuñ dīdesi giryān olur
ʿĀşıḳ olan kişinüñ sīnesi sūzān olur
Gözi yaşı dem-be-dem akuben ʿummān olur
Ms 28 / 1

Tâlib olmak, aslında bir takım hak ve sorumlulukları baştan kabul etmek demektir. Gül yüzlü nigara tâlib olmanın bedeli, hiç ümidini kaybetmeden vuslat anını beklemektir.

Ey *ṭālib* olan vaṣlına gül yüzlü nigāruñ
Ümīdüñi ḳaṭʿ eyleme *el-leyletü ḥublā*
G 28 / 4

Yine tâlib, nelerle mücadele edeceğinin bilincinde olarak bu işe girişmelidir. Tasavvuf açısından insanın en tehlikeli düşmanlarından biri olan nefs-i emmâre ile savaşa girişmeden, ebed mülküne malik olma sevdası boş bir sevda olacaktır.

---

96 Cebecioğlu, **a.g.e.**, s. 685.

Mālik-i mülk-i ebed olmaġa *ṭālib* olana
Nefs-i emmāre ile ḥayli ġazāya muḥtāc
G 97 / 4

Tâlib bütün muradlarını terk ederek nâ-murad bir hâle gelmelidir. Çünkü ancak başka meramlarını terk edebilenler, bezm-i visale mahrem olma hakkını elde edebilirler.

Bezm-i viṣāle maḥrem olur tārik-i merām
Anda murāda *ṭālib* olan nā-murād olur
G154 / 3

Tâlib, bu dünya hayatında Hakk'ın vechini arzu ediyorsa, kendini halk içinde gizlemesi gerekir. O böylece hem riyâ ve kibir bataklığından kurtulmuş olur hem de bütün kederlerlerden sıyrılır.

Cümle de maḥviyet ile kurtılur ekdārdan
Bezm-i ʿālem içre ol kim *ṭālib*-i dīdārdur
G 282 / 5

Yine tâlibin Hakk'a vuslat yolunda yapması gereken en önemli ritüellerden birisi de, zikir ve her zaman Allah'ı tefekkürdür.

Ḥaḳḳa vāṣıl olmaġa *ṭālib* olan
Ẕikr ü fikr-i Ḥaḳ ile hem-rāhdur
G 215 / 4

İrfana tâlib olup tasavvufa meyl edenler için bütün gönül sandıkları açılır. Onlar bazı durumları gönül gözüyle fehm etmeye başlarlar. (G 406 / 1) Tâlib olgunlaşınca ârifan zümresine dahil olur ve bu âlemde arazla değil cevherle uğraşmaya başlar. Dünya tâlibi olanlar ise altın ve gümüş gibi şeylerle uğraşırlar.

ʿĀrifān itmez ʿaraż fikrini cevher söyleşür
Ṭālib-i dünyā olanlar zīb ü zīver söyleşür
G 203 / 1

4.5. Pîr

Farsça ihtiyar, yaşlı kimse anlamına gelmektedir. Tarîkat liderine veya bir tarîkat kurucusuna da pîr adı verilir. Bu bağlamda o, mürşid kelimesiyle aynı anlamı taşımaktadır. Edebiyatımızda özellikle pîr-i mugân tamlaması içerisinde sıklıkla kullanılmaktadır. Mug aslında ateş demektir. Dîvân edebiyatında şarap ateşe benzetilmiş, meyhâneciye de mugların pîri denmiştir. Mecâzî manasıyla alem, feyiz ve

neşe meyhânesidir. Şarap da feyz, sevgi ve neşedir. Pîr-i mugân da o feyzi o neşeyi sunan mürşiddir.

Kimi ṣadr-ı dilārāda elinde cām-ı gül-gūnı
Kimi mey-ḫānelerde ḫādim-i *pīr-i muġān* cānā
G 36 / 5

Varalum *pīr-i muġān*ın ayaġın būs idelüm
Tā ki iḥsān ide lûṭfıyla bize cām-ı ṣafā
G 50 / 6

Pîr kelimesi, tarîkat lideri dışında literal anlamı olan ihtiyar anlamıyla da kullanılmıştır.

Ḥażret-i Dāmād-ı şāh-ı ʿālem-ārā kim anuñ
Vaṣf-ı cūd u re'fetin cümle civān u *pīr* ider
K 2 / 3

Pîrden el almak kadar nazar almak da önemlidir. Pîrin iltifatını kazanmak anlamında kullanılan nazar almak, sâlikin en büyük hedeflerinden bir tanesidir. (G 35 / 5) Yine pîrin dergahında hizmet etmek, nefis terbiyesi yolunda ilerleyen sâlik için en önemli görevlerden bir tanesidir. (Ms 27 / 5) Hatta sâlikin kendisinin de bir gün pîr olabilmesi için gereken şeylerin başında kendi pîrine hizmet gelir. Felaha ulaşmanın yolu, pîrin izini takip etmekten geçer. (G 99 / 3)

Her seḥer feryād u āh u zār ile eyler niyāz
Ḫizmet-i dergāh-ı *pīrān* eyleyenler *pīr* olur
G 297 / 3

4.6. Tekke

Tekke, dervîşlerin ve tarîkat ehlinin toplanıp şeyh veya halifesinin yönetimi altında zikir, ayin ve ibadet ettikleri, seyr ü sülûk ile meşgul oldukları, nefs terbiyesi gördükleri, rûhen ve ahlâken eğitilip olgun ve yetkin kişiler hâline geldikleri yere verilen addır. Bazı tekkeler hem yakındaki dervîşlerin hem de uzak yerden gelen dervîşlerin bütün ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yapılmış olduğu hâlde, bazıları haftanın belli günlerinde veya günün belli saatlerinde toplanıp zikir ve sohbet etmek için yapılmıştır. Ribat, dergah, asitane, düveyr, savmaa, mescid, mihrab ve zaviye gibi çeşitli adlar alan

tekkelerden ayrı olarak, belli bir tarîkatın veya şeyhin adıyla anılan tekkeler de vardır. Tekkeye mecâzen meyhâne, humhâne, ateş-gede, harabat gibi isimler de verilir.[97]

Nazîr Dîvânı'nda tekke (tekye), dergah, asitane gibi kavramlar birbirleri yerine kullanılırlar ve yukarıdaki tanımı ifade ederler. Buna mukâbil tekye-gâh-ı aşk veya tekye-gâh-ı gam, dil tekkesi gibi bir takım mecâzî anlamlar için de bu kelimeler kullanılmıştır.

Ders-i ḥaḳīḳat almaġa çün ṭıfl mektebi
Bu *tekye*-gāh-ı ʿaşḳa gelenler gelür gider
G 152 / 5

Bu *tekye*-gāh-ı ġamda idüp dā'imā semāʿ
Derd-i firāḳ u ḥasret-ile döndürür misüñ
G 462 / 4

Tarîkatta dergaha ve pîre hizmet etmek, önemli erkanlardan biridir. Bu nedenle sâlikler genelde dergahtan ayrılmak istemezler. (G 122 / 4) Hele hele Hak dergahından başka şeylere teveccüh etmek ayıplanır. (G 159 / 2) Sâlik bir vesîle ile dergahtan ayrılması gerekse, sevgilinin hayalini levh-i kalbinde taşır ve irtibatını böylece koparmamış olur.

Dūr olursa daḫī *dergāh*-ı dilārāsından
Levḥ-i ḳalbinde ḫayālini leṭāfetle görür
G 126 / 4

Sâlikler aynı zamanda dergahta sevgiliyi yalnız yakalamak için tenha saatleri, özellikle de seher vakitlerini gözetirler. (G 236 / 4) Sâlikler ihtiyaçlarını gelip dergahta arz ederler. Fakat gerçek âşıklar ihtiyaçlarını hiçbir zaman ortaya koymazlar. (G 358 / 1) Bu tür âşıklara her ne isterlerse kendilerine verileceği vaad edilir.

Sāil-i *dergeh*-i dildārı olan ʿuşşāḳa
Lûṭf içün maḳṣadı kendü ṭalebinden sorılur
G 121 / 6

Tekkeler her ne kadar bir tarîkata bağlı olarak inşa edilseler bile, kapıları bütün insanlara açıktır. Oraya girmeye niyet eden birisi, hiçbir zaman geri çevrilmez. Tam aksine bu istekleri takdirle karşılanır.

---

[97] Geniş bilgi için bkz: Mustafa Kara, **Din Hayat Sanat Açısından Tekkeler ve Zâviyeler**, İstanbul 1980, s. 168; Uludağ, **a.g.e.**, s. 521.

Küşāde dā'imā cümle cihānuñ ḫalḳına *dergāh*
Duḫūle saʿy idenlerdür dilā mevdūd olan ancak
G 456 / 3

4.7. İrşâd

İrşâd Arapça bir kelimedir ve irşâd etmek, rehberlik etmek, manevî olarak aydınlatmak, gafletten uyandırmak gibi anlamlara gelir. Hak yolunu gösteren kişiye mürşid denir. Mürşide, sahib-i irşâd da denir. Bu manasıyla irşâd, doğru yolu göstermek olarak değerlendirilebilir.[98]

Sâlik kendi mürşidinden aldığı dersler sonucu kendisi de bir mürşid (irşâd edici) konumuna yükselir ve o da insanları irşâd etmeye başlar. Bu silsile tasavvufta önemli zincirdir.

Ders-i ʿaşḳı kim taʿallüm eyleye üstāddan
ʿĀḳibet ʿālemde kalmaz ol daḫī *irşād*dan
G 632 / 1

Tarîkat pîrinin en önemli meşgalelerinden bir tanesi de sâliki irşâd etmek, ona doğru yolu göstermektir. (K 18 / 8) Bu eğitim faaliyetinin içerisinde önemli ritüeller de zikr ve fikr-i Hakk'tır. Sâlik hakikat yoluna bu sayede ulaşır.

Her dem ü her anı ẕikr ü fikr-ile eyler güzer
Sālik-i rāh-ı ḥaḳīḳat olur ol *irşād* olur
G 283 / 4

4.8. Semâ

Dinleme, işitme, kulak verme gibi anlamlara gelen semâ, makâm ve nağme ile okunan dinî mûsikî eşliğinde raks etme, devran etme, mûsikî eşliğinde coşup dönme gibi anlamları da mündemictir.[99] Semâdan murad, Allah'ın kelamını işitmek ve işittirmektir. Semâ bir vasıtadır. Gaye semâdan faydalanma, bu vesîle ile insanlara Hakk'ın kelamını dinletmektir.[100]

---

98 Cebecioğlu, **a.g.e**., s. 399.
99 Uludağ, **a.g.e**., s. 461.
100 Eraydın, **a.g.e**., s. 144.

Bu âlemdeki her zerre semâ etmektedir. (N 53 / 5) Dünya da, hem kendi etrafında hem de güneşin etrafında dönerek bu semâ'a katılır. Daha genelde ise tüm gezegenler ve tüm âlem semâ etmektedir. Burada dünyanın dönüşü semâ eden bir mutasavvıf teşbihiyle anlatılmış, onun semâ edişinin sebebi olarak Hz. Peygambere duyduğu aşk ve şevk gösterilmiş böylece hüsn-i talil sanatı yapılmıştır.

Ḫılḳatine ḥubb-ı ẕāt-ı faḫr-i ʿālemdür sebeb
Anuñ içün şevḳ ile eyler *semāʿ*ı āsumān
Kt 6 / 1

Semâ, tasavvuf anlayışı olarak, Mevlevî tarîkatında diğer tarîkatlarda olduğundan daha fazla öne çıkmış bir ritüeldir. Bu nedenle semâ ile Mevlevîlik veya Mevlânâ arasında ilişki kurulması da son derece doğal bir durumdur.

Semāʿ itse n'ola bu ḫāniḳāh-ı devr-i ʿālemde
Sevüp bir Mevlevī küçigini dīvāneye döndi
G 843 / 2

Semâ ayini mutrib, semâzen, hânende, ney, kudüm gibi unsurların bir araya gelmesiyle gerçekleştirilebilen bir ayindir. Bu sahnenin en önemli şahsiyeti mutribdir. Mutrib icra ettiği mûsikî ile adeta ayini yönetir.

Muṭrib alınca nāy u ḳudūmini destine
Başlar semāʿa ʿāşıḳ-ı şeydā döner durur
G 12 / 2

Âşığın ayrılık acısıyla hasret çekişi ve bu nedenle yeryüzünde dolaşması, bir tekke-gâh-ı gam olan âlemde semâ edişine teşbih edilmiş, (G 462 / 4) âşığın zevk ile semâ edişi de ölü gönüllerin yeniden dirilişi olarak tasvir edilmiştir.

Her ne dem ẕevḳ ü *semāʿ* eyleyeler ʿāşıḳlar
Mürde-diller bulur ol demde hemān iḥyāyı
N 46 / 3

4.9. Hırka

Bez anlamında Arapça bir kelime olan hırka, Türkçe'de de kullanılır ve önemli tarîkat cihazlarından biridir. Önü açık, yakasız, genişçe ve kollu bir elbisedir. Hırka giymek, bir tarîkata girmek gibi bir anlamı da haizdir. Bu yüzden hırka, mürîde törenle giydirilir. Şeyhin huzuruna çıkılırken, zikir esnasında hırka giyilir. Mevlevîlerde hırka resmî giysidir. Seyr ü sülûktaki sâlikler, farklı mertebelerde farklı renkte hırka giyerler. Manevî eğitimini tamamlamış olanlar beyaz hırka giyerler. Zamanla Türkçe'de hırka ile

ilgili atasözü ve deyimler oluşmuştur. Bunlardan bazıları şunlardır. "*Hırka altında er yatar.*" veya "*Hırka altında sultan.*", "*Hırka altından âlemi seyretmek.*" "*Hırka giydirmek.*", "*Hırka-i fakr u fenâ.*", ….v.b.[101]

Nazîr Dîvânı'nda hırka iki kere ve ikisinde de Farsça yün hırka almındaki hırka-i peşmîne tamlaması şeklinde kullanılmıştır.

Resm-i dāmānın ṭarīḳ-i ʿaşḳı idrāk idemez
Ḫırḳa-i peşmīnine ʿuşşāḳı ber-dūş itmeyen
G 617 / 2

Ser-i kūyında mihmāndur Naẓīrā nice demlerdür
ʿAceb bī-çāredür ol *ḫırḳa*-i peşmīneden çıkmaz
G 357 / 5

4.10. Pâleheng

Pâleheng, Farsça av veya suçlu kişinin bağlandığı kemende denir. Dizgin anlamına da gelir. Kalenderî ve Bektâşîlerde, bele kuşanılan kemerin biraz sol tarafına bağlanan yaklaşık el büyüklüğündeki taşa denir. Mutasavvıfların açlık riyâzetinde Hz. Peygamberi taklid etmek amacıyla karınlarına bağladıkları taşa da aynı isim verilir.[102] Kelime Yûnus Emre'nin şiirlerinde geçmektedir. Dolayısıyla köklü bir tasavvufî geçmişe sahiptir.

Nazîr Dîvânı'nda tarîkat cihazlarından biri olan pâleheng iki yerde geçmektedir. Bunlardan birinde ay diğerinde ise güneş pâlehenge teşbih edilerek, şâirin geniş hayal dünyası ortaya konmuştur.

Naẓīr abdālıdur çarḫın mehi bir *pāleheng* itmiş
Anı menzil be-menzil naḳl-ile teşhīr ider mehtāb
G 56 / 6

Māh-ı nev keçkūli olmak arzūsunda anuñ
Pālehengi olmaġa āmāde ḫurşīd-i cihān
G 622 / 2

4.11. Asâ

Değnek, baston, sopa, çomak gibi anlamları bulunan asâ, çok değişik amaçlarla kullanılmıştır. Özellikle yolculuk sırasında asâ bulundurmak sûfîlikte bir gelenek

---

101 Cebecioğlu, **a.g.e.**, s. 352.
102 Cebecioğlu, **a.g.e.**, s. 576

olmuştur. Hz. İbrahim ve Hz. Mûsâ asâlarıyla meşhur olmuştur. Hz. Peygamber de asâ kullanmıştır.[103]

Dinî edebiyatda özellikle Hz. Mûsâ'nın asâsı ve Firavunla yaptığı mücadeleye sık sık telmihte bulunulur. Firavun'un kiralık sihirbazlarının meydana getirdiği yılanları, Hz. Mûsâ'nın asâsının ejderha olarak yutması mucizesine değinilir. Şâir genellikle bu telmihi, memdûhunu övmek ve memdûhunun düşmanlarını dize getirişini anlatmak için kullanır.

Nazîr İbrahim de bu telmihi *Dîvân*'da sadece bir kez, memdûhu Muhsin-zâde Muhammed Paşa'yı övmek maksadıyla kullanmıştır. Osmanlı devletinin zor bir döneminde ayaklanmaları bastıran paşa, Hz. Mûsâ'ya teşbih edilmiştir.

Yed-i vālāsına vābeste olsaydı cihān anuñ
ʿ*Asā*-yı kilki aʿdād defʿine olurdı ejderhā
K 12 / 27

4.12. Destâr

Farsça başa giyilen takke, fes ve benzeri şeylerin üzerine sarılan sarığa denir. Cüneydî, Payeli, Kafesî, Şeker-âvîz, Dolama, Hüseynî Kafesî, Örfî ve Hüseynî gibi çeşitleri vardır. Tarîkat şeyhleri genelde Hüseynî sarık sarar. Mevlevîler destâr yerine destâr-ı şerîf tabirini kullanırlar.[104]

Gül pek çok özelliği yanında, sevgilinin destârına takılması ve sevgilinin güzelliğini artırması bakımından da önemlidir. Sevgilinin yüzüne teşbih edilen gülün yüze yakın bir yerde tutulması da ayrı bir sanattır. Müşebbeh ve müşebbehün bih yan yana getirilerek kıyaslama imkanı sunulur. Destâra olmasa bile, kulak ardına gül takma geleneği bugün bile devam etmektedir.

Çün müşābih oldı rū-yı yāre maḳbūl oldı ol
Anuñ içün zīver-i *destār*-ı cānān oldı gül
K 21 / 11

Sevgilinin en önemli özelliklerinden biri de naz makâmında oluşudur. Âşıklarına bazen saçının bir telini bazen bir tutam perçemini göstererek onları çılgına çevirir.

[103] Uludağ, **a.g.e.**, s. 55.
[104] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s. 218.

Sevgili bazen bu gösteri sırasında başından destârını düşürür ve âşıkların daha çok perişan olmalarına neden olur.

Gāh zülf ü gāh kākül ʿarż idüp ʿāşıḳlara
Nāz ile *destār*ını ol māh-ı peyker düşürür
G 128 / 4

Destârın sarılış şekli de önemlidir. Levendlerin sarışı levendâne olarak isimlendirilir ve onlara mahsustur. Onların sarıklarını eğrilterek takındıkları eda, sevgilinin destârını eğerek âşığına kakül seyrettirmesi arasında ilişki kurulmuştur.

Levendāne sarup *destār*ını geçrev daḫī itmiş
Bize kākülleri seyr itdirür ḥaylice raʿnādur
G 232 / 4

Öte yandan destârın şekli de teşbihe konu edilmiş, yuvarlak ve genelde beyaz oluşu nedeniyle güneşe benzetilmiştir.

Bozuk *destār* ile revnaḳ virürken bezm-i āfitāb
Niçün *destār*uñ ey şūḫ-ı cefā cūnānelendirdüñ
G 459 / 3

4.13. Tâc

Ser-pûş, külâh, asalet, kudret, ihtişam ve saltanat simgesi olarak başa giyilen süslü ve değerli başlık. Tarîkat şeyhlerinin, rûhânî saltanat ve manevî devlet simgesi olarak giydikleri külâh. Her tarîkat şeyhinin, diğerlerinden ayrı ve farklı bir tâcı vardır.[105] Tâc giymenin belli bir takım şartları ve usûlü vardır. Tâcın bir diğer anlamı sonsuzluktur. Sonsuz olan zatın mahiyetidir. Tâc ile ilgili tâcı tasvir eden ve tâc geleneği hakkında bilgi veren nesir ve nazım tâc-nâmeler vardır.[106]

Nazîr Dîvânı'nda tâc kelimesi aynı zamanda tarîkattaki pîr yerine de kullanılmıştır. Olgun insanın durumu anlatılırken o, görünüşte dervîş fakat mana âleminde tüm âlemin baş tâcı olarak vasfedilmiştir.

Maʿnīde ser-*tāc*-ı ʿālem ṣūretā dervīş imiş
Tekye-gāh-ı ʿaşḳın esrārına aʿlem gelmişüz
G 364 / 4

[105] Enver Behnan Şapolyo, **Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi**, Türkiye Yay., İstanbul 1964, s. 517-519.
[106] Uludağ, **a.g.e.**, s. 506.

Tasavvufta tâcı başa giyebilmek için öncelikle bir mürşidin ayağının tozu olmak gerektiği anlayışı, *Nazîr Dîvânı*'nda da görülür. O, kendisinin sevenleri tarafından baş tâcı edilişini La'lî Mehmed Fenâyî Efendi'nin dergahında yaptığı hizmetlere borçlu olduğunu açıkça dile getirmiştir.

Ġubār-ı dergeh-i Laʿlīyem ammā
Naẓīrā cümlenüñ *tāc*-ı seriyem
G 589 / 5

Nazîr aynı zamanda rifat külâhı ve muallâ tâcın Mevlevîlerin bir alameti olduğu bilgisini de bize vermektedir.

Külāh-ı rifʿat ü *tāc*-ı muʿallā
Nişān-ı Mevlevī şud bāreka'llāh
Mf 174

Nazîr, Gülşenî tarîkatına müntesibiyetini anlattığı ve pîr-i tarîkat İbrahim Gülşenî'yi övdüğü bir na'tında, Gülşenî'nin giydiği tâc ve kabâyı, İran krallarının giydiği tâc ve kabâlar ile kıyaslamakta ve Gülşenî'nin giydiği tâc ve kabânın daha değerli olduğunu iddia etmektedir.

Ġayret-i *tāc* u ḳabā-yı Ḫüsrevān olsa n'ola
Ḥulle-i zer-tār-ı Cennetdür ḳabā-yı Gülşenī
N 48 / 2

5. NAZÎR DÎVÂNINDA BAZI TİPLER

5.1. Zâhid

Kaba sofu, Allah'ın buyruklarını yerine getirmekle birlikte, şüpheli şeylerden de kaçınan kişi. Bunlar dinî konularda anlayışı kıt, her işin ancak dış kabuğunda kalabilen, derinlere inmesini beceremeyen, ilim ve imanı dış görünüşüyle anlayan, bunu da ısrarla başkalarına anlatan ve durmadan öğütler verip, topluma düzen verdiklerinin sanan kişiler olarak ele alınır. Daracık dünya görüşü içine sıkışıp kalmışlardır. Dar kalıplı bilgilere bağlıdırlar ve hayatın acemisidirler. Bu bakımdan çok zaman gülünç duruma düşerler. Hiçbir zaman imandan hakikata ulaşamamışlardır ve samimiyetleri yoktur.[107] Şâirler daima zâhidin karşısında âşığı görürler. Zâhidde olanlar âşıkta yoktur. Bu bakımdan geçimsizdirler. Zâhid, aşkı inkar ettiği için bu duruma düşmüştür. Tek emelleri cennete

[107] Bkz. Ahmet Atilla Şentürk, **Sûfî yahut Zâhid Hakkında**, Enderun Kitabevi Yay., İstanbul 1996.

kavuşmaktır. Güzellikleri göremezler. Başkalarını sıkar, ızdırap verirler. Bu bakımdan alaya alınırlar. Ellerinden ve dillerinden tesbih eksik olmaz.[108]

Zâhidlerin en büyük özellikleri riyâ ehli oluşlarıdır. Onlar yaptıkları her ibadeti gösteriş maksadıyla yaparlar. Onların sözleri de riyâdır. (G 527 / 4) Giyim ve kuşamlarında da riyâ içindedirler (G 775 / 3) Riyânın hiç olmaması gereken yerde mescitte bile riyâ içindedirler.

Yeter zāhid taʿażżum *mescid* içre bu riyālarla
Mekān-ı iʿtikāfı setr idersüñ bu riyālarla
Mf 23

Zâhidler genelde aşkı inkar ve âşıklara ta'n ederler. Âşıklara dil uzatır ve onları kötüleyerek gözden düşürmeye çalışırlar. (G 425 / 4) Buna mukâbil âşıklar da zâhidlerden hoşlanmaz. Fakat bazen zâhidler, sevgilinin güzelliği karşısında şaşırırlar ve aşka düşerler. Böylece kendileri ile çelişmiş olurlar.

Eyledi *zāhid*i bir şeydā-yı ḥüsni ol perī
ʿĀḳili Mecnūn ider bir zülfi Leylādur o şūḫ
G 103 / 5

Yaġmaya virür ḳahrını ru'yet ile *zāhid*
Ol ḥüsn-i cihān-gīr-i dilārā temkīndür
G 194 / 3

Zâhid sıfatlarla vasfedilir. Bunlardan biri kuru zâhid anlamında zâhid-i huşktur. (Mf 110) Diğeri sadece kendini gören başkalarını görmeyen, kendini beğenmiş anlamında zâhid-i hodbîndir. (G 390 / 3) Zâhidler bu âlemdeki sırrı yani manayı anlamamışlardır. Bunun için de her şeyi yanlış anlarlar.

Sırrın idrāḳ idemez her birinüñ *zāhid*ler
ʿĀrifān-ı vaḳt ider ʿayn-ı ʿināyetle görür
G 126 / 2

Zâhid mey-perestlere taarruz ederek onları azarlar. (G 601 / 4) Aynı zamanda o dünya sevgisi taşıyanları da paylar. (G 562 / 4) Zâhidlerin ta'nına itibar etmemek gerekir. (G 270 / 2) Çünkü zâhid, bunları tatmadığı için tatlarını da bilmemektedir. Bu nedenle onlara ta'n etmektedir.

108 İskender Pala, **Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü**, Ötüken Yay., İstanbul 1998, s. 421.

Ne ġam *zāhid*lerin ʿuşşāḳ-ı zāra ḳīl ü ḳālinden
Bu bezm içre olaruñ ẕevḳi var mı bāde-nūşından
G 642 / 4

Zâhid kendi iffet ve namusuyla da "tafra"lanır. (G 367 / 3) Zâhidler tevhîd akîdesinde bile çelişki içerisindedirler ve hem Allah'ın birliğinden bahsederler hem de nefs ve şeytana uyarlar.

*Zāhid*leri çok gördüm birligin ider ıẓhār
Her biri yine uymış nefsi ile şeyṭāne
G 698 / 3

5.2. Sûfî

Arapça yün, yünlü elbise giyen anlamında bir kelimedir. Hakk'a vâsıl olan kişiye sûfî, yolda sülûka devam edene de mutasavvıf denir. Sûfî vusûl; mutasavvıf usûl ehlidir. Sûfî kendi nefsinde fânî, Allah ile bâkîdir. Sûfî nefsin alışkanlıklarından kurtulmuş, hakikatlerin hakikatine ulaşmıştır.[109]

Sûfî Dîvân şiirinde çoğu kez zâhide benzer bir bakış açısıyla ele alınır. Sûfî de tıpkı zâhid gibi bir kötü karakter konumundadır. Genelde zâhid ile birlikte zikredilir. (G 453 / 4) Zâhidin dûçâr olduğu hastalıklar sûfîde de mevcuttur. Riyâ, âşıklara dil ile saldırı….vb hastalıklar bunlardan bazılarıdır.

Lāf eyleme ʿĪsī nefesüm diyü cihānda
Ṣūfī hele bu vażʿ-ı ḥakīmāneyi boş ko
G 653 / 3

Sûfîlerin en bariz özelliklerinden biri de, keşf ve kerâmete çok önem vermeleridir. Tasavvufta genel olarak keşf ve kerâmet ızhar edilmezken, sûfîlerin hareketleri bu genel anlayışa ters düşmekte ve hoş karşılanmamaktadır.

Ol āfitāb-ı ḥüsn-ile germ-ülfetüz bu gün
Basdurma *ṣūfī* ṣoḥbeti keşf ü kerāmete
G 701 / 4

5.3. Âşinâ

Tanış, tanışıklık, dost olma gibi anlamları olan âşinâ, tasavvufta sâlikin rab ile kul, rab ile âlem arasındaki ilişkilerde sır ve hikmetlere vâkıf olması, onları tanıması ve

---

109 Cebecioğlu, **a.g.e.**, s. 650.

bilmesi anlamına gelir. Âşinâ anlamı veren diğer kelimeler ise agah ve vâkıftır. Âşinânın bir diğer anlamı ise; aynı tarîkata bağlı iki kişinin birbiriyle can arkadaşı olmalarıdır.[110]

Âşinâ duygu birliğini ifade eder. Bu nedenle sıhriyet bağını ifade eden akrabalıktan farklıdır. Fakat *Nazîr Dîvânı*'nda âşinâ ile akraba bir beyitte yakın anlamda kullanılmıştır.

Vefā ümīdin itme ʿālem içre *āşinā*lardan
Sakın ʿaḳreb gibi eyle ḥazer hep aḳrabālardan
G 644 / 1

Âşinânın zıddı bîgânedir. Nazîr zamaneden şikayet ettiği bir gazelinde, bu iki mefhûmu karşılaştırmış ve âşinâların bu dünyadan ayrıldığını ve hep bîgânelerin kaldığını ifade etmiştir.

Gidüp Ferhād u Mecnūn ʿaşḳ-ile efsāneler kaldı
Ezelden *āşinā*lar gitdi hep bī-gāneler kaldı
G 819 / 1

Aşk acısından dolayı âşığa bütün sevenleri merhametle bakarlar. Sadece sevgili ona cevr ü cefa etmekten hoşlanır. Âşığın tek ümidi bir gün sevgilinin de merhamete gelerek âşığına rahm etmesidir.

Ḥāline raḥm eyledi bi'l-cümle yār u *āşinā*
Saña raḥm eyler Naẓīrā ʿāḳibet dildārda
G 673 / 5

5.4. Mülhid

Dinsiz, dine karşı olan, sapıtmış, sapık, iman etmeyen kimse. Lügatlerde dinden sapma, dine çatma, mücadele ve münakaşa etme, zulme meyletme, Allah Teâlâ hakkında şüphe etme, hedefini bulmama gibi değişik anlamlara gelir. Çoğulu "*mülhidun*" veya "*Melahide*" şeklindedir. Mülhid, dine çatan, sapık olan, kafir demektir. Mülhid kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de geçmez. Ancak bu kelimenin muzarî fiili "*Yülhidun*", A'raf, 7 / 180 ve Fussilet, 41 / 40. âyetlerinde geçer. Bir de Hac, 22 / 25 âyetinde bunun masdarı olan "*ilhad*" yer alır.

---

[110] Uludağ, **a.g.e.**, s. 59.

İslam dininde imanın tezahür şartları, kalp ile tastik ve dil ile ikrardan ibarettir. Bir kimse kalp ile tastik etmese bile dil ile imanını ikrar etse buna inanılır, zahire göre hüküm verilir. Fakat dil ile ikrarı olmayanlar için aynı şeyi söylemek mümkün değildir.

Ḥüsnüñ olur mı kāfiri zāhid te'emmül it
Mülḥid degil mi ol kişi iḳrārı olmaya
G 683 / 4

Ağyâr, âşığın rakîblerinden bir tanesidir ve sürekli kötü vasıflarla tavsif edilir. Bunlardan bir tanesi de mülhid-i bed-mezhebtir. Yani kötü mezhebli mülhiddir. Âşık rakîbine aşk yolunun sıkıntılarına dair nasihatlerde bulunur ve onu girdiği kötü yoldan döndürmeye çalışır. Böylece sevgiliye giden yolda yalnız kalacaktır.

Aġyāre idüp serzeniş-i pend ü naṣīḥat
Ol *mülḥid*-i bed-mezhebi īmāna getirdüm
G 592 / 4

5.5. Vâiz

Câmide vaaz eden kimseye verilen isimdir. Vaaz ise mü'minlere hak ve hakikatleri anlatmak için câmilerde yapılan konuşmadır. Edebiyatta vâiz, zâhid ve sûfîde olduğu gibi canlandırılan kötü karakterlerden bir tanesidir. Vâiz genelde İslam'ın emir ve yasaklarının manasını anlayamamış, bu emir ve yasakları kuru kuru savunan ve her fırsatta hükümlerden bahseden kimse olarak gösterilir. Onun işi genelde cehennemle korkutmak ve cenneti özendirmektir.

Ġayra meyl eylemem aṣlā hevesüm vuṣlatıdur
Cennetin ḥūrīlerin eyleme *vāʿiẓ* taʿdād
G 112 / 2

Buna mukâbil aşka tutulmuş âşıklar, emir ve yasakların arkasındaki manayı anlayanlardır. Onlar aşk hâletinden sarhoş olmuşlardır. Bu nedenle vâizin nasihatlerine ihtiyacı yoktur.

Beni bir ḥāle kodı ʿaşḳuñ kim
*Vāʿiẓ*üñ nüṣḥını hīç diñleyemem
G 538 / 3

Bazen de vâiz dünyaya meyl eder. Halbuki dünya hakikatlerin olduğu bir yer değildir. Vâizin bu kendisiyle çelişir durumuna karşın aşk ehli hiçbir zaman dünyaya veya onun aldatıcı güzelliğine meyl etmez. Onlar mamur ve âbâd olan dünyadan ziyade

harabe ve virane gönüllerle ilgilenirler. Hazinelerin bu virane ve harabelerde bulunduğunu hiçbir zaman unutmazlar.

N'ola meyl eylese *vāʿiẓ* cihāna
İder ṭabʿ-ı gedā vīrāneden ḥaẓ
G 430 / 5

5.6. Rakîb

Rakîb, klasik şiirimizde âşık-sevgili ikilisi arasında âşık ile yarışan ve ona ortak olan kişidir. Şiirimizde aşk yoluna bütün bela ve musibetlere katlanmaya hazır durumdaki âşık, daima sevgilinin yanında olmak ister. O hiçbir zaman sevgilisini başkalarıyla paylaşmak istemez. Onu sevgilisinden ayıracak her şey onun rakîbidir. Rakîbin bir diğer ismi ağyârdır. Ağyâr başkaları anlamındadır. Sevgiliye tâlib olan âşığın dışındaki unsurlar için kullanılır. Âşık tüm bunlarla mücadele eder ve araya giren kötü rakîbe beddua eder.[111]

Âşığın bütün düşüncesi rakîbi ortadan kaldırmaktır. Fakat kendisinin buna gücü yetmemektedir. Daha doğrusu o, rakîbini yok ederek kötü bir ad almak istemez. Çünkü bunun yolu rakîbi öldürmek değil, onu sevgilinin gözünden düşürmektir. Böylece sevgili ona iltifat etmeyecek, âşık yalnız kalacaktır. Âşık sevgilisinden rakîbe gamze oklarını göndererek öldürmesini ister. (G 22 / 4) Sevgilinin kaşları rakîbin idam fermanı altındaki tuğraya benzer. (G 607 / 4) Âşıklar sevgiliden kendilerine aşk şarabı sunmasını fakat rakîbe zehir sunarak onu öldürmesini isterler.

Sunup cām-ı şarāb-ı laʿlüñi ʿuşşāḳı mest eyle
Raḳībüñ sīnesine ol daḫī bir kanlı dāġ olsun
G 636 / 4

Sevgili güle teşbih edilirken, rakîb de dikene benzetilir. Güle ulaşmak isteyen dikenlere razı olacaktır. Nitekim "*gülü seven dikenine katlanır*" atasözü bu gerçeği ifade etmektedir. Bu anlayışta âşık bülbülle temsil edilmekte, böylece gül-bülbül-diken mazmûnuna da bir gönderme yapılmaktadır.

Yine dil bülbüli gül yüzli bir yāre nesīb oldı
Velī keṡretle ḫārı aña *aġyār* u *raḳīb* oldı
G 812 / 1

---

111 Geniş bilgi için bkz. Ahmet Atilla Şentürk, **Rakîb'e Dair**, Enderun Kitabevi Yay., İstanbul 1995.

*Raḳīb*i yār ile gördükde ġam-gīn olmasun ʿuşşāḳ
Bu gül-zār-ı fenāda ḫārsız gül rū-nümā olmaz
G 376 / 2

Yine mâşuk Allah Teâlâdır ve mâsivâ olarak isimlendirilip âşığı onun yolundan alıkoyan her şey bir rakîb hükmündedir. Aşkın tecellî ettiği yer olan gönül, sivâ düşüncesinden temizlenmelidir. Çünkü orada ağyâr veya rakîb olursa sevgili gelmez.

Efkār-ı sivādan dili ṣāf eyle Naẓīrā
Aġyār u *raḳīb*i koma ol ḫāneyi boş ko
G 653 / 9

Bazen sevgili âşığını kıskandırmak maksadıyla rakîbe yüz verir. Bu durumda âşık çılgına döner ve hiçbir şey yapamamanın çaresizliği içinde sevgiliye sitem eder.

Seni ey meh *raḳīb*e hem-ʿinān olsun mı dirdüm ben
Felekde ġayrilerle mihribān olsun mı dirdüm ben
G 624 / 1

Yine âşığın yapabildiği şeylerden bir tanesi de beddua etmektir. Bu beddualarda rakîbin kötü huyları anlatılır ve bu nedenle bağışlanmaması gerektiği vurgulanır. Âşık, rakîbin cehenneme atılmasını ve ateşlerde yanmasını ister.

Olsun ilāhī cān-ı raḳībe saḳar maḳar
Ḳaṣr-ı viṣāl-i yāre varır her zamān çıkar
Sūz u güdāz-ı nāle dil-i ʿāşıḳı yakar
Neyzen bezmde muṭribe hem-vār geç baḳar
Bilmem miyānlarında nedür bu münāfese
Ms 8 / 3

Âşık ve sevgilinin buluşma noktaları saray veya konakların önemli kısımlarından biri olan mâbeyn odası[112] gösterilmiştir. Burası vuslat mekanıdır ve nâ-mahrem olanlara yasaktır. Bu nedenle buraya rakîbin girmesi yasaktır. Artık âşık maksadına ulaşmış sevgilisine kavuşmuştur.

Girüp mābeyne ẕevḳ ü şevḳe māniʿ olmaya kimse
Bu cā-yı miḥribāndan bunda *aġyār* u *raḳīb* olmaz
Mf 203

112 Mâbeyn odası: Saray ve konaklarda haremlikle selamlık arasındaki her iki tarafa da kapısı olan odaya verilen isimdir. Pakalın, **a.g.e.**, C.II, s. 377; Midhat Sertoğlu, **Osmanlı Tarih Lügatı**, Enderun Kitabevi Yay., İstanbul 1986, s. 204

5.7. İbn-i Vakt

Vaktin çocuğu anlamındaki ibn-i vakt, zamana uyan ve zamanın gerekliliklerine uygun yaşayan kişi demektir. Vakit ve hâlin tesiri altında kalmayan anlamındaki ebü'l-vaktin zıttıdır. Tasavvufta sûfî, ibn-i vakt olarak tavsif edilir. Yani sûfî geçmiş ve gelecekle uğraşmaz, içinde bulunduğu zaman neyi gerektiriyorsa onu yapar. Böylece Tanrı tecellîsine uymuş olur.[113]

Geçen geçmiştir. Gelecek ise belli değildir. O hâlde ânı yaşamak gerekir. Mâzî ve müstakbel kayıtlarından kurtulmak, tasavvufta önemli merhalelerden bir tanesidir.

İbn-i vaḳt ol ḥāle eyle iʿtibārı dā'imā
Fikr-i māżī ile müstaḳbel velī taġyīr ider
G 147 / 4

İbn-i vakt mefhûmunu ifade eden bir başka tabir ibn-i zaman veya çoğul olarak ebnâ-yı zaman tabirirdir. Ebnâ-yı zaman, ibn-i vakt mefhûmundan çok az bir farkla ve daha çok aynı çağda yaşayanlar anlamıyla da kullanılır.

Gerçi çok nüzhete esīr itmiş ebnā-yı zamān
Edrine şehri gibi ḥarem-serā görmiş midür
G 239 / 4

5.8. Rind

Farsça, kayıtsızlık, laubali, akıllı, münkir gibi özellikleri olan kişi anlamına gelir. Dışı melâm içi selîm olan kişiye rind denir. Bir nevî bohem hayatı yaşamaktır. Fakat Batıda bohem hayatı yaşayanlardan farklıdır. Rindler kalplerini temizleyip kendilerini olgunlaştırmak isterler.[114] Çoğulu rindândır. Rindler acı ile tatlıyı, iyi ile kötüyü, üzüntü ve neşeyi aynı görürler. Rindlik Dîvân şiirinde bir mazmûn olarak ele alınır. Dîvân şâiri kendisini rind olarak niteler.[115] Ona göre cihanın bir pul kadar değeri yoktur. Hayatında hiç içki içmeyen şâirlerin dahi çok zaman meyhâneden, içkiden, sâkîden bahsetmeleri rindâne bir hayata öykünmelerinden ileri gelmektedir.[116] Rindlik şâirler tarafından başkalarına tavsiye de edilen bir tutumdur.

---

113 Pala, **a.g.e.**, s. 202.

114 Cebecioğlu, **a.g.e.**, s. 595; Ali Seydi, **Resimli Kâmûs-ı Osmânî**, C.II, Matbaa-i Cihan, Dâru'l-hilâfeti'l-aliyye, 1327, C.II, s. 497.

115 Geniş bilgi için bkz: Mine Mengi, **Dîvân Şiirinde Rindlik**, Ankara 1985.

116 Pala, **a.g.e.**, s. 330.

Ẕevḳ ü ṣafā derd ü ġamı bir bilüp Naẓīr
Rind ol cihānda tā olasın ʿālem-āşinā
G 42 / 6

Rindler bu hâle aşkla gelmişlerdir. Aşka tutuldukları için kendilerini bâdeye vermişler, bütün dostlarıyla irtibatı kesmişlerdir.(G 449 / 1) Rindin gönlü güzel yüzlülerin, nüktedanların toplandığı bir meyhânedir. (G 665 / 4) Rind öyle bir aşka tutulmuştur ki aşkın en önemli simgesi olan Mecnûn ve Ferhâd onun ancak bir kölesi durumundadır ve aslında onun sevgilisinin güzelliğine hayrandırlar.

Rind-i ʿaşḳum ki benüm ḫāniḳāh-ı ʿālemde
Kays u Ferhād u gedā vālih-i dildārumdur
G 213 / 2

Bu dünya hayatında çektiğimiz sıkıntılar, hırslarımızın, ihtiraslarımızın ve kendi kendimize koyduğumuz kayıtların bir sonucudur. Rind bu kayıtlardan kurtulmuştur. Dünya hayatında şan, şöhret, makâm ve mevkî gibi şeyler onun umurunda değildir. (G 817 / 2) Hele riyâsette hiç gözü yoktur. Baş olmak kaygısının insan mutluluğunu sınırladığı, bu nedenle rind olmak gerektiği ifade edilmektedir.

Rind ol cihānda tā olasın maẓhar-ı sürūr
Ḥubb-ı riyāset ile ṣaḳuñ olma pür-ḥubūr
Zīrā ki sūr gāhi olur muḳtażī-i şūr

Ser-mest cāmın alur ayaġın mey-i ġurūr
Bu bezm-i bī-s̱ebāt da bir gün tekerlenür
Ms 12 / 3

Rind dünya hayatının sıkıntılarını, kendisini içkiye vererek yenmiştir. Onlara neşe, zevk ve şevk veren şey üzüm suyudur. (G 281 / 2) Onlar, Cem meclislerinde boşalan sürahilerin seslerini duymuşlardır. (G 407 / 2) İçki, adeta onların kimliği hâline gelmiştir. Aşk meyi ile sarhoş olmayanların onları tanıması mümkün değildir.

Rind-i ʿaşḳum bī-mey ü sāġar bilinmez meşrebüm
Bāde-i ʿaşḳ ile maḫmūr olmayan bilmez bizi
G 768 / 2

Rindlerin birçok hareketi Kalenderânedir. Bu nedenle bazı yerlerde rind ve kalender kelimeleri birbiriyle irtibatlı kullanılmıştır. Rindin sevgilisinin güzelliğinin zekatını dilemesi, gözlerini çanak yapıp dilenen kalendere benzetilmiştir.

Rind olanlar çi zekāt-ı ḥüsn-i cānānı içün
Dīdesin keçkūl ider mis̱l-i kalender gezdirür
G 262 / 4

Girdi meydāna yine duḫter-i rez ercesine
Devr ider bezmimüzi *rind*-i ḳalendercesine
G 669 / 1

Rind-meşrebler, divane görünümlüdürler. (G 65 / 1) Onlar her şeyin önceden takdir olduğuna inandıkları için, her şeye temaşa nazarıyla bakarlar ve bir hikmet ararlar. (G 259 / 5) Bu nedenle onlar hiçbir zaman vehimlere kapılmazlar, sürekli Hakk'ı tenzîh ederler.

Ḥaḳḳı tenzīh eylerüz evhāma tābiʿ olmazuz
Rind-i ʿaşḳuz rāh-ı ʿaşḳın muḳteżāsın gözlerüz
G 336 / 4

Rindler yaşadıkları iyi veya kötü şeyleri, kendilerine yapılan tüm yardımları veya cevr ü cefaları dile getirmezler. Onlar, bunların hiçbirini önemsemezler.

Pesend ol *rind*e kim idüp taḥammül eylemez ıẓhār
Çeker evżāʿ-ı nā-maʿḳūlını etbāʿ u evlāduñ
Kt 103 / 2

5.9. Ağyâr

Yabancılar, gayrılar anlamındaki ağyârın birkaç anlamı vardır. Bunlardan tasavvufî anlamları şu şekildedir. a) Sûfî olmayan, tasavvufî hayata yabancı olan. b) aynı tarîkatta ve meşrebde olmayan, c) Allahtan gayrı olan her şey.[117]

Edebiyatta ise ağyâr, sevgili, âşık ve ağyâr üçlemesinin bir üyesidir. Ağyâr çoğuldur. Bu da âşığın rakîblerinin çokluğuna işarettir. Ağyâr daima âşığa yanlış haber verir ve bu nedenle eğri olarak vasfedilir, dolayısıyla onun simgesi kaştır. Sevgili âşığı kıskandırmak maksadıyla çoğu zaman ağyâra yüz verir. Âşık genelde sevgiliye bu hareketinden dolayı sitemlerde bulunur. Ağyâr, sevgilinin mahallesinin bekçileri veya köpekleridir. Âşığı asla içeri bırakmazlar. Âşık onları bazen domuz, tilki, akrep, karga diye nitelerken bazen de şeytan, dev veya kafir, gammaz, iftiracı, yavuz, nâdân olarak vasfeder.[118]

---

117 Uludağ, **a.g.e.**, s. 25.
118 Pala, **a.g.e.**, s. 18.

Ağyâr sevgiliyi hiçbir zaman yalnız bırakmaz. Bu nedenle âşık sevgili ile hiç görüşememekte, bir türlü ona söylemek istediklerini söyleme imkanı bulamamaktadır. (Mf 19) Hatta sevgili tenha vakitleri seçse bile ağyâr onu bırakmaz.

Tenhāca gelürse o perī ḫāneye ey dil
Şāyed gele *aġyār*ı daḫī seslemelidür
G 201 / 4

Gül-bülbül-diken üçlemesi sevgili-âşık-ağyâr üçlemesine mazmûn olmuştur. Her gülün dikeni olduğu gibi her sevgilinin ağyârı vardır. Gülü seven dikenine katlanacaktır. (Mf 159) Tasavvufta önemli makâmlardan biri de ağyârı yar görebilme, onları kendine tercih edebilme anlayışıdır. Yar ile ağyârı bir eylemek (G 216 / 5) şeklinde formüle edilen bu anlayış, âriflerin, kâmillerin yapabildikleri iştir.

ʿĀrifāna mubṣırātın her biri bir yārdur
Çeşm-i ẓāhir-bīne ammā cümlesi *aġyār*dur
G 282 / 1

Yār u aġyārı bir iden yār olur
Sanmañuz kim arada *aġyār* olur
Mf 213

Ağyârın Allah'ın dışındaki her şey yani mâsivâ anlamının olduğunu yukarıda ifade etmiştik. Allah Teâlâ'nın dergahının kapısı herkese açıktır. Ona yönelmek yerine başka ilahlara, başka makâmlara yönelenler yanılmışlarıdır.

Cephe-sāy-ı āsitān-ı yāre me'lūf olmayup
İlticā-yı dergeh-i *aġyār* idenler yañılur
G 159 / 2

Âşık sevgiliye seslenerek, ağyâra bezme giriş izni vermemesini rica etmekte ve sevgiliyi ağyârın kötü fikir taşıdığına inandırmak isteyerek, ağyârı kafir olarak nitelemektedir. (G 71 / 3) Âşık bazen de ağyârı atlatmak maksadıyla tavşan uykusuna yatmaktadır. (Mf 86) Bazen de sevgiliyle muhabbetini dile getirerek ağyârı kıskandırmak ve üzmek istemektedir.

Görüp bu iltifātı baġrı ḫūn olsun ko *aġyār*uñ
Bize cānā nevāziş-güne vaṣfuñdan üzülmişdür
G 192 / 4

6. NAZÎR DÎVÂNINDA ADI GEÇEN MUTASAVVIFLAR

6.1. İbrahim Edhem (Ö.778 M / 161 H)

İbrahim Edhem, Belh Sultanı iken tâcını tahtını bırakarak tasavvuf yoluna girmiş ve birçok mutasavvıfın manevî pîri olmuştur.[119] *Nazîr İbrahim Dîvânı*'nda ismi en çok geçen mutasavvıflardan biri İbrahim Edhem'dir. Bunun en önemli sebeplerinden biri Nazîr'in İbrahim Edhem'le aynı adı taşımasıdır.

Bir ʿacāyib ḥāli vardur kim Naẓīrin ḥāliyā
ʿĀlem içre nām-ı İbrāhim-ile Edhemlenür
G 312 / 5

Daḫl ider iken cihān içre esīr-i şöhrete
Tā ezelden biz semiy-yi ibn-i Edhem gelmişüz
G 364 / 3

Dünya hayatının geçiciliği ve dünyaya bağlanılmaması gerektiği, İbrahim Edhem örnek gösterilerek tavsiye edilir. (G 817 / 4) Gerçek sûfî olmadıkları hâlde kendilerini İbrahim Edhem'e benzetip sûfîlik iddiasında bulunanlar eleştirilir. (G 321 / 5) Bir beyitte İbrahim Edhem diğer büyük sûfîlerden Cüneyd-i Bağdâdî ve Bâyezid-i Bistâmî ile birlikte anılır.

Görmemişler şübhesiz ʿālemde cānā vechüñi
Bāyezīd ile Cüneyd *İbrāhim-i Edhem* henüz
G 341 / 2

İbrahim Edhem ile Hz. İbrahim aynı adı taşımaları nedeniyle bir beyitte bir araya getirilir ve Hz. İbrahim gibi nefsin nârı nûra dönüştürülmedikçe, İbrahim Edhem gibi büyük bir sûfî olunamayacağı vurgulanır.

Hemān *İbrāhim*-āsā nārını nūr idegör nefsüñ
Cihānda her dil-i şeydāyı bil *Edhem* yirin tutmaz
G 373 / 5

6.2. Bâyezid-i Bistâmî (Ö. 848 M / 234 H veya 874 M / 261 H)

Tasavvuf tarihin en büyük sîmâlarından biri Bâyezid-i Bistâmî'dir. Onun vefat tarihi 848 M / 234 H veya 874 M / 261 H seneleridir.[120] İsmi *Nazîr Dîvânı*'nda bir yerde Cüneyd-i Bağdâdî ve İbrahim Ethem ile birlikte zikredilmiştir.

---

[119] İbrahim Edhem hakkında geniş bilgi için bkz: Reşat Öngören-Nurettin Albayrak, "*İbrahim b. Edhem*", **DİA**, C. XXI, İstanbul 2000, s. 293-296; Levend, **Dîvân Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar**, s.145.

[120] Geniş bilgi için bkz: Süleyman Uludağ, **Beyazid-i Bistamî: Hayatı-Menkıbeleri-Fikirleri**, TDV Yay., Ankara 1994.

Görmemişler şübhesiz ʿālemde cānā vechüñi
Bāyezīd ile Cüneyd İbrāhim-i Edhem henüz
G 341 / 2

6.3.Cüneyd-i Bağdâdî (Ö. 910 M / 298 H)

Cüneyd-i Bağdâdî, tasavvuf tarihinin bir başka büyük sîmâsıdır. Vefatı, 910 M / 298 H senesidir.[121] Tıpkı Bâyezid-i Bistâmî gibi *Nazîr Dîvânı*'nda ismi bir yerde dile getirilmiştir. Sevgilisine seslenen Nazîr, tasavvuf tarihinin üç büyük ismini sayarak, sevgilisinin güzelliğini bu sûfîlerin henüz görmediğini dile getirmiştir.

Görmemişler şübhesiz ʿālemde cānā vechüñi
Bāyezīd ile *Cüneyd* İbrāhim-i Edhem henüz
G 341 / 2

6.4. Hallâc-ı Mansûr (Ö. 922 M / 309 H)

Hallâc-ı Mansûr'un asıl adı Ebû Abdullah Hüseyin b. Mansûr el Beyzâvî el Hallâc'tır. Mansûr bu uzun ismine rağmen daha çok Hallâc-ı Mansûr diye anılır. Hallâc-ı Mansûr 858 M / 244 H / yılında Beyzâ yakınlarında bir kasaba olan Tûr'da doğmuştur. M 922 / 309 H tarihinde halife Muktedir'in buyruğu üzerine Bağdat'ta asılarak ve uzuvları kesilerek iskence ile öldürülmüştür.

Hallâc-ı Mansûr, Dîvân edebiyatında aşk uğruna can veren âşığın timsâlidir. O, *ene'l-hak* (hak benim) dediği için öldürülmüştür. Edebiyatımızda daha çok bu yönü ile öne çıkar. *Nazîr Dîvânı*'nda da bu sözüne atıf dolayısıyla bir yerde geçmektedir.

Baḥr-i vaḥdetde dili cūş eyleyen
Ẕātını fikriyle ḫāmūş eyleyen
*Ḳavl-i Manṣūr*ı odur gūş eyleyen
Gülşenīden bir ḳadeḥ nūş eyleyen
Ey Sezāyī lāyıḳ-ı Yezdān olur
Ms 43 / 5

6.5. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (Ö. M 1273 / 672 H)

Belh şehrinde doğup hayatını Konya'da geçiren ve tamamlayan bu büyük sûfînin Türk tasavvuf hayatı üzerine önemli tesirleri olmuştur. Mevlânâ hemen hemen bütün Dîvânlarda kendisine yer verilen bir isimdir.[122]

---

[121] Geniş bilgi için bkz: Ferîdüddîn Attâr, **Tezkiretü'l-evliyâ,** (Haz: Süleyman Uludağ), İlim ve Kültür Yay., Bursa 1984 s. 435-472; Abdurrahman Câmî, **Nefahâtü'l-Üns min Hadarâti'l-Kuds**, **Lâmiî Tercümesi** (Haz: Süleyman Uludağ), İstanbul 1993, s. 131.

[122] Mevlânâ'nın hayatı ile ilgili yayınlar için bkz: Önder, Mehmet ve diğerleri, **Mevlânâ Bibliyografyası**, İş Bankası Yay., Ankara 1973; Adnan Karaismailoğlu ve diğerleri, **Mevlânâ**

Tasavvuf tarihine baktığımızda Gülşenî tarîkatı ile Mevlevîliğin yakın bir temas içerisinde olduğunu görürüz. Hatta Gülşenîlerin *Mesnevî* okumakla *Manevî* okumayı bir tuttukları bilinen bir gerçektir.[123] Bu yakın ilgi *Nazîr Dîvânı*'nda da açıkça görülmektedir. Zira Nazîr, Mevlânâ ve Mevlevîlikle ilgili pek çok bilgiye *Dîvân*'ında yer vermiş, Mevlevî tarîkatına mensup pek çok dostu için tarih düşürmüştür.[124]

Nazîr Dîvânı'nda 46 nolu gazelde "*Der Sitâyiş-i Hazret-i Mevlânâ Senne Küllü'l-Vücûhi Evlânâ*" başlığı ile Hz. Mevlânâ'nın çeşitli vasıflarını öven bir gazel vardır. Yine Mf 196'da onun bir beyti tazmin edilmiştir.

Edirne'deki Mevlevî Dergahı zelzele nedeniyle yıkılınca Sultan I. Mahmud tarafından 1753 M / 1167 H tarihinde yeniden inşa ettirilmiş, Nazîr bu hâdiseye şu şekilde tarih düşürmüştür

Rūḥ-ı *Mevlānā*yı dil-şād eyledi
Şād ola bezm-i cihān içre müdām
Tr 79 / 2

6.6. Hacı Bektâş-ı Velî (Ö. M 1271 / 679 H)

Asıl adı Bektâş olup, ölümünden sonra Hacı Bektâş-ı Velî[125] diye şöhret bulmuştur. Anadolu Selçukluları döneminde Babaî hareketine katılmış, Yeniçeri Ocağı'nın kuruluşunu sağlamış ve kendi adına Bektâşîlik tarîkatı tesis edilmiştir.

1209 M / 606 H yılında Horasan'ın Nişabur şehrinde doğan Hacı Bektâş-ı Velî, "*Horasan erenleri*" diye bilinen Kalenderiye akımına mensup sûfîlerden birisidir. VIII. yüzyılda Cengiz istilasının sebep olduğu dervîş göçleri nedeniyle

---

Bibliyografyası, Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay., Konya 2006; **Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi Mevlânâ Özel Sayısı**, Yıl: 6 S.14, Ankara Ocak-Haziran, 2005.

123 Geniş bilgi için bkz: Abdülbâki Gölpınarlı, **Mevlânadan Sonra Mevlevîlik**, s. 322-328; Konur, **İbrahim Gülşenî, Hayatı, Eserleri, Tarikatı**, s. 153-154; Konur, "*Mevlevîliğin Gülşenîlik Üzerine Ektileri*", **Celal Bayar Üniversitesi Birinci Uluslar arası Mevlânâ, Mesnevî ve Mevlevîhâneler Sempozyumu Bildirileri**, s. 221-230; Konur, **Hasan Sezâî ve Mektupları Işığında Tasavvuf Hayatı**, s, 87-89

124 Bkz: Nazîr, Galata Mevlevîhânesi şeyhi Gavsî Osman Dede'nin H 1142'deki vefatına, (Tr 33) H 1146'da Enîs Receb Dede'nin vefatına (Tr 141) ve Mevlevî Gümüş Dede'nin H 1171'deki vefatına (Tr 162) tarih düşürmüştür.

125 Hacı Bektâş-ı Velî için bkz: M. Esad Coşan, **Hacı Bektâş-ı Velî Makâlât**, Seha Neşriyat, trz, yrz; Mustafa Eroğlu, **Hacı Bektaş-ı Velî**, İstanbul 1971.

Yesevî veya daha kuvvetli bir ihtimalle Haydarî dervîşlerinden biri olarak Anadolu'ya gelmiş ve Nevşehir'in Hacıbektâş ilçesine yerleşmiştir.[126]

Nazîr Dîvânı'nda Hacı Bektâş-ı Velî, sadece bir yerde kendisi kastedilerek dile getirilmiştir. İbrahim Gülşenî ve Dede Ömer Rûşenî ile birlikte zikredilen bu beyitte Nazîr bu üç şahıstan himmet aldığını ifade etmektedir.

Himmet itmez mi sanursuñ saña ey dil merdān
Rūşenī Gülşenī vü ol *Ḥacı Bektāş* nedür
G 116 / 4

Hacı Bektâş-ı Velî'nin Edirne'deki dergahı Sultan III. Mustafa tarafından tamir ve tecdid edilmiştir. (Tr 186 / 4) Bektâşîler kılık kıyafetleriyle de dikkati çekerler. Onlar kalender-meşreptirler. (G 620 / 1) Nazîr diğer tarîkat mensuplarıyla olduğu gibi Bektâşî tarîkatı müntesipleri ile de dostane ilişkiler içindedir.

Didüm *Bektāşiyāndan* birine ʿālemde ne gördüñ
Tecellī-i Ḫudādan ġayrı bir şey görmedüm cānā
Mf 68

6.7. Dede Ömer Rûşenî (Ö. 1486 M / 892 H)

Dede Ömer Rûşenî, Aydınlıdır. Bundan dolayı Rûşenî mahlasını almıştır. İsmi Dede Ömer er-Rûmî şeklinde de zikredilmektedir. Babasının ismi Ali'dir. Önce Bursa'ya ardından Karaman'a daha sonra da Bakû'ya gitmiş, burada Yahya-yı Şirvânî'ye intisâb etmiştir.[127] Dede Ömer Rûşenî'nin vefat tarihi kesin olmamakla birlikte 1486 M / 892 H yıllarındadır. Dede Ömer Rûşenî hakkında çalışmalar da mevcuttur.[128]

Dede Ömer Rûşenî, İbrahim Gülşenî'nin şeyhidir. Dolayısıyla tüm Gülşenî tarîkatı mensuplarınca da saygı ile anılmaktadır. Nazîr İbrahim de *Dîvân*'ında Rûşenî'ye yer

---

[126] Geniş bilgi için bkz: Ahmet Yaşar Ocak, "*Hacı Bektâş-ı Velî*", **DİA**, C. XIV, İstanbul 1996, s. 455-458.

[127] Dede Ömer Rûşenî için bkz: Sâdık Vicdânî, **Tomâr-ı Turuk-ı Aliyye'den Halvetiyye**, Evkâf-ı İslâmiye Matbaası, İstanbul 1338-1341, s. 41; Semra Tunç (Aydemir), **Dede Ömer Rûşenî (Hayatı, Eserleri ve Dîvânı'nın Tenkitli Metni**, (Yayılanmamış Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi SBE, Konya 1990.

[128] Bu çalışmalar için bkz: Mustafa Uzun, **Dede Ömer Rûşenî Hayatı, Eserleri ve Miskinlik-nâme Mesnevîsi** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul 1982; Âzâde Ertuğrul Mûsâbeyli, **Dede Ömer Rûşeni'nin Eserleri (İlmî Tenkidî Metin)**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İSAM, no: 30119 (Fotokopi).

vermiştir. Hem İbrahim Gülşenî'nin hem de Dede Ömer Rûşenî'nin Allâh dostlarından olduğu ifade edilmiştir. (K 32 / 2) Nazîr İbrahim, Dede Ömer Rûşenî'ye de istinâdı olduğunu dile getirmiştir.

Pür-żiyā olsa n'ola ḳalbüm benüm
Rūşenī'ye istinādum vardur
G 184 / 2

Nazîr, tarîkat silsilesinin Rûşenî'ye kadar uzandığını îmâ ederek kendisini özün özü olarak vasfeder. (G 543 / 4) Rûşenî'ye intisâbı olmasından gurur duyar ve onlardan feyz aldığı için hubb-ı zatı yani Allah'ın sevgisini kazandığını söyler. (N 53 / 6) Rûşenî kelimesinin aydınlık anlamına da vurgu yaparak, aydınlığa kavuşmanın yolunun Gülşenî tarîkatına intisâb olduğunu ifade eder.

Ol kim ḫulūṣ-ı ḳalbi ile Gülşenī olur
Ẓulmet gider derūn u dili *Rūşenī* olur
Mf 200

6.8. İbrahim Gülşenî (Ö.1534 M / 940 H)

Asıl adı İbrahim bin Muhammed el-Âmidî olan İbrahim Gülşenî, 1534 M / 940 H senesinde Mısır'da vefat etmiştir. Doğum tarihi hususunda açık bir bilgi yoktur.[129] Seyyid Yahya-yı Şirvânî halifelerinden Dede Ömer Rûşenî'nin mürîdi ve halifesidir. Gülşenî tarîkatının pîridir. *Manevî* adındaki kırk bin beytlik mesnevîsi Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin *Mesnevî'*sine nazîre olarak yazılmıştır. Gülşenî tarîkatı daha sonra Edirne'de yayılmış ve Hasan Sezâî kanalıyla Sezâîlik adı altında devam etmiştir.[130]

Nazîr İbrahim, Hasan Sezâî'nin halifelerinden bir tanesidir. Dolayısıyla Gülşenî-Sezâî tarîkatına mensuptur ve pîr-i tarîkat İbrahim Gülşenî hakkında *Dîvân*'ında pek çok şiir ve beyit bulunmaktadır. K 32, Kt 23 ve 90'da İbrahim Gülşenî'nin çeşitli yönleri vasfedilmiş, "*Der Vasf-ı Hazret-i Gülşenî Kuddise Sırrûhu's-Senî*" başlığını taşıyan N 48'de yine İbrahim Gülşenî konu edilmiştir.

[129] Geniş bilgi için bkz: Tahsin Yazıcı, **Şeyh İbrahim Gülşenî Hayatı, Eserleri ve Tarikatı**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), DTCF Ktp, D.T. 259, Ankara 1951; Himmet Konur, **İbrahim Gülşenî Hayatı, Eserleri, Tarîkatı**, İnsan Yay., İstanbul 2000.

[130] Geniş bilgi için bkz: Konur, **Hasan Sezâî ve Mektupları Işığında Tasavvuf Hayatı**, s. 29-30; Şengün, **a.g.e.**, s. 21-22.

Nazîr İbrahim geçliğinde amcası Kâmî Mehmed Efendi'nin Mısır'a kadı tayin edilmesi dolayısıyla onunla birlikte Mısır'a gitmiş ve İbrahim Gülşenî'nin dergahında belli bir süre hizmette bulunmuştur.[131] Buradaki Gülşenî tekkesinde yapılan zikir ve ibadeti bir beyitinde şu şekilde aktarmaktadır.

Ḫ̮ānik̇āh-ı *Gülşenī*'de derd-i ʿaşḳ-ı yār ile
Çarḫ̮a girer sürʿat ile devr ider rindān-ı ʿaşḳ
G 450 / 2

131 Vassaf, **a.g.e.**, C.III, s. 156-158

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
NAZÎR İBRÂHİM DÎVÂNINDA CEMİYET

İCTİMAİ HAYAT

1. ŞAHISLAR

1.1. Tarihî Şahsiyetler

1.1.1. Osmanlı Sultanları

Şüphesiz ki hiçbir şâir, yaşadığı dönemden bağımsız olarak düşünülemez. Onun eserlerinde dönemin olaylarının etkisi mutlaka görülür. Nazîr İbrahim de XVIII. yüzyılda Osmanlı imparatorluğu sınırları içerisinde yetişmiş ve yaşamış bir şâirdir. Dolayısıyla o, *Dîvân*'ında kendi döneminde saltanatını gördüğü veya şehzade olup daha sonradan iktidara gelen Osmanlı padişahlarına yer vermiştir. Bu padişahlar şunlardır: Sultan III. Ahmed, Sultan I. Mahmud, Sultan III. Osman, Sultan III. Mustafa, Sultan I. Abdülhamid ve Sultan III. Selim.

XVIII. yüzyılda iktidara gelen ilk padişah Sultan III. Ahmed'tir. Onun saltanata geçtiği dönemde Nazîr dokuz yaşlarındadır. III. Ahmed, 1730 M / 1143 H tarihinde Patrona Halil İsyanı neticesinde tahttan indiğinde ise Nazîr otuz altı yaşlarındadır. Nazîr bu dönemin bir kısmını medrese tahsili, bir kısmını Mısır'da ve bir kısmını da müderrislik yaparak geçirmiş olmalıdır. Bu dönemde onun hem ilmî inkişafını tam manasıyla gerçekleştiremediği hem de Osmanlı bürokratik yapısı içerisinde tam bir yer edinemediği ileri sürülebilir.

Nazîr'in bir edib olarak eser vermeye başladığı dönem Sultan I. Mahmud dönemi olmalıdır. *Nazîr Dîvânı*'nda Sultan I. Mahmud'un ismi, aldığı gemi ve Nazîr'in bu gemiye düşürdüğü tarih kıt'ası, balkanlarda özellikle de Edirne'de bazı harap binaları tamir veya yeniden inşa edişi, bazı kaleleri fethi veya tamiri ve Nazîr'in övdüğü bazı devlet büyüklerinin onun zamanında iş başına gelmiş olmaları münasebetiyle pek çok kez gündeme gelmiştir. Nazîr'in Edirne mahkemesinde kâtiplikle başlayan kadılık veya kadı nâibliği süreci, bu dönemde başlamış olmalıdır. Onun Sultan I. Mahmud ve bu dönemde yaşamış bazı devlet adamlarına yazdığı şiirler dikkate alındığında, Osmanlı bürokrasi hayatına yavaş yavaş girmeye başladığı görülür.

Cenāb-ı *pādişāh*-ı ʿālem-ārā cān *Maḫmūd*a
Mübārek ola yā Rab bu vālā keşti̇-i zi̇bā
Tr 42 / 2

Nazîr'in yaşadığı dönemde padişahların tahttan inişine ve yerine geçen padişahın cülûsuna tarih düşürdüğü görülmektedir. Nitekim o, 1754 M / 1168 H senesinde Sultan I. Mahmud'un tahttan inişine ve Sultan III. Osman'ın tahta çıkışına şahit olmuş ve bu hâdiseye şu tarih beytini düşürmüştür. Bu bağlamda Nazîr İbrahim'in tarih kıt'aları birer tarihî vesika hükmündedir.

Gitdi bā-ḥükm-i ḳażā ḥażret-i *sulṭān Mahmūd*
Müjde ʿadliyle cülūs eyledi *sulṭān ʿOs̱mān*
Tr 89 / 13

Nazîr Sultan III. Osman'ın vefatına da tarih düşürmüş, onun üç yıl iktidarda kaldığını ve 1757 M / H. 1171 yılının Safer ayının 16. günü Pazar gecesi vefat ettiğini, yerine Sultan III. Mustafa'nın saltanata geçtiğini ayrıntılı bir şekilde haber vermiştir.

Ol semiy-yi cāmiʿu'l-Ḳur'ān ʿādil *pādişāh*
Taḫt-ı şāhı üzre üç yıl ʿadl-ile çaldurdı kūs

Gitdi bā-taḳdi̇r-i Mevlā ʿadne ol sulṭān veli̇
İtdi *sulṭān Muṣṭafā* bā-lûṭf-ı Ḥaḳ ḥālā cülūs
1171 Fi̇ māh-ı Ṣafer 16 fi̇ leyleti eḥad
Tr 92 / 1-2

Nazîr Dîvânı'nda III. Mustafa'nın ismi yukarıdaki tarih kıt'asından başka, 1748 M / 1161 H yılındaki şehzade III. Selim'in doğumu, Edirne'de 1759 M / 1173 H tarihinde Hacı Bektâş-ı Velî dergahını yaptırması, (Tr 186 / 6) yine aynı yıl Hibetullah adında bir kızının dünyaya gelişi, (Tr 185) ve 1760 M / 1174 H senesinde Taşlık Câmisini inşa ettirmesi (Tr 176 / 5), dolayısıyla geçmektedir.

Nā-bedi̇d oldı cihāndan ġam gidüp geldi sürūr
Şād u ḫürrem oldı ʿālem geldi şeh-rāh-ı *Seli̇m*
1175 Fi̇ evāhir-i cemāziye'l-evvel sene 1161
Tr 97 / 9

1774 M / 1188 H senesinde Sultan I. Abdülhamid'in iktidara geldiği sene Nazîr İbrahim vefat etmiş ve onun saltanat yıllarını idrak edememiştir. Sultan I. Abdülhamid'den sonra iş başına gelen Sultan III. Selim ise, yukarıda belirtildiği üzere Sultan III. Mustafa'nın oğlu oluşu ve doğumuna düşürülen tarih dolayısıyla bir kez gündeme gelmiştir.

Osmanlı iktidar telakkîsinde en tepede Allah, ondan sonra Hz. Peygamber daha sonra da Allah'ın yeryüzündeki gölgesi olan padişahlar bulunmaktadır. Bu nedenle *Nazîr Dîvânı*'nda *sultan, şah, şehenşah, padişah, server, hân, hâkân* gibi kelimelerle ifade edilen Sultan mefhûmu, Osmanlı padişahlarını nitelemesi yanında bu tür mecâzî anlamlarda da kullanılır. Bu tür kavramlar Tasavvuf edebiyatında Allah Teâlâ için de kullanılır. Çalışmamıza konu teşkil eden şâirin mutasavvıf kimliği göz önüne alındığında, *Dîvân*'da bu tür hitaplarla karşılaşmak son derece doğaldır. Nazîr İbrahim her Müslüman gibi Allah Teâlâ'yı sultanlar sultanı olarak görür. O hâkim-i mutlaktır. Bütün mülk onundur. O lem yezel ve lâ yezâldir.

Yokdur ümīd-i ġayrı Naẓīrin mukedder ki ol
Minnet Ḫudā-yı *lem yezel* ü *lā yezāle*dür
G 145 / 6

ʿĀlemüñ cümle fenāsın bildirür her ḥālini
Salṭanat taḫtına gör *sulṭān* gelür *sulṭān* gider
G 176 / 6

Hz. Peygamber de Allah Teâlâ'nın yeryüzündeki halifesi ve temsilcisi olması sebebiyle tüm inananların sultanı konumundadır. O yeryüzündeki tüm sultanların sultanıdır. Bütün padişahlar onun eteğini öpmek ister. (G 423 / 3) O risâlet tahtının şahıdır. (N 4 / 4) Ayrıca o gönderilen bütün peygamberlerin de sultanı kabul edilmiştir.

Şehenşāh-ı rusüldür ol ḥabīb-i Kibriyādur ol
Şefīʿu'l-müẕnibīn oldur anı dil reh-nümā buldı
N 24 / 7

Ne ser-keşsüñ niçün raḥm eylemezsin
Naẓīre söyle *sulṭānum Muḥammed*
G 113 / 5

Yine Dîvân edebiyatının en önemli şahıslarından biri olan sevgili, çoğu zaman âşık tarafından sultan, şah veya padişah olarak isimlendirilir. Sevgili güzellik mülkünün padişahı, âşık ise onun gedası, kölesi hükmündedir.

*Gedā*sıdur göñül bir *pādişāh*-ı milket-i ḥüsnüñ
N'ola Mecnūn gibi eyler ise Leylāya istiġnā
G 21 / 3

Żaʿīf oldı esās-ı ʿunṣurımuz derd-i firḳatle
Yeter cevr itme *sulṭān*um ḫarāb-ender-ḫarāb olduk
G 452 / 4

Beden bir mülke, azalar onun teb'asına teşbih edilirken rûh, tüm bu beden mülkünün sultanı olur. Rûhu beden mülkünün sultanı yapmak, insanın kemale erişme yolunda önemli bir adım kabul edilir. Rûh iktidarı altında olmayan beden mülkü, nefs tarafından işgal edilir ve insanı kötülüklere sürükler.

Mülk-i bedende *rūḥ*ını *sulṭān*-ı ʿālī-şān idüp
Nefsine kim raḥm eyleyüp iḥsān iden iḥsān bulur
G 316 / 2

1.1.2. Diğer Osmanlı Yöneticileri

Osmanlı toplum yapısını üç başlık altında toplamak mümkündür. Bunlardan birincisi ve başta olanı sultandır. Daha sonra çeşitli devlet kademelerinde çalışan sadrazam, vezîrler, paşa, paşa-zâde, şeyhülislam, şeyhülkurra, kazasker, bey ve bey-zâde gibi yönetici takımı gelir. Müderris, hoca, molla, efendi gibi ilim ve kalem erbabı, yönetici tâifenin alt birimleri olarak faaliyet gösterir. Son olarak da bu yönetime tabi olan ve teb'a adı verilen halk vardır.

Bu tasnif içerisinde sultandan sonra en önde gelen devlet adamları, vezîr-i azamlar ve vezîrlerdir. *Nazîr İbrahim Dîvânı*'nda Nazîr'in bir şekilde temas ettiği, kimi zaman yakın ilişkiler kurduğu vezîr-i azam ve vezîrler şunlardır: Sultan III. Ahmed dönemi sadrazamlarından damad ve şehit lakaplarıyla bilinen Silahdâr Ali Paşa, yine Sultan III. Ahmed dönemi sadrazamlarından ve on iki yıl bu görevi icra eden, adı Lâle devri ve Nevşehir ile özdeşleşmiş Nevşehirli Damad İbrahim Paşa, Ivaz-zâde olarak da bilinen ve Hacı Ivaz Mehmed Paşa'nın oğlu ve Sultan III. Mustafa dönemi sadrazamlarından Halil Paşa, Sultan I. Mahmud döneminde üç defa iş başına gelen Hekimbaşı-zâde Ali Paşa, Sultan I. Mahmud, III. Osman ve III. Mustafa dönemlerinde dört yıl sadrazamlık yapan Çorlulu Köse Bâhir Mustafa Paşa, Sultan III. Mustafa döneminde iş başına gelen Vidin muhâfızı Muhsîn-zâde Mehmed Paşa, ve dönemin başında iki ay gibi kısa bir vezîr-i azamlık yapmış bulunan ve aynı zamanda şâir olan Râmi Mehmed Paşa.

Sultan III. Mustafa döneminde görev yapan Koca Râgıb Mehmed Paşa, *Nazîr Dîvânı*'nda devlet adamlığı kimliğinden daha çok şâir kimliği ile öne çıkmaktadır. Bu verilerde dikkatimizi çeken bir başka husus, Nazîr'in hayatının son dönemlerinde devlet adamlarıyla daha yakın ilişkiler kurduğudur.

Kendilerinden bahsedilen vezîrler ise şunlardır: Ebû Bekir Paşa, Yahya Paşa, Necmi Paşa, Râtıp Ahmed Paşa, Mısır Vâlisi İzmirli Ali Paşa, Hazinedâr Muhammed Paşa, Sinan Paşa ve Mahmud Paşa.

Daha sonradan önemli devlet görevlerine gelmeleri muhakkak olan vezîr-i azam veya vezîr çocukları da *Nazîr Dîvânı*'nda isimleri zikredilen şahıslardandır. Bunlar: Abdullah Paşa-zâde Mustafa Bey, Arslan Paşa-zâde Mustafa Bey, Osman Paşa-zâde Ahmed Paşa, Râmi Paşa-zâde Abdurrahman Bey-zâde Mehmed Bey, Gerdûne Hüseyin Paşa-zâde gibi şahıslardır.

O dönemde iş başında bulunup Şeyhülislamlık makâmını işgal eden ve *Nazîr Dîvânı*'nda kendilerine yer verilen şahıslar ise şunlardır: Paşmakçı-zâde Seyyid Ali Efendi, Paşmakçı-zâde Seyyid Abdullah Efendi, Vassâf Abdullah Efendi, Murtazâ Efendi, Dürrî-zâde Mustafa Efendi. Şeyhülkurra İbrahim Efendi adı geçen bir başka şahsiyettir.

Nazîr İbrahim kadılık mesleğiyle iştigal etmesi dolayısıyla *Dîvân*'ında kadı ve kazaskerlere daha geniş bir yer ayırmıştır. Bu dönemde yaşayıp kazaskerlik makâmına yükselmiş olanlardan *Nazîr Dîvânı*'nda isimleri geçen şahıslar: Kâtip-zâde Refî' Efendi, Mirza-zâde Neylî Ahmed Efendi, Mahmud Efendi, Revan Kazaskeri Vassâf Abdullah Efendi iken çoğu Edirne'de kadılık yapmış pek çok kadı ismi de *Dîvân*'da zikredilmiştir. Bunlardan: Resîm Hüseyin Efendi, Nâfiz Efendi, Sıddîk Efendi, Neylî-zâde Hamîd Efendi, Damad-zâde Efendi-zâde Murad Efendi, Ebe-zâde-i Arslân-zâde, Mahmud-zâde Mustafa Efendi, Yahya-zâde Edirne'de; Madrûb-zâde Vâik Emîn Efendi Halep'te; Şinâsî-zâde Ahmed Efendi, İki defa Eyüp sonra Filibe ve Sofya'da; Müsellim-zâde Abdullah Efendi Mekke'de; Ali-zâde Subhî Efendi Sofya'da; Recep-zâde Mustafa Efendi, Vidin'de ve Dervîş Abdülkâdir Akkerman'da kadı olarak çalışmıştır. Yine bu bağlamda ismi geçen bir başka şahıs, Edirne mahkemesi kassâmlarından Haşmet Efendi'dir.

Başta İstanbul'da görev yapan ve Sultan I. Mahmud döneminde defterdâr olan Behçet Mehmet Efendi olmak üzere, Ali-zâde Subhî Efendi, Edirne daru'ş-şifâsı reis-i

etibbası Lafzî Efendi, Edirne kâtiplerinin başı Taşcı-zâde Ali Efendi, isimleri geçen müderrislerdir.

Nazîr Dîvânı'nda bazı mollaların da ismi geçmektedir. Bu şahıslar, Hırka Şeyhi-zâde Osman Molla, Edirne Mollası-zâde Ârif Efendi, Sofya Mollası Recep Efendi, Tire Mollası-zâde Ebû Bekir Efendi, Sâlih Molla, Hacı Molla'dır.

Ağa olarak vasıflandırılan kimselerin de önemli bir yekün tuttuğu görülür. *Nazîr Dîvânı*'nda ismi geçen bu ağalardan Kesriye ayanı ser-efrazı Hurşidî Mustafa Ağa ve Örfî Mahmud Ağa, diğerlerine göre ismi daha çok geçen şahıslardır. Özellikle Örfî Mahmud Ağa'nın Nazîr İbrahim'in yakın dostu olduğu, pek çok gazeline yazılan nazîreden ve Örfî Mahmud Ağa'nın Nazîr'in şiirlerine övücü beyitlerle karşılık vermesinden anlaşılmaktadır. Bunlardan başka şu ağaların da adları zikredilmektedir. Eyüp'te Abdülbâkî Ağa, Kâtib-i Sebze-i Bostaniyan Nu'mân Ağa, İbrâil'de Hasan Ağa, Bâhir Ağa, Edirne Bostancı-başı Hüseyin Ağa, Kuşçu Ali Ağa, Sultan-zâde Abdülkerim Ağa, Osman Ağa, Edirne Ağası Çelebi Muhammed Ağa, Saraylı Mustafa Ağa, Kösem Hasan Ağa ve Mahmud Ağa.

Efendi kavramı, Osmanlı'da günlük konuşma dilinde hemen herkes için kullanılmakta ise de, bu tür edebî eserlerde daha çok mürekkep yalamış ve bir şekilde eser meydana getirmiş şahıslar için kullanılan bir kavramdır. Bazı şiirlerde bir ismi vasfetmeden kullanılan kelime, *Nazîr Dîvânı*'nda birçoğu tarîkat erbabı, âlim veya şâir pek çok şahıs için bir sıfat durumundadır. Bu şahısların adedi son derece çoktur ve her birinin kimliğini ortaya koymak bu çalışmanın sınırlarını aşmaktadır. Bu nedenle önemli addettiğimiz bazı şahısların isimlerini vermekle iktifa ediyoruz. Bu şahısların başında Nazîr'in şeyhlerinden La'lî Mehmed Fenâyî, Sezâî Hasan Efendi ve Nazîr'in amcası Kâmî Mehmed Efendi gelmektedir.

Diğer şahıslar işe şunlardır: Râgıb Efendi, Bâkî Efendi (şâir), Râşid Efendi (Tarihçi), Altı Parmak-zâde Feyzî Efendi, Seyyid İzzet Efendi, Sûzî Mustafa Efendi, Nushî Efendi (Filibe Müftüsü), La'lî-zâde Abdî Efendi, Sâdık Efendi, Hamdî Efendi, Âtıf Efendi, Rüşdî Efendi, Edib Efendi, Hâtem Efendi, Nesîm Efendi (Doktor), Tâib Efendi (Reisü'ş-şuarâ, Osman-zâde), Nesîb Efendi (Râzî-zâde), Canbaz-zâde Râsim Ali

Efendi (Nazîr'in akrabalarından), Şerif Efendi, Muslî Efendi, Müsellim Ahmed Efendi (Şeyh Sezâî'nin damadı), Cemâlî Efendi (Tuğcu-zâde), Müsellim Küçük Sezâî Efendi (Şeyh Sezâî'nin torunu), Râzî Efendi, Sâatî Ali Efendi, Îsâ-zâde Efendi, Yahya Efendi, Nergisî Efendi (Kâmî Mehmed'in oğlu), Küçük Sa'dî Efendi, Vahdetî Osman Efendi, Seyfullah Efendi, Hûbân Ali Efendi, Abdülkâdir Efendi (Şeyh), Gavsî Osman Dede Efendi (Mevlevî), Nahîfî Efendi (Şâir), Kürt Ahmed Efendi (âlim), Ziyâ Efendi, Müsellim-zâde Abdullah Efendi (Şeyh Sezâî torunu), Zâtî Efendi.

Yukarıda belirtilen gruplar içerisine girmeyen, kendi dallarında tek olarak zikredilen isimler de vardır. Bu şahıslardan Rûmeli Kazaskeri tezkirecisi Kara Tekur-zâde Vâlid Efendi ve vezîr-i azam kethüdâsı Nazîf Muhammed Efendi kendilerine kasîdeler kısmında yer verilen önemli şahsiyetlerdir.

Yukarıda adı geçen şahıslardan bazıları tanınmış birer şâir olması yanında pek çoğu şiir ile meşgul olmuş, belki bir Dîvân hacmine ulaşmayacak sayıda şiir yazmış, dolayısıyla pek fazla tanınmamış kimselerdir. Fakat Nazîr İbrahim bunlardan pek çoğu ile karşılıklı şiir söylemiş veya birçoğunun şiirlerine nazîreler yazmıştır. *Dîvân*'ın özellikle gazeller bölümü, bu nazîrelerin bir hayli fazla olduğu bir bölümdür. Öte taraftan *Nazîr Dîvânı*'nda ismi geçen tek kadın şâir Es'ad Efendi'nin kızı Nâdire Fıtnat Hanım'dır. Nazîr onun da bir gazelini tanzir etmiştir.

Nazîr İbrahim Dîvânı'nda Osmanlı sultanları da dahil olmak üzere iki yüze yakın şahsın adı geçmektedir. Nazîr İbrahim hacimli *Dîvân*'ında bu şahıslara yer verdiğine göre, bu şahıslarla bir şekilde temas etmiş olmalı ya da en azından onları tanıyor olmalıdır. Bu şahısların her birinin kimlikleri, hangi görevleri icra ettikleri ve Nazîr İbrahim ile nasıl bir ilişki içerisinde oldukları ayrı bir çalışma konusudur. Burada kimlikleri bazı kaynaklar yardımıyla tespit edilebilmiş şahıslar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Mehmet Bey, Ali Efendi şeklinde zikredilen şahısların kimlikleri hususunda sağlam bilgiler ortaya konulamamıştır. İsim benzerliklerinin çok fazla olup bazen en sağlam kaynakların bile bir takım karışıklar yaptıkları düşünüldüğünde, bu tür bir tespiti yapmak oldukça güç görünmektedir.

1.1.3. Hz. Yûsuf ve Züleyhâ

Hz. Yûsuf'un peygamber olması hasebiyle hakkında geniş malumat, tezimizin *Nazîr Dîvânı'nda Din ve Tasavvuf* başlıklı bölümünde ortaya konmuştur. Burada ise Kur'ân-ı Kerîm'de anlatılan kıssalardan biri olan Züleyhâ ile yaşadıkları ve onun Züleyhâ ile olan ilişkisi üzerinde durulacaktır.

Bu hâdise, tarihî süreç içerisinde edebiyatımızda önemli mesnevî konularından biri hâline gelmiş ve pek çok Yûsuf u Züleyhâ mesnevîsi yazılmıştır.[1] Nazîr İbrahim ise müstakil bir Yûsuf u Züleyhâ mesnevîsi yazmamış, bunun yerine bu kıssaya *Dîvân*'ının bazı yerlerinde atıflarda bulunmuştur.

Nazîr yakın dostu Örfî Mahmud Ağa'nın İstanbul'dan mektup yoluyla gönderdiği gazele yazdığı bir nazîresinde Örfî'ye hitaben aşağıdaki beyti söylemekte ve Örfî'nin şiirlerini Züleyhâ'ya, kendi şiirini ise Hz. Yûsuf'a benzetmekdir. Dolayısıyla hem Hz. Yûsuf hem de Züleyhâ burada bir güzellik timsâli olarak ele alınmaktadır.

Alduñsa *Züleyhā*yı eger ʿ Örfī̄ bil aldı
Yūsuf gibi bir ḫūbı Naẓīrā saña nisbet
G 79 / 6

Yine güzellik mefhûmunun işlendiği diğer bir gazelde bir başka güzellik timsâli olan Selmâ adındaki kadın dile getirilmiş ve Hz. Yûsuf ve Züleyhâ'nın güzellikleri ortaya konulmuştur.

Selmā-yı zamān ḥüsnini itdükde temāşā
Yūsuf gibi ʿ aşḳ-ile *Züleyhā*lanacakdur
G 237 / 5

1.1.4. Âsaf b. Berhiyâ

Süleyman Peygamberin vezîri İbn-i Berhiyâ'nın adıdır. İbrânîce Âsaf b. Berkiyah'tır. Kur'ân-ı Kerîm'de neml sûresinde Belkıs'ın tahtını Hz. Süleyman'ın sarayına getiren kişi olarak tavsif edilmektedir. Nüsha, tılsım, vefk gibi garip ilimler ile simyanın mûcidi olarak bilinir. Edebiyatımızda resmî vasıflardan olarak vezîr ve

[1] Yusuf u Züleyhâ'lar için bkz: "*Yusuf ile Zeliha*", **TDEA**, Dergah Yay., C.VIII, İstanbul 1998.

müşîrlere tahsis olunmuştur. Şâirlerimiz vezîrlere yazdıkları kasîdelerde genellikle fahriye bölümüne Âsafâ hitabıyla başlamışlardır.[2]

Nazîr Dîvânı'nda Âsaf, yukarıdaki bilgilere uygun olarak dönemin vezîr-i azamları için kullanılmaktadır. (K 1 / 21) (K 2 / 18) (K 30 / 11) Şâir memdûhu hakkında bütün güzel hasletleri dile getirir ve onu Âsaf'a teşbih eder.

Ey vezi̅r-i muḥterem ey *Āṣaf*-ı ʿāli̅-cenāb
Vaṣf-ı cūd u re'fetin eyler cihānda şeyẖ-i şāb
K 3 / 1

Bazı beyitlerde ise Âsaf yerine Âsaf'ın babası Berhiyâ gündeme getirilerek övülen kişinin tıpkı Âsaf b. Berhiyâ'da olduğu gibi bir vezîr oğlu olduğu ve kendisinin de vezîr olduğu ifade edilmektedir.

Berẖiyā-sā ol vezi̅r ibn-i vezi̅rüñ ḥāliyā
Vaṣf-ı cevr ü re'fetin taḥri̅r ider küttāb-ı şevḳ
K 20 / 8

Ey zamānuñ *Berẖiyā*-ẖaṣlet ʿadālet-güsteri
Pādişāh-ı esbaḳuñ dāmād-ı ʿāli̅-gevheri
K 13 / 1

Bir beyitte Hz. Süleyman ve onun Belkıs ile olan ilişkisi dile getirilerek, Kur'ân-ı Kerîm'de anlatılan bu hâdiseye telmihte bulunulmuş, Âsaf ve Berhiyâ burada dile getirilmiştir. Bu beyitte de şâir memdûhunun lütuf ve ihsanını dile getirmektedir.

*Berẖiyā*ya nice teşbi̅h olınur lûṭfı anuñ
Taẖt-ı *Belḳıs*ı *Süleymān*a getürmek ammā
K 16 / 16

1.1.5. Eflâtûn

Milattan 430 sene önce Ekine adasında doğmuştur ve asıl ismi Aristoklis'tir. Kendisine "geniş omuzlu" manasında "Platon" denilmiştir. Sokrat'ın birinci öğrencisidir. Bir hayli müddet seyahat, talim ve telif ile meşgul olarak milattan 347 sene evvel vefat etmiştir. Eski filozofların en büyüğüdür. Atina'da Akademiya'yı kurmuştur.

[2] Ahmet Talât Onay, **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, (Haz: Cemal Kurnaz) MEB Yay., İstanbul 2004, s. 106.

Şiirde bazen vezin gereği Felâtûn şeklinde de kullanılmaktadır. Edebiyatımızda akıl ve zeka timsâli olarak geçmektedir.[3]

Nazîr Dîvânı'nda Eflâtûn, Felâtûn şeklinde akıl sembolü olarak kullanılmış ve ismi bir yerde geçmiştir. Bu beyitte Nûşirevân'ın vezirlerinden veya İran hükümdarlarından biri olması kuvvetle muhtemel Cemher'in vezîri olarak gösterilmiştir. Kader konusunun işlendiği bu beyitte, Eflâtûn kadar akıllı olsak ve bütün tedbirleri alsak dahi mukadder olanın mutlaka tecellî edeceği ifade edilmiştir.

Ger *Felāṭun* vezīr-i Cemher olsak da eger
Çāre yok her muḳadder ola elbetde olur
Mf 217

1.1.6. Hassân b. Sâbit

Hz. Peygamber döneminde yaşamış ünlü şâir sahabîlerden biridir. Hz. Peygamberin şâiri olarak da bilinir. Hz. Peygamberin emriyle İslam'ı ve Müslümanları şiirleriyle desteklemiştir. Nesebi, Hassân b. Sâbit b. Münzir b. Harâm b. Amr b. Zeyd-i Menât b. Adiyy b. Amr b. Malik b. Neccâr b. Sa'lebe b. Amr b. Hazrec şeklinde; künyesi, Ebu'l-Velid Ebû Abdurrahman ve Ebu'l-Hasan olarak bilinmektedir. Babası Sâbit, Annesi ise Furay'a bint-i Halid'dir. Soyu Neccaroğulları kabilesinden gelip, Kahtanî Araplarına ulaşır. Peygamberimizden yedi veya sekiz yıl önce dünyaya gelen Hassân b. Sâbit, yüz yirmi yaşını geçkin olarak Muâviye döneminde Medine'de vefat etmiştir. (Ö. 682 M / 62 H) Onun vefatı ile ilgili ayrı ayrı tarihler verilmektedir.[4]

Hassân b. Sâbit, Müslüman olmadan önce şiirleriyle tanınan ve sevilen şâirlerden olup, bu durum daha sonra da devam etmiş, Müslüman olduktan sonra da İslam hakkında şiirler yazıp söylemeye başlamıştır. O, bulunduğu Gassânî sarayında Yahudi bir din adamından duyduğu yeni bir peygamberin geleceğine dair sözler üzerine onu

---

3 Onay, **a.g.e**., s. 201-202; İskender Paşa, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, Ötüken Yay., İstanbul 1998, s.124; Dursun Ali Tökel, **Dîvân Şiirinde Mitolojik Unsurlar Şahıslar Mitolojisi**, Akçağ Yay., Ankara 2000, s. 422-425; Fahrettin Olguner, "*Eflatun*", **DİA**., C.X, İstanbul 1994, s. 474.

4 İbn Hacer Şihâbüddîn Ebu'l-Fazl Ahmed b. Ali el-Askalânî, **el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe**, C.I, Mısır, 1907, s. 326; Ahmet Rıfat, **Lugât-ı Tarihiyye ve Coğrafiyye**, (İstanbul 1299'dan Tıpkı Basım), Kaşgar Yay., C.III, Ankara 2004, s.108,109; Daha geniş bilgi için bkz: Abdurranman Özdemir, "*Peygamber Şâiri Hassân b. Sâbit ve Divanı*", **İSTEM Dergisi**, Yıl: 2, S.4, 2004, s. 201-218.

beklemeye koyulmuş, sonuçta Medine'de Hazrec kabilesinden yeni bir Peygamberin geldiği haberini duymasıyla Müslüman olmuştur. O sırada Hassân b. Sâbit'in ileri bir yaşta, yaklaşık altmış yaşlarında olduğu haber verilmektedir.[5]

Hassân b. Sâbit Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamberin yanından ayrılmamış, ihtiyarlığına rağmen Hz. Peygamberin gazvelerine katılmıştır. Bedir savaşında yaşlılık ve bedenen zayıflık sebebiyle bulunamamış, ancak yazdığı ve söylediği şiirleri ile müşrikler üzerinde büyük tesir yaparak, Müslümanları cihada teşvik etmiştir. Rasûlullah, Hassân b. Sâbit'in müşriklere karşı söylediği şiirler hakkında "*Hassân'ın beyitleri düşmana ok darbesinden daha etkilidir*" buyurmuştur.[6]

Nazîr Dîvânı'nda Hassân b. Sâbit ismi, iki yerde geçmektedir. Bunlardan birincisi Nazîr'in kendi şiirini övmek maksadıyla söylediği ve kendisini Hassân b. Sâbit ile karşılaştırarak ifade ettiği aşağıdaki beyittir

Dirler göricek şiʿrüñi reşk-ile Naẓīrā
Bu naẓm-ı feraḥ-zā ile *Ḥassān* olacakdur
G 181 / 5

Diğeri ise Hz. Osman hakkında yazdığı bir na'tte, Hz. Osman'ın vasıflarını anlatıldığı ve övüldüğü bir yerde, dönemin Hassân b. Sâbit gibi olan şâirlerinin bile onun bu güzel vasıflarını anlatamayacağı ortaya konulmuştur.

Lāyıḳıyla anı vaṣf eyleyemez
Olsa *Ḥassān*-ı zamāndan şuʿarā
N 37 / 5

1.1.7. Hâfız-ı Şîrâzî

Türk şâirler üzerinde derin tesir bırakmış meşhur İran şâiridir. *Nazîr Dîvânı*'nda Hâfız, tefeül yoluyla Hâfız'ın *Dîvân*'ından fal bakmak geleneği dolayısıyla dile getirilmiştir. Ms 14'deki tahmisin başlığı şu şekildedir: "*Nazîf Efendi Dîvân-ı Hâfızdan Tefeül ile Bu Gazel Matla'ı Zuhûrı Bâis-i Tahmis Oldu.*" Bu başlığa göre Sadrazam

5 Ahmed Nedvî-Said Sâhib, **Asr-ı Saâdet**, (Çev: Ali Genceli), Sebîlü'r-Reşâd Neşriyat Bürosu, C. III, İstanbul 1967, s. 367.

6 İbnü'l-Esîr el-Cezerî, **Üsdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-sahâbe**, el-Mektebetü'l-İslâmiye, C.III, Riyad trz, s. 26.

kethüdası olan Nazîf Muhammed Efendi, tefeül yoluyla Hâfızın *Dîvân*'ından bir şiir seçmiş ve Nazîr İbrahim bu gazeli tahmis etmiştir.

Yine bu geleneğe bağlı olarak Nazîf Efendi ile olan bu birliktelikleri dışında Nazîr daha sonraları da *Hâfız Dîvânı*'ndan tefeül yapmış, sıkıntılı dönemlerinde bu geleneğe başvurmuştur.

Nigāh-ı merḥametden ḥiṣṣe-yāb olmak ümīdiyle
Hemān kārı dilin *Dīvān-ı Ḥāfıẓ*dan tefe'üldür
G 165 / 4

Küşāde *Ḥāfıẓuñ dīvānı* ḥasbiḥāl-ile ammā
Ṣanāyiʿ le ḫulūṣ aṣḥābı ḳāle mekr u āl açmaz
G 353 / 6

1.2.Tarihî ve Efsânevî Şahsiyetler

1.2.1. Behmen

İsfendiyar'ın oğlu Erdşîr'in lakabıdır. Erdşîr, Darahşah'ın babasıdır. Atası Küstasb Behmen'in yaratılışında bir kahramanlık hissettiği için bu adı vermiştir. Çünkü Erd hışım ve gazap manalarına, şîr de arslan manasındadır. İran tarihinde daha birçok Erdşîr adlı hükümdar vardır.[7]

Nazîr Dîvânı'nda Behmen ismi bir yerde ve bir başka kahramanlık ve şecaat timsâli olan Behrâm ile birlikte kullanılır.

ʿAşḳ-ı ʿāşıḳ ile maʿşūḳ ḳaddüme rāciʿdür
Ezelī eyledi Behrām-ile ülfet *Behmen*
G 608 / 2

1.2.2. Behrâm

Behrâm kelimesinin birçok anlamı içinde en meşhur olanları şunlardır. a) Güneş yılında her ayın 20.günü b) bu günün işlerini düzenlemekle görevli melek c) Sasanîler soyundan İranlı bir hükümdar. Bu hükümdar 420'de tahta çıkıp 20 yıl saltanat sürmüştür. Gûr, yani yaban eşeği avına merakından dolayı kendisine Behrâm-ı Gûr lakabı verilmiştir. Rivayete göre yine bir av esnasında bir çukura düşerek ölmüştür. İran

---

7 Onay, **a.g.e.**, s. 72.

mitolojisinde Merih savaş tanrısıdır. Bu bakımdan şâirler Behrâm'ın adını hem kahraman, hem de savaş ilahı olarak anarlar.[8]

N'ola eṭvār-ı sebʿ a seyrini *Behrāma* gösterse
Uṣūl-i devri taʿlīm itmege tedvīr ider mehtāb
G 56 / 5

1.2.3. Behzâd ve Mani

Behzâd ve Mani ressam iki şahsiyettir. Bunlardan birincisi'nin Türk olduğu ve Ali Şîr Nevâî tarafından teşvik edilen, Sultan Baykara'nın nedimlerinden biri olduğu yönünde rivayetler vardır.[9] Ahmet Talat Onay bu görüşle birlikte onun, İran esâtîrinden bir ressam olduğunu da dile getirmektedir.[10] Behzâd aynı zamanda *Şeh-nâme*'de Keyhüsrev'in kendisine babasından miras kalan olağanüstü atın da adıdır. Behzâd'ın adı XVI. yüzyıl şâirleriyle birlikte Dîvânlarda sık sık kullanılmaya başlar.[11]

Maniheizmin kurucusu kabul edilen Mani de, resim sanatına olan tutkusu ve bu daldaki yeteneği dolayısıyla edebiyatımıza girmiştir. Maninin nereli olduğu hususunda farklı görüşler ileri sürülmektedir. İran'dan Çin'e geniş bir coğrafya onun yaşadığı alan olarak gösterilmektedir.[12]

Her iki ressam da edebiyatımızda resim sanatındaki ustalığı dolayısıyla kullanılmıştır. Sevgilinin güzelliğinden bahis açılan yerlerde bu iki ressamın adı sık sık kullanılmaktadır. Sevgilinin güzelliği bu iki ressamca bile tasvir edilemeyecek derecededir. *Nazîr Dîvânı*'nda da bu şekliyle kullanılmakta ve sevgilinin güzelliği karşısında iki ressamın acziyetleri ifade edilmektedir.

Saña virmiş Ḫudā bir ḥüsn-ṣūret
Ki çıkmaz böyle iş *Behzād* elinden
G 635 / 3

Ne mümkin anı *Behzād* ile *Mani* ide taṣvīr
Anuñ her biri ġālibken heme ṣūret-gere çīne
G 716 / 4

8 Pala, **a.g.e.**, s. 63.
9 Pala, **a.g.e.**, s. 86.
10 Onay, **a.g.e.**, s. 77-78.
11 Tökel, **a.g.e.**, s. 121-122.
12 Tökel, **a.g.e.**, s. 232-239.

1.2.4. Cem

İran hükümdaralarından Pişdâdiyân'ın dördüncüsü olan Cem veya Cemşîd, şarabı icad etmekle meşhur olmuştur. Başka hiçbir meziyeti olmadığı hâlde şarap mûcidi olduğu için edebiyata girmiş, namını korumuştur. Yunanlıların Bakûs'u gibidir. Bazı eski metinlerin şerhinde Hz. Süleyman, İskerder, Zülkarneyn gibi padişahlar için de kullanıldığı bildirilmektedir.[13]

Nazîr İbrahim Dîvânı'nda da Cem en çok câm-ı Cem (Cem'in kadehi) dolayısıyla dile getirilir. Rivayete göre bu kadeh üzerinde yedi hat bulunan bir kadehtir.[14] Âşıklar câm-ı Cem'de safa ararlar. (G 135 / 1) Câm-ı Cem geçen metinlerde sâkîye bol bol hitap vardır ve kendisinden bezme Cem'in kadehi gibi içki getirmesi istenir. (G 178 / 1) Sevgilinin gül rengindeki dudakları ile Cem'in kadehi arasında ilişki kurulur. (G 208 / 1) Yine sevgilinin şarap rengindeki dudakları Cem'in kadehinden, onun sohbeti ise Hz. Îsâ'nın ölüleri dirilten nefesinden üstündür.

Şarāb-ı laʿlinüñ bī-şübhe cām-ı *Cem* yirin tutmaz
Ṣafā-yı ṣoḥbetinüñ degme ʿĪsī-dem yirin tutmaz
G 373 / 1

Âşıklar yalnızca Cem'in şarabıyla değil aynı zamanda sevgilinin şarap rengindeki dudaklarından da sarhoş olurlar. (G 363 / 4) Bu kerteden sonra Cem'in kadehi hatıra gelmese de olur. Çünkü sevgilinin dudakları vardır.

Lebleri cām-ı *Cem*üñ lûṭfın unutdurdı bize
Nigehi kapdı göñül murġını şahbāz oldı
G 798 / 2

Cem, aşk sarhoşu olanların genel adıdır. Bazen bu sarhoşlukta Cem'i bile geride bırakırlar. Onlar aslında şarabın sarhoşu değil, sevgilinin aşkıyla yaşadıkları ayrılığın dertlerinden şarhoşturlar.

Olanlar derd-nūşān ġam-ı ʿaşḳ-ı firāḳ-ı yār
Bu ʿişret-gehde vaṣfuñ *Cem* gibi ʿālemde nām almaz
G 388 / 2

Bunlardan başka Cem'in meclisi de son derece önemlidir. Bahar mevsiminin gelişi ve bahçelerde bütün çiçeklerin açılışı, şâirleri işret âlemine bir davetiye hükmündedir.

---

[13] Onay, **a.g.e**., s. 153.
[14] Pala, **a.g.e**., s. 79.

Kadeh şeklinde açılan çiçekler ise manayı iyice pekiştirmektedir. Böyle bir tablo Cem'in meclisinden başka bir şeye benzememektedir.

Gelür zerrī̇n-ḳadeḥ sāġar elinde baḫş-ı şevḳ eyler
Düzüldi gülşen içre *meclis-i Cem* tāzeden tāze
G 708 / 7

Nazîr Dîvânı'nda Cem, bu içki ile ilgili beyitler dışında bir de tâcı dolayısıyla gündeme gelir. Şâir dünyaya istiğnâ hâlini anlatırken Cem'in tâcından ve süreyya yıldızından bile vazgeçtiğini ifade etmektedir.

Dī̇de-i raġbetle manẓūrum degil *tācı Cemüñ*
Şimdi müstaġnī̇ göñül necm-i s̱üreyyādan bile
G 706 / 2

1.2.5. Dârâ

Keyâniyân sülalesinden dokuzuncu ve sonuncu hükümdardır. Diğer adları Ekber ve Keykubad'dır. İskender'le yaptığı harpte mağlup olmuş, vefatıyla sülalesi sona ermiştir.[15] *Nazîr Dîvânı*'nda Dârâ iki yerde geçmektedir. Birincisinde keyf üzerine yazılmış ve keyf redifli bir kasîdede, keyfin büyük hükümdarlardan Dârâ ve Ceme rağbet etmediği, bütün padişahların onun üstünlüğünü kabul ettiği vurgulanmaktadır.

Raġbet-i Cem eylemez *Dārā*ya minnet eylemez
Ḥükmüni şāhān ḳabūl eyler budur eṭvār-ı keyf
K 19 / 4

İkincisinde ise Dârâ ilah ve Allah anlamında kullanılmaktadır. Tezat sanatı yapılarak en büyük hükümdarlığın kullukta olduğu ifade edilmekte, Allah'ın gönül mülkünü elinde tuttuğu kabul edilmektedir.

Kulluġın ḳadrini fehme gūşiş it şāh olasın
Taḫt-ı dilde ḥükm ü fermān eyleyen *Dārā*yı gör
G 216 / 4

1.2.6. Ferhâd ve Şîrîn

Ferhâd eski Acem efsânesine göre, Hüsrev-i Perviz'in sevgilisi olan Şîrîn'in diğer âşığıdır. Hüsrev tarafından bir dağın arkasına hapsolunmuş ise de Şîrîn'e kavuşmak için dağı delmiş ve Cûy-ı şîr adlı suyu şehre getirmiştir. Bir büyücünün Şîrîn'in öldüğüne dair haber getirmesi üzerine kazmasını havaya atıp altına başını tutmuş ve beyni parçalanarak ölmüştür. Bu hâdisenin Amasya'da geçtiğine işaret eden kalıntılar

[15] Onay, **a.g.e.**, s. 73.

mevcuttur. Ferhâd, şark edebiyatında aşk uğrunda en büyük zorlukları yenen kahraman olarak zikrolunur. Bir adı da dağ delici demek olan kûhkendir. Efsâneye göre deldiği dağın adı bî-sütûndur.[16] Ferhâd ve Şîrîn hikayesi diğer çift karakterli hikayeler gibi Türk edebiyatında fazlaca yankı bulmuş bir türdür. Bu tür mesnevîler bazen Hüsrev ü Şîrîn; bazen de Ferhâd u Şîrîn şeklinde başlıklandırılırlar.[17]

Nazîr Dîvânı'nında Şîrîn de tıpkı Leylâ gibi güzellik timsâli olarak kullanılır. Ferhâd âşığın bir başka sembolüdür. Şîrîn'e ilk görüşte vurulan Ferhâd gibi, âşık da sevgilisine böyle âşık olmuştur. (Ms 98 / 4) Sevgili güzelliği ile Şîrînleri şeydaya çevirmiş ve herkes ona âşık olmuştur.

Şīvelerle n'ola şeydā eylese *Şīrīn*leri
Dilleri *Ferhād* eyler bir dilārādur o şūẖ
G 103 / 2

Ferhâd bütün zorlukları sevgilisi için yenen âşık anlamındadır. Dağa gidip Şîrîn için su getirmek gibi zor bir görevi, onun aşkından dolayı kabul etmiştir. (G 106 / 4) Dağı delmek ona güç gelmemektedir. Asıl güç olanı Şîrîn'den ayrı olmaktır.

Kūh-ı ġamda dil-i *Ferhād*a su'āl itdüm anı
Didi yokdur baña *Şīrīn* ile firḳatden güç
G 92 / 2

Dîvân edebiyatındaki geleneğe uygun olarak, Âşık kendisini ve çektiği sıkıntıları Ferhâd ile kıyaslayarak anlatır. Çektiği sıkıntılar dolayısıyla kazandığı makâma, Ferhâd'ın hiçbir zaman ulaşamayacağı dile getirilir.

ʿAşḳıyla ʿaceb rütbeler iḥrāz iderüz kim
Ol mertebemüze eşheb-i *Ferhād* yetişmez
G 346 / 6

1.2.7. Feridûn

Feridûn veya Afridûn, şehâmet ve hamâsetiyle meşhur bir hükümdardır. Pişdâdiyân'dan ve Cemşîd sülalesindendir. Gâve, Dahhâk'ı öldürünce hükümdar olmuştur.[18]

---

[16] Onay, **a.g.e.**, s. 231.

[17] Ferhad ü Şîrîn mesnevîleri için bkz: Nurettin Albayrak, "*Ferhad ve Şirin*", **DİA**, C.XII, İstanbul 1995, s. 388-389; Fevziye Abdullah Tansel, "*Ferhad ile Şirin*" **İA**, C.IV, İstanbul 1964, s. 565-566.

[18] Onay, **a.g.e.**, s. 231.

Feridûn *Nazîr Dîvânı*'nda bir yerde geçmekte, güç ve iktidar sembolü olarak kullanılmaktadır. Şâir için sevgilisinden gelen her şey kutsaldır. Bu nedenle sevgilinin cevr ü cefaları dolayısıyla gönlünde oluşan yaraları Feridûn'un tâcına tercih etmiştir.

Dāġ-ı dilümi tāc-ı *Ferīdūn*a degişmem
ʿUryān tenümi aṭlas-ı gerdūna degişmem
G 574 / 1

1.2.8. Hâtem

Arap kabileleri arasında cömertliği ile tanınan İbn Abdullah b. Saîd veya İbn Abdullah b. Mes'ûd'un lakabıdır. Tay kabilesinden olduğu için "Tay, Tayyî veya Tâî" gibi nispetler alan Hâtem, Hz. Peygamber zamanında yaşamışsa da onun peygamberliğine erişememiştir. Çok zengin, kabilesinin reisi ve şâir olduğu noktasında rivayetler vardır. Edebiyatımızda cömertliği dolayısıyla ve genelde şâirin memdûhu için kullanılır.[19]

Nazîr Dîvânı'nda da bu yönüyle gündeme gelmiştir. Adı, genellikle kasîdeler ve tarihler kısmında geçer ve övülen şahısların lütuf, kerem ve cömertliğini ifade etmek için kullanılır. Genellikle de vezîr-i azamlar hakkında kullanılır. Bundan dolayı Abbasî hilafetinde vezaret makâmını belli bir süre elinde bulunduran Bermekî ailesine atıflarla birlikte kullanılır. Bermekîlerin de çok zengin bir aile olması bunda önemli bir rol oynar. (K 1 / 18) (K 2 / 21) (K 3 / 2) Bu kıyaslama sonucunda şâir kendi memdûhunun daha cömert olduğunu da ifade eder.

Kerem ü cūdı ile *Bermekiyān*a ġālib
*Ḫātem*üñ bir kurı nāmını kim eyler ıṣfā
K 15 / 10

Meger ol *Ḫātem*-i dānā ki şebīhi yokdur
ʿİlm ü ʿirfān-ile bir mis̱li bulunmaz ḥālā
Tr 74 / 8

Bazen memdûhun sehâ ve cömertliği, Hâtem-i Tâî'yi bile mahçup ettiği söylenirken, (K 11 / 10) gazeller bölümünde bir yerde, cömertlik davasında olup kerem ashabına Hâtem şeklinde ihsanda bulunmamak tavrı dolayısıyla sevgili eleştirilir.

---

[19] Pala, **a.g.e.**, s. 178.

Seḫā daʿ vāṣın eyler bezm-i ʿālem içre çok zamān
Maḥalline kerem aṣḥābını *Ḫātem* yirin tutmaz
G 373 / 3

1.2.9. Hüsrev

Hüsrev kelimesi padişah anlamındadır. İran şahlarından birkaçı bu adla anılmaktadırlar. Bu kelime edebiyatımıza da girmiştir. Hüsrevânî, hüsrevî, hüsrevâne gibi kelimeler genellikle sevgilinin bir vasfı olarak onun sultan oluşunu ortaya koyar. Hüsrev aynı zamanda Nûşirevân'ın torunudur. Sâsâniyan sülalesinden bir padişah olup "*balık*" anlamındaki "*Perviz*" lakabıyla da bilinir. Kelime padişah anlamıyla kelime oyunlarına konu olur. Telmih, tenasüp ve tevriye yoluyla da birçok beyitte anılır.[20]

Fakat Hüsrev kelimesi edebiyatımızda bu tür bir teşbih unsuru olmaktan öte, Hüsrev ü Şîrîn adlı mesnevîlerdeki erkek kahraman oluşu yönüyle daha çok gündeme gelmiştir. Şîrîn'in bir başka aşığı Ferhâd ile aralarında geçen aşka da değinen bu tür mesnevîler, bazen de Ferhâd ü Şîrîn adıyla kaleme alınmışlardır. Bu konuda yazılan müstakil mesnevîler önemli bir yekün tutmaktadır.[21]

Nazîr Dîvânı'nda Hüsrev kelimesi bir yerde, çoğul şekliyle ve padişahlar anlamıyla geçmektedir. Şeyh İbrahim Gülşenî'nin kabâsı (elbise) İran padişahlarının giydikleri padişah kürkleri ile karşılaştırılmakta ve birincisi tercih edilmektedir**.**

Ġayret-i tāc u ḳabā-yı *Ḫüsrevān* olsa n'ola
Ḥulle-i zer-tār-ı Cennetdür ḳabā-yı Gülşenī
K 48 / 2

1.2.10. İskender

Kültürümüzde iki İskender vardır. Bunlardan birincisi Kur'ân-ı Kerîm'de adı geçen Zülkarneyn için kullanılan lakap; ikincisi ise, İskender-i Yunanî olarak bilinen Büyük İskender'dir. Bu iki İskender genellikle birbirine karıştırılmıştır. Edebiyatımızda bu konuda müstakil mesnevîler durumunda olan İskerder-nâmeler[22] başta olmak üzere

---

[20] Pala, **a.g.e.**, s. 197.

[21] Hüsrev ü Şîrîn Mesnevîleri için bkz: Mustafa Erkal, "*Hüsrev ü Şirin*", **DİA***, C.*XIX, İstanbul 1999, s. 56-57.

[22] İskender-nâme için bkz: İsmail Ünver, "*İskender*", **DİA**, C.XXII, İstanbul 2000, s. 555-559; Orhan Şâik Gökyay, "*İskender-nâme*", **İA**, C.V/ 2, İstanbul 1968, s. 1088-1090

onun adına çok rastlanır. Müstakil kitaplar hâlinde yazıldığı gibi Dîvân şiiri mazmûnları içinde yer alan ve daha çok tenasüp ve telmih sanatları münasebetiyle söz konusu edilen İskender, çok zaman Zülkarneyn yerine kullanılır. Yani bir beyitte İskender kullanılacaksa, âb-ı hayatı araması, Hızır ile olan yakınlığı, zulümata girmesi, yolculukları, ordusunun çokluğu, cihangirliği… vs. yönlerden ele alınır. İskender'le ilgili efsânelerde, bir âyîne-i İskenderî'den bahsedilir.[23]

Nazîr Dîvânı'nda İskender iki yerde geçmektedir. Bunlardan ilkinde İskender vezin gereği Sikender şeklinde kullanılmış ve âlemin fânîliğini anlatmak maksadıyla yardımcı malzeme olarak ele alınmıştır. Âlem fânîdir, kimseye bâkî değildir. Nitekim bu kadar yolculuk yapmış, ülkeler fethetmiş, hatta ölümsüzlüğü aramış İskender bile yok olmuştur.

Sikender ḥükmüni icrā ile gitdi bu ʿālemden
Ne ādem kaldı ne ʿālem Ḫudā kıldı anı ifnā
G 25 / 2

İkincisinde ise; Büyük İskenderin İskenderiye şehrinde düşman ordularının gelişini görmek maksadıyla inşa ettirdiği ayna dolayısıyla dile getirilir. Nazîr sevgilisinden, gönlündeki yaraları Cem'in kadehinde veya İskender'in aynasında seyretmesini istemektedir.

Gel ḥasret-i laʿliyle olan dāġ-ı dili gör
Cām-ı Cem ü *āyine*-i *İskender*i seyr it
G 72 / 3

1.2.11. Leylâ ve Mecnûn

İslam edebiyatında mesnevî konusu olan aşk hikayesidir. Hikaye kahramanlarının gerçek kişilikler olduğu sanılmaktadır. Bir rivayete göre Mecnûn, şâir Kays b. Mülevvaha'l-Âmirî'nin (Ö. M 698) lakabıdır ve bu hikaye onun şiirlerinin yorumundan doğmuştur. Ancak onun Emevî ailesinden olup amcasının kızını seven bir genç olduğunu ileri sürenler de vardır. Leylâ'nın gerçek adı ise Leylâ binti Mehdî b. Sa'di'l-Âmirî'dir.

---

23 Pala, **a.g.e.**, s. 212.

Leylâ ile Mecnûn bir Arap halk hikayesidir ve daha sonraki dönemlerde yankı bularak birçok farklı dilde pek çok Leylâ ile Mecnûn hikayesi yazılmıştır. Türk Edebiyatında Otuzdan fazla şâir bu konuyu işlemiştir. Çağatay şâiri Ali Şir Nevâî'nin, Âzerî şâiri Fuzûlî'nin ve Osmanlı şâiri Hamdullâh Hamdî'nin Leylâ ve Mecnûn mesnevîleri ünlüdür.[24] Ayrıca bu hikayenin günümüze yansımaları da mevcuttur. Bu eserlerde klasik anlayışın biraz dışına çıkılsa da tema aynıdır.[25]

Bunların dışında hemen bütün şâirler, Leylî (karanlık, gece) ve Mecnûn (deli, aşk çılgını) kelimeleri üzerinde sanatlar yapmışlar ve sevgilinin saçını ve âşıklığı birer mazmûn hâline getirmişlerdir. Tenasüp, tevriye telmih gibi sanatlarla da sık sık Leylâ ve Mecnûn'dan bahsedilir.[26]

Nazîr Dîvânı'nda Leylâ güzellik timsâli, Mecnûn ise onun âşığı olarak karşımıza çıkar. Şâir sevgilisine hitap ettiği her şiirde, mutlaka onu Leylâ'ya benzetmekte ve onun değişik vasıflarını Leylâ ile karşılaştırarak anlatmaktadır. (G 24 / 6) Bazen de sevgilisinin güzellikte Leylâ'yı geçtiği ifade edilerek sevgili övülmektedir.

Leylā vü Selmā perestār olsalar lāyıḳ aña
Ḥüsn-i ḫulḳ ḥüsn-i ṣūret ṣāḥibi ol meh-cebi̇̄n
G 611 / 3
Ne deñlü vaṣf olınsa ol peri̇̄-peyker sezā zi̇̄rā
Aña *Leylā* vü Selmā beñzemezler mest-menlikde
G 678 / 4

Mecnûn da tipik âşık rolündedir. O Leylâ'sını aramaktan yorgun düşmüş bir âşıktır. (G 443 / 5) Sevgilinin saçının her teli bir âşığın boynuna takılmıştır. (K 2 / 16) Âşık Mecnûna dönerek, bütün âlemi baştan başa bu aşk acısıyla dolaşmaktadır. (K 25 / 9) Aşka tutulan kimse, adının Mecnûn olarak anılmasına razı olmalıdır. (Ms 50 / 3) Âşık, Mecnûn misali aşk çılgını olmuş ve üstünü başını yırtmıştır. (G 615 / 2) Sevgili saçını perişan ettiği için âşık Mecnûna dönmüştür. (G 739 / 2)

---

24 Leylâ ve Mecnûn Mesnevîleri için bkz: Agah Sırrı Levend, **Arap-Fars ve Türk Edebiyatlarında Leyla ve Mecnun Hikayesi**, Ankara 1959.

25 İlhan Genç, **Leyla ve Mecnun'un İki Şâiri**: **Fuzûli ve Sezai Karakoç**, Şûle Yay., İstanbul 2005.

26 Pala, **a.g.e.**, s. 255.

Âşık, sevgilisini Leylâ'dan üstün tutmakta, tüm ins ü perinin ona hayran olduğunu ifade etmektedir. (G 794 / 3) Hatta bazen "*sevgiliyi bizzat Leylâ görse o da Mecnûn'a döner, onun meftûnu olurdu.*" ifadesi kullanılmaktadır.

Yine bir ḫūb-ı dilārāya dil oldı meftūn
Anı *Leylā* daḫī görseydi olurdı *Mecnūn*
G 594 / 1

Güzellik kavramı göreceli bir kavramdır. Genel geçer bir güzellik anlayışı yanında herkesin kendine göre de bir güzellik anlayışı vardır. Bu nedenle her güzeli Leylâ ile kıyaslamamak gerekir. Nitekim rivayetlere göre Leylâ'nın da aslında çok güzel olmadığı, fakat onu Mecnûn'un gözüyle görmek gerektiği dile getirilmiştir.

Her güzel gördigini *Leylā* ḳıyās eyleme kim
Leylā oldur ki anı dīde-i *Mecnūn* gördi
G 771 / 3

Nazîr Dîvânı'nda aşk formunun işlendiği birçok yerde, doğu edebiyatlarının en önemli aşk hikayelerinden olan Leylâ ve Mecnûn ile Ferhâd ve Şîrîn hikayelerinin kahramanları birlikte zikredilir. Böylece mana iyice kuvvetlendirilmiş olur. Bu formda âşık kendisini Mecnûn (Kays) veya Ferhâd'a teşbih ederken, sevgilisini Leylâ ve Şîrîn'den üstün tutar. Mecnûn'un çöldeki serüveni ile Ferhâd'ın bî-sütûn dağındaki hikayesi dile getirilir.

Ne *Ferhād* u ne *Mecnūn* mis̱lini gördi ne gūş itdi
Ne *Şīrīn* ü ne ḫod *Leylā*ya beñzer ol melek-sīmā
G 17 / 5

Gehī ṣaḥrāya geh dāġa düşüp feryād u zār itmiş
Biri *Mecnūn* biri meşhūr olan *Ferhād*dan kalmış
G 402 / 4

Mecnûn beşerî aşkın basamaklarını bir bir geçtikten sonra ilahî aşka ulaşmış ve zamanla Leylâ'dan vazgeçerek Hakk'a sevdalanmış ve bir gün Leylâ'ya vuslat imkanı doğduğunda bile bu emelini gerçekleştirmekten imtina etmiştir. İşte bu hâdise, *Nazîr Dîvânı*'nda da dile getirilerek Hakk'a olan aşkın böyle olması gerektiği îmâ edilmiştir.

*Leylā*dur maḳṣūd-ı dil *Mecnūn*ı neyler ʿāşıḳān
İltifāt eyler mi ʿāḳil ādemüñ bī-hūşına
G 675 / 3

Gedāsıdur göñül bir pādişāh-ı milket-i ḥüsnüñ
N'ola *Mecnūn* gibi eyler ise *Leylā*ya istiġnā
G 20 / 3

Mecnûn kelimesinin âşığın adı olması yanında, deli anlamının da olduğunu söylemiştik. Bu nedenle kelime *Nazîr Dîvânı*'nda bu anlamıyla da kullanılmıştır. Bu anlama Ferhâd da dahil edilmiştir.

Cünūn is̱bāt iden *Ferhād* u *Ḳaysa*
Aña yok şübhe zīrā kim delidür
G 309 / 2

"*Arayan bulur*." ilkesi gereğince Mecnûn'un çölde Hakk'ı bulması örnek gösterilerek, gerçek Hakk âşıklarının her yerde ve her mekanda Hakk'ı bulabileceği, görebileceği vurgulanmıştır.

Hevā-yı ʿaşḳ-ı cānān ile ʿazm-i deşt iden ʿāşıḳ
Ḫaber-dār oldı *Mecnūn* gibi ṣaḥrāda dilārādan
G 623 / 2

1.2.12. Lokmân

Halk geleneğinde değişik kişiliklerle karşımıza çıkan tarihî bir şahsiyettir. Kur'ân-ı Kerîm'de adına bir sûre vardır. Eski Araplar arasında da meşhur olan Lokmân'ın bir peygamber veya nebî olduğu hakkında tefsirlerde rivayetler vardır. Ancak çoğunluk, onun salih bir kul olduğunu kabul eder. Anlatılanlara göre o hikmet ve hekimliğin pîri ve sembolü olarak bilinir. Lokmân hakkında Hıristiyan ve Mûsevîler arasında da yaygın inanışlar vardır.[27]

Nazîr Dîvânı'nda bir yerde geçen Lokmân ismi, Halil Paşa için yazılan kasîdede memdûhun çeşitli vasıflarını övmek amacıyla kullanılan bir yardımcı materyal durumundadır.

Ḥüsn-i ṣūret ḥüsn-i sīret neş'esin
Ne bezr-i Cemher ü ne *Lokmān* virür
K 1 / 17

1.2.13. Rüstem

Rüstem Nerîman'ın torunu, Zâl'ın oğludur. Keykubad'ın asrından Keyhüsrev'in saltanatı sonuna kadar cihan pehlivanı ve emirü'l-ümerâ olarak görev yapmıştır. Bu dönemde Zabilistan ve Seyistan onun tasarrufunda bulunmuştur. Sekiz yüz sene ömür

[27] Pala, **a.g.e.**, s. 257.

sürdüğü nakledilmektedir. Rüstem *Şeh-nâme*'de adı çok geçen efsânevî kahramandır. Bîjen'i kuyudan kurtarmıştır. Bir lakabı da Temehten, yani iri vücûtlu pehlivandır.[28]

Nazîr Dîvânı'nda Rüstem de tıpkı dedesi ve amcası gibi sevgilinin karşısında duramayan ve ona yenilen kahraman olarak ele alınır. Sevgili bir bakışıyla Rüstem'i yere serer ve onu öldürür.

Bir nigāh-ı ḫışm ile *Rüstem*leri pā-māl ider
Ġamze-i ser-tīz ile şöhretlü server bellüdür
G 137 / 5

Bir nigāh ile yıkar *Rüstem* olursa da eger
Böyle bir keskin bakışlı zor server görmedük
G 479 / 3

Diğer taraftan Rüstem, padişah oluşu dolayısıyla da gündeme gelir ve şâirin memdûhu ile karşılaştırılır. K 16'da Nazîr, Dâniş'in Hasan Paşa-zâde Halil Paşa'nın atına övgü için yazdığı *Feres-nâme* adlı şiirine takriz olarak yazdığı kasîdede memdûhunun atı ile Rüstem'in aşkar adlı iri atını karşılaştır ve memdûhunun atını üstün tutar.

*Rüstem*üñ *ʿAşḳar*-ı dīv-zādını kim yād eyler
Kim görürken bu ḳadar esb-i küheylān ḥālā
K 16 / 3

Bir başka beyitte ise yukarıda ifade edilen anlamların haricinde Rüstem'in serkeş tabiatına vurgu yapılarak, Rüstem gibi serkeş olsak bile muhabbetin büyüleyici yönüne yakalanmamanın mümkün olmadığı vurgulanmıştır. Rüstem ve göz arasında da ilişki kurularak, sevgilinin gözlerinin Rüstem kadar güçlü olduğu ve âşığı öldürdüğü dile getirilmiştir.

Ser-keşlik ile *Rüstem*-i ʿaṣr olsa ne mümkin
Kim olmamak efkende-i sihr-āb-ı muḥabbet
G 74 / 5

Kahramānı kahr ider ol kahramānī gözlerüñ
Öldürür sihr-āb-ı ʿaşḳı *Rüstemānī* gözlerüñ
G 477 / 1

[28] Onay, **a.g.e.**, s. 76.

1.2.14. Sâm ve Nerîmân

Sâm ve Nerîmân acem pehlivanlarının ismidir. Nerîmân'ın pehlivan anlamı da vardır. Nerîmân, Sâm'ın babası ve Rüstem'in de dedesidir. Sâm da cihan pehlivanı olmuştur.[29]

Nazîr Dîvânı'nda pehlivanlıkları, sağlam ve dayanıklı vücûtları dolayısıyla dile getirilen bu acem kahramanları, sevgilinin hışım ve gazabına uğrayan ve yenilen kahramanlar olarak gündeme gelirler. Dolayısıyla şâir şöyle bir îmâda bulunmaktadır. Sevgilinin cevr ü cefasına, hışım ve gazabına bu cihan pehlivanları bile karşı koyamamıştır. Sevgiliye meftûn olan âşık, zayıf ve nâçiz vücûduyla nasıl karşı koyacak ve onun sevgisini kazanmayı başaracaktır?

Tīr-i dil-dūz-ı sitem *Sām* u *Nerīmān*a geçer
Nigeh-i ġamze-i cānān dil-i rindāna geçer
G 186 / 1

Cihān-ı ḥüsnüñ ol ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem-āşūbı
Nerīmān u Bedīʿ u Ḳāsımuñ rezminde merġūbı
N'ola Afrāsiyāb u Rüstemüñ olursa maṭlūbı
Olurlar cümle-i āşūbınuñ bi'l-cümle maġlūbı
Dayanmaz kahramān ġamzeye sihr-āb-ı yerzūlar
Ms 98 / 7

Bazı beyitlerde dede, baba ve oğul birlikte zikredilerek, bazı beyitlerde ise bu kahramanlardan ikisine yer verilerek, bunların topluca mücadele etseler bile sevgiliyle başa çıkamayacakları îmâ edilmektedir. Sevgili bu pehlivanları bazen saçlarına asarak idam eder, bazen de ayakları altında çiğner.

Naẓīrā Rüstemi pā-māl ider ol meh nigāh-ile
Çeker *Sām* u *Nerīmān*ı kemende anda gīsū var
G 187 / 5

Pā-māl ider ʿuşşāḳı ki olsa *Nerīmān*
Ne Rüstem ider anı ne Maʿdī-kerib eyler
G 294 / 2

1.2.15. Selmâ

Kaynaklarda kimliği hakkında bilgi bulunamayan Selmâ, güzelliği ile meşhur efsânevî bir kadın kahraman olması muhtemeldir. Çünkü *Nazîr Dîvânı*'nda güzellik

---

29 Onay, **a.g.e.**, s. 75.

sembolü olarak kullanılan Leylâ, Şîrîn ve Züleyhâ ile birlikte kullanılmaktadır. Yukarıda sayılan diğer kahramanlar gibi Selmâ da sevgiliyle kıyaslanarak, sevgilinin ondan daha güzel olduğu ifade edilir. (G 422 / 2) Zamanın Selmâ'sının sevgilinin güzelliğini temaşa etse, Hz. Yûsuf'un Züleyhâ'ya olan aşkı gibi âşık olacaktır.

Selmā-yı zamān ḥüsnini itdükde temāşā
Yūsuf gibi ʿaşḳ-ile Züleyhālanacakdur
G 237 / 5

Ṭālib-i vaṣlı olanlar cān fedā itse n'ola
Beñzemez Leylālara *Selmā*lara maḥremligi
G 796 / 4

1.2.16. Selmân

Dîvân şiirinde adı geçen iki meşhur şahsiyetin adıdır. Bunlardan birincisi Selmân-ı Savecî'dir. (1309-1376) İran şâiri olup kasîdeleriyle ünlüdür ve özellikle kasîdelerin fahriye bölümünde adı geçer. Şâirler kendilerini Selmân'a benzetirler.

İkincisi ise, Selmân-ı Fârisî'dir. Ashabın büyüklerinden olup İsfehan'da doğmuştur. Önceleri Mecûsî iken daha sonra Hıristiyan olmuştur. Hz. Peygamberi görünce de İslam'ı tercih etmiştir. Daha sonra Hz. Ali ile uzun müddet birlikte bulunmuştur. Vefatı 655 M / 34 H senesinde Medâyin'dedir. Selmân kelimesinin bir şeyler istemek, dilenmek anlamı da vardır. Rivayete göre Selmân, başkanlığını Hz. Ali'nin yaptığı, kırklardandır. Kırklar için eline keşkül alıp halktan bir şeyler toplarmış. Bunun için tasavvufta[30] "*Selmân'a çıkmak*" deyimi yaygınlaşmıştır.[31]

Nazîr Dîvânı'nda Selmân kelimesi bir yerde ve Selmân-ı Fârisî kastedilerek kullanılır. Yukarıda ifade edilen Selmân ve istemek manası dolayısıyla ele alınmakta ve Selmân benden bir şey istemiş olsa, ona ancak sevgilinin aşkıyla oluşan derdimi ve visali düşüncesiyle oluşan gönlümdeki sevdayı verebilirdim denmektedir.

Anuñ ʿaşḳıyla ḥāṣıl derdümi *Selmān* sifāl itse
Viṣāli fikretiyle dildeki sevdāyı söylerdüm
G 575 / 7

---

[30] Uludağ, **a.g.e**., s. 461; Cebecioğlu**, a.g.e**., 628
[31] Pala, **a.g.e**., s. 348.

1.2.17. Sinimmâr ve Havernâk Sarayı

Irak meliklerinden Nu'mân b. Munzır, Sinimmâr adlı mimara Kûfe'de Fırat sahilinde Havernâk adında bir saray yaptırmıştır. Bu sarayın çok güzel ve büyük olduğu ve sabah öğle ikindi ve akşam vakitlerinde başka bir renk aldığı rivayet edilmektedir. Mimar Sinimmâr Nu'mân'dan çok mükafat görmüşse de başka bir hükümdara da böyle bir saray yapar korkusuyla, Nu'mân tarafından Sarayın damından attırılarak öldürülmüştür. Bu nedenle iyiliğe kötülükle karşılık vermenin adı o günden sonra cezâ-yı Sinimmâr olmuştur.[32]

Nazîr Dîvânı'nda Sinimmâr veya Havernâk tabirleri üç yerde geçmekte ve şâirin övdüğü kişinin sarayına bir teşbih unsuru olarak verilmektedir. Bazen de bir devlet büyüğünün veya yakın bir dostun yaptırmış olduğu ev veya kasra tarih düşürürken kullanılmış, ve onların evlerinin Havernâk sarayından daha güzel olduğu ifade edilmiştir.

Sinimmār-ı Ḫavernaḳ iʿtirāf-ı ʿacz ider görse
Bu ḳaṣr-ı dil-nişīnüñ ṭarḥ-ı memdūḥ ile erkānuñ
K 10 / 2

Bunuñ ṭarḥını miʿmār-ı *Ḫavernaḳ* görse reşk eyler
Muṣannaʿ ḫūb u raʿnā nüzhet-efzā vü neşāṭ-ārā
Tr 66 / 6

1.2.18. Ye'cûc ve Me'cûc

Nûh peygamberin oğlu olan Yâfes zürriyetinden iki kabilenin adıdır. Kur'ân-ı Kerîm'de adı geçen[33] bu iki kabile tefsirlerde hayli değişik şekillerde tanımlanmıştır. Ancak ortak noktaları dünyayı fesada vermeleri, kıyâmete dek bütün insanlığa şümullü bir afet oldukları ve kıyâmete yakın zamanda, bulundukları yerden çıkacaklarıdır. Rivayete göre bunlar kısa boylu, kulakları yerde sürünen çirkin yaratıklar imiş. Sözleri garip ve anlayışları kıt imiş. Geçtikleri yerde her şeyi yer, siler süpürürlermiş.[34]

Nazîr'in yaşadığı dönem Osmanlı imparatorluğunun çöküşe geçtiği, dağılmaya yüz tuttuğu bir dönemdir. Dışta devam eden savaşlar yanında; içte de karışıklıklar ve

---

[32] Onay, **a.g.e.**, s. 263.
[33] Kehf, 18 / 88; Enbiyâ, 21 / 96.
[34] Pala, **a.g.e.**, s. 416.

isyanlar had safhadadır. Bazı Osmanlı sadrazamları isyan eden eşkiya takımıyla mücadeleye girişmiş bazıları da bu hareketinde muvaffak olmuştur. Muhsin-zâde Mehmed Paşa bunlardan biridir ve Nazîr İbrahim kendisine kasîdeler yazmıştır. Dolayısıyla bu kasîdelerde Mehmed Paşa, Ye'cüc ve Me'cûc'e karşı set çeken ve onların yağma ve talanlarını engelleyen Zülkarneyn'e benzetilmiş ve bu hareketinden dolayı övülmüştür.

İşidüp ḳaṭʿ-ı ʿurūḳ-ı eşḳiyāya ʿazmüñi
Sedd-i *Ye'cūc*i geçerler sürʿat ile her biri
K 13 / 4

Sed çekildi yine *Ye'cūc*-i maʿaṣi̅ye bu dem
Bā-ḫulūṣ ile ide ṣavtını herkes tetmi̅m
K 14 / 11

Diğer taraftan nefs de Ye'cûc ve Me'cûc'e teşbih edilmiş, onların yağma ve talan olan vasıfları nefse yüklenmiştir. Nefs tıpkı Ye'cûc ve Me'cûc gibi, beden mülkünü yağma etmektedir. Dolayısıyla Zülkarneyn gibi hâl ehli olmak ve nefse izin vermemek gerekir.

Dehānın vaṣf-ı ḥāliyle cihānda ehl-i ḥāl açmaz
O kim nefsin bilür *Ye'cūc ü Me'cūc*a maḳāl açmaz
G 353 / 1

2. KAVİMLER

2.4. Acem

Arap olmayan anlamındaki acem kelimesi, daha sonra özellikle İranlıları vasfeder bir hâl almıştır. *Nazîr Dîvânı*'nda bir yerde geçmektedir. Nazîf Muhammed Efendi İran'a murahhas olarak gönderilmiş ve İran hükümdarı ile barış antlaşmasına imza atmıştır. Bu durum Nazîr İbrahim tarafından Nazîf Efendi için yazılan bir kasîdeyle dile getirilmiş, Nazîf Efendi'nin Acem'e birkaç sefer gittiği ifade edilmiştir.

O di̅n ü devlete çok ḫiẕmet itdi
ʿAcem ikli̅mine bi'd-defʿa gitdi
K 24 / 7

2.5. Bermekî

Abbasî Devleti'nin meşhur vezîrlerinin mensub olduğu bir ailedir. Bermekîler, Müslüman olmadan önce, Belh'deki Nevbahar Budist tapınağı rahipleri idiler. Tapınağın

rahipliği babadan oğula geçerdi. Bu aileden Hâlid bin Bermek, Emevî Devletinin Horasan vâlisi Kuteybe bin Müslim zamanında Müslüman olmuştur. Abbasî Devleti kurulunca, önce Hâlid bin Bermek ve bundan sonra da oğlu ve iki torunu vezîrlik yapmıştır. Bunlar; Yahya bin Hâlid, Fâzıl bin Yahya ve Cafer bin Yahya'dır. Bu ailenin Abbasî Devleti'ne vezîrliği devletin kuruluşundan, Harun Reşid'in halifeliğinin ortalarına kadar devam etmiştir. Cafer bin Yahya daha sonra öldürülmüştür.[35]

Nazîr Dîvânı'nda Bermekîler, yukarıda bahsi geçen Hâtem-i Tâî ile birlikte zikredilir. Bu da onların zengin ve cömertlikleri ile ünlü bir aile olduğunu gösterir. Genelde kasîdeler kısmında ve övülen şahsın kendisiyle kıyaslandığı bir unsur olarak karşımıza çıkar. Bermekîler'in bile övülen şahsın cömertliği karşısında hayran kaldığı sık sık vurgulanır. (K 1 / 18) (K 2 / 21)

Bermekī vü Ḫātemī kem-nām idüp cūduñ senüñ
Medḥ-i ẕātuñda anuñ-çün eyledi ḫāmem şitāb
K 3 / 2

Kerem ü cūdı ile *Bermekiyān*a ġālib
Ḫātemüñ bir kurı nāmını kim eyler ıṣfā
K 15 / 10

2.2. Habeş

Afrika'nın doğusunda ve Yemen'in karşı kıyısında bulunan Habeşistan ülkesi ve burada yaşayan halk anlamındadır. Habeşliler siyahî renkte olurlar. Dîvân şiirinde hem coğrafî konumları, hem de esir ve köle oluşları nedeniyle anılmışlardır. Ancak daha önemlisi gecenin rengi, sevgilinin kara renkli zülfü ve ben'i, Habeş olarak nitelenir. Yine bunun karşıtı olarak da Rûm (Anadolu ve halkı) yüz; gündüz ve aydınlık özellikleriyle Habeş'e alternatif olur.[36]

Nazîr Dîvânı'nda Habeş bir yerde ve sevgilinin ben'ine yapılan bir teşbih dolayısıyla dile getirilmiştir. Burada ben, Habeş iklimi şahı olarak nitelenir.

Gören ruḫsārı üzre ḫāl-i ʿanber-būyını dirler
Ḥabeş iḳlīmi şāhıdur düşüp o meh ġarīb oldı
G 812 / 6

[35] Levend, **Dîvân Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar**, s.152.
[36] Pala, **a.g.e.**, s. 161.

2.1. Hindû

Hindû, Hindistanlı manasındadır. Edebiyatımızda genellikle sevgilinin yüzündeki siyah renkteki ben anlamında kullanılır. *Nazîr Dîvânı*'nda da bu anlamıyla kullanılmaktadır. Bazen sevgilinin yüzünde bazen de gerdanındaki ben, bu şekilde tasvir edilir.

Naḳd-i ʿömr-i ʿāşıḳān ol serv-ḳadd maḥbūbdur
Çeşm ü ebr ü ḫāl-i *Hindū* rū-yı gül-rū ḫūbdur
G 172 / 1

Gülşen-i ḥüsnin ḥırāset itmege ḫāl-i siyeh
Gerdeni üzre bulunmaz bir gül-rū *Hindū*sıdur
G 291 / 2

Bu anlam içerisinde bazen sevgilinin çene çukuru zemzem kuyusuna ve bu çene çukuru içindeki ben de kuyuya düşmüş bir Hindû çocuğuna benzetilir. Bazen ben anlamındaki hâl kelimesi, çoğul şekliyle ve hâlân olarak geçer.

Ḫāl-i pākīzesi çāh-ı ẕeḳana düşmişdür
Bi'r-i zemzemde aña beçce-i *Hindū* mı disem
G 551 / 2

Zeneḫdānında *ḫālān*-ı siyeh-rū
Çeh-i zemzemde gūyā iki *Hindū*
G 654 / 1

2.3. Tatar

Tatarlar Türk milletinin bir koludur. Edebiyatımızda akıncı, çapulcu, zâlim ve postacı anlamında kullanılmıştır.[37] *Nazîr Dîvânı*'nda bir yerde geçmektedir. Sevgilinin gamzesi Tatar olarak vasfedilmiştir.

ʿĀlemi ḥayrān-ı ḥüsni eyledi dildār hey
Ġāret itdi ʿaḳl u fikri ġamze-i *Tatar* hey
G 839 / 1

3. ÜLKELER ve ŞEHİRLER

3.1. Aden

Güney Arabistan'da Kızıldeniz'e bitişik bir sahil şehridir. Burada eskiden beri inci çıkarılırmış. Bugün hala o bölgede inci üretimi yapılmaktadır. Edebiyatımızda inci ile

[37] Onay, **a.g.e.**, s. 470.

birlikte kullanılır.[38] *Nazîr Dîvânı*'nda da inci-Aden ilişkisi dolaysıyla gündeme gelir. Lü'lü'-i Aden ve dürr-i Aden şeklinde geçer. Nazîr bir yerde kendi şiirini emsalsiz oluşu dolayısıyla Aden incisine, diğer yerde ise sevgilinin dişlerini dürr-i Aden'e benzetir.

Şiʿr-i Naẓīre baḥr-i naẓm içre
Şübhesiz *lü'lü-i ʿAden* dirler
G 275 / 5

Dür dişi mānendidür derler çü dürr-i yetīm
Ḥayli demdür çıkmadı bāzāra ol *dürr-i ʿAden*
G 605 / 3

3.2. Bağdat

Irak'ın başkenti ve en büyük şehridir. Eskiden Abbasîlerin idare merkezi ve İslam âleminin başkenti idi. Dicle'nin iki sahilinde kurulu olan şehir, XVI. asrın ilk yarısında Osmanlı kültüründe yer edinmiştir. Bağdat kumaşları meşhurdur. Edebiyatımızda gerek tarihî hâdiseler münasebetiyle, gerekse başka nedenlerle Bağdat'ın adı geçer. "*Âşığa Bağdat sorulmaz*" "*Yanlış hesap Bağdat'tan döner.*" gibi atasözleri Bağdatla ilgili dilimize yerleşen atasözlerindendir.[39]

Nazîr Dîvânı'nda Bağdat iki yerde geçmektedir. Nazîf Muhammed Efendi'nin gidip yerleşmesi dolayısıyla dile getirilen Bağdat, veliler diyarı olarak da tarif edilir. (K 87 / 13) Âşıkların diyar diyar dolaşarak Bağdat'a da uğradığı ifade edilen bir müfredde, Bağdat'ın bağlı olduğu ülke anlamındaki Irak ile uzak anlamındaki ırak arasında bir tedâî yapılmıştır.

Bezm-i cihānı yeksere geşt ü güzār ider
ʿUşşāḳ-ı zāra Mıṣr u *Baġdād* ırāḳ degil
Mf 15

3.3. Çin

Çin ülkesi. Mani dininin en çok yayıldığı yerdir. Mani'nin bir ressam olduğu ve kutsal kitabınının da pek güzel minyatürlerle süslü olması dolayısıyla güzel yüz, daima Çin'e nispet edilir. Edebiyatımızda Çin, adeta resim sanatının merkezi olarak işlenir. Çin kelimesiyle birlikte büt, nigâr, nakş, sûret… vs. resimle ilgili kelimeler sık sık bir araya

---

[38] Pala, **a.g.e.**, s. 16.
[39] Pala, **a.g.e.**, s. 55.

getirilir. Eskiden Çin ülkesinin Türkler ve özellikle Hıtâ, Huten, Maçin diyarının halkıyla Çiğil güzellerinin de bulunuşu, kelimeye geniş kullanım sahası sağlamıştır. Bu ilişkiden yola çıkılarak sevgilinin misk kokulu saçı anılır. Çünkü misk orada bulunur. Çin kelimesinin kıvrım, büklüm anlamı da bu ilişkiyi kuvvetlendirir.[40]

Nazîr Dîvânı'nda Çin mefhûmu, daha çok sevgilinin saçı ile ilişkili olarak kullanılmıştır. Saçın kıvrımlı ve büklümlü hâlini ifade eden çin kelimesi ile Çin ülkesini ifade eden Çin kelimesi arasındaki yazılış benzerliği bunda etkili olmuştur. Diğer taraftan Çin, Huten ve Maçin, Çin'le ilgili geçen diğer yer adlarıdır.

İtse sevdālar zülf-i ʿazm-i reh-i *Çin* ü *Ḫuten*
Pā-yı ʿaḳlı dolaşur reh-güzeri Şām'a düşer
G 193 / 3

Düşelden göñlimüz ol kākül-i merġūb-ı pür-çīne
O sevdā ile düşdük māverā-yı *Çīn-i Maçīne*
G 716 / 1

Çin aynı zamanda âhûlarıyla da ünlü bir yerdir. *Nazîr Dîvânı*'nda bu meseleye vurgu yapılmış ve dünyadaki en güzel gözlerden birine sahip hayvan olan âhûnun gözleri ile sevgilinin gözleri arasında irtibat kurulmuştur.

Ḥayret virici dillere ol māh-ı cebīndür
Ḥasret-keş-i çeşm-i siyehi *āhū-yı Çīn*dür
G 194 / 1

3.4. Hayber

Hz. Peygamber'in hicretin yedinci yılında fethettiği, Şam-Medine yolu üzerinde Medine'nin 150 km. kuzeyinde, Yahudilerin oturduğu bir yerleşim merkezidir. Hayber, Yahudi dilinde kale demek olup burası aynı zamanda hurma ve tahıl merkezidir. Kalesinin yedi burcu vardır. Bunlar Nâim, Kamûs, Şık, Netah, Sülâfim, Vatih ve Ketîbe'dir.[41] Hz. Peygamber, Hayber Yahudilerinin Medine'ye karşı müşriklerle ittifak hâlinde olmaları ve pek çok Yahudi kabilesinin burada toplanmasından dolayı Hudeybiye mûsâlahasından sonra Hayber'i fethetmek üzere hazırlıklara başlamıştır.[42]

---

[40] Pala, **a.g.e.**, s. 96.

[41] İbn Sa'd, Muhammed, **et-Tabakâtü'l-kübrâ** Dâru's-sadr, C.II, Beyrut 1957, s. 106.

[42] Vâkıdî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer, **Kitabü'l-meğazî**, Âlemü'l-Kütüb, C.II, Beyrut 1984, s. 441-442; İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik, **es-Siretü'n-nebeviyye**, Matbaatü Mustafa, C.III, Kahire 1936, s. 201

Hayber kelimesi Hz. Ali ile özdeşleşmiştir. Hayber'in fethi sırasında Hz. Ali büyük yararlılıklar gösterdiğinden Hayber fatihi ünvanını almıştır. Bu hâdisenin anlatıldığı yerlerde menkabevî ve abartılı anlatımlara da yer verilmiştir. Mesala Hz. Ali'nin omzuyla bir vuruşta Hayber kalesinin kapısını yıktığı ifade edilmektedir. *Nazîr Dîvânı*'nda Hayber ismi "*Der-Menḳabe-i Hz. Ali Kerrema'llâhu Vechehu*" başlıklı bir na'tte geçmektedir.

Ġāziyān içre şebīhi yokdur
Bāb-ı *Ḫayber* siper olmışdı aña
N 38 / 2

3.5. Hindistan

Doğrusu Hindustandır. Hint ülkesi anlamındadır. Dîvân şiirinde Hindistan, başta uzaklığı, esrarengizliği, havası, bağ-bahçesi, baharatı…vs. olmak üzere çok sözü edilen memleketlerden biridir. Hz. Âdem cennetten çıkarılınca Hindistan'da Serendip (Seylan) adasına inmiştir. Hindistan'da yâkut çıkarılır. Yine anber de Hind denizinde yaşayan bir çeşit adabalığından elde edilir. İncileriyle de meşhur olan Hindistan'da tâvus ve papağan çok olurmuş. Rûm (Anadolu) ülkesi beyaz tenli insanların memleketi olduğu için siyah ırka mensup insanların yaşadığı Hindistan ile tezat teşkil eder. Bunun için biri beyazlığın, diğeri siyahlığın timsâlidir. Köle ticaretine elverişli bir ülke olduğu için, yine siyahî köleler ile birlikte kullanılır. Mesnevîlerde Hindistan imajına çok rastlanır.[43]

Nazîr Dîvânı'nda bir yerde ve yukarıda verilen bilgiler dışında geçmektedir. Hakîm-zâde Ali Paşa yaptırdığı câminin şadırvanı için Nazîr'in düşürdüğü bir tarihte Ali Paşa, Çin hakanı ve Hindistan sultanı ile kıyaslanmaktadır.

Böyle ḫayrāta muvaffaḳ oldı lûṭfıyla anuñ
Reşk ider ḫākān-ı Çīn sulṭān-ı *Hindistān*-ile
Tr 60 / 3

3.6. Huten

Çin'in kuzeyi ile Türkistan topraklarına verilen addır. Bugünkü sınırları Moğolistan ve Mançurya ile Sibirya topraklarının bir bölümünde kalır. M.S. X. yüzyıldan itibaren Moğolların "*Hatâ*" adlı kabilesi bu bölgede yaşadığından bu adla

---

[43] Pala, **a.g.e.**, s. 188.

anılmıştır. “*Hıtâ*” veya “*Huten*” şekilleriyle de kullanılan bu kelime âhû ve misk ile birlikte anılır. Bazen Çin, Rûm gibi ülkelerle birlikte tenasüp yoluyla zikredilir.[44]

Nazîr Dîvânı’nda üç yerde geçmektedir. Bunlardan birincisinde; misk kokusu dolayısıyla sevgilinin saçları için, ikincisinde; bir mûsikî terimi tedaîsi ile aheng-i huten şekliyle ve üçüncüsünde; şeyh-i Huten şeklinde zikredilmektedir.

İtse sevdālar zülf-i ʿazm-i reh-i Çin ü *Ḫuten*
Pā-yı ʿaḳlı dolaşur reh-güzeri Şām’a düşer
G 193 / 3

Çār-pāre ġuṣṣaya çıkıcak çü feryād ider
Muṭrib-i bezm eylese nāz ile āheng-i *Ḫuten*
G 605 / 6

Cünbüş-i çīn-i cebīn ceyş-i fiten
Ziyy-i zībī zīneti şeyḫ-i *Ḫuten*
Mf 207

3.7. İran

Nazîr Dîvânı’nda İran iki yerde geçmektedir. Bunlardan birincisi; Damad İbrahim Paşa övgüsü sadedinde yazılan bir kasîdededir ve Damad İbrahim Paşa’nın İran’a karşı kazandığı diplomatik başarı ve buraya gönderdiği dört kişinin işleri yoluna koyuşu dolayısıyla dile getirilmektedir.

Ḫavf-ı tīġ-i ḳahrı sebbābı perīşān eyledi
Çār-yārı şimdi *Îrān* illeri tevḳīr ider
K 2 / 20

Diğeri ise Nazîf Muhammed Efendi’nin murahhas olarak İran’a gönderilişi ve burada İran şahı ile görüşmesinin anlatıldığı kasîdede, görüşmeden Nazîf Muhammed Efendi’nin başarılı bir şekilde ayrılışı dolayısıyla dile getirilmiştir.

Piyāde sözlerin gūş eyleyince şāh-ı *Îrān*uñ
Nezāketle anı māt eyledi bī-bāk u bī-pervā
K 30 / 7

3.8. İrem

Ad kavminin kralı Ad’ın oğlu Şeddad tarafından cennete nazîre olarak yaptırdığı meşhur ve gayet güzel bahçe ve köşkün bulunduğu şehirdir. Edebiyatımızda yalancı

[44] Pala, **a.g.e.**, s. 178.

cennet, mamur, âbâdân ve neşât-efzâ yer manasında ve çoğunlukla bağ sözü ile birlikte kullanılmıştır.[45] Bu bağ daha sonradan bir tûfanda yok olmuştur. Şâirler güzel bahçeyi ve sevgilinin güzel yüzü ile güzelliklerini, bu bahçeye benzetmişlerdir.[46]

Nazîr Dîvânı'nda da İrem genellikle övülen şahsın bahçesine teşbih edilmiştir. (K 10 / 6) Tarih kıt'alarında önemli şahısların kasırları ve köşkleri övülürken onların bahçesi İrem bağına benzetilmiştir. (Tr 66 / 4) Bir yerde de pîr-i tarîkat Hz. İbrahim Gülşenî'nin dergahı bağ-ı İrem olarak tasvir edilmiştir.

Cebhe-sā-yı āsitānı olagör
Dergehidür şübhe yok bāġ-ı *İrem*
Kt 67 / 2

3.9. İsfehan

Nazîr Dîvânı'nda İsfehan, meşhur göz sürmeleri dolayısıyla anılır. Sevgili tarif edilirken onun gözlerinin yaratılıştan güzel ve sürmeli olduğu, artık İsfehan sürmelerine ihtiyacının olmadığı dile getirilir.

Ebruvān u çeşm ü müjgānuñ siyāh itmiş Ḫudā
İstemez ʿālemde *küḥl-i İṣfehā*nī gözlerüñ
G 477 / 3

3.10. İstanbul

İstanbul, Nazîr İbrahim'in yaşadığı dönemde Osmanlı payitahtıdır. Bazen Avrupa devletleriyle yapılan savaşlar nedeniyle Padişah'ın Edirne'ye karargah kurması ve uzun bir müddet burada bulunması dolayısıyla Edirne gayr-ı resmî başkent olmuştur. Nazîr İbrahim, her ne kadar daha çok Edirne ve civarında yaşamışsa da İstanbul onun hayatında son derece önemlidir. Çünkü Nazîr zaman-ı infisallerini kanun gereği İstanbul'da geçiriyor olmalıdır. Kadılık görevlendirmeleri de İstanbul'dan yapılmaktadır. Bu nedenle yazdığı bir gazelin başlığı "*Mahrûse-i İstanbûldan İbrâil Niyâbetiyle Edirne'ye Gelüp İbraile Azîmetümde İnşâd Olındı.*" (G 469) şeklindedir. Yine o, İstanbul'da bulunan yakın dostu Örfî Mahmud Ağa ile mektuplaşmaktadır. (G

---

[45] Onay, **a.g.e.**, s. 470.
[46] Pala, **a.g.e.**, s. 55.

79) Nazîr İstanbul’daki Gülşenî tarîkatı dergahlardan Tatar Hasan Dede’nin dergahına da tarih düşürmüştür. (Tr 139)

Nazîr Dîvânı’nda İstanbul daha çok güzelleri dolayısıyla dile getirilir. Şiirde bazen vezin gereği Sitanbul şeklinde geçer. Şâir İstanbullu güzelleri övdükten sonra kendi sevgilisini onlardan üstün tutmaktadır.

Güzel sevmekden ʿālemde usanduk gerçi biz ammā
Yine meyl eyler elbetde göñül ḫūb-ı *Sitanbūl*a
G 696 / 4

Naẓīrā cümle ḫūbān-ı *Sitanbūl*ı görüp bildük
Benüm yārûm yanında ġayrı dilberler degil bir şey
G 813 / 5

3.11. Necef

Bugün Irak sınırları içerisinde bulunan Necef, Kûfe şehri civarında Hz. Ali’nin türbesinin bulunduğu yerdir. Dîvân şiirinin coğrafyası içinde hemen her yerde Hz. Ali vesîlesiyle kullanılır.[47] *Nazîr Dîvânı*’nda incisi dolayısıyla ve dürr-i Necef tamlamasıyla zikredilir. Şâir kendi şiirinin Necef incisine teşbih edildiğini ifade eder.

Gūş idenler vaṣf-ı ḥüsnüñle Naẓīr ās̱ārını
Kimisi gevher nis̱ār eyler kimi *dürr-i Necef*
G 440 / 5

3.12. Mekke

Hz. Peygamberin doğduğu ve İslam dininin ortaya çıktığı şehirdir. Arap yarımadasında olup eski dönemlerden itibaren mamur olmuştur. Kâbe’nin Mekke’de bulunması, tarih boyunca oranın önemini artırmıştır. Dîvân şiirinde Kâbe vesîlesiyle ve Müslümanlardan başka kişilerin orada bulunmaması gibi özellikleriyle ele alınır. Bazen hac nedeniyle de anılan Mekke hakkında birçok kitap yazılmıştır. *Fezâil-i Mekke* genel adıyla anılan bu kitaplar her yönüyle şehri ele almaktadırlar. Kâbe’nin orada bulunması, mecâz-ı mürsel yoluyla Mekke’den bahsedilmesine neden olmuştur. Dinî edebiyatta da adından bahsedilen Mekke’nin, Dîvân şiirinin coğrafyası içinde önemli bir yeri vardır. Mekke-i mükerreme olarak anılır.[48]

---

[47] Pala, **a.g.e.**, s. 312.
[48] Pala, **a.g.e.**, s. 266.

Nazîr Dîvânı'nda Mekke, hac dolayısıyla ve zemzem, Safa ve Merve gibi mefhûmlarla birlikte kullanılmıştır. Yine Müsellim-zâde Abdullah Efendi'nin vefatı dolayısıyla yazılan bir tarih kıt'asında, Abdullah Efendi'nin Mekke kadılığı dolayısıyla dile getirilmektedir.

Mekke vü Zemmem Ṣafā vü Merve saʿ yi ḥürmeti
Her dem iḥsānuñla yā Rab eyleye ıẓhār-ı keyf
K 19 / 27

Mekke ḳāḍī̄si olup gelmiş idi ṣıḥḥat ile
Vāṣıl olmışdı ziyāretler ile çok rifʿ ate
Tr 85 / 3

3.13. Mısır

Mısır ülkesi. Mısır'ın başkenti olan Kahire; memleket, ülke anlamlarındadır. Dîvân şiirinin coğrafyası içinde Mısır'dan çok bahsedilir. Yûsuf ile Züleyhâ'nın maceraları orada geçmiştir. Nil nehri Mısır'a hayat vermektedir. Ken'an, Rûm, Bağdâd, Şam, Habeş gibi adlarla yan yana bulundurulur. Yine Yûsuf peygamberin güzelliğini telmihen sevgilinin yüzü Mısır'a, kendisi de sultana benzetilir. Şeker kamışı Mısır'da çok olur. Mısır'da yapılan kılıçlar da eskiden değerli kabul edilirdi. Kelimenin "*ülke, memleket*" anlamıyla da çok zaman tevriye yapılır.[49]

Nazîr Dîvânı'nda Mısır'ın ayrı bir yeri vardır. Çünkü pîr-i tarîkat İbrahim Gülşenî Mısır'da yaşamış, hatta Nazîr İbrahim gençliğinde Mısır'a gitmiş, bir müddet orada bulunmuş ve oradaki dergaha hizmet etmiştir. Öte taraftan Mısır, Hz. Yûsuf'un memleketidir. Sevgili ile olan aşk ilişkisinde en evvel akla gelen formlardan biri, tıpkı Hz. Yûsuf gibi sevgilinin Mısır'a sultan oluşudur.

Dā'imā eyler Naẓī̄rāya nigāh-ı iltifāt
Mıṣr-ı dilde mesken itmiş Yūsuf-āsādur o şūḫ
G 103 / 6

Biz senüñ gibi efendüm nāz-perver görmedük
Mıṣr içinde saña beñzer ḫūb-dilber görmedük
G 479 / 1

[49] Pala, **a.g.e.**, s. 278.

Bununla birlikte Hz. Yûsuf'un Mısır'da yaşayışı ve Kur'ân-ı Kerîm'de anlatılan babası Hz. Yakup ile kavuşma sahnesine de telmih yapılır.

Olsam n'ola *Mıṣr*a feraḥ u şādla ʿazīzi
Yaʿḳūb-ı dile Yūsuf-ı Kenʿān gelecekdür
G 298 / 2

Mısır, Mısır ülkesi anlamı dışında memleket, ülke anlamıyla da gündeme gelir. Bu bağlamda gönül, Mısır'a benzetilir. (G 348 / 2) Ayrıca Mısır seyyahların uğrak yeri, gezilip görülmesi gereken bir yer olarak da anlatılır.

Bezm-i dünyāyı temāşāda gezen seyyāḥa
ʿĀlemin *Mıṣr* ile Şām u Ḥalebinden sorılur
G 121 / 5

Bezm-i cihānı yeksere geşt ü güzār ider
ʿUşşāḳ-ı zāra *Mıṣr* u Baġdād ırāḳ degil
Mf 15

Mısır ile adeta özdeşleşmiş bir nehir olan Nil nehri de, kendisinden bahsedilen olgulardan biridir. Nil nehri, güzelliği ve insana huzur veren yönü ile cennetteki ırmaklardan biri olan Firdevs'e teşbih edilir.

Şübhesiz *Firdevs*idür *Mıṣr*ın bu cā-yı dil-küşā
Bunda gelmez ḫāṭıra ancaḳ sürūr ile ṣafā
Mf 113

3.14. Rûm

Rûm en genel manasıyla Anadolu'yu tarif eder. Vaktiyle Romalıların idaresinde bulunup daha sonra Türkler tarafından fethedilen topraklara denir. Bu nedenle Araplara göre Rûmî'den kasıt Anadolu Türkleridir. Rûm'un Ortodoks mezhebinde bulunan cemaat anlamı da vardır.[50]

Nazîr Dîvânı'nda Rûm beççe ve Rûmeli gibi tabirler dolayısıyla geçen Rûm kelimesinin, önceleri Anadolu'yu ifade ederken daha sonra Rûmeli dolayısıyla Trakya ve Balkanları ifade etmeye başladığı ve bir anlam kaymasına uğradığı görülür. Nazîr'in hem kendi yaşadığı bölge, hem de buralarda devlet büyükleri ile girdiği ilişkiler göz önüne alındığında, Rûmeli kavramının daha çok Trakya ve Balkanlar için kullandığı söylenebilir. *Dîvân*'da daha çok Rûm ili şeklinde geçer.

---

[50] Onay, **a.g.e.**, s. 414.

Ḫudā ʿömrin ziyāde devletin efzūn ide zi̇̄rā
Odur *Rûm ili*nüñ sāliklere her dem kerem-kārı
K 18 / 3

Ṣāḥibü'l-ḫayrāt vālā-cāh ṣadr-ı *Rûm ili*
Oldı bu āṡār ile memdūḥ-ı ʿālem ḥāliyā
Tr 12 / 1

Rûm şeklinde de geçen kelime, bazen Anadolu'yu kastederek kullanıldığı izlemini de verir. Rûm bazen bir millet adı veya Ortodoks mezhebindeki Hıristiyanlar manasıyla da kullanılmakta ve bu nedenle Rûm beççe (Rûm çocuğu) tabiri geçmektedir.

Ḥāliyā ṣadr-ı ṣudūr-ı *rūm* ẕāt-ı pür-kerem
Bezl-i himmet eyleyüp yapdı bu ʿizzet-ḫāneyi
Tr 128 / 1

Cenāb-ı Vehbi̇̄-i ṣāḥib-nezāket
İder bir *Rūm beççe* ile ülfet
Kt 138 / 1

3.15. Şam

Sûriye'nin başkenti Şam şehri. Bu şehir Müslümanlarca Mekke, Medine ve Kudüs'ten sonra muhterem bir belde olarak kabul edilir. Bu nedenle daha çok "*Şam-ı şerif*" şeklinde anılır. Cennetin Şam'ın üzerinde veya altında olduğuna inanılır. Mehdî buradan zuhûr edecektir. Şam sularının çokluğu, havasının güzelliği, dilberlerinin bolluğu ve halkının açık meşrepliği dolayısıyla şöhret bulmuş bir beldedir.[51]

Nazîr Dîvânı'nda iki yerde geçmektedir. Birincisinde seyyahların uğradığı bir yer ve görülmesi gereken bir şehir olarak dile getirilirken (G 121 / 5) Diğerinde aşk acısıyla şaşıran âşığın, kendini yollara vuruşu ve Şam'a kadar gidişi konu edilir.

Bir yirde ḳarār eylemez ʿuşşāḳ-ı cefā-kār
Geh *Şām*a gider gāhice ʿazm-i Ḥaleb eyler
G 294 / 3

3.16. Yemen

Arap yarımadasının güney batısında bir yerleşim bölgesidir. Dîvân şiirinde daha çok akik taşının Yemen'de bulunuşu dolayısıyla dile getirilir. Yemen daha çok Süheyl yıldızı ile birlikte anılır. Eski coğrafyada bir iklim ve yerleşim bölgesi olarak da önemli

---

[51] Onay, **a.g.e.**, s. 448.

bir yeri vardır.[52] *Nazîr Dîvânı*'nda bir yerde ve cevherin Yemen'de bulunuşu dolayısıyla dile getirilir.

Diḳḳat ile idegör yāre Naẓīrā naẓar
Gevheri ḥāżır bulan ʿazm-i *Yemen* eylemez
G 387 / 5

4. NEHİRLER ve DAĞLAR

4.1. NEHİRLER

4.1.1. Ceyhûn ve Fırat

Ceyhûn ve Fırat nehirleri *Nazîr Dîvânı*'nda birkaç yerde geçmektedir. Yaşadığı manevî hâllerin ve aşkın tesir gücünün anlatıldığı yerlerde Ceyhûn nehri dile getirilmiştir. Bazen Ceyhûn nehri ile birlikte Fırat nehri de kullanılmıştır.

Dil-şād olup ol demde şevḳ-ile cihān oldı
Ceyḥūn u *furāt*-āsā ʿālemlere cūş itdi
G 835 / 4

Ol mest-i mey-i mey-gede-i ʿişve vü nāzuñ
Seyr eyle bu çaġın
ʿAşḳıyla ḫurūş eyleyelüm cūş idelüm biz
Ceyḥūn olınsa yād
Ms 107 / 4

Âşığın gözyaşlarının aşk acısıyla Ceyhûn nehri gibi aktığı ifade edilen bir başka husustur. Yine güneş-zere, deniz-katre formunun dile getirildiği bazı yerlerde Ceyhûn nehrinin denize göre bir katre hükmünde olduğu vurgulanan konular arasındadır.

Ẕerre olmaz cümle ʿālem şems-i ẕāt-ı yārda
Ḳaṭre olmaz baḥre *Ceyḥūn* cū-yı feyż-i ās̱ārda
G 658 / 1

Melāletle sirişküm ʿālemi *Ceyḥūn* ider yā Rab
ʿİlāc-ı mācerāya dergehüñden ġayrı yer bilmem
G 541 / 3

4.1.2. Kevser

Cennette bir ırmağın adıdır. Edebiyatımızda tatlı ve temiz, saf şarap manalarında kullanılmaktadır. Mutasavvıflara göre cennette kevser suyunu mü'minlere Hz. Ali sunacaktır. Bu nedenle Hz. Ali'nin diğer bir ismi *sâkî-i kevser*dir.[53]

---

[52] Pala, **a.g.e.**, s. 417.

[53] Onay, **a.g.e.**, s. 317.

Nazîr Dîvânı'nda sevgilinin hem dudakları hem de çene çukurundaki ter, kevser olarak nitelendirilir. Bir beyitte de sevgilinin çene çukuru Kevser ırmağının menbaı olarak vasfedilir. Burada ayn kelimesi hem aynı, hem de kaynak ve menba anlamlarında tevriyeli olarak kullanılmıştır.

ʿAyn-ı *kevs̱er* midür ol çāh-ı zenehdānında
Zemzemin ʿaynı degil mi zeḳanında o ʿaraḳ
G 451 / 3

Görenler nūr-ı meyde ḫaṭṭ-ı laʿl-i leblerüñ cānā
Didiler āb-ı *kevs̱er* üstüne anı tül itmişdür
G 304 / 2

Diğer taraftan kevser mefhûmu şarap anlamıyla da dile getirilmiş, fakat mecâz anlamıyla aşk şarabı olarak kullanılmıştır. Zerrîn kadehler içinde sunulan aşk şarabının, gafletin baş ağrısını yok ettiği ifade edilerek tezat sanatı yapılmıştır. Zira şarap içen kimsede baş ağrısı olması gerekirken, şarabın baş ağrısını giderici olduğu ifade edilmiştir.

Şarāb-ı *kevs̱er*-i ʿaşḳı meger zerrīn-ḳadeḥ bir bir
Sunup defʿ-i ḫumār-ı ġaflet ile eyleyüp irvā
K 12 / 11

4.2. DAĞLAR

4.2.1. Kâf Dağı

Kâf dağı, Ankâ adı verilen Sîmurg kuşunun yaşadığı dağ olarak inanılır. En evvel İran efsânelerinde görülmüştür. İran'daki el-Burz Dağının bu efsânede kâf dağı olarak isimlendirildiği sanılmaktadır. Zira el-bürz dağı, Kafkas dağ silsilesinin en sonundadır. Çok yüksek ve heybetli bir dağ olan el-bürz dağı, kâf dağı olarak isimlendirilmiş ve üzerinde birçok efsâne meydana gelmiştir.[54]

Nazîr Dîvânı'nda Kâf Dağı yüksekliği, istiğnâ makâmı oluşu, yüceliği ve ankâ kuşunun yaşadığı yer oluşu sebebiyle dile getirilmiştir. Sevgilinin gözünde yüce makâmlara ulaşmış olanlar, artık kâf dağının yüksekliğine göz dikmezler.

Şān-ı refīʿ-i yārı bilenler ʿuluvv ile
Dehrin naẓar ider mi ʿaceb kūh-ı *ḳāf*ına
G 682 / 7

[54] Şemsettin Sâmi, **Kâmûsu'l-A'lâm**, V, 3542.

Yine istiğnâ makâmı olan Kâf Dağına ulaşanlar, başka şeylere bakmazlar ve kendilerinin dervîş olarak isimlendirilişine önem vermezler. Çünkü onlar gerçek yücelik makâmına ulaşmışlardır. Onlar kâf-ı istiğnâya ankâ olmuşlardır.

Ḳāf-ı istiġnāya ʿanḳā eyleyüp lûṭfı ile
Ḫānikāh-ı ʿāleme dervīş-i nā-kām eyledi
G 784 / 2

Ḳāf-ı istiġnāya şāh olan daḫī
Lûṭf-ile bālīn-nāza yan virür
K 1 / 37

Ramazan ayının, Müslümanlar indinde ayrı bir yeri vardır. Zira bu ayda Hz. Peygamberin hadîsine göre şeytanlar zindanlara kilitlenir veya Müslümanlardan köşe bucak kaçarlar. *Nazîr Dîvânı*'nda bu hâdiseye bir atıfta bulunularak Ramazan ayının ilk girdiği günlerde gökteki ayın şeklinin hançere benzemesi ve şeytanın bu hançeri görüp Kâf Dağının ardına kadar kaçışı gündeme getirilmiştir.

Verā-yı *ḳāf*a dek eyler firārı ṭurmayup İblīs
Görüp ḫançer be-kef māh-ı ṣıyāmın ġurresin ġarrā
K 31 / 5

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

NAZÎR İBRAHİM DÎVÂNINDA TABİAT

1. KOZMİK ÂLEM

1.1. Felek

Nazîr Dîvânı'nda Felek mefhûmu, *felek*, feleğin çoğulu *eflak*, *çarh, gerdûn, sipihr, semâ, asuman* ve *gök* gibi kavramlarla ifade edilmektedir. Felek daha çok mecâzî manasıyla talih, baht, zamane ve şans gibi anlamlarda geniş bir şekilde kullanılmaktadır. Onun dönüşü üzerinde durulur ve bu dönüşü ile hem göklerin dönüşü hem de talihin ve bahtın gün gün değişmesine vurgu yapılır. Aynı zamanda bu dönüş değirmene teşbih edilir.

Bir gün olur ki murād üzre döner *çarḫ-ı felek*
Ya nedür çekdigin ālām-ile ekdār-ı şedīd
G 104 / 5

Bilinmez *āsiyāb*-ı dehrin aḥvāli elem çekme
Felek didikleri her dem ider devr-i dīger peydā
G 30 / 4

Felek aynı zamanda gerçek manasıyla gökyüzü anlamında da kullanılmış yıldız, güneş, ay gibi gök cisimleri ve kar, yağmur gibi gökle alakalı tabiat olayları dile getirilmiştir. Fakat burada da bu gök cisimleri teşhis ve intak sanatıyla işlenmiş ve farklı şekillerde dile getirilmiştir. Örneğin yıldızların titreyen ışıkları, yıldızların göz kırpması olarak algılanmış, göklerin kar ve yağmur yağdırması ağyârın âşığa kederler yağdırmasına teşbih edilmiştir.

*Felek*de göz kıpar yıldızların her şeb bize cānā
ʿAcāyib nükteler īmā iderler hep bize cānā
G 9 / 1

Berf ü bārān yaġdırur gāhi *felek*ler ʿāleme
Līk aġyārı kederlerle remeller yaġdırur
G 269 / 2

Felek gökyüzü anlamıyla bazen tarihî olaylara telmih yoluyla kullanılmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'de belirtilen İsrailoğullarına Allah katından gökten sofra veya nimetler indirilişi hâdisesi dile getirilerek israf mefhûmu işlenmiştir.

Māluñı bī-hūde isrāf eyleme
Her zamān inmez *semā*dan māide
Kt 47 / 2

Baht, talih ve şans manasında kullanıldığında felek kelimesi genelde kasîdeler kısmında memdûh ile, gazeller kısmında ise sevgili ile birlikte zikredilir ve övülen kişinin şâire yaptığı ikram ve lûtuflar arttıkça feleğin açıldığı, bu lûtuflar azaldığında da feleğin zulmüne uğrandığı anlayışı ortaya konulur.

Der-i üftāde be-ḫāḳ-ı ıżṭırābum ben daḫī
Raġbet eylerseñ eger ḳadrüm *felek* iksīr ider
K 2 / 23

İmhāl iderse eylemez ihmāl bilici ol
Bir gün olur ki dest-i *felek*den sitem çeker
G 157 / 3

Felek mecâzî manasıyla birçok teşbihe konu olur. Genelde teşhis ve intak sanatı kullanılarak yapılan bu teşbihler, feleğin değişik yönlerini dile getirmektedir. Felek *çarh-ı gaddar* olarak tanımlanır ve onun bu özelliği sevgilinin gaddar tavrıyla özdeşleştirilir. (G 431 / 5) Felek bu acımasızlığı yönünden Acem kahramanlarından merhametsizliği ile ünlü Zal'a benzetilir ve insanları yok edişi, onları huzuruna çağırma olarak anlaşılır.

Olmasa *Zāl-ı felek* ḥasret-keş-i insāniyān
Eylemezdi cümlesini bir bir iḥżār-ı ḥużūr
Kt 69 / 1

Felek yüksekliği ve sonsuzluğu dolayısıyla da dile getirilir ve âşığın çektiği ahların ve el-amanların feleklere çıktığı, dolayısıyla bu ah ve inlemelerin de tıpkı felekler gibi sonsuz olduğu dile getirilir. Genellikle de âşığın bu ah ve inlemelerine sebep, sevgilinin ağyâr veya rakîbden birisi ile berâber olmasıdır. (G 704 / 3) Sevgilinin firâk ve hasretinin acısı, âşığın ahının göklere çıkmasına bir başka sebeptir.

Medd-i āh-ı dil-i men tā *felek*-i aṭlas rā
Bā-ġam-ı hecr ü firāḳeş ber-sāyīm imrūz
G 351 / 4

Yakdı firāḳ u ḥasreti yāruñ derūnumı
Çıkdı *semā*ya şimdi Naẓīrā el-amānımuz
G 355 / 5

Felek değirmene de teşbih edilir. Hatta onun dönüşü hüsn-i talil sanatı yapılarak aşk-ı hakikîye tutulmuş olmak olarak gösterilir. (G 120 / 4) Felek yine dönüşü veya dönek oluşu sebebiyle kadın tabiatlı olarak nitelendirilir. (G 30 / 2) Felek bir tasa benzetilmiş ve içi şarap dolu olsa bile âşığa bir fayda vermeyeceği ancak sevgilinin mey renkli dudağının şarabının âşığa iyi geleceği ifade edilmiştir.

Ḫumār-ı ʿaşḳı defʿ itmez pür olsa ṭası *gerdūn*uñ
Meger defʿ eyleye yāruñ şarāb-ı laʿl-i mey-gūnı
G 757 / 3

Felek *çarh-ı mînâ* olarak da adlandırılmış ve vefasızlığı sebebiyle kendisinden bahsedilmiştir. Burada hem feleğin dönekliğinden dolayı kendisine güvenilemeyeceği, hem de sırça olması ve çabuk kırılmasından dolayı vefasız oluşu dile getirilmiştir.

Bī-vefālardan ümīd itmem vefā-yı ʿahd u güft
Ummam ʿālemde vefā bu *çarḫ-ı mīnā*dan bile
G 706 / 3

Önemli tasavvufî ritüellerden biri olan zikrin de felekle ilişkisi vardır. Zira âşıkların ahları gibi zikirleri, hay u hûları da feleklere çıkmakta, felekleri inletmektedir.

Bū-yı ezhār eyledi ʿāşıḳları şeydā yine
İñledür *gerdūn*ı zīrā hāy ü hū-yı ʿāşıḳān
G 621 / 7

İzzet ve naz feleğinde sevgili parlak bir aya benzetilmiş, güneş ve ayın dönüşü hüsn-i talil ve teşhis sanatı yapılarak bu dönüşün, sevgilinin eteğini öpmek kastıyla olduğu ifade edilmiştir.

Māh-ı tābumsın *sipihr-i ʿizz ü nāzı* rūz u şeb
Devr-i mihr ü māhdan būs-ı rikābuñdur ġaraż
G 424 / 2

Memdûh bazen kalem erbabından birisidir. Bu durumda onun kullandığı mürekkep, rengi dolayısıyla gökyüzüne benzetilir. Çünkü mürekkep rengi ile gök rengi aynıdır ve ikisi de mavi renktedir.

Ṭabʿ-ı şiʿri oldı bī-şübhe menābīʿ-i ḥikem
Olsa lāyıḳdur *devātı āsumānına* ḳıbāb
K 17 / 4

Bu âlemde var olan her şey gibi felekler de bir gün yok olacaktır. Bu nedenle felekler de fenâ kavramıyla ilişkilendirilir. Aslında felekteki ay ve güneşin her gün doğup batmaları onların fânîliğine bir işarettir.

Ṣūretā *mihr-ile meh* gerçi cemālin gösterür
Her birinüñ gör *felek* her gün *zevālin* gösterür
G 286 / 1

Fenā bezmine aldanma hevāya meyli terk eyle
Beḳā fikr itme ʿālemde zemīn ü *āsumān* kalmaz
G 362 / 4

Feleklerin yaratılış sebebi, hüsn-i talil sanatı yapılarak, fahr-i âlem Muhammed (as.) olduğu vurgulanmış ve "*Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım…*" "*Levlâke levlâke….*" (bkz. Hadîsler kısmı) hadîsine gönderme yapılmış, yine feleklerin hem kendi etrafında hem de güneş etrafında dönüşüne sebep, feleklerin Hz. Peygambere duydukları aşk ve şevk olduğu dile getirilmiştir.

Ḫılḳatine ḥubb-ı ẕāt-ı faḫr-i ʿālemdür sebeb
Anuñ içün *şevḳ ile eyler semāʿı āsumān*
Kt 6 / 1

Bildiler bi'l-cümle *ẕāt*uñdur murādı Ḫālıḳuñ
Olmasa ẕātuñ nice olur idi arż u *semā*
N 14 / 4

Nazîr Dîvânı'nda kullanılan deyimlerden bir tanesi de *göklere ağmak* deyimidir. Sonsuz olan göklerden bile dışarı taşmak anlamında kullanılan *göklere ağmak* deyimi, hakikata ulaşanların yaşadıkları bir takım hâlleri anlatmak için kullanılmıştır. Onlar için altı yön veya feleklerin sınırı diye bir şey kalmayacağı ifade edilmişitir.

Cihāt-ı sitte maḥv oldı göñül ḥayrān olup kaldı
ʿUrūc eylerse maʿnāya n'ola ol *göklere aġar*
G 302 / 2

1.2. Yıldızlar

Nazîr Dîvânı'nda yıldız mefhûmu *yıldız, kevkeb, necm*, necmin çoğulu *nücûm* ve *ahter* kelimeleri ile ifade edilir. Yıldızların sekizinci felekte ve burçlarda kümelendikleri kabul edilir. Bu nedenle yıldızların insan hayatı üzerinde tesirleri olduğuna inanılır. Eski tabiriyle ilm-i nücûm modern tabiriyle astroloji adı verilen ilim dalı bu hususu inceler. Bu nedenle eskiden bu bilim dalıyla uğraşanlara müneccim denmiştir. Yıldızların insan kaderi, talihi veya bahtı üzerindeki etkisine olan bu inanınış edebiyatımızda da yer bulmuştur. Nazîr İbrahim de bu hususu *Dîvân*'ında pek çok beyitte dile getirmiştir. "*İkbal yıldızı*" güçlü olanların dünyada güçlü olacağı; sönük olanların ise zayıf olacakları dile getirilmiş, bazen ikbal yıldızı ay ve güneş olarak gösterilmiştir. (G 327 / 4) Sevgili, âşıklarının yıldızını yükseltmiştir. (Kt 121 / 2) Önemli kimselerin çocukları, soylarının temizliğini anlatmak için necl-i necîb-i pak-ahter (yıldızı temiz övülmüş bir soy) şeklinde vasfedilmiştir.

Ol vezīr ibn-i vezīre lûṭf-ı Ḥaḳ yāver olup
Virdi bir necl-i necīb-i pāk-aḫter mihribān
Tr 43 / 5

Uyku tutmaması hâlini ifade için *geceleri yıldız saymak* veya *add-i nücûm etmek* tabiri kullanılmıştır. Genellikle âşığın bir özelliği olarak ve sevgilisinin hasretinden dolayı uyuyamadığını ifade etmek için kullanılan bu tabir, bazen memdûh için de söz konusudur.

Giceler tā ṣubḥa dek *yıldız sayar* bī-çāregān
Cümlenüñ ḥālin bilürsin tā bu istiġnā nedür
G 234 / 4

Giceler tā ṣubḥa dek *ʿadd-i nücūm itsem* n'ola
Şevḳ-i rū-yı yār ile girmez gözüme hˇāb-ı şevḳ
K 20 / 22

Yıldızların gece yolculuğu yapanlara ve özellikle kervanlara yol gösterici yönü de vardır. Bazen bu durum dinî bir içerik kazanarak hidayet kavramıyla birlikte kullanılır. O zaman yıldızlar, insan için hidayet yolunu gösteren bir unsur olarak karşımıza çıkar. Aslında burada Hz. Peygamberin "*Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız doğru yolu bulursunuz*"[1] şeklindeki hadîsine gizli bir gönderme de söz konusudur.

Yāver olur cihānda *nücūm-ı hüdā* aña
Bāʿiṡ ḫulūṣ-ı bāl-ile ḥubb-ı aʿlā olur
Kt 142 / 2

Nazîr Dîvânı'nda yıldız mefhûmu içinde adı geçen tek yıldız, bir yıldız kümesi olan, ülker ve pervin diye de bilinen kuzey yarım küredeki süreyya takım yıldızlarıdır.[2] Genellikle gerdanlığa benzetilen süreyya yıldızı, *Nazîr Dîvânı*'nda küpeye teşbih edilmiş ve Cem'in tâcı ile mukayeseye tabi tutulmuştur.

Gūş-vārı olmaġa *necm-i s̱üreyyā* āh ider
Böyle bir abdāl elinden el-amān u el-amān
G 620 / 3

Dīde-i raġbetle manẓūrûm degil tācı Cemüñ
Şimdi müstaġnī göñül *necm-i s̱üreyyā*dan bile
G 706 / 2

---

1 Aclûnî, **a.g.e.**, C.I, s. 132; Suyûtî, Ebu'l-Fazl Celâleddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr, **el-Câmiu's-sağîr fî ehâdîsi'l-beşîri'n-nezîr**, Beyrut 1981, s. ; Münavî, Muhammed Abdurrauf, **Feyzü'l-kadir şerhü'l-câmiu's-sağîr**, Dâru'l-ma'rife, C.IV, Beyrut 1972, s. 76; İbn Abdi'l-Berr, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillah b. Muhammed, **Câmiu beyâni'l-ilm ve fadlihi**, (Tahkik: Ebu'l-Eşbal ez-Züheyrî) Dâru İbni'l-Cevzî, C.II, Riyad 1994, s. 91.

2 Pala, **a.g.e.**, s. 363.

Nazîr Dîvânı'nda yıldızların ışıklarının yanıp sönmesi veya gözümüze bu şekilde görünmesi, teşhis sanatı kullanılarak yıldızların göz kırpması olarak değerlendirilmiştir. (G 9 / 1) Yine yıldızların gökyüzünde hiçbir yere bağlı olmadan duruşları, Allah'ın bir hikmeti ve onun kudretine bir delil olarak sunulmuştur.

Menāzile ḳameri ḥikmet-i Ḫudā yürüdür
Nücūm u şemsi nice gör ki ber-hevā yürüdür
G 266 / 1

1.3. Burçlar

Burçlar sekizinci felekte bulunur. Bu felek sabit yıldızlarla doludur. Gezegenler sabit değildir. Her biri kendi ve güneş etrafında dönerler. Onlar bu dönüşlerinde farklı burçlara uğrarlar ve bu burçlarla etkileşimi sırasında insan hayatına tesir ederler.[3] Şâir, övdüğü bazı şahısların güzellik, baht ve mertebe gibi vasıflarını yüceltmek ve yükseltmek amacıyla burçları kullanır. Bunların başında Hz. Peygamber gelir. O "*mâ evhâ*" burcunun güneşidir ve âlem onun yüzünün parlaklığı ile aydınlanmıştır.

Āfitāb-ı burc-ı *mā evḥā* Resūl-i Kibriyā
ʿĀlem oldı nūr-ı vechi ile anuñ pür-żiyā
N 13 / 1

Yine aynı şekilde sevgili de güzellik burcunun ayı olarak tasvir edilir ve ayın dünya arkasına girerek ay tutulması olayındaki gibi, sevgilinin saçları o ay parçası yüzünü örttüğünde yine ay tutulması gerçekleşmiş olur.

Ḫûsūfa irmesün māh ʿiẕāruñ refʿ-i kākül kıl
Sezā-yı *burc*-ı melāḥat māhı ʿuşşāḳa ḫalel virme
G 686 / 4

Nazîr Dîvânı'nda iki burcun ismi geçmektedir. Bunlardan birincisi Kavs (Yay) burcudur. Yay, sevgilinin kaşlarının müşebbehün bihi olarak kullanılmaktadır. Yayın burc anlamı dışında sevgilinin kirpiklerine teşbih edilen oku atan alet anlamı da bu mana içinde her zaman gizlidir.

Ol ebrūlar birer *ḳavs*-ı ḳażādur
Zihī çīn-i cebīni oldur ammā
G 19 / 4

Bedr olan māh ile ol ruḫsār-ı dil-cū bir midür
Ġurre-i ġayr ile ya *ḳavs*-ı ebrū bir midür
G 10 / 1

---

[3] Harun Tolasa, **Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası**, Akçağ Yay., Ankara 2001, s.409-411

İkincisi ise; Hamel (Koç) burcudur. Hamel burcu da şâirin övdüğü bir şahsın burcunun hamel olması dolayısıyla dile getirilir.

ʿİmād-ı ʿaṣr olan ẕāt-ı Refīʿüñ
ʿUṭarid necmidür *burcı* ḥameldür
K 23 / 1

1.4. Gezegenler

1.4.1. Güneş

Nazîr Dîvânı'nda güneş mefhûmu *güneş*, *mihr*, *hurşîd* ve *âfitâb* kavramlarıyla dile getirilir. Daha çok ışığı, aydınlığı, parıltısı, harareti, ısısı, açıklığı, aşikarlığı, berraklığı ve rengi dolayısıyla ele alınan güneş, bu özellikleri dolayısıyla memdûhun veya sevgilinin müşebbehün bihi konumundadır. En çok da memdûhun veya sevgilinin yüz güzelliğinin alemi olarak ele alınır. Övülen şahıs güneş çehreli, gün yüzlüdür ve bu güzelliğini güneşin nûrundan almıştır. Hüsn-i talil sanatı yapılarak ayın kararması, (sabah olması) güneşten utanmasına bağlanmıştır.

Meh kararmış ḫaclet ile rū-yı al olmış saña
Şuʿle-i *ḫurşīd* ise zīb-i cemāl olmış saña
G 48 / 1

Dü-çeşmi ḫayra-dār eyler metāʿ-ı ḥüsnüñ ey meh-rū
Düşer çāh-ı zeneḫdāna görenler ey *güneş* çihrem
G 550 / 6

Güneş, bir güzellik unsuru olması yanında özellikle övülen kimsenin cömertliğini ve merhametini ifade eden bir husus olarak da ele alınır. Güneş nasıl dünyadaki bütün canlılalara karşı merhametle, cömertçe ısı ve ışığını sunuyor, onların gelişip neşv ü nema bulmasını sağlıyorsa, memdûh da maiyyetindeki kimselere karşı lütfu ile böyle davranmaktadır.

Saʿādetle yine teşrīf idüp erkān-ı devletde
Müşārun bi'l-benān oldı semāda mihr ü meh-āsā
K 30 / 10

Güneşin vakitleri düzenleyici yönü üzerinde de durulmaktadır. Çünkü gece, gündüz, sabah, akşam, kuşluk vakti, gurup vakti, tan vakti, hatta sahur ve iftar vakitleri hep güneşe göre tayin edilmektedir. Hatta bir türlü gelmek bilmeyen iftar vakti ile güneşe benzeyen sevgili ararsında ilişki kurularak her ikisinin de gelmekte naz ettikleri ifade edilmektedir.

Rūz-ı rūze ne ḳadar daʿvet idersem o perī
Gelmez iftārûma *ḫurşīd*-i żiyā-vercesine
G 699 / 5

Gitdi deycūrī-i şeb oldı münīr
Ṭoġdı *ḫurşīd*-i cihān oldı ṣabāḥ
G 97 / 4

Güneşin güzdüzün ve gecenin meydana gelmesine katkısı üzerinde fazlaca durulur ve bu olaya ayrı bir önem atfedilir. Çünkü gece ve gündüz insanların çalışma ve dinlenme hayatlarını düzenleyen vakitler olması yanında, Allah'ın birer âyeti olmalarıyla da dikkat çekicidir. Güneş, sabah vaktinde doğarak bu âyetleri tefsir eden bir müfessir olarak nitelendirilmiştir.

Āyet-i leyl ü nehāra eyle imʿān-ı naẓar
Āfitāb-ı ʿālem-ārā her seḥer tefsīr ider
G 147 / 2

Ayrıca gece ile sevgilinin saçı, gece, mehtap ve sevgilinin ay yüzü veya gündüz ile güneş ve güneşin bile bu güzel yüzden hicab edişi, beyitlerde genellikle birlikte işlenen mevzulardır. Bu nedenle gece ve gündüz kavramları gerçek anlamları yanında birer teşbih unsuru olarak da kullanılmışlardır.

Ḥicāb itsün ḳamer tāb-ı cebīnüñden senüñ her şeb
Yüzüñ göster sipihrüñ *āfitābı* şerm-sār olsun
G 609 / 5

Güneş, yuvarlak şekli dolayısıyla da ele alınır ve ekmeğe benzetilir. Bu benzetişte ekmeğin besleyici yönüne bir gönderme ve güneşin de besleyip büyütücü yönünü böylece îmâ etme söz konusudur.

Rūzı şeb olsa n'ola cümle-i ehl-i keyfüñ
Kūy-ı *ḫurşīdi* ġıdā etmegi eyler taṣmīm
K 14 / 16

Ḳurṣ-ı *ḫurşīd* oldı evvel loḳma-i mihmān-ı subḥ
İdemez bir kimse şerḥ-i niʿmet-i elvān-ı subḥ
G 98 / 1

Güneş aynı zamanda bir tevazu timsâli olarak da ele alınır. Burada güneşin yüzünü yerlere sürüşü nedeniyle makâmının yükseklerde oluşu ifade edilir ve bu örnek tevazu sahibi olmayı tavsiye sadedinde kullanılır.

Pā-nihāde oldıġın gördi zemīne *āfitāb*
Didi reşkiyle o dem *yā leytenī küntü türāb*
M 141

Diğer taraftan güneş, tozları veya zerreleri ile olan ilişkisi nedeniyle küçüklük veya büyüklük bakımından da ele alınır. Burada güneşten kasıt Allah (yüce zât) zerreden kasıt ise Allah'ın bu âlemdeki birer tecellîsi olan varlıklar(abd, kul, âciz)dır.

Bu anlayış güneş-zerre ikilemi yanında bahr-katre ikilemiyle de ifade edilmektedir. Yine Hz. Peygambere övgü sadedinde yazılan na'tlarda Hz. Peygamber güneş, güneş onun zerresi (N 7 / 1) veya Hz. Peygamber güneş, diğer peygamberler ve veliler onun zerresi olarak da ifade edilmiştir.

Nebīlerle velīler ẕerresidür ol ġubāruñ līk
Anuñ her biri *ḫurşīd*-i cihān-tāb-ı hidāyetdür
N 8 / 6

Ẕerre olmaz cümle ʿālem *şems*-i ẕāt-ı yārda
Ḳaṭre olmaz baḥre Ceyḥūn cū-yı feyż-i ās̱ārda
G 658 / 1

Güneş ve ayın birbirini takip etmesi dile getirilerek, bunlar âşık ve mâşuka benzetilmişlerdir. İkisinin bir araya gelmesinin muhal oluşu göz önüne alınarak ve hüsn-i talil sanatı yapılarak bu durum onların vuslat istemeyişine bağlanmıştır.

Birbirin taʿḳīb ider gerçi muḥabbetle velī
Mihr māh ile ʿacebdür yine vuṣlat istemez
G 381 / 5

Hz. Peygamber de güneşe benzetilir. Sevgili veya memdûh için geçerli olan hemen hemen bütün övgüler Hz. Peygamber için de söz konusudur. O da güneşle mukayese edilir veya yüzü güneşe benzetilir. Hatta Hz. Peygamber doğduğundan beri gökteki yıldızların parlaklığına gölge düşmüş, güneş onun yüzünün güzelliği ve parlaklığı karşısındaki utancından akşamlara can atmaya başlamıştır. (N 16 / 1) Yine Hz. Peygamberin mucizelerinden biri olmak üzere, Hz. Peygamber ikindi namazını kılmadan uykuya daldığı bir gün, uyandığında güneşin batmak üzere olduğunu görmüş ve işaretle güneşi bir saat kadar yerinde durdurarak mucize göstermiştir.

İşāretle meh oldı iki pāre
Güneş te'ḫīri de muʿciz-edādur
N 23 / 8

1.4.2. Ay

Ay mefhûmu, Türk kültür ve edebiyatında en çok temas edilen unsurlardan biridir. "*Ay akşamdan doğmak*", "*ayın on dördü gibi olmak*" …vb. pek çok deyim ve atasözleri; Ayfer, Aygün, Aynur, Aysel…vb çocuk isimleri; "*Ay doğar aşmak ister*", "*Ay doğar batar şimdi*" "*Ay doğar aşar gider*" "*Ay akşamdan ışıktır*" mısralarıyla başlayan mani veya türkülerimiz ve cevabı ay olan sayısız bilmecemiz bu etkiyi ifade eden en güzel göstergelerdendir. Ay mefhûmu tüm bunların yanında Dîvân edebiyatımızda da pek sık kullanılan bir olgudur. Türkçe ay, Arapça kamer ve Farsça

mâh veya meh şekliyle hemen hemen her yüzyıl şâiri tarafından çokça kullanılmıştır.[4]

Nazîr Dîvânı'nda ay mefhûmu *ay*, *kamer*, *mah* ve *meh* kavramlarıyla ifade edilmektedir. Daha çok, ışığı, parlaklığı, ışığını güneşten alması ve geceyi aydınlatması, bir nûr kaynağı oluşu gibi yönleriyle dile getirilen ay, bu açılardan sevgilinin yüzünün bir teşbih unsuru olmuştur. Bu durum sevgili için olduğu kadar memdûh için de söz konusudur. O da sevgili gibi, devlet göğünün ayı konumundadır ve âleme ışığıyla şevk vermektedir.

Āsumān-ı devletin bir *māh*ıdur
ʿĀleme şevḳ-i *meh*-i tābān virür
K 1 / 22

Nice tāb-āver olmaz kim ḫayālüñ gibi göñlümde
Şeb-i tārıkı rūz-ı rūşen eyler bir *ḳamer*-rū var
G 187 / 3

Ay mefhûmu, sevgiliyle sadece yüz güzelliği açısından değil daha pek çok açıdan ilişkilendirilir. Şöyle ki ay, vuslat menzilini yurt edinmiştir. Hakikaten ay bize en yakın gezegen oluşu bakımından böyle bir nitelemeyi hak eder. Diğer taraftan burada kasıt sevgili olduğu için vuslatın da yakın olduğu haber verilir. Bazen de ay, sevgilinin adı olur ve hitabın muhatabı konumundadır. Burada sevgiliye mah, meh veya meh-pare gibi isimlerle seslenilir.

Ḳaṭʿ-ı menāzil eyleyerek ʿāḳibet Naẓīr
Ser-menzil-i viṣāli ider çün *ḳamer* maḳar
G 170 / 5

Derd-i ġamuñla ḥālā bī-çāredür Naẓīrā
Lûṭf eyle merḥamet kıl ey *māh-pāre* geldük
G 465 / 5

Hz. Peygamber ve ay arasındaki ilişki de hüsn-i talil ve mübalağa sanatlarıyla süslenerek işlenmiştir. Örneğin güneş ve ayın yer değiştirmesi Hz. Peygambere duydukları aşk nedeniyle şuurlarını kaybetmeleri ve bu nedenle hayran hayran gezmelerine bağlanır. (N 15 / 1) Yine gündüzü aydınlatan güneş ve geceyi aydınlatan ay, onun yanında bir zerre hükmündedir. (N 28 / 6) O, "*risâlet tahtının şahı nübüvvet şehrinin mahı*"dır.

---

[4] Geniş bilgi için bkz: Amil Çelebioğlu, "*Kültür ve Edebiyatımızda Ay*" **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, MEB Yay., İstanbul 1998, s. 677-689.

Risālet taḫtınuñ şāhı nübüvvet şehrinüñ *māh*ı
Bize rāh-ı hüdāya gün gibi vāżıḥ-ı delāletdür
N 8 / 4

Hz. Peygamber gibi Hz. Ali de ay yüzlü olarak tarif edilmiştir. (N 39 / 1) Öte taraftan ay, Hz. Peygamberin mucizelerine konu olmuştur. Hz. Peygamber parmağıyla işaret ederek ayı ikiye yarmış, ay bir müddet böylece kaldıktan sonra yine eski hâline dönmüştür. (N 12 / 4) Yine ay, Hz. Peygamberin mi'râca çıkarken gökyüzünde düşürdüğü na'lini (ayakkabı) olarak tasvir edilmiştir.

Münevver eyleyen her şeb cihānı
Ḳamer midür nedür fikrin iderken

Didiler kim bırakın *naʿli*dür ol
Düşüp kalmışdı *miʿrāc*a giderken
Kt 3

Ay, diğer kozmik unsurlardan en çok bulut ve gece ile ilişkilendirilerek ifade edilmiştir. Bu münasebette, sevgilinin yüzü aya, saçları buluta veya geceye benzetilmiş, ayın geceleyin ortaya çıkışı veya bulutların arkasından yüz gösterişi teşbihe konu edilmiştir.

Ebr-i zülfüñ o *ḳamer*-ṭalʿatı setr itmiş idi
Hele gösterdi felek virdigi ekdāra göre
G 727 / 4

Zülf-i şeb-gūn içre ey dil rū-yı cānān gizlidür
Ebr içinde gūyiyā bir *māh*-ı tābān gizlidür
G 319 / 1

Ay yine şekil bakımından dilenci çanağına benzetilir. Bir Bektâşî küçüğü için yazılan gazelde yeni doğmuş ay onun dilenci çanağı, güneş dizgini olarak ifade edilir.

Māh-ı nev keçkūli olmak arzūsunda anuñ
Pālehengi olmaġa āmāde ḫurşīd-i cihān
G 620 / 2

Yeni ay, (hilal) şekli dolayısıyla tamamen sevgilinin kaşlarının karşılığı olarak kullanılır. Hilal kavramıyla ayın ilk günleri anlamındaki gurre kelimesi arasındaki yakın anlama vurgu yapılır.

O kemān kaşlara ḥayret ile bir şey diyemem
Ġurre-i māh-ı ümīdüm mi ya ebrū mı disem
G 551 / 4

Ebrū-yı yārı vaṣfa münāsib *hilāl* olur
Māh-ı münīr rūyına cānā miṣāl olur
G 326 / 1

Ayın dolunay şekli bir beyitte parlaklığı ve şekli dolayısıyla geçmektedir. Hem parlaklık hem de yuvarlak şekli bakımından sevgilinin yüzüne teşbih edilir.

Bedr olan māh-ı münevverle o meh-rū bir midur
Ġurre-i ġarrā ile ya ḳavṣ-ı ebrū bir midür
G 155 / 1

1.4.3. Mirrîh

Mirrîh, gezegenlerden Merih gezegeninin ismidir. Merih, Mars gezegeni anlamındadır. Merih gezegeni beşinci felekte bir gezegendir. Neşe, yiğitlik, kızgınlık, kuvvet, savaş, gazap gibi özellikler onunla ilgili görülür. İran edebiyatında Behrâm olarak isimlendirilir.[5] *Nazîr Dîvânı*'nda bu gezegenin ismi bir yerde ve edilgen bir hâlde geçer. Sevgilinin ahı o kadar göklere çıkmıştır ki beşinci felekteki Mirrîh gezegenine bile ulaşmıştır.

Āh ise peyveste olup āsumāne devr ile
Ḥalḳasın varur hemān ʿunḳına *mirrīḫ*in takar
G 212 / 3

1.4.4. Zühre

Çobanyıldızı, Venüs anlamındadır. Bu yıldızın tesiri altındaki burçlarda doğanlar güzel, zarif, zevk sahibi, zeki ve maharetli olurlar. Efsâneye göre Zühre İranlı, çok şûh ve güzel bir kadın imiş. Hârut ve Mârut adlı meleklerden göğe yükselmenin yolunu öğrenip oraya çıkmıştır. Yunan mitolojisinde ise Venüs veya Afodit karşılığıdır.[6]

Nazîr Dîvânı'nda Zühre bir yerde ve kâfiyeye uydurmak için zorlanmış gibi bir kullanımda karşımıza çıkar. Zühre yıldızının bile vuslat hevesi çektiği hatta bu hevesten bir gün çatladığı ifade edilerek şâirin çektiği ıztırab ortaya konmaya çalışılmıştır.

Yok ḥubb-ı sivādan dil oña heme behre
Bildüm ki melāḥatla ne kār eyledi zehre
Çāk oldı viṣāli hevesi ile zühre
Āġāze-i seḥer-i elemüm düşeli dehre
Mātem-zededür ins ü melek bu kederümden
Ms 86 / 4

5 Pala, **a.g.e.**, s. 285; Onay, **a.g.e.**, s. 357.

6 Pala, **a.g.e.**, s. 427.

1.4.5. Utarid

Utarid Merkür gezegeninin diğer adıdır. Utarid'in hakim olduğu burçlarda doğanlar anlayışlı, zeki ve kurnaz olurlarmış. Feleğin kâtibi sayılır. İkinci felekte yer edinmiştir. Güzel söz ve yazı ile sanatkârlığın sembolüdür. Debîr-i Felek de denir. Kâtip ve yazarların pîri sayılırmış.[7] *Nazîr Dîvânı*'nda bir yerde ve yukardaki Utarit'in kâtip olduğu bilgisine uygun olarak Kâtip-zâde Refî' Efendi'nin övgüsü sadedinde kullanılır. Onun yıldızı Utarit ve burcu koç olarak gösterilir.

ʿİmād-ı ʿaṣr olan ẕāt-ı Refīʿüñ
ʿUṭarid necmidür burcı ḥameldür
K 23 / 1

1.5. Diğer Kozmik Unsurlar

1.5.1. Evc

Evc kelimesi, bir gezegenin yörüngesinin güneşe en uzak noktası anlamındadır. Doruk veya zirve nokta anlamı da vardır. *Nazîr Dîvânı*'nda daha çok bu doruk, zirve anlamıyla kullanılmıştır. Genellikle memdûhun ve sevgilinin güzel yanlarını övmek amacıyla bu kelime kullanılmıştır. Örneğin aşağıdaki beyitte övülen şahıs yüceliğin zirvesinden doğan bir güneş olarak vasfedilmiştir.

Āfitābum *evc*-i rifʿatden idelden sen ṭulūʿ
Ẕerreler mānend-i ḫurşīd ʿālemi tenvīr ider
K 2 / 15

Evc-i eflāke yetişdürdi ġurūr-ı ḥüsni
O mehi ṣanʿat-ile bir yire tenzīl idegör
G 277 / 3

Evc kelimesi bu anlamı dışında daha çok mecâzî anlamda da kullanılmıştır. Bu kullanımlarla farklı manalar elde edilmiş ve hem memdûh hem de sevgili bu vasıflarla övülmüşlerdir. Evc-i Hâtem (cömertlik), evc-i hüsn (güzellik), evc-i istiğnâ (müstağni olma), evc-i himmet, evc-i kuds ve evc-i rifat kullanımları buna örnektir.

Ol şāhbāz-ı *evc*-i ḥüsn ṣayd-ı dil içün
Ḫāl-i siyāhı dāne ider zülfi dām ider
G 160 / 4

Şāhbāz-ı *evc*-i istiġnādur ammā ʿāleme
Eylemez aṣlā naẓar seyyārelerdendür göñül
G 520 / 4

---

7 Pala, **a.g.e.**, s. 404

Evc aynı zamanda Türk mûsikîsinde bir makâm adıdır ve *Nazîr Dîvânı*'nda bu anlamıyla da kullanılmıştır. Genellikle Hüseynî makâmıyla birlikle zikredilir.

Āh-ı ʿuşşāḳı ḥüseynī̄ye çıkar *evc*i geçer
Muṭrib eylerse nevā naġmelerini tekrī̄z
G 343 / 5

Maḳām-ı *evc* ü ḥüseynī̄de kārı ʿuşşāḳın
ʿAzāl u būselige meyli rebābdan aluruz
G 366 / 4

1.5.2. Gölge

Gölge mefhûmu *Nazîr Dîvânı*'nda en çok himaye, lütuf ve teveccüh anlamında mecâz olarak kullanılır. Bir devlet büyüğünün himayesi olarak kullanılan saye kelimesi genellikle saye-i lütf tamlaması içinde geçer. Bu nedenle devlet büyükleri için yapılan en güzel dualardan bazıları "*Allah gölgeni uzun etsin*" veya "*Allah gölgeni daim etsin*" gibi dualardır. Saye kelimesi "*sayende*", "*sayenizde*" gibi kullanımlarıyla ve biraz anlam kaymasıyla birlikte bugün de dilimizde yaşamaya devam etmektedir.

Naẓī̄rā *sāye*-i lûṭfında dā'im ola āsūde
Olup her dem ṣafā-yı ḫāṭıra ḫayr-duʿāsında
K 11 / 26

Ol melek-ḫaṣlet kerī̄mü'ş-şānı mesrūr eyleyüp
Sāyesin mümted ide Mevlā vire her bār-ı keyf
K 19 / 24

Ağaç gölgeleri, genellikle bahçe tasvirlerinin yapıldığı yerlerde suya vuran akisleri nedeniyle dile getirilir. Bu bağlamda söğüt gölgesi ayrı bir yer işgal eder. (G 681 / 4) Bu bahçede sünbül gülün sayebanı, yani gölgecisi olmuştur. (G 480 / 1) Hümâ kuşunun gölgesinin herkesin başına düşmediği, hümâ gölgesinin başına düşen insanın önemli bir insan olduğu ve bir gün mutlaka padişah olacağı inancı, *Nazîr Dîvânı*'nda da işlenir.

Herkesüñ başına devlet kuşu konmaz ancak
Sāye-i per-i hümā farḳ-ı cihān-dāre düşer
G 195 / 5

Nazîr İbrahim, Nâbî'den etkilenmiş bir şâirdir. Nâbî ile birlikte edebiyatımızda sık görülen ve Nâbî ekolü olarak bilinen hikmet ve hikmetli söz söyleme geleneği, zaman zaman *Nazîr Dîvânı*'nda da karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda aşağıda kişinin babasına veya atasına çekeceği vurgusunun yapıldığı "*Meyveler olduğu zaman ağacının gölgesine düşer*" atasözü bu kabildendir.

Düşer elbetde olur furṣatı gül-nārlı
Mīveler oldığı dem *sāye*-i eşcāra düşer
G 195 / 3

Diğer taraftan İslam dinine göre padişah, Allah'ın yeryüzündeki halifesi ve gölgesi olarak kabul edilir. Yeryüzünde Allah'ın emir ve yasaklarını uygulaması bakımından ona bu sıfat verilmiştir. Zıll-i Hak, zıll-i Bârî gibi tamlamalarda yer alır ve padişahların övgüsü sadedinde kullanılır.

Ol şeh-i ʿādil ki *ẓıll-i Ḥaḳ* vücūd-ı nāzenīn
Lûṭf-ile bezm-i cihānı cümleten tesḫīr ider
K 2 / 6

Nazîr Dîvânı'nda gölge mefhûmu ile ilgili olarak üzerinde durulan en önemli anlayışlardan biri de, gölgenin gerçek varlığın bir yansıması olması anlayışıdır. Bu nedenle gölge fânîliğin bir sembolü kabul edilmiştir. Allah karşısında diğer varlıkların durumu ile gölge ve gölgeyi meydana getiren varlık arasındaki ilişki aynıdır. Allah gerçek, diğer varlıklar onun bir yansımasıdır. O hâlde gölge, yansımanın yansıması olması yönüyle fânîliğin daha bariz bir simgesi konumudadır.

Ṣūreti terk eyle sālik sīret-i aʿlāyı gör
Ẓılle itme iʿtibārı ol ruḫ-ı zībāyı gör
G 216 / 1

Cihān ālāyişüñe bir mekes ʿaddeylemez dānā
Bilen aḥvāli ol ẓıll-i ḫayāle iʿtibār itmez
G 378 / 3

2. ZAMAN ve ZAMANLA İLGİLİ MEFHÛMLAR

2.1. Zaman

Nazîr Dîvânı'nda zaman mefhûmu, *zaman*, *dehr*, *rûzigâr*, *hengâm* ve *vakt* gibi kavramlarla ifade edilmektedir. Kozmik bir unsur olarak zaman, insanların vakitlerini ayarlayabilmek için belli periyodlara ayırdıkları bir olgudur. Yoksa zaman için parçalanma söz konusu değildir. Zaman uzun bir nehir gibi akıp giden süredir. Ölüm, bir yerinden girdiğimiz zaman nehrinden çıkmak anlamına gelir. Bazı Allah dostları daha hayattayken zaman nehrinden dışarı çıkabilmeyi başarmışlardır.

Bu vücūd içre maḥalli var velī itmez murād
Geşt ider ʿālemleri *vaḳt* ü *zamān* bilmez nedür
G 315 / 3

Bu durum mevsimler için de söz konusudur. Mevsimler de zamanı daha iyi tayin etmek maksadıyla parçalanmış zaman dilimleridir. Yaz, kış, ilkbahar ve sonbahar zamanla birlikte tabiatta değişen yapı nedeniyle adlandırılmıştır.

Ḫaṭṭı çekdükde ʿaceb mi lûṭfın ıẓhār eylese
Gelse hengām-ı *rebī*ʿ ezhār kendin gösterür
G 280 / 3

Nazîr Dîvânı'nda zamana karşı olumsuz bir bakış açısının olduğu söylenebilir. Bir kerre zamanın vefası yoktur. Çünkü o fânîdir. Sürekli akıcı olması dolayısıyla fânî ve vefasız olarak isimlendirilir. Güzelliği alıp götürücü yönü, sarartıp soldurması, gençliği yok etmesi gibi nedenlerden dolayı bu vefasızlığı dile getirilir ve alçak olarak nitelendirilir.

ʿĀḳil umar mı *dehr*-i denīnüñ vefāsını
Çekmez ümīd-i lûṭf-ile cevr ü cefāsını
G 787 / 1

Daha çok rûzigâr kelimesiyle ifade edilen zamane (yaşanılan çağ) eleştirilir. Zamanenin her türlü hâlini yaşayıp tahammül etmek tavsiye edilir. (G 525 / 4) İnsana onun cevr ü cefa ediciliği vurgulanır. Dehrin öğütücülüğünden bahsedilir ve bir değirmen gibi insanı yavaş yavaş öğüterek yok ettiği iddia edilir. Böyle bir sona ma'rûz kalmamanın çaresi olarak da Allah'ın takdirine rızâ çare olarak gösterilir.

Bu *āsiyāb-ı dehre* gelen üginür gider
Fikr-i daḳīḳ ü lûṭf-ile kendüm diyem saña
G 22 / 3

Her ẓuhūr ıẓhārını Ḥaḳdan bilüp ger ḫayr u şer
Rāżı ol taḳdīre *dehrin* āh ile zārın bırak
G 455 / 4

Diğer taraftan zaman kıymeti bilinmesi gereken bir meta olarak da dile getirilir. Her anın Hakk'ı zikir ve Allah'ı fikr ile geçirilmesi gerektiği vurgulanır. Ölümün her an kapıda olduğu, bu nedenle her an ölüme hazır olunması gerektiği hatırlatılır.

Ṣarf it netīce kāruñı taḥṣīl-i himmete
Fevt eyleme bu furṣat-ı *devr-i zamānı* hīç
G 93 / 2

Her *vaḳt*ine ḥāżır olan diḳḳat ile nāẓır olan
ʿİrfān-ile māhir olan dil taḫtına sulṭān olur
G 316 / 4

Nazîr İbrahim, daha önceki tarihlerde yaşamış olan şahıslara benzettiği kendi dönemi şahsiyetlerini, benzettiği şahısların adlarının sonuna "*zaman*" kelimesini

ekleyerek tamlama yapmış ve onları bu şekilde övmüştür. Hassân-ı zaman, Süleyman-ı zaman, Selmâ-yı zaman, İbn-i Abbâs-ı zaman, Şeyhülislam-ı zaman, Fâzıl-ı devr-i zaman, , Nazîrâ-yı zaman bunlardan bazılarıdır.

Der-be-der oldı *Naẓīrā-yı zamān* ʿālemde
Gün gibi revzen-i dildāra ṭulūʿ eyleye tā
G 43 / 5

Vakt ve dehr kelimeleri de zaman kelimesi gibi genellikle memdûhun övgüsü sadedinde onu diğer örnek şahsiyetlerle karşılaştırmak veya onu yüceltmek maksadıyla bir takım tamlamalara konu edilmiştir. Padişah-ı vakt, ârifan-ı vakt, yektâ-yı vakt, kâmilan-ı dehr, padişah-ı dehr, sarraf-ı dehr, sâkî-i dehr, Nigâr-ı dehr gibi tamlamalar buna örnek olarak verilebilir.

Aʿdel-i ʿaṣr u *kerem-kār-ı dehr*
Aʿlem-i ʿilm-i uṣūl ü aḥkām
K 7 / 6

2.2. Yıl

Bir zaman ölçüsü olarak yıl 365 günden mürekkep zaman dilimine verilen isimdir. *Nazîr Dîvânı*'nda bu anlamı dışında başka hiçbir mecâzî anlamda kullanılmamıştır. *Yıl*, *sâl* ve *sene* şeklinde ifade edilen mefhûm, şu kalıplar içerisinde geçmektedir: Mah u yıl, yılda bir kez, heme sâli, her sâli, her sene.

Cāme-i elvān fikrin eylemez ʿāḳil olan
Kaʿbe-veş her *sāli* zīrā bir libās ile geçer
Mf 80

2.3. Mevsimler

Mevsim mefhûmu mevsim ve fasl kelimeleriyle ifade edilir ve genellikle belli bir mevsim için tamlama unsuru olarak ulanılır. Fasl-ı hazan, fasl-ı bahar veya mevsim-i gül tabirleri buna örnek teşkil ederler.

Salṭanat ıẓhār ider *faṣl-ı bahār*
ʿĀleme lûṭfıyla ʿizz ü şān virür
K 1 / 4

2.3.1. İlkbahar

Nazîr Dîvânı'nda ilkbahar mevsimi, *bahar*, *nev-bahar*, *rebî'*, gibi kavramlarla ifade edilmektedir. Bahar mevsiminin *Dîvân*'da adı çok geçer. Çünkü kasîdelerin bahariye kısımları vardır ve bazen de 153 nolu gazelde olduğu gibi bazı şiirler, "*Der Vakt-i Rebî'*" başlığıyla bahar mevsimini müstakil olarak ele almaktadır. Şâirin hayal

dünyası, bahar mevsimiyle birlikte, tüm çiçeklerin açtığı, bütün ağaçların meyve verdiği ve akarsuların çağladığı, cennet gibi bir bahçe tasavvur eder. Bu nedenle bahar mevsimi, bu bahçe ve mefruşatı ile ilgili tüm bahislerin nirengi noktasını oluşturur.

Nergis çemende muntaẓır oldı ḳudūmüñe
Ey gül açıl ki *vaḳt-i rebīʿ* oldı dehre zīb
N 6 / 7

Ruḫuñda tāze zīnet dīdelerde küḥl-i zāġ olsun
Gül ü nergis çemende *nev-bahāra* göz kulaġ olsun
G 636 / 1

Servi seyr eyleñ ki olmışdur aña her dem *bahār*
İstiḳāmet ile zīrā dāimā kār eyledi
G 823 / 4

Bahar mevsimi, içki vakti olarak da zikredilir. Ehl-i keyfin en büyük eğlencelerinden biri de, yukarıda tasvirini yaptığımız bahçelerde sevgili ile birlikte dolaşmak ve içki meclisleri kurarak, içki içmektir. Bahar mevsimi gelmiş, güller açılmış, meclis-i Cem'ler kurulmuş, her taraf pür şevk olmuştur. Böyle bir zaman ve ortam içki için en müsait ortam olarak değerlendirilmiştir.

Geldi sulṭān-ı *rebīʿ* ʿālemi itdi pür-şevḳ
Meclis-i Cem kuruldı gülşende her bām-ı ṣafā
G 50 / 2

Nev-bahār oldı gelüñ ʿişret-i rindān idelüm
Yine rez duḫterini şevḳ-ile şādān idelüm
G 545 / 1

Bahar mevsimi, sonbahar ve kış mevsimleri ile karşılaştırılarak bir takım kıyaslamalar yapılır. Örneğin bahar mevsimi cennete, sonbahar ve kış mevsimleri ise cehenneme teşbih edilir. Yine bahardan sonra sonbaharın gelişi ve baharın getirdiği canlılığı sona erdirişi konu edilir.

Bahārı ṣūret-i zībā mis̱āl-i Cennet-i aʿlā
Ḥazānıyla şitāsıdur anuñ gūyā Caḥīm-āsā
G 10 / 2

Biribirini taʿḳīb itmede *ʿusrı* ile *yusrı*
Olur her dem *bahār*-ile ḥazānı tev'emān cānā
G 36 / 6

Bahar dirilişin de bir sembolüdür. Bu nedenle onun hayat bahşeden ve dirilten yönü, memdûhun bir vasfı olarak genellikle kasîdelerde kullanılmıştır. Memdûh da

sayesindekiler için bir bahar konumundadır. Onlara lütfuyla hayat verir, onları yeniden diriltir.

Leṭāfet ʿāleme sanma *bahār*ın müḳteżāsıdur
Anuñ fikr-i ṣaḥīḥidür cihānı eyleyen iḥyā
K 12 / 24

Bahar aynı zamanda gençliğin ve güzelliğin de sembolüdür. Bahar ayındaki tazelik, özellikle sevgilinin yüzündeki tazelikle ve gençlikle ifade edilir. Baharın en önemli simgelerinden olan gülün, sevgilinin yüzüne teşbih edilmesi biraz da buna bağlıdır.

Nev-bahārı eyleyüp taʿḳīb geldi gülşene
Rū-yı rengīni ile zīb-i gülistān oldı gül
K 21 / 5

Öte taraftan bahar mevsiminin tek olumsuz yanı geçiciciliği ve çabucak bitivermesidir. Bu nedenle vefasız olarak vasfedilir ve fânîliğe ve fenâ kavramına bir kez daha vurgu yapılmış olur.

Vefāsı var mı bu ḥüsnüñ bilür misüñ ammā
Dem-i *bahār*ına virür ḥazān zamāne nedür
G 179 / 2

2.3.2. Yaz

Yaz mevsimi, *Nazîr Dîvânı*'nda *sayf* kelimesi ile ifade edilmektedir. Üç yerde geçen kelime mevsim anlamıyla bir tamamlama malzemesi olarak kullanılır. Yaz mevsimini tanımlayan veya onun neliği üzerinde duran herhangi bir bilgiye rastlanmaz. Bu dünya hayatında kolaylıkla zorluğun, gece ile gündüzün birbirini takip edişi gibi yaz ve kışın da birbirini takip ettiği, (G 542 / 4) aşkın gül bahçesindeki güllerin yazın bile solmayacağı, (G 386 / 2) bu fânî âlemin yazını da kışını da bir bilmek gerektiği gibi konularda bahsi geçmektedir.

Ṣafā-yı ḫāṭır olsun da bahār olsun hırām olsun
Bu fānī ʿālemüñ *ṣayf* u şitāsın bir bilür göñlüm
G 561 / 4

2.3.3. Sonbahar

Sonbahar mevsimi, hazan kelimesiyle ifade edilir. Bir bitiş ve sonun simgesi olarak kullanılır. Her sona eren yani sonlu olan fânîdir. O hâlde hazan mevsimi fânîliğin de bir sembolü durumundadır. Bu âlemdeki her şey bir gün yok olacaktır.

Yokoluşa yaklaşılan vakitler, hazan mevsimi ile karşılanır. Bu mevsimde güller kurur, ağaçlar yapraklarını döker, insan ihtiyarlar ve tabiat sarı renge bürünür.

Pejmürde eyler evrāḳın āḫir
*Vaḳt-i ḫazān*ı eyle temāşā
G 7 / 7

Fikr eyle netīce nice olur ṣaḥn-ı çemende
Āḫir gelecek bād-ı *ḫazān* ile şitādur
G 153 / 5

İlkbahar gençliğin, tazeliğin ve güzelliğin, sonbahar ise ihtiyarlığın, eskimişliğin ve solmuşluğun karşılığı olması bakımından, beyitlerde sürekli bir mukayese söz konusudur. Bu beyitlerde bazen bu iki mefhûm zıt şeylerle ifade edilirken (cennet – cehennem) bazen de aynîleştirilmekte, bu ayrımı ortadan kaldırıp, ayrımın arkasındaki güce işaret edilmektedir.

Bahārı ṣūret-i zībā miṡāl-i Cennet-i aʿlā
*Ḫazān*ıyla şitāsıdur anuñ gūyā Caḥīm-āsā
G 10 / 2

Bahārıyla *ḫazān*ın bir gören ʿāriflere ṣad reşk
İle eyler ḥased elbetde her bir ṭālib-i dünyā
G 10 / 4

2.3.4 Kış

Kış mevsimi, *sermâ*, *şitâ* ve *dey* gibi kelimelerle ifade edilmektedir. Soğukluğu dolayısıyla dile getirilir ve kış mevsiminin bir an önce geçmesi ve bahar mevsimine ulaşılması temenni edilir.(G 703 / 1) Çiçekler için de durum aynıdır. Çiçekler de kış mevsiminden haz etmemekte onun bir an önce geçmesini beklemektedirler. Fakat yalnızca sünbül, kışın soğundan korkmamaktadır. (K 9 / 4) Buna mukâbil kışın da kendi güzellikleri vardır. Örneğin kış günlerinde dışarı çıkmak iyice azaldığından daha çok sohbet ve muhabbet etme imkanı bulunur. Bu durum kış mevsiminin bir özelliği olarak dile getirilir.

Bu dem de *vaḳt-i şitā*dur geçer ṣafālar olur
Ṣafā-yı ṣoḥbete iḫvān u yār yaklaşsa
G 703 / 3

Kış mevsimiyle diğer mevsimler mukayese edilmiş ve kış, cehenneme benzetilmiştir. Hem ilkbahar hem de sonbahar mevsimleriyle karşılaştırılan kış mevsimi, "*bu fânî âlemin sayf u şitâsın bir bilir gönlüm*" denilerek yaz mevsimi ile aynîleştirilmiştir.

Ṣafā-yı ḫāṭır olsun da bahār olsun hırām olsun
Bu fānī ʿālemüñ ṣayf u *şitā*sın bir bilür göñlüm
G 561 / 4

2.4. Aylar

Nazîr Dîvânı'nda miladî aylardan sadece Temmuz ayı, hicrî aylardan ise Şevval ve Ramazan ayının adı geçmektedir. Temmuz ayı sıcaklığı, harareti dolayısıyla işlenmekte ve iki yerde zikredilmektedir. Zâhidlerin temmuz ayında bile soğuk olacağı ifade edilir. (G 386 / 3) Yine temmuz ayında sevgilinin gül yanağı terlemiştir.

ʿArak̩-rez oldı tāb-ı meyden ol gül-ruḫları zīrā
Es̱er ile ḥarāret demidür bu şehri *temmūz*uñ
G 467 / 3

Ele alınan hicrî aylardan biri Şevval ayıdır. Şevval ayı Ramazan ayından hemen sonraki ay olması ve bayramın birinci, ikinci ve üçüncü günleri onun ilk günleri olması dolayısıyla dile getirilmiştir. Şevval ayının hilal şeklinde görülmesi, Ramazan ayının bittiğine ve artık bayram yapılabileceğine işarettir. (Ms 104 / 2) Öte taraftan Şevval ayını hem âşık hem de içki mübtelaları beklemektedir. Çünkü sevgili vuslat için âşığına Şevval'in ilk günlerine randevu vermiştir. Böylece ona çifte bayram yaşatacaktır. (G 136 / 4) Yine içki mübtelaları da bir ay boyunca içki içememişlerdir. Şevval'de bu hasrete bir son vereceklerdir.

Ġurre-i *şevvāl*i bezm-i ʿişrete cām eyleyen
Kendüyi ʿālemde rüsvāy u bed-nām eyledi
G 784 / 5

Ramazan ayı Klasik edebiyatımızın ele aldığı önemli konulardan bir tanesidir. Ramazan ayı gelenek içerisinde daha çok kasîde formuyla işlenir. Bu nedenle birçok kasîdenin ismi Ramazaniye ve Ramazan-nâmedir. Bazen bu hususta müstakil kitaplarda tertip edilmiştir.[8] Ramazan, *Nazîr Dîvânı*'nda da son derece önemli bir yere sahip bir aydır. Bu ayda oruç tutulması, şeytanların zincire vurulması, nefsin kontrol altına alınması gibi pek çok husus dile getirilmiştir. Ramazâniye başlığını

---

8 Ramazan-nâmeler için bkz: Amil Çelebioğlu, **Ramazan-nâme**, MEB Yay., İstanbul 1995; Ayrıca bkz: Amil Çelebioğlu, "*Edebiyatımızda Ramazan*", **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, MEB Yay., İstanbul 1998, s. 691-695; Amil Çelebioğlu, "*Dinî-Tasavvufî Edebiyatımızda Ramazan*", **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, s. 697-701; Amil Çelebioğlu, "*Divan Şiirinde Ramazan*", **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, s. 703-707.

taşıyan bazı kasîdeler yazılmıştır. Bazen de gelen ramazan ayına tarih düşürülmüştür. Bu ay ramazan ismi yanında mah-ı sıyâm ve mah-ı rûze olarak da isimlendirilir.

ʿĀşıḳa pīr-i muġānın lûṭfına eyle naẓar
Ġurre-i *māh-ı ṣıyām*ı bezmine cām eyledi
G 784 / 3

Rūz-ı *rūze* kim ʿubūdiyetle der-kār olmayup
Fikr-i ʿīde cümle-i ıṣrār idenler yañılur
G 159 / 4

2.5. Gün

Nazîr Dîvânı'nda gün mefhûmu, *gün*, *gündüz, rûz, nehâr, yevm* ve yevmin çoğulu *eyyâm* kavramlarıyla ifade edilmektedir. *Dîvân*'da en çok muayyen veya gayr-ı muayyen gün formunda, *her gün, bir gün, hangi gün, rûz-ı mahşer, rûz-ı cezâ, rûz-ı kıyâm, rûz-ı kıyâmet, rûz-ı ezel, rûz-ı rûşen* gibi tamlamalar içinde kullanılır. Rûz kelimesi daha çok kıyâmet gününü ifade eden formlarda geçmektedir. *Rûz-ı kıyâmet, rûz-ı cezâ, rûz-ı mahşer* bunlardan birkaçıdır. Bu ibarelerin geçtiği yerler genellikle Hz. Peygamberden yardım ve şefâat dilendiği yerlerdir.

Muʿīn-i ʿāciz-ümmet be-lûṭf-ı ḥażret-i Ḥaḳ
Şefīʿ-i *rūz-ı ḳıyāmet* Muḥammed ʿArabī
N 3 / 4

İşfaʿ ile'n-Naẓīr fī yevmi'l-ḥaşri ve'l-cezā
Yā ṣāḥibe'ş-şefāʿati yā ẕe'l-lûṭfı ve'l-kerem
N 31 / 1

Gün, gündüz kavramlarının aydınlık olgusuyla da alakası vardır. O dönem şartları göz önüne alındığında elektriksiz ortamda ortalık kandillerle aydınlatılmış adeta gündüz geceye çevrilmiştir.

Ol kadar buldı ḳanādīl ile ʿālem revnaḳ
Giceler *gündüz* olup buldı şeref ehl-i naʿīm
K 10 / 14

Gece ve gündüz kavramları genellikle birlikte zikredilir. Bu ister Türkçe formuyla gece ile gündüz şeklinde olsun, (Kt 159 / 2) ister Farsça formuyla rûz u şeb şeklinde olsun, (G 96 / 2) isterse de Arapça formuyla leyl ü nehâr şeklinde olsun durum değişmez.

Leyl ü *nehār*ı girye ile geçmede müdām
Cānā bu ḥāle dīde-i ʿāşıḳ güvāh olur
G 219 / 3

Gün kelimesi bazen güneş anlamına gelmektedir. Bu nedenle gün kavramı bazı yerlerde güneş kelimesi ile tevriyeli olarak onun yerine kullanılmıştır. *Gün gibi tulû eylemek, başına gün doğmak* gibi tabir ve deyimler bu durumu ifade etmektedir.

Ẓulmet-i ebr ile ger olsa hevā ālūde
Gün doġar başına elbet o ṭabīʿat açılur
G 204 / 3

Yine aynı şekilde gün kelimesi bazı yerlerde de güneş kelimesiyle cinaslı olarak kullanılmıştır. "Benümle bir *gün eş* olur mu âyâ ol *güneş* yüzlü" ibaresindeki *gün eş* ile *güneş* arasında cinas vardır.

Benümle bir *gün eş* olur mı āyā ol *güneş* yüzlü
Ki zīrā baña hep rū-yı münevver ʿarż ider her gün
G 610 / 2

Öte taraftan rûz kelimesi ile rûze kelimesi arasındaki söyleniş benzerliği dikkat çekilircesine bu iki kelime tamlama şeklinde kullanılarak rûz-ı rûze şeklinde ifadelere yer verilmiştir. Oruç günü anlamındaki bu tamlama, genellikle ramazan ayı münasebetiyle bahsedilen beyitlerde geçmektedir.

Mübārek ola *rūz-ı rūze* yā Rab aña lûṭfuñla
Olup her gicesi ḳadr güni ʿīd-i ṭarab-efzā
K 31 / 1

2.6. Gece ve Akşam

Nazîr Dîvânı'nda gece ve akşam kavramları yukarıda belirtildiği üzere daha çok sabah ve gündüzle birlikte kullanılır. Bundan kasıt, hem gece ile gündüzün birbirini takip etmelerini ifade etmek, hem de sevgilinin yüzü ile saçına birer teşbih unsuru olarak kullanılan bu iki kavramı, tıpkı saç ve yüz gibi yan yana getirmektir. Bu nedenle sevgilinin saçını ve yüzünü gören gecesini gündüzünü unutmuş bir âşığa dönüşmüştür. Böyle bir ifade de Mecnûn'a bir telmih de söz konusudur.

Ferāmūş eyleyüp *leyl* ü nehārını olur şeydā
Senüñ zincīr-i zülf ü ruḫlarını bir gören ādem
G 550 / 5

"*Geceler yıldız saymak*" deyimi uyuyamamayı ve bu nedenle vakit geçirmek için yapılan faaliyeti ifade eder. Âşığın uyuyamaması normaldir. Çünkü sıkıntı ve elemler geceleyin artmaktadır. Âşık da sevgilisinin hasreti nedeniyle elemli ve ıztırablıdır.

Giceler tā ṣubḥa dek *yıldız sayar* bī-çāregān
Cümlenüñ ḥālin bilürsin tā bu istiġnā nedür
G 234 / 4

Bu deñlü iltifāt ile dil-i ʿuşşāḳa raḥm eyle
Giceler ṣubḥa dek zīrā iderler nāle vü feryād
G 106 / 2

Gece rengi dolayısıyla da ele alınmıştır. Târık (karanlık) ve deycûr kelimeleriyle onun karanlığı, siyahlığı ifade edilmiştir. Burada da zaman zaman sevgilinin siyah saçlarına teşbih unsuru olarak kullanılan gece mefhûmu, uzunluğu dolayısıyla da dile getirilir.

Gitdi *deycūrī-i şeb* oldı münīr
Ṭoġdı ḫurşīd-i cihān oldı ṣabāḥ
G 97 / 4

Nice tāb-āver olmaz kim ḫayālüñ gibi göñlümde
Şeb-i tārıkı rūz-ı rūşen eyler bir ḳamer-rū var
G 187 / 3

Nazîr Dîvânı'nda ele alınan mübarek geceler ise mi'râc ve kadir geceleridir. İslam literatüründe önemli yerlere sahip bu iki gece, leyle-i mi'râc ve leyle-i kadr olarak geçmektedir. Birincisi Hz. Peygamberin mi'râc hâdisesinin gerçekleştiği gece, ikincisi ise her yıl Ramazan ayının son on günü içinde aranması Hz. Peygamber tarafından tavsiye edilen, genellikle 27. gecesi olarak kutlanan ve kendisinde Kur'ân-ı Kerîm'in indirildiği kadir gecesidir. Yine Kur'ân-ı Kerîm'in ifadesine göre *kadir gecesi bin aydan daha hayırlı bir gecedir*.[9]

Lûṭf-ı Ḥaḳla *leyle-i miʿrāc*da
Ġāşiye-dār oldı Cibrīl-i Ḫuda
Kt 130 / 2

Leyle-i ḳadri şeref-baḫş-ı cihān olmışdur
Ṣāimān tā ki duʿāsın eyler ol dem taḳdīm
K 14 / 12

Gecenin, karanlık rengi dolayısıyla ele alındığını yukarıda ifade etmiştik. İşte gecenin bu karanlık hâli, onu bir bilinmezliğe götürmüş ve hangi olayların gerçekleşeceği kestirilemeyen bir zaman dilimi olarak algılanmasına sebep olmuştur. Ümidi kesmemeyi tavsiye eden bir beyitte kullanılan ve bu durumu ifade eden "*el-leyletü hublâ*" "*gece gebedir*." atasözü bu hususu dile getirmektedir. Bu karanlık durumu aydınlatmak, bu karanlığı tefsir ve şerh etmek gündüzü haber veren güneşe düşmüştür. Bu nedenle güneş bir müfessir olarak algılanmıştır.

9 Kadr sûresi, 97 / 3.

Ey ṭālib olan vaṣlına gül yüzlü nigāruñ
Ümīdüñi kaṭᶜ eyleme *el-leyletü ḥublā*
G 28 / 4

Āyet-i *leyl* ü nehāra eyle imᶜān-ı naẓar
Āfitāb-ı ᶜālem-ārā her seḥer tefsīr ider
G 147 / 2

3. ÇÂR UNSUR

Çâr unsur, dört element anlamındadır. Su, hava, toprak ve ateşi ifade eder. Anâsır-ı erbaa olarak da bilinir. Bu elementler, varolan her maddenin özü durumundadırlar. Her madde bunlardan birinden veya birbirleriyle etkileşiminden oluşur. Bu nedenle hayatın temel taşları olarak nitelendirilmişlerdir. Arap ve İran mitolojilerinde ortaya çıkan dört unsur nazariyesi daha sonra Türkler arasında da yayılıp benimsenmiştir. Karahanlılar devrinde yazılan *Kutadgu Bilig* adlı eserde bu dört unsur şu şekilde dile getirilmiştir:

Üçü ateş, üçü su, üçü oldu yel
Üçü oldu toprak, dünya oldu il

Bu elementlerin burçlarla da yakından alakası vardır. Örneğin ateş, koç, arslan ve yay burçlarına etki eder. Bu burçlara dürüstlük, ego, atılganlık, liderlik, savaşçılık gibi kendi karekterlerini yansıtır.

Nazîr Dîvânı'nda bu elementlerin ayrı ayrı ele alındığı pek çok beytin yanı sıra – ki onlar aşağıda tek tek incelenecektir – çâr unsur veya vücûd unsuru olarak birkaç yerde dile getirilmiştir. Ölüm çâr unsuru rüzgara vermek olarak ifade edilmiş, ölümle birlikte vücûdu meydana getiren bu dört elementin yok olduğu ifade edilmiştir.

Defᶜa-i s̱āniyede Ṣofyada ḳāḍī iken ol
Terk-i dünyā ile *çār ᶜunṣur*ı virdi bāda
Tr 1 / 3

3.1. SU ve SU İLE İLGİLİ MEFHÛMLAR

3.1.1. Su

Nazîr Dîvânı'nda su mefhûmu *su, âb, âb-ı hayat* ve *zülâl* kavramları ile ele alınmıştır. Diğer unsurlar yanında en çok üzerinde durulan unsur sudur. Onun hayatın kaynağı olması ve her şeyin gelişip büyüyebilmesinde en temel madde oluşu, önemini daha da arttırmaktadır. Her ne kadar bol miktarda bulunduğu için kıymeti bilinmese de onun hayat kaynağı oluşu, "*âb-ı hayat*" "*ölümsüzlük suyu*" kavramıyla

ifade edilmiştir. Bu kavramla bir taraftan onun hayatın kaynağı oluşuna vurgu yapılırken diğer taraftan, İskender-i Zülkarneyn'in Hızır (as) ile yaptığı "*âb-ı hayat*"ı arama yolculuğu hâdisesine telmih yapılmıştır.

Bu ölümsüzlük suyu karanlıklar ülkesindedir. (G 70 / 4) Hızır (as) onu bulmuş ve içmiştir. İşte bu yüzden şuan hayattadır ve darda kalanlara yardıma koşar. Sevgilinin dudakları bir âb-ı hayat hükmündedir. (G 433 / 2) Âşık sevgilinin çene çukurundan âb-ı hayatı içmek arzusundadır.

Göricek çāh-ı zenehdān ile çāh-ı ẕeḳanın
Ṭaleb-i *āb-ı ḥayāt* ile dil ālāma düşer
G 193 / 4

İçer *āb-ı ḥayātı* dā'imā çāh-ı zenehdāndan
Anuñ-çün dā'imā böyle es̱erler ile gūyādur
G 232 / 2

Su, bu şekilde hayat verici bir madde olarak telakkî edilirken yine bazı beyitlerde onun boğucu, batırıcı ve felaket getirici yanına temas edilmiştir. Genelde mecâzî ifadeler ışığında dile getirilen bu husus, girdâb veya seylâb kavramlarıyla işlenir. Girdâba veya seylâba düşen âşığın bu sıkıntılı durumdan kurtulması bir hayli zordur.

O baḥr-i ḥüsn ü ān u ʿişvenüñ çāh-ı zenehdānı
Dilin keşti̇̄-i ṣabrın ceẕb ider *gird-āb*a dönmişdür
G 196 / 3

Her gören çāh-ı zeneẖdānını *gird-āb* gibi
Cū-yı eşkin akıdur kūyına *seyl-āb* gibi
G 807 / 1

Su bir yerde tadı ve içimi dolayısıyla dile getirilmiş ve tatlı su manasındaki zülâl kavramıyla karşılanmıştır. Zülâl kavramı burada sevgilinin dudaklarına bir teşbih unsuru olarak kullanılmıştır.

Bir ruẖı zi̇̄bāya eyle dā'im imʿān-ı naẓar
Özge ammā si̇̄b-i ġabġab lebleri *āb-ı zülāl*
G 512 / 3

Suyla ilgili deyimlerden sadece bir tanesi dile getirilmiştir. O da "*utanarak birinden bir şey istemek*" anlamındaki "*yüz suyu dökmek*" deyimidir. Bu deyimle hem seher vakitlerinde Allah'a yakarış (Ms 28 / 2) hem de âşığın sevgilisine olan meftûniyeti dile getirilmiştir.

Lisān-ı ḥāl-i ʿāşıḳ başka cānā güft ü gū başka
Niyāz itmek göñülden başka *ṣarf-ı āb-rū* başka
G 713 / 1

Su ve toprak insan vücûdunun ana maddelerini teşkil ederler. İnsanoğlu toprak ile suyun karışımından meydana gelmiştir. Hatta toprağın balçık hâlinden yaratılmıştır. Onun böyle âdî bir maddeden yaratılıp, bu kadar güzel olabilmesi şaşırtıcıdır. Bu maddeler içerisine yerleştirilen gönül ise bir ummân gibi sürekli dalgalanmaktadır.

Ḥüsnine ḥayrān bulursuñ her dili kılsañ naẓar
Āb u gil içre nümāyān mevc-i ʿummān-ı di̱ger
G 251 / 2

Su değirmeninin dönüşü ile insan hayatının akışı arasında bir bağlantı kurulmuştur. Değirmen nasıl su için döner durursa, insan da bu dünyada bir amaç için çaba sarfeder, gayret gösterir ve sürekli çalışır.

Herkesin bir gūne elbet derdi var
Āsiyābı *su* içün fır fır döner
Mf 10

İslam literatüründe zemzem ve kevser, su ile alakalı iki husustur. Birincisi Mekke'de Kâbe yakınlarındaki bir kuyu ve bu kuyudan çıkan suyun adıdır. Hacda bu sudan içmek ve onu hac dönüşünde misafirlere ikram etmek bir âdet hâline gelmiştir. Kevser ise ismi Kur'ân-ı Kerîm'de geçen ve cennette olduğuna inanılan ırmağın adıdır. Zemzem'in şifâlı olduğuna inanılır ve sevgilinin dudaklarının tadı, Kevser ırmağından gelen suyun tadına benzetilir.

Hele çāh-ı ẕeḳan gūyā ki bi'r-i *āb-ı zemzem*dür
Mari̇̄ż-ı ʿaşḳına zi̇̄rā şifā-sāziye maẓhardur
G 214 / 5

Görenler nūr-ı meyde ḫaṭṭ-ı laʿl-i leblerüñ cānā
Didiler *āb-ı kevs̱er* üstüne anı tül itmişdür
G 304 / 2

Suyun Hz. Peygamber'in hayatında da büyük yeri vardır. Zira Hz. Peygamber câhiliye Araplarını taş ve toprak medeniyetinden su medeniyetine taşımıştır dense yeridir. *Nazîr Dîvânı*'nda onun parmaklarından su akıtışı ile ilgili mucizesine yer verilmiş, onun ümmetine lûtuf ve ihsanı böylece anlatılmak istenmiştir.

Akıtdı parmaġından *ābı* zi̇̄rā
Vücūdı menbaʿ-ı cūd u ʿaṭādur
N 23 / 7

Üşbuʿ-ı pāk-i tū şud çün *menbaʿ-ı āb-ı ḥayāt*
Enbiyā vü aṣfiyā rā rūḥ-ı ez cān-ı tū est
N 11 / 2

3.1.2. Deniz

Nazîr Dîvânı'nda deniz mefhûmu *deniz, bahr, bihâr, deryâ*, *yemm* ve *ummân* kavramlarıyla işlenir. Büyüklük, genişlik, sonsuzluk, derinlik, bolluk gibi manaları ifade etmek amacıyla kullanılır. Bu bağlamda deniz Allah'ın, damla ise Allah karşısındaki diğer varlıkların, özellikle de insanın durumu ifade eden bir husustur. Damla denizden bir parçadır ve onun bütün özelliklerini taşır fakat asla deniz değildir. Yine damla denizden ayrılmıştır ve birgün mutlaka tekrar ona kavuşacaktır. İşte bu nedenle katreyi bahre ulaştırmak, tasavvuf anlayışında önemli anlayışlardan bir tanesidir.

Biz ḳaṭre o *ʿummān*dur emvācı firāvāndur
Seyr it bu ne seyrāndur gel Hū diyelüm yā Hū
G 651 / 4

Varlıgından geçdi ol kim nāil oldı şübhesiz
Ḳaṭre-i nāçīzi oldı vāṣıl-ı *ʿummān*-ı ʿaşḳ
G 449 / 4

Denizler akarsular ile beslenirler. Her akarsu da denize kavuşmak için akar. *Nazîr Dîvânı*'nda hem deniz hem de akarsu kavramı mecâzî manasıyla kullanılmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi deniz kavramıyla Allah Teâlâ kastedilmiş, akarsu deyince de sevgilinin gözyaşı akla gelmiştir. Akarsuların bir gün mutlaka denize kavuşacağı (G 344 / 1) böylece acıların unutulacağı, artık akarsudan bahsedilmeyeceği (N 29 / 9) gibi hususlar dile getirilir. Yine akarsu akıcılığın, hareketin ve sürekli alçağa akması dolayısıyla alçaklığın bir sembolü olarak kullanılırken, deniz temkin, metanet ve sükûnun sembolü olarak kullanılmıştır.

Su gibi alçaġa akma birāder
Bulup *yemm* gibi temkīn ü metānet
G 87 / 5

Deniz bir inci madenidir. Bu form hem gerçek anlamda, incinin gerçekten denizden çıkarıldığı anlamında hem de bir takım mecâzî anlamlarda kullanılmıştır. Bu bağlamda kullanılan tamlamalar şunlardır: *Bahr-i emel, bahr-i aşk, bahr-i maârif, bahr-i rızâ, bahr-i dil, bahr-i mecâz, bahr-i gaflet, bahr-i hüsn, bahr-i hüviyet, bahr-i saâdet*. Mana denizinden inci çıkarmak, güzel söz söylemektir (K 19 / 15) Dalgıç

olup fikirler denizine dalıp marifet incileri çıkarmak bu kabildendir. (G 90 / 2) Yine aşk denizinin dalgalanması arttığı için kenara inciler saçılmıştır.

O dürri der-kenār itmek hevāsı ile cūşından
Geçilmez oldı *deryā*-yı ġam-ı ʿaşḳın ḫurūşından
G 642 / 1

Nazîr Dîvânı'nda deniz formu tasavvufî anlayışa uygun olarak ibret gözüyle bakılması gereken bir tabiî olgu olarak karşımıza çıkar. Çünkü deniz hiçbir zaman bizim dışardan gördüğümüz gibi değildir. İçerisinde barındırdığı binlerce canlısıyla o, farklı bir âlemdir. Bu anlayışa göre aslında deniz, bu dünya hayatının bir yansıması gibidir. Çünkü bu dünya hayatında da her şey bizim gördüklerimizden ibaret değildir. Bizim göremediğimiz daha pek çok şey vardır.

Bakup emvāc-ı *baḥre* ʿibret al bezm-i cihān içre
Temāşālar görürsüñ līk ammā cümle ol deryā
G 44 / 3

Tasavvuf anlayışında önemli konulardan biri de dalganın kesrete denizin vahdete işaret ediyor olmasıdır. Deniz birdir, dalga ise pek çoktur. Fakat dalga bir olan denizden çıkmaktadır. Bu nedenle dalgaya değil denize yani kesrete değil vahdete itibar etmek gerektiği vurgulanır.

Sırr-ı ʿaşḳ ıẓhārına saʿy eyle ey dil ʿārif ol
Mevce itme iʿtibārı ḥaddi yok *deryā*yı gör
G 216 / 3

Denizin teşbihe konu edildiği diğer bir olgu ise gönüldür. Gönlün hâllerinden olan kabz hâli denize bast hâli ise çöle benzetilmiştir. Denizin dalgalı hâli, gönlün durumunu ortaya koyan bir başka teşbihtir.

Gāh olur cūş u ḫurūş eyler bu *dil deryā* gibi
Münbasiṭ olur gehī bir ḥaddi yok *ṣaḥrā* gibi
G 822 / 1

3.1.3. Akarsu

Yukarıda zaman zaman değindiğimiz akarsu ile ilgili telakkîler haricinde bir takım anlayışlar da şunlardır. Akarsu mefhûmu *Nazîr Dîvânı*'nda öncelikle bir bahçe unsuru olarak ele alınmış ve bahçeyi güzelleştiren bir form olarak dile getirilmiştir. Sevgili, çemen, çiçekler ve ağaçların bulunduğu bu bahçe, âşığın sürekli içerisinde olmak istediği bir bahçedir. Bahar mevsiminde akarsuların akışı ve birbirine karışması, kavgaya tutuşmaları olarak algılanmıştır. (Ms 103 / 1) Sevgili bu bahçede eteklerini toplayarak akarsuya girmektedir.

Neşāṭı ḫāṭırı dirsen o yār ile tenhā
Kenār-ı *cūy*-ile ṣaḫn-ı çemende mümkindür
G 138 / 2

Cūy-bāra gitmiş aġyār ile dildāruñ Naẓīr
Sāḳ-ı sīminüñ sıġamış geçmiş ol pādan bile
G 706 / 5

Akarsuyun gözyaşına teşbihi çok yaygın olarak kullanılmıştır. Âşığın gözyaşları akarak denizlere ulaşmaktadır. (G 658 / 3) Âşığın gözyaşları akarsu olmuş ve sevgilinin köyüne kadar varmıştır. (G 187 / 1) Yine âşıkların her yerde akan gözyaşlarından oluşan nehirler, ayrılık gamı değirmenine su götürmektedirler.

Sū-be-sū aksâ n'ola *cū*-yı sirişk-i ʿuşşāḳ
Āsiyāb-ı ġam-ı hicrāna suyın bulurmuş
G 399 / 3

Servinin de akarsu ile yakın ilişkisi vardır. Çünkü serviler akarsu kenarlarında yetişirler ve suyu çok severler. Böyle bir tabloda servi salına salına yürüyen bir sevgiliye, akarsu da onun ayaklarına kapanmış ve onun yanından ayrılamayan bir âşığa teşbih edilir.

Nümā-yāb oldı serv-ḳadd-i nāzuñ eşk-i çeşmümden
Ser-i kūyuñda peydā oldı kesretle *akarsu*lar
G 258 / 2

Nazîr Dîvânı'nda hem dünyadaki akarsulardan Ceyhûn ve Fırat hem de cennet akarsularından kabul edilen Kevser ırmaklarının adı geçmektedir. Şâir bu nehirleri genelde göz yaşlarının ne kadar arttığını ifade etmek maksadıyla kullanmıştır.

Dil-şād olup ol demde şevḳ-ile cihān oldı
Ceyḥūn u *furāt*-āsā ʿālemlere cūş itdi
G 835 / 4

Akarsu ile ilgili diger formlar ise şu şekildedir. Akarsular tadını sevgilinin dudaklarından almışlardır. (G 471 / 4) Sevgilinin ayrılık acısı bir nehire benzetilmiş ve geçilemeyeceği îmâ edilmiştir. (Ms 7 / 2) Sevgilinin dudağının kenarında ben üzerinde çıkmış bir kıl, nehir kenarında yeni bitmiş bir ota benzetilmiştir. (G 657 / 2) Yine suyun temizleyici yönüne vurgu yapılarak Nilüfer çiçeği, akarsu içinde yaşamasından dolayı taharet üzre olarak vasfedilmiştir.

Riyāżetden sararmış rū-yı nilüfer ʿibādetle
Ṭahāret üzredür *cū*da dem-ā-dem tāzeden tāze
G 708 / 12

3.1.4. Bulut

Nazîr Dîvânı'nda bulut mefhûmu, *ebr* ve *sehab* kavramlarıyla işlenmektedir. Sevgilinin yüzünün güneşe olan teşbihini yukarıdaki kısımlarda dile getirmiştik. İşte bu teşbihin bir devamı olarak, sevgilinin saçının yüzünü örtmesi, güneşin bulutların arkasında kayboluşuna benzetilmiştir. Sevgili saçlarını kaldırıp gün yüzü ortaya çıktığında adeta âleme gün doğmuş olur.

Ẓulmet-i *ebr* ile ger olsa hevā ālūde
Gün doġar başına elbet o ṭabīʿ at açılur
G 204 / 3

Ebr-i zülfin setr ider gāhi görünmez ol perī
Gāhice rūyın açar ol māh-ı peyker gösterür
G 284 / 2

Bulut diğer yerlerde de sevgili ile alakalı olarak kullanılmaktadır. Örneğin âşık, sevgilisinin yolu üzerindeki tozları gidermek için gözyaşı bulutlarından yağmur yağdırmaktadır. (G 195 / 2) Yine yağan yağmurlar, aslında âşığın ayrılık acısından duyduğu elemlerin bir sonucu olarak döktüğü gözyaşlarıdır. (G 827 / 4) Yağmur yağmadan önce gökyüzünde oluşan siyah yağmur bulutları, aslında âşığın ah ve inlemelerinden yükselen duman nedeniyle meydana gelmiştir.

Bārān-ı eşki eyledi rindān-ı sīneye
Fülk-i derūnı kapladı *ebr*-i siyāh-ı āh
G 685 / 5

Bulut ve güneşin bulutların arkasında kaybolması anlayışı bir başka yerde başka bir mana ile kullanılmıştır. Âşığın, sevgiliyi gördüğü günden beri, aklı başından gitmiştir ve gam içindedir. Sevgili adeta âşığın aklını bulutların arkasına giden güneşe çevirmiştir.

Āsumān-ı ġamda ʿ aḳlı der-*seḥāb* itse n'ola
Mehliḳā maḥbūb-ı müstes̱nā-yı dünyādur o şūẖ
G 103 / 4

3.1.5. Yağmur

Nazîr Dîvânı'nda yağmur mefhûmu, *yağmur*, *bârân, matar* ve *emtâr* kavramları ile ifade edilir. Yağmur daha çok âşığın gözyaşları olarak düşünülür ve hemen hemen bütün beyitlerde bu vurgulanır. (G 195 / 2) Yağmur getiren bulutlar, âşığın aşk acısından dolayı yaptığı ah ve inlemerin siyah bulutlarıdır. (G 685 / 5) Şebnemler de biraz fazla yağdığında yağmura dönüşmektedir ve böylece âşığın gözyaşları gül yüzlü sevgilinin yüzüne düşmüş olur.

İtmez kerīme mālikin bezl iden żarar
Birden seḥāb-ı şebnem olursa *maṭar* virür
Mf 191

Yağmur karla birlikte bir beyitte sıkıntı verici bir unsur olarak değerlendirilirken (G 269 / 2) bir başka beyitte bitkilerin faydasına olduğu, onları besleyip büyüttüğü hatta Hakk'ın bir rahmeti olduğu ortaya konulmuştur.

Nev-nihālān-ı çemende ḳaṭarāt-ı *emṭār*
Göz kıpup raḥmet-i Ḥaḳḳı bize eyler īmā
Kt 85 / 1

3.1.6. Jâle veya Şebnem

Şebnem veya jâle, seher vakitlerinde çiçekler üzerine düşen çiğ tanesi anlamındadır. Şebnem hiçbir ayırım gözetmeksizin bütün çiçekler üzerine düşer. (G 195 / 1) Fakat onun daha çok gül üzerine düşüşü konu edilir. Çünkü gül çiçeklerin şahıdır ve sevgilinin yüzü anlamında kullanılmaktadır. Şebnemin gülün yüzüne meftûniyeti, goncanın bu nedenle şebnemin hâline gülmesi, hüsn-i talil sanatı içerisinde verilir. Sevgilinin terlemesi ve terlerinin yüzünde birikmesi, gül üzre şebnem formuyla açıklanır.

Şebnem daḫī üftāde gülüñ rūyına ammā
Ḥāline güler dā'im anuñ ġonca-i raʿnā
G 28 / 1

ʿAraḳ-rīz olsa ruḫsārı Naẓīr ʿuşşāḳı dildāruñ
Gül üzre *jāle*-āsādur dimezler ya nedür dirler
G 212 / 5

Bülbül gül bahçesinde sürekli feryad ve figan etmekte, böylece gül bahçesini ateşe vermektedir. Şebnem güllerin bu ateşten yanmaması için üzerlerine soğuk su serpmektedir. Şebnem aynı zamanda bülbülün yüzünün esiri olarak tarif edilmiştir.

Āteş bıraġur gülşene feryād-ile bülbül
Şebnem de soġuk su seper eyler anı iṭfā
G 28 / 3

Ḳaṭre-i *şebnem* ki pür-rū-yı gülest
Nīst şebnem esīr-i rū-yı bülbülest
Kt 156 / 1

Seher vakti İslam literatüründe son derece önemli bir vakittir. Bu vakit tenha bir vakittir. Bir günün bütün işlerinin, bütün kısmetlerin bu vakitte ayarlandığına inanılır. Bu vakitte Hakk zikredilir, ona dua ve niyazda bulunulur. Bu vakitte uyumak gaflettir. Seher vakti aynı zamanda şebnemin gül üzerine düştüğü vakittir.

Bu hâliyle o, gülü uykusundan uyandırmak ve bülbülün feryadını duymasını sağlamaktadır. Diğer taraftan o böyle tenha bir vakitte, hiçbir rakîb yok iken, gül ile birlikte olmak istediği için erkenden gül bahçesine gelmiştir.

O göñül vuṣlatını ḳaṣd iderek tenhāca
Seḥerī gülşene erken gelür imiş *jāle*
G 711 / 2

Dîvân'da bir yerde "*Berâ-yı Beyân-ı Jâle Der Rû-yı Gül*" başlığı ile (G 28) bu durum müstakil olarak ele alınıp işlenmiştir. Öte taraftan şebnem, sevgilinin inci gibi olan dişlerine de benzetilmiştir. Bu benzetmede gonca da sevgilinin ağzına teşbih edilir.

Ġoncanuñ aġzın ṣabā açdurmadan *şebnem*lere
Ḫiṣṣe-i dürr ü güher ol laʿl-i nābuñdur ġaraż
G 424 / 3

Âşığın gönlü sevgilinin hasretiyle ah edip inlemesinden dolayı kurumuş, şerha şerha yarılarak bir lâle bahçesine dönüşmüştür. Seher vakitlerinde dökülen gözyazları gözden sızarak sîne üzerine düşmektedir. Böylece lâle üzerine şebnem düşmüş olur. Hatta şebnem burada lâleleri yetiştiren, besleyip büyüten bir unsur olarak telakkî edilmiştir.

Her seḥer dökdükçe çeşmüm ḥasret-ile *jāle*ler
Ṣaḥn-ı sīnem üzre açdı tāze tāze lāleler
Mf 34

3.2. TOPRAK ve TOPRAKLA İLGİLİ MEFHÛMLAR

3.2.1. Toprak

Nazîr Dîvânı'nda toprak mefhûmu, *hâk* ve *türâb* kavramlarıyla ifade edilir. Toprak, çâr unsur veya anâsır-ı erbaa diye bilinen dört elementten biridir ve insanın temel maddesidir. (G 469 / 3) Bununla birlikte toprak, içerisinde birçok cevheri saklar. Bu cevherler toprak iken sonradan değerli madenlere dönüşürler. Bu durum "*toprağı cevher eylemek*" olarak karşımıza çıkar. Allah'ın veli kulları bu ameli gerçekleştirirler.

Şübhe yokdur böyledür ḳavl-i celī
Gevher eyler *ḫāki* himmetle velī
N 53 / 1

Toprak renk olarak kara veya sarıdır. Genellikle ölümden bahseden beyitlerde kara toprağa girmek şeklinde işlenmiş ve rengi kara olarak gösterilmiştir. (G 403 / 4) Diğer taraftan âşığın yüzünün rengi aşkın şiddetinden dolayı sararmış ve solmuş,

toprak rengini almıştır. (Ms 31 / 1) İnsan öldüğünde toprağa gömülür ve toprak olur. Yine aynı şekilde "*hâk ile yeksân olmak*" tabiri ölmek anlamındadır.

H̱āk-ile yeksān olup bī-rūḥ olurdı cümlesi
Ḥubb-ı ẕātuñ neş'esi olmasa anlarda eger
N 15 / 3

ʿUşşāḳ-ı zārı miḥnet-ile öldürür misüñ
Taḥt-ı *türāb*a ḥasret-ile gömdürür misüñ
G 462 / 1

Öte taraftan toprak, tevazunun da simgesi durumundadır. Toprağın diğer maddelere göre en aşağıda bulunuşu, tevazunun timsâli oluşu dolayısıyladır. Buna mukâbil hakikatte en değerli maddedir. Çünkü insan ondan yaratılmıştır ve o olmadan hiçbir şeyin hayatiyetini devam ettirebilmesi mümkün değildir. (G 49 / 5) Bu hususta havaya değil toprağa uymak ve tevazu ile vücûdu türâb etmek tavsiye edilmiştir. (Ms 54 / 1) Güneş, toprağa yüz sürdüğü ve "*keşke toprak olsaydım*" âyetini[10] okuduğu için kadri yücelmiş ve yükseklere çıkmıştır.

Pā-nihāde oldıġın gördi zemīne āfitāb
Didi reşkiyle o dem *yā leytenī küntü türāb*
Mf 141

Mürşidlerin ve velilerin ayak toprağını göz sürmesi etmek gerekir. Bu tavsiye onların izinden gitmek, onlara tabi olmak anlamındadır. (Ms 36 / 2) Bu form sevgili için de kullanılır ve sevgilinin ayağının toprağı ile bir olmak istenir. (G 581 / 1) Memdûha yazılan övgü cümleleri, onun geçtiği yollar üzerine dökülen inciler hükmündedir. Şâir bu durumun önemini anlatacak kadar değerli inciler bulamamaktan şikayet eder. (K 6 / 12) Bir beyitte de şâir kendisini överek kendi tabiatını ehl-i irfanın yolları üzerine dökülmüş toprak olarak ifade eder.

Dil-pesend-i ʿālem olursa n'ola ṭabʿ-ı Naẓīr
Şāh-rāh-ı ehl-i ʿirfān üzre *ẖāk* olmış turur
G 293 / 5

3.2.2. Toz

Nazîr Dîvânı'nda dile getirilen konulardan biri de toz-ayna ilişkisidir. Bilindiği üzere ayna tozlandığı zaman karşısına gelen cismi göstermez bir hâl alır. Bu durum tasavvufî bir anlayışla birleşerek gönül bir aynaya benzetilmiş, gam ve keder tozlarının onu kirlettiği ifade edilmiştir. Bu bağlamda gönülde sevgisi bulunması

---

10 Nebe', 78 / 40.

gereken tek varlık olarak Allah gösterilirken diğer varlıklar yani mâsivâ, aynayı kirleten tozlar olarak telakkî edilmiştir. (Ms 17 / 2) Gönül aynasından tozları yani mâsivâyı temizlemek tasavvufun en çok üzerinde durduğu ve yapılmasını tavsiye ettiği şeylerden bir tanesidir. Birçok yerde gönül aynasındaki tozların zikir cilası ile temizlenmesi, cilalanması gerektiği de vurgulanmıştır.

Muṣaffā eyleyüp mir'āt-ı ḳalbüñ ḥażret-i Mevlā
Ġubār-ı ġamdan āsūde ide ḥıfẓ u ṣarāsetle
K 6 / 13

Dünya hayatının sıkıntıları, çekilen gam, keder ve elemler de toz olarak ifade edilmiş, sevgiliye dua edilirken, Allah'tan sevgilinin vücûdunu gird-i kederden hıfz etmesi istenmiştir. (K 30 / 13) Bazen de sevgilinin keder tozlarını gidermek için onun yoluna göz yaşı yağmurlarını döktüğünü âşık ifade etmiştir. (G 195 / 2) Yine bu dünya hayatının gamından ve kederinden kurtulabilmenin yolu bu fânî bezmin sevgisini terk etmek olarak gösterilmiştir.

Terk eylemişüz ḥubbını bu bezm-i fenānuñ
Āsīb ü ġam u *gird*-i kederden de rehāyuz
G 380 / 6

Toz mefhûmu, gözlere sürme oluşu dolayısıyla da ele alınmıştır. İster Hz. Peygamber olsun ister memdûh veya sevgili olsun onların yaşadıkları yerlerin toprağı, gözlere sürme olarak telakkî edilmiştir. Özellikle Hz. Peygamberin dergahının tozu toprağı, vahdet sürmesi olarak basiret gözüne çekilmesi tavsiye edilmiştir. (N 8 / 3) Pîrlerin yoluna toz toprak olan, onların yanında bulunup hizmet edenler bir gün tıpkı onlar gibi olurlar.

Olduk nice demlerde *ġubār*-ı reh-i pīrān
Şimdi hele biz dīdelere küḥl-i cilāyuz
G 380 / 3

3.2.3. Dağ

Nazîr Dîvânı'nda dağ mefhûmu *kûh* veya *kûh-sâr* kavramlarıyla ifade edilmektedir ve yüksekliği dolayısıyla ele alınır. Âşık çektiği elem ve kederi, gamı özellikle de ayrılığı anlatmak için dağ kavramını mecâz olarak kullanır. *Kûh-sâr-ı gam*, *zirve-i kûh-sâr-ı hecr* gibi tamlamalarla ifade edilen bu durum, âşığın çektiği sıkıntıların nispetini göstermesi bakımından önemlidir. Âşığın ayrılık acısından dolayı ettiği feryadlar, dağların zirvesine ulaşmış oradan da göklere kadar çıkmıştır.

Firāḳ u hecr ile feryādumı *kūh-sār*a diñletdüm
Degil *kūh-sār*a bu nüh kubbe-i devvāra diñletdüm
G 572 / 1

Dîvân edebiyatında dağ denilince ilk akla gelen kahramanlardan birisi de Ferhâd'dır. Nazîr de *Dîvân*'ında bu formu kullanmış, çektiği acıların ve sıkıntıların, Ferhâd'ın dağı delerken çektiği sıkıntılarından daha fazla olduğunu ortaya koymuştur. (G 92 / 2) Bazen de Ferhâd ile dağ, Mecnûn ile çöl kavramları özdeşleştirilerek kullanılır.

Ḳays u Ferhād u gedā daḫī nice ʿāşıḳlar
Kūh u ṣaḥrāyı te's̱īr ile itmiş mesken
G 608 / 3

Dağların yankı yapması ve dolayısıyla aynı sesi geri göndermesi hâdisesi de değinilen temalardan biridir. Nazîr bu durumu zikir kavramıyla ilişkilendirerek bu yankıyı zikir meclisinden yükselen bir zikir olarak algılamıştır. (G 621 / 8) Yine Dîvân edebiyatında dağ deyince aklımıza gelen ve Ankâ kuşunun vatanı olarak bilinen Kâf Dağı da unutulmamıştır.

Ṣān-ı refīʿ-i yārı bilenler ʿuluvv ile
Dehrin naẓar ider mi ʿaceb *kūh-ı ḳāf*ına
G 682 / 7

3.2.4. Taş

Nazîr Dîvânı'nda taş mefhûmu birkaç form içerisinde kullanılır. Bunların başında kalp ile taş arasındaki ilişki gelmektedir. Kur'ân'nın ifadesine göre "*bazı kalpler taş kesilmiş, kasvetle kaskatı olmuştur.*"[11] Bu durum *Nazîr Dîvânı*'nda şu şekilde dile getirilmiştir.

Dehrüñ ġamıyla her ki göñül derbederlenür
Ḳasvetle ḳalbi eyleme şübhe *ḥacer*lenür
Ḫūn-ı cigerle ġuṣṣa vü ġamlarla kirlenür
Zen-ṭıynete ʿacūze-i dünyā ki erlenür
Merdān-ı Ḥaḳ bu ḥali görünce kederlenür
Ms 12 / 1

Bir başka form ise âşık, sevgili ve ağyâr arasında aşk ilişkisinde taşın yeridir. Sevgili âşığına yüz vermediği zaman ona cevr ü cefa taşını seçmiş olur. (G 299 / 2) Âşık, sevgilinin ağyâra yüz vermesini hiçbir zaman istemez. Hatta ona taş atmasına bile karşı çıkar ve onu ağyâr ile hem-seng olmakla suçlar.

11 Bakara, 2 / 74.

Ṭaş atarsuñ dā'imā aġyār ile ʿuşşāḳına
Yok mı inṣāfuñ olur aġyār hem-*seng*üñ senüñ
G 468 / 4

Âşığın gözyaşı bir akarsuya dönmüştür. Akarsu taşlara çarpa çarpa akar ve yön bulur. Bu durum sevgilinin hasretiyle başını taştan taşa vurmak olarak addedilir. Yine bazı yerlerde bir üzüntü karşısında taş ile kendini döverek avunmak da bir gelenektir. Bu hâdiseye de bir telmih olduğu söylenebilir.

Ser-i kūyında gice tā-seḥer nāle ile
Eşki *ṭaş*ına baş urmaz isem başuma *ṭaş*
G 403 / 3

3.3. ATEŞ

Ateş mefhûmu *Nazîr Dîvânı*'nda *ateş*, *od* ve *nâr* kelimeleriyle ele alınmaktadır. Renginin kırmızı oluşu dolayısıyla sevgilinin yanağına benzetilişi, çok karşılaşılan temalardan birisidir. Ayrıca yüz ve gül arasındaki benzerlik renk bakımından gül ve ateş arasında da kurulmuş ve özellikle sevgilinin öfkeli hâli ve yanağının kırmızılığı, ateşe teşbih edilmiştir. (K 21 / 6) Yine bu form içerisinde, bülbül kasdıyla ifade edilen gönül kuşu, önemli bir yere sahiptir.

O zülf-i ḫam-be-ḫama rabṭını bu mürġ-ı dilin
O ġamzeler ile *āteş*-ʿizāra dimeyelüm
G 578 / 2

Ateşin en önemli vasfı yakmasıdır. Yakması dolayısıyla bir yerde dile getirilmiş ve yine gül ile ilişkilendirilerek gül suyunu elde etmek için gülün ateşte yanışı dile getirilmiştir. Manevî olgunluğa erişmek, başlar üzre yer etmek için bu türlü yanmanın olması gerektiği vurgulanmıştır.

Geh muvaḳḳar oldı başlar üzre yer itdi dili
Aḫẕ içün gül suyunı *āteş*de sūzān oldı gül
K 21 / 8

Ateş kavramı bazen mecâz olarak kullanılır ve bununla sevgilinin çektiği sıkıntılar ifade edilir. Bu bağlamda bülbül feryad ile gülşene ateş bırakır, (G 28 / 3) gönül bir semender böceği gibi ateş-i hicrana düşer, (G 669 / 4) ney bağrını ateşle deldiği için bu kadar etkilidir. (G 243 / 2) Aşk ateşi her yeri sarmıştır. Sevgilinin aşk ateşine kapılmayan hiçbir gönül yok gibidir.

Var mı bir dil *āteş*-i ʿaşḳuñla sūzān olmaduk
Giceler tā ṣubḥa dek nālān u giryān olmaduk
G 453 / 1

Nefs olgusu ile ateş arasında da bir ilişki kurularak, nefs ateşe benzetilmiş ve terbiye edilmediğinde bütün güzellikleri yakıp yok edeceği ifade edilmiştir. Bu nedenle *nâr-ı nefsi* söndürmek (G 87 / 4) veya Hz İbrahim'in ateşe atılınca ateşin gül bahçesine düşmesi gibi, narını nura çevirmek tavsiye edilmiştir.

Nefsine idüp lûṭfı her *nār*ını nūr eyle
İbrāhim olup yanma gir āteş-i sūzāne
G 698 / 8

Bazı beyitlerde ateş kelimesi ile cehennem kastedilmiş ve Hakk'a teslim olmuş, rızâ ehli bir kimsenin öbür âlemdeki yerinin önemli olmadığı, çünkü Allah'ın onun yerini cehenneme ve cennete çevirmeye muktedir olduğu dile getirilmiştir.

Ḳādir olur *nārı* Cennet Cenneti *nār* itmege
Biz çeşm-dūr-ı rıżāyuz lûṭfıdur meşhūdımuz
G 390 / 2

3.4. HAVA VE İLGİLİ MEFHÛMLAR

3.4.1. Rüzgar

Nazîr Dîvânı'nda rüzgar mefhûmu, *rüzigar*, *bâd*, *nesîm* ve *yel* kavramları ile işlenmiştir. Rüzgar hızı ve çabuçak esip geçmesi dolayısıyla, günlerin çok hızlı geçtiğini (G 259 / 4) veya sevgilinin çok çabuk gelip geçtiğini, âşığın seyretmesine müsaade etmediğini ifade etmek maksadıyla kullanılmıştır.

Böyle ṣür'atle gelüp *bād* gibi geçelden
Ḳasduñ ammā ki feraḥ-baḫş-ı dil-i zāra mıdur
G 224 / 2

Rüzgar bazı beyitlerde talih, baht ve şans anlamında kullanılmaktadır. İyi bir talih, gemilerin yelkenlerini şişiren ve yol almalarını sağlayan rüzgara benzetilmiştir. (G 660 / 2) Bazen de kötü talih yerine kullanılarak zamaneden şikayet edilmiş, dost ve ahbablardan ayrılış ona bağlanmıştır.

Firāḳ u hecre saldı *rūzigār*-ı *rūzigār* āḫir
Bizi dūr eyleyüp dildār u iḫvān u aḥibbādan
Kt 51 / 2

Nazîr Dîvânı'nda adı geçen rüzgarlar ise sabâ ve nesîmdir. Bu rüzgarlardan sabâ, sabah vakitlerinde eser ve sevgilinin haberini veya kokusunu âşığa taşıyan bir elçi konumundadır. Nesîm de aynı şekilde sabah vakitlerinde eser ve bütün nebatata can verir, goncalar onunla güler. Nesîm sevgilinin güzelliği önündeki perdeyi de kaldıran bir yeldir.

Suāl eyler iken *bād-ı ṣabā*dan dā'imā yārı
Vezān itdi nesīm-i lûṭf u iḥsānı bize Bārī
K 18 / 1

Feyż-baḫş oldı nebātāt ile ezhāra yine
Tāze cān virdi *nesīm*-i lûṭf-ile iḥsān-ı subḥ
G 98 / 3

Öte taraftan bâd-ı bahar (bahar rüzgarı) ve bâd-ı hazan (hazan rüzgarı) da kendisinden söz edilen rüzgarlardandır. Baharın müjdecisi, tazelik ve güzelliğin timsâli ve bülbülün feryadının sebebi olarak takdim edilen bâd-ı bahar, ölüm, son, yokoluş, sararıp solmanın timsâli olan bâd-ı hazanın zıddı olarak kullanılmıştır.

ʿAceb mi gül-ruḫın añdukca nāle eylese dil
Fiġān-ı bülbüle *bād-ı bahār*dur bāiṡ
G 89 / 3

Yine rüzgar dört unsurdan biri olan havanın yerine de kullanılmıştır. (G 629 / 3) Bazen de aşağıdaki beyitte olduğu gibi cinaslı olarak kullanılmış yalvar ile yel var arasında cinas yapılmıştır.

Ḫulūṣ ile yüzüñ sür dergeh-i Mevlāya pek yalvar
Sakın nefsine aldanma cihān içre esüp *yel* var
Mf 47

4. HAYVANLAR

4.1. Kuşlar ve Çeşitleri

Nazîr Dîvânı'nda kuşlar, *mürg*, *mürgân*, *tayr*, *tuyûr*, *kuş* gibi kavramlarla ifade edilmektedir. Cinsi belirtilerek ifade edilen kuşlar gerçek manalarına uygun veya onların bir özelliğini ifade için kullanılırken çoğu zaman da, *mürg-i dil, mürg-i aşk, mürg-i hüsn, mürg-i hevayî, mürg-i seher, mürg-i cân, mürg-i kudsî, mürg-i rûh* gibi mecâzî şekillerde kullanılmışlardır. Bunlardan gönül kuşu anlamına gelen *mürg-ı dil* en çok üzerinde durulan husustur.

Āvārelikle virmişidi şöhreti velī
Şimdi ḳarārı *mürġ*-ı dilüñ bir çemendedür
G 135 / 3

Lebleri cām-ı Cemüñ lûṭfın unutdurdı bize
Nigehi kapdı göñül *mürġ*ını şahbāz oldı
G 798 / 2

Devlet kuşu veya talih kuşu olarak bilinen hümâ kuşu ise efsânevî varlığıyla, gölgesi başına düşen herkesin bir gün meşhur olacağı inancına konu olmuştur. Bu nedenle hümâ, yani devlet kuşu herkesin başına konmaz.

Herkesüñ başına *devlet kuşu* konmaz ancak
Sāye-i per-i *hümā* farḳ-ı cihān-dāre düşer
G 195 / 5

Nazîr Dîvânı'nda bazı beyitlerde de içerisinde kuş geçen deyimlere yer verilir. Bunlardan biri "*ağzıyla kuş tutmak*" deyimidir. Muhatabına bir türlü kendisini kabul ettirememe hâlini anlatan bu deyim, beyitte yerli yerinde kullanılmıştır.

Göñül *aġzuñla kuş tutsañ* yine bir fāide itmez
Cihānda kurı sözle iş biter sanma saḳuñ bitmez
Kt 65 / 1

Kuşlar aynı zamanda bahar tasvirlerinin de vazgeçilmez unsurlarından biridir. Bu tasvirlerde çizilen tabloda her yerde çeşit çeşit çiçekler açmış, baharın en önemli temsilcisi sayılan güller açılmış, kuşlar ağaçlarda şen bir şekilde şarkı söylemektedir.

Çemen ezhār ile oldı müzeyyen
Olup ḫūş u *ṭuyūr*uñ cümlesi şen
Gülüp açılmaduñ āyā niçün sen
Açıl göñlüm güli güller açıldı
Ms 110 / 2

4.1.1. Ankâ

Dîvân edebiyatının önemli temalarından biri olan ankâ, efsânevî bir kuştur. Kâf dağında yaşadığına inanılır, görünmez ve avlanamaz. *Nazîr Dîvânı*'nda ankâ, gönüle benzetilmesi ve şâirin kendisini ankâya teşbih etmesi dolayısıyla gündeme gelmiştir.

Ḳāf-ı istiġnāya *ʿanḳā* eyleyüp lûṭfı ile
Ḫāniḳāh-ı ʿāleme dervīş-i nā-kām eyledi
G 784 / 2

Ankânın diğer adı sîmurgdur. Sîmurg ismi ona otuz ayrı kuşun birleşiminden oluşmuş bir kuş olması veya onların rengini ve yeteneklerini kendisinde toplamış olması dolayısıyla verilmiştir.

Cennāt-ı iḳlīm-i melāḥatsüñ eger sen
Ḳāf-ı heves-i vaṣluña *sīmurġ*-perüm ben
G 649 / 1

4.1.2. Bülbül

Nazîr Dîvânı'nda bülbül mefhûmu, *hezâr*, *hezârân*, *andelîb*, *andelîbân* ve *bülbül* gibi kavramlarla işlenmektedir. Türk edebiyatında çiçekler içinde gülün yeri ne ise kuşlar arasında da bülbülün yeri odur demek mümkündür. Zira hemen hemen bütün Dîvânlarda adından en çok söz ettiren kuş bülbüldür. Bunda bülbülün aşk yolunda ödediği bedelin büyüklüğü ve bu mertebeyi elde etmekte çektiği sıkıntılar

son derece etkilidir. Çünkü bülbül, doğu edebiyatlarda işlenen ana temalardan olan gül-bülbül-diken, diğer bir deyişle sevgili-âşık-rakîb üçlemesinin baş kahramanlarından biridir. Bu hususu geniş şekilde işleyen *Bülbüliyye*, *Bülbül-nâme* veya *Gül ü bülbül* adlı mesnevîler, sayıları az da olsa müstakil birer eser konumundadırlar.[12] Bülbül âşığı temsil eder. O, sevgilinin rakîb ile birlikte olmasını hiç istemez hatta etrafındaki diğer çiçekleri bile kıskanır.

Gülleri ḫārıyla *bülbüller* görür nālān olur
ʿĀşıḳān maʿşūḳını ġayrıyla ru'yet istemez
G 381 / 2

Sünbül olmış sāyebānı bir gülüñ
Baġrı ḫūn olmış anuñ-çün *bülbül*üñ
G 480 / 1

Bülbül bu tema içerisinde kişileştirilir, teşhis ve intak sanatıyla konuşturulur ve ona tipik bir doğulu âşık edası verilir. Bülbül, güle binlerce efsâne anlatır, aşk destanları söyler ve böylece o, âşıkların tercümanı olur. Onun her sözü veya feryadı gülşende ateş etkisi yapmakta bu nedenle şebnem, güllerin yanmaması için soğuk su serpmektedir. Diğer kuşlar, sabahleyin gül dalına asılarak aşk yolunda ölmüş olan bülbülü kıskanmaktadırlar. Bülbül gülü gül bahçesinde görmediği zaman hiç ötmez, içten içe ağlar. Bülbül kafeste değildir ama o adeta gül bahçesinde gülün esiri olduğu için oradan ayrılamaz ve sanki kafeste imiş gibi görülür. Bülbül her âşık gibi bir gün vuslatın gerçekleşeceğine dair inancını taze tutmaktadır. Bülbül aşka tutulduğundan bu yana yuvasını bile unutmuştur. O sürekli olarak sevgilisine hâlini arz etmekte, bu yolda çektiği acılardan bahsetmektedir.

Çemende *ʿandelīb*üñ nālesin diḳḳatle gūş itdüm
Meger cānāna ḥālin ʿarż ile efsāne söylermiş
Kt 58 / 2

Böyle bir temada gülden kastın sevgili olduğu, bülbülün de onun âşığı olduğu bazı beyitlerde daha bariz bir şekilde ortaya konmaktadır. Bülbüller gül bahçesindeki gülün açılışını bırakmış, sevgilinin yüzünden örtünün kalkışını seyre dalmışlardır. (G

---

12 Geniş bilgi için bkz: Cemal Kurnaz, "*Bülbül*", **DİA**, C.VI, İstanbul 1992, s.486; "*Bülbüliyye*", **TDEA**, Dergah Yay., C.I, İstanbul 1976, s.481; İlyas Yazar, **Ömer Fuâdî, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Bülbüliyye'sinin Metni**, Hamle Yayınları, İstanbul 2001. Gül ü Bülbüller için bkz: Nezahat Öztekin, **Bekâyi'nin Gül ü Bülbül'ü ile Fazli'nin Gül ü Bülbülünün Karşılaştırılması**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İzmir 2000; Nezahat Öztekin, **Fazlî, Gül ü Bülbül**, Akademi Kitabevi Yay., İzmir 2002.

488 / 5) Bülbüller sevgilinin gül yüzünü gördüklerinden beri, gül bahçesindeki gülü unutmuşlardır.

Bülbülān şimdi çemende güli yād itmezler
Cümlenüñ maṭlabısuñ maḳṣad-ı aḳṣāsın sen
G 603 / 4

Gül de bu durumdan hoşlanmaktadır. Hangi sevgili, âşıklarının iltifatından ve rağbetinden hoşlanmaz? Gülün veya goncanın en büyük zevklerinden biri, gül bahçesinde bülbülün ona hâlini arz etmesi, vuslat için yalvarmasıdır. (G 296 / 7) Bülbülün kastı da bu sözleri güle duyurmaktır. Yoksa gülün duymadığı sözler hiçbir fayda vermez.

Feryād iderse *bülbül*-i şeydā çi fāide
Gūş itmedükçe ol gül-i zībā çi fāide
G 735 / 1

Bülbül bazı tamlamalarla birlikte mecâzî manalarda kullanılmaktadır. *Bülbül-i dil*, *dil bülbülü* veya *bülbül-i gül-zâr-ı aşk* gibi tamlamalar bunlardandır. Şâir kendisini aşkın gül bahçesinin bülbülü olarak görür, gönlünü de bülbül olarak tasvir eder.

Ne zamān ruḫları güller gibi ḫandān görilür
Bülbül-i dilde o dem naġme firāvān görilür
G 161 / 1

Bülbül-i gül-zār-ı ʿaşḳum nāle vü zārûm benüm
Gül içün ẓan eylemeñ ol ruḫları zībāyadur
G 228 / 3

Nazîr İbrahim, Gülşenî tarîkatına müntesib mutasavvıf bir şâirdir. Bu nedenle o, tarîkatının adı dolayısıyla gül, gülşen, gülşenîlik ve bülbül kavramlarıyla alakalı bazı nükteler söylemiştir. Gülşenî tarîkatına mensubiyetinden dolayı o kendisini, gül bahçesinin bülbülü olarak addetmiştir.

Gülşenīyüz gülşenüñ *bülbül*leri feryādına
Peyrevüz gūş ile dā'im nālemüz efġānımuz
G 392 / 5

Gülşenīyem meskenüm gül-zārdur
*ʿAndelīb*em kārûm āh u zārdur
G 184 / 1

Edebiyatımızda gül deyince ilk akla gelen şahıs Hz. Peygamberdir. Bu husus *Nazîr Dîvânı*'nda bülbül mefhûmu işlenirken de dile getirilmiş ve Hz. Peygamber

güzellik bağının bir gülü ve bülbülün feryad u figanının sebebi olarak takdim edilmiştir.

Ey bāġ-ı ḥüsne bir gül-i zībā-yı dil-firīb
Sensin hemīşe bāʿiş-i feryād-ı *ʿandelīb*
N 6 / 1

Nazîr Dîvânı'nda konusu tamamen bülbül olan, bülbülün değişik vasıflarını ifade eden müstakil şiirlere de rastlamak mümkündür. Bu bağlamda 53 ve 54 nolu gazeller andelîb rediflidir. Öte taraftan bülbül bazı beyitlerde edebiyatımızda âşığın başka bir timsâli olan pervane ile mukayese edilir. Burada pervane hâl ehli olarak takdim edilirken bülbül ehl-i makâl olarak vasıflandırılır. (G 378 / 4) Yine bülbül sesi ile ney sesi karşılaştırılır ve her ikisinin de feryad ettiği haber verilir. "*Hezâr*" veya çoğulu "*hezârân*" kelimeleri, bazen hem "*bülbül*" anlamında hem de "*bin*" anlamında tevriyeli olarak kullanılır.

O da gül ġoncasına māil olmış bağrı ḫūn olmış
Hezārān nāleler eyler ney-āsā hep fiġān söyler
G 313 / 3

4.1.3. Doğan

Nazîr Dîvânı'nda doğan mefhûmu, genellikle mecâzî manasıyla kullanılır. Sevgilinin yüzü ve yüzündeki ben bir tuzak olarak vasfedilirken, doğan kuşu olarak vasıflandıran gönlün bu tuzağa yakalanması, aşk kavramını en iyi tarif eden benzetmelerden biridir.

Ol *şāhbāz*-ı evc-i ḥüsn ṣayd-ı dil içün
Ḫāl-i siyāhı dāne ider zülfi dām ider
G 160 / 4

Bu durum başka bir form içinde de ifade edilir. Bütün kuşlar gibi gönül kuşu da gökyüzünde dolaşmaktadır. Avcı doğan kuşu, yani sevgilinin bakışı, onu avlamıştır. Bu da aşk kavramının bir başka ifadesidir.

Lebleri cām-ı Cemüñ lûṭfın unutdurdı bize
Nigehi kapdı göñül mürġını *şāhbāz* oldı
G 798 / 2

Nazîr bir yerde de kendisini doğan tabiatlı olarak vasıflandırır ve hümâyı avladığını bu nedenle de dünya malına, makâm ve şöhrete değer vermediğini ifade eder.

Naẓīrin *şāhbāz*-ı ṭabʿı meyl-i ʿizz ü cāh itmez
Hümā-ṣayyād olan ṭabʿı ider dünyāya istiġnā
G 21 / 5

4.1.4. Güvercin

Güvercin *Nazîr Dîvânı*'nda çeşitli vesîlelerle birkaç yerde geçmektedir. Nazîr, Hamdî Efendi'ye yazdığı bir nazîrede Hamdî Efendi'yi bülbüle, diğer şâirleri güvercine benzetmiştir. (G 155 / 5) Gönül kuşu güvercin yuvasına konarak dem çeker. Bu nedenle güvercin yuvası bir demhâne olarak takdim edilir. (G 804 / 4) Güvercinin gökte takla atışı da dile getirilir ve onun dönüş sebebinin çektiği gamlar olduğu ifade edilerek, şâir kendisini güvercine teşbih eder. (G 845 / 5) Yine güvercin kumru ile mukayese edilerek güvercinin dirayetli bir kuş olduğu ifade edilir.

Kumru *kebūter*-āsā ıẓhār-ı saṭvet itme
Ey dil yeter ṭarīḳ-i nefs ü hevāya gitme
Mf 92

4.1.5. Hümâ

Nazîr Dîvânı'nda hümâ kuşu, geleneğe uygun olarak daha çok yükseklerde uçuşu, yuvasız oluşu, talih kuşu olması ve avlamanmasının güçlüğü nedeniyle dile getirilir. Yuvasızlığı *lâ-mekan* olarak ifade edilirken *pervâz-ı rifat* tamlamasıyla da yükseklerde uçuşu dile getirilmiştir. Hümâ o kadar yükseklerde uçar ki, istiğnâ evcine yükselir. Hümânın yuvasızlığı ile, aşk ateşine düşmüş âşıkların bir yerde karar kılamayışları arasında irtibat kurulur.

Bir *hümā*-yı evc-i istiğnādur ol kim maʿnīde
Lā-mekāndur ʿaşḳ-ile kevn ü mekān bilmez nedür
G 315 / 2

Bazen de gönül, hümânın yuvası olarak vasıflandırılır. Hümânın diğer kuşlara benzemeyişi havada uçmayışı ve gönlü mesken tutuşu ifade edilir.

Uçup gitmez hevāya lāne-i dilde ḳarār eyler
Hümā-yı evc-i istiğnā semāya per ü bāl açmaz
G 353 / 4

Hümâ aynı zamanda devlet kuşudur, kimin başına konarsa o kimsenin bir gün mutlaka padişah veya meşhur biri olacağına inanılır. Bu nedenle hümâ herkesin başına konmaz. Onun gölgesi ancak daha sonra padişah olacakların üzerine düşer.

Herkesüñ başına devlet kuşu konmaz ancak
Sāye-i per-i *hümā* farḳ-ı cihān-dāre düşer
G 195 / 5

Hümâ devlet kuşu olma vasfını, yeme içme (rızık) kaygısını terk ettiği için elde etmiştir. Böylece hümâ, tasavvufî bir kişiliğe büründürülür ve bu mefhûm üzerinden rızık kaygısını terk ederek, Hakk'a yönelmek gerektiği ifade edilir.

Terk itdi lāne ḳaydı ile āb u dāneyi
Gör kim *hümā*yı devlet-ile ittiḥād ider
G 125 / 3

Onu avlamak da güçtür. Çünkü hümânın yuvası belli değildir. Bu durum aynı zamanda dünya malına, makâm ve şöhrete fazla değer verilmemesi gerektiğini ifade etmek için de dile getirilmiştir. Çünkü hümâ gibi bir devlet kuşunu avlayan kimse dünyaya istiğnâ ile bakar.

Naẓīrin şāhbāz-ı ṭabʿı meyl-i ʿizz ü cāh itmez
Hümā-ṣayyād olan ṭabʿı ider dünyāya istiġā
G 21 / 5

4.1.6. Keklik

Nazîr Dîvânı'nda keklik yürüyüşü dolayısıyla dile getirilir. İnanışa göre keklik başka kuşları taklid etmek isterken kendi yürüyüşünü unutmuş, bu nedenle o tarihten sonra sekerek yürümeye başlamıştır. Bu bağlamda keklik, taklidin zararlarının anlatıldığı bir kıt'ada sadece bir yerde geçmektedir.

Reftārını terk ile ferāmūş cezāsı
Taḳlīd ile *keklik* gibi her dem sekenekdür
Kt 57 / 2

4.1.7. Kırlangıç

Nazîr Dîvânı'nda kırlangıç sadece bir yerde, Sultan I. Mahmud'un gemisine düşürülen tarih dolayısıyla dile getirilmiş ve gemi kırlangıca teşbih edilerek, geminin deniz üzerinde kırlangıç gibi uçtuğu ifade edilmiştir.

Uçar *kırlangıç*-āsā per açup semt-i temāşāya
Kanat büker yāḫūd māhī gibi deryāda bī-pervā
Tr 42 / 1

4.1.8. Kumru

Kumru yukarıda bahsi geçtiği üzere *Nazîr Dîvânı*'nda bir yerde geçmektedir. O da güvercin ile dirayet göstermek bakımından karşılaştırıldığı yerdir. Beyte göre kumru güvercine nazaran daha zayıf bir iktidara sahiptir.

Kumru kebūter-āsā ıẓhār-ı saṭvet itme
Ey dil yeter ṭarīḳ-i nefs ü hevāya gitme
Mf 92

4.1.9. Papağan

Nazîr Dîvânı'nda papağan daha çok konuşabilme yeteneği dolayısıyla ve genellikle de şâirin sevgilisi veya memdûhunun sözleri dolayısıyla dile getirilir.

Bazen şâir kendi şiirlerini de bu form içinde sunar. Papağan tatlı dilli olarak takdim edilir. Bunun da sebebi şeker yemesidir. Sevgilinin sözleri ise ondan daha tatlıdır.

Şīrīn leb-i laʿli tebessüm ile gūyā
Ṭūṭī nice beñzer aña sükker yemesiyle
G 733 / 2

Papağanın bir başka özelliği fasih konuşmasıdır. Genellikle memdûhun ve sevgilinin sözlerindeki fesahatı ortaya koymak için bu form kullanılır. Onların sözlerinde bir sihir ve belağat vardır.

Belāġat-senc olur gāhi kelāmı siḥr ider ol dem
Feṣāḥat (arż) ider gāhi kelāmı *ṭūṭī*-i gūyā
K 29 / 4

Papağan mefhûmunun geçtiği beyitlerde karşımıza çıkan bir başka husus, onun konuşmasının sevgilinin konuşmasıyla karşılaştırılmasıdır. Papağan sevgilinin sözlerine hayrandır ve sürekli onu taklid etmektedir. (G 673 / 4) Yine sevgili papağana; âşık ise bülbüle teşbih edilmektedir.

Ṭūṭī-veş cānā şeker-güftār dirsen işte sen
Bülbül-āsā naġme-senc-i zār dirsen işte ben
Mf 17

Birçok beyitte kapalı bir mana ile bahsedilen gönül kuşu, yukarıda ifade edildiği gibi bülbüle benzetilmişti. Gönül kuşu aynı zamanda papağan olarak da vasıflandırılır. (G 198 / 4) Gönlün de güzel şeyler ifade edebilmesi, tatlı sözler söyleyebilmesi için şekerle beslenmesi gerekir.

Sükkerle dili *ṭūṭī* gibi beslemelidür
Ammā ki göñül tatlıca söz söylemelidür
G 201 / 1

4.1.10. Serçe

Serçe mefhûmu *Nazîr Dîvânı*'nda gönül ve servi mefhûmları ile birlikte kullanılmıştır. Bu form ile ifade edilen husus ise şu şekildedir: Serçe âşığın gönlünü temsil eder ve sürekli olarak servi boylu sevgilinin bir dalına yuva yapmak ister. Böylece sevgili ile âşık sürekli birlikte olurlar.

O şehlā naẓre ile ʿāşıḳı ḥayrān ider dā'im
O serv-ḳaddi *küncişk*-i dile bir lāne olmaz mı
G 782 / 2

4.1.11. Şâhin

Nazîr Dîvânı'nda şâhin mefhûmu, genellikle göz veya bakış için dile getirilir. Sevgilinin gözleri şâhine, bakışı da şâhin bakışına teşbih edilir. Şâhinin yırtıcı bir kuş olması ve diğer kuşları avlaması da gündeme getirilir. Sevgili, şâhin gibi bakışıyla âşığın gönül kuşunu avlamaktadır. (G 133 / 4) Bazen de bu şâhin gibi bakışlar karşısında gönül kuşu kendisini koruma güdüsüyle tüylerini kabartmaktadır.

Göñül mürġı kabardur tüylerin ḫavf-ile ḫaşmetle
O *şāhin*-veş bakışlarla görünce çeşm-i dildārı
G 760 / 4

Sevgilinin yüzü üzerindeki ben ve onun üstündeki kaşlar sehpa üstüne konmuş bir şâhine benzetilmiştir.(Mf 51) Diğer bir yerde ise gözyaşı tane olarak telakkî edilmiş, şâhinin taneye rağbeti olmadığı ifade edilerek, sevgilinin kendisine iltifat etmediği anlatılmak istenmiştir.

Gözüm yaşına bakmaz çeşm-i dilber
Ki *şāhin* eylemez hīç dāneden ḥaẓ
G 430 / 2

4.1.12. Tâvus

Tâvus kuşu, görünüşü güzel fakat ötüşü çirkin bir kuştur. Dîvân edebiyatında pek çok yönüyle dile getirilen bu kuş, *Nazîr Dîvânı*'nda sadece Hz. Cebrâil'e de verilen bir isim olması hasebiyle dile getirilmiştir.(Ms 85 / 1) O, meleklerin tâvusu olarak isimlendirilmiş ve Hz. Peygamber ile mi'râctaki yolculuğundan bir sahnede dile getirilmiştir.

Gelür her demde *ṭāvus*u'l-melāik
O sidre sāḥada ḥāris gedādur
N 1 / 3

4.2. Dört Ayaklı Hayvanlar

4.2.1. Âhû

Âhû genellikle çölde yaşayan ve gözlerinin güzelliği ve göbeğinden çıkarılan misk dolayısıya edebiyatımızda ele alınan bir hayvandır. Çin âhûsunun çok değerli olduğu bilinir ve bu durum bazı beyitlerde ifade edilir. (G 243 / 4) Âhûnun göbeğinden çıkarılan miskin kokusu ile sevgilinin kokusu arasında ilişki kurulur.

Bū-yı *müşk* ü ʿanberi āfāḳa gūyā neşr ider
Bizden *āhū*-veş firār ile şitāb itdükce yār
G 287 / 3

Belki de edebiyatımızda âhû ile ilgili en önemli mazmûn göz mazmûnudur. Âhû, gözlerinin güzelliği dolayısıyla ele alınır ve çoğu zaman sevgilinin gözleri âhûnun gözlerine benzetilir.

Gören mümkin mi ḥayrān olmamak ol ʿālem-āşūbuñ
Cemāli gülşeninde geşt iderler iki *āhū* var
G 187 / 4

Bunlardan başka âhûnun, bir mucize olarak Hz. Peygamberle konuşması (N 23 / 5) insanlara yakın oluşu, Mecnûn'a çölde arkadaşlık edişi gibi hususlar üzerinde durulur. (Ms 97 / 3) Yine sevgilinin yüzü adn cennetine, yüzündeki ayva tüyleri bir çemenliğe, beni ise o çemenlikte otlayan âhûya teşbih edilir.

Rūyında olan ḫāl ü ḫaṭ-ı enveri seyr it
Geşti çemen-i ʿadn iden *āhū*ları seyr it
G 72 / 1

4.2.2. At

Türk kültür ve medeniyetinde atın çok önemli bir yeri vardır. Daha ilk dönemlerden itibaren göçebe bir yaşam tarzını seçmiş bir topluluk için atın değeri, hemen hemen her şeyin üstündedir. Bu durum daha sonraki dönemlerde meydana getirilen kültür ve medeniyet eserlerine de yansımış, mûsikîden plastik sanatlara pek çok sanat dalında atla ilgili temalara rastlanılmıştır. Edebiyat için de aynı şeyi söylemek mümkündür. Hatta edebiyatımızda diğer sanatlarda olduğundan çok daha fazla bir temastan söz edilebilir. Nitekim at ve atla ilgili aksesuarların yekünü ayrı bir eser meydana getirebilir. Zira bu hususta sadece ata verilen isimlere bakmak yeterlidir. *Aşkar, eblak, edhem, esb, eşheb, Feres, gülgûn, hayl, hınk, kümeyt, kürenk, kütel, nevend, rahş, raht, rehvâr, semend, şebdîz, tekâver, tevsen, yekrân*….vb. isimler [13] bu önemi ortaya koyan göstergelerdendir.

Nazîr Dîvânı'nda at mefhûmu *esb*, *feres, semend, eşheb, kümeyt* gibi atın farklı tiplerini ifade eden kelimelerle ele alınır. 16 nolu kasîdede "*Takrîz-i Feres-nâme-i Dâniş bâ-Sitâyiş-i Hasan Paşa-zâde Halil Paşa*" başlığı ile yazılan kasîde dışında bu kelimeler mecâz anlamlarıyla kullanılırlar. Bunlardan birincisi kalemin ata benzetilişi ve şâirin kendisini kalem atına binmiş ve yeni yerler, yeni zeminler arayan biri olarak telakkî edişidir.

---

[13] At isimleri ve kullanışları için bkz: Ömer Ferit Kam, **Dîvân Şiirinin Dünyâsına Giriş (Âsâr-ı Edebiye Tetkîkâtı)**, (Haz: Halil Çeltik), MEB. Yay., Ankara 2003, s.172-177.

Görünce tāze zemīn üzre naẓm-ı pākīze
Semend-i ṭabʿ-ı Naẓīrā-yı ḫoş-edā yüridür
G 164 / 6

İdüp bi'l-cümle dizgīn ḥükmüni cevlān-ile icrā
Kümeyt-i ḫāmeye meydān-ı naẓm içre zemīn açdum
G 534 / 5

İkincisinde ise sevgilinin ettiği cevr ü cefalar, âşığı naz atına çiğnetmek olarak dile getirilir. Bazen bu durum naz atını meydan-ı nazik olarak isimlendirilen sînede sürmek olarak ifade edilir. (G 250 / 2) Âşık bu cevr ü cefalara aldırmadan, hatta bundan haz alarak sevgilinin geçtiği yollarda naz atıyla onu beklemekten büyük zevk almaktadır.

Naẓīrā pāymāl-ı esb-i nāz eylerse de ol şūḫ
Kerem bil hīç savulma reh-güzārından o fettānın
G 600 / 5

İhlas atına binmek, tabiat atını günahlara sürmek tabirleri de bu mecâzî mana içerisinde değerlendirilmelidir. Bu ifadelerde de dinî tavsiyeler söz konusudur. Bazen atın rengi ile sevgilinin bazı uzuvları arasında ilişki kurulur. (G 654 / 4) Yine at, sevgiliyi alıp götüren âşıktan uzaklaştıran hayvan olarak ifade edilir.

Bulurdı devlet-i būs-ı rikāba dest-res eller
Ser-i rehde şitāb-ı *esb*-i rehvār olmasa māniʿ
G 431 / 3

Ferhâd ile Şîrîn hikayesinin kahramanı Ferhâd'ın atı ile İran pehlivanlarından Rüstem'in Aşkâr adlı atları sözü edilen muayyen atlardır. Şâir kendisini Ferhâd ile mukayese ettiği bir beyitte Ferhâd'ın atından bahsederken (G 346 / 6) diğerinde Hasan Paşa-zâde Halil Paşa'nın atı, Rüstem'in Aşkar'ı ile karşılaştırılır.

Rüstemüñ *ʿAşḳar*-ı dīv-zādını kim yād eyler
Kim görürken bu ḳadar *esb-i küheylān* ḥālā
K 16 / 3

4.2.3. Tavşan

Tavşan, *Nazîr Dîvânı*'nda iki yerde, uykusunun hafifliği dolayısıyla ve ne olup bittiğini anlamak için "*tavşan uykusuna yatmak*" deyimi içinde kullanılmaktadır. Birisinde sevgili, âşığa verdiği sözü unutmuş gibi yaparak tavşan uykusuna yatmış (Mf 201) diğerinde ise şâir ağyârı atlatmak için tavşan uykusuna yatmıştır.

Arardum ruḫṣat-ı būs-ı kenār-ı yāre bir çāre
Bulup aġyāra virdüm ṣanʿat ile *ṭavşan uyḫusu*
Mf 86

4.3. Sürüngenler, Balık ve Böcekler

4.3.1. Akreb

Nazîr Dîvânı'nda akrep mefhûmu birkaç açıdan değerlendirilir. Bunlardan birincisi akrebin kabir azabında insanı sokmasıdır. (Ms 74 / 3) Bir başka husus ise, Akrep kelimesi ile akraba kelimeleri arasındaki yakınlık dolayısıyla bu iki kelimenin birlikte kullanılarak bazı durumların ifade edilişidir. "*Akrep etmez akrabanın akrabaya ettiğini*" atasözünde ifade edildiği gibi akrabaların birbirine yardım etmeyişi, birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılamayışları, dolayısıyla vefasız oluşları gibi hususlar dile getirilmiştir.

Vefā ümīdin itme ʿālem içre āşinālardan
Sakın ʿ*aḳreb* gibi eyle ḫazer hep aḳrabālardan
G 644 / 1

4.3.2. Balık

Nazîr Dîvânı'nda balık mefhûmu *mahî* ve *semek* kavramlarıyla dile getirilir. Sevgili saçlarını ağ etmiş, hem gönül kuşunu avlamakta hem de balık misali âşıklarını avlamaktadır. (G 253 / 3) Ayrıca sevgili âşığını gam denizinde balığa çevirmiştir.

Dāl ider ḳaddi fikri ādemüñ
Baḥr-i ġamda *māhī* eyler hem-demüñ
L 37 / 2

Yine sevgilinin balık avına gitmekte olduğu, bu nedenle âşıkların yola çıkıp balık avına giden sevgiliyi yakalamaya çalışmaları ile Sultan I Mahmud'un gemisinin müşebbehün bihi olarak balığın denizde kolayca yüzmesi gibi telakkîler dile getirilmiştir.

Ḫaber alduk yine ṣayd-ı *semek*e ʿazm itmiş
Olta vur reh-güzerinde dil-i şeydā geçeyor
G 253 / 2

4.3.3. Karınca

Karınca mefhûmu, *Nazîr Dîvânı*'nda iki yerde geçmektedir ve zayıflığı dolayısıyla dile getirilmiştir. Şâir, muhabbetin kendisini zayıf düşürdüğünü bu nedenle bir karıncanın bile kendisini çiğneyebileceğini ifade etmiştir. (G 74 / 3) Yine kalem sevgiliyi bir mûr-ı zaîf olarak niteler, fakat aslında burada sihr-i halal sanatı vardır ve aslında zayıf olan sevgili değil kelamın kendisidir.

İderse ḫāme Naẓīrā o meh-veşi *mūr*-ı żaʿīf
Kelāmı vaṣf-ile siḥr-i ḥalāl olursa olur
G 305 / 5

4.3.4. Pervane

Edebiyatımızda pervane de tıpkı bülbül gibi âşığın timsâli olarak bilinir. Gül bülbül aşkına nazîre olarak, burada da mum ve pervane aşkı vardır. Mum sevgiliyi, pervane de onun etrafından dönüp duran âşığı temsil eder. Bu mesele gül ü bülbül mesnevîlerinde olduğu gibi Şem' ü pervane adıyla ayrı bir mesnevî (hikaye) konusu olarak değerlendirilmiş ve bu adla mesnevîler tertip edilmiştir.[14] Bu durum şâir ve memdûhu için de söz konusudur. Zira çoğu zaman memdûh muma, onu öven şâir de pervaneye teşbih edilir.

Şemʿ-i meclis olıcak nāz ile cānān ol dem
Yakdı bālin virdi *pervāne*-i sūzān bürüdi
G 801 / 4

Anuñ re'y-i münīri şemʿ-i bezm-i dīn ü devletdür
Ḳamū *pervāne* güyā devr ider nūr u żiyāsında
K 11 / 13

Bülbül ve pervane mukayese edilerek pervanenin tercih edildiği görülür. Sevgilisine hâlini arz eden efsâneler söyleyişi nedeniyle bülbül, ehl-i makâl olarak nitelendirilir. Pervane ise hâlini, sevgilinin aşk ateşinde yanıp yok olarak anlatır. Bu nedenle o da ehl-i hâl olarak tasvir edilir. Burada bülbülün aşk ıztırabından dolayı öldüğü göz ardı edilmektedir. Nazîr İbrahim'in mutasavvıf kişiliği ve ehl-i hâlden yana tavır koyuşu dikkat çekicidir.

Çemende ʿandelībüñ nālesin *pervāne* gūş itmez
Kim ehl-i ḥāl olan ehl-i maḳāle iʿtibār itmez
G 378 / 4

Pervane seher kuşu olarak da isimlendirilir. (G 453 / 8) Pervane aslında mumun ateşinde değil, aşk ateşinde yanmıştır. (G 120 / 5) Sevgilinin kırmızı yanağı, pervanenin dönüp durduğu bir mum hükmündedir. (G 181 / 4) Bu durumdan mum da büyük zevk almaktadır.

Yakardı lemʿa-i evvelde varın
Eger şemʿ itmese *pervāne*den ḥaẓ
G 430 / 3

---

[14] Şem' u Pervâne mesnevîleri için bkz: Mehmet Kanar, **Fehmî ve Şeyh Abdullâh-i Şebisterî-i Niyâzî'nin Şem' u Pervâne Mesnevîleri**, İnsan Yay., İstanbul 1995.

Bazen de pervane ile perva ne? kelimeleri cinaslı olarak kullanılır. Burada "*perva ne?*" ibaresi "*bu korkusuzluk nedir*?" "*bu cesaret nedir?*" olarak anlamlandırıldığında, anlam bakımından da bir uyum görülür. Çünkü pervane korkusuz ve gözü pek bir şekilde ateşe atlamaktadır.

Dil-i bī-çāreye ol şemʿ içün *pervāne*dür dirler
Yanup yakılmadan pervāneye *pervā ne*dür dirler
G 211 / 1

Pervanenin mum etrafında dönmesi ile semâ etmek arasında ilişki kurulur. Gönül pervaneye teşbih edilir ve vuslat şevkiyle semâ eden bir Mevlevî dervîşini çağrıştırır.

Ümīd-i şevḳ-i vaṣlıyla semāʿ itsem n'ola dāim
Dolandı şemʿ-i ḥüsn üzre göñül *pervāne*ye döndi
G 842 / 2

4.3.5. Sinek

Nazîr Dîvânı'nda sinek mefhûmu, güçsüzlüğü ve değersizliği ile Allah'ın kudret ve azametini göstermesi bakımından iki manada dile getirilmiştir. Bilenler için tüm bu cihan bir sinek kadar değere sahip değildir. O nedenle bu fânî varlığa bağlanmak son derece yanlıştır. Âlem bir gölgedir ona itibar olunmaz.

Cihān ālāyişüñe bir *mekes* ʿaddeylemez dānā
Bilen aḥvāli ol ẓıll-i ḫayāle iʿtibār itmez
G 378 / 3

Bu âlemdeki her şey Allah'ın bilgisi ve isteği doğrultusunda hareket eder. Onun bilgisi dışında hiçbir varlık kendi kendini kontrol etme yetkisine sahip değildir. Bu durum da muazzam bir denge ve geniş bir bilgi ile mümkündür. Bu nedenle her bir sineğin uçuşu bile Allah'ın bilgisi dahilindedir. (Ms 33 / 1) Allah'ın izni olmadan bir sinek dahi uçamaz.

Niyāz eyle hemān dergāh-ı Ḥaḳḳa yüz sürüp yalvar
Rıżā-yı Ḥaḳsız ʿālemde *sinek* uçmaz u kuş ötmez
Kt 65 / 1

4.3.6. Yılan

Nazîr Dîvânı'nda yılan mefhûmuyla, daha çok sevgilinin saçlarına yapılan teşbih nedeniyle karşılaşılır. Bu teşbih aslında bir mazmûnun parçasıdır. O mazmûn ise şudur: Harap ve virane yerlerde hazineler gizlidir. Bu gizli hazinelere bekçilik edenler ise zehirli yılanlardır. (G 464 / 6) Âşık bir hazine konumunda olan sevgiliye

ulaşmak için çalışır, fakat yılanlara benzeyen sevgilinin saçları onun bu vuslatına engel olur.

N'ola *māristān*-ı zülf-i dil-rübāda olsa dil
Bu ḫarāb-ābāda zīrā genc-i mübhem gelmişüz
G 364 / 6

Diğer taraftan inanışa göre kabir azabının en önemli parçalarından biri zehirli yılanların insanı ısıracak olmasıdır. Bu durum dile getirilerek, kişinin mâsivâya aldanıp kalmaması, dolayısıyla cehenneme gitmemesi gerektiği tavsiye edilmiştir.

Mā-sivānuñ kes̱retiyle nicedür dūzaḫda nār
Bilmeyen bilür mi lerġ-i ʿaḳreb ile zehr-i *mār*
Aldanup ṣūretle naḳşını ider kendüye yār
Görmeyenler zülfini yāruñ yüzinde tār u mār
Bilmediler ḫaşr u neşrin ne imiş ġavġāsını
Ms 74 / 3

Yılanın İslam tarihinde, Hz. Peygamberin hicreti sırasında konakladıkları mağarada, Hz. Ebû Bekir'in ayağını ısırması ve Hz. Peygamber ile girdiği diyalog dolayısıyla önemli bir yeri vardır. *Nazîr Dîvânı*'nda Hz. Ebû Bekir'e dair yazılan bir na'tte bu hâdise dile getirilmiştir.

Pāre pāre ider ol es̱vābın
Sed ider cümle *suʿbān*ın aʿlā
N 35 / 4

5. BAĞ, BAHÇE, ÇİÇEKLİK VE İLGİLİ MEFHÛMLAR

5.1. Bağ, Bahçe

Dîvân edebiyatı içerinde ürün vermiş hemen her şâirin Dîvânında, özellikle kasîdelerin nesib ve teşbib bölümlerinde önemli bir yer tutan bağ ve bahçe tasvirleri, *Nazîr Dîvânı*'nda da önemli bir yere sahiptir. Burada da çiçeklerle donatılmış, ortasında havuzlar bulunan, çeşit çeşit ağaçların bulunduğu ve cıvıl cıvıl kuşların öttüğü bahçe tasvirleri mevcuttur. Çiçeklerin mürîde, gülün ise onların şeyhine benzetilişi, nevruzun önemi ve bu bahçelerin en önemli unsurlarından biri olarak cennetteki hûriler gibi bahçede dolaşan güzeller dile getirilmiştir. (G 759 / 2) Sevgili bu bahçeler ile ilişkilendirilir ve yüzü bahçelere benzetilir. Zira sevgilinin çemene benzeyen ayva tüyleri, lâle gibi yanağı, gül gibi yüzü, sünbül gibi kokan saçları vardır. Bu hâliyle onun yüzü bir bahçeyi andırır. (Kt 148 / 2) Aynı şey memdûh için de geçerlidir. Memdûh da övüldüğü alan bahçesinin gül-goncasıdır.

Siyādet *bāġ*ınuñ gül-ġoncasıdur diseler lāyıḳ
Ziyāret eyleyenler bu emāretle ʿalāmetle
K 6 / 3

Aynı şekilde yukarıda ifade edilen hususlar, Hz. Peygambere de atfedilir. Hz. Peygamberin de yüzü bahçeyi andırır. O güzellik bağının gülüdür. Onun dergahı ise cennet bahçelerinden bir bahçe olarak nitelendirilir.

ʿĀlemde velīlerle nebīler ile ümmet
Bi'l-cümle bilür dergehini *bāġ*-ı cināndur
N 19 / 4

Dîvân'da bazı kasîdeler, bazı kimselerin özel bahçelerini övmek için yazılmıştır. "*Der Vasf-ı Bâğçe vü Kasr-ı Cenâb-ı Behcet Efendi*" başlıklı 10 nolu kasîde, buna bir örnektir. Bu tür kasîdelerde bağ ve bahçe ile ilgili tüm detaylar ayrı ayrı ve itina ile ifade edilirken övülen bahçe diğer bahçelerle, özellikle de cennet bahçeleri ile karşılaştırılır. Bağ-ı İrem ise bu mukayeseye konu olan dünya bahçelerindendir.

Ḳalemle vaṣf olınmaz ḥāl ü şānı öyle aʿlā kim
Şukūfe-zārına ġıbta ider *bāġ-ı İrem* ānuñ
K 10 / 6

Çoğu zaman bağ ve bahçe mefhûmu mecâzî manada kullanılarak, ifade edilmek istenen hususlara derinlik kazandırılır. *Bağ-ı âlem, bağ-ı hüsn, bağ-ı letafet, bağ-ı hakikat, bağ-ı derûn, bağ-ı ümid, bağ-ı behcet, bağ-ı dil, bağ-ı Melâhat, bağ-ı irfan*, gibi tamlamalar bu kabildendir. Örneğin bağ-ı âlem ile daha çok onun fânîliği üzerinde durulurken, (G 664 / 3) hakikat bağına sefer kılmak tavsiye edilmiş (G 516 / 4) Kanâatkar olmak, kanâat bağından meyve toplamak olarak ifade edilmiştir.

Naḫl-i ümīde destüñ uzatma tamaʿ ile
Var mīve-çīn-i *bāġ*-ı ferāġ u ḳanāʿat ol
G 518 / 3

5.2. Çemen ve Çemen-zâr

İlk bakışta bağ ve bahçenin bir unsuru olarak düşünülebilecek olan çemen, *Nazîr Dîvânı*'nda bahçe anlamında kullanılmaktadır. Çemen ile çemen-zârın aynı şeyi ifade etmesi, söylediklerimizi kuvvetlendiren bir başka husustur. Zira Farsça "zâr" eki mekan bildirmektedir.[15] Öte taraftan bazı beyitlerde bu daha açık bir şekilde dile getirilmektedir.

[15] Ziya Şükûn, **Farsça-Türkçe Lûgat, Gencine-i Güftâr Ferheng-i Ziya**, MEB Yay., İstanbul 1996, C.II, s. 1053.

Neşāṭı ḫāṭırı dirsen o yār ile tenhā
Kenār-ı cūy-ile ṣaḫn-ı *çemen*de mümkindür
G 138 / 2

Dîvân'da çemen ile sevgilinin doğrudan alakası vardır. Çünkü sevgili olmadan çemenin bir anlamı yoktur. Ancak sevgili bir servi gibi salınarak teşrif edince, çemen şenlenir ve çiçekler kendini gösterir.

ʿİşve-ile ḫırāmını görüp nāz ile bir bir
Ezhār-ı *çemen* cümlesi şāhāne açılmış
G 406 / 4

Sevgilinin dudak çizgileri ile çemen-zâr arasında ilişki kurulur. Zira sevgilinin çemeni andıran yüzünün, dudaklarının kenarında oluşu gibi, gerçekte çemen-zâr da *leb-i cû*da yani su kenarında olur. Bu nedenle çemen-zâra seyre gitmek yerine sevgilinin yüzünü görmeye gitmek yeğlenir.

Ḫaṭṭ-ı lebini seyr idelüm bizde o şūḫın
ʿAzm itmege ġayr ile *çemen-zār*a ne ḥācet
G 80 / 5

Ḫaṭ-ı püşt-i lebi urılmış ey dil müjde ol şūḫuñ
Leb-i cūda *çemen-zār*uñ ṣafāsı var mıdur vardur
G 191 / 3

Çiçekler çemen etfali, yani çemenin çocukları olarak tasvir edilir. Bunlar hep yeşil elbise giyerler; gül ise onların komutanı veya şeyhi oluşu nedeniyle kırmızı giyer. Sünbül diğer çemen etfaline kış ayından dert yanmaktadır.

Açıldı sergüzeştinden hezār efsāne naḳl itdi
Çemen eṭfāline veyden şikāyet eyledi sünbül
K 9 / 2

5.3. Gül bahçesi

Nazîr Dîvânı'nda gül bahçesi *gül-zâr, gülistan, gül-sitân* ve *gülşen* gibi kavramlarla ifade edilmektedir. Gülün diğer çiçekler içindeki yeri ve güllerden oluşan gül bahçelerinin ayrı bir öneme sahip olması nedeniyle, bahçe tasvirleri içinde üzerinde en geniş şekilde durulan konulardan biri, gül bahçeleridir. Gül bahçesi, gül bahçesinin diğer bitkilerle olan münasebeti ve en çok da sevgilinin gül bahçesi içerisinde gezişi dile getirilen hususların başında gelir.

Açıldı ġoncalar revnaḳ-fezā oldı *gülistān*a
Açıl güller gibi *gül-zār*a gel devletlü sulṭānum
G 570 / 3

Gül bahçesi, gül-bülbül-rakîb üçlemesinin geçtiği mekan olması hasebiyle de dile getirilir. (G 707 / 4) Sevgilinin köyü bir gül bahçesidir ve âşık sanki cennettedir dolayısıyla cennet bahçelerini unutmuştur. (G 315 / 1) Gül bahçesinin zıddı olarak külhan gösterilmiştir. Bu âlemde hem gül bahçesinin, hem de külhanın olduğu ifade edilmiştir. (G 608 / 4) Eğitimin öneminin ifade edildiği Nâbî etkisinde yazılmış bir beyitte gül bahçesine verilen önem bir kez daha ortaya konulmuştur.

Zemīn-i ḫuşka lāzımdur dem-ā-dem terbiye yoḫsa
Bu günüñ şūre-zārı ġars-ı gülle *gülşen* olmazmış
G 419 / 3

Nazîr Dîvânı'nda gül bahçesinin, bu gerçek anlamı dışında pek çok yerde mecâzî anlamda kullanılıdığı da görülmektedir. Bunların başında bu âlemin gül bahçesi olduğu telakkîsi gelmektedir. Âlem gül bahçesine benzer, çünkü bu âlem de güller gibi çabucak solacak ve yok olacaktır. (G 313 / 4) Aynı zamanda bu âlem, hem güllerin hem de dikenlerin (mâsivâ) olduğu bir gül bahçesidir. Bu bahçede yaşayanlar dikenleri temizlemeli ve dikensiz bir gül bahçesi oluşturmalıdırlar.

Bülbül-āsā idelüm *gülşen*-i ʿālemde Naẓīr
ʿAḳl ile hūşımuzı bir gül-i bī-ḫāra fedā
G 23 / 5

Bundan başka gül bahçesi formu, *gülzâr-ı fenâ, gülzâr-ı aşk, gülzâr-ı muhabbet, gülzâr- âlem, gülzâr-ı hüsn, gülzâr-ı cemâl* gibi farklı mecâzî manalarıyla ifade edilir. Şâir kendisini aşkın gül bahçesinin bülbülü ilan eder.

Bülbül-i *gül-zār*-ı ʿaşḳum nāle vü zārûm benüm
Gül içün ẓan eylemeñ ol ruḫları zībāyadur
G 238 / 3

Sevgilinin yüzü gül bahçesi olarak değerlendirilir. Bu nedenle şâir gül bahçesine seyre gitmeye ihtiyaç hissetmez. Sevgilinin dudağı ise bu gül bahçesindeki bir gonca konumundadır. O güzellik gülistanının da bir gülüdür.

Reng-i gül-i zībā ruḫ-ı dildār-ile birdür
Ruḫsār-ı dilārā hele *gül-zār* ile birdür
G 174 / 1

Ayrıca gönül ile gül bahçesi arasında ilişki kurulur ve âşığın gönlü, gül bahçesine benzetilir. Âşık, sevgilinin gül bahçesine benzeyen yüzünü hayal ederek, gönlünü gül bahçesine çevirir.

Ḫayāl-i ruḫlaruñ ile göñül *gülistān*dur
Hevā-yı zülf-ile dil reşk-i sünbülistāndur
G 171 / 1

Şâirin Gülşenî tarîkatına mensubiyeti nedeniyle, Gülşenîlik ile gül bahçesi anlamındaki gülşen kelimesi arasındaki ilişki dile getirilir ve Gülşenîler safa gül bahçesinin gülü veya gül bahçelerinin bülbülü olarak tasvir edilirler.

*Gülşenī*yem meskenüm *gül-zār*dur
ʿAndelībem kārûm āh u zārdur
G 184 / 1

Daha çok tarih kıt'alarında kullanılmak üzere cennet, gül bahçesi olarak ifade edilir. Bu da gül bahçelerine verilen değeri ortaya koyan en önemli göstergelerden biridir.

Gidince duḫterüm *gül-zār*-ı ʿadne
Olup ḥasretle dilde dāġı peydā
Tr 199 / 1

5.4. Çöl ve Vadi

Nazîr Dîvânı'nda çöl kavramı hemen hemen her yerde Mecnûn ile birlikte kullanılmış ve âşığın aşkı aradığı yerin timsâli olmuştur. Bu form daha çok da aşkı dağda arayan Ferhâd ile birlikte zikredilerek işlenir. Adeta dağ deyince Ferhâd, çöl deyince Mecnûn akla gelmektedir. (G 256 / 4) Bazen bu iki mekan dile getirilerek, buralarda Ferhâd ve Mecnûn'un beşerî aşkı aradığı, bu nedenle dertlere dûçâr olduğu, gerçek aşkı dergeh-i Mevlada aramak gerektiği tavsiye edilmiştir.

Reh-rev-i *kūh*-ile *ṣaḥrā* olma
Olagör dergeh-i Mevlāda göñül
G 517 / 4

Gönül çölle de ilişkilendirilerek, onun bazen bir deniz gibi coşup kabardığı, bazen de çöl gibi yayıldığı, sonsuza açıldığı ifade edilmiştir.

Gāh olur cūş u ḫurūş eyler bu dil deryā gibi
Münbasiṭ olur gehī bir ḥaddi yok *ṣaḥrā* gibi
G 822 / 1

Hz. Yûsuf kıssasına telmihlerin olduğu bölümlerde, vadi-i Ken'an'dan bahsedilererek, gerçek kullanımı yanında vadi mefhûmu, *Nazîr Dîvânı*'nda genellikle mecâz manasıyla dile getirilmiştir. Bu bağlamda *vadi-i hicran, vadi-i mihr ü vefa, vadi-i hayret, vadi-i şiir*…vb tamlamalar örnek olarak verilebilir. Şâir yazdığı şiirlerde kullandığı yeni formları, *vadi-i nev* şeklinde ifade etmiştir.

Ḫāmem yine bir *vādī-i nev*den ḫaber eyler
Gūş eyleyen erbāb-ı süḫan cilveler eyler
G 197 / 1

6. NEBATLAR

6.1. Ağaçlar ve Çeşitleri

6.1.1. Ardıç

Ardıç ağacı ar'ar kelimesi ile ifade edilir ve yukarıda bahsi geçen diğer ağaçlar gibi sevgilinin boyuna müşebbehün bih olarak kullanılır. (G 18 / 3) O da diğer ağaçlarla karşılaştırmalara konu olur. Âşık bu bağ-ı âlemde servi veya ardıç ağacı yerine, onlar kadar uzun boylu olan sevgilisini istemektedir.

Ne serv ister ne *ʿarʿar* ister ancaḳ bāġ-ı ʿālemde
Hemān bir serv-ḳad-i dildār-ile geşt ü güzār ister
G 246 / 4

6.1.2. Çam

Nazîr Dîvânı'nda çam mefhûmu, *sanevber* kelimesi ile ifade edilir. O da genellikle servi ile birlikte kullanır. Hatta bazen servinin bir çeşidi olarak gösterilir. Servinin rüzgarın etkisiyle sallanışı, sevgilinin salınarak yürüyüşüne bir teşbih unsurudur.

Neş'esi ile o dem ʿazm-i çemen-zār eyler
Salınur nāz ile bir serv-i *ṣanevber*cesine
G 669 / 3

Yukarıda ifade edildiği şekliyle sevgilinin boyu ile karşılaştırmalara yer verilir. Burada da mukayeseye konu olan yön uzunluktur. Sevgilinin çemen-zâra teşrifi ile servi ve çamın salınmayı bırakmaları, hayretde kalmak olarak telakkî edilir.

Nāz ile çemen-zāra ḫırām itse o dilber
Ḥayretde kalur şübhe mi var serv ü *ṣanevber*
Mf 61

6.1.3. Servi

Geleneğe uygun olarak *Nazîr Dîvânı*'nda servi, genellikle sevgilinin boyunun veya salınışının müşebbehün bihi olarak dile getirilir. Çoğu zaman sevgilinin yürüyüşü ve boyu servi ile karşılaştırılır ve servi, sevgilinin boyu ve salınışından utanır. Servi ayrıca sevgilinin bahçeye teşrifinde, onu karşılayan unsur olarak karşımıza çıkar.

Virür *serv*e ḫırām-ı nāzı ḥaclet
O naḫl-i şī̱ve vü nāzuñ ne minnet
G 81 / 1

Ṣād ider ezhārı teşrīf eyler ise gülşene
Serv istiḳbāl idüp güller daḫī tebḥīr ider
K 2 / 9

Bu teşbihler Hz. Peygamber için de geçerlidir. Hz. Peygamberin boyu ve yürüyüşü de serviye benzetilir.

Ḳıyāmet ḳadd ü ḳāmet ṣāḥibisin
Benüm *serv*-i ḫırāmānum Muḥammed
G 111 / 4

Servinin aşağı eğilmeyişi ve serkeş oluşu da konu edilmiştir. Bu nedenle servi, serv-i azad olarak isimlendirilir. Bu şekilde ifade edilen beyitlerde servi, sevgili yerinde kullanılmış ve âşığına yüz vermeyişi, umursamaz bir tavır olarak dile getirilmiştir.

O şūḫın gerçi güftārı da reftārı da dil-keşdür
Egilmez ʿāşıḳa ammā o *serv*-ḳadd ser-keşdür
G 146 / 1

Sevgilinin, gül bahçesinde naz ile gezinişi, cennet servilerinin utançlarından bir bir çatlayarak yok olmalarına sebep olmuştur. (G 362 / 3) Serviler sevgilinin gezinişindeki zarafeti görünce, tek ayak üzre ve hayran bir şekilde kalmışlardır.

*Serv*ler ḳaddüñ görüp gülşende ḥayrān kaldılar
Bir ayaġ üzre dururlar ḥayret-i reftārda
G 673 / 3

Serviler genellikle akarsu kenarlarında bulunurlar. Âşığın gözyaşları bir akarsuya dönüşmüş ve servi şeklinde olan sevgilinin ayaklarına akmıştır. Yine servi şeklindeki sevgili, âşığın gözyaşlarından beslenmektedir. Yani servi boylu sevgili âşığına cevr ü cefa etmelidir ki âşık yaşamını devam ettirebilsin.

Nümā-yāb oldı yāruñ *serv*-ḳaddi cū-yı eşkümle
Olaldan eşk-i çeşmüm cedvel-āsā sū-be-sū cārī
G 760 / 2

Servi gönül serçesinin yuvasıdır. Burada da servi, sevgili manasındadır ve âşık ona yaklaşabilmenin yolunu bu şekilde bulmuştur. (G 782 / 2) Öte taraftan servinin elif harfiyle şekil bakımından benzerliği vardır. Çünkü her ikisi de düz bir çizgi gibidir. (Kt 43 / 1) Servi doğru ve düz olduğu için istikamet üzere olarak nitelendirilir ve bu nedenle her zaman baharı yaşadığı ifade edilir.

Servi seyr eyleñ ki olmışdur aña her dem bahār
İstiḳāmet ile zīrā dāimā kār eyledi
G 823 / 4

Sarmaşık çiçeği servi ağacına dolanır. Bu nedenle sarmaşık ile aşk kavramı arasında bir ilişki vardır. Bu durum aşkın en güzel tarifi olarak kabul edilmiştir. Sarmaşık daha sonra kurur ve öylece serviye dolanmış vaziyette kalır. Bu durum da aşkta yok oluşun en güzel timsâli kabul edilir.

Eylese Mevlā müyesser vaṣlı ol dildār-ile
ʿAşḳ-ı bī-cān gibi sarmaşsak o *serv*-i nāz-ile
Mf 72

6.1.4. Söğüt

Nazîr Dîvânı'nda söğüt ağacı bir yerde geçmektedir. *Bîd* kelimesi ile ifade edilir ve su kenarlarında yetişmesi yönüyle dile getirilir. Bahar mevsiminde bir su kenarına kurulmuş bir mecliste, gölgesi suya düşmüş bir söğüt ağacı olmak, şâirin arzusudur. Şâir burada aslında böyle bir meclisin özlemini dile getirmektedir.

Müzeyyen olsa meclis ḫūb sāḳī yār rām olsa
Bahār eyyāmı cūda sāyemüz eşcār-ı *bīd* olsa
G 681 / 4

6.1.5. Şimşâd

Şîmşad, şimşir ağacıdır. Klasik edebiyatımızda sevgilinin boyu, servi gibi şimşâda da benzetilir. (G 106 / 5) Sevgilinin salınarak yürüyüşü de teşbihe konu olan bir başka yöndür. (G 687 / 2) Sevgilinin boyu yerinde kullanılan şimşâd, çoğu zaman diğer ağaçlarla, özellikle de uzun boylu ağaçlar olan servi ve ar'ar (ardıç) ile karşılaştırılır.

Ḳad-i *şimşād*uña nisbet ile ʿarʿar degil bir şey
Ruḫ-ı aluñla gülşende gül-i aḥmer degil bir şey
G 813 / 1

6.1.6. Tûbâ

Tûbâ ağacı, sidrede bulunan ve kökü yukarıda dalları aşağıda olmak üzere bütün cenneti gölgeleyen ilahî bir ağaçtır. Bir rivayete göre gövdesi sarı altın, dalları kırmızı mercan, yaprakları yeşil zümrüt ve meyveleri şeker olan bu ağaçta her insanın bir yaprağı varmış. İnsan ölünce yaprağı da yere düşermiş. Yaprak düşerken başka yapraklara değer ve yaprağına değdiği kişinin kulağı çınlarmış.[16] *Nazîr Dîvânı*'nda Tûbâ mefhûmu, geleneğe uygun olarak ve diğer ağaçlara benzer şekilde, sevgilinin boyuna teşbih edilmesi dolayısıyla gündeme gelir.

16 Pala, **a.g.e.**, s. 400.

Cihānuñ vaṣf olınsa ḳadd ü ḳāmet ile ḫūbānı
Degil serviyle *ṭūbā* ol ḳad-i bālāyı söylerdüm
G 575 / 4

Tûbâ gölgesi dolayısıyla da dile getirilen bir ağaçtır. Cennet ağacı olması ve cennette gölgeye duyulan ihtiyaç, tûbâ ağacının önemini arttırmaktadır. Fakat bu önemli duruma mukâbil şâir, sevgili ile tenha bir yere çekilmeyi, tûbâ ağacının gölgesine tercih etmiştir. Bu anlatımda sevgiliyle birlikte olmayı, cennete tercih etme de söz konusudur.

Ẓannum bu ki ol ẕevḳ-i ṭarab-zāya muʿādil
Olmazdı eger sāye-i *ṭūbā*ya gidilse
G 719 / 3

6.2. Çiçekler ve Çeşitleri

6.2.1. Benefşe

Benefşe - diğer bir tabirle menekşe – tasvir edilen bahçe motiflerinin en önemli unsurlarından bir tanesidir. *Nazîr Dîvânı*'nda benefşe, rengi ve şekli dolayısıyla sevgilinin saçına benzetilmiştir. Benefşe, beyitlerde sevgilinin saçına yapılan bir başka teşbih unsuru olan sünbül ile yine şekli ve kokusu dolayısıyla karşılaştırılmıştır.

Bī-çāre dil *benefşe*-ṣıfat zülfüñi görüp
Boynuñ büküp çemende durur ḥāliyā ġarīb
N 6 / 3

Sünbül midür *benefşe* midür kākülüñ senüñ
Şeb-bū degil mi ʿanber-sārā degil midür
K 5 / 2

Benefşe kokusu dolayısıyla da ele alınmış, misk kelimesi ile miskin kelimesi arasındaki yapı benzerliği kullanılarak, benefşe miskin olarak tarif edilmiştir. Bu tarifte hem onun kuytu köşelerde açması, hem de misk kokusunu etrafa yayması kast edilmiştir.

Çün *benefşe* cümlenüñ miskīnidür
Kūşelerde būyını pinhān virür
K 1 / 10

Benefşe boynın egmiş kūşelerde seyr ider miskīn
Perīşān bū-yı sünbül zülfi āsā ḥūb-ı ġarrānuñ
G 10 / 9

Benefşe ile ilgili diğer beyitlere bakıldığında, onun karakterinde dingin bir hâl görülür. O, bahçelerde bir köşede boynunu eğmiş hâliyle zikir çeken bir dervîşi

andırır ve hayret makâmında olduğu ifade edilir. Benefşe ârifane bir eda ile *fe'n-zurnâ* âyetini okumaktadır.

Lāleler reşk-i ʿiẕārı ile pür-dāġ-ı derūn
Boynını egmiş *benefşe* ḥayrete mensūbdur
G 172 / 4

Benefşe kūşelerde ḥayret ile boynın egmişdür
Olup īmā-yı *fe'n-ẓurnā*ya maḥrem tāzeden tāze
G 708 / 10

6.2.2. Çiğdem

Çiğdem çiçeği, *Nazîr Dîvânı*'nda bir yerde ve baharın müjdecisi olarak dile getirilir. Beyaz çiçeği dolayısıyla ak ve sade giyinmiş olarak nitelendirilir.

Giyüp ak sāde çıkmışıdı şālı salmayup aṣlā
Rebīʿin müjdesin almışdı çigdem tāzeden tāze
G 708 / 4

6.2.3. Gül

Klasik edebiyatımızda üzerinde en çok durulan çiçek güldür. Onunla oluşturulan mazmûnlar o kadar fazladır ki, müstakil bir gül edebiyatından bahsetmek bile mümkündür. Gül hem şekli hem de kokusu dolayısıyla edebiyatımızda işlenir.[17] Klasik edebiyatımız olduğu kadar halk edebiyatımızda da geniş yer etmiş bir mefhûmdur. Türk çocuklarına verilen adların büyük bir ekseriyeti gül ile başlamaktadır.[18] Gül ile oluşturulan Atasözü, deyim, mani ve türkülerin sayısı da azımsanmayacak ölçüdedir.[19] Dolayısıyla gül, kültür ve edebiyatımızda diğer çiçeklere nazaran hakim bir görüntü çizer.[20]

Nazîr Dîvânı'nda da klasik edebiyatımızdaki bu yapıya uygun olarak gül, değişik formlarıyla dile getirilmiştir. Dile getirilen hususlardan bazıları ise şunlardır:

---

17 Geniş bilgi için bkz: Cemal Kurnaz, "*Edebiyatımızda Gül Kokusu*" **Gül Kitabı Gül Kültürü Üzerine İncelemeler, [I. Ulusal Isparta Gül Sempozyumu (2-3- Haziran 2005) Bildirileri]** (Editör: Bilal Kemikli-Selami Turan) Isparta Belediyesi Yay., Isparta 2005, s. 47-57.

18 Geniş bilgi için bkz: Mehmet Akkuş, "*İsimlerimizde Gülün Kokusu ve Rengi*", **Gül Kitabı Gül Kültürü Üzerine İncelemeler, [I. Ulusal Isparta Gül Sempozyumu (2-3- Haziran 2005) Bildirileri]** (Editör: Bilal Kemikli-Selami Turan) Isparta Belediyesi Yay., Isparta 2005, s. 59-67.

19 Geniş bilgi için bkz: Ali Yılmaz, "Türk Atasözleri, Deyimler ve Manilerde Gül" **Gül Kitabı Gül Kültürü Üzerine İncelemeler, [I. Ulusal Isparta Gül Sempozyumu (2-3- Haziran 2005) Bildirileri]** (Editör: Bilal Kemikli-Selami Turan) Isparta Belediyesi Yay., Isparta 2005, s. 139-160.

20 Gül hakkında bkz: Beşir Ayvazoğlu, **Güller Kıt'abı, Türk Çiçek Kültürü Üzerine Bir Değerlendirme**, Ötüken Yay., İstanbul 2001.

Gül pek çok çeşide sahip bir çiçektir. Gül-i sad-berk (yüz yapraklı gül), gonca (tomurcuk gül), gül-i hamrâ ve gül-i ahmer (kırmızı gül), gül-i cennet (cennet gülü), verd-i ter (taze gül)…vb bu çeşitlerden bazılarıdır. Gül-i handan (açılmış gül) ise güllerin şahı olarak değerlendirilir.

Ġoncalar başlar tebessüm itmege
*Gül*lerin şāhı *gül-i ḫandān* virür
K 1 / 7

Gül diğer çiçeklerin sultanı konumundadır. Goncalar yeşil atlas giyerlerken, güller kırmızı kabâ giyerler. Gül bir kadın adı olarak Türk toplumundaki yerinin yanı sıra, tarihte Gül Baba adıyla yaşamış birkaç şahsın varlığı da bilinmektedir. Gül rengi aynı zamanda içki kadehinin rengidir. Gül suyu çıkarılır ve koku olarak kullanılır. Âşığın gözyaşları bir taraftan gül suyuna teşbih edilirken, diğer taraftan bülbülü sulayan ve onu yetiştiren su, âşığın göz yaşlarıdır. Gül ile şebnem arasındaki ilişki de önemlidir. Seher vakti yağan şebnem gülün üzerine düşmektedir. Goncanın ağzına düşen şebnem ise, inci tanesi olarak nitelendirilir ve inci tanesinin oluşumuna telmih yapılır. 28 nolu gazel "*Berā-yı Beyān-ı Jāle Der-Rū-yı Gül*" başlığını taşır.

*Ġonca*nuñ aġzın ṣabā açdurmadan *şebnem*lere
Ḫiṣṣe-i dürr ü güher ol laʿl-i nābuñdur ġaraż
G 424 / 3

Üzerinde en çok durulan konulardan biri de sevgilin gül ile olan ilişkisidir. Zira bu ilişki pek çok açıdan ele alınmış ve işlenmiştir. En başta sevgili gül yanaklı, gül yüzlü, güler yüzlü, gül bedenli, gonca dudaklı dolayısıyla yüzü gül bahçesine benzeyen bir güzeldir. Sevgiliye gül diye hitab edilir. Onun için dua edilmek istendiğinde "*hâtırı güller gibi açık olsun.*" duasında bulunulur. Sevgilinin teri gül üzerine düşen şebneme benzetilir. Gül rengini sevgiliden almıştır. Çünkü gül, sevgiliyi gördüğünde utancından o kadar kızarmıştır ki artık rengi kırmızı olarak kalmıştır. Bu ifadelerin hemen hepsi şâirin memdûhu için de söz konusudur.

Kızardı *gül* görüp gül-ruḫlarını
Odur gül-ġonca-i bāġ-ı leṭāfet
G 81 / 2

Gül-bülbül-diken üçlemesi de şark edebiyatlarının en önemli konuları arasındadır. Zira bu mazmûn da içerisinde birçok hayali barındıran bir olgudur. Gül sevgiliyi, bülbül âşığı, diken rakîbi temsil eder. Bu durum beşerî aşk için söz konusudur. İlahî aşk için ise gül Allah'ı, bülbül âşığı, diken ise mâsivâyı temsil eder. Dolayısıyla bu form içerisinde ifade edilen hususlar her iki şekilde de

yorumlanabilmekle birlikte, şâirin kimliği bu durumun yorumlanmasında son derece önemlidir. Her ikisinden birer örnek vermekle iktifa ediyoruz.

ʿAndelībān fetḥ-i *gül*-ruẖını seyr iderek
Terk ider ḥubbını bī-şübhe *gül*-i pür-ẖāruñ
G 488 / 5

*Gül*üñ bū-yı laṭīfi ẖār ile ülfetdedür dā'im
Cihān aġyārını yār eyleyen dildara māildür
G 118 / 3

Dinî edebiyatımızda gül denince ilk akla gelen kişi Hz. Peygamberdir. Gül mefhûmu onun simgesi olarak kullanılır. Onun yüzü, kokusu, ten rengi hep güle benzetilir.[21] O güzellik bağının eşsiz güldür. Bülbüllerin feryadına sebep odur. Onun doğumu öncesi sünbül gül bahçesine gelerek, gülün teşrifini haber vermiştir. Gönül gözüyle görenler için Hz. Peygamberin ayağının tozu bir vahdet gülüdür.

Göñül gözine *gül-i vaḥdet* ammā
Ġubār-ı ẖāk-pāy-ı Muṣṭafādur
G 144 / 5

Diğer taraftan gül ile gülmek fiili arasında irtibat kurularak, sevgiliye sen bir gülsün öyleyse hep gül, şeklinde hitab edilir. Yine tasavvufî bir kimlik kazandırılarak gül, şeyh ilan edilir. Gül, gülşen ve Gülşenîlik arasında bağ kurulur.

Gülşenīler ẖānıḳāhı itdi gül-zārı yine
Şeyẖi *gül* oldı ider ẕikr-i ẖafī şīrīn-beyān
G 621 / 2

6.2.4. Gül-nar

Gül-nar, *Nazîr Dîvânı*'nda rengi dolayısıyla ele alınan bir çiçektir. Sevgilinin dudaklarına teşbih edilir ve renk itibarıyla dudak renginde yani kırmızıdır.

Dün geldi ṣabā virdi Naẓīrā ẖaber ammā
Ol ruẖları gül lebleri *gül-nār* gelür mi
G 765 / 6

---

[21] Geniş bilgi için bkz: Zülfikar Güngör, "*Edebiyatımızda Gül Sembolü ve Peygamberimiz*" **Gül Kitabı Gül Kültürü Üzerine İncelemeler, [I. Ulusal Isparta Gül Sempozyumu (2-3- Haziran 2005) Bildirileri]** (Editör: Bilal Kemikli-Selami Turan) Isparta Belediyesi Yay., Isparta 2005, s. 29-38.

6.2.5. Karanfil

Nazîr Dîvânı'nda Karanfil, tecelliyatın bir unsuru olarak dile getirilir. Bu dünya hayatında tecellî eden her şey, yani görünen her şey bir gül veya karanfil konumundadır.

Mubṣırātuñ her biri güldür *karanfil*dür baña
Tende cān naġme-i sāzum ise bülbüldür baña
G 41 / 1

Karanfil aynı zamanda sevgilinin benine teşbih edilir. Bu benzetme sevgilinin yüzünün bir bağ olarak tasvir edilmesine de uygundur. Karanfil yani ben, bu bağın bir unsurudur.

Bāġa teşrīf idicek ruḫsārını seyr eyleyüp
Sünbül-i būyā *karanfil* zülf ü ḫāl olmış saña
G 48 / 2

6.2.6. Lâle

Lâle, Türk kültür ve medeniyetinde belki de gülden sonra gelen en önemli çiçektir. Bir devre adını vermiş ve yüzlerce çeşidi üretilmiştir. Türk tarihinde siyasî açıdan pek de parlak olmayan bu devrin bir kaderi olarak lâle yetiştirme geleneği unutulmuştur. Nazîr İbrahim'in lâle devrini idrak etmiş ve o dönemin bütün hâllerini görmüş bir şâir olması, lâle formunun kullanımlarında ayrı bir canlılık getirmiştir.

Nazîr Dîvânı'nda lâle, birkaç yönden dile getirilir. Bunlardan birincisi kırmızı rengi münasebetiyle dağlarda açan lâlelerin, âşığın sînesinin şerha şerha yarılmasına ve kanamasına yapılan teşbihtir. Bu gibi beyitlerde dağ ile dağlamak fiili arasında manaca bir takım irtibatlar da îmâ edilmektedir. Âşığın sînesi, sevgilinin aşk acısından ve ona olan hasretinden parça parça olmuş, adeta dağlanmış, görüntü itibarıyla dağlardaki lâleler gibi olmuştur.

Dāġ-ı derūnın eyledi ıẓhār *lāle*ler
Şevḳ-i ʿiẕāruñ ile olup maẓhar-ı lehīb
N 6 / 4

İşitmiş vaṣfını *lāle* kulakdan ʿāşıḳı olmış
Anuñ-çün geldi ıẓhār eyledi ol dāġ-ı sūzānuñ
K 10 / 8

Yine *Dîvân*'da sevgilinin yanağı ve yüzü kırmızı rengi dolayısıyla lâleye benzetilmiş, sevgili lâle-izâr veya lâle-ruhsâr olarak tanımlanmıştır. Bazen de yüz bu formuyla bir lâle bahçesine teşbih edilerek, lâle-zâr olarak nitelendirilmiştir.

Görüp gül-būselerle rū-yı yārı *lāle-zār* olmış
Anuñ-çün sīnesi ʿāşıḳlarınuñ dāġ-dār olmış
G 412 / 1

ʿİẕār-ı ḫūbı yāruñ *lāle*-gūndur
Dil-i ʿuşşāḳa ol dāġ-ı derūndur
G 123 / 1

Sadece bir beyitte memdûhun sözleri övülerek, onun kullandığı harfler sünbüle, benefşeye ve lâle-i hamrâya (kırmızı lâle) benzetilmiştir. Böylece memdûhun sözlerinin güzelliği ifade edilmiş, sözün tesiri artırılmak istenmiştir.

Kiyāhī nüktelerdür ḥüsn-i taʿbīr oldı elfāẓı
Ḥurūf oldı aña sünbül benefşe *lāle*-i ḥamrā
K 12 / 18

6.2.7. Nergis

Nazîr Dîvânı'nda nergis mefhûmu, geleneğe uygun olarak göz anlamıyla kullanılır. Bu nedenle nergis, gülşenin dîdebânı yani gözcüsü olarak nitelendirilir. Gülşende nezaret üzere bulunduğu ve gözlerini bir an olsun yummadığı ifade edilir. (G 172 / 5) Gül şekli dolayısıyla kulağa; nergis de göze benzediği için "*göz kulak olmak*" deyimi bu iki çiçek kastedilerek kullanılır. İlkbaharın müjdecisi olan bu çiçeklerin, çemende ilkbaharın gelişine göz kulak oldukları dile getirilir.

Ruḫuñda tāze zīnet dīdelerde küḥl-i zāġ olsun
Gül ü *nergis* çemende nev-bahāra göz kulaġ olsun
G 636 / 1

Nergis ve şehla göz arasında ilişki kurulur. Sevgilinin şehla gözü, nergis ile ifade edilir. (K 12 / 10) "*Göz dikmek*" deyimi de nergis mefhûmu anlatılırken dile getirilir ve nergisin sevgiliye göz dikişi ortaya konur. Göz, gözyaşı, değirmen ve nergis arasındaki ilişki de ifade edilen diğer bir husustur.

Devr ider bezmi dem-ā-dem güzelüñ çeşm-i teri
Nergis-i çeşmine devrāne suyın bulurmış
G 399 / 2

6.2.8. Nilüfer, Erguvân,

Nilüfer, riyâzet içinde ve sürekli ibadetle meşgulolan bir dervîş olarak tasavvur edilmiştir. Ayrıca onun su üzerinde yaşaması, daima taharet üzere olma hâli olarak nitelendirilir.

Riyāżetden sararmış rū-yı *nilüfer* ʿibādetle
Ṭahāret üzredür cūda dem-ā-dem tāzeden tāze
G 708 / 12

Erguvan ise rengi dolayısıyla dile getirilir ve erguvân rengi, içki kadehinin rengi olarak anlatılır.

Sāḳī unutma nevbet-i sāġar-keşānı hīç
Elden bırakma cām-ı mey-i *erguvān*ı hīç
G 93 / 1

6.2.9. Sünbül

Nazîr Dîvânı'nda sünbül mefhûmunun en çok kullanımı, sevgilinin saçına yapılan teşbih nedeniyledir. Sünbül hem şekli hem de kokusu nedeniyle adeta sevgilinin saçının bir timsâli olmuştur. Dağınık saçlar, perişan sünbüller şeklinde ifade edilir. Sevgilinin sünbül saçlarını görenler, böyle taze sünbüllerin cennette bile olmadığını söylerler. Yine sevgilinin saçları bir sünbül bahçesi olarak tasvir edilirken, saçın yüze doğru sarkması, sevgilinin yanağına sarkıntılık etmek olarak değerlendirilir.

Bāġ-ı ʿālemde perīşān *sünbül*e itmem naẓar
Zülfünüñ her tārı cānā saçlı *sünbül*dür baña
G 41 / 4

Zülf-i ʿanber-būyuñı seyr eyleyen ʿāşıḳ didi
Böyle ter *sünbül* Behişt-i cāvidānda görmedük
G 478 / 3

ʿİẕār-ı yāre sarkındılık eyler *sünbül*-i būyā
Olur taʿlīḳ-i ruḫsārıyla ḫürrem tāzeden tāze
G 708 / 5

Sünbül, kokusu dolayısıyla da ele alınan bir çiçektir. Hz. Peygamber kastedilerek gülün bağa teşrif edeceği, kokulu sünbüller tarafından haber verilmiştir. Bu haber verme, kokusunu gül bahçesine yaymak şekliyledir.

Müjdeyle geldi *sünbül*-i būyā-bū gülşene
Virdi ḫaber ki gül gelecek bezme ʿan ḳarīb
N 6 / 5

Nazîr Dîvânı'nda sünbül hakkında müstakil kasîdelere rastlamak da mümkündür. Örneğin 9 nolu kasîde "*Kasîde-i Sünbül*" başlığını taşır ve hemen hemen sünbülün bütün vasıfları anlatılır. Sünbülün benzetildiği bir başka uzuv da sevgilinin yanağıdır. Sevgilinin yanağındaki ayva tüyleri de bu benzetmede önemli bir yere sahiptir. (G 29 / 1) Yine sünbül, bülbülün rakîblerinden biri olarak takdim edilir. Çünkü sünbül gülün sâyebânı olmuş, onu gölgelemiş, bülbülün onu görmesine izin vermemiştir.

Sünbül olmış sāyebānı bir gülüñ
Baġrı ḫūn olmış anuñ-çün bülbülüñ
G 480 / 1

6.2.10. Sûsen ve Mugaylan

Sûsen, *Nazîr Dîvânı*'nda zerrîn-kadeh olarak nitelendirilir. (G 621 / 4) Diğer taraftan renginin kırmızı oluşu, ala renkli olarak tasvir edilişinden anlaşılmaktadır. Yine sûsen, cihad-ı ekber ilan etmiş bir mücahid edasıyla anlatılır.

Ala *sūsen* silāḥın çözmemüşdür ḫavf u ḫaşyetle
Cihād-ı ekber eyler mis̱l-i Edhem tāzeden tāze
G 708 / 9

Muğaylan, deve dikeni anlamındadır ve çöllerde ve kurak yerlerde bulunan bir bitki olduğu için, klasik edebiyatımızda genellikle sevgilinin Kâbe'ye benzeyen mahallesinin yolunda bulunduğuna inanılır. Muğaylan acı ve ızdırabın timsâlidir.

Kimse bī-rehber ser-i kūyına yāruñ varamaz
Rāh-ı dilde oldı her ẕerre *muġaylān*-ı dīger
G 251 / 4

6.2.11. Yasemen

Yasemen de önemli bahçe mefrûşâtından biridir. Güzelliği dolayısıyla bu mefrûşâtta ayrı bir yere sahiptir. O, gül ile birlikte bahar mevsiminin habercisidir. Bu mevsim safâ, ayş ve eğlence demi olarak tarif edilir.

Hengām-ı rebīʿ irdi meserret çemenindür
ʿĀlemde ṣafā-vaḳt-i gül ü *yāsemenin*dür
G 281 / 1

O süllem-pāyeler kim bāġ-zāruñ reh-güzārıdur
Kenārında küşāde *yāsemen* verd-i ḫandānuñ
K 10 / 13

Yasemen, kokusu dolayısıyla da ele alınır. Gül bahçesine kokusunu salarak bülbülerin dikkatini çekebilmesi dile getirilmiştir. (G 708 / 8) Bir beyitte de Hz. Ali'nin kokusunun yasemen kokusu olduğu ifade edilmiştir.

Yāsemen rīḥi gibidür şübhe yok rīḥ-i ʿAli
Ehl-i ʿirfān itdiler ṣoḥbet ile anı beyān
N 34 / 4

BEŞİNCİ BÖLÜM
NAZÎR DÎVÂNI (TENKİTLİ METİN)

I. NÜSHALARIN TAVSÎFİ ve METNİN OLUŞTURULMASINDA İZLENEN YOL

1. Nüshaların Tavsîfi

Tüm araştırmalarımız sonucunda *Nazîr Dîvânı*'nın iki adet el yazması nüshası tespit edilebilmiştir. Bunlardan ilki Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail Efendi Bölümü, Yz no:493'da; diğeri ise İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T. 424 / 2'de kayıtlıdır. Her iki nüshada da İstinsah tarihi ve Müstensih verilmemiştir. Nüshaların ayrıntılı tanıtımını şu şekilde yapmak mümkündür:

1. Divan : Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail Bölümü, Yz no:493 (S)

İstinsah tarihi : -

Müstensih : -

Yp :194

Ölçü : 212×143 (160×78)

Satır : 19

Hat : Talik

Kağıt : Âbâdî kağıt

Cilt : Koyu kahverengi meşin şemseli

Şiir sayısı : 1511

Başı: *Bi'smi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm*

El-ḥamdü li-mülhimi'l-kelāme'ṣ-ṣā'id
Hüve'l-maḥmūd u evvelen ve'l-ḥāmid

Sonu: *Cevherī tārīḫ-i pākidür Naẓīr*
Ḳaṣr-ı derk-i zeynidür Maḥmūd Aġa

Başta Lala İsmail vakıf mührüyle kütüphanenin resmî damgası basılı ve 6 satırlık mensûr bir dîbâce ile bir beyt yazılıdır. Bu nüshada yapılan tashih, silinti, ilâveler ve daha sonra doldurulmak üzere boş bırakılmış bazı sayfalar (98b, 99b,

100b, 101b deki gibi), nüshanın Nazîr tarafından yazılmış olduğuna dâir *Osmanlı Müellifleri* sahibinin mütâlaasını kuvvetlendirmektedir.

2. Divan : İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T. 424 / 2 (İ)

İstinsah tarihi	**:** -
Müstensih	**: -**
Yk	**:** 53 (49-101)
Ölçü	**:** 212×104
Satır	**:** 22
Hat	**:** Talik
Kağıt	: Kaba Avrupa kağıt
Cilt	**:** Etrâfı meşin üstü ebru kaplı, miklepli
Şiir sayısı	**:** 301

Başı: *Demdür ṣarīr-i ḫāmeye kim eyleye naġam*
Naʿt-i ḥabīb-i Ḥażret-i Ḥaḳḳı ide raḳam

Sonu: *Ẕikr ü fikr-i yār ile her dem iderler āh u zār*
Derd-i ʿaşḳı eyleyen hicrān ola cānına kār
İdegör sen de Naẓīrā ʿaczüñ ile iʿtiẕār
Merhem olsun zaḫmına dirsen Sezāyī vaṣl-ı yār
Zaḫmın artar sen ḳıyās itme saña dermān olur

Başta kütüphanenin resmî damgası basılıdır. Bu eser, içinde bulunduğu mecmûanın 49. yaprağından başlar ve 97. varakta son bulur. 101 yapraktan müteşekkil olan bu mecmûanın, 1-49. yapraklarında Gülşenî tarîkatı şeyhlerinden Hasan Sezâî, La'lî Fenâyî ve Şeyh Mahmud Gülşenî Efendilerin menâkıpları yazılıdır. Eserin kime ait olduğu belli olmadığı gibi herhangi bir müstensih kaydına da rastlanamamıştır.

2. Tenkitli Metnin Oluşturulmasında Takip Edilen Yol

1. Divan metni oluşturulurken müellif nüshası olması kuvvetle muhtemel S nüshası tertip şekli bakımından esas alınmıştır. Eserin diğer nüshası olan İ nüshası ile karşılaştırılmış ve anlam, vezin ve üslûp gibi bir takım ölçütlere uygunluk bakımından en doğru kelime seçilmeye çalışılmıştır. Her iki nüshada da var olan şiirler karşılaştırılmış bir nüshada var olup diğerinde olmayan şiirler dipnotta S'de yok veya İ'de yok şeklinde gösterilmiştir. İ'de olup S'de olmayan şiirler genellikle dahil edildikleri bölümde S'deki şiirlerin sonuna dahil edilmiştir. Gazeller kısmında ise her harfin sonuna bu tür şiirler eklenmiştir.

2. S nüshasındaki tertip şekli esas alınarak şiirler Tevhîd ve Münacaatlar, Na'tlar, Kasîdeler, Musammatlar, Gazeller, Rubai ve Nazmlar, Kıt'alar, Muammâ ve Lügazler ve Tarihler olmak üzere bir takım bölümlere ayrılmıştır. Her bölümde şiirlere birer şiir numarası verilmiş ve bu şiir numaralarının altlarında o şiirin vezni tespit edilmeye çalışılmıştır. Birkaç şiirin vezni bulunamamış, bulunamayan şiir vezinlerinin yerleri boş bırakılmıştır.

3. Her iki nüshanın karşılaştırılmasında farklar ve nüshaların sayfa numaraları dipnotta gösterilmiştir. Bu farklılıklar esnasında nüshalardan daha doğru olduğu düşünülen biri seçilmiş ve diğeri fark olarak gösterilmiştir. Yapılan alıntının baş tarafındaki rakamlar şiirin beyit numarasını ifade etmektedir. Aynı mısradan yapılan iki alıntıyı ayırt etmek için (/) işareti; beytin farklı mısralarından yapılan alıntıları ifade etmek için de (//) işareti kullanılmıştır. Örneğin: 455 nolu gazelin şu alıntısı: 4 takdîre: her ḥāle I / āh ile zārın: āh u zārın S.

4. Metinde bazı kelimeler tamamen silinmiş, bazılarının ise yarısı karalandığı veya silindiği için okunamaz hâle gelmiştir. Tamamen okunamayan kelimeler üzerinde herhangi bir tamir işlemi yapılmamış ve bunlar boş bırakılarak "…….." işareti ile gösterilmiştir. Dipnotta da niçin okunamadığı belirtilmiştir. Eğer kelimenin yarısı veya birkaç harfi mevcut ise bu tür kelimeler vezin, anlam ve üslûp dikkate alınarak tamir edilmeye çalışılmış ve sayıları pek fazla olmayan bu tür kelimeler metinde [ ] işareti ile paranteze alınmıştır. *Dem-i [rā]ḥat eger olmaẓsa baña* gibi.

5. Başta Arapça ve Farsça şiirler olmak üzere Arapça ve Farsça cümleler, darb-ı meseller ve anlamlı ibareler italik yazılarak dipnotta tercümesi verilmiştir.

Âyet ve hadîs iktibasları italik olarak yazılmış fakat tezin "*Nazîr İbrahim Dîvânı'nda Din ve Tasavvuf*" başlıklı tahlil kısmında âyetler ve hadîsler bölümünde değerlendirildiği için tercüme edilmemiştir. Öte taraftan Osmanlı Türkçesi içinde yaygın olarak kullanılan *lā yuḥṣā*, *müşārun bi'l-benân*, *bi'ṭ-ṭabʿ*, *refīʿu'ş-şān*…vb. bazı Arapça tabirlerin italik olarak yazılmasına ve tercüme edilmesine gerek görülmemiştir.

6. Özellikle S nüshasında hemen her bölümde çok miktarda mükerrer şiir vardır ve çoğu zaman şâir tarafından bu tür şiirlerin başına "mükerrerdür" kaydı düşülmüştür. Bu mükerrer şiirler karşılaştırıldığında hiçbir farklılık olmadığı durumlarda şiirlerden biri kaldırılmıştır. Farklılıkların fazla olduğu durumlarda diğer şiir kaldırılmamış bu durum dipnotta ifade edilmiştir. Bu mükerrerlik genellikle aynı tür şiirler arasında gerçekleşirken bazen de bir kıta ile bir gazelin ilk iki beyti arasında da olabilmektedir. Nitekim bazı kıtaların başına konulan "gazel olur" ifadesi bu duruma açıklık getirmekte, bazı kıtaların daha sonradan gazele dönüştürüldükleri ve kıtaların da muhafaza edildikleri görülmektedir.

7. Bazen bir şiire başlanılmış ve şiir yarım bırakılmıştır. Hatta bazen şiirin bir mısra'ı bile eksik bırakılmıştır. Eğer şiir başka bir sayfada tamamlanıyorsa bu yarım kalan şiir kaldırılmış fakat tamamlanmıyorsa yerinde bırakılmıştır. (Örneğin: 627 no'lu gazel)

8. Gazeller bölümünde tertip bir harf içerisinde olması gereken bir gazelin başka bir harf içerisinde olduğu şiirler mevcuttur. Bu tür şiirler metin kurulumu esnasında münasip yerlere dahil edilmiştir.

9. Metinde geçen âyet, hadis ve Arapça ifadeler italik olarak gösterilmiştir. Bu âyet ve hadislerin anlamları ve bulundukları kaynaklar tezimizin tahlil kısmında verildiğinden ayrıca metinde bunlara işaret edilmemiştir. Arapça ve Farsça şiirler transkribe edilmiş ve bunlardan Arapça olanlar italik olarak verilmiştir. Osmanlıca'da farklı sesleri ifade eden harflerin bugün tek bir sesle ifade ediliyor olmasından kaynaklanan metin yazımı problemi transkripsiyon harflerini kullanmak sûretiyle aşılmıştır. Kullanılan transkripsiyon işaretleri tezimizin baş tarafına eklenmiştir.

Arapça ve Farsça kelimelerdeki med harfleri ise şu şekilde gösterilmiştir.

آ : Ā, ā   و : Ū, ū   ي: Ī, ī

Farsça'daki vâv-ı ma'dûleler (ˇ) işaretiyle gösterilmiştir. Örneğin: ḫˇāb

10. Allah lafzı muzafun ileyh olduğu durumlarda apostrof (') ile ayrılmıştır. Ḥabība'llāh, Resūla'llāh gibi.

11. Farsça ikili tekrarların yazımında, tekrarlanan kelimeler arasındaki ek veya edatlar kısa çizgi ile gösterilmiştir. Örneğin: ser-te-ser, sū-be-sū, dem-ā-dem.

12. Aynı kelime farklı şekillerde yazıldığında metne sadık kalınmıştır. Örneğin: Gevher-cevher. Fakat bazı yerlerde dahî kelimesi dâhî şeklinde yazılmıştır. Sadece bu kelimede bir düzeltmeye gidilmiş ve hepsi dahî okunmuştur.

13. Aşk veya ışk; mülk veya milk gibi iki ayrı şekilde okunabilen kelimelerde bu okunuşlardan bir tanesi tercih edilmiş ve metnin tamamında aynı şekilde okunmuştur.

14. Muzaf ve Muzafun ileyhin ters çevrilmesi sonucu meydana gelen Farsça birleşik isim ve sıfat tamlamalarında (izâfet-i Maktû) iki kelime arasına çizgi (-) konulmuştur. *şikeste-zebân, ser-geşte* gibi.

15. İki kelimeden müteşekkil birleşik isimlerde bu iki kelime arasına (-) konulmuş ve iki farklı kelime gösterilmeye çalışılmıştır. *Gird-ab, gül-izâr* gibi.

16. *āh u enīn*, *dār u dünyā* gibi vavlı tamlamalar bazen vavsız olarak yazılmıştır. Bu durumda metne olmayan bir vav harfi koymak yerine metin *āh-ı enīn dār-ı dünyā* şeklinde okunmuştur.

17. Arapça harfi cerlerden "bi" harfi ceri ile bütün Farsça ön ve son ekler (-) işareti ile ayrılmıştır. *Dil-keş, beyz-âsâ, gülşen-serâ, neş'e-yâb, be-rütbe, bî-çâre, nâ-bûd, tekye-gâh, gül-zâr, gül-sitân, cebhe-sây* gibi.

18. Kelime sonlarında normal şartlar altında y harfi ile yazılması gereken bir takım kelimeler eğer v harfi ile yazılmışsa herhangi bir düzeltme yoluna gidilmemiş ve kelimenin sonu ı, i şeklinde değil, u, ü şeklinde okunmuştur. "Sanmañ cihāna biz *kuru* ġavġaya gelmişüz" mısra'ında *kurı* olması gereken kelimenin kuru şeklinde yazılışı gibi.

II. NAZÎR İBRAHİM DÎVÂNI’NIN TENKİTLİ METNİ

Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm

El-ḥamdü li-mülhimi'l-kelāmi'ṣ-ṣāʿid[*]
Hüve'l-maḥmūdu evvelen ve'l-ḥāmid
Mā vaḥḥadehū muvaḥḥıden illā Hū
Vallāhi İlāhuküm İlāhun vāḥid

TEVHÎD ve MÜNÂCÂTLAR

1

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Dilde bir tāzece neş'e peydā
Olup oldı anuñ ile gūyā

2 Şübhesiz bildi Ḫudāyı birdür
Cümleyi ḫalḳ iden oldur zīrā

3 Ḫalḳ iden cümle-i mevcūdātı
Olmasa bir nice olur eşyā

4 Cümlesin ketm-i ʿademden īcād
Eyledi virdi bir ismi aña tā

5 Bileler ismi ile her birini
Ola ol ism-ile ḳadri aʿlā

6 İsm olmasa müsemmā nic'olur
Fehm-ile sırrını bil icmālā

7 Cümlesi şāhid olup birligine
S̱ābit oldı eḥadiyyetle Ḫudā

8 Ṣamediyyet ile mevṣūf oldı
Cümleden ʿārī vü sārī ḥālā

2

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ẕikr ü tevḥīd idelüm gel yā Hū
Diyelüm *Lā İlāhe illā Hū*[*]

[*] Feyżī-i Hindī Ḥażretlerinüñ bu rubāʿī-i laṭīfeleri tevḥīd-i ẕātda yektā oldıġına bināen teberrüken ve teyemmünen anuñla medār olmışdur. Allāhümme eʿif ʿannā ve etmim ḳuṣūrenā bi-ḥürmet-i nūr-ı ẕātike'l-kerīm ve bi-ḥürmet-i seyyidi ve senedi'l-mürselīn. [S(der): 1b] Tercümesi: Bu yücelten kelamı bize ilham eden Allâh'a hamd olsun; O öven ve övülmeye en layık olan zâttır; O tek ve yegane zâttır; Allâh'a yenim olsun ki (İlâhınız bir tek Allâh'tır.) Parantez içindeki kısım âyet mealidir ve Kur'ân-ı Kerîm'de pekçok âyette geçmektedir. Bakara, 2/163; Nîsâ, 4/171; Mâide, 5/73.

[1] S: 1b ; İ'de yok

[2] S: 2a ; İ'de yok

2 Fikr-i Ḥaḳḳuñ olalum meşgūli
Diyelüm *Lā İlāhe illā Hū*

3 Ġam-ı bī-hūdeyi dilde nidelüm
Diyelüm *Lā İlāhe illā Hū*

4 Çekilüp rāh-ı hüdāya gidelüm
Diyelüm *Lā İlāhe illā Hū*

5 Vāṣıl-ı dergeh-i dildār olalum
Diyelüm *Lā İlāhe illā Hū*

6 Cümle ebrār ile biz yār olalum
Diyelüm *Lā İlāhe illā Hū*

7 Ḳatremüz irişe baḥre tā kim
Diyelüm *Lā İlāhe illā Hū*

8 Mā-sivā kalmaya dilde tā kim
Diyelüm *Lā İlāhe illā Hū*

9 Bize lûṭf eyleye dā'im Mevlā
Diyelüm *Lā İlāhe illā Hū*

10 Bilelüm ḥażret-i Ḥaḳḳı aʿlā
Diyelüm *Lā İlāhe illā Hū*

11 Biz Naẓīrā kuluyuz Allāhuñ
Diyelüm *Lā İlāhe illā Hū*

3

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Vāṣıl-ı ḳurb ider bizi her gāh
Raḥmet-i *Lā İlāhe illallāh*[*]

2 Sālikāna ider bizi hem-rāh
Ḳudret-i *Lā İlāhe illallāh*

3 Kurtarur nefsin elinden dā'im
Ḳuvvet-i *Lā İlāhe illallāh*

4 Giderür derdi göñülden dā'im
Hikmet-i *Lā İlāhe İllallāh*

[*] Lā ilāhe illā Hū: "Lâ ilāhe illallāh" şeklindeki kelime-i tevhîdin bir başka şeklidir. "Ondan başka ilâh yoktur" anlamındadır.

[3] S: 2a-2b ; İ'de yok

[*] Lā ilāhe illallāh: kelime-i tevhîddir. Anlamı "Allâh'tan başka ilâh yoktur" şeklindedir.

5 Zilletin ʿizzet ider ʿuşşāḳuñ
Şevket-i *Lā İlāhe illallāh*

6 Firḳatin vuṣlat ider müştāḳuñ
Devlet-i *Lā İlāhe illallāh*

7 İder elbetde sivāyı hālik
Saṭvet-i *Lā İlāhe illallāh*

8 Yolı azmışlaradur mürşid-i rāh
Rehber-i *Lāilāheillallāh*

9 Vāṣıl-ı Cennet olur bī-şebeh
Maẓhar-ı *Lāilāheillallāh*

10 Ḳurb-ı dergāha ider ol Mālik
Vefret-i *Lā İlāhe illallāh*

11 Der-i lûṭfı bize küşāde ider
Kes̱ret-i *Lā İlāhe illallāh*

12 Ẕevḳ ü şevḳe dili fütāde ider
Cevdet-i *Lā İlāhe illallāh*

13 Bizi Ḥaḳḳa Naẓīr ider īṣāl
Himmet-i *Lā İlāhe illallāh*

4

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Gedā ol bezm-i ʿālemde gerek şāh
ʿUbūdiyetde ol gel olma gümrāh
Ḳamū varlık Ḫudānuñdur ol āgāh
Hüve'l-maʿbūd hüve'l-maḳṣūd hüve'llāh[*]

2 Diyüp bir kerre *kün* var oldı ekvān
Yed-i ḳudretle ḥāṣıl oldı insān
Bile tā kim nedür bu sırr-ı Sübḥān
Hüve'l-maʿbūd hüve'l-maḳṣūd hüve'llāh

3 Ġam-ı dehr-ile zinhār olma me'lūf
Ḫudādur lûṭf u iḥsān ile maʿrūf
Olagör ḫulḳ-i Mevlā ile mevṣūf
Hüve'l-maʿbūd hüve'l-maḳṣūd hüve'llāh

---

[4] S: 2b-3a ; İ'de yok

[*] Her bendin sonunda tekrar edilen bu mısra'-ı mütekerririn anlamı şu şekildedir: O, kendisine ibadet edilen, herşeyin maksad-ı aslîsi olan Allâh'tır.

4 Muvaḥḥid zümresine dāḫil iseñ
Ḫudāya hem Resūle vāṣıl iseñ
Beyān eyle nedür sırr nāil iseñ
Hüve'l-ma'būd hüve'l-maḳṣūd hüve'llāh

5 Ḥaḳīḳat ḥāine ammā beyān yok
Bu sırruñ ḥāl u şānına nihān yok
Ḫudādan ġayrıya gizli ʿayān yok
Hüve'l-ma'būd hüve'l-maḳṣūd hüve'llāh

6 Naẓīrā vāṣıf u mevṣūf o sırda
Bir olur ʿārif u maʿrūf o sırda
Daḫī ʿilm ü ʿamel mevkūf o sırda
Hüve'l-ma'būd hüve'l-maḳṣūd hüve'llāh

5

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿİzzet ü rif ʿat senüñdür *yā İlāhe'l-ʿālemīn*[*]
Ḳuvvet ü ḳudret senüñdür *yā İlāhe'l-ʿālemīn*

2 Dergehüñde pādişāhı ʿālemin kemter-gedā
Salṭanat devlet senüñdür *yā İlāhe'l-ʿālemīn*

3 İḫtiyārın gerçi kendü destine virdüñ ḳulın
Ḫılḳat u nuṣret senüñdür *yā İlāhe'l-ʿālemīn*

4 Kimi şāh eyledüñ kimin gedā-yı dergehüñ
Ḳıllet ü kes̱ret senüñdür *yā İlāhe'l-ʿālemīn*

5 İlticā-yı lûṭf ile bī-çāre olmışdur Naẓīr
Merḥamet şefḳat senüñdür *yā İlāhe'l-ʿālemīn*

6

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ġonca-i gül-zār-ı kelām-ı ḳadīm
Bismi'llāhi'r-rahmāni'r-rahīm[*]

7

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

---

[5] S: 3a ; İ'de yok

[*] yā ilāhe'l-ʿālemīn: "ey âlemlerin ilâhı" anlamındadır.

[6] S: 14b ; İ'de yok

[*] Besmelenin anlamı: "Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla" dır.

[7] S: 14b ; İ'de yok

1 İlāhī çeşm-i cānı ile bīnā
Göñül mir'ātını eyle mücellā

2 İde ḥamd ile şükri vird-i dā'im
Ola dil bülbüli ẕikr ile gūyā

8*

Baḫr-i Ṭavīl bā-Esmā-i Ḥüsnā

İdelüm ḥamd ü s̱enā Ḫālıḳ-ı yektāya ki ḫalḳ eyledi insānı ʿayān itmek-içün kendüyi hem sevdi bilmekliġi ol ẕāt-ı kerīm ezelī vü ebedī ḳādir ü ḳayyūm u ʿalīm ü o ḥakīm ü o celīl o cemīl oldı odur evvel ü āḫir daḫī hem ẓāhir ü bāṭın bile İnsān ola āgāh.

Ki odur Ḫālıḳ u Rezzāḳ Ḥakem ü ʿAdl ü Laṭīf ü o Ġafūr u o Şekūr o Semīʿ o Baṣīr oldı Bedīʿ ü o Vekīl o Ḳavī o Metīn o Velī o Ḥamīd oldı odur Māniʿ ü Muʿṭī hem odur Muḳsıṭ u Cāmiʿ o Ġayndur ki oldur Ḥāfıż u Rāfiʿ o Ṣabūr o Reşīd o Ḥakīm o Kerīm oldı Ṣamed oldı göñül aña güvāh.

Ki ʿAzīz oldı o Vehhāb ü o Ġaffār o Muʿiz oldı Müzil Muḥyī Mümīt oldı ʿAliyy ü o Kebīr ü o Vedūd o Mecīd oldı odur Vāris̱ odur Mübdi' ü Eḥad ki odur Ḳābıż u Bāsıṭ o ʿAfv o Raūf o Mücīb ü Mālikü'l-mülk ki odur Muġnī Vāḥid daḫī hem Vācid ü Mācid o Şehīd oldı odur Hādī vü Bāḳī o Velī-yi müteʿāl.

Daḫī ol seyyid-i kevneyne ṣalāt-ile selām āline evlādına aṣḥābına ezvācına etbāʿına ki anlar o mübārek yüzi aʿlā görüp aḳvālini taḥḳīḳ ü beyān eylediler her biri oldı bu cihān ḫalḳına bir necm-i hüdā tā olalar anlar ile vāṣıl-ı dergāh-ı Ḫudāvend ü ilāh.

Kimi bir ʿāşıḳ-ı ṣādıḳ olub ʿālemde muḥabbetle meveddetle naẓar eyledi bilcümle cihān ḫalḳına maḫlūk-ı Ḫüdādur ne güzeldür ne laṭīf oldı diyüb ol daḫī ḫalḳın gözine aʿlā ve dilāra görinüb oldı cihān içre güzel sözler ile ẕākir ü hem şākir ü hem sālik-i şeh-rāh-ı hüdā.

Kimi ḥasret ü hicrān ile nālān olub ʿālemde gice tā-be-seḥer girye-i firḳat ile feryād ü fiġān ile ider cismini ḫāk ü yakasın çāk iderek ʿāḳibet olur kerem ü lüṭf ile şāyān-ı vuṣūl-i reh-i maḳsūdı olur nāil-i vuṣlat olub ol ṣāḥib-i tevfīḳ-i ilāhī ile hem-rāh.

Kimi bir ḫūb-ı ser-āmed ki anuñ kāmeti serv oldı ruḫı gül saçı sünbül-i bī-gül-nār ve anuñ dişleri incü ve sözi cümle cevāhir Gibidür çeşm-i siyāhı söz atar ʿāşıḳ-ı şeydāya ol ebrūları ḳavs oldı zihi çīn-i cebīnidür anuñ ger yeñi tīri daḫi amacı olur sīne-i ʿuşşāḳ.

---

[8] S: 14b-15b ; İ'de yok

* Bu baḥr yirmi sekiz feʿilātünden her mısraʿı ʿibāret olup bu baḥrde eslāfuñ ās̱ār-ı laṭīfeleri oldıġına bināen bunuñla murād olındı. Ḫaṭā-yı ḫāmem ber-mā baḫşāy. [S: 15b]

Ḥāṣılı her biri bir gūne tecellīye olub maẓhar anuñ ile ider vaḳtini güzer gāhi keder gelse ider fikrini ṣırf ʿākil olan dir ki o dem nīk ü bed ḫayr ile şer cümlesinüñ ḫālıḳı Ḥaḳḳ her ne ki ḫalḳ eyledi Ḥaḳ diyü tesellī bulur ol demde olur mülk-i feraḥ taḫtına ʿizzet ile bir şāh.

Gel ey ḫāme beyān eyleyelüm ḥāl-i dil-i zār-ı Naẓīrāyı ki devr eyledi revān anı dildār u aḥibbā vü vatandan işini āh u fiġan eyledi hengām seḥer yalvaralum göz yaşın īs̱ār idelüm tā bizi ṣıḥḥatle selāmetle feraḥlarla yine nāil-i vuṣlat ide luṭf eyleye mevlā.

Görelim çeşm-i cihān-bīn ile dildār u aḥibbāyı feraḥ-nāk olalum sözlerini gūş eyleyelüm gözlerini būs eyleyelüm ḥamd eyleyelüm şükr-i firāvān idelüm lûṭf-ı Ḫudāvend-i cihānı bilelüm ẕevk ü ṣafālar sürelüm şevḳ ü sürūre irelüm cümleyi mesrūr u muʿammer ide ol Ḥażret-i Allāh.

9

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Yā Rab beni maẓhar-ı lûṭf u kerem eyle
Ṣaḥn-ı dilümi gülşen-i bāġ-ı İrem eyle

2 Zilletde koma cürm ü günāhum heme ʿafv it
Her ḥāl-ile lûṭfuñla beni muḥterem eyle

10

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Yā Rab beni her demde rıżā ṭālibi eyle
Her ḫayr-ile lûṭf u keremüñ rāġıbı eyle

2 ʿAfv eyle heme cürm ü ḳuṣūrumı ilāhī
Ṭāʿātuñ ile ẕevḳ ü ṣafā ṣāḥibi eyle

[9] İ: 75a : S’de yok
[10] İ: 75a : S’de yok

NA'TLAR
1

Naʿt-ı Şerīf-i bī-Nuḳaṭ

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Seḥer rūsūde-dergāh ol revādur
Resūlü'llāh heme derde devādur

2 Odur memdūḥ-ı mevdūd-ı ilāh ol
Mükerrem dāver-i ehl-i hüdādur

3 Gelür her demde ṭāvusu'l-melāik
O sidre sāḥada ḥāris gedādur

4 O dergāhā müdāvimdür melekler
Maḥall-i rūḥ-ı rūḥ-ı rāḥrādur

5 Müsellemdür livāü'l-ḥamd-i Mevlā
O sālār-ı heme ehl-i rehādur

6 Resūlü'llāh ola her demde dilde
Naẓīr ol derdlere aʿlā devādur

2*

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Dü-ʿālem muntaẓam dürr-i yetīm-i baḥr-i ḥikmetdür
Aña ser-rişte ḥubb-ı ẕāt-ı sulṭān-ı risāletdür

2 Şefāʿat kānıdur ẕāt-ı şerīfi lûṭf-ı Ḥaḳ eyler
Anuñ her mefcurātı ʿāleme āyāt-ı raḥmetdür

3 Ḥabīb-i Ekremidür ḥażret-i Bārī Teʿālānuñ
Aña ümmet olan bi'l-cümle aṣḥāb-ı saʿādetdür

4 Kebāyir ehline daḫī şefāʿat vaʿdi var anuñ
Ṣaġāyir ṣāḥibine müjde-i lûṭf u selāmetdür

5 Hemān lāzım olan dā'im ṣalātıyla selāmıdur
Murādı dergehinde cümlenüñ çünkim şefāʿatdur

6 Ẓuhūrına vesīle enbiyā vü mürselīn ammā
Anuñ nūr-ı vücūdı bāʿiṡ-i īcād u ḫılḳatdür

---

1 S(der): 15b ; İ'de yok

2 S (der): 15b ; İ: 49b-50a
1 hikmetdür: vaḥdetdür İ // ẕāt-ı sulṭān: ḥażret-i faḫr-i İ

* Şiirin 6, 7, 8, 9, 10 ve 11. beyitleri S'de yoktur.

7 Çü nūr-ı ẕāt-ı pākin cümleden evvel idüp īcād
Bilindi ẕāt-ı merġūbı ḥabīb-i Rabb-i ʿizzetdür

8 Anuñ şānına çün *Levlāke Levlā* oldılar şāhid
O sulṭān-ı rusüldür zīver-i taḫt-ı nübüvvetdür

9 Aña ümmet olanlar nice mesrūr olmaya zīrā
Vücūdı ʿāleme lûṭf-ı ilāhī ile raḥmetdür

10 Degildür vaṣfı mümkin çün ḥabīb-i Kibriyādur ol
Anuñ evṣāfı zīrā naṣṣ-ı Ḳur'an ile müs̱betdür

11 Bilür vaṣfına ḳudret yok Naẓīr-i derd-mend amma
Velī bī-çāre dā'im sāil-i lûṭf-ı şefāʿatdür

3

Naʿt-ı Şerīf-i Ḥabīb-i Ḫudā ʿaleyhi ve ʿalā ālihī ekmeli't-tehāyā

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

1 *Şeh-i serīr-i risālet Muḥammed-i ʿArabī*
Meh-i bürūc-ı saʿādet Muḥammed-i ʿArabī

2 *Żamīn-i āhū-yı vaḥşī ḥabīb-i hūr-veşi*
Delīl-i rāh-ı hidāyet Muḥammed-i ʿArabī

3 *Kemīn-i mürġ-i hevā vü emīn-i maḫlūḳāt*
Şude be-ʿayn-ı ʿināyet Muḥammed-i ʿArabī

4 *Muʿīn-i ʿāciz-ümmet be-lûṭf-ı ḥażret-i Ḥaḳ*
Şefīʿ-i rūz-ı ḳıyāmet Muḥammed-i ʿArabī

5 *Be-şud melūl Naẓīrā der-ʿarṣa-gāh-ı ḥaşr*
Resed be-lûṭf-ı şefāʿat-i Muḥammed-i ʿArabī

---

[3] S: 16a ; İ: 56b-57a

2 ḥabīb-i hevā-veşi: emīn-i maḫlūḳāt İ

3 emīn-i maḫlūḳāt: ḥabīb-i muḳtedā İ

5 der-ʿarṣa-gāh-ı ḥaşr: be-ʿarṣa-gāh-ı ḥaşr İ

Tercüme:

1. Ey risalet tahtının şâhı Muhammed-i Arabî; Ey saadet burcunun ayı Muhammed-i Arabî.
2. Ey vahşi âhunun kefîli, kızıl yıldızın dostu; Hidayet yolunun rehberi Muhammed-i Arabî.
3. Ey hevâ kuşunu avlayan ve yaratılmışların en güveniliri; Ey kendisi bizzat inayet olan Muhammed-i Arabî.
4. Hazret-i Hakk'ın lütfuyla aciz ümmetin yardımcısı ve Kıyâmet gününün şefaatçısı olan Muhammed-i Arabî.
5. Mahşer yerinde Nazîrâ melül oldu; Muhammed-i Arabî'nin şefâatinin lütfuna nâil oldu.

4

Naʿt-ı Şerīf-i Resūl ʿaleyhi's-selām

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Ey dest-gīr-i rūz-ı ḳıyāmet be-mücrimān
Ẕāt-ı şerīfi raḥmet-i Ḥaḳ ile tev'emān

2 Bī-çāregāna kān-ı şefāʿat ḥabīb-i Ḥaḳ
Dergāh-ı lûṭfı melce ü me'vā-yı ins ü cān

3 Ẕātuñ cihāna māye-i lûṭf-ı Ḫudā iken
Kimden ümīd-i şefḳat ide ʿabd-i nātüvān

4 Ey pādişāh-ı taḫt-ı risālet şefīʿ-i ḫalḳ
Cibrīl-i Ḥaḳ dergehüñe oldı pāsbān

5 Dergāh-ı lûṭfuñ oldı melāẕ-ı rusül senüñ
Ḫüddāmuñ oldı cümlesi bī-reyb ü bī-gümān

6 Īcād-ı ḫalḳa bāiṡ olan ẕāt-ı pāküñi
Nass-ı kerīm-i ḥażret-i Ḥaḳ eyledi beyān

7 Bezm-i cihānda emn ü emān bāʿiṡ-i niẓām
Şerʿ-i şerīfüñ oldıġı günden daḫī ʿayān

8 Şevḳ-i ilāhī kıldı Naẓīrāyı mübtelā
Bī-çārelikle oldı anuñ kārı rāyegān

9 Ḥüddām-ı şerʿ-i pāküñ olub biñ ḫulūṣ ile
Ḳavl-i ṣaḥīḥa meyl ile saʿy itdi çok zamān

10 Bir ġayrı kārı kalmadı her dem naẓar ider
Naʿt-ı şerīfe bezl-i himem itmede hemān

11 Rūz-ı cezāda eyle şefāʿat o derd-mend
Bezm-i cihānda oldı ġarīb el-amān amān

5

Naʿt-ı Şerīf

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

---

[4] S: 16a ; İ: 51a-51b
2 Dergāh-ı lûṭfı: Dergāhı oldı İ
10 dem: İ'de yok

[5] S (der): 16a ; İ: 51a
3 her dem ẕikr-i Ḥaḳ ile: ẕikr-i ismi Ḥaḳ ile İ
4 cürme ḥadd ü niḥāyet yok benüm: cürmimüz bī-ḥad nihāyetsüz velī İ // anuñla: āline İ
5 iltimās: ilticā İ

1 Der-i lûṭfuñ bize dāru'l-emāndur yā Resūla'llāh
Saʿādet re'fet andan rāyegāndur yā Resūla'llāh

2 Melāẕ u melce-i bi'l-cümle maḫlūḳ oldı dergāhuñ
Aña Cibrīli Ḥaḳḳın pāsbāndur yā Resūla'llāh

3 Senüñ ism-i laṭīfüñ ẕikri her dem ẕikr-i Ḥaḳ ile
Lisān-ı ümmetüñde tev'emāndur yā Resūla'llāh

4 Egerçi cürme ḥadd ü niḥāyet yok benüm ammā
Muḥabbet ālüñe dilde nihāndur yā Resūla'llāh

5 Taraḥḥüm eyle lûṭf ile Naẓīrā derd-mendüñdür
Şefāʿat iltimās eyler zamāndur yā Resūla'llāh

6

Bahāriyye Naʿt-ı Esʿadü'l-enbiyā ʿaleyhi ekmeli't-tahiyyetü ve'ṡ-ṡenā

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Ey bāġ-ı ḥüsne bir gül-i zībā-yı dil-firīb
Sensin hemīşe bāʿiṡ-i feryād-ı ʿandelīb

2 Ey ḥüsn-ile cihāna viren tāb-ı nev-bahār
Gül-ġonca-i ümīdimüz aç kıl bize naṣīb

3 Bī-çāre dil benefşe ṣıfat zülfüñi görüp
Boynuñ büküp çemende durur ḥāliyā ġarīb

4 Dāġ-ı derūnın eyledi ıẓhār lāleler
Şevḳ-i ʿiẕāruñ ile olup maẓhar-ı lehīb

5 Müjdeyle geldi sünbül-i būyā-bū gülşene
Virdi ḫaber ki gül gelecek bezme ʿan ḳarīb

6 Zerrīn-ḳadeḥ ki kāse be-kef ʿarż-ı şevḳ ider
Ezhār-ı bāġı eylemede lûṭfa nā-şekīb

7 Nergis çemende muntaẓır oldı ḳudūmüñe
Ey gül açıl ki vaḳt-i rebīʿ oldı dehre zīb

---

[6] S: 16b-17a ; İ: 51b-52a
3 Boynuñ: boynın İ
12 mehīb: ḥabīb İ
16 vesāil: vesīle İ // ezelde: ezeldi İ
20 Ḥażret-i Cibrīl-i Ḥaḳ anuñ: Cümle melāikle Cibrīl İ
21 Ey: Ol S / kamū senüñ : kamū anuñ S // lûṭfuñ : lûṭfın S

9 Gül şeyḫi oldı gülşeniyānuñ ḫulūs-ile
Ezhār-ı bāġ yeksere andan olup münīb

10 Bū-yı ḥaḳīḳat ile olup mürşid-i hüdā
Dil-bende oldı cümle aña kalmadı raḳīb

11 Ẕikr-i ḫafīyi eyledi taʿlīm cümleye
Ṣıyt u ṣadāyı her biri kesdi olup edīb

12 Ẕākirlik itdi bülbül-i şeydā daḫī aña
Naʿt-i şerīf-i pāk ile nefsimüz yā mehīb

13 Deryūze kār-ı dergehüñe geldi cümleten
Lûṭfuñ ṭaleble her birinüñ maṭlabı ḥabīb

14 Yā Rab bi-ḥaḳḳ-ı cümle yetīmān-ı bī-nevā
Eyle kelām-ı naʿti ile ḫāmemüz muṣīb

15 Oldur şefīʿ-i rūz-ı cezā müznibāna ol
Maḥbūb-ı Ḥaḳ oldıġına ẕerre yok merīb

16 Cümle nebīler oldı vesāil ẓuhūrına
Bezm-i ezelde her biri oldı aña nesīb

17 Nūrı vesīle cümlesinüñ ʿizz ü şānına
Oldur ḥabīb-i ḥażret-i Ḥaḳ ismidür ḳarīb

18 *Levlāk*üñ oldı maẓharı çün şānıdur ʿaẓīm
Tevḥīd iderdi minber-i ʿarş üzre ol ḫaṭīb

19 Bezm-i cihāna çünki żiyā-güster oldı ol
Ẕāt-ı şerīf-i pākini Ḥaḳ eyledi naḳīb

20 Ḫüddāmı oldı ḥażret-i Cibrīl-i Ḥaḳ anuñ
Teblīġ iderdi ḥükm-i ilāhīyi ol necīb

21 Ey pādişāh-ı ẓāhir ü bāṭın ḳamū senüñ
Lûṭfuñ umar cihānda erīb ü heme lebīb

22 Vaṣf-ı cemīlin eyledi Perverdigār anuñ
Bī-çāregān-ı ümmetinüñ naʿtidür ġarīb

23 Yā Rab bi-ḥaḳḳ-ı cümle-i ʿuşşāḳ-ı bā-ṣafā
Lûṭfı ile şefāʿatını kıl bize naṣīb

24 ʿAfv u ʿ ināyetine bizi maẓhar eyle kim
Cürm ü günehle geçdi ʿömür geldi vaḳt-i şīb

25 Yā Rab kemāl-i ʿacz ü ḳuṣūr-ı kes̱īr ile
Ḫavf-ı ʿaẓīme düşdi dil-i zār olup mehīb

26 Ey çāre-sāz-ı derd-i ġarībān-ı ʿācizān
Sensin devā-yı derd-i Naẓīre yine ṭabīb

7

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Şems-i ẕātına Resūlin āfitāb
Ẕerredür *va'llāhü aʿlem bi'ṣ-ṣavāb*[*]

2 Ol ḥabīb-i muḥterem şāh-ı rusül
Dergehidür cümleye niʿme'l-meāb

3 Nuṭḳ-ı pāki cāmiʿ-i cümle nüṣaḥ
Her birinüñ şerḥi olur bir kitāb

4 Ümmetine iki ʿālemde yeter
Dergeh-i lûṭfına anuñ intisāb

5 Kıl ṣalāt ile selāmı dā'imā
Ol Resūle āline fetḥ ola bāb

6 İttibāʿ eyle Naẓīr aṣḥābına
Tā şefāʿatla olasuñ kām-yāb

8

Ṣudūr der-Seḥer-i Yevm-i Mevlid-i Nebevī Salla'llāhu ʿāleyhi ve ālihī ve sellem

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Küşād olsun göñüller vaḳt-i ṣubḥ pür-beşāretdür
Aġlasun dīdeler hengām-ı terk-i ḫˇab u rāḥatdur

2 Bugün kim ʿālemi nūrı münevver kıldı ser-tā-pā
Bugün maġbūṭ-ı eyyām heme ʿizz ü saʿādetdür

3 Baṣīret çeşmine ammā çekilsün sürme-i vaḥdet
Ki ol sürme ġubār-ı dergeh-i faḫr-i risāletdür

4 Risālet taḫtınuñ şāhı nübüvvet şehrinüñ māhı
Bize rāh-ı hüdāya gün gibi vāżıḥ-ı delāletdür

5 Görülsün cümle-i eşyānuñ aṣlı farḳ olunsun kim
Ne kim var ʿālem içre ẕāt-ı pākinden ʿibāretdür

---

[7] S: 17a ; İ: 50b
4 Dergeh-i lûṭfına anuñ intisāb: Dergehine lûṭfı ile intisāb İ

[*] va'llāhü aʿlem bi'ṣ-ṣavāb: "Doğrusunu Allâh bilir."

[8] S: 17a-17b

6 Nebīlerle velīler ẕerresidür ol ġubāruñ līk
Anuñ her biri ḫurşīd-i cihān-tāb-ı hidāyetdür

7 Şefīʿ-i mücrimīn oldur ḥabīb-i Kibriyādur ol
Muḥaṣṣal ḥażret-i Ḥaḳdan bize ʿayn-ı ʿināyetdür

8 Cemīʿan enbiyāya nūrıdur sermāye-i ʿizzet
O nūruñ aṣlı nūr-ı Rabb-ı ʿizzetden bir āyetdür

9 O nūr oldı cemīʿān mümkinātuñ mebdei ammā
Yine ol cümlesine melce'-i lûṭf-ı nihāyetdür

10 O nūruñ ḥürmetine ʿafv u iḥsān eyle yā Rabbi
Heme kārum cihān içre hemān cürm ü ḳabāḥatdür

11 Ḥabībidür Ḫudānuñ vaṣfına ḳādir degil insān
Murād u maḳṣadı mücrim Naẓīrin bir şefāʿatdür

9

Ṣudūr Der-Şeb-i Velādet-i ʿAleyhi's-selām

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bu şeb maġbūṭ-ı cümle enbiyā vü evliyādur hep
Ṣafā-baḫş-ı derūn-ı atḳıyā vü aṣfiyādur hep

2 Bu şeb maḥbūb u merġūb-ı ilāhī geldi dünyāya
Bu şeb ẓāhir olan raḥmet ile lûṭf-ı Ḫudādur hep

3 Nice aʿmāların açdı gözini ḥażret-i Mevlā
Nümāyāndur bu şeb peydā olan nūr u żiyādur hep

4 Çü ẕāt-ı pāki olmışdur ḥabīb-i ḥażret-i Bārī
Anuñ dergāh-ı lûṭfı mültecā-yı enbiyādur hep

5 Velīler şems-i ẕātı ẕerresidür şübhesiz zīrā
Anuñ emrine ʿāzim atḳıyā-yı pür-ṣafādur hep

6 Naẓīr-i mücrimi lûṭf it şefāʿat ile kıl mesrūr
Dilinde ḥubb-ı aṣḥāb ile dergeh rū-nümādur hep

---

[9] İ: 53a ; S'de yok

10

Naʿt-ı Şerīf-i Resūl-i Ḫudā ʿaleyhi efḍalu'l-teḥāyā ve ekmelü'ṣ-ṣenā

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Enbiyā üzre şeref virdi ḥabībine Ḫudā
Şānına didi ḫiṭab-ı keremiyle *levlā*

2 Muʿcizātına sebeb cümlenüñ oldı nūrı
Var ḳıyās it nicedür fażl-ile ẕātı yektā

3 Ümemüñ eşrefidür ümmeti daḫī anuñ
Ḥamdüli'llāh ki bizi ümmeti kıldı Mevlā

4 İdelüm biz de ṣalātıyla selāmı her dem
Tā şefāʿatle ḫalāṣ ide bizi rūz-ı cezā

5 Cürm ü ʿiṣyān-ile ālūdelerüz ʿālemde
Yolımuz urdı bizüm nefs-ile şeyṭān u hevā

6 Cürm ü ʿiṣyāna velī mevt-ile ġāyet bulınur
Lûṭf u iḥsān u kerem ġāyeti yokdur ciddā

7 Biñ ḥicāb ile olup ḫādim-i şerʿ-i pāki
Biñ ḳuṣūr ile Naẓīr itmede ḫiẕmet ammā

8 Ḫavf ü ḫaşyetle o bī-çāre ġarīb olmışdur
Rūz-ı maḥşerde anuñ ḥāli ʿaceb nice ola

9 Cürmüni ʿafv eyle yā Rab kerem ü iḥsān ile
Tā şefāʿat-ile ola vāṣıl-ı ʿadn-ı aʿlā

10 Ẕikr ü fikr ile geçür vaḳtin anuñ ʿālemde
Tā ki tevfīḳ-i refīḳ ola aña ṣubḥ u mesā

---

[10] S: 17b-18a ; İ: 50b-51a

4 her dem: her an İ

6 İ'de yok

10 fikr ile: fikrüñle İ // Tā ki: aña İ / aña: heme İ

11

Naʿt-i Şerīf-i Resūl-i Kibriyā ʿaleyhi ve ʿalā ālihī ve aḥseni'tteḥāyā

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 *Rūşenāyī-i Behişt zi-rū-yı raḫşān-ı tū est*
Cebhe-hā-yı enbiyā ender ez-şān-ı tū est

2 *Muʿcizāt-ı mürselīn peydā zi-nūr-ı vech-i tū*
Nūr-ı vech-i pāk-i tū ez-nūr-ı cānān-ı tū est

3 *Üṣbuʿ-ı pāk-i tū şud çün menbaʿ-ı āb-ı ḥayāt*
Enbiyā vü aṣfiyā rā rūḥ ez-cān-ı tū est

4 *Cümle-i Kerrūbiyān şud ḫān u mān-ı deret*
Cibrīl ü Mīkāīl ez-pāsbānān-ı tū est

5 *Ez-berā-yı ḫāṭıret peydā şude arż u semā*
Raḥmet-i sükkān-ı ānān raḥm zī-şān-ı tū est

6 *Çün tū fermūdī şudem ehl-i kabāyir rā şefīʿ*
Men şefāʿat ez-tū ḫ̌āhem emr-i iḥsān-ı tū est

7 *Men Naẓīr-i rū-siyeh defter siyāhem ez-güneh*
Līk ümīdem şud şefāʿat-ı ān zi-ʿünvān-ı tū est

---

[11] S (der): 17b ; İ: 57a

1 ez şān: ẕī-şān İ

3 Üṣbuʿ-ı pāk-i tū şud çün menbaʿ-ı āb-ı ḥayāt: Nūr-ı vech-i pāk-i tū ez nūr-ı cānān-ı tū est İ

4 dergehest : dered S

5 Ez: Bā İ

7 Līk ümīdem şud şefāʿat: Men şefāʿat ez to ḫ̌āhem İ

8 cihān : yeksere S

Tercüme:

1. Cennetin aydınlığı senin parlak yüzündendir; Nebîlerin alınlarının (parlaklığı) senin şanındandır.
2. Peygamberlerin mucizeleri senin yüzünün nûrundan peyda olmuştur; Senin pâk yüzünün nûru senin sevgilinin (Allâh) nûrundandır.
3. Senin temiz parmağın âb-ı hâyatın kaynağı olduğundan; Nebîler ve Seçilmişler rûhlarını senin canından almışlardır.
4. Bütün büyük melekler senin kapının hizmetçileridir; Cebrail ve Mîkâil senin muhafızlarındır.
5. Gök ve yer senin hatırın için yaratılmıştır; Onların bir yerde karar kılmasının sebebi senin şânından olan merhametindir.
6. Çünkü sen büyük günah sâhiplerine şefaat edeceğini buyudun. Ben senden senin ihsanından olan şefâati istiyorum.
7. Ben siyah yüzlü Nazîr günahtan defterim siyahlaştı, lâkin benim senin şanından olan o şefaata ümidim vardır.
8. Ey Hakk'ın nûru senin zâtın âlemlere rahmet oldu. Cihânın günahkarları, senin rahmetinin dilencileridir.

8 *Raḥmeten li'l-ʿālemīn şud ẕāt-ı tū ey nūr-ı Ḥaḳ*
Mücrimānān-ı cihān deryūze-kārān-ı tū est

12

Naʿt-ı Pāk-i Ḥażret-i Resūl-i Kibriyā
ʿaleyhi ekmeli't-tehāyā

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ḳalem naʿt-ı Resūl-i muḥteremle şimdi gūyādur
Dilin kesdükçe aʿlā vaṣf ider durmaz temaşādur

2 Şefīʿ-i müẕnibīn-i rūz-ı maḥşer hādī-i ümmet
Ḥabīb-i Ḥaḳ Muḥammed Muṣṭafā merġūb-ı Mevlādur

3 Risālet taḫtı şāhıdur nübüvvet şehri māhıdur
Muḫātab bi'l-ḫiṭāb-ı ʿizzet-i *levlāke levlā*dur

4 İşāret idicek māha iki şaḳḳ oldı ol demde
Şehādet itdi her biri Resūl-i Ḥaḳ Teʿālādur

5 Ebū Bekr u ʿÖmer ʿOsmān ʿAlidür çār aṣḥābı
Biri ṣıdḳıyla maġrūf u biri ʿadl ile yektādur

6 İki pākīze güherle birisi oldı Ẕī'n-nūreyn
Seḫā ile şecāʿatde biri memdūḥ-ı dünyādur

7 Anuñ dergāh-ı lûṭfı mültecā-yı cümle maḫlūḳāt
Anuñ ẕāt-ı şerīfi maṭlab-ı dünyā vü ʿuḳbādur

8 ʿUṣāta merḥamet eyler şefāʿat ile şād eyler
Ḥabību'llāhı yād eyler o kim ʿālemde dānādur

9 Cihāna şāh olup bār-ı cihānı itmeden taḥmīl
Kul olmak dergeh-i lûṭfında biñ kat andan aʿlādur

10 Şefāʿat yā Resūla'llāh şefāʿat yā ḥabība'llāh
Bu ʿāciz ʿabd-i ʿāṣīye kerem sen şāha aḥrādur

11 Der-i lûṭfuñda ümīd-i şefāʿat eyleyen bī-ḫad
Ġarīb ü derd-mendānuñ biri mücrim Naẓīrādur

---

[12] S: 18a ; İ: 53a

3 Risālet taḫtı şāhıdur nübüvvet şehri māhıdur: Ḥabīb-i Kibriyādur hem reīs-i aṣfiyādur ol

4 idicek: eyledi İ / şaḳḳ: İ'de yok

7 dünyā vü ʿuḳbādur: aʿlā vü ednādur İ

11 eyleyen: idici İ

13

Naʿt-ı Şerīf-i Seyyid-i Kāināt ʿaleyhi ve ʿalā ālihī aḥseni’t-taḥiyyāt

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Āfitāb-ı burc-ı *mā evḥā* Resūl-i Kibriyā
ʿĀlem oldı nūr-ı vechi ile anuñ pür-żiyā

2 Şübhesiz bezm-i cihānuñ ẓulmetin refʿ eyledi
Māh-ı tāb-ı menzil-i ṣıdḳ u emānet Muṣṭafā

3 Çün ḥabīb-i ḥażret-i Ḥaḳdur nice vaṣf olına
Şems-i ẕātı ẕerresidür atḳıyā vü aṣfiyā

4 Ḥubb-ı ẕātı iki ʿālem ḫalḳına bāʿis̱ olup
Cümleden aḳdem anuñ nūrını ḫalḳ itdi Ḫudā

5 Enbiyā vü murselīnüñ cümlesi bā-emr-i Ḥaḳ
Mescid-i Akṣāda kıldı ol Resūle iḳtidā

6 Ẕātı ʿālī vaṣfı ʿālī ümmeti ʿālī anuñ
Ḥamdüli’llāh ümmetindendür Naẓīr-i bī-riyā

14

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥubb-ı ẕātuñ neş’esiyle göñlimüz buldı ṣafā
Ẕikr ü fikrüñle mürūr itmekdedür ṣubḥ u mesā

2 ʿĀleme āyāt-ı ḥüsnüñ öyle revnaḳ virdi kim
Yād iden ism-i laṭīfüñ şād u ḫandān dā’imā

3 Māye-dāruñ oldılar çün enbiyā vü mürselīn
Her birinüñ muʿcizātı ẓāhir oldı bī-merā

---

[13] S: 18a-18b ; İ: 50a

1 burc: evc İ // anuñ: dā’im İ

3 olına : olınur İ // atḳıyā vü aṣfiyā : enbiyā vü evliyā İ

5 kıldı ol : kıldılar İ

[14] S(der): 18a ; İ: 50a

1 ẕātuñ neş’esiyle göñlimüz buldı : ẕātıdur Resūlin ʿāleme viren İ // fikrüñle: fikriyle İ / itmekdedür: ide anuñ İ

2 ḥüsnüñ: ḥüsni İ

3 māyedāruñ: māyedārı İ

5 Vaṣf-ı ẕātın Ḥażret-i Ḳur’ān idüp aʿlā beyān : Vaṣfuñı Ḳur’ān beyān itdi bilindi Ḫālıḳuñ S

7 Rūz-ı maḥşerde : Dār-ı āḫirde S

8 Mücrim ü ʿāṣī Naẓīrin defteri oldı siyāh: Dergeh-i lûṭfuñda dā’im mücrim ü ʿāṣī Naẓīr İ // Līk ümīd: İlticā İ

9 ẕevḳ ü: ehl-i İ

4 Bildiler bi’l-cümle ẕātuñdur murādı H̱āliḳuñ
Olmasa ẕātuñ nice olur idi arż u semā

5 Vaṣf-ı ẕātın Ḥażret-i Ḳur’ān idüp aʿlā beyān
Raḥmetisüñ ʿāleme ey nūr-ı ẕāt-ı Kibriyā

6 Ümmetüñ bī-çāregān-ı dergeh-i lûṭfuñ olup
Her biri ider ṣalātıyla selāmuñ dā’imā

7 Rūz-ı maḥşerde şefāʿatdür murādı cümlenüñ
Ey şefīʿu’l-muẕnibīn ey dāver-i dāru’l-aʿlā

8 Mücrim ü ʿāṣī Naẓīrin defteri oldı siyāh
Līk ümīd eyler şefāʿat ḥażretüñden dā’imā

9 Çün şefīʿu’l-müẕnibīn oldıġını virdüñ ẖaber
Ol sürūr ile geçer vaḳti bulur ẕevḳ ü ṣafā

15

Naʿt-ı Şerīf-i Şefīʿ-i Rūz-ı Maḥşer Ṣalla’llāhu Ṣubḥānehū ve teʿālā ʿaleyhi vesellem

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ru’yetine nāil olmışlar idi şems ü ḳamer
Ol ẖayāl ile semāda her biri ḥayrān gezer

2 Vaṣf-ı pāküñ gūş-ile ʿāşıḳ olan bī-çāreler
Arzū-yı vuṣlat ile nice çekmezler keder

3 H̱āk-ile yeksān olup bī-rūḥ olurdı cümlesi
Ḥubb-ı ẕātuñ neş’esi olmasa anlarda eger

4 Bilmeyenler neş’esi ẕātuñı ʿārif olamaz
ʿĀlem-i maʿnāya zīrā nice iderler sefer

5 Dergehüñde gerçi çok bī-çāregān-ı ʿāşıḳān
Cümlesi aʿlā velī ednā Naẓīrādur meger

[15] S:18b ; İ:55b

2 ʿāşıḳ olan bī-çāreler: bī-çāregān-ı ʿāşıḳān // vuṣlat ile: ru’yetiyle İ

3 ẕātuñ: ẕātı İ

4 ẕātuñı: aṣlını İ // anlar: zīrā S

5 çok bī-çāregān-ı ʿāşıḳān: bī-ḥad ʿācizān-ı sālikān İ

16

Tażmīn-i Naʿt-i Pāk-i Beyt-i Nedīm

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Māha noḳṣān irdi ḥüsn-i şuʿle-tābuñdan senüñ
Āfitāb aḫşāma cān itdi ḥicābuñdan senüñ

2 Ḥüsn-i Yūsuf olsa ser-geşte cemālüñden n'ola
Āyet-i ḥüsnüñ tilāvetle kitābuñdan senüñ

3 Cebhe-sā-yı āsitān-ı dergeh-i lûṭfuñ olub
Şevḳ-yāb olmak diler göñlüm ḫiṭābuñdan senüñ

4 Kimden itsün ilticā-yı lûṭfı ẕātuñ var iken
Her umūra temşiyet umar cenābuñdan senüñ

5 Dergehinüñ sāili bir derd-mendüñdür Naẓīr
Ḥiṣṣe-dār eyle cevāb-ı bā-ṣevābuñdan senüñ

17

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Hezārān ṣalāt u hezārān selām
Zi-mā ber-Muḥammed ʿAleyhi's-selām

18

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Faʿ lün

1 *Ṭālibān-ı tū heme Yūsuf-ı Kenʿānī şud*
Rāġibān-ı tū velī Mūsī-i ʿİmrānī şud

2 *Çāker-i dergeh-i tū şāh-ı cihān-gīr şeved*
H̱ādim-i ḫidmet-i tū Yūnus-ı ʿummānī şud

---

[16] S:18b ; İ:53b
3 İ'de yok
5 bir derd-mendüñdür Naẓīr: bī-çāreyem lûṭfuñ ile İ
* İ'de son beyit şu şekildedir: Ẕikr ü fikrüñle mürūr itmekdedür vaḳt-i Naẓīr
Saña elbet raḥm eyler oldur şefī-i mücrimīn

[17] S(der): 18b ; İ'de yok
Tercüme: Bizden Muhammed (as) üzerine binlerce salât ve selam olsun.

[18] S(der): 18b ; İ'de yok
Tercüme:
1. Senin tâliblerinin tümü Yûsuf-ı Ken'ânî oldu; Sana rağbet eden velîler Mûsâ-yı İmrânî oldu.
2. Senin dergâhının kölesi cihana hâkim olan padişah olur; Sana hizmet eden Yûnus-ı Ümmânî oldu.
3. Dinin kutbu seni talep ederken hayran kaldı; Aşk dâiresinin merkezi gizli oldu.
4. Senin bütün âşıkların hayret makamına vasıl oldular; Vâsıl olan o kimse, Îsâ-yı rûhânî oldu.
5. Zamanın Nazîrâ'sının ihsana nâil olduğu gibi gönlü mest olan hayrân ve perîşan oldu.

3 *Ḳuṭb-ı dīn der-ṭalebet şud ḥayrān*
Merkez-i dāire-i ʿaşḳ-ı nihānī şud

4 *Der-taḥayyür heme ʿuşşāḳ-ı tū vāṣıl şude*
Ān ki vāṣıl şude ān ʿĪsī-i rūḥānī şud

5 *Geşt ḥayrān u perīşān dil-mest*
Çü Naẓīrā-yı zamān nāil-i iḥsānī şud

19[19]

Mefʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Sulṭān-ı rusül dergehi çün dāru'l-emāndur
Yüz sürmek aña devlet ü hem ʿizzet ü şāndur

2 Her ḥāl-ile ẕātına vü şānına meveddet
Dünyāda vü ʿuḳbāda saʿādāta nişāndur

3 Kulluk idegör şevḳ-i derūn ile dem-ā-dem
Bil dergehine hiẕmet iden şāh-ı cihāndur

4 ʿĀlemde velīlerle nebīler ile ümmet
Bi'l-cümle bilür dergehini bāġ-ı cināndur

5 Ḳur'ān ile s̱ābitdür odur ʿāleme raḥmet
ʿĀlem heme ten gibi aña rūḥı çü cāndur

6 Bī-çāre Naẓīrā ise ḥayretle dem-ā-dem
Ümīd-i şefāʿat ile lûṭfa nikrāndur

7 Olmazsa eger maẓhar-ı bir nīm nigāhı
Aḥvāli anuñ cümle perīşān u yamandur

20[20]

Naʿt-i Pāk-i Çār-ı Bāliş-nişīn-i Enbiyā
ʿaleyhi ve ālihī aḥseni't-teḥāyā

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Ḥabīb-i Kibriyāsuñ yā Muḥammed
Reīs-i enbiyāsuñ yā Muḥammed

2 Cebīnüñ māh-ı enverden münevver
Ki nūr-ı maḥż-ı Ḥaḳsuñ yā Muḥammed

3 Kaşuñ miḥrāb-ı cümle aṣfiyādur
İmām-ı muḳtedāsuñ yā Muḥammed

---

[19] İ: 49b ; S'de yok

[20] İ: 50a ; S'de yok

4 Şefāʿat-h̬ˇāh olan bī-çāregāna
Melāẕ-ı mültecāsuñ yā Muḥammed

6 Cihān ehline raḥmet oldı ẕātuñ
Raḥīm-i mübtelāsuñ yā Muḥammed

7 Der-i lûṭfuñda iḥsānuña ḥad yok
Kerīm-i esh̬iyāsuñ yā Muḥammed

8 Ṭarīḳ-i müstaḳīme lûṭf-ı Ḥaḳla
Delīl ü reh-nümāsuñ yā Muḥammed

9 Gürūh-ı aṣfiyā vü atḳıyāya
Muḥaṣṣal pīşvāsuñ yā Muḥammed

10 Taraḥḥüm eyle derd-i ʿuṣāta
Şefāʿatle devāsuñ yā Muḥammed

11 Naẓīrā derd-mende dest-gīr ol
Ra'ūf-ı pür-ʿaṭāsuñ yā Muḥammed

21

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ḳadem basdı zemīne çün ḥabīb-i ḥażret-i Mevlā
Anuñ-çün secde-gāh-ı ümmet-i merḥūme vü ḥālā

2 Zemīn fah̬r itmege lāyıḳ degil mi āsumān üzre
Resūlin ravża-i pākiyle oldı muġtenem zīrā

3 İdenler h̬āḳ-i dergāhını küḥl-i çeşmi ṣıdḳ-ile
Şeref-yāb oldılar vaʿd-i şefāʿātle olup aʿlā

4 ....* ol ḥabībüñ h̬ˇāb-gāhıdur
Ki oldur rū-yı arż üzre dilārā ḥubbuhu'l-me'vā

5 Anuñ nūr-ı cemāli olmasaydı o nūr-ı cihān
Nice ıẓhār iderdi muʿcizātı enbiyā āyā

6 Anuñ ẕāt-ı şerīfi būsı Ḥaḳdur kim ḥabībidür
Gözin o bāda dah̬ī Ḥaḳḳı görmez midür gūyā

7 Cemīʿan atḳıyā vü aṣfiyā muḥtāc-ı dergāhı
Ki zīrā maẓhar-ı *Levlāke levlā* ġayrı yok aṣlā

8 ʿAzīz ism-i şerīfiyle ra'ūf u hem raḥīm ismin
H̬udā-yı lem [yezel]* kıldı aña lûṭfı ile iʿṭā

---

[21] İ: 50a-50b ; S'de yok

* 4a: Metin silindiği için okunamamıştır.

* 8b: [yezel]: metin tamiri

9 Ki sulṭān-ı rusül oldı ḥabīb-i Kibriyā oldı
Ṣalātıyla selāmı vācib oldı ümmete ḥālā

10 Olanlar ümmetinden lûṭf-ı Ḥaḳḳa maẓhar olmışdur
Nice ḥamdiyle şükri lāyıḳıyla ideler icrā

11 Nice faḫr itmesünler kim o ẕātı nūr-ı pür-ẕātı
Şehenşāh-ı rusüldür hem şefīʿ-i mücrimīn zīrā

12 Müyesser oldı Cennetle nice aṣḥāb-ı ẕī-şānı
Anuñ ümmetlerin ḥāşā ki maḥrūm eyleye Mevlā

13 Ayā nūr-ı ilāhī lûṭfuñ ile rūz-ı maḥşerde
Naẓīrā derd-mendüñi şefāʿāt ile ol gūyā

14 Hevā ḥis ile bī-çāre ġaribü'l-ḥāl olup kaldı
İrüp hengām-ı şebi lûṭfuñ eyler dā'im istidʿā

22

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Görmedüm vech-i cemīli gibi bir vech-i vecīh
Tā ki ḫurşīd-i felek nice olur aña şebīh

2 Bedri teşbīh ile gūyā gerçi aṣḥāb-ı ṭabʿ
Rū-yı pür-nūrına aṣlā beñzemez lā reyb münīh

3 Ḥilye-i pāküñe kıldukca naẓar cānā senüñ
Göñlimüz ol dem olur şevḳ-i muḥabbetle mezīh

4 Muʿcizāt-ı bāhirātına nihāyet mi olur
İbn-i ʿAbbāsı duʿā-yı ḫayrı itmişdür faḳīh

5 Ḥüsn-i Yūsuf gerçi ʿālem içre şöhretde velī
Ḥażret-i Ḥaḳ ẕātın emlaḥ eyleyüp kıldı şebīh

23

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Muḥammed şāh-ı cümle enbiyādur
Reīs-i aṣfiyā vü atḳıyādur

2 Nebīlerle velīlerden muḳaddem
Muḥammed bir muaḫḫar mübtedādur

3 Dü-ʿālem ḫılḳatine bāʿis̱ oldur
Ki zīrā ol ḥabīb-i Kibriyādur

---

[22] İ: 52a ; S'de yok
[23] İ: 52a-52b : S'de yok

4 Anuñ şerᶜ-i şerīfi lûṭf-ı Ḥaḳla
Melāz u melce'-i şāh u gedādur

5 Velī yok muᶜcizātına nihāyet
Kelām-ı zi'b ü āhū Ḥaḳ-nevādur

6 Daḫī aḥcār u eşcār oldı şāhid
Ki bī-şübhe ḥabīb-i Kibriyādur

7 Akıtdı parmaġından ābı zīrā
Vücūdı menbaᶜ-ı cūd u ᶜaṭādur

8 İşāretle meh oldı iki pāre
Güneş te'ḫīri de muᶜciz-edādur

9 Kenār-ı çeşm-i ....[*] defᶜ-i emrāż
Murādı ile bir şey bī-merādur

10 Ruḫı ᶜayn-ı fenāda ᶜaynı ile
Yirine geldigi aᶜlā edādur

11 Kefālet vaḥşī āhūya ᶜacebdür
Gelür ol dem o ḥāl-i mācerādur

12 Bezmine sāye salmaz idi ẕātı
Ki maḥż-ı nūra sāye-i iftirādur

13 Mürūr itse eger sūḳ-ı sipihrden
Menāzil içre nūrı bā-żiyādur

14 Cemīl itdi şikāyet ṣāḥibinden
Ḫalāṣı şübhesiz cūd u ᶜaṭādur

15 Daḫī aᶜmā iken ol Ümm-i cābir
Küşād olmak hemān lûṭf-ı Ḫudādur

16 Mecīü'l-ḥāle ol dem daᶜvetiyle
Gelüp gitdigi lûṭf-ı Kibriyādur

17 Murādıyla vücūdı rengi daḫī
Beyāz oldı ol ḫūb-ı iltiḳādur

18 Daḫī aḥrasla lāl itdi tekellüm
Ḥużūrında o şāh-ı dü-serādur

19 Daḫī teks̱īr-i zād-ı cünd-i İslām
Nihāyetsiz olan lûṭf-ı Ḫudādur

[*] 9b: Metin silinmiş olduğundan okunamamaktadır.

20 Ṭaʿatı eyler idi cümle tesbīḥ
Anuñ-çün ẕātı pür-nūr u żiyādur

21 Nihāyetsizdür anuñ muʿcizātı
O zīrā ki ḥabīb-i müctebādur

22 Odur şāhenşeh-i iḳlīm-i raḥmet
Aña arż eylemek ḥāli revādur

23 Eyā şāh-ı rusül lûṭf it şefīʿ ol
O gün kim ʿāleme rūz-ı cezādur

24 Naẓīrā derd-mende dest-gīr ol
Şefāʿat eyle bir miskin gedādur

25 Velīlerle nebīler ḥürmetine
Ki anlar atḳıyā-yı bī-riyādur

26 Daḫī aṣḥāb-ı ṣuffe ḥürmetine
Ki anlar tārik-i murād-ı fenādur

27 Daḫī aṣḥāb-ı ẕātuñ ḥürmetine
Ki anlar maẓhar-ı lûṭf u ʿaṭādur

28 Sirişk-i çeşm-i ʿāşıḳ ḥürmetine
Ki anlar derd-i ʿaşḳa mübtelādur

29 Ḫurūşān-ı seḥer feryādı Ḥaḳḳı
Ki anlar ẕākir-i Bārī Ḫudādur

30 Muḥaṣṣal nūr-ı ẕātuñ ḥürmetine
Ki ol nūra ezelden āşinādur

31 Şefāʿat eyle lûṭf ile Naẓīre
Ki ol bī-çāre bir mücrim gedādur

24

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bi-ḥamdi'llāh bu dem dil melce'-i lûṭf u ʿaṭā buldı
Ki naʿt-i pāk-i faḫr-i ʿāleme aʿlā edā buldı

2 Görüp aṣḥāb-ı ẕī-şānuñ nuʿūtı ile ās̱ārın
Sürūra vāṣıl oldı menbaʿ-ı żevḳ ü ṣafā buldı

3 Nice mesrūr u ḫürrem olmaya bu bezm-i fānīde
Ki ẕātın ümmet-i merḥūmeden bir rū-nümā buldı

[24] İ: 54a ; S'de yok

4 Görüp nuṭḳ-ı şerīfiyle olan elṭāf u iḥsānı
Kudūret gitdi göñülden maḥall-i cān-fezā buldı

5 Leālī-senc olanlar naʿt-i pākıyla derūnında
Ṣafā-yāb oldı zīrā derdine aʿlā devā buldı

6 Derūnında bulup gencāyiş-i ḥubb-ı ḥabībi ol
Sürūra vaṣıl oldı ḫavf u ḫaşyetden rehā buldı

7 Şehenşāh-ı rusüldür ol ḥabīb-i Kibriyādur ol
Şefīʿu'l-müẕnibīn oldur anı dil reh-nümā buldı

8 Ser-efrāz oldı miʿrāc-ile cümle eşyā üzre
Rusül-i dem anuñ ẕāt-ı şerīfin muḳtedā buldı

9 Görüp her bir semāda birini muḥterem oldum
Anuñ her biri ru'yetle derūnın pür-ṣafā buldı

10 Varup ol *ḳābe ḳavseyne* saʿādetlerle ʿizzetle
Görünce ḥażret-i Ḥaḳḳı o dem şān-ı aʿlā buldı

11 Hedāyā ile geldi ümmetine şān virüp ol dem
Ṣalāt-ı ḫamse ile cümlesi ġamdan rehā buldı

12 Kebāyir ehli çün vaʿd-i şefāʿat lûṭfını gördi
Ṣafāya irdi şānı oldı ki ẕātın mübtelā buldı

13 Naẓīrā derd-mendin ḥāli ʿālemde ġarīb oldı
Geçen evḳātı cümle cürm-i bī-ḥadle fenā buldı

14 Selāmet fikrin eylerken dile ḥayret gelüp ol dem
O ḥayret içre ʿafv-ı cürme cā-yı mültecā buldı

15 Şefīʿ ile nebīnin naʿt-i pākin cümle-i dilde
Ṣalāt ile selāmın bāʿiṡ-i ʿafv-ı ḫaṭā buldı

16 Eyā faḫr-i rusül lûṭf it şefīʿ ol rūz-ı maḥşerde
Şefāʿat-i aʿlā içre ẕāt-ı pākin pīşvā buldı

25

Maṭlaʿ Sūzī Merḥūmuñdur Raḥimehu'llāhu teʿālā

Mefʿlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

1 Cānā saña cānum dimege cānı kimüñ var
Cāndan sevilür ġayrı nev cānānı kimüñ var

2 Ḫallāḳ-ı cihān kıldı beyān-ı şān-ı naẓmuñ
Ya ḥażret-i Ḳur'ān gibi burhānı kimüñ var

[25] İ: 54a ; S'de yok

3 Çün nūr-ı Ḫudā oldı senüñ ẕāt-ı şerīfüñ
Ol yüzi ʿayān görmege imʿānı kimüñ var

4 Lûṭfıyla meger göstere ol Ḫālıḳ-ı yektā
Ol lûṭfa sezā-vār olacak şānı kimüñ var

5 Ey pādişeh-i taḫt-ı nübüvvetle şefāʿat
Deryūze ider lûṭfuñı īmānı kimüñ var

6 ʿĀlemlere raḥmetsüñ eyā mefḫar-i ʿālem
Ya ümmetüñe raḥmet ü iḥsānı kimüñ var

7 Bī-çāre Naẓīraya kerem eyle şefīʿ ol
Ya ġayrı aña çāreye imkānı kimüñ var

8 Hep cürm-ile ṭāḳ oldı anuñ ṭāḳatı ḥālā
Şeyb irdi anuñ derdine dermānı kimüñ var

26

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ezelī ʿilm-i ekremīde ḥabīb-i ekrem
Oldı bā-lûṭf-ı Ḫudā cümleden aḳdem aʿlem

2 Bezm-i dünyāya şeref virmesi taḳdīr olıcak
Rū-yı arż eyledi ol şevḳ-ile ıẓhār-ı niʿam

3 ʿĀlemi eyledi ezhār ile aʿlā tezyīn
Mīve eşcārı daḫī açdı bahārın ol dem

4 Niʿam-ı ḥażret-i Ḥaḳ ẓāhir olup ol demde
Sebebi her birinüñ oldı Resūl-i ekrem

5 Ümmeti maẓhar olup cümle niʿmetlerine
Oldı memdūḥ-ı cihān her biri memdūḥ-ı ümem

6 Evliyā daḫī anuñ kulları oldı cümle
Oldı sulṭān-ı rusül lûṭf-ı Ḫudāya maḥrem

7 Ümmeti oldı anuñ cümle nebīlerle rusül
Muʿcizāt ile olup her biri memdūḥ-ı ümem

8 Lûṭfı bī-ḥaddür anuñ cümle-i ümmetlerine
Cürm ü ʿiṣyān ile bī-çāre Naẓīrā her dem

9 Biñ ḳuṣūr ile ṣalāt ile selāma meşġūl
ʿAfv-ı cürmüyle şefāʿat umar ey kān-ı kerem

---

[26] İ: 54b ; S'de yok

27

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Şefāʿat rütbesi cānā senüñ bir ʿālī-cāhuñdur
Ki ḥażret-i Ḥaḳuñ ḥużūrı cāy-gāhuñdur

2 Nebīlerle velīler mültecā-yı dergeh-i lûṭfuñ
Anuñ-çün atḳıyānuñ küḥl-i çeşmi ḫāk-rāhuñdur

3 Vuṣūl-i ru'yet-i dīdāra bādī ẕāt-ı ẕī-şānuñ
Ṭarīḳ-i müstaḳīm dergeh-i Ḥaḳ şāh-rāhuñdur

4 Cemīʿan ʿāleme raḥmet olan ẕāt-ı şerīfüñdür
Anuñ-çün masḳaṭ-ı re'süñ cihānda .....* gāhuñdur

5 Maḳām-yāb-ı ḳūsına ʿurūcuñda saʿādetle
Niyāz-ı ümmetine ʿarş-ı aʿlā secde-gāhuñdur

6 Ṣalātıyla selāmuñ ẕikr-ile maḳṣūd olan ancak
Kemāl-i lûṭf-ı Ḥaḳ ile vuṣūl-i pīş-gāhuñdur

7 Murādı naʿt-i pāküñle Naẓīr-i mücrimin cānā
Şefāʿatla aña bir kez ʿināyetle nigāhuñdur

28

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Şübhesiz sulṭān-ı cümle evliyā vü enbiyā
Mefḫar-ı ʿālem Muḥammed Muṣṭafā vü bā-ṣafā

2 Ol ḥabīb-i ḥażret-i Ḥaḳdur aña yokdur şebīh
ʿĀleme raḥmet içün ḫalḳ eyledi anı Ḫudā

3 Ol şefīʿ-i rūz-ı maḥşerdür nice vaṣf olınur
Nūr-ı ẕāt-ı ḥażret-i ....* vücūdı bī-merā

4 Ümmetinden ol kebāyir ehline raḥm eyleyüp
Eyledi vaʿd-i şefāʿat şübhe yok aṣlā aña

5 Mücrimān gūş eyleyüp aḳvālini mesrūr olur
Ru'yetin ide müyesser lûṭf ide bize Ḫudā

6 Ẕerre olmaz nūr-ı vechine anuñ şems ü ḳamer
Rūz u şeb gerçi cihāna her biri virür żiyā

---

[27] İ: 54b ; S'de yok

* 4b: Metin silinmiş olduğundan okunamamaktadır.

[28] İ: 54b-55a ; S'de yok

* 3b: Metin silinmiş olduğundan okunamamaktadır.

7 Çār-ı yārı ṣafāsı oldılar erkān-ı dīn
Ol Ebū Bekr ü ʿÖmer ʿOs̱mān u ʿAli Murtażā

8 Biri ṣıddīḳ ile maʿrūf biri ʿadl ü dād-ile
Biri zi'n-nūreyn biri server-i ehl-i ḳażā

9 Her birine iḳtidā iden ḫulūṣ-ı bāl-ile
Ṣūrī vü maʿnīde olur server-i ehl-i rehā

10 Kizb-i cürmüñ ile ḳaṭʿ eyleme ümīdüñi
Ol ra'ūf-ile raḥīm ismiyle oldı reh-nümā

29

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Düşdi dil dāġına na't-i ḥabība'llāh
Ki ola ẕikr-i cemīli ile dā'im muʿtād

2 Eyle yā Rabbi muvaffaḳ anı lûṭf u kerem it
Ẕikr ü fikriyle bula bezm-i cihān içre reşād

3 Geh uyar cürm ü güneh bende-i dergāhuñdur
İder ümīd-i şefāʿat ile āh u feryād

4 Olmış ol nefs ü hevāya gice gündüz eyler
İstiʿāzeyle dil-i zārına dā'im imdād

5 Kendü kendüye ider ẓulmi ʿacebdür nefsüñ
Uyar elbetde hevāya o ḥasīn-i berbād

6 Gāhi ammā ki nesīm-i kerem-i ḥażret-i Ḥaḳ
Ḥamd-i bī-ḥad olur eyler anı dilden inḳıyād

7 Yād-ile ʿahd-i ḳadīmi ṣıla eyler gāhi
Rāh-ı tevfīḳa ider anı o demde irşād

8 Eyle tevfīḳi refīḳi aña yā Rab dāīm
Olmaya nefs ü hevā luʿbına aṣlā muʿtād

9 Maġfiret baḥrine cürm ü günehi akmakda
Baḥre vāṣıl olıcak cūlar olınmazmış yād

10 Yā ilāhī kerem-i lûṭf u ʿaṭālar eyle
Ḥubb-ı ẕātını Ḥabibüñ ola göñlümde murād

11 Ẕikr ü fikrüm ola ol ġayrı ferāmūş ideyüm
Ola yā Rabbi ṣalāt ile selāmı evrād

---

[29] İ: 55a ; S'de yok

12 Dā'imā şuġlüm ola kalmaya dilde ġayrı
Bezm-i ʿālemde odur ʿālim çün aṣl-ı murād

13 Āl u aṣḥābını yād eyleyeyüm her demde
Cümlenüñ ḥażret-i Ḥaḳ eyleye ervāḥını şād

14 Raḥmet-i ʿālemiyān oldı ḥabībin ẕātı
Ḥisse-yāb ide Naẓīrāyı daḫī Rabb-i ʿibād

30

Bu Na't-ı Şerīf ʿİllet-i Remedi Defʿ İçün İnşād Olındı Lûṭf-ı Ḥaḳ ile Defʿ Olmışdur

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ẕikrüñ ey şāh-ı rusül ʿālemi mesrūr eyler
Dīde-i cānı baṣīret ile pür-nūr eyler

2 Ḥüsninüñ şöhreti ʿālemleri pür-nūr eyler
Ḥubb-ı zātuñla olan dilleri mesrūr eyler

3 Derdlere cümle devādur ḥabībüñ cānā
Her bakan dilleri lûṭfı ile humūr eyler

4 Ṣūrī vü maʿnī bulur maḳṣad-ı aḳṣāya vuṣūl
Ẕikr ü fikrini o kim ṣıdḳ-ile pür-nūr eyler

5 Ne ḳadar ʿusrı ʿaẓīm olsa da ümmetlerüñe
Lûṭf-ı iḥsān-ı İlāhī anı meybūr eyler

6 Maẓhar-ı lûṭf-ı ḥayāt-ı ebedī olsa n'ola
Her ki ẕikrüñ ile evḳātını mürūr eyler

7 Kim ḫulūṣ ile ṣalāt ile selām ide müdām
Suʿadā zümresine Ḥaḳ anı tasṭūr eyler

8 Aṣfiyā-yı ümem-i sālife eyler ġıbṭa
Ümmetüñ şānını Ḥaḳ lûṭf-ile meşhūr eyler

9 Ol ḳadar oldı raḥīm ümmet-i merḥūmeye kim
Sāil-i dergeh-i iḥsānuñı maʿẕūr eyler

10 Kim şefāʿatla naẓar eyleye maḥremlerine
Yine ẕātuñ kerem ü lûṭf-ile manẓūr eyler

11 Cürm-i ʿisyān-ı Naẓīrāya nihāyet yok līk
Umarum ẕikrüñ ile Ḥaḳ anı maġfūr eyler

---

[30] İ: 55a ; S'de yok

31[31]

1 *Yā men lehü'l-keremü mine'l-küramāi ekrem*
Yā men lehü'ş-şefāʿatü mine'ş-şüfehāu eslem

2 *Yā men li-vücūdi sāiri'r-rusuli vesīletün*
Yā men hüve'l-ḥabībü'l-mükerremü'l-muḥterem

3 *Yā men burhānu ẕātihī nūrun min nūri Ḫālıḳıhī*
Yā men hüve min cemīʿi'l-aṣfiyāi mükerrem

4 *Yā men lehü ʿinde'l-İlāhi aʿlā menzileten*
Lā fevḳahā mine'l-enbiyāi ve'r-rusuli'l-muʿaẓẓam

5 *Ente'lleẕī lem yuḫlaḳ misẖlühū ebeden ve ezelen*
Ente'lleẕī künte ḥabīben li-Ḫālıḳi'l-Ḥakem

6 *Ente'lleẕī ḫalḳu'l-kevneyni li-ḥubb-i ẕātihī*
Ente'lleẕī uʿtiye leke'l-ismü'l-aʿẓam

7 *Ente'lleẕī künte bi-āyātin mübeyyinetin*
Ve bi-muʿcizāti's-sāṭıʿātin aḥsenü ve efham

8 *Ve künte şefīʿan li-cemīʿi'ş-şüfeḥāi eşfaʿ*
Li-ümmetike'ż-żuʿafāi'l-mücrimi'l-müteellem

9 *İşfaʿ ile'n-Naẓīr fī yevmi'l-ḥaşri ve'l-cezā*
Yā ṣāḥibe'ş-şefāʿati yā ẕe'l-lûṭfı ve'l-kerem

10 *Lā yūcedü'l-melāzu ve'l-melce'u min bābi ġayrik*
Küntü rāciyen ve mültemisen min lûṭfike'l-aʿẓam

---

[31] İ: 57a ; S'de yok

Tercüme:

1. Ey kerem sahibi, bütün cömertlerden daha cömert olan; Ey şefâat sahibi, bütün şefâat edicilerden daha şefkatli olan.
2. Ey varlığı diğer peygamberlerin yaratılış sebebi olan; Ey şerefli ve muhterem varlığın (Allâh) sevgisilisi.
3. Ey varlığının delili yaratıcısının nûrundan bir nûr olan; Ey seçilmiş ve şerefli peygamberler topluluğundan olan.
4. Ey Allâh indinde yüce bir mevkii olan; Seninmakamının üstünde hiçbir büyük nebî ve rasûl yoktur.
5. Sen bir benzeri ne ebedde ne ezelde yaratılmış olansın; Sen adlarından biri Hakem olan Hâlik-i zül'l-celâl'in habîbi idin.
6. Her iki âlem senin zatına olan sevgiden dolayı yaratılmıştır; Sen ism-i azam (en büyük isim) kendisine verilen kişisin.
7. Sen açıklayıcı âyetleri getirensin; En açık ve en anlaşılır mucizelerle gönderildin.
8. Ümmetinden günahkar, zayıf, aciz ve kederli kimselere, bütün şefâat edicilerden daha şefâat edicisin.
9. Kıyamet ve mahşer gününde Nazîr'e de şefâat et; Ey şefâat edici, ey lütuf ve kerem sahibi.
10. Senin kapından başka bir sığınak ve kurtuluş yeri yoktur; Senin büyük lütfundan ben de bağışlanma ve iltimas umuyorum.

32

1 *Hüve'ṭ-ṭabîbü li-dāi'l-cürmi ve'l-ʿisyān*
Bi-devāi'ş-şefāʿati li'l-ġufrān

2 *Hüve'l-ḥabîbü'l-merġūbu li'r-Raḥmān*
Hüve'lleẕî ünzile ileyhi'l-Ḳur'ān

3 *Hüve'lleẕî yütimmü bi-ḥubbihi'l-îmān*
Ve yütimmü'l-İslāme bi-lûṭfi'l-Mennān

4 *Ve yekūnü'l-mü'minîne maẓharu'l-iḥsān*
Bi-şefāʿatihî ile'l-mülki'd-Deyyān

5 *Ve ḳad kāne'n-Naẓîru mücrimen bi'l-ʿisyān*
İşfaʿ lehü bi-kemāli'l-keremi ve'l-iḥsān

33

Feʿū lün Feʿū lün Feʿū lün Feʿūl

1 *Ḥabîbî ḥabîbun nesîbun kerîm*
Resūlün nebiyyün ra'ūfun raḥîm

2 *Cemîlün ḫalîlün şefîʿun ʿaẓîm*
ʿAzîzün laṭîfün ḥalîmün selîm

3 *Ḥabîbün ḳarîbün raḳîbün ḫaṭîb*
Kelîmün ʿalîmün ḥakîmün selîm

4 *Saʿîdün şehîdün reşîdün ḥamîd*
Emînün mübînün metînün muḳîm

---

[32] İ: 57b ; S'de yok

Tercüme:

1. O (Hz. Peygamber), gühan ve isyan hastalığını, şefâat ve gufran ilacıyla tedavi eden bir tabîbdir.
2. O, Rahmân olan Allâh'nın kendisine rağbet ettiği sevgilidir; O, kendisine Kur'ân indirilendir.
3. O, îmân sevgisiyle kendisini tekâmüle erdiren ve İslâm'ı Mennân'ın lütfu ile tamamlayandır.
4. O, mü'minler için bir ihsan kaynağı; Deyyân olan Allâh'ın mülkünde şefâat eden kimsedir.
5. Nazîr isyan ile günahlara batmıştır; Ona kendi kerem ve ihsânının son noktasıyla şefâat et.

[33] İ: 57b ; S'de yok

Tercüme:

1. Habîbim, Allâh'ın sevgili, soyu temiz ve cömerttir; Rasûldür, nebîdir, yumuşak huyludur, merhamet sahibidir.
2. O güzeldir, Allâh'ın dostudur, şefâat sahibidir, yücedir; Şereflidir, letâfet sahibidir, yumuşak huyludur, emniyet sahibidir.
3. O Allah'ın sevgilisi, Allâh'ın yakını, koruyup gözeten ve hatiptir; O Allah'la konuşan, hikmet ve akl-ı selîm sahibidir.
4. O saâdete ulaşmış, olaylara tanık olmuş, olgun ve çok hamd edendir; kendisine güvenilen, sağlam karakterli bir kimsedir.
5. O şefâat edici, işiten, güç ve kudret sahibi kahramandır; Müjdeleyici, uyarıcı, aydınlatıcı ve cömerttir.

5 *Şefīʿun semīʿun vasīʿun şecīʿ*
Beşīrün nezīrün münīrun kerīm

34

Revāyıḥ-ı Enbiyā ʿaleyhimü’s-selām

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Verd-i aḥmer gibidür rīḥ-i ḥabīb-i müsteʿān
Enbiyānuñ rīḥleri mis̱l-i sefercel bī-gümān

2 Bil melekler rīḥleri tüffāḥa beñzerdür velī
Rīḥ-i Ṣıddīḳ velī bıṭṭīḥa beñzerdür hemān

3 Ḥażret-i Fārūḳuñ oldı rīḥi çün ʿanber gibi
Rīḥ-i Ẕi’n-nūreyn gibi merġūb-ı cihān

4 Yāsemen rīḥi gibidür şübhe yok rīḥ-i ʿAli
Ehl-i ʿirfān itdiler ṣoḥbet ile anı beyān

5 Cümleye ola ṣalāt ile selām bī-ʿaded
Bā-tebʿ-ı faḫr-i Resūlu’llāha her dem her zamān

6 Kılduñ ümīd-i şefāʿatla Naẓīr-i nātüvān
Naẓmla her birini ṣıḥḥat ile eyledi beyān

35

Der-Menḳabe-i Ḥażret-i Ebū Bekr Ṣıddīḳ
Raḍıya’llāhu teʿālā ʿanhu

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Faʿ lün

1 Nice olmaya Ebū Bekr aʿlā
Yār-ı ġār idi Resūle zīrā

2 Evvelā kıldı Resūli taḥḳīḳ
Cümleden çünki ol idi evlā

3 Hicret itdükde ḥabīb-i yektā
Ġār-ı nūr içre ider cānı fedā

4 Pāre pāre ider ol es̱vābın
Sed ider cümle suʿbānın aʿlā

5 Ḥıfẓa saʿy itdi Resūlü’llāhı
Anı ḥıfẓ eyledi lûṭfıyla Ḫudā

---

[34] İ: 56b ; S’de yok
[35] İ: 50b ; S’de yok

6 Ökçesiyle birini sed idicek
Sokdı şiddet ile bir ejdehā

7 Vāḳıf oldukda ḥabīb-i Mevlā
Aġzı yārıyla ider aña devā

8 Bür'-i tām ile ḥarāret gelicek
Gösterür gözin ʿayīn-i aʿlā

9 Nūş-ile cümle elemleri gider
Ṣāf ider ḳalbini ol dem Mevlā

10 Cümleye gerçi heme aḥvāli
Bilinüp līk bu ḥāli aḥrā

11 Nice mümkin ki vaṣf ide Naẓīr
Lûṭfını umar anuñ rūz-ı cezā

36

Der-Menḳabe-i Ḥażret-i Fārūḳ Raḍıya'llāhu teʿālā ʿanhu

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Faʿ lün

1 Yār-ı s̱ānīyi beyān eyleyelüm
Ki odur ʿadl ile zīrā yektā

2 Maẓhar-ı lûṭf-ı H̱udā olmışdur
Virdi İslāma o şöhret zīrā

3 Farḳ olur ẕātı ile çün aṣḥāb
Ṭāʿatı cümle iderler idi iẖfā

4 Görmeyüp lāyıḳ anı ol dilde
İder ıẓhār-ı iṭāʿat ile ṭāʿat-ı aʿlā

5 Göricek ḳavm-i Ḳureyş ol ḥāli
H̱avfa düşerler olurlar rüsvā

6 Ol ẖalīfe olıcak ʿālemde
ʿAdl ile doldı cihān ser-ā-pā

7 Ḳurṣ-ı şemse naẓar-ı şiddet idüp
Lekelenmiş idi rūyı ammā

8 ʿAks-ile māha gider ol ḥālet
Kelefidür es̱eri bil ḥālā

---

[36] İ: 51a ; S'de yok

9 Vaṣfına ḫod ile ġāyet yokdur
Ki odur maẓhar-ı lûṭf-ı Mevlā

10 Sāil-i dergeh-i lûṭf u keremidür anuñ
Ḥubb-ı ẕātı ile bī-çāre Naẓīrā ḥālā

37

Der-Menḳabe-i Ḥażret-i ʿOsmān Raḍıya'llāhu teʿālā ʿanhu

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Yār-ı s̱ālis̱ ki cenāb-ı ʿOs̱mān
Ki odur server-i cümle üdebā

2 Ol ḳadar oldı edīb ʿālemde
Ki melekler utanur idi dilā

3 Cemʿ-i Kur'ān-ı Kerīm ile tamām
Virdi dünyāya şeref ser-tā-pā

4 Oldı dāmādı ḥabību'llāhuñ
Nice memdūḥ-ı cihān olmaya ya

5 Lāyıḳıyla anı vaṣf eyleyemez
Olsa Ḥassān-ı zamāndan şuʿarā

6 İki rekʿatda iki ḫatm itmek
Bāreka'llāh nice mümkin ola

7 Yok seḫāda mis̱li daḫī zīrā
Cümle mālını ideridi fedā

8 Vaṣfı mümkin degil ammā ki Naẓīr
Ḥubb-ı ẕātı ile oldı gūyā

9 Her biri ru'yetini bize naṣīb
Eyleye lûṭf u kerem-ile Mevlā

10 *Raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanhüm**
Diyelüm cümlesine ṣubḥ u mesā

38

Der-Menḳabe-i Ḥażret-i ʿAli Kerrema'llāhu vechehu

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

---

[37] İ: 51b ; S'de yok

* Raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanhüm: "Allâh onlardan râzı olsun" anlamındadır.

[38] İ: 52a ; S'de yok

1 Esedu'llāh o ʿAliyyü'l-aʿlā
Ki şecāʿat ile oldur yektā

2 Ġāziyān içre şebīhi yokdur
Bāb-ı Ḫayber siper olmışdı aña

3 Yok anuñ vaṣfına ḥadd ü ġāyet
Hep bilürler anı cümle ʿurefā

4 Bāb-ı ʿilm oldıġını kıldı beyān
Bize lûṭf eyle ḥabīb-i Mevlā

5 Heme buyurdı ki *ʿAli minnī*
Vaṣf olınmaz daḫī bundan aʿlā

6 Ḥüsn-i ḫulḳ ile seḫāda mis̱li
Gelmemiş ʿāleme ġayrı aṣlā

7 Cümle aṣḥāb-ı güzīne dā'im
Hep leṭāyifle olurdı gūyā

8 Hem vaṣī oldı Resūlu'llāha
Emrini cümleten itdi icrā

9 Anuñ evṣāfına ġāyet yokdur
Kim tamāmen ide vaṣfın imlā

10 Ru'yeti ile Naẓīrin yā Rab
Ḳalbi rūşen ola bā şevḳ ü ṣafā

39

Berā-yı Vaṣf-ı Ḥażret-i ʿAli Raḍıya'llāhu teʿālā ʿanhu

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Oldı nām ile ʿAli ol yüzi meh
Kerreme'llāhu Teʿālā vecheh[*]

2 Zülfikārı olıcak ġamzeleri
Ḳanber olmak gerek ol ḫāl-i siyeh

3 Sāliki ḳavl-ile irşād eyler
Anı Ḥaḳ eyledi çün hādī-i reh

4 Didi ḥaḳḳında *ʿAli min nūrī*
O Resūl-i s̱eḳaleyn ü ol şeh

[39] S(der): 18b ; İ'de yok

[*] Doğrusu "Kerreme'llâhu Teʿālā vechehu" şeklindedir. Fakat burada son kelime kâfiye gereği "vecheh" şeklinde okunmuştur. Anlamı: "Allâh onu şereflendirsin" dir. Daha çok Hz. Ali için kullanılır.

5 Vaṣfı mümkin mi Naẓīrā zīrā
Ki emr odur ………………..[*]

40

Der-Menḳabe-i Ḥażret-i Ḥamza Raḍıya'llāhu teʿālā ʿanhu

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Cennet ile çü mübeşşer Ḥamza
Vaṣfı ġāyet de gerekdür aʿlā

2 ʿAmmidür ḥażret-i faḫr-i rusülüñ
Ol şecāʿatla cihānda yektā

3 Didi ḥaḳḳında anuñ faḫr-i rusül
Vaṣf-ı ẕātı ile olup gūyā

4 Vaṣf iderler şecāʿatle eger
Ḥamzayı vaṣf ideler kim zīrā

5 Her ġazāda nice biñ küffārı
Dūzaḫa gönderüp itdi rüsvā

6 ʿĀḳibet oldı ġazālarla şehīd
Oldı serdār-ı cemīʿ-i şühedā

7 Gūş-ile anı ḥazīn oldı resūl
Münkesir oldı derūnı zīrā

8 Cümle aṣḥāb aña maḥzūn oldı
Diyerek cümle dirīġā ḥayfā

9 Aña cinler daḫī merẟiye idüp
Aġlaşup itmiş idi vāveylā

10 Kimseye bāḳī degildür ʿālem
Gidilür bunda ṭurulmaz aṣlā

11 Kıl Naẓīrāya müyesser yā Rab
Cümlenüñ ru'yetine nāil ola

41

**Der-Menḳabe-i İmāmeyn-i Hümāmeyn
Raḍıya'llāhu teʿālā ʿanhümā**

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fāʿ lün

---

[*] 5b: Metinde mısra'ın devamı bulunmamaktadır.

[40] İ: 52b ; S'de yok

[41] İ: 53a ; S'de yok

1 Ol imāmeyn-i hümāmeyn dilā
Nice vaṣf eyleye ḫāme zīrā

2 Nūr-ı çeşmi idi faḫr-i rusülüñ
Her biri nūr-ı mücessem zīrā

3 Ḥasaneyn ile olurlar keder
Ḫūb u merġūb idiler ser-tā-pā

4 Ḫūb idi ḥażret-i Yūsuf ammā
Bunlaruñ ḥüsni melīḥ u aʿlā

5 Her biri içdi şehādet cāmın
Bāʿis̱ olanlara laʿnet ola

6 Oldı şubbānı cinānın anlar
Sebeb olanlara ġayyā ola cā

7 Nice ḥayretle bükā itmeyelüm
Her biri derd-i derūndur ḥālā

8 Me'mūl ider şefāʿat çünkim Naẓīr-i nāçār
Yā Rab müyesser eyle mesrūr u ḫürrem ola

42

Der-Menḳabe-i Zübeyr ibn-i ʿAvvām
Raḍıya'llāhu teʿālā ʿanhu

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 İdüp Zübeyr ibn-i ʿAvvām
Dā'im ṣalāt ile selām

2 Olup ḥabībe mihribān
Aṣḥāb içinde buldı şān

3 Oldur şecāʿat ṣāḥibi
Her dem ġazānuñ rāġıbı

4 Cānın ider idi fedā
Zīrā ġazāda dā'imā

5 Şīr-i Ḫudāya her zamān
Olur idi ol hem-ʿinān

6 Aʿdā görince anları
Ḫavfa düşerdi cānları

[42] İ(der): 53b : S'de yok

7 Bir urdıġın iki biçer
..................[*] nāra gider

8 Aña ḥabīb-i müsteʿān
Lûṭfı ile virmişdi şān

9 Zīrā duḫūl-i Cenneti
Virdi ḫaberle rāḥatı

10 Lûṭfı ile aña Ḫudā
Ẕevḳ-i derūn kıldı ʿaṭā

11 Yā Rab Naẓīrā derd-mend
Lûṭfıyla ola behre-mend

43

Der-Menḳabe-i İbn-i ʿAbbās Raḍıya'llāhu teʿālā ʿanhu

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fe ʿi lün (Faʿ lün)

1 İbn-i ʿAbbās o kerīm-i zīşān
ʿİlm-i tefsīr ile yektā-yı cihān

2 Fıḳh-ile aña duʿā itdi Resūl
Ḳavlini cümle ḳabūl itdi fuḥūl

3 Cümleden oldı dilārā ḳavli
Vaṣf-ile şānını ʿirfān ehli

4 Bū-cehil aña ezālar itdi
Soñra seyfiyle Caḥīme gitdi

5 Bedr-i aḥvāli tamām oldıġı an
Lāşe-i düşmen-i denī ide ....[*]

6 Göricek didi hayf-ile ammā
Bu ġazādan bī-żaʿaf itdi cüdā

7 Didi ol demde aña faḫr-i cihān
Seyfüñ al düşmene ʿazm eyle hemān

8 Kütelā içre bulup bir mecrūḥ
Kes başın sen de olursuñ memdūḥ

9 Ol daḫī ʿazm ile ol demde bulur
Çıkmamış cānı Ebū Cehlin bulur

---

[*] 7b: Metin okunamamıştır.

[43] İ: 54a ; S'de yok

[*] 5b: Vezin gereği bir hece daha olması gerekir. Fakat metinde bu hece bulunmamaktadır.

10 Başını kaṭʿ ider ol dem anuñ
O ġazāda daḫī bulur şānın

11 Vaṣfınuñ ḥaddi bulunmaz ḥālā
İbn-i ʿammidür ḥabībin zīrā

12 Vaṣfınuñ ḥaddi bulunmaz ḥālā
Rūz-ı maḥşerde bize lûṭfı ola

44

Der-Menḳabe-i Ṭalḥa Raḍıya'llāhu teʿālā ʿanhu

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥażret-i Ṭalḥa mübeşşer oldı
Cümle sīnede mufaḫḫar oldı

2 Her ġazāda bulunup merdāne
Evvelā girer idi meydāne

3 Ol şecāʿat ile düşmen anı
Göricek ḫavfa düşerdi cānı

4 Maẓhar-ı lûṭf-ı Resūl olmışdur
Bezm-i fānīde ṣafā bulmışdur

5 Gūş ile ḳavl-i Resūli her gāh
İntibāh ile olurdı āgāh

6 Nice vaṣf itmeye ḫāme zīrā
Şānı ol ḥāl ile oldı aʿlā

7 Oldılar cümle mübeşşer ʿaşara
Bu lûṭf olmadı her bir beşere

8 Yā ilāhī bizi mesrūr eyle
Ḥubb ile cümleyi maʿmūr eyle

9 Bilirüz Cenneti biz vaṣfuñ ile
Hem meserret-yāb olalum ru'yet ile

45

Bir Gice Veysel Ḳarānī Ḥażretleri Melbūsı Olan Ḫırḳa-i Şerīf Türbesinde Taḥrīr Olındı

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

[44] İ: 54b ; S'de yok

[45] S: 18b-19a ; İ'de yok

1 Reīsü'l-Aṣfiyā Veyse'l-Ḳarandur
Anuñ her bir sözi dürr-i ʿAdendür
Didiler kim anı ehl-i Yemendür
Velī bi-şübhe ol ehl-i Ḳarendür

2 Velīler zümresinüñ pīşvāsı
Veraʿ ṣāḥiblerinüñ reh-nümāsı
Ṣadāḳat-kār olanlar muḳtedāsı
Cenāb-ı Ḥaẓret-i Veyse'l-Ḳarandur

3 Resūlü'llāhı ḳaṣd itdi ziyāret
Müyeṣṣer olmadı ammā ki ru'yet
Ḥabību'llāhuñ itdigi muḥabbet
Cenāb-ı Ḥaẓret-i Veyse'l-Ḳarandur

4 Buldırur cümle aṣḥāb içre şöhret
Anı yād ile eyleridi ʿizzet
Resūlüñ ḫırḳa kıldıġı vaṣiyyet
Cenāb-ı Ḥaẓret-i Veyse'l-Ḳarandur

5 Aña ol ḫırḳayı īṣāl idenler
Cenāb-ı ḥażret-i Fārūḳ u Ḥaydar
Cihān içre miṣāl-i şems-i enver
Cenāb-ı Ḥaẓret-i Veyse'l-Ḳarandur

6 Gelüp bu ḫırḳayı iden ziyāret
Yüzin sürüp niyāz iden şefāʿat
Naẓīr ʿālemde bil ehl-i saʿādet
Cenāb-ı Ḥaẓret-i Veyse'l-Ḳarandur

46

Der-Sitāyiş-i Ḥażret-i Mevlānā Ṣenne küllü'l-vücūhi evlānā

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Vaṣfa kim ḳādir olur ḥażret-i Mevlānāyı
Şevḳ-baḫş olmadadur ʿāleme ḥālā nāyı

2 Her merāmınuñ olur nāili bī-reyb ü gümān
Āsitānınuñ olan ṣıdḳ-ile cebhe-sāyı

3 Her ne dem ẕevḳ ü semāʿ eyleyeler ʿāşıḳlar
Mürde-diller bulur ol demde hemān iḥyāyı

4 Meṣnevī-ḫˇānı olan vāḳıf-ı esrār olur
Maʿnevīden bilür ol vāṣıl olan maʿnāyı

[46] S: 19a ; İ'de yok

5 Nükte-i nuṭḳını fehm ideli bī-çāre Naẓīr
Lāl ider vaṣf u beyān-ile dil-i dānāyı

47

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ola bā-lûṭf-ı Ḫudā himmeti ile ḥāżır
Ġavs̱-ı aʿzam olan ol ḥażret-i ʿAbdü'l-ḳādir

2 Ḳudret-i iḥsānuñ ile cümleye yā Rab senüñ
Çün velīlerdür olan ʿālemiyāna nāẓır

3 Evliyāu'llāha reīs oldıġı kıldı beyān
Vaṣfını eylemede ʿālem olurlar ḳāṣır

4 Māh-ı rūze gelüp itmişidi ziyāret anı
ʿİlm-i bāṭında odur bezm-i cihānda māhir

48

Der-Vaṣf-ı Ḥażret-i Gülşenī Ḳuddise Sırruhu's-Senī

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Nüsḫa-i ās̱ār-ı ḥikmetdür edā-yı Gülşenī
ʿAks-i mir'āt-ı ḥaḳīḳatdur liḳā-yı Gülşenī

2 Ġayret-i tāc u ḳabā-yı Ḫüsrevān olsa n'ola
Ḥulle-i zer-tār-ı Cennetdür ḳabā-yı Gülşenī

3 Menzil-i maḳsūda irmiş tīrdür te's̱īrde
Şübhesiz maḳbūl-i ḥażretdür duā-yı Gülşenī

4 Lāne-i kevneyne meyl itmez dil ʿanḳā-ṣıfat
Lā-mekān pervāz-ı rıfʿātdür hümā-yı Gülşenī

5 Cebhe-fersā ol yüri defter-siyāh olan Naẓir
Rīk-i ḫaṭṭ-ı maʿfiretdür ḫāk-pā-yı Gülşenī

49

ʿAzīzüm ʿAmmüm Ḥażret-i Laʿlī Efendi Ḥażretlerinüñ Mücāz Oldukları Ṭarīḳat-ı ʿAliyye Beyānıdur

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Ṭarīḳ-ı Gülşenīnüñ dil-pesendi
ʿAzīzüm ḥażret-i Laʿlī Efendi
Bu rāh-ı müstaḳīmüñ ser-bülendi
ʿAzīzüm ḥażret-i Laʿlī Efendi

---

[47] S(der): 19a ; İ'de yok

[48] S: 19b ; İ'de yok

[49] S: 19b-20a ; İ'de yok

2 Ṭarīḳ-i Ḫalvetīde pīşvādur
Ṭarīḳ-i Celvetīde reh-nümādur
Hem ʿUşşāḳīlere lûṭf-ı Ḫudādur
ʿAzīzüm ḥażret-i Laʿlī Efendi

3 Ṭarīk-i Naḳşbendī içre yektā
ʿAzīzān ile olmış idi hem-pā
Olurdı dā'imā ḫalvetde tenhā
ʿAzīzüm ḥażret-i Laʿlī Efendi

4 Ḫaber virdi bize sırr-ı nihāndan
Sezāyīdür ḫalīfem sālikāndan
Diyüp öksüz kodı gitdi cihāndan
ʿAzīzüm ḥażret-i Laʿlī Efendi

5 Çü geçdi yirine Maḥmūd Efendi
O virdi sālikāna nüsaḥ u pendi
Beş altı ayda icrā-yı ḳamūda kendi
Ḫaber virmiş idi Laʿlī Efendi

6 Sezāyī cā-nişīni oldı aʿlā
Cihāna virdi şöhret oldı bālā
Mürīdine nihayet yokdur aṣlā
ʿAzīzüm ḥażret-i Laʿlī Efendi

50

Bā-Ḫiṭāb-ı Ḥażret-i Şeyḫ Ḥasan Sezāyī Ḳuddise Sırruhu

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 *Deret çün şud penāhem ez-tū dārem himmet-i Laʿlī*
Ki kemter-i ḫāk-rāhem ez-tū dārem himmet-i Laʿlī

2 *Çü der-rāh ṭaleb-i geşt ü güzārem firāvān şud*
Hemin lüṭfet be-ḫʾāhem ez-tū dārem himmet-i Laʿlī

3 *Be-cān u dil be-gerdāned men-i bī-çāre der-gūyet*
Dū çeşmem şud güvāhem ez-tū dārem himmet-i Laʿlī

---

[50] S: 20a ; İ'de yok

Tercüme:

1. Senin kapın sığınağım oldu, sende La'lî'nin bana dair himmeti vardır; Yolumun toprağı daha az oldu, sende La'lî'nin bana dair himmeti vardır.
2. Zira yolda gidip-gelmeye dair yolculuk isteğim arttı; Senin işte bu lütfunu istiyorum, sende La'lî'nin bana dair himmeti vardır.
3. Ben bî-çâreyi sözünde cân u başla zikret; İki gözüm şahidim oldu, sende La'lî'nin bana dair himmeti vardır.
4. Ey La'lî'nin gülü, bülbüllerin güle vuslatı senin lütfundur; Vuslatı istemiyorum, sende La'lî'nin bana dair himmeti vardır.
5. Sezâyî'ye merhamet olundu zira Nazîrâ her yerden herkesi (tanıyor); Merâmımı senden istiyorum, La'lî'nin himmetini senden istiyorum.

4 *ʿAnādil vāṣıl-ı gül şeved lûṭfet ey gül-i Laʿlī*
Çi ez-vuṣlat neẖˇāhem ez-tū dārem himmet-i Laʿlī

5 *Sezāyī merḥamet şud çün Naẓīrā herkes ez-cāyī*
Merāmem ez-tū ẖˇāhem ez-tū ẖˇāhem himmet-i Laʿlī

51

Der-Vaṣf-ı Ḥażret-i Şeyẖ Rıfāʿī Ḳuddise sırruhu'l-ʿazīz[51]

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Cenāb-ı ḥażret-i Şeyẖ Rıfāʿī
Velīler içre buldı irtifāʿı

2 Zamānında velīler cümle andan
İderler idi kesb-i intifāʿı

3 Ṭarīḳına olanlar sālik anuñ
Bulur ġayrı fikirden inḳıtāʿı

4 Odur nūr eyleyen nārı cihānda
Ki tutdı ʿālemi nūrı şuʿāʿı

5 Naẓīrā her birinüñ bendesidür
Anuñ var her ṭarīḳa iṭṭılāʿı

52

Der-Sitāyiş-i ʿAzīzān-ı Celvetiyān
Keṯṯerahümu'llāhu meʿan fi'd-devrān[52]

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Ṭarīḳ-i Celvetīde cilve peydā
İdenlerdür cihān içre dilārā

2 Bir eyle yār ile aġyārı zīrā
Anuñ içün olurlar cümle aʿlā

3 Ḥaḳīḳat ḥāline vāḳıfdur anlar
Olardur maẓhar-ı elṭāf-ı Mevlā

4 Olaruñ ẕikri Ḥaḳḳı fikri Ḥaḳḳı
İderler Ḥaḳḳı dā'im ẕikri zīrā

[51] S: 20a ; İ'de yok
[52] S: 20a-20b ; İ'de yok

5 ʿUlūm-ı ẓāhir u bāṭında anlar
Rusūḫ aṣḥābıdur bī-şek Naẓīrā

53

Beyān-ı Ḥāl-i Evliyāu'llāh Keṡṡerahümu'llāhu teʿālā ve nefaʿnā bi-berakāti'n-nefāʿihihim

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Şübhe yokdur böyledür ḳavl-i celī
Gevher eyler ḫāki himmetle velī

2 Ṣūreti sīretle yeksān eylemek
Menzil-i aʿlānuñ oldı evveli

3 Ẓāhir-i dil-beste sālik bulamaz
Meh gibi evlā vü aʿlā menzili

4 Her ki ola taḫt-ı aḳdāma türāb
Sürme-i çeşm-i velidür hem ʿAli

5 Ẕerreyi gör kim nice eyler semāʿ
Şevḳ-ile olur vücūdı münceli̇

6 Ḥubb-ı ẕāta maẓhar olmışdur Naẓīr
Rūşenī vü Gülşenīyi göreli

54

Fenā Bezminde Cām Elde Sülūk Aṣḥābına Sāmi Cenāb-ı Ḫażret-i Şeyḫ Cemāleddīn-i ʿUşşāḳī

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Olaldan mürşid-i kāmil olup maʿşūḳı ʿuşşāḳuñ
Ki reh-i sālikān-ı ʿālem oldı cümle müştāḳı

2 Mesīḥ-āsā nice dil-mürdeler iḥyā idüp lûṭfı
Dem-i cān-baḫşı memlū eyledi bi'l-cümle āfāḳı

3 N'ola her bir mürīdi mürşid olur ise ʿālemde
Ki her birisi olmışdur anuñ şevḳiyle eşrāfı

4 Taḳayyüdden velī taḫlīṣ idüp ẕikr-i cemīl-ile
Naẓīr-i Gülşenī ʿuşşāḳ içinde buldı ıṭlāḳı

---

[53] S: 20b ; İ'de yok

[54] S: 20b ; İ'de yok

KASÎDELER
1

Bahāriye ve Ramażāniye Der-Ḫi̅n-i Vedāʿ-yı Ḫali̅l Paşa Ḫafaẓahu'llāhu teʿālā

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿAşḳ-ı cānān ile her kim cān virür
Cām-ı vaṣlı destine cānān virür

2 Mā-sivāya dā'imā meyl eyleyen
Hep dimāġa leẕẕet-i hicrān virür

3 Bu bahār eyyāmıdur ʿāriflere
Ẕevḳ ü şevḳi her dem ü her ān virür

4 Salṭanat ıẓhār idüp şāh-ı bahār
ʿĀleme lûṭfıyla ʿizz ü şān virür

5 Nāz-ile yirden çıkup sünbülleri
Zülf-i yāre ḥüsn-ile ruchān virür

6 Lāleler dāġ-ı derūnın keşf ile
Ḥāline ʿāşıḳların burhān virür

7 Ġoncalar başlar tebessüm itmege
Güllerin şāhı gül-i ḫandān virür

8 Ḫār ile gördükde bülbül gülleri
Nālelerle gülşene ṭūfān virür

9 Dāne döker yāsemen dāmın kurup
Ṭabʿ-ı ḫūbān ṣaydına reyḥan virür

10 Çün benefşe cümlenüñ miski̅nidür
Kūşelerde būyını pinhān virür

11 Di̅de-bānı gülşenüñ nergis olup
Ol neẓāret ḥükmüni ḥayrān virür

12 Ṭūġ-ı şāhi̅ler ʿalemler refʿ idüp
Leşker-i ezhāra ʿizz ü şān virür

13 Açılur zerri̅n-ḳadeḥler şevḳ ile
Ehl-i bezme sāġar-ı raḫşān virür

14 Böyle hengām-ı ṣafā içre Naẓi̅r
Raḫş-ı ṭabʿa cünbüş ü meydān virür

[1] S: 20b-21a ; İ'de yok

15 Bir vezīr ibn-i vezīri vaṣf ile
ʿĀlem içre ẕātına ʿünvān virür

16 Ol semiy-yi cedd-i faḫr-i ʿālemin
Sanmañuz kim mis̱lini devrān virür

17 Ḥüsn-i ṣūret ḥüsn-i sīret neşʼesin
Ne bezr-i Cemher ü ne Lokmān virür

18 Ḫātemī cevriyle kem-nām eyleyüp
Bermekīler görse lûṭfın cān virür

19 Kāmilān-ı dehre ʿilm ü fażl ile
Nuṭḳı ḥükm-i ṭıfl-i ebced-ḫˇān virür

20 ʿAdl ü dādıyla cihānuñ derdine
Ḥüsn-i tedbīri ile dermān virür

21 Şerʿ-i pāke virdigi şānı anuñ
Ne bir Āṣāf u ne bir sulṭān virür

22 Āsumān-ı devletin bir māhıdur
ʿĀleme şevḳ-i meh-i tābān virür

23 Cümlenüñ meʼmūli oldur ʿan ḳarīb
ʿĀleme ol lûṭf ile fermān virür

24 Aña her vaḳti mübarek eyleyüp
Ẕevḳ ü şevḳ ü ḫāṭırı Mennān virür

25 Rūz-ı rūze bir dem-i ferḫundedür
Rūze-dārāna Ḫudā iḥsān virür

26 Kenz-i lûṭf-ı Kibriyā olur küşād
ʿĀleme iḥsān-ı bī-pāyān virür

27 Evveli raḥmetdür anuñ şübhesiz
Cümleye ol raḥmeti Raḥmān virür

28 Maġfiretdür evsaṭı anuñ içün
Her güzeşte cürme Ḥaḳ ġufrān virür

29 ʿItḳ-ı nīrān oldıġı-çün āḫiri
Ḥażret-i faḫr-i rusül burhān virür

30 Ol Resūl-i muḥterem bā-lûṭf-ı Ḥaḳ
Ümmetin ider şefāʿat şān virür

31 Böyle şehrin ḥürmeti memdūḥımuñ
Her merām u maḳṣadın Yezdān virür

32 ʿĀleme mebẕūl idüp niʿmetleri
Cümleye lûṭf-ı H̱udā yeksān virür

33 Ehl-i keyfin keyfini gerçi alur
Yirine ammā neşāṭ-ı cān virür

34 Baʿżı yer tenhāca keyfini yine
Mescid içre bir ʿaceb cevlān virür

35 Āḫir encāmı gelür sulṭān-ı ʿīd
ʿĀleme ol cāme-i elvān virür

36 ʿĀşıḳa būs u kenāre ruḫṣatı
Şübhe yokdur eks̱eri ḫūbān virür

37 Ḳāf-ı istiġnāya şāh olan daḫī
Lûṭf-ile bālīn-nāza yan virür

38 Būse-gāh eyler o demde dāmenin
ʿĀşıḳāna iẕn-i būs ol ān virür

39 Çün vedāʿuñ vaḳtidür eyle vedāʿ
Vefret-i naẓmuñ saña noḳṣān virür

40 Durma dāmen būs ile eyle duʿā
Lûṭfı Ḥaḳ bī-ḥad ü bī-pāyān virür

41 ʿÖmrüñ oldukca duʿā-yı devletin
İdegör maṭlūbı ol āsān virür

42 Yār ola her dem ṣafā-yı ḫāṭırı
Şevḳ-i ḫāṭır şevket-i şāhān virür

43 Ol kerīmü'ş-şāna lûṭfıyla H̱udā
Pādişeh-āsā ʿuluvv-i şān virür

2

Ḳaṣīde Berā-yı Dāmād İbrāhīm Paşa

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 H̱āme kim evṣāf-ı ṣadr-aʿẓamı taḥrīr ider
Her ṣarīrin ʿandelīb-i gülşen-i tāʿbīr ider

2 Gūş idenler ṣad-pesend ile iderler midḥatin
Bu leṭāfetle süḫan erbābını tenvīr ider

[2] S: 22b-23a ; İ'de yok

3 Ḥażret-i Dāmād-ı şāh-ı ʿālem-ārā kim anuñ
Vaṣf-ı cūd u re'fetin cümle civān u pīr ider

4 Mesned-ārā-yı ṣādāret ol vezīr-i muḥterem
Kār-ı dīn ü memleketde aḥsen-i tedbīr ider

5 Hep umūr-ı muʿẓamāt-ı memleket destindedür
Aña şāh-ı maʿdelet-güster daḫī tevḳīr ider

6 Ol şeh-i ʿādil ki ẓıll-i Ḥaḳ vücūd-ı nāzenīn
Lûṭf-ile bezm-i cihānı cümleten tesḫīr ider

7 Cān u baş ile anuñ cümle selāṭīn ü mülūk
Sürʿat ile hiẕmetinde dāmenin teşmīr ider

8 Ḫāk-pāyı girse ger bād-ı ṣabānuñ destine
Zer-feşān olur cihāna anı ol iksīr ider

9 Şād ider ezhārı teşrīf eyler ise gülşene
Serv istiḳbāl idüp güller daḫī tebḥīr ider

10 Yeksere müstaġraḳ-ı lûṭfı olup ʿālem anuñ
Eyyeda'llāhu duʿāsın cümleten teks̱īr ider

11 Şevḳ-ile kār-ı taġazzülde ḳalem raḳṣ eyleyüp
Vaṣf-ı ḫurşīd-i cemāliyle dili tenvīr ider

12 Her nerem kim vaṣf-ı rūyın kilk-i ter tasṭīr ider
Bir gül-i ṣad-bergi ol dem ḫāṭıra taṣvīr ider

13 Tercemānumdur benüm gülşende gūyā ʿandelīb
Dāsitān-ı ʿaşḳumı sulṭānuma taḳrīr ider

14 Dest-i dırāz itsem eger küstāḫ ʿaddeyle beni
Ġamze vü çīn-i cebīni der ʿaḳeb taʿẕīr ider

15 Āfitābum evc-i rifʿatden idelden sen ṭulūʿ
Ẕerreler mānend-i ḫurşīd ʿālemi tenvīr ider

16 Ḥüsn-i şehr-āşūb-ile Leylāları Mecnūn idüp
Zülfinüñ her tārını bir ʿāşıḳa zincīr ider

17 Māh-pārem ʿaşḳını saklar Naẓīrā cān gibi
Nāle vü feryādı ammā neylesün teşhīr ider

18 Āṣaf-ı dānā vezīr-i bāhiru'l-iclāl kim
Midḥat u evṣāfını ʿālem anuñ tevfīr ider

19 Ber-ṭarāf oldı cihāndan fitne devrüñde senüñ
Ġamze-i ḫūbān daḫī evżāʿını taġyīr ider

20 Ḫavf-ı tīġ-i ḳahrı sebbābı perīşān eyledi
Çār-yārı şimdi Îrān illeri tevḳīr ider

21 Bermekī vü Ḫātemi kem-nām idüp lûṭfı ile
Şimdi baḥs̱-i cūd iden ol anı tez̠kīr ider

22 Dest-i miʿmār-ı mühendis-kār.............*
Çok yıkılmış derd-mendin ḫāṭırın taʿmīr ider

23 Der-i üftāde be-ḫāḳ-ı ıżṭırābum ben daḫī
Raġbet eylerseñ eger ḳadrüm felek iksīr ider

24 Sālik-i rāh-ı ḳażā itmiş idi ḥükm-i ḳażā
Şimdi manṣıb ḳaydı ġāyet bendeñi tekdīr ider

25 Devrī-i dār u diyār ümīd-i manṣıbla beni
Āṣafā raḥm eylemezseñ ʿāleme teşhīr ider

26 Maẓhar-ı lûṭfuñ olup ʿālem duʿā eyler saña
Şübhesiz maḳbūl olur ḫayr-duʿā te's̱īr ider

27 Sen melek-ḫaṣlet vezīr-i kārvānuñ dā'imā
Her umūr-ı müşkilin ḫayr ile Ḥaḳ taḳdīr ider

28 Her ne deñlü müşkil olsa her umūruñ ru'yeti
Saña lûṭf ile Ḫudā-yı z̠ü'l-minen teysīr ider

29 Zīver-i dest-i tażarruʿ eyleyüp her dem Naẓīr
Bu duʿā ile seni şām u seḥer tez̠kīr ider

30 Ola yā Rabbi ebed peyvend-i ṭınnāb-rūyını
Ḫˇān-ı elṭāfı anuñ zīrā cihānı tesyīr ider

3

Dīger Ḳaṣide-i Müşārun İleyh Ḫāṭır-ı Feyżī

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ey vezīr-i muḥterem ey Āṣaf-ı ʿālī-cenāb
Vaṣf-ı cūd u re'fetin eyler cihānda şeyḫ-i şāb

2 Bermekī vü Ḫātemī kem-nām idüp cūduñ senüñ
Medḥ-i z̠ātuñda anuñ-çün eyledi ḫāmem şitāb

---

* 22a: Metin okunamamıştır.

[3] S: 23a-23b ; İ'de yok

3 Lûṭf ile bir rütbe maʿmūr eyledüñ kim ʿālemi
Ḥāliyā rū-yı cihānda kalmadı cā-yı ḫarāb

4 Lāyıḥ oldı ḫāṭıra eẕkār u evṣāfuñ senüñ
Dergeh-i lûṭfına eylerken ümīd-i intisāb

5 İḳtidārum yok iken bir tāze mażmūna benüm
Lûṭf-ı ṭabʿ u dār-ı Ḥaḳdan oldı ḫāmem feyż-yāb

6 Ḥażret-i Dāmād İbrāhīm Paşa kim odur
ʿĀlem-ārā vü kerem-perver saʿādet-iktisāb

7 Vaṣfuñı taḥrīr iderken feyż-i riḳḳat ü şevḳle
Bir ġazel ṭarḥ eyledi bu ḫāme-i ḥāżır-cevāb

8 Eyledi kenz-i maʿānī baña şimdi fetḥ-i bāb
Vaṣfınuñ gevherlerin aḫẕ itdi ḫāṭır bī-ḥisāb

9 Eyledüm bir ḥūb vaṣfıyla müzeyyen ben daḫī
Tā ola şāyeste-i ṣıhr-i şeh-i ʿālī-cenāb

10 Eyleyem vaṣfın o ḥūb-ı dil-pesendin öyle kim
Ṣadr-aʿzam tā ola vaṣfıyla anuñ teşye-yāb

11 Gül-beden sīmīn-zeḳan pür-ḫāl bir maḥbūb kim
Rūyını görse eger güller ider andan ḥicāb

12 Servi nāz-ile salındırmaz ḫırām-ı nāzüki
Görmemişler mis̱lini ʿālemde anuñ şeyḫ u şāb

13 Zülfinüñ meftūnıdur sünbül perīşān-ḫāletdür
ʿĀşıḳ olmış bülbül-i şeydā görünce bī-nikāb

14 Böyle vaṣfumdan murādum şu pāk elfāẓumı
Lāyıḳ-ı dergāh-ı lûṭfuñ itmedür bī-irtiyāb

15 Zīb-i dīvāne şehen-şāh eyleye Mevlā seni
Tā ḳıyāmet mesned-i ʿālīde eyle kām-yāb

16 Düşmenüñ maḳhūr idüp dūr-dīdem eyleye
Dostānı dergeh-i lûṭfuñdan ide behre-yāb

17 Feyżī-i bī-çāre bir kemter ġulāmuñdur senüñ
Aña lûṭf it ey vezīr-i dāver-i ʿālī-cenāb

18 Edrine şehrinden ʿazm itdi yüzin sürmek içün
Āsitānuñ ḫākine ey maẓhar-ı lûṭf u ṣavāb

4

Berā-yı Teẕkireci-i Ṣadr-ı Rūm Kara Tekur-zāde

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ey müheymin münteḫab-ı nüsḫa-i pāk-iḳbāl
Sırra lāyıḳ olasız vāṣıl-ı her cāh-ı kemāl

2 Sizsiz olsa mesnedinüñ lûṭfla vālā-şānı
Size teşbīh olınur Teẕkireci emr-i muḥāl

3 Ḥüsn-i ḫulḳ ile edāñuz göricek ehl-i ḳażā
Ṣıdḳ-ile ḫayr-duʿālarda olurlar derḥāl

4 Gül-i ḫulḳuñızı şemm eyler ise bir maġdūr
Görmez ʿālemde dimāġ-ı hevesi bū-yı kelāl

5 Ḥażret-i Vālid Efendi o fežāyil-pīşe
ʿİlm ü fażl ile odur şimdi cihānda hem-ḥāl

6 Olsa lāyıḳ mı degil sellemahu'llāhu ḳarīn
İbn-i ʿubbād ide mi anuñ ile baḥs̱ ü cidāl

7 Ṣadr-ı Rūma vireli ẕātı şeref lûṭfı ile
Gösterür cümle ḳażā ehline iḥsānı cemāl

8 Birbirine idemez kimse taḳaddüm zīrā
Refʿ ider ʿAmrı eger Zeydi geçerse fi'l-ḥāl

9 Ki olurlar ise vaḳtiyle müsāvī anlar
İder ol dem daḫī taḥrīk ile güftār u maḳāl

10 Müsteḥaḳḳını bilüp lûṭf-ile mesrūr eyler
Ya nice vaṣf ile medḥ itmeye aṣḥāb-ı ḫayāl

11 Ol melek-ḫaṣlet-ile sizi cihānda dā'im
Eyleye maẓhar-ı her lûṭfı Ḫudā-yı müteʿāl

12 Hele dīvānda olan ʿadl-ile dādını anuñ
Kimse inkār idemez itse iderler pā-māl

13 Degilüm sezā-yı vaṣf itmege ḳādir ammā
Giceler ḫayr-duʿā terki baña oldı muḥāl

14 Maẓhar-ı lûṭfuñız olmaġla Naẓīrā-yı ġarīb
Lāl iken ḥasret ü hicrān ile ol ehl-i melāl

---

[4] S(der): 22b-23a ; İ'de yok

15 Başladı vaṣfa sizi lûṭfı görüp kes̱ret ile
Kalmadı dilde sū-yı fikri anuñ z̠erre-mis̱āl

16 Ġayrı bilmem sizi lûṭfı ile Mevlā dā’im
Maẓhar-ı z̠evḳ-i derūn eyleye der-her aḥvāl

17 ʿÖmr ü devletle vāris̱-i dehre ʿizzetler eyle
Enbiyā ḥürmetine ḥażret-i Ḥaḳ Celle Celāl

5

Ġazel-i Müzeyyel bā-Vaṣf-ı Tez̠kire-i S̱ānī es-Seyyid ʿAli Efendi Raḥimehu’llāhu teʿālā

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Rūyuñ küşāde bir gül-i raʿnā degil midür
Laʿl-i lebüñ de ġonca-i zībā degil midür

2 Sünbül midür benefşe midür kākülüñ senüñ
Şeb-bū degil mi ʿanber-sārā degil midür

3 Dendān-ı yārı vaṣfa münāsib olan kelām
Gevher degil midür lü’lü’-i lālā degil midür

4 Vaṣf-ı cemīlüñ itmede bī-çāre dil meger
Sen şāh-ı ḥüsne ʿāşıḳ-ı şeydā degil midür

5 Yaʿni Cenāb-ı Tez̠kire-i s̱ānī kim anuñ
Z̠āt-ı şerīfi nüsḫa-i kübrā degil midür

6 ʿÜnvān-ı ʿarż-ı ḥālde buyuruldısı anuñ
Bāġ-ı merāma bir gül-i zībā degil midür

7 Erkān-ı devlet içre naẓīr ü şebīhi yok
Ḥilm ü edeble cümleden aʿlā degil midür

8 Seyyid ʿAli Efendi o z̠āt-ı laṭīf ile
Baḥr-i lûṭufda bir dür-i yektā degil midür

9 Ehl-i niyāza ʿarż-ı ḥuṣūl-i merām içün
Dergāh-ı lûṭfı melce’ ü me’vā degil midür

10 İden duʿā-yı devletini dā’imā anuñ
Defterde yok mı biri Naẓīrā degil midür

---

[5] S: 23b-24a ; İ’de yok

6

Berā-yı Paşmaḳcı-zāde Seyyid Abdu'llāh Efendi

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Cenāb-ı Seyyid ʿAbdu'llāh Efendi yümn-i devletle
Müşerref kıldı yine ṣadr-ı Rūmı ʿizz ü rifʿatle

2 H̱uceste-maḳdemiyle şād olup ʿālem duʿā itdi
Muvaffaḳ eyle yā Rabbi anı ʿadl ü ʿadāletle

3 Siyādet bāġınuñ gül-ġoncasıdur diseler lāyıḳ
Ziyāret eyleyenler bu emāretle ʿalāmetle

4 Letāfet gül-sitānında açılmış tāze bir güldür
ʿİẕārın seyr idenler bu leṭāfetle ṭarāvetle

5 Şerīf-i maʿdelet-güster nesīb-i maʿrifet-pīrā
ʿAdīmü'l-mis̱l ü bī-hemtā ferāsetle ẕekāvetle

6 Devām-ı devleti sermāye-i aṣḥāb-ı istiḥḳāḳ
Olınsa vaṣfı lāyıḳdur feṣāḥatle belāġatle

7 Bir ednā himmetiyle derd-mendānı ider mesrūr
Cihānda şöhreti zīrā ki cevdetle seẖāvetle

8 Şefīʿ-i müẕnibīn-i rūz-ı maḥşer ceddidür anuñ
Var bī-emānına yüz sür meveddetle muḥabbetle

9 Seni mesrūr ider ġam çekme ol kān-ı mürüvvetdür
Aña ʿarż eyle her ḥālin ẓarāfetle nezāketle

10 Düşürdi çün seni dām-ı ḳażāya sābıḳ-ı taḳdīr
H̱alāṣ eyler elem çekme ḥimāyetle ʿināyetle

11 Naẓīrā bendeñi lûṭf ile mesrūr eyle sulṭānum
Olur maṭlūbuna nāil bir īmā vü işāretle

12 Nis̱ār-ı ẖāk-i pāyüñ olmaġa şāyeste medḥi yok
Duʿā-yı devletüñ eyler ẖulūṣ ile ṣadāḳatle

13 Muṣaffā eyleyüp mir'āt-ı ḳalbüñ ḥażret-i Mevlā
Ġubār-ı ġamdan āsūde ide ḥıfẓ u ṣarāsetle

14 Seni evlād ü etbāʿuñla mesrūr eyleyüp Bārī
Ṣafā-yı ẖāṭır iḥsān eyleye ṣıḥḥat selāmetle

---

[6] S: 24a-24b ; İ'de yok

7

Ḳasīde li-Ḫalīl Paşa

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ṣüver-i medḥ-ile kilk-i ressām
Ola memdūh-ı heme ehl-i kirām

2 Ki odur ʿālim-i ʿilm-i esrār
Hem odur rāsim-i her emr ü merām

3 Aña aḥrā ki ola her demde
Mādiḥ-i kāmil-i ehl-i ikrām

4 İsm-i memdūḥum olursa mes’ūl
Ol muʿammāda resmidür iʿlām

5 Resm-i mihr ü mehe olursa ṣüver
Dilde ḥāṣıl olur ol demde merām

6 Aʿdel-i ʿaṣr u kerem-kār-ı dehr
Aʿlem-i ʿilm-i uṣūl ü aḥkām

7 Ekmel-i ehl-i kemāl-i ümerā
Emlaḥ u ekrem-i āl-i ikrām

8 Hemm-i o emr-i sürūr-ı ʿālem
Ḥükm-i o ṣulḥ u ṣalāḥ u ārām

9 Aña her demde duʿā kārumdur
Ola dergāh-ı dilārāya müdām

10 Rām ola aña sürūr-ı ʿālem
Vāṣıl-ı kām olalar ehl-i merām

11 Sadr-ı aʿlāda ola her demde
Ol medār-ı himem-i küll-i kirām

12 Ṣaʿd-ı ṭāliʿle müdām ʿālemde
Her merām ola Naẓīrā aña rām

8

Ḳalemiyye

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿArż ider yāre merām-ı dili her dem ḫāme
Cümlesinde nice olmaya mükerrem ḫāme

---

[7] S: 24b ; İ’de yok

[8] S: 24b-25a ; İ’de yok

2 İstiḳāmetle bulup şöhret ü şān ʿālemde
Oldı ebkār-ı meżāmīn ile maḥrem ḫāme

3 Naẓm u nes̱riyle beyān eyledi her esrārı
Ṣuḥuf-ı dilde komadı noḳṭa mübhem ḫāme

4 ʿĀzim-i vādī-i nes̱r olsa feṣāḥatla ider
Naẓma geldükde belāġat ile mülhem ḫāme

5 Sāil-i lûṭfa virür gāhi cevāb-ı şāfī
Gāhi red ile olursa n'ola ebkem ḫāme

6 Her olur olmazı taḥrīr iden oldur zīrā
Oldı bā-lûṭf-ı Ḫudā cümleden aʿlem ḫāme

7 Öyle dānādur o kim cümle mesāliki bilür
Zāhid ü ṣūfīye anuñ içün elzem ḫāme

8 Ḫılḳati cümleden evvel idigi ẓāhirdür
Evveliyātı beyān itdi muḳaddem ḫāme

9 Bir Ḫabeş dilberidür lûṭf-ile muʿtād itmiş
Emdirür leblerini kātibe erḥam ḫāme

10 Girer ʿuşşāḳ eline gāhi olur nāle-günān
Ḥasret ü hecr-i dilārādan urur dem ḫāme

11 Ḫūn-ı ʿuşşāḳı gehī dökmegi muʿtād itmiş
Bir ḳasab-zāde-i ḫūn-rīz ile hem-dem ḫāme

12 Gāhi lûṭfıyla peyām-āver olur cānāndan
Olur ol dem dem-i ʿĪsī ile tev'em ḫāme

13 Gāhi ḫūr-ı felegi gāhi cefā-yı yārı
Gāh efsāne beyānı iledür hem ḫāme

14 Gāh zen-dostluk ider nāmeler eyler taḥrīr
Geh muḥābībe olur yār-ı mükerrem ḫāme

15 Ehl-i ṭabʿın eline girse Naẓīrā eyler
Ḫoş-edālarla aḥibbāsını ḫürrem ḫāme

16 Ḥażret-i Behcet Efendiyi daḫī yār itmiş
Naẓm u nes̱r ile virür şān aña her dem ḫāme

17 ʿÖmrini devletini ḥażret-i Ḥaḳ ide füzūn
Bu duʿā ile añar anı dem-ā-dem ḫāme

9

Ḳaṣīde-i Sünbül

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Yine bezm-i cihānı pür-letāfet eyledi sünbül
Bahār eyyāmına geldi delālet eyledi sünbül

2 Açıldı sergüzeştinden hezār efsāne naḳl itdi
Çemen eṭfāline veyden şikāyet eyledi sünbül

3 Livā-yı aşḳı ber-dūş eylemiş geldi çemen-zāra
Ḫurūc-ı cünd-i ezhāra işāret eyledi bülbül

4 Teḥāşī itmeyüp berd ü şitādan enf ü ḥaşmetle
O günde cemreler geldi cesāret eyledi sünbül

5 Konakcı oldı ezhāra anuñ-çün böyle sürʿatle
Gelüp ol çemen-zāra neẓāret eyledi sünbül

6 Riyāżet ehlidür perhīz ider bir derdi var anuñ
Anuñ-çün bir piyāz ile ḳanaʿat eyledi sünbül

7 Çemende mācerāsın naḳle āġāz eyleyüp ol
Ḥadīs-i zülf-i cānānı rivāyet eyledi sünbül

8 Meger bir iftirāya uġramış ḥāli perīşāndur
Ġarīb olmış serencāmın ḥikāyet eyledi sünbül

9 Müşābih ẓan ider kendin diyü elf-i dilārāya
Dimişler ehl-i gülşen kim ḳabāḥat eyledi sünbül

10 Kaçırmışlar anı rū-yı zemīne taḫt-ı ġabrādan
Bu güne ẓan ile zīrā sefāhat eyledi sünbül

12 Hele ṣabr eylesün bir bir çıkarlar yirden ardınca
Firār ile ḳıyās eyler nezāket eyledi sünbül

13 Ṣıġınsun dāmen-i gül-zāra yoḫsa çāresi yokdur
Büyük cürm eyleyüp ḥayli feżāḥat eyledi sünbül

14 Peşīmān oldı āḫir cürmine ol itdi istiġfār
ʿAceb rindāne vażʿ ile ẓarāfet eyledi sünbül

15 Bilüp ḥaddin muvaḳḳar oldı başlar üzre yer itdi
Anuñ-çün cümle ezhāra riyāset eyledi sünbül

16 Berāber vażʿ ider şimdi anı zülfi ile dildār
Muḳir olmaġla cürmine iṣābet eyledi sünbül

[9] S: 25a-25b ; İ’de yok

17 Olup zülfiyle hem-ser başka revnaḳ virdi *ve'l-ḥāṣıl*
Ruḫ-ı gül-gūn-ı yārı pür-ṭarāvet eyledi sünbül

18 Maʿārif ehlinüñ memdūḥıdur naẓm-ı Naẓīr-āsā
Cihānı yeksere seyr ü seyāḥat eyledi sünbül

19 O da bir Gülşenī dervīşidür devr oldı süḫandan
Velī çok cā-yı rūh-efzā ziyāret eyledi sünbül

20 Mey ü maḫbūb-ile bezm-i çemende çok ṣafā sürdi
Ḥaḳīḳat-bīn olup şimdi ferāġat eyledi sünbül

21 O şimdi cebhe-sā-yı dergeh-i faḫr-i risāletdür
Anuñ-çün böyle ıẓhār-ı melālet eyledi sünbül

22 Velī ol pādişāh-ı ʿālemīnüñ ümmetindendür
Anuñla kesb-i bū-yı pür-saʿādet eyledi sünbül

23 Bilür kim cürmine ḥadd ü ʿaded yok hem nihāyet yok
Ümīd-i lûṭf u iḥsān u şefāʿat eyledi sünbül

10

Der-Vaṣf-ı Bāġçe vü Ḳaṣr-ı Cenāb-ı Behcet Efendi

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Zihī gülşen-serā-yı dil-küşā ḳaṣr-ı feraḫ-zā kim
Naẓīr ü miṡlini görmiş degildür çeşmi dünyānuñ

2 Sinimmār-ı Ḫavernaḳ iʿtirāf-ı ʿacz ider görse
Bu ḳaṣr-ı dil-nişīnüñ ṭarḥ-ı memdūḥ ile erkānuñ

3 Feraḫ-zā dil-küşā raʿnā vü zībālıkda yok miṡli
O aʿlā selsebīl-i ḥavż-ı maṭbūʿ u şādurvānuñ

4 Mülūkāne müzeyyen hem müzehheb cümle eṭrāfı
Döker fevvāreler altūn suyunı ḥavżına anuñ

5 Hevā-yı cān-fezāsı dillere dā'im ṣafā-āver
Fedā olsun bu bāġa çār bāġı ehl-i dünyānuñ

6 Ḳalemle vaṣf olınmaz ḥāl ü şānı öyle aʿlā kim
Şukūfe-zārına ġıbta ider bāġ-ı İrem ānuñ

7 Küşād oldukca güller bülbüli nālān u zār eyler
O gūyā resm-i rūy u dil-firībi vech-i cānānuñ

[10] S: 26a-26b ; İ'de yok

8 İşitmiş vaṣfını lāle kulakdan ʿāşıḳı olmış
Anuñ-çün geldi ıẓhār eyledi ol dāġ-ı sūzānuñ

9 Benefşe boynın egmiş kūşelerde seyr ider miskīn
Perīşān bū-yı sünbül zülfi āsā ḥūb-ı ġarrānuñ

10 Ḳıyām üzre servler istiḳāmetle ḥużūrunda
Ḫırāmın seyr iderler gāhi reftār-ı dilārānuñ

11 Temāşāsında nergis göz diküp ḥayrānı olmışdur
Anı yavuz naẓardan ḥıfż ider elṭāfı Sübḥānuñ

12 Sürūruñ cāy-gāhı Behcetin olmış ḳarar-gāhı
Melekler reşk ider ḫulḳına ṣad-aḥsent o zīşānuñ

13 O süllem-pāyeler kim bāġ-zāruñ reh-güzārıdur
Kenārında küşāde yāsemen verd-i ḫandānuñ

14 Riyāḥını iderler bū-yı ḥoş-bū ile istiḳbāl
Ḫulūṣ ile temāşāya gelen züvvār-ı ẕī-şānuñ

15 Semiy-yi mefḫar-ı ʿālem Muḥammed ʿaşḳına yā Rab
Murādı üzre olsun devri dā'im çarḫ-ı devrānuñ

16 Kelāmı sükkerin aġzın sulandırur leṭāfetle
Tebessümle nigāhı şevḳ-baḫşı ehl-i ʿirfānuñ

17 Vücūdın ḥıfẓ idüp Bārī derūnın şād ide dā'im
Ṣafā-yı ḫāṭır ola ʿālem içre kārı hep anuñ

18 Anuñ dergāh-ı lûṭfı melce-i bāy u gedā olmış
Sevindür lûṭfuñ ile yā ilāhī derd-mendānuñ

19 Cemīʿan enbiyā vü evliyālar ḥürmeti yā Rab
ʿİnāyet-baḫşı ola cümle-i aʿlā vü ednānuñ

20 Naẓīrā derd-mend-i dergeh-i lûṭfuñ senüñ yā Rab
Duʿāsın müstecāb eyle senüñ bī-ḥaddür iḥsānuñ

11

Ḳaṣīde-i Mūmā İleyh Behcet Efendi Der-Tevcīh-i Rūz-nāme

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 O kim el aldı mürşidden ṭarīḳi ibtidāsında
Olur vāṣıl o bezm-i ünse āḫir intihāsında

2 Olur bu mümkinātuñ cümle aṣl u ferʿine vāḳıf
O dem her bir tecellīnüñ olur ẕevḳ ü ṣafāsında

[11] S: 26b-27a ; İ'de yok

3 Anuñ ṣūretle kalmaz çeşm-i bīnāsı taḥayyürde
Aña ẓāhir olur maʿnā meẓāhir māverāsında

4 Ḥicāb eyler o dem naḳş-ı sivāya iltifātından
Bilür kim cümle fānīdür ṣafā yokdur liḳāsında

5 Murādı üzre devrān dönse de ol iʿtibār itmez
Vefāsı yok bilür zīrā cihānuñ bī-vefāsında

6 Olur ḥāl ehli ol māżī vü müstaḳbel nedür bilmez
Kemāl üzre bulınur ḥażret-i Ḥaḳḳuñ rıżāsında

7 Refīʿü’ş-şān olup tevḥīd-i ẕātīye olur maẓhar
Naẓīr-āsā olur dā’im Ḫudāya ilticāsında

8 Ele aldukca ḫāme şād ider rūḥını vāṣṣāfuñ
Ġam-ı dehri ferāmūşa maḥal-dār her edāsında

9 Bi-ḥamdi’llāh bu gün āsūdedür āsīb-i devrāndan
Olup bir ḫanedān-ı devletin behcet-serāsında

10 O bir ṣāḥib-kerem vālā-himem ẕāt-ı mükerrem kim
Olur şermende evc-i Ḫātem anuñ her ʿaṭāsında

11 Degil mümkin edā-yı şükrin itmek lûṭfınuñ zīrā
Görilür her naẓarda meclisinde her edāsında

12 Cihān müştāḳ-ı dīdārı ziyāretle anı dā’im
Zemīn taḳbīl-i pāya muntaẓır reftār arasında

13 Anuñ re’y-i münīri şemʿ-i bezm-i dīn ü devletdür
Ḳamū pervāne güyā devr ider nūr u żiyāsında

14 Kemāl-i lûṭf-ı Maḥmūd Ḫān ile ol demde defter-dār
Maʿārif ehlini yazmış defātir ibtidāsında

15 Dem-ā-dem lûṭfına nāil olalar her biri tā kim
Olalar ṭūl-i ʿömr ü devleti ḫayr-duʿāsında

16 Şumūli var cihāna lûṭfınuñ ol ẕāt-ı ẕī-şānuñ
Olur erkān-ı devlet dā’imā vaṣf u s̱enāsında

17 Bilüp ol şāh-ı ʿādil ol debīr-i kāmilin mis̱li
Bulunmaz cüst ü cūlarla cihānuñ bī-beḳāsında

18 Hemān rūz-nāmeye bir ʿizzet ü şān virme ḳaṣdıyla
Aña ilbās-ı ḳaftān eyledi erkān arasında

19 Yāḫud te’s̱īr-i ḥüsn-i ḫulḳı içün ehl-i dīvāna
Vesīle itdi ẕātın kendü ṭabʿı müḳteżāsında

20 Murādı cümleyi te’dīb içün göstermedür ẕātın
Netīce olmak üzre ʿizz ü cāhı iʿtilāsında

21 Olur rūz-nāme ḳalemi çün hemān rūz ol işāretdür
Muʿammā-gūne tefhīm-i lûṭf var māverāsında

22 Ḫudā ʿömrin ziyāde ʿizzet ü şānın medīd itsün
Ṣafā-yı ḫātır olsun hem-demi ṣubḥ u mesāsında

23 O nūr-ı çeşm-i dīn ü devleti mesrūr ide Bārī
ʿAṭā-baḫş ola dünyāya olup ṣadrın ʿalāsında

24 Ola tevfīḳ-i Bārī yārı her dem şād ola göñli
Feraḥ-yābī-i devletle ola ẕevḳ ü ṣafāsında

25 Duʿā-gūyān görüp dil-şād u ḫürrem dā’imā anı
Ṣafā-yāb olmaduk bir kalmaya bāy u gedāsında

26 Naẓīrā sāye-i lûṭfında dā’im ola āsūde
Olup her dem ṣafā-yı ḫāṭıra ḫayr-duʿāsında

12

Ḳaṣīde-i Bahāriyye Berā-yı Muḥāfıẓ-ı Vidin Muḥsin-zāde Muḥammed Paşa

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Yine ey bülbülān-ı bāġ-ı ʿālem müjdeler ḥālā
İrüp nev-rūz-ı sulṭānī açıldı dīde-i dünyā

2 Bahār eyyāmı şevḳiyle şuḳūfe taḫt-ı ġabrādan
Yeşīl cāmeyle yüz gösterdiler ol ẕevḳ-ile ḥālā

3 Benefşe boynın egmiş ʿābidāne geldi seyrine
İdüp bū-yı laṭīfiyle meşām-ı gülşeni būyā

4 Perīşān oldı sünbüller bahārın ẕevḳ ü şevḳiyle
ʿİẕār-ı yāre sarkındılık itmek maṭlabı zīrā

5 Ḥadīs̱-i zülf-i cānānı rivāyet itmege āġāz
İdüp bū-yı laṭīfin neşr ile ʿāriflere īmā

6 Ẓuhūra geldi gerçi her şukūfe bāġ-ı ʿālemde
Ruḫ-ı dāġ-ı derūnın lāle ıẓhār itmedi ammā

7 Olur revnaḳ-fezā-yı bāġ-ı ʿālem ʿāḳibet olda
Kemāl-i ṣunʿ-ı Ḥaḳḳı ẓāhir eyler ḫūb u müstes̱nā

[12] S: 27b-28a ; İ’de yok

8 Yeşil aṭlaslı cāmeyle gelür gül-goncalar şimdi
İder ezhār-ı bāġı ḥayret-i ḥüsni ile şeydā

9 Ya ḫandān oldıġı dem neylesün bī-çāre bülbüller
Fiġān u nāleyi itmez mi anlar āsumān-peymā

10 O ḥayret ile nergis çeşm-i şehlā ile olmaz mı
Kemāl-i ḥayretinden mest ü lā yaʿḳıl olup rüsvā

11 Şarāb-ı kevs̱er-i ʿaşḳı meger zerrīn-ḳadeḥ bir bir
Sunup defʿ-i ḫumār-ı ġaflet ile eyleyüp irvā

12 Ne ḫāmūş oldın ey dil gel açıl güllerini sen de
Bu dem bir dem ki lûṭfı saña ıẓhār eyledi Mevlā

13 Bu demde bir vezīr ibnidür Vidin sāye-i lûṭfı
Seni mesrūr idüp eyler kemāl-i lûṭf-ile aġnā

14 O Muḥsin-zādedür iḥsānı şāmil cümleye anuñ
Vücūd-ı maʿdelet-ālūdını ḥıfẓ eyleye Mevlā

15 Bahāriyye ḳaṣīdeyle idüp tebrīk-i nev-rūzı
Ġazel-pervāz-ı vaṣfı ol budur ʿādet olan ḥālā

16 Terennüm-sāz olup nev-naġmeler ḫāme-i gūyā
İder her bir ṣaririn ʿandelib-i gülşen-i maʿnā

17 Ne gülşen gülleri mażmūn-ı pāk-ı şevḳ-baḫşādur
Neşāṭ-efzā-yı ṭabʿ-ı ehl-i dāniş her biri zīrā

18 Kiyāhī nüktelerdür ḥüsn-i taʿbīr oldı elfāẓı
Ḥurūf oldı aña sünbül benefşe lāle-i ḥamrā

19 O gülşende göñüldür ʿandelīb ammā anuñ kanı
Naġam-perdāz-ı evṣāf-ı vezīr-i maʿdelet pīrā

20 ʿAdalet ile mümtāz-ı cihān elṭāf u iḥsānda
Kemāl-i ḥüsn-i ḫulḳ ile odur ʿālemde bī-hemtā

21 Ṣadā-yı ʿadli āsūde idüp eṭrāf u eknāfı
Şerīʿat ḥükmin icrāda şebīh olmaz aña ciddā

22 Gelenler sāyesine lûṭf u iḥsānın görüp dā'im
Duʿā-yı devletin evrād ider ṣubḥ u mesā zīrā

23 Cihānda intiḳāmın aldırur maẓlūma ẓālimden
Resūl-i ekremin şerʿ-i şerīfin eyleyüp icrā

24 Leṭāfet ʿāleme sanma bahārın müḳteżāsıdur
Anuñ fikr-i ṣaḥīḥidür cihānı eyleyen iḥyā

25 Vücūdı ʿālemüñ naḳd-i ḥayātı olsa lāyıḳdur
Leṭafet-rīz olan her nüktesi ḥayret-reh-i dünyā

26 Ḥużūruna gelen Zeyd ile ʿAmr u Bekr ile Bişrüñ
Ḥuṣūmātını refʿ eyler olup bir lûṭf ile gūyā

27 Yed-i vālāsına vābeste olsaydı cihān anuñ
ʿAsā-yı kilki aʿdād defʿine olurdı ejderhā

28 Ne deñlü vaṣf idersen ẕātını olmaz yine vāfī
Ko taṣdīʿi Naẓīrā kim duʿā hengāmıdur ḥālā

29 Semīy-yi mefḫar-i ʿālem Muḥammed nām ile yā Rab
Anuñ ẕātını ḥıfẓ eyle bi-ḥaḳḳ-ı süre-i ṭāhā

30 Nesim-i himmet-i sāḥib-dilān-ı dehr ile yā Rab
Sipihr-i devletin māhı ola ol mekremet-pīrā

31 O nūr-ı ʿayn-ı dīn ü devleti lûṭfuñ ile yā Rab
Sürūr-ı ḫātıra maẓhar idüp eyle cihān-ārā

32 Cihānda ʿizzet ü devlet ile ʿömri ziyād olsun
Vücūdıyla şeref-yāb ola yā Rab mesned-i aʿlā

13

Berā-yı Müşārun İleyh Muhammed Paşa ʿİnde Ḳatʿ-ı ʿUrūḳ-ı Eşḳiyā-yı Eṭrāf

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ey zamānuñ Berḫiyā-ḫaṣlet ʿadālet-güsteri
Pādişāh-ı esbaḳuñ dāmād-ı ʿālī-gevheri

2 Muḳteżā-yı şerʿi mir'āt-ı żamīrüñ gösterüp
Dest-i ʿadlüñ çekdi tīġ-i şerʿ-i pāk-i enveri

3 Cān virürler ṣıdḳa ḫavfuñ ile cümle eşḳiyā
Çünkü ʿuryān gördiler şemşīr-i ḳahr-ı serveri

4 İşidüp ḳaṭʿ-ı ʿurūḳ-ı eşḳiyāya ʿazmüñi
Sedd-i Ye'cūci geçerler sürʿat ile her biri

5 Şerʿ-ile āvīzegānı her gören idüp duʿā
Birbirine didiler mesrūr olup ins ü peri

[13] S: 28a-28b ; İ'de yok

6 Ḥamdüli’llāh şevḳ ile ʿazm-i ticāret idelüm
Emn ü rāḥat oldı ebnā-yı sebīlin rehberi

7 Vir ḫaber maʿnāda ehlu’llāh olanlar didiler
Bir ġazā itdi ki ḫoşnūd eyledi peygamberi

8 Būse-dār gül-berg-i dāmānın Naẓīr eyle duʿā
Çün veliy-yi niʿmetüñ itdi ġazā-yı ekberi

14

Ḳaṣīde-i Ramażāniye Berā-yı Müşārun İleyh Muḥammed Paşa

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥamdüli’llāh ki yine lûṭf-ı Ḫudāvend-i kerīm
Māh-ı rūzeyle niʿam bezlini kıldı tāʿmīm

2 Oldı ḫayr-āb-ı zeheb ġurre-i māh-ı ramażān
Cū-yı ġufrān akıdup lûṭfını eyler tetmīm

3 Ġurresi şāhid-i ġufrānın olup ebrūsı
ʿAfvı īmā ile mücrimlere eyler tefhīm

4 Ramażān ayı gibi ola münevver tā kim
Cümlenüñ ḳalbi olup maẓhar-ı elṭāf-ı ʿamīm

5 Rāsıdur raḥmete dāl u n’ola mīmi olsa
Bāis̱-i merḥamet-i ḥażret-i Raḥmān u Raḥīm

6 Göz açup żādı daḫī maġfirete nāẓırdur
Vasaṭı oldı anuñ-çün ki odur lûṭf-ı ʿaẓīm

7 Ḳalem-i feyż-i Ḫudā āḫirine yazmışdur
Nūn-ı ġufrānı ola ṣāime ġāyet tekrīm

8 Raḥmet ü maġfiret ü ʿıtḳı daḫī şāmildür
Ḥażret-i faḫr-i rusül eyledi anı taḳsīm

9 Evveli raḥmet olup evsaṭı ġufrān oldı
ʿItḳ-ı nīrāna sebep āḫiri eyle taʿẓīm

10 Oldı Ḳur’ān-ı Kerīm daḫī ol vaḳt nuzûl
Rūze-dārān ider himmet-i tilāvet taʿlīm

11 Sed çekildi yine Ye’cūc-i maʿaṣīye bu dem
Bā-ḫulūṣ ile ide ṣavtını herkes tetmīm

[14] 28b-29a ; İ’de yok

12 Leyle-i ḳadri şeref-baḫş-ı cihān olmışdur
Ṣāimān tā ki duʿāsın eyler ol dem taḳdīm

13 Red olınmaz ol gice her ki duʿā eyler ise
Eylemiş anı beyān ḥażret-i Ḳur'ān-ı Ḳadīm

14 Ol kadar buldı ḳanādīl ile ʿālem revnaḳ
Giceler gündüz olup buldı şeref ehl-i naʿīm

15 Ġālib olursa nehārı n'ola leyline anuñ
Ehl-i ṭāʿatın olur ʿömri ziyāde vü selīm

16 Rūzı şeb olsa n'ola cümle-i ehl-i keyfüñ
Kūy-ı ḫurşīdi ġıdā etmegi eyler taşmīm

17 Kimi kāġıd uçurur kūşe-i tenhāda velī
Važʿ-ı ṣāimle mesācidde olur yine muḳīm

18 Kāġıda sardı ġıdāsın daḫī neyler bilmem
Fikr-i keyf ile olup kārı perīşān u saḳīm
19 Kimi taḫmīse gider rāyiḥa-i kahve içün
Tā meşāmına ide bād-ı feraḥ neşr-i şemīm

20 Ehl-i dil ise ṣafā-yāb olur ʿālem içre
Fikri Ḥaḳ ẕikri Resūli ile Ḳur'ān-ı Kerīm

21 Nice şād olmayalar maẓhar-ı lûṭf-ı Ḥaḳdur
Her biri şevḳ-ile taḳdīr-i Ḫudāya teslīm

22 Vaṣf olınmaz hele bu şehr-i laṭīfin lûṭfı
Ki odur bāʿiṡ-i her lûṭf-ı Ḫudāvend-i ḥakīm

23 ʿĀlemi meşʿal-i māhıyla münevver eyler
Tā terāvīḥe çıka Āsaf-ı dānā-yı ʿalīm

24 O veliyyü'n-niʿamuñ vaṣfın idüp eyle ṡenā
Tā ki evṣāfına lāyıḳ ola budur naẓīm

25 Devlete virdi şeref ʿadl-ile nām u şānı
Ki odur ṣıhr-ı şeh-i pādişeh-i heft-iḳlīm

26 Ezelī Muḥsin anuñ vaṣf-ı laṭīfi zīrā
Lûṭf u iḥsānı ider ehline her dem taḳsīm

27 İftiḫār-ı vüzerā revnaḳ-ı şān-ı devlet
ʿAdl-ile şöhretiyān nāmın ider ṭayy u ʿadīm

28 Ḥāmi-i şerʿ-i şerīf oldıġınuñ āṡārı
Buldı vaḳtinde şerʿ-i re'yi ile şān-ı ʿaẓīm

29 Lezzet-i nuṭḳına sükkerüñle endāz-ı neşāṭ
Lehçe-i pākine dil-teşne zülāl-i tesnīm

30 ʿArşa taḥrīr olınup ʿadl-i Muhammed Paşa
Ṣadr-ı ʿulyāda ola ʿizz ü saʿādetle muḳīm

31 Nice ems̱āli ile ẕātı şeref-yāb olsun
Ẕātı āsīb-i dehrden ola yā Rabbi selīm

32 Ḫatm-i tervīḥe idüp eyle duʿāsını Naẓīr
Ki ola maẓhar-ı her lûṭf-ı Ḫudāvend-i Kerīm

15

Ḳaṣīde li-Müşārun İleyh ʿİnde Vuṣūl-i Maḥrūse-i Dāru'l-Mücāhidīn-i Vidin

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Gel ey ḫāme yine ḥālüñi eyle imlā
Çü vatandan seni dūr eyledi taḳdīr-i Ḫudā

2 Getirüp dār-ı cihān devrine lûṭfı ile
Ki ide saña murād-ı dilüñi cümle ʿaṭā

3 Geldüñ o şehr-i laṭīfe ki ahālīsi anuñ
Hep mücāhidler olup işleridür emr-i Ḫudā

4 Merḥabālar didiler cümle feraḥlarla o dem
Ki senüñ baḫtına söz yok ki Cenāb-ı Mevlā

5 Bir vezīr ibn-i vezīri bize itdi iḥsān
Sāye-dār oldı bu ser-ḥadd-i laṭīfe ḥālā

6 Nice vaṣfın eyleyem mis̱li bulunmaz anuñ
Bu cihān içre odur aʿdel-i cümle vüzerā

7 ʿİzz ü şān ile görüp ẕātını cümle ol dem
Secde-i şükre varup eylediler ḫayr-duʿā

8 Didiler birbirine müjde ki ḥālā geldi
Lûṭf u iḥsān u kerem ile Muḥammed Paşa

9 Ḥüsn-i ḫulḳı ile mümtāz-ı cihān olmışdur
O melek-ḫaṣleti ḥıfẓ eyleye dā'im Mevlā

10 Kerem ü cūdı ile Bermekiyāna ġālib
Ḫātemüñ bir kurı nāmını kim eyler ıṣfā

11 Oldı Muḥsin ṣıfata ġālibe-i aṣlı anuñ
Nice iḥsān ile ġayr ola anuñla yektā

[15] S: 29b-30a ; İ'de yok

12 Şānını bildi anuñ pādişeh-i heft-iḳlīm
Virdi miftāḥ-ı bilādını yedine ki evlā

13 Ḥāfıẓ-ı memleket-i cümle-i āl-i ʿOsmān
Ḳadr ü şānın bileler cümle aʿlā vü ednā

14 Cümlenüñ ḥıfẓ-ı umūrın göricek lûṭfı ile
Ṣadr-ı ʿulyāya olup eyleye çok lûṭf u ʿaṭā

15 Devlet erkānı göre ʿizzet ü şān nice olur
İdeler kesb-i şeref lûṭfı ile ser-tā-pā

16 Nāil-i rütbe-i aʿlā olalar ehl-i reşād
Sāyesinde ide rāḥat fuḳarā vü żuʿafā

17 İdegör vaṣf-ı cemīl ile duʿāsını Naẓīr
Ki seni sāye-i lûṭfına getürdi Mevlā

18 Lûṭf-ı izniyle aña eyle beyān-ı aḥvāl
Mübtelā itdi ḳażāya seni çün ḥükm-i ḳażā

19 Gerçi virdi şerefi ḫādim-i şerʿ itmekle
Nice olur ḥāli ḫilāfı olur ise daʿvā

20 Lûṭf-ile ṣāḥibi ol dā'im iʿānet eyle
Size ṣāḥib ola tā ṣāḥib-i şerʿ-i ġarrā

21 ʿÖmrüñüz devletüñüz ḥażret-i Ḥaḳ ide füzūn
İde her lûṭfına maẓhar sizi her dem Mevlā

16

Taḳrīż-i Feres-nāme-i Dāniş bā-Sitāyiş-i
Hasan Paşa-zāde Ḫalīl Paşa

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fa ʿi lün

1 Esb-i pākīzelerin ḥażret-i Ḫān Maḥmūduñ
Bu feres-nāmede Dāniş idüp aʿlā imlā

2 Devşirür dizginini her gören ehl-i ʿirfān
Bu kopuşla bu dönüş cümleyi geçmiş zīrā

3 Rüstemüñ ʿAşḳar-ı dīv-zādını kim yād eyler
Kim görürken bu ḳadar esb-i küheylān ḥālā

4 Hele şeh-pāy ile baḥrīyi daḫī yād itme
Baḥrī berrīye muʿādil nice olur ḥāşā

[16] S: 30a-30b ; İ'de yok

5 Yed-i ḳudret gözine sürme çeküp her birinüñ
Virmiş ol pādişeh-i dehre Cenāb-ı Mevlā

6 Cümlesi oldı mübārek feresin neslinden
Nice pā-daşı ola her birinüñ esb-i ṣabā

7 Rīḥden cümlesinüñ ḫılḳati ammā esbüñ
Her biri yersiz uçar şübhe mi var bī-pervā

8 Ḫayr-ı maḳṣūd-ı nevāsi-i ḥuyūla maḥmūl
Ḫalaḳa'llāhu ġarīben ve serīʿan ve mehībā[*]

9 Vaṣf-ile her birini sābıḳ-ı meydān olmış
Eşheb-i ḫāme-i Dāniş olınur mı hem-pā

10 İtmemiş vaṣf-ile irḫa-i ʿinān-ı dizgīn
Eylemiş yitmiş iki ḥükmüni cümle icrā

11 Ehl-i ʿirfān bu ḳadar doġrusı at oynadamaz
Ḫavf u ḫaşyetle boşaldur egerini zīrā

12 Çek hemān dizginini yoḫsa kumeyt-i ḫāmeñe
Bu segirdümle Naẓīrā nice meydānın ala

13 Şuʿarā-yı selefin eks̱erine ġālibdür
Bāreka'llāhu zihī Dāniş-i pākīze-edā

14 Esb-i reh-vāra deger doġrısı bu nev naẓīm
Ḫoş görür ise eger aʿdel-i cümle vüzerā

15 Yaʿni memdūh-ı cihān ḥażret-i hem-nām-ı Ḫalīl
ʿİzz ü şān ile anuñ mis̱li bulunmaz ḥālā

16 Berḫiyāya nice teşbīh olınur lûṭfı anuñ
Taḫt-ı Belḳısı Süleymāna getürmek ammā

17 Ehl-i ʿirfāna bunuñ lûṭfı şumūli vardur
Sāyesinde geçinür lûṭf-ile iḥsān u seḫā

18 Şiʿr ü inşāda o vaṣṣāfa daḫī ġālibdür
İbn-i ʿubbād olamaz fażl-ile aña hemtā

19 Bayḳarā meclisine meclisi olmaz teşbīh
ʿUrefā içre bunuñ mis̱li bulunmaz zīrā

---

[*] Ḫalaḳa'llāhu ġarīban ve serīʿan ve mehībā: "Allâh onu garîb bir şekilde, hızlı ve heybetli olarak yaratımıştır."

20 Geh makāmāt-ı ḥarīri vü gehī mustaẓraf
Geh seyr-i naḳli ile meclisi ḫūb u aʿlā

21 Gāhi tārīḫ-i selef gāhi leṭāyif naḳli
Ġayrı sehivde kelām eylemez aṣlā Āṣafā

22 Ola bā-lûṭf-ı Ḫudā zīver-i ṣadr-ı devlet
Sāyesinde ideler rāḥatı ehl-i dünyā

23 Aña tevfīḳ-i ilāhī ola her demde refīḳ
Virdimüz oldı Naẓīrā bu duʿā ṣubḥ u mesā

17

Taḳrīż-i Kitāb-ı Riyāzü'l-ḳāsımīn

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḳāsımīnüñ ravżası işbu kitāb-ı müsteṭāb
Zīb-i ṣadr itmeklige şāyeste bā-ḥükm-i kitāb

2 Cāmiʿidür ḥażret-i Kāmī Efendi kim anuñ
ʿİlm-i ʿālem baḥr-i fażlında olur ancak ḥabāb

3 Ḫāmesi āb-ı ḥayāta lūledür altūndan
Mecra'ın seyr eyleyenler şeyḫ olursa ola şāb

4 Ṭabʿ-ı şiʿri oldı bī-şübhe menābīʿ-i ḥikem
Olsa lāyıḳdur devātı āsumānına ḳıbāb

5 Kim su'āl ile gelürse lûṭf-ile ol dem anı
Ḥaḳ ider inṭāḳ alur andan cevāb-ı bā-ṣavāb

6 İbn-i ʿubbāda ḳıyās olmaz bunun ās̱ārı çok
ʿAddolınmaz eyleseñ şām u seḥer anı ḥisāb

7 İntisābı ol ḳadar fıḳh-ı şerīfe kim aña
Şeyhü'l-İslām-ı zamān eylese suāl alur cevāb

8 Midḥat u evṣāfını itmek degil mümkin Naẓīr
Ḫāme-i ḫoş-lehçe dā'im fikr ile itse şitāb

9 Ḫalḳ-ı ʿālem ẕātına taḥsīn ile eyler duʿā
Eyle yā Rab der-dü-ʿālem kām-bīn ü kām-yāb

[17] S: 30b-31a ; İ'de yok

18

Kesriye Aʿyānı Ser-efrāzı Ḫurşīdī Musṭafā Aġaya Sitāyīş-gūne Taḥrīr Olındı. Ancak Müşārun İleyh Anda Bulunmayup Baʿdehū Gelmiş İdi[18]

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Suāl eyler iken bād-ı ṣabādan dā'imā yārı
Vezān itdi nesīm-i lûṭf u iḥsānı bize Bārī

2 Semiy-yi faḫr-i ʿālem Musṭafā Aġa-yı zī-şānuñ
Getürdi sāyesine lûṭfı ola tā ki her bārı

3 Ḫudā ʿömrin ziyāde devletin efzūn ide zīrā
Odur Rum ilinüñ sāliklere her dem kerem-kārı

4 Tecellī bi'l-cemāle maẓhar olup lûṭf-ı Ḥaḳ ile
Viṣāl-i yār ile dilden gide bi'l-cümle ekdārı

5 Göñül ṣāḥiblerine lûṭf u iḥsān itmege māil
Maʿārif ehlinüñ bir ru'yetiyle kalmaz efkārı

6 Egerçi ṣūretā ḫalḳ ile eyler ülfet ü ṣoḥbet
Velī sīretde Ḫallāḳ-ı cihāndur fikr ü eẕkārı

7 Anı her vādīye sevḳ eylemişdür sābıḳ-ı taḳdīr
Şerīʿat ḥükmini icrāya ḳādirdür o hem-vārı

8 El almış mürşid-i kāmilden olmış mürşid-i heftī
Bulunmaz mürşidinüñ miṡli irşād iledür kārı

9 Bi-ḥamdi'llāh vuṣūl-i sāyesiyle şād u ḫandāndur
Naẓīrā eyler iken ḥasretiyle nāle vü zārı

10 Cemīʿ-i enbiyā vü evliyānuñ lûṭfına maẓhar
Olup her ḥāl ile mesrūr u ḫürrem eyleye Bārī

19

Ḳaṣīde li-Talṭīf-i Ṭabʿ-ı Behcet Efendi[19]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ġonca göñlüm açar her laḥẓa esrār-ı keyf
Bī-ġubār eyler göñül mir'ātını güftār-ı keyf

2 Mey ʿaraḳ berşīde afyon keyfidür eşrār-ı keyf
Kendü kendiyle gelendür ʿāleme ebrār-ı keyf

[18] S: 31a ; İ'de yok

[19] S: 31a-32a ; İ'de yok

3 Kırk çil altūna alurlar idi anuñ ẕerresin
Rūşen eyler ḳalbi zīrā mihr-i pür-envār-ı keyf

4 Raġbet-i Cem eylemez Dārāya minnet eylemez
Ḥükmüni şāhān ḳabūl eyler budur eṭvār-ı keyf

5 Ḥamdüli'llāh behcet-i devlet s̱enāsıyla Naẓīr
Ṣubḥ-ı ṣādıḳ gibi teşrīf itmede her bār-ı keyf

6 Ol semiy-yi mefḫar-ı ʿālem Muḥammed ʿaşḳına
Ola lûṭfuñla ilāhī maẓhar-ı her kār-ı keyf

7 Ḫanedān-ı devleti maʿmūr u abādān olup
Gülşen-i göñlüñde dā'im açıla ezhār-ı keyf

8 Ḥüsn-i ḫulḳından gül-i ṣad-berg gülşende ḫacīl
Nūr-ı rūyı ise şemʿ-i sāṭıʿu'l-envār-ı keyf

9 Ol belāġat-rīz olan nuṭḳ-ı dile ḥayret virür
Her kelām-ı ḥikmet-āmīziyle gevher-bār-ı keyf

10 Hem yed-i beyżāsına vābeste mülk-i maʿnevī
Ḫāmesi ās̱ārı virür ʿārife tekrār-ı keyf

11 ʿĀcizüm vaṣfında zīrā lûṭf-ile her dem benüm
Ḫāṭırum eyler suāl ü eyler istifsār-ı keyf

12 Vaṣfını keyf ile eyler görmeden bir şāʿiri
Ḫāne-zādum oldı lûṭf-ı Ḥaḳ ile āṣār-ı keyf

13 Ben Nedīm-āsā ġarāyib lafẓa itmem iʿtibār
Vehbīyi dirsen o mest-i sāġar-ı ser-şār-ı keyf

14 Dānişe söz yok idi maġlūb-ı maʿcūn olmasa
Olmadı Kāmī gibi bir kāmilü'l-eṭvār-ı keyf

15 Ben o ġavvās-ı yem-i ʿaşḳum ki bā-lûṭf-ı Ḫudā
Baḥr-i maʿnāda kelāmum hep dür-i şehvār-ı keyf

16 Ṣāhbāz-ı evc-i ḳudsüm şeh-perüm ẕikr ü duʿā
Ṣaydum olmışdur hümā-yı devlet-i bī-dār-ı keyf

17 Ben ezel mestüm şarāb-ı ʿaşḳ-ile maʿzūr tut
Bildirür aḥvālümi bu cünbüş ü reftār-ı keyf

18 *Lāf rā key mī–zenī*[*] ey ḫāme ḫāmūş ol yeter
Vaḳt vaṣf-ile duʿādur idegör ey yār-ı keyf

19 Sāyesinde ben o memdūḥın ʿaceb mesrūrıyam
Ġayra itmem ilticā-yı lûṭf-ile bir kār-ı keyf

20 Ḫāṭırı güller gibi ola küşāde dā'imā
Ola gül-berg-i vücūdı zīb-i her gül-zār-ı keyf

21 Dergehi olmış melāz u melce-i bī-çāregān
Her biri olmış murādı ile ḫāˇhiş-kār-ı keyf

22 İştiyāḳ-ı keyf ile āzurde-ḫāṭırlar müdām
Meclisinde ola dā'im nāil-i dīdār-ı keyf

23 Himmetiyle cümle-i āsūdegān-ı dergehi
Her umūrında olalar ḳādir-i iḥżār-ı keyf

24 Ol melek-ḫaṣlet kerīmü'ş-şānı mesrūr eyleyüp
Sāyesin mümted ide Mevlā vire her bār-ı keyf

25 İdeler lûṭfı ile bezm-i cihānuñ dā'imā
Bāy u dervīş ü gedāyı yeksere iḳrār-ı keyf

26 Kaʿbe-i aṣḥāb-ı ḥācet eyleyüp dergāhını
ʿĪd-i eżḥā-yı mübārek ide Girdgār-ı keyf

27 Mekke vü Zemmem Ṣafā vü Merve saʿyi ḥürmeti
Her dem iḥsānuñla yā Rab eyleye ıẓhār-ı keyf

28 Kıl Naẓīrā bendenüñ yā Rab duʿāsını ḳabūl
Bu duʿādur bāiṡ-i eşʿār-ı keyf eşʿār-ı keyf

29 ʿÖmri devletle füzūn ola ṣafā-yı ḳalb-ile
Ola ṭabʿında küşāde dā'imā ezhār-ı keyf

20

Berā-yı Muṣṭafā Paşa Der-Defʿa-i Ūlā bā-Ḫāṭır-ı Behcet Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 İttifāḳ ile cihānda didiler aṣḥāb-ı şevḳ
Himmet ile pādişāh-ı vaḳt olur erbāb-ı şevḳ

2 Maẓhar-ı lûṭf-ı Ḫudādur ṭālib-i ẕevḳ-i derūn
Yār olur zīrā cihānda anlara aḥbāb-ı şevḳ

---

[*] Lāf rā key mī–zenī: Lafı ne zamana kadar çarpacaksın.
[20] S: 32a-33a ; İ'de yok

3 Nāil-i ser-menzil-i maḳṣūd-ı aṣlīsi olur
Nüsḫa-i ʿaşḳı tetebbuʿ eyleyen ṭullāb-ı şevḳ

4 Maʿnevī ilhām olur kalbine lûṭf-ı Ḥaḳ ile
Açılur miftāḥ-ı maʿnī ile her ebvāb-ı şevḳ

5 Ḥamdüli'llāh bir kerīmü'ş-şānı fikr-i vaṣf-ile
Oldı hengām-ı seḥerde bu göñül reh-yāb-ı şevḳ

6 Muṣṭafā Paşa ki ṣadr-aʿẓamıdur ʿālemüñ
Ehl-i ṭabʿı eyledi lûṭfı ile pür-tāb-ı şevḳ

7 ʿĀlemi āsūde itdi ṣadra teşrīfi anuñ
Refʿ-i ẓulmet ile ẕātı oldı ʿālem-tāb-ı şevḳ

8 Berḫiyā-sā ol vezīr ibn-i vezīrüñ ḥāliyā
Vaṣf-ı cevr ü re'fetin taḥrīr ider küttāb-ı şevḳ

9 Ẕātıdur bāis̱ niẓām-ı ʿālem-i dünyā anuñ
Ola yā Rabbi ḳarīni Behcet ü elbāb-ı şevḳ

10 Ehl-i ʿirfāna keremle ḳalbi mesrūr olmada
Dergeh-i lûṭfında cārī dā'imā sīm-āb-ı şevḳ

11 Kimdür ʿālemde kerem āb-ı ḥayāt-āsā diyen
Çihl-i iḥsānın göre tā kim ola ġarḳ-āb-ı şevḳ

12 Baḥri maḥcūb eyledi baḫşāyiş-i lûṭfı ile
Keff-i cūdı oldı lûṭf-ı Ḥaḳ ile mīz-āb-ı şevḳ

13 Şevḳ-baḫşā-yı dil-i erbāb-ı ʿirfān oldıġı
Eyledi ṭabʿ-ı Naẓīre şübhesiz īcāb-ı şevḳ

14 Ḥüsn-i ḫulḳından gül-i gülşen ḫacīl olsa n'ola
Maẓhar-ı lûṭf-ı Ḫudādur cephesi mehtāb-ı şevḳ

15 Gerçi īcāz-ı süḫandur muʿteber ehl-i dile
ʿĀleme lāzımdur ammā eylemek iṭnāb-ı şevḳ

16 Teşne-leb-i tefsīde kalmış iken bī-çāre dil
Baḥr-i maʿnāya dili celb eyledi gird-āb-ı şevḳ

17 Dil daḫī ġavvāṣ olup buldı sürūr aṣdāfını
Dürr-i evṣāfın çıkardı her biri nā-yāb-ı şevḳ

18 Bir ġazel ṭarḥ eyledi ḫāme sürūr-ı ḳalb ile
Vaṣf-ı cūd u re'fetiyle idüp istiṣḥāb-ı şevḳ

19 Kākül ü zülf-i dilārādur dile ḳullāb-ı şevḳ
Arzū-yı vaṣf-ile ʿālem olur āsiyāb-ı şevḳ

20 Eşk-i çeşmüm āşinā-yı derd-i ḥasret olalı
Cūş ider gāhi firāḳ-ı yār ile seyl-āb-ı şevḳ

21 Gāhi ıẓhār-ı sürūr itsem ḫayāl-i yār ile
Ḫandeler o demde idüp istiġrāb-ı şevḳ

22 Giceler tā ṣubḥa dek ʿadd-i nücūm itsem n'ola
Şevḳ-i rū-yı yār ile girmez gözüme hˇāb-ı şevḳ

23 Şevḳ-baḫş-ı cümle-i aṣḥāb-ı naẓm olsam n'ola
Ben Naẓīrāyam naẓīrüm görmedi her şāb-ı şevḳ

24 Reşk iderler idi Rāşid ile Dehrī görseler
Oldı memdūḥum benüm ḫurşīd-i ʿālem-tāb-ı şevḳ

25 Feyż-i Ḥaḳdur sözlerüm bī-hūde güftār eylemem
Lûṭf-ı Ḥaḳla göñlüm olmışdur benüm şād-āb-ı şevḳ

26 Sen melek-ḫaṣlet meserret-baḫş-ı ʿālem olalı
Açdı ebvāb-ı sürūrı ʿāleme bevvāb-ı şevḳ

27 Cümleye farż oldı her demde duʿā-yı devletüñ
Dil teveccühde seḥerler ḳāid-i miḥrāb-ı şevḳ

28 Şād u ḫürrem ola yā Rab ḫāṭırı mesrūr ola
Pür-neşād ide derūnın ḥażret-i Vehhāb-ı şevḳ

21

Ḳaṣīde-i Gül-i Her Bahār

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ṣūretā gül-zār-ı ʿālem içre ḫandān oldı gül
Maʿnīde rūyuñ temāşāsıyla ḥayrān oldı gül

2 Ġoncalar yanında lebrīz-i tebessüm görilür
Dīde-i ʿibretle baksañ gizli giryān oldı gül

3 Kendüde bū-yı ḥaḳīḳat oldığın fehm ideli
Nāil-i vuṣlat olup merġūb-ı cānān oldı gül

4 Gördi gülşende leṭāfetle o yāruñ rūyını
Ġoncalarla berg-i sebz içinde pinhān oldı gül

5 Nev-bahārı eyleyüp taʿḳīb geldi gülşene
Rū-yı rengīni ile zīb-i gülistān oldı gül

[21] S: 33a-33b : İ'de yok

6 Çihre-pür-çīn-i ġażab ḫār oldıġı-çün dāmenin
Āteşīn ruḫsār-ile geldi nümāyān oldı gül

7 Bülbülüñ ḥālin perīşān eyledi feryād ile
Bir iki gün gülşen içre gerçi mihmāñ oldı gül

8 Geh muvaḳḳar oldı başlar üzre yer itdi dili
Aḫẕ içün gül suyunı āteşde sūzān oldı gül

9 Rūyı ḫūb būyı merġūb oldıġı-çün cümlenüñ
Ḥāliyā memdūḥıdur zīrā ki ẕī-şān oldı gül

10 Faḫr-i ʿālem şem idelden būyını oldı ʿazīz
Ehl-i gülşen içre ḥālā ṣāḥib-ʿirfān oldı gül

11 Çün müşābih oldı rū-yı yāre maḳbūl oldı ol
Anuñ içün zīver-i destār-ı cānān oldı gül

12 Reng ü būyına anuñ reşk itmede ʿālem Naẓīr
Cümle ezhāra gülistān içre sulṭān oldı gül

22

Ḳaṣīde-i Ẕeheb

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ḳaçan bir ʿāşıḳın boynında olsa bin ḳadar altūn
Aña meyl itdirür maʿşūḳını virmez keder altūn

2 Hele çok iş biter altūn-ile bu bezm-i ʿālemde
Anuñ-çün ḫāṭır-ı herkesde dā'im cilve-ger altūn

3 Mis̱āl-i fāḥişe menzil-be-menzil devr ider şehri
Ḳarārı yok anuñ bir yirde oldı der-be-der altūn

4 Girer ṭālibleri destine ammā hīç ḳarār itmez
Gider bin şīvelerle sūḳ ü bāzārı gezer altūn

5 Gehī ʿarż-ı vaḳārı kalmayup noḳṣān bulur ammā
Yine bir pūta içre ḳāl olur itmez żarar altūn

6 Gehī gerdenlere zīnet olup revnaḳ virür ḥüsne
Gehī bāzū-yı cānāna virürken zīb ü fer altūn

7 Anı baʿżıları ḥüsn eyleyüp gün daḫī göstermez
O demler ʿālem içre gerçi kim zaḥmet çeker altūn

[22] S: 33b ; İ'de yok

8 Olur ġayruñ naṣībi ol vaḳt ẕevḳ ü ṣafā eyler
Ney ü tanbūr ile meclisde eyler ʿişveler altūn

9 Elinde çār-pāre ġuṣṣaya çak çak diyü iḫvān
Semāʿ u raḳṣ iderler meclis-i ehl virseler altūn

10 Gelüp āġūşa eyler şīvelerle ʿāşıḳı ḥayrān
Zen-i mekkāre-i dünyāya virür şīveler altūn

11 Naẓīrā cümleye lāzım olan oldur cihān içre
Anuñ-çün kār u kesb eyler cihān ehli arar altūn

23

Kātib-zāde Refīʿ Efendi Ḥażretleri ki Maḥbūb-ı Ḳulūb-ı Dervīşāndur Anlara Taḥrīr Oldı

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 ʿİmād-ı ʿaṣr olan ẕāt-ı Refīʿüñ
ʿUṭarid necmidür burcı ḥameldür

2 Mevālī içre mis̱l ü şebīhi yokdur
Anuñ ẕikr-i cemīli bī-bedeldür

3 N'ola şāyān olursa iʿtibāra
Bu beyt-i dil-nişīni pek güzeldür

4 Maʿārif ehlidür cümle gelenler
Maḳām-ı cemʿ ü cā-yı bī-bedeldür

5 Bulur rāḥat ṭarīḳat ehli anda
Ferāmūşi-i dünyāya maḥaldür

6 Ḥaḳīḳat ṣāḥibi ẕāt-ı şerīfi
Kerāmet ehli dirsem muḥtemeldür

7 Göñül eglencesidür her kelāmı
Aḥibbāya sözi ḍarb-ı mes̱eldür

8 Leṭāyifdür olan yanında meẕkūr
Kelām-ı nefs ü dünyā mübteẕeldür

9 Kemāl üzre anuñ evṣāfın itmek
Degil mümkin ki ol ṭūl-i emeldür

10 Duʿāsıdur Naẓīrā lāzım olan
Aḥibbāya duʿā ḫayru'l-ʿameldür

[23] S: 33b-34a ; İ'de yok

11 Vücūdın ḥıfẓ ide Bārī Teʿālā
Ṣafā-yı ḫāṭır anda mā-ḥaṣaldür

12 Murādı her ne ise eyle iʿṭā
Ḫudā ʿindinde ol iʿtā seheldür

24

Naẓīf Efendi Ḥażretlerine Tuhfetü'z-zevrā
Taḥrīr Olındukda Zeyline Yazıldı

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Naẓīrā gel hikāyet eyle sende
İşāret var çü maʿnāda dilinde

2 Semiy-yi Muṣṭafā ẕāt-ı Naẓīfüñ
Getür taḥrīre aḥvāl-i laṭīfüñ

3 Teberrük ḳaṣduñ ile aña zīrā
Velīler ẕümresini kılduñ imlā

4 Biraz aḥvālini anuñ beyān it
Anuñ kendüye ḥālüñ dāsitān it

5 Saña keşf oldı çünkim ḥāli anuñ
Feraḥ vir aña oldur ḥāl ü şānuñ

6 Naẓīr itmeye Ḥaḳdan ġayrı kāma
Netīce vāṣıl ola her merāma

7 O dīn ü devlete çok ḫiẕmet itdi
ʿAcem iklīmine bi'd-defʿa gitdi

8 Anı devletden itdiler muraḫḫaṣ
Niẓām-ı ḥāle ol oldı muḫallaṣ

9 ʿAceb efkārı ile çekdi zaḥmet
Netīce karı ammā oldı raḥmet

10 Aña ruḫṣat virüp Bārī Teʿālā
O müşkil işleri hep gördi aʿlā

11 O demden berü rāḥat itdi ʿālem
Keder refʿ oldı gitdi kalmadı ġam

12 Niẓāmü'l-mülk dinürse aña lāyıḳ
Bu bezm-i ʿālem içre oldı fāyıḳ

---

[24] S: 34a-34b ; İ'de yok

13 Varup Baġdāda itmişdi iķāmet
Velīler ẕümresini hep ziyāret

14 İdince her birinden istiʿānet
Aña maʿnāda oldı çok ʿināyet

15 Teveccüh itdigi kārı görenler
Velīlerdür velīlerdür velīler

16 Sebeb itdi anı zāhirde Mevlā
Umūr-ı dīne ḫiẕmet itdi aʿlā

17 Aña aḥvāli evvel söylediler
Anuñ-çün ṣāḥibi oldı velīler

18 O maʿnā içre ķuṭbı görmeseydi
O demlerde tamām iş bitmişidi

19 O demde bildi himmet ṣāḥibini
Ferāmūş itmeye her demde anı

20 Anuñ iḫvānını buldukca her dem
Anı görmiş gibi olup hemān-dem

21 Cihānuñ bilerek cümle meālüñ
Muḥabbetle göre her ḥāl ü şānuñ

22 Netīce lûṭf-ı Ḥaķķa maẓhar ola
Fenā bezminde ḫayra maṣdar ola

23 Umūrında ola tevfīķ-i Bārī
Murādı üzre mesrūr ide yārı

24 Cihān içre sürūr ile bula şān
Ola her dem derūnı şād u ḫandān

25 Murādı her ne ise ola ḥāṣıl
Ṣafā-yı ḫāṭıra ol ola vāṣıl

26 Naẓīrā bir duʿā-gūyıdur anuñ
Duʿācısıdur ol ehl-i cihānuñ

25

Berā-yı ʿAbdullāh Paşa-zāde Muṣṭafā Beg

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Yine müjdeyle gelüp vaķt-i seḥer bād-ı nesīm
Bu meserret ḫaberiyle bizi itdi iḥyā

[25] S: 35a ; İ'de yok

2 Didi şād ol ki feraḥ demleridür ʿizzet-ile
Geldi memdūḥuñ olan mīr-i mükerrem ḥālā

3 Ne ṭurursuñ yüri var anı ziyāret eyle
Ki odur maẓhar-ı elṭāf-ı ilāhīye sezā

4 ʿÖmrini devletini ḥażret-i Ḥaḳ ide füzūn
Bu duʿā ile añarsuñ anı çün ṣubḥ u mesā

5 Yā ilāhī kerem ü lûṭf-ile iḥsān eyle
ʿİzzet ü rifʿat ü şānı ola dā'im aʿlā

6 Bārgīrüñ yoġ-ise ger yüri vechüñ üzre
Dir ise kim nice oldı o semender hevā

7 Ḥālini eyle beyān kim o ʿacāyibdendür
Virmedükce birini gerçi dinilmez ammā

8 Sür yeñiden sözi ben anı beyān eyleyem
Meger oymış bu cihānda beng-i şāh-ı gedā

9 Soñra Mecnūna döñüp ḥasret-i Leylāsı ile
Yeksere bezm-i cihānı dolaşup ser-tā-pā

10 Giderek birisinüñ ḥaddine olmış mevrūs̱
O daḫī aḳça nemāsı ile virmişdi baña

11 Bir zamān bizde serencāmını laʿl itdirerek
Eglenüp soñra çerāġ olması oldı evlā

12 Otlu sulu bir ʿacāyib yire irsāl itdük
Gelmesin itmeye bir daḫī müyesser Mevlā

13 Ḥaḳ virür mīrine aʿlāsın anuñ lûṭfı ile
Bizi mesrūr u muṭayyeb ide ol Bārī Ḫudā

26

Berā-yı İlḳā-yı Nāib-i Maḥkeme-i Edirne

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bi-ḥamdi'llāh murād üzre yine lûṭf eyledi Mevlā
Ki kıldı nāib-i şerʿ-i şerīfi ḥāliyā ibḳā

2 Ḫudā ʿömrin ziyāde rütbesin ʿālī ide anuñ
Şerīʿat ḥükmini lûṭfıyla icrā eyler ol zīrā

[26] S: 35b ; İ'de yok

3 Anuñ gūş eyleyüp ilḳāsını ʿizz ü saʿādetle
Ahālī-i Edirne cümle mesrūr oldılar ḥālā

4 O ḥüsn-i ḫulḳ-ile me'lūf olan ẕāt-ı şerīfin Ḥaḳ
Kederden ḥıfż ile dā'im ṣafālar eyleye iʿṭā

5 Naẓīrā bir duʿā-gū-yı s̱enā-ḫʷān-ı ḳadīmidür
Olur ẕikr-i cemīliyle anuñ şām u seḥer gūyā

27

Der-Vaṣf-ı Filorina

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Leṭāfetde Filöriye müşābih
Hevā vü ābı dillerde mes̱eldür

2 Filörina dimişler anuñ içün
Medāyin içre zīrā bī-bedeldür

3 O ḳaṣr-ı dil-küşā kim anda vardur
Feraḥ-zā ġam-zerā aʿlā maḥaldur

4 Ahālīsini Ḥaḳ ḥıfż ide dā'im
Mekān-ı dil-rübādur pek güzeldür

28

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Feraḥ-zā bir maḥall-i dil-küşādur Erkeri Kesri
Ṣafā-āver maḳām-ı cān-fezādur Erkeri Kesri

2 Hevāsı ḫūb u aʿlādur ahālīsi dilārādur
Ne deñlü ḫāme vaṣf itse sezādur Erkeri Kesri

3 Edīb ü kāmili çokdur taʿaṣṣub ise hīç yokdur
Muḥaṣṣal pek güzel cā-yı ṣafādur Erkeri Kesri

4 O bir maḥbūbı çok yerdür ḳamū sükkānı dilberdür
Hele medḥ idecek nüzhet-rādur Erkeri Kesri

5 Cihānı geşt-ile geldi Naẓīrā gördi bu şehri
Didi Ḥaḳḳā feraḥ-zā cān-fezādur Erkeri Kesri

---

[27] S: 35b ; İ'de yok

[28] S: 36a ; İ'de yok

29[29]

Taḳrīż-i Münşeāt-ı Cenāb-ı Maḍrūb-zāde Vāiḳ Emīn Efendi

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Zihī Mecmūʿa-i pāḳ-i cenāb-ı Vāiḳ-i billāh
Anuñ ẕāt-ı laṭifidur ʿavārif içre bī-hemtā

2 Bilüp ḥaddini her ẕātın ider ḫoş fıḳralar taḥrīr
Kināye ḳaṣd idüp eyler cināsı zīver-i inşā

3 Gehī iṭnāb eyler ʿacāyib nükteler tasṭīr
Gehī īcāz ile eyler merām u maḳṣada īmā

4 Belāġat-senc olur gāhi kelāmı siḥr ider ol dem
Feṣāḥat [arż]* ider gāhi kelāmı ṭūṭī-i gūyā

5 İderdi Nergisī görse anuñ inşā-i pākinüñ
O taʿbīrāt-ı dil-bendin ider reşk-i lā yuḥṣā

6 Degildür münşiyāne ġayrı bir mecmūʿaya ḥacet
Emīn ola ḫaṭālardan ilāhī lûṭf-ile ḥālā

7 Naẓar itdükde bir kerre Naẓīrā didi kim ḥaḳḳan
Zihī mecmūʿa-i inşā mübārek eyleye Mevlā

30[30]

Berā-yı Naẓīf Muḥammed Efendi Raḥimehu'llāhu
Sübḥānehū ve teʿālā ve li-men ḳāle āminen

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Naġam-sāz ol nükāt-ı tāzelerle ey dil-i gūyā
Naẓīf-i bezm-i ʿālem vaṣfı maḳṣūduñ senüñ zīrā

2 Odur ol nükte-senc-i mülk-i eşʿār u inşā kim
Olur ol mūşikāf-ı diḳḳat-i mebḥaṡ ile yektā

3 Cihān-ı fażl u dāniş ʿālim ü ʿādil olan ẕātın
Beḳā-yı devlet ü ʿömri bize sermāyedür ḥālā

4 Semiy-yi mefḫar-ı ʿālem Muḥammed nām ile ẕātı
ʿIbādu'llāha maḥż-ı lûṭfı itmiş ḥażret-i Mevlā

5 Cenāb-ı pādişāh-ı ʿālem-ārā Ḫān Maḥmūda
Muraḫḫaṣ bende olmış kār-ı ʿuẓmāsın görüp aʿlā

[29] S: 36a ; İ'de yok
* 4b: [arż]: metin tamiri
[30] 36a-36b ; İ'de yok

6 Varup Īrāna şāh ile mülāḳat itdigi demde
Ṣalābet gösterüp ol ḥükm ü dīni eyledi icrā

7 Piyāde sözlerin gūş eyleyince şāh-ı Îrānuñ
Nezāketle anı māt eyledi bī-bāk u bī-pervā

8 Olup ḳavline rāżı şāh ol dem biñ niyāz ile
Murādı üzre ḳavl-i ṣulḥı ol dem eyledi imlā

9 O demde cünd-i İslām oldı bi'l-cümle s̱enā-ḫānı
Ṣafā-yāb oldılar rāḥatda oldı her biri zīrā

10 Saʿādetle yine teşrīf idüp erkān-ı devletde
Müşārun bi'l-benān oldı semāda mihr ü meh-āsā

11 O dem kim olmışıdı ketḫüdā-yı Āṣaf-ı sābıḳ
Niẓāmın bulmışıdı devlet-i şāh-ı cihān-ārā

12 Ne deñlü vaṣf idersen ẕātını olmaz yine vāfī
Ko taṣtīḳi Naẓīrā kim duʿā hengāmıdur zīrā

13 Olur ʿayn-ı dīn ü devletüñ her dem ṣafālarla
Vücūdın ḥıfẓ ide gird-i kederden ḥażret-i Mevlā

14 Cihānda ʿömr ü devlet ile ẕātı müstedām olsun
Vücūdıyla şeref-yāb ola yā Rab mesned-i aʿlā

31

Zeyl-i Berā-yı Tebrīk-i Rūz-ı Mübārek-i Şehr-i Rūze

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Mübārek ola rūz-ı rūze yā Rab aña lûṭfuñla
Olup her gicesi ḳadr güni ʿīd-i ṭarab-efzā

2 Bu eyyām-ı ṣafā-āncāyı vaṣf itmek degil mümkin
Ki ol vaḳt-i ṣavm u āḫiri ʿīd-i feraḥ-baḫşā

3 Degil cā-yı taʿaccüb rūzı şebden olsa efzūnter
Riyāżet ṣāḥibidür çok yaşar ʿālemde ol zīrā

4 Şeb-i rāḥat-fezāsı aḳṣar olmakda müveccehdür
Ki hengām-ı ṣafā-pādur rikāb ʿāşıḳlara cānā

5 Verā-yı ḳāfa dek eyler firārı ṭurmayup İblīs
Görüp ḫançer be-kef māh-ı ṣıyāmın ġurresin ġarrā

6 Tutuldukca saʿādet devlet ʿizzet müstedām olsun
Bozuldukca ṭılısm-ı genc-i lā yefnā olur ifşā

[31] S: 36b ; İ'de yok

7 Cenāb-ı ḥażret-i memdūḥımuz mesrūr olup yā Rab
Nice ems̱āl ü ems̱āli ile ola ṣafā-pīrā

8 Naẓīrā bir duʿā-gūy u s̱enā-ḫˇān-ı ḳadīmidür
İde tevfīḳ anuñ da her umūrın ḥażret-i Mevlā

32

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿĀrif-i sırr-ı hüdā Gülşenīdür
Vāḳıf-ı her dü serā Gülşenīdür

2 Gülşenī Rūşenī ehlu'llāhuñ
Nāil-i lûṭf-ı Ḫudā Gülşenīdür

3 Maʿnevī bülbül-i gūyā gūyā
Derd-i gül-zār-ı ṣafā Gülşenīdür

4 Kāşif-i sırrı ḫayālī ammā
Hādi-i rāh-ı rehā Gülşenīdür

5 ʿĀşıḳ-ı ṣādıḳ-ı merdān-ı Ḫudā
Vaṣfa her dürlü sezā Gülşenīdür

6 Muʿallā levḥa-i ās̱ār-ı velī
Mecmaʿ-i cūd u ʿaṭā Gülşenīdür

7 Oldı ʿālemde sezā-yı vuṣlat
Sālike rāh-nümā Gülşenīdür

8 Ḥāfıż-ı ās̱ār-ı veliyyu'llāh
Ṣādıḳu'l ḳavl-i ʿalā Gülşenīdür

9 Vāṣıl-ı sırr-ı müsellem el-ḥaḳ
Gülbün-i bāġ-ı vefā Gülşenīdür

10 Vaṣf-ı pākiyle Naẓīrā ḥālā
Derd-i gül-zār-ı ṣafā Gülşenīdür

---

[32] S: 37b ; İ'de yok

MUSAMMATLAR
1

Teşrīfiyye li-Süleymān Paşa

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥamdüli'llāh kim Edirne şehri buldı tāze cān
Geldi devlet-ḫānesine ol vezīr-i kārvān
Şād olup ol dem ahāli didiler cümle hemān
ʿÖmrin efzūn eyleye lûṭfıyla Rabb-ı müsteʿān

2 Ṭoldı bang-ı ḫayr-ı maḳdem ile kūs-ı āsumān
Çıkdı ʿayyūḳa ṣadā-yı bang-ı Allāh nāgehān
ʿİzzet ü şān ile geldi ol Süleymān-ı zamān
ʿÖmrini efzūn ide lûṭfıyla Rabb-ı müsteʿān

3 Ol kerem-perver vezīr-i maʿdelet-ʿünvān u şān
Kande ʿazm itse bulınur rāḥat u emn ü emān
Maḥż-ı elṭāf-ı ilāhīdür anı itme gümān
ʿÖmrini efzūn ide lûṭfıyla Rabb-ı müsteʿān

4 Cān u dilden ola dā'im bu duʿā vird-i zebān
Alalar eṭrāfını mānende-i peyk-i revān
ʿİzz ü rifʿat necm-i devlet baḫt-ı dā'im der-meyān
ʿÖmrini efzūn ide lûṭfıyla Rabb-ı müsteʿān

5 Geldi ʿizzet-ḫānesine ey Naẓīrā-yı cihān
Var ziyāretle şeref bul bulasın iḳbāl ü şān
Kıl duʿā-yı devlet-ile göñlüñ anuñ şādumān
ʿÖmrini efzūn ide anuñ Ḫudā-yı müsteʿān

2

Berā-yı Muḥammed Paşa Yessera'llāhu mā yeşā

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Göñül yār ile ʿālemde ṣafā itmez de neylersüñ
Viṣāli ẕevḳine varuñ fedā itmez de neylersüñ
Derūnuñ derdine çāre arar yā Rab bu göñül
Şarāb-ı laʿl-i nāb-ile devā itmez de neylersüñ

2 Cihānda cüst u cūlar yāre vāṣıl olmak içündür
Cemāli ru'yetiyle ẕevḳe nāil olmak içündür
Murādı ʿālemüñ elbetde ḥāṣıl olmak içündür
Merām el virdi çün şükr-i Ḫudā itmez de neylersüñ

---

[1] S: 35a-35b ; İ'de yok

[2] S: 36b-37a ; İ'de yok

3 Fiġān u āh u ḥasretle iderdüñ nāle vü feryād
Nuḳūd-ı eşk-i çeşm olmışdı her demde saña īrād
Ḫudā-yı lem yezel lûṭfıyla çünkim eyledi dil-şād
Ḫulūṣ-ı bāl-ile ḥamd ü s̱enā itmez de neylersüñ

3

Teşrīfiyye li-Neylī Efendi-zāde Ḥamīd Efendi Sellema'llāhu

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḫayr-maḳdem ʿālemüñ ʿilm ü ʿamelle aʿlemi
Hem ʿuluvv-i şān-ile ehl-i fażāil aḳdemi
Ey sipihr-i ʿizzetin tābende bedr-i efḫamı
Āsumān-ı be-vaḳt mihr-i münīr-i aʿẓamı

2 Sensin ol pīrā vü baḫşā-yı serīr-i bī-minnet
Kim senüñle buldı revnaḳ ʿizz ü şān-ı maʿdelet
ʿİzz ü iḳbāle idelden vażʿ-ı pā-yı meymenet
Eyledüñ her vech-ile bu şehre neşr-i ʿāṭıfet

3 Ehl-i şiʿrüñ başına yıkduñ ḳabāḥat ḫānesin
ʿAdl ü dād ki rūşen itdüñ lûṭf-ile kāşānesin
Zer-i ʿālem içre bī-şübhe hemān ferzānesüñ
Baḥr-i ʿilm ü fażl-ile sen gevher-i yek-dānesüñ

4 Bendegāna maḳdemüñ virmekle ʿizz-i sermedi
Dāʿī-i ḫāṣuñdan eyle istimāʿ bu müfredi
Ḥaḳ saña tefvīż idelden bu serīr ü senedi
Ḥaḳ budur kim oldı icrā şerʿ-i pāk-i Aḥmedi

5 ʿÖmr ü devletle cihānda şād u ḫandān olasız
ʿİlm ü fażl u ʿadl-ile dillerde destān olasız
Mertebe-baḫşā-yı ḥamd-i ehl-i ʿirfān olasız
Menbaʿ-ı lûṭf-ı ilāhī neş'e vü şān olasız

4

Murabbaʿ-ı Derd-āmiz

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Benüm derdüñle nālān oldıġum bilmez misüñ cānā
Dem-ā-dem sīne-sūzān oldıġum bilmez misüñ cānā
Esīr-i derd-i hicrān oldıġum bilmez misüñ cānā
Firāḳuñ ile giryān oldıġum bilmez misüñ cānā

2 Bilürsüñ çekdiġüm cevr ü cefāyı dil-rübālardan
Hevā-yı nefs elinden ʿālem içre bī-vefālardan

---

[3] S (der): 36b ; İ'de yok

[4] S: 45a ; İ'de yok

Ḫalāṣ eyle keremlerle dili böyle ezālardan
Meger bu ḥāle ḥayrān oldıġum bilmez misüñ cānā

3 Firāḳ-ı yār ile kārum fiġān u āh u zār oldı
Cihānda fikr-i vaṣl ile bu göñlüm bī-ḳarār oldı
Baña bu bezm-i fānīnüñ ġam u endūhı yār oldı
Kebāb-ı nār-ı hicrān oldıġum bilmez misüñ cānā

4 Naẓīrāya nigāh-ı lûṭfı her dem eyle sulṭānum
Viṣālüñ bezmine raḥm ile maḥrem eyle sulṭānum
Ṣafā-yı ḫāṭır ile anı hem-dem eyle sulṭānum
Senüñ ḥüsnine ḥayrān oldıġum bilmez misüñ cānā

5

Duʿā-yı Murabbaʿ Berā-yı Ṭalṭīf-i Mecmaʿ-ı Behcet Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 *ʿİzzet-i her dü cihān maḥrem-i ẕī-şān-ı tū bād*
Kerem ü cūd u ʿaṭā māil-i iḥsān-ı tū bād
Behcet ü şādī-i tū rifʿat-i iḫvān-ı tū bād
Kār-ı ʿālem heme der-pençe-i fermān-ı tū bād

2 *Re'y-i tū der-heme kār-ı şeh-i devrān bāşed*
Fikr-i tū yāver-i aḥvāl-i cihān-bān bāşed
Lûṭf-ı iḥsān u ʿaṭā bā-tū firāvān bāşed
Ḥıżr-ı tevfīḳ Ḫudāyā tū nigehbān bāşed

3 *Her çi ez-ḫāṭır-ı tū be-güẕerdān mī bāşed*
Kerem ü lûṭf-ı tū çün āb-ı revān mī bāşed
Nigeh-i tū heme rā ʿizzet ü şān mī bāşed
Tā ki īn ʿālem-i fānī güzerān mī bāşed

4 *Her çi tū mī kunī ān ḫūb u feraḥ-zā bāşed*
Ẕikr ü fikret heme dem kār-ı dilārā bāşed

---

5 S: 45b ; İ'de yok

Tercüme:

1. Her iki cihanın izzeti senin şanlı mahremin olsun; Kerem cömerlik ve bağış senin ihsanının meyli olsun; Senin sevinç ve mutluluğun senin kardeşlerinin yüceliği olsun; Alemin bütün işi fermanının pençesinde olsun.
2. Her konuda senin görüşün zamanın padişahının işi olur; Senin fikrin cihanı yöneten padişahların yaveri olur; Lütuf, ihsan ve ata seninle çoğalır; Allah'ın başarı (verilmiş) Hızır'ı (as) sana muhafız olur.
3. Senin hatırından geçirdiğin herşey oluyor; Senin kerem ve lütfun zira akarsu oluyor; Senin bakışın herşeye izzet ve şan veriyor; Öyle ki bu fani âlem geçip gidiyor.
4. Senin yaptığın herşey iyi ve güzel oluyor; Senin zikrin ve fikrin her an gönül süsleyen bir iş oluyor; Senin hatrının selameti her şeyden yüce oluyor; Senin lütuf kapın herşeye sığınak oluyor.
5. Ey rabbim benim gönlümün övdüğü isim Behcet oldu; Ey rabbim lütuf ve keremden zevk ve sevinç buldu; Ya rabbim senin bağışınla herşey izzet ve saadet (buldu); Ey rabbim uzun ömür, kerem yücelik ve mutluluk ver.

Rāḥat-ı ḫāṭır-ı tū ez-heme aʿlā bāşed
Der-i lûṭfet heme rā melce' ü me'vā bāşed

5 *Nām-ı memdūḥ-ı dil-i men şude Behcet yā Rab*
Yābed ez-lûṭf u kerem ẕevḳ ü meserret yā Rab
Bā-ʿaṭā-yı tū heme ʿizz ü saʿādet yā Rab
Ṭūl-i ʿömr ü kerem u rifʿat u devlet yā Rab

6

Taḫmīs-i Beyt-i Ḥażret-i ʿAṭṭār bā-Ḫiṭāb-ı Seyyidü'l-ebrār Ṣalla'llāhu ʿaleyhi vesellem

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 *Bāb-ı ġayra āb-ı rū nā-rīḫte*
Eşk-i çeşmi ḫūn-ile āmīḫte
Ḥalḳa-i bābında dil āvīḫte

Ber-der-āmed bende be-gurīḫte
Āb-ı rū-yı ḫod be-ʿiṣyān rīḫte

2 Dāmenin eşkiyle nem-nāk iderek
Nālelerle sīnesin çāk iderek
Firḳatüñle cismini ḫāk iderek

Ber-der-āmed bende be-gurīḫte
Āb-ı rū-yı ḫod be-ʿiṣyān rīḫte

3 Gāhi lûṭfuñla dili şād eyleyüp
Geh ḥicāb-ı cürmini yād eyleyüp
Ḥasretüñle āh u feryād eyleyüp

Ber-der-āmed bende be-gurīḫte
Āb-ı rū-yı ḫod be-ʿiṣyān rīḫte

4 Eşk-i çeşmi her seḥer idüp revān
Nālelerle eyleyüp āh u fiġān
Ḫāke yeksān eyledi cismin hemān

Ber-der-āmed bende be-gurīḫte
Āb-ı rū-yı ḫod be-ʿiṣyān rīḫte

---

[6] S: 39a-39b ; İ: 56a-56b

2 iderek: eyleyüp (hepsi) İ

3 Gāhī lûṭfuñla dili şād eyleyüp: Geh ḥicāb-ı cürmini yād eyleyüp İ

4 idüp: olup İ

6 kānısın: kānısuñ İ

7 Aṣfiyānuñ ber-terisin şübhesiz: Enbiyānuñ serverisin şübhesiz İ

Tercüme:

1. (Hz Peygamberden) Başka kapıya yüz suyu dökmemiş; gözyaşını kan ile karıştırmış; kapısının halkasında gönül asmış; *köle başta kaçmış; kendi yüz suyunu isyan ederek dökmüş*. (italik kısım bütün bendlerde tekrar edilmektedir.)

5 Ẕāt-ı pāküñ raḥmeten li'l-ʿālemīn
Bāis̱-i taḫlīḳ-i eflāk ü zemīn
Ey şefīʿ-i mü'minīn-i müẕnibīn

Ber-der-āmed bende be-gurīḫte
Āb-ı rū-yı ḫod be-ʿiṣyān rīḫte

6 Eyleyüp Ḥaḳ saña ʿizz ü iḥtirām
Cebreīl īṣāl ider idi selām
Sen şefāʿat kānısın rūz-ı ḳıyām

Ber-der-āmed bende be-gurīḫte
Āb-ı rū-yı ḫod be-ʿisyān rīḫte

7 Aṣfiyānuñ ber-terisin şübhesiz
Enbiyānuñ serverisin şübhesiz
Mü'minī[nü]ñ[*] rehberisin şübhesiz

Ber-der-āmed bende be-gurīḫte
Āb-ı rū-yı ḫod be-ʿisyān rīḫte

8 Ey Resūl-i muḥterem ʿabd-i ḥaḳīr
Cürm ü ʿisyān ile bī-çāre Naẓīr
Nefs ü şeyṭāndan firār eyle faḳīr

Ber-der-āmed bende be-gurīḫte
Āb-ı rū-yı ḫod be-ʿisyān rīḫte

7

Taḫmīs-i Ġazel-i Nābī-i Ḫoş-edā Raḥimehu'llāhu teʿālā

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Tīr-i edʿıyemüz eyler güzer inşāallāh
Olamaz ḥāil aña nüh siper inşāallāh
Ġam-ı hicrān u keder hep gider inşāallāh

Kalmadı rāh-ı ṭalebde ḫaṭar inşāallāh
İderüz kūy-ı murāda sefer inşāallāh

2 Sanma enhār-ı ġam-ı hecri geçilmez ey dil
Sāḥil-i baḥr-i emel daḫī seçilmez ey dil
Ḥāṣıl-ı toḫm-ı ümīd-i yeñi biçilmez ey dil

Hīçbir ʿuḳdemi vardur ki açılmaz ey dil
Var iken elde niyāz-ı seḥer inşāallāh

3 Ne ḳadar cevr ü cefāsı olur ise yāruñ
Ṣıdḳ u iḫlāṣ-ile olsun yine ey dil kāruñ
Eser itmez mi sanursuñ aña āh u zāruñ

[*] 7c: [nü]: metin tamiri

[7] S: 39b-40a ; İ'de yok

Dili sengīn ise de her ne ḳadar dildāruñ
Nāvek-i āhum olur kārger inşāallāh

4 Gelmesün ḫāṭırına ẕerre keder cānānuñ
Girmesün ġam dil-i bī-gīnesine iḫvānuñ
Kārı ʿālemde budur cümle dil-i dānānuñ

Germine serdine ṣabr eyleyerek dünyānuñ
Aluruz naḫl-i emelden s̱emer inşāallāh

5 Kühl-i ġamla sakınup dideñi itme mekḥūl
Āyet-i *ʿusr u yüsr* çün bize oldı maʿmūl
Yārımuz kes̱ret-i elṭāf-ile oldı meşmūl

Çarḫuñ olmış ṭutalum devri ḫilāf-ı me'mūl
Dem olur kāmımuz üzre döner inşāallāh

6 Bir zamān bezm-i cihān içre olup āvāre
Arayup derd-i dil-i zāra münāsib çāre
ʿArż-ı ḥal ile niyāz eyle der-i dil-zāre

Peyk-i āhum gideli ḥayli zamāndur yāre
Umarum ki getürür bir ḫaber inşāallāh

7 Baḥr-i efkāra düşürdi gicelerde ḫˇābı
Bulabilür mi Naẓīrā o dür-i nā-yābı
Fülk-i dil görmiye yā Rabbi hemān gird-ābı

Olsa bir kerre vezān bād-ı kerem ey Nābī
Komaz āyine-i dilde keder inşāallāh

8

Taḫmīs-i Ġazel-i Nedīm-i Ḫoş-gū-yı Laṭīf-edā[8]

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1 İdüp tebessüm ile nigeh bāy u bī-kese
Ol ġamzelerle virdi dil-i zāra vesvese
Şerm-i ruḫıyle gitdi güneş daḫī körfese

Zülf ü külāhı virdi ḫalel maġrib ü fese
Çeşm gidüp ṣaldı aḳan mülk-i çerkese

2 Sünbül benefşe zülf-i nigār ile bir degil
Kāküller ise gülşen-i ḥüsnine iki pil
Beñzer mi reng-i laʿl-i lebine meger ki mül

Çāk itmesün mi cāme-i sebzin görünce gül
Bak ol yeşil muḳaddeme ol kırmızı fese

[8] S: 40a-40b ; İ'de yok

3 Olsun ilāhī cān-ı raḳībe saḳar maḳar
Ḳaṣr-ı viṣāl-i yāre varır her zamān çıkar
Sūz u güdāz-ı nāle dil-i ʿāşıḳı yakar

Neyzen bezmde muṭribe hem-vār geç baḳar
Bilmem miyānlarında nedür bu münāfese

4 Hengām-ı gül çemende güzel didi ey göñül
Ol demde anda nāle iden kimdi ey göñül
Kūy-ı nigāra sen daḫī var imdi ey göñül

Gelmiş ḫaṭ-ı siyeh ruḫına şimdi ey göñül
Semūr ḫoş yakışmış o gül penbe aṭlasa

5 Söz yok bu ṭabʿ-ı şūḫā Naẓīrā zihī selīm
Kim dizdi silk-i naẓma bu gūne dür-i naẓīm
Memdūḥında miṡli nice olmaya ʿadīm

Ebrūlar üstüne dökülüp kāküli Nedīm
Taṣvīr-i ḥüsni yazmış o ṭāk-ı muḳarnaṡa

9

Taḫmīs-i Ġazel-i Pāk-i Ḥażret-i Bāḳī Efendi Raḥimehu'llāhu teʿālā

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Duḫter-i rez mey-keşān ʿindinde pek ḥürmetlüdür
Āsitān-ı mey-furūş anuñ ile raġbetlüdür
Laʿl-i nābuñ sāḳiyā andan bize kıymetlüdür

ʿĀrıżuñ ḫūrşīd-i ʿālem-tāb māhiyetlüdür
Anuñ içün ḥüsninüñ bāzārı germiyetlüdür

2 Māh-ı nev ebrūña nisbet ile ġarrālanmasun
Kendüyi yüksek görüp pek öyle aʿlālanmasun
Ḥüsnine maġrūr olup bī-hūde zībālanmasun

Cāme-i dībā ile ḫurşīd zībālanmasun
Şimdi andan ḫilʿat-ı ḥüsnüñ senüñ şöhretlüdür

3 Cümle ḫūbān-ı cihānuñ mīr-i ʿālem-tābısın
Milket-i ḥüsnüñ efendüm şübhesiz sulṭānısın
Bu kemāl-i ḥüsn-ile ʿāşıḳlarınuñ cānısın

Sen ṭarāvet bāġınuñ bir ġonca-i ḫandānısın
Jāle düşmüş berg-i gül bir aġlamış ṣūretlüdür

4 Zülf-i ḫoş-bū ʿanber-sārāya her şeb bū ḳatar
Rişte-i nāza o incü dişleri lü'lü' ḳatar
Naʿrāsına ʿāşıḳān her dem żamīr-i Hū ḳatar

[9] S: 40b-41a ; İ'de yok

Ḫançer-i cānān ecel cāmına ṭurmaz su katar
Yolına cān virmek anuñ ol ḳadar lezzetlüdür

5 Gūş idüp bir beste vaṣf-ı yār ile şehnāzda
Mürġ-ı dil ḥālā o ẕevḳ ü şevḳ-ile pervāzda
Yoḳ ḳaya baḳışların cānā senüñ bir bāzda

Gerçi kim ol ġamzeler nāzük geçerler nāzda
Līk anlardan hilāl ebrūlaruñ diḳḳatlüdür

6 Ḥażret-i Bāḳī Efendi idüp bu şiʿri gūş
Hecr-i şevḳ itdi Naẓīrā dilde ol demde ḫurūş
Yār ile mey-ḫāneye varup olalum bāde-nūş

Kimiyādur Bāḳiyā ḫāk-i cenāb-ı mey-furūş
Āsitān-ı hiẕmetinden ḳaçma bir devletlüdür

10

Taḫmīs-i Ġazel-i Neylī-zāde Ḥamīd Efendi

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

1 Netīce virmedi gitdi bu arzūlarımuz
Cihānı geşt-ile dildārı cüst ü cūlarımuz
Sirişkimüz ile cārī olınca cūlarımuz

O gūne bādeden olsun mey-i sebūlarımuz
Ki minneti kıla rīze-ile āb-rūlarımuz

2 Cihānda neyl-i viṣāli bulunmadı bir dem
Ferāġ-ı bāl-ile ammā olur mı yā ādem
Sivāyı terk-iledür velīde arzū dem dem

Vużūʿ u secde güzāri-i tūdur her dem
Ruḫ-ı nedāmeti eşkiyle şeşt ü şūlarımuz

3 Lisān-ı ḥal-ile ʿarż-ı niyāz idüp muḥkem
Ki zaḥm-ı sīne-i mecrūḥımuz üzre merhem
O dem miyāne naẓarla ider işāret hem

Zebān-ı ḫançeri dāġumla söyleşür her hem
Bu gūnedür bizüm anuñla güft ü gūlarımuz

4 O deñlü ḥüsn-i edā-vār olırdı...........[*] kim
Viṣāli ẕevḳini itmez murād ide kim
Bu beyt-i pāki vesīle idüp murād da kim

O rütbe feyż-i ṣafā var ser-mest bādede kim
Döner bulur sürāhīlere gedūlarımuz

---

[10] S(der): 40b-41a ; İ'de yok

[*] 4a: Metin silinmiş olduğundan okunamamıştır.

5 Yegāne naẓm u nes̱irde Ḥamīd Efendi bu dem
Bu şiʿr-i pāk-i laṭīfine reşk iderdi ʿālem
Naẓīre virdi neşāṭı bu naẓmı gördiği dem

Ḥaḳīḳat añlamadı sūz-ı ʿaşḳımuz ʿālem
Hevāya gitdi Ḥamīdā bizüm bu hāy Hūlarımuz

11

Taḫmīs-i Ġazel-i ʿAli-zāde Ṣubḥī Efendi Sellemehu'llāhu teʿālā

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Gülşen içre sāġar-ı mey-nābı görmiş geçmişüz
Öyle mestüz ol gül-i zībāyı görmiş geçmişüz
ʿĀlemi geşt eyleyüp her cānı görmiş geçmişüz

Rind-i ʿaşḳa sāġar-ı ṣahbāyı görmiş geçmişüz
Şevḳ-i laʿlüñle mey-i ḥamrāyı görmiş geçmişüz

2 Gül-sitān-ı ʿaşḳuña girsek bize ṭaʿn eyleme
Gülbüninden güllerin dirsek bize ṭaʿn eyleme
Vuṣlatuñ ümīd ider isek bize ṭaʿn eyleme

Sen leb-i şīrīne cān virsek bize ṭaʿn eyleme
Biz ezel Mecnūnıyuz Leylāyı görmiş geçmişüz

3 Eyleyüp üftādegāna dā'imā cevr ü cefā
Nāil eyler mi ʿaceb vaṣlına bizi dil-rübā
İtmeyüp incāz-ı vaʿd-i lûṭfını eyler fedā

ʿAhd ü peymānuñ şikest itse o şūḫ-ı bī-vefā
Ġam degildür böyle biñ hercāyī görmiş geçmişüz

4 Dehr elinden gerçi çok cevr ü cefālar çekmişüz
Ḥamdüli'llāh ʿālemüñ ẕevḳ ü ṣafāsın itmişüz
Dil-rübālardan vefā-dārīlerini görmişüz

Pest olursa yirimüz ġam çekmezüz zīrā ki biz
Nice demler rütbe-i aʿlāyı görmiş geçmişüz

5 Görse bu şiʿr-i dil-āvīzüñi bir hem-demde kim
Āferīn-ḫˇānı olur dirler Naẓīr ol demde kim
Lāubālī dir bu naẓm-ı pāk ile her demde kim

Bir ḳalender-meşrebüz bu meclis-i ʿālemde kim
Ṣubḥiyā dünyā vü mā fīhāyı görmiş geçmişüz

---

[11] S: 41a-41b ; İ'de yok

12

Taḫmīs-i Ġazel-i Cenāb-ı Reşīd Efendi Ḥafaẓehu'llāhu teʿālā

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Dehrüñ ġamıyla her ki göñül der-be-derlenür
Ḳasvetle ḳalbi eyleme şübhe ḥacerlenür
Ḫūn-ı cigerle ġuṣṣa vü ġamlarla kirlenür

Zen-ṭıynete ʿacūze-i dünyā ki erlenür
Merdān-ı Ḥaḳ bu ḥali görünce kederlenür

2 Dāġ-ı derūn-ı ʿāşıḳ olur cümle āşikār
Iẓhār ider muḥabbeti zīrā ki āh u zār
Ol ʿarsa-i meveddet olur ṣaḥn-ı ġonca-zār

Gelse ne dem ḫayāle leb-i sükkerin yār
Hem-çün nebāt şīşe-i dilde şekerlenür

3 Rind ol cihānda tā olasın maẓhar-ı sürūr
Ḥubb-ı riyāset ile ṣaḳuñ olma pür-ḥubūr
Zīrā ki sūr gāhi olur muḳtażī-i şūr

Ser-mest cāmın alur ayaġın mey-i ġurūr
Bu bezm-i bī-s̱ebāt da bir gün tekerlenür

4 Bezme gelürse nāz ile ol şūḫ-ı mihribān
Kalur mı dilde ẕerre ḳadar ġam keder nihān
Raḳṣa girer o şevḳ-ile ser-tāc-ı ʿāşıḳān

Mīnā-yı ʿanberiyye ṭabāyı atar hemān
Meclisde çün ṣürāḥi-i mey muabberlenür

5 Virdi bu şiʿr-i tāze ṣafā dillere iken
Olmaz Naẓīre ḫāṭırına olma ġam-fiken
Naẓm-ı Nedīmüñ itse n'ola revnaḳın şiken

Yāre Reşīd varı virür sīneye çeken
Sermāye-i viṣālde elbetde derlenür

13

Taḫmīs-i Ġazel-i bī-Bedel Ḫāletī Laṭīfü'l-edā Raḥimehu'llāhu teʿālā

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Olup ey bī-vefā cevr ü cefā muʿtād neylersüñ
Derūn-ı ʿāşıḳu'l-ḫastayı nā-şād neylersüñ
Göñül dād eylemezse ol şeh-i bī-dād neylersüñ

[12] S: 41b-42a ; İ'de yok

[13] S: 42a ; İ'de yok

Ṭāġıtduñ ḫ˘āb-ı nāz-ı yārı ey feryād neylersüñ
İdüp fitneyle dünyāyı ḫarāb-ābād neylersüñ

2 Nigah-ı lûṭf-ile gerçi idersüñ şi̅veler peydā
Ḥayāt-ı cāvidānı baḫş eylersüñ bize i̅mā
Alup ṣabr u ḳarār-ı ʿāşıḳı bu ḥüsn-ile cānā

İdersüñ gerçi her derde çi tılsım bir devā ammā
Cünūn-ı ehl-i ʿaşḳ olınca māder-zād neylersüñ

3 O müşgi̅n-kākül-i ʿanber-feşānuñ şām-ı zülfüñde
Olupdur ḳayd u bendüñle göñül aḫşām zülfüñde
Peri̅şān eyleme bulsun birāz ārām zülfüñde

Dil-i mecrūḥuma raḥm eyle ḳalsun dām-ı zülfüñde
Şikeste-bāl olan mürġı idüp azād neylersüñ

4 Ḳad-i bālāsını serv eyledüñ yāruñ yāḫūd ṭūbā
Ruḫın gül leblerin gül-nāra teşbi̅h eyledüñ aʿlā
İdüp kākülleriyle zülf-i yārı sünbül-i būyā

Güzel taṣvi̅r idersüñ ḫāl ü ḫaṭṭ-ı dilberi ammā
Füsūn u fitneye geldükde ey Behzād neylersüñ

5 Cihānda cümle-i erbāb-ı ḥayṡiyet perākende
Göñül ṣāhibleri aṣḥāb-ı germiyet perākende
Naẓi̅rā bezm-i fāni̅de heme ḥālet perākende

Bahāyi̅ ġam-fezā esbāb-ı cemʿiyet perākende
Tekellüf ber-ṭaraf ey ḫāṭır-ı nā-şād neylersüñ

14

---

[14] S: 42a-42b ; İ'de yok

Tercüme:

1. Gönlümden geçtiği gibi bana yüzük yerine güneş verdiler, Kerem sahibi Allah'dan dünyamın zevkini verdiler; Hepsine devletden hisse olarak bereketimi verdiler; Geçen seher vakti gamdan kurtuluşumu verdiler; Gecenin karanlığında âb-ı hayâtımı verdiler.
2. Yârimin dostları nüktelerimin şevkinden coştular; Hareketlerimi hepsi tahassürle karşıladılar; Gönlümün ayrılığından hepsi mâtem tuttular; Zâtımın ışığının yayılmasından halsiz düştüler; Kadehin şarabını vasfımın tecellisi kıldılar.
3. Cihanın gül bahçesinde zevk, safâ ve tarab; Kadere rıza ile Hz. Hakkı talep ediyorum; Merâmımın gerçekleşmesi sebebiyle en yüksek sabra ulaştım; Ne mübarek seher idi ne uğurlu bir an idi; O kadir gecesi bu yeni beratımı verdiler.
4. Benim gönlüm ilk defa şu sebeble nüktedan oldu ki; Sevinçle sevgilinin zikrinden işim yüce olur; Her ne zaman taleb etsem şerefe nâil olurum; Ben eğer zevke nâil ve gönlü hoş olursam şaşılacak bir şey yok bunda; Buna müstahak idim ve bunları zekatım olarak verdiler.
5. Çünkü Hz. Bârî ezelde bana izzet verdi; Cihanda yüksek bir himmet ve yüceliğin tamamını verdi; Şuan onun zikri gönlüme rahat verdi; O günü sesleyen (İsrâfil) bana bu mutluluğun müjdesini verdi; Ki o cevr ü cefaya sabır ve sebatımı verdiler.
6. Ayrılık sebebiyle gönlüm hüzünlendi; Gece gündüz gönlüm onun cemalinin aksini hayal ediyor; Hüda'nın lütfuyla ben o zevke eriyorum; Bundan sonra yüzüm cemal vasfının aynasıdır; Ki burada zatımın cilvesinden haber verdiler.

Naẓīf Efendi Dīvān-ı Ḥāfıẓdan Tefe'ül ile Bu Ġazel Maṭlaʿı Ẓuhūrı Bāis̱-i Taḫmīs̱ Oldı Ol Vaḳt Edirnede İdiler

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 *Der-dilem būd ki merā mihr çü ḫātem dādend*
Ez-Ḫudāvend-i kerem ẕevḳ-i cihānem dādend
Heme rā ḥiṣṣe zi-devlet berakātem dādend

Dūş-ı vāḳt-i seḥer ez-ġuṣṣa necātem dādend
V'enderān-ı ẓulmet-i şeb āb-ı ḥayātem dārend

2 *Dostān-ı yār-ı men zi-şevḳ-i nükātem gerdend*
Bā-taḥassür heme vaṣf-ı ḥarekātem gerdend
Ez-cüdāyi-i dil-i men heme mātem gerdend

Bī-ḫūd ez-şaʿşāʿa-i pertev-i ẕātem gerdend
Bāde ez-cām-ı tecelli-i ṣıfātem gerdend

3 *Der-gülistān-ı cihān ẕevḳ ü ṣafā vü ṭarabī*
Bā-Rıżā-yı ḳader ḥażret-i Ḥaḳ mī-ṭalebī
Ṣabr-ı aʿlā şude bā-neyl-i merāmem sebebī

Çi mübārek seḥerī būd çi ferḫunde demī
Ān şeb-i ḳadr ki īn tāze berātem dādend

4 *Nükte-dānī-i dil-i men şüde evvel çü sebeb*
Kārem aʿlā şeved ez-ẕikr-i dilārā be-ṭarab
Nāil-i ʿizzet-i devlet şevem āḫir be-ṭaleb

Men eger kām revā-geştem vü ḫūş-dil çi ʿaceb
Müsteḥaḳ būdem vü īnhā be-zekātem dādend

5 *Der-ezel ḥażret-i Bārī çü merā ʿizzet dād*
Der-cihān himmet-i ʿālī vü heme rifʿat dād
Ḥāliyā der-dil-i men ẕikr-i Hū rāḥat dād

Hātif-i ān rūz merā müjde-i īn devlet bād
Ki ber-ān cevr ü cefā ṣabr u s̱ebātem dādend

6 *Bā-cüdāyī dil-i men çün şude bā-gerd-i melāl*
Rūz u şeb der-dil-i men ʿaks-i cemāleş be-ḫayāl
Şevem ez lûṭf-ı Ḫudā nāil-i ān ẕevḳ-i viṣāl

Baʿde ez-īn rū-yı men āyine-i vaṣf-ı cemāl
Ki der-ān cā ḫaber ez-cilve-i ẕātem dādend

7 *Çeşm-i men bā-ġam-ı firḳāt heme dem giryān būd*
Bā-taḥassür dil-i bī-çāre-i men ḥayrān būd
Devlet-i vaṣl-ı Naẓīrā be-lûṭf erzān būd

7. Gözüm ayrılık gamıyla her zaman ağlıyor idi; Ben bî-çârenin gönlü tahassürle hayran idi; Nazîr'in vusltaının şerefi, lütfa lâyık idi; Hâfızın sözleri ve nefesleri sihir saçıyor idi; Ki günlerin getirdiği gamın bağından kurtuluşumu verdiler.

Himmet-i Ḥāfıẓ u enfās siḥr-ḫīzān būd
Ki zi-bend-i ġam-ı eyyām necātem dādend

15

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 İderken fikr-i taḫmīsi didiler
ʿAzīzān ʿālem-i maʿnāda aʿlā

2 Kelām-ı naʿti yādıyla dem-ā-dem
Ziyāde ẕikre bāʿiṡdür Naẓīrā

16

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Dilde cānā ẕikr ü fikr-i mā-sivā āyā neden
Terk-i cānsız kurtuluş yok bu müsāfir-ḫaneden
Āşık ol ḫavf eyleme her gördiġin rindāneden

Nār-ı ʿaşḳa yanmaġı ögren dilā pervāneden
Cān u başın terk iden ʿāşıḳlara pervā neden

2 ʿĀlem-i fānīde cānā ger gedā ger şāh iseñ
Varlıġına itme raġbet rind olup zī-cāh iseñ
Sīret ehli eṡerine idegör gümrāh iseñ

Ṣūret-i maʿmūra bakma ʿārif-i āgāh iseñ
Genc-i ʿaşḳı kıl ṭaleb gel her dil-i vīrāneden

3 ʿAḳlını cemʿ eyle başa derd-mend bir bendesüñ
Kulluġa saʿy eyle zīrā merḥamet ḥūbındasuñ
Varlıġıyla ʿālemüñ mesrūr olup ferḫundesüñ

Sen daḫī bu çār ʿunṣur dāmınuñ ḳaydındasuñ
Şāhbāz-ı ʿaşḳ olanlar uçdılar bu lāneden

4 Eyle imʿān-ı naẓar bu ʿālemin ḥāline bak
Cümle nāmūs u ʿarın āteş-i ʿaşḳ ile yak
Gir ṭarīḳ-i müstaḳīme başın açık yalın ayak

Dest-i zincīrine bend itmiş özin merdān-ı Ḥaḳ
Gel berü aṣlı ḫaber saña dil-i dīvāneden

5 Geşt idüp dünyāyı dildārı arayı ben bugün
Maḥv olup virdüm vücūduma fenāyı ben bugün
Buldum ʿālemde Naẓīr aʿlā rıżāyı ben bugün

Vaṣl-ı yāre dest-res buldum Sezāyī ben bugün
Zāhidi gör vaṣlın ümīd eyledi ferdāneden

---

15 İ: 57b : S'de yok
16 İ: 77b : S'de yok

17

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Her ḥāl-i zāra şevḳ-ile bula rıżā-yı dil
Ḥubb-ı sivāyı terk-ile ola edā-yı dil
Her dūna meyl olmadı zīrā revā-yı dil

Faḫr ile şöyle buldı cihānda gınā-yı dil
Mess-i vücūduñ altūn ider kimiyā-yı dil

2 Defʿ eyle dilde kalmaya bir ẕerrece ġubār
Aġyārı yār eyle olup merd-i nām-dār
Kılmaz o kimse salṭanat-ı dehre iʿtibār

Ol kim ḫulūṣ-ı ḳalbi ola anuñ āşikār
Ẓıll-i efken olsa başına per-i hümā-yı dil

3 Ḥubb-ı sivāyı terk ide ol kim birer birer
Mürşid eliyle ḫırḳa-i şemīneyi giyer
ʿUmmān-ı ʿaşḳa şevḳ-ile ol demde meyl ider

Ġavvāṣ-ı baḥr-i vaḥdet olup ḳaʿrına irer
Dürr-i murāda vāṣıl olur āşinā-yı dil

4 Dergāh-ı yārde dile olup himmetüm benüm
Bildüm tezellül ile imiş ʿizzetüm benüm
Derd-i derūna çāreye yok minnetüm benüm

Min buʿd kalmadı dermāna raġbetüm benüm
Bildüm ki derd-i miḥnet imiş çün devā-yı dil

5 Ḳahr it hevā-yı nefsüñi pāyende olmasun
Ḥubb-ı sivāya meylini ḫˇāhende olmasun
Aʿdā Naẓīri ru'yet-ile ḫande olmasun

Raḥm eyle koyma hecr ile nālende olmasun
Olsun viṣāl-i yāre Sezāyī sezā-yı dil

18

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ẕikr-i Ḥaḳḳı dā'imā tevfīr iden
Hem rücūʿ-ı aṣlını teẕkīr iden
Ol olur esrārını taḳrīr iden

Bir baḥrdur mevcleri teks̱īr iden
Bir güneşdür oları tenvīr iden

2 Enbiyā vü mürselīni gönderür
ʿĀrife ẕātını aʿlā bildirür

---

[17] İ: 77b ; S'de yok
[18] İ: 77b ; S'de yok

Cümle esmāsı ile ẕikr itdirür

Şān-ı vechini merāyā gösterür
Rāī̄ birdür mer'ī̄dür teks̱ī̄r iden

3 Nefsini idrāk içün var ʿārife
Ḥālini ʿarż eyle bildür ʿārife
Lûṭf ile iḥsānı çokdur ʿārife

Yek biñ āyātıdur her ʿārife
Sırr-ı vaḥdet dersini tefsī̄r iden

4 Budur ʿālem içre ʿārif rāġıbı
İstemez zī̄rā ki dünyā devleti
Kulluġını bilüp ider ḫiẕmeti

ʿAbd-i maḥżın kendidür her fikreti
Ṣūret-i tedbī̄rde taḳdī̄r iden

5 Ḫavf u ḫaşyetden olar kim restedür
Kendü eẕkārına ol dil-bestedür
Ḫiẕmete her dem miyānī̄-bestedür

Mī̄şe-zār-ı vaḥdete şāyestedür
Rūbeh-i nefsi Sezāyī̄ şī̄r iden

19

Me fā ʿī̄ lün Me fā ʿī̄ lün Fe ʿū lün

1 Beyān-ı şānına ḥayrān olur dil
Viṣālüñ fikr-ile nālān olur dil
Şefāʿat-ḫ̌āh olup giryān olur dil

Cemālüñ şemʿine sūzān olur dil
Tenūr-ı ʿaşḳına büryān olur dil

2 Fedāya saʿy ider cān u serini
Cihānda bulmayup rāḥat yirini
Belledün ẕāt-ı pāküñ rehberini

Geçer bir ḫaṭvede ʿarş-ı berini
Ki zī̄rā berḳ-veş ṭayrān olur dil

3 Velī̄ ẓāhir ü vāṣıluñ her zamānda
Göñüller olamaz aña kemānda
Görünmez ṣūretā ammā nihānda

Dilārā cilve eyler her mekānda
Yüzi mir'ātına ḥayrān olur dil

[19] İ: 78a ; S'de yok

4 Aña aṣḥāb-ı ʿirfān mübtelādur
Şefāʿat fikri ile pür-ṣafādur
Ki ḳalbi maḥzen-i ʿilm-i hüdādur

Maʿārif maʿdeni bir ḫoş-feżādur
Ḥaḳīḳat gevherine kān olur dil

5 Bu bezm-i ʿālem içre cümle şenlik
Naẓīrā çünki oldı Gülşenīlik
Bulur sālikleri aʿlā velīlik

Sezāyī Gülşenīden Rūşenīlik
Olursa ḫāne-i cānān olur dil

20

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Bilinür ẓāhir-i her ẕāt-ı insān
Bilinmez sırrı vardur eyle iẕʿān
Bilenler bile anlar bilür el-ān

Dem-i insān olupdur ʿāleme cān
Ne cān cānlar içinde oldı cānān

2 Cemīʿan mümkināt emvāl ü emlāk
Olınur vaḳti vardur cümle ehlāk
Dem-i insān kalur yokdur aña bāk

Dem-i insān-ile devr ider eflāk
Döner tā ḥaşra dek ṭurmaz bu devrān

3 Gidenlerden yüri ṣīt-i ceres al
Dimezler gūşına ḳavl-i ʿabes al
Derūna ṣıdḳ-ile aʿlā nefes al

Yüri bir merd-i kāmilden nefes al
Bulam dirsen dür-i deryā-yı ʿirfān

4 Küşāde eyleyen ʿibretle ʿaynı
Bilür ʿālemlerin bildigi fenni
Görür ẓāhir olan ās̱ār-ı kinni

O demdür maḥzen-i sırr-ı ledünnī
O demden irişür bil feyż-i Raḥmān

5 Beyān-ı sırr-ı insān nice mümkin
Velī lûṭf-ı ilāhī ile mümkin
Muḥal olur velī lûṭf ile mümkin

Dem-i insānı vaṣf itmek ne mümkin
Sezāyī çün anı vaṣf itdi Sübhān

---

[20] İ: 78a ; S'de yok

21

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Sivā ḥubbıyla dilde olmaya feryād-ile zāruñ
Ola merġūb u aʿlā ḥüsn-i ḫulḳ ile heme kāruñ
Cihād ile ʿadū-yı nefsin itmām eyle eṭvāruñ

Melāmet pūtasında nār-ı zilletde erit vāruñ
Maḥall-i ʿaşḳ-ile ṭāhir ola tā pāk-i miʿyāruñ

2 Olam dirseñ eger ṣūrī vü maʿnīde selāmetde
Düşüp kalma hevā-yı nefs-ile dām-ı kerāmetde
Velīler zümresiyle olasuñ rūz-ı ḳıyāmetde

Selāmet ister iseñ var otur ṣadr-ı melāmetde
Olur bāṭında iḳbālüñ olursa ẓāhir edbāruñ

3 Ṣadāḳatle ola iḫvān içinde cümle aḳvālüñ
Rıżā fikriyle olsun dā'imā ʿālemde efʿalüñ
Ola memdūḥ-ı ʿālem fikr-i Ḥaḳla cümle aḥvālüñ

Tenezzülde görüñ dā'im idüp mestūr-ı aʿmālüñ
İrer iḫlāṣuña noḳṣān meger olursa ıẓhāruñ

4 Heme aṣḥāb-ı ḥālüñ bezm-i ʿālemde murādıdur
Taḳarrub fikri ile ḥāl ü şānı hep irādīdür
Merāmı sālikü̃ñ ancaḳ dil-i zārı reşādıdur

Meẕāḳ-ı ehl-i ʿaşḳ içre bu bir rindāne dādıdur
Görüñ bī-gāne-ṣūret āşinādur çünki dildāruñ

5 Ḫulūṣ-ı ḳalb ancak ḥażret-i Ḥaḳdan ʿināyetdür
Fenā fi'llāh iʿṭā buyurılan memdūḥ-ı ḥāletdür
Naẓīrā derd-i ʿaşḳa ibtilā sanma mulāḳatdur

Ḫarāb-ı derd-i ʿaşḳ olmak Sezāyī bil saʿādetdür
Olan vīrānesi ʿaşḳuñ irer gencīne esrāruñ

22

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ruḫuñ bāġ u Behişt içre küşāde verd-i aḥmerdür
Melāḥatda yegāne oldıġuñ ʿālemde enherdür
Viṣālüñ arzūsıyla hezāran derdi ber-terdür

Cemālüñ nūrına nisbet güneş bir nūr-ı bī-ferdür
Güneş sensin ki ẕerrātuñ nebīlerle velīlerdür

---

[21] İ: 78b ; S'de yok

[22] İ: 78b ; S'de yok

2 Ḥabīb-i muḥterem şāh-ı rusülsüñ ey kerem-perver
Cihān ehline raḥmet oldıġuñ inat-ile ebher
Nebīlerle velīler dergehinüñ ḳulluġın eyler

Sen ol sulṭān-ı iklīm-i risāletsüñ eyā server
Ḳamū şehler kapuñda bir gedādan daḫī kemterdür

3 İdüp miʿrācı dergāh-ı ilāhīye irişmişdüñ
Ḥużūr-ı ḥażret-i Ḥaḳḳa varup cānā görüşmüşdüñ
Ṣalāt-ı ḫamseyi ihdā içün yine görüşmüşdüñ

Yeter ʿuşşāḳa müjde m*en reānī* kim buyurmışduñ
Seni görmeklik ile Ḥaḳḳı görmeklik berāberdür

4 Şeh-i kūyın idüp ẕāt-ı şerīfüñ ḥażret-i Mevlā
Şefāʿat ile olduñ cümleden mümtāz u müstes̱nā
Ḫudā-yı lem yezel vaṣf-ı cemīlüñle olur gūyā

Ḳadüñ bāġ-ı hüviyyet servi ḫaddüñ bir gül-i raʿnā
Yüzüñ şems-i münevverdür cebīnüñ māh-ı enverdür

5 İdenler ḫāk-rāhuñ küḥl-i çeşmi hep bulur ʿizzet
Ziyāret eyleyen vaʿd-i şefāʿatla bulur rāḥat
Ṣalāt-ile selāmuñ eyleyenler buldılar raġbet

İşin altūn ider ḫāḳ-i derinde eyleyen hiẕmet
Nigāh-ı iltifātuñ ʿāşıḳa kibrit-i aḥmerdür

6 Olanlar tābiʿ es̱erüñe cihānda behre-mendüñdür
Şefīʿ-i müẕnibīn-i ümmet olmak dil-pesendüñdür
Şefāʿat eyle lûṭf ile Naẓīrā müstemendüñdür

Eyā şāh-ı rusül raḥm it Sezāyi derd-mendüñdür
Kapuñ bekler ḳadīmi dergehüñde pīr-perverdür

23

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Şübhe yok ḥubbı sever miḥnet gibi
Refʿi fikri ʿāleme rāḥat gibi
Yāver olmaz ādeme himmet gibi

Ẕevḳ-i Cennet ḥālet-i vuṣlat gibi
Āteş-i dūzaḫ daḫī firḳat gibi

2 Olmaz ʿālim kimde kim ʿaşḳ olmaya
Ḫiẕmet-i dildārına şevḳ olmaya
Ferd-i semūr ile bir dilek olmaya

Bundan özge ʿāleme ẕevḳ olmaya
Yār ile bir dem olan ülfet gibi

[23] İ: 78b ; S'de yok

3 Yār ile bāzārumı berk eyledüm
Bezm-i fānī ḥubbına ferk eyledüm
Fikri vaṣl-ı yār ile merk eyledüm

Ẕevḳ ü miḥnet farḳını terk eyledüm
ʿAşḳ şarābından bu keyfiyet gibi

4 İʿtiḳāduñ ola ḳavl-i ṣādıḳa
Derdini söyle ḥakīm-i ḥāzıḳa
İresüñ ʿālemde ẕevḳ-i lāyıḳa

Neş'e virmez bāde hergiz ʿāşıḳa
Laʿl-i cānān virdigi ḥālet gibi

5 ʿĀlemin devlet-serāyı olmaya
Gūş-ı ṭanbūrıyla nāmı olmaya
Muṭribān naġme-serāyı olmaya

Cennet içre ey Sezāyī olmaya
Yār ile maḥrem olan ṣoḥbet gibi

24

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ciger pür-ḫūn dil-i zārum ʿuluv-gīr olmada her an
Sirişküm itmese iṭfā olurdı bu tenüm sevrān
Taraḥḥüm eyle lûṭf ile ʿināyet eyle kıl iḥsān

Senüñ derdüñle ey cānān cihān oldı baña zindān
Gezersem gül-sitān içre görinür gözüme külḫān

2 Aḥibbā içre bi'l-cümle perīşān oldı aḥvālüm
Olurlar ḥālüme ḥayrān aḳrān u ems̱ālüm
Yitirdüm kendümi bilmem fenā bezminde efʿālüm

Bir özge derde dūş oldum kimesne bilmez aḥvālüm
Yürürüm ṣūretā ḫürrem göñüldür dem-be-dem giryān

3 Ümīd-i vuṣlatuñ ile vücūdı eyledüm ifnā
Gerekdür gāhi ʿuşşāḳa taraḥḥümle naẓar cānā
Gerekmez baña gül-zār-ı cihāne neyleyem zīrā

Yakup dāġ eyledi baġrum muḥabbet āteşi ammā
Baña her dāġ-ı ḫūnīnüm görinür bir gül-i ḫandān

4 Sükūtum beytü'l-aḥzānda vaṣlını teemmüldür
Enīn ü āh u zārum kendü kendüme tekellümdür
Viṣālüñ çāresiz bildüm hemān ṣabr u taḥammüldür

Ġamum ṣādī demüm hemdür baña giryem tebessümdür
Bu küllī ʿālemüñ ḫalḳı olur bu ḥālüme ḥayrān

---

[24] İ: 79a ; S'de yok

5 Ḫayālidür göñülde çünki dildār-ı vefā-dāruñ
Naẓīrā derd-i firḳatle nedür bu nāle vü zāruñ
Yeter yanup yakılduñ ḥasreti ile o dildāruñ

Sezāyī nār-ı firḳatle yanup yakılmadur kāruñ
Ciġer büryān göñül sūzān gözümden kan akar her an

25

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥubb-ı dildār-ile dil geçmeyicek cānından
Ḥisse-yābī olamaz lûṭf-ile iḥsānından
Şevḳ-yāb olur anuñ cevr-ile evānından

Yārı ʿuşşāḳı koyup ayrılamaz yanından
Ẕerreler devr ola mı mihr-i dıraḫşānından

2 Merd-i dildār-ile dillerdür olan ḥayretde
Çü ider ise olur nuṭḳı ile rāḥatda
Ḥasret ü hecre giriftār ise de zilletde

Merd-i kāmil şerefin ber-ter ider gurbetde
Ḳadri artar güherüñ çıksa eger kānından

3 Böyledür bezm-i cihānda heme erbāb-ı kirām
Ẕikr ü fikriyle ider hiẕmetde şevḳiyle ḳıyām
Ġayra meyl eylemez aṣlā gözedür subḥ-ile şām

ʿĀrif oldur özüni maḥv ide yārında tamām
Yoḫsa ṣūfī ne beter mülḥidin ʿirfānından

4 Ṣūrete meyli olan ʿāşıḳa nādān diyelüm
Sīret erbābı olan sālike insān diyelüm
Ṣāḥib-i derd-i dilārāya der-i iḥsān diyelüm

Ḥüsn-i ṣūret diyene ṣūret-i bī-cān diyelüm
Ān-ı dā'imde iren ḥüsni bilür ānından

5 Çeşm-i ʿibret ile her ḥāl-i dilārāyı gözet
İtmesün ḫāṭırını ẕerre ḳadar ġayrı şikest
Ezelī şān-ı Naẓīrāya verildi çü saʿat

Mihr-i maʿnīye muḳābil olalı ẕerre-ṣıfat
Der-be-der oldı Sezāyī bilinür şānından

26

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Muḥammed mürselīne pīşvādur
Muḥammed enbiyāya muḳtedādur

[25] İ: 79b ; S'de yok
[26] İ: 79b ; S'de yok

Muḥammedüm melāz-ı aṣfiyādur
Muḥammed çün ḥabīb-i Kibriyādur

Muḥammed maʿden-i ṣıdḳ u ṣafādur
Muḥammed menbaʿ-ı lûṭf u ʿaṭādur

2 Muḥammeddür cenābı Ḥaḳḳa maḥrem
Muḥammeddür Ḫudā ʿindinde mükrem
Muḥammeddür ḥabīb-i Rabb-i erḥam
Muḥammed olmasa olmazdı ādem

Muḥammed bāʿiṡ-i īcād-ı ʿālem
Muḥammed mūcid-i her dü-serādur

3 Muḥammedden ẓuhūra geldi çün gül
Muḥammed şevḳine feryād-ı bülbül
Muḥammed oldı ʿālem içre çün gül
Muḥammed daʿvetine geldi düldül

Muḥammedden ẓuhūra geldi cüz kül
Muḥammed cümleye çün mübtedādur

4 Muḥammeddür bize burhān u āyāt
Muḥammed maẓhar-ı keyfi şefāʿat
Muḥammeddür bize erḥam bi'ẕ-ẕāt
Muḥammedle müyesser ola cennāt

Muḥammeddür vücūd-ı Ḥaḳḳa mir'āt
Muḥammed bak nice Ḥaḳ-nümādur

5 Muḥammeddür şefāʿatlerle ekrem
Muḥammeddür Naẓīrā bize erḥam
Muḥammeddür cihān ehline elzem
Muḥammedle bilindi ḥāl-i ʿālem

Muḥammed āline aṣḥābına hem
Ṣalāt eyle Sezāyī Ḥaḳ edādur

27

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Refʿ ider her ḥāili Allāh bir yüzden daḫī
Lûṭfın eyler nānuñı Allāh bir yüzden daḫī
Şevḳin eyler vāṣılı Allāh bir yüzden daḫī

Şād ider ġam-gīn dili Allāh bir yüzden daḫī
Fetḥ ider her müşkili Allāh bir yüzden daḫī

2 Dergeh-i aʿlāsını seyr itdirür bir gün bize
Hem fenā-yı lûṭfını geşt itdirür bir gün bize
Gösterüp dīdārını ẕevḳ itdirür bir gün bize

[27] İ: 80a ; S'de yok

Vādī-i hicrānını tayy itdirür bir gün bize
Gösterür ser-menzili Allāh bir yüzden daḫī

3 ʿĀlemüñ varlıklarını eyleme vaṣf-ı belīġ
Aldanup naḳşına olma ḥabbenüñ cānā ledīġ
Māl u cāhından ṣafā-yı bi'llāh olup firīġ

Her kime kim ʿarż-ı maṭlab eyledüm itdi dirīġ
Virdi maḳṣūdum velī Allāh bir yüzden daḫī

4 İdegör ʿarż-ı merāmı ṣıdḳ-ile vaḳt-i seḥer
ʿĀrif-i bi'llāh olup ḫavfı ile itme ḥaẕer
Mā-sivā fikriyle aṣlā ḫāṭıra virme keder

Çekme ġam ẓulmet görünse saña bir yüzden eger
ʿArż ider nūr-ı Celī Allāh bir yüzden daḫī

5 Dergeh-i pīrāna dā'im ʿazm idüp yalın ayak
ʿĀlemin nāmūs u ārın āteş-i aşḳ ile yak
Ḳavl-i Ḥaḳla itmeyüp bir kimsenün başına tāk

Nev-be-nev der-kārdur ʿālem Sezāyī sırra bak
Her işin işler belī Allāh bir yüzden daḫī

28

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bezm-i cihānda o kim ṭālib-i ʿirfān olur
Lā büd irer mürşide vāṣıl-ı her kān olur
Sālik-i rāh-ı Ḥaḳuñ dīdesi giryān olur

ʿĀşıḳ olan kişinüñ sīnesi sūzān olur
Gözi yaşı dem-be-dem akuben ʿummān olur

2 Şevḳ-i muḥabbet ile yārı arar sū-be-sū
Ḥayret ü ḥālet ile olmak içün rūbe-rū
Dergeh-i yāre döker şām u seḥer āb-ı rū

Ṣabr u ḳarārı gider yārı ider cüst-ı cū
Ṣubḥa degin cünbüşi āh ile efgān olur

3 Yārı yolında o kim şevḳ-ile ber-dār olur
Maḥv-ı vücūd eyleyüp vāṣıl-ı dildār olur
Ḥayret ile dā'imā ẕikr ile der-kār olur

Kendüyi yoġ eyleyen yārı ile var olur
Yārı ile yār olan sözleri cānān olur

4 Mürşid-i rāh-ı hüdāyı arayup bulmayan
Vaḥdet-i Ḥaḳdan dile bir ḫaberi olmayan
Baḥr-i ġam ʿaşḳına ġavvāṣ olup dalmayan

[28] İ: 80a ; S'de yok

Derk idemez nefsini maʿrifeti olmayan
Kuş dilini bilmeyen nice Süleymān olur

5 Sālik-i rāh-ı hüdā vālih ü ḫayrān olur
Ḥālet-i keṡret ile zār u perīşān olur
Maḥv olur āḫir Naẓīr nāil-i cānān olur

Kim ki Sezāyī bu gün yārına ḳurbān olur
Ẕerresini maḥv ider mihr-i dıraḫşān olur

29

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Öyle bī-hūşum ki bilmem bildigüm āyā nedür
Bildüm elf-i ādemi ammā ki bilmem dem nedür
Bir görür hep gözlerüm bilmem eyü ne kem nedür

Öyle ser-mestüm ki hergiz bilmezem ʿālem nedür
Ya melekler felekler ins ü cin ü ādem nedür

2 ʿĀlem-i kevn ü fesād içre yitirdüm ġayreti
İstemem dehr-i dūnda rāḥatı vü ʿizzeti
Zāhide virdüm heme bu ʿālem içre şöhreti

Dost eliyle ol kadar içdüm şarāb-ı vaḥdeti
Bilmezem kim derd-i miḥnet şādī vü ḫürrem nedür

3 Mürşide rabṭ eyle ḳalbi maʿnīsi bil kim göñül
Fānīyi bāḳīyi fehme ḳādir ol tā kim göñül
Gel tecerrüd eyle pāk ol terk-ile ol kim göñül

Şol kadar maḥv eyle saʿyi ḳaṭreñi tā kim göñül
Bilmesün ḳaṭre nedür sel nedür hem deryā nedür

4 Mürşidāndan almayanlar ʿilm-i vaḥdetden ḫaber
ʿĀlem-i maʿnāya aṣlā idemez anlar sefer
Mā-sivādan geçmeyenler ḫāṭırıdur pür-keder

Pes ne bilsün itmeyenler ʿālem-i sırda sefer
Bāyezīd u Cüneyd ü Şiblī vü Edhem nedür

5 İtmeyenler ʿārif ile vaḥdet üzre güft-gū
Fehme ḳādir olamaz bilmez nedür esrār-ı Hū
Her seḥer dā'im Naẓīrā dökegör gel āb-ı rū

Olmayanlar ol şehüñ dergāhına fersūde-rū
Ey Sezāyī bilmediler cümleden ekrem nedür

[29] İ: 80b ; S'de yok

30

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Sırr-ı ʿaşḳum bilmezem bu ʿālem-i dünyā nedür
Bir muʿammādur bilinmez mā-sivā āyā nedür
Tende cānum cānda cānānum bilür ammā nedür

Şāh-ı istiġnā-yı ʿaşḳ oldum recā bilmem nedür
İlticā-yı Ḥaḳdan özge mültecā bilmem nedür

2 ʿĀlemüñ nīk ü bedi bi'l-cümle taḥrīrümdedür
Ḥāl u şānı her birinüñ dille taḳrīrümdedür
Ḥüsn-ile maʿrūf olanlar cümle tesḫīrümdedür

Öyle Mecnūnum ki Leylā bend ü zincīrümdedür
Eylerem ʿaşḳında ammā cān fedā bilmem nedür

3 Ehl-i dünyāya ḫalāṣ oldum temellüḳ itmeden
Geçdi dil ʿālemde zīrā kim tefevvuḳ itmeden
Fāide yok nevʿ-i insānı teferruḳ itmeden

Fāriġam dünyā vü ʿuḳbāya taʿalluḳ itmeden
Terk ü tecrīdüm bu gün ḥubb-ı sivā bilmem nedür

4 Zīr ü bālāya naẓardan menʿ idelden dīdeyi
Bir ṣafā buldum ki bilmem pür-ġamı ferḫundeyi
Ḥayretinden ferāmūş eyledi dil-i ḫandeyi

Fāriġ u āzādeyem farḳ eylemem ben özgeyi
Lāubālī-meşrebüm çün ü çirā bilmem nedür

5 Merḥamet olsa sezādur bende-i dil-besteye
Raġbet-i ḥubb-ı sivādan bu dili vāresteye
Neyleyem göñül Naẓīrā meyl ider nev-rüsteye

Her ne eylerse sezā cānān men-i dil-ḫasteye
Ben Sezāyīyem anuñ-çün nā-sezā bilmem nedür

31

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥubb-ı ẕātuñla derūnda inkisār olmakdadur
Şiddet-i ʿaşḳıyla vechüm ḫāk-sār olmakdadur
Vaṣlınuñ fikriyle dilde ıżṭırār olmakdadur

Nār-ı ʿaşḳıyla derūnum dāġ-dār olmakdadur
Daġlarla dil ḳażāsı lāle-zār olmakdadur

[30] İ: 80b-81a ; S'de yok
[31] İ: 80b ; S'de yok

2 Ketm-i müşkil ʿaşḳınuñ āhum ise tesmīn ider
Neyleyem nālem gehī bu āteşüm teskīn ider
Gerçi kim ʿuşşāḳı yāruñ ẕātuma taḥsīn ider

Āsumānı sanmañuz kim necm ile tezyīn ider
Āhum odından felekde pür-şerār olmakdadur

3 Eyleyelden dergeh-i dilāña cānā intisāb
Kalmadı ḳalbümde ḥālā lûṭfuñ ile ıżṭırāb
Her biri bir sicn-i dīgerdür baña bu nüh ḳıbāb

Düşeli mihrin dile ey ruḫları ṣad āfitāb
Ẕerre-veş günden güne dil bī-ḳarār olmakdadur

4 Derd-i ʿaşḳuñla dil-i zārumı pür-ḫūn eyledüm
Göñlümi cānā ġam-ı vaṣluñla meşḥūn eyledüm
Āh-ı derd-ālūd-ile bu ḳalbi maḥzūn eyledüm

Her ne deñlü āteş-i āhumı efzūn eyledüm
Gün yüzi gittükce yāruñ tāb-dār olmakdadur

5 Dar olur bu ʿālemüñ ʿarşıyla kürsīsi dile
Kalmadı ḥālā Naẓīrā fikr-i nāmūsı dile
Nāle vü efġān ṣadā-yı nāy ile kūsı dile

Pertev-endāz olalı yāruñ ruḫı ʿaksi dile
Gün gibi ʿaşḳum Sezāyī āşikār olmakdadur

32

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Cihānda ẕāt-ı pāküñ mübtelāsı Gülşenīlerdür
Anuñ-çün sālikānuñ muḳtedāsı Gülşenīlerdür
Nüḥāsı zer idenler müntehāsı Gülşenīlerdür

Ṭarīḳat pūtasınuñ kimiyāsı Gülşenīlerdür
Maʿārif lüccesinüñ āşināsı Gülşenīlerdür

2 Visāle nāil olur ʿāḳibet-endīşleri ey dil
Ḫulūṣ ile ider ẕikri heme dervīşleri ey dil
Fenāya vāṣıl olur faḳr-ile dil-pīşleri ey dil

Bu erbābuñ melālet üzredür her işleri ey dil
Anuñ-çün ehl-i ʿaşḳuñ reh-nümāsı Gülşenīlerdür

3 Ḫulūṣ ile o kim dergehlerine rūy-māl eyler
Anı lūṭf-ı ilāhī ʿāḳibet memdūḥ-ı ḥāl eyler
Dilārā ru'yetüñle her birine keşf-i ḫāl eyler

Giyüp biñ dürlü ṣūretler gelüp ʿarż-ı cemāl eyler
O maḥbūbuñ ezelden āşināsı Gülşenīlerdür

[32] İ: 81a ; S'de yok

4 Derunı her birinüñ āteş-i ʿaşḳa kebāb olmış
Der-i meknūn gibi ammā kelāmı bir kitāb olmış
Fenā-ender-fenā olmış Naẓīrā şeyḫi şāb olmış

Ne nām u ne nişān ister ḫarāb-ender-ḫarāb olmış
Ṭarīḳ erbābınuñ ehl-i fenāsı Gülşenīlerdür

5 Olanlar ṭālib-i rāh-ı hüdāya reh-nümā gelsün
Vuṣūl-i lûṭf-ı Ḥaḳḳa rāġeyān muḳtedā gelsün
Cihānda derd-i ʿaşḳa çāre-cuyān-ı devā gelsün

Eyā emrāż-ı inkāra olanlar mübtelā gelsün
Sezāyī derd-i inkāruñ devāsı Gülşenīlerdür

33

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Uçar lûṭfuñla kuş gibi sinekler
Şināverlik ider cūda semekler
Murādı cümlenüñ lûṭf istemekler

Senüñ şevḳüñle devr eyler felekler
Zemīnde ādem ü gökde melekler

2 Olan dergāhuña kul gice gündüz
Ḳararur ol arar yol gice gündüz
Murāduñ arayup bul gice gündüz

Kapuñda bāy u yoḫsul gice gündüz
İder vaṣluñ için dā'im dilekler

3 Der-i lûṭfıyla ancak varmak-içün
Ḥużūr-ı ʿizzetine irmek-içün
Naʿīm Cennetine girmek-içün

Senüñ bir kerre vechüñ görmek-içün
Çeker bī-çāre ʿāşıḳ çok emekler

4 Fenānuñ bulmayup göñlümde ẕevḳüñ
Derūnumda ʿuluv-gīr oldı şevḳüñ
Żaʿīf itdi beni derd-i firāḳuñ

Elüñ ayaġuñ öpsüñ ehl-i ʿaşkuñ
Yine demlik hüdāsında emekler

5 Cihāna muʿteber ʿālī-sarāyı
Ṣafā-baḫşā olan naġme-serāyı
Naẓīrā neylesün ister rıżāyı

Ferāġ üzre biraz dursa Sezāyī
Gelür ʿaşḳuñ anı ṭurmaz yelekler

---

[33] İ: 81a ; S'de yok

34

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Mā-sivā nakşın çıkar dilden ʿināyet bundadur
Kalmasun ḥubbı derūnda ẕerre rāḥat bundadur
Ẕikr ü fikr-i Ḥaḳda ol dā'im saʿādet bundadur

Varlığın maḥv eyle gel zāhid hidāyet bundadur
Evvelidür vaḥdetin ammā nihāyet bundadur

2 Geşt ile dünyāyı bul bir ʿārifi de rehber it
Dergehinde ḫiẕmetini şevḳüñ ile ber-ter it
Maʿrifet taḥṣīl idüp ʿirfān-ı ẕātuñ aẓhar it

Levḥ-i dilden *men ʿaref* dersini durma ezber it
Sırr-ı insāndan ḫaber-dār ol selāmet bundadur

3 Bezm-i ʿirfānda tekellüf ḳaydına düşme sakın
Ḥaddini bilüp taṣallut ḳaydına düşme sakın
Tūl-i emelle taḥallüf ḳaydına düşme sakın

ʿAbd-i maḥż ol gel taṣarruf ḳaydına düşme sakın
ʿĀlem-i ıṭlāḳa düş ey dil vilāyet bundadur

4 Terk-i ḥubb-ı mā-sivāda nefse ġāyet şiddet it
Vāṣıl-ı tecrīd olup tefrīd irince cevdet it
Ḥubb-ı ẕātı neş'esin taḥṣīle ġāyet himmet it

Farḳı ṣūretde götür ammā derūnuñ vaḥdet it
Lāubālī ol bidāyet hem nihāyet bundadur

5 Dā'imā ḫavf u recāda ol ziyāde ḥātif ol
Vaḳtini fikr-i rıżāu'llāha dā'im ṣārif ol
Cümle esrāra Naẓirā lûṭf-ı Ḥaḳla vāḳıf ol

Maḥv idüp senden eṡer koyma Sezāyī ʿārif ol
Gel kerāmet dāmına düşme kerāmet bundadur

35

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Murādı cümlenüñ cānā rıżādur
Teveccühle berā-yı ilticādur
Der-i lûṭfuñ melāz-ı aṣfiyādur

Tūlā-yı cihet-i emri sañadur
Ki muṭlaḳ *eynemā* vech-i Ḫudādur

[34] İ: 81b ; S'de yok
[35] İ: 81b ; S'de yok

2 Cemīʿan mümkināta virdi ḥālet
İder her birine te'sīr-i ḳudret
Hemān ẕikri ile fikrinde ʿizzet

ʿAyān sırruñda ġayb ile şahādet
Saña ol naḥn u aḳrebden ʿaṭādur

3 Bilinmez fehm olınmaz sırr-ı iḫfā
Ki vācibdür vücūd-ı Ḥaḳ Teālā
Hemān ẕikr idegör ṣad ḳalble cānā

ʿAdem nisbet dehānı mübhem ammā
Vücūd is̱bāt ider sırr-ı ḫafādur

4 Heme eşyā vü eşbāḥa odur Rab
Kim eyler bezm-i ʿālemde aña reyb
Anı is̱bāta şāhid şāhid-i ġayb

Ṭaleb-kār-ı viṣāli cümledür hep
Odur ʿāşıḳ velī maʿşūḳ-nümādur

5 Bu ṣūretler görendür cümle bir bir
İden kes̱retde vaḥdetle bilür bir
Hemān hüdāsına meşġūl olur dir

Elest içre cevāb alan viren bir
Velī kes̱ret viren ḫalḳa belādur

6 Ebed irmek diler iseñ ḥayāta
Ḥayāt-ı ṣūrīyi irgör memāta
İdegör şuġli esmā-i ṣıfāta

Bulunmaz kaʿr-ı deryā-yı ẕāta
Sezāyī līk anda āşinādur

36

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bezm-i ʿālemde eger bulmak dilerseñ ʿizzeti
İdegör ḳurb-ı nevāfil ile dā'im ṭāʿati
Viregör kes̱retde vaḥdet ile ḳalbe ṣafveti

Gel göñül mey-ḫānesinde kurma bezm-i kes̱reti
Pīr elinden içmege saʿy eyle cām-ı vaḥdeti

2 Bulagör tevḥīd-i efʿāl ile dergāha vuṣūl
ʿĀrif ol tevḥīd-i ẕātıdur heme aṣl-ı uṣūl
Mürşidānuñ ḫāk-pāyın küḥl-i çeşm it ara bul

Ehl-i ʿirfān soḥbetini eyle cān ile ḳabul
Eyleme nādān-ile ʿömrinde zinhār ülfeti

[36] İ: 82a ; S'de yok

3 Vāṣıl-ı bezm-i ʿavārif olmaġa saʿy eyle kim
Nāil-i lûṭf-ı ʿavāṭıf olmaġa saʿy eyle kim
Dā’imā terk-i ʿadāvet itmege saʿy eyle kim

Rūz u şeb kesb-i maʿārif itmege saʿy eyle kim
İki ʿālemde maʿārif ehli buldı ʿizzeti

4 Ṭāʿat ile bul ṣafāyı dilde mü’minlik idüp
Ol selāmet üzre dā’im fikr-i müslimlik idüp
Bul emān ṣūrī vü maʿnī içre emīnlik idüp

Meskenetle zinde ol ʿālemde miskinlik idüp
Şāh-ı ʿuḳbā olmaġa bāʿiṡ bu dünyā zilleti

5 ʿĀlem içre derd-i ʿaşḳ-ı yār ile dil-rīş olan
Ẕikr ü fikr-i Ḥaḳ ile şevḳ-i dili der-pīş olan
Ḫāngāh-ı ʿālem içre ẕikri dā’im ḫūş olan

Ḫāk-rāh olsun ḥaḳīḳatde bu gün dervīş olan
ʿİzzet-i nefsi koyanlar buldı evc-i rifʿati

6 Dā’imā elden koma ḫavf ü recāyı gel bu gün
Ṭāʿat ile eyle taḥṣīl pür-ṭabāyı gel bu gün
ʿĀrif ol terk eyleme dā’im ṡenāyı gel bu gün

Añma ferdā Cennetini ey Sezāyī gel bu gün
Kim ḥaḳīḳat Cenneti oldı maʿārif soḥbeti

37

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Ḫudā dergāhı şeh-rāhı göñüldür
Ṣafā-yāb-ı seḥer-gāhı göñüldür
Rıżā aṣḥābı hem-rāhı göñüldür

Sarāy-ı lī meʿa’llāhī göñüldür
Tecellī-ḫāne vallāhi göñüldür

2 Ḫudānuñ ẕikr ü fikri ile her an
Niyāz eyle seḥerler ola nālān
Olur kulluk iden maʿnāda sulṭān

Yüri gezme yabānda zār u giryān
Ḫudānuñ ulu dergāhı göñüldür

3 Vücūduñ saġ ola yāḫūd şikeste
Olagör ẕikr ü fikrüñ ile beste
Olam dirseñ eger maʿnāda reste

[37] İ: 82a : S’de yok

Ne istersen yüri var andan iste
Muḥaḳḳaḳ sırrın āgāhı göñüldür

4 Ṣafā ṭopını meydānda rubūde
İdersin şuġl-ile ism-i vürūda
Olursun nāil elbetde şuhūda

Żiyā-güster olur kevn ü vücūda
Semā-ı ṣadrınuñ māhı göñüldür

5 Naẓīrā istemez ʿālī sarāyı
Ṣadā-yı muṭrib-i naġme-serāyı
Dil-i zāra vire Bārī ṣafāyı

Raʿiyyet gibidür aʿżā Sezāyī
Vücūd iḳlīminüñ şāhı göñüldür

38*

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Vuṣūl-i bezm-i cānāna vesīle intisābıdur
Cefā vü cevr ile olsun ṣafā-yı dil ḫiṭābıdur
Ki zīrā nār-ı hicrānında pişmedi kebābıdur

Göñül kim bāde-i bezm-i elestüñ neş'e-yābıdur
Özin farḳ itmeden kalmış ebed mest ü ḫarābıdur

2 Dil-i bī-çārenüñ kārı cihānda āh u zār olmış
Firāḳ u ḥasret-i dīdār ise ʿuşşāḳa yār olmış
Ḫayāli ru'yeti ile cihān başına dār olmış

Ḫiṭāb-ı *eynemā*yı gūş idelden bī-ḳarār olmış
Feleklerle melekler kim dönerler ıżṭırābıdur

3 Göñül vādī-i ġam-āver-i dehri mürūr itmiş
Ḥaḳīḳat menziline şevḳ-i ḫiṭābla ʿubūr itmiş
Egerçi ru'yet-i ẕātı cihān içinde dūr itmiş

Gözüñ aç ḥarf-be-ḥarf añla bu eşyā kim ẓuhūr itmiş
Rumūz-ı vaḥdeti şerḥ ü beyān eyler kitābıdur

4 Fenā bulur heme mümkin olurlar cümle maʿdūmāt
Ḫayāl olur göñüllerde olan bi'l-cümle maʿlūmāt
Bilindi cümle fānī gerçi maʿlūmāt u meçhūlāt

ʿUlūm-ı ẕātınuñ şerḥi düşüpdür cümle mevcūdāt
O şerḥin maʿnīsi ādem velākin intiḫābıdur

---

[38] İ: 82a ; S'de yok

* 44 numaralı tahmisle aynı gazele yazılmış bir başka tahmistir.

5 Anuñ kim ʿaḳl u fikri lûṭf-ı Bārī ile yārıdur
Naẓīrā ẕikr ü fikr-i ḥażret-i Ḥaḳ dilde kārıdur
Beyān-ı ḥāl u şān bezm-i fānī āşikārıdur

Nükāt-ı bü'l-ʿaceb itdük ʿaṭā-yı ʿilm-i Bārīdür
Sezāyī sen ḳıyās itme ki bu ders iktisābīdür

39

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿAşḳ-ile ālūde oldum yārum erḥamdur baña
Cümleden ʿuşşāḳ içinde lûṭfı elzemdür baña
Gerçi zühhādı cihānuñ vaṣlı her demdür baña

Zāde-i ʿaşḳum ki dehrin sūrı mātemdür baña
Cām-ı nūş-ā-nūş-ı derdi başka ʿālemdür baña

2 Kıl temāşā ẓāhir ü bāṭın heme aṣlumdadur
Gerçi ḫod-bīnānı dehrin cümlesi faṣlumdadur
Ḫūb-rūyān-ı cihān ise benüm vaṣfumdadur

Turfa Mecnūnam ki Leylā der-pey-i vaṣlumdadur
Āhuvān-ı deşt-i maʿnī şimdi aṣlumdur baña

3 Bir zamān geşt eyledüm āfāḳı gerçi sū-be-sū
Nice dergehlerde firḳat ile dökdüm āb-ı rū
ʿĀḳibet temkīn ile ẕikrüm olup her demde Hū

Eyledüm beytü'l-ʿatīḳ-i dilde feyżi cüst u cū
Tā-be-leb lebrīz buldum çāh-ı zemzemdür baña

4 Geldi ʿaḳlum başuma ġafletle geçdi nice dem
Devletin bezm-i cihānuñ virseler hep istemem
Neyleyem kendüm yitürdüm bilmeyen kendin benem

ʿĀlem-i resm-i edebden basmışam ṭaşra ḳadem
Vādī-i mülk-i cünūnuñ seyri elzemdür baña

5 Kalmadı bir yer mesācidlerle cā-yı deyr ile
Hep görüşdüm şeyḫler-ile cümle dervīşler ile
Bulmadum maḳṣūd-ı aṣlīden eser bu seyr ile

Kār-gāh-ı ʿāleme geldüm Sezāyī seyr ile
Kār-ı ʿaşḳı eylemek ḥāṣıl muḳaddemdür baña

40

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Teşvīşe düşme şirk-i ḫafīden idüp ḥaẕer
Ẓāhirden eyle bāṭın-ı maʿnāya kıl sefer

[39] İ: 82b-83a ; S'de yok
[40] İ: 82b ; S'de yok

Ḥaḳḳuñ kemāl-i varlıġını bil alup ḫaber

Vechüñ żuhūrı cümle merāyāda cilve-ger
ʿAyn-ı müeṡṡir oldıġına şübhe yok eṡer

2 Keṡretle eyle şuġlini sır ola ẕākiri
Maḥv ol ẕikirde kalmaya tā dilde sāiri
Seyr-i cemāl-i yāruñ olup sen de ḥāżırı

Keṡret-i ʿaksi āyinede yoḫsa nāzırı
Vallāhi birdür saña saġdan saġa ḫaber

3 Her dem ṣafā-yı ḳalb-ile eyle ṭāʿatı
Ḳurb-ı nevāfil ile ferāyiżde ṭāʿatı
Gūş it kelām-ı mürşid-i rāh-ı ḥaḳīḳatı

Emvāc-ı baḥre ḳatre virür mi ziyādeti
Envār-ı şems-i ẕāta nice ẕerre vire fer

4 Bezm-i ṣafāya maḥrem olan gör ne eylemiş
Varlık ḥicābı refʿ olacak ḥāli söylemiş
Varın fedā-yı dergeh-i cānānı eylemiş

Rūz-ı ezel-i ḳısmeti ʿaşḳ böyle eylemiş
ʿArż-ı cemāl-i maʿşūḳa vü ʿāşıḳa naẓar

5 Ḥubbımuz ḳarār u cān u dili eyleyüp rehīn
Yāruñ ḫayāli dilde o demde ider kemīn
Ḥayretde kaldı şimdi Naẓīr itmede enīn

Pertev salınca mihr-i cemāli dile hemīn
Ditrer miṡāl-i ẕerre Sezāyī der-be-der

41

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Kıl muḥabbetle naẓar her demde cānāndan yaña
Ṣūretüñ Ḥaḳ eyle sīret ola cānāndan yaña
Gūş-ı cānı ṣıdḳ-ile tut ḳavl-i dānādan yaña

Kıl irādet secdesin gel dā'im insāndan yaña
İtme istikbār zinhār uyma şeyṭāndan yaña

2 İttibāʿından kelām-ı fāsidüñ eyle ḥazer
Ṣūrī vü maʿnī cihāndan görmeyesüñ tā keder
Raġbet itme ḳavl-i Ḥaḳdan ġayra ey cān-ı peder

Olma pā-der gel ʿanāṣır berzaḫından kıl güzer
ʿĀlem-i cāndan ḫaber al kıl sefer andan yaña

---

[41] İ: 83a ; S'de yok

3 Dā'imā fikr-i Ḥaḳīḳat eyleyen insāndur
Ẓāhire meyl eyleyenler şübhesiz ḥayvāndur
Ḳavl-i Ḥaḳ ile ʿamel hep derdlere dermāndur

Māder-i ṭabʿın taṣarruf eyleyen merdāndur
Āsumān-perdāz olur ol vaṣl-ı cānāndan yaña

4 Ḳavl-i dānāya inan tā olmaya kalbüñ merīb
Olagör dā'im ḥużūr-ı merd-i ʿārifde edīb
Nāil-i dīdār ider sürūr ider Rabb-i mucīb

Ger neseb duyduñsa Ḥaḳdan nisbete olma ḳarīb
Bakma Ḥaḳḳa ṭālib iseñ ḥūr u ġılmāndan yaña

5 Evvel āḫir ẓāhir ü bāṭında Ḥakdur bī-merā
Eyleyen bu mümkināt ıẓhārını ancak Ḫudā
Bilmek istersen Naẓīrā tut gūşuñ baña

Bī-cihet ʿarż eylemiş dīdārını ol dil-rübā
Geç cihetten ey Sezāyī aç gözüñ andan yaña

42*

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 O fikr-i çār-yārı ile pāy-māl olur
Ẕikr-i firāḳ u ḥasret ile ḥasbiḥāl olur
Kārı hemīşe rūyını yāruñ ḫayāl olur

Ol ʿāşıḳuñ ki fikri dem-ā-dem viṣāl olur
Berātı rūz-ı rūzī meh-i māhı sāl olur

2 Ḥubb-ı sivāya meyl ile ider mi güft ü gū
Her bāba zillet ile döker mi o āb-ı rū
Ḫırṣ u ṭamaʿla ide mi her mesnedi cüst-cū

ʿĀḳil ider mi rütbe-i aʿlāyı arzū
Mihrüñ kemāl-i rifʿatı gör kim zevāl olur

3 Cevr ü cefāya māil olup yārımuz bizüm
Yaġmaya virdi ḥāṣılımuz varımuz bizüm
Cism-i zār u sīne-i pür-dāġımuz bizüm

Her demde āh u nāle olur kārımuz bizüm
Gül-zār-ı ʿaşḳa güllerin açmış bahārımuz

4 Gāhi nigāh-ı lûṭfı ider bize ol melek
Gāhi cefā vü cevri ile çekdirür emek
ʿĀşıḳ-ı zāra gāhice ammā kerem gerek

---

[42] İ: 83a-83b ; S'de yok

* Bu ġazel Edirnevī Kāmī merḥūmuñdur taḫmīs olındı. [İ(der): 83a]

Ḫūy-gerde āh-ı şererümdür meger felek
Başında nim-rübā-yı şafaḳ dest-māl olur

5 Tāb u tüvānı kalmadı cānā bu dil-rīşüñ
Kār-ı sitemle eyledük itmām her işüñ
Nār-ı firāḳ u ḥasretüñ-ile bu dervīşüñ

Çeşmümde ḫūn-ı girye degildür o meh-veşüñ
Ruḫṣār-ı alı ḫāṭıra geldükce āl olur

6 ʿUşşāḳ-ı zārı varı degil cān fedā ider
Yār olmayınca cānı o derd-mend nider
Ol şīve kār ile taraḥḥüm ide meger

Cānlar fedā-yı ʿişve-i bī-dādıdur eger
Kan olsa da o çeşm-i ḫarābı ḥilāl olur

7 Fikr-i netīce ile Naẓīrāya ḥāliyā
İrdi zamān-ı şeyb ḳad oldı hemān dū-tā
Gūş eyle ḳavl-i ʿārifi gör kim ider tekā

Gör zād-ı rāh-ı ʿāḳibet emri Kāmiyā
Bu kār-gāha bir daḫī gelmek muḥāl olur

43

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Varlığın terk idene iḥsān olur
ʿĀlemin derdine ol dermān olur
Ancak ʿālem içre ol pinhān olur

Cān u başından geçen cānān olur
Ḳaṭresin maḥv eyleyen ʿummān olur

2 Şānı ẓāhirdür cihānda rāyegān
Oldı ẕātıyla ṣıfātı tev'emān
Olmayan dildārı ile mihribān

Görmeyen Ḥaḳḳı bu fānīde ʿayān
Ādem olmaz maʿnīde ḥayvān olur

3 Lûṭf-ı yāre ẕātını şāyān iden
Ẕikr ü fikrin her dem ü her an iden
Bu vücūdī varlığın nālān iden

Rāh-ı ʿaşḳa cānını ḳurbān iden
Şübhesiz ol vāṣıl-ı cānān olur

4 Levḥ-i dilden mā-sivāyı ḥakk iden
Lûṭf-ı dildārını oldur derk iden
ʿĀlemin şāhıdur aña reşk iden

[43] İ: 83a ; S'de yok

Devlet-i dünyā-yı dūnı terk iden
ʿĀlem-i bāḳīde ol sulṭān olur

5 Baḥr-i vaḥdetde dili cūş eyleyen
Ẕātını fikriyle ḫāmūş eyleyen
Ḳavl-i Manṣūrı odur gūş eyleyen

Gülşenīden bir ḳadeḥ nūş eyleyen
Ey Sezāyī lāyıḳ-ı Yezdān olur

44

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bu bezmüñ āteş-i ʿaşḳ ile nice dil kebābıdur
Sirişk-i dīde-i cānum anuñ ḥāżır şarābıdur
O deñlü mest ü ḥayrānum ki kārı penc ü pāsıdur

Göñül kim bāde-i bezm-i elestüñ neş'e-yābıdur
Özin farḳ itmeden kalmış ebed mest ü ḫarābıdur

2 Simāʿ-ı vaʿd-i ru'yetle cihān başına dar olmış
Firāḳ u ḥasret ile kārı dā'im āh u zār olmış
Ḫayāl-i şevḳ-i vaṣlıyla ġam u endūha yār olmış

Ḫiṭāb-ı *eynemā*yı gūş idelden bī-ḳarār olmış
Feleklerle melekler kim dönerler ıżṭırābīdür

3 Göñül şevḳ-i muḥabbetle sivā fikrini dūr itmiş
Kelām-ı merd-i rāh-ı Ḥaḳḳı menkūş-ı şuʿūr itmiş
Tefekkürle bilüp evḳātı ġafletle mürūr itmiş

Gözün aç ḥarf-be-ḥarf añla bu eşyā kim ẓuhūr itmiş
Rumūz-ı vaḥdeti şerḥ ü beyān eyler kitābıdur

4 Ferāmūş ile ġayrı kalmadı bu dilde maʿlūmāt
Vücūd varlığını bildüm hemīşe oldı maʿdūmāt
Velī elzem olan rāh-ı hüdāya cümle mevhūmāt

ʿUlūm-ı ẕātınuñ şerḥi düşüpdür cümle mevcūdāt
O şerḥin ādem-i maʿnā velīkin intiḫābıdur

5 Anuñ kim ġıll ü ġaşden ṭabʿ-ı pāki cümle ʿārīdür
Beyān-ı ḥāl-i rāh-ı Ḥaḳ anuñ her demde kārıdur
Naẓīrā merd-i kāmil nuṭḳını bil ḳalbe sārīdür

Rūmūz-ı bü'l-ʿaceb itdüñ ʿaṭā-yı ʿilm-i Bārīdür
Sezāyī sen ḳıyās itme ki ders-i iktisābīdür

---

44 İ: 83b-84a ; S'de yok

45[45]

Mefʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Çāker olanı ḥür ider ālūde-i tevḥīd
Her lûṭfuñ ider nāili āsūde-i tevḥīd
Şevḳ-ile olur ḳalbe ṣafā-dāde-i tevḥīd

Cānā nigehüñ feyżde bāde-i tevḥīd
Zülfüñde esīrüñ olur āzāde-i tevḥīd

2 Her demde ṣalātıyla selāmuñda selāmet
Ẕātuña muḥabbetle olur ʿizzet ü zillet
Rü'yāda gören şevḳ-ile virür dile şevket

Bir kerre senüñ vaṣfuñı gūş eyleyen elbet
Cezbeñle olur ʿāşıḳ-ı dil-dāde-i tevḥīd

3 Terk eyle sivā ḥubbını aṣlā ḥaẕer itme
Bī-hūde dil-i zāruña cānān keder itme
Ẕikr eyleye lûṭf ile ṣaḳuñ hīç ḫaber itme

Tevḥīde düşen ʿāşıḳa alçak naẓar itme
Ser-tāc-ı cihāndur olan üftāde-i tevḥīd

4 Bī-hūde yeter itmeyegör cebheñi pür-çīn
ʿUşşāḳ-ı cefā-pīşelere eylemeyüp kin
Gül-zār-ı fenā içre olardur heme gül-çīn

Gel rāh-ı fenāya seni ey zāhid-i ḫod-bīn
İḳlīm-i beḳāya çıkarur cadde-i tevḥīd

5 Maḥşerde şefāʿatle Naẓīrā-yı gedāyı
Lûṭfuñla idüp ẕikrüñ ile naġme-serāyı
Cümle unuda fikrüñ ile nefs ü hevāyı

Hecrüñ yolını ḳaṭʿ ider elbetde Sezāyī
Menzil-geh-i vaṣla irer āmāde-i tevḥīd

46[46]

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Nice demler ḫulūṣ ile ṭarīḳat rençberi oldum
Geçüp varlıklarından ʿālemüñ bir serveri oldum
Anuñ-çün sālikān-ı rāh-ı Ḥaḳḳuñ ber-teri oldum

Virüp cān u dili dildāra varlıkdan berī oldum
Fenā baḥrine ġark oldum ebed ölmem diri oldum

2 Naẓar itdüm geçen evḳāta gördüm ḥayli şerrüm var
Bi-ḥamdi'llāh sū-i fikrin giderdüm fikr-i ḫayrum var
Ḫulūṣ-ı bāl-ile ḫālā göñülde yārı ẕikrüm var

[45] İ: 83b ; S'de yok
[46] İ: 84a-84b ; S'de yok

Ne māżīden mużāriʿden ne istiḳbāle fikrüm var
Fenā bulmışdur aḥvālüm anuñ-çün serserī oldum

3 Görüp şer eyleyenler vāṣıl olur kendiler şerre
H̬ulūṣ-ı bāl-ile meyl eyledi ḳalbüm benüm h̬ayra
H̬udā-yı lem yezel her demde nāil eyleye birre

Soyundum ḥarf libāsından irişdüm noḳṭa-i sırra
O noḳṭa içre maḥv ile vücūdum cevherī oldum

4 H̬aber-dār olalı bezm-i cihān-ı evleviyetden
Sū-yı refʿiyle geçdüm āh̬iriyyet evveliyetden
Ṣafā-yāb oldı dil evṣāf-ı dildārını ru'yetden

Tecellī itdi mir'āt-ı dile nūr-ı hüviyyetden
Bi-ḥamdi'llāh bu gün dīdār-ı Ḥaḳḳuñ maẓharı oldum

5 Naẓīrā ḥażret-i Laʿlī Efendi pendini aldum
Nice dem h̬iẕmet-i vālālarında ṣıdḳ-ile kaldum
Ḥaḳīḳat baḥrine fülk-i dili melāḥ olup saldum

Sezāyī Gülşenīnüñ sırrına maẓhar olup geldüm
Bu gün rāh-ı muḥabbetde kamūnuñ rehberi oldum

47

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bu ʿişret-gehüñ ey dil ġāret-i ʿayş u deminden geç
Anuñ gül-rū olan sāḳīlerinüñ tā h̬amından geç
Düşüp derd-i dilārāya ʿilāc u merheminden geç

Ayak kaldur bu bezmin ey göñül cām-ı Ceminden geç
Rehā-yāb-ı ġam olmak ister iseñ ʿāleminden geç

2 Bu fānī ʿāleme meyl eyleyenler cümle-i nāsdur
Bunuñ varlıkları cümle hemānā h̬ār-ile ḥasdur
Göñülden tīġ-i lā ile bu nefsüñ başını kesdür

İçüp cām-ı ezel mest-i müdām olmak saña besdür
H̬umārı çünki der-peydür yüri cām-ı Ceminden geç

3 Geçüp meyl ü muḥabbetden hemīşe cümle ʿālemden
Fedā kıl cān u başı māl u mülki ile her demden
H̬aber-dār olmak isterseñ eger esrār-ı mübhemden

Maʿārif gevherin ah̬ẕ it ḥaḳīḳatgānı ādemden
Nidersüñ kān-ı laʿl-i gevheri dür-i sīminden geç

4 Olup dā'im rıżāda derd-i hicrāna tahammülde
Netice aṣlını fehme olup dā'im tah̬ayyülde
Olup vaḳtiyle ḥāżır ṭāʿata evrā taʿallülde

[47] İ: 84a ; S'de yok

Terāzū-yı Ḫudādur iki ʿālem pīş-i kāmilde
Ḫudāya vezni maʿlūm cümlenüñ sen dirheminden geç

5 Vefā me’mūlin itme cümle-i aʿlā vü ednādan
Ḫudādur māniʿ u maḳṭı Naẓīrā iste Mevlādan
Rucūʿ-ı cümle eşyā aṣladur fehm eyle tūbādan

Meẓāhirden Sezāyī ẓāhir olmış kenz-i aḫfādan
Eger ṣarrāf-ı gevhersen bunuñ bīş ü keminden geç

48

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ey ḥabīb-i muḥterem ey hādī-i rāh-ı cinān
Ẕāt-ı pāküñdür Ḫudā-yı lem yezelle mihribān
Nūr-ı ẕātuñla münevver oldı ʿālemler hemān

Ey cemāl-i āfitābuñ ẕerresi şems-i cihān
Ey cebīnüñ pertevinüñ ʿaksi māh-ı āsumān

2 Nūr-ı Ḥaḳ oldı vücūduñ vaṣfuñ eyler Kibriyā
Oldı Kur’ān-ı Kerīmi ẕātuña şāhid şehā
Ġayrı gūyādur kemāl-i vaṣfuñı ide edā

Sen güneş ʿaksüñ nebīler ẕerrelerdür evliyā
ʿAksinüñ ʿaksinden oldı ẓāhir ekven ü mekān

3 Cevher-i nuṭḳuñ idüp memlū bu fānī ʿālemi
İlticā-yı lûṭf-ile ḫātemler eyler mātemi
Enbiyā vü mürselīnüñ ẕātuñ oldı ḫātemi

Taḫt-ı ḫatmiyetde sen oldun şefāʿat ḫātemi
Nice ednā bendeñ olmışdur Süleymān-ı zamān

4 Cū-yı ṭabʿa nükte-i aʿlā ide yā Rab şeyʿ
Lûṭf-ile naʿt-ı şerīfe ḥüsn-i taʿbīr ide cemʿ
Şūrī vü maʿnī vire ḳalb-i Naẓīrāya nefʿ

Vaṣf-ı meydānında ester ide cevlānı tabʿ
Līk olmış maʿsiyet bārın çekelden nātüvān

5 Şānını idrāke ḳādir olamaz eẕhānlar
Lûṭf-ı Ḥaḳ olursa olur ṣāḥib-i ʿirfānlar
Bilemezler ʿaḳlı kāmil olmayan insānlar

Ḳadrüñi fehm eylesün mi bī-başar nādānlar
Şeb-pere görmez Sezāyī olsa ger ḫurşīd ʿayān

[48] İ: 84b-85a ; S’de yok

49

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Fedā-yı ʿaşḳ-ile olur ḥayāt-ı cāvidān peydā
Olur ol menbaʿ-ı lûṭfı ile āb-ı revān peydā
Heme eşyāda ẓahirdür görünmez nāgehān peydā

Tecellī-i Ḫudādur ẓāhir u bāṭın olan peydā
Taḳāżā-yı żuhūr ider nihānından ʿayān peydā

2 Suāl olmaz aña aṣlā zamān ile mekānından
Heme esrāra vāṣıllar geçerler baş u cānından
Muḥabbet ehline dā'im meveddet imtiḥānından

Nişān itmiş dil-i ʿuşşāḳı tīr atar kemānından
Velī ẓāhirde bakılsa ne tīr ü ne kemān peydā

3 Gelür gider cihāna her gelen ṣūret ile ḥālā
Murādı cümlenüñ ru'yet olur her birinüñ aʿlā
Ne zaḥmetler virür ʿuşşāḳa hicrānı ile zīrā

Nice ʿāşıḳların kanın döker bir demde ol ammā
Ne siḥr-i bü'l-füsūndur bu ne şemşīr ü ne kan peydā

4 İrenler lûṭfı ile ḳurb-ı vaṣlına olur nāil
Ḥicābın kes̱reti olmaz ḫulūṣ aṣḥābına ḥāil
Velī idrākına sāʿī olur her lûṭfına māil

ʿAceb üstād-ı kāmildür ider cān cevherin ḥāṣıl
Görünmez maʿdeni cānın olur ammā ki cān peydā

5 Ne lûṭf itdi Naẓīrāya naẓarla cümle pīrānı
Hevāyile dā'im ider ʿālemde seyrānı
İşitdi gūş-ı cānla heme nuṣaḥ-ı ʿazīzānı

Sezāyīye ne ḥālet virdi yāruñ çeşm-i fettānı
Ki her neye naẓar itse olur anda hemān peydā

50

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Vāḳıf-ı esrār-ı yārum bir nihān olmaz baña
Baḥs̱-i ʿaşḳ ile cihānda imtiḥān olmaz baña
ʿĀşıḳūm dīdāra ḳayd-ı baş u cān olmaz baña

Bülbül-i gül-zār-ı ʿaşḳum āşiyān olmaz baña
Mürġ-i lāhūtum anuñ-çün bir mekān olmaz baña

---

49 İ: 84b ; S'de yok

50 İ: 85a ; S'de yok

2 Nefs ü iblīs ü hevādan yāre dil kaçmakdadur
Kūy-ı yāre eşk-i çeşmüm su gibi akmakdadur
Lûṭf-ı iḥsāna ḫulūṣ-ı bāl-ile bakmakdadur

Gül-sitānum tāze tāze güller açmakdadur
Ben rebīʿ eyyāmı āsāyam ḥazān olmaz baña

3 Ṣūreti sīretle yeksān itmedür muʿtād-ı ʿaşḳ
Ḫalḳ içinde nāmı Mecnūn itmedür īrād-ı ʿaşḳ
Māl u mülki cümle bir yād itmedür isnād-ı ʿaşḳ

Pūte-i zilletde kāl itdi beni üstād-ı ʿaşḳ
Zer-i ṣāfīyem mehekk-i imtiḥān olmaz baña

4 Ẓāhir ü bāṭında ḥālā bir idüp īmānumı
Terk-ile ʿālemde ḥubb-ı baş u cān u mālumı
Eyledi gitdükce yārum ʿālem içre şānumı

Ṣūretüm sīretde pinhān eylemişdür cānumı
Ṣūretüm sīretde cān oldı nihān olmaz baña

5 Ehl-i dünyā içre ḥālā bü'l-ʿaceb bī-gāneyem
Ṣūret-i ʿaḳl ile ammā neyleyem dīvāneyem
Baḥr-i ʿirfānda Naẓīrā bir dür-i yek-dāneyem

Ey Sezāyī şemʿ-i vaṣla per yakar pervāneyem
Ḥālet-i vaṣlı ṣafāsından fiġān olmaz baña

51

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 ʿAdemden nefḫ-ile insānı çünkim eyledi iḥyā
Rücūʿı aṣla çünki ẓāhir ü bāhir heme eşyā
Gerekdür tāʿatıyla rūz u şeb saʿy idelüm ḥālā

Seḥāb-ı lāyı illā āfitābı çün ide ifnā
Cemālin ʿarż ider her ẕerreden ol dilber-i raʿnā

2 Kimi ʿālemde derd-i ʿaşḳı ile nām-dār olmış
Kimi dā'im tenezzülde vücūdı ḫāk-sār olmış
Kimi hicrān ile bezm-i cihānda bī-ḳarār olmış

Görür her ẕerreden mihr-i cemāli tāb-dār olmış
O bir feyż-i tecellīdür ider ʿuşşāḳına iʿṭā

3 Ṣıfātıyla kimine şems-i ẕātını ʿayān eyler
Kimine lûṭf-ile ammā ki kendüyi beyān eyler
Kimüñ aḥvālini bezm-i cihānda dāsitān eyler

Viṣālin istedükce lā diyüp kendin nihān eyler
Yine her şeyde ḥüsnüñ ʿarż ider biñ nāz-ile illā

[51] İ: 85b ; S'de yok

4 Netīce fikrini itdüm görüp aḥvāl-i Mevlāyı
Yitürdüm kendümi bilmem heme mevcūd-ı dünyāyı
Rıżāya ṭālibüm ḥālā gerekmez māl ile cānı

Unutdum lā vü illāyı kodum dünyā vü ʿuḳbāyı
Olup Mecnūn-ı şeydāyī göründü çün baña Leylā

5 Hemānā iʿtibār itdüm Naẓīrā ḥüsn-i aḫlāḳa
Rıżā virdüm ẓuhūrāta menendüm lûṭf-ı Ḫāllāḳa
Degil nāẓır çeşm-i dil heme deycūr u işrāḳa

Muḳayyed olmadum çünki Sezāyī irdüm ıṭlāḳa
Beḳā buldum fenāda menzilümdür gerçi kim ednā

52

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Ḫudānuñ dil tecellī-ḫānesidür
Tecellī lûṭfınuñ şāhānesidür
Göñül lûṭf-ı Ḥaḳuñ kāşānesidür

Bu ten ʿanḳā-yı ẕātun lānesidür
Göñül vaḥdet yemi dür-dānesidür

2 Dil-i bī-çāre ġafletden uyandı
Viṣāl-i ẕāt-ı yāre irdi sandı
Şarāb-ı ḥubb-ı dildārına kandı

Ezel bezminde ʿaşḳuñ şemʿi yandı
O şemʿüñ ʿaḳl-ı kül pervānesidür

3 Göñül kim ẕikr ile ābād olındı
O dem merdān içinde yād olındı
Bi-ḥamdi'llāh bu günde şād olındı

Cihetsiz kaṣr-ı dil bünyād olındı
Ezel sulṭānınuñ çün ḫānesidür

4 Cihānuñ çün ʿavām ile ḫavāṣṣı
Sile dilden muḥabbet ile pası
Bilürdüm lûṭf-ı Ḫudāyla ḫalāṣı

Kuruldı çün elestüñ bezm-i ḫāṣı
O bezmüñ nüh felek bī-çāresidür

5 Olunmaya ṭarīḳatda pīre ʿayb
İrişdi çün dil ü cāna dem-i şeyb
Velī aḥvālüme itmeye ki zeyb

Baña bir cām sundı sāḳī-i ġayb
O cāmuñ ḫāṣ u ʿām mestānesidür

---

[52] İ: 86a ; S'de yok

6 Rücūʿ hengāmını göñlüm yazaldan
Ferāġat geldi oldum her güzelden
Naẓīrā iḫtiyārum gitdi elden

Sezāyī gördi dildārın ezelden
Anuñ-çün tā-ebed dīvānesidür

53

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fāʿi lün

1 Baḫr oldı ḥaddi bilinmez ʿummān
Cevher-i ol olur cümleye kemān
Ẓāhir olmaklıġa bu kevn ü mekān

Cezb idüp anı biḫār-ı imkān
Reş ider ʿāleme bunca ḳaṭarāt

2 Ḥāl-i zārı dime oldı benden
Ġayra isnād-ile yāḫūd senden
Her ne kim ola olur ol k'andan

Cümlesi buldı vücūdı andan
Ger cemādāt u gerek ḥayvānāt

3 Cümlenüñ oldı rucūʿı āḫir
Aṣlına her birinüñ ol bāhir
Heme mülḥid ile zī-rūh kāfir

Girü ol baḥre irişür āḫir
Ẕerre kurtula mı andan heyhāt

4 Bir görür cümleyi ʿārif ḥālā
İkilik kalmaya aṣlā kaṭʿā
Bil Naẓīrā bunu ednā aʿlā

Birdür āyende vü revende ammā
Özine perde Sezāyī ẓuhūrāt

54

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 ʿĀlemde tevāżuʿla vücūdını türāb it
ʿAşḳıyla heme varlıġını miṡl-i şarāb it
Rūḥını bu mülk-i nefer sulṭān-meāb it

Yak ḳaṣr-ı dilüñ āteş-i ʿaşḳıyla ḫarāb it
Cān mürġını ol āteşe tak durma kebāb it

2 Ṭāʿat ile ser ḳalbüñ ile ḫoşça yarışsun
Nefs-ile hevā ber-ṭaraf olupda savuşsun
Her şām u seḥer fikr ile ser ẕikre alışsun

[53] İ: 86b ; S'de yok
[54] İ: 86b-87a : S'de yok

Min buʿd yaşuñ sel gibi deryāya karışsun
Ġarḳ eyle sirişküñle anı hem-çü ḥabāb it

3 Fikr-i küle ġubār-ı hevesi yolda tozatma
Aṣḥāb-ı dile nuṭḳuñ ile bir dil uzatma
Ḥubb ile cihān varlıġına bakma gözetme

Zinhār sakın hūşe gibi boynun uzatma
Sür ḫāke yüzüñ ḳadrüñi ḫurşīd-i cenāb it

4 Ṣabr ile gözet dergeh-i pīrinde mekānuñ
Tā cevher-i aṣlın bulasuñ sen daḫī kānuñ
Terk eyleyegör ṣıdḳ-ile başuñ ile cānuñ

Koy bār-ı cihānı yüri var pīr-i muġanuñ
Sür eşiġine yüzüñi ber-dūş-ı türāb it

5 Nāleyle seḥer baḥr idegör ḳaṭre-i eşküñ
Kānın bulasuñ ʿabīr-sārā ile müşküñ
Tā kalmaya bir rütbeye ḥasret ile reşküñ

Bezl eyle Sezāyī yolına naḳd-i sirişküñ
Maḳṣūduñ olan cevheri almaġa şitāb it

55

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Vücūduñ mesken-i aʿlā göñüldür sākini her gāh
Velī aġyārıdur nefsüñle iblīsi bilüp rūbāh
Ḫaber-dār ol fikirlerden olasuñ vāṣıl-ı dergāh

Bu ten tekye göñül ḳandīl vürūġdur feyż fitili āh
Yakupdur nār-ı ʿaşḳ ile tecellī eyleyüp Allāh

2 Anuñ dervīşleri ammā olur nūrānī ẓulmānī
Göñül eyler beyān anı odur dānā-yı Sübḥānī
Niyāz eyle seḥer yāver ola tevfīḳ-i Rabbānī

Ḫalīfe eylemiş ol tekyede bir şeyḫ-i nūrānī
Odur mir'āt-ı Sübḥānī bakan Ḥaḳḳı görür her gāh

3 Seni dergāh-ı Ḥaḳḳa ol ider lûṭfı ile īṣāl
Göñül olur vesīle ṣūrī vü maʿnī ider ḫoş-ḥāl
Odur çün vāʿiẓ-i nāṣiḥ ider nuṣḥı saña her ḥāl

Ṣalā eyler o tekyede ne deñlü var ise abdāl
Gelüñ esrār-ı Ḥaḳḳānīye andan olasız āgāh

4 O şeyḫüñ tābiʿi ol olmaya nefsüñ saña ḥāil
Odur zīrā seni ḳurb-ı ilāhīye iden vāṣıl
Göñül şeyḫ-i vücūduñdur olagör lûṭfına nāil

[55] İ: 86b ; S'de yok

O şeyḫe baş koyup teslīm olanlar oldılar kāmil
Oña ser-keş olan ammā dalālet içredür gümrāh

5 Hemānā ḥāle nāẓır ol ṣaḳuñ ferdāları atma
Hevā-yı nefs ü iblīsüñ dürūġına kulak urma
Nükāt-ı ḳavl-i Ḥaḳḳı bil Naẓīrā ġayra aldanma

Maʿārif söyle ey dil velī senden saḳuñ sanma
Ki nāṭıḳdur bunı Allāh Sezāyī inān bi'llāh

56

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Eyle imʿān-ı naẓar eşyāya āsāndur saña
Ḥaḳḳı iṡbāta vesīle cümle burhāndur saña
Farḳa gel insān heme lûṭf ile iḫvāndur saña

Vech-i yāre kıl nażar āyine-i cāndur saña
Āyine sañma bakılsa ʿayn-ı cānāndur saña

2 Varlıġın bu ʿālemüñ fikrüñ ile ḫāk eylesüñ
Cezbe-i ʿaşḳ u muḥabbetle bakan çāk eylesüñ
Ejder-i nefsine ḳavl-i Ḥaḳḳı tiryāk eylesüñ

Ḫār-ı naḳşı nār-ı ʿaşḳıyla yakup pāk eylesüñ
Kande eylersin nigāhı hep gülistāndur saña

3 ʿĀlemüñ aḥvālin iẕʿān eyledüñse ey göñül
Aṣlın idrāk ile bir kān eyledüñse ey göñül
Cānı cānānında mihmān eyledüñse ey göñül

Cümleden ol yārı seyrān eyledüñse ey göñül
Dost düşmān ḫār-ile gül cümle yeksāndur saña

4 Ẓāhir ile bāṭını pāk eyle dā'im ṭāhir ol
Mā-sivāya fikr-i Ḥaḳ ile ser-ā-pā nāẓır ol
Kande ʿirfān meclisin olursa aña sāir ol

Ġayrıdan dil-ḫānesin pāk eyledüñse hāżır ol
Ḫānene teşrīf ider ol yār mihmāndur saña

5 Ey Naẓīrā ḫiẕmet-i dildāra ṣıdḳ ile çalış
Lûṭf u iḥsān ile tā görmeye seni serzeniş
Nice demler dergehüñde gördi çünkim ol biñ iş

ʿAbd vaṣluñ arzū eyler meded cānā yetiş
Gel efendüm gel Sezāyī şimdi ḳārbāndur saña

[56] İ: 87a ; S'de yok

57[57]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Lûṭf ʿālemlere yeksān olur
Anı idrāk itmeyen ḥayvān olur
ʿĀrif ü āgāh olan insān olur

Genc-i Ḥaḳ her dilde kim pinhān olur
Ṣūretā ḫalḳ içre ol vīrān olur

2 Ẕikr-i Ḥaḳḳı dā'imā sehv eyleyen
Māsıd olur fikrini nehv eyleyen
Kendü ẕātın ṣāḥib-i ṣaḥv eyleyen

Cehl-i ẕāta ʿilmini maḥv eyleyen
Bī-taʿallüm maẓhar-ı ʿirfān olur

3 Mürşidān-ı rāh-ı Ḥaḳ ne söyledi
Gūş-ı cān-ile anı kim diñledi
Ẕātını maḥv itmege saʿy eyledi

Fānī oldı ol ki aṣlın añladı
Soñra kendü kendüye burhān olur

4 ʿĀrifān-ı rāh-ı Ḥaḳ ile görüş
İstimāʿ-ı nuṣḥ-ı pākiyle gör iş
Saʿy ile merdān-ı dergāha iriş

Şems-i ẕāt ile bulagör perveriş
Cevher-i ẕāta bir ulu kān olur

5 Her seḥer feryād u āh u zār ile
Dā'imā meşġūl olan eẕkār ile
Ülfet idenler heme aḫyār ile

Dil serāyında Sezāyī yār ile
Yalıñuz aġyārsız mihmān olur

58[58]

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Dili ṣāf eyle dā'im şādumān it
Cihān varlıkların gözden nihān it
O ḫāristānı mis̱l-i gül-sitān it

Tecelli sırrını ʿayne'l-ʿayān it
Velī o sırrı fāş itme nihān it

[57] İ: 87a ; S'de yok
[58] İ: 87b ; S'de yok

2 Hevā-yı nefsle miḥnetde kalma
Cihāna şāh iderler ise olma
Belāyı başına raġbetle alma

Gel ey cān bülbüli miḥnetde kalma
Yüri gül-zār-ı ḳudsi āşiyān it

3 Cihānuñ ʿizzetiyle olma maʿrūf
Olup nefsine zinhār olma mekhūf
İdüp naḳd-i sirişki cümle maṣrūf

Bu ḥayvānī ṣıfatla olma mevṣūf
İrişdür cānı cānānına cān it

4 Ḥaḳīḳat şehrinüñ aʿlā yolı var
Velī anuñ sağı var hem solı var
Hemīşe ʿazme aḳvāl-i Celī var

Sen ol lāhūtī gevhersin yüri var
Ḥażīż-i tende kalma ʿazm-i kān it

5 Naẓīrā yāre varmak güç uzakdan
Varılur ḳavl-i mürşidle durakdan
Alınmaz mīve her şāḫ budakdan

Sezāyī vaḥdeti her bir varaḳdan
Oku ders-i maʿārifden beyān it

59

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fāʿ i lün

1 Ġaybdan çün ẓāhir oldı cümleten bu mümkināt
ʿĀrifāndan ġaybı is̱bāt itmege var vāridāt
Ḥaḳ bilinmek üzre nāzil oldı āyāt-ı kitāb

ʿİlm-i Ḥaḳḳuñ metni ādem şerḥidür bu kāināt
Ẕātıdur maʿnā anuñla buldı her biri ṣıfāt

2 ʿĀlemüñ aḥvāli gāhi ḳabż u gāhi basṭadur
Her birinüñ aṣlı bir ism ile zīrā rabṭadur
Ṣıḥḥatin fikr eyle ʿilmi olmamak bir varṭadur

Bunca kes̱ret kim ẓuhūr itdi ider bir nokṭadur
Devr idüp ol noḳṭa āḫir buldı ʿālemde s̱ebāt

3 ʿĀrifānuñ ḳavlini biñ cān-ile kıl istimāʿ
Nefsine lûṭf ile bul bir kāmile eyle ittibāʿ
Cān kulağıyla işit bu ḳavli itme imtināʿ

Bü'l-ʿaceb deryāyı gör kim mevcine yok inḳıtāʿ
Aṣlı bir deryā hevādan oldı emvāc-ı ṣıfāt

---

[59] İ: 87b-88a : S'de yok

4 ʿĀlemüñ ṣıḥḥatle aṣlın arayup kendüñde bul
Ḫayr ile şerden ḫalāṣı ṭāʿat u ẕikrüñde bul
Keẟreti vaḥdet ile bir itmegi pīrinde bul

ʿĀrif iseñ *küntü kenzin* sırrını kendüñde bul
Ġayra bakma girü senden saña irişür necāt

5 Şübhesiz ifsād ider bil fikr-i fānī ẕātuñı
Ṣāf ider ammā Naẓīrā ẕikr-i maʿnā ẕātuñı
Gūş kıl kim şād ider lûṭfıyla nuṣḥı ḳalbüñi

Rūşen eyler Gülşenīnüñ nūr-ı feyżi ḳalbüñi
Andan irişür Sezāyī saña bes bāḳī ḥayāt

60

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 İtmeye nefs ü hevā ẕātuñ ḫarāb-ender-ḫarāb
Leşker-i ʿiṣyānı defʿe saʿy idüp eyle şitāb
Gūş-ile pend-i ʿazīzi eyle dā'im iḥtisāb

Tīġ-i tevḥīd ile ceyş-i mā-sivāya vir cevāb
Tā ki iḳlīm-i ḥaḳīḳatde olasın kām-yāb

2 Fikr-i dünyā kalmaya her dem derūnuñ ṣāf ola
Ḥubb-ı dünyā aṣlā çekmeye keder hīç cefā
Bakma zīb ü zīnetine eyleme raġbet dilā

Ḫāne-i dilden çıkar naḳş u ḫayāl-i ġayrı tā
Şāhid-i maḳṣūduñ ey dil eyleye refʿ-i ḥicāb

3 Şevḳ-i merdān ile girdi cümle-i merdāneye
Raġbetüm kalmadı aṣlā devlet-i şāhāneye
Beyt-i sulṭānı degişmem kūşe-i vīrāneye

Ḳayd-ı zühdi terk idüp geldüm der-i mey-ħāneye
Bezm-i ʿaşḳdan mey baña sun bize bir cām-ı şarāb

4 Ḥubb-ı ẕātı ile gitdi ẕevḳi cümle kārımuñ
Kalmadı derdi derūnumda benüm murādımuñ
ʿĀşıḳıyam ṣıdḳ-ı cān ile o ḫoş-güftārımuñ

Ṭālib-i dīdārı olup bī-bedel dildārımuñ
ʿAşḳına dil virdüm ammā gitdi rāḥat gitti ḫ˘āb

5 Her seḥer kūyında saçdan eyleyince jālemi
Āsumān-peymā idüp āh ile zār u nālemi
Ru'yet-i dīdārı içün miẟli yok miẟḳālemi

---

[60] İ: 87b ; S'de yok

Bū-yı enfāsı Sezāyī ṭutdı cümle ʿālemi
Kim derūndan aḫẕ idüp bū-yı ḥaḳīḳatde gül-āb

61

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥubb-ı ẕātuñla olanlar ʿālem içre behre-yāb
Şübhesiz olur murāda maḳṣadıyla kām-yāb
Nur-ı vechüñ enbiyā vü mürselīne virdi tāb

Meh yüzüñden iḳtibās-ı nūr idelden āfitāb
Tā ṣabāh ḥaşre dek olur cihāna şuʿle-yāb

2 Ẕāt-ı pāküñdür senüñ çün şāh-ı cümle enbiyā
Kullaruñdur ʿālem içre atḳıyā vü aṣfiyā
Şems-i ẕātuñ ẕerresidür şübhesiz her evliyā

Kaʿbe-i maḳṣūda ʿāşıkdur cemālüñ serverā
Ol siyeh zülfüñ ki olmışdur aña müşgīn-niḳāb

3 ʿĀcizān-ı ümmetüñ muḥtāc olup iḥsānuña
Dā'imā eyler ṣalātıyla selāmı ẕātuña
Kulluk eyler her biri dā'im der-i inʿāmuña

İntisāb iden senüñ dergāh-ı ʿālī şānuña
Cehlin ʿilm eyler ḫatāsın ider ol ʿayn-ı ṣavāb

4 Ümmetüñ īmān-ile çün oldılar ṣāḥib-neseb
Her biri lûṭf-ı şefāʿat itmede dā'im ṭaleb
Çünki yok nefsi ṣalāḥa iden aʿlā bir sebeb

Ḫūn-ı eşküm cūş idersem dem-be-dem itme ʿaceb
Nār-ı aşḳuñ yakdı baġrum ciġerüm kıldı kebāb

5 Ümmetindendür Naẓīrā lûṭf umarsa ṭañ mıdur
Dā'im ümīd-i şefāʿatla olursa tañ mıdur
Derd-mend ʿisyān-ile bī-çāre olsa tañ mıdur

Dergehüñde cürmi bī-ḥad eyler ise tañ mıdur
Bildi iḥsānuñ Sezāyīye idersüñ bī-hisāb

62

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bu fenā bezminde aṣlā ḥāl ü şānı bilmezem
Hecr ü ḥasretle mürūr iden zamānı bilmezem
Öyle bir ḥayretdeyüm kevn ü mekānı bilmezem

Mest-i cām-ı vaḥdetüm ben īn ü ānı bilmezem
Varumı dosta yetürdüm cism ü cānı bilmezem

---

[61] İ: 88a ; S'de yok

[62] İ: 88a-88b ; S'de yok

2 ʿĀlemüñ farḳ idemem ṣarfıyla berg-i sebzini
Baña dirler ʿaşḳ-ı yārla ḫarāb itdüñ beñzini
Raġbetüm yok neyleyeyüm bezm-i fānī kenzini

Cümle ẕerrāt-ı cihān eyler baña dost remzini
Āşikāre görmüşem anı nihānı bilmezem

3 Çāh-ı derd-i ʿaşḳ-ı yāre şevḳ-ile efkendeyem
Dergehinde derd-mend āvāre olmış bendeyem
Nāle vü zārumdan ammā neyleyem şermendeyem

Vech-i cānı gülşeninde bülbül-i nālendeyem
İʿtibār itmem bu fānī gül-sitānı bilmezem

4 Geh tecellī eyleyüp dil-şād ider maḥzūnını
Aġladur gāhi firāḳ u hecr ile meşḫūnını
Hem bilür cevriyle dā'im her dili pür-ḫūnını

Hem çeker zincīr-i zülfi bendine Mecnūnını
Yine ol Leylā-yı ʿālemdür ben anı bilmezem

5 Mümkinātın her birinde başka bir şān göreli
Aṣlın arayup bilüp cānānını cān göreli
Ḥayret el virdi Naẓīrā cümle yeksān göreli

Ey Sezāyī yārımın zülfin perīşān göreli
Dil-perīşānum zemīn ü āsumānı bilmezem

63

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 ʿAdemden mümkinātı lafẓ-ı *kün* ile iden peydā
Görünmez ẕāt-ile ammā ṣıfātı nāgehān peydā
Żiyā-yı ʿayn-ı ḳalbiyle bilür ʿārif nihān peydā

Tecellī-i Ḫudādur ẓāhir ü bāṭın olan peydā
Taḳāżā-yı ẓuhūrıdur nihānından ʿayān peydā

2 Münezzehdür yine ammā zamānından mekānından
Ḫalās ile velī pāk eyleyüp şekk ü gümānından
Bizi ḥıfẓ eyleyen oldur yine ḥāl-i yamanından

Nişān itmiş dil-i ʿuşşāḳı tīr atar kemānından
Velī ẓāhirde bakılsa ne tīr ü ne kemān peydā

3 Rıżā üzre olanlar gerçi kim eyler biraz rāḥat
Murādıyla olur zīrā ẓuhūr iden heme ḥālet
Gehī lûṭf u gehī ḳahrını is̱bāt itmede elbet

Nicesüñ ʿāşıḳuñ kanın döker bir demde ol āfet
Ne siḥr-i bü'l-füsūndur bu ne şemşīr ü ne kān peydā

---

[63] İ: 88a ; S'de yok

4 Anuñ bir ḳahrına meşāmdan ʿālem olamaz ḥāil
Velī̇ her lûṭfına olur murādıyla anuñ nāil
Olınmaz ʿaḳl u fikr ile netīce künhine vāṣıl

ʿAceb üstād ider cān gevherin ḥāṣıl
Görünmez maʿdeni cānın olur ammā ki cān peydā

5 Görür ʿuşşāḳı lûṭfıyla keremle vech-i cānānı
İder sırrı ile izʿān o ẕāt-ı ḫūb-ı sulṭānī
Görinür ol murādıyla bilinür ḥāl ile şānı

Sezāyīye ne ḥālet virdi yāruñ çeşm-i fettānı
Ki her neye naẓar itse olur anda hemān peydā

64

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

1 Bu bezm içinde şarāb u kebāba bakmayalum
Ṣadā-yı nāy u ḳudūm ü rebāba bakmayalum
Cihānda ḫayme-i zerrīn ṭınāba bakmayalum

Gelüñ bu çarḫ-ı muʿallā ḳıbāba bakmayalum
Vücūdı bād ile mebnī ḥabāba bakmayalum

2 Ṭaleble ....* ḳadem kān hemān diyerek
Miṡāl-i çār-pālān-ı żamān żamān diyerek
Bu fānī ṣūrete āḫir yaman yaman diyerek

Revende vādī-i ʿaşḳ olup amān diyerek
Bulunca āb-ı ḥayātı serāba bakmayalum

3 Bu ḳavli ʿārifin olur ṣıḥāḥ-ile maʿhūd
Bu fānī ṣūret ile ger murād ise maʿbūd
Cihānda ẕātı ṣıfātı ile olur meşhūd

Bu dāra āmed ü şudden o genc ise maḳṣūd
ʿİmāret-i dil ü cān-ı ḫarāba bakmayalum

4 Kemāl-i lûṭfuñ olup nāili pür-şevḳ olduk
Naẓar-ı seyrüñ olup maẓharı pür-ẕevḳ olduk
Cemʿ-ile cümleyi bir rütbeye ẕī-farḳ olduk

O çeşm-i mest ile çünki mest-i ʿaşḳ olduk
Ḥarāmdur bize ġayr-ı şarāba bakmayalum

5 Derūna ʿārıż u żāhir olan maraż ancak
Devāsı ru'yet-i vaʿdi olur ʿıvaż ancak
Cihānda ẓāhir olan cevher ü ʿaraż ancak

---

[64] İ: 88b-89a ; S'de yok

* 2a: Metin silinmiş olduğundan okunamamıştır.

Sezāyī ol şehi seyr itmedür ġaraż ancak
Gelüñ bu çarḫ-ı muʿallā ḳıbāba bakmayalum

65

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 ʿĀşıḳlara taḥayyür olınur yār-ı emānet
Ya sūḳ-ı ḥaḳīḳatde ide kār-ı muḥabbet
Pür-şevḳ ider ʿuşşāḳı dildār-ı muḥabbet

Dil-ḫānesine tāb virür yār-ı muḥabbet
Pür-āteş olur ġonca-i gül-zār-ı muḥabbet

2 Bir vechiyle dil olmaya cevriyle şikeste
Hecr-ile eger olsa daḫī derd-ile ḫaste
Derd-i ġam-ı hicrāndan olur gerçi ki reste

Āb u gili çün dil ile oldı ser-i şeşte
Her ḥastī ser-i ʿāşıḳ imiş dār-ı muḥabbet

3 Bī-şübhe görür lûṭfı ile rū-yı reşādı
Hem-dīde dilde daḫī şevḳ-ile küşādı
Żarar ile tā ḥāṣıl ola cümle murādı

Ketm eylemesi vācib imiş ḥubb-ı fuādı
Cān terkin urur eyleyen ıẓhār-ı muḥabbet

4 Bī-şübhe ider vāṣıl-ı dīdārı anı Ḥaḳ
ʿĀriflere lûṭfıyla ider ẕātını mülḥaḳ
Her lûṭf-ı dile cümle olur gerçi ki elyaḳ

Dād u sitedi naḳd-i dil u cān imiş ancak
Cān virmek imiş sūdı vü bāzār-ı muḥabbet

5 Ḫavf-ı dil ü cān ile hemān eyleme vehmi
Ādāb-ile her demde gözet vādī-i resmi
Vuṣlatla vire ḳalbine vüsʿat ile ḥüzni

Ḫūn-ı dili bāde cigeri naḳlī-i bezmi
Hep böyle imiş meşreb-i mey-ḫˇār-ı muḥabbet

6 ʿUşşāḳa virür ẕevḳ-i dili cevr ü cefādan
Dīdārı siper ider ammā ki ḫafādan
Her lûṭfı Naẓīr ola bize raḥm-ı Ḫudādan

Manṣūr iderüz biz nigeh dār-ı ʿalādan
Bī-bāk Sezāyī yine serdār-ı muḥabbet

[65] İ: 88b ; S'de yok

66

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Yüzümüz reh-güzeri ḫāk-ile mefrūş idelüm
Nāz ile āmed ü şudde dili maġşūş idelüm
Yine pīrānı bu gūş-ı dile menkūş idelüm

Cām-ı ʿaşḳı sunuver sāḳi bu dem nūş idelüm
Ġam-ı ferdāyı o ḥāletle ferāmūş idelüm

2 Kes̱reti terk-ile ʿālemde bulınur ʿizzet
Kūşe-i vaḥdetimüzde idelüm biz rāḥat
Nefyi nefy eyleyelüm ola daʿvā müs̱bet

Cürʿa-i bezm-i ezelden bize gelsün ḥālet
Seyl veş çaġlayalum lücce gibi cūş idelüm

3 Ṣubḥ olunca çekelüm tā ki kemend-i āhı
Olalum dergeh-i dildāra seḥerler rāhī
Neylerüz bezm-i fenā içre vezīri şāhı

Giceler ẕikr idelüm şevḳ-ile biz Allāhı
Hāle-veş bir gice ol māhı der-āġūş idelüm

4 Vaṣf-ı ḥüsnüñ idelüm ʿāleme biz hoşça ʿayān
Kerem u lûṭfuña zīrā ki bulunmaz pāyān
Heme esrārı bize bildirüp itdi āsān

Bī-zebān nükte-i sırrı idelüm biz de beyān
Nice deryā-dil olan kāmili ḫāmūş idelüm

5 Bezm-i ʿālemde şebīhi bulınur mı ḫāşā
Ḥüsn-i ḥāl u kerem u lûṭf-ile oldur yektā
Maẓhar-ı lûṭfı olup vaṣf idelüm ṣubḥ u mesā

O gülüñ rūyına dā'im olalum dīde-küşā
Merdüm-i dīdeyi ʿaksi ile gül-pūş idelüm

6 Vaṣf-ı ḥüsnüyle Naẓīrā dili ḫandān iderüz
Vaʿd-i vaṣlıyla dili vālih ü ḥayrān iderüz
Derd-i ʿaşḳıyla seḥer āh-ı firāvān iderüz

Ey Sezāyī heves-i sīb ü zeneḫdān iderüz
Şīşe-i ḳalbimüzüñ re'sine ser-pūş idelüm

67

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bulmak istersen beḳā-bi'llāh ile ger ʿizzeti
Ẕikr ü fikr-i Ḥaḳ ile her demde eyle ülfeti

---

[66] İ: 89a ; S'de yok

[67] İ: 89a-89b ; S'de yok

Vaḥdet-i ẕātı bilenlerdür bulanlar rāḥatı

Metn-i vaḥdet şerḥi oldı bu taʿayyün kes̱reti
Ẕāt-ı Ḥaḳḳı hem mübeyyin kıldı insān ṣūreti

2 Ẕikrini terk ile dā'im fikr-i emlāk eyleyen
Ol görür bilür ki kimdür ḫalḳı ihlāk eyleyen
Māniʿ ü muʿṭīyi bilendür dili pāk eyleyen
Mevt-i ẓāhirle dili bī-ḫavf u bī-bāk eyleyen*

Mūtū ḳable en temūtū sırrın idrāk eyleyen
Limeni'l-Mülk nidāsından alur ol lezzeti

3 Ẕikr-i Ḥaḳ ile olur bu ʿālemüñ kārı tamām
Lûṭf u iḥsānı ile ḥāṣıl olur cümle merām
İtmeyenler ṭāʿati vaḳtinde şevḳ-ile ḳıyām

Neş'e-yāb-ı bezm-i kes̱ret nice olsunlar müdām
Yār elinden içmeyenler dolu cām-ı vaḥdeti

4 Pendümi gūş eyleyüp cānā unutma bendeñi
Defʿ-i ḫāṭır ile cemʿ eyle dil-i şūrīdeñi
Ṣāf idüp ẕikr ile dā'im bu dil-i efserdeñi

Kıl muḳahhal küḥl-i *mā zāġa'l-baṣar*la dīdeñi
Bāġ-ı *ev ednā*ya gir cānān-ile bul ṣıḥḥati

5 İttibāʿ eyle umūrında hemānā pīrine
Ṭāʿatın vaḳtin geçürme eyle yerlü yirine
Keṣretin itme naẓar aṣlā Naẓīrā birine

Ey Sezāyī āşinā ol lī maʿallāh baḥrine
Gir çıkar dürr-i maʿārif itme ġayra minneti

68

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Maẓhar itdi lûṭfına bizi Ḫudā
Maẓhariyet sekrin idelüm edā
Görelüm idelüm cānı fedā

---

* Bir mısraʿı zāiddür. [İ(der): 89a]

68 İ: 89a ; S'de yok

Tercüme:

1. Zatı zatında tecellî etmiştir.
2. O kalbimizde gizli bir denizdir.
3. Onun yarattığı şeylerde Hakktan başka bir şey görülmez
4. Herşey aslına döner.
5. Aynalarda onun yüzünden başka bir şey görülmez
6. Ey Sezayi herşey Hakk oldu.

Olmışuz mir'āt-ı ẕāt-ı Kibriyā
Ḳad tecellā ẕātihi fī ẕātihā

2 Mis̱limüz yokdur cihānda ber-terüz
Bezm-i fānī içre zīb ü zīverüz
Cümleden merġūb-ı aʿlā gevherüz

Baḥr-i vaḥdetde egerçi ḳaṭreyüz
Kāne baḥran mużmeran fī ḳalbinā

3 Ṭālib-i vuṣlat olan ẕevḳi bulur
Dilde dā'im ẕikr ile şevḳi bulur
Ḫayr u şerden serveti bulur

Ḥaḳ ile Ḥaḳḳı gören Ḥaḳḳı bulur
Ġayr-ı Ḥaḳ lem yürā fī kevnihā

4 ʿAfv ide Bārī günāh u zellemüz
Ceyş-i aʿdāya idelüm ḥamlemüz
ʿĀlem içre cümleden çün ekmelüz

Küntü kenzin maẓharıyuz cümlemüz
Küllü şey'in rāciʿun fī aṣlihā

5 Eyleyüp cān u dili yāre rehīn
Ḥubb-ı ẕātın olalum olup emīn
Çünki tenbīh ile dir şeyḫ-i güzīn

Aç gözüñ eyle naẓar *ʿayne'l-yaḳīn*
Fi'l-merāyā ġayri vechin lem yürā

6 Bil Naẓīrā Ḥaḳḳı gel efkārı ko
Ẕikr-i āḫir ile sen eẕkārı ko
Zāhid-i ḫod-bīn gibi inkārı ko

Ġayrı yokdur ġayra bakma ġayrı ko
Ey Sezāyī ṣāre Ḥakkān küllehā

69

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bulam dirsen bu fānī içre elṭāf-ı merdānı
Derūnından çıkarma ẕikr ü fikr-i Rabb-i Mennānı
Geçüp varlıklarından bul ṣafā ẕevḳ ü cānı

Vücūdın maḥv iden buldı cihānda vaṣl-ı cānānı
Maḳām itse ʿaceb mi ẕerreler ḫurşīd-i raḫşānı

2 Heme varlıkların sevḳ-i fenāda olagör ṣārif
Emīn ol fikr-i iblīs ü nefsden olmayup ḫārif

[69] İ: 89b ; S'de yok

Muḥabbet sırrına ẕevḳ-i derūn ile olan vāḳıf

Göñül āyinesin çark-ı sivādan pāk iden ʿārif
Cemāl-i yārı seyr eyler o mir'āt içre nūrānı

3 Heme varlıkların varlıklarıdur şübhesiz vācid
H̱ulūṣ-ı bāl-ile eyle şahādet oluben şāhid
Ḥużūʿ-ı vehm ẖuşūʿ ile olagör rākiʿ u sācid

Biter işüñ ḳıyās itme senüñ zühd ile ey zāhid
Dilersen Ḥaḳḳa yol bulmak ara bul kāmil insānı

4 Tecerrüdle ẖalāṣ ol devlet-i fānī şuhūduñdan
İrüp ıṭlāḳa kurtuldı cümle ḳayd u ḳuyūduñdan
Hevā-yı nefs-ile çıkma şerīatde ṣudūruñdan

Fenā bul nefs u rūhundan eṡer koma vücūduñdan
Hüviyyet ʿālemin seyr it duyup remz-i kemā-kānı

5 Kelām-ı Ḥaḳḳı gūş eyle olup aṣḥāb-ı şevḳ içre
Olurlar ẕikr ü fikr ile ṣafālar ile ẕevḳ içre
Velī ṣūretde olurlar ʿabālar ile reng içre

Özüñ kurtar taʿalluḳdan olup meydān-ı ʿaşḳ içre
Soyuñ varlık libāsından o maḥbūbuñ ol ʿuryānı

6 Olanlar ru'yete cānāna şevḳ-i dil ile rāġıb
Olurlar ehl-i ʿirfāna Naẓīrā dā'imā ṣāḥib
Olup cürm ü ḳuṣurlı raġbet-i dünyāsına tāib

Sezāyī ol dilārānuñ olan dīdārına ṭālib
Geçer baş ile cānından olur yolında ḳurbānı

70

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ṣaḳuñ ẓan eyleme fānī cihān cānā bahāsızdur
Verirsüñ naḳd-i enfāsı aña ammā vefāsızdur
Geçirme vaḳti ṭāʿatsız anı sanma cezāsızdur

Dime bu gülşen içre ʿāşıḳ u ṣādıḳ belāsızdur
Ne gül çāk-ı girībānsız ne bülbül ibtilāsızdur

2 Mürūr itmekde evḳātı hemānā fikr-i kār eyle
Eger ʿārif iseñ dünyāyı dā'im başa dar eyle
Viṣāl-i yārı fikr ile seḥerler āh u zār eyle

Ṣafā-yāb-ı ẖulūṣ ol arzū-yı vaṣl-ı yār eyle
Bu bīmār-ẖānede ancak benüm derdüm devāsızdur

3 Dürūġ-ı nefs ü iblīse sakın zinhār inanma
Uyup anlara ġaflet idüp āteşlere yanma

[70] İ: 89b ; S'de yok

Bu fānī ʿāleme meyl itdirürler gel inanma

Bir iki gün gülerse yüzine zinhār aldanma
Ümīd itme bu gül-zāruñ güli būyı vefāsızdur

4 Fenāsın fehm-ile olma buña aṣlā meveddetde
Olur eyler anı dā'im derd-i miḥnetle meşaḳḳatde
Ḫudānuñ ẕikr ü fikriyle olagör genc-i vaḥdetde

Revācı yok cihānuñ naḳd-i bāzār-ı muḥabbetde
Metāʿ-ı ʿaşḳı fehm itdüm ben ey ḫ̌āce bahāsızdur

5 Sivāl iledür aṣḥāb-ı māl u cāhı ẕevḳ itme
Zelīl olma muḥabbetle girībānını şaḳḳ itme
Geçer vaḳt-i ʿibādet vaḳti te'ḫīr eyleme ʿavḳ itme

Sezāyī sırr-ı ʿaşḳı Ḥaḳ bilirseñ ġayrı nuṭḳ itme
Dime ʿaşḳ ehlinüñ kārı sezāsız nā-sezāsızdur

71

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Kāmilānın ḫiẕmetin her kim ki her ān eyledi
Derdine dermān bulup cānına cānān eyledi
Her birinüñ ḳavlini ṣıdḳ-ile iẕʿān eyledi

Mürşid-i kāmil kime taʿlīm-i ʿirfān eyledi
Her varaḳdan okuyup tefsīr-i Kur'ān eyledi

2 Laʿl-i nāb-ı mürşidānı bezmine iden şarāb
Āteş-i ʿaşḳ-ile dā'im eyleyen baġrın kebāb
Ders-i ʿaşḳı mekteb-i ʿirfānda iden iktisāb

Levḥ-i dilden okuyup bī-ḥarf ü ṣavt ümmü'l-kitāb
Ḥaḳ Teʿālā ʿilm-i Ḥıżrı aña iḥsān eyledi

3 Şefʿi dā'im olmayan lûṭf-ı vezīr ü şāh ile
Fikri Ḥaḳ ile olup vaḳti geçüren āh ile
Cürmini yād ile dā'im aġlayan eyvāh ile

Ṣāf iden mir'āt-ı ḳalbin nūr-ı ẕikru'llāh ile
Her naẓarda vech-i Ḥaḳḳı anda seyrān eyledi

4 *Aḥsen-i taḳvīm* ile ḫalḳ oldı çün insān güzel
Hem melāik müşkilātın itdi lûṭfı ile ḥal
Ḥayf kim nefse uyanlar ẕātın itdi mübtezel

Secde-gāh itdi cemāl-i Ādemi rūz-ı ezel
Kendüye taḳrīb içün Ḥaḳ böyle fermān eyledi

---

[71] İ: 90a ; S'de yok

5 Kāmil insānuñ Naẓīrā görmeyen rūyın bu gün
Ḫāk-i pāyına yüzin ṣıdḳ-ile sürmeyen bu gün
Ādem olmaz pend ü nuṣḥın gūş itmeyen bu gün

Līk ādemden Sezāyī döndiren ruyın bu gün
Dergehinden Ḥaḳ ānı merdūd u şeyṭān eyledi

72

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Terk ile aʿlā bilüp emrinde dil isrāfını
İttibāʿ itmek içün aʿlā bile eşrāfını
Ẕikr-i hecr eyle dā'im yād ile eslāfını

Ṭalib-i ʿirfān olan terk itmeyince lāfını
Cümle eşyādan Ḥaḳuñ gūş eylemez evṣāfını

2 Kāmilin tut dāmenin bu bezm-i fānīde hemān
Eyleye esrār u aḥvāli saña aʿlā beyān
Cān kulaġıyla işit ḳavlin bulasın ʿizz u şān

Maḥv idüp nām ile şānı olmayınca bī-nişān
Lāne itmez ʿaşḳ ʿanḳāsı vücūduñ kāfını

3 Ẕikr ü fikr-i ḥāl-i fānīden o kim āzādedür
Cedd ü saʿyi ḥażret-i Ḫallāḳı dā'im yādedür
Mürşidānuñ fikri dāīm sāliki irşādadur

Feyż-i nīsān-ı ḥaḳīḳat-çün o kim āmādedür
Dürr-i ʿirfān ile memlū kıldı dil eṣdāfını

4 Ḫār-ser olmaz cihān gül-zārınuñ cānā güli
Çāre itmez iʿtibārī ʿandelībānuñ dili
Çāre-cūyān ru'yet-i dildāra şevḳiyle velī

Neylesün āh itmesün şeb-tā-seḥer dil bülbüli
Gülşen içre ḫārlar almış gülüñ eṭrāfını

5 Bil Naẓīrā ḥāl ü şānı ehl-i ʿizzet añlamaz
Rütbe-i aʿlā ile aṣḥāb-ı devlet añlamaz
Ehl-i ricʿat añlar ammā ehl-i rifʿat añlamaz

Şīve-i yārı Sezāyī ehl-i ṣūret añlamaz
Çün celālī perdesinde gözlemiş elṭāfını

73

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Ḫudānuñ ẕikr ü fikrini idenler
Reh-i Ḥaḳḳa ḫulūs ile gidenler

[72] İ: 90a-90b ; S'de yok

[73] İ: 90a ; S'de yok

Yüzin dergāhına dā'im sürenler
Cemāl-i Ḥaḳḳı her yüzden görenler
Erenlerdür erenlerdür erenler

Sarāy-ı lī-maʿa'llāhı görenler
Erenlerdür erenlerdür erenler

2 Cihād-ı nefs-ile bulan necātı
Bilür lûṭf-ı .... *
İdenler her nefesde fikr-i ẕātı
Vücūd ifnā idüp bulan ḥayātı
Vücūd-ı vāḥid iden mümkinātı

Yaḳīn ile bilenler sırr-ı ẕātı
Erenlerdür erenlerdür erenler

3 Bulanlar dergeh-i dildāra rāhı
Bulur ṣıḥḥat ile dilde güvāhı
Niyāz ile ider feryād u āhı
Olup āyine-i vech-i ilāhī
Ḥaḳīḳat gösteren ẖalḳa kemā-hī

Bilenler bildirenler pādişāhı
Erenlerdür erenlerdür erenler

4 Maʿārif ehline yoldaş olanlar
Derinde ṣıdḳ-ile firāş olanlar
Olardur sālikāna baş olanlar
Bu naḳşībend ile naḳḳāş olanlar
Güneş gibi cihāna fāş olanlar

Hüviyyet sırrına sırdāş olanlar
Erenlerdür erenlerdür erenler

5 Hemān olma cihān içre hevāyī
Görürsüñ ʿāḳibet rū-yı ẖarābı
Ḫulūṣ ile bilüp lûṭf-ı Ḫudāyı
Naẓīr aldanma işidüp sivāyı
Eḥadiyet komaz çün tāʿadāyı

Sezāyī añlayan kenz-i ẖafāyı
Erenlerdür erenlerdür erenler

74

Fāʿi lā tün Fāʿi lā tün Fāʿi lā tün Fāʿi lün

1 Bilmeyenler ʿālemüñ ednāsını aʿlāsını
Kendü efʿālinüñ aṣlā bilemez evlāsını
Farḳa ḳādir mi olur merġūb u müstes̱nāsını

* 2b: Metin karalandığı için okunamamaktadır.
[74] İ: 90b ; S'de yok

Lādan idrāk itmeyen maḳṣūd olan illāsını
Ẕātını farḳ itmedi çün bilmedi esmāsını

2 Ḥarf-i ʿālīler bilinmez bilmeyince ʿilm-i ḥarf
Eyleme bī-hūde fikr-i mā-sivāyı eyle ḥaẕf
Eyleyüp taḥṣīl-i ʿirfān kalmaya ẕātında ḫavf

Sırr-ı ẕāta irmeyenler oldılar aʿmā-yı sırf
Ḳatresinden görmeyenler ẓāhir-i deryāsını

3 Mā-sivānuñ keṣretiyle nicedür dūzaḫda nār
Bilmeyen bilür mi lerġ-i ʿaḳreb ile zehr-i mār
Aldanup ṣūretle naḳşını ider kendüye yār

Görmeyenler zülfini yāruñ yüzinde tār u mār
Bilmediler ḫaşr u neşrin ne imiş ġavġāsını

4 Cürm ü ʿisyānına tevbe idemez olup nedem
Şevḳ-baḫşā-yı cāmdur bu bezm içinde cām-ı Cem
Nāle vü āh ile her dem idemez ḳaddini ḫam

Cennet-i ʿirfāna her kim basmadı bunda ḳadem
Ṣūretā me'vāya girse bilmez ol Mevlāsını

5 Gūş-ı cāna al Naẓīrā pend-i pīrānı nedür
Ṭāʿata saʿy itmeyen bī-şübhe ol bāra girer
Nār-ı dūzaḫdan ʿaceb itmez mi āyā kim ḫazer

Çekmeyenler dīdesine küḥl-i *mā-zāġa'l-baṣar*
Ey Sezāyī bilmediler ḳurb-ı *ev ednā*sını

75

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Bī-hūde dil-i zāra gelenle giderümden
Bī-çāre olup fikr ile āḫir kederümden
Ḥayretde kalup nāle ile derd-i serümden

Bir özge kebāb mā-ḥażar itdüm cigerümden
Tennūr-ı dile od yakup āh-ı şererümden

2 Tutmuşdı cihān ḫalḳını inkār ile ekdār
Lûṭf ile derūna dil-i zār eyledi iḫṭār
Şevḳiyle o dem merḥameti eyleyüp ıẓhār

Derd ehline nūş itmek içün eyledüm iḥżār
Bezm-i ġama iki şīşe mey dīdelerümden

3 Dildār ise bir kimseye ẕerre keder itmez
Herkes ne ider ḫayr u şer aṣlā ḥaẕer itmez
Ber-geşte olursa daḫī ʿālem żarar itmez

[75] İ: 90b-91a ; S'de yok

Şeb-ṭā-be-seḥer zārum o yāre es̱er itmez
Lerzīde felek gerçi ki āh-ı şererümden

4 Taḳsīm-i ezel ile olup ʿāleme behre
Sükkere ki maʿāşı kiminüñ şem ile zehre
Taḳdīr ile rāżı olagör ḫayr ile şerre

Āvāze-i hecr ü elemüm düşeli dehre
Mātem-zededür ins ü melek bu kederümden

5 Oldum yine ʿaşḳ ile cihān içre hevāyī
Savletsiz itdüñ bize firḳatle nevāyı
Şevḳ-ile Naẓīrā ....* naġme-serāyı

Dil-beste-i zülf-i siyehüm yine Sezāyī
Sevdā-yı cünūn gitmedi bir kerre serümden

76

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Ḫalḳ eyledi insānı cemāl üzre ki ol yār
Tā maẓhar-ı iḥsānı olup ideler iḳrār
Ṣıḥḥatle bulur aṣlını bi'l-cümle-i aḫyār

Yapdı bu vücūd ḫānesini ol dildār
Tā revzene senden ider ʿarż-ı dīdār

2 Nefsini sakın ṭakmaya boynına kemendin
Gūş eyleyegör ḳavli ile cümle bu şiʿrin
Aḳvāl-i ʿazīzānı heme çünki begendin

Seyr eyleyen ancak yine kendi kendin
Sañma ki ola ortada ġayrı aġyār

3 Erbāb-ı dili gerçi ki kendin begenür līk
ʿÖmri ile rızḳın yine andan dilenür līk
Bī-çāre göñül bilmege nice koyılur līk

Bī-gāne ṣıfat kendüye ʿāşıḳ geçinür līk
Ammā ki ider remz-ile ülfet-i ıẓhār

4 İnsānı diler kim bile şānın aʿlā
Evṣāfını bi'l-cümle beyān eyledi zīrā
Heme kendü alur kendü virür niʿmeti ammā

Çün kendüdedür ẓāhir ü bāṭın-ı peydā
Bilmem yine kendüde nihānī ne arar

5 Yok iẕni anuñ tā gele ıẓhāra bu sırrı
Bildürdi yine cümle aḫyāra bu sırrı

---

* 5c: Metin silindiği için okunamamaktadır.

76 İ: 90b ; S'de yok

Ḳaṣd itme Naẓīr kimseye ıẓhāra bu sırrı

Keşf itme Sezāyī sakın aġyāra bu sırrı
Settār ile şuġl ide zebānuñ her bār

77

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Tālibān-ı rāh-ı ʿaşḳ şevḳiyle bī-bāk olsun
Evvelin ḥāli budur āḫire ġam-nāk olsun
Ẕikr ü fikr ile seḥer ṭāʿata çālāk olsun

Şemʿ-i dil nār-ı muḥabbetle yanup pāk olsun
Eylesün maḥv-ı vücūd şu’le-i idrāk olsun

2 Cedd ü saʿy ile idüp şām u seḥer ṭāʿatını
Terk ide himmet-i ʿālī ile her rāḥatını
ʿİzzet-i nefsi ile virmeye bir ḥācetini

Nār-veş ser-keş olan bāde virür ġāyetini
Cevher-i kān olayın dirse eger ḫāk olsun

3 Ẕikr ü fikri ile nefsini kemende taksun
Varlıġın nār-ı muḥabbet ile dā’im yaksun
Su gibi vādī-i ṭāʿātda seḥerler aksun

Ḳadrin aʿlā dileyen şems-i cihāna baksun
Yire sürsün yüzini menzili eflāk olsun

4 Mürşid-i rāh-ı ḥaḳīḳat didi bu ḳavli dilā
Nefsini rām idegör rūḥ-ile ola yektā
Fikr-i vaṣluñla ṣafā-yāb ola göñlüñ cānā

Şuʿle-endāz-ı cemāl ol dil-i efserde ki tā
Germ-i mihrüñle ḳamū ẕerre ṭarab-nāk olsun

5 Ṣūrī vü maʿnī bu fānīde ṣafāyı dileyen
Lûṭf-ı Ḥaḳ ile olan vaʿde vefāyı dileyen
Gūş ide pend-i ʿazīzānı rıżāyı dileyen

Ḫˇāba beñzer bu cihān ḥāli Sezāyī dileyen
Aġlasun bunda uyandıkda feraḥ-nāk olsun

78

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Yā Rab ʿālemde heme aʿlā senüñ ednā senüñ
Cümlesinüñ varlıġı hīç şübhe yok ḥālā senüñ
Ġayrı yokdur dil bilür dünyā senüñ ʿuḳbā senüñ

---

[77] İ: 91a ; S’de yok

[78] İ: 91b ; S’de yok

Yā İlāhī dil senüñ bu dildeki sevdā senüñ
Ḳatreyüm ben ḳatrem içre mevc uran deryā senüñ

2 Oldı merdūduñ olar kim ẕātuñ inkār eylemiş
Vāṣıl-ı lûṭfuñ olanlar cümle iḳrār eylemiş
Cümle ebrāruñ bilür yok varlıġı var eylemiş

Senden özge ẕerre yokdur varlık ıẓhār eylemiş
Ḥāṣılı her var olan esfel senüñ aʿlā senüñ

3 Vaʿd-i ru'yet ile ḥayrān itmede şevḳüñ beni
Ḥālet-i ʿaşḳuñla perīşān idüp ẕevḳüñ beni
Ru'yetüñ fikri ile nālān ider farḳuñ beni

Gāhi Mecnūn gāhi Leylā itmede ʿaşḳuñ beni
ʿĀşıḳ u maʿşūḳ u ʿaşḳı bilmişem ḥālā senüñ

4 Ẕikr ü fikrüñle Naẓīrin ẕātı şest olmış yine
Ṭāʿatuñda peyk u ṣadrı var ki pest olmış yine
Cümlenüñ aḥvāli levḥ-i ḳalbe s̱ebt olmış yine

Bu Sezāyī vālih ü ḥayrān u mest olmış yine
Vech-i pāküñ cümleden çün gördi ol peydā senüñ

79

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Olar kim ṣıdḳ-ile hemīşe ṭālib-i cānān
Muḳayyed olmayup aḫlāḳa irdi şevḳ-ile ol an
Cihānuñ varlıġından geçdi oldı maʿnāda sulṭān

Olar kim özlerin Ḥaḳḳa iriştirdi olup insān
Olar kenz-i ḫafī buldı olardur vāḳıf-ı ʿirfān

2 Olar tevḥīd ile nefs ü hevāyı cümle ḳāhirdür
Olar her ṭāʿata zīrā ḫulūṣı ile ḥāżırdur
Olaruñ şānları şems ü ḳamerden daḫī bāhirdür

Cihāna sıġmadı anlar *fesemme veche* nāẓırdur
Olar maḥv-ı vücūd itdi olardur *küllü men*den *fān*

3 Olardur şübhesiz cümle ḥāḳīḳat şehrinüñ şāhı
Sarāy-ı ḳalbinüñ olmışlar anlar şemle-i māhı
Olup ʿālemlerin aḥvālinüñ bi'l-cümle āgāhı

Olar menzil idindiler sarāy-ı lī-maʿa'llāhı
Olar hīç ġayrı bilmezler olardur Ḥaḳ ile her ān

4 Olaruñ ḥāl ü şānından riyā ehli ḫaber almaz
Cihānı yeksere geşt eyleseler birini bulmaz

[79] İ: 91b-92a ; S'de yok

Olar maḳbūl-i Mevlādur Naẓīr aḥvāli añlatmaz

Bunı erbāb-ı ḥāl añlar Sezāyī kāl-ile kalmaz
Nice idrāk ide ʿāḳil ki olsa ḳatrede ʿummān

80

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bir mücessem sevdigüm aḫyārdur
Dil heme eẕkār ile der-kārdur
Baña ḥayrān cümle-i ebrārdur

Gülşenīyem meskenüm gül-zārdur
Bülbülem hem-vāre kārum zārdur

2 Eylesem dildāruma bir bende kim
Ġayrı görmem naẓır olsam kande kim
Görinür bir ṣūret-i aḥsende kim

ʿAndelībem öyle bir gülşende kim
Gülleri ol gülşenüñ bī-ḫārdur

3 Dil heme vaṣfı ile zār itmede
Gülşen-i kūyına yāruñ gitmede
Dilde envāʿ-ı şukūfe bitmede

Nev-be-nev ezhārın ıẓhār itmede
Bir gelür sanma gelen tekrārdur

4 Āh u zāruma benüm oldur sebeb
Çekmede bī-çāre dil dā'im taʿab
Vuṣlatını itmede yāruñ ṭaleb

Aydın olsa meskenüm itme ʿaceb
Rūşenīye intisābum vardur

5 Eylerüm kūyında dā'im āh u zār
Göñlüm olmışdur Naẓīrā bī-ḳarār
ʿĀlemin varlıġına yok iʿtibār

Burc-ı dilde ṭāliʿ oldı vech-i yār
Dil Sezāyī maṭlaʿu'l-envārdur

81

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bu vücūd iklīmine rūḥını sulṭān eyledüñ
Hep ḳuvāya emrini ıẓhāra fermān eyledüñ
Rütbe-i ẕātuñda ḥālā anı ḥayrān eyledüñ

---

[80] İ: 92a ; S'de yok

[81] İ: 92a-92b ; S'de yok

Zülfüñ içre vechüñi cānā çü nihān eyledüñ
Ehl-i īmānı o vechile perīşān eyledüñ

2 Bildirüp şān-ı ʿaẓīmüñ eyledüñ gerçi ʿayān
Kalmadı ʿāriflere bir vecdet-ile hīç gümān
Āşikār oldı heme evṣāf-ı ẕātuñda nihān

Eyledüñ envār-ı ḥüsnüñ tār-ı zülfüñden ʿayān
Bestedür zünnāra maʿnā ʿarż-ı īmān eyledüñ

3 Şübhe refʿ oldı ḥaḳīḳat üzre ʿirfān ehline
Rütbe-i āẟāruñ aʿlā oldı iẕʿān ehline
Ḥubb-ı ẕātuñ şān olup bi'l-cümle efġān ehline

Pertev-i ʿaşkuñ hidāyet oldı īmān ehline
Kāfir-i ḥüsnüñ olanları müselmān eyledüñ

4 Baġlayup aṣḥāb-ı ṣıdḳı ḥayl-i ʿirfān bendine
Her birini nāil itdüñ cümle-i maḳṣūdına
Lûṭf-ile cezb eyledüñ anları kendü kendine

Çekdüñ erbāb-ı dili zincīr-i zülfüñ ḳaydına
Pādişehsüñ milket-i ḥüsnüñde dīvān eyledüñ

5 ʿĀrif oldı āyet-i evṣāfını kim okudı
Bildi sırr-ı vaḥdeti fuḳānıñı kim okudı
Nuṭḳ-ı faḫr-i ʿālem ile ḳavliñi kim okudı

Musḥaf-ı rūyuñda ḥüsn-i ḫaṭuñı kim okudı
Vāḳıf itdüñ anı esrārına ḥayrān eyledüñ

6 Dergehüñde çün Naẓīrā oldı ṣıdḳ-ile kuluñ
Farḳına ḳādir degilken fikr ile sāġ u soluñ
Buldı rāh-ı vaḥdetin aʿlā ḫulūṣ ile yoluñ

Ḫaṭṭuñ ile gösterüp cānā Sezāyīye ruḫuñ
Ḥıżr-ı cāna ẓulmet içre āb-ı ḥayvān eyledüñ

82

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿAşḳ-ı cānān ile ʿāşıḳlar olur mesrūr-ı ʿaşḳ
Cān u bāşı ḳaydına düşmez olup mecrūr-ı ʿaşḳ
ʿAynına almaz cihān varlıkların manẓūr-ı ʿaşḳ

İltifāt itmez Süleymān-ı zamāna nūr-ı ʿaşḳ
Ḥükm ider sulṭāna zīrā böyledür düstūr-ı ʿaşḳ

2 Ṭālib-i maḳṣūd-ı fānīdür olan bī-gāne hep
Ḥubb-ı dünyāsıyla zīrā kim olur mestāne hep
Ḥāl ü şānı ehl-i ḥālin ḫiẕmet-i cānāne hep

---

[82] İ: 92b ; S'de yok

Çārşū-yı ʿaşḳa geldi ʿāşıḳān dīvāne hep
Kim metāʿ-ı ʿaşḳı yaġma eyledi cumhūr-ı ʿaşḳ

3 ʿĀrifān ile olar kim ẕikr-i esḥār eylemez
İttibāʿ-ı emr ile ẕātın ser-firāz eylemez
Vahdet-i Ḥaḳ ile ol kim ḥuccet ibrāz eylemez

Mürġ-ı rūḥı lā-mekān idende pervāz eylemez
İtmeyince tā göñül bīżāsını meksūr-ı ʿaşḳ

4 Ṭālibān-ı rāh-ı Ḥaḳ kim şübhesiz ebrārdur
Ẕikr ü fikri ḳavl ü fiʿli cümle-i aḫyārdur
Kārı her subḥ u mesā ġayrı degil eẕkārdur

Zümre-i ʿuşşāḳ içinde cümleye serdārdur
Çün enel-ḥaḳ sırrın ıẓhār eyledi Manṣūr-ı ʿaşḳ

5 Kim Naẓīrā ehl-i ḥālin iʿtiḳādın berg ider
Ḥāl ü şān-ı faḫr-i ʿālem ile ḳavlin derk ider
Anlaruñ aḥvāline bi'l-cümle ʿālem reşk ider

Mest olur Mecnūn olur nāmūs u ʿārı terk ider
Ey Sezāyī böyledür ʿālemde çün mecbūr-ı ʿaşḳ

83

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥıfẓ idenler ṣıdḳ-ile pīri naṣīḥat-nāmesin
Ẕevḳ ü şevḳiyle okur dā'im ṭarīḳat-nāmesin
Cümleden aʿlā bilür esrārı şevket-nāmesin

Pīr öñünde okuyan bī-ḥarf ʿaşḳuñ nāmesin
Bī-zebān lāl eyledi cümle cihān ʿallāmesin

2 ʿĀrif-i bi'llāha olmaz sır olan rāzı nihān
Ẓāhir ü bāṭında olur şübhe ol mihribān
Nāil-i lûṭf-ı ilāhī olur ol demde hemān

Mekteb-i ʿirfān içinde ders-i vaḥdetden alan
Okudı bildi nedür bu kes̱retin hengāmesin

3 Mümkinātın her biri fānī olurlar bī-gümān
İns ü cinni ḫūş-ı ṭavrı maḥv olup olur nihān
Ẓāhir olur ḥāl ü şānı cümlenüñ ol dem hemān

Şāhid-i ʿaynı tecellī eylese ʿayne'l-ʿayān
Çāk ider ʿāşıḳ o şevḳiyle vücūdı cāmesin

4 Mürġ-ı pür-vech bir zamān nefs ü hevāyı ḳayd idüp
Dām u tezvīri kendi ile anı ṣayd idüp
ʿĀḳibet ıṭlāḳ-ile aʿdālarını bend idüp

[83] İ: 93a ; S'de yok

Mümkinātı defter-i imkāna vācib ḳayd idüp
Nām u şān ile yazdı ibtidā ser-nāmesin

5 Eyleyenler dergeh-i pīrānuñ aʿlā ḫiẕmetin
Ol bulur ẓāhir ile bāṭında ʿizz ü rifʿatin
Buldı ʿālemde Naẓīrā ẕevḳ-i maʿnā lezzetin

Bu Sezāyī bāz idüp şevḳiyle bāl-i himmetin
Āşiyān-ı ʿarşa kondurdı göñül ḥammāmesin

84

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Göñül fehm eyle maʿnā-yı eḥādīs̱ ile āyātı
Görüp imʿān ile ās̱ār bi'l-cümle ʿalāmātı
Beyān eyler hemīşe ḳudret-i Ḫallāḳı ḥālātı

Ḫudānuñ vaḥdet-i ẕātın beyān eyler ẓuhūrātı
Yeter şāhid saña envār-ı şemsüñ kendü zerrātı

2 Ḫaber-dār ol göz aç dā'imā bu ḫˇāb-ı ġafletden
Heme varlıkların varlıklarıdur Rabb-i ʿizzetden
Perīşān-ḫātır olma rütbe-i kes̱retle vefretden

Tecellīdür bu eşyā cilve-gerdür nūr-ı vaḥdetden
Ki ḳudret gösterür bunlar ki ẓāhirdür kemālātı

3 Cemīʿan mümkināta kıl naẓar kim bī-ḳuṣūr olmış
Velī zāhidlerin zühdiyle ḳalbi pür-nūr olmış
Dil-i ʿārif naẓarla vech-i yāre pür-sürūr olmış

Baṣīretle nigāh it cümle eşyā maḥv-ı nūr olmış
Ki ʿaks-i vechi ẓāhir nūrdur sanma ḫayālātı

4 Yetişmez ʿaḳl u fikr aṣlā ki ẕāt-ı ʿizzete tā kim
Ola īmānı ʿaynı komutanuñ rütbeye tā kim
Nigāh-ı diḳḳat ile mümkināt kes̱rete tā kim

Ḥicāb-ı kes̱reti çekmiş cemāl-i vaḥdete tā kim
Bu kes̱retden bakan ancak göre ol ʿaḳs-i mir'ātı

5 Bi-ḥamdi'llāh Naẓīrā dilde her demde tecellī var
Der-i pāk sermediyet ile her demde taḥallī var
Merām-ı her dü-ʿālemden daḫī ḳalbe taḫallī var

Ne kes̱retden ne vaḥdetden Sezāyīye tesellī var
Velī senden murādı külli geçmekdür murādātı

---

[84] İ: 93a-93b ; S'de yok

85

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Baḥr-i *küntü kenzüñ* olduñ şübhesiz dür dānesi
Oldı ṭāvus bir melâik şemʿinüñ pervānesi
Enbiyā vü mürselīn ü aṣfiyā şāhānesi

Ḥażret-i Ḥaḳḳuñ ḥabībi sevgilü bir dānesi
Oldıġı-çün oldı ʿālem ḥüsninüñ dīvānesi

2 ʿĀlem-i kevnüñ sebeb ẕātuñ heme bünyādına
Raḥmet olup bāiṡ olduñ cümlenüñ irşādına
Bāiṡ olduñ ümemüñ mücrimleri āzādına

Ẕāt-ı pāküñdür sebeb bu ʿālemüñ īcādına
Olmasa teşrīfüñ olmazdı cihān kāşānesi

3 Ru'yet-i dīdāruña lûṭfuñ-ile dil-beste kıl
Derd-i hecr ü ḥasretüñ ālūdegānuñ reste kıl
Bendegān-ı dergehüñ kulluklarına beste kıl

Yā Resūla'llāh viṣālüñ bezmine şāyeste kıl
Tā göñül olsun şarāb-ı ʿaşḳınuñ mestānesi

4 ʿAzm iden ʿāşıḳ ṭarīḳ-i müstaḳīm ile bula
İttibāʿ-ı şerʿ-i pāküñ ile maḳṣūdın bula
Ümmetinüñ cürmi keṡretle olursa da n'ola

ʿĀşıḳuñ ancak murādı ḥażretüñden kim ola
Āşinā-yı bezm-i ḫāṣuñ ʿālemüñ bī-gānesi

5 Tāb-dār ola Naẓīrin ḳalbi ẕikrüñle şehā
Cāna kār itdi ḫulūṣ-ı ḥubb-ı ẕātuñ ḥāliyā
Merḥamet ile şefāʿat lûṭfuña eyle sezā

Genc-i ʿaşḳuñ maḥzeni olmış Sezāyī ġālibā
Hīç ʿimāret istemez bu göñlinüñ vīrānesi

86

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Derd-i ġam-ı hicrān ile dā'im kederümden
Kendüm bilemem şimdi gelenle gidenümden
Ḥālüm biline cümleye işbu eṡerümden

Tennūr-ı dile od yakup āh-ı şererümden
Bir özge kebāb mā-ḥażar itdüm cigerümden

---

85 İ: 93b ; S'de yok

86 İ: 93b-94a ; S'de yok

2 Aṣḥāb-ı ġama refʿ-i ġam içün idüp ıẓhār
Meydāna kodum varumı tā ala her yār
Reşk idegörüp ḥāl-i dil-i zārumı aġyār

Derd ehline nūş itmek için eyledüm iḥżār
Bezm-i ġama iki şīşe mey dīdelerümden

3 Nāz ile o meh reh-güzerümden güzer itmez
Nāleyle olan āh-ı dilümden ḥazer itmez
Ẓan eylemesün ʿāşıḳuñ āhı żarar itmez

Şeb-tā-be-seḥer zārum o yāre es̱er itmez
Lerzīde felek gerçi ki āh-ı şererümden

4 Yok ḥubb-ı sivādan dil oña heme behre
Bildüm ki melāḥatla ne kār eyledi zehre
Çāk oldı viṣāli hevesi ile zühre

Āġāze-i seḥer-i elemüm düşeli dehre
Mātem-zededür ins ü melek bu kederümden

5 ʿĀlemde ḫulūṣ ile tutup rāh-ı rıżāyı
Nefsüme idüp ṣabr u taḥammül-ile cezāyı
Himmetle Naẓīr eyledi terk ḥubb-ı sivāyı

Dil-beste-i zülf-i siyehem yine Sezāyī
Sevdā-yı cünūn gitmedi bir kerre serümden

87

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fāʿ lün

1 Olma ṭabʿına çeker ẕātı heme ʿısyāna
Seni ʿālemde ider zillet ile bī-gāne
Ḥāl-i ẓāhir ile ṭabʿın eyleyüp āḫuvāne

Herkesüñ ẓāhirine bakma düşüp noḳsāna
Taşrada gezme naẓar eyle derūn-ı cāna

2 Aṣl u nesl ile vaṣf eyleme nefsüñ her gāh
Cedd ü saʿy ile olup ḥāl-i nefsinden āgāh
Seni zem eyleseler gūş-ile olma gümrāh

Güherin ḳadrini noḳṣān ide mi senk-i siyāh
Ẕātadur çünki naẓar at nesebi yabana

3 Dil-i zārına sakın ẕerre ḳadar eyleme ġam
ʿUsrı teysīre çevirür ḥażret-i Ḥaḳ bil hem
Nīk ü bed her ne ẓuhūr ide odur kār-ı ehem

Ḫāk-i zilletde düşüp bir iki gün çekme elem
Ḫırmen-endūzı olur ḫāke düşünce dāne

[87] İ: 94a ; S'de yok

4 İder ʿālemde ṣafā nefsi hevāsını bilen
Refʿ-ile ḳalbe uyup dergeh-i dildāra giden
Ġayrıdan bilme cihān kārını bi'l-cümle iden

Hep taṣarruf nefsinedür dime kim lafẓ-ı dehen
Bādeden neş'ede feyż degil peymāne

5 Fikr-i Ḥaḳ ile virüp göñlüñe ʿālemde ṣafā
Emrini şevḳ u ḫulūṣ ile idüp ṣubḥ u mesā
Maẓhar-ı lûṭf ide ẕātını Naẓīrā Mevlā

Ey Sezāyī bulalum ṣıdḳ ile iksīr-i bekā
Rūy-māl eyleyelüm ḫāk-i der-i pīrāna

88

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Cihān varlıklarınuñ ḫavf olınur iḫtikārından
Ki ol maʿdūd olur laʿnetle ḥāli iştihārından
Dilin ḥıfẓ eylesün taḳtīr-i rızḳı ile varından

Şikayet itmesün kimse sakınsun rūzigārından
Ne ḥāṣıl eylediyse eylemişdür kendi kārından

2 Ẓuhūr-ı keṡreti ile olur ẓan itmesün kāmı
Çeker varlıkların aṣḥābı her dem nice ālāmı
Geçer çün rūzigār-āsā cihāñuñ cümle eyyāmı

Görinür ṭıfl-i nev-zāda ṭulūʿından ser-encāmı
Bilinür nīk ü bed sālin ẓuhūr-ı nev-bahārından

3 Geçürsün ẕikr ü fikr-i Ḥaḳ ile her dem heme sālı
Sakınsun olmasun vaʿdi vekīli hem daḫī vāli
Netīce nic'olur fikr eylesün bi'l-cümle aḥvāli

Ṭanīn-i kāseden maʿlūm olur şikestegī-ḥāli
Ṣadā-yı āh-ı maẓlūmı duyulur inkisārından

4 O kim ṣıdḳ u ḫulūṣ ile edā-yı cümle farż eyler
O gūya ṭāʿatı ecrini dildārına ḳarż eyler
Ḫulūṣ-ı ḳalb-ile dā'im yüzin fersūde arż eyler

İlāhī her fürūmānde saña ʿaczini ʿarż eyler
Dil-i bī-çāresin sakla zamāne seng-i sārından

5 Göñül dergāh-ı yārı her seḥer dā'im dolaşmışdur
O dildārına zīrā ṣıdḳ-ı ḳalbiyle ulaşmışdur
Naẓīrin şevḳ-i ʿaşḳ-ı yārı cānına bulaşmışdur

Sezāyīnüñ dili zülf-i dilārāya dolaşmışdur
Ḳadīmi bend olup kaldı ṣabā devr itme dārından

---

88 İ: 94b ; S'de yok

89[89]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Nīk ü bed cümlesi oldı āyāt
Yok biri aṣlına ammā ġāyāt
ʿĀrifān cümle iderler is̱bāt

Baḥr-i ẕāt ʿaşḳ-ile itdi ḥarekāt
Ẓāhir oldı nice emvāc-ı ṣıfāt

2 Eyledi ḥażret-i H̱allāḳ-ı cihān
Lûṭf ile her birine biñ iḥsān
Yem ü ṣadefden irişdi ol ān

Cezbeyle anı biḥār-ı imkān
Rīş ider ʿāleme bunca ḳaṭarāt

3 Geçegör ḳavl ile şundan bundan
Dime kim her birimüz ya kandan
Oldılar *kün* ile ẓāhir k'andan

Cümlesi buldı vücūdı andan
Ger cemādāt u gerek ḥayvānāt

4 Her biri aṣla rücūʿı ẓāhir
Maẓhar-ı lûṭf olanı hep ṭāhir
Kalmayup her biri gider varır

Gerü ol baḥre irişür āẖir
Ẕerre kurtula mı andan heyhāt

5 Cemʿ olur bir anda Naẓīr aʿlā
Ḥāl ü şānı olur ol dem peydā
Ẓāhir ü bāhir olur ḳavl-i H̱udā

Birdür āyende vü revende ammā
Özine perde Sezāyī ẓuhūrāt

90[90]

Mef ʿū lü Me fā ʿī lün Mef ʿū lü Me fā ʿī lün

1 Eşyāda nümāyāndur her bir ṣaffeti aʿlā
Her yire olur ẓāhir bir ḥāl ile bil cānā
Her lûṭf-ile iḥsānı gün gibi olur peydā

Her ẕerresi gizlenmiş ol şems-i cihān-ārā
Her ḳaṭresi mevc ıẓhār itmektedür ol deryā

2 Mümkinleri bi'l-cümle ol oldı muḥīṭ ammā
Kim ide muḥāṭ anı ẕātını ider iẖfā

[89] İ: 94b-95a ; S'de yok
[90] İ: 95a ; S'de yok

Her gün ile ẓāhirdür ḳudretleridür saña

Her ẕerresi şems anuñ her ḳaṭresi bir deryā
Fehm it bu muʿammāyı ey dil olagör dānā

3 ʿĀrifleri ʿacz ile iḳrārını ʿarż eyler
Tevḥīdi ile dā'im ıẓhārını ʿarż eyler
Ḳudret ile evṣāfı eẕkārını ʿarż eyler

Mir'āt-ı ṣıfātından dīdārını ʿarż eyler
ʿUşşāḳı ider ḥayrān ol dilber-i bī-hemtā

4 Diḳḳat ile saʿy eyle geç cümle-i eṭvārı
Sür dīde-i cānından is̱bāt ile inkārı
Bir mürşide kullukla ol yār-ı vefā-dārı

Aç dīde-i Ḥaḳ-bīnüñ farḳ eyle bu esrārı
Ol ẓāhir ü bāṭındur ẕātında nihān eşyā

5 Bil varlıġını Ḥaḳḳuñ fehm eyleyüp āyātı
ʿĀriflerine kul ol maʿlūm ola ḥālātı
ʿĀlemde Naẓīr oldı iḥyā iden emvātı

Ḥaḳ varlıġına maḥv it bu vehmī olan ẕātı
Derk eyle Sezāyī pes Ḥaḳ varlıġı ġāyātı

91

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥamdüli'llāh kim unutdum ʿālemüñ ālāmını
Farḳa ḳādir olamam ṣubḥı ile aḫşāmını
Mürşidīnden çünki aldum ḥubb-ı ẕāt aʿlāmını

Bāde-i ʿaşḳuñ baña lebrīz sundı cāmını
Nūş-ile kıldum ferāmūş mā-sivānuñ nāmını

2 Öyle bir lûṭf-ı dilārā her ziyān girmez ele
Gelsün ḥayretle ammā ḫāṭıra aṣlā dile
Bilmezem āḫir netīce ḥāl-i dil yeme dola

Feyż-i ʿaşḳuñ öyle te'sīr eyledi cān u dile
Bilmezem derd eyleyen māh ile sāl eyyāmını

3 Dergeh-i dildāra her dem eylerem ʿazme şitāb
Olmak içün ʿālem içre kār-ı dil dā'im ṣavāb
Lûṭfı ile merḥametle vire ḫayr ile cevāb

Geh ḫiṭāb-ı lûṭf-ı yārum gehī nāz u ʿitāb
Dürlü iḥsān ile yoklar ʿāşıḳ-ı nā-kāmını

4 Kıl naẓar bi'l-cümlenüñ her ḥāl ü şān-ı aṣlına
Iṭṭılāʿuñ olmadan meşġūl olmam fażlına

[91] İ: 95a-95b ; S'de yok

Ẕāta idüp iʿtibārı bakma aṣl u nesline

Zāhidān taʿn eyleme lûṭf it ḫarābāt ehline
Neylesünler sāḳī-i gül-pīrehen ibrāmını

5 Bil Naẓīrā raḥmet eyler bunda şād-ı kām olan
Māl u mülk ü cāh mesrūr oldı ḫoş-nām olan
Terk-i māl u cāh iderdi şān olan bī-nām olan

Ey Sezāyī ṣavm-ı hecr-i yār ile nā-kām olan
Bir mehüñ vaṣl-ı cemāli ile ider seyrānı

92

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Lûṭf-ı dildāra be-destüz zāhid
Nāil-i ḫırḳa vü postuz zāhid
Sanki hicrān ile pestüz zāhid

Biz ki ser-mest-i elestüz zāhid
Yine peymāne perestüz zāhid

2 Almışuz çün ḫaberin erkānın
Añlayup ḥālini bu devrānın
Aṣlın aʿlā bilirüz īmānın

Dutmışuz bezm-i elest peymānın
Sanma peymāne-şikestüz zāhid

3 Ṣıdḳ u iḫlāṣ-iledür çün dilimüz
Kalmadı ḥal olarak şeklimüz
Kande uzansa yitişür elimüz

ʿArşdan daḫī yüce menzilimüz
Ṣūretā gerçi ki pestüz zāhid

4 Ḳavl-i mürşid ile bulduk kānı
Kalmadı göñlimüzin hicrānı
Çün beḳā yolına virdük cānı

Varımuz olmadı hergiz fānī
Çünki biz dost-ile dostuz zāhid

5 Nuṣḥ-ı pākini Naẓīrin alasuz
Nāil-i şevḳ-i muḥabbet olasuz
Maṭlabı yine göñülde bulasuz

Bezm-i vaḥdetde Sezāyī gibi biz
Bāde-i ʿaşḳ ile mestüz zāhid

[92] İ: 95b ; S'de yok

93

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Evvelā lāzım olan ʿirfān u erkāndur saña
Ṣāniyen ʿāriflerin velīsi izʿāndur saña
Baʿdehu iḫlāṣı taṣḥīḥ itmek āsāndur saña

Vech-i yāre kıl naẓar āyine-i cāndur saña
Āyine sanma bakılsa ʿayn-ı cānāndur saña

2 Her dem hengām-ı seḥer rū-sūde-i ḫāk eyleseñ
ʿAşḳ-ı cānān ile bütün cāmesin çāk eyleseñ
Ḫavf u ḥüzni terk-ile ẕātuñı bī-bāk eyleseñ

Ḫār-ı naḳşı nār-ı ʿaşḳıyla yakup pāk eyleseñ
Kande eyleseñ nigāhı hep gülistāndur saña

3 Ḫiẕmet-i dildārı her ān eyledüñse ey göñül
Dīde-i cānuñı ḥayrān eyledüñse ey göñül
Cānı cānān ile yeksān eyledüñse ey göñül

Cümleden ol yārı seyrān eyledüñse ey göñül
Dost düşmen ḫār ile gül cümle yeksāndur saña

4 Ṣıdḳ-ile göñlini bī-bāk eyledüñse ḥāżır ol
Bu vücūduñ cāmesin çāk eyledüñse ḥāżır ol
Pes Naẓīrā ẕātuñ idrāk eyledüñse ḥāżır ol

Ġayriden dil ḫānesin pāk eyledüñse ḥāżır ol
Ḫāneñe teşrīf ider ol yār mihmāndur saña

5 Mürşidān-ı ḥaḳīḳāt ile her demde görüş
Her birinüñ ḥāl ü şānı ile bir ḫoşça çalış
Bu Naẓīrin bir ramak kaldı çıka cānı iriş

ʿAbd-i vaṣluñ arzū eyler nice demdür yetiş
Gel efendüm gel Sezāyī şimdi giryāndur saña

94

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ey ki ẕātuñ enbiyā içre hemān bir dānedür
Tev'emān ismüñle ism-i Ḥaḳ bu şān sulṭānedür
Ḫāmedānuñ ile meşḥūn olmayan bī-gānedür

Ey nigāhuñ bezm-i ʿaşḳ içre döner peymānedür
Kim ezel nūş itdi andan tā-ebed mestānedür

2 Ḥubb-ı ẕātuñla derūnı pāk olan görmez ḥalel
Lûṭf-ı Ḥaḳla Cennet-i aʿlā olur aña maḥal

---

[93] İ: 95b-96a ; S'de yok

[94] İ: 96a ; S'de yok

Çün ḥabīb-i ḥażret-i Ḥaḳsuñ saña yokdur bedel

Ey cemālüñ şemʿ-i bezm-efrūz olupdur bā-ezel
Rūḥ-ı ḳudsi dolanur eṭrāfını pervānesidür

3 Dergeh-i pākine cānā şübhesiz lāḥıḳlaruñ .
Ḫavf u ḥüzni refʿ olur ḥubbuñ ile ṣādıḳlaruñ
Āl u aṣḥāba daḫī ḥubbı ile sābıḳlaruñ

Eylemez nār-ı Cehennemden ḥaẕer ʿāşıḳlaruñ
Şemʿine cānın yakan pervāneye pervānedür

4 Vaṣfuñı gūş eyleyenler dir teʿālā şānuhū
Ẕātuñ idrāk eyleyenler dir dir teʿālā şānuhū
Ḥubb-ı ẕātuñla olanlar dir teʿālā şānuhū

İşiden şān-ı şerīfüñ dir teʿālā şānuhū
Rütbe-i *Levlāk* çünki ol ʿuluvv-i şānedür

5 Dergehinüñ çün Naẓīrā çāker-i dīrīnesi
Āl ü aṣḥābınuñ oldı çünki ṣādıḳ bendesi
Derd-i ʿaşḳuñ ile cānā ru'yetüñ efkendesi

Şerḥa-dār-ı tīġ-ı ʿaşḳuñdur Sezāyī sīnesi
Seyr-i ḥüsnüñ çün derūnı revzen-i kāşānedür

95

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Maẓhar-ı lûṭf-ı Ḫudādur ʿizzet-i insānı gör
Nāil-i iḥsān-ı hemdür rifʿat-i insānı gör
Cān gözüyle nāẓır olup şevket-i insānı gör

Nefḥa-i rūḥu'l-ḳudsdür ṣūret-i insānı gör
Ḥaḳḳı iṡbāt eyleyen ol ḥuccet-i burhānı gör

2 Cümle eżdād ile gelmişdür ṡenā bostānına
Ülfet iderlerse cümle cemʿ olur dīvānına
Fehm iden ẕātın gelür ʿāriflerin meydānına

Çār ʿunṣurla muḳayyedsen cihet zindānına
Gel cihetsiz ʿālem-i dilde olan seyrānı gör

3 Çün nebātāt ile maʿden kānını itdüñ ʿubūr
Kalmadı ẕerre vücūduñda senüñ aṣlā ḳuṣur
Bil Ḫudānuñ emr ü nehyüñ gelmesün saña fütūr

Cümle eşyādan hüviyyet sırrıdur iden ẓuhūr
Çeşm-i ʿibretle naẓar kıl anuñ ile anı gör

4 Nefsi teftīş ile olup muḳayyed dā'imā
Maṭlabını terk ile ʿālemde bulursuñ ṣafā

95 İ: 96b ; S'de yok

Nice olmışdur gelen zībāların ḥāli dilā

Ḳaṭre-i ʿacz içre ʿārif cilve eyler ẓāhirā
Ḳaṭresi ẕātında pinhān mevc uran ʿummānı gör

5 Bezm-i fānīde olagör himmet ile muttaḳī
Nefsine māniʿ olup zinhār olma sen şaḳī
Dervīş ʿārif ol Naẓīr ile gör lûṭf-ı Ḥaḳḳı

Dīde-i ṣūret nice görsün cemāl-i maṭlaʿı
Ey Sezāyī dīde-i cān ile bak cānānı gör

96

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Beytü'l-aḥzān içre ol kim hecr ile nālān olur
Ḥasret-i dīdār-ı dildārı ile giryān olur
Gelsün ol meydān-ı ʿaşḳa ʿāḳibet ḫandān olur

Kanı bir dil kim muḥabbet nārına sūzān olur
Baş u cānından geçüp cānānına ḳurbān olur

2 Eyleyüp derd-i dil-i dildārı dā'im iḫtiyār
Virmesün ḥubb-ı sivā ile derūna inkisār
Māl u mülk-i cānı içün itmesün āh ile zār

İtmeyüp ārāyiş-i dünyāya aṣlā iʿtibār
Soyınup öz varlıġından ʿaşḳ ile ʿuryān olur

3 Dā'im ʿirfān ehline aḥvālini ʿarż eylesün
Müşkilin ḫavf itmesün her ne olursa söylesün
Nuṣḥını gūş-ı şuʿūr-ı cānı ile diñlesün

Kūy-ı vaṣlından cüdā düşenlere pes neylesün
Cennet-i me'vāda olsa hecr ile nīrān olur

4 Ẕikr ü fikr-i yār ile her dem iderler āh u zār
Derd-i ʿaşḳı eyleyen hicrān ola cānına kār
İdegör sen de Naẓirā ʿaczüñ ile iʿtiẕār

Merhem olsun zaḫmına dirsen Sezāyī vaṣl-ı yār
Zaḫmın artar sen ḳıyās itme saña dermān olur

97

Taḫmīs-i Ġazel-i Ṣāverī

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ḫayāl-i çeşm-i mestüñ ile göñlüm ḫasta ġamlarla
Devā-sāz ol ṭabībüm laʿl-i nābuñ ile emlerle

[96] İ: 96b-97a ; S'de yok
[97] S: 47b ; İ'de yok

İşitdüm ḳaṣd-ı cānum itdiġüñ cevr ü sitemlerle

Seni gözler dü-çeşm-i ḫūn-feşānum nice demlerle
Gel ey nūr-ı başar merdümlük it demler ḳademlerle

2 Firāḳ u hecrüñ ile bezm-i ʿālemde neler çekdüm
Ġamuñla māl u mülk ü cān u serden yeksere geçdüm
Degilmiş kār-ı ʿaşḳuñ şübhesiz bildüm benüm ḥaddüm

Ḳad ü zülf ü dehānuñ ḥasreti lām eyledi ḳaddüm
Ḫudā bilür benüm ṣaġ ola cānum bu elemlerle

3 Giceler ṣubḥa dek kārum ḫayālüñ ile yā Hūlar
Baña kūh-sār-ı ġamda yār u yāver oldı āhūlar
Kemān-ebrūlaruñla tīr-i müjgān zülf-i ḫoş-būlar

ʿAceb nice yazıldı başuma bu kara yazılar
Benüm ḫod miḥnet ü derdüm yazılmaya ḳalemlerle

4 Firāḳ u derd-i hicrān cānuma kār eyledi ḥālā
Ġamuñla aġlamakdan eşk-i çeşmüm oldı bir deryā
O gül-ruḫsārını görmek müyesser ola mı āyā

Hevā-yı kadd ü zülfüñle ölürsem āh idüp cānā
Mezārumdan ṭuram maḥşerde ʿAbbāsī ʿalemlerle

5 Nice derd-i firāḳıyla Naẓīrā aġlamayam kim
Şerār-ı ʿaşḳ-ı cān-sūz ile sīnem daġlamayam kim
Urup ʿaşḳuñla saña kār-ı ʿaşḳum saġlamayam kim

Nice bir nār-ı ʿaşḳa Ṣāverī dil baġlamayam kim
Der ü dīvār u pür-dil-i pür olmışdur ṣanemlerle

98

Taḫmīs-i Ġazel-i Dāniş Şūrīde-edādur

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Görüp ol çeşm-i pür-gūyı olur ser-geşte āhūlar
Ḥicāb-ile girer zīr-i niḳāb-ı ebre meh-rūlar
Resīde āsumāna şevḳ-i rūyı ile yā Hūlar

ʿAceb mi tīr-i dil-dūz olsa müjgānında her mūlar
Asılmış cānibeyn-i meh-cebīne ḳavs ebrūlar

2 O nūr-ı dīde mi rūḥ-ı ten-i dünyā mıdur bilmem
Ya evc-i ḥüsne bedr olmış meh-i ġarrā mıdur bilmem
Perī-zād u melek mi ḥūri-i aʿlā mıdur bilmem

Revāḳ-ı çeşme-i mihr-i cihān-ārā mıdur bilmem
Ṭurur ʿaynü'l-ḥayāt-ı laʿli vaṣfında akarsular

---

[98] S: 47b-48a ; İ'de yok

3 N’ola her dīdede sūz-ı güdāzı ile yaş olsa
Vücūdında revā ʿāşıḳlarınuñ irtiʿāş olsa
Ṣafādur cevri dildāruñ ne deñlü dil-ḫırāş olsa

Tebessümle eger dürc-i dehānı lemʿa-pāş olsa
Ṣabānuñ dāmenin lebrīz ider envār-ı lü’lü’ler

4 Müşābih yok o ḥüsn-i ʿālem-āşūba leṭāfetde
Gören Şīrīnleri Ferhād ider bir kerre ru’yetde
Göreydi ḥüsn-i Yūsuf ḥüsnüni kalurdı ḥayretde

Velī Mecnūn-ile me’lūf ider deşt-i meveddetde
Şeb-i ḳamrāyı tenvīr eyleyen nāzende meh-rūlar

5 Ser-i kūyında ʿuşşāḳın fiġānından nedür ḥāṣıl
Viṣāli ẕevḳine çünkim degildür birisi nāil
O ẕevḳe nāz u istiġnā mıdur āyā olan ḥāil

Żamīri çün degildür hay u hūy-ı āşıḳa māil
Nedür her ṭurre-i ʿanberde zīnet-baḫş olan mūlar

6 Kemāl-i ḥüsn-ile oldı heme memdūḥı dünyānuñ
Bulunmaz bir şebīhi bezm-i ʿālemde o cānānuñ
Olur hūş u şuʿūrın her gören zühhād u şeyḫānuñ

Görürlerse bu vādīde nigāh-ı çeşm-i fettānuñ
Künām-ı ṣabra eylerler vedāʿı cümle āhūlar

7 Cihān-ı ḥüsnüñ ol ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem-āşūbı
Nerīmān u Bedīʿ u Ḳāsımuñ rezminde merġūbı
N’ola Afrāsiyāb u Rüstemüñ olursa maṭlūbı

Olurlar cümle-i āşūbınuñ bi’l-cümle maġlūbı
Dayanmaz kahramān ġamzeye sihr-āb-ı yerzūlar

8 Nice üftādesi olmaz gören çāh-ı zeneḫdānı
Taḥassürle ümīd itmez mi cānı āb-ı ḥayvānı
ʿİẕār-ı lāle-gūnunda gören ol ḫāl-i fettānı

Nice bī-dest ü pāy ṣabr u ārām eylemez cānı
O sīmīn-sāḳ billūr efendüm dest ü bāzūlar

9 Ser-i kūyuñda nālem serv-i nāzum sanma bī-hūde
Seḥerler dergehüñde her niyāzum sanma bī-hūde
Benüm ʿuşşāḳ içinde imtiyāzum sanma bī-hūde

Olup hem-reh ṣabāya türktāzum sanma bī-hūde
Senüñ-çündür bütün bād-ı hevā böyle tekāpūlar

10 Kelāmı pür-leṭāfet ẕāt-ı memdūḥı anuñ behcet
Naẓīrā vaṣfını ru’yetle buldı dilde germiyet
Dimiş Dāniş dūçār oldıġı hengāmı hemān sāʿat

Baña zorla didirdi dīdelerde gördigüm ḥālet
Size ey ʿaḳl ü dāniş ey dil-i ser-geşte yā Hūlar

99

Taḫmīs-i Beyt-i Meşhūr-ı Eslāf Berā-yı Etbāʿ-ı Aḫlāf

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Gitti firāḳ u ḥasret-ile keyf-i yād ü key
Bezm-i ṣafāda kalmadı çeng ü rebāb u ney
Iẓhār idince lāle derūnında dāġ u key

Pejmürde itdi bād-ı ḥazān geldi vaḳt-i vey
İtdüñ esīr-i ḳahve bizi hey zamāne hey

2 Dāġ-ı derūn-ı ʿāşıḳ-ı zār oldı āşikār
Bülbül fiġān u nālesini eyledi hezār
Zerrīn-ḳadeḫle ʿayş u ṣafālar itmede yār

Berş-i raḥīḳ-i keyfi bizi eyledi nizār
İtdüñ esīr-i ḳahve bizi hey zamāne hey

3 Vaḳt-i rebīʿi ehl-i cihān cümle buldılar
ʿAyş u ṣafāya her birisi hem-dem oldılar
ʿUşşāḳ zār-ı hecr ü firāḳ ile n'oldılar

Mey-ħānelerle ḳahvelerde cümle doldılar
İtdüñ esīr-i ḳahve bizi hey zamāne hey

4 Bülbül çemende bülbülenüñ hem-demi olup
Raḫt-ı rezetde ehl-i ṣafā maḥremi olup
Bī-çārelikle dil ise ġam dirhemi olup

Ḥubb-ı feraḥla vire ṣafā mekremi olup
İtdüñ esīr-i ḳahve bizi hey zamāne hey

5 Cānā Naẓīre eyle tarāḥḥüm ile nigāh
Her şeb firāḳ u hecrüñ ile kārı āh u vāh
Bezm-i cihānda ḥāli yazık olmasın tebāh

Ġayrı şarāb-ı vaṣl-ile kılduñ mis̱āl-i şāh
İtdüñ esīr-i ḳahve bizi hey zamāne hey

100

Taḫmīs-i Ġazel-i Resīm Ḥüseyin Efendi el-Ḳāḍī bi-Edirne fī Sene 1175

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

---

[99] S: 49a ; İ'de yok

[100] S: 45b-46a ; İ'de yok

1 Yine ālā ḫırāmında ġam mihmāndur sensiz baña
Ṣāhiḳ-i kuh-sār hem seyrāndur sensiz baña
Ḳays u Mecnūn u gedā ḥayrāndur sensiz baña

Ṣaḥn-ı gülşen kūşe-i zindāndur sensiz baña
Mevc çü zincīr-i pā-yı cāndur sensiz baña

2 Ṭūṭī taḳlīd idemez cānā saña güftārda
Ḥasretüñle bülbülān gülşende āh u zārda
Āh-ı derd-ālūdını bī-çāre dil ıẓhārda

Yād-ı rū-yı ḫāl-dāruñla senüñ gül-zārda
Sāġar-ı mül micmer-i sūzāndur sensüz baña

3 Nükte-i dāġ-ı derūndur baña her dür-i ʿAden
ʿAynuma nüzhet-gehidür ʿālemüñ beytü'l-ḥazen
Ḥüsn-i şehr-āşūbınuñ fikrin tenden bilmege ben

Maṭlaʿ-ı bezm-ārā-yı besmele-gāhıdur ferş-i çemen
Berg-i lāle ḫançer-i berrāndur sensiz baña

4 Ḫūn-ı dildür sensiz ʿişret-gehde cānā cām-ı mül
Ḫāle gelmez ḥāl-i zārumdan beyān-ı cüz' ü kül
Gül-ruḫı vaṣlı ise bir vech-ile mümkin degil

Köhne taḳdīm-i bahār-ı ḥüsndür evrāḳ-ı gül
Her döşekler bir ḫaṭ-ı buṭlāndur sensiz baña

5 Ḥākim-i şehr-i Edirne mis̱li fażl ile ʿadīm
Naẓm-ı pākini terennümle vezān oldı nesīm
Lezzet-i nuṭḳı Naẓīrin ṭabʿını itdi rū-nīm

Her seḥer bāġ-ı İremde hem-demüm olsa Resīm
Ṣavt-ı bülbül māye-i efġāndur sensiz baña

101

Necmi Paşa Üç Dört Beyt Es̱er-i Ḫāmeleri Bu Gūne Terkīb-i bend Olınmışdur

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Maʿārif gizli ḳalmaz göz gibi meşhūr olur bir gün
Bilinür naẓm u nes̱rin ḳadri hep mezkūr olur bir gün
Ġam-ı hecr-ile ḥasret-keşligin mestūr olur bir gün
Bizüm de defterine nāmımuz mesṭūr olur bir gün
Bu bezm-i ʿālem içre mestler maḫmūr olur bir gün
Mecālisde sifāl-i köhnemüz faġfūr olur bir gün
Dimiş ol Āsaf-ı Dārā-şiyem mesrūr olur bir gün
Bu beyt-i dil-firībüm yād olur meẕkūr olur bir gün

---

[101] S: 43a ; İ'de yok

Gider ḫ˘āb-ı tegāfül di̇̄delerden dūr olur bir gün
Ḫarāb olmış dil-i vi̇̄rānemüz maʿmūr olur bir gün

2 Nücūm-ı şeb bize i̇̄mā iderler idi ṭāʿatuñ
Diri̇̄ġā fehmi mümkin olmadı bunca işārātuñ
Seḥerler eksik itme dergeh-i Bāri̇̄ye ḫācātuñ
Keri̇̄mü'ş-şān olan Mevlā ḳabūl eyler münācātuñ
Olursuñ nāili ʿālemde her ʿizz ü saʿādātuñ
Ḫulūṣ u ṣıdḳ-ile eyler niyāz ile ʿibādātuñ
Dimiş ol Āṣaf-ı yektā daḫi̇̄ memnūn idüp ẕatuñ
Bu beyt-i dil-nişi̇̄nüñ yād ider ḫoş eyle evḳātuñ

Bu firḳat demlerinüñ rūzigār eyler mükāfātuñ
Bulup vuṣlat gider ġam ḳalbimüz mesrūr olur bir gün

102

Di̇̄ger

Me fā ʿi̇̄ lün Me fā ʿi̇̄ lün Me fā ʿi̇̄ lün Me fā ʿi̇̄ lün

1 Maʿārif ehline ḥālā cihān içinde raġbet yok
Kelāmın gūş ider yok cümle içre daḫi̇̄ ḥürmet yok
Bütün dünyā kelāmında ṣafa vü ẕevḳ ü lezzet yok
Lebüñden ġayrı sükkerde daḫi̇̄ aṣlā ḥalāvet yok
Ruḫından ġayra nāẓır olmaġa göñlümde raġbet yok
Muḥaṣṣal dergehüñden ġayrıya ciddā mürüvvet yok
Ser-i kūyuñdan özge baña bir cā-yı selāmet yok
Duʿā-yı devletüñden ġayrı dilde şimdi ḫācet yok

Yüzüm pāyuña sürmek isterüm ammā ki furṣat yok
Olur ṣabr-ile āsān müşkil ammā dilde miknet yok

2 Mecālisde murādum üzre ḥālā ẕevḳ-i ṣoḥbet yok
Meāl ü mā-ḥaṣal yok raġbet-i ʿirfān u ʿizzet yok
Leṭāyif naḳl olınmaz nüktesi ḳavl-i meserret yok
Hemān dād u sitedden ġayra meyl ile muḥabbet yok
Naẓi̇̄rāya virüp almaklıġa aṣlā muḥabbet yok
Duʿā-yı devletüñden ġayrı kāra ẕerre raġbet yok
Dimiş ol Āṣaf-ı Dārā-şiyem ʿālemde rāḥat yok
Firāḳ-ı hecr ü dildāra taḥammül ile ṭāḳat yok

Yüzüm pāyuña sürmek isterem ammā ki furṣat yok
Olur ṣabr ile āsān müşkil ammā dilde miknet yok

103

Tażmi̇̄n-i Beyt-i Meşhūr-ı Ḥāleti̇̄ Ḥālet-feza ʿAfa'llāhu ʿanhu

Me fā ʿi̇̄ lün Me fā ʿi̇̄ lün Me fā ʿi̇̄ lün Me fā ʿi̇̄ lün

---

102 S: 43a-43b ; İ'de yok

103 S: 43b-44a ; İ'de yok

1 Bahār eyyāmı cūlar cūş idüp artırdı ġavġayı
Çemen eṭfāli de seyre çıkup eyler temāşāyı
Esüp bād-ı ṣaba dillerde taḥrīk itdi sevdāyı
Cünūn el virdi dīdem görmez oldı bāġ u ṣaḥrāyı
Müheyyā eyle lûṭf ile yine bezm-i ṭarab-zāyı
Açılsun dīdemüz gördükde ol Cem reşk olan cāyı

Getür āyine-i ʿālem-nümāyı cām-ı ṣahbāyı
Benüm de sāḳiyā görsün gözüm bir pāre dünyāyı

2 Keremler eyleyüp eyle derūnum derdine çāre
Hevā-yı ʿaşḳ-ı cānān ile zīrā oldum āvāre
Baña nāz eyleyüp göstermedi rūyın o meh-pāre
Ġumūm-ı dehr ile oldı dil-i bī-çāre ṣad-pāre
Mürüvvet ile bezm-i ʿişreti kor ṣaḥn-ı gül-zāre
Ḥicābı refʿ-ile ʿarż eyleyem ḥāl-i dili yāre

Getür āyine-i ʿālem-nümāyı cām-ı ṣahbāyı
Benüm de sāḳiyā görsün gözüm bir pāre dünyāyı

3 Yine nev-rūz irişdi vaḳt-i ʿazm-i seyr-i bāġ oldı
Gülüñ beñzi kızardı hem derūn-ı lāle dāġ oldı
Çemende ʿāşıḳāndan ġayrıya nāle yasaġ oldı
Ṣafā el virdi bezme ġam göñüllerden ırāġ oldı
Benüm ammā ki göñlüm güldi çok vaḳt ü çāġ oldı
Nice demdür cihāna bakmadum kārum ferāġ oldı

Getür āyine-i ʿālem-nümāyı cām-ı ṣahbāyı
Benüm de sāḳiyā görsün gözüm bir pāre dünyāyı

4 İlāhī bezm-i ʿālemde Naẓīrā ber-murād olsun
Selef āṣārını tażmīn içün ʿömri ziyād olsun
Mey-āşāmuñ açılsun dīdesi baḫtı küşād olsun
Ṣafā-yı ʿayş u ʿişret bezm içinde müstezād olsun
Hemīşe ehl-i diller ʿālem içre böyle yād olsun
Okındukça bu beyti Ḥāletīnüñ rūḥı şād olsun

Getür āyine-i ʿālem-nümāyı cām-ı ṣahbāyı
Benüm de sāḳiyā görsün gözüm bir pāre dünyāyı

104

Ṣıḫḫat-nāme li-Arslan Paşa-zāde Muṣṭafā Beġ Der-Erkeri Kesri

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Yā Rab ol mīr-i mükerrem ola dā’im şādān
Gül-i gül-zār-ı cemāli ola her dem ḫandān
Böyle dir cümle muḥibbān-ı ṣadaḳat-ʿünvān
Görmeye gird-i keder dehr-i denīde bir ān

[104] S: 44a ; İ’de yok

Münḥaref oldı mizācı göñül oldı ḥayrān
Naz ile çıkmadı ṭaşra ḥareminden cānān

Nice bu demde göñül olmaya şād u h̬andān
Buldı ṣıḥḥat o kerem-kānı o mīr-i zī-şān

2 Rūz-ı rūze bizi birkaç gün idüp ḥüzn-ile lāl
Kaplamışdı dil-i şūrīdemüzi gird-i melāl
Ġam u endūh u keder defʿi içün bād mis̠āl
Nüsh̬a ʿarż eyledi gūyā ki hilāl-i şevvāl
İki ʿīd oldı bize lûṭf-ı H̬udā ile bu sāl
Biri ʿīd u biri memdūḥımuz oldı ḥoş-hāl

Nice bu demde göñül olmaya şād u h̬andān
Buldı ṣıḥḥat o kerem-kānı o mīr-i zī-şān

105

Mers̠iye Berā-yı Veliyyü'n-niʿam Mirzā-zāde Neylī Efendi Raḥimehu'llāhu teʿālā

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fa ʿi lün

1 Ḥayf u ṣad ḥayfā ki dil kendin ferāmūş eyledi
Nāle vü feryād ile dünyāyı bī-hūş eyledi
Ḥażret-i Neylī Efendi rıḥletin gūş eyledi
Gözyaşı ol demde deryālar gibi cūş eyledi

Ol ecel peymānesini ʿākibet nūş eyledi
ʿĀlemi maḥzūn idüp bi'l-cümle medhūş eyledi

2 Ey dirīġā gitdi dünyādan o z̠āt-ı muḥterem
ʿİlm ü fażl u ḥüsn-i h̬ulḳ olmış iken aña ʿalem
Lûṭf u iḥsān u kerem ile H̬udā-yı z̠ü'l-kerem
İki defʿa Rum ili ṣadrını zīver ḳıldı hem

Ol ecel peymānesini ʿākibet nūş eyledi
ʿĀlemi maḥzūn idüp bi'l-cümle medhūş eyledi

3 Tercemeyle çok selef ās̠ārını ḳıldı beyān
Ḥall-i müşkil kārı olmış idi rūz u şeb hemān
Şiʿr u inşā vü nuʿūt-ı pāk-i fah̬r-i dü-cihān
Z̠ikr ü fikr olmış idi aña be-lûṭf-ı müsteʿān

Ol ecel peymānesini ʿākibet nūş eyledi
ʿĀlemi maḥzūn idüp bi'l-cümle medhūş eyledi

4 Biñ yüz altmış birde çün geldi ferāġ-ı ʿizz ü cāh
Ḳāḍī-i ʿasker idi ʿarż itdi ḥālin pādişāh
ʿAfv idicek menziline geldi çün bā-intibāh
Ḥāṣıluñ her neye taḳsīm itdi bā-ḥükm-i ilāh

---

105 S: 44b-45a ; İ'de yok

Ol ecel peymānesini ʿākibet nūş eyledi
ʿĀlemi maḥzūn idüp bi'l-cümle medhūş eyledi

5 Terk-i dünyā idicek ol fāżıl-ı devr-i zamān
Cū-yı eşküm dīdelerden cūş-ile oldı revān
Nālelerle eyler isem n'ola āh ile fiġān
Cürmini ʿafv eyleye anuñ Ḫudā-yı müsteʿān

Ol ecel peymānesini ʿākibet nūş eyledi
ʿĀlemi maḥzūn idüp bi'l-cümle medhūş eyledi

6 Ḥasret ü hecr ü firāḳı baġrumı ḫūn eyledi
Göñlümi ḥüzn ü melāli ile meşḥūn eyledi
Ḥāṣılı cān-ı Naẓīrāyı diger-gūn eyledi
ʿİlm ü fażl aṣḥābını bi'l-cümle maḥzūn eyledi

Ol ecel peymānesini ʿākibet nūş eyledi
ʿĀlemi maḥzūn idüp bi'l-cümle medhūş eyledi

7 Ol cenāb-ı mefḫar-ı ʿālem Muḥammed Muṣṭafā
Rūz-ı maḥşerde şefāʿat eyleyüp yāver ola
Lûṭf u iḥsān u kerem idüp cenāb-ı Kibriyā
Cennet-i firdevs-i aʿlāyı ide mesken-serā

Ol ecel peymānesini ʿākibet nūş eyledi
ʿĀlemi maḥzūn idüp bi'l-cümle medhūş eyledi

106

Ḫiṭāb-ı Nefs-i Naẓīrā bā-ʿİtāb li-Te'dīb

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Gülşen-i ḳudse dilā ṭūṭī-i gūyāsuñ sen
Bāġ-ı vaḥdetde daḫī bülbül-i şeydāsuñ sen
Bezm-i ʿālemde seni sañma gedāsuñ sen
Cümleden ḳuvvet ü ḳudret ile aʿlāsuñ sen

Ġāfil olma gözüñ aç cevher-i yektāsuñ sen
Ezelī şāhid ü meşhūd dilārāsuñ sen

2 Devr ile cümle nebātāt u meʿādīni hemān
İdüp itmām-ı devr oldı vücūduñ insān
Ḥubb-ı ẕātıyla muḥibdür saña cānā cānān
Ṭut rıżā dāmenini ṣıdḳ-ile elde her ān

Ġāfil olma gözüñ aç cevher-i yektāsuñ sen
Ezelī şāhid ü meşhūd dilārāsuñ sen

3 Ẕātuñı Ḥaḳ yed-i ḳudret ile taḥmīr itdi
Rızḳuñı ʿömrüñi her ḥālini taḳdīr itdi

[106] İ: 58b ; S'de yok

Seni ol rāh-ı hüdāda daḫī taḫyīr itdi
Nūr-ı fıṭriyle daḫī ḳalbüñi tenvīr itdi

Ġāfil olma gözüñ aç cevher-i yektāsuñ sen
Ezelī şāhid ü meşhūd dilārāsuñ sen

4 Fikr ile ḫılḳatinüñ aṣlını bil icmālā
Var idüp ẕātuñı yokdan seni itdi iḥyā
Saña taḥmīl-i emānet idüp ol Bārī Ḫudā
Emr ü nehy-ile ʿamel eyleyegör ṣubḥ u mesā

Ġāfil olma gözüñ aç cevher-i yektāsuñ sen
Ezelī şāhid ü meşhūd dilārāsuñ sen

5 Emr ü nehyini idüp ḥażret-i Ḳur'ān beyān
Eyledi lûṭfı ile bize ḥabībi iʿlān
İttibāʿ ile geçür ʿömrüñi hīç itme gümān
Seni mesrūr ider elbetde Ḫudā-yı Mennān

Ġāfil olma gözüñ aç cevher-i yektāsuñ sen
Ezelī şāhid ü meşhūd dilārāsuñ sen

6 Lā vü illā ile ẕikr eyle selāmet bulasuñ
Ṣūrī vü maʿnī ʿināyetle saʿādet bulasuñ
Kıl ḥabībe ṣalātı ki şefāʿat bulasuñ
İḳtidā eyle Naẓīr aña ʿināyet bulasuñ

Ġāfil olma gözüñ aç cevher-i yektāsuñ sen
Ezelī şāhid ü meşhūd dilārāsuñ sen

107

Ġazel-i Faḳīr Müstezād-ı Altıparmak-zāde Feyżī Efendi

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün
Mef ʿū lü Fe ʿū lün

1 Sāḳi mey-i vaṣluñ bize ṣun nūş idelüm biz
Kim reşk ide zühhād
Derd-i ġam-ı hicrānı ferāmūş idelüm biz
Aḥbāb ola dil-şād

2 Ey dil yetişür ḥasret-ile nāle vü feryād
Bezminde ol şūḫın
Gel ġulgule-i bülbüleyi gūş idelüm biz
Ey ʿāşıḳ-ı nā-şād

3 Hengām-ı seḥer gülşen-i kūyında nigāruñ
ʿAşḳı ile ey dil
Bülbülleri feryād-ile ḫāmūş idelüm biz
Ur nāleye bünyād

[107] S: 46b-47a ; İ'de yok

4 Ol mest-i mey-i mey-gede-i ʿişve vü nāzuñ
Seyr eyle bu çaġın
ʿAşḳıyla ḫurūş eyleyelüm cūş idelüm biz
Ceyḥūn olınsa yād

5 Dirmiş ki Naẓīrā içün ol şūḫ-ı sitem-ger
ʿĀşıḳ ise gerçek
Mestān-ı nigehle anı bī-hūş idelüm biz
ʿAşḳı ola müzdād

6 Ṣanʿatla miyān-bendi kurulmuş diyü bizde
Biñ şevḳ-ile ey dil
Bāri varalum yārı der-āġūş idelüm biz
Mānend-i Feraḥşād

108

Ḫırḳa Şeyḫī-zāde ʿOs̱mān Molla Ṭāle ʿömruhu Bu Manẓūmenüñ Ol Ḥarflerinden İstiḫrāc Olınmışdur.

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fāʿ lün

1 Ḫalḳ iden cümle-i mevcūdātı
Refʿ iden mertebe-i ṭāʿātı

2 Kūt u ḳuvvet viricek insāna
Hevesi virdi aña iḥsāne

3 Şāh idüp memleket-i tende anı
Yār idüp ʿilmi ile ʿirfānı

4 Ḫalḳ-ı nigū idüp aña aʿṭā
Yād-ı Ḥaḳla ola dā'im gūyā

5 Zād ide fikr-i Ḫudāyı dā'im
Allāh Allāh diyüp ola kāim

6 Dār-ı dünyā bile kim fānīdür
Hem bekāsızlık anuñ şānıdur.

7 ʿÖmri bī-hūdeye ṣarf eylemeye
S̱ābit olmaz sözi ol söylemeye

8 Meyl-i ṭāʿat ide dā'im cismi
Ān ile ola tamāmen resmi

9 Merd-i meydān-ı muḥabbet ola ol
Lā vü illāya bula her dem yol

[108] S: 45b-46a ; İ'de yok

10 Ṭūl-i ʿömr ile muʿammer ide Ḥaḳ
Ana her lûṭfını ide mülḥaḳ

11 Lebleri ola tebessümde anuñ
ʿİlm ü ʿirfānı tekellümde anuñ

12 Merḥabālar diyeler aḥbābı
Revvaḥa'llāh diyeler aṣḥābı

13 Hep duʿā ile Naẓīr eyle tamām
ʿÖmrin efzūn ide anuñ ʿAllām

109

Şarḳı

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Göñül ḥāli ḫarāb oldı
Ciger ise kebāb oldı
Gözüm yaşı şarāb oldı
Gel ey merġūb-ı cānum gel

2 Firāḳuñ cāna kār itdi
Baña endūhı yār itdi
Cihān dārını dar itdi
Gel ey merġūb-ı cānum gel

3 Sirişküm oldı bir deryā
Düri deryāda bul cānā
Seni gözler gözüm ḥālā
Gel ey merġūb-ı cānum gel

4 Naẓīrā derd-mendüñdür
Ġarībüñ mest-mendüñdür
Velī bir şeh-levendüñdür
Gel ey merġūb-ı cānum gel

110

Şarḳı

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Baharın vaḳti geldi ġonca geldi
Göñüller cümle vaḳt-i ẕevḳi buldı
Hezārı gülşenüñ feryāda geldi
Açıl göñlüm güli güller açıldı

[109] S: 47a ; İ'de yok
[110] S: 47a ; İ'de yok

2 Çemen ezhār ile oldı müzeyyen
Olup ḫūş u ṭuyūruñ cümlesi şen
Gülüp açılmaduñ āyā niçün sen
Açıl göñlüm güli güller açıldı

3 Çemen eṭfālini eyle temāşā
Şerīfü'l-aṣl imiş anlar da zīrā
Yeşiller giydiler cümle ser-ā-pā
Açıl göñlüm güli güller açıldı

4 Naẓīrāya tebessümle naẓar ḳıl
Ṣaḳuñ āh-ı derūnından ḥaẕer kıl
Anı ʿuşşāḳ içinde muʿteber kıl
Açıl göñlüm güli güller açıldı

111

İlāhī-i Seḥerī

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Seḥer vaḳt-i ʿibādetdür ʿibāda
Uyan yalvar Ḫudā-yı lā yezāle
Seḥerde maġfiret babı küşāde
Uyan yalvar Ḫudā-yı lā yezāle

2 Seḥerde açılur genc-i ḥaḳīḳat
Olur bī-dāra hem taḳsīm-i raḥmet
Uyanık ol saña ola hidāyet
Uyan yalvar Ḫudā-yı lā yezāle

3 Velāyet mülküne mālik olanlar
Ḥaḳīḳat silkine sālik olanlar
Seḥerde irdiler maḳṣūda anlar
Uyan yalvar Ḫudā-yı lā yezāle

4 Olam dirseñ eger kim ḥaḳḳa vāṣıl
Erenler zümresine daḫī dāḫil
Seḥerlerde Naẓīrā olma ġāfil
Uyan yalvar Ḫudā-yı lā yezāle

[111] S: 48b ; İ: 72a-72b
2 genc: kenz İ // irsün: ola S
4 kim ḥaḳḳa: merām-ı vaṣla İ

GAZELLER

Harfü'l-Elif

1

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Ser-rişte-i merāmı sorarsañ eger baña
Dergāh-ı Ḥaḳḳa eyle tażarruʿ ile duʿā

2 Ḥamd ü s̱enāyı ḥāline vird eyleyüp müdām
Ẕikr-i Ḫudāyı ḥāṣılı kār eyle dā'imā

3 Mir'ātı oldı ʿālem-i imkān çü vācibüñ
Mir'āt-ı vech-i pāke naẓar eyle bul ṣafā

4 Eşyāya kıl hemīşe ḥaḳīḳat ile naẓar
Aṣl-ı fürūʿı farḳ ile vir ḳalbüñe cilā

5 Tevḥīd-i ẕāta maẓhar olam dir iseñ Naẓīr
Fikr it Ḫudāyı ḫāṭırına gelmesün sivā

2

Berā-yı Rıżā

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

1 Ne dilde ʿaşḳ u muḥabbet ne ẕerre ẕevḳ ü ṣafā
Ne cām-ı meyde neşāṭ u ne ʿāleminde vefā

2 Döner mi böyle ṣafāsız bu sāġar-ı maʿkūs
Bu ḥayret ile geçer mi ʿaceb bu ṣubḥ u mesā

3 Ṣafā-ḫāṭır arar yok evvel ise ʿālemde
Bu cüst ü cūda nişīb ü firāzı şāh u gedā

4 Seḥer bu fikri iderken gelüp nesīm-i ṣabā
Didi nedür bu tefekkür sebeb nedür āyā

5 Didüm ki fikr-i ṣafā-yı derūndayam dā'im
Didi ṣafā var ise ol meger rıżada ola

6 Nesīm-i lûṭf-ı Ḫudādan Naẓīr alup ḫaberi
Ḫulūṣ-ı bāl-ile virdi ḳażā-yı Ḥaḳḳa rıżā

---

[1] S:49a ; İ:59a
2 hāline vird eyleyüp: derdine cān idegör İ
3 pāke: yāre İ
5 Fikr: Ẕikr İ

[2] S: 49b ; İ'de yok

3

Ḫiṭāb-ı Yār-ı Pür-Cefā

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Cānā nigāh-ı lûṭf u tebessüm yeter baña
Vażʿ-ı ġarīb ü cevr ile virme keder baña

2 Lāzım olur görünce raḳībe nevāzişüñ
Ber-mükteżā-yı ʿaşḳ u muḥabbet sefer baña

3 Cānā fedā-yı cān u ser itmek bir iş midür
Vaʿd-i kerīm-i lûṭfuñ olursa eger baña

4 Maʿşūḳ u ʿaşḳ u ʿāşıḳı bir eyleyen olur
Vāṣıl rumūz-ı ʿaşḳa virildi ḫaber baña

5 Aġyār u yārı bir idelüm biz daḫī Naẓīr
Şevḳ-i muḥibb-i mucīb olur didiler baña

4

Ḫitāb-ı Nefs

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bu ʿanāṣır içre iḥsān oldı çünkim cān saña
Dā'imā eyler nigāh-ı merḥamet cānān saña

2 Ey dil-i şūrīde bi-hūde yire itme fiġān
ʿĀlem içre her nefes bir naẓredür iḥsān saña

3 Her demüñ bil ḳadrini her naẓreye kıl iʿtibār
Rāh-ı Ḥaḳda istiḳāmet ola tā her ān saña

4 Fikr-i Ḥaḳ aṣḥābına yār ol ki vāṣıl olasuñ
Lûṭf-ı Mevlā ile cümle oldılar iḫvān saña

5 Eşheb-i ḫāmeñ Naẓīrā eylesün cevlānını
Yalıñuz kaldı cihānda vādī-i ʿirfān saña

5*

Ḫiṭāb-ı Cānān

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Cevr ü sitemle eyleme cānā cefā baña
Vaʿd-i viṣāl itmişidüñ kıl vefā baña

---

[3] S: 49b ; İ'de yok

[4] S: 49b ; İ'de yok

[5] S(der): 49b ; İ'de yok

[*] Şiir mükerrerdir. Diğer şiir S: 50b'dedir fakat farklılar nedeniyle kaldırılmamıştır.

2 Derd ü firāḳ u ḥasret-ile mübtelā olup
Rūz-ı ezelde oldı ġamuñ mübtelā baña

3 Naḳd-i sirişki ṣarf iderüz dā'imā velī
Her dem hücūm-ı maṣraf olur bir belā baña

4 Gāhi nigāh-ı lûṭfuña maẓhar idüp beni
Dā'im cefā vü cevrüñi görme revā baña

5 Kes̱retde vaḥdet eylemedür şimdi kārımuz
Fikr-i netīce itmede ʿaraż baña baña

6 Ey derd-i dil Naẓīre yeter eyledüñ cefā
Lûṭf-ı iʿānet itmeye Mevlā saña baña

6

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün

1 *Āh-ı men bā-gūy-ı cānān reh-nümūn āyed merā*
Nāle em bā-ḥasret-i ū seyl-i ḫūn āyed merā

2 *Ez-ġam-ı hecreş der-ʿālem ḫāk rā ber-ser künem*
Ez-humūm-ı her dü-ʿālem ān birūn āyed merā

3 *Gerçi men der-ʿaşḳ-ı ū ḥayret u ser-gerdān şudem*
Men nemī ḫʷāhem ki mihr-i ū sükūn āyed merā

4 *Men ezel Ferhād ān Şīrīn şudīm mā rā çi ġam*
Vaʿd-i vaṣleş der-cihān şevḳ-i derūn āyed merā

5 *Men Naẓīrāyem merā gerde naẓar çün mürşidān*
Ḥubb-ı ānān ʿāḳibet şevḳ-i füzūn āyed merā

7

Mefʿūlü Fāʿi lā tün Feʿū lün

---

[6] S(der): 49b ; İ'de yok

Tercüme:

1. Ahım sevgilinin sözüyle bana yol gösterici oluyor; Onun hasretiyle inleyişim bana kan seli oluyor.
2. Onun ayrılığının gamından âlemde başıma toprak saçıyorum; Her iki alemin hüznü benim dışıma vuruyor.
3. Gerçi ben onun aşkıyla hayrete ve şaşkınlığa düştüm; Ben onun güneşinin bana sükûnet vermesini istemiyorum.
4. Ben ezelde Ferhad o Şirin oldu, bana ne gam; Senin vuslat vaadin dünyada bana şevk veriyor.
5. Ben Nazîrâ'yım bana müşridler nazar kıldılar; Onların sevgisi sonunda bana taşkın bir şevk veriyor.

[7] S(der): 49b ; İ'de yok

1 Gitdükce oldı ey şūḫ-ı ġarrā
Ḥüsnüñ ziyāde ānen fe ānā

2 ʿUşşāḳ-ı zāra eyle taraḥḥüm
Raḥm ide saña ḥażret-i Mevlā

3 Cevr ü cefāyı dā'im idersüñ
Sen de bulursuñ soñrası zīrā

4 Āḫir olursuñ bir ḥūra ʿāşıḳ
Saña raḥm itmez ol daḫī ḳaṭʿā

5 İltifāt eyle meyl-i naẓar dā'im
ʿUşşāḳ-ı zāra ey gül-i zībā

6 Bülbülleri gör feryād iderler
Raḥm eylemez gül eyler dā'imā

7 Pejmürde eyler evrāḳın āḫir
Vaḳt-i ḫazānı eyle temāşā

8 Lûṭf it Naẓīre ṣādıḳ ʿāşıḳdur
Vaṣf ider dā'im ḥüsnüñi cānā

8

Beyān-ı Rü'yā-yı Ḫod

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 ʿAcāyib ʿāleme irdüm ki yok ṣıyt u ṣadā aṣlā
Taḥayyürde anuñ ehli ki olmaz anda vāveylā

2 Perīşān görinür ṣūretde gerçi cümlesi anuñ
Velī maʿnāda anlardur cemīʿan vāḳıf-ı *isrā*

3 Cidār-ı Gülşenīye ittikā itmiş idüm anda
Hemān bir ṣūret-i dīdāra döndüm cānı yok ciddā

4 O dem gördüm vücūdum mülkinüñ sulṭānıdur cānān
Ḳavī cümle reʿāyāsı iderler ḥükmini icrā

5 Ne sen var anda ne ben var ʿanāṣırdan nişān var
Hemān bī-hūde nefs ile hevādur eyleyen ġavġā

---

[8] S:50a ; İ:59a

2 cümlesi anuñ: anlaruñ ḥāli İ // anlardur cemīʿan vāḳıf-ı isra: cemʿ ile olardur ʿārif ü dānā İ

3 hemān: hemānā İ / ciddā: aṣlā İ

5 Hemān bi-hūde nefs ile hevādur eyleyen gavgā: Hevā havfa düşüp ol dem olup na-peydā İ

6 oldı na-peydā: olup nā-būd u nā-sivā İ

6 O dem miḳrāż-ı illā ile nefsin başını kesdüm
Hevā ḫavfa düşüp ol dem hemānā oldı nā-peydā

7 Nesīm-i lûṭf-ı Ḥaḳ esdi açıldı perde-i ḳalbi
Naẓīre ẓāhir oldı sırr-ı müstes̱nā vü istis̱nā

9

Vāride Der-Şeb-i Ḳamrā

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Felekde göz kıpar yıldızların her şeb bize cānā
ʿAcāyib nükteler īmā iderler hep bize cānā

2 Seḥerler çeşme-i ḫurşīd-ile reyyān olup diller
Olur ol ʿayn-ı nūr-ı pür-ṣafā-meşreb bize cānā

3 Eñ evvel varıruz bezm-i viṣāl-i ḳurba himmetle
Reh-i bī-reh olur lûṭfuñ ile mezheb bize cānā

4 ʿUbūdiyet niṭāḳın çün kuşanduk dest-i mürşidden
Eridür kārımuz kullukda der-mekseb bize cānā

5 Muʿallim-ḫāne-i lûṭf-ı ilāhīden alur dersi
O dergāh oldı ʿaḳl-ı kül ile mekteb bize cānā

6 Naẓīrā kaldı ḥayretde temāşā-gāh-ı ʿālemde
O ḥayret içredür vuṣlat didiler hep bize cānā

10

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Temāşā-yı cihān eyler dil-i şūrīde vü şeydā
ʿAcāyib nükteler ıẓhār ider ṣubḥ u mesā zīrā

2 Bahārı ṣūret-i zībā mis̱āl-i Cennet-i aʿlā
Ḥazānıyla şitāsıdur anuñ gūyā Caḥīm-āsā

3 Gehī Cennetlik eyler ehl-i ṭabʿı geh Cehennemlik
İder ol dem hevā-yı nefsine māniʿ olur zīrā

4 Bahārıyla ḥazānın bir gören ʿāriflere ṣad reşk
İle eyler ḥased elbetde her bir ṭālib-i dünyā

---

[9] S: 50a ; İ: 59a
2 pür-ṣafā: pür-żiyā İ
3 bezm-i viṣāl-i ḳurb: ḳurb-ı viṣāl-i yāre İ
5 İ'de yok

[10] S: 50a ; İ'de yok

5 Ki zīrā ehl-i ʿadne reşk olınmaz mı cihān içre
Heme insāna olur şübhe yok kim maḳṣad-ı aḳṣā

6 Rıżā-yı Ḥaḳ ile ber-ter olup gāhi Naẓīrānuñ
Bi-ḥamdi'llāh ki nefsi nārını nūr eyledi Mevlā

11

Ḫiṭāb-ı Cānān

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ṣabāya yüz virüp zülfüñ perīşān eyledüñ cānā
Yiriñ ʿāşıḳların vādī-i hicrān eyledüñ cānā

2 Ḫırām-ı nāz ile ʿazm-i gülistān eyledüñ ammā
Bizi bülbül gibi giryān u nālān eyledüñ cānā

3 Niḳābūñ refʿ ile gerçi bize ʿarż-ı cemāl itdüñ
Dil-i bī-çāreyi bī-hūş u ḥayrān eyledüñ cānā

4 Bu şeb gülşende ḥayli ʿayş u ʿişret eyledüñ ancak
Beni künc-i cefā vü cevre mihmān eyledüñ cānā

5 Naẓīrā nice demlerdür viṣālüñ arzū eyler
Yeter deşt-i ġam-ı hecrüñde pūyān eyledüñ cānā

12

Müstef ʿi lün Müstef ʿi lün Müstef ʿi lün Müstef ʿi lün

1 Yā Rab kerem eyle baña āyineme vir incilā
ʿAksin ile vechüñ aña lûṭfuñ ile yā Rabbenā

2 Nefs ḥālini göñlüm nider dilden anı cümle gider
Farḳ olına ḫayr ile şer lûṭfuñ ile yā Rabbenā

3 Vaḳt-i sefer oldı ḳarīb nefs illerin oldum ġarīb
Vaṣluñı kıl baña naṣīb lûṭfuñ ile yā Rabbenā

13

İltimās-ı Lûṭf-ı Cānān

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Nigāh-ı iltifātuñla dili şād eyleye cānā
Ne var ʿuşşāḳ içinde bizi de yād eyleye cānā

---

11 S:50a-50b ; İ'de yok

12 S(der):50a ; İ'de yok

13 S:50b ; İ'de yok

2 Ḫayālüñ taḫt-gāhıdur ḫarāb-ender-ḫarāb oldı
Dil-i vīrānemi lûṭfuñla ābād eyleye cānā

3 Bilürsüñ ḥasretüñle çok cefālarla elem çekdi
Anı derd-i firāḳ u ġamdan āzād eyleye cānā

4 Yeter cevr ü cefādan fāriġ ol lûṭf u kerem eyle
Vefā-dārīlerin gāhice muʿtād eyleye cānā

5 Senüñ müstaġraḳ-ı inʿām u iḥsānuñ Naẓīr ammā
Viṣālüñle daḫī mesrūr u dil-şād eyleye cānā

14

Beyān-ı Ḥāl-i Zār

Mefʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Rūz-ı ezelde derd-i ġamuñ āşinā baña
Hecr ü firāḳ u ḥasret ise mübtelā baña

2 Kes̱retde vaḥdet eylemedür kārımuz velī
Fikr-i netīce itmede ʿaraż baña baña

3 Naḳd-i emelle eglenürüz yoḫsa dā’imā
Her dem hücūm-ı maṣraf olur bir belā baña

4 Lûṭf-ı Ḫudāya nāẓır olur dil ṣafā bulur
Zīrā ġumūm-ı dehr-ile olmaz ṣafā baña

5 Gāhi nigāh-ı lûṭfuña maẓhar idüp velī
Cevr ü sitemle eyleme cānā cefā baña

6 Ey derd-i dil Naẓīre yeter eyledüñ cefā
Lûṭf u ʿināyet eyleye Mevlā saña baña

15

Ḫiṭāb-ı Cānān-ı Ḫod

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Derd-i dilden ḫaberüñ yok cānā
Āhımuzdan ḥaẕerüñ yok cānā

2 Ṭāḳatum yok ki varam kūyuña
Semtimüzden güzerüñ yok cānā

---

[14] S: 50b ; İ’de yok

[15] S: 50b-51a ; İ’de yok

3 Derd-i dil cānımuza kār itdi
Senüñ aṣlā kederüñ yok cānā

4 ʿĀşıḳın ḥālini hīç bilmezsüñ
Şehr-i ʿaşḳa seferüñ yok cānā

5 Nic'olur ḥāl-i Naẓīrā ki aña
Raḥm ile bir naẓaruñ yok cānā

16

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Nedür ey dil bu seḥer böyle keder n'oldı saña
Rind olan söyle bu dem ġuṣṣa nider n'oldı saña

2 Lûṭf u iḥsān u kerem ḥaddi bulunmaz anda
Saña da merḥameti elbet ider n'oldı saña

3 ʿAceb ol yār-ı dilārāyı mı fikr eylersüñ
ʿAzm-i kūyına mı var sen de ʿöẕr söyle baña

4 Ṭurma ʿazm eyle hemān ʿarż-ı niyāz eyleyegör
Ru'yetiyle saña ol virdi ḫaber n'oldı saña

5 Gezme bī-hūde Naẓīr eyleyerek āh u fiġān
Var hemān dergehini eyle maḳar n'oldı saña

17

Vaṣf-ı Dil-rübā-yı Şākir Beg

Me fā ʿi lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Yine bir ḥüsn-i ʿālem-sūz-ile bir dilber-i raʿnā
Ki mis̱lin kimseler görmüş degil pek çok güzel ammā

2 Siyeh çeşm ü siyeh ebrū siyeh zülf ü siyeh kākül
Siyehler giydirür hecri ile ʿāşıḳlara ḥālā

3 O serv-ḳad o gül-ḫad ol güler-rū ʿāşıḳı eyler
Hemān bir görmek ile ḥüsnine āşufte vü şeydā

4 Tenāsüb ol ḳadar kim vaṣf olınmaz kāse-i ṭanbūr
Serin mū-yı miyānına asılmış bīżadur gūyā

5 Ne Ferhād u ne Mecnūn mis̱lini gördi ne gūş itdi
Ne Şīrīn ü ne ḫod Leylāya beñzer ol melek-sīmā

[16] S(der): 50b ; İ'de yok
[17] S: 51a ; İ'de yok

6 Naẓīrin bir görüşde aldı göñlün neyledi bilmem
Ne siḥr itdi ne efsūn eyledi bilmem aña ḥālā

18

Yeñiçeri Āġāsı Maḫbūbına

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Bak rū-yı yāre mihr-i cihān söylerem saña
Tab-āver-i zemīn ü zamān söylerem saña

2 On dört yaşında tāze civān söylerem saña
Gül-ḫad nigār u ġonca-dehān söylerem saña

3 ʿArʿar çemende öyle salınmaz disem olur
Raʿnā-ḫırām serv-i cihān söylerem saña

4 Kār-ı nühüfte gizlice sırrum dimem velī
Ḥāl-i derūnı soñra nihān söylerem saña

5 Şiʿr-i Naẓīr olmaġa miskuhū el-ḫıtām
Vaṣf-ı cemīl-i cān-ı cihān söylerem saña

6 Ṣāḥib-kemāl ü maʿrifet Āġā-yı Edrine
Cümle ʿulūma maʿden ü kān söylerem saña

7 Bulsun ilāhī cümle-i maḳṣūdına vuṣūl
Ḫayr-duʿāyı böyle her ān söylerem saña

19

Ḫiṭāb-ı Cānān

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Dili bī-hūş u ḥayrān itdi cānā
O ḥüsn-i dil-firīb ü çeşm-i şehlā

2 Naẓar itdükce eṭrāfına gūyā
Siyeh bādām ider ʿüşşāḳa yaġma

3 Gehī lûṭf eyleyüp ʿüşşāḳ içinde
İder ebrūlarıyla bize īmā

4 Ol ebrūlar birer ḳavs-ı ḳażādur
Zihī çīn-i cebīni oldur ammā

---

[18] S: 51a ; İ'de yok
[19] S: 51a-51b ; İ'de yok

5 O kirpikler daḫī tīridür anuñ
Atar durmaz dile dā’im dilārā

6 Naẓīrin sīnesi amacı olmış
Tutar karşu aña ḥāżır müheyyā

20

Beyān-ı Ḥāl-i Ṣanem

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḫāmeden ġayrı müṣāḥib yok baña
Söz yetişmez neyleyem ammā aña

2 Meyl-i dünyā idenüñ ḥāli ḫarāb
İtmeyenler fikrini Ḥaḳ ide tā

3 Kurtulup dünyā ġamından eyleye
Lûṭf-ı Ḥaḳla dā’imā ẕevḳ ü ṣafā

4 Līk aḥvāl-i vücūd-ı ʿunṣurī
Pek ġarīb oldı cihānda ḥāliyā

5 Cümleden kaṭʿ-ı taʿalluḳ idemez
Kendüye mensūb olan ider cefā

6 Merd-i meydān-ı muḥabbetden olan
Virseler almaz cihānı bir pula

7 Ḥubb-ı ẕātı ile kesb-i şevḳ ider
Ẕevḳ-ile olur Naẓīrā dā’imā

21

Berā-yı İstiġnā-yı Dil ez-ʿĀlem

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Dimāġum her dem eyler nükhet-ṣahbāya istiġnā
Nigāh-ı raġbetüm seyr-i ruḫ-ı zībāya istiġnā

2 Ṣabā itme niyāz-ı iʿtiẕār-ālūdını żāyiʿ
Şeb-i deycūrum eyler şemʿ-i bezm-ārāya istiġnā

---

[20] S:51b ; İ’de yok

[21] S:52a ; İ:59b-60a

4 mülk-i ʿaşḳ içre: derd-i ʿaşḳıyla İ

5 ṭabʿı: fikri S

3 Gedāsıdur göñül bir pādişāh-ı milket-i ḥüsnüñ
N'ola Mecnūn gibi eyler ise Leylāya istiġnā

4 O deñlü rütbe peydā eylemişdür mülk-i ʿaşḳ içre
Gedā iken ider şāh-ı cihān-ārāya istiġnā

5 Naẓīrin şāhbāz-ı ṭabʿı meyl-i ʿizz ü cāh itmez
Hümā-ṣayyād olan ṭabʿı ider dünyāya istiġnā

22

**ʿAli-zāde Efendi Müsellim-zāde Efendiyi
Karaaġaç Cevizliġine Daʿvetlerinde İnşad Olındı**

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Tut baña gūş-ı cānı efendüm diyem saña
Bādī ṣafā-yı ḫāṭıra pendüm diyem saña

2 Bu ben gedāña merḥameti eyleme dirīġ
Mülk-i ḥüsnde şāh-menendüm diyem saña

3 Bu āsiyāb-ı dehre gelen üginür gider
Fikr-i daḳīḳ ü lûṭf-ile kendüm diyem saña

4 Ol ġamzelerle itme taraḥḥüm kerem idüp
Öldür raḳībi reşk ü pesendüm diyem saña

5 Eyle naẓīre Ṣubḥī Efendiye kim Naẓīr
İşte bu naẓm-ı ḫūbı begendüm diyem saña

23

**Berā-yı Beyān-ı Ḫudāyī Naẓīre li-Ḥasan
Beg-zāde Der-Erkeri Kesri**

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 İdelüm biz daḫī naḳd-i dili dildāra fedā
Cānımuz eyleyelüm ru'yet-i dīdāra fedā

2 Nāil-i bezm-i viṣāli olalum cānānuñ
Cümle-i varımuzı eyleyelüm yāre fedā

3 Sāḳiyā biz bilirüz ḳadrini cām-ı laʿlüñ
İderüz mā-meleki sāġar-ı ser-şāra fedā

4 Bilirüz anı bahāsı degil ammā nidelüm
ʿÖmrimüz ḥāṣılı laʿl-i güher-bāra fedā

---

22 S: 52a ; İ'de yok

23 S: 52a ; İ'de yok

5 Bülbül-āsā idelüm gülşen-i ʿālemde Naẓīr
ʿAḳl ile hūşımuzı bir gül-i bī-ḫāra fedā

24

Beyān-ı Ḥāl Der-Kūy-ı Kesri

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Dil-i bī-çārenüñ ḥālin sorarsañ ey gül-i raʿnā
Beyān idem saña bir bir taraḥḥüm idesüñ ammā

2 Firāḳıyla gehī nāra düşüp geh yiri nūr oldı
Gehī dīv ü gehī cini perīler eyledi iġvā

3 Elinden her birinüñ çekdiġüm ālām u ekdārı
Ḳalem bir bir yazarsa aña yitmez ṣafḥa-i dünyā

4 Ne sīmurġa giden şehzāde çekdi çekdiġüm derdi
Ne ḫod gördi Bedīʿin ʿāşıḳı bil sırrı icmālā

5 Beni bir ḫūba ʿāşıḳ eyledi devrān anuñ mis̱lin
Cihān ehli degil hīç görmemişdür dīde-i dünyā

6 Degil Leylā vü Şīrīn ile Selmā vü Vefā vü Şāh
Aña Yūsuf daḫī olmaz müşābih ḥüsn-ile aṣlā

7 Velī ol derd-mendin gāhi esrāra ider vāḳıf
Gehī hicrān ile anuñ ider kārını vāveylā

8 Gehī ṣaḥrāya geh dāġa düşürdi derd-i ʿaşḳıyla
Gehī ʿizzet gehī zillet çeküp olmış iken rüsvā

9 Bi-ḥamdi'lllāh baña her yüzün ol ʿarż-ı cemāl itdi
Ṣafāda ẕevḳ-i ḫāṭırla temāşāsındayam ḥalā

10 Velī ʿālemde bī-çāre Naẓīrā kaldı ḥayretde
Kemāl-i lûṭf u iḥsānıyla iḥsān eyleye Mevlā

---

[24] S:52a-52b ; İ: 59b

1 bī-çarenüñ hālin: bī-çare ahvālin İ

3 ekdārı ; hicrānı S

7 ol: bu İ // anuñ ider kārını: kārum ider āh ile İ

8 düşürdi ; düşüpdür S

25

Beyān-ı Ḫāl-i Güzerān-ı Vaḳt

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Hemān bir demdür ʿālem furṣatı fevt eyleme cānā
Geçer dem kalmaz ʿālem kimseye bāḳī degil zīrā

2 Sikender ḥükmüni icrā ile gitdi bu ʿālemden
Ne ādem kaldı ne ʿālem Ḫudā kıldı anı ifnā

3 Hemān ẕikr-i Ḫudā ile geçen demler kalur bāḳī
Ḫudānuñ ẕikr ü fikriyle olalum biz daḫī gūyā

4 Fenā-ender-fenādur kār-ı ʿālem iʿtibārı yok
Ne ḥāṣıl fikr-i fānīden beḳā ẕikrinde ol ḥālā

5 Naẓīrā çün bu demdür ʿālemüñ aḥvāli fānīdür
Beḳā-bi'llāha himmet eyleyüp kıl kendüñi iḥyā

26

Ḫiṭāb-ı Dildār

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Murāduñ ḳaṣd-ı cānum nedür ey ehl-i bī-hemtā
Neden ben mübtelāña tā bu rütbe nāz u istiġnā

2 Niçün bi-hūde vażʿ ile bizi esrār-ı cān itdüñ
Neden bilseñ ʿaceb böyle edā-yı cān-güdāz āyā

3 Murāduñ her ne ise eyle ammā kim ṣaḳuñ kendin
Seni yardan atar nefs ü hevā mekr-i cihān zīrā

4 Murādum ʿizzetüñdür rāḥatuñdur bezm-i fānīde
Yamandur ḥāl-i dünyā kıl netīce fikrini cānā

5 Uyup rūḥa ṣaḳuñ nefsine aṣlā iʿtibār itme
Naẓīrānuñ bu pendin zīver-i gūş idegör ḥālā

---

[25] S: 52b ; İ: 60a

2 gitdi bu: gitmişdür İ // anı: heme İ

3 geçen ; olan S / kalur: olur İ // biz daḫī: dā'imā İ

4 ẕikrinde ol hālā: ẕikri olur aʿlā İ

5 demdür: İ'de yok // himmet eyleyüp kıl kendüñi: himmet-ile ẕātuñı idegör İ

[26] S: 52b ; İ'de yok

27

Ḫiṭāb-ı Yār

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Ṭāḳat mı gelür bakmaġa ruḫsāruña cānā
Ādem doya mı nāz ile güftāruña cānā

2 ʿUşşāḳ-ı cefā-dīde nice ide taḥammül
Bu nāz u nezāket ile reftāruña cānā

3 Gülşende ḫacīl oldı görüp rūyuñı güller
Bülbülleri de ʿāşıḳ dīdāruña cānā

4 Vaʿd itmişidüñ leblerüñ emdürmege ammā
Ḥayfā ki bu gün ṭurmaduñ iḳrāruña cānā

5 Şeb-tā-be-seḥer vaṣf-ı ruḫuñ itdi Naẓīrā
Cevr itme yeter ʿāşıḳ-ı bī-dāruña cānā

28

Berā-yı Beyān-ı Jāle Der-Rū-yı Gül

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Şebnem daḫī üftāde gülüñ rūyına ammā
Ḥāline güler dā'im anuñ ġonca-i raʿnā

2 Ebkār-ı gülin ol ideyor bikrin izāle
Bī-hūde fiġān eylemede bülbül-i şeydā

3 Āteş bıraġur gülşene feryād-ile bülbül
Şebnem de soġuk su seper eyler anı iṭfā

4 Ey ṭālib olan vaṣlına gül yüzlü nigāruñ
Ümīdüñi kaṭʿ eyleme *el-leyletü ḥublā*[*]

5 Gül-ġonca-i zībā geçinür ise Müsellim
Bülbül geçinür Gülşeniyān içre Naẓīrā

29

Berā-yı Ḫiṭāb-ı Dildār

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

[27] S: 53a ; İ'de yok
[28] S: 53a ; İ'de yok
[*] el-leyletü ḥublā: "gece gebedir"
[29] S: 53a ; İ'de yok

1 Teferrüc-gāhımuzken sünbülistān-ı ruḫuñ cānā
Kopardı fitneler bir bir ḫaṭuñ ey dilber-i raʿnā

2 Helāk oldı senüñ derd-i ġamuñla nice ʿāşıḳlar
Taraḥḥüm itmedüñ ḳaṭʿā ḳıyāmet yok mıdur cānā

3 Dil-i bī-çāreye raḥm eyle bāri ey kemān-ebrū
Okuñ gözi şikāf-ı sīnede sinmiş ṭurur ḥālā

4 Göñüller ṣayd idüp bend itmede her mūya bir ʿāşıḳ
O dām-ı zülf-i ḫam-der-ḫam ʿaceb ṣayyād olur ḥaḳḳā

5 Düşüp pāyına yalvarsañ Naẓīr dil-i cefā-kāra
Taraḥḥüm eylemez mi sen ġarībe ol perī āyā

30

Beyān-ı Vāride-i Dil-i Zār

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Göñülde her zamān olmakdadur fikr-i dīger peydā
İder nefs ü hevā her demde bir fikr-i dīger peydā

2 İder dāmād-ı endīşem içün bu māder-i gerdūn
ʿArūs olmaklıġa şāyeste bir fikr-i dīger peydā

3 Zen-i dünyā ʿaceb saḥḥāredür her demde itmekde
Dil-i insānı tesḫīr itmege siḥr-i dīger peydā

4 Bilinmez āsiyāb-ı dehrin aḥvāli elem çekme
Felek didikleri her dem ider devr-i dīger peydā

5 Ġam-ı hicrān-ile me'lūf olup fikr-i viṣāl ile
Naẓīrin ṭabʿ-ı şūḫı itmede şiʿr-i dīger peydā

31

Ḫiṭāb-ı Cānān

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Görelden gül yüzüñ ṣabr u ḳarārum kalmadı cānā
Cihānda fikr-i zülfüñ ile kārum kalmadı cānā

2 Hele nem var ise ʿālemde hep yaġmaya gitmişdür
Dögündi dilde daḫī āh u zārum kalmadı cānā

3 Yine ḥayrānıyam o ḥal-i ruḫsār-ı dilārānuñ
Ḫayāliyle ṣafādan ġayrı varum kalmadı cānā

[30] S: 53a-53b ; İ'de yok

[31] S: 53b ; İ'de yok

4 Bi-ḥamdi'llāh ki nefsin nārını bi'l-cümle nūr itdüm
Benüm İbrāhīm-āsā dilde nārum kalmadı cānā

5 Bu fāni ʿālem içre bir Naẓīrāyam naẓīrüm yok
Aradum benden ednā ġayrı yārum kalmadı cānā

32

Pend-i Nefs

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥaḳḳa eyle istinādı dā'imā
Hem ḥabību'llāha eyle ilticā

2 Her ẓuhūrı ḥażret-i Ḥaḳdan bilüp
Kāruñ olsun dā'imā fikr-i Ḫudā

3 Emre eyle imtis̱āli her zamān
Maṭlabuñ ola hemān ancak rıżā

4 Cedd ü saʿy ü himmet ile olagör
Ẓāhir u bāṭında ey dil pür-ṣafā

5 Ḥaḳḳa tefvīż eyle her emrüñ Naẓīr
Cümlenüñ Ḥaḳ ḫālıḳıdur bī-çerā

33

Ḫiṭāb-ı Nefs

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bulayum dirsen eger dilde ṣafā
İde Ḥaḳ istedigi cümle ʿaṭā

2 Ḳavline fiʿlini taṭbīḳ eyle
Ṣūretüñ sīrete uydur cānā

3 Vāṣıl-ı bezm-i dilārā olasuñ
Ola günden güne ḳadrüñ aʿlā

4 Ḥıfẓ-ı ādāb-ı şerīʿat eyle
Her gören meyl ü muḥabbet ide tā

---

[32] S: 53b ; İ: 60a
1 eyle: idüp İ // hem: kıl İ / eyle: her dem İ
3 imtisāli: ittibāʿı İ

[33] S: 53b-54a ; İ'de yok

5 Nāil-i lûṭf-ı ilāhī olasuñ
Bulasın iki cihān içre ṣafā

6 Gedigün bekle Naẓīrā er iseñ
İdegör sen daẖī merdāne-edā

34

Beyān-ı Rü'yādur

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Nesīm-i lûṭf-ı Ḥaḳ esdi açıldı ʿālem-i maʿnā
Ḥavās-ı ẖamse-i ẓāhir olup bi'l-cümle nā-peydā

2 Yedi çeşme akup cemʿ oldı peydā oldı bir deryā
Çoġaldı mevci deryānuñ irişmez ʿaḳl u fikr aṣlā

3 O mevcin her biri ṣūret bulup bir luʿb ider ıẓhār
Meẓāhir buldı kes̱ret bü'l-acebdür aṣlı bir zīrā

4 O kes̱ret içre vaḥdet ṭālibi ammā ġarīb oldı
Arar yok bir sorar yok ḥāl ü şānın anlaruñ ḥālā

5 Yine şāh u gedāsı ʿālemüñ hep anlara muḥtāc
Ḫudādan ġayra yokdur iḥtiyācı anlaruñ ḳaṭʿā

6 O deryā gevherin iẖrāc idüp taʿyīn-i ḳıymetle
Naẓīre emr olındı ḥāliyen tevfīḳ ide Mevlā

35

Fārisī

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 *Ey ṣafā-yı sermedī-i cān-ı mā*
Şevḳ-baẖşā-yı dil-i ḥayrān-ı mā

[34] S: 54a ; İ: 60a
1 ʿālem-i maʿnā: dīde-i bīnā İ
2 peydā: hāṣıl İ
4 vaḥdet ṭālibi: hālā ṭālib-i vaḥdet / ammā: İ'de yok // bir: hīç İ
5 ḳatʿā: ciddā İ

[35] S: 54a ; İ'de yok
Tercüme:
1. Ey bizim canımızın daimî safası; Ey bizim hayran gönlümüze şevk bahşeden.
2. Zira damla sonsuz bir deniz oldu; Dalgalar dünyada bizim seyranımız oldu.
3. En küçük dalga ki onun hayranıyım; Ey rfan âlemimizin şaşkını.
4. O bu, bu o nedir bilmiyorum; burhanımız hepsiyle parça parça oldu.
5. Ben cihanı süsleyan Nazîrâ oldum; Pîrlerimizin hepsi bize nazar kıldı.

2 *Baḥr-i bī-pāyān şude çün ḳaṭre*
Mevc-hā şud der-cihān seyran-ı mā

3 *Kemterīn mevcī ki ḥayrān-ı ūyem*
Ser-gerde-i ʿālem-i ʿirfān-ı mā

4 *Ān u īn rā çün ne-dānem īn u ān*
Bā heme cüz-hā şude burhān-ı mā

5 *Men Naẓīrā-yı cihān-ārā şudem*
Mā naẓar-gerde heme pīrān-ı mā

36

Beyān-ı Ḥāl-i ʿĀlem

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ezel baḫşāyişidür yeksere ḥāl-i cihān cānā
Dil-i ʿārifde ẓāhir her biri yokdur nihān cānā

2 Salındırmış kimüñ gül-zār-ı ʿālem içre serv-āsā
Kimin külḫanda sūzān nār-ı ʿaşḳıyla hemān cānā

3 Kimüñ ḥüsn ile mümtāz eylemiş nāz itmede dā’im
Kimüñ ʿāşıḳ idüp kārı niyāz u el-amān cānā

4 Kimi güller gibi gül-ḫandelerle ẕevḳ ü ṣohbetde
Kimi külḫanda ser-gerdāndur itme hīç gümān cānā

5 Kimi ṣadr-ı dilārāda elinde cām-ı gül-gūnı
Kimi mey-ħānelerde ḫādim-i pīr-i muġān cānā

6 Biribirini taʿḳīb itmede *ʿusr*ı ile *yusr*ı
Olur her dem bahār-ile ḥazānı tev’emān cānā

7 Naẓīr ʿārif olup diḳḳatle fikr-i Ḥaḳda ol dā’im
Degildür bir heme evḳāt-ı ʿālem her zamān cānā

37

Maḥrūse-i Vidinde Zāde-i Kātib-i Yeniçeriyān

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Faʿ lün

1 Yāl u bal ile o şūḫ-ı ġarrā
Dil-i şūrīdemüz itdi şeydā

[36] S: 54a-54b ; İ’de yok

[37] S: 54b ; İ’de yok

2 Şeb-i tārīk gibi kalmışiken
Vidinüñ şehri güzelsiz ḥālā

3 Kātib-i yeniçeriyān maḫdūmı
Kıldı ḥüsni ile pür-şevḳ u żiyā

4 Ḥüsn-ile bezm-i cihānda nādir
Hele güftārı sükkerden aḥlā

5 Çeşm-i pür-gūyına kim itse naẓar
Meylin ıẓhār ider ol dem īmā

6 Bāġ-ı ḥüsn içre açılmış güller
Ruḫlar ammā daḫī gülden zībā

7 Bülbül-i gülşen-i ḥüsni mi ʿaceb
O gülüñ şimdi Naẓīrā ḥālā

38

Bī-Nuḳaṭ

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Seḥer var dergeh-i dildāra ammā
Göñül vaṣla hevesle olma rüsvā

2 Aña ḥālen ve sırran ḥālüñ iʿlān
Kelām sehl olursa olur aʿlā

3 Eger raḥme heves olursa maʿlūm
Sürūruñ olur ol dem ʿālem-ārā

4 Olursa kām-ı dil ḥāṣıl revādur
Heme varuñla ikrām-ı dilārā

5 Olur dā'im seḥerlerde duʿāda
Murāda vāṣıl olursa Naẓīrā

39

Mebniyyün ʿale'l-vāḳıʿati Müsellim-zāde meʿa ʿAli-zāde Raḥimehumu'llāhu teʿālā

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Ṣaḳuñ efʿāl ü aḳvālinde cānā
Tecāvüz eyleme ḥaddüñ ki zīrā

---

[38] S: 54b ; İ'de yok

[39] S(der): 54b ; İ'de yok

2 Bilürler herkesüñ ḥaddin efendüm
İderler serzeniş saña aḥibbā

3 Tekebbür eyleyüp alçakda kalma
Tevāżuʿ ile ḳadrüñ ola aʿlā

4 Göñüllerde yer eyler idüp ikrām
Bileler ḳadrüñi aʿlā vü ednā

5 Ḥaḳīr olma idüp her ẕātı taḥḳīr
Muvaffaḳ olmak istersen Naẓīrā

40

Müs tef ʿi lün Müs tef ʿi lün Müs tef ʿi lün Müs tef ʿi lün

1 ʿĀşıḳlarına dil-rübā itmek gerek mihr ü vefā
Hīç itmeyüp cevr ü cefā itmek gerek ẕevḳ ü ṣafā

2 Her gün geçer bir ḥāl ile ʿālem ṭolu aḥvāl ile
ʿĀşıḳ olan bir āl ile itmek gerek ẕevḳ ü ṣafā

3 Vaḳt-i seḥer eẕkār ile gāhice bir eşʿār ile
Bir yār-ı şīrīn-kār ile itmek gerek ẕevḳ ü ṣafā

4 Vaḳt-i ʿaṣr yārān ile meclis kurup iḫvān ile
Elde ḳadeh cānān ile itmek gerek ẕevḳ ü ṣafā

5 Dünyāda ʿāşık olmayan ẕevḳini oldur bulmayan
Ḳavline fiʿli uymayan itmek gerek ẕevḳ ü ṣafā

41

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Mubṣırātuñ her biri güldür karanfildür baña
Tende cān naġme-i sāzum ise bülbüldür baña

2 Geşt ider ʿālemleri bir demde sürʿatle gelür
Dilde fikr-i şehsuvārum daḫī düldüldür baña

3 Meclis-i ʿuşşāḳa cānā cām-ı mey lāzım degildür
ʿĀşıḳuñ ol demde bildüm leblerin müldür baña

4 Bāġ-ı ʿālemde perīşān sünbüle itmem naẓar
Zülfünüñ her tārı cānā saçlı sünbüldür baña

---

[40] S(der): 54b ; İ'de yok

[41] S(der): 54b ; İ'de yok

5 Rū-yı gül-gūn-ı dilārādur Naẓīrāya heves
Gülşen-i ḥüsnde açılmış ġoncalı güldür baña

42

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Derd-i firāḳ u ḥasret-ile ʿālem-āşinā
Olmış ezelde evvel aña ādem-āşinā

2 Bezm-i cihānda şāh u gedā cümlesi oldur
Encām-ı kārı fikr-ile elbet ġam-āşinā

3 Yokdur devām-ı ẕevḳ ü ṣafāsı bu gülşenüñ
H̱ār olmadı mı güllerde gör her dem-āşinā

4 ʿUşşāḳ-ı zāra derdi olurmış yine devā
Zaḫm-ı derūnı olmayıcak merhem-āşinā

5 Gāhi felekde baġrını pür-ḫūn-ı derd ider
Ẕevḳ-i derūna kimdür olan hem-dem-āşinā

6 Ẕevḳ ü ṣafā derd ü ġamı bir bilüp Naẓīr
Rind ol cihānda tā olasın ʿālem-āşinā

43

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bilebildüñ mi nedür sırr-ı rumūz-ı eşyā
Birligin bir bir ʿayān itmege eyler īmā

2 Göz açup diḳḳat-ile eyle naẓar her birine
Ḳaṭreñi baḥre ulaşdur olagör bir deryā

3 Ḥaḳḳı bil Ḥaḳ ile kıl bezm-i fenāda kārı
Tā ki her ḥāl-ile ẕikrüñ ola dā'im Mevlā

4 ʿĀlemi ketm-i ʿademden iden īcād oldur
Her murāduñ saña lûṭfı ile ide iʿṭā

5 Der-be-der oldı Naẓīrā-yı zamān ʿālemde
Gün gibi revzen-i dildāra ṭulūʿ eyleye tā

---

[42] S: 55a ; İ'de yok

[43] S: 55a ; İ: 60b

2 olagör bir deryā: bilegör sen de dilā S

4 ketm ü ʿadem: ketm-i ʿadem S // murāduñ: merāmuñ İ / eyler: ide S

5 eyleye: eyle İ

44*

Berā-yı Beyān-ı Ṣunʿ-ı İlāhī

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Meẓāhirde kemāl-i ṣunʿın ıẓhār eyleyüp Mevlā
Hezārān reng-i gūn-ā-gūn ider ʿāşıḳlara peydā

2 Velī var her birinde başka ḥikmet başka bir ḥālet
İder birligine dā'im şehādet her biri ḥālā

3 Bakup emvāc-ı baḥre ʿibret al bezm-i cihān içre
Temāşālar görürsüñ līk ammā cümle ol deryā

4 Medār-ı ḫāmeye eyle naẓar her yazdığını bil
Egerçi ol mürekkebdür ʿacāyibler olur imlā

5 Ḥisāba diḳḳat eyle ʿadd olan bir yine ol birdür
Velī ol bir ḥisābın cins ü faṣlından degil cānā

6 Ḫudā birdür Naẓīrā cümlenüñ aṣlı Ḫudādandur
Ḥulūl u ittiḥāda düşme cedd ü saʿy ile ammā

45

Ḫiṭāb li-Cān-ı Mā

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Dimezler kimiyāya saʿy ile māl idegör peydā
Ṭarīḳat pūtasında kāl olup ḥāl idegör peydā

2 Sebebdür sebʿayı geşt eyleyüp taḥḳīḳe vāṣıl ol
Bırak taḳlīdi ʿālem içre ḫoş-ḥāl idegör peydā

3 Olup mest-i cemʿ-i ẕāt u ṣıfāt ism-i celāl ile
Cemāli maẓharı merdāna aḥvāl idegör peydā

4 Göñül mürġını kondur āşiyān-ı ḳudse himmetle
Hemān seyr-i ʿurūcīye per ü bāl idegör peydā

5 Naẓīrā vāṣıl-ı ḳurb-ı nevāfille ferāyiż ol
Sezā-yı lûṭf olur aḳvāl ü efʿāl idegör peydā

---

[44] S: 55a ; İ: 60b

1 ʿāşıḳlara: ʿālemlere İ

3 ol: bir İ

4 ol: bir İ

* Gazelin ilk iki mısraı 87 numaralı kıtada tekrar edilmiştir.

[45] S(der): 55a ; İ'de yok

46

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 İdüp devr-i maḳāmātı tamāmen ḥāliyā cānā
Maḳāmın ṣāḥibin bulduñ mı fikr eyle ʿaceb āyā

2 Mübārek ola bulduñsa rıżāda olagör dā'im
Beni çün saña bildürdi murādı üzre ol Mevlā

3 İdüp her lûṭfına maẓhar muvaffaḳ eyle her ḫayra
Cenāb-ı ḥażret-i Bārī ide her dem yed-i ʿulyā

4 Niçün geldüñ fenā bezmine çünkim oldı maʿlūmuñ
Ne deñlü nefsine lûṭfı idersen idegör ḥālā

5 Naẓīrin ḳavlini gūş-ı şuʿūrına idüp mengūş
Ṣafā-yāb ol olup ḥāl ehli ʿālem fānīdür zīrā

47

Ru'yet-i Ṣıfātu'llāh ʿazze şānuhū

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Heme şeyde nümāyān oldı Mevlā
Görünmez kimseye ẕātıyla ammā

2 Kemāl ile ẓuhūrı oldı māniʿ
Ẓuhūruñ sırrıdur bil anı ḥālā

3 Bilürken yine hicrāna düşenler
Olur bī-çāre vü şūrīde şeydā

4 Bize lûṭf u ʿināyet eyle yā Rab
Ḥayāt-ı ṭībe-ile eyle iḥyā

5 Naẓīrā derd-mend-i dergehüñdür
Anı mesrūr u dil-şād eyle cānā

48*

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Meh kararmış ḫaclet ile rū-yı al olmış saña
Şuʿle-i ḫurşīd ise zīb-i cemāl olmış saña

---

46 S: 55b ; İ'de yok

47 S: 55b : İ'de yok

48 S: 55b : İ'de yok

* Neylī Efendi Ḥażretlerinüñ Rıḫletī-zāde Efendinüñ naẓīreleri vardur ve bundan biñ kat aʿlādur. [S(der): 55b]

2 Bāġa teşrīf idicek ruḫsārını seyr eyleyüp
Sünbül-i būyā karanfil zülf ü ḫāl olmış saña

3 Ey dil-i şūrīde zülf-i yārı sen de göreli
Vaṣf-ı ḥüsni ile meyl kıl ḳīl ü ḳāl olmış saña

4 Lebleri ġonca ruḫı gül didigüm teşbīh ile
Bāiṣ-i her dem ḫicāb u infiʿāl olmış saña

5 Vechini bir şey'e teşbīh itmege ḫūb itdigin
Bādī reşk-i dil-i ehl-i kemāl olmış saña

6 Sāhir-i çeşmin görüp ālūde mi olduñ Naẓīr
Mest ü ḥayrānsuñ ʿaceb kim ne ḫayāl olmış saña

49

Taḳrīż

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Yā Rab nic'olur ḥāl-i perīşān-ı Naẓīrā
Günden güne artmakdadur ʿiṣyān-ı Naẓīrā

2 Tevfīḳini kıl cümle umūrında refīḳi
Mesrūr olalar cümle-i iḫvān-ı Naẓīrā

3 Fikrüñle derūnı ola her demde münevver
Ẕikrüñle güzer eyleye her ān-ı Naẓīrā

4 Bī-çāredür ol çāresi senden bilür ancak
Lûṭf eyle ki memnūnuñ ola cān-ı Naẓīrā

5 Ẓāhirde tevāżuʿla berāber olalı ḫāk
Bāṭında teraḳḳīde velī şān-ı Naẓīrā

50

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥamdüli'llāh ki irişdi yine hengām-ı ṣafā
Şevḳ-baḫşā-yı dil oldı bezm-i eyyām-ı ṣafā

2 Geldi sulṭān-ı rebīʿ ʿālemi itdi pür-şevḳ
Meclis-i Cem kuruldı gülşende her bām-ı ṣafā

3 Elde zerrīn-ḳadeḥi sāḳī-i bezm-i ṭarabın
Çeşm ü ebrū-ile eylemesin īhām-ı ṣafā

---

[49] S (der): 55b ; İ'de yok

[50] S(der): 55b-56a ; İ'de yok

4 N’ola rindān-ı cihān ser-be-ser olsa mesrūr
Duḫter-i rez-ile eyler şimdi mey-āşām ṣafā

5 Nāz ile cevr ü cefā eyler iken ʿuşşāḳa
Şimdi ḫūbān-ı cihān itmede ibrām-ı ṣafā

6 Varalum pīr-i muġānın ayağın būs idelüm
Tā ki iḥsān ide lûṭfıyla bize cām-ı ṣafā

7 Şevḳ ü ẕevḳiyle olan serdi giderdi devrān
Buldı germiyet dil-i ʿāşıḳ-ı nā-kām-ı ṣafā

8 Ġam-ı dünyāyı heme biz de ferāmūş idelüm
Cedd ü saʿy ile idüp himmet ü aḳdām-ı ṣafā

9 Gül-sitāna varalum biz daḫī yār-ile Naẓīr
Vaḳtidür eyleyelüm ẕevḳüñe itmām-ı ṣafā

51

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Bulam dirsen eger dilde ṣafāyı
Ṣafā bil bezm-i fānīde cefāyı

2 İdüp ḳavlini fiʿline muṭābıḳ
Ḫulūṣ ile hemān gözle rıżāyı

3 Olup ṣūret ile sīretde yeksān
İdegör ḥażret-i Ḥaḳḳa ṡenāyı

4 Olursuñ vāṣılāndan itme şübhe
Ḫulūṣ-ı bālle aña hep Ḫudāyı

5 Naẓīrā ẕikr ü fikr-i Ḥaḳla dā’im
Olup terk idegör ḥubb-ı sivāyı

52

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥaḳḳa idüp istinādı dāīmā
Kıl ḥabībine ṣalātı dā’imā

2 Her ẓuhūrı ḥażret-i Ḥaḳdan bilüp
Kāruñ ola dā’imā ẕikr-i Ḫudā

---

[51] İ: 59a ; S’de yok

[52] İ: 59a ; S’de yok

3 Emre eyle imtis̱āli ṣıdḳ-ile
Maṭlab ola saña her demde rıżā

4 Cedd ü saʿy ü himmet ile kıl duʿā
Leyse li'l-insāni illā mā seʿā

5 Eyle tevfīż emrini Ḥaḳḳa Naẓīr
Her belādan kurtılup eyle ṣafā

Ḥarfü'l-Be

53

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Dāḫil-i gül-zār-ı dildār olmışiken ʿandelīb
Gül içün feryāda der-kār olmışiken ʿandelīb

2 Tīşe-i ser-tīz-i ḫār ile yine bağrın dele
Şāḫ-sār-ı gülde ber-dār olmışiken ʿandelīb

3 Ġoncalar ḥāline dā'im gülmede bī-çārenüñ
Nāle vü āh ile bī-zār olmışiken ʿandelīb

4 Cümle mürġān-ı çemen eyler temesḫur bülbüli
Tā seḥer nāleyle bī-dār olmışiken ʿandelīb

5 Raḥm ider bülbül Naẓīrā nālemüz gūş eylese
ʿĀşıḳ-ı dil-ḫaste-i yār olmışiken ʿandelīb

54

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Rūyuñ görünce başladı feryāda ʿandelīb
Oldı bahār-ı ḥüsnine dil-dāde ʿandelīb

2 Her ġonca çeşm-i bülbüle bir dām-ı fitnedür
Hengām-ı gülde olmadı āzāde ʿandelīb

3 Vaḳt-i seḥerde nāle vü āh u fiġān ider
Görmiş o meh cemālüñi ednāda ʿandelīb

4 Gül bāġçesine māil olup āh ider müdām
Olmış füsūn-ı ʿaşḳ-ile üftāde ʿandelīb

5 Rūyuñ görelden ey şeh-i ḫūbān-ı rūzigār
Gül-zār-ı ḥüsne oldı Naẓīrā da ʿandelīb

---

[53] S: 56a ; İ'de yok
[54] S: 56a ; İ'de yok

55

Nażīre li-Nābī-i Laṭīf-edā

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Der-i lûṭfuñda kār-ı ʿāşıḳ ancak ilticādur hep
Viṣālüñ cümle-i ʿuşşāḳa cānā mültecādur hep

2 Taraḥḥüm eyle emdür leblerüñ dil-ḫasteñe lûṭf it
Şarāb-ı laʿl-i nābuñ derdlere zīrā devādur hep

3 İdersüñ ġayra lûṭf-ı bī-şumār ammā ki sulṭānum
Baña iḥsān olan her dem sitem cevr ü cefādur hep

4 Ben ol ser-bāz-ı ʿaşḳum baş u cānum ḳaydına düşmem
Efendüm naḳd-i cān u dil saña cümle fedādur hep

5 Yüzin dergāhuña dā'im sürer ümīd-i lûṭfuñla
Nażīrin kārı ve'l-ḥāṣıl niyāz ile ricādur hep

56

Nażīre li-Rātib Aḥmed Paşa

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Felekde bedr olınca rūyını tenvīr ider mehtāb
Meżāmīn ü nükāt-ı ḥüsni ʿālem-gīr ider mehtāb

2 O ay yüzlü cenāb-ı mebde'-i aṣl-ı bedāyīʿden
Hilāl oldukca ḳavs ebrūların taṣvīr ider mehtāb

3 Nücūm-ı āsumāna fer virür bir özge ḥāletdür
Gice reh-revlerin ol şevḳ-ile tesyīr ider mehtāb

4 Menāzil ḳaṭʿ ider bir sālikidür meslek-i aṣluñ
Bize seyr-i ʿurūcı āyetin tefsīr ider mehtāb

5 N'ola eṭvār-ı sebʿa seyrini Behrāma gösterse
Uṣūl-i devri taʿlīm itmege tedvīr ider mehtāb

6 Nażīr abdālıdur çarḫın mehi bir pāleheng itmiş
Anı menzil be-menzil naḳl-ile teşhīr ider mehtāb

7 Meh-i nev sanma bir gül yolıdur zīb-i meʿān itmiş
Anuñla rū-şināsı cū-ile tekṡīr ider mehtāb

---

[55] S: 56a ; İ'de yok

[56] S: 56a-56b ; İ'de yok

8 Meger bir Berḫiyā-sā nām-dār-ı ʿālemüñ her şeb
Duʿā-yı devletine ʿālemi tesḫīr ider mehtāb

57

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Gūş idüp kūyuñda cānā bir ṣadā-yı dil-firīb
Dil aña peyrev olup eyler nevā-yı dil-firīb

2 Gāhi kākül gāhi zülf ü geh cemālin ʿarż ile
Gösterür her dem bize ol meh edā-yı dil-firīb

3 Lûṭf-ile bād-ı ṣabā geldi getürdi yārdan
Zülf-i ʿanber-būyı ile bir hevā-yı dil-firīb

4 ʿAḳl ü fikri idegör derbānı menʿ-i ġayr içün
Ḫāne-i dil gibi olmaz bir sarāy-ı dil-firīb

5 Ẕevḳ-baḫş olup Naẓīrā virdi aḥbāba yine
Tāze mażmūn ile naẓmuñ bir ṣafā-yı dil-firīb

58

Berā-yı İlticā-yı Lûṭf-ı İlāhī

Mef ʿū lü Me fā ʿī lün Mef ʿū lü Me fā ʿī lün

1 Bir mücrim-i ʿāṣīyem lûṭf eyle baña yā Rab
Her ḥükmüñe rāżīyem lûṭf eyle baña yā Rab

2 Şeb-tā-be-seḥer zārem ʿiṣyān ile der-kārem
Ġāyet de güneh-kārem lûṭf eyle baña yā Rab

3 Bir dilbere dil virdüm ʿaşḳ āteşine girdüm
Her demde budur virdüm lûṭf eyle baña yā Rab

4 Derdüme virüp dermān çekdürme baña hicrān
Vaṣluña idüp şāyān lûṭf eyle baña yā Rab

5 Bī-çāre Naẓīrāyem şūrīde vü şeydāyem
Ġāyet de temāşāyem lûṭf eyle baña yā Rab

59

Naẓīre li-Edīb

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

---

[57] S: 56b ; İ'de yok

[58] S: 56b ; İ'de yok

[59] S: 56b-57a ; İ'de yok

1 Ḥāl-i ʿuşşāḳa taraḥḥümsüz nigeh cānā ġarīb
Ġayra ammā çeşm ü ebrūlar ile īmā ġarīb

2 ʿĀlemüñ göñlüni alduñ ḥüsn-i ʿālem-gīr ile
Yine inkār üzresin ey şūḫ-ı müstes̱nā ġarīb

3 Sensiz ey mümtāz-ı ʿālem neylesün cān u dili
Yārsız olur cihānda ʿāşıḳ-ı şeydā ġarīb

4 Gülşen içre ya nice nālān u giryān olmasun
Ġoncasız gülsüz olınca bülbül-i gūyā ġarīb

5 Dāsitān-ı ʿaşḳımuz şöhret virelden ʿāleme
Ḳıṣṣa-i mihr ü vefāyı eyledi ḥālā ġarīb

6 Naẓm ü nes̱r ile Edīb oldı müşārun bi'l-benān
Şiʿrine tanẓīr iden olur Naẓīr-āsā ġarīb

60

Naẓīre li-Ḥamīd Efendi Ḳāḍī-i Şehr-i Edirne Sene 1173 Mirzā-zāde Neylī Aḥmed Efendi Merḥūmuñ maḫdūm-ı ʿĀlī-şān-ı Pür-meʿālīsidür

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Derd-i derūnı bir bir idince ḥisāb kitāb
Cemʿan yekūnı oldı anuñ müstedāb kitāb

2 Zincīr-i zülf-i yāre göñül ḳayd u bend idi
Ḫaṭ-āver oldı virdi dile ıżṭırāb kitāb

3 Ṣavmı bozar mı būs-ı lebi sordıġum gibi
Bozmaz cevābı virdi baña bā-ṣevāb kitāb

4 Ders-i ḥaḳīḳat almaġa aʿlā vesīledür
Müşkilleri beyāna virür ḫoş cevāb kitāb

5 Naẓm u nes̱rde baḥs̱ ider ibn-i ʿubbād-ile
İdüp Ḥamīd Efendi Naẓīr intisāb kitāb

61

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Kūy-ı cānāna seḥer eyle şitāb
Şübhesiz ey dil olursuñ kām-yāb

---

[60] S: 57a ; İ'de yok

[61] S: 57a ; İ: 61a

5 Lûṭf u iḥsān eyleyüp: Lûṭf ider iḥsān ider İ

2 Līk ādāb u tażarruʿla niyāz
Kāruñ olsun ġayrıdan kıl ictinā b

3 ʿArż-ı aḥvāle tecāsür eyleme
Ol bilür her ḥālüñi bī-irtiyāb

4 Kāruñ olsun dā'imā dilden niyāz
Ehl-i ḥāle böyledür kār-ı ṣevāb

5 Lûṭf u iḥsān eyleyüp mesrūr ider
Ẕikr ü fikriyle idegör intisāb

6 Dā'imā defʿ-i ḫavāṭır eyleyüp
Dilde dā'im ola ol niʿme'l-meʿāb

7 Eyleme aṣlā Naẓīrā iʿtibār
Ol ki fānīdür beḳāya kıl şitāb

62

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Vara mı bād-ı ṣabā yār-ı vefā-dāra ʿaceb
Vire mi ḥāl-i dil-i zārı ḫaber yāre ʿaceb

2 Ġam-ı hecri ile bī-çāreligüm bildüre mi
Ol kerem-kānı seḫā maʿdeni dildāra ʿaceb

3 Yād ile bendesini gāhice şād eyler mi
Bir ḫaberle gele mi yine bu nā-çāre ʿaceb

4 Nicedür ḥāli diyü itdi mi bir kerre suāl
Geldi mi nāz ile güftār-ı derd-bāre ʿaceb

5 Ḫāk-i pāyine yüzin sürse Naẓīrā-yı zamān
Lûṭf-ile bir nazar eyler mi o meh-pāre ʿaceb

63

Kütüb-i Ṣarf Tilāvetine Pend

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ṣīġayı ezberledüñ ey māh-tāb
Oku binā tā ki ola fetḥ-i bāb

2 Ḥadd-i bī-māḳṣūd-ile kıl nükteyi
İnteḥabe yentaḥibu intiḥāb

---

[62] S: 57b ; İ'de yok
[63] S: 57b ; İ'de yok

3 ʿİzzi ile ʿizzeti bul kıl şeref
İktesebe yektesibü iktisāb

4 Eyle merāḥı daḫī anlar ile
İḫtesebe yeḫtesibü iḫtisāb

5 Vaʿde vefā eyle ṣakuñ eyleme
İnḳalebe yenḳalibü inḳılāb

6 Dergehüñe çünki Naẓīrā diler
İntesibe yentesibü intisāb

64

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Laʿl-i nābuñla olaldan neş'e-yāb
İtmez oldı göñlimüz meyl-i şarāb

2 Yāduma gelmez cihānuñ niʿmeti
Tīġ-i ġamzeñ ideli bağrum kebāb

3 Dil ser-i kūyından ayrılmaz müdām
Dergehüñdür ʿāşıḳa niʿme'l-meʿāb

4 Kıl taraḥḥümle naẓar ʿāşıḳlara
Oldur ʿālemde saña kār-ı ṣavāb

5 Raḥm idüp cānā Naẓīrā bendeñe
Lûṭf-ile vir dā'imā aña cevāb

65

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Cihān içre olan rindāne-meşreb
Görinür ṣūretā dīvāne-meşreb

2 Derūnī kıl muḥabbet yāre ammā
Olagör ẓāhiren bī-gāne-meşreb

3 Gedā ol ṣūretā maʿnīde ey dil
Olup ʿirfān-ile şāhāne-meşreb

4 Żiyā-yı şemʿ-i ḥüsn-i yāre dā'im
Gerekdür olasuñ pervāne-meşreb

---

[64] S: 57b ; İ'de yok

[65] S: 58a ; İ: 60b

5 hevāya: sivāya İ // merdāne: mestāne S

5 Hevāya meyli terk eyle Naẓīrā
Rıżāda ol olup merdāne-meşreb

66

Naẓīre li-ʿĀrif Efendi Molla-zādedür

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Derd-i ḥasretle dili dem-sāz-ı rāz itdüm bu şeb
Ḳıṣṣa-i hicrānı dildāra dırāz itdüm bu şeb

2 Mutribā kār-ı nühüfti terk-ile şehnāz kıl
Çün Baba Ṭāhir nevāsı ser-firāz itdüm bu şeb

3 Varumı ʿarż eyledüm itdi taraḫḫümle nigāh
Yalvarup biñ şevḳ-ile vaṣlın niyāz itdüm bu şeb

4 İltifāt u raġbeti itdi ziyāde lûṭf-ile
Şād olup āġūşı ol dem yāre bāz itdüm bu şeb

5 Geldi lûṭf itdi temāşā iderek ruḫsārını
Gerdeni būsın Naẓīrā imtiyāz itdüm bu şeb

6 Eyledüm āġāze-i evṣāf-ı ḥüsn-i şūḫını
Naẓm-ı pāk-ı ʿĀrifi āheng-sāz itdüm bu şeb

67

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Mey-fürūş çeşmüñe laʿl-i lebüñ olur şarāb
Nār-ı ʿaşḳuñla olur ʿāşıḳların baġrı kebāb

2 Çeşm-i pür-gūyuñ senüñ ʿuşşāḳa dā'im nāz ile
Gāhi lûṭf-ile nigāh eyler gehī eyler ʿitāb

3 Esb-i ḥārū zülfüñe dil-beste olursa n'ola
Kākülüñ āvīzesidür ʿālem içre şeyḫ ü şāb

4 Ḥüsn-i ʿālem-sūzuña iden nigāh-ı iltifāt
Olsa bir ṣayhā gibi āhir olur ḫāne ḫarāb

5 Böyle bir ḫūba Naẓīrā mübtelā oldı yine
Dergehine lûṭf u iḥsān-ile itdi intisāb

[66] S:58a ; İ'de yok
[67] S: 58a ; İ'de yok

68

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Cān fedāsından viṣāl-i yāre itme ictināb
Cümle varlıkdan geçenlerdür olanlar kām-yāb

2 Her umūr-ı müşkile çāre bulursuñ ʿāḳibet
Bir gün olur ṣabr ile olur küşāde nice bāb

3 Emr-i dünyā āḫirine kıl naẓar ʿārif olup
Olsa da ṭabʿa muḫālif itme cānā pīç ü tāb

4 Lûṭf-ı Ḥaḳḳa nāẓır-ı dā'im Naẓīrā olasuñ
Ṣūrī vü maʿnī ṣafā-yı ḫāṭır ile behre-yāb

Ḥarfü't-Te

69

Ḫiṭab Berā-yı Ṭaleb-i Lûṭf

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Ben nātüvānı lûṭf ile ey dil-rübā gözet
Her dem yolında cān u ser eyler fedā gözet

2 Dil-ḫastegān-ı ʿaşḳuña vir laʿl-i nābuñı
Derd-i derūna çāre olur bir devā gözet

3 Lûṭf it unutma bizi ser-mest-i nāz olup
Bezm-i ṣafāda nevbetimüz sāḳiyā gözet

4 Muṭrib ṣadā-yı hey hey-i cān-sūza sen daḫī
Sāz-ı ṣafāda perdeyi bozma nevā gözet

5 Ol cebhe-sā-yı dergehi yārın seḥer Naẓīr
Her dem ṣafāya maẓhar olursuñ rıżā gözet

70

Naẓīre li-Seyyid ʿİzzet Efendi

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Ey dil bizi efkār-ile tekdīre ne ḥācet
Taḳdīre rıżā-dādeyi taġyīre ne ḥācet

[68] İ: 60b ; S'de yok
[69] S: 58b ; İ'de yok
[70] S: 58b ; İ'de yok

2 Bir noḳṭa imiş aṣl-ı ʿulūm-ı ezelī çün
Iẓhār ile cehli anı teks̱īre ne ḥācet

3 Gencīne ḫarābāta tılısm olınur eks̱er
Cānā bu ḫarābe dili taʿmīre ne ḥācet

4 Ẓulmetde olur āb-ı ḥayāt-ı ebedī çün
Beytü'l-aḥzeni şemʿ-ile tenvīre ne ḥācet

5 Kıl nūr-ı cemālüñle münevver anı cānā
Ya şemʿi tedārük ile tedbīre ne ḥācet

6 Pür-nüktedür ās̱ār-ı ʿurefā-yı zamāne
Taḥrīri yeter naẓmını tanẓīre ne ḥācet

71

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Dil-ḫastegān-ı ʿaşḳuña cānā devā gözet
Cevr ü cefāyı terk idegör ḫoş-edā gözet

2 Aldanma ḥüsne nefsiñe tābīʿ olup şehā
Ḫavf u recāda her dem ü her ān rıżā gözet

3 Virme duḫūl-i bezmine aġyāra ruḫṣatı
Sū-i fikirde dā'im o kāfir saña gözet

4 Dil-dādegāna eyle taraḥḥüm ile nigāh
Çün ġāye bāis̱ ü bādī s̱enā gözet

5 Vaṣf-ı cemīlüñ eyleyeler cümle ʿāşıḳān
Lûṭf u keremle tā diyeler merḥabā gözet

6 Bir gün olur ki vaḳt-i Ḥaḳ eyleyüp mürūr
Ẕemm-i ḳabīḥa dā'im olursuñ sezā gözet

7 Cevr ü cefāya ṣabr iderek sen daḫī Naẓīr
Şevḳ-i derūna bāis̱ oldur dil-rübā gözet

72

Berā-yı Temāşā-yı Rū-yı Yār

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Rūyında olan ḫāl ü ḫaṭ-ı enveri seyr it
Geşti çemen-i ʿadn iden āhūları seyr it

71 S: 58b ; İ'de yok

72 S: 59a ; İ'de yok

2 Ḥüsninde o meh-rūnuñ eger var ise şübheñ
Kim ẕerresidür mihr-i cihān-güsteri seyr it

3 Gel ḥasret-i laʿliyle olan dāġ-ı dili gör
Cām-ı Cem ü āyine-i İskenderi seyr it

4 Mecnūnı iseñ kūyına var Leylā-yı ḥüsnüñ
Ey dil bu beyābānı yeter serseri seyr it

5 Bir ḫāl ü ḫaṭ-āver şeh-i bī-raḥm kul olmış
Bī-çāre Naẓīrā-yı siyeh-defteri seyr it

73

Berā-yı Vaṣf-ı Dildār

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Riyāż-ı behcetüñ serv-i ḫırāmānıdur ol āfet
Salındırmaz cihān dilberlerin yanında bī-minnet

2 O sīb-i ġabġab-ı rengīne imʿān-ı naẓar eyle
Gül-rū-yı siyeh vażʿ eylemiş anı yed-i ḳudret

3 Leṭāfetle görünce āfitāb-ı rū-yı dildārı
Kapıldı şebnem-āsā göñlimüz buldı bizüm rifʿat

4 Süzüp mestāne çeşmin nāz ile ʿuşşāḳı mest eyler
Olur mestāneler mestler ile elbetde germ-ülfet

5 Görüp ol lûṭfı ben de bendesi oldum o dildāruñ
Taṣannuʿla idüp aġyāra bed-gerdān ile ülfet

6 O ḫurşīd-i cemāle nāżır ol defʿ-i keder eyle
Naẓīrā tāb-ı ḥüsn-i yār ile bul sende germiyet

74

Beyān-ı Ḥāl-i Muḥabbet

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Yazılsa okunsaydı ger elḳāb-ı muḥabbet
Sıġmazdı felek ṣafḥasına bāb-ı muḥabbet

2 Devr eylemede mihr ruḫın şevḳine dā'im
Seyl-āb-ı sirişküm ile gird-āb-ı muḥabbet

---

[73] S: 59a ; İ'de yok

[74] S: 59a ; İ'de yok

3 Eyler beni bir mūr-ı żaʿīf olsa da pā-māl
Ol dem o ḳadar ʿaşḳ-ile bī-tāb-ı muḥabbet

4 Reh-yāb olamaz rehberi Ḫıżr olsada ʿuşşāḳ
ʿİrfāna ḳadem basmayan erbāb-ı muḥabbet

5 Ser-keşlik ile Rüstem-i ʿaṣr olsa ne mümkin
Kim olmamak efkende-i sihr-āb-ı muḥabbet

75

Berā-yı Nüṣaḥ-ı Nefs

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Taʿalluḳdan berī ol dehr-i dūna eyleme minnet
Ḫudānuñ ẕikr ü fikri ile kıl taḥṣīl-i germiyet

2 Fenā bezminde her ne lāzım olsa iste Mevlādan
Saḳuñ dünyā içün maḫlūḳa aṣlā eyleme minnet

3 Velī Zeyd ile ʿAmr ü Bekr ü Bişri eylemiş esbāb
Sebeble ülfet eyle tā müsebbib vire mi zaḥmet

4 Egerçi māniʿ ü muʿṭī sebeb oldur müsebbib ol
Hemān bir meyl-i ṭabʿı iledür her kāra ehliyet

5 O meyli ḫalḳ iden oldur viren oldur alan oldur
Naẓīrā kıl teveccüh Ḥaḳḳa dā'im bulagör rāḥat

76

Naẓīre li-Nāfiz Efendi Ḳāḍī-i Edirne

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Dil-i bīmāruma emdür şarāb-ı laʿlüñ iḥsān it
Ṭabīb-i derd-mendānsuñ bize lûṭfuñla dermān it

2 Yeter derd-i firāḳ u hecre salduñ bu dil-i zārı
Cemāl-i bā-kemālüñ ʿarż-ile mesrūr u şādān it

3 Serīr-i ʿişvede sulṭānısuñ bi'l-cümle ḫūbānuñ
Bu gün ʿāşıḳlara iḥsān içün tertīb-i dīvān it

---

75 S: 59a-59b ; İ: 61a

1 kıl taḥṣīl-i: dā'im eyle İ

2 olsa: olursa İ // minnet: ragbet İ

3 eylemiş: eyledi İ

5 bulagör: bulasuñ İ

76 S: 59b ; İ'de yok

4 Degil mümkin naẓīre Nāfiẕ-i pākīze-güftāre
Hemān var ḫāk-i pāyına yüzüñ sür būs-ı dāmān it

5 Ser-efrāzı odur bi'l-cümle-i aṣḥāb-ı ʿirfānuñ
Anuñ ẕikr-i cemīlin vird idüp her dem firāvān it

6 Ṣafā-yı ḫāṭır ile ide her bir rütbeyi iḥrāz
Anı yā Rabbi ʿālemde reīs-i ehl-i ʿirfān it

77

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Ol serv-ḳadd-i zībde bāġ-ı leṭāfet
Küncişk-i dile oldı hemān lāne-i rāḥat

2 Ol ṭıfl-ı nev-āmūz-ı sitem ʿāşıḳı dā'im
Gördükde hemān ḫançerine eyler işāret

3 Mey nūşına meyl eyledigi ẓāhir olınca
Vaṣlına anuñ oldı nezāketle beşāret

4 Nūş-ı mey-i nāzı aña kāfī idi ammā
Rez-duḫterine māil olup itdi feṣāḥat

5 Biñ ṭālibi var şimdi viṣāline ʿacebdür
Bī-çāre Naẓīrā hemān Allāha emānet

78

Nüsaḫ li-Kātib-i Vidin

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Baṣīret çeşmini cānā küşād it
Ḫulūṣ ile cenāb-ı Ḥaḳḳı yād it

2 Aradan ref-ile varlık ḥicābın
Cemālu'llāhı gör göñlini şād it

3 Ki *lā ḫavfün ʿaleyhim* zümresine
Olup vāṣıl sivāyı cümle yād it

4 Eger vāṣıl olam dirseñ Ḫudāya
Müeṡṡirle bu āṡārı murād it

---

[77] S (der): 59b ; İ'de yok

[78] S: 60a ; İ: 61b

1 cenāb-ı Haḳḳı: göñül dildarı İ

5 Haḳḳı bilmek: yari görmek İ

5 Naẓīrā Ḥaḳḳı bilmek ister iseñ
Baṣīret çeşmini dā'im küşād it

79

ʿÖrfī Aġanuñ İstanbuldan İrsāl Eyledigi Ġazel Naẓīresidür

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

1 Sevdüm yine bir şūḫ-ı dilārā saña nisbet
Şehr içre bulunmaz meh-i ġarrā saña nisbet

2 ʿĀlemde anuñ mis̱li bulunmaz güzel aldum
Geldi yanuma nāz ile ḥālā saña nisbet

3 Gül rūyı muşaʿşaʿ beni bir ġonca-i zībā
Gülşende bulunmaz gül-i raʿnā saña nisbet

4 Hīç saçı peçek pīrezene meyl-i dilüm yok
Hep dilber-i mümtāzadur ammā saña nisbet

5 Ben ʿāşıḳum ammā zen-i dünyāya kapılmam
Merdāne olur ʿaşḳ-ı feraḥ-zā saña nisbet

6 Alduñsa Züleyhāyı eger ʿÖrfī bil aldı
Yūsuf gibi bir ḫūbı Naẓīrā saña nisbet

80

Ḫiṭāb-ı bā-Dil-i Zār

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

1 ʿArż itmege aḥvālini dildāra ne ḥācet
Fāş itmege esrārını aġyāra ne ḥācet

2 Bī-hūde yeter eyleme feryād-ı hezārı
Ey bülbül-i dil nāle ile zārā ne ḥācet

3 ʿĀşıḳsuñ o meh-pāreye bildük Rūşenīden
Ey dil bu ḳadar rāzuñı inkāra ne ḥācet

4 Hep gitdi gülistānı temāşāya aḥibbā
Gül-ruḫları kāfī bize gül-zāra ne ḥācet

5 Ḫaṭṭ-ı lebini seyr idelüm bizde o şūḫın
ʿAzm itmege ġayr ile çemen-zāra ne ḥācet

---

[79] S: 60a ; İ'de yok

[80] S: 60a ; İ'de yok

6 Elṭāf-ı Ḫudā yāver ola saña Naẓīrā
Fānī olan ol yār-ı cefā-kāra ne ḥācet

81

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Virür serve ḫırām-ı nāzı ḥaclet
O naḫl-i şīve vü nāzuñ ne minnet

2 Kızardı gül görüp gül-ruḫlarını
Odur gül-ġonca-i bāġ-ı leṭāfet

3 ʿİẕārı lāle-gūndur diyen ʿuşşāḳ
Ḥayflar eylemiş be-maʿnī meşiyyet

4 Anuñ dāġ-ı derūnı ẓāhir ammā
Anuñ ḥüsninde bī-ḥaddür leṭāfet

5 Görüp çāh-ı zeneḫdānın Naẓīrā
Ḳarārı kalmayup düşdi o sāʿat

82

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Ey dil bu ḳadar fikr ile ālāma ne ḥācet
Aḥvāl-i dili cümleye ifhāma ne ḥācet

2 Olduñ yine ḥasret-keş-i iḫvān u aḥibbā
Esrārı beyān itmege ey ḫāme ne ḥācet

3 Biz mest-i mey-i mey-gede-i ʿişve vü nāzuz
Sāḳī bize cām-ı mey-i gül-fāma ne ḥācet

4 Peyk-i dili irsāl idelüm ʿarż-ile yāre
Aḥvāli der-i devlete iʿlāma ne ḥācet

5 Taṣrīḥ idelüm vaṣlını zīrā ki Naẓīrā
Bir bunca güzeldür aña īhāma ne ḥācet

83

Berā-yı ʿAzm-i İmtiḥān ilā-Ḥużūr-ı Ḳāḍī-i Rum ili

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Kū-yı nigāra ṭurma göñül ṣādıḳāne git
Āh u fiġān u zār ile git ʿāşıḳāne git

---

[81] S(der): 60a ; İ'de yok

[82] S: 60b ; İ'de yok

[83] S: 60b ; İ'de yok

2 ʿUşşāḳ-ı zārı cemʿ ideyor imtiḥān içün
Alçaklık itme sen de yüri imtiḥāna git

3 Bir ḫoşca bak ʿibārete andan beyāna gir
Soñra ṣafā-yı ḫāṭır ile ʿālimāne git

4 Ger müddeʿā-yı ʿaşḳuñı is̱bāt ider iseñ
İster ʿIrāḳa ister iseñ İsfehāna git

5 Leylā-yı ḥüsne ḥāl-i dili ʿarża girdiler
Mecnūnluk itme sen de yüri ʿāḳilāne git

84

Berā-yı Ru'yet-i Yār-ı Dil-firīb

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Görüp rūyını yārın pür-leṭāfet
Gözüm gördi o dem rū-yı saʿādet

2 Feraḥ-yāb oldı dil buldı neşāṭı
Ne ġam kaldı ne derd-i hecr ü ḥasret

3 Terennüm-sāz olup şevḳiyle yārın
Niyāz ile idüp ʿarż-ı muḥabbet

4 Didüm ey çāre-sāz-ı derd-mendān
Bize lûṭf eyleyüp eyle ʿināyet

5 Naẓīrāyı viṣālüñ ile ḫürrem
İdüp göñlüne vir dā'im meserret

85

Nüṣaḥ-ı Nefs

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Taṣarruf ḳabżasına ʿālemi bi'l-cümle alduñ ṭut
Cihān ṭurdukça bezm-i ʿālem-i fānīde kalduñ ṭut

2 Nefīr-i rıḥlet āḫir çalınur ʿālemde ḥāżır ol
Ṣadāsına anuñ gūş-ı şuʿūrı sen de salduñ ṭut

3 Ġarīb ü bī-nevā olsañ da ey dil ṣabr-ile kendüñ
Fenā bezmine şāh olup ṣafā kūsını çalduñ ṭut

---

84 S: 60a ; İ'de yok

85 S: 60b-61a ; İ: 61b

5 şuġli eyleyüp dā'im: dā'im eyleyüp şuġli İ

4 Olursuñ nüktedān-ı ʿārifān kān-ı güḥersin sen
Maʿārif baḥrine ġavvāṣ olup gūyā ki dalduñ ṭut

5 Naẓīrā nefy ü iṡbāt-ı şuġli eyleyüp dā'im
ʿAdū-yı nefsüñi şemşīr-i illā ile çalduñ ṭut

86

Vāride

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün

1 Lûṭf-ile itdi işāret baña çün ebrū-yı devlet
Deşt-i ḥayret içre oldı dīdeler āḥū-yı devlet

2 Öyle ḥayrānum ki şimdi ʿālemi farḳ idemem
Hep bir oldı dīdeye dīdār-ı düşmen rū-yı devlet

3 Ḥamdüli'llāh cān meşāmmını muʿaṭṭar itmege
Zülf-i cānandan gelür her dem ṣafā-yı bū-yı devlet

4 ʿİzzet-i vaṣlıyla hecr ü firḳati yeksān olup
Ḳurb u buʿd olmaz baña her cānibüm sū-yı devlet

5 Raġbetüm yokdur sarāy-ı dehri almam ʿaynuma
Men Naẓīrā-yı zamānem meskenümdür kūy-ı devlet

87

Nüṣaḥ-ı Dildār

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Degil cānā bu ʿālem bezm-i ʿişret
Ṣaḳuñ dünyā içün hīç çekme ʿusret

2 Olup imʿān ile her şey'e nāẓır
ʿAcāyibler görürsüñ eyle diḳḳat

3 Hevāya uyanuñ kārı hevādur
Yine ḫāke uyanda var selāmet

4 Hemān āteşlere yakma vücūduñ
Sögindür nār-ı nefsi eyle himmet

5 Su gibi alçaġa akma birāder
Bulup yemm gibi temkīn ü metānet

---

[86] S: 61a ; İ'de yok
[87] S: 61a ; İ: 61b
5 İ'de yok

6 Rıżā-yı Ḥaḳ ile bulup ṣafāyı
Cihān içre Naẓīrā bul saʿādet

88

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Olan me'lūf-ı hicrān vāṣıl-ı cānān olur elbet
Vuṣūl-i bezm-i ḫāṣṣu'l-ḫāṣ-ile ẕī-şān olur elbet

2 Olan ḳurb-ı nevāfille taḳarrub ṣāḥibi yāre
Ferīd iken murādı ile ol yeksān olur elbet

3 İden deryūze iḥsānı der-i lûṭf-ı dilārāda
Dem olur nāil-i elṭāf-ı bī-pāyān olur elbet

4 Olan cevher-i ferdeş nuṭḳ-ı pāk-i ʿārifān āḫir
Anı dād u sitedle vāṣıl-ı her şān olur elbet

5 Bilenler bir ṣafā-yı vaṣl-ile hecr-i dilārāyı
Naẓīr-āsā cihānda ṣāḥib-i ʿirfān olur elbet

Fī Ḥarfi'ṣ-Ṣei

89

Seyyid Vehbī-i Edirnevīye Naẓīredür
Rahimehu'llāhu teʿālā

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

1 Neşāṭuma ġam-ı aşḳ-ı nigārdur bāiṡ
Gülüp açılmama ol gül-ʿiẕārdur bāiṡ

2 Revāc-ı kāruma bāzār-gāh-ı aşḳ içre
Bu naḳd-i eşk ṣaḥīḥu'l-ʿayārdur bāiṡ

3 ʿAceb mi gül-ruḫın añdukca nāle eylese dil
Fiġān-ı bülbüle bād-ı bahārdur bāiṡ

4 Göñül şikestegī-i āzār-ı yār ile yapılur
Ḫarābī-i dilüme inkisārdur bāiṡ

5 Hemīşe ʿāleme maḥsūd iden Naẓīrāyı
Reşāşet-i ḳalem-i dür-niṡārdur bāiṡ

---

[88] İ: 61a ; S'de yok

[89] S: 61b ; İ: 61b-62a
2 İ'de 3. beyitle yer değiştirmiş

Ḥarfü'l-Cīm

90

İttibāʿ-ı Nüṣaḥ

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Varup mey-ħāneye rez duḫterin alma hemān gör geç
Fenā bezminde zinhār aldanup kalma hemān gör geç

2 Maʿārif baḥrine ġavvāṣ olup lü'lü'ler iḫrāc it
Yem-i efkāra bī-hūde hemān dalma hemān gör geç

3 Sürüp gitme semend-i ṭabʿı meydāna maʿāṣīde
Biḥār-ı ġaflete fülk-i dili salma hemān gör geç

4 Daḳīḳa fevt iderseñ iʿtibār itmez saña merdān
Çalar sāʿat gibi hevāda çañ çalma hemān gör geç

5 Naẓīrā mubṣırāta dā'im imʿān-ı naẓar eyle
İlişme mā-sivāya aldanup kalma hemān gör geç

91

Beyān-ı bī-Vefāyī

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Almaz lisāna ol perī ṣarf-ı vefāyı hīç
Terk itmez oldı ʿāşıḳa cevr ü cefāyı hīç

2 Naḳd-i sükūn u ṣabrum alup virdi ʿaşḳını
Yād eylemez mi itdügi beyʿ ü şirāyı hīç

3 Sāḳī unutma nevbetimüz lûṭf-ile bizüm
Elden giderme cām-ı mey-i pür-ṣafāyı hīç

4 Muṭrib ṣafā vü şevḳ-ile āġāzeler idüp
ʿUşşāḳ-ı zāra eyleme terk-i nevāyı hīç

5 Dil-teşne-i viṣāli iseñ sen daḫī Naẓīr
Dilden bırakma vaṣf-ı leb-i dil-rübāyı hīç

92

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

---

[90] S: 61b ; İ'de yok

[91] S: 61b ; İ'de yok

[92] S(der): 61b ; İ'de yok

1 Yokdur ʿālemde cefā-kāra muḥabbetden güç
Pür-nevāz-ı ʿāşıḳ-ı zāra bu meveddetden güç

2 Kūh-ı ġamda dil-i Ferhāda su'āl itdüm anı
Didi yokdur baña Şīrīn ile firḳatden güç

3 Anı Mecnūn daḫī taṣdīḳ ile gūyā olmış
Dimiş ol yük baña Leylā ile firḳatden güç

4 Gerçi güçler gücidür tende maraẓlar ammā
Hele derd-i ġam-ı ʿaşḳ ādeme ġafletden güç

5 Ḥubb-ı yār ile cihān içre belālar çekmek
Ehl-i dünyāya göre cümle meşaḳḳatden güç

6 ʿAḳlı başında olan ādeme olmaz aṣlā
Müşkil iş ʿālem-i dünyāda riyāsetden güç

7 ʿAşḳı ketm eyle Naẓīr eyleme zinhār ıẓhār
ʿAdem-i ʿaşḳ u muḥabbet soñı her miḥnetden güç

93

Ḫiṭāb-ı Sāḳī

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Sāḳī unutma nevbet-i sāġar-keşānı hīç
Elden bırakma cām-ı mey-i erguvānı hīç

2 Ṣarf it netīce kāruñı taḥṣīl-i himmete
Fevt eyleme bu furṣat-ı devr-i zamānı hīç

3 Tīr-i cefā vü cevrini dā'im atar dile
Ol ġamzeler bırakmadı elden kemānı hīç

4 Derd-i firāḳı cānımuza kār idüp gider
Bilmem görür mi dīdelerüm ol civānı hīç

5 Ol pādişāh-ı milket-i ḥüsne varup Naẓīr
Naḳl itmedüñ ġamıyla geçen dāsitānı hīç

94

Beyān-ı ʿAşḳ-ı Dildār

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

---

[93] S: 62a ; İ'de yok

[94] S: 62a ; İ'de yok

1 ʿAşḳ-ı cānān eyledi çünkim dili yābis-mizāc
İdelüm biz de mey-i laʿl-i lebi ile ʿilāc

2 Ḫāl-i ruḫsārın temāşā eyleyenler didiler
Aldı iklīm-i Ḫabeşden ġamze-i cānān ḫarāc

3 Bāc-dār-ı milket-i ḥüsnidür ol ḫāl-i siyeh
Nāẓır-ı rūyı olanlardan alur elbetde bāc

4 Ālına aldanma bāzār-ı muḥabbetde virür
Cevr ile āḫir nuḳūd-ı eşk-i çeşmüñe revāc

5 Didi ol şūḫ-ı cihān ġamzem yamandur dā'imā
Aġzuñ açma ey Naẓīrā-yı zamānum gözüñ aç

95

Nüṣaḥ-ı Nefs

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Yeter ey dil hevā-yı dil-rübā-yı bī-vefādan geç
Ḥaḳīḳat-bīn olup her dem cefādan geç vefādan geç

2 Hemān merd ol cihānuñ ḫalḳına kibr ü riyādan geç
Saña kim dir ki ʿālemde rıżā-yı Kibriyādan geç

3 Ola tā kim göñülde ḥubb-ı ẕātı neş'esi ḥāṣıl
Bu bezm-i bī-beḳāda cām-ı ṣahbā-yı sivādan geç

4 Göñül taḫtında şeh rūḥ-ı ʿiżāfī ola istersen
Merām-ı nefse raġbet eyleme her dil-rübādan geç

5 Küşād eyle baṣīret çeşmini ʿālemleri seyr it
Lisāna alma ammā gördigin ẕevḳ ü ṣafādan geç

6 Naẓīr-āsā cihān içre ṣafā-yāb olmak istersen
Murāduñ cümle terk eyle bu dehr-i bī-beḳādan geç

96

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿĀlemin ẕevḳi dilā lûṭf-ı Ḫudāya muḥtāc
Līk taḳdīr-i ilāhīye rıżāya muḥtāc

---

[95] S: 62a ; İ: 62a

1 her dem cefādan: cām-ı ṣafādan İ

3 ḥāṣıl: peyda İ

[96] S: 62b ; İ: 62a

4 Mālik-i mülk-i: Tālib-i hayy-ı İ / olmaga tālib olana: olmaġ-çün ʿālemde İ

2 Mażhar-ı lûṭf u kerem olmaġ-içün her demde
Rūz u şeb ʿacz u ḳuṣūr ile duʿāya muḥtāc

3 Derd-i ʿaşḳ-ile żaʿīf oldı beden ammā kim
Beni yā Rab kerem it itme devāya muḥtāc

4 Mālik-i mülk-i ebed olmaġa ṭālib olana
Nefs-i emmāre ile ḥayli ġazāya muḥtāc

5 Terk ile cümle murādātını ammā evvel
Ḥubb-ı dünyāsını bi'l-cümle fedāya muḥtāc

6 Eger āzāde olam dir iseñ ʿālemde Naẓīr
ʿAbd olan ḫiẕmetini cümle edāya muḥtāc

Ḥarfü'l-Ḥā

97

Vaṣf-ı Seḥer

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥamdüli'llāh nāgehān oldı ṣabāḥ
Ehl-i ʿaşḳa mihribān oldı ṣabāḥ

2 Gün gibi rūşen-dil oldı dilleri
Cümle diller şādumān oldı ṣabāḥ

3 Giceler yıldız sayarlardı müdām
Nūr-veş geldi ʿayān oldı ṣabāḥ

4 Gitdi deycūrī-i şeb oldı münīr
Ṭoġdı ḫurşīd-i cihān oldı ṣabāḥ

5 Ṣubḥ-veş ḫandān ola ṭabʿ-ı Naẓīr
Şübhesiz cānāna cān oldı ṣabāḥ

98

Berā-yı Vaṣf-ı Hengām-ı Ṣubḥ

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḳurṣ-ı ḫurşīd oldı evvel loḳma-i mihmān-ı subḥ
İdemez bir kimse şerḥ-i niʿmet-i elvān-ı subḥ

2 Ṣayḳal-ı rūḥ oldı feyż-i ṣıḥḥat-i işrāḳiyān
Āfitāb-ı ʿālem-ārā oldı şemʿ eyvān-ı subḥ

---

97 S: 62b ; İ'de yok

98 S: 62b ; İ'de yok

3 Feyż-baḫş oldı nebātāt ile ezhāra yine
Tāze cān virdi nesīm-i lûṭf-ile iḥsān-ı subḥ

4 Ey göñül ʿarż-ı niyāz ile tażarruʿ eyle kim
Dergeh-i Ḥaḳḳa teveccüh oldı çün erkān-ı ṣubḥ

5 Vaḳt-i nāzükdür hemān zerrīn ʿalemlerle Naẓīr
ʿArż-ı ḥāl eyle geçer zīrā ki sulṭān-ı ṣubḥ

99

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fa ʿi lün

1 Ḥacb-i nefs ü hevā refʿin iderse fettāḥ
Açar ol cümle-i ebvāb-ı hüdāyı miftāḥ

2 Dīde-i cānı küşāde olur ol dem anuñ
Görinür şevḳ-ile bi'l-cümle-i erbāb-ı ṣalāḥ

3 Pīrinüñ izine sālik olabilirse eger
Ḫandelerle görinür ol dem aña rū-yı felāḥ

4 Tābiʿ-i rūḥı olur nefs ü hevā ol demde
Bir olur cümlesi her biri ider kār-ı ṣalāḥ

5 Rāh-ı maḳṣūda bulur yol çü Naẓīrā ol an
Ṭāʿata saʿy idegör nefsüñe eyle elḥāḥ

100

Bī-Nuḳaṭ Berā-yı Ṣalāḥ-ı Ḥāl

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Dilde varuñ ola dildār-ı ṣalāḥ
Ki olur derde devā-kār-ı ṣalāḥ

2 Der-i dildāra olur rūsūde
Her ki dā'im ola dem-dār-ı ṣalāḥ

3 Kār-ı dil ḥāṣıl olur hem-vāre
Güller-āsā güler esḥār-ı ṣalāḥ

4 Sālik-i rāh-ı hüdā ṣāliḥ olur
Dilde maʿlūm ola esrār-ı ṣalāḥ

---

[99] S (der): 62b ; İ: 72a-72b
3 olabilirse: olabilirsen İ
4 cümlesi her biri ider: cümle ider her birisi İ
5 yol: reh İ
[100] S: 63a ; İ'de yok

5 Ḥaḳḳa kul ol bulmak isterseñ felāḥ
ʿAbd-i maḥż olan olur ehl-i ṣalāḥ

6 Her merām ola Naẓīrā ḥāṣıl
Ṣālih ol varuñ ola dār-ı ṣalāḥ

101

Berā-yı Vaṣf-ı Feraḥ

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿĀlemi geşt ü seyāḥat üzredür ḥālā feraḥ
Cümleyi dil-şād u ḫürrem itmede zīrā feraḥ

2 Berş ü afyonuñ neşāṭın bādenüñ keyfiyetin
Red ider hīç raġbet itmez istemez cüdā feraḥ

3 Bir Mesīḥā-demdür ol kim ḳadrini cümle bilür
Kim teveccühle ider dil-mürdeyi iḥyā feraḥ

4 Kec-külāh ile serīr-i şevḳe iclās eyleyüp
Himmetiyle bir gedāyı şāh ider aʿlā feraḥ

5 Kırk çil altūna alurdum ẕerresin anuñ eger
Mālik olsam her demümde eylese īmā feraḥ

6 Ḥamdüli'llāh kim bizümle ülfeti vardur Naẓīr
Şevḳ-baḫşā-yı dil-i zār olur iḥyā nā-feraḥ

Ḥarfü'l-Ḫı

102

Vaṣf-ı Ḫūb-ı Mā

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Rūyına reşk itmede güller temāşādur o şūḫ
Ḥüsn-ile bezm-i cihānda ʿālem-ārādur o şūḫ

2 Naḳd-i cān der-keff ḫırīdār-ı viṣāli olmaġa
Maṭlab-ı bi'l-cümle-i aʿlā vü ednādur o şūḫ

3 Nev-şükûfte gülşen-i ḥüsnüñ gül-i ṣad-bergidür
Ḫūb-rū sīmīn-ẕeḳan merġūb-ı dünyādur o şūḫ

---

[101] S: 63a ; İ'de yok

[102] S: 63a ; İ: 62b

3 merġūb-ı dünya: mahbūb-ı garrā İ

5 itmekdedür: eyler baña İ // memdūḥ: merġūb İ

4 Serv-ḳad şīrīn-reviş pür-ʿişve ḫūb dil-rübā
Gül-beden mümtāz-ı ʿālemdür dilārādur o şūḫ

5 Şīvelerle her zamān ʿarż-ı cemāl itmekdedür
Ḥāliyā maḥbūb-ı memdūḥ-ı Naẓīrādur o şūḫ

103

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Edrine şehrine şöhret virdi aʿlādur o şūḫ
Ḥüsn-i pertev-sāz-ı ʿālem ile yektādur o şūḫ

2 Şīvelerle n'ola şeydā eylese Şīrīnleri
Dilleri Ferhād eyler bir dilārādur o şūḫ

3 Māh-ı necşeb gibi şöhret virdi ḥüsni āleme
Meh gibi hercāyī-meşreb ḫūb-ı ġarrādur o şūḫ

4 Āsumān-ı ġamda ʿaḳlı der-seḥāb itse n'ola
Mehliḳā maḥbūb-ı müstes̱nā-yı dünyādur o şūḫ

5 Eyledi zāhidi bir şeydā-yı ḥüsni ol perī
ʿĀḳili Mecnūn ider bir zülfi Leylādur o şūḫ

6 Dā'imā eyler Naẓīrāya nigāh-ı iltifāt
Mıṣr-ı dilde mesken itmiş Yūsuf-āsādur o şūḫ

Ḫarfü'd-Dāl

104

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Seḥerī eyler iken fikr-i merāmı tecdīd
Ki dili itmişidi dergeh-i Ḥaḳdan tebʿīd

2 Geldi peyk-i seḥerī lûṭfı ile Mevlānuñ
Didi terk eyle murādātı yeter olma ḳadīd

3 Nicedür bir nefs ü hevā nāmısın ʿālemde
Nice bir bu heves-i būs-ı leb-i yārı ümīd

---

[103] S(der): 63a ; İ'de yok

[104] S: 63b ; İ: 61b-62a

3 Nicedür: Nice bir İ

4 çünki: elbet İ // menʿine: defʿine İ

5 çarh-i felek: bu devrān İ

6 Ḫılḳatin aṣlını bil terk-i hevā vü heves it: Bāʿis-i ḫılḳatini bil saña oldur elzem İ

8 ḥuṣūline murādātın: murādātı idüp ḳatʿ-ı İ

11 çünkim: hālā İ

4 Ezelī feyż-i ilāhī ne ise çünki olur
Olamaz kimse anuñ menʿine bir sedd-i sedīd

5 Bir gün olur ki murād üzre döner çarḫ-ı felek
Ya nedür çekdigin ālām-ile ekdār-ı şedīd

6 Ḫılḳatin aṣlını bil terk-i hevā vü heves it
Seni nefs eylemesün rūzede zinhār resīd

7 Ḥiṣṣe-yāb ol es̱er-i ʿaşḳ-ı dilārādan kim
ʿAşḳ-ı ʿuşşāḳuñ ider şevḳini dā'im tecdīd

8 Dile te's̱īr idicek yine dil-āvīzi o dem
Komadum dilde ḥuṣūline murādātın ümīd

9 Şevḳ-baḫş oldı o dem göñlüm olup āzāde
Ġam u ehdūh u keder dilden olup cümle baʿīd

10 Maḳṣadum şimdi rıżā maẓharı olmak ancak
Ki idem ẕevḳ-i derūn ile Ḫudāyı tevḥīd

11 Ḳaydı ıṭlāḳa yetişdürdi Naẓīrā çünkim
İrdi taḥḳīḳe gidüp cümle hevā-yı taḳlīd

105

Berā-yı İlticā-yı Küşādī-i Ḫāṭır

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Yā Rab kalur mı ʿuḳde-i dil böyle nā-küşād
Ḥal olınur mı müşkil olan kār-ı inʿiḳād

2 Ẕevḳ-i viṣāl-i yārı getürmez derūnına
Derd-i firāḳ-ı yār ile dil itdi ittiḥād

3 Naḳd-i sirişki ṣarf-ile isrāf idüp gider
Virme revāc-ı kārına yā Rab anuñ kesād

4 Yā Rab bi-eşk-i çeşm-i yetīmān-ı bī-nevā
Her dem ṣafā-yı ḫāṭırımuz ola müstezād

5 Yā Rab bi-ḥaḳḳ-ı nāle-i ʿāşıḳ be-nāz-ı yār
Dā'im rıżāya maẓhar idüp vir bize sedād

6 Yā Rab bi-ḥaḳḳ-ı nāle-i bülbül ü bū-yı gül
Ẕevḳ-i derūna nāil idüp eyle ber-murād

[105] S: 63b ; İ: 62a
4 ola: eyle İ

7 Dār u diyār u kūy-ı dilārā ġarībidür
Derd-i ġam-ı firāḳ-ı Naẓīr olmasun ziyād

106

Berā-yı Maġrūr-ı Ḥüsn

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ġurūr-ı ḥüsn-ile dā'im iderseñ fitneler īcād
Anuñ-çün olduñ ey şūḫ-ı cefā-pīşe sitem-muʿtād

2 Bu deñlü iltifāt ile dil-i ʿuşşāḳa raḥm eyle
Giceler ṣubḥa dek zīrā iderler nāle vü feryād

3 Ḫaẕer kıl āh-ı ʿāşıḳdan olursuñ sen daḫī āşıḳ
İderler cevr ile ḫūbān dil-i maʿmūruñı berbād

4 Hevā-yı vaṣl-ı dildār ile ṣabra bulmadı çāre
Anuñ-çün dāġa düşdi ʿāşıḳ-ı bī-çāredür Ferhād

5 Viṣālüñ ile mesrūr it ġarīb ü derd-mendüñdür
Naẓīrā bendeñe raḥm it yeter ḳāmeti şimşād

107

Berā-yı Tevḥīd

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Göñül derdine dermān oldı tevḥīd
Muvaḥḥidden nümāyān oldı tevḥīd

2 Ḫudānuñ birligini idüp ıẓhār
Anı tefrīde burhān oldı tevḥīd

3 Odur maʿbūd u maḳṣūdı cihānuñ
Anuñ-çün dilde her ān oldı tevḥīd

4 Odur mevcūd odur her dilde maṭlūb
Göñüller içre sulṭān oldı tevḥīd

5 Lisān-ı ḥāl ile dā'im Naẓīrā
Heme şeyde nümāyān oldı tevḥīd

---

[106] S: 64a ; İ'de yok
[107] S: 64a ; İ'de yok

108

Bī-Nuḳaṭ

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Dilde her demde ola ḥamd ü dürūd
Olasuñ ʿāleme dā’im mevdūd

2 Der-i dildāra olursañ māil
Dā’imā virdüñ ola ism-i Vedūd

3 Her ki dergāh-ı dilārāda ola
Olur ʿālemlere dā’im maḥsūd

4 Her seḥer her ki olur rūsūde
Der-i Mevlāda olur ol mesʿūd

5 Dilde vāḥid ola her demde Naẓīr
Olagör vird-ile dā’im mevrūd

109

Fārisī

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 *Dil-hā derd-i dilārā dāred*
Ser-i mā der-ser-i ḥamrā dāred

2 *Dilem ālūde-i ṣad āh-ı seḥer*
Veh ki rū rāh-ı hüdā rā dāred

3 *Dām-ı dil her ser-i mū der-i kākül*
Her ki dāred heme sevdā dāred

4 *Vaṣl-ı ū emr-i muḥāl ʿālem-rā*
Mekr-i ū hem-reh-i dil-hā dāred

---

[108] S: 64a ; İ’de yok

[109] S: 64a-64b ; İ’de yok

Tercüme:

1. Gönüllerin gönül süsleyen(sevgili) derdi vardır; Başımızın da sarhoşluk mahmurluğu vardır.
2. Gönlüme yüz seher âhı bulaştı; Ne güzel ki gönlüm Allah’ın yoluna dönüktür.
3. Kâküldeki her saç gönlün tuzağıdır; Kimde varsa hepsinde sevda vardır.
4. Onun vuslatı aleme bir emr-i muhaldir; Onun hilesi gönül yoldaşlarınadır.
5. Onun gönlünün bütün muradı onu kazanmaktır; Her kim yüzünü ona dönerse onun yüce kapısı vardır.
6. Elhamdülillah ki Nazîrâ’nın gönlünde; Sevgilinin incisinin hevesi vardır.

5 *Heme kām-ı dil-i ū ḥāṣıl-ı ū*
Her ki rū rā der-i vālā dāred

6 *Ḥamdüli'llāh ki Naẓīrā der-i dil*
Heves-i dürr-i dilārā dāred

110

Ḫiṭāb-ı Dildār-ı Cefā-kār

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Nedür ġayrilere her dem vefālar itmeden maḳṣūd
Bize ammā ki cevr-ile cefālar itmeden maḳṣūd

2 Niçün ġammāz olursuñ ġamz idersin bizi aġyāra
Nedür böyle nezāketle edālar itmeden maḳṣūd

3 Sebeb ne cürmimüz ne söyle ey hercāyī lûṭf eyle
Bilinmez böyle vażʿ-ı nā-sezālarda nedür maḳṣūd

4 Bizi vādī-i hicrāna düşürdüñ daḫī bilesüñ
Ne istersüñ nedür böyle ezālar itmeden maḳṣūd

5 Naẓīrin bir viṣāl ancak murādı bezm-i ʿālemde
Nedür dirseñ eger böyle nevālar itmeden maḳṣūd

111

Berā-yı Yār-ı Mā

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Benüm çok sevdigüm cānum Muḥammed
Benüm gül yüzlü cānānum Muḥammed

2 Benüm ya kaşlı ok kirpikli yārum
Kaya bakışlı arslanum Muḥammed

3 Lebüñ dil-teşnesidür şīr ü şekker
O güftāruña ḥayrānum Muḥammed

4 Ḳıyāmet ḳadd ü ḳāmet ṣāḥibisin
Benüm serv-i ḫırāmānum Muḥammed

5 Ne ser-keşsüñ niçün raḥm eylemezsin
Naẓīre söyle sulṭānum Muḥammed

---

110 S(der): 64a ; İ'de yok

111 S: 64b ; İ'de yok

112

Beyān-ı Ḥāl

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿĀşıḳum ben baña bir şūḫ-ı vefā-pīşe murād
Göñlüm ʿālemde anuñ ile olur ancaḳ şād

2 Ġayra meyl eylemem aṣlā hevesüm vuṣlatıdur
Cennetin ḥūrīlerin eyleme vāʿiẓ taʿdād

3 Ser-i kūyında o şūḫuñ gice yıldızları ʿadd
Seḥerī nāleye bülbül gibi dildür muʿtād

4 Maṭlabum ancaḳ odur bezm-i cihān içre benüm
Ġayrı maṭlabları terk eyleyüp oldum āzād

5 Şimdi ancaḳ naẓarum dergeh-i lûṭfında Naẓīr
Maẓhar-ı nīm-nigāhı olup olmak dil-şād

113

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Virdi cihāna velvele ṣıyt u ṣadā-yı ʿīd
Doldı derūn-ı ʿāleme tāb u żiyā-yı ʿīd

2 Āyā ne rūze geçdi ṣafā vü sürūr ile
Virdi netīce vuṣlat ile dil-rübā-yı ʿīd

3 ʿUşşāḳ-ı zāra būs-ı leb-i mihribān-ile
Geldi zamān-ı furṣat ile ḫoş-edā-yı ʿīd

4 Sünbül ʿiẕār-ı yāre virür başka bir ṣafā
Vaḳt-i rebīʿe geldi dem-i cān-fezā-yı ʿīd

5 Güller gibi küşāde olursa ʿaceb midür
Diller sürūr u şevḳ-ile aʿlā bevā-yı ʿīd

6 Tebrīk-i yāre ʿazm idelüm şevḳ-ile Naẓīr
Būs-ı lebiyle eyleyelüm merḥabā-yı ʿīd

---

[112] S: 64b ; İ'de yok

[113] S(der): 64b ; İ'de yok

Ḥarfü’ẕ-Ẕel

114

Berā-yı Ṣoḥbet-i Cānān

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Cānā kelām-ı lûṭfuñ olur ol ḳadar leẕīẕ
Gelmez meẕāḳa tā o ḳadar bir şeker leẕīẕ

2 Ġayruñ kelām-ı lûṭfı daḫī muʿteber degil
Cevr u cefā-yı yār ile olur keder leẕīẕ

3 Ṣabr u ḳarārı kalmayıcak dilde ʿāḳibet
ʿUşşāḳ-ı zāra hecr ile olur sefer leẕīẕ

4 Dār u diyārı terk ile hicrān keşīdeye
Gelse selām-ı yārı olur ol ḫaber leẕīẕ

5 Vāṣıl olınca bezmine yāruñ o dem Naẓīr
Olur ṣafā-yı ḫāṭır ile her s̱emer leẕīẕ

115

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Olmaz ʿālem içre güftār-ı dilārādan eleẕ
Būse-i laʿl-i leb-i maḥbūb-ı ġarrādan eleẕ

2 İttifāḳ ile budur ḳavl-i ṣaḥīḥ-i ʿārifān
Ṣoḥbet-i cānānıdur ʿuşşāḳa dünyādan eleẕ

3 Leẕẕetinüñ mis̱li bulunmaz leb-i cān-perverüñ
Sükker ü şehd ola mı laʿl-i feraḥ-zādan eleẕ

4 Ru’yeti ʿāşıḳlara virür ṣafā-yı cān u dil
Nice mümkin kim ola ḥüsni temāşādan eleẕ

5 Naẓm-ı şīrīn ile çok ās̱ār gördük görmedük
Tāze mażmūn ile eşʿār-ı Naẓīrādan eleẕ

Ḥarfü’r-Rā

116

Berā-yı Fikr-i Viṣāl

---

[114] S: 65a ; İ: 62a
5 bezmine yāruñ o dem: bezm-i dilārāsına İ

[115] S: 65a ; İ’de yok

[116] S: 65a ; İ’de yok

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Fikr-i vaṣlından eyü ʿāşıḳa sırdāş nedür
Derd-i hicrān-ı ġamından aña yoldāş nedür

2 Merkez-i dāire-i ʿaşḳ olan ʿuşşāḳ ʿaceb
Nāle vü zār ile ol çeşm-i güher-pāş nedür

3 Her dem aġyār iledür ülfeti ammā bilmez
Bezm-i ḫūbāna münāsib mi o evbāş nedür

4 Himmet itmez mi sanursuñ saña ey dil merdān
Rūşenī Gülşenī vü ol Ḥacı Bektāş nedür

5 *Meşy* ʿale'l-vech ile var cümlesinüñ dergehine
Bil Naẓīrā ki cihān içre ayak baş nedür

117

Vaṣf-ı Dil

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Göñül bir noḳṭa-i icmāl-i ʿilm-i lûṭf-ı Mevlādur
Ḥurūf ile anı teks̱īr iden ḥubb-ı dilārādur

2 Feżā-yı dilde cilve ẓāhir oldı ḥubb-ı ẕātıyla
Muḥabbet bāis̱-i tevfīr-i maḥbūbān-ı dünyādur

3 O kes̱retden görinür vech-i vaḥdet anı farḳ iden
Degildür lafẓa ʿārif vāḳıf-ı esrār-ı maʿnādur

4 Netīce menşe-i aṣlīlerin bilmek gerek zīrā
Furūʿāta naẓar ile uṣūli bilmek aʿlādur

5 Meveddet aṣla lāzımdur ki ferʿ andan olur ẓāhir
Cemīʿan mümkinātuñ aṣlı zīrā ḥubb-ı Mevlādur

6 Ḫudānuñ aṣl-ı maḥbūb-ı ḥaḳīḳisin bilen ʿārif
Naẓīr-āsā anuñ ẕikri ile her demde gūyādur

7 Seḥerler yalvarur ʿarż-ı niyāz eyler ḫulūṣ ile
Bilür ol ʿāleme raḥmet olan bir ẕāt-ı yektādur

---

[117] S: 65a-66b ; İ: 63b

1 icmāl-i ʿilm-i lûṭf-ı: ʿilm-i icmālī elṭāf-ı İ

2 ḥubb-ı : dürr-i S

3 anı farḳ iden: sālike dā'im İ // degildür: degil ol İ

4 bilmek gerek zīrā: bilmekdür eşyānuñ İ

5 ki: İ'de yok / ẓāhir: zīrā İ // zīrā: ancak İ

6 her demde gūyādur: fikri ol dilārādur İ

118

Beyān-ı Ḥāl-i ʿUşşāḳ

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Sürūr-ı dil nigāh-ı lûṭf-ı cānān ile ḥāṣıldur
O ẕevḳin maẓharı şevḳ-i dile elbetde vāṣıldur

2 Velī evvel nigāha maẓhariyet idegör peydā
Aña aṣḥāb-ı istimdād olan bī-şübhe nāildür

3 Gülüñ bū-yı laṭīfi ḫār ile ülfetdedür dā'im
Cihān aġyārını yār eyleyen dildara māildür

4 Egerçi cümle ile ülfeti var yārımuñ ammā
Gül ile ülfeti gülle degil ol ġayr-ı ḳābildür

5 Naẓīrā cümle ile ḥamdüli'llāh eyledi ülfet
Nigāh-ı lûṭf ider aña cihānda her ki kāmildür

119

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Nigāh-ı lûṭfı ʿuşşāḳa o māhuñ ʿādetindendür
Tebessümle laṭīfe lebleri keyfiyetindendür

2 Cefā vü cevr-ile gāhi hemān talṭīf-i dil zīrā
Derūnı mübtelā ʿuşşāḳa ġāyet raġbetindendür

3 Kemān ebrūlarıyla tīr-i müjgānın atar gāhi
Dil-i vażʿ-ı ʿalāmet ḳaṣdı şaṣt-ı himmetindendür

4 Anuñ-çün lûṭfa māil mübtelāyāna taraḥḥümle
Bilür ʿuşşāḳa kes̱ret ḥüsn-i ẕātı vefretindendür

5 Naẓīr olmaz aña ḫūbān içinde mis̱li bulunmaz
Kemāl-i ḥüsn-ile vażʿı cihānda şöhretindendür

120

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Ol kim ṣafā vü şevḳ-ile cānā döner durur
Dervīş mevlidi gibi yek-pā döner durur

---

[118] S (der): 65a ; İ: 62a
2 idegör: eyleyüp İ
4 var yārımuñ ammā: vardur dilārānuñ İ

[119] S(der): 65a ; İ'de yok

[120] S(der): 65a ; İ'de yok

2 Muṭrib alınca nāy u ḳudūmini destine
Başlar semāʿa ʿāşıḳ-ı şeydā döner durur

3 Cānān gelince raḳṣa girer ẕevḳ-i ḥāl-ile
Bezm-i ṣafāda sāġar-ı ṣahbā döner durur

4 ʿAşḳ-ı ḥaḳīḳī ile ʿacīb bī-ḳarār olup
Bu āsiyāb-ı çarḫ-ı muʿallā döner durur

5 Te'ṡīr-i ʿaşḳ-ı cihān-sūz ile Naẓīr
Pervāne gibi şemʿine cānā döner durur

121

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Sālik-i rāh-ı hüdāya nesebinden sorılur
Mey-keşān sāḳī-i gül-rūyı lebinden sorılur

2 ʿĀşıḳ-ı ḫaste-i derd-i ġam-ı hicrāna daḫī
Çekdigi bār-ı belā-yı kürebinden sorılur

3 Ẕevḳ ü şevḳ ehl-i viṣāle heves üzre ammā
Derd-i hicrāna düşenler sebebinden sorılur

4 Ḥāl-i zārı sorılur ʿāşıḳ-ı zāruñ ancak
Muṭribe meclis-i sāz u selebinden sorılur

5 Bezm-i dünyāyı temāşāda gezen seyyāḥa
ʿĀlemin Mıṣr ile Şām u Ḥalebinden sorılur

6 Sāil-i dergeh-i dildārı olan ʿuşşāḳa
Lûṭf içün maḳṣadı kendü ṭalebinden sorılur

7 Ḥāl-i fānī nice olur kimse naẓar eylemez
Cümle-i ḥāl ile şānı yine benden sorılur

122

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Görmesem rū-yı dilārāyı göñül tīrelenür
Gördigüm demde daḫī dīdelerüm ḫayrelenür

2 Mey-i gül-reng ile ger refʿ-i ḥicāb olmaz ise
Teşne-i laʿl-i lebin zāiḳası şīrelenür

[121] S(der): 64a ; İ'de yok
[122] S (der): 63b ; İ'de yok

3 Ser-i kūyında ḳarār eyleyemez dil dā’im
Ḫaṭṭ-ı ruḫsāruñdur tā güle bir pīrelenür

4 Dūr u mehcūr olalı dergeh-i dildārından
Dilimüz ḥasret ü hicrānı ile rīzelenür

5 Görmeyicek rū-yı feraḥ-nāki Naẓīr ol dem
Şevḳ-i ruḫsārı ile dīde vü dil çīrelenür

123

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 ʿİẕār-ı ḫūbı yāruñ lāle-gūndur
Dil-i ʿuşşāḳa ol dāġ-ı derūndur

2 Anuñ zincīri zülfi ile ḥālā
Cihānda şīr-i diller hep zebūndur

3 Kitāb-ı nāz u şīve ezberinde
Bilür hem çeker vāyı ẕī-cünūndur

4 Cemālüñ setr ider kāküller-ile
Murādı ʿāşıḳa mekr ü füsūndur

5 Birer birer ḥisāb olına ʿuşşāḳ
Yekün mümkin degil ḳaddin füzūndur

6 Hevā-yı vuṣlatı ile Naẓīrā
Dil-i ʿuşşāḳa müstevlā cünūndur

124

Āşinā-yı Ḫulūṣ-kār

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Derūnı āşinālarda bulunmaz hīç ʿadāvetler
ʿAdāvetden daḫī kemter olur ẓāhir muḥabbetler

2 Cihānuñ bir iki gün güldigine aldanup kalma
Netīce ḳaṣd-ı cān ile virür miḥnet melāletler

3 Saḳuñ raġbetle ḥālüñ pek deger-gūn eyleme cānā
Odur zīrā viren ʿāşıḳlara hecr ile ḥasretler

4 Muḥabbetden kaçup dünyāya fikr-i Ḥaḳḳa meşġūl ol
Görem dirsen eger ʿālemde ʿizzetler saʿādetler

---

[123] S (der): 63b ; İ’de yok

[124] S: 65b ; İ’de yok

5 Rıżāu’llāha bezl eyle vücūduñ nāil-i lûṭf ol
Naẓīrā ḥażret-i Mevlā vire ṣabr u selāmetler

125

Berā-yı Terk ü Tecrīd

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Terk-i murādı her ki cihānda murād ider
Bezm-i viṣāl-i yāre irer ḳalbi şād ider

2 Bülbül hezār-ı nāle vü feryād u zār ile
Ḳayd-ı kafesde kendüyi ġam-gīn-nehār ider

3 Terk itdi lāne ḳaydı ile āb u dāneyi
Gör kim hümāyı devlet-ile ittiḥād ider

4 Her dem ṣafāya nāil olur lûṭf-ı Ḥaḳ ile
Rızḳın tevekkül eyle Ḫudā izdiyād ider

5 Taḥṣīl ider sürūrı ḥużūr ile dā’imā
ʿUrs-ı merāmı ʿāḳibet ol nām-zād ider

6 Teslīm olur ḳażāya rıżāda olup Naẓīr
Dā’im hevā-yı nefsi ile ictihād ider

126*

Ru’yet-i Yār

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Yārı gördükde göñül çeşm-i baṣīretle görür
Çeşm ü ebrūlarını dīde-i ʿibretle görür

2 Sırrın idrāḳ idemez her birinüñ zāhidler
ʿĀrifān-ı vaḳt ider ʿayn-ı ʿināyetle görür

3 Bakamaz rū-yı dilārāsına dā’im ammā
ʿAksin āyinede seyr ile nezāketle görür

---

[125] S: 65b ; İ: 63b
4 Rızḳın: Şevḳin İ
5 ḥużūr ; sürūr S
6 Dā’im: Her dem İ

[126] S (der): 65b ; İ: 63b
3 yārın ; dā’im S

[*] 5. beyit S’de yoktur.

4 Dūr olursa daḫī dergāh-ı dilārāsından
Levḥ-i ḳalbinde ḫayālini leṭāfetle görür

5 ʿĀşıḳ-ı ṣādıḳ olan bezm-i cihān içre Naẓīr
Dīde-i cān ile dildārı nezāketle görür

127

Ḫitāb-ı bā-Ṣabā Hū

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ey ṣabā vir ḫaberi yār-ı dilārā nicedür
Ol melek-ḫaṣlet olan dilber-i raʿnā nicedür

2 Ruḫları gül gibi merġūb u dilārā mı yine
ʿAceb ol ġonca-dehen ol gül-i zībā nicedür

3 Yād ider mi bizi ʿuşşāḳ arasında gāhi
Şād ider mi dil-i maḥzūnımuz āyā nicedür

4 Sāir iḫvānımızuñ meclisine varduk mı
Ol muḥabbetlü ṣadāḳatlü aḥibbā nicedür

5 Göstere her birini ḥażret-i Ḥaḳ mesrūran
Göre anlar daḫī bī-çāre Naẓīrā nicedür

128

Naẓīredür Hū

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Cemʿ idüp ʿuşşāḳını nāz ile dilber düşürür
ʿĪd-gāha şevket ile ʿazme server düşürür

2 Ruḫlarından būse-çīn oldukca anuñ her biri
Gūyiyā gül-zār-ı ḥüsni içre güller düşürür

3 Leblerinden bir ḫaber sordukca vaʿd-i vaṣl ile
Bāġıyān-ı ḥüsni gūyā mīve-i ter düşürür

4 Gāh zülf ü gāh kākül ʿarż idüp ʿāşıḳlara
Nāz ile destārını ol māh-ı peyker düşürür

5 Vaṣf-ı ḥüsniyle ṣafā-yāb oldıġın bilüp Naẓīr
Ḥüsn-i taʿbīr ile vaṣfa dürr ü gevher düşürür

[127] S(der): 65b ; İ'de yok
[128] S(der): 65b ; İ'de yok

129

Der-Vaḳt-i ʿAyş-i Yār

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ol şeh-i ḫūbāna şimdi ʿarż-ı ḥālüñ vaḳtidür
Ceyş-i ḫaṭṭı geldi zīrā ḳīl ü ḳālüñ vaḳtidür

2 Derkenārınuñ maḥalli menzilin buldı o meh
Ḥāżır u āmāde ol ey dil viṣālüñ vaḳtidür

3 Dergeh-i lûṭfına yüz sür her seḥer idüp duʿā
Kıl ḫulūṣ ile niyāzı her su'ālüñ vaḳtidür

4 Gerçi kim kes̱retde vaḥdet muʿteber idi velī
Geçdi ol demler cihānda iḥtilālüñ vaḳtidür

5 İḫtifāya çekdi ḥāl ehli Naẓīrā ḥāliyā
Terk-i ülfet ile tenhā ẕevḳ-i ḥālüñ vaḳtidür

130

Beyān-ı Ḥāl-i Derūn

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Açılmaz rū-yı dilsiz göñlimüz görmez temāşādur
Egerçi bülbül-i gūyā gibi ol naġme-pīrādur

2 ʿAceb bir nüktedān-ı ehl-i ʿirfāndur velī ammā
Güler yüz görmedükce aġzın açmaz bir dilārādur

3 Anı hep söyleden şīrīn-dehān-ı yārdur ancak
Şeker-rīz-i tebessüm ṭūṭī-āsā ḫūb-ı gūyādur

4 Nigāh-ı iltifāt-ı yāre maẓhar oldıġı demler
Ne ḫoş eyler tekellüm sözleri hep dürr-i yektādur

5 Naẓar almış meger üstād-ı kāmilden evāyilde
Maʿārif kānı olmışdur Naẓīrā şimdi yektādur

---

[129] S: 66a ; İ'de yok

[130] S: 66a ; İ'de yok

131

Berā-yı Beyān-ı Lûṭf-ı ʿAzīzān

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Temāşā-yı cemāl-i dil-rübāya ruḫṣatum vardur
Anuñ-çün ʿāşıḳān içre cihānda şöhretüm vardur

2 Nigāh-ı iltifāt-ı yāre maẓhar oldıġı demler
Sürūrum var göñülde ʿaşḳ-ile germiyetüm vardur

3 Ben ol şehbāz-ı evc-i rifʿatüm fülk-i ḥaḳīḳatde
Benüm seyr-i ʿurūcīye sülūk u himmetüm vardur

4 Ṣafā-yāb olmak-içün yār ile tenhāda ṣoḥbetle
Nice dem ḫāniḳāh-ı ʿāşıḳānda ḫalvetüm vardur

5 Müsemmā sırrına vāṣıl olup esmā ile ḥālā
Ḫudānuñ birligine şāhidüm var ḥuccetüm vardur

6 Naẓīrāyam naẓar aldum fenā bezminde kāmilden
Ki zīrā āsitān-ı Gülşenīye ḫiẕmetüm vardur

132

Beyān-ı Giriftārī-i Zülf-i Yār

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Kemend-i zülfinüñ bendine ey yār
Giriftārum giriftārum giriftār

2 Anuñ-çün bezm-i ʿālem içre her bār
Dil-fikārum dil-fikārum dil-fikār

3 Metāʿ-ı vaṣlı naḳd-i cān u dilde
Ḫırīdārum ḫırīdārum ḫırīdār

4 Vebāl ise muḥabbet saña cānā
Güneh-kārum güneh-kārum güneh-kār

5 Muḥaṣṣal vaṣl-ı dildāra Naẓīrā
Heves-kārum heves-kārum heves-kār

---

131 S: 66a ; İ: 64a

1 şöhretüm ; ragbetüm S

2 yāre: İ'de yok

3 rifʿatüm fülk-i: himmetüm zīrā İ// sülūka ragbetüm ; sülūk u himmetüm S

4 ʿāşıḳānda halvetüm: Gülşenīye hiẕmetüm İ

6 Ki zīrā: Nice dem İ / Gülşenīye hiẕmetüm: ʿāşıḳānda halvetüm İ

132 S (der): 66a ; İ'de yok

133

Ḫılf-ı Vaʿd Şikāyeti

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Viṣālin vaʿd idüp vaḳtinde nāz itmek ne meslekdür
O ʿāşıḳ-keş cefā-kāra niyāz itmek ne meslekdür

2 O ḥüsn-i ʿālem-āşūbı görenler çeşm-i ʿibretle
Perīden ya melekden imtiyāz itmek ne meslekdür

3 Ḫırām-ı nāzenīnüñ seyr iderken merḥabālarla
Viṣāle meyl ile āġūşı bāz itmek ne meslekdür

4 O şāhin-veş bakışlarla gören mürġ-ı dil-i ʿāşıḳ
O dem ṣaydını anuñ iḥtirāz itmek ne meslekdür

5 Naẓīrā derd-i hicrānın çeken ḥasret-keşān yārı
Alup āġūşı üzre cilve-sāz itmek ne meslekdür

134

Vāride-i Seḥerī

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Güller hezār-ı gülşen ü gül-zārı güldürür
ʿĀşıḳ-ı zārı lûṭf-ile dildārı güldürür

2 Ol ġonca-fem ki ide tebessüm-ile nigāh
Derd-i ġamıyla mürde-dil-i zārı güldürür

3 Vaḳt-i seḥerde gelse ṣabā bū-yı zülf-ile
Ġurbet-nişīn-i ḥasret-i dīdārı güldürür

4 Cevr ü cefā vü lûṭf u kerem birbiriyledür
Geh aġladur ʿāşıḳı gehi yārı güldürür

5 Zühhād-ı bed-nihād u riyā-pīşeler müdām
Ol ṣūret ile ṣūret-i dildārı güldürür

6 Ol ṭālibān u sürmeli göz ḥubb-ı māl ile
Ṭāʿatda ḥāli diyü pür o zārı güldürür

7 İbret gözüyle ẓıll-i ḫayāli gören Naẓīr
Esrārı sanma cümle-i ebrārı güldürür

---

[133] S (der): 66a ; İ'de yok

[134] S (der): 66a ; İ'de yok

135

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Sanmañ ṣafā-yı ʿayşı ki cām-ı Cemindedür
Bezmüñ ṣafāsı ʿişret iden ādemindedür

2 Muṭrib nevāyı neyle ḳıyās itme ol daḫī
Sūz-ı derūn-ı ʿāşıḳ-ı nāfiḫ demindedür

3 Āvārelikle virmişidi şöhreti velī
Şimdi ḳarārı mürġ-ı dilüñ bir çemendedür

4 Būs eylerüz ayaġını sāḳī-i meh-veşüñ
Ammā murād-ı dil daḫī ġonca-femindedür

5 Yokdur yirinde ol güzelüñ ḥāliyā Naẓīr
Göñlüm hevā-yı kākül-i ḫam-der-ḫamındadur

136

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 İltifāt u raġbetüm pes rū-yı ālü'l-āledür
Meyl-i ṭabʿuñ neyleyem ammā ki mekr ü āledür

2 Ḥayli demdür iştiyāḳ-ı rū-yı gül-rengüñ ile
Bülbül-āsā kār-ı dil gülşende āh u nāledür

3 Derkenār eyler idüm hicrānı tafṣīl üzre līk
İʿtibār-ı cümle erbāb-ı ḳalem icmāledür

4 Vaʿd idelden vaṣlını eyyām-ı ʿīde ey perī
İntiẓārı göñlimüñ ḥālen meh-i şevvāledür

5 ʿAbdī-i pākīze-güftāra olup peyrev Naẓīr
Himmeti mektūb ile dergāhına irsāledür

137

Filibeden Şeyḫ-zāde Mektubıyla Vārid Ġazele Naẓīredür

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥüsn-ile meşhūr olan ol māh-ı peyker bellüdür
Şemsden alur żiyā bedr-i münevver bellüdür

---

135 S: 66b ; İ'de yok

136 S: 66b ; İ'de yok

137 S: 66b ; İ'de yok

2 Ru’yet-i ḫāl-i siyāhı ʿāşıḳı mesrūr ider
Ol feraḥ-āver olan ḥubb-ı muʿanber bellüdür

3 Ḳadd ü ḳāmet gösterür kārı ḫırām-ı nāz ile
Ol ser-āmed serv-ḳad şūrīde-dilber bellüdür

4 Derd-mendānına naḳd-i cān u dil olmaz bahā
Ḥoḳḳa-i laʿlinde ol ḳıymetlü gevher bellüdür

5 Bir nigāh-ı ḫışm ile Rüstemleri pā-māl ider
Ġamze-i ser-tīz ile şöhretlü server bellüdür

6 Medḥe ḥācet yok Naẓīrā ḳadrini herkes bilür
Ḥüsn-i ʿālem-gīr ile ol nāz-perver bellüdür

138

Berā-yı Ḥużūr u Ḫalvet

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

1 Ḥużūr u Ḫalvet-i dil encümende mümkindür
Ki fikr-i ẕikr-i dilārā süḫanda mümkindür

2 Neşāṭı ḫāṭırı dirsen o yār ile tenhā
Kenār-ı cūy-ile ṣaḫn-ı çemende mümkindür

3 ʿAṭā-yı māl-ile oṭāʿ-ı diyār ile vuṣlat
Cihānda devlet-ile behre-mende mümkindür

4 Cihānda nām u nişān s̱enāsı yād olmak
Nigāh-ı lûṭf-ile her derd-mende mümkindür

5 Vuṣūl-i maḳṣad-ı aḳṣā murād olursa Naẓīr
Rıżā-yı yār ile her mest-mende mümkindür

139

Ḫūbāndan Biri ʿĀşıḳlarıyla Geşt ü Güzerini Beyāndur

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Gülşen içre ʿāşıḳın dilber berāber gezdirür
Bülbül-i şūrīdesin ol māh-ı peyker gezdirür

2 Ḳayd içün evṣāf-ı ḥüsn-i ʿālem-āşūbın aña
Dā’imā mecmūʿasın yanında dilber gezdirür

---

[138] S (der): 66b ; İ: 64a
5 aḳṣā: aʿlā İ
[139] S (der): 66b ; İ’de yok

3 Derd-i ʿaşḳ-ı yār ile şeyyāḥ olup geşt eyleyen
Göñlini eglendirür bī-çāre yer yer gezdirür

4 Rind olan cerr-i zekāt-ı ḥüsn-i dildār itmege
Bendesin keçkûl ider mis̱l-i Kalender gezdirür

5 Eşheb-i h̲āmeyle ḥālā ögdilin aldı Naẓīr
Fārisü'l-h̲ayl oldı olsa esb-i hez-ver gezdirür

140*

Berā-yı Ḥubb-ı Derūn

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Muḥabbet ʿāşıḳāna şübhesiz lûṭf-ı H̲udādandur
Vesīle ancak ʿālemde ḥabīb-i Kibriyādandur

2 Giceler h̲ˇāb u rāḥatdan degil bī-dār olandan sor
Seḥerler dergeh-i Ḥaḳḳa niyāz u ilticādandur

3 Bu fānī ʿālemüñ ḥubbı ile zīrā beḳā olmaz
Rıżāu'llāha vāṣıl ʿāşıḳān ehl-i beḳādandur

4 Bilenler māl u mülk ü cān u başı cümle terk eyler
Muḥabbet anlara zīrā bilürler kim hebādandur

5 Naẓīrā varlıġından geç beḳā-bi'llāha vāṣıl ol
Ṣafā-yı sermedī ancak o ẕevḳ ile ṣafādandur

141

Berā-yı H̲āṭıra

Fā ʿi lā tün Me fā ʿi lün Fā ʿi lā tün Me fā ʿi lün

1 H̲āṭır-ı zāra her zamān dilber-i dil-sitān gelür
Bāis̱-i şevḳ olmaġ-içün bir meh-i mihribān gelür

2 Pīr-i muġāna var seḥer yüz süre gör ayaġına
Ġamla giden o dergehe h̲ürrem ü şādumān gelür

3 H̲āki ḳıyās itme göñül mülküni pür-ṣafādur ol
Fikr-i h̲ayāl-i yār aña her dem ü her zamān gelür

---

[140] S: 67a ; İ: 64a

1 ancak: aña İ

4 başı cümle terk: başını feda İ

[*] Şiir mükerrerdir. Diğeri S: 83b-84a'dedir. Fakat bazı farklılar nedeniyle kaldırılmamıştır.

[141] S: 67a ; İ'de yok

4 Vaʿd-i viṣāl eyledigin yazmışıdı levḥ-i dile
Sanma derūn-ı ʿāşıḳa şübhe ile gümān gelür

5 Gülşeniyān içre Naẓīr bülbülidür Maʿnevīnüñ
Şimdi ṣarīr-i ḫāmesi mürde-dile çü cān gelür

142

Beyān-ı Ebnā-yı Zamān

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Bu varlık hep Ḫudānuñ varlıġıdur
Cihānuñ zaḥmeti dildārlıġıdur

2 Temelluḳlarla vażʿ-ı nā-münāsib
İden bī-çārenüñ nāçārlıġıdur

3 Aḥibbā ṣūretini göstere dil
O ebnā-yı zamān aġyārlıġıdur

4 Gelüp dost ṣūretinde eglenürler
Anı eglendiren bī-kārlıġıdur

5 Ḫulūṣ ola Naẓīrā dilde varuñ
O zīrā kim erenler varlıġıdur

143

Beyān-ı Rūşenāyī-i Dil ü Pend-i Berā-yı Lûṭf-ı ʿĀşıḳān

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Şevḳ-i ruḫuñla dīde-i dil rūşenālanur
Göñlüm hevā-yı vaṣluñ ile āşinālanur

2 Dil-dādegānı vaṣlına dil-teşnedür velī
Aġyārı gör ki dilberi dā'im ṣafālanur

3 Olmış esīr-i zülf-i dīger ol daḫī meger
Ol pādişāh-ı ḥüsn ü melāḥat gedālanur

4 Şemʿüñ şuʿāʿı vaḳt-i nihāyetde dā'imā
Kārı tamām olınca ziyāde żiyālanur

5 Ḫaṭ-āver olmadan idegör bezl-i vuṣlatı
Cānā senüñ de sīb-i ʿiẕāruñ ḫaṭālanur

[142] S: 67a ; İ'de yok
[143] S: 67a-67b ; İ'de yok

144

Beyān-ı Mü'min

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Göñül āyine-i ʿālem-nümādur
Görinür anda cümle pür-ṣafādur

2 Velī mir'āt-ı mü'min mü'min oldı
Biri ol mü'minüñ ism-i Ḫudādur

3 Biri daḫī ṣıfāt-ı nev-fetāndur
Dilidür kim o vaṣf-ı Kibriyādur

4 Göñülden bed ay oldı çünki evvel
Göñül esrār-ı Ḥaḳdan sır-nümādur

5 Göñül gözine gül-i vaḥdet ammā
Ġubār-ı ḫāk-pāy-ı Muṣṭafādur

6 Odur şāheste-i iklīm-i raḥmet
Kul olan dergehine pādişādur

7 Göñüldür gösterür rāh-ı hüdāyı
Anuñ ḥāli rıżā-yı Kibriyādur

8 Göñül aṣḥābı ile ülfet eyle
Naẓīrā cümle anlar evliyādur

9 Yüzüñ sür āsitān-ı Gülşenīye
Ki ol rāh-ı hüdāya pīşvādur

10 ʿAzīzüm ḥażret-i Laʿlī Efendi
Sezā-yı vaṣf-ı cümle atḳıyādur

145

Meyl-i Dil

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Meylüm hevā-yı ʿaşḳ-ile bir meh-cemāledür
Fikrüm ṣafā-yı ḳalb-ile ẕevḳ-i viṣāledür

2 ʿĀşıḳlarına lûṭf u kerem vaʿdi var velī
Ammā ki meyli neyleyeyüm mekr ü āledur

[144] S (der): 67a ; İ'de yok
[145] S (der): 67a ; İ'de yok

3 Māżīye ḥüsn-i fikrümi müstaḳbel olmayup
ʿAşḳ ehli iʿtibārı hemān vaḳt-i ḥāledür

4 Bezm-i cihānda muṭṭaṣıl olmaz merām u cāh
Bil iʿtibār-ı ehl-i ḳażā infiṣāledür

5 Erbāb-ı cāh kendüyi bilmez ʿaceb budur
Teşbīh-i ḥāli ṣūret-i ẓıll-i ḫayāledür

6 Yokdur ümīd-i ġayrı Naẓīrin mukedder ki ol
Minnet Ḫudā-yı lem yezel ü lā yezāledür

146

Vaṣf-ı Cānān

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 O şūḫın gerçi güftārı da reftārı da dil-keşdür
Egilmez ʿāşıḳa ammā o serv-ḳadd ser-keşdür

2 Şebi eyyām-ı beyż-āsā iderse n'ola ruḫsārı
O māhuñ sinni taḥmīnümde on dörtdür ya on beşdür

3 Dil-i ʿuşşāḳını amac ider tīr-i nigāhına
Ol ebrūlarla ol āhū-çeşm ġāyet kemān-keşdür

4 Dü-şeş aʿlādur ammā baḫt-ı zār nerd-i ṭāliʿde
Benüm maṭlūbum ancak ʿālem içre penç-ile şeşdür

5 Ṭarāvetle görüp ruḫsārını ḥayretde kalmışken
Naẓīrāya bu gūne tāze şiʿri söyleden berşdür

147

Beyān-ı Taḳdīr ü Tedbīr

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bir müdebbir var cihānuñ kārını tedbīr ider
Herkesüñ şānına lāyıḳ ḥāli ol taḳdīr ider

2 Āyet-i leyl ü nehāra eyle imʿān-ı naẓar
Āfitāb-ı ʿālem-ārā her seḥer tefsīr ider

3 Gün gibi rūşen-dil ol ḥamd ü s̱enālar eyle
Pek ṣaḳuñ ġaym-ı hevā zīrā seni tekdīr ider

---

146 S: 67b ; İ'de yok

147 S: 67b ; İ: 64b

1 Herkesin: Cümlenüñ İ

3 seni: dili İ

4 İbn-i vaḳt ol ḥāle eyle iʿtibārı dā'imā
Fikr-i māżī ile müstaḳbel velī taġyīr ider

5 H̱ālıḳ-ı yektāyı ẕikr ü fikre meşġūl ol Naẓīr
Ẕikr-i Ḥaḳ āyine-i ḳalbüñ senüñ tenvīr ider

148

Naẓīre li-Sūzī Muṣṭafā Efendi

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

1 Sirişk-i dīde-i ʿāşıḳ türāb olur mı olur
Ya baġrı hecr ile cānā kebāb olur mı olur

2 Yazılsa bir yire ḥasret ile geçen demler
Bu dāsitānımuz ey dil kitāb olur mı olur

3 H̱ayāl-i yār ile eyle derūnuñı maʿmūr
Cihānuñ āḫiri āḫir ḫarāb olur mı olur

4 Yeter hevā vü hevesle geçürdüñ evḳātuñ
Bu güne ṭūl-i emelle ʿaẕāb olur mı olur

5 Bu gün suāle Naẓīrā cevābı ḥāżır kıl
Yarınki günde suāl ü cevāb olur mı olur

149*

Ḥāl-i Cevr-i H̱ūbān

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 ʿĀşıḳlarına cevr-i dilārā ṣafā olur
Zīrā ʿaṭā-yı lûṭfına yārın sezā olur

2 Nāil olur o deñlü sürūr u vefāya kim
Ḳalbi ḫayāl-i yār ile gülşen-serā olur

3 ʿĀlem görür ki kendüye dā'im naẓardadur
Bir vaḳt olur ki kendü özine hebā olur

4 Nefs ü vücūdı fikri gider gelmez ʿaynına
Yārın vücūdı nūrı ile pür-ṣafā olur

5 Şimdi ġubār-ı dergeh-i Laʿlī olan Naẓīr
Bir gün olur ki dīdelere tūtiyā olur

---

[148] S: 67b-68a ; İ'de yok

[149] S (der): 67b ; İ'de yok

[*] Şiir mükerrer başlığını taşımaktadır. Fakat diğer şiir bulunamamıştır.

150

Der-Beyān-ı Ḥāl-i Erbāb-ı Himmet

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Himmet aṣḥābı göñül ṣaydına ruḫṣat gözedür
Lafẓa eyler naẓarı maʿnīye ṣıḥḥat gözedür

2 Fikrine gelmez anuñ māżī ile müstaḳbel
Dūr-bīnān-ı cihān ḥāl ü ḥaḳīḳat gözedür

3 Ayaġın būsa sebeb pīr-i muġānın her dem
Neş'e-yāb olmaġa hengām-ı meserret gözedür

4 Dil-i bī-çāre rıżā ṭalibidür ʿālemde
Ġayriler rütbe-i ʿālā ile rifʿat gözedür

5 Nālelerle ser-i kūyında Naẓīrā ḥālā
Nāil-i vuṣlat-ı yār olmaġa furṣat gözedür

151

Berā-yı İlticā-yı Lûṭf-ı İlāhī

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ben ol bī-çāreyem kim çāre-sāzum lûṭf-ı Mevlādur
Melāz ü melce'üm ancak cenāb-ı Ḥaḳ Teʿālādur

2 Velī be-rütbe is̱bāt eylemiş şānumda bula kim
Göz irmez pādişehler rütbesinden biñ kat aʿlādur

3 Sözüm lāf u güzāf ʿadd itmesün gūş eyleyen iḫvān
Ki kulluk rütbesidür pādişehlik andan ednādur

4 İşin altūn ider ol kim ḫulūṣ ile niyāz eyler
Seḥerler cebhe-sā-yı dergeh-i Bārī Teʿālādur

5 Naẓīrā mürġ-ı rūḥın āşiyān-ı ḳudse kondurdı
Anuñ-çün dā'imā böyle es̱erler ile gūyādur

---

[150] S (der): 67b ; İ: 64b

3 her dem: dā'im İ

4 rifʿat: ʿizzet İ

5 furṣat: nevbet İ

[151] S: 68a ; İ: 64b

2 pādişehler: pādişehüñ

3 ihvān ; zīrā S

4 ḫulūṣ ile niyāz eyler: ḫulūṣ-ı bal-ile dā'im İ

152

Ḥāl-i ʿĀşıḳ-ı bī-Ḳarār

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1 Kūy-ı nigāra ʿāşıḳ olanlar gelür gider
Kaʿbe mis̱āli aña erenler gelür gider

2 Gitmez ḫayāli geldigi dem ḫāṭıra velī
Ṣūrī viṣāl-i yār ile ġamlar gelür gider

3 Cūş u ḫurūş-ı ṣayd-ı ṣadef-zādesi ile
Deryā kenāra ol düri arar gelür gider

4 Derd-i ḫumāra çāre ararlar anuñ içün
Pīr-i muġāna bāde-perestler gelür gider

5 Ders-i ḥaḳīḳat almaġa çün ṭıfl mektebi
Bu tekye-gāh-ı ʿaşḳa gelenler gelür gider

6 Ṭabʿ-ı Naẓīr-i nādire-gūya pesend ola
Mażmūn-ı tāze nükte edālar gelür gider

153

Der-Vaḳt-i Rebīʿ

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

1 Gülşende açan ġoncaları bād-ı ṣabādur
Naḳḳāş-ı bahārı ne güzel çihre-küşādur

2 Eṭfāl-i çemen giydigi bi'l-cümle yeşiller
Sulṭān-ı gülüñ giydigi hep surḫ ḳabādur

3 Ṣarf-ı naẓar it ʿāleme imʿān ile ḥālā
Bu dem bu zamān ʿāleme hengām-ı ṣafādur

4 Zeyn itdi cihānı yine ezhārı rebīʿin
Bu lûṭf-ı Ḫudā cümleye maḫṣūṣ ʿaṭādur

5 Fikr eyle netīce nice olur ṣaḥn-ı çemende
Āḫir gelecek bād-ı ḥazān ile şitādur

6 Taḥṣīl-i meʿād eyleyegör sen de Naẓīrā
Bu dem ki ġanīmet demidür lûṭf-ı Ḫudādur

---

[152] S: 68a ; İ'de yok

[153] S: 68a-68b ; İ'de yok

154

Berā-yı Yād-ı Vaṣf-ı Leb-i Ḫūbān

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Ol dem ki vaṣf-ı ẕikr-i leb-i yār yād olur
ʿĀşıḳların hemīşe ṣafāsı ziyād olur

2 Almaz kumaş-ı ẓāhiri dellālı dūşına
Bāzār-ı ʿaşḳ içre ser ü cān mezād olur

3 Bezm-i viṣāle maḥrem olur tārik-i merām
Anda murāda ṭālib olan nā-murād olur

4 Ḥubb-ı sivāyı terk iden ʿāşıḳlar hemīn
Baḫş-ı ṣafā-yı ḫāṭır ile ʿadl ü dād olur

5 Fikr-i ḥuṣūl-i maḳṣadı terk idegör Naẓīr
Bir gün olur ki bāb-ı merāmuñ küşād olur

155

Naẓīre li-Ḥamdī Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bedr olan māh-ı münevverle o meh-rū bir midur
Ġurre-i ġarrā ile ya ḳavṣ-ı ebrū bir midür

2 Güller içün bülbülān bī-hūde feryād itmesün
Verd-i ḫandānıyla gül-zāruñ o gül-rū bir midür

3 İltifāt u lûṭf-ile eyler naẓar ʿāşıḳına
Ol siyeh çeşmiyle yāruñ çeşm-i āhū bir midür

4 ʿİşve vü nāzıyladur dā'im kelāmı ʿāşıḳa
Güft ü gū-yı ġayr ile ol ḫūb u ḫoş-gū bir midür

5 Ṭabʿ-ı Ḥamdī nice teşbīh olınur ġayra Naẓīr
Bülbül-i bāġ-ı ḥaḳīḳatle bir kebūter midür

156

Naẓīre li-Nuṣḥī Efendi Müftī-i Filibe

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

---

[154] S(der): 68a ; İ'de yok

[155] S(der): 68a ; İ'de yok

[156] S: 68b ; İ'de yok

1 Gāhice ʿarż-ı cemāl eyler o meh-rū gösterür
Murādı mihr ü vefāyı ol melek-cū gösterür

2 Kākülin seyr itdirür gāhi ḥarf-çīnin açar
Ṭarf-ı destārında gāhi zülf-i ḫoş-bū gösterür

3 Geh tebessümle nigāh u geh cebīnin çīn idüp
Geh yeni tīr ü kemān resmini ebrū gösterür

4 Ḫande itdükce o gül-rū dişlerin ıẓhār ile
Gevherin ḳadrin bilen ʿuşşāḳa lü'lü' gösterür

5 Nuṣḫī-i pākīze-gūya peyrev olmışdur Naẓīr
Naẓmını anuñ içün şīrīn ü dil-cū gösterür

157

Naẓīre li-ʿAlį-zāde Efendi

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Ṣāḥib-kerem ki sofra-i nān u niʿam çeker
Bezm-i ṣafāya anı her ehl-i himem çeker

2 Cevr u cefā-yı dehre seyr vire arkasın
Ol ġamzeler ki ʿāşıḳa tīġ u verem çeker

3 İmhāl iderse eylemez ihmāl bilici ol
Bir gün olur ki dest-i felekden sitem çeker

4 Gūş eyleyince ʿāşıḳ-ı zār eylemez ḳarār
Muṭrib nevā-yı nāle ider neyde dem çeker

5 Oldı naẓīre bezm-i belāġat-ḳalem Naẓīr
Zīrā ki gördi ʿAbdī Efendi ʿalem çeker

158

Muṣannaʿ bi'l-Aʿdād

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Biri birinden ayrılmaz ʿadedde daḫī vāḥiddür
ʿAmel ʿilm ile saʿy ile ḥuṣūli saña ʿāiddür

2 Berāber olsa derd-i ḥubb çü maʿnālarda hep birdür
Emel māl u heves sehvle ne nāḳışdur ne zāiddür

---

[157] S: 68b ; İ'de yok
[158] S: 68b-69a ; İ'de yok

3 Dem-ā-dem müttehıddür hecr-i ʿāşıḳ derd-i zār ile
Sitem-i mest-i mey ʿaşḳına yarın çünki vāriddür

4 Kelām ile kemāl ıẓhārı fānī bezm-i ʿālemde
Sebebdür ḫayr ile yāda ḳalem-i maʿnīye şāhiddür

5 Bu penç beyt-ile Nābīye naẓīre eyledüñ ammā
Naẓīrā dil dilārādur daḫī bālāya ṣāʿiddür

159

Iẓhār-ı Ḥāl-i Zār-ı Derūn

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Keşf-i esrār ile āh u zār idenler yañılur
ʿĀleme efşāñ-ı rāzı kār idenler yañılur

2 Cephe-sāy-ı āsitān-ı yāre me'lūf olmayup
İlticā-yı dergeh-i aġyār idenler yañılur

3 Maẓhar-ı iḥsān olup her dem nevāzişler görüp
Lûṭf-ı yārı bilmeyüp inkār idenler yañılur

4 Rūz-ı rūze kim ʿubūdiyetle der-kār olmayup
Fikr-i ʿīde cümle-i ıṣrār idenler yañılur

5 Mā-sivā fikri gerekmez ʿāşıḳa zīrā Naẓīr
Ḥubb-ı dünyā ile ẕikr-i yār idenler yañılur

160

ʿAşḳ-ı Mennānī

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿi lü Fā ʿi lün

1 ʿĀşıḳ hemīşe ʿaşḳı ile kesb-i nām ider
Bezm-i viṣāle maḥrem olur ẕevḳ-i nām ider

2 Ol kim ṣafāsı bezm-i ṣafāsına cām ider
Cem-veş cihānda ẕātını dil-şān u kām ider

3 Ey dil neşāṭa maẓhar olam dir iseñ eger
Seyr it o serv-i nāzı çemende ḫırām ider

4 Ol şāhbāz-ı evc-i ḥüsn ṣayd-ı dil içün
Ḫāl-i siyāhı dāne ider zülfi dām ider

---

[159] S(der): 68b ; İ'de yok
[160] S(der): 68b ; İ'de yok

5 Bilürdi virse gerçi niye nāz ider velī
ʿUşşāḳ-ı zār ʿāḳibet ol şūḫı rām ider

6 Bezm-i ṣafāda sāġarı ser-şār olur anuñ
Sāḳīye her ki şevḳ ile ibrām-ı nām ider

7 Ṭālib Nażīr maṭlabını Ḥaḳdan istese
Lûṭf-ı Ḫudā-yı lem yezel anı be-kām ider

161

Ru'yet-i Dildār

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ne zamān ruḫları güller gibi ḫandān görilür
Bülbül-i dilde o dem naġme firāvān görilür

2 Cām elinde ne vaḳt sāḳī-i devrān görilür
Duḫter-i rezle ṣafā ol dem ü ol an görilür

3 Ġam-ı devrānı göñülden çıkarır şübhe mi var
Laʿl-i nābıyla nidem sāġar-ı raḫşān görilür

4 Ol ḳadar itdi sitemlerle nevāziş dildār
Her edāsında göñül derdine dermān görilür

5 Hele bu vażʿ-ı dilārāya Nażīrā söz yok
Neyl-i vaṣlıyla saña ġāyet-i iḥsān görilür

162

Beyān-ı Hicrān

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Çekdiġüm derd ü ġam-ı hecri bir Allāh bilür
Giceler eylediġüm fikri bir Allāh bilür

2 Beni bir sāḥire dūş eyledi devrān nideyüm
Baña ol eylediġi siḥri bir Allāh bilür

3 Yok aña ruḳyelerin źerre ḳadar te'ŝīri
Refʿine eylediġüm źikri bir Allāh bilür

4 Merḥametle baña bir kerre nigāh eylemedi
Nāz ile eylediġi cevri bir Allāh bilür

[161] S: 69a ; İ'de yok

[162] S: 69a ; İ'de yok

5 Şübhe yokdur ki Naẓīrā bilemez Eflāṭūn
Her meẓāhirde ʿayān sırrı bir Allāh bilür

163

Bī-Nuḳaṭ

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Her ki esrār-ı dile maḥrem olur
ʿĀlim ʿāmil olur mükerrem olur

2 Ol ki dergāh-ı dilārāda ola
Heves-i vaṣl-ile ol ḫürrem olur

3 Dūr-ı dergāh ola ol dil ki müdām
Derd-i sevdā aña her dem hem olur

4 Vāṣıl olursa eger dildāra
Her sürūr-ı dile ol hem-dem olur

5 Dilde āh-ı seḥer olursa Naẓīr
Heme esrāra göñül maḥrem olur

164

Naẓīre li-Sādıḳ Efendi

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

1 Ṭarīḳ-i ʿaşḳ-ı mecāza dili hevā yüridür
Ḥaḳīḳata anı tevfīḳ ile hüdā yüridür

2 Hevā-yı ḥubb-ı sivāda ʿaceb ki cān-bāzı
Bu resīmān-ı ḳażāda yine ḳażā yüridür

3 Vuṣûl-i menzile ammā elinde mīzānı
Olursa ḥabl-i metīni o bī-merā yüridür

4 Su üzre sālik-i rāh-ı hevāyı himmet ile
Tamām olınca sülûkı her evliyā yüridür

5 Vesīle lûṭf-ı Ḫudādur velī ki tefāṣūda
Ṭarīḳ-i Kaʿbede Ḥuccācı der-şumā yüridür

6 Görünce tāze zemīn üzre naẓm-ı pākīze
Semend-i ṭabʿ-ı Naẓīrā-yı ḫoş-edā yüridür

---

[163] S: 69a-69b ; İ'de yok

[164] S (der): 69a ; İ'de yok

165

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Senüñ mevc-i nigāhuñ cevher-i tīġ-i teġāfüldür
O kāküller ise gūyā ki zincīr-i teselsüldür

2 Bize vuṣlatlar īmā itmede ol çeşm-i pür-gūyuñ
Dem-i vuṣlatda ammā kāruñ ʿuşşāḳa taʿallüldür

3 Vefāsız her dem istiġnā ile cevr ü cefā itmek
Saña ey pādişāh-ı mülk-i ḥüsnüm pek tezellüldür

4 Nigāh-ı merḥametden ḥiṣṣe-yāb olmak ümīdiyle
Hemān kārı dilin Dīvān-ı Ḥāfıẓdan tefe'üldür

5 Senüñ vaṣf-ı cemīlüñle Naẓīrin fikri ʿālemde
Küşād oldukca her dem ṭabʿ-ı derūnı taġazzüldür

166

Bī-Nuḳaṭ

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Devā derde müdām laʿl-i dildār
Olurlar ehl-i derd aña heves-kār

2 Olursa dūr-ı dergāh-ı dilārā
Resmidür āh olur ol dem hevā-dār

3 Der-i dildāra vara ola sāil
Seḥerlerde olur ḥāṣıl heme kār

4 Ola rū-māl-i dergāh-ı dilārā
Dem olur aña olur raḥm-i dildār

5 Gerekdür dā'imā dilde Naẓīrā
Duʿālar kim merāmuñ ola hem-vār

167

Ḥāl-i ʿUşşāḳ Naẓīre li-ʿAlī-zāde Ṣubḥī Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿĀşıḳ ol māha ziyān oldıġını kim ister
Ebr-i zülfinde nihān oldıġını kim ister

---

[165] S (der): 69a ; İ'de yok

[166] S: 69b ; İ'de yok

[167] S: 69b ; İ'de yok

2 Derd-i ḥasret ile bī-çāre olup ġurbetde
Gözi yaşını revān oldıġını kim ister

3 Nāil-i vuṣlat-ı dildār olayum dir herkes
Ḥāli firḳatle yaman oldıġını kim ister

4 Cümlenüñ göñli murād üzre ṣafālar ister
Yoḫsa bī-tāb u tüvān oldıġını kim ister

5 Ṣāir-i pāk-süḫan gerçi Naẓīrā ammā
Ṣubḥī-veş ṣāḥib-i şān oldıġını kim ister

168

Der-Müsāfiret-i Behcet Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Giceler eyledigüm fikri bir Allāh bilür
Refʿine eyledigüm ẕikri bir Allāh bilür

2 Beni bir sāḥire dūş eyledi devrān neydeyim
Baña ol eylediġi siḥri bir Allāh bilür

3 Ṣūretā vaṣlını īmā iderek ṣanʿat ile
Dile ol eylediġi mekri bir Allāh blür

4 Ġayr-ı efkārumı bi'l-cümle perīşān itdi
Aña ben eyledigüm şükri bir Allāh bilür

5 Bir bilür yok heme esrārı Naẓīrā ammā
Her merāyāda olan sırrı bir Allāh bilür

169

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Açıl ey ġonca bize rū-yı leṭāfet göster
Gülşenüñ güllerine bārī ṭarāvet göster

2 Gelüp açılmaġı anlar daḫī ögrensünler
Kıl tebessümle naẓar nāz u nezāket göster

3 Yeter īmā ile ḫançer görilür lûṭf eyle
Biraz ey şūḫ-ı cefā-pīşe mürüvvet göster

4 Ḥüsn-i dil-cūyuña ḥayrān olan ʿāşıḳlarına
İltifāt dilemek ile semāḥat göster

[168] S: 69a ; İ'de yok
[169] S (der): 69b ; İ'de yok

5 Naġme-i hey hey ile beste-i şehnāz okuyup
Muṭrib-i bezme uṣūl ile beşāşet göster

6 Kıl Naẓīrā-yı duʿā-gūyuñı cānā mesrūr
Gel açıl şevḳ-ile gāhi aña rāḥat göster

170

Maḳlūbu'l-Vaṣaṭ

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 ʿUşşāḳ-ı zāra ḥiṣṣe cihānda keder deger
Olmaz kederle bezm-i ṣafāda şer-be-şer

2 Mümkin degil viṣāle heves itme dā'imā
Her dem miyān-ı yārı ko çarpuk meger kemer

3 ʿĀşıḳlarını gördigi dem ṭurmaz ol perī
Cevr ü cefā tüfengini ol dem çakar kaçar

4 Ẕevḳ-i viṣāle çāre arar ʿāşıḳān velī
Ṭutmış ʿinān-ı yārı raḳībi çeker geçer

5 Ḳaṭʿ-ı menāzil eyleyerek ʿāḳibet Naẓīr
Ser-menzil-i viṣāli ider çün ḳamer maḳar

171

Beyān-ı Ḥāl

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

1 Ḫayāl-i ruḫlaruñ ile göñül gülistāndur
Hevā-yı zülf-ile dil reşk-i sünbülistāndur

2 Nühüfte ḳūşe-i dilde ġam-ı viṣālüñ ise
Şukūfte bāġ-ı derūnumda dāġ-ı hicrāndur

3 Metāʿ-ı ʿaḳlumı ġāret ider nigāhı ile
Meger ki kūşe-i çeşmi maḳām-ı zerdāndur

4 N'ola temeddüḥi dā'im ider ise rindān
Ṣafā-yı vaṣf-ı lebi naḳl-i bāde-nūşāndur

5 Naẓīre eylemek eşʿārına Naẓīrānuñ
Ṣafā-yı ḫāṭır ile cilve-i süḫendāndur

---

[170] S: 70a ; İ'de yok

[171] S: 70a ; İ'de yok

172[172]

Vaṣf-ı ʿAbdü'l-Bāḳī Aġa Der-Medīne-i Eyüp

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Naḳd-i ʿömr-i ʿāşıḳān ol serv-ḳadd maḥbūbdur
Çeşm ü ebr ü ḫāl-i Hindū rū-yı gül-rū ḫūbdur

2 Lebleri cām-ı feraḥ-baḫşı ferāmūş itdirür
Ol tebessümle tekellüm ʿāleme maṭlūbdur

3 Sünbüli zülf-i perīşān-ḥāl ider ol ruḫları
Her gören gül gülşen içre şübhesiz maḥcūbdur

4 Lāleler reşk-i ʿiẕārı ile pür-dāġ-ı derūn
Boynını egmiş benefşe ḥayrete mensūbdur

5 Dā'imā nergis neẓāret üzre kıpmaz gözlerin
Cümle ezhāra Naẓīr ol ġonca-fem merġūbdur

173[173]

Vaṣf-ı Ḳavl-i ʿĀrifān

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 ʿĀḳil sözi geh fāide gāhice żarardur
ʿĀriflerin ammā sözi hep dürr ü güherdür

2 İdrāk ide mi ʿaḳl-ı mücerred ile insān
İlhām ile ya sözleri rü'yāda ḫaberdür

3 *ʿUsr* ile *yüsr* birbirini itmede taʿḳīb
Gün gibi beyān iden anı şām u seḥerdür

4 Lûṭf itdi kerem ṣāḥibidür gerçi dilārā
Lāzım bize ammā yine ḫavf ile recādur

5 Teshīl olınur ḫayr-duʿā ile Naẓīrā
Taḳdīr olınan her ne ise ḫayr ile şerdür

---

[172] S: 70a ; İ'de yok

[173] S: 70a-70b ; İ: 65a
1 fāide gāhīce: fāidedür gāhī İ
2 ile ya: iledür İ
4 recādur ; ḥaẕerdür S

174

Naẓīre li-Ḥamdī Efendi

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Reng-i gül-i zībā ruḫ-ı dildār-ile birdür
Ruḫsār-ı dilārā hele gül-zār ile birdür

2 Gülşende küşāde olan ol sünbül-i būyā
Sanmañ ki anı zülf-i siyeh-kār ile birdür

3 Dür dişleri olsa n'ola lü'lüye müşābih
Laʿl-i lebi gül-ġonca vü gül-nār-ile birdür

4 Dil mülkini ġāretde o müjgān ile ebrū
Ṣaf-beste olan leşker-i cerrār-ile birdür

5 Bu ṭabʿ-ı Naẓīrā-yı zamān nuṭḳ-ile cānā
Vaṣfuñ ile ṭūṭī-i şeker-hˇār-ile birdür

175

Naẓīre li-Ṣādıḳ Efendi

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

1 Firāşa gerçi sirāce ʿayān yanar yakılur
O şemʿ-i ḥüsne velī dil nihān yanar yakılur

2 Viṣāle çāre bulunmaz derūnı ʿuşşāḳuñ
Firāḳı nārına nāzın hemān yanar yakılur

176

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Gül-sitāna bülbülān nālān gelür nālān gider
Güller ise gülşene ḫandān gelür ḫandān gider

2 Ehl-i ʿaşḳuñ ḥāli miḥnetle meşaḳḳat dā'imā
ʿĀşıḳān bu ʿāleme ʿuryān gelür ʿuryān gider

3 ʿĀlem-i kevn ü fesāduñ ḥāli dā'im böyledür
Her gelen bu ʿāleme mihmān gelür mihmān gider

4 Bu vücūd iklīmine dā'im ḫavāṭır gelmede
Şehre ʿādet dā'imā kervān gelür kervān gider

---

[174] S(der): 70a ; İ'de yok
[175] S(der): 70a ; İ'de yok
[176] S(der): 70a ; İ'de yok

5 Raḥm-ı māderde daḫī kanlar içer anuñ içün
Mehd-gūne ṭıfl-i dil giryān gelür giryān gider

6 ʿĀlemüñ cümle fenāsın bildirür her ḥālini
Salṭanat taḫtına gör sulṭān gelür sulṭān gider

7 Ḳīl ü kāl-i nefs ise envāʿ-ı ḥīleyle müdām
Ḫāṭırına ādemüñ her ān gelür her ān gider

8 Ḳalb-i aṣḥāb-ı sülūka fikr-i Ḥaḳ ile Naẓīr
Ṣūret-i vāḥid ile cānān gelür cānān gider

177

Ḥāl-i Ḫūbān

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ṣayd içün ʿuşşāḳını zülfi kemendin gösterür
Mürġ-ı dil pervāz ider ol demde kendin gösterür

2 Gāhi seyrāna çıkar bī-hūş ider ʿāşıḳları
Salınur nāz ile ḳadd-i ser-bülendin gösterür

3 Sīne-i billūrını nāz ile göstermek içün
Çeşm ü ebrū-yı dilārāsına bendin gösterür

4 Gāhi dizgin ḥükmini icrāya meyl ile o şūḫ
Eşheb-i nāza süvār olur semendin gösterür

5 Seyr idüp gāhi ser-i kūyında ʿuşşāḳın o şūḫ
Lûṭfı var olsun Naẓīrā derd-mendīn gösterür

178

Ḫiṭāb bā-Sāḳī

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Sāḳiyā meclise gel sāġar ile bāde getür
Bezmimüz içre yine cām-ı Cemi yāda getür

2 Zīnet-i ḥüsn-i dilārāsına yokdur ḥācet
Bize rez duḫterini sādece āmāde getür

3 Gel getür laʿl-i lebüñ naḳl idelüm meclisde
Feraḥı sürʿat ile bu dil-i nā-şāde getür

4 Neş'e-yābı olalum biz de bu bezmüñ cānā
Vaṣf-ı laʿlüñle dili nāle vü feryāda getür

---

177 S: 70b ; İ'de yok

178 S: 70b ; İ'de yok

5 Varalum yār ile gül-zāra ṣafālar idelüm
Muṭribā sāzuñı düz ol feraḥ-ābāda getür

179

Şedd-i Dil-rübā Dildār

Me fā ʿī̄ lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī̄ lün Fe ʿi lün

1 Girişme ile nigāh-ı teġāfülāne nedür
Ya dünki vaʿde vefāya bu gün bahāne nedür

2 Vefāsı var mı bu ḥüsnüñ bilür misüñ ammā
Dem-i bahārına virür ḥazān zamāne nedür

3 Netī̄ce ḥālüñi fikr it yeter bu ʿişve bu nāz
Bize bu gūne edā-yı tecāhülāne nedür

4 Temellüḳine kapılduñ bezmde aġyāruñ
O ḥī̄le-kāra bu vażʿ-ı taraḥḥümāne nedür

5 Yeter tekellüfe düşme tefekkür eyle Naẓī̄r
Bu gūne şiʿre edā-yı tekellüfāne nedür

180

Ez-lisān-ı Hevāyī̄

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī̄ lü Fā ʿi lün

1 Gül-rī̄z olınca nāz ile ṭıflān-ı ḫayr yeter
Güller olur küşāde vü ḫandān-ı ḫayr yeter

2 Miknet-zebān-ı şevḳ-ile gūyā olınca yār
Ṣüfūfa girdi bülbül-i nālān-ı ḫayr yeter

3 Āh u fiġānı şevḳ-ile ıẓhāra başladı
Āġāz idince naġmeye cānān-ı ḫayr yeter

4 İbkār-ı ġonca gūş-ile açdı dehānını
Bülbül olınca şevḳ-ile pūyān-ı ḫayr yeter

5 Āh u fiġāna başladı çün ʿandelī̄b-i zār
Nevres-civān-ı ʿişve-güzārān-ı ḫayr yeter

6 Söyler hevāyī̄ ʿāşıḳa nevres-civān-ı yār
Biñ şī̄ve ile ʿişve-güzārān-ı ḫayr yeter

---

179 S: 70b-71a ; İ’de yok

180 S(der): 70b ; İ’de yok

181

Berā-yı Ṭıfl-i Nāzenīn

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Bülbül göricek rūyuñı nālān olacakdur
Güllerde görüp ḥüsnüñi ḥayrān olacakdur

2 Zühhād-ı cihāndan seni bir kerre görenler
Bi'l-cümle ser-i kūyuña mihmān olacakdur

3 Bī-çāre dil-i ʿāşıḳ-ı ṣādıḳlaruñ ammā
Bir berg-reh-i zülfüñe pinhān olacakdur

4 Pervāne gibi şemʿ-i ruḫuñ şevḳine cānā
Üftādelerüñ dilleri sūzān olacakdur

5 Dirler göricek şiʿrüñi reşk-ile Naẓīrā
Bu naẓm-ı feraḥ-zā ile Ḥassān olacakdur

182

Naẓīre li-Dāniş-i Ḫoş-edā

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Meyli dildārımızuñ ḥüsn-i edāmuzdandur
Şiddet-i cevri ise kendü cezāmuzdandur

2 Vaṣf-ı rengīni ile ʿāleme şöhret virdüñ
Revnaḳ-ı ḥüsni bizüm medḥ ü s̱enāmuzdandur

3 Bize cevr eylemesün ḳadrimüzi bilsün o şūḫ
Şöhreti tā o ḳadar ḫayr-duʿāmuzdandur

4 Ol gül-i bāġ-ı ümīde bu ḳadar neşv ü nemā
Sūz-ı ʿaşḳ-ile bizüm farṭ-ı bükāmuzdandur

5 Dāniş nāruma pervāne-sūzum yok ki dimiş
Şekve-i mā-ḥaṣalum tāze belāmuzdandur

6 Naẓm-ı pākīze ile dirler aña ehl-i süḫan
Şiʿr ü inşāda Naẓīrā ʿurefāmuzdandur

[181] S: 71a ; İ'de yok
[182] S: 71a ; İ'de yok

183

Beyān-ı Ḥüsn ü Ḥāl-i ʿĀşıḳ

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Al al olmış o ruḫlar gūyiyā gül-destedür
Bülbül-i dil āh u zār ile ʿaceb dil-bestedür

2 ʿİşve-bāzum sevdigüm eyle nigāh-ı iltifāt
Reh-güzāruñda hezār ʿāşıḳlaruñ dil-ḫastedür

3 Gelse meclise açılmaz gül gibi ol ġonca-fem
Ol nihāl-i gülşen-i ḥüsnüm daḫī nev-rüstedür

4 Nice meyl itmez gören ol serv-ḳadd dil-keşi
Nāz u şīveyle ḫırām-ı nāzenīn āhestedür

5 Ḫoş-edā şiʿr-i Naẓīr şevḳ-baḫş olur dile
Naẓm-ı pākīze-nükāt-ı tāzeler bercestedür

184

Berā-yı İntisāb-ı Ḥażret-i Gülşenī Ḳuddise sirruhu

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Gülşenīyem meskenüm gül-zārdur
ʿAndelībem kārum āh u zārdur

2 Pür-żiyā olsa n'ola ḳalbüm benüm
Rūşenīye istinādum vardur

3 Gülşenīnüñ vāḳıf-ı sırrı olan
ʿĀrif-i bi'l-cümle-i esrārdur

4 Naġme-sāz-ı gül-sitān-ı ḳudsīyem
Gülleri cümle anuñ bī-ḫārdur

5 *Küntü kenzin* maẓharı olsa n'ola
Dil Naẓīrā maḥzenü'l-esrārdur

185

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Güft ü gū-yı lûṭf-ile ol meh ki gevherler saçar
Pādişāh-ı ḥüsn-i ʿālem-gīr dür-i zerler saçar

---

[183] S: 71a-71b ; İ'de yok

[184] S(der): 71a ; İ'de yok

[185] S(der): 71a ; İ'de yok

2 Vaṣfına āġāz ider lûṭfın görem biñ cān-ile
Ṭūṭīyān bāġ-zār-ı ḥüsnine sükker saçar

3 Kākülin bād-ı ṣabā itse perīşān rūyına
ʿĀşıḳān ḥüsnine güllerle sünbüller saçar

4 Nükte-i vaʿd-i viṣālin fehm iden mürġ-ı dile
Ṣayd içün dā'im taṣannuʿ eyleyüp ekler saçar

5 Dā'imā āṡār-ı Ḥamdīye naẓīre eyleyüp
Gör Naẓīrāyı ki dā'im vaṣfa cevherler saçar

186

Naẓīre li-ʿĀṭıf Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fāʿi lün

1 Tīr-i dil-dūz-ı sitem Sām u Nerīmāna geçer
Nigeh-i ġamze-i cānān dil-i rindāna geçer

2 Şeh-süvārum bize nāz-ile ʿinānın çekerdüñ
Cünbüş ıẓhār iderek şūḫ dilberāne geçer

3 İntiẓārın bilüp ʿuşşāḳ-ı cefā-dīdelerin
Bezme teşrīf idicek ṣadra emīrāne geçer

4 Zülf-i dilber gibi ger olsa perīşān naẓmum
Lûṭf-ı iḫvān-ile maḳbūl ü ẓarīfāne geçer

5 Dün geçerken görüp ol şūḫ-ı vefā-pīşe dimiş
Bize gelmez de ʿaceb böyle Naẓīrā ne geçer

187

Naẓīre li-Mezbūr ʿĀṭıf Efendi

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Sirişkümden ser-i kūyuñda cānā bir akarsu var
Ḫırām-ı nāz ider zīrā ki anda bir cefā-cū var

2 Ḫadenk-i ġamze ḥāżır mürg-ı cān-ı ʿāşıḳı gözler
Siyeh mūdan kemān-āsā kurulmuş iki ebrū var

3 Nice tāb-āver olmaz kim ḫayālüñ gibi göñlümde
Şeb-i tārıkı rūz-ı rūşen eyler bir ḳamer-rū var

[186] S: 71b ; İ'de yok

[187] S: 71b ; İ'de yok

4 Gören mümkin mi ḥayrān olmamak ol ʿālem-āşūbuñ
Cemāli gülşeninde geşt iderler iki āhū var

5 Naẓīrā Rüstemi pā-māl ider ol meh nigāh-ile
Çeker Sām u Nerīmānı kemende anda gīsū var

188

Naẓīre li-ʿAlī-zāde Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Düşme bī-hūde göñül efkāra kendüñ çek çevir
Ṣabr idüp cevr ü cefā-yı yāre kendüñ çek çevir

2 Kıl ḥaẕer dokunmasun içinde ḫāṭır olmasun
Gird-bād-ı āhuñ ol dildāra kendüñ çek çevir

3 Himmet-i ġayr ile dönmez netīce-i pür-zūr-ı ʿaşḳ
Bezl-i ḳudret eyleyüp hem-vāre kendüñ çek çevir

4 Ġayriler döndürmesünler āsiyāb-ı fikrini
El deġirmeni gibi hem-vāre kendüñ çek çevir

5 Van kabaġı gibi ṭıfl-ı nevrese itme heves
Döndürür devrān seni devvāra kendüñ çek çevir

6 Yārı tesḫīr itmege çekdirme esmā ġayriye
Yā Vedūd ismin Naẓīr ol yāre kendüñ çek çevir

189

Nıṣf Ḳāfiye

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿĀşıḳāna bezm-i ʿālemde olur efkār kār
Ol sebebden kim olur dildārına aġyār yār

2 Vāṣıl-ı dīdār iken ḫārın görüp aḥvālini
Bülbül-i gülşende nā-çār itdirür gül-zār zār

3 Ḥāṣılı aġyārı yār itmek gerek yoḫsa göñül
İltifāt ile naẓar itmez baña Deyyār yār

4 Ḥubb-ı ẕātı neş'esi ẓāhir olur ise eger
Şübhesiz olmaz cihān içre saña idbār bār

---

[188] S: 71b-72a ; İ'de yok
[189] S(der): 71b ; İ'de yok

5 Çün tecellī-i cemālin maẓharı olduk Naẓīr
Ḥamdüli'llāh dilde şevḳ-i yār ile envār vār

190

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Her ne dem ʿāşıḳa dildārı nihānī görinür
Tende cānı aña ol demde ʿayānī görinür

2 Ser-i kūyına çıkar gāhi temāşāya o şūḫ
Gülşenüñ gülleri geldükde zamānı görinür

3 Salınur ʿişve vü nāz-ile gehī gülşende
............[*] o zamān serv-i cemāli görinür

4 Tīr-i dil-dūz-ı sitem kār ider ʿuşşāḳa velī
Bu ʿacebdür ne ḫadengi ne kemānı görinür

5 Naẓm-ı Ṣubḥī n'ola tanẓīre sezā olsa Naẓīr
Şiʿr-i pākinde anuñ nice meʿānī görinür

191

Naẓīre li-ʿAlī-zāde

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bu bezm-i ʿişretin sāġar şirāsı var mıdur vardur
Ayaġın būsa sāḳīnüñ rıżāsı var mıdur vardur

2 Sulı şeftālisi var gülleri sünbülleri var līk
O bāġ-ı behcetüñ āyā kirāsı var mıdur vardur

3 Ḫaṭ-ı püşt-i lebi urılmış ey dil müjde ol şūḫuñ
Leb-i cūda çemen-zāruñ ṣafāsı var mıdur vardur

4 N'ola ol şāh-ı ḫūbān u ḥaḳīri bir gedā olsa
Bu ḥüsn iḳlīminüñ şāh u gedāsı var mıdur vardur

5 O şūḫ-ı ʿālem-ārānuñ cefāsı gerçi çok ammā
Naẓīrā saña gāhice vefāsı var mıdur vardur

---

[190] S(der): 71b ; İ'de yok

[*] 3b: Metin karalandığı için okunamamaktadır.

[191] S: 72a ; İ'de yok

192

Berā-yı Tezyīn-i Ḥüsn-i Dildār

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Yine ḥasretle ṭanbūr-ı ġam u hicrān düzülmişdür
Perīşān oldı diller zülfi dildāruñ çözülmişdür

2 Görüp ol ġamzelerle ol cebīn-i çīni ʿāşıḳlar
Birer künc-i ferāġa ḫavf ü ḥaşyetle büzülmişdür

3 Olup mest-i meyi naḫvet ider evżāʿ-ı mestāne
Anuñ şehbāz-ı çeşmi ṣayd-ı ʿuşşāḳa süzülmişdür

4 Görüp bu iltifātı baġrı ḫūn olsun ko aġyāruñ
Bize cānā nevāziş-gūne vaṣfuñdan üzülmişdür

5 Yine her heft-i peydāsındadur meşşāṭa-i ḥüsni
Naẓīrā ṣūreti yārın bu şeb aʿlā düzülmişdür

193

Vaṣf-ı Ḥüsn-i Dildār

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Her kaçan ʿaks-i ruḫı āyine-i cāma düşer
ʿĀşıḳ-ı ḥaste-dil oldum ṭamaʿ-ı ḫāma düşer

2 Dām u dāneyle görüp gülşen-i ḥüsn-i yārı
Mürġ-ı dil ṣabr u ḳarār eyleyemez dāma düşer

3 İtse sevdālar zülf-i ʿazm-i reh-i Çin ü Ḫuten
Pā-yı ʿaḳlı dolaşur reh-güzeri Şām'a düşer

4 Göricek çāh-ı zenehdān ile çāh-ı ẕeḳanın
Ṭaleb-i āb-ı ḥayāt ile dil ālāma düşer

5 Vaṣf-ı ḥüsnin iderek zülfine nevbet gelicek
Daġılur fikr-i Naẓīr elden o dem ḫāme düşer

194

Vaṣf-ı Yār

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

[192] S: 72a ; İ'de yok
[193] S: 72a-72b ; İ'de yok
[194] S(der): 72a ; İ'de yok

1 Ḥayret virici dillere ol māh-ı cebīndür
Ḥasret-keş-i çeşm-i siyehi āhū-yı Çīndür

2 Her ḥāl-ile ʿālemde anuñ mis̱li bulunmaz
Ḥüsnine taḥayyürde olan ḥūrī-i ʿayndur

3 Yaġmaya virür ḳahrını ru’yet ile zāhid
Ol ḥüsn-i cihān-gīr-i dilārā temkīndür

4 Bu ḥālet-i cān-baḫş-ı feraḥ-zā ile dā’im
Ol merdümek-i dīde-i cān ḫāne-nişīndür

5 Bī-çāre göñül arzū-yı vaṣla düşelden
Ol çāh-ı zeneḫdān aña bir cā-yı emīndür

6 Elbet bulınur viṣāline çāre Naẓīrā
Ṣabr eyleyelüm ḥażret-i Allāh muʿīndür

7 Lāyıḳ ki ola raġbete şāyān u sezā-vār
Bu naẓm-ı feraḥ-zā ki dilā tāze zemīndür

195

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Raşḥa-i lûṭf u kerem ʿāleme hem-vāre düşer
Seḥerī şebnemi gör cümle-i ezhāra düşer

2 Refʿ içün gird ü ġubār-ı keder-i ḫāṭırını
Ebr-i bārān-ı sirişküm reh-i dildāra düşer

3 Düşer elbetde olur furṣatı gül-nārlı
Mīveler oldıġı dem sāye-i eşcāra düşer

4 Ġayriler çāha düşer cāha hevesle ammā
Dil-i zār bir heves-i vuṣlat-ı dildāra düşer

5 Herkesüñ başına devlet kuşu konmaz ancak
Sāye-i per-i hümā farḳ-ı cihān-dāre düşer

6 Yārı gördükde Naẓīrā heves-i vuṣlat ile
Raʿşe endāma düşer dil o dem yāre düşer

196

Maṭlaʿ Sezāyī Efendi Ḥażretlerinüñdür

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

---

[195] S(der): 72a ; İ’de yok

[196] S: 72b ; İ’de yok

1 O şūḫın tāb-ı ḥüsniyle göñül gird-āba dönmişdür
O germiyetle çeşminden akan germ-āba dönmişdür

2 Sirişküm öyle cārīdür ki yāruñ reh-güzārında
Gözüm merdümleri fır fır döner dolāba dönmişdür

3 O baḥr-i ḥüsn ü ān u ʿişvenüñ çāh-ı zenehdānı
Dilin keştī-i ṣabrın cez̠b ider gird-āba dönmişdür

4 Salādur ehl-i ʿaşḳa cāmiʿ-i ḥüsn-i dilārāda
Ol ebrūlar perestiş itmege miḥrāba dönmişdür

5 Naẓīrā ṣad-hezārān āferīn kim lü'lü'-i naẓmuñ
Bün-i baḥr-i maʿārifde dür-i nā-yāba dönmişdür

197

Maḳtaʿ Daḫī Müşārun İleyhüñdür.
İskenderiye Köyi Aġa-zāde Lisānındandur

Mefʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Ḫāmem yine bir vādī-i nevden ḫaber eyler
Gūş eyleyen erbāb-ı süḫan cilveler eyler

2 Dilber deheninden okuyup tāze ġazeller
Meydān-ı süḫanda yine ʿarż-ı hüner eyler

3 Mir'āt-ı cemālde olan ḥüsn-i Ḫudā-dād
Ḫurşīd-i żiyā-güstere gör kim neler eyler

4 Her gün beni gördükde ḳarār eylemez aṣlā
Geh maġribe geh meşriḳa ṭurmaz sefer eyler

5 Gör rūz u şebi her biri bir ʿāşıḳ-ı ḥüsnüm
Nevbetle gelüp dā'im öñümden güzer eyler

6 Güftār-ı güher-bārumı gülşende Naẓīrā
Bülbül işidüp ḥasret-ile naġmeler eyler

198

Beyān-ı Ḥāl-i Dil-i Zār

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fa ʿi lün

1 Bizi şermende iden bu dil-i şeydāmızdur
Teng iden başumuza ʿālemi sevdāmuzdur

---

[197] S: 72b ; İ'de yok

[198] S: 72b-73a ; İ'de yok

2 Germī-i meyle ḫayāl-i ruḫuñ ey āfet-i cān
Bāġ-ı behcetde küşāde gül-i ḥamrāmuzdur

3 N'ola ezhār-ı çemen seyrine meyl itmez isem
Zülfüñ ey māhliḳā sünbül-i buyāmızdur

4 Ṭabʿımuz gülşen-i maʿnā-yı meżāmīn-i laṭīf
Göñlimüz ise bizüm ṭūṭī-i gūyāmuzdur

5 Dili ferḫunde iden vaṣlı ḫayāliyle bu şeb
Bister-i ḫˇāb-ı teġafüldeki rü'yāmuzdur

6 Rāh-ı ʿaşḳında görüp bendesini raḥm iderek
Dimiş ol şūḫ-ı cefā-pīşe Naẓīrāmuzdur

199

Mefʿū lü Fāʿi lā tü Me fāʿī lü Fāʿi lün

1 Seyr-i kenāra her ne dem ol nev-civān geçer
ʿÖmrüm gelür geçer gibi turmaz hemān geçer

2 Ol şeh-süvār-ı milket-i ḥüsnüm ʿaceb budur
Aġyārı yār eyleyüp ol hem-ʿinān geçer

3 Ol kaşı yāya diḳḳat-ile eyleme naẓar
Tīr-i nigāhı cān u dile nāgehān geçer

4 ʿUşşāḳ-ı zāra lûṭf iderek eyleyüp nigāh
Biñ ʿişvelerle nāz iderek dil-sitān geçer

5 Vaṣf-ı cemāl-i pāk iderek dā'imā Naẓīr
ʿUşşāḳı içre cümleden ol şādumān geçer

200

Beyān-ı Ḫāl-i Hecr

Fāʿi lā tün Fāʿi lā tün Fāʿi lā tün Fāʿi lün

1 Her ne dem kim dīdeler hicrān ile sīr-āb olur
Her bün-i mūy-ı tenüm bir kāse-i ḫūn-āb olur

2 Ger ḫayāl-i dil-rübā eylerse ḫāṭırdan güzer
Ḫāne-i dil ʿaks-i rū-yı yār ile pür-tāb olur

3 Ey meh-i hercāīye ālufte-meşreb kandesüñ
Cüst ü cūda ʿāşıḳ-ı zāruñ seni bī-tāb olur

---

[199] S(der): 72b ; İ'de yok

[200] S: 73a ; İ'de yok

4 Eyleseñ deycūrī-i şebde müşerref ḫānemüz
Nūr-ı vechüñ ile rūz-āsā cihān mehtāb olur

5 Tāib'üñ eşʿārına gevher-nişārıyla Naẓīr
Şiʿr-i pür-mażmūn-ile ʿālemde şöhret-yāb olur

201

Babaeskisinde Nāib İken

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Sükkerle dili ṭūṭī gibi beslemelidür
Ammā ki göñül tatlıca söz söylemelidür

2 Gül yüzli nigāruñ saña raḥm eyleye dirsen
Bülbül gibi kūyında fiġān eylemelidür

3 Ey şūḫ-ı cefā-pīşe bizüm āhımuz alma
ʿĀşıḳ sözini gāhice bir eslemelidür

4 Tenhāca gelürse o perī ḫāneye ey dil
Şāyed gele aġyārı daḫī seslemelidür

5 Naẓm-āver olan şāʿir-i pākīze Naẓīrā
Mażmūn-ile eşʿārı biraz beslemelidür

202

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ne dem ol mest-i mey-i ʿişve ki peymāne çeker
Geşt-gīr-i ġam-ı ʿaşḳı bizi meydāne çeker

2 Ne ḳadar saḫt-ı ḳavī olsa kemān-ı ʿaşḳı
Dil-i bī-çāre anı ḥayli rindāne çeker

3 Bī-tekellüf çeker el sīneye aṣlā ṭınmaz
Ḫançer-i cevrini dilber bize āyā ne çeker

4 Ḥayli demdür ki viṣāli hevesiyle dil-i zār
Ser-i kūyında anuñ naʿra-i mestāne çeker

5 Giceler ṣubḥa degin nāle vü āh ile eger
Merḥamet eyler idi bilse Naẓīrā ne çeker

[201] S: 73a ; İ'de yok
[202] S: 73a ; İ'de yok

203

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿĀrifān itmez ʿaraż fikrini cevher söyleşür
Ṭālib-i dünyā olanlar zīb ü zīver söyleşür

2 Meclis içre ehl-i dil bir ḳavle ruḫṣat bulamaz
Şimdi ebnā-yı zamān aḥvāl-i dīger söyleşür

3 Yok kelām-ı Ḥaḳ mecālisde ʿaceb aḥvāldür
Şevḳ-ile mużḥik kelāmı eks̱er ezber söyleşür

4 Gitdi taʿlīm ü taʿallüm bezm-i ʿālemden dirīġ
H̬ˇāceler mektebde şimdi sīm-ile zer söyleşür

5 Reh-nümā lāzım vuṣūl-i menzile zīrā Naẓīr
ʿĀzim-i beytü'l-ḥaram elbetde rehber söyleşür

204

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Göricek yārı o dem çeşm-i baṣīret açılur
Dillerin şevḳi gelür devr-i beşāşet açılur

2 Fetḥ olur her görenüñ ḳıfl-i dili bī-şübhe
Aña sandūka-i ʿizzetle saʿādet açılur

3 Ẓulmet-i ebr ile ger olsa hevā ālūde
Gün doġar başına elbet o ṭabīʿat açılur

4 O ḳamer-rūyın eger ru'yeti müşkilce ise
O dem olur ber-ṭaraf eyler ʿazīmet açılur

5 Bāb-ı maḳṣūd-ı Naẓīrā olur elbet meftūḥ
Lûṭf-ı Ḥaḳ ile aña olur ʿināyet açılur

205

Bir Āfet-i Pür-Fiten İçündür

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Çeşm-i ʿişve-sāzuñ ey meh ḫānedān-ı fitnedür
Her nigāhuñ ʿāşıḳa bir kārbān-ı fitnedür

---

203 S(der): 73a ; İ: 65a
1 olanlar: ise hep İ
4 mektebde şimdi: mekteblerinde İ

204 S(der): 73a ; İ'de yok

205 S: 73b ; İ'de yok

2 Ruḫṣat-ı naẓẓāra virmez nīm laḫẓā ʿāşıḳ
Çeşm-i ḫūn-rīzi anuñ bir kahramān-ı fitnedür

3 Ḫaṭ degildür görinen rūyında ol meh-peykerüñ
Ḥüsn-i ḫaṭ ile yazılmış dāsitān-ı fitnedür

4 Kākülin seyr eyleyüp perçemde kaldı mürġ-ı dil
Perçem-i pür-ḫam degil ol āşiyān-ı fitnedür

5 ʿĀşıḳānın fitneden her ḥālini şerḥe Naẓīr
Gūyiyā her tār-ı zülfi bir zebān-ı fitnedür

206

Vaṣf-ı Dildār

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bu bezm-i ʿālem içre bülbül-i gūyā ki bülbüldür
Feraḥ-yāb eyleyen ʿuşşāḳı zīrā ṣavt-ı gulguldür

2 Dili bī-ṣabr u ārām u perīşān-ḥāl iden cānā
Küşād-ı gül degil sünbül ü gül sevdā-yı kākülldür

3 Leṭāfetle gören ruḫsār-ı gül-gūn-ı dilārāyı
Melāḥat gül-sitānında küşāde tāze bir güldür

4 Daḫī gül lebleri müldür o ḫāli fülfül-āsādur
O zülf-i ʿanberīn-bū-yı dilārā saçlı sünbüldür

5 Naẓīrānuñ görüp vaḳt-i seḥer ḥāl-i perīşānın
Viṣālin vaʿd-ile mesrūr ider ġam çekme gül güldür

207

Vaṣf-ı Dīger

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 O gül yüzli nigāruñ ḥüsni şimdi ʿālem-ārādur
Bu gülşen güllerin maḥcūb ider merġūb u raʿnādur

2 Açılmış güllerin yanınca ol laʿl-i lebi yāruñ
Henüz açılmamış bir ġonca-i zībādan aʿlādur

3 Ḫırāmına n'ola reşk eylese servi gülistānuñ
O mevzūn-ḳad ile nāzük-ḫırāmı ḥayret-efzādur

[206] S: 73b ; İ'de yok
[207] S: 73b ; İ'de yok

4 Hezāruñ āh u feryādı kesilmez şimdi gülşende
Ṣadā-yı ʿandelībi gūş idüñ ḫūb u dilārādur

5 Naẓīrā sāde nāzük sözleri diz rişte-i naẓma
Bu baḥr-ı naẓm içinde sāde söz de dürr-i yektādur

208

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Yāruñ dil-i meyyālini cām-ı Ceme dirler
Ṣahbā ise ʿāşıḳları ol gül-feme dirler

2 Üftādeligim çāh-ı zenehdānına her kim
Görür ise düşmiş o çeh-i zemzeme dirler

3 Saʿy eyleyegör Kaʿbe-i maḳṣūdı ṭavāfa
Ḥacı reh-i Ḥaḳda yürüyen ādeme dirler

4 Her gūş iden efġānumı kūyında nigāruñ
Iẓhār-ı feraḥ ile hemān aġlama dirler

5 Ya ben nice efġānumı terk eyleyem āyā
Çün aġlamayan ṭıfla virilmez meme dirler

6 Māżī ile müstaḳbeli yād itme Naẓīrā
ʿĀlemde ṣafā itmege dem bu deme dirler

209

Berā-yı Aḥvāl-i Ālem

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Sanmañ cihān ṣatḥını hep ṣafā olur
Gāhi ṣafāda olsa dil ol cefā olur

2 Ḥāl-i cihāna muʿteber olmaz ṣafāda hīç
Zīrā beḳāsı yokdur anuñ ol fenā olur

3 Her dem olursa fikr-i ṣaḥīhüñ göñül eger
Ol dem ṣafā-yı ḫāṭıra rū-yı edā olur

4 Lûṭf-ı Ḫudāyı fikr ile mesrūr olur göñül
Fikr-i sivāda şübhemi var ibtilā olur

5 Vaḳt-i seḥerde Rabb-i kerīme teveccüh it
Zīrā Naẓīr anda saña çok ʿaṭā olur

---

[208] S: 73b-74a ; İ'de yok

[209] S (der): 73b ; İ'de yok

210

Naẓīre-i Dīger li-Ḥamdī Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bedr olan māh ile ol ruḫsār-ı dil-cū bir midür
Ġurre-i ġayr ile ya ḳavs-ı ebrū bir midür

2 Güller içün bülbülān bī-hūde feryād itmesün
Verd-i ḫandānıyla gül-zāruñ o gül-rū bir midür

3 İltifāt u lûṭf-ile eyler naẓar ʿuşşāḳına
Ol siyeh çeşmiyle yārın çeşm-i āhū bir midür

4 ʿİşve vü nāzıyla der-güftārı yārın dā'imā
Güft u gū-yı yār ile ol ḫūb-ı hoş-gū bir midür

5 Ṭabʿ-ı Ḥamdī nice teşbīh olınur ġayra Naẓīr
Bülbül-i bāġ-ı ḥaḳīḳatle perestū bir midür

211

Naẓīre li-ʿÖrfī Aġa

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Dil-i bī-çāreye ol şemʿ içün pervānedür dirler
Yanup yakılmadan pervāneye pervā nedür dirler

2 Biraz cemʿ eyle kendüñ yoḫsa dildāruñ ḥużūrunda
Seni ey dil o hīç uslanmayan dīvānedür dirler

3 Bizi mest eyledi bilmem ne ḥālet var nigāhında
O şūḫ-ı ʿişve-bāzın çeşmine mestānedür dirler

4 O ruḫsār üzre zülfi sāyesinde yār-ı ṭınnāzın
O ḫāl-i ʿanber-efşāna hemān bir dānedür dirler

5 ʿAraḳ-rīz olsa ruḫsārı Naẓīr ʿuşşāḳı dildāruñ
Gül üzre jāle-āsādur dimezler ya nedür dirler

212

Naẓīre li-ʿAbdī Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Her ne dem nār-ı firāḳ u ḥasreti baġrum yakar
Cūş ider ʿummān-ı seyl-i eşkümüz çaġlar akar

---

[210] S (der): 73b ; İ'de yok

[211] S: 74a ; İ'de yok

[212] S: 74a ; İ'de yok

2 Ol ḳadar ser-germ olup olur ʿalem-gīr-i firāḳ
Beñzemez bir dürlü şiddetde aña nār-ı saḳar

3 Āh ise peyveste olup āsumāne devr ile
Ḥalḳasın varur hemān ʿunḳına mirrīḫin takar

4 Dil daḫī itmez zemīne nāleden gitdi gider
ʿArş-ı aʿlāyı o daḫī eylemiş cāy u maḳar

5 Ḥaḳ muʿīn ola Naẓīre bezm-i ʿālemde hemān
Lûṭfını ebnā-yı dehrin başına durmaz kakar

213

Ḥāl-i Zār Beyānı

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fa ʿi lün

1 Fikr-i elṭāf-ı Ḫudā çün ezelī kārumdur
Ḥażret-i faḫr-i rusül ẕikri daḫī varumdur

2 Rind-i ʿaşḳum ki benüm ḫāniḳāh-ı ʿālemde
Kays u Ferhād u gedā vālih-i dildārumdur

3 Müstefīż-i ḥarem-i ḳuds-i ilāhīyem kim
Dil-i zārum ḫod-āmūz-ı vefā-dārumdur

4 ʿAḳl-ı kül daḫī benüm mekteb-i ʿirfānumda
Bir sabak-ḫˇān-ı kütüpḫāne-i esrārumdur

5 Nāruma senc-i meʿānī-i nükāt-ı kilküm
Vaṣf-ı dildār ile bir münşid-i eşʿārumdur

6 Naẓm u nes̱r ile n'ola olmaz ise baña naẓīr
Men Naẓīrem ʿurefā māil-i ās̱ārumdur

214

Naẓīre li-Ḥamdī Efendi

Me fā ʿi lün Me fā ʿi lün Me fā ʿi lün Me fā ʿi lün

1 Yine bir māh-ı peyker şehrimüzde şimdi eşherdür
Anuñ tāb-ı cemāl-i bā-kemāli mehden enverdür

2 Henüz on üç ya on dört yaşına girmiş o meh-pāre
Anuñ-çün ḥüsn-i ʿālem-gīri bir mihr-i münevverdür

[213] S: 74a-74b ; İ'de yok
[214] S(der): 74a ; İ'de yok

3 Ser-i kūyında ʿuşşāḳ-ı dil-fikārum nihāyet yok
O gūyā Kaʿbedür zīrā ziyāret ehli eks̱erdür

4 Zeneḫdānındaki çāha düşen diller ṣafā eyler
Derūnında ʿaraḳ māü'l-ḥayāt el-ḥaḳ ya kevs̱erdür

5 Hele çāh-ı ẕeḳan gūyā ki bi'r-i āb-ı zemzemdür
Marīż-ı ʿaşḳına zīrā şifā-sāziye maẓhardur

6 Beyān mümkin degil vaṣf-ı cemīl-i ḥüsnini zīrā
Ser-ā-pā ḫūb u merġūb u dilārā laʿl-i bihterdür

7 Degil mümkin naẓīre ʿÖrfī-i pākīze güftāra
Anuñ naẓm-ı feraḥ-zāsı ʿaceb rengīn ü ḫoş-terdür

8 Nigāh-ı ʿālem-āşūbı göñüller ṣaydına ḫāṭır
Ḫam-ı zülf-i siyāhı dām u ḫāli dāne-i terdür

215*

Fāʿi lā tün Fāʿi lā tün Fāʿi lün

1 Ḳabż u basṭın ḫālıḳı Allāhdur
Her ki fehm itmez anı gümrāhdur

2 Cüz' ü külli eyledi īcād Ḥaḳ
Her dem anı ẕikr iden āgāhdur

3 Bildiren bilen bilinen oldur
Böyle bilen taḫt-ı dilde şāhdur

4 Ḥaḳḳa vāṣıl olmaġa ṭālib olan
Ẕikr ü fikr-i Ḥaḳ ile hem-rāhdur

5 Ṭālib-i nefs olanuñ ḥāli ḫarāb
Żāhir ü bāṭın işi eyvāhdur

6 Ṣāhib-i irfān olanlar dā'imā
Her deminde şübhesiz Allāhdur

7 ʿĀrif-i Ḥaḳ olalı kār-ı Naẓīr
Ẕikr ü fikri bil ki ẕikru'llāhdur

216

Fāʿi lā tün Fāʿi lā tün Fāʿi lā tün Fāʿi lün

---

[215] S: 74b ; İ: 65a
2 Haḳ: ol İ
* 6.beyit S'de yoktur.
[216] S: 74b ; İ'de yok

1 Ṣūreti terk eyle sālik sīret-i aʿlāyı gör
Ẓılle itme iʿtibārı ol ruḫ-ı zībāyı gör

2 Ḳayda düşmişdür ʿanāṣır içre āh u zār ider
Ṣayd-ı ḳayd olmış ʿacebdür lafẓı ko maʿnāyı gör

3 Sırr-ı ʿaşḳ ıẓhārına saʿy eyle ey dil ʿārif ol
Mevce itme iʿtibārı ḥaddi yok deryāyı gör

4 Kulluġın ḳadrini fehme gūşiş it şāh olasın
Taḫt-ı dilde ḥükm ü fermān eyleyen Dārāyı gör

5 Yār u aġyārı bir eyle bezm-i vaḥdetde Naẓīr
Sāġar u sāḳīye bakma bāde-i ḥamrāyı gör

217

Nev-zemīn

Me fā ʿī lün Me fā ʿi lün Me fā ʿi lün Me fā ʿi lün

1 Laṭīf āṡārı eslāfın dili rāmiş-ger itmişdür
Nuḳāt-ı dil-firībüñ naẓmına ḫˇāhiş-ger itmişdür

2 Velī bir ṣāḥibü'n-nükte dilārā bāʿiṡ olmışdur
O nükte lûṭf-ile şīrīn kelāmın şeker itmişdür

3 O çīn-ebrū çatık kaşlarla müjgān çeker rūzī
Göñüller ġāretine ṣaf olmış leşker itmişdür

4 O ḥüsn-i ʿālem-ārā ol nigāh-ı fitne-perdāzı
Cihān Şīrīnleri Leylālarını reşk-ger itmişdür

5 Ser-i kūyında ʿuşşāḳın fiġān u āh u feryādı
Żaʿīf ü derd-mendānı Naẓīrā-veş ser itmişdür

218

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Dil o şūḫın ʿāşıḳ-ı şeydāsıdur
ʿAşḳ-ile Mecnūnlaruñ aʿlāsıdur

2 Ḥüsn-ile miṡlini Yūsuf görmemiş
Gerçi ḥüsn iḳlīminüñ yektāsıdur

3 Vaṣf-ı pāki hīç degil mümkin ki ol
ʿĀlemin bir ḫūb-ı müsteṡnāsıdur

---

217 S(der): 74b ; İ'de yok

218 S(der): 74b ; İ'de yok

4 Bülbül-āsā nice nālān olayum
Gülşen-i ḥüsnüñ gül-i zi̇̄bāsıdur

5 ʿĀşıḳ-ı üftādesi ammā Naẓi̇̄r
ʿĀşıḳānuñ şūḫ-ı bi̇̄-pervāsıdur

219

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿi̇̄ lü Fā ʿi lün

1 Sulṭān-ı ʿaşḳa mülk-i derūn taḫt-gāh olur
Dil kişverine derd-i ġamı pādişāh olur

2 Derd-i firāḳ u ḥasret ü hecr ü fiġān ile
Kūy-ı nigāra rehberimüz āh āh olur

3 Leyl ü nehārı girye ile geçmede müdām
Cānā bu ḥāle di̇̄de-i ʿāşıḳ güvāh olur

4 Gāhi nigāh-ı lûṭfı diri̇̄ġ eyleme şehā
Her gün cefā vü cevr ile zi̇̄rā günāh olur

5 Fikr-i viṣāl ü ḥayret-i ru'yetle ḥāliyā
Her dem Naẓi̇̄re dergeh-i lûṭfuñ penāh olur

220

Pend

Me fā ʿi̇̄ lün Me fā ʿi̇̄ lün Fe ʿū lün

1 Bu bāġ-ı ʿālemüñ ḥāli yamandur
Bahārıyla ḫazānı tev'emāndur

2 Buña meyl eylemez ʿāḳil olanlar
Bilür ezhārınuñ şemmi ziyāndur

3 Feraḥ-zā görinür ṣūretde ammā
Münaḳḳaş ḥabbe-veş zehri nihāndur

4 Ḥaḳi̇̄ḳat-bi̇̄n olup bil terke saʿy it
Bunuñ maḥbūbı sanma mihribāndur

5 Vefā ṣūretlerin ʿarż ider ammā
Veli̇̄ soñra cefāsı her zamāndur

6 Ya ʿuşşāḳına kim virür cevābı
Anuñ her birisi şi̇̄r-i jeyāndur

---

219 S: 75a ; İ'de yok

220 S: 75a ; İ'de yok

7 Netīce nic'olur bir ḫoşca fikr it
Kim itmez fikri rüsvā-yı cihāndur

221

Me fā ʿī lün Me fā ʿi lün Me fā ʿi lün Me fā ʿi lün

1 Yüzüñ sür dergeh-i yāre tekāpū böyle lāzımdur
Belī ʿuşşāḳ-ı zāra vażʿ-ı nigū böyle lāzımdur

2 Gehī ebrūlarıyla geh nigāhıyla ide īmā
Merāḥim-kāra cānā çeşm ü ebrū böyle lāzımdur

3 Seḥerler cebhe-sāy-ı dergehi olmak gerek yāruñ
Edā-yı resm ü ādāb-ı vefā-cū böyle lāzımdur

4 Ruḫından gül lebinden ġoncalar maḥcūb ola zīrā
Melāḥat gül-sitānında o gül-rū böyle lāzımdur

5 Giriftār ola her mūy-ı dil-āvīzine bir ʿāşıḳ
Göñül mürġını ṣayda zülf ü gīsū böyle lāzımdur

6 Cihānı yeksere geşt eyleyüp bul böyle bir maḥbūb
Seyāḥat ʿāleminde seyr-i her sū böyle lāzımdur

7 İde evṣāf-ı ḥüsn-i dil-firīb-i yārı her demde
Naẓīrā şāʿir-i ġarrā-yı ḫoş-gū böyle lāzımdur

222

Maṭlaʿ ʿAli-zāde Efendinüñdür

Me fā ʿi lün Me fā ʿi lün Fe ʿū lün

1 O meh-peyker ʿaceb kimdür kimüñdür
Gül-i aḥmer ʿaceb kimdür kimüñdür

2 Ruḫı gül zülfi sünbül gibidür
Lebi sükker ʿaceb kimdür kimüñdür

3 Tenāsüb üzre anda cümle aʿżā
Ne ḫoş dilber ʿaceb kimdür kimüñdür

4 Tebessümle nigāhı ʿāşıḳāna
Ṣafā-güster ʿaceb kimdür kimüñdür

5 Naẓīr olmaz aña mis̱li bulunmaz
Perī-peyker ʿaceb kimdür kimüñdür

---

221 S: 75a-75b ; İ'de yok

222 S(der): 75a ; İ'de yok

223[223]

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Ol meh kaçan ki sīnesini nāgehān açar
ʿUşşāḳ-ı zārı şevḳi ile çeşm-i cān açar

2 Gāhi bezmde mest olıcak nāz ile o şūḫ
Bāb-ı merāmı ʿāşıḳına rāyegān açar

3 Açmaz dükkān-ı beyʿ ü şirāyı kapar gider
Ol kim metāʿ-ı vaṣlına genc-i nihān açar

4 Mümkin mi çāre vaṣlı niyāzıyla nażreye
Ol ġamzeler ki sīnelere zaḫm-ı cān açar

5 Vaṣf-ı cemīl-i yārı ile dā'imā Naẓīr
Sandūka-i maʿārifini her zamān açar

224[224]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lātün Fā ʿi lün

1 Bu edā ʿāşıḳ-ı dil-ḫaste vü zāra mıdur
Yoksa ṭatyīb-i dil-i ḫāṭır-ı şeymāya mıdur

2 Böyle ṣürʿatle gelüp bād gibi geçelden
Ḳasduñ ammā ki feraḥ-baḫş-ı dil-i zāra mıdur

3 Bir geçiş geçdi ki ḥayret ile kendüm bilemem
Geçen ʿömrüm mi ʿaceb yoḫsa o meh-pāre midür

4 İltifātı gehī aġyāre gehī ʿuşşāḳa
Meyl-i ṭabʿı anuñ eşrāra mı aḫyāra mıdur

5 Yine fikrüñ nedür āyā ki Naẓīr bilelüm
Yoḫsa evṣāf-ı dilārā ile güftāra mıdur

225[225]

Ṣûdūr

Me fā ʿi lün Me fā ʿi lün Me fā ʿi lün Me fā ʿi lün

1 Seni ey dil çü bizden dūr u mehcūr itmek isterler
Fenā ḫamrıyla her dem mest ü maḫmūr itmek isterler

2 Şeh-i iḳlīm-i maʿnā oldıġuñ hīç istemez kimse
Bu bezm-i bī-beḳāda ḥayli meşhūr itmek isterler

---

[223] S(der): 75a ; İ'de yok
[224] S(der): 75a ; İ'de yok
[225] S: 75b ; İ'de yok

3 Sakın aldanma raġbetle naẓar itme bu fānīye
Seni dergāh-ı Ḥaḳdan cümle menfūr itmek isterler

4 Ṣanāyiʿle ḫarāb idüp göñül iḳlīmini dā’im
Ḥużūr-ı ḥażret-i Mevlāda maḳhūr itmek isterler

5 Naẓīrā ṣūrete aldanmayup elṭāf-ı maʿnā bil
Ki sīretle seni dil-şād u mesrūr itmek isterler

226

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Mey-keşān-ı mey-gede-i ʿālem āb isterler
Sāḳī-i gül-ruḫlar ṣāfī şarāb isterler

2 Taḥt-ı dilinde iderlerse kebābını olur
Naḳle ammā leb-i laʿleyn-i şebāb isterler

3 Rūzī mey-ḫānelerüñ küşesidür cānları
Giceler ẕevḳ-i dilārā ile mehtāb isterler

4 Hele rez duḫterinüñ ẕevḳin iderler dā’im
Gāhi ammā ki dilārā ruḫ-ı pür-tāb isterler

5 Görseler muġbeçenüñ hiẕmete bel baġladıġın
Kimi būs ayaġın kimi rebāb isterler

6 Mey-perestān-ı cihān gāhi Naẓīrā ammā
Naẓm-ı merġūb ile üstüne ḫiṭāb isterler

7 Bizi āmāde bulur ise ṣafāya gāhi
Muṭrib-i ḫoş-nefes ü çeng ü rebāb isterler

227

Vāride-i Seḥerī

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Yār u aġyārı bir iden ʿārif-i āgāh olur
Taḫt-ı dilde rūḥı dā’im ḥükm ider bir şāh olur

2 Līk aġyāruñ kelāmın farḳ ide zīrā ki ol
Farḳ-ile ẓāhir olur Ḥaḳ kār-ı bāṭın āh olur

3 Cümlenüñ maḳṣūdı Ḥaḳdur gerçi kim güftārda
Līk efkārında baʿżuñ ḥīle-i rūbāh olur

---

226 S(der): 92a ; İ’de yok

227 S: 75b ; İ’de yok

4 Diḳḳat ile farḳa gel terk eyle cemʿi rind olup
Cemʿi muʿtāda getür ıẓhārı anuñ gāh olur

5 Maẓhar-ı ilhām-ı Ḥaḳ olur iseñ sen de Naẓīr
Ol vaḳt bi'l-cümlenüñ aḳvāli eyva'llāh olur

228

Berā-yı Nuʿmān Aġa

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Raġbetüm şimdi benüm bir ḳāmeti bālāyadur
İtmem ednāya tenezzül himmetüm aʿlāyadur

2 Servi nāzıyla salındırmaz ḫırām-ı nāzüki
Meyl-i ṭabʿum böyle bir maḥbūb-ı müstes̱nāyadur

3 Bülbül-i gül-zār-ı ʿaşḳum nāle vü zārum benüm
Gül içün ẓan eylemeñ ol ruḫları zībāyadur

4 Ġayrı ḫūbān-ı cihāna eylemem aṣlā naẓar
İntiẓārı göñlimüñ ol gözleri şehlāyadur

5 Leblerin naḳl eyleyüp vir cām-ı ser-şārı bize
Sāḳiyā işbu ġazel bir sāġar-ı ṣahbāyadur

6 Bülbül-i gül-zār-ı ʿaşḳ-ı yār olup ḥālā Naẓīr
Dāsitān-ı ʿaşḳı naḳli ol gül-i zībāyadur

229

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Ol meh-cemāl-i yārı görün kim mülüñcedür
Ḫāl-i siyāhı çeşm-i dile merdümüñcedür

2 ʿArż-ı niyāz u merḥametin eyleseñ ricā
Gerçi viṣāli vaʿd ider ammā dūnuñcadur

3 Dilden çıkar mı vuṣlatı ẕevḳi tefekküri
Baḥr-i emelde şevḳ-i ḫayāli nihüñcedur

4 Rind-i cihān düşer mi tenüñ olduġı içün
Īmā-yı vaṣla ḫavf olınur kim tülüñcedür

---

[228] S: 75b-76a ; İ'de yok

[229] S(der): 75b ; İ'de yok

5 Yektā-yı vaḳti oldıġını bildi ḥüsn-ile
Fark-ı çemende ṭabʿ-ı Naẓīr āhenüñcedür

6 Aġyāra meyli ḍarb-ı simāʿī ile ṣafā
Başında tācı dā'im anuñ düñbülüñcedür

7 İnsanı sanma naṣb-ile şeyṭānı güldirür
Vażʿ-ı ġarīb ü nüsḫalıkda şebüñcedür

8 Bize de vesīle eyleye anı naṣb ile
Kim ülfet-ile kārı dür-i nigāhuñcadur

230

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 *ʿĀşıḳ-ı rū-yı tū em sūy-ı tū rā gerdem sefer*
Bā taḫassür Kaʿbe-i kūy-ı ṣafā gerdem sefer

2 *Reft zamān-ı ṣabr ez-dest-i men bā-hecr-i tū*
Saʿyī gerdem bā-ṣafā-yı dil-i şumā gerdem sefer

3 *Zemzem-i laʿl-i leb rā cān-ı men çün teşne būd*
Bā-ümīd-i ru'yet-i lûṭf-ı tū-hā gerdem sefer

4 *Çün resīdem dergeh-i lûṭf-ı tū rā bā-lûṭf-ı tū*
Men heme esbāb-ı ʿayş-ı mā-sivā gerdem sefer

5 *Bā-ṭavāf-ı dehri dilem devvār-ı ūyem rūz u şeb*
Bā-ḫulūṣ-ı cān u dil çūbī riyā gerdem sefer

6 *Şūḫī-i naẓm-ı tū ʿĀrif geşt bālā-ter hemīn*
Men Naẓīrem bā-naẓīre maʿnī rā gerdem sefer

231

Ṣûdūr

---

230 S(der): 75b ; İ'de yok

Tercüme:

1. Senin yüzünün aşığıyım, senin tarafına sefer kıldım; Tahassürle safa köyünün Ka'besine sefer kıldım.
2. Senin ayrılığınla elimden sabır zamanı kaçtı; Çalıştım çabaladım gönlünüzün safasıyla sefer kıldım.
3. Canım la'l renkli dudağındaki zemzeme susadı; Lütfunuzu görme ümidiyle sefer kıldım.
4. Lütfunla lütfunun dergahına vardım; Ben masiva olan bütün geçim sebeplerinden sefer kıldım.
5. Gönlüm zamanın devriyle gece gündüz onun etrafında döner; Can u gönülden isteyerek riya çubuğundan sefer kıldım.
6. Senin nazmının güzelliği bundan daha yüce Ârif kıldı; Ben Nazîrâ'yım nazîre ile manaya sefer kıldım.

231 S: 76a ; İ'de yok

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Derd-i ʿaşḳ-ı yār ile bu pīç u tāb āyā nedür
Arzū-yı vuṣlat ile ıżṭırāb āyā nedür

2 Vuṣlat u hicrāna pür yokdur bilür ʿārif olan
ʿĀşıḳ-ı bī-çāreye bu inḳılāb āyā nedür

3 Vaṣfını aʿlā bilür tafṣīle ḳādir olamaz
Çün bilür evṣāfını bu ictināb āyā nedür

4 Lûṭf u iḥsānı nihāyetsiz iken bi'l-cümleye
Cevrine ʿuşşāḳını bu intiḥāb āyā nedür

5 Evvel āḫir ẓāhir ü bāṭın iken yine Naẓīr
Çeşm-i ẓāhir yine böyle iḥticāb āyā nedür

232

Ṭoyranda Bir Ḫūb-ı Ġarrā Yādıdur

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Göñül mürġı ḫam-ı zülfinde yāruñ rişte-peryādur
Velī müstaġraḳ-ı inʿām u iḥsān-ı dilārādur

2 İçer āb-ı ḥayātı dā'imā çāh-ı zenehdāndan
Anuñ-çün dā'imā böyle es̱erler ile gūyādur

3 Seḥer ʿīdiyelerle gördüm ol şūḫ-ı dilārāyı
ʿAcāyib revnaḳı var ḥüsninüñ ġāyet temāşādur

4 Levendāne sarup destārını geçrev daḫī itmiş
Bize kākküllerin seyr itdirür ḥaylice raʿnādur

5 Mübārek ola ʿīdüñ diyerek taḳbīle meyl ile
Didüm lûṭf ile ḳurbān-ı reh-i ʿaşḳuñ Naẓīrādur

6 Didi kim bārekā'llāh ṭoġrısı ʿāşıḳ imişsin sen
Bu gün ʿāşıḳlara gül-būseler ḥāżır müheyyādur

7 Hemān gel maṭlabına nāil ol būs eyle ruḫsārum
Geçer bu tāzelik kalmaz leṭāfet ḥāl-i dünyādur

8 Benüm ḥüsnümi ancaḳ vaṣf-ile her demde der-kār ol
Sakın küfrān-ı niʿmet eylemeñ ʿuşşāḳı rüsvādur

9 Sarıldum dāmenin būs itmege biñ cān-ile yāruñ
Didüm ey pādişāh milket-i ḥüsnüm bu ne iʿṭādur

---

232 S: 76a-76b ; İ'de yok

10 Tākuñ şemşīr-i ġamzeñ lûṭf-ile aġyāra yüz virme
Görenler ḫavf u ḫaşyet eylesün ʿālem temāşādur

11 Seni yardan atarlar ḥayf iderler bezm-i ʿālemde
Saḳuñ nāmerd olanlar ṣayduña zīrā müheyyādur

12 Naẓīrānuñ sımāḫ-ı cān-ile gūş eyle bu pendin
Efendüm pādişāhum lûṭf u iḥsān vaḳti tenhādur

233

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Seyr it o ḫūb-ı nevres-i ṭıflı hemīncedür
Aʿżā tenāsüb üzre miyānın da incedür

2 Biñ şīvelerle nāz-ı dilārāsı dā'imā
Nev ḫacle-gāh-ı ʿāşıḳ içinde gelincedür

3 Ḫoşdur edāsı cümle ile gerçi kim velī
Cevr ü cefāsı ʿāşıḳ-ı zārı bilincedür

4 Üftādegāneler ḥatmi yok mı dir iseñ
Neyl-i viṣāli meclis-i ʿayşe gelincedür

5 Ẕevḳ ü ṣafā-yı ḫāṭırımuz cümleten bizüm
Dest-i niyāza dāmen-i pāki girincedür

6 Şimdi zamāne ülfetinüñ eks̱eri Naẓīr
Şevḳ-i derūn u ʿizz-i merāma irincedür

234

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Söyle cānā ʿāşıḳa bu nāz u istiġnā nedür
Dā'im aġyāra edā-yı lûṭfuñı īfā nedür

2 Var iken ol ġoncalarla çeşm-i ḫūn-rīzler şehā
Ḫançer-i ser-tīze ebrūlar ile īmā nedür

3 Bu ʿacebdür bir nigāh itmez iken ʿuşşāḳına
Yüz virüp aġyāra lûṭfuñı iʿṭā nedür

4 Giceler tā ṣubḥa dek yıldız sayar bī-çāregān
Cümlenüñ ḥālin bilürsin tā bu istiġnā nedür

---

233 S(der): 76a ; İ'de yok

234 S(der): 76a ; İ'de yok

5 Lûṭf u iḥsān u kerem eyle Naẓīr bendeñe
Her dem ol bī-çāreye cevr ü cefā cānā nedür

235

Naẓīre li-Sūzī Efendi

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

1 Nühüfte sırruñı cānān ʿayān bilür mi bilür
Ya gizli fikrüñi ol ān hemān bilür mi bilür

2 İder mi bilmese vaʿd-i kerīm-i vuṣlatını
O luṭfı ʿāşıḳ-ı ṣādıḳ olan bilür mi bilür

3 O demde ḥāṣıl olan ẕevḳ ü şevḳ neş'esini
Cihānda nāil-i iḥsān ʿayān bilür mi bilür

4 İcābet ile olur daʿvetine inʿāmı
Ya ḳadr-i niʿmeti insāniyān bilür mi bilür

5 Naẓīri lûṭf-ı naẓarla ider ise mesrūr
O lûṭfı ġāyet-i iḥsān u şān bilür mi bilür

236

Ḫiṭāb-ı Dil-rübā-yı Mā

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Tebessümle nigeh ʿāşıḳlara şīrīn-edālıkdur
Taraḥḥüm eylemek bī-çāregāna dil-rübālıkdur

2 Bu ʿāşıḳ-keş edālar böyle raʿnā ḥüsn-ile cānā
Seni kim görse kārı ʿālem içre bī-nevālıkdur

3 Hezār ki ḳaṣdı feryād u fiġāndur sanma gülşende
Küşād-ı ġonca-i ḫāṭır içün naġme-serālıkdur

4 Varup dergāh-ı lûṭfına seḥerler ʿarż-ı ḥāl eyle
Biraz tenhā bulursañ dergeh-i yārı edālıkdur

5 Naẓīrāya nigāh-ı lûṭf u iḥsānı dirīġ itmek
Degildür pādişehlik sen şeh-i ḥüsne gedālıkdur

237

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

---

[235] S: 76b ; İ'de yok
[236] S: 76b-77a ; İ'de yok
[237] S(der): 76b ; İ'de yok

1 Leylā ṣıfat-ı rū-yı ḥüsnle yektālanacakdur
Mecnūn gibi ʿāşıḳları şeydālanacakdur

2 Kūyında gedālıklar idüp her biri anuñ
Ol şāh-ı ḥüsn vaṣlına sevdālanacakdur

3 Ferhāda dönüp cümle-i ʿuşşāḳı o ṭıfluñ
Şīrīn lebi şevḳine ġarrālanacakdur

4 Ṣayd itmege dil mürġını şehbāz-ı nigāhı
Ol çeşm-i siyeh şūḫ u dilārālanacakdur

5 Selmā-yı zamān ḥüsnini itdükde temāşā
Yūsuf gibi ʿaşḳ-ile Züleyhālanacakdur

238

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ru'yete dil kāniʿ olmaz vaṣlınuñ şeydāsıdur
Sevdigüm maʿẕūr tut dünyā tamaʿ aynāsıdur

2 Nice cān u dil fedā itmez yolında ʿāşıḳān
Yūsuf-āsā ʿālemin bir ḫūb-ı müsteṡnāsıdur

3 Dil nice bülbül gibi kūyında nālān olmasun
Gülşen-i ḥüsnüñ açılmış ol gül-i zībāsıdur

4 Ḥüsn-i ḫulḳ u nāz u şīveyle şebīh olmaz aña
Cümle ḫūbān-ı cihānuñ ol melek-sīmāsıdur

5 İltifāt ile ider ʿuşşāḳına dā'im naẓar
Her birinüñ ḥāl ü şānın kendüden dānāsıdur

6 Vaṣf-ı ḥüsniyle Naẓīrā bendesin gūyā iden
Ḥālet-i ẕevḳ ü ṣafā-yı vuṣlatı sevdāsıdur

239

Berā-yı Vażʿ-ı Ḫūb-ı Maḥbūb

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Kimse cānānum gibi bir mehliḳā görmiş midür
Öyle ṣāḥib-şīve şūḫ-ı dil-rübā görmiş midür

2 Geh teġāfül geh nigāh-ı merḥamet ʿāşıḳları
Böyle ʿīşveyle edā-yı cān-fezā görmiş midür

[238] S(der): 76b ; İ'de yok

[239] S: 77a ; İ'de yok

3 Teşnegāna nāẓır-ı ḳānūn u enmūzec ʿaceb
Şerbet-i laʿlinden aʿlā bir devā görmiş midür

4 Gerçi çok nüzhete esīr itmiş ebnā-yı zamān
Edrine şehri gibi ḥarem-serā görmiş midür

5 Şiʿr-i Ṣubḥī'ye naẓīre eyledüñ ammā Naẓīr
Devr-i beytān öyle şiʿr-i dil-küşā görmiş midür

240

Ṣûdūrdur

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Dil-i ʿāşıḳda maʿşūḳ oldıġı gün gibi ẓāhirdür
Bu maʿnī rūşenā-yı şems-ile elvānda bāhirdür

2 Ḥaḳīḳat ile bāṭın ẓāhir olmış anı farḳ iden
Bulınur ise ʿālem içre ḥālā ol da nādirdür

3 N'ola īmā ile ʿuşşāḳını aġyāra ġamz itse
O çeşm-i şūḫ-ı fettānī bulunmaz mis̱li sāhirdür

4 Dil-i ʿārifde bir olsa n'ola ẓāhir ile bāṭın
Cemīʿan sırları ıẓhār iden zīrā ki Ḳādirdür

5 ʿAceb midür Naẓīrin ḥāl ü şānın bilmese kimse
Cenāb-ı Ḥaḳ anuñ aḥvālini bi'l-cümle sātirdür

241

Naẓīre li-Rüşdī Efendi

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Rū-yı ʿarūs-ı dehri görenler fikirlenür
Gör ol ʿacūzı şīveler eyler bikirlenür

2 Vech-i ʿabūsı siḥr-ile gūyā bedirlenür
Ālūdegān-ı ḥubbı olanlar mekirlenür

3 Dām-ı fenāya dāneyi her mürġ ki cemʿ ider
Ẕātın sezā-yı laʿnet ider muḥtekirlenür

4 Merd-i Ḫudā ki bir güzelüñ mübtelāsıdur
Nūş-ı şarāb-ı laʿl-i lebiyle sekirlenür

---

[240] S: 77a ; İ'de yok

[241] S: 77a ; İ'de yok

5 Ṭālib olur viṣāle dili neylesün Naẓīr
Āb-ı ḥayāt-ı rūyı döker yüzi kirlenür

242

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Ey dil hevā-yı ʿaşḳ u muḥabbet serindedür
Kūy-ı nigārı mesken idersüñ yirindedür

2 Neyl-i merāmı ʿarż idegör yāre her seḥer
Derd-i derūna çāre anuñ leblerindedür

3 ʿUşşāḳ-ı zāra gizli muḥabbet ider imiş
Üftādegānıyuz biz anuñ defterindedür

4 Cevr ü cefāyı meşreb ider meger leblerin
Ḫūn-rīz-i çeşmi dā'im anuñ muḥcerindedür

5 Vaṣfa cemīl-i ḥüsn-i dilārāsını görüp
Naẓm-ı Naẓīr şimdi anuñ ezberindedür

243

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ne dem ol mest-i nāzum nāz ile çīn-i cebīn eyler
Dil-i bī-çāre ol dem nāle vü zārı ḥazīn eyler

2 Delik delik olup ney baġrını nārımuz itmeġe
Seḥer küyında dā'im dem çeker āh-ı enīn eyler

3 O deñlü ḥüsn-ile yektā-yı zī-şān oldıgum ḥālā
Aña her demde ʿarż-ı iştiyāḳı ḥūr-ı ʿayn eyler

4 Siyeh ebrūsına müjgān siyeh çeşmiyle ol yārı
Nigāh-ı lûṭfına reşki heme āhū-yı Çīn eyler

5 Degildür vaṣf-ı ḥüsni gerçi kim mümkin Naẓīr ammā
Anuñ ẕikr-i cemīliyle lisānın sükkerīn eyler

244*

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Her ki her dem rāh-ı ʿaşḳ enīn ü erkānın görür
Şübhesiz ol ʿāfet-i ruḫsār-ı cānānın görür

---

[242] S (der): 77a ; İ'de yok

[243] S(der): 77a ; İ'de yok

[244] S(der): 77a ; İ'de yok

[*] Şiir mükerrerdir. Diğeri S(der): 91'dedir ve farklılardan dolayı kaldırılmamıştır.

2 Eylemez aṣlā nigāh-ı iltifātı ġayriye
Ol gedā kim hiẕmet-i şāh-ı mehānbānın görür

3 İltimāṣ ile naẓar itmez cihāna ʿāşıḳān
Bülbül-āsā gülşen içre verd-i ḫandānın görür

4 Zāhidüñ ẕātını görmez ḳavlini gūş eylemez
Cām-ı Cemle rehberdür şūḫ-ı devrānın görür

5 Raġbet itmez pādişāh-ı ʿāleme Āṣaf nedür
Ḥażret-i Ḥaḳḳuñ Naẓīrā lûṭf u iḥsānın görür

245

Mef ʿû lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 On dört yaşında ol meh-i ġarrā bedirlenür
Aḫşāmlamazsa bizde eger dil nedirlenür

2 Teşrīf iderse lûṭf-ile ṣad reşk ʿāşıḳa
Nūr-ı cemāl-i yār ile ol şeb bedirlenür

3 Ol pādişāh-ı milket-i ḥüsn ü melāḥata
Dāġ-ı derūn u sīne-i ʿāşıḳ ṣadırlanur

4 Meyl eyler ise ġayrilere ḥayf u ṣad dirīġ
Bī-çāregān-ı ʿaşk u muḥabbet ġadirlenür

5 Ḳadem-gümān olursa n'ola ʿaşḳ-ile Naẓīr
Ebrūları ḫayāli ile münḥadirlenür

6 ʿĀlem-i ġayb olursa eger itmez ictināb
Zīrā şarāb-ı ʿaşḳ-ile ʿāşıḳ böbürlenür

246

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bahār eyyāmıdur göñlüm benüm bir gül-ʿiẕār ister
Çemen eṭfāline meyl eylemez zülf-i nigār ister

2 Ne gül ister ne sünbül ne benefşe yāsemen ister
Güzel yüz ġonca-fem raʿnā reviş bir şīve-kār ister

3 Siyeh çeşm ü siyeh kākül siyeh zülf ü siyeh ebrū
Güzel bū fikr-i meh beñlü ḫūb-rū bir ʿişve-kār ister

---

[245] S: 77b ; İ'de yok
[246] S: 77b ; İ'de yok

4 Ne serv ister ne ʿarʿar ister ancaḳ bāġ-ı ʿālemde
Hemān bir serv-ḳad-i dildār-ile geşt ü güzār ister

5 Tekellüfsüz güzel ister Naẓīrā bezm-i ʿālemde
Perīşān kākül ister zülfi ḫoş-bū bir nigār ister

247

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Her ne dem dilden hevā-yı ʿaşḳ-ile yā Hū çıkar
Ḥüsn-i dil-cūlarla ol meh-rū baña karşu çıkar

2 Şehre şöhret virmege māhiyyetin ıẓhār içün
Ay başında seyr içün elbetde ol meh-rū çıkar

3 Her neye kılsam naẓar imʿān-ile ol dem baña
Şīve vü nāz iderek ol gözleri āhū çıkar

4 Kākül-i dildār-ı şāna cüst u cū itsem eger
Bu dil-i ṣad-yāre ol demde benüm diyü çıkar

5 Zülfine yāruñ müşābih var mıdur āyā disem
Gülşen-i ʿalemde şeb-bū ile ʿanber-bū çıkar

6 Vaḳtinüñ aṣḥāb-ı ʿirfānıyla ṣoḥbet eyleseñ
Şübhe yokdur ki Naẓīrā cümleden ḫoş-gū çıkar

248

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Her ki duḫt-ı rez ile ülfet ider ḥürmet ider
Ayaġın būsa o dem pīr-i meyüñ raġbet ider

2 Gūyiyā kan bulaşur bile garındaşı olur
Neş'esi ile anuñ ḥayli ʿaceb soḥbet ider

3 Sāġar-ı pür-şārı dest-i mürşidāndan kim alur
Vaḥdete māil olur kes̱retden ol nefret ider

4 Vāṣıl-ı bezm-i dilārā olur ol ẕevḳi ile
Sanma ol ẕevḳi cihānda ṣāḥib-i şevket ider

5 Terk ider bu miḥnet-ās̱ār-ı fenānuñ devletüñ
Sūrī vü maʿnī Naẓīr ʿālemde ol rāḥat ider

[247] S: 77b ; İ'de yok
[248] S(der): 77b ; İ'de yok

249

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Egerçi bezmimüzde pür-sebūlarla gedūlar var
Mey-i laʿl-i lebüñe dilde ammā arzūlar var

2 Gül-i ṣad-berg-i rūyın vaṣfa lāyıḳ ḥüsn-i taʿbīre
Yine gülşen-serā-yı ḫāṭırumda cüst ü cūlar var

3 Duyulmış vaʿd-i vaṣluñ bendeñe cānā nigāhuñdan
Ser-i kūyuñda ʿuşşāḳ içinde güft ü gūlar var

4 Perīşān eyleyüp zülfin semāʿa girmiş ol āfet
Anuñ-çün ḫāniḳāh-ı Gülşenīde Hāy u Hūlar var

5 Göñül meyl eylemez ġayra Naẓīrā bezm-i ālemde
Ne āhū gözlü dilberler ne şīrīn māh-rūlar var

250

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bakılmaz ḥüsn-i ʿālem-sūzına cānān-ı nāzükdür
Cigerde oynar ammā ṣūretā müjgān-ı nāzükdür

2 Semend-i nāzı pek cevriyle sürme sīnede cānā
ʿİnānuñ çek biraz zīrā ki ol meydān-ı nāzükdür

3 Çü sen ser-ḫayl-i iḳlīm-i melāḥatsüñ ʿadālet kıl
Ki raḫş-ı ʿadl-ile bu ʿarṣada cevlān-ı nāzükdür

4 Derūnın eyleyüp ḫalvet ḫayāl-i yāre ḥāżır ol
Göñül zīrā ki ṭabʿ-ı merdüm-i mihmān-ı nāzükdür

5 Naẓīrā ḥüsn-i taʿbīr ile dā'im vaṣf ider ẕātuñ
Nigāh-ı iltifātuñla aña iḥsān-ı nāzükdür

251

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Her nigāha rūyuñ olmış bir gülistān-ı dīger
Her göñülde oldı bir ḫurşīd-i tābān-ı dīger

2 Ḥüsnine ḥayrān bulursuñ her dili kılsañ naẓar
Āb u gil içre nümāyān mevc-i ʿummān-ı dīger

---

[249] S: 78a ; İ'de yok

[250] S: 78a ; İ'de yok

[251] S: 78a ; İ'de yok

3 Bī-ḳarārum çün ṣabā-geşt üzreyüm ʿālemleri
Baña cevlān-geh olur her dem beyābān-ı dīger

3 Her biri taʿbīre gelmez bü'l-ʿaceb esrārdur
Gözlerüm her şeb görür ḫˇāb-ı perīşān-ı dīger

4 Kimse bī-rehber ser-i kūyına yāruñ varamaz
Rāh-ı dilde oldı her ẕerre muġaylān-ı dīger

5 Ḥażret-i Laʿlī Efendiden naẓar alup Naẓīr
Menzil-i maḳṣūda irdi buldı bir şān-ı dīger

252

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 ʿAceb merġūb u raʿnādur o meh ammā vefāsızdur
Dil-i ʿuşşāḳ-ile mir'āt-ı ḳalbi ki cilāsızdur

2 Henüz ʿirfānı yok nev-rüstedür ol bilmez elvānı
Degildür mübtelā bir ḥüsne ḥālā ibtilāsızdur

3 Olur bir gün ki ʿuşşāḳı arar bulmaz cihān içre
Bilür ʿāşıḳların derdi o demlerde devāsızdur

4 Cefā vü cevre māil ḫūba meyl eylemek ey dil
Degildür bāʿiṡ-i şevḳ-i derūn zīr-i ṣafāsızdur

5 Eger aġyāra meyli ġālib olursa ḥaẕer eyle
Mürüvvet bilmez ol zīrā edebsizdür ḥayāsızdur

253

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Semtimüzden hele ol ṭıfl-i dilārā geçeyor
Gülerek oynayarak ol gül-i raʿnā geçeyor

2 Ḫaber alduk yine ṣayd-ı semeke ʿazm itmiş
Olta vur reh-güzerinde dil-i şeydā geçeyor

3 Āġ idüp kākülini mürġ-ı dili avlarken
Meyli māhīleredür cū gibi ḥālā geçeyor

4 Ḫavfum oldur anı furṣat gözedenler avlar
Bilmez aḥvāl-i cihānı tek ü tenhā geçeyor

---

[252] S(der): 78a ; İ'de yok

[253] S(der): 78a ; İ'de yok

5 Evvelā nūr-ı kuşkuş diyü işitmiş o meger
Ġayr-ı sevdālar ile ḥüsni hemanā geçeyor

6 ʿIrż u nāmūsını ḥıfẓ eyleye anuñ yārı
Refʿi mümkin degil ol ruḫları zībā geçeyor

7 Sözimüz geçmedi bülbül gibi çok yalvarduk
Vaḳtimüz fikr-i viṣāli ile ḥayfā geçeyor

8 Oldı ebrūları gūyā ki anuñ ḥayfa kemān
Tīr-i müjgānı dil-i zāra hemānā geçeyor

9 Vaṣlına çāre bulunmaz ne ḳadar olsa yanar
ʿÖmr-i ʿuşşāḳı hemān ḥayf u dīrīġā geçeyor

10 Dün geçerdüm görüp ol şūḫ-ı cefā-pīşe dimiş
Bize gelmez de Naẓīrā niçün āyā geçeyor

254

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Yine gül-zāra bülbüller gelüp ġavġaya girmişler
Hele biñ nāz ile gül-ġoncalar araya girmişler

2 Bahār eyyāmıdur sevdāsı artup ʿandelībānuñ
Güli gülşende ḥākim naṣb idüp daʿvāya girmişler

3 Açılmış güllerin yanınca nāzük ġoncalar şimdi
Tebessümle uyurlar bister-i zībāya girmişler

4 Görüp bu ḥāleti ehl-i ṭabīʿat sanma gülşende
Koyup terkīb ü lafẓı cümle-i maʿnāya girmişler

5 Olanlar maẓhar-ı lûṭf-ı ilāhī rāh-ı ʿaşḳ içre
Girüp iḥrām-ı şevḳe Kaʿbe-i ʿulyāya girmişler

6 Leālī-senc olanlar baḥr-i naẓm içre Naẓīr-āsā
Maʿārifdür yine ġavvāṣ olup deryāya girmişler

255

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Kūy-ı dilber ki bize ʿizz ü saʿādet yiridür
Sāir ʿuşşāḳ-ile bir ülfet ü ṣoḥbet yiridür

---

[254] S: 78b ; İ'de yok

[255] S: 78b ; İ'de yok

2 Lāl ider ṣoḥbetimüz ġayrı muḥabbetle bizüm
Neyleyem kūy-ı dilārā dile ḥayret yiridür

3 Vaṣf-ı laʿl-i leb-i cānān iderüm şām u seḥer
Şānı ʿālīdür anuñ medḥine diḳḳat yiridür

4 Vuṣlatı ẕevḳini yādıyla ṣafā-yāb olalum
Añma hicrān-ı dilārā dile riḳḳat yiridür

5 Ḥāl-i dünyāyı tefekkürle Naẓīr olma melūl
Dār-ı fānī heme miḥnetle meşaḳḳat yiridür

256

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 O şūẖın çeşm-i fettānı ʿaceb mekkārelerdendür
Füsūn u fitne zīrā kārıdur seẖẖārelerdendür

2 Temāşā-ḥāliyüz cevrin beyān ḳābil degil yāruñ
O ẖūnī-ġamzelerle sīnemüz pür-yārelerdendür

3 Ne merhem-sāz olur var ne sarar var yāre-i yārı
Devā-yı derdi bulunmaz olan bī-çārelerdendür

4 Gehī Ferhād olur gāhice Mecnūn dāġ u ṣaḥrāda
Göñül durur ġam-ı cānān ile āvārelerdendür

5 Naẓīrā ẖāneñi rūşen ider bir gün elem çekme
O meh-pāre felekde seyr iden seyyārelerdendür

257

Hū

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ne gülşende küşāde tāze gülsüñ bülbülüñ kimdür
Hezār-āsā senüñ nālende-i rū-yı gülüñ kimdür

2 Senüñ gīsū-yı müşk-būyuñ perīşān itdi ʿuşşāḳı
ʿAceb mescūr-ı ʿanber-bū-yı zülf ü kākülüñ kimdür

3 Ne şūḫ-ı nāzenīnsüñ bulunmaz mis̱lüñ ʿālemde
Saña sevdā ile āvīze mū-yı kākülüñ kimdür

4 Ḫayāl-i dāne ile dāma düşdi mürġ-ı dil ammā
Anuñ gibi ʿaceb dil-beste ẖāl-i fülfülüñ kimdür

[256] S: 78b ; İ'de yok
[257] S(der): 78b ; İ'de yok

5 Senüñ lûṭfuñla iḥsānuñ dil-i ʿuşşāḳa çok ancak
Nemek-baḫş laʿl-i nāb-ı ḫoş-güzāruñdan mülüñ kimdür

6 O çeşm-i fitne-pervāzuñla meftūn itdüñ ʿuşşāḳı
Fiten vaḳtinde üstād-ı ḥall-i müşkilüñ kimdür

7 Kemāl-i ḥubb-ı ẕātuñ neş'esi ile Naẓīr-āsā
Kemer-beste vü dil-ḫaste şikeste-dil kuluñ kimdür

258*

Hū

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Olur ser-geşte cānā çeşm-i dil-dūz güle āhūlar
Ki zīrā oldı ʿuşşāḳuñ senüñ bi'l-cümle gül-rūlar

2 Nümā-yāb oldı serv-ḳadd-i nāzuñ eşk-i çeşmümden
Ser-i kūyuñda peydā oldı kes̱retle akarsular

3 Nigāh-ı iltifāt itseñ olur ʿāşıḳlaruñ mesrūr
Tebessüm eyleseñ peydā olur envār-ı lü'lü'ler

4 Senüñ derd-i ġam-ı ʿaşḳuñla her vaḳt-i seḥer cānā
Resīde āsumāna şevḳ-i rūyuñ ile yā Hūlar

5 Naẓīr-āsā seni kim vaṣfa ḳādir şāʿirān içre
Eger bi'l-cümle cemʿ olsa süḫan-dārān-ı ḫoş-gūlar

6 Senüñ evṣaf-ı ḥüsnüñ itmede dā'im Naẓīr ammā
Degil mümkin eger cemʿ olsa ʿālem içre ḫoş-gūlar

259

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Şöhreti ehl-i cihānın kes̱ret-i devletledür
Rıfʿat aṣḥābınuñ ammā ʿizzeti himmetledür

2 Ey göñül fikr-i daḳīḳ ile perīşān olma kim
Āsiyāb-ı ʿālemüñ her kārı bu nevbetledür

3 Nevbetüñ ey dil gelür diḳḳat ile eyle naẓar
Çarḫınuñ devrānını seyr eyle kim şiddetledür

---

[258] S(der): 78b İ'de yok

[*] 6.beyit S'de yok

[259] S: 79a ; İ'de yok

4 Rūz u şeb dirseñ biri birini taʿḳīb itmede
Rūzigār-āsā mürūrı anlaruñ sürʿatledür

5 Ḥāl ü şānı cümlenüñ taḳdīr olınmışdur Naẓīr
Rind olup eyle temāşā her biri ḥikmetledür

260

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Laʿl-i lebüñ ki cām-ı meyüñ āşināsıdur
Dil-teşne-i muḥabbete derdi devāsıdur

2 Şām u seḥerde bekler ise āsitānını
Dil pādişāh-ı milket-i ḥüsnüñ gedāsıdur

3 Cārī olursa dīde-i giryānımuz n'ola
ʿUşşāḳ-ı zār-ı ḥasta-dilin mācerāsıdur

4 Olursa ġam degil bizi ālām-ı ḥasreti
ʿAşḳ ehlinüñ cihānda münāsib cezāsıdur

5 Cevr ü cefā-keşīde Naẓīre Ḫudā muʿīn
Olsun ki bī-raḥm bir güzelüñ mübtelāsıdur

261

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ne dem dildārı görsem çeşmüme nūr u żiyā artar
Lebiyle kākülin seyr eylesem āb u hevā artar

2 Yeter aġlatma lûṭf eyle ʿadūlar nem kapar şāyed
Sirişkümden ser-i kūyuñda daḫī mācerā artar

3 Metāʿ-ı ḥüsnini seyre çıkup bāzāra ʿarż itme
Çıkar çok müşteri aña heme mübtelā artar

4 Ser-i kūyuñda feryād u fiġān u āh-ı ʿaşıḳdan
Ney ü ṭanbūra meyl itmez göñül zīrā nevā artar

5 Naẓīrā maẓhar-ı lûṭfuñ olaldan bezm-i ʿālemde
Derūnında anuñ ẕevḳ-i viṣālüñle ṣafā artar

262

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

[260] S: 79a ; İ'de yok
[261] S: 79a ; İ'de yok
[262] S: 79a-79b ; İ'de yok

1 Gülşen içre ʿāşıḳın dilber berāber gezdirür
Bülbül-i şūrīdesiz ol nāz-perver gezdirür

2 Ḳayd içün ās̱ār-ı vaṣf-ı ḥüsn-i ʿālemgīrini
Dā'imā mecmūʿasın yanında dilber gezdirür

3 Derd-i ʿaşḳ-ı yār ile seyyāḥ olanlar dā'imā
Göñlini eglendirür bī-çāre yer yer gezdirür

4 Rind olanlar çi zekāt-ı ḥüsn-i cānānı içün
Dīdesin keçkūl ider mis̱l-i kalender gezdirür

5 Eşheb-i ḫāmeyle ḥālā öñdilin aldı Naẓīr
Fārisü'l-ḫayl oldı bir esb-i hünerdür gezdirür

263

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Göñül ʿaşḳıyla ḥālā lāubālī-meşreb olmışdur
Elinde cāmı dildārı ile leb-ber-leb olmışdur

2 Bu rūz-ı rūzede fikri ḫāyāl-i ʿabd-i vaṣlıyla
Dil-i bī-çārenüñ her ḥāl ü şānı aġreb olmışdur

3 O şāh-ı mülk-i ḥüsnüñ naḳdüñe vālā-yı lûṭfında
Nigāh-ı iltifātı ẕevḳi dilde maṭlab olmışdur

4 N'ola ʿuşşāḳ-ı ʿālem yeksere ḥayrānum olursa
Ki her ḳavliyle fiʿlüm ʿāḳilāna aʿceb olmışdur

5 Bu kes̱ret ʿāleminüñ kesb ü kārından geçüp ḥālā
Naẓīrāya ʿubūdiyetde olmak enseb olmışdur

264

Dīger

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Yine şehr içre şöhret buldı maḥbūb-ı meh-peyker
Ḫırīdār-ı metāʿ-ı vaṣlı aṣḥāb-ı ḥüsn eks̱er

2 Ḫırām-ı nāzı serv-i gülşene ol itmede taʿlīm
Görüp rūyın ḥicābından kararmışdur gül-i aḥmer

3 Sezā būyını zülfünden alursa sünbül-i būyā
ʿİẕār-ı lāle-gūnı ʿāşıḳānı dāġ-dār eyler

[263] S(der): 79a ; İ'de yok
[264] S(der): 79a ; İ'de yok

4 Ḫam-ı kāküller-ile ḫāli dām u dāne olmışdur
Göñül mürġını ṣayda şāhbāz-ı ḥüsni görenler

5 Ferāḥ-zā vü neşāṭ-āver kelāmı lûṭf-ile zīrā
Anuñ laʿl-i lebinden aldı gūyā lezzeti sükker

6 Egerçi ṣūretā müjgānı nāzükdür velī ammā
Cigerde oynar anuñ her biri ser-tīz bir neşter

7 Kemāl-i lûṭf-ile gūyā-yı vaʿd-i vaṣlı olursa
Dil-i ʿuşşāḳı şādlaruñ ider ol lûṭf-ı cān-perver

8 Degil keyfī bu kesbī vehbī ās̱ārı Naẓīrānuñ
Kümeyt-i ḫāmesi olur gehī naẓmıyla cevlān-ger

265

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Dilin maṭlūb u merġūbı meh-i şāhān-ı devrāndur
K'anuñ üftāde-i ʿaşḳı cihānda cümle ḫūbāndur

2 Temāşā eylemiş gülşende ruḫsār-ı dilārāsın
Gülüñ rūyı ḥicābından o demdür kırmızı kāndur

3 Ḫacīl itmiş ḫırām-ı nāzenīni serv-i āzādı
Ḳıyām üzre kalup reftārdan bī-çāre ḥayrāndur

4 Gice mehtāba karşu gerçi ʿālem eylemiş ammā
ʿAcebdür āfitābı olan ol şeb rū-yı cānāndur

5 Velī meh daḫī ser-gerdān-ı ʿaşḳ-ı ḥüsni olmışdur
Felekde devr ider dā'im Naẓīrā kārı devrāndur

266

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Menāzile ḳameri ḥikmet-i Ḫudā yürüdür
Nücūm u şemsi nice gör ki ber-hevā yürüdür

2 Gedā-yı dergeh-i Ḥaḳ eşheb-i ḫulūṣa binüp
Şeh-i cihānı rikābında bende-sā yürüdür

3 ʿUluvv-i himmeti gör reh-revān-ı maʿnāyı
Su üzre ḫavf ü kedersiz her evliyā yürüdür

---

[265] S: 79b ; İ'de yok
[266] S: 79b ; İ'de yok

4 Vücūdı gör ki hemān aylu günlü sāʿatdür
Daḳīḳa fevtini itmez ṣubḥ-ı mesā yürüdür

5 Naẓīrā alursa sezādur cihānda meydānı
Kümeyt-i ḫāmeyi zīrā ki ḫoş-edā yürüdür

267

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Ol āfetüñ cihānda ʿaceb nām u şānı var
Uşşāḳ-ı zāruñ aña nigāha ne cānı var

2 Ebrūlarıyla çīn-i cebīn bir yire gelüp
Tīr-i nigāhın atmaġa çifte kemānı var

3 Biñ zaḫm urursa ġamzesi ṣabr u şekīb ile
ʿUşşāḳ-ı zāruñ elde hemān el-amānı var

4 Ṭullāb-ı aşḳa merḥamet itmiş gibi o şūḫ
Lûṭfa vesīle olmak-içün imtiḥānı var

5 Pür-nūr olursa göñli Naẓīrin ʿaceb midür
Zīrā felekde sencileyin mihribānı var

268

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Ẕevḳ ü ṣafāyı vaḳt-i rebīʿ mey-keşān ider
Āh u fiġān u zārı heme bülbülān ider

2 Sanmañ ki yārı nāz ile kendin nihān ider
Dil-dādegānı cevri ile imtiḥān ider

3 Neyl-i viṣāle ṭālib olup her dem āh ile
ʿUşşāḳ-ı zār kūyını yāruñ nihān ider

4 Ġayra ʿaṭā-yı būsesini eylemez dirīġ
Cevr ü cefāyı ʿāşıḳına rāyegān ider

5 Derd-i derūnı ʿarż idelüm itsün istimāʿ
Zīrā ṭabībe derdini ḫaste beyān ider

6 ʿArż-ı niyāz-ı yārına ḥācet bilür Naẓīr
Neyl-i viṣāle meylüñi ḥālüñ ʿayān ider

[267] S: 79b-80a ; İ'de yok
[268] S(der): 79b ; İ'de yok

269

Berā-yı Ḫāṭır-ı Ḥamdī Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Gör hevā-yı yārı kim dilden ġazeller yaġdırur
Defʿ-i aġyārı içün ḍarb-ı meseller yaġdırur

2 Berf ü bārān yaġdırur gāhi felekler ʿāleme
Līk aġyārı kederlerle remeller yaġdırur

3 ʿĀşıḳa rāḥat virür mi bir dem ol bed-ḫūyı gör
Senk-i ṭabʿı bām-ı cevriyle ʿalemler yaġdırur

4 Eşk-i çeşm-i ʿāşıḳānı kıl temāşā kim Naẓīr
Vaṣl içün eyler tażarruʿlar ʿameller yaġdırur

5 Ḫāṭır-ı erbāb-ı ṭabʿa Ḥamdiyā bu nev ġazel
Fikr-i Naẓīri ile nice meseller yaġdırur

270

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Göñlimüz ḥālā bizüm gül-çihre bir dilberdedür
Nāz u şīveyle o şūḫ-ı dil-rübā perverdedür

2 Neylerem zāhidlerin ṭaʿnını kim fikrüm benüm
Ol güler yüzlü güzel sözlü o sīmīn-berdedür

3 Ẕevḳ ü şevḳüm ẕikr ü fikr-i vuṣlatıdur dā'imā
Ġayriler ẕevḳ ü ṣafāsı meydedür sāġardadur

4 Her zamān nefy-iledür kārı zen-i dehrin hemān
Fikr-i dünyā dā'imā ḳuvvetlü bir şevherdedür

5 ʿĀşıḳam bir ḫūba kim ol da bilüp ʿāşıḳlıġum
ʿĀşıḳum ḥālā Naẓīrādur diyü her yirde dir

271

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bāde-nūş olmaġla ol bir leb-i şīrīn-güftār
Göz kızardup ider ʿuşşāḳını dā'im āzār

---

[269] S(der): 79b ; İ'de yok

[270] S: 80a ; İ'de yok

[271] S: 80a ; İ'de yok

2 Bülbül-āsā nice mükşiflük idersüñ ey dil
Şāyed ol ġonca-dehen yārı idersüñ bī-zār

3 Seyl-i eşküm götürür ġamları dilden ammā
Der-i nāsüfte gibi ʿuḳdeler eyler ıẓhār

4 El etek öpmegi menʿ eyler iken lāyıḳ mı
Em-sem olmış diyerek būs ide laʿlüñ aġyār

5 ʿĀşıḳuñdur nice gündür seni görmez cānā
N'ola kūyuñda Naẓīr eyler ise āh ile zār

272

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Baġrımuz ḫūn eyledi cānā nigāh-ı sīrler
Ol kemān ebrūlara müjgānın oldı tīrler

2 Kākülüñ sevdāsı şeydā eyledi ʿāşıḳları
Zülf-i pīç-ā-pīçüñ oldı gūyiyā zincīrler

3 Ṣabra ṭāḳat kalmadı cānā hevāsından bize
Ebruvān-ı fitne-perdāzuñ olup şemşīrler

4 Şānına lāyıḳ mıdur fikr eyle ey şāh-ı ḥüsn
ʿĀşıḳuñ evżāʿ-ı tā-hem-vār ile dīl-gīrler

5 Gelmedüñ dil-ḫastedür ḥālā firāḳuñla Naẓīr
Sen keremler kānına düşmez idi te'ḫīrler

273

Dīger

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Laʿl-i lebüñ ki ʿayn-ı vefādan ḫaber virür
Dil-ḫastegāna şurb-ı devādan ḫaber virür

2 Ruḫsār-ı aluñ olur olan ḫāl-i dil-firīb
Bū-yıʿabīre müşk-i Ḫıṭādan ḫaber virür

3 Derd-i derūna çāre ararlarsa ʿāşıḳān
Sorsun dehān-ı yārı şifādan ḫaber virür

4 Bād-ı ṣabā ki vaḳt-i seḥerde vezān olur
Şevḳ-i derūn u ẕevḳ ü ṣafādan ḫaber virür

---

272 S(der): 80a ; İ'de yok

273 S(der): 80a ; İ'de yok

5 Cānā Naẓīre lûṭf-ile eyler taraḥḥümi
Vaṣf-ı cemīlüñ ile s̱enādan ḫaber virür

274

Hū

Me fā ʿi lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Göñül gül-zār-ı ḥüsnüñ dilberā bülbüllerindendür
Anuñ feryād u āhı ru'yet-i gül-ruḫlarındandur

2 Perīşān oldıġı bād-ı ṣabā esdükce dildāruñ
ʿİẕār-ı lāle-gūnı üzre ol kākküllerindendür

3 Hele zülf-i siyāhı vaṣf olınmaz müşk ü ʿanberle
Leṭātef üzre açmış ḫabbenüñ sünbüllerindendür

4 Zeneḫdānında ol ḫāl-i siyāh-ı ʿanber-efşānı
Behiştüñ sīne-zārında olan fülfüllerindendür

5 ʿAceb mi mürġ-ı dil kūyında cānā lāne-sāz olsa
Terennüm-sāz-ı evṣāfuñ olan bülbüllerindendür

275

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ebrū-yı yāre tīġ-i zen dirler
Kendüsine boġaz kesen dirler

2 Görse ʿāşıḳları çeşm-i ḫūn-rīzüñ
Kapar bakmaz bize neden dirler

3 Ṭālib-i şevher-i dīger her gün
Ḳahbe dünyāya pīrezen dirler

4 Aldanup kalma mekrine anuñ
ʿĀrifān aña fitne-fen dirler

5 Şiʿr-i Naẓīre baḥr-i naẓm içre
Şübhesiz lü'lü-i ʿAden dirler

276

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Virdigi derde devāyı yār bilmez mi bilür
Vādī-i mihr ü vefāyı yār bilmez mi bilür

---
[274] S(der): 80a ; İ'de yok
[275] S(der): 80a ; İ'de yok
[276] S: 80b ; İ'de yok

2 Naḳd-i ṣabrum aldı virdi zülfinüñ sevdāsını
İtdigi beyʿ ü şirāyı yār bilmez mi bilür

3 Seyl-i eşküm ʿuḳdelerle kūyına oldı revān
Hep geçen bu māceräyı yār bilmez mi bilür

4 Lāyıḳumca iltifāt itmez diyü itme ʿitāb
Yoḫsa evżā-ı sezāyı yār bilmez mi bilür

5 Lûṭf ider iḥsān ider müstaġraḳ-ı inʿām ider
Dergehine cebhe-sāyı yār bilmez mi bilür

6 Hep bilür ʿāşıḳları ammā yine bilmezlenür
Ya Naẓīr-i ḫoş-edāyı yār bilmez mi bilür

277

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Dergeh-i yāre varup ḫiẕmeti tekmīl idegör
Menziline o ḳamer-ṭalʿatı taḥvīl idegör

2 Ẓāhire itme naẓar bātınuñı maʿmūr it
Giderek ṣūretüñi sīrete tebdīl idegör

3 Evc-i eflāke yetişdürdi ġurūr-ı ḥüsni
O mehi ṣanʿat-ile bir yire tenzīl idegör

4 Olma ālūde sakuñ keyfe basılma zinhār
Berş ü afyonuñı tedrīc-ile taḳlīl idegör

5 Ger ḥaḳīḳatle mecāz uymaz ise birbirine
Nükte vardur anı bil fikr-ile te'vīl idegör

6 Mey-i ʿaşḳ ile Naẓīrā olagör mest müdām
Bezm-i ʿālemde ṣafā neş'esi taḥṣīl idegör

278

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Āyet-i ḥüsne ne dem ḫaṭ-ile cedvel çekilür
Muṣḥaf-ı ḥüsn-i dilārāya o dem ḥal çekilür

2 Zülfine şāne iderdüm dil-i ṣad-yāreyi līk
Ḥadde-veş rişte-i gīsūları tel tel çekilür

---

[277] S: 80b ; İ'de yok

[278] S: 80b-81a ; İ'de yok

3 Gelicek ḫaṭṭ-ı ġadārı reh-i şām-ı hecre
Ḥüsni ʿazm itmek-içün esb-i mükemmel çekilür

4 Ser-i kūyında gice tā-be-seḥer dildāruñ
Heves ü meyli ile āh-ı müselsel çekilür

5 Biz Naẓīrā-yı zamānuz bize tanẓīr olmaz
Şiʿrimüz mısṭar-ı dīvāna müdellel çekilür

279

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Semtimüzden yine biñ nāz ile cānān geçecekdür
ʿÖmrimüz şevḳ-i viṣāli ile ol an geçecekdür

2 Geçdigi demde görüp gerçi ṣafālar olınur
Geçicek māldan ʿaceb fikr-i perīşān geçecekdür

3 Seḥerī bād-ı ṣabā geldi bize virdi ḫaber
Didi kim reh-güzerinde ṭur o sulṭān geçecekdür

4 Yārı ru'yetle anı kesb-i ṣafā eyleyesüñ
Devlet ü ḥaşmet-ile ol şeh-i ḫūbān geçecekdür

280

Esʿad Efendi Duḫteri ve Yegāne-i Demi
Olan Fıṭnat Nādire-kedere Naẓīredür

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Her ne dem biñ nāz ile dildār kendin gösterür
ʿĀşıḳ-ı bī-çāreler hem-vār kendin gösterür

2 Bir ṭarīḳ ile yolına intisāb-ı ruḫṣatı
Her ṭarafdan menʿ ile aġyār kendin gösterür

3 Ḫaṭṭı çekdükde ʿaceb mi lûṭfın ıẓhār eylese
Gelse hengām-ı rebīʿ ezhār kendin gösterür

4 Vaḳti geldükde olur şeftālü alūlar ile
Berg-i sebz içre gül ü gül-nār kendin gösterür

5 Būse-i laʿlin dirīġ itmezdi Fıṭnat neylesün
Çāresiz ʿiṣmet ile her bār kendin gösterür

6 Bikr-i mażmūn u nükāt-ı tāzeye māildür ol
Zihn-i pākine Naẓīr ās̱ār kendin gösterür

[279] S(der): 80b ; İ'de yok
[280] S(der): 80b ; İ'de yok

281[281]

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Hengām-ı rebīʿ irdi meserret çemenindür
ʿĀlemde ṣafā-vaḳt-i gül ü yāsemenindür

2 Rez duḫteridür bādī-i şevḳ-āver-i rindān
ʿUşşāḳa ṣafā ru'yet-i vech-i ḥasenindür

3 Bī-çāre Naẓīrāda olan derd-i ġam-ı ʿaşḳ
Bir serv-ḳad-i gül-ruḫ-ı gonca dehenindür

282[282]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿĀrifāna mubṣırātın her biri bir yārdur
Çeşm-i ẓāhir-bīne ammā cümlesi aġyārdur

2 Kendü nefsini övmek baş düşmanıdur çāre yok
Dā'im anuñla cihād itmek gerek ġaddārdur

3 Şāh-ı ʿādildür Ḫudā dā'im ʿadālet itmede
Maḥv u iṡbāt ile ḥāl-i ʿāleme der-kārdur

4 Pür-temāşā ġāfil ü mecnūnı ḥayrān ʿālemüñ
Ḥāl ü şānı fehm olınmaz bü'l-ʿaceb esrārdur

5 Cümle de maḥviyet ile kurtılur ekdārdan
Bezm-i ʿālem içre ol kim ṭālib-i dīdārdur

6 Her ki teslīm ü rıżā dāmenlerin tutar Naẓīr
Şübhesiz ol ṣāḥib-i bi'l-cümle-i ebrārdur

283[283]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿĀşıḳa ẕikr-i cemīlüñ her seḥer evrād olur
Vaṣf-ı ḥüsnüñle dil-i nā-şādı zīrā şād olur

2 Maẓhar-ı lûṭf-ı nigāh-ı merḥamet olsa eger
Ḳadr olur her gice aña günleri aʿyād olur

3 Vuṣlatuñ ümīd iderler mümkin olmazsa velī
Ḥasret ü hecrüñle kār-ı ʿāşıḳān feryād olur

[281] S(der): 80b ; İ'de yok
[282] S: 81a ; İ'de yok
[283] S: 81a ; İ'de yok

4 Her dem ü her anı ẕikr ü fikr-ile eyler güzer
Sālik-i rāh-ı ḥaḳīḳat olur ol irşād olur

5 Gördüġi ās̱ār-ı iḫvāna naẓīreyle Naẓīr
Ḥamdüli'llāh kim aḥibbā içre ḥālā yād olur

284

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Geh tebessümler ider ʿuşşāḳa mūlar gösterür
Geh cefā vü cevr-ile vādī-i dīger gösterür

2 Ebr-i zülfin setr ider gāhi görünmez ol perī
Gāhice rūyın açar ol māh-ı peyker gösterür

3 Ḥāṣılı geh lûṭf ider gāhi ʿitāb-ı dil-ḫırāş
Ġamze vü çīn-i cebīni bize işler gösterür

4 Ben niyāz itdükce cevri artırur nāzıyla yār
Neyleyem rāh-ı viṣāli baña eller gösterür

5 Ṭabʿ-ı ʿÖrfī kān-ı gevherdür Naẓīrā şübhe yok
Lûṭfı var olsun ki iḫvānına cevher gösterür

6 Ḫāṭırın talṭīf içün eşʿārına tanẓīr ile
Gülşen-i ṭabʿ-ı Naẓīrā aña güller gösterür

285

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Siḥr iden ʿuşşāḳa cānā zülf-i seḥḥāruñ mıdur
Yoksa ol şāhin bakışlı çeşm-i ḫūn-ḫˇāruñ mıdur

2 ʿĀşıḳı şūrīde vü şeydā iden cānā senüñ
Şīve vü nāz ile āyā ḫūb-ı güftāruñ mıdur

3 Serve nāzıyla ḫırāmını ferāmūş itdiren
Laʿl-i nabuñ mı ʿaceb gül gibi ruḫsāruñ mıdur

4 Böyle naẓm-ı pāki gūyā eyleyen saña Naẓīr
ʿĀleme merġūb olan yār-ı cefā-kāruñ mıdur

---

[284] S(der): 81a ; İ'de yok

[285] S(der): 81a ; İ'de yok

286

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ṣūretā mihr-ile meh gerçi cemālin gösterür
Her birinüñ gör felek her gün zevālin gösterür

2 Kākülüyle gāhi setr eyler o gül-ruḫsārını
Gāhice eyler küşāde mihribānın gösterür

3 Çihre pür-çīn-i ġażab gāhi güler yüz gösterüp
ʿĀşıḳāna geh cemāl ü geh celālin gösterür

4 Gāhi istiġnā ile cevr ü cefāya meyl ider
Gāhi īmā ile vaṣlı iḥtimālin gösterür

5 Nükte-perdāzān-ı ʿalem naẓm-ı pākiyle Naẓīr
Vaṣf-ı dildārıyla dā'im ḫoş-ḫayālin gösterür

287

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Nāẓırınuñ keṡretinden pīç ü tāb itdükce yār
Kākülin rūyına setr eyler ḥicāb itdükce yār

2 Öyle berrāk u muṣaffādur ser-ā-pā cismi kim
Gerdeninden görinür nūş-ı şarāb itdükce yār

3 Bū-yı müşk ü ʿanberi āfāḳa gūyā neşr ider
Bizden āhū-veş firār ile şitāb itdükce yār

4 Itr-ı zāid yirine saydı sirişk-i çeşmümi
ʿAdd idüp ʿāşıḳların bir bir ḥisāb itdükce yār

5 Vaṣf-ı ḥüsn-ile Naẓīrā ḫāmemüz der-kārdur
İltifāt ile bize her dem ḫiṭāb itdükce yār

288

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Şemʿ-i ḥüsn ki meclis-i rindāna fer virür
Pervāne gibi mürġ-ı dile bāl u per virür

2 Īmā-yı vaṣla çāre arar neylesün velī
Ol ġamzeler ki ʿāşıḳ-ı zāra ḥazer virür

---

286 S(der): 81a ; İ'de yok

287 S: 81b ; İ'de yok

288 S: 81b ; İ'de yok

3 Varın dilerse cümle virürler dirīġı yok
ʿUşşāḳ-ı zāra cān u dili ya nider virür

4 Dil-dādegāna eyle taraḫḫüm ile nigāh
Nev-rüstegāna böylece pendi peder virür

5 Zīrā cefāya ḥaddi geçürdüñ yeter saña
Ḫavfum odur ki āh-ı Naẓīrā keder virür

289

Berā-yı Ḫāṭır-ı ʿÖrfī Aġa

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bī-mehābā varılur ol gül-i ḫandān öpülür
Sanma ey ʿāşıḳ-ı bī-çāre ki her ān öpülür

2 İbtidā yüz sürilür ḫāk-i der-i devletine
Soñra ʿizzet ile ikrām-ile dāmān öpülür

3 Devlet el virür ise ḥüsnini vaṣf eyleyerek
Gerdenin oḫşayarak ol leb-i cānān öpülür

4 Bāġ-ı vaṣlına eger izni olursa girilür
Gül yañaġı koḫulur sīb-i zeneḫdān öpülür

5 Lûṭf u iḥsānı olur ise Naẓīrā yāruñ
Mū-miyānı koçulur şab şub o nişān öpülür

290

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Neyl-i ṣafā duʿāları hep ḫāṭırumdadur
Lûṭf u ʿaṭā ricāları hep ḫāṭırumdadur

2 Yāruñ ḫiṭāba lāyıḳ idüp ʿizz ü şān ile
Şīrīn-ṣadā nevāları hep ḫāṭırumdadur

3 Laʿl-i leb-ile virdigi sükkerlerin henüz
Ẕevḳ ü ṣafā-nümāları hep ḫāṭırumdadur

4 Vaʿd-i viṣāli ḫāṭırımuzdan çıkar mı ya
ʿAhde vefā ṣafāları hep ḫāṭırumdadur

5 Ẕikr-i cemīlin itmededür dā'imā Naẓīr
Cūd u seḫā s̱enāları hep ḫāṭırumdadur

---

[289] S: 81b ; İ'de yok
[290] S: 81b-82a ; İ'de yok

291

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ol perī̇ gül-zār-ı ḥüsnüñ bir gül-i ḫoş-būsıdur
Zülf ile kākülleri şeb-būsı ʿanber-būsıdur

2 Gülşen-i ḥüsnin ḥırāset itmege ḫāl-i siyeh
Gerdeni üzre bulunmaz bir gül-rū Hindūsıdur

3 Ḥüsn-i ʿālem-gī̇r ile mümtāz-ı devrāndur o şūḫ
Māh-ı ʿī̇din ġurresi anuñ hemān ebrūsıdur

4 Muntaẓam ser-rişte-i nāza dizilmiş dişleri
Pür-leṭāfetdür ki baḥr-i behcetüñ lü'lü's idür

5 Ḫūb u raʿnā vaṣf-ı ḥüsnin itmede dā'im Naẓī̇r
Şāʿirān-ı ʿaṣrınuñ merġūb olan ḫoş-gūsıdur

292

Dī̇ger

Mef ʿū lü Me fā ʿī̇ lü Me fā ʿī̇ lü Fe ʿū lün

1 Vaṣf-ı leb-i laʿlin ile rūyuñ karışıkdur
Meddāḥların cümlesi cānā yarışıkdur

2 Gül-zār-ı cemāl üzre o zülf ile o kākül
Ol ḫāl-i siyeh ḥüsnine aʿlā yakışıkdur

3 Yār olma ṣakuñ lûṭf-ile aġyār u raḳī̇be
Murādārı bulaşur saña anlar bulaşıkdur

4 Vaṣluñı heves ile beyābāna düşerler
Bilmezler anuñ rehi ziyāde dolaşıkdur

5 Gün gibi żiyā-verdür anuñ gülşen-i ḥüsni
Mümkin mi naẓar ʿāşıḳa gözler kamaşıkdur

6 Unutmayalar vaṣf-ı cemālin diyü cānā
Ol kaşlarına rūyına ḥālā yapışıkdur

293

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Şeh-levendān şī̇velerle sī̇ne-çāk olmış turur
Ḥüsn-i ʿālem-sūzı ile sūz-nāk olmış turur

---

291 S(der): 81b ; İ'de yok

292 S(der): 81b ; İ'de yok

293 S: 82a ; İ'de yok

2 Bīmi yok te’s̱īr-i çeşm-i şūẖ-ı aʿdādan anuñ
Ḥüsnine maġrūr olup bī-ẖavf ü bāk olmış turur

3 Ḥayret ile nāẓır-ı ḥüsni olan bī-çāreler
Arzū-yı vuṣlat-ile derd-nāk olmış turur

4 Levḥ-i dil mir’āt-ı ṭabʿ ʿaks-i cemāl-i yār içün
Mā-sivādan sayḳal-ı āh ile pāk olmış turur

5 Dil-pesend-i ʿālem olursa n’ola ṭabʿ-ı Naẓīr
Şāh-rāh-ı ehl-i ʿirfān üzre ẖāk olmış turur

294

Mef ʿū lü Me fâ ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Göñlüm heves-i būs-ı ruẖ u laʿl-i leb eyler
Dildāra yakın oldıġı demde edeb eyler

2 Pā-māl ider ʿuşşāḳı ki olsa Nerīmān
Ne Rüstem ider anı ne Maʿdī-kerib eyler

3 Bir yirde ḳarār eylemez ʿuşşāḳ-ı cefā-kār
Geh Şāma gider gāhice ʿazm-i Ḥaleb eyler

4 Bir mīr-i kelām oldıġını ṣaḥn-ı çemende
Bildürmek-içün yāre beyān-ı neseb eyler

5 Lûṭf it nigeh-i lûṭfı dirīġ itme Naẓīre
Ol lûṭfı aña ḥażret-i Ḥaḳ bī-sebeb eyler

295

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Dile nüzhet-geh olur kūşe-i mey-ẖāne yeter
Şevḳ-baẖşā-yı dile bir tolu peymāne yeter

2 Naḳl idüp būse-i laʿlüñ kerem eyle sāḳī
Nice bir yüz sürelüm kūşe-i dāmāne yeter

3 Pür-neşāṭ olmaġ-içün bezm-i ṭarab-efzāda
Kıl taraḥḥümle naẓar ey gözi mestāne yeter

4 Nice bir ġavṭa-ḫūz-ı baḥr-i melālet olalum
Bir tebessümle nigāhuñ dil-i rindāna yeter

---

[294] S: 82a-82b ; İ’de yok

[295] S(der): 82a ; İ’de yok

5 Mā-sivā fikrini terk eyle Naẓīrā zīrā
Saña ʿālemde hemān vuṣlat-ı cānāne yeter

296

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fa ʿi lün

1 ʿAşḳ-ı cānān ile her kim cān virür
Cām-ı ʿaşḳı destine cānān virür

2 Mā-sivāya dā'imā meyl eyleyen
Hep dimāġa leẕẕet-i hicrān virür

3 Nev-bahār eyyāmıdur ʿāriflere
Ẕevḳ ü şevḳi her dem ü her ān virür

4 Salṭanat ıẓhār ider faṣl-ı bahār
ʿĀleme lûṭfıyla ʿizz ü şān virür

5 Akça yaġmasına başlayup bahār
Dilberān bālīn-i nāza yan virür

6 Servler başlar ḫırāma nāz ile
Güllerin şāḫı gül-i ḫandān virür

7 Gülşen içre ġoncaya ẕevḳ ü ṣafā
Naġmelerle bülbül-i nālān virür

8 Sanmañuz her dem ṣafā-yı ḫāṭıra
Nālelerle bülbülān noḳṣān virür

9 İzdiyād eyler neşāṭ u ẕevḳini
Süst-i ṭabʿāna daḫī dermān virür

10 Böyle hengām-ı ṣafā içre Naẓīr
Raḫş-ı ṭabʿa cünbüş ü meydān virür

297

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Her ne dem nefs u hevā uşşāḳa dāmen-gīr olur
Ol zamān ṣabr u taḥammülden kalur dil-gīr olur

2 Sofra-i şāh-ı cihāna eylemez aṣlā nigāh
Niʿmet-i lûṭf-ı viṣāli ile ol kim sīr olur

[296] S: 82b ; İ'de yok
[297] S: 82b-83a ; İ'de yok

3 Her seḥer feryād u āh u zār ile eyler niyāz
Ḫiẕmet-i dergāh-ı pīrān eyleyenler pīr olur

4 Bilmedigin bildirür inṭāḳ ider anı Ḫudā
Ḳavl ü fiʿl-i evliyāya ḳalbi içre yir olur

5 Kaşları yāruñ kemān olur Naẓīrā şübhesiz
Sīnem amacı anuñ müjgānı ise tīr olur

298

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

1 Müjde saña ey mürde-göñül cān gelecekdür
Tezyīn idegör ḫāneyi cānān gelecekdür

2 Olsam n'ola Mıṣra feraḥ u şādla ʿazīzi
Yaʿḳūb-ı dile Yūsuf-ı Kenʿān gelecekdür

3 Lûṭfıyla nefīs eṭʿime iḥżārına saʿy it
Dil tekyesine bir nice mihmān gelecekdür

4 Āmāde idüp meclisüñi eyle müheyyā
Zīrā ki anuñla nice iḫvān gelecekdür

5 Şimden-gerü ġam çekme Naẓīrā ki o meh-rū
Ḫūbān-ı şehr-ile saña her ān gelecekdür

299

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Ne dem ol mest-i nāz aġyār-ile nūş-ı şarāb eyler
Derūnum ḫūn u baġrum nār-ı ġayretle kebāb eyler

2 Degil ḫālī ider aġyāra da düşnāmı her sāʿat
Bize seng-i cefā vü cevri ammā intiḫāb eyler

3 Ne fettāndur amān u el-amān ol şūḫ-ı pür-ʿişve
Ki her bir şīvesi tārāc-ı ṣabr-ı şeyḫ u şāb eyler

4 O zībaḳ-cūş-ı ṭıflüñ ġayr ile bāzī-i rengīni
Dil-i ʿuşşāḳını ki reş-nümā-yı ıżṭırāb eyler

5 Naẓīra çeşm-i pür-gūyı dilārā lûṭfı var olsun
Gehī ḫışm u gehī vaʿd-i viṣāliyle ḫiṭāb eyler

---

[298] S: 83a ; İ'de yok
[299] S: 83a ; İ'de yok

300

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ġam-ı dehri ferāmūşa maḥal mey-ḫānedür dirler
Mey-āşāmuñ şifā-sāz-ı dili peymānedür dirler

2 Bizi mest eyledi bilmem ne ḥālet var nigāhında
O şūḫ-ı ʿişve-bāzuñ çeşmine mestānedür dirler

3 Birāz cemʿ eyle kendin yoḫsa dildāruñ ḥużūrunda
Seni ey dil o hīç uslanmayan dīvānedür dirler

4 Münāsib bendegāna lûṭf u iḥsān itmedür cānā
Senüñ evżāʿ u eṭvāruñ heme şāhānedür dirler

5 Dirīġ-i lûṭf ider seni bu ḥüsn eyyāmı geçdükde
Eger yād olsa ḥüsnüñ ismüñi cānānedür dirler

6 ʿArak-rīz olsa ruḫsārı Naẓīr ʿāşıḳları yāruñ
Gül-i pür-jāle-āsādur dimezler ya nedür dirler

301

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Göñül bir ḫūb-ı ġarrā māilidür
Anuñ dergāh-ı ḥüsni sāilidür

2 Ġayrılar maẓhar-ı lûṭf-ı viṣāli
Göñül bir būsesinüñ ḳābilidür

3 Anuñ ẕikr-i cemīli ile dā'im
Mecālis içre vaṣfı ḳāilidür

4 O zülf-i ʿanberīn-bū ḫūb-gīsū
O gül-rūnuñ cemāli ḥāilidür

5 Nigāh-ı lûṭfınuñ ḥālā Naẓīrā
Bi-ḥamdi'llāh ki ḥālā nāilidür

302

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Şarāb-ı lā yezālīden seḥer nūş eyleyüp sāġar
Vücūd-ı ʿunṣurı oldı anuñ şevḳi ile lā ġar

---

300 S: 83a-83b ; İ'de yok

301 S: 83b ; İ'de yok

302 S: 83b ; İ: 65b
3 kaldı: hālā İ

2 Cihāt-ı sitte maḥv oldı göñül ḥayrān olup kaldı
ʿUrūc eylerse maʿnāya n'ola ol göklere aġar

3 Temāşā eyleyüp eṭvārı bir bir seyr ile kaldı
O seyri ş̱īr olur mestān-ı āhūyı sorup saġar

4 Sivā ḥubbını terk içün bu gün lûṭf-ı ilāhiyle
Dil-i zāra tilāvet eyledüm çün āyet-i *mā ġar*

5 Naẓīrā mest-i ṣahbā-yı muḥabbet oldı ʿālemde
Şarāb-ı lā-yezālīden seḥer nūş itdi çün sāġar

303[303]

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Muḥabbet ʿāşıḳāna lûṭf-ı Ḥaḳ ile ʿaṭādandur
Vesīle ancaḳ ʿālemde ḥabīb-i Kibriyādandur

2 Giceler ḫ̮ᵛāb u rāḥatdan degil bī-dār olandan sor
Seḥer bī-dār olan ʿāşıḳlara ẕevḳ ü ṣafādandur

3 ʿArūs-āsā libās-ı fāḫireyle zeyn olan bilmez
Bilenler bildiler anı fenā-ender-fenādandur

4 Bu fānī ʿālemüñ ḥubbı ile zīrā beḳā olmaz
Beḳā-bi'llāha vāṣıl ʿāşıḳān ehl-i teḳādandur

5 Bilenler cān u başı māl u mülki hep fedā eyler
Muḥabbet anlara zīrā bilürler hep hebādandur

6 Hevāsın Ḥaḳ ḳıyās eyler viṣāle olamaz maḥrem
O kim nefsine tābīʿdür o aʿdā-yı Ḫudādandur

7 Naẓīrā varlıgından geç beḳā-bi'llāha vāṣıl ol
Ṣafā-yı sermedī ancaḳ beḳā-ender-beḳādandur

304[304]

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Çemende ʿişveler ʿuşşāḳı şūḫ u şengül itmişdür
Yañaġuñ gül gül itmiş leblerüñ gūyā mül itmişdür

2 Görenler nūr-ı meyde ḫaṭṭ-ı laʿl-i leblerüñ cānā
Didiler āb-ı kevs̱er üstüne anı tül itmişdür

3 Nice bagrı yanık ʿāşıḳlaruñ vaṣluñ hevāsıyla
Senüñ nār-ı firāḳ u ḥasret ü hecrüñ kül itmişdür

[303] S: 83b-84a ; İ'de yok
[304] S: 84a ; İ'de yok

4 Ol ʿāşıḳlaruñ ʿuryān ya birihne geşt-i deşt eyler
Ḳabāsın nāḳa-i ʿaşḳ-ı ḥaḳīḳīye çul itmişdür

5 Görüp bu nev-zemīn eşʿārı reh-vār oldı ve'l-ḥāṣıl
Naẓīrā eşheb-i h̬āmeñ bu varı düldül itmişdür

305

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

1 Bu hecr ü ḥasrete ṭāḳat-ı viṣāl olursa olur
Bu deñlü cevre liyāḳat meāl olursa olur

2 Felek o māhı bize gösterürse bir kerre
Bu rütbe cevre sebeb ne suāl olursa olur

3 O māh-ı ṭalʿat u ol ġonca-fem o ḳāmet-serv
Ol ebruvāna müşābih hilāl olursa olur

4 Ḥaḳīḳat üzre ne mümkin o şūh̬-ile ülfet
Mecāzı refʿ ü ṣadāḳat-kemāl olursa olur

5 İderse h̬āme Naẓīrā o meh-veşi mūr-ı żaʿīf
Kelāmı vaṣf-ile siḥr-i ḥalāl olursa olur

6 Naẓīre itmege şāyeste el-ḥaḳ ey Sūzī
Bu gūne tāze zemīne h̬ayāl olursa olur

306

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bu nālişler dile nār-ı firāḳa yandıġından dur
Vuṣūl-i vuṣlat-ı dildārı āsān sandıġındandur

2 Bu ḥüsn-i h̬ulḳ-ile nāzük edālar ġalibā şimdi
Dil-i dīvāne-i bī-çārenüñ uslandıġındandur

3 Ferāġ-ı ʿayş-ı nūş-ı ẓāhir itmekden dil-i zāruñ
Şarāb-ı laʿl-i nāb-ı dil-rübāya kandıġındandur

4 Size ʿarż-ı merāmına ḥicābı bu dil-i zāruñ
Ḳıyās-ı ġayr ider ẓannı ile utandıġındandur

5 Naẓīrānuñ yine ser-mest ü ḥayrān oldıġı ḥālā
Aḥibbānuñ vefā ebkārını kıskandıġındandur

[305] S: 84a ; İ'de yok
[306] S: 84a-84b ; İ'de yok

307

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿArż-ı aḥvāl eyle ey dil dergeh-i dildāra var
Belki raḥm eyler saña hīç turma ey bī-çāre var

2 Lāle-ruḫsārum efendüm ḥasret ü hecrüñ ile
Dāġ-ı pür-dāġ oldı ḥālā sīnede biñ yāre var

3 Gösterür ebrūların ʿīd itdirür ʿāşıḳlara
Rūze-dārān-ı şehirde böyle bir nigāra var

4 Geşt idüp şehr içre ʿuşşāḳa ider ʿarż-ı cemāl
Ṣāimāna ḥüsn-ile ḥayret virür meh-pāre var

5 Vāṣıf-ı ḥüsnin idermiş nāil-i vaṣlı Naẓīr
Lāyıḳ-ı evṣāf-ı ḥüsni ḥüsn-i taʿbīr ara var

308

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Göñlimüz cānā bizüm ol zülf ü ol gīsūdadur
Dīdemüz ḥayret ile ol çeşm ü ol ebrūdadur

2 Zülf-i ḫoş-būyın temāşā eyledük ammā yine
Arzū-yı dil henüz ol kākül-i ḫoş-būdadur

3 ʿĀşıḳa dā'im cefādan söyle maḳṣūduñ nedür
Ṭoġrı söz zīrā hemān sen gözleri āhūdadur

4 İltimās-ı lûṭf u iḥsānuñ ile bī-çāreler
Āsitān-ı dergehüñe her seḥer rū-sūdadur

5 Naḳd-i eşk-i çeşmüñi bezl eyle al maḳṣūduñı
Sūḳ-ı ʿālemde naẓar ancaḳ zer-i menḳūdedür

6 İlticā-yı lûṭf-ı ġayr ile ḳıyās itmeñ bizi
İlticā-yı dil bu kevni ḫalḳ iden maʿbūdadur

7 Ẕikr ü fikrüñ vaṣf-ı ḥüsn-i dil-rübā olsa Naẓīr
Bezm-i ʿuşşāḳ içre zīrā ġayrı söz bī-hūdedür

---

[307] S: 84b ; İ'de yok

[308] S: 84b ; İ'de yok

309[309]

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 O kākül kim göñüller menzilidür
O menzilde olanlar hep velīdür

2 Cünūn is̱bāt iden Ferhād u Ḳaysa
Aña yok şübhe zīrā kim delidür

3 Ol ebrūlar yazılmış levḥ-i ḥüsne
H̱aṭ-ı reyḥānīdur sanmañ celīdür

4 O ẖāl-i ʿanberīn-bū zülf-i şeb-bū
Muḥabbet gülşeninüñ sünbülidür

5 Naẓīr ʿārif olanlar ʿālem içre
Mey-i ʿaşḳ u muḥabbet kanzelidür

310[310]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Feyż-baẖş oldı cihāna ḥāliyā nev-rūzdur
Bāġa gel seyr-i bahāra vir ṣafā nev-rūzdur

2 Saçlı sünbüller ile zerrīn-ḳadeḥler açılup
Tūġ-şāhīler daẖī çekdi livā nev-rūzdur

3 Muntaẓırlar ʿāşıḳān biñ cān ile teşrīfine
ʿAzm-i gül-geşt-i çemen ile şehā nev-rūzdur

4 Cümle ezhār-ı çemen buldı ṣafā hengāmını
H̱āṭırum daẖī küşāde kıl ṣabā nev-rūzdur

5 Mest ü müstaġraḳ velī bir şūẖ-meşrebdür Naẓīr
Göñli mesrūr ola yā Rab dā'imā nev-rūzdur

311[311]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ṭālib-i maṭlūb olan maṭlūbdur
Şübhesiz her bir muḥib maḥbūbdur

---

[309] S: 84b ; İ'de yok

[310] S: 85a ; İ'de yok

[311] S: 85a ; İ: 65b

3 Derdlerin yine devāsı derdidür: Vaʿd-i vaṣl-ı yar ile ṣabr itmede İ // Ṣabr ider: Neylesün İ / dil: İ'de yok

4 aṣlā: yāruñ İ

5 Yok naẓīri yārınuñ bildi: Lûṭf u ihsān ile der-kārı İ // ẖūbdur merġūbdur: ẖūb u hem merġūbdur İ

2 Cānda pinhān Yūsuf-ı Kenʿān velī
Dīde ammā dīde-i Yaʿḳūbdur

3 Derdlerin yine devāsı derdidür
Ṣabr ider bī-çāre dil Eyyūbdur

4 Nisbeti yokdur bize aṣlā dime
Şübhesiz ol cümleye mensūbdur

5 Yok naẓīri yārınuñ bildi Naẓīr
Her göñülde ḫūbdur merġūbdur

312

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Sāġar elde bezm-i vaḥdetde bu göñlüm Cemlenür
Çeşm-i mestüm nem kapar ammā ki gāhi demlenür

2 İltifāt-ile ḫayāl-i yāre bir ṣūret virüp
Ḥayli raʿnā cünbüş ıẓhārı ile ādemlenür

3 Geh heves-kār-ı viṣāl-i yār olur hicrān ile
Cūş ider baḥr-i ġam-ı ʿaşḳ-ı dilārā yemmlenür

4 Bir tebessümle nigāhuñ ʿāşıḳ-ı dil-ḫastenüñ
Sīne-i dāġ-ı dil-i ʿaşḳı olur merhemlenür

5 Bir ʿacāyib ḥāli vardur kim Naẓīrin ḥāliyā
ʿĀlem içre nām-ı İbrāhim-ile Edhemlenür

313

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Zamān-ı gülde elbet ḥāl-i zārın bülbülān söyler
Dil-i zāruñ ʿacebdür ḥāli zīrā her zamān söyler

2 ʿAcāyib nükteler eyler beyān mengūş-ı gūş eyle
Gehī dāġ u gehī ṣaḥrā vü gāhi gül-sitān söyler

3 O da gül ġoncasına māil olmış bağrı ḫūn olmış
Hezārān nāleler eyler ney-āsā hep fiġān söyler

4 Netīce fikri lāzım herkese bu bezm-i ʿālemde
Gehī gül-zār u gül söyler ise gāhi ḥazān söyler

---

312 S: 85a-85b ; İ’de yok

313 S: 85a-85b ; İ’de yok

5 Ḥaḳīḳat üzredür şiʿr-i Naẓīr-i ḫoş-edā ammā
Teemmül itmeyenler ẓan iderler ol yalan söyler

314

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Künc-i ġamda her zamān bī-hūde mihmānlık nedür
Vādī-i hecr-i dilüñde zār u giryānlık nedür

2 Hīç beni cemʿiyet-i ḫāṭırla ey dil görmedüñ
N'olduñ ey bī-çāre söyle böyle ḥayrānlık nedür

3 ʿĀlemüñ aḥvālini fikr itmede yokdur meāl
Zülf-i yār-ı dil-nüvāzı gör perīşānlık nedür

4 Cümle tārı bir yire merbūṭ idügün fehm-ile
Rabṭ-ı dildāra rıżā vir gör bu seyrānlık nedür

5 Sāiḳ-i taḳdīre rāżı ol Naẓīrā bul ṣafā
Künc-i ġamda dā'imā bī-hūde mihmānlık nedür

315

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Gülşen-i kūyuñ bilür dil gül-sitān bilmez nedür
Cennet-i aʿlādadur ol būsitān bilmez nedür

2 Bir hümā-yı evc-i istiġnādur ol kim maʿnīde
Lā-mekāndur ʿaşḳ-ile kevn ü mekān bilmez nedür

3 Bu vücūd içre maḥalli var velī itmez murād
Geşt ider ʿālemleri vaḳt ü zamān bilmez nedür

4 Dā'imā yārı temāşā itmede ḥayret ile
Āşikāre gördi ol gizli nihān bilmez nedür

5 Ḥāliyā ḥayretde kaldı ʿaşḳ-ı yār ile Naẓīr
ʿĀlemi farḳ idemez ol īn ü ān bilmez nedür

316

Müs tef ʿi lün Müs tef ʿi lün Müs tef ʿi lün Müs tef ʿi lün

1 Ṣıdḳ u ḫulūṣı kār idüp bir cān viren biñ cān bulur
ʿAhde vefāyı eyleyen elṭāf-ı bī-pāyān bulur

---

314 S: 85b ; İ'de yok

315 S: 85b ; İ'de yok

316 S: 86a ; İ'de yok

2 Mülk-i bedende rūḥını sulṭān-ı ʿālī̇-şān idüp
Nefsine kim raḥm eyleyüp iḥsān iden iḥsān bulur

3 Bir mürşide bel baġlayan dā'im rıżāda aġlayan
Rehberle ʿazm-i rāh iden dil kaʿbesin āsān bulur

4 Her vaḳtine ḥāżır olan diḳḳat ile nāẓır olan
ʿİrfān-ile māhir olan dil taḫtına sulṭān olur

5 Vaḳt-i seḥerde aġlayan ḥasrete yürek daġlayan
Dünyāda kārın saġlayan hep raḥmet-i Raḥmān bulur

317

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Māha teşbī̇h idelüm ruḫlarını enverdür
Ḥüsninüñ şöhreti şehr içre daḫī̇ eşherdür

2 Ḫūb-rūyān-ı cihān içre şebī̇hi yokdur
Lebleri teşnelere sanki hemān kevs̱erdür

3 Sāir endāmını vaṣf itmege kim ḳādir olur
Hele dürr dişlerinüñ ḳıymeti yok gevherdür

4 Saña ey māye-i nāz āyine-i ʿālemde
ʿAksinüñ ġayrı şebī̇h olmadıġı aẓhardur

5 Yine bu şiʿre Naẓī̇rā seḥerī̇ bāʿis̱ olan
Nazm-ı pākī̇ze-i ʿÖrfī̇-i süḫan-perverdür

318

Ez-Lisān-ı Maḥbūb-ı Merġūb

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī̄ lü Fā ʿi lün

1 Derd-i derūna çāre benüm femlerümdedür
Şevḳ ü neşāṭ-ı bāde daḫī̇ leblerümdedür

2 ʿUşşāḳ-ı zāra müjde benüm lûṭfum āşikār
Ẕevḳ-i viṣāl ru'yet-i gül-ruḫlarumdadur

3 Zülfüm degil mi sünbüli bu bāġ-ı ḥüsnimüñ
Bū-yı ʿabī̇r ü müşk ise kāküllerümdedür

4 Her dem tebessüm ile nigeh kārı çeşmimüñ
ʿĀşıḳlaruma lûṭf u kerem gözlerümdedür

---

[317] S: 86a ; İ'de yok

[318] S: 86a ; İ'de yok

5 Her kim görürse rūyumı ḥayrān u zār olur
Vaṣfum Naẓīr yine benüm sözlerümdedür

319

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Zülf-i şeb-gūn içre ey dil rū-yı cānān gizlidür
Ebr içinde gūyiyā bir māh-ı tābān gizlidür

2 ʿĀlem-i kevn ü fesād içre bilinmez muḫtefī
İsm-i aʿẓam gibi bu ten içre insān gizlidür

3 Gerçi ẓāhir oldı elfāẓ-ı ḥurūfı cümlenüñ
Maʿnī-i rengīni ḥālā şimdi el-ān gizlidür

4 ʿĀlem içre gizli olmaz ʿārife dirler velī
ʿĀrifān ʿālemde pinhān oldı çün cān gizlidür

5 Gerçi kim herkes Naẓīri gördigi demde bilür
Bilmez ammā göñli içre ḥubb-ı cānān gizlidür

320

Vāride-i Seḥerī

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ġam-ı dehr-ile dile neş'e mi ṣahbā mı gelür
Bīm-i hicrān-ile ya vaṣl-ı dilārā mı gelür

2 Ḫāṭıra geldi seḥer ẕevḳ ü sürūr ile ṣafā
Bu gün āyā bize ol dilber-i raʿnā mı gelür

3 Çok zamāndur çıkalı ḫāṭır-ı vīrānumdan
Dili taʿmīre ʿaceb keyf-i feraḥ-zā mı gelür

4 Ne ʿaceb bizi unutdı bu cihān içre neşāṭ
Gitdi aʿlā yirine evṣaṭ u ednā mı gelür

5 Hele geldi seḥerī ḫāṭıruña yine Naẓīr
ʿAcabā lûṭf-ile ol dilber-i raʿnā mı gelür

321

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

[319] S: 86b ; İ'de yok
[320] S: 86b ; İ'de yok
[321] S: 86b ; İ'de yok

1 Ḳalb-i ḥazīne dīdelerüm hem-dem oldılar
Dāġ-ı derūna nālelerüm merhem oldılar

2 Ebrūlarıyla çīn-i cebīn bir yire gelüp
Tīr-i müjeyle ġamzeleri der-hem oldılar

3 Ḫāl-i ʿizār u zülf-i siyāhı o meh-veşüñ
Bū-yı ʿabīr ü müşk-ile hep tev'em oldılar

4 Gül-ḫandelerle lebleri güftāra başlayup
Dürr dişlerine dürr ü güher maḥrem oldılar

5 Lāzım degil maʿārif u sīret-i ṣadr gerek
Gūyā zamāne ṣūfileri Edhem oldılar

6 Aġyār u yārı çünki bir itdi göñül Naẓīr
Dil tekyesinde bāy u gedā mükrem oldılar

322

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Kākülleriñ ki mürġ-ı dile āşiyānedür
Zülf-i siyāhı ḫāli ile dām u dānedür

2 Pür-çīn idüp cebīnini bakışların çatup
Ḫançer be-dest ġamzeleri ḳaṣdı cānadur

3 Cevr ü cefāyı mihr ü vefā ẓan ider velī
Meyl-i derūn-ı ʿāşıḳ-ı zār el-amānedür

4 Seyl-i sirişki ile sular ḫāk-i rāhını
Defʿ-i ġubār-ı rāhına yāruñ bahānedür

5 Bir gün olur ki lûṭfa sezā-vār ider seni
Bilür Naẓīr ḥāl-i dilüñ ʿācizānedür

323

Vāride-i Seḥerī

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Derūn-ı ʿāşıḳ-ı ṣādıḳ cihānda
Mükedderdür mükedderdür mükedder

2 Viṣāl-i yāre ammā nāil olmak
Muḳarrerdür muḳarrerdür muḳarrer

[322] S: 87a ; İ'de yok
[323] S: 87a ; İ'de yok

3 Kemāl aṣḥābınuñ ʿālemde ḳalbi
Münevverdür münevverdür münevver

4 Derun-ı sālike ismi H̱udānuñ
Muḥarrerdür muḥarrerdür muḥarrer

5 Naẓīrā ʿārife cümle ẖalāyıḳ
Musaẖẖardur musaẖẖardur musaẖẖar

324

Kahveci-zāde Seyyid Çelebi Ḥacdan ʿAvdetinde Taḥrīr Olındı

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥüsn-i şehr-āşūb-ı cānān ser-firāz olmış gelür
Bezm-i ʿayşe şīvelerle ʿişve-bāz olmış gelür

2 Nūş-ı cām-ı ʿaşḳ idüp ʿuşşāḳ-ı zāra lûṭf-ile
Biñ tekāpū gösterür bir dil-nüvāz olmış gelür

3 Nevresīdeyken Ḥicāza gitmişidi ḥāliyā
Ḳadd ü ḳāmet ṣāḥibi bir serv-nāz olmış gelür

4 Şāhbāz-ı evc-i ḥüsn olmış göñüller ṣaydına
Çīn-i zülfin dām-ı ẖālin dāne-sāz olmış gelür

5 Dergehine maẓhar-ı lûṭf olmaġa gidüp Naẓīr
Ḥamdüli’llāh ġayrilerden bī-niyāz olmış gelür

325

Her Kim Burada ʿAḳla Uyarsa Żarar Eyler Dimişler

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Niẓām-ı ḥāle cedd ü saʿy ü himmet bil ki ġafletdür
ʿAḳl ile virilmek ẖāric-i ḳānūna ḥikmetdür

2 H̱ıred-mendān-ı ʿālem aña aṣlā iʿtibār itmez
Aña bādī vü bāʿiṯ intiẓām-ı ehl-i devletdür

3 Görenler meyl ider elbet ṣafā-yāb olur anuñla
Baṣīret ehline ammā rezālet ile zilletdür

4 Fenā bezminde kalmaz ʿāḳibet her iş bulur ẖitām
Hemān ʿālemde lāzım cümleye ṣoḥbet selāmetdür

[324] S: 87a ; İ’de yok
[325] S: 87a-87b ; İ’de yok

5 Naẓīr ʿārif olup taṣḥīh-i fikr idegör dāīm
Ṣafā-baḫş olan ʿālemde dile ancaḳ ṣadāḳatdur

326

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Ebrū-yı yārı vaṣfa münāsib hilāl olur
Māh-ı münīr rūyına cānā mis̱āl olur

2 Ruḫsāruñ üzre sīne-i yegāne ḫaṭ içün
Vaḳt-i zevāl-i ḥüsnüñ içün ḳīl ü ḳāl olur

3 Meyl-i derūnı ḫaṭṭuñ ile eyleyen ziyād
ʿUşşāḳuñ içre toġrısı ehl-i kemāl olur

327

Beyān-ı Ḥāl

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi ün

1 ʿĀlemüñ ḫalḳı benüm vālih-i her ḥālümdür
Beni bī-hūş iden ammā dil-i meyyālümdür

2 Rūz u şeb ise güzer eyler iken her demde
Ḥayret-ālūde-i keyfiyet-i aḥvālümdür

3 Ḳays u Ferhād u gedā tekyeñe ʿaşḳ içre
Her biri ḫāliṣ ü muḫliṣ olan abdālumdur

4 Ya mehengān-ı kemer-bestelerüm şems̱ ü ḳamer
Her biri nevbet-ile kevkeb-i iḳbālümdür

5 Bu güzergehde benüm şānumı kim farḳ idecek
Farḳ iden anı Naẓīrā yine ems̱ālümdür

328

Beyān-ı Ḥāl

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 O ruḫlar kim ḫayālüm gülşeninde tāze güllerdür
Anı tezyīn ider kākküllerine ḫūb tellerdür

---

[326] S: 87b ; İ'de yok

[327] S: 87b ; İ'de yok

[328] S: 87b ; İ'de yok

2 O gül-ruḫ laʿl-i leb çāh-ı zeneḫ çāh-ı ẕeḳan yāruñ
Cemāli gül-sitānında neşāṭ-efzā maḥallerdür

3 Göñül bend oldı kaldı kākülinde vaṣla yok çāre
Anı mehcūr-ı vuṣlat eyleyen ṭûl-i emellerdür

4 Göñül ḥüsn ü melāḥat ṣāḥibinden lûṭf olur me'mūl
Miyānın koçduran ʿuşşāḳa zīrā ince bellerdür

5 Cihānda mużṭarib maḥcūb iden cānā Naẓīrāyı
Ṭaleble dergehüñde dā'imā vāḳiʿ ẕelellerdür

329

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Dergehüñde umarum kim ʿözrimüz maḳbūldür
Senden ey merġūb-ı cān zīrā kerem me'mūldür

2 Dil ser-i kūyuñda dā'im muntaẓır iḥsānuña
İʿtibār eyle naẓar kıl bende-i maʿḳūldür

3 Arzū eyler göñül dā'im firāşın ḫiẕmetin
Dergehüñde ẓan ider kim ol cihet maḥlūldür

4 Cürm ü ʿiṣyān defterin lûṭf eyleyüp eyle resīd
Lûṭf u iḥsān u keremle raḥmetüñ mebzūldür

5 Ṣūrī vü maʿnī murādın vir Naẓīrā bendenüñ
Cümlenüñ maḳṣūdı senden bī-ʿivaż mes'ūldür

330

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Sanmañ ṣafā-yı ʿayşı ki cām-ı Cemindedür
Bezmüñ ṣafāsı ʿişret iden ādemindedür

2 Muṭrib nevāyı neyde ḳıyās itme sen daḫī
Sūz-ı derūn-ı ʿāşıḳ-ı nā-ḫaḫ demindedür

3 Āvārelikle virmişidi şöhreti velī
Şimdi ḳarārı mürġ-ı dilin bir çemendedür

4 Būs eyledüñ ayaġını gerçi o meh-veşüñ
Ammā murād-ı dil daḫī ġonca-femindedür

5 Yokdur yirinde o güzelüñ ḥāliyā Naẓīr
Göñlüm hevā-yı kākül-i ḫam der-ḫamındadur

[329] S: 87b-88a ; İ'de yok
[330] S: 88a ; İ'de yok

331

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Yol sorarsañ baña dildār-ı ḥaḳīḳat yolıdur
Nefy-i ḫāṭır ile her demde ṭarīḳat yolıdur

2 Yol degildür oña nefs-ile hevā rehber ola
Salınup ol yola gitme ki ṭabīʿat yolıdur

3 Mā-sivā ḥubbını bi'l-cümle çıkar ḫāṭırdan
Ḥubb-ı ẕātı ile ol kim o muḥabbet yolıdur

4 Cedd ü saʿy ile rıżā ṣāḥibi ol ʿālemde
Cümle merdān-ı ilāhīye o vuṣlat yolıdur

5 Yār u aġyārını bir eyle Naẓīrā zīrā
Bildigüm ṭoġrıca yol ḥubb u meveddet yolıdur

332

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Her ki rāh-ı ʿaşḳ-ı enīn eyler erkānın görür
Yūsuf-āsā olsa bakmaz ġayra cānānın görür

2 Eylemez aṣlā nigāh-ı iltifāt ile naẓar
Ol gedā kim ḫiẕmet-i şāh-ı cihān-bānın görür

3 ʿAndelībān lāle vü sünbül benefşe istemez
Ki ḥüsn-i dehr içre ancak verd-i ḫandāñın görür

4 Zāhidüñ ẕātını görmez ḳavlini gūş eylemez
Cām-ı Cemle rehberdür şūḫ-ı devrānın görür

5 Raġbet itmez pādişāh-ı ʿāleme Āṣaf nedür
Ḥażret-i Ḥaḳḳuñ Naẓīrā dā'im iḥsānın görür

333

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

1 Muḳadderāt-ı ilāhī gelür ẓuhūr eyler
Rıżā-yı Ḥaḳda olanlar hemīn ḥużūr eyler

2 Velī ṭabīʿat-ı insan bu bezm-i fānīde
Bilürken anı ʿamelde yine ḳuṣūr eyler

---

[331] İ: 65a ; S'de yok

[332] S(der): 91b ; İ'de yok

[333] S(der): 91b ; İ'de yok

3 ʿAdūlar oldıġını hep bilürken ʿālemde
Hevā-yı nefsine bāyiʿ olur ġurūr eyler

4 ʿAceb ki ʿömr ile bāḳī degildür ʿālemde
Ṣafā deminde zīrā geçer mürūr eyler

5 Yazık degil mi Naẓīrā bu ʿömre kim dā'im
Rıżā-yı yār ile geçmez zamān ʿubūr eyler

Ḫarfü'z-Ze

334

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Rāstdur çün kār-ı ʿāşıḳ itme āheng-i Ḥicāz
Muṭribā düz sāzını lûṭf eyle olsun dil-nüvāz

2 Her zamān cevr itme gāhi lûṭf-ile eyle naẓar
Āh-ı ʿāşıḳdan ḫazer kıl eyle cānā iḥtirāz

3 Ṣūret-i deyre naẓar kılma hemān sīret gözet
Öyle bir maḥbūba dil vir kim ola ol ser-firāz

4 Duḫter-i zer gibi fāş itme cihānda rāzuñı
Nāil-i maḳṣūd olur sanma idenler keşf-i rāz

5 Ben ezel maḥbūbınuñ şūrīde bir abdālıyam
Kārger olmaz Naẓīrā baña ḥālā söz ü sāz

335

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

1 O kim cihānda ḳıyām u ḳuʿūdını bilmez
Kılar namāzını rukūʿ u sücūdını bilmez

2 Velī kām-ile reviş olmayan bu ʿālemde
Cihān-ı fānīye aṣlā vürūdını bilmez

3 ʿAceb degil mi ki ẓāhir ile olan gūyā
İder şehādeti ammā şuhūdını bilmez

4 Muḫabbet ehli sanur kendü kendüñi ammā
Ḥaḳīḳat üzre sorarsan vürūdını bilmez

5 Egerçi ẓan ile ʿahde vefā ider görinür
Ezelde Ḥaḳ ile aṣlā ʿuhūdını bilmez

---

334 S: 88a ; İ'de yok

335 S: 88a ; İ'de yok

6 Naẓīr o ẕāta ḥayf kim o ẕāt-ı mevhūmın
Yazık yazık ki o ẓıldür vücūdını bilmez

336

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Dilberin nāz ile bir ḥüsn-i edāsın gözlerüz
Bu bahār eyyāmınuñ neşv ü nemāsın gözlerüz

2 Gerçi çok nüzhet-serā seyr ü temāşā eyledük
Şimdi şehr-i Edrine gülşen-serāsın gözlerüz

3 Maẓhar olduk çün müeṡṡirden eṡer idrākine
Maẓhariyet sırrınuñ ẕevḳ ü ṣafāsın gözlerüz

4 Ḥaḳḳı tenzīh eylerüz evhāma tābiʿ olmazuz
Rind-i ʿaşḳuz rāh-ı ʿaşḳın muḳteżāsın gözlerüz

5 Biz muṭīʿüz her ne emr eylerse cānān eylerüz
Ḥażret-i Ḥaḳḳuñ Naẓīrā biz rıżāsın gözlerüz

337

Berā-yı Muḥyī-i ʿĀlem

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Sanmañ cihāna biz kuru ġavġaya gelmişüz
Ḥüsn-i cemāl-i yārı temāşāya gelmişüz

2 Keṡretde vaḥdet eylemedür kārımuz bizüm
Nefy ile kārı terk idüp illāya gelmişüz

3 Terk eyleyüp bu ṣūret-i mevhūmı dā'imā
Terkīb ü lafżı nehy ile maʿnāya gelmişüz

4 Bu mümkināta eylemeyüp şey' diye naẓar
Keṡretde vaḥdet emrini icrāya gelmişüz

338

Berā-yı Tecessüs-i Cānān

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

1 Göñül o rūḥ-ı revānı arar arar bulamaz
Ġamıyla bezm-i cihānı arar arar bulamaz

---

[336] S: 88a-88b ; İ'de yok
[337] S(der): 88a ; İ'de yok
[338] S(der): 88a ; İ'de yok

2 Ya derd-i ḥayrete ṭāḳat nice olur mümkin
Reh-i viṣāle nişānı arar arar bulamaz

3 Firāḳ u hecr ile geşt ü güzār-ı gülşen idüp
O ḳaddi serv-i cihānı arar arar bulamaz

4 Ne ġam bu cüst u cū ile ḳaṭᶜ-ı ümīdimüz yokdur
O gizli genc-i nihānı arar arar bulamaz

5 Sorar sorar gezerüz ᶜāşıḳāne elbetde
Naẓīr o ġonca-dehānı arar arar bulamaz

339

Me fā ᶜī lün Me fā ᶜī lün Me fā ᶜī lün Me fā ᶜī lün

1 Esīr-i reh-güzārıyam o şūḫ-ı dil-sitān geçmez
Geçer ᶜömrüm dirīġā ḥayf-ile ol nev-civān geçmez

2 Ḫayāli dilde her sāᶜat göñülden nāẓıram ammā
Görünmez ol perī-rūyum yanumdan bir zamān geçmez

3 Metāᶜ-ı vaṣl-ı dildāra nüḳūd-ı eşki ṣarf itme
Ki bāzār-ı muḥabbet içre zīrā rāyegān geçmez

4 Nigāhıyla kemān-ı ebruvānından ḥaẕer eyle
Ḳıyās itme ḫadeng-i ġamze cāna nāgehān geçmez

5 Bi-ḥamdi'llāh bilür ḳadrüñ Naẓīr ol āfet-i devrān
Fedā eyler geçer żan itme senden mihribān geçmez

340

Beyān-ı Ḫāl-i Zār

Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün F e ᶜi lün

1 Leblerinde o mehüñ ḫandeyi pinhān buluruz
ᶜİşveyi reh-güzerinde aña ḥayrān buluruz

2 Her ne dem geşt iderüz gülşen-i kū-yı yārı
Dil-i bī-çāreyi bir kūşede nālān buluruz

3 Ḥamdüli'llāh ki olup maẓhar-ı tevfīḳ-i Ḫudā
Ẕikr ü fikriyle velī ḫürrem ü ḫandān buluruz

4 Ḥüsn-i taᶜbīr-ile vaṣf itmedeyüz cānānı
Göñlimüz anuñ içün lûṭfına şāyān buluruz

[339] S(der): 72b ; İ'de yok
[340] S: 88b ; İ'de yok

5 Ġayra ʿarż eylemezüz ḥāl-i dili maʿnīde
Ṣūretā Zeyd ile ʿAmrı yine her ān buluruz

6 Biribirine sebeb eylemiş anı Mevlā
Sebebi ḫalḳ ideni cümleden āsān buluruz

7 Cümleye ḳuvvet ü ḳudret viren oldur zīrā
Lûṭf u iḥsānın anuñ cümleye ezrān buluruz

341

Nażīre Ṣubḥī Efendi Ez-Ḫ˘ācegān

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Sırr-ı dil bu noḳṭa-i ʿālem gibi mübhem henüz
ʿAḳl ü fikr-i ʿāşıḳān-ı ṣādıḳāndur hem henüz

2 Görmemişler şübhesiz ʿālemde cānā vechüñi
Bāyezīd ile Cüneyd İbrāhim-i Edhem henüz

3 Gerçi çok tīr-i cefā zaḫmını urduñ sīneme
Neybe-i vaṣluñla ammā urmaduñ merhem henüz

4 Vādī-i ḥayretde gerçi bir ṣafā bulduk velī
Olmaduk esrār-ı ġaybı ile biz mülhem henüz

5 Añlayup ʿacz ü ḳuṣūrı muʿterif oldı Nażīr
Gitmedi ammā göñülden hecrüñ ile hem henüz

342

Nażīre li-Dāniş

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Reng-i mey laʿl-i leb-i yāre ṭarāvetlenemez
Ḥürmeti vardur anuñ öyle ḥalāvetlenemez

2 Gül ḥicāb itse n'ola revnaḳ-ı ḥüsnüni görüp
Gül-ʿiẕārum gibi zīrā ki melāḥatlanamaz

3 Çeşm-i pür-gū ile söyler sözini ʿuşşāḳa
Her biri fehm-ile ammā ki firāsetlenemez

4 Ol kadar şīve vü nāzı bilür ol āfet kim
ʿİşve-bāzān-ı cihān öyle leṭāfetlenemez

---

[341] S: 88b ; İ'de yok

[342] S(der): 88b ; İ'de yok

5 ʿĀşıḳa cevr ü cefālarla ezāsı dah̲ī yok
Her güzel öyle güzel ṭabʿa saʿādetlenemez

6 Şiʿrimüz tā o kadar buldı müṣāḥib ki Naẓīr
Naẓm-ı Dānişle Nedīm öyle belāġatlanamaz

343

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Tāb-ı ḥüsn-ile o meh-rū olalı şehr-engīz
Ḥubb-ı ẕātıyla göñüller heme oldı lebrīz

2 Düşdi çün her birine rāġıb-ı ẕevḳ-i viṣāl
Ser-i kūyında olur her dem anuñ cenk-i tīz

3 Gāhice ʿarż-ı cemāl itdiği dem ḥayretle
Maraż-ı ʿaşḳa sükūt ile iderler perhīz

4 Mürde-diller olur elbet muḥibbāna maẓhar
Bir tebessüm-ile olur leb-i laʿli gül-rīz

5 Āh-ı ʿuşşāḳı ḥüseynīye çıkar evci geçer
Muṭrib eylerse nevā naġmelerini tekrīz

6 Ṣābir ol sen de Naẓīrā bulasuñ derde devā
Maraż-ı ʿaşḳa olur ṣabr ile ancak perhīz

344

Revāndan ʿAli-zāde Efendi Mektubıyla
Vārid Ġazel-i bī-Bedellerine Naẓīre

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bu baḥr-i eşkimün elbet geçer ṭuġyānı çok sürmez
Bulur seyl-i sirişküm ʿāḳibet ʿummānı çok sürmez

2 Bu gird-āb-ı ḳażānuñ böyle kalmaz devri ʿālemde
Benüm āh-ı derūnumla döner devrānı çok sürmez

3 Kalursa böyle her dem cevri ol şūh̲-ı cefā-cūyuñ
Olur ʿāşıḳları deşt-i ġamın mihmānı çok sürmez

4 Kimi kūha kimi birr-i beyābāna gider ammā
Gelür eyyām-ı vaṣlı ol mehüñ hicrānı çok sürmez

---

343 S(der): 88b ; İ’de yok

344 S: 89a ; İ’de yok

5 Piyāde her zamān gerçi sürülmez semt-i şāhīye
Gehī ferzāne važʿ eyler anı rindānı çok sürmez

6 Feraḥ-yāb ol Naẓīr ol ṭıfl-ı nevres bezm-i ḥüsn içre
Semend-i nāz ile āḫir alır meydānı çok sürmez

7 Şeref-baḫş-ı serīr-i ṣadr-ı ḥüsn olur saʿādetle
Yürür iḳlīm-i ḥüsne emr ile fermānı çok sürmez

345

Ḫiṭāb-ı bā-Ṣabā Tābiyān-ı İştiyāḳ li-ʿAli-zāde Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ey ṣabā dildāra var ʿarż idegör aḥvālimüz
Bāġ-ı dilde açıla tā ġonca-i ḫandānımuz

2 Ḥasretiyle zār u giryān oldıġum yād eyleyüp
Gör sorar mı bir taraḥḥümle dil-i meyyālimüz

3 Bir ḫaber al lûṭf-ile bildür bize aḥvālini
Yād ider mi meclisinde gāhi ḳīl ü ḳālimüz

4 Ḫāṭırından yoḫsa iḫrāc itdi mi dirken Naẓīr
Geldi mektūbı açıldı dīde-i iḳbālimüz

5 Ḥaḳ vücūd-ı merḥamet-ālūdını ḥıfẓ eyleyüp
Göstere dünyā gözüyle ḫoş ola her ḥālimüz

346

Vidinde Taḥrīr Olındı

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Her maḳsadına bu dil-i nā-şād yetişmez
Her derde devā itmege üstād yetişmez

2 Taḳdīr-i Ḫudā olmayıcak bezm-i cihānda
Sedd-i ramaḳ-ı pādişehe zād yetişmez

3 Āyā nice bir ṣarf idelüm naḳd-i sirişki
Bu maṣrafa ey dil yeter īrād yetişmez

4 Tīr-i sitemüñ ey ḫunī ya cānuma geçdi
Ol menzile her nāvek-i ṣayyād yetişmez

---

345 S: 89a ; İ'de yok

346 S: 89a-89b ; İ'de yok

5 Pākīze-kumāş-ı nev-eşʿāruña cānā
Tanẓīr ile her naẓm-ı nev-īcād yetişmez

6 ʿAşḳıyla ʿaceb rütbeler iḥrāz iderüz kim
Ol mertebemüze eşheb-i Ferhād yetişmez

7 Ceyş-i ġam-ı hicrān dili basdukca Naẓīrā
Feryāduña bir kimseden imdād yetişmez

347

Naẓīre li-Edīb Efendi

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

1 Cihāna virdi şeref çün açıldı ol gül-i nāz
Daġıtdı kākül-i ʿanber-şemīmi sünbül-i nāz

2 H̱aṭ-ı ʿiẕārı gelüp sanmañuz ẓuhūr itdi
Kenār-ı bāġ-ı ḥüsnde demīde ṭıfl-i nāz

3 Hezār-ı naġme-serāyı görüñ çemende yine
Ṣadā-yı hey hey ile lāl ider o bülbül-i nāz

4 Temesḥur eyledi gül ʿandelībi gülşende
Nevā-yı şīve-i cān-sūz u şūẖ-ı müşkil-i nāz

5 Kümeyt-i ehl-i süẖan ru'yetiyle olmışdur
Ṭaraf ṭaraf nükte didi vaṣfda düldül-i nāz

6 Kesāda düşdi Naẓīrā dime nükāt-ı laṭīf
Revācı ehli yanında di itme ey dil-i nāz

348

Beyān-ı Ḥāl

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿĀrifānuñ bende-i dergāhıyuz
Anlaruñ her ḥālinüñ āgāhıyuz

2 Gerçi ṣūretde gedāyuz maʿnīde
Mıṣr-ı dil mülk-i derūnuñ şāhıyuz

3 Ṣūret erbābı bizi farḳ idemez
Āsumān-ı maʿnevīnüñ māhıyuz

---

347 S(der): 89a ; İ'de yok

348 S(der): 89a ; İ: 66b

1 Anlaruñ her ḥālinüñ: ʿĀlemin aḥvālinüñ İ

5 çün Naẓīrā : Gülşenīden S

4 Ḥamdüli'llāh rehber-i tevfīḳ ile
Ḫızr u İlyāsın daḫī hem-rāhıyuz

5 Rūşen oldı çün Naẓīrā göñlimüz
Gülşenīnüñ biz bir ʿabdu'llāhıyuz

349

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Bulduk cihānda vaṣfa münāsib güzel henüz
Yektā ḥüsnde ʿāleme olmış meṡel henüz

2 Zülf-i siyāhı lāne-i mürġ-ı dil olmaġa
Bī-çārelikle buldı bu miskīn maḥal henüz

3 Terk itmişidi yār-ı cefā-kārımuz bizi
Ḥālā bulundı lûṭf-ile niʿme'l-bedel henüz

4 Lûṭf u keremle eyle naẓar daḫī gelmeden
Dil-ḫastegān-ı ʿaşḳuña cānā ecel henüz

350

Ṣubḥī Efendi Naẓīresidür

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḳaṣr-ı vaṣl-ı yār-ı müsteṡnāya çıkmış inmişüz
Süllem-i ʿaşḳ ile biz bālāya çıkmış inmişüz

2 Resīmān-ı zülf-i yāruñ cān-bāzıyuz bu gün
Elde mīzān menzil-i aʿlāya çıkmış inmişüz

3 Ṭaşradan çıksak menār-ı ḳadd-i dildāra n'ola
Vaṣf-ı yāre maḥfel-i zībāya çıkmış inmişüz

4 Zirve-i kūh-sār-ı hecri nice dem idüp maḳām
Arzū-yı vaṣl ile bālāya çıkmış inmişüz

5 Rütbeler iḥrāz idüp nāil olınca vuṣlata
Biz Naẓīrā rütbe-i ʿulyāya çıkmış inmişüz

---

[349] S(der): 89a ; İ'de yok

[350] S: 89b ; İ'de yok

351

Fārisī

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 *Mā bi-tevfīḳ-i Ḫudā fikr-i ḫod āyīm imrūz*
Ki rıżā-dade-i taḳdīr-i Ḫudāyīm imrūz

2 *Dūrem ez-dār u diyār u ser-i kūy-ı cānān*
Bā-taḥassür heme dem naġme-serāyīm imrūz

3 *Ẕevḳ-i ṣubḥ-ı vaṭan ez-ḫāṭır-ı mā çün güzered*
Ki be-evṣāf-ı cemīleş bend āyīm imrūz

4 *Medd-i āh-ı dil-i men tā felek-i aṭlas rā*
Bā-ġam-ı hecr ü firāḳeş ber-sāyīm imrūz

5 *Men Naẓīrem naẓarem lûṭf-ı Ḫudā rā dārem*
Ez-ġam u ġuṣṣa dil-i merā ber-hāyīm imrūz

352

Berā-yı Süleymān Aġa-zāde

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bir gülüñ biz bülbül-i nālānıyuz
Nāil-i elṭāf-ı bī-pāyānıyuz

2 Cevr ider ẓan eyler idük evvelā
Ḥamdülillāh maẓhar-ı iḥsānıyuz

3 Olduk ammā bir zamān dil-ḫastesi
Şimdi ṣıḥḥatle muḥib yārānıyuz

4 Nice vaṣfıyla terennüm itmeyem
Kim anuñ maḳbūl-i ʿālī-şānıyuz

5 Eylemiş böyle tekellüm lûṭf ile
Biz Naẓīrin ḥāliyā cānānıyuz

---

[351] S: 89b ; İ'de yok

Tercüme:

1. Biz Allah'ın tevfiki ile kendi fikrindeyiz bugün; Bize Huda'nın takdir ettiği verilmiştir bugün.
2. Sevgilinin evi, diyarı ve muhitinden uzağım; Tahassürle her zaman nağme söylüyorum bugün.
3. Vatanın sabahının zevki hatırımızdan geçti; Ki güzelliğinin vasfına (gönlümüzü) bağladık bugün.
4. Gönlümün âhının uzunluğu ta atlas feleğine (erişti); Ayrılık ve hicran gamıyla hırpalanıyoruz bugün.
5. Ben Nazîr'in Allah'ın lütfuna nazarım vardır; Gam ve tasadan gönlümüzü kurtardık bugün.

[352] S: 89b-90a ; İ'de yok

6 Biz didük iḳlīm-i ḥüsnüñ şāhıdur
Ol didi gerçek keremler kānıyuz

353

Vāride-i Seḥerī

Me fā ʿi lün Me fā ī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Dehānın vaṣf-ı ḥāliyle cihānda ehl-i ḥāl açmaz
O kim nefsin bilür Ye'cūc ü Me'cūce maḳāl açmaz

2 Ḥicāb olur merāma nāil olmakdan olur maḥrūm
Anuñ-çün sed ider ol bābı aṣḥāb-ı kemāl açmaz

3 Velī esrārını fāş eylemez her bir denī-ṭabʿa
Nisāya sırrını keşf eylemez zīrā ricāl açmaz

4 Uçup gitmez hevāya lāne-i dilde ḳarār eyler
Hümā-yı evc-i istiġnā semāya per ü bāl açmaz

5 Gerekdür nefy-i ḫāṭır dilde dā'im fikr-i ḥāl ile
Ki zīrā ḳıfl-i maḳṣūdı kilid-i ḳīl ü ḳāl açmaz

6 Küşāde Ḥāfıẓuñ dīvānı ḥasbiḥāl-ile ammā
Ṣanāyiʿle ḫulūṣ aṣḥābı ḳāle mekr u āl açmaz

7 Nesīm-i lûṭf u iḥsān u keremle açılur gāhi
Ṣabā her dem niḳāb-ı ḥüsn-i dildārı muḥāl açmaz

8 ʿAlem-efrāz-ı şevḳ olmaz Naẓīr-āsā cihān içre
O kim vaṣf-ı ʿazīzānda livā-yı sebz u al açmaz

354

Ṣāliḥ-zāde ʿUşşāḳda Beste Eyledi

Me fā ī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Cefā vü cevri dā'im eyleyen siz
Dil-i ʿuşşāḳa hīç raḥm itmeyen siz

2 Cihānuñ cümle-i vārı gerekmez
Siyeh çerdem efendüm baña sensiz

3 Ḫaṭı yok gül-ʿizārı tāze vü ter
Öperek gülşen-i ḥüsni dikensiz

---

[353] S(der): 89b ; İ: 65b-66a
4 semāya: hevāya İ
[354] S: 90a ; İ'de yok

4 Hemān yalvarı vir dildāra yoḫsa
Metāʿ-ı vaṣlı alınmaz s̱emensiz

5 Çevirme yüz efendüm merḥamet kıl
Naẓīrā olamaz vech-i ḥasensiz

355

Şikāyet ez-Yār

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Pür-yāre eyledi dili kaşı kemānımuz
Dil-beste oldı sīneye āh u fiġānımuz

2 Naḳd-i niyāzı ṣarf iderüz nice zamāndur
Gūş eylemez mi bilmezüz ol nev-civānımuz

3 Feryād u zāra saldı bizi şimdi ol perī
İncāz-ı vaʿd itmedi geçdi zamānımuz

4 Derd-i derūna çāre içün cüst u cū idüp
Gezdük cihānı kalmadı tāb u tüvānımuz

5 Yakdı firāḳ u ḥasreti yāruñ derūnumı
Çıkdı semāya şimdi Naẓīrā el-amānımuz

356

Şikāyet ez-Yār

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Tāze ʿāşıḳlarla seyr-i gülşen imiş yārımuz
Yüz çevürmiş bendesinden yār-ı ḫoş-reftārımuz

2 Rūz u şeb feryād u zār-ı nāleler itdük yine
Girmedi gūşına aṣlā nāle ile zārımuz

3 Cāna minnetdür reh-i ʿāşḳında bezl-i naḳd-i cān
Uġrına yāruñ n’ola ṣarf eyler isek varımuz

4 Ḥasret ü hecr-ile yāruñ nālemüz gūş idüp
Bülbül-i şeydā olur ḥasret-keş-i güftārımuz

5 Gūş idüp bu tāze şiʿr-i dil-pesendüñi Naẓīr
Zīb-i destār eyledi ehl-i süḫan eşʿārımuz

[355] S: 90a ; İ’de yok
[356] S: 90a-90b ; İ’de yok

357[357]

Ḫiṭāb-ı Neylī-zāde Efendi

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ḫayālüñ ey ḳamer-rū sīne-i bī-gīneden çıkmaz
Ki cevher sak olına ṣafḥa-i āyineden çıkmaz

2 Kemān ebrūlaruñla tīr-i müjgān çeker dūzuñ
Daḫī şemşīr-i ġamzeñ zaḫmı cānā sīneden çıkmaz

3 Ṭılısmuñ bozmayınca dehenüñ fetḥi olur müşkil
Küşāde olmadukca ḳıfli zer gencīneden çıkmaz

4 Mekānı ḥasretüñle deşt ü hāmūn olsa da dā’im
Viṣālüñ arzūsı bu dil-i dīrīneden çıkmaz

5 Ser-i kūyında mihmāndur Naẓīrā nice demlerdür
ʿAceb bī-çāredür ol ḫırḳa-i peşmīneden çıkmaz

358[358]

Hū

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥāl-i zārın ʿāşıḳān dergāha iʿlām istemez
Künh-i aḥvāle vuḳūf aṣḥābı ibrām istemez

2 ʿArż-ı ḥācet eylemek lāzım degil ʿāriflere
Kim Ḫalīl-āsā olanlar lûṭfa iḳdām istemez

3 Ṣıdḳ u iḫlāṣı libāsı eyleyüp ʿāzim olur
Maʿnevī ḥacca giden dūşında iḥrām istemez

4 Vāṣıl-ı Kaʿbe olur her eyleyen saʿy ü ṣafā
Zemzem-i maʿnā içer destinde ol cām istemez

5 Dāġ u ṣaḥrāyı bilür bir ʿārif olanlar Naẓīr
Nāil-i dildār olur ġayrı dil ārām istemez

359[359]

Naẓīre li-Rāmi Paşa

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

---

[357] S(der): 90a ; İ’de yok

[358] S(der): 90a ; İ: 66a

3 ḥacca giden: ḥac ʿāzimi İ

[359] S: 90b ; İ’de yok

1 Ḥal-i derd-i dili bir ʿarż-ı ḥużūr eylemişüz
Kūşe-i redd-i ḳabūl içre ḥużūr eylemişüz

2 Ġam-ı ġayriyeti bīrūn ideli ḫāṭırdan
Ẕikr ü fikriyle dili menbaʿ-ı nūr eylemişüz

3 Cigerüm yārelerin yāre kebāb itmek-içün
Tāb-ı ʿaşḳıyla dili maḥż-ı tenūr eylemişüz

4 Sāḳiyā sāġar-ı şevḳi bize lebrīz eyle
Göñlimüzden ġam u endīşeyi dūr eylemişüz

5 Biz Naẓīrā-yı zamānuz reşeḥāt-ı ḳalemi
Cedvel-āsā okıdup reşk-i sücūd eylemişüz

360

Ḫiṭāb-ı Dil-i Zār Naẓīre li-Sūzī Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Dīdemüz ru'yet-i cānān ile tenvīr iderüz
Ol perī-peykeri biz ʿaşḳ-ile tesḫīr iderüz

2 Yeter ey dil ser-i kūyuñda nigāruñ feryād
Belki o şūḫ-ı cefā-pīşeyi tekdīr iderüz

3 Nice bir zerk ü riyā ey dil-i zāhid-ṣūret
Biz seni nāle vü feryād-ile teşhīr iderüz

4 Ḥayli demdür ki viṣāli hevesiyle yāruñ
Āh-ı ḥasret çekerüz nāle-i şeb-gīr iderüz

5 N'ola Sūzīye Naẓīr olsa naẓīre lāyıḳ
Geh anuñ naẓm-ile aṡārını tasṭīr iderüz

361

Beyān-ı Ḥāl

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Āyine gibi ʿaşḳ-ile biz ṣāf-ı derūnuz
ʿAks-i ruḫ-ı pür-tāb-ile ammā ki zebūnuz

2 Ervāḥ-ı selef ülfeti vardur dilimüzde
ʿİrfān-ile zīrā ki ezel rāh nümūnuz

---

[360] S: 90b ; İ'de yok

[361] S: 90b ; İ'de yok

3 Düşdük reh-i hicrāna fenā mülküne geldük
Bildük ne imiş aṣl u ferʿ vāḳıf-ı cünūnuz

4 Üstād-ı ezel çün ezeli eyledi taʿlīm
Biz ʿārif-i esrār-ı şürūḥ ile mütūnuz

5 İs̱bāt-ı vücūd eyler isek n'ola Naẓīrā
Ferʿ-i neseb-i pāk ile evlād-ı büṭūnuz

362

Ḫiṭāb-ı Cānān

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Senüñ rūyuñ gören ʿuşşāḳa cānā bīm-i cān kalmaz
Ser-i kūyına ʿazm eyler bile rūḥ-ı revān kalmaz

2 Bu gün lûṭf ile ʿuşşāḳa yeter cevr eyledüñ cānā
Zamān olur vücūduñda senüñ bu ḥüsn ü ān kalmaz

3 Ḫırām itme cefā-dārīlerine ʿāḳibet-bīn ol
Gülistānda ḫırām-ı nāz ider serv-i cinān kalmaz

4 Fenā bezmine aldanma hevāya meyli terk eyle
Beḳā fikr itme ʿālemde zemīn ü āsumān kalmaz

5 Müsāfirdür bu fānī ʿālem içre ṣadr-ı mecālüm
Bu bezm-i bī-beḳā içre Naẓīrā ins ü cān kalmaz

363

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Lûṭf-ı vaṣlı āşikāre ister īhām istemez
Nerm ü şīrīndür o meh-rū lûṭfa ibrām istemez

2 Ḥāl-i zār-ı ʿāşıḳānı ḫoş bilür ol şīve-kār
Biñ ricā ile niyāz u ʿarż u iʿlām istemez

3 Ḥüsn-i taʿbīr tevfīḳ-i vaṣf-ı ḥüsn-i yāre
Rūḥ-ı maʿnā rūhıdur dil refʿ-i iḳdām istemez

4 Mest ü medhūş-ı mey-i laʿl-i leb-i dildārdur
Sāḳiyā Cem gibi her dem sāġar u cām istemez

362 S(der): 90b ; İ'de yok
363 S(der): 90b ; İ'de yok

5 Zīr-i zülfünde görelden ḫāl-i ruḫsāruñ Naẓīr
Mürġ-ı dil ṣaydına ġayrı dāne vü dām istemez

364

Naẓīre li-Seyyid ʿĀrif

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Meclis-i ʿirfāna pūyān olup aḳdem gelmişüz
Şimdi bu bezme anuñ-çün sırra maḥrem gelmişüz

2 Biz ẓuhūrātı iden ıẓhār kimdür bilmişüz
Nīk ü bed her ne ẓuhūr ide müsellem gelmişüz

3 Daḫl ider iken cihān içre esīr-i şöhrete
Tā ezelden biz semiy-yi ibn-i Edhem* gelmişüz

4 Maʿnīde ser-tāc-ı ʿālem ṣūretā dervīş imiş
Tekye-gāh-ı ʿaşḳın esrārına aʿlem gelmişüz

5 Gerçi eczā cemʿine ʿālemde ʿaṭṭār olduk
Żaʿf-ı tabʿāna devāda cüz'-i aʿẓam gelmişüz

6 N'ola māristān-ı zülf-i dil-rübāda olsa dil
Bu ḫarāb-ābāda zīrā genc-i mübhem gelmişüz

7 Bülbül-āsā naġme-sāz-ı hecr olan añlar Naẓīr
Gülşen içre gül gibi eşref ü ekrem gelmişüz

365

Ḫiṭāb-ı Nefs-i Ḫod

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Varalum ẕevḳ idelüm yār ile gül-zāra biraz
İdelüm gül-ruḫına biz daḫī naẓẓāre biraz

2 Ẕevḳ ü şevḳiyle gele nāz ile güftāre biraz
Bize lûṭf eyleye düşnām ide aġyāre biraz

3 Biz de rūşen-dil olup bülbüle dem-sāz olalum
ʿArż-ı ḥāl eyleyelüm yalvaralum yāre biraz

---

[364] S: 91a ; İ: 66a-66b

2 eyler : ide S

* Ṣāhib-i dīvānuñ ismi İbrahīm oldıgına işaretdür. Lākin böyle dahi hoş gelür: Biz ezelden nam-daş İbn-i Edhem gelmişüz [İ(der): 66a]

[365] S: 91a ; İ'de yok

4 Maẓhar-ı lûṭfı olursak ne saʿādet ne kerem
Cevr iderse daḫī der-kār olalum zāra biraz

5 Biz Naẓīra-yı zamānuz idüp imʿān-ı naẓar
Bakalum diḳḳat ile nükteli ās̱āra biraz

366

**Kūy-ı Kesriye Ḫātem Efendi Mektubı ile
Vārid olan Ġazel Naẓīresidür**

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

1 Bezmde sāġarı bir māh-ı tābdan aluruz
Müdām-ı neş'eyi ʿālī-cenābdan aluruz

2 Nuḳūd-ı eşkümüzi ṣarf idüp taḥassür ile
Yeñiden cümle neşāṭı ḥisābdan aluruz

3 Ḳıbāb-ı nüh felekinde fenāsı ẓāhirdür
Mis̱āli baḥre naẓarla ḥabābdan aluruz

4 Maḳām-ı evc ü ḥüseynīde kārı ʿuşşāḳın
ʿAzāl u būselige meyli rebābdan aluruz

5 Tamām-ı muṣḥaf-ı ḥüsn-i cemāl-i yāre bakup
Viṣāle vaʿdini ḥāżır-cevābdan aluruz

6 Naẓīre itmege lāyıḳ bu nev-zemīni Naẓīr
Edā-yı Ḫātem-i ʿirfān-meābdan aluruz

367

Berā-yı Talṭīf-i Ṭabʿ-ı Ḥamdī Efendi

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Üftādegāna ʿār-ile nāmūs gerekmez
ʿUşşāḳ-ı zāra ġayr ile me'nūs gerekmez

2 Kākülleriyle rūyını setr itmesün o şūḫ
Şemʿ-i cemāl-i ḥüsnine fānūs gerekmez

3 Zāhid bezmde ʿiffet ile ṭafralanmasun
ʿAyş-i ṭarabda zühd-ile sālūs gerekmez

4 Ser-şār gerek ke's-i ṣafā-baḫş-ı ʿāşıḳān
Sāḳī elinde sāġar-ı maʿkūs gerekmez

---

[366] S: 91a-91b ; İ'de yok

[367] S(der): 91a ; İ'de yok

5 Ḥamdī Efendi şiʿr ile yektā-yı vaḳtidür
Aña ṣadā-yı ṭabl ile nāḳūs gerekmez

368*

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Baña külḫan olur gülşen o şūḫ-ı ʿālem-ārāsız
Ṣafālar hep cefā olur o ḳaddi serv-i raʿnāsız

2 Gerekmez baña ʿālem-i būsitān olsa ser-tā-pā
Baña göstermesün dünyāyı Bārī ol dilārāsız

3 Ḥayf kim şeb-zede birkaç gün itmişdi dili maġmūm
Ḥarāretden solup gül-ruḫları olup feraḥ-zāsız

4 Heme hūş u şuʿūr u ʿaḳl ü fikri eyledi yaġma
Kalup nā-çār dil ḥayret ile ol ḫūb-ı ġarrāsız

5 Bi-ḥamdi’llāh ki refʿiyle bizi mesrūr idüp Mevlā
İdüp iḥsān-ı ṣıḥḥat oldı dil ekdār-ı dünyāsız

369

Ḥāl-i Ehl-i Ṭabīʿat

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Felek ehl-i dile ʿādet budur ḫāṭır-şinās olmaz
Anuñ-çün ehl-i ṭabʿın ḥāli bir ġayra ḳıyās olmaz

2 Kudūret anı paslandırmışdur ʿaks itmez aña ʿirfān
Eger āyine pür-jeng olsa anda inʿikās olmaz

3 Şuʿāʿı germ-i şeb-tāba müşābihdür ümīd itme
Bu güne şuʿlelerden şübhesiz nūr iktibās olmaz

4 Bilinmez ġāyeti cūş u ḫurūşına nihāyet yok
Bu meyl-i eşk-i çeşm-i ʿāşıḳa ümmü’l-ḳıyās olmaz

5 Bizi tenhā bırakmaz lûṭfı var olsun ġam-ı cānān
Yine ol yār-ı ṣādıḳ gibi ḫāṭır-şinās olmaz

6 Meżāmīn ile eşʿārı tanẓir idegör tevşīḥ
Nükāt-ı tāzeye ilbās içün köhne libās olmaz

---

[368] S(der): 91a ; İ’de yok

* Oğlum Kāmī Meḥmedüm olduġı halde bir mesīreye gidilmişdi anda inşad olındı. [S(der): 91a]

[369] S: 91b ; İ’de yok

370

Naẓīre li-Nesīm Efendi

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Nabż-ı derūnı nīş-ile yoklar ṭabībimüz
ʿAşḳ ʿilleti devāsını saklar ṭabībimüz

2 Her bir nigāhı derd-i derūna devā iken
Ol ġamzelerle ʿāşıḳı saklar ṭabībimüz

3 Ẕevḳ ü ṣafāyı eller ile rāyegān ider
Meydānda görse biner ayaklar ṭabībimüz

4 Ki ḥubb-ı nūruña nice nuʿmānīsüñ virür
Derd-i dilin devāsın ufāklar ṭabībimüz

5 Geldi Nesīm-i lûṭf-ı ilāhī seḥer Naẓīr
Virdi devā-yı derde duraklar ṭabībimüz

371

Beyān-ı Ḥāl-i Zār

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Her zamān bencileyin kimseyi āzār idemez
Baña itdiklerini ġayriye cānān idemez

2 Naḳd-i cān ile göñül kūyına her demde varır
Neyleyem emtiʿa-i vaṣlını bāzār idemez

3 Gāhice cevr ü cefāñı çeker ammā dil-i zār
Çok kerem gördi kapuñda anı inkār idemez

4 Ṣaḥn-ı gülşende ḫırāmın göreli dildāruñ
Kaldı ḥayretde serv bir daḫī reftār idemez

5 ʿArż ider ḥāl-i dil-i zārı Naẓīrā ammā
Yār fehm itmez anı ol daḫī tekrār idemez

372

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 O zülf-i ʿanberīn-bū dilleri tebḫīrden kalmaz
Dimāġ-ı ʿāşıḳānı yeksere taʿṭīrden kalmaz

---

[370] S: 91b ; İ'de yok

[371] S: 91b-92a ; İ'de yok

[372] S(der): 91b ; İ'de yok

2 Leṭāfet-ile görüp ḥüsn-i dilārā-yı ṣafā-baḫş
ʿAcebdür vaṣf-ı pākin soramaz taḥrīrden kalmaz

3 Ḫarāb eyler cefā vü cevr ile ʿāşıḳları ammā
Nigāh-ı iltifātıyla yine taʿmīrden kalmaz

4 Nesīm-i ṣubḥ-gāhıdur iden şāyiʿ dili ammā
O mihr ü nāzenīni āleme teşhīrden kalmaz

5 Egerçi vaḳt-i şeb ẕātıdur ḥālā Naẓīrānuñ
Görünce naẓm-ı merġūbı yine tanẓīrden kalmaz

373

Naẓīre li-Ḫaşmet Efendi

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Şarāb-ı laʿlinüñ bī-şübhe cām-ı Cem yirin tutmaz
Ṣafā-yı ṣoḥbetinüñ degme ʿĪsī-dem yirin tutmaz

2 Metāʿ-ı vuṣlat-ı yāre hemān yalvarı gör yoḫsa
Nuḳūd-ı eşk-i çeşm-i ʿāşıḳān dirhem yirin tutmaz

3 Seḫā daʿvāşın eyler bezm-i ʿālem içre çok zamān
Maḥalline kerem aṣḥābını Ḫātem yirin tutmaz

4 Göñül ṣāḥibleri ġālib olur elbetde ẕī-cāha
Cihānuñ pādişāhı bir Mesīḥā-dem yirin tutmaz

5 Hemān İbrāhim-āsā nārını nūr idegör nefsüñ
Cihānda her dil-i şeydāyı bil Edhem yirin tutmaz

6 Naẓīr olmaz cenāb-ı Ḥaşmet-i pākīze-güftāra
Ney-āsā şevḳ-baḫş iden demüñ her dem yirin tutmaz

374

Naẓīre li-Ṣubḥī Efendi

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Çekenler ḳayd-ı bend-i ʿaşḳı cānānum cān çekmez
Ki ʿaşḳda çekilen derd-i belāyı ins ü cān çekmez

2 Kemend-i zülfidür yāruñ dili żabṭ eyleyen yoḫsa
O bir dīvānedür kim degme bir bend-i girān çekmez

[373] S: 92a ; İ'de yok
[374] S: 92a-92b ; İ'de yok

3 Bilür ol şehsüvār-ı ʿizz ü nāzum ġamzesi besdür
Anuñ-çün ʿāşıḳāna ḫançer ü tīġ u sitān çekmez

4 Taḥammül eyleyüp bār-ı kirām-ı ʿaşḳı çeken dildür
O bārı sevdigüm kār-ı zemīn ü āsumān çekmez

5 Eger mīzān-ı inṣāfa urursan lûṭf-ile cānā
Elüñden çekdigüm cevr ü cefāyı bī-gümān çekmez

6 Semend-i ṭabʿ ḥālā ki sürer tesbīḳ-i iḫvāna
Naẓīrā vādī-i şiʿr-i dilārāda ʿinān çekmez

7 Bu taʿlīm-ḫāne-i ʿālemde Ṣubḥī dir imiş ḥālā
Benüm gibi kemān-ı ʿaşḳını bir pehlivān çekmez

375

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

1 Neden demīdedür o şūḫ cāna yaklaşmaz
Perī midür ʿaceb insāniyāna yaklaşmaz

2 Bizümle ülfeti varken yine temāşāda
Kenār-ı meclise bī-gāne ya ne yaklaşmaz

376

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ġam-ı hecr-i dilārā ile gülşende ṣafā olmaz
Anuñ-çün bülbüle gülsüz gülistānda nevā olmaz

2 Raḳībi yār ile gördükde ġam-gīn olmasun ʿuşşāḳ
Bu gül-zār-ı fenāda ḫārsız gül rū-nümā olmaz

3 Hemān yalvarı görsünler meṭāʿ-ı vaṣla ṭālibler
Nuḳūd-ı eşk-i çeşmi bizümle beyʿ ü şirā olmaz

4 Ġazāl-ı Çīni bī-hūş u şuʿūr eyler dü-çeşmānı
O şūḫın bir nigāh-ı lûṭfına dünyā bahā olmaz

5 Mekānı cilve-gāh-ı ḥayret itdükce dil-i zāra
Peyām-ı vaṣl içün bād-ı ṣabāya ilticā olmaz

6 Nükāt-ı tāze mażmūnı eger cemʿ itse şāʿirler
Naẓīrā gibi ḫoş-gūya tanẓīre sezā olmaz

[375] S(der): 92a ; İ'de yok
[376] S(der): 92a ; İ'de yok

377

Berā-yı İstidʿā

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Būs-ı laʿlüñle dil-i zāra ḳanāʿat gelmez
Vaṣlına irmeyicek ḳalbe ferāġat gelmez

2 Ne ḳadar cevr ü cefā olsa daḫī bī-ġāyet
Dil-i ʿuşşāḳ-ı cefā-kāra melālet gelmez

3 Āsiyāb-ı fülke fikr-i daḳīḳ ile gelüp
Beklerüz ḥayli zamāndur bize nevbet gelmez

4 Naḳd-i eşki ne ḳadar kes̱ret ile olsa daḫī
Vefreti ile anuñ kimseye devlet gelmez

5 Bir gün olur ki olur cümle muraduñ ḥāṣıl
Sanma bī-çāre Naẓīrā saña ʿizzet gelmez

378

Naẓīre li-Sūzī Efendi

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Gören ebrū-yı cānānı hilāle iʿtibār itmez
Kemāl ehlin gören ehl-i zevāle iʿtibār itmez

2 Cebīnüñ çīn idüp bī-hūde ḫışm itmez bize cānā
Cemālüñ ṭālibi zīrā celāle iʿtibār itmez

3 Cihān ālāyişüñe bir mekes ʿaddeylemez dānā
Bilen aḥvāli ol ẓıll-i ḫayāle iʿtibār itmez

4 Çemende ʿandelībüñ nālesin pervāne gūş itmez
Kim ehl-i ḥāl olan ehl-i maḳāle iʿtibār itmez

5 Naẓīr ʿārif olanlar bezm-i ʿālemde görür ẕevḳin
O zerrīn-cām ile köhne sifāle iʿtibār itmez

379

Berā-yı Ḫüddām-ı Mā

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

---

377 S: 92b ; İ’de yok

378 S: 92b ; İ’de yok

379 S: 92b-93a ; İ’de yok

1 Serv-ḳad bir dil-rübā-yı ḫoş-ḫırām uydurmışuz
Meşrebi meşrebce ḥālā bir ġulām uydurmışuz

2 Cāme-i rengīn ile el itmede şimdi bize
Biz libās-ı ʿīd-i dildārı tamām uydurmışuz

3 Şerḥa şerḥa oldı ammā çāre yokdur sīnemüz
Ḫançer-i ser-tīz-i cānāna niyām uydurmışuz

4 Müşkil iken ṣūreti sīretle yeksān eylemek
Bezl-i cedd ü saʿy ü himmetle müdām uydurmışuz

5 Kalmamış Ṣubḥī Naẓīrāya meżāmīn-i laṭīf
Şiʿrüñe tanẓīr ile ancak kelām uydurmışuz

380

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

1 Her ḥāl-ile biz maẓhar-ı elṭāf-ı Ḫudāyuz
ʿİrfān-ile maḥsūd-ı kirām-ı ʿurefāyuz

2 ʿÎsī gibi dil-mürdeleri eylerüz iḥyā
Memdūḥ-ı cihān muʿteber-i bāy u gedāyuz

3 Olduk nice demlerde ġubār-ı reh-i pīrān
Şimdi hele biz dīdelere küḥl-i cilāyuz

4 Dest-i emelle sīb-i feraḥ-zā virürüz biz
Bezm-i ḫarāba neş'ede cām-ı ṣafāyuz

5 Sāliklere bir gülşen-i rāzuz velī ammā
Aḥbābımuza nüsḫa-i iḫvān-ı ṣafāyuz

6 Terk eylemişüz ḥubbını bu bezm-i fenānuñ
Āsīb ü ġam u gird-i kederden de rehāyuz

7 Eşʿārımuza raġbet ider cümle Naẓīrā
Ās̱ār ile merġūb-ı kibār-ı şuʿarāyuz

8 Ṣūretde gedā sīret ile şānımuz ʿālī
Zīrā ki ʿubūdiyet-ile ʿabd-i Ḫudāyuz

---

[380] S(der): 92b ; İ: 66b

4 Bezm-i ḫarāba neş'ede cām-ı ṣafāyuz: Sāliklere bir gülşen-i pür ẕevḳ ü ṣafāyuz İ

6 fenānuñ: cihānuñ İ

7 Eşʿārımuza: Ās̱ārımuza İ / Naẓīrā: iḫvān İ

381

Hū

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Merd-i dānā-dil fenā bezminde şöhret istemez
Yār ile dā'im ṣafāda ġayrı ʿizzet istemez

2 Gülleri ḫārıyla bülbüller görür nālān olur
ʿĀşıḳān maʿşūḳını ġayrıyla ru'yet istemez

3 Cinsi cins-ile ṣafā bulur cihānda dā'imā
Mey-keşān zühhādlar meclisde ṣoḥbet istemez

4 ʿĀrifin ḳadrini nādān farḳa ḳādir mi olur
Cevheriyle bilür muḥabbet ülfet istemez

5 Birbirin taʿḳīb ider gerçi muḥabbetle velī
Mihr māh ile ʿacebdür yine vuṣlat istemez

6 Bir temāşādur Naẓīrin ḥāli bu ʿālemde kim
Kūşe-i vaḥdetde yārı ile kes̱ret istemez

7 Lāne ḳaydında degildür mürġ-ı dil mis̱l-i hümā
Māil-i seyr-i ʿurūcīdür o miknet istemez

382

Berā-yı Ketḫüdā-yı Ḥasan Beyt-i S̱ānī
Altıparmak-zāde Feyżī Efendinüñdür

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Gider bu tāzelik bāḳī degildür ḥüsn ü ān kalmaz
Bu bir fānī cihāndur bunda cānā īn ü ān kalmaz

2 Uzatma ḳıṣṣa-i şām-ı firāḳ-ı zülf-i Leylāyı
O şeb Leylā-yı vaṣl-ı yāre Şīrīn dil-sitān kalmaz

3 Bu rütbe ġamze-i bī-dāda ruḫṣat virme ey ḫūnī
Ser-i kūyuñda zīrā ʿāşıḳa emn ü emān kalmaz

4 Hemān her sīneyi amac-ı tīr-i ġamze eylersüñ
Getürmez aña ṭāḳat ḥiddet ü şaṣt kemān kalmaz

5 Cihānda şöhreti terk eyleyüp āsūde-ḥāl ol kim
Naẓīrā ʿaşḳ-bāz-ı yāre ḳayd-ı nām u şān kalmaz

[381] S(der): 92b ; İ'de yok
[382] S: 93a ; İ'de yok

383

Berā-yı Vaʿd-i Cānān

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Nüḳūd-ı eşk-i çeşm-i ʿāşıḳānı dilberān almaz
Dil ü cānuñda ʿarż itseñ o şūḫ-ı dil-sitān almaz

2 Ṣafāya bezm-i ʿālem içre naḳd-i māl ü cāh ister
Meżāmīn ü nuḳāt-ı tāzeyi pīr-i muġān almaz

3 Eger kim Mıṣra sulṭān eyleseñ vaʿdiyle dildārı
Nigāh itmez kurı lāf u güzāf ile yalān almaz

4 Olur ḫalvet-serā-yı dilde mihmān gāhice cānān
Müsāfirde olursa ġayri ġam ol zamān almaz

5 Taḥassürle ġarībāna naẓar tefhīm ider yoḫsa
Lisāna vaʿd-i vaṣl-ı dil-rübāyı ʿāşıḳān almaz

6 Viṣāle ʿahd ü peymān eyler ise daḫī aldanmaz
Bu gūne vaʿd-i kumūni Naẓīr-i nātüvān almaz

384

Vidinde Taḥrīr Olındı

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ġurbet illerde ḫayāl-i yārdur eglencemüz
Ḥamdülillāh yok degildür vardur eglencemüz

2 Pazarda vaṣf-ı cemīl-i yārı her dem ḫāmemüz
Nükte-i ser-beste-i eşʿārdur eglencemüz

3 Ḫāmedür her dem müṣāḥib beytü'l-aḥzānda bize
Tāze mażmūn pür-nükāt-āṣārdur eglencemüz

4 Gāh ḫavf u ḫaşyet ü geh lûṭf-ı dildārı ümīd
Fikr-i Ḥaḳla dā'imā eẕkārdur eglencemüz

5 Ġayriler gül-zāra seyre gitdiler cümle Naẓīr
Nüktedān bir ġonca-fem dildārdur eglencemüz

385

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

---

383 S: 93a ; İ'de yok
384 S: 93a-93b ; İ'de yok
385 S: 93b ; İ'de yok

1 Olur ḳāniʿ ẖayālüñle göñül meyl-i viṣāl itmez
Firāḳı ẕevḳini bulmış viṣālüñi ẖayāl itmez

2 Ḫayālüñle olup ḥayrān u ser-gerdān o bī-çāre
Hevā-yı ʿaşḳına düşmişdür ol fikr-i meāl itmez

3 Bu gün raḥm eylemezsin ṣabr ider yok çāre seyr ammā
ʿAẕāb-ı cevrüñi cānā saña yarın Celāl itmez

4 Ḫaber geldi ṣabādan kim dimiş nāz ile ol dildār
Niçün aḥvālini vaḳt-i seḥerde ʿarż-ı ḥāl itmez

5 Naẓīr-i ẖoş-edānuñ ẓannı fāsid mi bize āyā
Ḳıyās eyler mi lûṭf ile aña ḳīl ile ḳāl itmez

386

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Dünya dökinür derdi dökünmez
Ṭāliblerinüñ gerdi dökünmez

2 Gül-zār-ı ʿaşḳın ṣayf u şitāda
Her dem küşāde verdi dökünmez

3 Zāhidlerinüñ temmūz içinde
Ẕātında olan berdi dökünmez

4 İnkār iderler cümlesi ammā
Meydān-ı ʿaşḳuñ merdi dökünmez

5 Ber-vech-i nāẓır ol sen Naẓīrā
ʿĀlemüñ şefʿ u ferdi dökünmez

387

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Zülfüñe dil-beste olan ẖavf-ı fiten eylemez
Ḫaṭṭ-ı ruẖın seyr iden meyl-i çemen eylemez

2 Derd-ile bī-çāreler sīneleri pür-yāreler
ʿĀşıḳ-ı āvāreler yād-ı vaṭan eylemez

3 Kūyına var ol gülüñ tā ki feraḥ bulasuñ
Seyr-i gülistān senüñ göñlüñü şen eylemez

386 S: 93b ; İ'de yok
387 S: 93b-94a ; İ'de yok

4 Vāḳıf-ı esrār olan kimse ġavāmiż komaz
Keşf-i żamāyir ider fikr-i süḫan eylemez

5 Diḳḳat ile idegör yāre Naẓīrā naẓar
Gevheri ḥāżır bulan ʿazm-i Yemen eylemez

388

Naẓīre li-Aḥmed Paşa

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 O kim defʿ-i ġam-ı devrān içün destine cām almaz
Ṣafālar ḫāṭır ile bezm-i ʿālem içre kām almaz

2 Olanlar derd-nūşān ġam-ı ʿaşḳ-ı firāḳ-ı yār
Bu ʿişret-gehde vaṣfuñ Cem gibi ʿālemde nām almaz

3 Çeker cevr ü cefāsın ʿāşıḳān ol şūḫ-ı ṭannāzuñ
Derūnı āh-ı cān-sūz ile ammā intiḳām almaz

4 Cebīnin çīn ider ʿuşşāḳ-ı zārı gördügi demde
Nigāh-ı iltifāt ile selām virmez selām almaz

5 Naẓīrā Rātibānuñ rütbe-i vālādadur şiʿri
Aña peyrev olan ol rütbeden aʿlā niẓām almaz

389

Naẓīre li-Ḥamdī Efendi

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Cānā seni yektā vü dilārā bilirüz biz
Evṣāf-ı cemīlüñ daḫī ḥālā bilirüz biz

2 Dergāhuña yüz sürmek-ile işimüz altūn
Ḫāk didigi ḥāṣılı kimiyā bilirüz biz

3 Lûṭfuñı ümīd itmedeyüz her dem ü her ān
Her ḥālimüze ẕātuñı dānā bilirüz biz

4 Yüz suyı döküp ġayra niyāz ile ricādan
Dergāhuña yüz sürmegi evlā bilirüz biz

5 Sivā-yı muḥabbetde olur olmaz olur mı
Ol meşġaleyi cümleden aʿlā bilirüz biz

---

[388] S(der): 93b ; İ'de yok

[389] S(der): 93b ; İ'de yok

6 ʿAşḳ içre olan baḫt-ı ʿārifleri zīrā
Sevdā-yı muḥabbetle Naẓīrā bilirüz biz

390

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Biz rıżā ṭālibleriyüz ġayrı yok maḳṣūdımuz
Ḥażret-i Ḫallāḳ-ı ʿālemdür bizüm maʿbudımuz

2 Ḳādir olur nārı Cennet Cenneti nār itmege
Biz çeşm-dūr-ı rıżāyuz lûṭfıdur meşhūdımuz

3 Zāhid-i ḫod-bīn ile biz itmezüz aṣlā cedel
Nefs ü şeyṭāna uyanlar oldılar merdūdımuz

4 Ḥamdüli'llāh neş'e-yāb-ı ḥubb-ı ẕātı olalı
Dilde ḥālā ẕikr ü fikr-i yārdur mevcūdımuz

5 ʿAbd-i maḥż olduk cihānda nefsimüz terk eyleyüp
Biz Naẓīrā añladuk bildük ziyān u sūdımuz

391

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 O dil kim derd-i ʿaşḳ-ı yār ile ʿālemde şād olmaz
Anuñ bir kerre ʿuşşāḳ içre nām u şānı yād olmaz

2 Ḫayāl-i yārı şevḳiyle olanlar ẕevḳ-i dā'imde
Olardur nāil-i vuṣlat olarda nā-murād olmaz

3 Gehī ʿuşşāḳa lûṭfı rāyegān olmazsa bir ḫūbuñ
Fürūġ-ı ṭalʿat-ı ḥüsni meh olsa müstezād olmaz

4 Ṣaḳuñ ıẓhār-ı esrār-ı muḥabbet itmeden yāre
Yamandur ġamzesi ey dil ḥaẕer kıl iʿtimād olmaz

5 Çıkar ḥubb-ı riyāset fikrini dilden Naẓīr-āsā
Sū-yı fikriyle ʿaşḳuñ ḥāletinde ittiḥād olmaz

392

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

---

[390] S: 94a ; İ: 66b-67a

3 şeyṭāna: iblīse İ / uyanlar oldılar: uyanlardur bizüm İ

[391] S: 94a ; İ'de yok

[392] S: 94a-94b ; İ: 67a

3 lûṭf-ı Ḥaḳla dā'imā: lûṭfı ile dā'imā S

4 yārı: Ḥaḳḳı İ

6 ẕāt-ı pāk-i Ḥaḳḳı biz Naẓīr: zīrā ẕāt-ı Ḥaḳḳı dā'imā İ // dīnimüz: dā'im Naẓīr

1 Kenz-i Ḥaḳdur şübhe itme bu dil-i meyyālimüz
Cümle esrārını anda ḥıfẓ ider cānānımuz

2 Li̇̄k ıẓhāra rıżā yok gāhi iẕn-i Ḥaḳ ile
Söylerüz gūşına mengūş eylesün iḫvānımuz

3 Eylerüz taḥdi̇̄s̱-i niʿmet lûṭf-ı Ḥakla dā'imā
Böyledür çün muḳtażā-yı ʿilmimüz ʿirfānımuz

4 Yād-ı iḥsān u keremdür ẕikr ile yārı müdām
Taḫt-ı dilde böyle emr eyler bizüm sulṭānımuz

5 Gülşeni̇̄yüz gülşenüñ bülbülleri feryādına
Peyrevüz gūş ile dā'im nālemüz efġānımuz

6 Eylerüz tenzi̇̄h ẕāt-ı pāk-ı Ḥaḳḳı biz Naẓi̇̄r
Ẕikr ü fikr-i Ḥaḳ iledür di̇̄nimüz i̇̄mānımuz

393

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿi̇̄ lü Fā ʿi lün

1 Lûṭf-ı Ḫudāya çünki göñül istinādımuz
Her emr ü nehye ola bizüm inḳıyādımuz

2 Ḥubb-ı sivāyı ber-ṭaraf itmek n'ola bizüm
Ḫavf-ı Ḫudā vü ḫaşyetidür iʿtiḳādımuz

3 Māżi̇̄ vebāli ẕikr ile ḫavfı gider göñül
Çünkim ne dille tevbeyedür iʿtimādımuz

4 Vaʿd-i keri̇̄m-i ḥażret-i Ḥaḳ eyledi beyān
Tevbeyle oldı maġfirete iʿtiḳādımuz

5 Çāre ḫalāṣa faḫr-i rusüldür anı bilüp
Her dem ṣalātı ola göñül aʿyādımuz

6 Bir gün olur ki vāṣıl-ı cānān olur Naẓi̇̄r
Lûṭf-ı Ḫudāya çünki göñül istinādımuz

394

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥāl-i ʿālem ile hem-ḥālüz biz
Kıl temāşā ʿaceb aḥvālüz biz

---

393 İ: 66a ; S'de yok

394 İ: 66b ; S'de yok

2 Ḳays u Ferhāda daḫī itme ḳıyās
ʿUmde-i cümle-i ems̱ālüz biz

3 ʿĀḳilān ʿaḳlımuzuñ ḥayrānı
Gülşenīlere bir abdāluz biz

4 Ḳayd idüp ḳaydımuzı ıṭlāḳa
Cāmiʿ-i cümle aḳvālüz biz

5 Ṣūreti sīrete tebdīl eyledi
Dāfiʿ ü rāfiʿ-i es̱ḳālüz biz

6 Şimdi teslīm ü rıżā ile Naẓīr
Ḥāl-i ʿālem ile hem-ḥālüz biz

Ḥarfü'ş-Sīn

395

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Dār-ı ʿālemde degil muḥkem esās
Dilde her demde ola kār-ı hirās

2 Cümle aʿmāle gerekdür ki müdām
Evvelā dilde ola ḥükm-i mesās

3 Ṣāliḥ-i reh-reve her demde gerek
Sālik-i rāh-ı hüdā ola ḥavās

4 Ola maʿlūm-ı dilüñ ḥāris ol
Gördigüñ dürr ü güherle elmās

5 Kām-ı dil ḥāṣıl ola saña Naẓīr
Olagör ʿilm-i hüdāda dirās

396

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Vaṣf-ı dildār oldı kāruñ dā'imā ey bü'l-heves
Vaṣfından bezm-i ʿālemde anuñ ümīdi kes

2 Dā'imā ās̱ārına eyle naẓar diḳḳat ile
Ẕātı ko seyr-i ṣıfāt-ı yār ancaḳ saña bes

---

395 S: 94b ; İ: 67a
1 her demde ola kār-ı : kāruñ ola her demde İ
4 ṣāliḥ: ḥāris S

396 S: 94b ; İ'de yok

3 Reh-nümā-yı rāh olanlar gitdiler cümle velī
Kaldı ancaḳ ʿīr-ı ʿaşḳa dāldür ḥālen ceres

4 Giceler ʿazm eyle kūy-ı yāre serüñle göñül
Ṣoḥbet-i ḫāṣ-ı dilārāyı dilerseñ virme ses

5 Līk tenhā ṣoḥbeti fikr eyle ḥāṣıldur bize
Nāil oldı şübhesiz virdi ḫaber bize enes

Ḥarfü'ş-Şın

397

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ḫayāle dil ne bir şūḫ-meşreb nev-civān imiş
Sipihr-i sīneye Ḥaḳḳā ki bir mihr-i cihān imiş

2 ʿAcebdür kişver-i ḥüsninde āhūlar olup ṣayyād
Göñül taḥcīrini ṣayda ala tīr ü kemān imiş

3 Dil-i pür-zaḥmı amac eyleyüp tīr-i nigāhına
Kemān-ebrūları ḥāżır nihānīden nişān imiş

4 Boyın egmez cihānuñ pādişāhı ṭālib-i vaṣlı
O tersā-beçççe boynu baġlu gūya kim emān imiş

5 Fedā-yı cān iden yolında cānānuñ nezāketle
Degişmiş cānı cānāna virüp zīrā ki cān imiş

6 Nevāzişler ile dildārı ḥāl ü ḫāṭırın sormış
Anuñ-çün ʿāşıḳān içre Naẓīrā nām u şān imiş

398

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Egerçi neyl-i vaṣlı ʿāşıḳa pek dūr göstermiş
Niḳābı refʿ-ile ammā raḫn-ı mesrūr göstermiş

2 Kemāl-i lûṭfı ıẓhār itmek-içün tügmesin çözmiş
O meh zīr-i beyāz gerdeninden nūr göstermiş

3 İdüp aġyāra raġbet ḫāṭırın mesrūr ider dā'im
Dil-i ʿuşşāḳı ammā neyleyem mehcūr göstermiş

4 Ḫarāb olmış iken hecr ü firāḳ-ı derd-i yār ile
Niye bī-çāre rūşen-dilleri maʿmūr göstermiş

[397] S: 94b-95a ; İ'de yok
[398] S: 95a ; İ'de yok

5 H̬ayāline iżāfetle dil-i zār-ı Naẓīrāyı
Ser-i kūyına ʿuşşāḳı ile mecrūr göstermiş

399

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Meclis-i ʿişrete peymāne suyın bulurmış
Mey-i gül-rengine mey-ħāne suyın bulurmış

2 Devr ider bezmi dem-ā-dem güzelüñ çeşm-i teri
Nergis-i çeşmine devrāne suyın bulurmış

3 Sū-be-sū aksa n'ola cū-yı sirişk-i ʿuşşāḳ
Āsiyāb-ı ġam-ı hicrāna suyın bulurmuş

4 Ġam-ı hecrin çekerek ʿāşıḳ-ı āvāreleri
Derd-ile girye vü nālāna suyın bulurmuş

5 Bülbül-āsā n'ola feryād-ı hezārān Naẓīr
Gülşen-i ḥüsnine cānāne suyın bulurmuş

400

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Şeh-levendāne kim yār ile ülfet yine h̬oş
ʿİşveler ile tekellüm ile ṣoḥbet yine h̬oş

2 ʿĀşıḳa vaṣlı dirīġ eylemeye nāz iderek
Böyle merġūb-ı cihān-h̬ūba muḥabbet yine h̬oş

3 Her görüşde ola biñ dürlü vefālar kārı
Böyle nāzende güzel yāre meveddet yine h̬oş

4 Naḳl ide gāhi leyn-i ʿāşıḳa gāhi bāde
Bu leṭāfetle olan ʿayş-ile ʿişret yine h̬oş

5 Bezm-i meyde kol ata boynuña her demde Naẓīr
Bu keremle bu beşaşet bu meserret yine h̬oş

401

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ġurūr-ı ḥüsnini ser-menlize cānān yetişdürmiş
Anuñ-çün cevrini ʿāşıḳlara her an yetişdürmiş

---

[399] S: 95a ; İ'de yok

[400] S: 95a-95b ; İ'de yok

[401] S(der): 95a ; İ'de yok

2 Semend-i nāzı sürmiş merd-i meydān-ı ḥüsndür ol
Kemāl-i şīvelerle ʿişveler ermān yetişdürmiş

402

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ne bülbüller bu gülşende göñül feryāddan kalmış
Fiġānın kimse gūş itmez felek imdāddan kalmış

2 Ḳafes içre oturmış lānesin yād eylemez bülbül
ʿAceb bī-çāredür me'yūs olup āzāddan kalmış

3 Güle ʿāşıḳ geçer her dem fiġān u āh u zār ile
Hezāruñ göñli gülşende ḫarāb-ābāddan kalmış

4 Gehī ṣaḥrāya geh dāġa düşüp feryād u zār itmiş
Biri Mecnūn biri meşhūr olan Ferhāddan kalmış

5 ʿAceb nāzük ġazeller ṭarḥ idermiş ḫāme-i Kāmī
Naẓīrā aña peyrevlik dil-i nā-şāddan kalmış

403

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Yiridür aksa gözümden giceler kān-ile yaş
Bulmadum ġam gibi bir ḥāle münāsib yoldaş

2 ʿĀşıḳ oldum o cefā-pīşeye bilmem n'oldum
N'ola yolında fedā eyler isem cān-ile baş

3 Ser-i kūyında gice tā-seḥer nāle ile
Eşki ṭaşına baş urmaz isem başuma ṭaş

4 ʿĀḳibet ḫāk-i siyeh olsa gerekdür cāyuñ
ʿAḳlını başına cemʿ eyle hemāñ ḥāżır pāş

5 Ẕikr ü fikr ile geçür vaḳti Naẓīrā er iseñ
Nefs-i bed-kāre uyup itme anuñ-ile savaş

404

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Vāṣıl-ı semʿ-i dil ü cānımuz oldı müş-yāş
Girye-i firḳat ile dāmen-i yār olmış yaş

---

402 S: 95b ; İ'de yok
403 S: 95b ; İ'de yok
404 S: 95b ; İ'de yok

2 Geldi ḫaṭar gitdi ḥüsn diyü o meh-rū ḥālā
Ḥasret-i ḥüsni ile şimdi döker imiş yaş

3 Ayuñ on dördüne teşbīh ideler diyü o meh
Bir ikisin dimeyüp nāz ile saklarmış yaş

4 Kocamış muġbeçe ki anuñ heves-i vaṣlı ile
Pīr-i mey-ḫāne-i ʿaşḳın belini bükmüş yaş

5 N'ola tanẓīre Naẓīrā heves itse ḫāme
Böyle bir tāze ġazel ṭarḥın işitmiş müş-yaş

405

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

1 Gül-zār-ı cemālüñde ruḫuñ verd-i ter olmış
Dil bülbül olup ru'yet ile nāle-ger olmış

2 Lûṭfıyla naẓar eyle taraḥḥümle nigāh it
ʿĀşıḳlarınuñ ekẟeri der-be-der olmış

3 ʿUşşāḳa cefā-pīşeleri ḥālini görseñ
Sābıḳda geçen demleri bilseñ neler olmış

4 Her demde dilā āh ile feryādını terk it
Maṭlūba vuṣūle sebeb āh-ı seḥer olmış

5 Bu naẓm-ı dilārā-yı Naẓīrāya naẓar kıl
İhdāya sezā yāre ʿaceb bir eẟer olmış

406

Dīger

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

1 Ṣandūḳa-i dil ṭālib-i ʿirfāna açılmış
Ebvāb-ı maʿārif heme rindāna açılmış

2 Ey dil varalum ders alalum biz de senüñle
Ṭāliblere muʿallā yeñi ders-ḫāne açılmış

3 Eyyām-ı rebīʿ irdigi dem nāz ile cānān
Nüzhetüñe ʿuşşāḳ-ile ol āne açılmış

4 ʿİşve-ile ḫırāmını görüp nāz ile bir bir
Ezhār-ı çemen cümlesi şāhāne açılmış

---

[405] S(der): 95b ; İ'de yok

[406] S(der): 95b ; İ'de yok

5 Bize daḫī ol sāḳī-i gül-çihre gelince
Ḫande iderek ol gözi mestāne açılmış

6 Derd-i ġam-ı hicrānını bī-çāre Naẓīrā
Naḳl itmek-içün mecmaʿ-ı efsāne açılmış

7 Ol Yūsuf-ı ḥüsnüñ heves-i vuṣlatı ile
Yaʿḳūb-ṣıfat vādī-i Kenʿāna açılmış

407

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Yine zerrīn-ḳadeḥler gülşen içre deste cām almış
Ḳadeḥ-nūşān bezm-i işret-i ʿālem içre kām almış

2 Sürāhi kulkuluñ gūş eyleyüp rindān-ı mey-āşām
Cemüñ keyfiyetinden bezm-i ʿālemde peyām almış

3 Görüp ʿuşşāḳ içinde bir nevāziş eyleyüp cānān
Selām virmiş dil-i bī-çāre ʿizzetle selām almış

4 Maḥallinde bulınmaz kandedür virdüm dil-i zārı
Meger bī-çāreyi ol serv-ḳadd-i ḫoş-ḫırām almış

5 ʿAvārif ḳadrini fehm eyleyüp dā'im tekāpūda
Naẓīr anuñ-çün erbāb-ı maʿārif içre nām almış

408

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Güzeller ʿāşıḳıyla tā ölünce hīç dirilmezmiş
Güzellik kimseye ḳayd-ı ḥayāt ile virilmezmiş

2 Sulu şeftālüler iḥsān ider ʿuşşāḳına ammā
O naḫl-i ʿişvenüñ bāġ-ı viṣāline irilmezmiş

3 O gīsūlar birer ejder gibidür cāme ḫˇābında
Ḫabersiz bister-i dildāra anuñ-çün girilmezmiş

4 Dil-i zārum emānetdür anı bir ḫoşca ḥıfẓ eyle
Alur elbetde bir gün ṣafāyı ol itdirilmezmiş

5 Görüp cevrin gerekdür ḳaṭʿ-ı ümīd itmemek zīrā
Muḥabbet riştesi tīġ-i cefāya kesdirilmezmiş

[407] S: 96a ; İ'de yok
[408] S: 96a ; İ'de yok

6 N’ola rengīn-edālar zīver-i naẓm-ı Naẓīr olsa
Libās-ı köhne böyle tāze şiʿre giydirilmezmiş

409

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Żiyā ḥāl-i dili dildāra taḳrīr itmek istermiş
Velī ʿarż-ı merāma ḥüsn-i taʿbīr itmek istermiş

2 Bize geşt-i dil-zār itdirmeden maḳṣūdını bildük
Meger ʿuşşāḳını ʿālemde teşhīr itmek istermiş

3 Devā-yı derd-i ʿuşşāḳı bakup Ḳanūna bulduk biz
Şarāb-ı vaṣl-ı cānān ile tedbīr itmek istermiş

4 Göñül şimdi ḫayāl-i ebruvānından düzüp ḫāme
Meger laʿl-i leb-i cānānı taṣvīr itmek istermiş

5 Murād-ı dil bilindi böyle bezl-i diḳḳat itmekden
Ki ol yār-ı cefā-muʿtādı tesḫīr itmek istermiş

6 Naẓīrā derd-i dergāh-ı dilāra vü aḥibbāya
Gehī lûṭf eyleyüp aḥvāli taḥrīr itmek istermiş

410

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Bildüm ki ʿaşḳ ʿāşıḳa derd ü belā imiş
Sordum dehān-ı yārı o derde devā imiş

2 Kār-ı cihān ki mā-ṣadaḳ-ı dār-ı miḥendür
Ḥāl-i ġınāsı doġrusı ẕevḳ ü ṣafā imiş

3 Zīrā cihānda herkes aġyārı yār ider
Ednā ṣafāsı meyl-i dil-i dil-rübā imiş

4 Cevr ü cefāya ṣabr iderüz ġam degil bize
Zīrā netīce anlara lûṭf u vefā imiş

5 Ḥüsn-i edā vü tāze meżāmīn ile görüp
Naẓm-ı Naẓīre māil olan dil-rübā imiş

411

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

[409] S: 96a ; İ’de yok
[410] S: 96b ; İ’de yok
[411] S: 96b ; İ’de yok

1 Dil ser-i kūyunı bekler yār olmış olmamış
Ḫiẕmetin eyler edā dildār olmış olmamış

2 Bāġ-ı ḥüsninde o şūḫ-ı ser-keşüñ biñ cān ile
Mīve-i vaṣlın umar her bār olmış olmamış

3 Naḳd-i cān ile ḫirīdār-ı metāʿ-ı vaṣlıdur
Ḳaṭʿ-ı ümīd eylemez bāzār olmış olmamış

4 Rızḳımuz iḥsān ider her dem Ḫudā-yı lem yezel
Ġam degil sūḳ-ı cihānda kār olmış olmamış

5 Ḥayli demlerdür Naẓīra ḥasret ü hicrān gelir
Derd-i ʿaşḳuñ aña cānā bār olmış olmamış

412

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Görüp gül-būselerle rū-yı yārı lāle-zār olmış
Anuñ-çün sīnesi ʿāşıḳlarınuñ dāġ-dār olmış

2 Seḥerde nāle-gāh-ı kūy-ı yāre ʿāzim olmışdum
Sükūta varmış ʿuşşāḳı heme ḥayrān u zār olmış

3 Metāʿ-ı vaṣl-ı yāre müşterilük iddiʿāsıyla
Muḳaddem çok fiġān u nāle vü feryād u zār olmış

4 Kimi varın kimi naḳd-i dil ü cānını ʿarż itmiş
Kurulmış bir ʿaceb bāzār anda ḥayli kār olmış

5 Naẓīrā naḳş-ı dīdār-ı dilārā oldı ḥayretle
Velī vaṣfıyla dildāruñ cihāna dür-nis̱ar olmış

413

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Ẕevḳ ü ṣafā meger ki nigāh-ı liḳā imiş
Cevr ü cefā didikleri mihr ü vefā imiş

2 Dünyā ṣafāsı gerçi güzel görinür velī
Āḫir netīce kārı anuñ hep hebā imiş

3 Derd-i derūna çāre ararsañ göñül hemān
Pīr-i muġān ayaġına düşmek revā imiş

---

412 S: 96b ; İ'de yok

413 S: 96b-97a ; İ'de yok

4 Ḳaṭʿ-ı taʿalluk ile naẓar eyle ʿāleme
Zīrā vefāsı hīç yoġ imiş bī-vefā imiş

5 Şiʿr-i Naẓīre ṭālib u rāġıb olanlaruñ
Pīri cihānda Behcet-i şīrīn-edā imiş

414

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Var kuyına aḥvālini cānān ile söyleş
Ol rind-i cihān āfet-i devrān ile söyleş

2 Gāhice çeşm gāhi nigāhıyla o şūḫın
Geh ġamze gehī ḫançer-i berrān ile söyleş

3 Her ẕātı hemān eyleme esrārına vāḳıf
Bir ehl-i vefā ʿaḳlı firāvān ile söyleş

4 Mażmūn ile pür-nükte leṭāyifle kelāmı
Defʿ-i ġam içün cümle-i iḫvān ile söyleş

5 Rāzını Naẓīrā sakın aḥbāba duyurma
Tenhāca anı saḥib-i ʿirfān ile söyleş

415

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Yine sevdā-yı ʿaşḳa düşdi göñlüñ ḫoş gerek nā-ḫoş
Muḥabbetle bitürdüñ saġ u soluñ ḫoş gerek nā-ḫoş

2 Gidüp heves şuʿūr elden naẓarda kalmadı kes̱ret
ʿAcebdür varı ḥayret-ile ḥālüñ ḫoş gerek nā-ḫoş

3 Dolaşduñ deşt ü hāmūnı o yārın cüst ü cūsıyla
Reh-i bī-rehde żāyiʿ oldı yoluñ ḫoş gerek nā-ḫoş

4 Temāşādur ki gitdi iḫtiyāruñ ṣabra dūş oldı
Bu sırr-ı maʿnevī oldı me'ālüñ ḫoş gerek nā-ḫoş

5 Nedendür böyle şeydālık Naẓīrā çāresiz kalduñ
Cünūn-ı ʿaşḳ-ile bulduñ kemālüñ ḫoş gerek nā-ḫoş

---

[414] S: 97a ; İ'de yok

[415] S: 97a ; İ'de yok

416

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Libās-ı ḫoş-kumāş-ı ḥüsni ol āfet yakışdurmış
Ṭuruncı cāmeli endāmına ġāyet yakışdurmış

2 Düzüp her haftada sīmāsını meşşāṭa-i ḥüsni
ʿUrūs-ı ḫacle-gāh-ı ḥüsnine zīnet yakışdurmış

3 Zen-i dünyāya meyl eyler mi bir kere gören rūyın
O ḥüsn-i ʿālem-āşūba ʿaceb ḥālet yakışdurmış

4 Çemende serv-ḳadlerle çıkup seyrāna nāz ile
Ḫırām-ı dil-rübāyı ol ḳad ü ḳāmet yakışdurmış

5 Nesīc-i ḫoş-nümāyı naẓma vaṣf-ı yār içün ḥālā
Leṭāfetle Naẓīr-i ḫoş-edā midḥat yakışdırmış

417

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

1 Ḫırām-ı nāzı o ḳaddi ḳıyāmet uydurmış
Kemāl-i ʿişveyi dirsen ḳıyāfet uydurmış

2 Ḫıyāṭatına hezār āferīn ḫayyāṭuñ
Libās-ı ḥüsn-i dilārāyı ġāyet uydurmış

3 Tekellümi hele mānend-i ṭūṭī-i gūyā
O güft ile lisānı feṣāḥat uydurmış

4 Mehābet üzre edāsı o meh-veşin zīrā
Semend-i ḥüsne o zīrā şecāʿat uydurmış

5 Kümeyt-i ḫāmeye ḥālā Naẓīr-i ḫoş-güftār
Mecām-ı ḥüsn-i edāyı nihāyet uydurmış

418

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Fürūġ-ı ḥüsni ol meh reng-i rū-yı lāleden almış
Kemāl-i ʿişveyi sinn-i dih ü se sāleden almış

2 Libās-ı zīb ü ferlerle virüp endāmına zīnet
Kumaş-ı dil-firīb-i şīveyi nikāleden almış

[416] S: 97a-97b ; İ'de yok
[417] S: 97b ; İ'de yok
[418] S: 97b ; İ'de yok

3 Nigāh-ı fitne-āşūbı işāretlerle īmāda
O zībaḳ-cūş ḥāli şuʿle-i cevvāleden almış

4 Kızarmış gül gül olmış ruḫları meclisde ol yāruñ
Meger ḥālāt-ı zībāyı mey-i seyyāleden almış

5 Naẓīr āṣār-ı naẓm-ı pür-nükātına olup peyrev
Bu gūne ḫoş-edāyı ʿÖrfī-i naḳḳāleden almış

419

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ḫayāl-i yārı dilde olmasa ʿāşıḳ şen olmazmış
Żiyā-yı mihr ü mehle ḳalbi anuñ rūşen olmazmış

2 Olanlar nāil-i lûṭf-ı viṣāl-i yārı ʿālemde
Kemāl-i ḫavf-ile dā'im ʿadūdan eymen olmazmış

3 Zemīn-i ḫuşka lāzımdur dem-ā-dem terbiye yoḫsa
Bu günüñ şūre-zārı ġars-ı gülle gülşen olmazmış

4 Göñül mürġınca olur lāne-sāz-ı ʿālem-i fānī
Hümā-yı evc-i istiġnāya zīrā mesken olmazmış

5 Hemān her ḫūyı bir bil yoḫsa lûṭfa nāil olmazsuñ
Bu şehr-i ʿaşḳın içinde hemān sen ü ben olmazmış

420

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Çü baḥr-i ʿaşḳ-ı dildār eyledi cūş
Göñül ālām-ı dehri kıl ferāmūş

2 Taḥayyürle varup pīr-i muġānuñ
Ayaġın būs u cāmın eyledüñ nūş

3 Nice esrār-ı ʿaşḳa maḥrem olduñ
Sükūnet geldi ḳalbüñ oldı ḫāmūş

4 Perīşān oldı gerçi ḥālüñ ammā
Ṣadā-yı *ʿırci ʿī*yi eyledüñ gūş

5 Uçurduñ mürġ-ı rūḥı ʿarşa kondı
Naẓīrā ḳavl-i Ḥaḳḳı kıl bināgūş

---

[419] S: 97b ; İ'de yok

[420] İ: 67a ; S'de yok

Ḥarfü'ṣ-Ṣād

421[421]

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Muṭrib ola mı ẕevḳ senüñ sazuña maḫṣūṣ
Biñ naġme ẓuhūr itdi ser-āġāzuña maḫṣūṣ

2 Ey dil felegüñ ʿaksine cevri bilinür mi
Oldukca cefā dilber-i mümtāzuña maḫṣūṣ

3 Dem-beste vü ḥayrān ider ʿuşşāḳını ey meh
Ol vaʿd ü kerem kim ola incāzuña maḫṣūṣ

4 Ey ṭāir-i endīşe senüñ ṣayd-ı meʿānī
Taḥrīk-i ser-i şehper-i pervāzuña maḫṣūṣ

5 Çün tāze edālarla Naẓīr oldı müsellem
Īcād-ı süḫan ṭabʿ-ı seḥer-sāzuña maḫṣūṣ

422[422]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Oldı biñ ʿişve vü şīve saña cānā maḫṣūṣ
Baña da ʿaşḳ u muḥabbet-ile sevdā maḫṣūṣ

2 Rūyuñı kim göre Selmāyı lisāna almaz
Ḫizmetüñe n'ola olursa Züleyḫā maḫṣūṣ

3 Bū-yı zülfine senüñ ʿāşıḳ olurlarsa n'ola
Saçlı sünbüller ile ʿanber-sārā maḫṣūṣ

4 Nice vaṣf eyleyeyüm ḥüsnüñi yok saña naẓīr
Saña virmiş saña Ḥaḳ sūret-i zībā maḫṣūṣ

5 Oldı ebkār-ı nükāt ile meżāmīn-i laṭīf
Maḥrem-i ḫāme anı vaṣfa Naẓīrā maḫṣūṣ

423[423]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

---

[421] S: 98a ; İ'de yok

[422] S: 98a ; İ'de yok

[423] S: 98a ; İ: 67b

1 Pādişāh: şehriyār İ / ʿādemi: ʿālemi İ

2 velī: heme İ / cümle: gerçi İ // herkes: kimse S

3 şehriyārān-ı cihān: şehriyārān heme S

4 eẕkār: dildār İ

5 Ger anuñ bir ẕerresine mālik olsayıdı Naẓīr: Mālik olsayıdı Naẓīrā ẕerresine lûṭf-ile İ

1 Pādişāh eyler cihāna ādemi kār-ı ḫulūṣ
Var mı ʿālemde anuñ gibi ʿaceb yār-ı ḫulūṣ

2 Cüst-cūsında velī ehl-i cihān cümle anuñ
Kimiyā-sā bula mı herkes vefā-dār-ı ḫulūṣ

3 Şehriyārān-ı cihān dāmānını taḳbīl ider
Bulsa taʿmīr-i ḫarāb-ı nefse miʿmār-ı ḫulūṣ

4 Vāṣıl-ı dergāh-ı cānān olayum dirseñ eger
Dilde her demde ola ṣıdḳ-ile eẕkār-ı ḫulūṣ

5 Ger anuñ bir ẕerresine mālik olaydı Naẓīr
Berḫiyā-sā ider idi anı her bār-ı ḫulūṣ

Ḥarfü'ż-Żād

424

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Mihr ü mehden ḥüsn ü ān u āb u nābuñdur ġaraż
Rūz u şebden ʿārıż-ı müşgīn-nikābuñdur ġaraż

2 Māh-ı tābumsın sipihr-i ʿizz ü nāzı rūz u şeb
Devr-i mihr ü māhdan būs-ı rikābuñdur ġaraż

3 Ġoncanuñ aġzın ṣabā açdurmadan şebnemlere
Ḫiṣṣe-i dürr ü güher ol laʿl-i nābuñdur ġaraż

4 Reh-güzāruñda dil-i şūrīde pā-māl olmadan
Nāz ile āmed-şuduñda bir ḫiṭābuñdur ġaraż

5 Sūz-ı ʿaşḳuñ ile yanmış yād olına bir gedā
Şübhesiz cānā Naẓīr-i dil-kebābuñdur ġaraż

425

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Güller ide mi rū-yı dilārāya taʿarruż
Bülbül daḫī itmez dil-i şeydāya taʿarruż

2 Ḫāline yeter eylemesün kendüyi teşbīh
Fülfül ide mi ʿanber-sārāya taʿarruż

---

[424] S: 99a ; İ: 67b

1ḥüsn ü ān u āb u nābuñdur: ʿārıż-ı müşgīn-nikābuñdur İ// ʿārıż-ı müşgīn-nikābuñdur: ḥüsn ü ān u ẕāt-ı pāküñdür İ

[425] S: 99a ; İ'de yok

3 ʿAnberde olan bū-yı dil-āvīz ile zülfüñ
Eylerse sezā sünbül-i būyāya taʿarruż

4 Ḳaṭʿ eyle lisānı dil-i ʿuşşāḳa uzatma
Zāhid nice bir cümle aḥibbāya taʿarruż

5 İmʿān ile şiʿr-i dil-āvīz-i Naẓīre
Bī-hūde hemān itme bu eşʿāra taʿarruż

426

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿĀşıḳ-ı bī-çāre-i dildāra itmem iʿtirāż
Bülbül-i şūrīde-i gül-zāra itmem iʿtirāż

2 Yār elinden cām-ı ʿaşḳı nūş ile ser-mest olan
Rind-i ṣāfī-meşreb ü mey-ḫˇāre itmem iʿtirāż

3 ʿĀşıḳa cevr ü cefāyı dā'imā muʿtād idüp
Merḥametsizlik iden mekkāre itmem iʿtirāż

4 Ḳaṭʿ-ile başın dökerse ḫūn-ı aġyārı eger
Ol zamān ol ġamze-i ġaddāre itmem iʿtirāż

5 Ṣubhiyā tanẓīr ile taʿrīż ider sanma Naẓīr
Böyle merġūb u dilārā şiʿre itmem iʿtirāż

Ḥarfü'ṭ-Ṭı

427

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Mey-ḫāneden açıldı bize çün der-i neşāṭ
Aldı ʿinān u rāhımuzı rehber-i neşāṭ

2 Ġam leşkerini kıldı perīşān ṭaraf ṭaraf
Meydāna girdi şevket-ile server-i neşāṭ

3 Virme ṣafā-yı ḫāṭıra aṣlā keder diyü
Cām-ı neşāṭı virdi bize dilber-i neşāṭ

4 Bintü'l-ʿineble eyleyicek germ-ülfeti
Bikrin izāle itdi anuñ şevher-i neşāṭ

5 Söz yok Naẓīr bu ġazel-i pür-neşāṭa kim
Her bir redīfi oldı anuñ gevher-i neşāṭ

---

426 S: 99a ; İ'de yok

427 S: 100a ; İ: 67b

4 Bintü'l-ʿineble eyleyicek: İtdi ḫulūṣ-ı bāl-ile İ // Bikrin izāle itdi anuñ: Aldı ʿarūṣ-ı maḳsadını İ

428

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Çār-ebrū dilberüñ laʿlinde ḫaṭ
Bir murabbaʿ vefḳdür ḫāli'l-vasaṭ

2 Sīm-i zincīr-i devāt-ı yārda
Ḫūb düşmüşdür o şīr māhı maḳaṭ

3 Aġzına hīç yok diyen ey ġonca-leb
Yok yok ammā hīçde itmiş ġalaṭ

4 Cevri eşkümle ḥisāba gelmedi
Dökdüler merdümlerüm bī-ḥad nüḳaṭ

5 Ey Naẓīrā bir zebān-ı tāzede
Bir ġazel ṭarḥ eyledüñ ancak faḳaṭ

429

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Dile derd-i dilārādur musallaṭ
Oña güllerle sevdādur musallaṭ

2 Heves-kār-ı mekrdür ala māil
O māh-ı ʿālem-ārādur musallaṭ

3 Dem-ā-dem āh-ı dille her mesāda
Hevesle dürr-i kālādur musallaṭ

4 Göñül hem-vāre māil vaṣla ammā
Heme aḥvāle aʿdādur musallaṭ

5 Naẓīra mihr-i dildār gele dā'im
Saña her demde sevdādur musallaṭ

Ḥarfü'ẓ-Ẓı

430

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Dil eyler kūçe-i cānāneden ḥaẓ
Kim itmez mesken-i şāhāneden ḥaẓ

---

[428] S: 100a ; İ'de yok

[429] S: 100a ; İ'de yok

[430] S: 100b ; İ: 67b

2 eylemez hīç: eylemezmiş S

4 yārıyla: çeşmiyle S

7 güzeller: ʿazīzān İ

2 Gözüm yaşına bakmaz çeşm-i dilber
Ki şāhin eylemez hīç dāneden ḥaẓ

3 Yakardı lemʿa-i evvelde varın
Eger şemʿ itmese pervāneden ḥaẓ

4 Göñül yārıyla germ-ülfet olurdı
İdeydi mest eger dīvāneden ḥaẓ

5 N'ola meyl eylese vāʿiẓ cihāna
İder ṭabʿ-ı gedā vīrāneden ḥaẓ

6 Hele ʿuşşāḳ-ı zārın biri itmez
Cihānda zāhid ü bī-gāneden ḥaẓ

7 Tevāżuʿ kıl Naẓīrā kim güzeller
İderler vażʿ-ı dervīşāneden ḥaẓ

Ḥarfü'l-ʿAyn

431

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bizi ġam öldürürdi vaʿd-i dildār olmasa māniʿ
Çıkardı cān ümīd-i vuṣlat-ı yār olmasa māniʿ

2 Cemāl-i tāb-dārından olurdı ser-çeşm-i ʿāşıḳ
Nigāh-ı germe ol zülf-i siyeh-kār olmasa māniʿ

3 Bulurdı devlet-i būs-ı rikāba dest-res eller
Ser-i rehde şitāb-ı esb-i rehvār olmasa māniʿ

4 Temāşā-yı gülistān belki olurdı dile maṭlab
Ḫayāl-i ḫaṭ-ile seyr-i çemen-zār olmasa māniʿ

5 Felekdendür bu hicrānı Naẓīrā ġayriden bilme
O māha el iderdi çarḫ-ı ġaddār olmasa māniʿ

432

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Maṭlaʿ-ı dilde o mihr ü ṭāliʿ
Olsa mesrūren olur dil lāmiʿ

---

431 S: 101a ; İ: 68a
3 ruḫṣatı ammā: dest-res eller S
4 ḫaṭla: ḫar ile İ / seyr-i çemen-zār: ḫaṭṭ-ı siyeh-kār İ

432 S: 101a ; İ'de yok

2 Vāṣıl-ı dergeh-i dildār olur ol
Her kelām-ı germe olur sāmiʿ

3 Sālik-i meslek-i aṣl olsa eger
Ola ol rāh-ı hevāda sāriʿ

4 Her dem ʿālemlere olur maḥsūd
Ol göñül kim ola dā'im vāsiʿ

5 Ḥāris-i resm-i himem olsa Naẓīr
Lemʿa-i dil olur ol dem sāṭıʿ

433

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Olur ḫurşīd-i vech-i yāre dāīm revzeni maṭlaʿ
Aña ʿuşşāḳ-ı zārı gösterürler ḥüsn-ile maḳtaʿ

2 Ḥayāt-ı cāvidānı baḫş ider her sözde ol dildār
Olur āb-ı ḥayāta lebleri gūyā anuñ menbaʿ

3 Temāşā eyler iken ruḫların ḥayretde kalmışdum
Ḫiṭāb-ı vaʿd-i vaṣlıyla dimiş ol mehliḳā *ismaʿ*

4 Unutdurdı ḫiṭābı ẕevḳi ẕevḳ-i vuṣlat-ı yārı
Anuñ evṣāf-ı ḥüsn-i ḫulḳı oldı dilde bir mecmaʿ

5 Ṣuʿūd-ı ḳaṣr-ı vaṣlını niyāz itdükde dildāra
Taraḥḥümle Naẓīrāya didi ol mehliḳā ıṭlaʿ

Ḫarfü'l-Ġayın

434

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Bir pür-cefāya oldı göñül mübtelā dirīġ
Lûṭf-ı nigāhı eyledi ol bī-vefā dirīġ

2 Aġyāra lûṭfı keṡret-i vefret ile velī
ʿUşşāḳ-ı zāra cevr ile eyler cefā dirīġ

3 Dāġ-ı derūn-ı ʿāşıḳ-ı zār oldı āşikār
Ol lāle-ḥadle olamadı āşinā dirīġ

4 ʿArż-ı niyāzı her seḥer eylerse ʿāşıḳān
İtmez kemāl-i lûṭfı o demde Ḫudā dirīġ

433 S: 101a ; İ'de yok
434 S: 101b ; İ'de yok

5 Vaṣf-ı cemi̇̄l-i yār ile ol şübhesiz Naẓi̇̄r
İtmez ʿaṭā-yı lûṭfını cānān saña diri̇̄ġ

435

Me fā ʿi̇̄ lün Me fā ʿi̇̄ lün Me fā ʿi̇̄ lün Me fā ʿi̇̄ lün

1 Ne cān oldı temāşā-yı ruḫ-ı dildārdan fāriġ
Dil-i ṣad-yāre ne zülf-i ʿabi̇̄r-efşāndan fāriġ

2 Mari̇̄ż-i ʿaşḳa olmazmış bu edā-yı ṭabi̇̄b-i cān
Devādur ehl-i derdüñ olsalar dermāndan fāriġ

3 Ser-i kūyuñda oldı ru’yet-i di̇̄dāra dil ḳāniʿ
Olup sevdā-yı ḥūr u Cennet u Rıḍvāndan fāriġ

4 ʿAceb mi derd-nūşān-ı firāḳuñ yād-ı laʿlüñle
Geçüp ṣahbādan olsa sāġar-ı raḫşāndan fāriġ

5 Neti̇̄ce dilberin dā’im sevüp geh mūy u geh rūyın
Naẓi̇̄rā olmazuz i̇̄mān ile Ḳur’āndan fāriġ

436

Me fā ʿi̇̄ lün Me fā ʿi̇̄ lün Me fā ʿi̇̄ lün Me fā ʿi̇̄ lün

1 Olur mı dil temāşā-yı ruḫ-ı dildārdan fāriġ
Ne mümkin bülbül-i şeydā ola gül-zārdan fāriġ

2 Perestişle düşüp pāyına yāruñ biñ niyāz itsek
Olur mı ol cefā-pi̇̄şe meger āzārdan fāriġ

3 Metāʿ-ı vaṣlına naḳd-i dil-i şeydāyı almışken
ʿAcebdür olmaz ise ol peri̇̄ bāzārdan fāriġ

4 Seḥer evrādını eyler tilāvet bülbül-i şeydā
Olur mı mürġ-ı zeyrek dā’imā edvārdan fāriġ

5 İşiñ altūn idem dirsen Naẓi̇̄rā gel tevekkülle
Ḳanāʿat küşesin bekle olup her kārdan fāriġ

437

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿi̇̄ lü Fā ʿi lün

1 Terk itdi bizi yār-ı vefā-dārımuz diri̇̄ġ
Ḥasretle kaldı di̇̄de-i ḫūn-bārımuz diri̇̄ġ

435 S: 102a ; İ’de yok
436 S: 102a ; İ’de yok
437 S: 102a ; İ’de yok

2 Deryāya döndi nāle ile eşk-i çeşmimüz
Baḥr-i emelde kaldı dil-i zārımuz dirīġ

3 Virdüm metāʿ-ı vaṣlı içün naḳd-i cānumı
Ol şāh-ı ḥüsne uymadı bāzārımuz dirīġ

4 Cismüm ḫilāle dönmüşiken żaʿf u nāleden
Gūş-ı nigāra girmedi güftārımuz dirīġ

5 Cevr ü cefāsı olınca hercāyī-meşrebüñ
Peyveste kıldı nüh felege zārımuz dirīġ

6 Ṣarf eyledüñ nuḳūd-ı dil-i zārımuz Naẓīr
Kālā-yı vaṣla eylemedüñ varımuz dirīġ

Ḥarfü'l-Fe

438

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Lûṭfuñ cihānı tutdı ser-ā-pā ṭaraf ṭaraf
Ehl-i muḥabbet eyledi yaġma ṭaraf ṭaraf

2 Burūze var mı olmasa sīrāb-ı feyż meger
Nūruñ hemīşe oldı hüveydā ṭaraf ṭaraf

3 Mebẕūl iken cihāna bu deñlü keremlerüñ
Ben bī-nevāyı eyleme şeydā ṭaraf ṭaraf

4 ʿArż eyledükce maṭlabumı ġayr ider dirīġ
Ḥırṣ u ṭamaʿla her biri bīnā ṭaraf ṭaraf

5 Bildüm ki yok bezm-i cihānda ʿaṭā ider
Gezdüm cihānı yeksere cānā ṭaraf ṭaraf

6 Bildi Naẓīr lûṭfuñ imiş derdlere devā
Geşt ü güzār eyleme aṣlā ṭaraf ṭaraf

439

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Oldı göñlüm yine bir ḫūb-ı naẓīf
Nüktedān ġāyet-ile ḥayli ẓarīf

---

[438] S: 102b ; İ: 68a
3 Ben bī-nevāyı: Bu nātüvānı İ
4 ʿArż eyledükce maṭlabumı ġayr ider dirīġ: Taḥṣīl-i māla cümle-i zühhād saʿy ile İ
5 İ'de yok

[439] S:102b ; İ'de yok

2 Ṣafḥa-i rū-yı dilārāsına ol
Tāze çekmiş o güzel ḫaṭṭ-ı şerīf

3 Līk iʿtibārı yanında dā'im
İdemez vaṣlını kimseye teklīf

4 Anı tenhāca bulup yalvardum
Ḫāneme lûṭf-ile itdi teşrīf

5 Şiʿre māil idügin bildürdi
Eyledüm baʿżı ʿarūżı taʿrīf

6 Mihribānlık okudur ṭūṭīye
Ṣīġa-keşlikde daḫī olmış ʿarīf

7 Ṣarf-ile varını vuṣlata Naẓīr
Kārı oldı anı dā'im tavṣīf

440

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 İntisāb-ı dergehüñdür gerçi ʿuşşāḳā şeref
Vuṣlatuñdur cümlenüñ maḳṣūdı ḫāṭır ber-ṭaraf

2 Pek bilürsin gerçi mihriyle vefā-dārīlerin
Ezber itmişsüñ cefā ʿilmini ammā ḥarf-be-ḥarf

3 Naḳd-i ʿömr ile ḫirīdār-ı metāʿ-ı vuṣlat ol
Olmasun ey dil senüñ bī-hūde sermāyeñ telef

4 Anuñ laʿl-i leblerin yāḳūta teşbīh itdiler
Beñzemez bir vech-ile ammā aña senk-i ḫaẕef

5 Gūş idenler vaṣf-ı ḥüsnüñle Naẓīr ās̱ārını
Kimisi gevher nis̱ār eyler kimi dürr-i Necef

441

ʿAli-zāde Ḳaṣrından ʿAzīmetinde Teşrīflerinden Bir İki Gün Mürūrında Bi'l-iktiżā Varıldukda Dinilmişdür

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Hīç eylemeyüp ey dil-i bī-zār tavaḳḳuf
Var kūyına zīrā ki ider yār tavaḳḳuf

---

440 S: 103a ; İ'de yok

441 S: 103a ; İ'de yok

2 Ṣabrın yiri bi'llāhi degil eyle ʿazīmet
ʿUşşāḳa ider lûṭf-ile dildār tavaḳḳuf

3 Hengām-ı teveccüh ile ihmāli ko elden
İtdürmeyeler cümle-i aġyār tavaḳḳuf

4 Vaʿd itmişidi vaṣlını ʿāşıḳlara ammā
İncāza ider her dem ü her bār tavaḳḳuf

5 Cānāna ʿazīmetde tavaḳḳuf olınur mı
Nāçār olınur ey dil-i nāçār tavaḳḳuf

442

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Derūnın şād u ḫürrem idegör ey dil olup ʿārif
Netīce cümle esrāra seni Ḥaḳ eyleye vāḳıf

2 Ġam-ı dünyāya aṣlā iʿtibār itme ṣafā-yāb ol
Hemān ẕikr ile fikr-i Ḥaḳḳa vaḳti olagör ṣārif

3 İder ṣubḥ u mesā *ʿusr* ile *yüsr*i birbirin taʿḳīb
O fikri defʿ içün dā'im nidā eyler saña hātif

4 Güle nāẓır olup ḫār-ı ġama hīç iltifāt itme
Ḥicābı refʿ-ile dilden olagör dā'imā kāşif

5 Beḳā-bi'llāh ile mesrūr olup dā'im Naẓīr-āsā
Derūnuñ şād u ḫürrem ola dirsen olagör ʿārif

Ḥarfü'l-Ḳāf

443

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Giceler tā ṣubḥa dek ẕikr itdirür mehtāb-ı ʿaşḳ
Cümle-i ʿuşşāḳı eyler şevḳ-ile bī-tāb-ı ʿaşḳ

---

442 S: 103a ; İ: 68a
1 idegör ey dil olup: ola dirseñ olagör İ // seni Ḥaḳ eyleye: sırda olasuñ İ
2 Ḥaḳḳa: yāre İ / vaḳti olagör: eyle vaḳtini İ
4 hīç iltifāt itme: raġbet ile bakma İ

443 S: 103a-103b ; İ: 68a
2 ḥāṣıl: ẓāhir İ // erbāb: aṣḥāb İ
3 merām u maḳṣada: merām-ı aṣlına İ
4 ṭurma: gezme İ / göñül: yüri İ
5 bī-tāb: pür-tāb İ

2 Ḥükmü cārī her ne emr eyler ise ḥāṣıl olur
Cümlenüñ sulṭān-ı ʿālī-şānıdur erbāb-ı ʿaşḳ

3 ʿAşḳ-ile nāil olur herkes merām u maḳṣada
ʿĀşıḳı maʿşūḳ-ile hem-püser eyler tāb-ı ʿaşḳ

4 Baḥr-i ʿaşḳuñ sāḥilinde ṭurma ġavvāṣ ol göñül
Gevher-i maḳṣūdı bulmaz olmayan ġarg-āb-ı ʿaşḳ

5 Var ise Mecnūnıdur bir Leylā-yı ḥüsnüñ Naẓīr
Olmış ol bī-çāre hecr-i yār ile bī-tāb-ı ʿaşḳ

444

ʿĀşıḳ-ı Ṣādıḳ

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Fenā-ender-fenādur kār-ı ʿāşıḳ
Kelāmı ḳavl-i Mevlāya muvāfıḳ

2 Resūlu'llāhuñ aḥvāliyle meşġūl
Olur hem ḳavli fiʿline muvāfıḳ

3 O kim ḳavline aṣlā fiʿli uymaz
Cihān içre aña dirler münāfıḳ

4 Olursa ẕikr ü fikri ḥażret-i Ḥaḳ
Bu ʿālem içre dirler aña ṣādıḳ

5 Eger bir meclise varsa Naẓīrā
Olur bāṭıl olan elbetde zāhiḳ

445

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Gördük çemende gülleri feryāda başladuk
Maṣraf hezār oldı biz īrāda başladuk

2 Hecr ile geçdi nice zamān oldı vaktimüz
Derd-i derūn-ı zārımuz inşāda başladuk

3 Cevre sebeb ne aṣlı nedür bilmeyüp yine
Ṭurduk niyāza ẕikr ile evrāda başladuk

4 Gördük o serv-ḳaddi çemende ḫırām ider
Feryād u zāra perde-i aʿlāda başladuk

444 S: 103b ; İ'de yok
445 S: 103b ; İ'de yok

5 ʿAşḳ-ı mecāzı terk idelüm vaḳtidür Naẓīr
Ders-i ḥaḳīḳat almaġa maʿnāda başladuk

446

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥamdüli'llāh hele maʿmūr olduk
Bāde-i ʿaşḳ-ile maḫmūr olduk

2 Maẓhar-ı lûṭfı olup dildāruñ
Defter-i ʿaşḳına mesṭūr olduk

3 ʿĀlem içre n'ola mesrūr olsak
Naẓar-ı pīr ile manẓūr olduk

4 Sālik-i rāh-ı ḥaḳīḳat olalı
Hecr-i dildār ile mehcūr olduk

5 Firḳatiyle n'ola āh eyler isek
Derd-i ʿaşḳı ile maʿżūr olduk

6 Şimdi erbāb-ı maʿārif içre
Naẓm-ı şīrīn ile meşhūr olduk

447

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Sen gülüñ ḥāli oldı zībālık
Bülbülüñ kārı saña şeydālık

2 Ebruvānuñ hilāle beñzerler
Ḥüsnüñe lāzım oldı ġarrālık

3 Dişlerüñ lü'lü'-i yetīm ancaḳ
ʿĀşıḳuñ ḥāli saña lalalık

4 Serv-ḳaddüñ leṭāfet üzre velī
Vasaṭında anuñ temāşālık

5 Veled-āsā kelām-ı pāke Naẓīr
Terbiye olmadı anı babalık

[446] S: 103b-104a ; İ'de yok
[447] S(der): 103b ; İ'de yok

448

Fārisī Berā-yı Naẓīf Efendi Ketḫüdā-yı Ṣadr-ı aʿẓamī

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 *Sebük-rūḥān ş ūriyā hādī-i şevḳ*
Süḫan-hā-yı laṭīf est bādī-i şevḳ

2 *Naẓīf-i pāk-ṭıynet rā çü dīdem*
Be-gūş ū şud feraḥ bünyādī-i şevḳ

3 *Ṣaġīr-i ḫāme-em şud ʿandelībem*
Be-vaṣf-ı ū şudem muʿtādī-i şevḳ

4 *Çü dīdem lāle-ruḫsāreş Behişt āverem*
Dil-i zārem neşāṭ-ābādī-i şevḳ

5 *Süḫan-hā-yı ū ez-sükker lezīẕ est*
Heme lezzet res ü dil-şādī-i şevḳ

449

Beyān-ı Ḥāl-i ʿAşḳ

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Cümleden ḳaṭʿ-ı taʿalluḳ itdirür erkān-ı ʿaşḳ
Böyledür ʿālemde zīrā gördigüm rindān-ı ʿaşḳ

2 ʿAşḳ-ile vāṣıl olur maʿşūḳa cümle ʿāşıḳān
Cān-ile cānāna teslīm oldılar iḫvān-ı ʿaşḳ

3 ʿAşḳsız ʿālemde kimse irmedi maḳṣūdına
Ḫāniḳāh-ı ʿāşıḳānda olmayan mihmān-ı ʿaşḳ

---

448 S: 104a ; İ'de yok

Tercüme:

1. Ey mecnun ruhların hafifliği şevke hidayet verir; Tatlı sözler şevkin sebedir.
2. Temiz yaratılışlı Nazîf Efendi'yi gördüm; Onun kulağı şevkin varlığı ile ferahladı.
3. Küçük kalemim bülbülüm oldu; Onun vasfıyla şevke mutad oldum.
4. Lale yanağını gördüm Cenneti (aklıma) getirdim; Ağlayan gönlüm şevkin mutlu kıldığı yerdir.
5. Onun sözleri şekerden tatlıdır; bütün lezzetlere ulaşır ve şevkin neşesidir.

449 S: 104a ; İ: 68a-68b

1 gördigüm: bildigüm İ

3 irmedi: iremez İ // ʿāşıḳānda olmayan: ʿaşḳda kim olmadı S

4 nāil oldı: oldı nāil İ

5 Baḥr-i ʿaşḳa sen de ġavvāṣ ol Naẓirā bir zamān: Baḥr-i ʿaşḳuñ oldı ġavvāṣı Naẓīrā ḥāliyā İ // çıkar kim olasın dükkān-ı ʿaşḳ: çıkardı oldı ol dem kān-ı ʿaşḳ İ

4 Varlıgından geçdi ol kim nāil oldı şübhesiz
Ḳaṭre-i nāçīzi oldı vāṣıl-ı ʿummān-ı ʿaşḳ

5 Baḥr-i ʿaşḳa sen de ġavvāṣ ol Naẓirā bir zamān
Dürr ü gevherler çıkar kim olasın dükkān-ı ʿaşḳ

450

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Żabṭ idelden bu vücūdum şehrini sulṭān-ı ʿaşḳ
ʿAḳl u fikri kıldı yaġma cünd-i bī-pāyān-ı ʿaşḳ

2 Ḫāniḳāh-ı Gülşenīde derd-i ʿaşḳ-ı yār ile
Çarḫa girer sürʿat ile devr ider rindān-ı ʿaşḳ

3 Lāubālī salṭanat ıẓhār ider yā Hū diyü
ʿAynına almaz cihānuñ şāhını merdān-ı ʿaşḳ

4 Naġme-sāz-ı hecr olup feryād iderler ʿāşıḳān
Vāṣıl-ı cānān olurlar ʿāḳibet nālān-ı ʿaşḳ

5 Evc-i istiġnāya şehbāz ol Naẓīrā ʿaşḳ ile
Lā-mekān evcinde pervāz itmedür mürġān-ı ʿaşḳ

451

Naẓīre li-Behcet Efendi el-Müderris fī Dāri'ş-ṣalṭanati Bir Fāżıl Ẕāt-ı Şerīfdür

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Yārımuñ gül suyu vech-i ḥaseninde o ʿaraḳ
Ya çiçek suyu degil mi bedeninde o ʿaraḳ

2 Ġonca taʿṭīr olınup çıktı mı andan yoḫsa
Sükkerin şerbeti midür deheninde o ʿaraḳ

3 ʿAyn-ı kevs̱er midür ol çāh-ı zenehdānında
Zemzemin ʿaynı degil mi zeḳanında o ʿaraḳ

4 ʿItr-ı fitne mi ʿaceb kākül-i ʿanber-būya
Zīb ü fer virmede her bir şikeninde o ʿaraḳ

5 Hele ruḫsārı ʿaraḳ-nāk olıcak dildāruñ
Jāle-āsādur o gül encümeninde o ʿaraḳ

---

[450] S: 104a-104b ; İ: 68b
2 girer: girdi İ / devr ider: oldı çün İ
4 feryād iderler: nālān olurlar İ // nālān: girībān İ
5 itmedür: eyle çün İ

[451] S: 104b ; İ'de yok

6 Silk-i endīşede lü'lü gibi naẓm-ı Behcet
N'ola tanzīr idenüñ olsa cebīninde ʿaraḳ

452

Babaeskisinde Taḥrīr Olındı

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ne cām-ı vaṣl-ı yār ile cihānda neş'e-yāb olduk
Ne bir kerre nigāh-ı merḥametle kām-yāb olduk

2 Görelden āfitāb-ı rū-yı dildārı leṭāfetle
Göñül biz ẕerre-āsā derd ile pür-ıżṭırāb olduk

3 Fiġān u zār ile her dem firāḳ u āh-ı ḥasretle
Yanup āteşlere hecrüñle ey meh-rū kebāb olduk

4 Żaʿīf oldı esās-ı ʿunṣurımuz derd-i firḳatle
Yeter cevr itme sulṭānum ḫarāb-ender-ḫarāb olduk

5 Egerçi ẕerreyüz aḥḳar gedāyuz āsitānında
Naẓirā ʿaşḳ-ile şöhretde şimdi āfitāb olduk

453

Ḥāl-i ʿĀlem Bir Şeb Bir Ḫaṭarda Temürṭaşda Giceledük Teferrücünde İnşād Olındı Sene 161

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Var mı bir dil āteş-i ʿaşḳuñla sūzān olmaduk
Giceler tā ṣubḥa dek nālān u giryān olmaduk

2 Şāhbāz-ı evc-i istiġnāda olsa her seḥer
Var mıdur bir mürġ-ı dil kūyuña perrān olmaduk

3 Yalıñuz nergis degil ʿālemde kim var sevdigüm
Rū-yı gül-rengüñ görüp gülşende ḥayrān olmaduk

4 Var mıdur zühhād u ṣūfīlerde cānā bildigin
Zülf-i ḫoş-būyuñ görüp ḥāli perīşān olmaduk

5 Gördüñ ās̱ār-ı maʿārif ehlini bildüñ Naẓīr
Sanmasunlar ḫurde-çīn-i bezm-i ʿirfān olmaduk

---

[452] S: 104b ; İ'de yok

[453] S: 104b-105a ; İ'de yok

454

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ġamzesinden dil-i ṣad-yāre emīn olmayıcak
Bulmadı rāḥatı kākülde kemīn olmayıcak

2 Nice bir nāle vü feryād-ı hezāruñ ey dil
Yāre te'ṡīr ide mi āh-ı ḥazīn olmayıcak

3 Nāil-i vuṣlat-ı dildār olamaz ʿuşşāḳı
Ġamzesi tīġına tā cānı rehīn olmayıcak

4 Olamaz nāil-i būs-ı leb-i laʿl-i dildār
Vaṣf-ı ḥüsniyle ḳalem şuḫ-terīn olmayıcak

5 Kim olur nāil-i maḳṣūdı cihān içre Naẓīr
Aña tevfīḳ-i Ḫudā yār u muʿīn olmayıcak

455

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ey göñül gel būyın istişmām idüp ḫārın bırak
Ḥüsn-i yārı kıl temāşā cümle aġyārın bırak

2 Ḥubbını terk eyleyüp bi'l-cümle-i varlıkların
Ḥubb-ı ẕātı neş'esiyle ʿālemin varın bırak

3 Sābıḳ-ı taḳdīr-i Ḥaḳla eyleyüp her kāruñı
Saña kim dir ʿālem içre kesb-ile kārın bırak

4 Her ẓuhūr ıẓhārını Ḥaḳdan bilüp ger ḫayr u şer
Rāżı ol taḳdīre dehrin āh ile zārın bırak

5 ʿĀlemüñ her ḥāli fānīdür Naẓīrā şübhesiz
Sen beḳā-bi'llāh ile ol fānī efkārın bırak

456*

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

---

454 S: 105a ; İ'de yok

455 S: 105a ; İ: 68b

1 cümle: ḫār u S

2 eyleyüp: iderek İ

3 ʿālem içre: kim cihānuñ S

4 taḳdīre: her ḥāle İ / āh ile zārın: āh u zārın S

5 şübhesiz: şübhe yok İ

456 S: 105a ; İ: 68b

1 lûṭfuñ: ẕevḳin İ / şübhesiz mesʿūd: ʿālem-i maḥsūd İ

3 dā'imā cümle cihānuñ ḫalḳına: ʿāleme dā'im Ḫudānuñ lûṭfı İ

* S nüshasında üç beyit olan şiir İ nüshasında 5'e tamamlanmıştır.

1 Tecellī bi'l-cemāl-i yārdur maḳṣūd olan ancak
O lûṭfuñ maẓharıdur şübhesiz mesʿūd olan ancak

2 Ṭabāyıʿ muḫtelif ammā uyanlar dā'imā ṭabʿa
Olardur dergehinden dūr olup merdūd olan ancak

3 Küşāde dā'imā cümle cihānuñ ḫalḳına dergāh
Duḫūle saʿy idenlerdür dilā mevdūd olan ancak

4 Ḫulūṣ-ı ḳaṣd-ile rāhī olanlar dergeh-i yāre
Olardur dergehinde cümleden mesʿūd olan ancak

5 Ki *lā ḫavfün ʿaleyhim* zümresinden olmaġa saʿy it
Naẓīr ʿālemde anlardur heme maḥṣūd olan ancak.

457[457]

Vāride

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Nice dem kūy-ı dildārı ṭolanduk
Sular gibi durulduk geh bulanduk

2 Uyurken bister-i ġaflet içinde
Fenā-yı ʿālemi gördük uyanduk

3 Güzeşte ḥāl-i zāra sezā olup
Perīşānlıkların görüp utanduk

4 Girince reh-güzār-ı yāre ammā
Firāza gāhice zīre budanduk

5 Ḫulāṣa çāre-cūyuz nefs elinden
Kaçırduk anı gāhi kudalanduk

6 Ferāġ-ı bāl-ile bezm-i cihānuñ
Netīce ḥālini bildük usanduk

7 Beḳāya ʿazme ammā zādımuz yok
O fikr ile nice dem oyalanduk

8 Düşüp ḳayda dil-i dīvānemüzle
İrüp ıṭlāḳa lûṭf ile boşanduk

9 Bi-ḥamdi'llāh ki merdān arasında
İṭāʿat kuşaġın muḥkem kuşanduk

[457] İ: 68b ; S'de yok

10 Velī ḫavfa düşüp nefs ü hevādan
Kabarup tüylerimüz ḫoş-būlanduk

11 Göñül mürġını uçurduk Naẓīrā
Konup kūyına yāruñ yuvalanduk

458

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bi-ḥamdi'llāh Ḫudādan ġayra aṣlā iḥtiyācum yok
Müsebbib iledür kārum sebeble iḫtirācum yok

2 Sivāya meyl-i ṭabʿı menʿ idelden dil ṣafā buldı
Anuñ-çün ẕikr ü fikr-i Ḥaḳdan özge ibtihācum yok

3 Egerçi şevḳ-baḫşā-yı derūnum bezm-i ʿālemde
Velī deycūrī-i şebde söġünmez bir çıracum yok

4 Niyāzum ẕevḳ ü şevḳ-i ru'yete dīdārıdur yāruñ
Metāʿ-ı lūʿb u hevā mā-sivā sūkında bācum yok

5 Ḫayāli rūşenā-baḫş-ı derūnum gerçi dildāruñ
Viṣāli derdine ammā Naẓīrā bir ʿilācum yok

Ḥarfü'l-Kef

459

Şākir Beg Meclisinde Muḳtażā-yı Ḥāl İle İnşād Olınmışdur.

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bu şeb muṭrib benüm derd-i derūnum tāzelendirdüñ
Gelüp ḳānūn-ı bezm-i ʿişreti āvāzelendirdüñ

2 Nevā-sāz oldı ṭanbūr bezm-i mıżrāb-ı şevḳüñle
Bu firḳat-dīdeyi hicrān ile āġāzelendirdüñ

3 Bozuk destār ile revnaḳ virürken bezm-i āfitāb
Niçün destāruñ ey şūḫ-ı cefā-cūnānelendirdüñ

4 Çok ölçdi biçdi fikr itdi Naẓīrā ḳaṣdını iḫvān
Kumaş-ı ḫoş-nümā-yı şiʿrini endāzelendirdüñ

5 Virüp eczā-yı naẓmuñ bir mücellid şūḫına āḫir
Naẓīr el-ḥaḳ kitāb-ı naẓmuñı şīrāzelendirdüñ

---

458 İ: 69a ; S'de yok

459 S: 105b ; İ'de yok

460

Edirne Dāru'ş-şifāsı Reīs-i Eṭıbbāsı ve Müderrisīnden Maʿrifetlü Bir Ẕāt İdi Lafẓīdür

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Rū-yı cānānuñ şebīhi māhtāb olmak gerek
Müstefīdidür ḳamer ol āfitāb olmak gerek

2 Cebhe-sā-yı dergeh-i dildār olanlar ʿāḳibet
Āfet-ḫīz ile cihānda kām-yāb olmak gerek

3 Nālesin gūş eyleyüp eyle taraḥḥümle nigāh
ʿĀşıḳın cānā duʿāsı müstecāb olmak gerek

4 Dün ser-i kūyuñda görmişler ṣabāyı dolanur
Bāb-ı lûṭfına murādı intisāb olmak gerek

5 Şiʿrine Lafẓī Efendinüñ naẓīre idenüñ
Ṭabʿı şūḫ u ḫāmesi ḥāżır-cevāb olmak gerek

6 Bir edīb ü kāmil ü dānādur ol ẕāt-ı ġarīb
Aña her fenden Naẓīrā fetḥ-i bāb olmak gerek

461

Naẓīre li-Nāilī Merḥūm

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Emr-i Ḥaḳdan olmasun hīç imtināʿı kimsenüñ
Olmaya ekdār-ı dehre ıṭṭılāʿı kimsenüñ

2 Ẕikr-i ḫayr olsun dem-ā-dem ʿālem içre olmaya
Nāle vü feryād u āhı istimāʿı kimsenüñ

3 Ṭālib-i dünyāda yok āzürde-ḫāṭır olmaduk
Ḥubb-ı dünyā ile olmaz intifāʿı kimsenüñ

4 Nāilī meydāna daʿvet eylemiş iḫvānını
Ṭoġrusı ḫod-bīn ile yokdur nizāʿı kimsenüñ

5 Evvelā kimse yazılmaz gerçi kim meşhūrdur
Yok bu vādīde anuñ-çün iḫtirāʿı kimsenüñ

6 Biz Naẓīrāyuz naẓīre eyledük maʿẕūr ṭut
Nāilī-veş gerçi yokdur irtifāʿı kimsenüñ

---

460 S: 105b ; İ'de yok

461 S: 105b ; İ'de yok

462

Ḫiṭāb-ı bā-Cānān

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 ʿUşşāḳ-ı zārı miḥnet-ile öldürür misüñ
Taḥt-ı türāba ḥasret-ile gömdürür misüñ

2 Evvel nigāh-ı lûṭf-ile alduñ dili ʿaceb
Yine selāmet ile bize göndürür misüñ

3 Yakduñ derūnı ʿaşḳuñ ile eyledüñ çerāġ
Bād-ı şedīd-i cevrüñ ile söndürür misüñ

4 Bu tekye-gāh-ı ġamda idüp dā'imā semāʿ
Derd-i firāḳ u ḥasret-ile döndürür misüñ

5 Cānā Naẓīre lûṭf u keremle idüp nigāh
Bezm-i cihānda anı biraz güldürür misüñ

463

Vāride

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bize bir lûṭfı cānā biñ cefādan soñra eylersüñ
Teġāfül-gūne vażʿ-ı nā-sezādan soñra eylersüñ

2 Nigāh-ı iltifāt eylersüñ ammā neyleyem ey şūḫ
Varup bālīn-nāza ittikādan soñra eylersüñ

3 Viṣālüñ ẕevḳini bildürmek istersüñ bize cānā
Anuñ-çün maḥrem-i bezmüñ ezādan soñra eylersüñ

4 Gidersüñ ġayrilerle geh Ḥiṣāra geh Beşiktaşa
Bize īmāda itseñ biñ belādan soñra eylersüñ

5 Naẓīrāya nigāh-ı iltifāt eylersüñ ammā kim
Velī ġayr ile biñ ẕevḳ ü ṣafādan soñra eylersüñ

464

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥürmeti mey-ḫāredür dā'im ḫum-ı mey-ḫānenüñ
Doġrusı ikrāmı var mestāneye peymānenüñ

---

[462] S(der): 105b ; İ'de yok

[463] S: 106a ; İ'de yok

[464] S: 106a ; İ'de yok

2 Duḫt-ı rezle ṣoḥbeti maḫṣūṣ iderler dā'imā
Meclis-i ʿişretde zīrā yok yiri bī-gānenüñ

3 Meyl ider elbet ṭabīʿat ṣanʿat-ı cemdür diyü
Bāde-nūş olmak ile cürmi nedür cānānenüñ

4 Cān atar yanmaġa şemʿ-i ḥüsn-i ʿālem-sūzına
Nār-ı ʿaşḳa yanmadan pervāsına pervānenüñ

5 Żabṭ iden cellād-ı ġamzeñdür dil-i dīvāneyi
Yoḫsa zincīr-i zülfden ḫavfı ne dīvānenüñ

6 Bu mes̱el meşhūr-ı ʿālemdür Naẓīrā şübhe yok
Mārı var ise ṭılısmuñ genci var vīrānenüñ

465

İbrāile Vuṣūlde Henüz Çār-Ebrū Ter-dāmen Bir Nāẓırı Ḥasan Aġaya Virildi[465]

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün

1 ʿAzm eyleyüp vaṭandan āḫar diyāra geldük
Seyr-i çemen-zār içün bir cūy-bāra geldük

2 Gül-zār-ı ḥüsn-i yāre dil bülbül oldı gūyā
Kūy-ı nigāra biz de feryād u zāra geldük

3 Gūş eyleyüp fiġānum lûṭf eyle itme azār
Ey şehsüvār-ı nāzum biz iʿtiẕāra geldük

4 Derd-i derūna çāre ḫāk-i rehüñde bildük
Yüz sürmege anuñ-çün pāy-ı nigāra geldük

5 Derd-i ġamuñla ḥālā bī-çāredür Naẓīrā
Lûṭf eyle merḥamet kıl ey māh-pāre geldük

466

Naẓīre li-Rāġıb Paşa[466]

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Ey dil cihānda bir hünerüñ yok mıdur senüñ
İhdā-yı yāre bir es̱erüñ yok mıdur senüñ

[465] S: 106a ; İ'de yok
[466] S(der): 106a ; İ'de yok

2 Ḫūb u laṭīf mecelde gerüñ yok mıdur senüñ
ʿUşşāḳ içinde yoḫsa yirüñ yok mıdur senüñ

3 Ṭūl-i emelle ʿarż-ı merām olmasun dırāz
Ḳavl-i naẓīf-i muḫtaṣaruñ yok mıdur senüñ

4 Vaḳt-i seḥerde nāle vü feryād u nāz ile
Dergāh-ı yāre bir giderüñ yok mıdur senüñ

5 Āṣāf-nihād u Rāġıb-ı merġūb-ı pādişāh
Yektā cihānda bir ḫaberüñ yok mıdur senüñ

6 Bildür merām u ḥāli Naẓīrā varup aña
Lûṭfa vesīle naẓm-ı terüñ yok mıdur senüñ

467

Hū

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Nevā-sāz olsa meclisde dilārā sāz-ile sözüñ
Olur teşrīfine şāyeste ol ṭıfl-i nev-āmūzuñ

2 Fiġān u zārı terk eyle seḥer kūyında cānānuñ
Ṣaḳuñ te'sīr-i ġalibden aña āh çeker dūzuñ

3 ʿAraḳ-rez oldı tāb-ı meyden ol gül-ruḫları zīrā
Eṡer ile ḥarāret demidür bu şehri temmūzuñ

4 Muḥavvefdür ṣaḳuñ aġyārun aḳvāline aldanma
Heme ʿilletlüdür nāfiẕleri efʿāl-i mehmūzuñ

5 Ṡenā-ḫˇāruñ Naẓīrāya taraḥḥümle nigāh eyle
Senüñ ey ḫūb-ı meh-peyker ola her vaḳt ḫayrūzuñ

468

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Maṭmaḥ-ı enẓār-ı ʿālem rū-yı gül-rengüñ senüñ
ʿĀşıḳın baḫt-ı siyāhı zülf-i şeb-rengüñ senüñ

2 Kārbān-ı dehr içinde ḥüsn-i Yūsuf olamaz
Maḥmil-i nāzükde cānā şübhesiz dengüñ senüñ

3 El idersüñ gösterür gāhi nigāh-ı iltifāt
Cāna te'ṡīr eyledi ey bī-vefā rengüñ senüñ

---

[467] S(der): 106a ; İ'de yok
[468] S: 106b ; İ'de yok

4	Ṭaş atarsuñ dā’imā aġyār ile ʿuşşāḳına
Yok mı inṣāfuñ olur aġyār hem-sengüñ senüñ

5	Naġme-sāz ol diñlesün ḥasret-keşān-ı vuṣlatuñ
Şevḳ-baḫş olur derūna muṭribā çengüñ senüñ

6	Ṣabr ile eyle taḥammül cevrine yāruñ Naẓīr
Şarḳ u ġarba şāyiʿ ola nām ile nengüñ senüñ

469

Maḫrūse-i İstanbuldan İbrāil Niyābetiyle Edirneye Gelüp İbrāile ʿAzīmetümde İnşād Olındı.

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1	Bülbül çemende nāle vü feryād ider misüñ
Āh-ı hezār u nāleme imdād ider misüñ

2	Ey ḫāme-i şikeste-zebān ey naġme-sāz-ı hecr
Derd-i derūnı sen daḫī inşād ider misüñ

3	Maṣraf hezār ey dil-i pür-iştiyāḳ-ı dost
Naḳd-i firāk u hecri de īrād ider misüñ

4	Ẕevḳ-i viṣāli eyler idüñ ārzū velī
Şimdi firāḳ u ḥasreti bir yād ider misüñ

5	Düşdüñ diyār-ı ġurbete tekrār ey Naẓīr
Şām u seḥerde nāleyi muʿtād ider misüñ

470

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1	Gören rūyuñı dir sen mehliḳānuñ
Bulunmaz şehr içinde mis̱li anuñ

2	Ḫırāmuñ görse cānā şīvelerle
Ḥicāb eylerdi servi gül-sitānuñ

3	Miyānuñ koçmak içün derde düşdüm
Sarılmakdur ʿilācı bu miyānuñ

4	Bu gūne bir ġazel ṭarḥıyla ʿÖrfī
Ziyāde eylemişdür nām u şānuñ

---

469 S: 106b ; İ’de yok

470 S: 106b ; İ’de yok

5 Naẓīrā aña besdür bu naẓīre
Cihānda yādigār dār-ı fiġānuñ

471

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Olur ser-geşte āhūlar görüp ol çeşm-i pür-gūyuñ
ʿAceb mi tīr-i dil-dūz olsa müjgānuñda her mūyuñ

2 İdersüñ ġayrilerle ülfet aġyār ile itmezsüñ
Senüñ ey nūr-ı çeşm-i cān temāşā oldı pür-ḫūyuñ

3 Yine gül-būseler ẓāhir ruḫında ey melek-sīmā
ʿAceb kimler yemiş aldı bāġ-ı ḥüsn-i dil-cūyuñ

4 Leṭāfet var senüñ her güft ü gū-yı sükkerīnüñde
Zülāl-i laʿl-i nābuñ ẕevḳini aldı akarsular

5 Viṣālüñ arzūsıyla itdi saʿy-i ṣafā dā'im
Naẓīrānuñ meṭāfı oldı cānā Kaʿbe-i kūyuñ

6 Dil ʿāzimi meżāmīn ü nükāt-ile pür olmışdur
Sezā tanẓīr iderse gördigi dem naẓm-ı ḫoş-gūyuñ

472

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Temāşāsında ḥayrānum o şūh-ı ʿālem-ārānuñ
Uġurlar bir nigehde ḫānümānuñ zühd ü taḳvānuñ

2 Kimi maḫfī kimisi āşikāre ṭālib-i vuṣlat
Cihānuñ ḫalḳı olmışdur senüñ ʿuşşāḳ-ı nālānuñ

3 Kimi yalın ayak başı kabak her biri bir gūne
Ser-i kūy-ı dilārāda ʿacebdür ḥāli yārānuñ

4 Ḫırām-ı nāzuñı seyr eyleyüp şīrīn-edālarla
Konar daldan dala küncişk-i dil serv-i ḫırāmānuñ

5 Naẓīrin nālesin gūş eyleyüp lûṭf ile nāẓır ol
Uyanmış ḫˇāb-ı nāz u naḫvetinden çeşm-i fettānuñ

473

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

[471] S(der): 106b ; İ'de yok
[472] S: 107a ; İ'de yok
[473] S: 107a ; İ'de yok

1 Yürüñ ey cān u dilüm kūy-ı nigāra çekilüñ
Nev-bahār oldı gülüñ başına durmañ derilüñ

2 ʿAyş u nūş eylemenüñ vaḳtidür eyyām-ı bahār
Gülşenüñ öyle ṣafāsın idiñüz kim serilüñ

3 Berg u şāhıyla görüp ġoncaları didi ṣabā
Siz de bülbüllere bir ḫandecik eyleñ sevilüñ

4 Gülüñ ey ġonca-dehenler yüzine ʿuşşāḳuñ
Bülbülüñ ḳadrini güller gibi siz daḫī bilüñ

5 Es̱er-i ḫāmeñüz āfāḳa hemān neşr eyleñ
Siz de ey Ṣubḥī vü ey ʿAbdī cihānda seçilüñ

6 Añılur rūḥ-ı Fużūlī es̱eriyle ḥālā
Bir naẓīreyle Naẓīrā gibi siz de añıluñ

474

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

1 Ālūde-i ʿaşḳ olmayıcak şād olamazsuñ
Āh itmeyicek ġuṣṣadan āzād olamazsuñ

2 Bī-hūde hezār nāle ile dökme sirişküñ
Bülbül ġam-ı cānāneye muʿtād olamazsuñ

3 Baş koymayıcak ayaġına pīr-i muġānuñ
Ḫumlarla içersüñ meyi dil-şād olamazsuñ

4 Elbetde ider ʿaşḳ seni bir gün Mecnūn
Leylāya irüp vaṣl-ile ābād olamazsuñ

5 Biñ āh u fiġān eyler iseñ sen de Naẓīrā
Bir vech-ile gülşende daḫī şād olamazsuñ

475

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Bir nigehle ʿālemi bi'l-cümle tesḫīr eyledüñ
ʿAḳl u fikre zülf-i pīç-ā-pīçi zincīr eyledüñ

2 Gösterüp evvel vefā-dārīlerini lûṭf ile
Ṣoñra cevr itdüñ dil-i ʿuşşāḳı tekdīr eyledüñ

3 Giceler nāleyle ey dil bülbüli maḥbūbuñ
Dāsitān-ı ʿaşḳuñı gülşende taḳrīr eyledüñ

474 S: 107a ; İ'de yok
475 S: 107b ; İ'de yok

4 Hep bilindi mācerā-yı eşk-i ḫūnīnüñ yeter
Nāle vü feryādı ey dil ḥayli teks̱īr eyledüñ

5 Söyle gördüñ mi ʿAzīz eşʿārına mis̱l ü şebīh
Gerçi kim ʿālemde çok ās̱ār taḥrīr eyledüñ

6 Vāṣıl-ı cānān olur mı bilmedüñ gitdüñ Naẓīr
Ẕikr-i evṣāfı ile çok nāme tasṭīr eyledüñ

476

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Biz gerçi sipihrin nice ālāmını gördük
Ammā yine lûṭf eyledi ikrāmını gördük

2 Biz rūze-i hecrin daḫī eyyāmını gördük
Ancak o şehüñ vuṣlatı bayrāmını gördük

3 Vuṣlat hevesiyle niceler oldı perīşān
Çok meclis-i üns āḫir ü encāmını gördük

4 ʿArż itmişidük ḥāl-i dil-i zārı o şūḫa
Raḥm itmedi ammā yine düşnāmını gördük

5 Aġyāra bizüm ḥālimüzi itmiş ifāde
Ol şūḫ-ı sitem-pīşenüñ aʿlāmını gördük

6 Düşnāmını lûṭf ʿaddidelüm yoḫsa bu dehrin
Dil-ḫ˘āhımuz üzre ne ṣubḥ u şāmını gördük

7 Nūş eyleyelüm çāre nedür biz de Naẓīrā
Sāḳī-i ṣafā-perverüñ ibrāmını gördük

8 Tanẓīre sezā Ṣubḥī-i pākīze-edānuñ
Mażmūn-ile bir şiʿr-i dil-ārāmını gördük

477

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Kahramānı kahr ider ol kahramānī gözlerüñ
Öldürür sihr-āb-ı ʿaşḳı Rüstemānī gözlerüñ

2 Pek süzüp bakma kapa bī-çāregāna kıl raḥm
ʿĀşıḳı ḥayrān ider ol āhuvānī gözlerüñ

---

[476] S: 107b ; İ'de yok
[477] S: 107b-108a ; İ'de yok

3 Ebruvān u çeşm ü müjgānuñ siyāh itmiş Ḫudā
İstemez ʿālemde küḥl-i İṣfehānī gözlerüñ

4 Herkese merdümlük idüp eyle lûṭf-ile naẓar
Çünkü mest eyler ḳamū ḫalḳ-ı cihānı gözlerüñ

5 Fitneden de bāc alur ol çeşm-i fettānı Naẓīr
Şāh-rāh-ı ʿaşḳın olmış dīde-bānı gözlerüñ

478

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Rū-yı gül-rengüñ senüñ ḥūr-ı cinānda görmedük
Böyle rengīn tāze bir gül gül-sitānda görmedük

2 Ḳadd-i mevzūnuñ temāşā eyleyenler didiler
Böyle serv-i nāzı biz bāġ-ı cihānda görmedük

3 Zülf-i ʿanber-būyuñı seyr eyleyen ʿāşıḳ didi
Böyle ter sünbül Behişt-i cāvidānda görmedük

4 Dürr-i dendānuñ nice vaṣf ide kim vaṣṣāflar
Öyle bir pākīze gevher baḥr u kānda görmedük

5 Ḥāṣılı ḥüsn ü melāḥatda Naẓīr olmaz saña
Böyle ḥüsn ü ānı sāir dilberānda görmedük

479

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Biz senüñ gibi efendüm nāz-perver görmedük
Mıṣr içinde saña beñzer ḫūb-dilber görmedük

2 Gerçi ḳaṣru'l-ʿayna ḫūbān seyrine ʿazm eyledüñ
Anda saña bir müşābih ʿişve-perver görmedük

3 Bir nigāh ile yıkar Rüstem olursa da eger
Böyle bir keskin bakışlı zor server görmedük

4 Gerçi çok gördük melāḥat baḥrinüñ gevherlerin
Dürr-i dendānuñ gibi ḳıymetlü gevher görmedük

5 Biz de çok ās̱āra nāẓır olduk ammā kim Naẓīr
Şiʿr-i Ṣubḥī gibi bir şiʿr-i ṣafā-ver görmedük

---

[478] S: 108a ; İ'de yok

[479] S: 108a ; İ'de yok

480

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Sünbül olmış sāyebānı bir gülüñ
Baġrı ḫūn olmış anuñ-çün bülbülüñ

2 Ḫāline teşbīh ile ẕātın meger
Ḥabbe ḥabbe eylemişler fülfülüñ

3 ʿĀşıḳ oldum kūyına ʿazm eyledüm
Sürʿatüme ḥissi yitmez düldülüñ

4 Īn ü ānsız bir maḥalde didiler
Bunda yokdur menzili ʿaḳl-ı külüñ

5 ʿAşḳına maʿşūḳ u ʿāşıḳ oldı bir
Bezm-i vaḥdetde Naẓīr içdi mülüñ

481

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Cānā nigāh-ı germ-ile şefḳat mi maḳṣaduñ
Yoḫsa cefā vü cevr ü eziyet mi maḳṣaduñ

2 Bādī nedür ki diḳḳat ile eyledüñ naẓar
Derd-i derūna çāreye himmet mi maḳṣaduñ

3 Bildür kemāl-i lûṭf u mürüvvet ile bize
Cūd u keremle ʿavn u iʿānet mi maḳṣaduñ

4 Ey çāre-sāz-ı ḥaste-dilān merḥamet eyle
Ẕevḳ-i viṣāle bendeñi daʿvet mi maḳṣaduñ

5 Ey dil senüñ de söyle nedür maṭlabuñ bilem
Ancaḳ cihānda yār ile vuṣlat mı maḳṣaduñ

6 Dil-ḫāˇhuñ üzre ḥażret-i Ḥaḳ cümlesin virür
Yāre duʿāda ʿömr ile devlet mi maḳṣaduñ

7 Yokdur viṣāle çāre Naẓīr idegör niyāz
Ḥaḳdan olur olursa ʿināyet mi maḳṣaduñ

482

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

---

[480] S: 108a-108b ; İ'de yok

[481] S: 108b ; İ'de yok

[482] S: 108b ; İ'de yok

1 Arzū-mend-i viṣālidür bu göñlüm bir gülüñ
Baġrı ẖūn olmış firāḳ u ḥasret-ile bülbülüñ

2 Ġamzesinden ẖavf-ile āvāre olmışdı dili
Göñlimüñ ārām-gāhı oldı şimdi kākülüñ

3 Mesken-i aʿlā iken çāh-ı zenehdānuñ dile
Mest ü medhūş eyledi ẖoş-bū-yı zülf-i kākülüñ

4 Ben bir āh eyler isem ʿaksiyle on beş biñ olur
Aña imdād eyler ol üç dāne ẖāl-i fülfülüñ

5 Eşheb-i ẖāmeñ Naẓīrā aldı meydānı yine
Biñ ayaġı olsa hergiz yitmez aña düldülüñ

483

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥasret-i rūyuñla nālān oldıġum bilmez misüñ
Fikr-i zülfüñle perīşān oldıġum bilmez misüñ

2 Bezm-i ḫāṣṣü'l-ḫāṣuñı yād eyledükce dā'imā
Firḳatüñle zār u giryān oldıġum bilmez misüñ

3 Yād ile şād itmedüñ bir kerre bir mektūb ile
ʿĀzim-i vādī-i hicrān oldıġum bilmez misüñ

4 Ey cefā-cūyuñ bilürsüñ ʿāşıḳuñ her ḥālini
Şimdi sen hecrüñle pūyān oldıġum bilmez misüñ

5 Bilmezem yoẖsa unutduñ mı Naẓīrā bendeñi
Anı görseñ şimdi Ṣubḥī bir zamān bilmez misüñ

484

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Saña virmiş saña Bārī Teʿālā böyle meh-veşlük
Gerekdür idesüñ ʿuşşāḳ-ı zāra sen de dil-keşlük

2 Revā mı ġayrilerle naḳl idüp laʿl-i lebüñ cānā
Tekellüfsüz varup aġyār ile gülşende mey-keşlük

3 Yeter lûṭf eyle cānā bir taraḥḥümle nigāh eyle
Nedür cevr ü cefālarla bu rütbe bize ser-keşlük

4 İdersüñ ġayra lûṭf-ı bī-şumār ammā ki lāyıḳ mı
Ola ʿuşşāḳ-ı zāruñ ḥiṣṣesi ancaḳ sitem-keşlük

---

[483] S: 108b-109a ; İ'de yok

[484] S(der): 108b ; İ'de yok

5 Saña ṣayd olalı mürġ-ı dil-i zārı Naẓīrānuñ
Dem-ā-dem dem çeker kārı ser-i kūyında dem-keşlük

485

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Sen perī-peyker olup ḥüsn-ile dil-keş olasuñ
Saña lāyıḳ mı ki ʿuşşāḳına ser-keş olasuñ

2 Bezmimüzde gelüp açılmaz iken nāzuñdan
Varup aġyār ile tenhālarda mey-keş olasuñ

3 Giceler hecr ile yıldız sayar iken ʿuşşāḳ
Sen menāzil dolaşup şevḳ-ile meh-veş olasuñ

4 Sen de bir kumrı gögüsli güzele ʿāşıḳ olup
Derd-i ʿaşḳ u ġam-ı hecri ile dem-keş olasuñ

5 Āh kemān kaşlı hedef eyleye āḫir sīneñ
Keṡret-i tīr-i cefāsı ile ter-keş olasuñ

486

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Serve nāz ile salınmak ögredür ḳaddüñ senüñ
Bildirür gülşende ḥaddin güllere ḫaddüñ senüñ

2 Sünbüli āşufte-ḥāl eyler ise zülfüñ n'ola
Sen perīsüñ bir perī maḥbūbıdur ceddüñ senüñ

3 Gāh medd ü gāh ḳaṣr eylersüñ ammā zülfüñi
ʿĀşıḳa cānlar baġışlar nāz ile meddüñ senüñ

4 Muntaẓırlar bezme teşrīfüñe ʿuşşākuñ velī
Lerze-nāk eyler vücūd-ı ʿāşıḳı reddüñ senüñ

5 Ey Naẓīrā böyle teng ḳāfiye naẓmuñ ile
Ṭabʿını ehl-i dilin sanmak degil ḥaddüñ senüñ

487

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿAndelībem yine sen ʿaşḳ-ile nālende misüñ
Bir güle bencileyin sen de ser-efkende misüñ

[485] S: 109a ; İ'de yok
[486] S: 109a ; İ'de yok
[487] S: 109a-109b ; İ'de yok

2 Bildür aḥvālüñi ey ʿāşıḳ-ı şūrīde-maḳāl
Āh u feryād-ile gülşende mi kūyında mısuñ

3 Yoḫsa ḥasretle senüñ ḫāre dolaşdı mı perüñ
Ya niçün nāledesüñ söyle güle bende misüñ

4 Ḥāl-i ʿālemden ʿaceb saña da geldi mi keder
Yoḫsa taḳṣīr-i evāmir ile şermende misüñ

5 Ey göñül şükr-i firāvān ile Ḥaḳḳı gözle
Ġam gerekmez saña külḫanda mı gülşende misüñ

6 Ḥālüñi cümle Naẓīr eyle Ḫudāya tefvīż
Yoḫsa sen ġayrilere bende-i efkende misüñ

488

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Tūtiyā ḫāk-i rehi olsa n'ola dildāruñ
Sürmesi olsa daḫī rūyını görmez yāruñ

2 Kalmadı ṣabr u sükūn ʿaḳl ü fikr hep gitdi
Göricek yārı gider seyre dil-i nāçāruñ

3 Nāz-ile salınarak ʿazm-i gülistān itse
Serv-i nāzı daḫī reşk eyler idi gül-zāruñ

4 Ġoncanuñ aġzı sulandı leb-i laʿlini görüp
Oldı ḫandān göricek tāb-ı gül-i ruḫsāruñ

5 ʿAndelībān fetḥ-i gül-ruḫını seyr iderek
Terk ider ḥubbını bī-şübhe gül-i pür-ḫāruñ

6 Vāṣıf-ı ḥüsn-i dilārāsına meyl eyler imiş
Naẓm-ı pākīze gerek vaṣfına ammā yāruñ

7 Ḥüsn-i taʿbīre muvaffaḳ olagör sen de Naẓīr
Tāze mażmūn-ile aʿlā görinür eşʿāruñ

489

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ey benüm rūḥ-ı revānum sen benüm cānumdasuñ
Cānımuñ cānānısuñ bu beyt-i vīrānumdasuñ

[488] S(der): 109a ; İ'de yok
[489] S(der): 109a ; İ'de yok

2 Perde olmaz dūdī-i ẕātuñ baña bir vech-ile
Kim ḫayālüñle ḥużūr-ı çeşm-i sekrānumdasuñ

3 N'ola vaṣfuñla terennüm itse ḫāmem dā'imā
Ẕevḳ ü şevḳ ü ḫāṭır ile dā'imā yanumdasuñ

4 Nice mesrūr olmayam nālān görüp ol meh didi
ʿĀşıḳımsuñ çekme ġam kim zīr-i iḥsānumdasuñ

5 Ey dil-i zār-ı Naẓīrā kandesüñ bilmem seni
Dār ise mesken iderek kūyı cānānumdasuñ

490

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bulayum dirsen eger istedigin
Rind olup bekle hemānā gedigüñ

2 Ḳavlüñi fiʿle muṭābıḳ eyle
Uya tā kim sözüñe işledigüñ

3 Gūş idenler saña taḥsīn ideler
Fikr ile söyle ḳamū söyledigüñ

4 ʿĀrif ol bildigüñi Ḥaḳdan bil
Ḥaḳ ile eyle hemān eyledigüñ

5 Saña iḥsān ide tā kim Mevlā
Vire lûṭfı ile her istedigüñ

6 Bil Naẓīrā kerem-i Mevlāyı
Ya nedür cān u dili besledigüñ

491

Berā-yı Talṭīf-i Ṭabʿ-ı Behcet Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Güli taḫcīle gelür gülşene cānān göresüñ
Bülbüli daḫī o dem vālih ü ḥayrān göresüñ

2 Ġonca şermendesidür leblerinüñ dildāruñ
Laʿle teşbīhe anı ya nice şāyān göresüñ

3 Hele bir görseñ eger zülf-i ʿabīr-efşānı
Saçlı sünbülleri bi'l-cümle perīşān göresüñ

490 S: 109b ; İ'de yok

491 S: 109b ; İ'de yok

4 Ġamı hīç görmeyeyüm dirsen eger ḫāṭırda
Yār elinden bir iki sāġar-ı raḫşān göresüñ

5 Ḥüsn-i taʿbīr ile sen vaṣf-ı cemīl eyle Naẓīr
Vāṣıl-ı semʿ-i hümāyūn ola iḥsān göresüñ

492

Vāride-i Seḥerīdür

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Nice bir bende-i dergāhuñı nālān göresüñ
Ġam u endūh-ı firāvān ile ḥayrān göresüñ

2 Lûṭf-ı iḥsān u ʿināyet ile mesrūr eyler
Ne revā şānına cānā bizi giryān göresüñ

3 Bendegān-ı der-i lûṭfuñ baḥr-i memnūnuñ olup
Feraḥ-ıẓhār ideler cümlesi şādān göresüñ

4 Göresüñ nice leṭāfetle s̱enālar ideler
Vaṣf-ı lûṭfuñ ideler her dem ü her an göresüñ

5 Gördigi lûṭfuñı dil gerçi beyān eyleyemez
Ya ne var ol keremi bendeñe erzān göresüñ

6 Yüz sürüp dergeh-i dildāra seḥerlerde Naẓīr
ʿArż-ı aḥvāl idegör lûṭf-ile iḥsān göresüñ

493

Hū Vāride

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Vādī-i ġuṣṣa kalmadı hīç eglenilmedük
Bir yer mi kaldı ḥasret-ile beklenilmedük

2 Derd-i firāḳ-ı yār ile şeydā olanlara
Bir söz kalur mı taʿn-ile ya söylenilmedük

3 Çıkdı sāḥaya cümle rüsūmāt-ı kāināt
Naḳş u kerem mi kaldı ʿaceb işlenilmedük

4 Temdīd-ile nüṣaḥ-ı ʿazīzān ola meger
Ebnā-yı ʿaṣr içinde hemān hislenilmedük

---

[492] S: 109b-110a ; İ'de yok

[493] S(der): 109b ; İ'de yok

5 Ebkār-ı nükte tāze meżāmīn ile Naẓīr
Yokdur cihānda mā-ḥażarı seslenilmedük

6 Yā Rab o deñlü lûṭf u kerem eyle kim bize
Bezm-i cihānda kalmaya bir beklenilmedük

494

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿĀşıḳān her dem niyāzı dilde kār itmek gerek
Vaṣfına nāil olınca āh u zār itmek gerek

2 Bir tebessümle nigāh-ı lûṭfın olsa maẓharı
Biñ teşekkürle s̱enā-yı Girdgār itmek gerek

3 Olmayup keştī-süvār-ı cāh u maḳrūn-ı hevā
Merd fikr-i inḳilāb-ı rūzigār itmek gerek

4 Cümleye idüp naẓar imʿān-ile farḳ eyleyüp
Lûṭf-ile ʿuşşāḳ-ı zāra iʿtibār itmek gerek

5 Cebhe-sā-yı dergeh-i dildār olup şām u seḥer
ʿÖẕr-i taḳṣīr ile her dem iʿtiẕār itmek gerek

6 Lûṭf u iḥsān-ı dilārā maẓharı olan Naẓīr
İltifātı ile yāruñ iftiḫār itmek gerek

495

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Yazup eşʿār-ı vaṣf-ı ḥüsnini dildāra göstierseñ
Anı āyine göstermez sen anı yāre gösterseñ

2 Muḥabbetle olan derd-i derūnuñ eylesüñ ıẓhār
Taraḥḥüm eyler elbetde o meh-ruḫsāre gösterseñ

3 Çeküp ol ḫançer-i ser-tīz-i ġamzeñ ḫışm ile cānā
Helāk olurdı ol aġyār olan ġaddāra gösterseñ

4 Derūnuñda olanlar cümle ẓāhir olur ʿuşşāḳa
Açup ol sīne-i billūruñ ey meh-pāre gösterseñ

5 Senüñ vaṣfuñla gūyādur Naẓīrā rūz u şeb cānā
Ne var rū-yı dili bī-çāreye hem-vāre gösterseñ

---

[494] S: 110a ; İ'de yok
[495] S: 110a ; İ'de yok

496

Berā-yı Nāẓır-ı İbrāil Ḥasan Aġa
Hüve Ṣāḥibü'l-ḥüsn ve'l-melāḥa

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Kendüye ġayrileri yār eyledüñ
Bendeñi zār u perīşān eyledüñ

2 Ġayrilerle gülşene teşrīf idüp
Gülleri şevḳ-ile ḫandān eyledüñ

3 Ġayriler oldı muḫāṭab-ı lûṭfuñ
Bendeñi ḫāmūş u nālān eyledüñ

4 Cūda ʿaks-i rūyuñı seyr itdiler
Ġayrilerle ʿazm-i seyrān eyledüñ

5 Ġayriler mihr ü vefāyı gördiler
Bendeñe cevr-i firāvān eyledüñ

6 Cürmüni bilse nedür āyā Naẓīr
Kim anı hecrüñle nālān eyledüñ

497

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿĀşıḳın kārı hemīşe ẕikr-i yār olmak gerek
Dilde her demde ḫayāli ʿāşikār olmak gerek

2 Ber-ṭaraf idüp göñülden hep sivā efkārını
Ḥubb-ı ẕātı neş'esiyle tāb-dār olmak gerek

3 Ṭālib-i neyl-i viṣāl olan dil-i bī-çāreye
Şevḳ-i dildār ile dā'im ıżṭırār olmak gerek

4 Bendelik daʿvāsın eyler çok cihān içre velī
Ḫiẕmetinde her deminde ḫāk-sār olmak gerek

5 Nāil-i elṭāf-ı iḥsān olmaġa dā'im Naẓīr
Cebhe-sā-yı dergeh-i Perverdigār olmak gerek

[496] S: 110a-110b ; İ'de yok
[497] S(der): 110a ; İ'de yok

498

Ḫiṭāb-ı Sāḳī

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ehl-i bezme sāġaruñ sun sāḳiyā nāz iderek
Naḳl idüp laʿl-i lebüñ güftāra āġāz iderek

2 Şevḳ-baḫş ol lûṭf-ile düz sāz-ı ʿayş u ʿişreti
Naġmeyi gāhi nevā vü gāhi şehnāz iderek

3 Ehl-i ʿaşḳın her biri nālān u giryān ḥālini
Saña taḳrīr ideler güftāra āġāz iderek

4 Rū-yı zerd ile dumūʿı şāhideyn-i ʿadl olup
İdeler iṡbāt-ı ʿaşḳuñ ḥuccet ibrāz iderek

5 Dāsitān-ı ʿaşḳuñı eyle beyān bir bir Naẓīr
İtmeyüp taṭvīl ile taṣdīʿ-i īcāz iderek

499

Bī-Nuḳaṭ

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Dile dā'im heves-i kām gerek
Ser-i sevdāya dil-ārām gerek

2 Ola her dem girih-i kākülde
Dil-i āvārede ārām gerek

3 O hevā-dār u heves-kār-ı umūr
Ola dildāra göñül rām gerek

4 Ola her emr-i dilārāda müdām
O dem ammā aña ikrām gerek

5 Seḥerī dergeh-i dildāra Naẓīr
Heme derd-i dilüñ iʿlām gerek

500

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿĀşıḳ-ı ṣādıḳ olan nālān gerek
Ẕikr ü fikr-i yār aña her ān gerek

---

[498] S: 110b; İ'de yok

[499] S: 110b ; İ'de yok

[500] S(der): 110b ; İ'de yok

2 Ḥüsnini bir kez temāşā eyleyen
ʿĀlem içre vālih ü ḥayrān gerek

3 Cevr ile ālūdegāna gāhice
Bir nigāh-ı lûṭf-ile iḥsān gerek

4 Mübtelā-yı derd-i hicrāna daḫī
Bir selām u bir peyām-ı şān gerek

5 Ḥāṣılı ʿāşıḳlara hergīz Naẓīr
Cān gerekmez neylesün cānān gerek

501

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bu bezm-i bī-beḳānuñ ḥāl ü şānın añladuk bildük
Netīce cümle-i aḥvālin anuñ añladuk bildük

2 Fenā-ender-fenādur ibtidāsı bir kim ʿālemde
Beḳā-bi'llāh ile ẕevḳ ü ṣafānuñ añladuk bildük

3 Murādu'llāh ile olur es̱eri dilde hīç kalmaz
Murād olmaz mezīd ḫāṣıl olanuñ añladuk bildük

502

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Āh-ı hezārı ey dil-i zār ʿāşıḳāne çek
İhdā-yı yāre cān u dili ṣādıḳāne çek

2 Rāh-ı ḫaṭar u ḥāle saḳuñ çekme ıżṭırāb
Her dem semend-i himmetüñe tāzeyāne çek

3 Bu tekye-gāh-ı fānīde geçrevlik itmesün
Geh Gülşenīye gāhice ʿuşşāḳıyāne çek

4 İrgör nişāna tīr-i duʿā vü niyāzuñı
ʿAşḳın kemān-ı saḫtını pek pehlivāne çek

5 Kul ol cihānda mürşid-i rāh-ı ḥaḳīḳate
Küḥl-i ġubār-ı dergehini çeşm-i cāne çek

6 Cünd-i hevā vü nefse ẓafer bulmaġa Naẓīr
Merd ol livā-yı himmetüñi sālikāne çek

---

501 S(der): 110b ; İ'de yok

502 İ: 69a ; S'de yok

503

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Görmesem lûṭfını gāhice eger cānānuñ
Fikrini çekmez idüm ẕerre ḳadar hicrānuñ

2 Vaḳt-i vuṣlat taʿaccüb sürʿat-ile itdi mürūr
Geçdi vaḳti göz açup yummadan ol dem anuñ

3 Döndi fānūs-ı ḫayāle felegüñ devri daḫī
Aldanup kalma sakın devrine bu devrānuñ

4 Bil netīce nice olur bezm-i fenāda āḫir
Soñ demüñde saña yok fāidesi dünyānuñ

5 Görinen vaḳt-i zamān turfa alı içre gider
Vaḳt-i āḫir bile gider her dem ile her ānuñ

6 Ülfet ü ṣoḥbet-i ẓāhirle geçürdüm ʿömri
Farḳ idüp ḫayr ile şer ṣāḥibini yārānuñ

7 Ḥażret-i Yūsufa gör neylediler iḫvānı
Saña yetmez mi naṣīḥat-ı lafẓı Ḳur’ānuñ

8 Fikr-i Ḥaḳ ile geçür vaḳtini Naẓīrā merd ol
Sālik ol meslek-i aʿlāsına sen ferdānuñ

Ḥarfü’l-Lām

504

Vaṣf-ı Dil-i Zār

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi ün

1 Feyż-yāb-ı nefḫa-i sırru’llāhīdür göñül
Anuñ içün maḳṣad-ı aḳṣāya rāhīdür göñül

2 Maṭlabuñ ʿarż idegör şām u seḥerlerde aña
Bu vücūd iklīminüñ bir pādişāhıdur göñül

3 Sālikāna ġayrı reh lāzım degildür doġrusı
Meslek-i ʿuşşāḳın ancaḳ şāh-rāhıdur göñül

4 Sāir aʿżā vü cevārih cümle tābiʿdür aña
Ḥākimidür cümlenüñ hem şehriyārıdur göñül

---

[503] İ: 71a ; S’de yok

[504] S: 110b-111a ; İ: 69a

2 seḥerlerde aña: seḥer dergāhına İ

3 ṭābiʿdür aña: tābiʿler aña İ

5 Her ne maṭlūbuñ olursa aña ʿarż eyle Naẓīr
ʿUrs-ı maḳṣūduñ cihānda ḫacle-gāhıdur göñül

505

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Cānā ḫulūṣuñ eylemesün münḫalel ḥalel
Olmaz ḳabūl-i dergeh-i Ḥaḳ bī-ʿamel ʿamel

2 Vaʿd-i viṣāl ü lûṭf u kerem vaḳti geçmesün
Nār-ı firāḳ u ḥasret olur müşteʿal teʿal

3 Ḥıṣn-ı vücūdı leşker-i ġam basmasun şehā
Belkim taḥammül eylemeye muḥtemel temel

4 Ol ġamzelerle ʿāşıḳa pek kıyma lûṭf-ile
Ammā raḳībi eyler iseñ mużmaḥal maḥal

5 Cānā üşenme gāhi niḳābuñ küşāde kıl
Rahm it Naẓīri eylemesün münkesel kesel

506

Naẓīre li-Bāhir Aġa

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Vaṣf-ı ḥüsnüñle kelāmum diñle cānum diñle gel
Ruḫları gül-reng olan ġonca-dehānum diñle gel

2 Ḫāne-i aġyāra her dem ʿazm idersüñ lûṭf ile
Beytü'l-aḥzānuma gel rāz-ı nihānum diñle gel

3 Ey gül-i gül-zār-ı ʿişve bülbülüñ oldı göñül
Gülşene teşrīf idüp āh u fiġānum diñle gel

4 ʿĀşıḳa cevr ü cefā itmek revā mı dā'imā
Gāhice eyle vefā ey mihribānum diñle gel

5 Ḥüsn-i taʿbīr ile her demde s̱enā eyler Naẓīr
Nev-resīdem gül-nihālüm nev-civānum diñle gel

[505] S: 111a ; İ'de yok
[506] S: 111a ; İ'de yok

507

Muṣannaʿ fi'l-Evāil

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Derūnum derdine cānā devā kıl
Dili ẕikrüñle dā'im pür-ṣafā kıl

2 Çü lûṭfuñla getirdüñ bu cihāna
Ġam-ı hicrānı göñlümden cüdā kıl

3 Ṣafā virdüñ çü ḳalbe ru'yetüñle
Yeter cevr ü cefā itme ʿaṭā kıl

4 Giceler ẕikr ü fikrüñ ola kārum
Muḥabbet ile çeşmüm rūşenā kıl

5 Ḥaḳīḳat ḥālini bildür Naẓīre
Hemīşe levḥ-i ḳalbin pür-cilā kıl

508

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi l ün

1 İtdigüñ cevr ü cefālar güzelüm az degil
Bildüñ ey şūḫ-ı cefā-pīşe heme nāz degil

2 Ser-i kūyuñda olup birbirine ʿuşşāḳuñ
Bildiler ġamzelerüñ birine hem-rāz degil

3 Mürġ-ı ḥüsnüñ nice bir evce çıkardı nāzı
Bu uçuş saña münāsib hele pervāz degil

4 Kapar elbetde müżā şāhini inṣāf ile
Kurtuluş yok anı sen sanma ki ser-bāz degil

5 Şuʿarāda fetā çok gerçi ki evṣāfuñ ider
Her biri şiʿr-i Naẓīrā gibi mümtāz degil

509

Dīger

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Vaʿd-i kerīm ü lûṭfuña incāza dir muḥal
Mevʿūd-ı vaṣla sürʿat-ile geldi [çün]* ecel

507 S: 111a-111b ; İ'de yok
508 S(der): 111a ; İ'de yok
509 S(der): 111a ; İ'de yok

2 Ey çāre-sāz-ı derd-i derūn çāremüz bizüm
Oldı şarāb-ı laʿl-i lebüñle senüñ sehel

3 Müşted olursa müşkil olur derdine devā
Dil-ḫastegān-ı ʿaşḳa gelür muḥtemel ḫalel

4 Feryād u zārı velvele-sāz-ı cihān olur
ʿUşşāḳ içinde ḥāli olur ʿāleme meṡel

510

Berā-yı Naẓar-ı Diḳḳat ʿAli-zāde Efendiye Taḥrīr Olındı

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Sanmañ vefā-yı ʿahdini cānān ider degil
Vaʿd-i nigāh-ı lûṭfını her ān ider degil

2 Geşt-i güzār-ı ʿālem ile ḥālimüz velī
Ẕevḳ-i viṣāli ʿāzim-i hicrān ider degil

3 Medḥ u ṡenā-yı yār ile eyler terennümi
Bülbül çemende nāle vü efġān ider degil

4 Şimdi ḫulūṣ-ı bāl-ile Mevlāyadur niyāz
İtdigi lûṭfı cümle-i insān ider degil

5 Ḥaḳdan olur olursa devā yoḫsa ey Naẓīr
Derd-i derūna bir kişi dermān ider degil

511

Ḫiṭāb-ı Dil-i Zār bā-Aḥvāl-i ʿĀlem

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Cümle-i aḥvāl-i ʿālem bir temāşādur göñül
Ḥāl u şānı añlatılmaz özge maʿnādur göñül

2 Eyle imʿān-ı naẓar farḳ eyle aṣl u ferʿini
Aṣla bak ferʿini terk eyle dilārādur göñül

3 Dil nedür dildārsız bī-çārelerden olma gel
Çāre bul dildārı bil kim ʿālem-ārādur göñül

4 İtme elmasa naẓar laʿl-i leb-i cānānı gör
Ṣoḥbet-i cān-baḫşı zīrā ḫūb u aʿlādur göñül

---

* 1b: [çün]: metin tamiri

510 S: 111b ; İ'de yok

511 S: 111b ; İ'de yok

5 Gel rıżā-yı yārı gözle şād olam dirseñ Naẓīr
Her meserret-baḫş-ı dil ol yār-ı yektādur göñül

512

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ey göñül bī-hūde ʿālem içre hīç çekme melāl
Gelmesün bir ḫāṭırayla ṭabʿına gird-i kelāl

2 Bir ruḫı zībāya eyle dā'im imʿān-ı naẓar
Özge ammā sīb-i ġabġab lebleri āb-ı zülāl

3 Ḥüsnine idüp naẓar kesb-i ṣafā kıl dā'imā
Vuṣlatı ẕevḳini ammā eyleme aṣlā ḫayāl

4 Ṣunʿ-ı Ḥaḳḳı kıl temāşā ḥālet-i ḥüsnin görüp
Nefs-ile itme naẓar zīrā degildür ol ḥelāl

5 Ḥamdī-i pākīze-gūyın peyrevi oldı Naẓīr
Şevḳ-baḫşā-yı dil ü cān her sözi siḥr-i helāl

513

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi la tün Fā ʿi lün

1 Gül-ruḫuñ cā-yı ḳarār eyledi cānā kākül
Oldı güller gibi rūyuñda dilārā kākül

2 Yüz bulup setr ider ol lāle-ʿiẕāruñ kākül
Dāġ-ı ber-dil ider ʿuşşāḳını şeydā kākül

3 Refʿ ider gāhi ḥicābını nesīm-i seḥerī
Gösterür rū-yı feraḥ-baḫşuñı aʿlā kākül

4 Mest ü medhūş ider ʿāşıḳları ol dem zīrā
Neşr ider būyını āfāḳa ser-ā-pā kākül

5 N'ola üftāde-i çāh-ı zeneḫuñ olsa Naẓīr
Anı sevdā ile pür eyledi ḥālā kākül

---

[512] S(der): 111b ; İ'de yok

[513] S(der): 111b ; İ'de yok

514

Taḥdīs̱-i Lûṭf-ı İlāhīdür

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥamdüli’llāh maẓhar-ı lûṭf-ı ilāhīdür göñül
Bu vücūd iklīminüñ bir pādişāhıdur göñül

2 Ḳande ʿazm itmek murād eyler ise ol dem varur
Sürʿat ile maḳṣad-ı aḳṣāya rāhīdür göñül

3 Dā’imā eyler tecellī ḥazret-i Mevlā aña
Lûṭf-ı Ḥaḳla her ẓuhūruñ cilve-gāhıdur göñül

4 Cümleden evvel varur dergāh-ı yāre ṣıdḳ-ile
Merd-i meydān-ı muḥabbet şāh-rāhıdur göñül

5 Eylemez ʿilm-i yaḳīnīye Naẓīrā iltifāt
Ṣāhib-i ʿaynü’l-ʿayāndur ḳıble-gāhıdur göñül

515

Vāride-i Seḥerīdür ki Beyān-ı ʿUnsur

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Açılmaz olmış iken āb ile gil
Bād u nār anlar daḫī bir şey degil

2 Ḥubb-ı ẕātı neş’esi peydā olup
Ḥamdüli’llāh rūşen oldı cān u dil

3 Şimdi ẕātın vaṣf ider dildārınuñ
Her dem anı ẕikr ider her māh u yıl

4 Ẕikr ü fikr-i Ḥaḳ ile meşġūl olup
Mā-sivāyı levḥ-i dilden sen de sil

5 Yalıñuz kalsun göñülde ḥubb-ı Ḥaḳ
Her ne emr itdi ise hep anı kıl

6 Evliyānuñ ḫāk-pāyı olarak
Neş’e-yāb oldı Naẓīrā öyle bil

---

514 S: 112a ; İ: 69a-69b
3 Ḥaḳla: Ḥaḳḳuñ İ // ẓuhūruñ: ẓuhūrı İ

515 S: 112a ; İ’de yok

516[516]

Ḫiṭāb-ı Dil

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Bu maṣnūʿāta imʿān-ı naẓar kıl
Velī şirk-i ḫafīden pek ḫazer kıl

2 Ḫulūṣ ile geçüp rāh-ı mecāzı
Ṭarīḳat gül-sitānına güzer kıl

3 Ne güller vardur anda kıl temāşā
Dil ü cāna ṣafālardan ḫaber kıl

4 Ṣafā-yı ḫāṭır ile anda peydā
Ḥaḳīḳat bāġına soñra sefer kıl

5 İdüp çīde anuñda güllerinden
Naẓīrā kend'özüñi muʿteber kıl

517[517]

Bī-Nuḳaṭ

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ola dergāh-ı dilārāda göñül
Heves-i vaṣl-ile āmāde göñül

2 Dem olur raḥm-ile olur mesrūr
Ola hem-vāre ol arada göñül

3 Olsa derd-i heves-i vaṣl-ı merām
Ḥāṣıl olur der-i vālāda göñül

4 Reh-rev-i kūh-ile ṣaḥrā olma
Olagör dergeh-i Mevlāda göñül

5 Her dem ʿālemlere maḥsūd olur ol
Ola ol dil ki dilārāda göñül

---

[516] S: 112b ; İ: 69b
1 Ṣaḳuñ: Velī S
2 gül-sitānına: gülşenine gel İ
4 bāġına: şehrine İ
5 İdüp çīde anuñda güllerinden: Maʿārif saña maʿlūm ola anda // kendi: gel İ

[517] S: 112b ; İ'de yok

518

Ḫiṭāb-ı bā-Nefs

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Maṭlab idinme vaṣlını yāruñ ġam-ülfet ol
Dilden ümīd-i vaṣlı çıkar sen de rāḥat ol

2 Ḫˇāb u ḫayāle eylemeyüp ẕerre iltifāt
Hecr ü firāḳ-ı yār ile ehl-i baṣīret ol

3 Naḫl-i ümīde destüñ uzatma tamaʿ ile
Var mīve-çīn-i bāġ-ı ferāġ u ḳanāʿat ol

4 Fehm it rumūz-ı hecrini vuṣlat diler iseñ
Telmīḥ ider viṣālini ṣāḥib-firāset ol

5 Vaḳt-i seḥerde sīne dögüp çek livā-yı āh
Şāh-ı serīr-i milket-i ʿaşḳ u muḥabbet ol

6 Derd-i firāḳ-ı dār u diyārı unut Naẓīr
Behçet-serā-yı yārda ṣāḥib-meserret ol

519

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Cāhile cāh-ile itme iḳbāl
Zīnete zen gibi olma meyyāl

2 ʿĀlemüñ ḥāli ḫayāl-i ẓıldür
Ẓılle aldanma olup ehl-i kemāl

3 Ḥāl-i taḥṣīl idegör ʿālemde
Olma fānīde göñül ehl-i maḳāl

4 Ḥāldür lāzım olan saña göñül
Ḳīl ü ḳāli giderüp ol ḫoş-ḥāl

5 Aldanup kalma hevā vü hevese
Nām u nāmūsı Naẓīr ide ḥāl

520

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

---

[518] S: 112b-113a ; İ’de yok

[519] S(der): 112b ; İ: 70a

4 Ḳīl ü ḳāli giderüp ol: Ḳīl ü ḳāl ile olunmaz çü İ

[520] S: 113a ; İ’de yok

1 Derd-i ʿaşḳ-ı yār ile āvārelerdendür göñül
İbtilā-yı hecr ile bī-çārelerdendür göñül

2 ʿĀlemi her demde geşt eyler anı bulmak içün
Devr ider mis̱l-i felek devvārelerdendür göñül

3 Tīr-i müjgānına amac eylemişdür sīnesin
H̱ūn ile ālūdedür pür-yārelerdendür göñül

4 Şāhbāz-ı evc-i istiġnādur ammā ʿāleme
Eylemez aṣlā naẓar seyyārelerdendür göñül

5 Himmet ile vaṣf-ı aḥvāl itmede dā'im Naẓīr
Sözleri hep gevher-i şehvārelerdendür göñül

521

Dīġer

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Mürġ-ı dil-i āvāreyi ṣayd eyledi kākül
Her mūya birer ʿāşıḳı ḳayd eyledi kākül

2 Naḳd-i dil ü cān fikri ile oldı perīşān
Ol zülf-i füsūn-kār ile ḳayd eyledi kākül

3 Ser-nāme-i hicrāna idüp el ile taḥrīr
Bī-hūde bizi başına ḳayd eyledi kākül

4 Vaṣfıyla ṣaḥīl eyleyicek eşheb-i ẖāme
Zülf-i siyehi pāyına ḳayd eyledi kākül

5 Ser-bāz olan ʿuşşāḳını defter idicek yār
Evvelde Naẓīrāsını ḳayd eyledi kākül

522

Ḳayd-ı Bend ü Mekr ü Buḳāġı vü Belā vü Pāy-bend ü Taḥrīr Her Biri Bir Maʿnāyadur

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ol perī-peyker cefā-kār olsa da māniʿ degil
Bize bār u ġayriye yār olsa da māniʿ degil

2 ʿAḳl u fikr ü ṣabr u ārāmum perīşān eyledi
Bu dil-i bī-çāre nā-çār olsa da māniʿ degil

3 Gülşen-i ḥüsnüñ açılmış bir gül-i ṣad-bergidür
H̱āneme gelse bile ẖār olsa da māniʿ degil

521 S: 113a ; İ'de yok

522 S: 113a-113b ; İ'de yok

4 Bize bir mesken gerek yār ile tenhā-ṣoḥbete
Vāsiʿ olmazsa birāz dar olsa da māniʿ degil

5 Yalıñuz ʿazm eylesüñ gül-zāra yār ile Naẓīr
Bir de bir tāze ḳadeh-kār olsa da māniʿ degil

523

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Sırr-ı ʿaşḳın ʿāşıḳānda nükte-dānıdur göñül
Vāḳıf-ı keyfiyet-i rāz-ı nihānıdur göñül

2 ʿAḳl-ı kül fikr-i ṣaḥīḥ ile didigüm şübhesiz
ʿĀşıḳāna ʿālem-i ġayb-ı irtifānīdür göñül

3 N'ola envāʿ-ı cevāhir ile memlū olsa ol
Menbaʿ-ı cümle maʿādin cāy u kānıdur göñül

4 Herkes idrāk idemez sırrını bilen rāsiḫān
Noḳṭa-i mevhūme-i *kün* ile kānīdür göñül

5 Ḳuṭbıdur mülk-i vücūdın şübhe yok eks̱er Naẓīr
Ḥükmi cārī şehriyār-ı kāmurānīdür göñül

524

Bī-Nuḳaṭ

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Saña ʿālemde merām olsa göñül
Heme aḥvālüñe rām olsa göñül

2 Mā-sivā olmasa dilde aṣlā
Saña ḥāṣıl heme kām olsa göñül

3 Elem ʿālemde saña ʿālem olur
Medḥ-i dildāra kelām olsa göñül

4 Vāṣıl-ı semʿ-i dilārā olsa
Raḥm-ile saña kelām olsa göñül

5 Heme ḥāṣıl olur ol demde merām
Saña virdüñde devām olsa göñül

---

[523] S(der): 113a ; İ: 69b

3 İ'de yok onun yerine şu beyit vardır: Kenz-i maḫfī-i ilāhīden virildi ʿāleme / Lûṭf-ı Ḥaḳḳuñ cümleye bir mihribānıdur göñül.

5 şübhe yok eks̱er Naẓīr: bil Naẓīr şübhesiz İ

[524] S(der): 113a ; İ'de yok

6 Raḥm-i dildār-ile her demde Naẓīr
Lûṭf-ile bāri selām olsa göñül

525

Berā-yı Pend-i Nefs

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿAşḳ-ı cānāndan fürūġ-ı devlet-i bī-dārı al
Ġayrı alma ʿaynına ancaḳ hemān dildārı al

2 Nāil-i bezm-i viṣāl olmak idersen arzū
Eyle her ḥāle naẓar dā'im rıżā-yı yārı al

3 Kes göñülden mā-sivā ḥubbını cānā ʿārif ol
Ḥubb-ı ẕātı neş'esiyle ru'yet-i dīdārı al

4 Rūzigāruñ germ ü serdine taḥammül eyleyüp
Her seḥer tesbīḥ ü tehlīl eyleyüp eẕkārı al

5 Kārını ṣıdḳ ile eyle ʿāşıḳ-ı ṣādıḳ olup
Ey Naẓīrā ʿaşḳ-ile aġyārı terk it yārı al

526

Vaṣf-ı Dil-i Zār

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿAşḳ-ı cānāna maḥall-i dil-küşādur bu göñül
Ḥażret-i Ḥaḳdan bize lûṭf u ʿatādur bu göñül

2 Her kaçan ṣafvet ile bulsa tecelli-i cemāl
Ol zamān āyine-i ʿālem-nümādur bu göñül

3 Görinür cümle meẓāhir maʿnā yüzinden aña
Vir cilā himmet ile zīrā muṣaffād[ur]* göñül

---

525 S: 113b ; İ: 69b

1 hemān: dilā İ

4 eyleyüp: iderek İ // tesbīh ü tehlīl eyleyüp: evṣāf-ı dildāruñ ile İ

526 S: 113b ; İ: 69b

1 Ḥażret-i Ḥaḳdan bize: Lûṭf-ı dildār ile İ

2 ol zamān: şübhesiz İ

3 himmet: ẕikr İ

5 Ẕikr-i Ḥaḳla incilā vir şuġli terk itme Naẓīr: İncilā vir ẕikr ile şuġli terkeyleme Naẓīr // özge maʿnādur: lûṭf-ı Mevlādur İ

* 3b: [ur]: metin tamiri

4 Ḫayr u şer nefʿ u żarar her ne ẓuhūr eyler ise
Cümlesin Ḥaḳdan bilür zīrā ki dānādur göñül

5 Ẕikr-i Ḥaḳla incilā vir şuġli terk itme Naẓīr
ʿĀlem-ārā rūḥ-efzā özge maʿnādur göñül

527

Erkerīde Firāḳ-ı Aḥibbā ile Taḥrīr Olındı

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Vaṭan ẕevḳin ferāmūş eylemez dil
Aḥibbādan ḫaber gūş eylemez dil

2 Nice demdür viṣāl-i yāre teşne
Şarāb-ı vuṣlatı nūş eylemez dil

3 Zamānlar dergeh-i yārı derd ü miḥnet
Metāʿ-ı şevḳi bir dūş eylemez dil

4 Kelām-ı zāhidi gūşına almaz
Riyā pendini mengūş eylemez dil

5 Añıldı bezmi aḥbābuñ Naẓīrā
Nice deryā gibi cūş eylemez dil

528

Bī-Nuḳaṭ

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Saña rām olsa dil-ārāmuñ göñül
Ḥāṣıl olur dilde ārāmuñ göñül

2 Gel hevā-dār olma ʿālemde saña
Rūḥ-ile ḥāṣıl ola kāmuñ göñül

3 Sālik-i rāh-ı hüdā ol dā'imā
Dilde vaṣla ola ālāmuñ göñül

4 Vāṣıl-ı dergāh-ı dildār olagör
Her murāduñ ola iʿlāmuñ göñül

5 Her seḥer Mevlā ola dilde Naẓīr
Saña ʿālemde ola rāmuñ göñül

---

[527] S: 113b-114a ; İ'de yok

[528] S: 114a ; İ'de yok

6 Rūḥ-ı revḥuñla ola ḥāṣıl merām
Saña māil ola her kāmuñ göñül

529

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥasret ü hecr ile ḥālā şimdi giryāndur göñül
Raġbet itmez gülşene kūyında mihmāndur gönül

2 Güft ü gū-yı zāhidi gūşına almaz neylesün
Kūşe-i mey-ẖānelerde zār u giryāndur göñül

3 Yūsuf-ı güm-geşte-i maḥbūb-ı müsteṡnāsına
Vādī-i ḥasretde gūyā pīr-i Ken'andur göñül

4 Her vücūdı mesken itmişdür bilür yok ẕātını
Rütbesi idrāk olınmaz öyle ẕī-şāndur göñül

5 Ehl-i dille ülfet idenler bilür evṣāfını
ʿİlm ü ʿirfān ile zīrā baḥr u ʿummāndur göñül

530

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ṭıfl-i maʿnā olalı mihr-i derūna vāṣıl
Nāle-i ẕikri olur semʿ-i cihāna vāṣıl

2 Hoş-derdüm iledür rütbe-i aʿlāya vuṣūl
Vuṣlata anuñ ile oldı olanlar nāil

3 Seferi der-vaṭan itmek gerek ʿāşıḳ zīrā
Reh-i bī-rehde olur şehr-i derūna raẖil

4 Encümende bulınur ẖalvet-i dil ālemde
Dā'imā anlar olur vaḥdete zīrā nāil

5 Naẓarı der-ḳadem eyler geh dil-i sālikleri
Olmaya fikri perīşān ile Ḥaḳdan zāil

6 Çār usūl oldı vuṣūlüñ sebebi ʿuşşāḳa
Aṣla eyle naẓarı olma Naẓīrā ġāfil

[529] İ: 69a ; S'de yok
[530] İ: 69b ; S'de yok

531

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī̱ lü Fā ʿi lün

1 Evżāʿı ẕātı olmaġ-ile ḳudretine dāl
ʿĀrif hemī̱şe olmadadur maẓhar-ı cemāl

2 Mümkin hemī̱şe ḳudret-ile ẓāhir olmada
Bil maẓhar ile maẓharı eyleyüp ḫayāl

3 Esmā-ı ẕātı ʿaynı dimişler velī̱ ol dem
İsm-i Celāl ẕātı heme ismine ḥāl

4 Kes̱retde vaḥdet eyleyegör yoḫsa ey göñül
Vefretle virme ḫāṭırına ẕerre infiʿāl

5 Tevḥī̱d-i ẕāta maẓhar olup ḥāliyā Naẓī̱r
Ẕikr-i Ḫudā-yı lem yezele itdi iştiġāl

Ḥarfü'l-Mī̱m

532

Me fā ʿī̱ lün Me fā ʿī̱ lün Fe ʿū lün

1 *Gedā-yı dergeh-i lûṭf-ı Ḫudāyem*
Der-ān dergeh ġarī̱b-i bī̱-nevāyem

2 *Güşāyiş dād mā rā ḥażret-i Ḥaḳ*
Heme elṭāf u iḥsān rā sezāyem

3 *Ġam-ı dünyā vü ʿuḳbā men nedārem*
Ki ez-ẕikr-i ḥavādis̱ men rehāyem

4 *Behişt ü nār fikr-i men nerenced*
Ki men müstaġraḳ-ı baḥr-i rıżāyem

---

[531] İ: 69b ; S'de yok

[532] S: 114b ; İ'de yok

Tercüme:

1. Allah'ın lütfettiği dergahın dilencisiyim; O dergahta sessiz / azıksız bir garibim.
2. Hz. Hakk bize serbestlik verdi; Her lütuf ve ihsana layığım.
3. Benim dünya ve ahiret gamım yoktur; Ben olayların zikrinden kurtulmuşum.
4. Cennet ve Cehennem zihnimi meşgul etmez; Çünkü ben rıza denizinde boğulmuşum.
5. İşlerimi Allah'a havale ettim; Bütün zamanımı onun zikriyle geçirdim.
6. Ben fânî tabiatlıyım fakat; Fânî değilim, Allah'ta bekaya ulaştım.
7. Dostların duaları benim işim oldu; Zira ben seher vakitleri sena ediyorum.
8. Ricam dergahın makbulü olur; Zira ben riyasız Nazîr'im.
9. Azizlerin bakışları bana te'sir etti; Evet toprağım fakat ben kimyâyım.

5 *Umūrem bā-Ḫudā tefvīż gerdem*
Be-ẕikr-i ū heme dem der-nevāyem

6 *Velī fānī-nümāyem līk ammā*
Ne fānīyem beḳā-bi'llāh resāyem

7 *Duʿā-hā-yı muḥibbān kār-ı men şud*
Ki hengām-ı seḥer men der-s̱enāyem

8 *Ricā-yı men şeved maḳbūl-i dergāh*
Ki zīrā men Naẓīr-i bī-riyāyem

9 *Naẓar-hā-yı ʿazīzān mā es̱er gerd*
Belī ḫākem velī men kīmiyāyem

533

Ḫiṭāb-ı Nefs

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿAşḳa tābiʿ olalum defʿ-i ḫuṣūm eyleyelüm
Ḫiẕmet-i yār ile itmām-ı rusūm eyleyelüm

2 Naḳd-i ʿömri nice bir biz sefehe ṣarf idelüm
Dem-i bāḳīmüzi hep ṣarf-ı luzūm eyleyelüm

3 Vāṣıl-ı gülşen-i kūyı olalum cānānuñ
Ru'yeti ẕevḳi ile defʿ-i ġumūm eyleyelüm

4 ʿİlm-i ẓāhirle yeter cerbeze ey nefs ẓulūm
Noḳṭa-i vāḥidede cemʿ-i ʿulūm eyleyelüm

5 Rāḥatı hīç bulamaz nefs ü hevā aṣḥābı
Rūḥa tābiʿ olalum anları şümūm eyleyelüm

6 ʿĀlem-i kes̱retin encāmını aʿlā bildük
ʿĀlem-i vaḥdete biz vażʿ-ı ḳudūm eyleyelüm

7 Vāḥid-i muṭlaḳı ẕikr eyleyelüm her demde
Vāṣıl-ı yār olalum refʿ-i hümūm eyleyelüm

534

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

---

[533] S: 114b ; İ: 70a

3 cānānuñ: dildāruñ İ

5 Rūḥa tābīʿ olalum anları şümūm: Anlaruñ ḥālini iʿlām-ile meẕmūm İ

6 encāmını: aḥvālini İ

[534] S(der): 112b ; İ'de yok

1 Yine sūk-ı hünerde bir dükān-ı bihterīn açdum
Maʿārif ehline lāyıḳ metāʿ ile terīn açdum

2 Nükāt ebkārını tezyīn idüp her heft-ile ḥālā
Kumāş-ı ḫoş-nümā-yı maʿnā ṣandūḳın hemīn açdum

3 Kilid-i ḳıfl-i maʿnāyı açup himmet ile ḥālā
Müzeyyen ḥacle-gāh maʿnāya bāb-ı nevīn açdum

4 Sunup zerrīn-ḳadeḥlerle meyi yāre ṣafālarla
Nezāketle ḥicāb-ı ṭabʿ-ı pākin ḫoş-terīn açdum

5 İdüp bi'l-cümle dizgīn ḥükmüni cevlān-ile icrā
Kümeyt-i ḫāmeye meydān-ı naẓm içre zemīn açdum

6 Seḥer talṭīf-i ṭabʿ-ı ʿārif-i yektāya meyl ile
Naẓīrā gülşen-i ṭabʿın maḥall-i güllerin açdum

535

Der-ʿAzīmet-i Edirne ʿan Mıṣr-ı Ḳāhire Sene 31

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

1 Göñül senüñle edā-yı heme ḳuṣūr idelüm
Derinde hiẕmet-i yārı bilā-fütūr idelüm

2 Nigāh-ı lûṭfına maẓhar ider bizi elbet
O demde bezm-i fenāda birāz ḥużūr idelüm

3 Taṣarruf eylemişdür gerçi em-i dünyāyı
Biraz da cānib-i deme göñül mürūr idelüm

4 Viṣāli ẕevḳi müyesser olursa ʿālemde
Heme ġumūmını dehrin dile ḥubūr idelüm

5 ʿUrūs-ı maḳṣad-ı aḳṣā gelürse āġūşa
Ṣafā-yı rūḥ-ile ʿaḳd-i sürūra sūr idelüm

6 Hevā-yı nefs-ile geçdi zamānımuz ṣad ḥayf
Yeter Naẓīr edā-yı heme ḳuṣūr idelüm

536

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Dāsitān-ı ʿaşḳımuz taḥrīr olunmaz neyleyem
Ol perīye rūbe-rū taḳrīr olunmaz neyleyem

535 S(der): 114b ; İ'de yok

536 S: 115a ; İ'de yok

2 Gerçi rü’yāda görür her şeb dil-i meyyālimüz
Ḥüsn-i taʿbīr ile bir taʿbīr olunmaz neyleyem

3 Hecr ile ālūdeyem vaṣlına çāre bulmadum
Daʿvet ile ol perī tesḫīr olunmaz neyleyem

4 Dil-rübālar vaṣfını tevfīr ü teksīr eyledi
Nükte-i eşʿārımuz tevḳīr olunmaz neyleyem

5 Naẓm-ı ʿÖrfī rütbe-i vālāya yitmişdür Naẓīr
Şiʿr-i siḥr-āsārına tanẓīr olunmaz neyleyem

537

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Lûṭf-ı Ḥaḳ demidür biz daḫī ıẓhār idelüm
Ẕikr ü fikriyle dili nāil-i dīdār idelüm

2 Ṭālib-i Ḥaḳḳa ṭaleb yollarını söyleyelüm
Ḥubb-ı ẕātımuzı ifşā ile işʿār idelüm

3 Ḥamdüli’llāh ki feraḥ ʿālemi geldi gitdi
Şimdi sālikleri irşād-ile der-kār idelüm

4 Kalmadı rāh-ı hüdā rehberi nādir var ise
Ol daḫī gizlicedür anları iḳrār idelüm

5 Pīrimüz ḥażret-i Laʿlīyi idüp merd-i zebān
Ẕīkr-i ismini anuñ zīver-i eẕkār idelüm

538

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Iżṭırāb-ı dil-i zārı diyemem
Ḥālümi kimselere söyleyemem

2 Ġayrı vāḳıf idemem esrāra
Def gibi çek çek ile iñleyemem

3 Beni bir ḥāle kodı ʿaşḳuñ kim
Vāʿiẓüñ nüṣḥını hīç diñleyemem

4 Ḥamdüli’llāh degilüm ḥumeḳādan
Olur olmaz sözi de esleyemem

537 S: 115a ; İ’de yok
538 S: 115a-115b ; İ’de yok

5 Gāhice lûṭfa sezā olmaz isem
Cevr-i dā'imle dili egleyemem

6 Dem-i [rā]ḥat[*] eger olmazsa baña
Ney gibi nāle-i şevḳ eyleyemem

7 Men Naẓīrem bilürem aḥvāli
Ḥāl-i ẓāhir ile belekleyemem

8 Bikr-i mażmūnı bulursam da eger
Giydirüp enfes-ile besleyemem

9 Baña raḥm eyle efendüm kerem it
Dergeh-i ġayra varup gö[z]leyemem[*]

539

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Olalı ʿaşḳ-ı dilārā ile göñlüm der-hem
Komadı kīsede ṣarf itmege aṣlā dirhem

2 Göricek ḥüsn-i cihān-gīrini bu ḥālet ile
Nice ṣabr eyleye Allāhı seversüñ ādem

3 Servi nāz ile salındırmaz iken gülşende
Saña aġyār-ile salınma revā mı her dem

4 Yeter ey şūḫ-ı cefā-pīşe yeter nāz itme
Saña yakışıkdur ʿāşıḳları ola pür-ġam

5 Ḥüsn-i taʿbīr ile evṣāfuñ idersin dā'im
Ya sezā mıdur ola ġamla Naẓīrā ebkem

540

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 ʿAceb mi ʿālem içre lāubālī-meşreb olursam
Bizümle sāġar elde yār ile leb-ber-leb olursam

2 Perīşān eyledi ʿaḳl-ile fikri bir saçı Leylā
N'ola Mecnūn gibi bī-ḥadle rāḥat her şeb olursam

3 Benüm ʿuşşāḳ-ı ʿālem yeksere ḥayrānum olmışdur
N'ola ḳavl ile aġreb fiʿlüm ile aʿceb olursam

---

[*] 6a: [rā]: metin tamiri
[*] 9b: [z]: metin tamiri
[539] S(der): 115a ; İ'de yok
[540] S(der): 115a ; İ'de yok

4 O şāh-ı mülk-i ḥüsnüñ dergeh-i vālā-yı lûṭfında
Revādur vāṣıl-ı ẕevḳ ü sürūr maṭlab olursam

5 Naẓīrā-yı cihānem naẓm u nes̱rüm oldı ʿālem-gīr
N'ola bezmine yarın ġayrilerden aḳreb olursam

541

Berā-yı İlticā-yı Lûṭf-ı İlāhī

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 İlāhā ilticāya dergehüñden ġayrı yer bilmem
Niyāz ile ricāya dergehüñden ġayrı yer bilmem

2 Ḥabībüñden şefāʿat-ḫ˘āhum ammā çokdur ʿisyānum
Velī ʿaḳd u ʿaṭāya dergehüñden ġayrı yer bilmem

3 Melāletle sirişküm ʿālemi Ceyḥūn ider yā Rab
ʿİlāc-ı mācerāya dergehüñden ġayrı yer bilmem

4 Şefīʿu'l-müznibīnüñ ḥürmetine maġfiret eyle
Ki ġufrān-ı ḫaṭāya dergehüñden ġayrı yer bilmem

5 Naẓīrā derd-mend-i dergehüñdür aña lûṭf eyle
İlāhā ilticāya dergehüñden ġayrı yer bilmem

542

Ḫ˘ācegāndan Ṣubḥī Efendiye Naẓīredür

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

1 Sivāyı farḳ ehemdür eñ evvel añladıġum
Viṣāl-i yāre sebebdür bu rehzen añladıġum

2 Fenāsı ġālib olur yok beḳāsı her birinüñ
Bu bezm-i fānīde her şeyden añladıġum

3 Güzerde ḥāli cihānuñ gedā vü şāh olsuñ
Budur zamān-ı Cem ü şāh-ı keyden añladıġum

4 Biribirini taʿāḳib iderler *ʿusr* ile *yüsr*
Bu rūz u şeb ile ṣayf ile deyden añladıġum

---

[541] S: 115b ; İ: 70a
5 aña lûṭf eyle: lûṭf u iḥsān kıl İ
[542] S: 115b ; İ: 70b
2 beḳāsı: vefāsı İ
4 ʿusr ile yüsr; ʿusr u yüsr S
6 hele: bile İ

5 Cihāna virme vücūdı saʿādet ister iseñ
O ẓıll-i zāil ü fānī bu ben senden añladıġum

6 Vesīle vuṣlat-ı yāre dilerler ise Naẓīr
Cenāb-ı ḥażret-i Ḥaḳdur hele ben añladıġum

543

Nām-ı Ḳuṭb-ı Berhendīye Naẓīre-gūne

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün

1 *Restem zi ḳışr-ı ʿālem men lübb-i lübb-i lübem*
Geştem hemīşe ādem men lübb-i lübb-i lübem

2 *Men sālik-i Ḫudāyem der-ḥubb-ı Muṣṭafāyem*
Ez ġam heme cüdāyem men lübb-i lübb-i lübem

3 *Pīrān-ı mā naẓar kerd ez-hemheme cüdā kerd*
Men rā ismi Edhem men lübb-i lübb-i lübem

4 *Ez Rūşenī-dilem çün Gülşenī der-i ʿālem*
Merġūb-ı kār u ḥālem men lübb-i lübb-i lübem

5 *Men rā cenāb-ı Laʿlī kerde naẓar be-meylī*
Çün rūz şud leylem men lübb-i lübb-i lübem

544

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Seḥer şikestece cāmı ḫoş itmedi ḫoş görelüm
Ġumūm u ġuṣṣa merāmı ḫoş itmedi ḫoş görelüm

2 Gül-i demīde feraḥ-zā ʿaceb bu mey-gedenüñ
Bu gūne ḫoşca maḳāmı ḫoş itmedi ḫoş görelüm

---

[543] S: 115b ; İ'de yok

Tercüme:

1. Âlemin kabuğundan (sıkıntılar) kurtuldum ben özün özün özüyüm; Bütün insanları seyrettim, ben özün özün özüyüm
2. Hz Peygamberin sevgisi içinde Hudâ'nın yolunun yolcusuyum; Bütün gam ve kederlerden uzağım ben özün özün özüyüm
3. Pîrlerimiz nazar kıldılar, hayhuydan (beni) ayırdılar; Beni İbrahim Edhem ile adaş yaptılar ben özün özün özüyüm
4. Gülşenî âlemde bana iltifat ettiği için Rûşenî'den talebim gerçekleşti; Benim her işim ve tavrım güzeldir. Çünkü ben özün özün özüyüm
5. Cenâb-ı La'lî (Fenâyî Mehmed Efendi) bana meyl ile nazar etti; (Böylece) Gecem gündüz oldu ben özün özün özüyüm.

[544] S(der): 115b ; İ'de yok

3 Cefā vü cevr ile dā’im olur serde dildār
Muḥabbetinde devāmı ḫoş itmedi ḫoş görelüm

4 Güzer-gehinde görünce bizi taṣannuʿ idüp
İşāret ile selāmı ḫoş itmedi ḫoş görelüm

5 Ne çāre vuṣlatı müşkil Naẓīre dildārın
Dil-i vaṣl-ı merāmı ḫoş itmedi ḫoş görelüm

545

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Nev-bahār oldı gelüñ ʿişret-i rindān idelüm
Yine rez duḫterini şevḳ-ile şādān idelüm

2 Açdı rūyın ḳadeḥ-i gülşeni çün bād-ı ṣabā
Ġonca-veş ḫāṭırımuz biz daḫī ḫandān idelüm

3 Göñlimüz ẕevḳ ü sürūr ile gülistān mı olsun
Al ele yār ile ʿazm-i çemenistān idelüm

4 Gülerek söyledigin bülbüle gūş itdirerek
O nevā-sāz-ı ġarībi daḫī nālān idelüm

5 Reşk-ile Hū diyerek ḥālimüze iḫvānı
Biz Naẓīrā kerem-i Ḥaḳ ile ḥayrān idelüm

546

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Çekilin derd-i ġamuñ şerḥine āġāz itsem
Metn-i ʿaşḳumı beyānda dili mümtāz itsem

2 Gāhi ʿuşşāḳ u nevā naġme-i dil-sūzı ile
Būselik şevḳi ile nālemi şehnāz itsem

3 Ḥākim-i maḥkeme-i ʿaşḳa varup daʿvā ile
Ḥuccet-i şevḳ-i dil-i zārumı ibrāz itsem

4 Nāz ile cevr ü cefālardan usandum ḥālā
Rām idüp ṣanʿat ile yārı biraz nāz itsem

5 Gel der-āġūşuma cānā didigüm demde Naẓīr
Gelse āġūşumı şevḳ-ile nedem-bāz itsem

---

[545] S: 116a ; İ’de yok
[546] S: 116a ; İ’de yok

547[547]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Terk ile şerleri ḫayr ʿamele başlayalum
Ṣıdḳ-ile biz daḫī niʿme'l-bedele başlayalum

2 Kār-ı dil nüsḫa-i ḥüsnine naẓardı evvel
Şimdi şerḥ-i ġam-ı hicrān-ı dile başlayalum

3 Nāil-i ẕevḳ-i viṣāl olmak içün ʿālemde
Fikr-i vaṣlı ile ṭūl-i emele başlayalum

4 Nice bir sāġar-ı zehr-āb-ı sitem nūş iderüz
Vaṣf-ı laʿl-i leb-i gül-gūn u müle başlayalum

5 Biz Naẓīrā-yı zamānuz ʿurefā cümle bilür
Naġme-i tentene ya yıllı yıla başlayalum

548[548]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿĀşıḳān ile göñül ülfet ü ṣoḥbet idelüm
Nāil-i bezm-i viṣāl olmaġa himmet idelüm

2 Her murādātı murād ehline terk eyleyerek
Bezm-i ʿālemde biraz biz daḫī rāḥat idelüm

3 Uyalum sāiḳ-i taḳdīre rıżā-dāde olup
Ẕikr-i Ḥaḳ ile göñül fikr-i ḥaḳīḳat idelüm

4 Sīret ehli olalum ṣūrete meyl itmeyelüm
Ẓāhir eks̱eret ile maʿnīde vaḥdet idelüm

5 Farḳı ıẓhār idelüm cemʿi ṭutup ḫāṭırda
Biz Naẓīrā heves-i ʿaşḳ u meveddet idelüm

549[549]

Berā-yı İstidʿā

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥayret el virse biraz vālih ü ḥayrān olsam
Bāri ḥayret ile mülk-i dile mihmān olsam

---

[547] S: 116a ; İ'de yok

[548] S: 116a-116b ; İ'de yok

[549] S(der): 116a ; İ: 70b

1 mülk-i dile: göñül mülkine İ

2 göñlümde: ḫāṭırda İ

3 dergāh: İ'de yok

2 Kalmasa ḥubb-ı sivā ẕerre ḳadar göñlümde
Sālikān-ı rāh-ı maḳṣūd ile yeksān olsam

3 Sürerek yüz der-i dergāh-ı dilārāya müdām
Maẓhar-ı lûṭfı olup nāil-i iḥsān olsam

4 Ya ne var ḳıfl-i dilüm olsa küşāde dā'im
Vāṣılān-ı reh-i maḳṣūd-ile her ān olsam

5 Gülşenī ḥażretinüñ bendesiyem çünki Naẓīr
Gülşen-i vaḥdete bir bülbül-i nālān olsam

550

Naẓīre li-ʿÖrfī Aġa

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Gerekmez ṣaḥn-ı gülşen gül-ruḫun var iken o gül-fem
Beni bülbül gibi vaṣfuñla nālān ider ol her dem

2 Senüñ ey meh ruḫ-ı ter-pāküñi seyr eyleyen ʿāşıḳ
Naẓar eyler mi ḫurşīde tenezzül eyleyüp bir dem

3 Degil zühhād-ı ḫod-bīn ʿābidān-ı bezm-i ʿālemde
Görünce rūyını ḥayrān olur İbrāhim Edhem

4 Olurlar şübhesiz raḥm-nümāyān ile ālūde
Eger sihr-āb-ı ġamzeñ görseler Behmen ile Rüstem

5 Ferāmūş eyleyüp leyl ü nehārını olur şeydā
Senüñ zincīr-i zülf ü ruḫlarını bir gören ādem

6 Dü-çeşmi ḫayra-dār eyler metāʿ-ı ḥüsnüñ ey meh-rū
Düşer çāh-ı zeneḫdāna görenler ey güneş çihrem

7 O sīmīn-gerden üzre ḫāl-i ʿanber-būyuñ ey āfet
Hemānā ḥubb-ı sevdādur degildür noḳṭa-i mübhem

8 Bu gūne ḫoş-edā raʿnā ġazellerle dil-i ʿÖrfī
Naẓīrā ola ʿālemde hemīşe şād olup ḫürrem

551

Naẓīre li-Tāib Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

[550] S(der): 116a ; İ'de yok
[551] S: 116b ; İ'de yok

1 Bilmem ol cebīn ile yāre ḳamer-rū mı disem
Yoḫsa ruḫsār-ı feraḥ-baḫş-ile gül-rū mı disem

2 Ḫāl-i pākīzesi çāh-ı ẕeḳana düşmişdür
Bi'r-i zemzemde aña beçce-i hindū mı disem

3 Ya o dendān-ı laṭīfin nice vaṣfın idelüm
Pāk elmasa müşābih mi ya lü'lü' mi disem

4 O kemān kaşlara ḥayret ile bir şey diyemem
Ġurre-i māh-ı ümīdüm mi ya ebrū mı disem

5 Ḥüsn-i ḫulḳ u kerem-i ṭabʿ u leṭāfetle Naẓīr
O melek-ḫadli görüp eşk-ile yā Hū mı disem

6 Tāibüñ şiʿr-i pesendīdesine ġıbṭa ile
ʿUrfī vü Şevkete ʿālemi bu ḫoş-gū mı disem

552

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Laʿl-i lebüñi ġonca-i zībāya degişmem
Gül-ruḫlaruñı biñ gül-i raʿnāya degişmem

2 Revnaḳda ruḫsāruñ olan ḫāl-i siyāhı
Fülfül ü kīle ʿanber-serāya degişmem

3 Ol kākül ile zülf-i dil-āvīzini cāna
Şeb-būya degil sünbül-i būyāya degişmem

4 Mestāne nigāhıyla ben ol çeşm-i siyāhı
Gülşende olan nergis-i şehlāya degişmem

5 Teşbīh idemem gevhere ey kān-ı melāḥat
Dür dişlerini lü'lü'-i lālāya degişmem

6 Bi'llāhi sözin ṭoġrısı budur ki Naẓīrā
Cānānumı ben cümle-i dünyāya degişmem

553

Naẓīre li-Seyyid Vehbī

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

1 Ṣafā-yı bādeyi gördüm ḫamīreden geçdüm
Fenā-yı meclisi gördükde şīreden geçdüm

---

[552] S: 116b ; İ'de yok

[553] S: 116b-117a ; İ'de yok

2 Görüp eḳāribi ʿaḳreb ṣıfatlar oldıgını
Çü nīş-i ḫāṭır ola ol nebīzeden geçdüm

3 O ʿurs-ı ṭıfli görüp ʿişvelerle şīve ile
Temeyyül eyledi ṭabʿum kebīreden geçdüm

4 Vebāli kes̱ret ü vefret ile kebīrelerden
Teneffür eyledi ṭabʿum ṣaġīreden geçdüm

5 Görünce Vehbī-i zāruñ bu güne bir ġazelin
Naẓīri yok çü Naẓīrā naẓīreden geçdüm

554

Ḫiṭāb-ı bā-Cānān

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bilindi bāʿis̱-i cevr ü cefā hem dilde sulṭānum
Saña dil virdigümden ġayrı yokdur cürm ü ʿisyānum

2 Muḥabbet ketmi lāzımmış meger ʿuşşāḳ-ı nāçāra
Velī mümkin mi itmemek feryād u efġānum

3 Ne var güller gibi gülseñ yüzime lûṭf-ile cānā
Benüm ʿuşşāḳ içinde yād olına nām-ile şānum

4 Helākümden saña bir fāide var ise ṣabr itme
Hemān dil-dūz-ı ġamzeñle murāduñ üzre al cānum

5 Ya lûṭf-ı bī-şumāruñla dili mesrūr u şād eyle
Ya vir göñlüm baña ġayra virem ey şāh-ı ḫūbānum

6 Naẓīrā bendeñe raḥm eyle ol bir ṣādıḳ ʿāşıḳdur
Nice demdür niyāz-ı lûṭf ider ʿizzetlü sulṭānum

555

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bülbüle müjde bu gün bir gül-i raʿnā gördüm
Ġonca-fem ḥüsni cān-sūz u dilārā gördüm

2 Gül-i gül-zārı ḫacīl itmege ḳādir ḫaddi
Çeşm ü ebrūları ḫod ḥūb u feraḥ-zā gördüm

3 Geşt-i şevḳ eyler iken virmişidüm aña selām
Aldı biñ nāz ile hem itdi temennā gördüm

---

554 S(der): 116b ; İ’de yok

555 S: 117a ; İ’de yok

4 Ḥüsn-i Yūsuf gibi aḥsen daḫı̄ aḥsen ḫulḳı
Bir melek-ṣūret ü sı̄ret daḫı̄ zı̄bā gördüm

5 Çok güzel görmiş idüm bezm-i cihān içre Naẓı̄r
Anı da vaṣfa sezā cümleden aʿlā gördüm

556

Bı̄-Nuḳaṭ

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Seḥer āh-ı dile hem-dem oldum
Elem-i dehr-ile dirhem oldum

2 Oldum ālūde-i ālām-ı dehr
Heme ekdār-ile maḥrem oldum

3 Sürerek rū der-i dildāra hele
Vaṣl-ile mükrem ü ḫürrem oldum

4 O server-i dile oldum vāṣıl
Heme ʿālemde müsellem oldum

5 Ḥamdüli'llāh ki Naẓı̄rā ḥālā
ʿĀlem-i dilde mükerrem oldum

557

Naẓı̄re li-Vāiḳ Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ben senüñ hecrüñle cānā gerçi kim maḥzūnıñum
Vaʿd-i vaṣluñla velı̄ mesrūrıñum memnūnıñum

2 Eylerüm dā'im devām-ı ṭūl-i ʿömr ü devletüñ
Dār-ı ġurbetde senüñ bir bende-i meftūnıñum

3 Lûṭf-ile bezmüñde gāhi ṣād u ḫandān eyle kim
Ben de ʿuşşāḳ içre bir bı̄-çāre kim mecnūnıñum

4 Bir kelām-ı lûṭf-ile bāri lisāna al beni
Ṣādıḳum ḳavlde derd-i ʿaşḳ-ile meşḥūnıñum

5 Lûṭfını görüp Naẓı̄rā ḥażret-i Vāiḳ didi
Bir tebessüm eyledüñ ey ġonca kim memnūnıñum

---

[556] S: 117a ; İ'de yok

[557] S: 117a-117b ; İ'de yok

558

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Kūyına varup ḫāk-i gül-nişānını öpsem
Geh laʿl-i leb ü geh ruḫ-ı raḫşānını öpsem

2 Āyine gibi sīnesini nāz-ile açsa
Gül gibi leṭāfetlü o bostānını öpsem

3 Şem eyleyerek gāhice zülfini o yāruñ
Taḥsīn iderek ḥüsnini pīşānını öpsem

4 ʿAzm eylemiş ol şehr-i Sitanbūla hevesle
Teşyīʿ iderek dīde-i fettānını öpsem

5 Vaṣlını niyāz ile Naẓīr ol şeh-i ḥüsnüñ
Gül-berg olan kūşe-i dāmānını öpsem

559

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿAşḳ-ı cān-sūz ile dilde nālişüm vardur benüm
Dāġlarla sīnede ālāyişüm vardur benüm

2 Dūr-ı dergāh-ı dilārāyam fiġān itsem n'ola
Ru'yet-i dīdāra zīrā ḫˇāhişüm vardur benüm

3 Ḫˇāb u rāḥat itmege şīr ü sāde itmem
Āsitānı gibi aʿlā bālişüm vardur benüm

4 Nāle-gāhumdur ser-i kūyı ferāġat eylemem
Ḥaṣret ü hicrān-ile efzāyişüm vardur benüm

5 Her seḥer ʿarż-ı niyāz-ı lûṭf u iḥsānı ile
Ḫāk-i dergāhına cebhe-sāyişüm vardur benüm

6 Ḳaṭʿ-ı ümīd-i viṣāl itmem recādan el çeküp
Vaʿd-i lûṭf-ı yār ile āsāyişüm vardur benüm

7 Cennet-i vaṣlı müyesser olur elbet baña
Rū-yı ʿaczi dergehine mālişüm vardur benüm

8 ʿĀrif-i pākīze-güftāra naẓīremde Naẓīr
Ḫoş-edā taʿbīr ile ārāyişüm vardur benüm

---

558 S(der): 117a ; İ'de yok

559 S(der): 117a ; İ'de yok

9 Maʿnī-i rengīn ile eşʿāra göñlüm meyl ider
Şevket-āsā naẓm-ı şūḫa dānişüm vardur benüm

10 Feyżler olmakda dā'im ru'yet-i ās̱ār ile
Ḥamdüli'llāh kim göñülde tābişüm vardur benüm

560

Vāride Ḥaleb Ḳāḍīsi Vāiḳ Efendiye Naẓīredür

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ben senüñ cānā viṣālüñ ẕevḳine mevʿūdıñum
Lûṭf ile görmezlik itme ḥāliyā meşhūdıñum

2 Sākiyā bir kez nigāh-ı iltifāt itmiş idüñ
Şimdi ʿuşşāḳuñ içinde cümleye maḫsūdıñum

3 Bendelerden ʿadd ider idüñ ferāmūş eyleme
Dāʿiyān-ı devletüñden ben daḫī maʿdūdıñum

4 Pāymāl-i esb-i nāz itme taraḥḥüm eyle kim
Her seḥer kūyuñda derd-i ʿaşḳ-ile mevcūdıñum

5 Ben Naẓīrāyem baña imʿān ile eyle naẓar
Bī-vücūdum mest-mendüm ʿaşḳ-ile bī-ḫūdıñum

561

Sūzī Efendi ve ʿAli-zāde Efendiye Naẓīredür

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 O dildāruñ cefāsıyla vefāsın bir bilür göñlüm
Firāḳıyla viṣāli ibtilāsın bir bilür göñlüm

2 Gerek ʿuzlet-nişīn ola gerek ülfet ile ḥālā
Bu dehrin külḫan u gülşen-serāsın bir bilür göñlüm

3 Maḳām-ı cemde ḥālā vāṣıl oldı farḳı terk itdi
Cihānuñ cümle-i bāy u gedāsın bir bilür göñlüm

4 Ṣafā-yı ḫāṭır olsun da bahār olsun hırām olsun
Bu fānī ʿālemüñ ṣayf u şitāsın bir bilür göñlüm

5 Maḳām-ı ʿuşşāḳ yāḫūd būselik ola bize yoḫsa
Ney ü ṭanbūr ile berbaṭ ṣadāsın bir bilür göñlüm

[560] S: 117b ; İ'de yok
[561] S: 117b ; İ'de yok

6 Mey olsun dilber olsun da Naẓīrā bezm-i ʿālemde
Sifāliyle anuñ cām-ı ṣafāsın bir bilür göñlüm

562

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Nice bir ʿaḳla uyup bu dili ġam-gīn idelüm
Gel biraz ʿaşḳ-ile nūş-ı mey-i rengīn idelüm

2 Sākin-i mey-gede-i ʿaşḳ u muḥabbet olalum
Ġam-ı ferdā ile derd-i dili teskīn idelüm

3 İbn-i vaḳti olalum biz de bu bezm-i ṭarabuñ
Zühd-i bārudla riyā ṣāḥibine kin idelüm

4 Diş biler zāhidi gör ḥubb-ı zen-i dünyāya
Bir daḫī aña cefā tīġını keskīn idelüm

5 Neylerüz ġayrı Naẓīrā varalum dildāruñ
Ḫam-ı zülfini dile mesken-i miskīn idelüm

563

Vidinde Taḥrīr Olındı Vāride-i Seḥerī

Fā ʿi lā tün Me fā ʿi lün Fā ʿi lün

1 Derd-i ʿaşḳuñla nātuvān oldum
Ġam-ı hecrüñle nīm cān oldum

2 Yeter ey nāvek-i cefā-endāz
Hedef-i tīr-i imtiḥān oldum

3 Cevr-i tīr-i müjeñle ey kaşı yā
Bükilüp ḳāmetüm kemān oldum

4 Rind-i ʿaşḳumla bī-mey ü sāġar
Mest-i āzār-ı gül-ruḫān oldum

5 Dime şimden gerü Naẓīrā sen
Dār-ı dünyāda ben fülān oldum

564

Bu Maḳṭaʿ Nesīb Efendinüñdür Rāzī-zādedür

Fā ʿi lā tün Me fā ʿi lün Fā ʿi lün

---

562 S: 118a ; İ'de yok

563 S: 118a ; İ'de yok

564 S: 118a ; İ'de yok

1 Bülbül-i gül-ʿiẕār-ı cānānum
Gülşen-i dehr içinde nālānum

2 ʿĀşıḳum ḥāṣılı o gül-rūya
Giceler ṣubḥ olunca giryānum

3 Gerçi mūrum naẓarda ben ammā
Kişver-i ʿaşḳa bir Süleymānum

4 Yanalı ʿaşḳ odı derūnumda
Dil tenūrında şimdi büryānum

5 Mülk-i naẓm içre bir Naẓīrāyem
Şāʿirüm pāk-edā süḫendānum

565

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḫūn-ı dil mey-ḫāne-i ġamda şarābumdur benüm
Baḫt-ı dil hicrān ile ḥāżır kebābumdur benüm

2 Görmeyelden sen şeh-i ḥūbānı her şeb-tā-seḥer
Derd-i ġamla künc-i miḥnet cāme-ḫˇābumdur benüm

3 Zülf-i şeb-gūn tīregī-i baḫtımuñ āẟārıdur
Ḥüsn-i şehr-āşūb-ı dilber māhtābumdur benüm

4 Ḫaṭ degildür görinen rūyında ol meh-peykerüñ
Ḥüsn-i ḫaṭ ile yazılmış bir kitābumdur benüm

5 Vāṣıl-ı bezm-i dilārā olmaġa bādī Naẓīr
Āsitān-ı Gülşenīye intisābumdur benüm

566

Baba-yı ʿAtīḳde Nāib İken Sezāyī Efendi Hażretlerine Taḥrīr Olındı

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Pest idüp nālemüzi ḥayli ḥazīn eyleyelüm
Derd-i ḥasretle göñül āh u enīn eyleyelüm

2 Ġam u endūh u kederden sıġınup Mevlāya
Lûṭf-ı Mevlāyı göñül ḥıṣn-ı ḥaṣīn eyleyelüm

---
565 S: 118a-118b ; İ'de yok
566 S: 118b ; İ'de yok

3 Zülf-i dildār ile pek baġlayalum mürġ-ı dili
O hevāyīye anı bend-i metīn eyleyelüm

4 Ġayra biz ʿatf-ı nigāh itmezüz ey şūḫ-ı cefā
Muṣḥaf-ı ḥüsnüñe biñ kerre yemīn eyleyelüm

5 Rū-yı gül-rengüñi vaṣf eyle Naẓīrā yāruñ
Bülbül-i nāṭıḳamuz şūḫterīn eyleyelüm

567

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥasret ü hecri göñül biz nice taḳrīr idelüm
Firḳat-i ẕevḳ-i viṣāli nice taʿbīr idelüm

2 Āh-ı ḥasretle güzer itmede rūz u şebimüz
Nice mümkin ki anı nāmeye taḥrīr idelüm

3 Ḫayr u şer her ne muḳadder ola elbetde olur
Elimüzden ne gelür biz nice tedbīr idelüm

4 Gel geçen demleri yād ile ṣafā-yāb olalum
Dil-i vīrānemüz anuñ ile taʿmīr idelüm

5 Kārımuz oldı Naẓīrā elem ü derd-i firāḳ
Āh-ı ḥasret çekelüm nāle-i şeb-gīr idelüm

568

Cān-bāz-zāde Rāsim ʿAli Efendimüze İʿtiẕār İle Yazıldı Bezāstān Ketḫüdāsı Menziline Daʿvet İdi

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ser-i kūyında dildāruñ mükerrer āh āh itdüm
Vesīle maġfiret-hˇāh olmaġa birkaç günāh itdüm

2 Ġubār-ı ḫāṭırum incitmesün çeşm-i dilārāyı
Sirişkümle suvardum sīnemi bir şāh-rāh itdüm

3 Hücūm-ı leşker-i ġamdan ṣıyānet itmege çeşmüm
Hevā-yı ʿaşḳ-ı cānānı göñül mülküne şāh itdüm

4 Mükerrer daʿvete gerçi icābet itmedüm ammā
Fedā-yı aḳrabādan ictinābumla günāh itdüm

[567] S: 118b ; İ'de yok

[568] S: 118b-119a ; İ'de yok

5 Naẓīrā bir kuluñdur cürmüni ʿafv eyle sulṭānum
Der-i lûṭfuñda bu şiʿri efendüm ʿözr-ḫʷāh itdüm

569

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Dāsitān-ı ʿaşḳımuz taḥrīr olunmaz neyleyem
Ol perīye rūbe-rū taḳrīr olunmaz neyleyem

2 Hecr-ile ālūdeyem vaṣlına çāre bulmadum
Daʿvet ile ol perī tesḫīr olunmaz neyleyem

3 Gerçi rü'yāda görür her şeb dil-i meyyālimüz
Ḥüsn-i taʿbīr ile bir taʿbīr olunmaz neyleyem

4 Şerḥ olınsa metn-i ʿaşḳ-ı yārımuz tafṣīl ile
Ḫoş-edālar ile bir tefsīr olunmaz neyleyem

5 Rütbe-i vālāya irişmişdür Naẓīr eşʿārımuz
Rāġıb'ın eşʿārına tanẓīr olunmaz neyleyem

570

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Kerem kıl bāġa teşrīf eyle ey serv-i ḫırāmānum
Çemen eṭfāli müştāḳ-ı cemālüñdür benüm cānum

2 Neġāim gūş idüp her demde cānā raḥm kılmaz
Taraḥḥüm eyledi ġonca görüp çāk-ı girībānum

3 Açıldı ġoncalar revnaḳ-fezā oldı gülistāna*
Açıl güller gibi gül-zāra gel devletlü sulṭānum

4 Süvār-ı esb-i nāz ol muntazır güller ḳudūmuña
Yeşil çiçekli zībālar kuşanmışlar Süleymānum

5 Hezār ʿuşşāḳ-ı şūrīde gelince gülşene cānā
Dimişler ġonca ebkārı a dili a bu sulṭānum*

---

[569] S: 119a ; İ'de yok

[570] S: 119a ; İ'de yok

* Bu beyt Sezāyī Efendi Ḥażretlerinüñdür. [S(der): 119a]

* Gūyā-yı Īn mıṣraʿ Vāṣıf Muṣṭafā Aġa Mühür-dār-ı Kapudan Paşa. [S(der): 119a]

571

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Biḥamdili'llāh bu gün rāh-ı hüdānuñ rehberi oldum
Ḥayāt-ı ṭayyibeyle bezm-i ʿālemde diri oldum

2 Çü bildüm ẓıll-i yār imiş vücūdum terk-i ẓıll kıldum
ʿAraż olduġı maʿlūmum olaldan cevherī oldum

3 Fedā-yı cān u ser idüp yolında biñ ḫulūṣ ile
Bu gün meydān-ı aşḳuñ ben daḫī bir serveri oldum

4 Görelden rūyını yāruñ kalup deryā-yı ḥayretde
Yitürdüm kendümi bezm-i fenāda serseri oldum

5 ʿAcebdür ḥāli dünyānuñ Naẓīrā kimseler bilmez
ʿUbūdiyetle bildüm ẕikr ü fikrinden berī oldum

572

Naẓīre li-Ṣubḥī Efendi

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Firāḳ u hecr ile feryādumı kūh-sāra diñletdüm
Degil kūh-sāra bu nüh kubbe-i devvāra diñletdüm

2 Terennüm-sāz-ı hecr olup vaṭan ẕevḳini yād ile
Gürūh-ı ehl-i inkāra degil ebrāra diñletdüm

3 Dümūʿ-ı çeşmüme hem-dem idüp vaḳt-i seḥerlerde
Ney-āsā nālelerle zārumı dildāra diñletdüm

4 Kitāb-ı vaṣf-ı ḥüsn-i yārı hıfẓ itmiş idi göñlüm
Hele cānāna minnetler idüp yek-pāre diñletdüm

5 Bu maḥṣūd-ı ṭabāyıʿ naẓm-ı şīrīn-kār-ı maṭbūʿı
Naẓīrā ṣaḥra-i üstād-ı hoş-güftāra diñletdüm

---

[571] S: 119a-119b ; İ: 70b

2 terk-i ẓıll kıldum: terk-ile ẓıllı İ // olaldan: olınca İ

3 bu gün: hemān İ / ben daḫī: şevḳ-ile

4 bezm-i fenāda: bilmem cihānda İ

5 kimseler bilmez: farḳı müşkildür İ

[572] S:119b ; İ'de yok

573

Üsküdarda Ḥasan Efendi-zāde Ḫāmelerine ʿAli-zāde Mektubıyla Gelen Ġazelleri Naẓīresidür Maġfūr Mūmā İleyh Ḥasan Efendi Raḥima'llāhu

Fā ʿi lā tün Fā ʿi la tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Cān fedā eylemege şīveli cānān lāzım
Nāil-i ʿīd-i viṣāline de ḳurbān lāzım

2 Ġam u endūh u keder birbiri ardınca gelür
Dil ki ġam-ḫānedür elbet aña mihmān lāzım

3 Çāre yok gāhi sürūr olmaġ-içün ḫāṭırda
Refʿ-i ekdāra bize sāġar-ı raḫşān lāzım

4 Defʿ-i aġyār ile vuṣlat dileyen iḫvāna
Rütbe-i manṣıb ile māl-ı firāvān lāzım

5 Kalmadı tāb u tüvān yārı der-āġūşa Naẓīr
Ẕevḳ ü şevḳiyle aña ḳuvvet ü dermān lāzım

574

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Dāġ-ı dilümi tāc-ı Ferīdūna degişmem
ʿUryān tenümi aṭlas-ı gerdūna degişmem

2 Pür-ḫūn-ı dilem ʿaşḳ-ile ben gerçi ki ammā
Bi'llāhi anı maḫzen-i Kārūna degişmem

3 Bir ḥūb dilārāya kapıldı göñül ammā
Dünyā güzelüñ o lebi mey-gūna degişmem

4 Gül-zār-ı cemālünde olan ḫāl-i siyāhı
Fülbül ü kīle nāfe-i pür-ḫūna degişmem

5 Bi'llāhi sözüñ toġrısı budur ki Naẓīrā
Cānānumı dünyā ṭolı altūna degişmem

575

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ben ol vaṣf-ı ḥüsn-i Leylā vü Selmāyı söylerdüm
Ruḫı meşhūr olan şā[h]*-ı cihān-ārāyı söylerdüm

---

[573] S: 119b ; İ'de yok

[574] S: 119b-120a ; İ'de yok

[575] S(der): 119b ; İ'de yok

* 1b: [h]: metin tamiri

2 Baña yār olsa şimdi ḥūr-ı ʿaynı ʿadn-ı aʿlānuñ
Ben ol merġūb-ı cānum ḫūb-ı müstes̱nāyı söylerdüm

3 Perīler ḥüsni gāhi vaṣf olınsa ʿārifān içre
Yine ol ḫūb-ı pür-ş̱īve meh-i ġarrāyı söylerdüm

4 Cihānuñ vaṣf olınsa ḳadd ü ḳāmet ile ḫūbānı
Degil serviyle ṭūbā ol ḳad-i bālāyı söylerdüm

5 Meh-i naḫşeble vaṣf-ı ḥüsn olınsa ḫandeler ıẓhār
İdüp ol dem o meh-peyker ruḫ-ı zībāyı söylerdüm

6 Cinān-ı erbaʿa ḥālā baña ẕikr olsa ʿālemde
Ser-i kūyı gibi cā-yı feraḥ-efzāyı söylerdüm

7 Anuñ ʿaşḳıyla ḥāṣıl derdümi Selmān sifāl itse
Viṣāli fikretiyle dildeki sevdāyı söylerdüm

8 Naẓīrā ġayrı bilmem ol dilārā derd-i ʿaşḳıyla
Ġumūm-ı dehri defʿe ey lebi ṣahbāyı söylerdüm

576

Naẓīre li-Cenāb-ı Nāfiz Efendi

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

1 O zülf ü kāküle ḥayrān cihān cihān güzelüm
O çeşm-i şūḫ-ile giryān zamān zamān güzelüm

2 O ebruvān u o ġamze ḫadenk-i müjgānı
Biribirine sunarlar kemān kemān güzelüm

3 Gider bu ḥüsn ü leṭāfet cihān degil bāḳī
İder bahār u ḥazānı beyān beyān güzelüm

4 Güli sorarsan eger gülşen içre ḥayrāndur
İderler anı da çīde hemān hemān güzelüm

5 Yanında ġoncaların her gören elin uzadur
O daḫī nāleler eyler nihān nihān güzelüm

6 Naẓīre lûṭf u ʿaṭā kıl kerem eyle cānā
Muḥabbetüñ ile ḥāli yaman yaman güzelüm

7 Taraḥḥüm eyleyüp ʿuşşāḳ-ı zāra lûṭf eyle
Yeter bu rütbe cefālar amān amān güzelüm

---

576 S: 120a ; İ'de yok

577

Naẓīre li-Lafẓī Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Sürelüm cām-ı Cemin ẕevḳini ʿayyāş olalum
Mey-perestān ile bezm içre ayakdaş olalum

2 Himmet ile varalum mey-gedeye kan yalaşup
Sāḳiyā duḫter-i rez ile karındaş olalum

3 Būs-ı laʿliyle feraḥ-yāb olalum gülşende
Biz de bülbüllere dem-sāz u naġam-dāş olalum

4 Varup aḥbābı ziyāret iderek ey dil-i zār
Eglenüp anlar ile biz daḫī sābāş olalum

5 Ḫāṭır-ı Lafẓī Efendiyi ele almak içün
Nev-zemīninde Naẓīrā aña yoldaş olalum

578

Naẓīre li-Ṣubḥī Efendi

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

1 Muḥabbet-i dil-i zārı o yāre dimeyelüm
Nühüfte sırrımuzı āşikāre dimeyelüm

2 O zülf-i ḫam-be-ḫama rabṭını bu mürġ-ı dilin
O ġamzeler ile āteş-ʿizāra dimeyelüm

3 O deñlü ḥıfẓ idelüm dilde derd-i dildārı
Cihānı virse felek bir şerāre dimeyelüm

4 O müjdeler ki ṣabādan şımāḫ-ı cāna gelür
Viṣāle ḥıfẓ-ile būs u kenāra dimeyelüm

5 Şubāne bu ġazel oldı naẓīre dildāra
Ḥużūr-ı ʿarż-ile ġayrı nigāra dimeyelüm

579

Ṣudūr Bir Gice Kemāl-i Ḫüzn-ile Temurtaşı Maḥallesine Giderken Gūyā-yı Vāridedür

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

---

577 S: 120a ; İ'de yok

578 S: 120a-120b ; İ'de yok

579 S: 120b ; İ'de yok

1 Nedendür böyle giryān oldıġum va’llāhi ben bilmem
Dem-ā-dem sīne-sūzān oldıġum va’llāhi ben bilmem

2 İdersüñ gerçi lûṭfıyla nevāzişler baña ammā
Yine ʿaşḳuñla nālān oldıġum va’llāhi ben bilmem

3 Ḫayālüñ dīdede fikrüñ göñülde dilde evṣāfuñ
Seni gördükde ḥayrān oldıġum va’llāhi ben bilmem

4 ʿAceb ey bī-vefā āhum mı feryādum mıdur yoẖsa
Esīr-i derd-i hicrān oldıġum va’llāhi ben bilmem

5 Naẓīrā bir maḥall-i merḥametdür dirken ol āfet
Bu deñlü ḥūba şāyān oldıġum va’llāhi ben bilmem

580

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Göñül virdüm yine bir şūẖa eṭvārı degişdirdüm
Hevā-yı ʿaşḳ-ile evvelki reftārı degişdirdüm

2 Mecālisde olurdum vaṣf-ı ḥüsn-i yār ile gūyā
O sevdāyı degişdirdüm o güftārı degişdirdüm

3 Metāʿ-ı vaṣlına naḳd-i dili virmiş idüm ammā
Azıksandum bahā-yı vaṣlı bāzārı degişdirdüm

4 Gözetmez nevbet-i yārānı gördüm sāḳī-i bezmi
Hele dildāra minnetle ḳadeh-kārı degişdirdüm

5 Usandum fikr-i fāsidden Naẓīrā bezm-i ʿālemde
Umūrum Ḥaḳḳa tefvīż ile efkārı degişdirdüm

581

Naẓīre li-Şeyẖ-zāde ʿAbdī Efendi

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Kūyına varup bir gice mihmān olabilsem
Ḫāk-i ḳadem-i yār ile yeksān olabilsem

2 Lûṭf-ile nigāh eyleyerek itse nevāziş
Bir kerre anuñ lûṭfına şāyān olabilsem

3 Dünyāya degişmezdüm anuñ ẕevḳini hergīz
Bir būse-i cān-baẖş-ile şādān olabilsem

---

[580] S: 120b ; İ’de yok

[581] S: 120b-121a ; İ’de yok

4 Reşk eyler idi baña cihān ḫalḳı ser-ā-pā
ʿİndinde eger lāyıḳ-ı iḥsān olabilsem

5 ʿAbdī-i süḫan-pervere tanẓīre Naẓīra
Bülbül gibi gülşende ḫoş-elḥān olabilsem

582

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 O güler yüzlü gibi bir gül-i ḫandān göremem
Ruḫ-ı pür-tābuñı bir meh-i tābān göremem

2 Vaṣf-ı ruḫsār-ı dilārāsın iderdüm ammā
Gülleri rūyına teşbīhde erzān göremem

3 Ḳaddine beñzedemem servi daḫī zīrā kim
Anı reftār-ile gülşende ḫırāmān göremem

4 Nergisi daḫī müşābih diyemem çeşmine
Anı ʿāşıḳlara şīveyle nigeh-bān göremem

5 ʿĀşıḳ oldum göricek rūyını bir kez Naẓīr
Neyleyem rū-yı dilārāsını her ān göremem

583

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Sāḳiyā bezmimüze sāġar-ı ṣahbā lāzım
Neş'e-yāb olmak içün cām-ı muṣaffā lāzım

2 Şerm ider ʿarż-ı merāma aña her dem dil-i zār
Ḥāṣılı refʿ-i ḥicāba mey-i ḫamrā lāzım

3 Bu ḳadar yāre niyāz itmez idüm ammā kim
Ḥāl-i derd-i dili dergāhına inhā lāzım

4 ʿĀşıḳuñdur kerem ü lûṭfı dirīġ itme şehā
Ḥiṣṣe-i niʿmet-i vaṣluñ aña iʿṭā lāzım

5 Vaṣfa ḫurşīd-i cemāl itmek-içün sulṭānum
Ola bir gün ki olur saña Naẓīrā lāzım

584

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

---

582 S(der): 120b ; İ'de yok

583 S: 121a ; İ'de yok

584 S: 121a ; İ'de yok

1 Ḫaṭ-ı ʿiẕār ile rū-yı civānı seyr idelüm
Bahār mevsimi āb-ı revānı seyr idelüm

2 Ḫaṭ-ı lebīde ẓuhūr itmiş ise yāruñ eger
O zülf ü kākül ü ol ebruvānı seyr idelüm

3 Açıldı ġoncaları gülşeninde Edrinenüñ
Göñül senüñle varup gül-sitānı seyr idelüm

4 Daġıtdı kākül-i yārı çemende bād-ı ṣabā
O zülf-i sünbül-i ʿanber-feşānı seyr idelüm

5 Nezāket ile varup reh-güzār-ı yāre Naẓīr
O rū-yı gül ile ġonca-dehānı seyr idelüm

585

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Mest-i cām-ı vaḥdetüm bī-hūde güftār eylemem
Ḥālümi bir kimseye ʿālemde ıẓhār eylemem

2 Zeyd ü ʿAmr u Bekr ü Bişrüñ kārını Ḥaḳdan bilüp
Ṣūretā anlar sebebdür anı inkār eylemem

3 Gāhi aḥvāl-i cihān eyler terākim ol zamān
Fikr-i Ḥaḳḳa ṣarf-ile meşġūl-i her kār eylemem

4 Ḥamdüli'llāh ḥubb-ı ẕātı cümleye ġālib olup
Ḫālıḳı aʿlā bilüp maḫlūḳı aġyār eylemem

5 Men Naẓīrāyem naẓar aṣḥābı yār oldı baña
Ḥaḳḳa tefvīż eyledüm her emri işʿār eylemem

586

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Dilümde oldı çün cārī seḥer yā Hayy u yā Kayyūm
Dem-ā-dem elde tesbīḥi çeker yā Ḥayy u yā Ḳayyūm

2 Beḳā-bi'llāha vāṣıl olmada saʿy eyleyen merdān
Giceler ṣubḥa dek ẕikrin ider yā Ḥayy u yā Ḳayyūm

3 Çü taʿlīm eylediler Ḥayy u Ḳayyūm ismini pīrān
Göñülden ġayrı efkārı gider yā Ḥayy u yā Ḳayyūm

4 Ben ol mümtāz-ı ʿaşḳum baş u cān ḳaydına düşmem
Baña her ḥāle kāfīdür yeter yā Ḥayy u yā Ḳayyūm

---

[585] S: 121a ; İ'de yok

[586] S: 121b ; İ'de yok

5 Cenāb-ı ḥażret-i Laʿlī Efendiden el aldı çün
Naẓīrā ġayrı efkārı nider yā Ḥayy u yā Ḳayyūm

587

Der-Dāire-i Ḫamse vü Sitte

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Kaldı göñlüm yine bir ruḫları enverde benüm
Raġbetüm kalmadı aṣlā gül-i aḥmerde benüm

2 Sāḳiyā laʿl-i lebüñden olalı dil ser-mest
Hevesüm kalmadı destindeki sāġarda benüm

3 ʿAḳl u fikrüm ile ṣabrumı yitürdüm elden
Ṭoġrısı Ḥaḳ nazarum kaldı o sīm-berde benüm

4 Öyle mestüm ki cihān varı görünmez gözüme
Fikret el virdi baña şimdi taḥayyürde benüm

5 Beni āvāre idüp vālih ü şeydā itdi
Yok ḳarārum göreli rūyını bir yirde benüm

6 Zülf ü kākküllerinüñ būyını cānā alalı
Kalmadı şemme heves müşk-ile ʿanberde benüm

588*

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

1 Muḥibb-i ṣādıḳ-ı ʿaşḳum ṣafā nedür bilmem
Nesīm-i ʿaşḳ-ile zīrā hevā nedür bilmem

2 Görelden ʿaşḳ-ile yārı o deñlü ḥayrānum
Ki ḥüsn-i ḫulḳ-ile şāh u gedā nedür bilmem

3 Göñülde kalmadı ẕerre meveddet-i dünyā
Ṣafā-yı ḳalb-ile ḥālā sivā nedür bilmem

4 O deñlü ḥayrete vardı göñül ki ʿālemde
Ṣafā-yı ḫāṭır u cevr ü cefā nedür bilmem

5 Viṣāl-i yāredür ancak temeyyül-i ḳalbüm
Naẓīr-i Gülşenīyem gülşen-serā nedür bilmem

---

[587] S: 121b ; İ'de yok

[588] S(der): 122a ; İ: 70a

1 Muḥibb-i: Mürīd-i İ

2 Görelden: Bilelden İ

* Son üç beyit S'de yoktur.

589

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Bu gün meydān-ı Ḥaḳḳuñ bir eriyem
Bi-ḥamdi'llāh ebed ölmem diriyem

2 Temāşādur velī her ḥālüm ammā
Ki ʿālem içre ḥālā serserīyem

3 Egerçi nisbetüm var Gülşenīye
Velī sāliklerin bir rehberiyem

4 Ṭarīḳ-i müstaḳīme sālik oldum
Erenlerden erenler kemteriyem

5 Ġubār-ı dergeh-i Laʿlīyem ammā
Naẓīrā cümlenüñ tāc-ı seriyem

6 Bilinmez ṣūret ile gerçi ḥālüm
Velī meydān-ı sīret serveriyem

7 H̱aber almak diler var ise gelsün
Ki rāh-ı müstaḳīmüñ rehberiyem

590

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Eyledüm cümle umūrumı H̱udāya tevfīż
Hep rıżā yollarına saʿy-ile ḥālā giderüm

2 Ḥubb-ı dünyāya ise ẖandeler eyler göñlüm
Öyleden zen-kahpeye ṣarf eylemem aṣlā himem

3 Şimdilik maʿnī-i rengīne göñüldür māil
Mühmel elfāẓ-ı ġarībeyle kelāmı niderüm

4 Çü rıżā-dāde-i taḳdīr-i ilāhī oldum
H̱ayra tebdīl ider Allāh benüm cümle şerüm

5 Nāẓırum lûṭf-ı ilāhīye Naẓīrā şimdi
Ġayrıdan ẖavf-ile yokdur aṣlā benüm kederüm

[589] S(der): 160b ; İ'de yok

[590] İ: 70a ; S'de yok

591

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Neylerüz kendimüzi gel geçelüm
Fıṭrat-ı aṣlımuz aʿlā seçelüm

2 Varalum mey-gede-i ʿaşḳ içre
Bāde-i ʿaşḳ u muḥabbet içelüm

3 Sāġarı ola velī esmādan
Ẕikr ile ṣafvet-i ḳalbi açalum

4 Mürġ-ı dil lāne-i aṣlına vara
Mesken-i rūḥa varınca uçalum

5 Nefs ile ḥubb-ı sivāyı elden
Tīġ-i illā ile eks̱er biçelüm

6 Geçmeden ʿömr-i ʿazīzin vaḳti
Mesken-i aṣlımuza biz göçelüm

7 Bulalum biz de Naẓīrā temkīn
Dīde-i ḳalbimüz aʿlā açalum

592

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Dil bülbülini gülşen-i cānāna getirdüm
Feryād-ile bī-çāreyi nālāna getirdüm

2 Raḥm eyleye tā vuṣlatına eyleye nāil
Ol mürġ-ı hevāyīyi Süleymāna getirdüm

3 Dil ḫastedür ol laʿl-i lebiyle vire dermān
Hengām-ı seḥer ḫasteyi Loḳmāna getirdüm

4 Aġyāre idüp serzeniş-i pend ü nasīḥat
Ol mülḥid-i bed-mezhebi īmāna getirdüm

5 Sālik olıcak rāh-ı hüdāya dil-i zārı
Bu ḫāniḳeh-i ʿāleme devrāna getirdüm

6 ʿĪsī ile Ḥıżruñ bilüp aḥvālini ḥālā
Ṣıdḳ-ile Naẓīrā dili pīrāna getirdüm

---

[591] İ: 70b ; S'de yok

[592] İ: 70a ; S'de yok

Ḥarfü'n-Nūn

593

Cevāmiʿde Cemāʿāt-ı Kes̱īrenüñ Sükūtından İktiżā Eyledi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Dergehüñde sākit ü ṣāmit ṭururlar ʿāşıḳān
Her biri maḳṣūdını dilden niyāz ile hemān

2 Nuṭḳa nice ḳādir olsunlar ḥużūr-ı yārda
Biñ ümīd-i lûṭf-ile ḥayrān oldılar ʿāşıḳān

3 ʿAşḳa tābiʿler ise geh nāz ider gāhi niyāz
Şān-ı ʿaşḳ ile olurlar yāre anlar mihribān

4 Ḥubb-ı ẕātı neş'esiyle neş'e-yāb olan göñül
Neylesün ümīd-i ġayrı istemez cān u cihān

5 Vāṣıl-ı yār olalı ḥayrān u zār oldı Naẓīr
Ḥāliyā bī-çāregāndan ʿadd iderler ġāfilān

594

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Yine bir ḫūb-ı dilārāya dil oldı meftūn
Anı Leylā daḫī görseydi olurdı Mecnūn

2 Ruḫı bir kerre eger görse gedānuñ şāhı
Tolu fermānı olurdı dili olup pür-ḫūn

3 Ru'yetiyle o perī-peykeri şād olmışdum
Neyleyem çīn-i cebīni yine itdi maḥzūn

4 Ol ḳadar cevr ü cefā itmege meyli var kim
Ḥāl-i ʿuşşāḳı ider cevr-ile pür-sūz-ı derūn

5 Hemān Allāha emānet oldı bī-çāre göñül
Böyle bir ḫūba Naẓīrā kapılup oldı zebūn

595

Vāride-i Seḥerī

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ṣubḥ-ı ṣādıḳla yine rūşen olup bezm-i cihān
Fikr-i fāsid ile kāsidler olup kāra revān

[593] S: 121b ; İ'de yok
[594] S(der): 121b ; İ'de yok
[595] S: 122a ; İ'de yok

2 Her biri çile vü endūh u kederle kıldı
Celb-i māla heves ü Zeyd ile ʿAmru bühtān

3 Ceyb-i āmālini pür itmege sīm ü zer ile
Cedd ü ṣaʿy ile olur ḥırṣ u ṭamaʿla gūyān

4 Kār-ı taḳdīri bilenler sıgınup dergāhına
Dem-i āḫir nic'olur diyü olur nāle-günān

5 Hep şuʿūnāta iderler naẓar-ı Ḥaḳḳānī
Fikr-i Ḥaḳ ile olup ḥāl-i cihāna ḥayrān

6 Aḫz u iʿtāda daḫī sābıḳ-ı taḳdīre uyup
Almayı virmeyi fikre heves itmez bir an

7 Aña tevfīḳ-i Ḫudā yāver olur ʿālemde
Kārı aʿlā ider ol lûṭf ider aña Yezdān

8 Yā ilāhī kerem ü lûṭf u ʿināyet eyle
Ẕikr ü fikrüñle ola kār-ı Naẓīrā-yı zamān

596

Şerīf Efendiye Naẓīredür

Mefʿū lü Fāʿi lā tü Me fāʿī lü Fāʿi lün

1 Baḥr-i emelde fülk-i dil eyyāmın almadan
İrmez kenār u sāḥiline kāmın almadan

2 Gitdükce oldı ser-keş ü bed-ḫū o bī-vefā
İtme viṣāle ṣarf-ı himem ḫāmın almadan

3 Ol şāh-ı ḥüsne ʿarż idegör ḥāl-i zārını
Virmez vaẓīfe kimseye iʿlāmın almadan

4 ʿAzm it ṭarīḳ-i ʿaşḳına yāruñ ḫulūṣ ile
Ḥacı gider mi Kaʿbeye iḥrāmın almadan

5 Dergāh-ı yāre eyle niyāzı seḥer Naẓīr
İtme ferāġı lûṭf-ile ʿirfānın almadan

597

Fāʿi lā tün Fāʿi lā tün Fāʿi lā tün Fāʿi lün

1 Ġonca-i laʿl-i lebüñdür ḫalḳı ḥayrān eyleyen
Gülşen içre bülbüli zār u perīşān eyleyen

[596] S: 122a ; İ'de yok
[597] S: 122a ; İ'de yok

2 Kākülüñ mi caʿd-ı tāb-ı zülf-i müşk-bīnüñ midür
Ṣad dil-i ʿuşşāḳı bir demde perīşān eyleyen

3 Sensin ey gül-ġonca-i bāġ-ı melāḥat ʿāşıḳı
ʿAndelīb-āsā ser-i kūyuñda nālān eyleyen

4 ʿAşḳ-ile Ferhād u Mecnūn u gedāyı aġladup
Eşk-i çeşmin her birin deryā-yı ʿummān eyleyen

5 Künc-i vaḥdetde Naẓīrā derd-mendi ḥāliyā
Maẓhar-ı lûṭf olmak içün böyle mihmān eyleyen

598

Naẓīre li-Sūzī Efendi

Mefʿū lü Me fa ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Ḥayretde kalur bülbül-i şeydā süḫanından
Āşufte olur ġonca-i gülşen deheninden

2 Gül-ġoncaları laʿl-i lebüñle idüp ülfet
Deryūze-i bū eyledüler encümeninden

3 Yāruñ bu ḳadar ḥasret ü hicrānına ṭāḳat
Gelmezdi eger gelmese bu pīreheninden

4 Ḫaṭṭ-ı lebi iḫvāna ṣafālar virür oldı
Ḥaẓ eylediler köhne bahārın çemenünden

5 Sūzīye Naẓīr eyleme eşʿāruñı tanẓīr
Ḥayretde kalur bülbül-i şeydā süḫanından

599

Naẓīre li-ʿÖrfī Maḥmud Aġa

Mefʿū lü Me fa ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Aġyār-ile çün sāġar u peymāne çekersin
Bī-hūde niçün ya bizi meydāna çekersin

2 Ġayrileri tenhāya çeküp ẕevḳ ü ṣafāya
Ol ḫançer-i berrānı bize ya ne çekersin

3 Mestāne nigāhuñ bizi mest eyledi cānā
Evżāʿımuz ammā yine mīzāna çekersin

---

598 S: 122b ; İ'de yok
599 S: 122b ; İ'de yok

4 Vaʿd itmiş iken vaṣluñı bilmem ne sebebden
Cevr ile bizi vādī-yi hicrāna çekersin

5 Kām almaya meyl itme sitem-pīşe felekden
Bī-hūde ġam u ġuṣṣa Naẓīrā ne çekersin

6 ʿÖrfī-i süḫan-pervere bu naẓmı hediyye
Çekseñ de eger ḫayli ẓarīfāne çekersin

600

Maṭlaʿ Muṣlī Efendi Ḳavliyle Gūyā Olındı

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bakup āyine-i rū-yı dilārāsına cānānın
Ġalaṭ-bīnān ḫaṭ-ı nev-ḫīzi sandı ʿaks-i müjgānın

2 Görüp ġonca-dehānın ġoncalar gülşende reşkinden
Nice itdürmesün dāmānına çāk-ı girībānın

3 Salındırmaz ḫırām-ı nāzenīni serv-i āzādı
İderse ʿişvelerle ol perī peçīde dāmānın

4 Bizi ġamz eyleyüp ḫışm itdiren aġyārdur yāre
Aña hīç şübhe itmede mi yokdur bunda şeyṭānın

5 Naẓīrā pāymāl-i esb-i nāz eylerse de ol şūḫ
Kerem bil hīç savulma reh-güzārından o fettānın

601

Naẓīre li-Şerīf Efendi* Sellema'llāhu teʿālā

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḫayli şān bulmışdur ol meh vādī vü üslûbdan
Gösterişlidür heme mümtāz olan maḥbūbdān

2 Her gören ʿāşıḳları pür-ḫūn-ı dil eyler velī
Kurtuluş yok ġamzelerle fitne vü āşūbdan

3 Rüstem-i ʿaşḳa dayanmaz neyleyem sihr-āb-ı dil
Zaḥm-ı dil-dūzı nümāyān sīne-i meġlūbdan

4 Mey-perestāna yeter zāhid taʿarruż eyleme
Defʿ-i ġam eyler ḥicābı refʿ ider maḥbūbdan

---

[600] S: 122b ; İ'de yok

[601] S(der): 122b ; İ'de yok

* Şerīf Efendi ki Esʿad Efendi-zādedür. Hemşīreleri daḫi şāʿire-i nādireden oldıġı mütevātirdür. [S:122b]

5 Şevḳ-baḫşā-yı dil ancaḳ laʿl-i nāb-ı yārdur
Neş’e-yāb olmaz göñül devr itdirür meşrūbdan

6 Teşne-yāb oldı dil vaʿd-i viṣāl-i yār ile
Ḥiṣṣe-dār olalı ṣabr-ı ḥażret-i Eyyübden

7 Deşt ü hāmūnı yeter geşt ü güzār itdüñ yeter
Kıl temāşā ʿālemi mir’āt-ı rū-yı ḫūbdan

8 Şevket-āsā ḫoş-ḫayāl ile Şerīfāya Naẓīr
Olmaz anuñ naẓmı zīrā ʿāleme maṭlūbdan

602

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ayrılur mı dil-i şeydā o mehüñ yanından
Bülbül ayrılmaz efendi gül-i ḫandānından

2 Miknet-i üstādını terk eyle o şūḫa ki nuṭḳ
Ditrer ayrıldıġı-çün laʿl-i güher kānından

3 Lûṭfın ümīd iden ʿuşşāḳ-ı cefā-dīdeleri
Geçdi dehrin heves-i māl-ı firāvānından

4 Naḳd-i ʿömr ile ḫırīdār-ı metāʿ-ı vaṣl ol
Vāṣıl olmaz kişi tā geçmeyicek cānından

5 Reh-rev-i bādire-i ʿaşḳ olagör sen de Naẓīr
Lûṭf u iḥsān ire tā kim saña cānānından

603

ʿArabacı-zāde Gülşenī Küçügine

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿĀlem içre güzelüm dilber-i raʿnāsın sen
Şūḫsuñ şīveli bir ḫūb-ı dilārāsın sen

2 Gerçi çok bezm-i cihān içre güzeller ammā
Gözlerin sevdiceġüm cümleden aʿlāsın sen

3 Gülşenīlerden imişsüñ seni bildüm ammā
Gülşen-i ʿālem içinde gül-i zībāsın sen

4 Bülbülān şimdi çemende güli yād itmezler
Cümlenüñ maṭlabısuñ maḳṣad-ı aḳṣāsın sen

[602] S: 123a ; İ’de yok
[603] S: 123a ; İ’de yok

5 Māha māhiyetini bildirür ol ruḫsāruñ
Ḫūb-rūlukda güneşden daḫī zībāsın sen

6 Vaṣf-ı ḥüsni-ile Naz̤īr o gülüñ gülşende
Naġme-i dil-keş-ile bülbül-i şeydāsın sen

604

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Yine ey dil vaṭandan dūr olup āvārelendüñ sen
Firāḳ u ḥasret ü hicrān-ile bī-çārelendüñ sen

2 Ġarīb illerde kalduñ hem-demüñ yok yār u yāver yok
Hele cevr ü cefā-yı dehr-ile pür-yārelendüñ sen

3 Gül-i ṣad-berg-i rū-yı yārı her dem arzūlarla
ʿAceb sevdāya dūş olduñ dilā ṣad-yārelendüñ sen

4 Teraşşuḥ itmede senden edā-yı tāze ey ḫāme
Ḥıyāż-ı bāġ-ı ʿirfāna yine fevvārelendüñ sen

5 Naz̤īrā āh-ı derd-ālūduñı zīb-i seḥer-gāh it
Yeter cevr ü cefā-yı dehr ile bī-çārelendüñ sen

605

Naz̤īre li-ʿÖrfī Aġa

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Gülşen içre gülleri ḫandān ider ol gül-beden
Leblerinden ġoncanuñ çāk-ı girībānı neden

2 Nāz u şīveyle ḫırām-ı nāzuñı seyr eyleyüp
Ḥayret ile kaldı reftār eylemez serv-i çemen

3 Dür dişi mānendidür derler çü dürr-i yetīm
Ḥayli demdür çıkmadı bāzāra ol dürr-i ʿAden

4 Ayda bir resmin yazar ebrūlarınuñ māh-ı nev
Mis̱li bulunmaz felekde farḳı yok meh-pāreden

5 Yār ile hem-bezm-i ḫāṣṣu'l-ḫās olan ider ṣafā
Kām alur ʿālemde neyler aña āşūb u fiten

6 Çār-pāre ġuṣṣaya çıkıcak çü feryād ider
Muṭrib-i bezm eylese nāz ile āheng-i Ḫuten

[604] S: 123a ; İ'de yok
[605] S: 123a-123b ; İ'de yok

7 Mübtelā-yı cāh olanlar mest ü müstaġraḳ olup
Naʿle-perver olmasa olmaz ṣafāsı cümleden

8 Keşf ider rāzum diyü lûṭfını ehle eylemez
Setr ider bilmez sanur aḥvālini ehl-i süḫan

9 Dün geçerken muntaẓır olmış idüm cānā saña
Bizi görmezlendüñ ey şūḫ-ı cefā āyā neden

10 Biz Naẓīrāyuz naẓīre eyledük maʿẕūr ṭut
ʿÖrfiyā tanẓīre taḥsīn itdiler aṣḥāb-ı fen

606

Ḫiṭāb-ı Nefs

Me fā ʿī lün Me fa ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Umūruñ yok senüñ bir ʿabd-i ʿācizsüñ göñülde sen
Naẓīrā aç gözüñ kim maẓhar-ı lûṭf-ı Ḫudāsuñ sen

2 Senüñ her emriñi Mevlā görür ancaḳ rıżā gözle
Muḫālif fikri terk eyle ḥaẕer kıl mübtelāsuñ sen

3 Velī bil ibtilānuñ aṣl u ferʿini gözet her dem
Bu bezm-i ʿālem içre ʿārif-i ser ü māsuñ sen

4 Umūrın ṣāḥibine eyleyüp tefvīż aradan çık
Nedür bu fikr-i bī-hūde nedendür bī-ṣafāsuñ sen

607

Me fā ʿī lün Me fa ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Görenler gül-ruḫuñ ey ġonca-fem ḥayrān olur ḥayrān
Ser-i kūyuñda bülbüller gibi nālān olur nālān

2 Eger zühhād-ı ṣad-sāle görürse rūyını cānā
Perīşān-ḥāl olup künc-i ġama mihmān olur mihmān

3 Görenler saçlı sünbüller gibi zülf-i perīşānuñ
Girihgīrinde ḥasretle varur pinhān olur pinhān

4 Ya ṭuġraya müşābih ebruvān-ı fitne-pervāzuñ
Raḳībānı helāke nice bī-fermān olur fermān

5 Olup güller gibi cānā küşāde seyre çıkdukca
Leṭāfet ile gülşende ruḫuñ ḫandān olur ḫandān

---

[606] S(der): 123a ; İ'de yok

[607] S(der): 123a ; İ'de yok

6 Ruḫuñ pertev virür mānend-i ḫurşīd ey melek-peyker
Naẓīrüñ bezmüni rūşen ider tābān olur tābān

608

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Yine hem-ḫılḳat olur biribiriden eymen
Zaḥm-ı tevāzuh olurlar hem anuñ-çün sūzen

2 ʿAşḳ-ı ʿāşıḳ ile maʿşūḳ ḳaddüme rāciʿdür
Ezelī eyledi Behrām-ile ülfet Behmen

3 Ḳays u Ferhād u gedā daḫī nice ʿāşıḳlar
Kūh u ṣaḥrāyı te'ṡīr ile itmiş mesken

4 ʿĀlem-i kevn ü fesādın heme aḥvālini bil
Kim rıżā ehline külḥan olur imiş gülşen

5 Eyle yā Rab Naẓīrāyı daḫī ehl-i rıżā
Naẓarında bir ola cümle-i gülşen külḥan

609

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Göñül gül-ruḫlaruñ şevḳiyle mānend-i hezār olsun
ʿIẕāruñ seyr idenler lāle-āsā dāġ-dār olsun

2 Ṣabā zülfüñ perīşān eyledükce ṣaḥn-ı gülşende
Temāşā eyleyüp sünbülleri ḥayrān u zār olsun

3 Lebüñ gevher-feşān it nāz ile güftāra gel cānā
Bahā bulsun gören laʿl ü cevāhir āb-dār olsun

4 Tebessüm eyleyüp dür dişlerin gāhice ıẓhār it
Ṣadef-zāda olan dürr-i melāḥat tāb-dār olsun

5 Ḥicāb itsün ḳamer tāb-ı cebīnüñden senüñ her şeb
Yüzüñ göster sipihrüñ āfitābı şerm-sār olsun

6 Naẓīrā ṣad-hezārān āferīn lü'lü'-i naẓmuña
Cihānuñ cümleten cevherleri aña niṡār olsun

[608] S(der): 123a ; İ'de yok
[609] S: 123b ; İ'de yok

610

Dā'im

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Felek her gün cihāna mihr-i enver ʿarz ider her gün
Göñül ise baña gün yüzlü dilber ʿarż ider her gün

2 Benümle bir gün eş olur mı āyā ol güneş yüzlü
Ki zīrā baña hep rū-yı münevver ʿarż ider her gün

3 Olur mı dilde rāḥat görmeyince yārı bir laḥẓa
H̱ayāli olmasa dilde kederler ʿarż ider her gün

4 ʿAceb mi ḥüsn-i taʿbīr ile vaṣf eyler isem yārı
Ṭabīʿat tāze rengīn ḫūb sözler ʿarż ider her gün

5 Dil-i şūrīdemüz naẓm-ı dilārā ile ʿālemde
Aḥibbāya ferah-zā şiʿr-i gūş-ter ʿarż ider her gün

6 Cihān-gīr olsa naẓm-ı dil-firīb ile n'ola ʿÖrfī
Süḫandāna Naẓīrā pāk-eṡerler ʿarż ider her gün

611

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Buldı ʿālem içre dil merġūb u ḫūb nāzenīn
Ḥüsn-i ʿālem-sūzına ʿuşşāḳı sūzāndur hemīn

2 La'l ü dāniş olur Yūsuf görünce rūyını
Ḥayret ile hem perīşān eyler ol dem kend'özin

3 Leylā vü Selmā perestār olsalar lāyıḳ aña
Ḥüsn-i ḫulḳ ḥüsn-i ṣūret ṣāḥibi ol meh-cebīn

4 Göz süzer ʿuşşāḳını gördükde eyler şīveler
ʿİşveler peydā ider nāz iderek siḥr āferīn

5 Ḫūb u raʿnālıkda miṡlin görmemiş kimse Naẓīr
Derd-i rū-yı vuṣlatıyla nice olmayam ḥazīn

612

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Geh çemende eşk-pāş olsam o serv-i nāz içün
Cūlar aṭlas-rīz olur ḫāk üzre pāy-endāz içün

---

[610] S(der): 123b ; İ'de yok

[611] S(der): 123b ; İ'de yok

[612] S: 124a ; İ'de yok

2 Açılurdı dil-i nihānī rāzını olsa eger
ʿĀlem içre dil gibi hem-rāz-ı keşf-i rāz içün

3 Nāil-i cām-ı leb-i laʿli olunca dehrden
Zehrler nūş eyledüñ sāḳī-i ʿişret-sāz içün

4 Eylemez kālā-yı ʿaşḳ aṣlā ḳabūl-i iştirāk
ʿÖmri ṣarf itdüñ bu yolda ʿaşḳ-ı bī-enbāz içün

5 Bezm-i ʿālemde Naẓīrā ancaḳ ʿāşıḳ çekdigi
Dilber-i mümtāz içündür dilber-i mümtāz içün

613[613]

Nev-Zemīn

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 H̬aṭṭıdur meh-rūların ḥüsn ü bahāsın artıran
Kim mehüñ deycūr-ı şebdür żiyāsın artıran

2 Ġamze vü şāhin-i çeşm-i dil-şikār-ı yārdur
Bu hevāyī dillerin dā'im hevāsın artıran

3 Kāküli sevdāsıdur günden güne efzūn idüp
Ben belā-keş h̬aste-ḥālin ibtilāsın artıran

4 Ehl-i derde derdidür yine müdārā eyleyen
Bu dil-i ġam-gīnimüñ ġamdur ṣafāsın artıran

5 H̬ūn-ı ḥasretle Naẓīrā dem-be-dem rīzān olan
Eşk-i çeşmümdür derūnum mācerāsın artıran

614[614]

Babaeskisinde Bir H̬ūb-ı Dil-firīb İçindür

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ġamzesinden olamaz kimse o dildāruñ emīn
Musḥaf-ı ḥüsnine eylerse de biñ kerre yemīn

2 Sözi bir yire koyup ʿāşıḳı öldürmek içün
Eylemiş h̬āl-i siyeh çāh-ı zenehdānı kemīn

3 Vaṣlın ümīd iden ol şūh̬-ı cefā-muʿtāduñ
Ne ḳadar cevr ü cefā eyler ise ola metīn

[613] S: 124a ; İ'de yok
[614] S: 124a ; İ'de yok

4 Rāġıb-ı vaṣlı olan ʿāşıḳ-ı bī-çāreleri
Eylesün cān u seri ḳabża-i tīġına rehīn

5 Āferīn ḫāme-i ḫoş-lehce Naẓīrā Ḥaḳḳā
Buldı meydān-ı süḫanda yine ter-tāze zemīn

615

Naẓīre li-Merḥūm Seyyid Vehbī-i Gülşenī

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Sīne efkār-ı sivāya n'ola olmazsa vaṭan
Dil-i āyinede hīç ṣūret ider mi mesken

2 Ben o şūrīde-i ʿaşḳum ki mis̱āl-i Mecnūn
İrdi ḥasretle girībānuma çāk-ı dāmen

3 Servi güller bitürür feyż-i ḳudūmüñle senüñ
Serv-i ḳaddüñ ki ne gül-zāra ola sāye-fiken

4 Gülşene gül gibi teşrīfini gūş eyleyicek
Yoluña sīm nis̱ār itdi nihālān-ı çemen

5 ʿAks ider oldı ḫayāli dile dildārımuzuñ
Biz Naẓīrā ideli ḫāne-i ḳalbi rūşen

616

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥasret ü hecr ile dā'im dil ider āh-ı enīn
Kāse-i ṭanbūrı mıżrāb eylemez pür-ṭanīn

2 Sūz-ı dilden nāle vü zārı o rütbe oldı kim
Kūh-ile peyrev olur gūş eyle Ferhād hemīn

3 Dāġ-ı ber-dildür anuñ-çün bī-firāḳ-ı yār ile
Oldı dil-beste dem-ā-dem olmada zār u ḥazīn

4 Ḥüsn-ile yektā dilārā oldıġı-çün dā'imā
ʿArż-ı hecr ü iştiyāḳ iderler aña ḥūr-ı ayīn

5 Vaṣf-ı ḥüsni hīç degil mümkin Naẓīr ammā yine
Vaṣf-ı ḥüsn-ile ider her dem lisānın sükkerīn

---

[615] S: 124a-124b ; İ'de yok

[616] S(der): 124a ; İ'de yok

617

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ol dür-i yektā................[*] ʿaşḳ-ile cūş itmeyen
Baḥr-i ʿaşḳa dalmayan ġayrı bir gūş itmeyen

2 Resm-i dāmānın ṭarīḳ-i ʿaşḳı idrāk idemez
Ḫırḳa-i peşmīnine ʿuşşāḳı ber-dūş itmeyen

3 Vāṣıl-ı bezm-i dilārā olamazsañ saʿy ile
Sāġar-ı ser-şār-ı ʿaşḳı şevḳ-ile nūş itmeyen

4 İtmesün bī-hūde daʿvā-yı kemāl-i ʿārifi
Mürşidānuñ pendini gūşına mengūş itmeyen

5 İdemez rez duḫterinüñ ẕevḳini dā'im Naẓīr
Ḥayret-i dīdār ile ẕātını bī-hūş itmeyen

618

Bir Civān Maḥbūba Taḥrīr Olındı

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fa ʿi lün

1 ʿİşve ḫamyāze çeker çīn-i cebīn-i sāzuñdan
Ḫande āşufte olur sütre ile nāzuñdan

2 İtme ey şūḫ-ı cefā ġamz ile aġyāre nigāh
Lerze-nāk oldı göñül ġamze-i ġammāzuñdan

3 Mürġ-ı dil bāl ü perin dökdi görünce çeşmüñ
El-amān ḫavf iderüm ol iki şehbāzuñdan

4 Ġayriler māil olur būselige ben ammā
Dilberā ḥaẓ iderüm naġme-i şehnāzuñdan

5 Çok zamān oldı Naẓīrā olalı sen daḫī dūr
Ol melek-peyker olan ḫūb-ı ser-efrāzuñdan

619

Mışr İskenderiyesinden İrsāl Olındı

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Ṣād itse bizi vaṣl-ile dilber kereminden
Āvāre göñül reste olurdı eleminden

---

617 S(der): 124a ; İ'de yok

[*] 1a: Metin silinmiş ve karalanmış olduğundan okunamamaktadır.

618 S: 124b ; İ'de yok

619 S: 124b ; İ'de yok

2 Zehr-āb-ı sitem nūş iderüz nice zamāndur
Geçdük felegüñ şerbet ile cām-ı Ceminden

3 Terk itdük anuñ cevri ile dār u diyārı
Kurtulmadı bī-çāre göñül zülf-i ḫamından

4 Yāruñ bu ḳadar ḥasret ü hicrānına ṭāḳat
Gelmezdi eger gelmese bu pīreheninden

5 Ey bād-ı ṣabā var yüri cānāna ḫaber vir
Bī-çāre Naẓīrin ġam u hecr ü eleminden

6 Güller ḥüsn-i baḫtını yād itse sezādur
Reng oldı anuñ kırmızı gül ġonca çemenden

620

Berā-yı Küçük Bektāşī be-Nām-ı Cemāl*

Fā ʿi la tün Fā ʿi la tün Fā ʿi la tün Fā ʿi lün

1 Bir Ḳalender beççenüñ meftūnıdur ḫalḳ-ı cihān
Şekl-i Bektāşīde ammā bir perī-peyker hemān

2 Māh-ı nev keçkūli olmak arzūsunda anuñ
Pālehengi olmaġa āmāde ḫurşīd-i cihān

3 Gūş-vārı olmaġa necm-i s̱üreyyā āh ider
Böyle bir abdāl elinden el-amān u el-amān

4 Maẓhar-ı mihr-i cemāl oldı esīr-i zülfi olan
Vuṣlatında buldılar anuñ ḥayāt-ı cāvidān

5 Ülfet iden çeşm-i mestiyle Naẓīr şübhesiz
Ẕevḳ-i vaṣlıyla oldı ʿuşşāḳ içinde kāmurān

621

Fā ʿi la tün Fā ʿi la tün Fā ʿi la tün Fā ʿi lün

1 Geldi sulṭān-ı rebīʿ oldı göñüller şādumān
Buldı rūḥ itmez meserret vaḳtini ehl-i cihān

2 Gülşenīler ḫāniḳāhı itdi gül-zārı yine
Şeyḫi gül oldı ider ẕikr-i ḫafī şīrin-beyān

---

[620] S: 124b-125a ; İ'de yok

* "Biñ yüz otuz iki senesinde Şehr-i İstanbulda Cemāl nām bir Bektāşī küçügi velvele-ezā olup aṣḥāb-ı tabʿ evṣāfını kendü leṭāfet ile gūyā olmaġın inşād olındı." [S (der): 124b)]

[621] S(der): 124b ; İ'de yok

3 Ġoncalardur gõñli mürşid olur anlar daḫī
Fikr-i meżād ile zīrā ẕikri eylerler nihān

4 Gül karanfil nergis ü zerrīn-ḳadeḥ sūsen ile
Lāle gül sünbül benefşe yāsemen dār-ı ʿizān

5 Gülşenī dervīşleridür cümle ẕikr-i Ḥaḳ ider
Sālik-i rāh-ı Ḫudādur her biri itme gümān

6 Her varaḳ tesbīḥ ü tehlīl itmede subḥ u mesā
Oldı ẕākir-başı anda ʿandelīb-i dil-sitān

7 Bū-yı ezhār eyledi ʿāşıḳları şeydā yine
İñledür gerdūnı zīrā hāy ü hū-yı ʿāşıḳān

8 Kūh-ile peyrevlik eyler her birinüñ ẕikrine
Ẕākirānın ẕikrini idüp olurlar yek-zebān

9 Ḥamdüli'llāh kim Naẓīr-i Gülşenīye lûṭf ile
Cümlenüñ ẕikrini bildürdi Ḫudā-yı müsteʿān

622

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ġam-ı ʿaşḳ-ı dilārā ile baḥr-i dilde cūş olsun
Görüp aġyār olanlar ḫavf u ḫaşyetle ḫamūş olsun

2 Seḥer bir āhı kāfī ʿāşıḳ-ı ṣādıḳların cānā
Gerekse cemʿ olup aġyār-ı bed-kārān cüyūş olsun

3 Cefā-pīşe vü fikr-endīşe cānā iʿtibār olmaz
Perī olsun gerek bāġ-ı cinān içre sürūş olsun

4 Cefā vü cevr-i dā'imle viren ʿaşıḳlara zaḥmet
Varup bī-gānegān şevḳine anda ḫod-furūş olsun

5 Taraḥḥümle nigāh-ı lûṭf u iḥsān idegör cānā
Naẓīrā dergehüñde bende-i ḥalḳa be-gūş olsun

623

Müsellim Efendi Ḥażretlerinüñ Emirleriyle Naẓīreleridür

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Nihāl-i arzūsın seyr idenler feyż-i Mevlādan
Alurlar tāze tāze mīveler naḫl-i temennādan

---

[622] S(der): 124b ; İ'de yok
[623] S: 125a ; İ'de yok

2 Hevā-yı ʿaşḳ-ı cānān ile ʿazm-i deşt iden ʿāşıḳ
Ḫaber-dār oldı Mecnūn gibi ṣaḥrāda dilārādan

3 Ümīd-i lûṭf u iḥsān ile ġayre iltică itme
Tekāpūlar cenāb-ı Ḥaḳḳadur aʿlā vü ednādan

4 Mey-i gül-reng-i laʿl-i dil-rübādan olalı ser-mest
Ferāġat geldi hālā şimdi sāḳī cām-ı ṣahbādan

5 N'ola rengīn-edālar zīver-i ṭabʿ-ı Naẓīr olsa
Temevvüc her ṭarafdan gelmede deryā-yı maʿnādan

624

Naẓīre li-Ṣubḥī ʿAli-zāde Muṣṭafā Efendi

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Seni ey meh raḳībe hem-ʿinān olsun mı dirdüm ben
Felekde ġayrilerle mihribān olsun mı dirdüm ben

2 Güneh-kār olmadum dil virdüm ise saña sulṭānum
Velī cevrüñle anı nātüvān olsun mı dirdüm ben

3 Benüm her ḥāl-i zārum ʿāleme bi'l-cümle fāş itdüñ
Ya esrār-ı nihānum rāyegān olsun mı dirdüm ben

4 Saña bilmezlik ile ʿaşḳum ıẓhār eyledüm ammā
Nühüfte sırrı böyle dāsitān olsun mı dirdüm ben

5 Naẓīre ḳaṣdın itmişdür cenāb-ı Ṣubḥīye yoḫsa
Naẓīrānuñ bu şiʿri armaġān olsun mı dirdüm ben

625

Ṣudūr-ı Nev-Güftedür

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Seni ey ḥāl-i zārum dāsitān olsun mı dirdüm ben
Nühüfte sırrı böyle rāyegān olsun mı dirdüm ben

2 Niçün ey āh-ı dil esrārı fāş itdüñ cihān içre
Feleklerde nücūma hem-ʿinān olsun mı dirdüm ben

3 Degildür cürm-i ġayruñ hep senüñdür yoḫsa ey feryād
Seni her demde zīb-i āsumān olsun mı dirdüm ben

---

[624] S: 125a ; İ'de yok

[625] S: 125a-125b ; İ'de yok

4 Sonuñ saymazsuñ ey dil sen kapılduñ gördigüñ ḫūba
Senüñ-çün mübtelā-yı her civān olsun mı dirdüm ben

5 Naẓīrin ḥāl ü şānı cümlenüñ maʿlūmıdur cānā
Anı şöhret-şiʿār-ı her lisān olsun mı dirdüm ben

626

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Gül-ruḫuñdur ʿāşıḳın rūyını gül-rīz eyleyen
Bülbüli sevdā-yı ʿaşḳuñ ile lebrīz eyleyen

2 Pür-neşāṭ olur cihānda dā'imā ülfet idüp
Sāḳī-i gül-ruḫ-ile her dem ṣohbet-pīz eyleyen

3 Vāḳıf-ı keyfiyet-i māhiyet-i eşyā olur
Diḳḳat-i inẓār ile imʿān-ı her ḫīz eyleyen

4 ʿĀrif-i ʿilm-i bedīʿ ile beyāndur her sözüñ
Maʿnī-i rengīnini ṣıḥḥatle temyīz eyleyen

5 ʿĀlem içre mübtelā-yı derd elbet Naẓīr
Derdine bulur devā ḥamyetle perhīz eyleyen

627

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Sakınmaz dest-būs ol perī-rū mübtelālardan
Elinden geldigi lûṭfı dirīġ itmez gedālardan

2 Yine nāz itmege māildür ammā neyleyem o şūḫ*

628

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Meşām-ı cāna geldükçe şemīm-i zülf-i ḫoş-būdan
Ne gelsün ḫāṭır-ı ʿuşşāḳa cānā ġayrı yā Hūdan

2 Ser-i kūyında ārām eylemezdi nāle kılmazdı
Taraḥḥümle nigeh ḥüsn itmeyeydi çeşm ü ebrūdan

3 Kemāl-i lûṭf u iḥsān u keremdür bu dil-i zāruñ
Murādı dergehüñde dā'imā böyle tekāpūdan

---

[626] S(der): 125a ; İ'de yok

[627] S(der): 125a ; İ'de yok

* Gazeller arasında bulunan bu şiir kanaatimizce başlanmış fakat tamamlanamamıştır. Nitekim ikinci beytin ikinci mısra'ı da eksik bırakılmıştır.

[628] S: 125b ; İ'de yok

4 Ben ol ser-bāz-ı ʿaşḳum baş u cānum ḳaydına düşmem
Derūnī āşinālık kesb idelden yār-ı dil-cūdan

5 Niyāzı dergeh-i lûṭfuñda sulṭānum Naẓīrānuñ
Nigāh-ı merḥamet iḥsānı ancaḳ sen melek-ḫūdan

629

Der-Ẕikr-i Ḥaḳ Celle ve ʿAlā

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Derūna ẕikr ü fikr-i ḥażret-i Ḥaḳ incilā virsün
Ġumūmı cümle defʿ ile dile ẕevḳ ü ṣafā virsün

2 Çıkar ḥubb-ı sivāyı ẕerre deñlü kalmasun dilde
Dilerse cümle dünyā mülküni Mevlā saña virsün

3 Akan su vü esen bād ü türāb ü nārı yād itme
Seni bir ḫoşça bil cānāne istersen Ḫudā virsün

4 Hele bir ẕerre deñlü raġbet itmez ʿārif-i billāh
Cihānuñ māl u mülk ü nām u şānın hep aña virsün

5 Rıżā-cūy olan ʿālemde ṣafānuñ maẓharı oldı
Naẓīrāya temāşā-yı cemāline rıżā virsün

630

Berā-yı Salṭanat-ı Rūḥ-ı İżāfī

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Bu ten mülkünde rūḥ olunca sulṭān
Bilinür cümle-i esrār-ı cānān

2 Ne emr eylerse her dem anı eyler
Ḳuvā-yı ʿunsurı her vaḳt ü her ān

3 Gehī sırra gelür söyler hüviyyet
Ḥulūl u ittiḥādı yok *kemā- kān*

4 Yine kendüde ẓāhir kendüsidür
Gören oldur görinen ol nümāyān

5 ʿAceb sürūr ʿaceb ḥālet Naẓīrā
Merāyāda görinür sırr-ı Sübḥān

[629] S: 125b ; İ'de yok
[630] S: 125b ; İ'de yok

631

Dīger

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Duyalı şāmemüz ol ṭurre-i ʿanber-būdan
Giceler tā-be-seḥer kaldı gözüm ol cūdan

2 Çeşm-i pür-gū ile söyler sözini aġyāra
Bir işāret daḫī biz görmedük ol ebrūdan

3 Lāyıḳ olsak n'ola bir kerre nigāh-ı kereme
Şeb-i deycūrı münevver iden ol meh-rūdan

632

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fāʿ lün

1 Ders-i ʿaşḳı kim taʿallüm eyleye üstāddan
ʿĀḳibet ʿālemde kalmaz ol daḫī irşāddan

2 Ẕikr ü fikri Ḥaḳ olur Ḥaḳ söyler Ḥaḳ işidür
Gösterür maʿnā yüzin sāliklere inşāddan

3 Şuġli illā'llāh olur ol nefyini terk eyleyüp
Fāriġ olur ʿālem içre nefy ile evrāddan

4 Her işin Mevlāya tefvīż eyleyüp mesrūr olur
Ḫālī kalmaz maṣrafa kāfī olur īrāddan

5 Cümle kārı ḥażret-i Mevlāya tefvīż eyleyüp
ʿĀlemin ẕevḳin Naẓīrā buldı Ḥaḳḳı yāddan

633

Fenāyī Ey Maḳbūlimüz Ḥażret-i Şeyḫ Laʿlī Efendidür

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bāde-i ʿaşḳı Fenāyīden içen
Mā-sivā'llāhdan odur ancaḳ geçen

2 Ṭālib-i dünyāyı bildüñse eger
Ḥubb-ı dünyā ey göñül saña neden

3 Cān u başı eyle cānāna fedā
Çünki cānān ile zinde bu beden

---

[631] S(der): 125b ; İ'de yok

[632] S: 126a ; İ'de yok

[633] S: 126a ; İ'de yok

4 Cānların varlıkları cānān ile
Mümkināt olmışdur aña cümle ten

5 Geçdi cāndan irdi cānāna Naẓīr
Oldı fānī ol beḳāyı buluben

6 Mürşidi Şeyḫ Sezāyīdür anuñ
Gülşenīdür gülşen içre oldı şen

634

Seḥerī Nāle-i dil Muḳteżāsıdur

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Bülbül gibi gülşende ḫoş elḥānlıġımuzdan
Gül-ruḫlarını seyr ile ḫandānlıġımuzdan

2 Evṣāf-ı cemīlüñ ile gūyā oluruz biz
Biñ şevḳ u ḫulūṣ ile s̱enā-ḫˇānlıġımuzdan

3 Ḥayret-zedeyüz nāleler olındı ferāmūş
Laʿl-i leb-i cānān ile sekrānlıġımuzdan

4 ʿArż itse cemālin yine ḥayrān oluruz biz
Bī-hūş oluben ḥüsnine ḥayrānlıġımuzdan

5 Çāh-ı zeḳan-ı yāre düşüp kaldı Naẓīrā
İncinmeyeler yār ile pinhānlıġımuzdan

635

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 O şūḫ-ı bī-vefānuñ dād elinden
Baña raḥm itmedi feryād elinden

2 Günüm geçdi firāḳ u ḥasretiyle
Kime feryād idem bī-dād elinden

3 Saña virmiş Ḫudā bir ḥüsn-ṣūret
Ki çıkmaz böyle iş Behzād elinden

4 Bu gūne ʿişveyi kim itdi taʿlīm
Bu gelmez degme bir üstād elinden

5 Naẓīrāya taraḥḥüm itmedi yār
Neler çekdi dil-i nā-şād elinden

---

634 S: 126a ; İ’de yok

635 S: 126b ; İ’de yok

636

Tażmīn-i Dü-Beyt

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ruḫuñda tāze zīnet dīdelerde küḥl-i zāġ olsun
Gül ü nergis çemende nev-bahāra göz kulaġ olsun

2 İdüp nūr-ı cemālüñden hemīşe iktisāb-ı nūr
Gözüm merdümleri ḫāṣ baġçeye şāhum çerāġ olsun

3 Ruḫuñ gül-zāra gösterme mey-i vaṣluñ hevāsıyla
Ḫumār-ālūd olup nergis derūn-ı lāle dāġ olsun

4 Sunup cām-ı şarāb-ı laʿlüñi ʿuşşāḳı mest eyle
Raḳībüñ sīnesine ol daḫī bir kanlı dāġ olsun

5 Kerem eyle mey-i vaṣluñla mesrūr eyle ʿuşşāḳı
Ki devr-i cāma meclis içre bādī-i ferāġ olsun

637

Berā-yı Tesliyet-i ʿÖrfī Aġa

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Hemān sāġ ol cihān içre bulunmaz bir ġulām olsun
Vücūduñ ʿizzet ü ṣıḥḥatle dā'im ber-devām olsun

2 Murād u maḳṣad-ı aṣlīye nāil eyleye Mevlā
Görüp ʿizzet ile ẕātuñ aḥibbā şād-kām olsun

3 Niçün ıẓhār-ı sūziş eyleyüp āzurde-ḫāṭırsuñ
Feraḥ-yāb ol murāduñ ḥāṣıl olsun her murād olsun

4 Velī fikrini taṣḥīḥ eyleyüp Ḥaḳḳa niyāz eyle
Göñülde ẕikr-i Ḥaḳ vaḳt-i seḥer hengām-ı şām olsun

5 Cihān ālāyişüñ bir mekes ʿadd eyleme ʿÖrfī
Yine her maṭlabuñ ammā murād üzre tamām olsun

6 Naẓīrin pendini gūş eyleyüp dā'im ṣafā-yāb ol
Ṣafālarla seni dā'im görenler ber-devām olsun

638

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

---

[636] S: 126b ; İ'de yok

[637] S: 126b ; İ'de yok

[638] S: 127a ; İ'de yok

1 Cihānı imtiḥān itse lebībān
ʿAdūsıdur bilür nefside ol an

2 Anı yār-ı muvāfıḳ ẓan iderler
Ne çāre neylesün bī-çāre insān

3 Bilenler raġbet itmez aña aṣlā
Olur elṭāf-ı Bārīye nigeh-bān

4 Rıżā-yı Ḥaḳḳı gözler dā'imā ol
Olur nāil anuñla lûṭfa her ān

5 Naẓīrā terk idelden mā-sivāyı
Ẓuhūrāta naẓarla oldı ḥayrān

639

Berā-yı Füsūn-karān-ı H̬ūbān

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Zülf-i siyāh-ı dilbere dil-bestedür füsūn
Şükûfte ġonca laʿline dem-bestedür füsūn

2 Kāküllerini zīver-i destār ider o şūh̬
Ḥālā serinde sünbül-i nev-rüstedür füsūn

3 Bend itmiş iken ʿişve vü nāz ile fitneyi
Ol ṭurrelerle sanma dilā restedür füsūn

4 Şehnāz iderse naġmelerin muṭrib-i ṣafā
Devr-i revān uṣūli ile bestedür füsūn

5 ʿUşşāḳ-ı zāra eyleseler siḥr ü ruḳyeler
Te'ṡīr ider mi bir dah̬ī dil-bestedür füsūn

6 Olmaz Naẓīr naẓm-ı edīb-i zamāne kim
Muʿciz-beyān-ı naẓmına ser-bestedür füsūn

640

Beyān-ı Ḥāl

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿĀşıḳam bir ḥüsne ḥayrānum bu gün
Derd-i ʿaşḳı ile nālānum bu gün

---

639 S: 127a ; İ'de yok

640 S: 127a ; İ: 71b

5 idüp: ile İ

6 dilüm: Naẓīr İ // Ben Naẓīrā zār u giryānum: Vaṣf-ı nişānı ile nālānum İ

2 Gice gündüz ẕikr ü fikrüm yārdur
Zülfi fikriyle perīşānum bu gün

3 Gördigüm işitdigüm evṣāfıdur
Nālelerle zār u giryānum bu gün

4 Lûṭf-ile eyler tecellī dā'imā
Her tecellī ile şādānum bu gün

5 Yār elinden nūş-ı cām-ı ʿaşḳ idüp
ʿĀlem içre mest ü ḥayrānum bu gün

6 Gülşenīnüñ bülbüli oldı dilüm
Ben Naẓīrā zār u giryānum bu gün

641

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Her dü-ʿālemde nihān oldı ʿayān
Oldı çün ʿayn-ı ʿayān n'oldı nihān

2 Ol ki her ṣūreti ıẓhār itdi
Ẓāhir ü bāṭınıdur itme gümān

3 Ḥaḳḳı bil ḫalḳı ṣaḳuñ Ḥaḳ sanma
Nice maḫlūḳ ola Ḥaḳ-ile yeksān

4 Görinür mi göre ʿakl u fikrüñ
Nice mer'ī olınur ol Sübḥān

5 Ḫālıḳ-ı Vāḥid-i yektādur ol
Aña ʿarż eyle merāmını hemān

642

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 O dürri der-kenār itmek hevāsı ile cūşından
Geçilmez oldı deryā-yı ġam-ı ʿaşḳın ḫurūşından

2 Derūnında bilüp küncāyişüñ ol dürr-i yektānuñ
Dimāġ-ı telḫ-nākı gitmemişdür ʿaḳl u hūşından

3 Bu bāzār-ı muḥabbetde mezāda virmişüz ʿaḳlı
Anı dellālı çarḫın hīç bırakmaz şimdi dūşından

[641] S: 127b ; İ'de yok
[642] S: 127b ; İ'de yok

4 Ne ġam zāhidlerin ʿuşşāḳ-ı zāra ḳīl ü ḳālinden
Bu bezm içre olaruñ ẕevḳi var mı bāde-nūşından

5 Naġam-perdāz-ı şevḳ oldı yine muṭrib olup sāḳī
Naẓīrānuñ çıkardı istimāʿı şevḳi gūşından

643

Berā-yı ʿİllet-i Simāʿ-ı Süleymān Aġa-zāde Kendüsi Bir Ḫūba Māil Oldukda İnşād Olındı

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Nār-ı firāḳ-ı ʿaşḳına diller kebāb iken
Ḫūn-ı cigerle gözleri yaşı şarāb iken

2 Düşmiş hevā-yı vuṣlatına bir perī-veşüñ
Kendü viṣāli ṭālibi her şeyḫ u şāb iken

3 Ehl-i niyāza nāz ile muʿtād iken o şūḫ
Şimdi niyāza çāresi yok ḫoş-cevāb iken

4 Dil cevr-i ġamda kaldı firāḳ-ı ḥabīb ile
Ser-menzil-i melāḥata bir māhtāb iken

5 ʿUşşāḳ-ı zār lûṭfı dirīġ itmesün Naẓīr
Maʿmūr olur mı ḫāṭırı anlar ḫarāb iken

644

Vāride-i Nüşaḥ

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Vefā ümīdin itme ʿālem içre āşinālardan
Sakın ʿaḳreb gibi eyle ḫazer hep aḳrabālardan

2 Hemān göñlini eglendür laṭīfe eyle anlarla
Derūnından çıkar ümīd-i lûṭfı bī-vefālardan

3 Dilā her kārı Mevlāya idüp tefvīż ġama ṭalma
Seni memnūn u mesrūr eyler envāʿ-ı ʿaṭālardan

4 Yeter lûṭf eyle sulṭānum taraḥḥümle vefālar kıl
Ne ḥāṣıl var saña cānā bize cevr ü cefālardan

5 Naẓīrā derd-mendüñdür viṣālüñ arzū eyler
Ferāmūş eyleme anı duʿālarla s̱enālardan

---

643 S: 127b ; İ'de yok

644 S: 127b-128a ; İ'de yok

645

İfāde Ẕātını Her Birinüñ Seri Olmışdur

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 İçüp mürşid elinden cām-ı ʿaşḳı ẕikr ü esmādan
Ḫaber-dār oldum ʿālemde bu gün sırr-ı müsemmādan

2 Beni zāhid ḳıyās itmeñ ki ben kanzel olup kaldum
Ayak çekmekden ʿālemde yed-i sāḳī-i dünyādan

3 Benüm ol mest ü müstaġrak gedā kim bezm-i fānīde
Şarāb-ı vaṣlı cānānuñ sunuldı baña maʿnādan

4 Anuñ içün mecāza meyl-i ṭabʿum kalmadı aṣlā
Ḥaḳīḳat-bīn olup kaldum taḥayyürde temāşādan

5 İçen ḫamr-ı ledünni yār elinden ġayra meyl itmez
Naẓīrānuñ olur ẕevḳi temāşā-yı dilārādan

646

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿAşḳdur ʿāşıḳları nālān iden
Çeşm-i cānı rūz u şeb giryān iden

2 ʿĀḳibet nāil iden maʿşūḳına
Laʿl-i nābıyla velī sekrān iden

3 ʿAşḳsız maʿşūḳa kimse irmedi
ʿAşḳdur ʿālemleri seyrān iden

4 ʿAşḳdur her lûṭf-ı maʿşūḳa sebeb
ʿAşḳdur ʿākılleri ḥayrān iden

5 *Küntü kenze* vāṣıl iden ʿaşḳdur
ʿAbd-i maḥżı ʿāleme sulṭān iden

---

645 S: 128a ; İ: 71a
1 oldum: olduk İ
3 fānīde: ʿālemde İ
4 Anuñ içün: benüm aṣlā İ
5 ẕevḳi temāşā-yı dilārādan: ẕevḳ-i derūnı cümle Mevlādan İ

646 S: 128a-128b ; İ: 71a-71b
1 rūz u şeb: dā’imā İ
3 irmedi: iremez İ
6 oldı: oldur İ / esrār-ı: dīdār-ı İ
7 ādemi insān : bu dili şādān İ

6 ʿĀşıḳ oldı maẓhar-ı esrār-ı Ḥaḳ
ʿAşḳdur ʿāşıḳları ẕī-şān iden

7 ʿAşḳ-ile maʿşūḳ u ʿāşıḳ birligi
Dir Naẓīrā ādemi insān iden

647

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Tecellī ẕevḳine maẓhar olan ḥüsn-i dilārādan
Tesellī-yāb olup kandı şarāb-ı ʿaşḳ-ı Mevlādan

2 Nebātāt ile eşcāruñ bahārın seyr iden sālik
Olup imʿān-ile nāẓır alur būyı feraḥ-zādan

3 Temāşā eyleseñ her ẕerre bir sırrı ider ıẓhār
Hemān diḳḳat ile eyle naẓar bil lûṭfı Mevlādan

4 Ki olmış ṣıbġatu'llāh ile anuñ her biri meṣbūġ
Devā her biri bir derde bilür ehli temāşādan

5 Naẓīr ʿārif olup ʿirfān-ile her şey'e nāẓır ol
Müsemmā sırrını fehm eyle ʿālem içre esmādan

648

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Refʿ it niḳāb-ı kākülüñi s̱ıḳlet olmasun
Māh-ı ruḫuñ ḥusūfe girüp ẓulmet olmasun

2 Defʿ it ʿadūyı meclisine gelmesün şehā
Üftādegāna ru'yet ile zaḥmet olmasun

3 Varum fedā yolına şehā cān u ser nedür
Ḫavfum odur ki saña bu söz minnet olmasun

4 ʿUşşāḳ-ı zāra māniʿ-i vuṣlat olanlara
İki cihānda maġfiret ü raḥmet olmasun

5 Çünkim Naẓīre merḥamet ü lûṭfuñ āşikār
Vaʿd-i viṣāle kes̱ret ile müddet olmasun

---

[647] S: 128b ; İ: 71a
2 sālik: ʿāşıḳ İ // feraḥ-zādan: dilārādan İ
3 eyle naẓar: ol nāẓır İ / bil lûṭfı: bilüp lûṭfını İ
4 olmış: oldı İ

[648] S(der): 128b ; İ'de yok

649

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Cennāt-ı iḳlīm-i melāḥatsüñ eger sen
Ḳāf-ı heves-i vaṣluña sīmurġ-perüm ben

2 Bende olalı dergeh-i lûṭfuña efendüm
Terk-ile sivā fikrini āzāde-erüm ben

3 Şāh-ı ḥüsn ü vaṣf-ı cemīlüñle seḥerde
Neyzen gibi kūyında senüñ dem çekerüm ben

4 Fermānuñ olursam n'ola mīnā-yı ṭalebde
Ḥucāc-ı meʿānī-ile ṣafāda güzerem ben

5 Ḫāḳ-i derūñi sürme idüp dīde-i cāna
Buldı baṣīret gözi pür-lemʿa ferüm ben

6 Nūş eyleyemem nebz-i feraḥ-baḫşumı zīrā
ʿĪsī gibi dil-mürdeler iḥyā iderüm ben

7 Şeh-rāh-ı rıżāda daḫī pā-māl-i rıżāyem
ʿĀlemde Naẓīrā yine Edhem-eṡerem ben

650

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Açıldı bāb-ı gülşen sālikān ẕevḳ ü ṣafā bulsun
Ṭarīḳat neş'esinden cümlesi aʿlā edā bulsun

2 Yeter mestūr olup kaldı temāşā-gāh-ı ʿālemde
Açılsun ḳıfl-i ḳalbi cümlenüñ bū-yı vefā bulsun

3 Yeter kim seyr-i muḥīb-i ḫırḳa itdüñ bezm-i fānīde
Beḳā-bi'llāh ile nüşḥuñ cihānda dāsitān bulsun

4 Beyān it sālikāna rāh-ı ʿaşḳun ḥāl ü şānından
Gedā iken anuñ her biri sulṭān-ı cihān olsun

5 Çıkarsun ḥubb-ı dünyāyı göñülden ẕevḳ ü şevḳ ile
Rıżā-yı fikr ile dā'im ḥayāt-ı cāvidān bulsun

6 Naẓīr-āsā dem-ā-dem yārı ile eyleyüp soḥbet
Ṣafā vü ẕevḳ ile dā'im derūnı şādumān bulsun

---

[649] İ: 70b ; S'de yok

[650] İ: 71a ; S'de yok

Ḥarfü'l-Vāv

651

Mef ʿū lü Me fā ʿī lün Mef ʿū lü Me fā ʿī lün

1 ʿĀlemde hemān yā Hū dā'im diyegör Hū Hū
Fikrüñ ola her dem Hū gel Hū diyelüm yā Hū

2 Herşeyde nümāyāndur ʿuşşāḳ aña ḥayrāndur
Ġayrilere pinhāndur gel Hū diyelüm yā Hū

3 Tenlerde o bir cāndur hep cānlara cānāndur
Hem kān-ı kemā-kāndur gel Hū diyelüm yā Hū

4 Biz ḳaṭre o ʿummāndur emvācı firāvāndur
Seyr it bu ne seyrāndur gel Hū diyelüm yā Hū

5 Gülşende o bir güldür ʿuşşāḳ aña bülbüldür
Diller ise dil dildür gel Hū diyelüm yā Hū

6 Bī-çāre Naẓīrāyem şūrīde vü şeydāyem
ʿĀlemde temāşāyem gel Hū diyelüm yā Hū

652

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Ey tende cāna ḥüsn-ile cānān-ı arzū
Sensin hemīşe ʿāşıḳına cān-ı arzū

2 Gūş itmedüñ naġāimi bülbül gibi benüm
Ey bāġ-ı ḥüsne bir gül-i ẖandān-ı arzū

3 Şevḳ-i ruẖuñla ẖānemüzi rūşen itmedüñ
Ey māh-ı cemāl oldı göñül kān-ı arzū

4 Ey āfitāb-ı ḥüsn ü melāḥat amān amān
Yakdı derūnı āteş-i hicrān-ı arzū

5 Āyā viṣāl-i yār ile encāmı yok mıdur
Böyle kalur mı dilde ʿaceb şān-ı arzū

6 Vaḳt-i bahāra hem şeref-i āfitābdur
Eyle Naẓīri lûṭf-ile şādān-ı arzū

---

[651] S: 129a ; İ: 71b
1 diyelüm: diyegör S
5 ʿuşşāḳ: diller İ // diller: ʿuşşāḳ İ

[652] S: 129b ; İ'de yok

7 Şevket-ḫayāl-i naẓm-ı Edībāya ḥāliyā
Lāyıḳ iderse reşk-ile her ān-ı arzū

653

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Ḫumlarla içüp bādeyi mey-ħāneyi boş ko
Hīç curʿa koma zāhide peymāneyi boş ko

2 Gelsün dir iseñ żayf-ı mükerrem saña ey dil
Ṭoldurmayup eşrār ile ġam-ḫāneyi boş ko

3 Lāf eyleme ʿĪsī nefesüm diyü cihānda
Ṣūfī hele bu vażʿ-ı ḥakīmāneyi boş ko

4 Derd-i ġam-ı hicrān ile ālūde de olsañ
Ey dil heves-i vuṣlat-ı cānāneyi boş ko

5 Çün cān u dili yāre fedā eyleyemezseñ
Ḫānem gibi evżāʿ-ı kerīmāneyi boş ko

6 Zühhād-ile ṣoḥbetde ṣaḳuñ açma dehānı
Esrār-ı ġamı fāş ider efsāneyi boş ko

7 Ser-rişte-i naẓma dizeyüm dime dizilmez
Nāsufte dür ü gevher-i yek-daneyi boş ko

8 Ḥaḳḳan ki ḥazāḳatla dimiş ḥāzıḳ-ı hoş-gū
Pervāne gel ey mürġ-ı seḥer lāneyi boş ko

9 Efkār-ı sivādan dili ṣāf eyle Naẓīrā
Aġyār u raḳībi koma ol ḫāneyi boş ko

654

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Zeneḫdānında ḫālān-ı siyeh-rū
Çeh-i zemzemde gūyā iki Hindū

2 Ser-i āhū-yı çeşm üzre girifte
Bürihne iki tiġlerdür ol ebrū

3 ʿİẕārında ḫaṭ-ı pākin gören dir
Yazılmış ṣafḥa-i gül üzre ḳad-Hū

4 Kümeyt-i ḫaṭ ruḫ-ı alında gūyā
Muṣavver berg-i gülde esb-i cādū

---

[653] S: 129b ; İ'de yok
[654] S: 130a ; İ'de yok

5 ʿİbāretdür Naẓīrā ḥüsn ü āndan
Dü-çeşmān u dü-ebrū vü dü-gīsū

655

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Göñülden mā-sivā naḳşın çıkar yā Hū vü yā men Hū
Dil-i ʿārifde ol neyler gider yā Hū vü yā men Hū

2 Vücūdı ẓulmetin refʿ eyleyen sulṭān-ı maʿnādur
Viṣāl-i yār ile ẕevḳi ider yā Hū vü yā men Hū

3 Virür varını yaġmaya olur mest-i şarāb-ı ʿaşḳ
Bu fānī varlıġuñ ol dem nider yā Hū vü yā men Hū

4 Olan seyr-i ʿurūcīnüñ heves-kārı bu ʿālemde
Ḥaḳīḳat ehli kandiyse gider yā Hū vü yā men Hū

5 Göñül mürġın Naẓīra āşiyān-ı ḳudse kondurdı
Anuñ-çün dilde evrādı seḥer yā Hū vü yā men Hū

656

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Göñül derd-i viṣāl-i vehmle memlū
Güle aḥvālüme görür o meh-rū

2 Devā derd-i dile me'mūl olursa
Seḥerler dilde ola āh-ile Hū

3 Heves-kār-ı viṣāl olursa ammā
Muḥāl olur ol derd-i mekrde āhū

4 Olur mār-ı ṭılısm-ı vaṣl-ı dildār
O kākküllerde dā'im her sır-ı bū

5 Naẓīrā dergeh-i dildāra dā'im
Varur āhum seḥerlerde sürer rū

657

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Tīr-i müjeñ ki buldı dile şāh-rāh-ı nev
Mülk-i derūna geldi yine pādişāh-ı nev

---

[655] S: 130a ; İ: 71b
3 varlıġuñ: varlıġı İ
[656] S: 130a ; İ'de yok
[657] S: 130a-130b ; İ'de yok

2 Ḫāl-i lebinde ẓāhir olan mū degil anuñ
Bitmiş kenār-ı cūda meger bir kiyāh-ı nev

3 Görür rehinde ḫaṭṭı degil geldi derd ile
Ṣaḥn-ı ʿıẕār-ı yāre yine bir siyāh-ı nev

4 ʿUşşāḳ-ı dil-fikārı bā-ḫod çekdi sū-be-sū
Derd-i firāḳ u hecr ile āh-ı siyāh-ı nev

5 Cānā Naẓīre vuṣlatını eyledüñ dirīġ
Geldi ümīd-i vaṣluñ ile yine māh-ı nev

Ḥarfü'l-He

658

Tevḥīd-gūnedür

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fāʿ lün

1 Ẕerre olmaz cümle ʿālem şems-i ẕāt-ı yārda
Ḳaṭre olmaz baḥre Ceyḥūn cū-yı feyż-i ās̱ārda

2 Ẕerreñi şemse ulaşdur ḳaṭreñi baḥre yüri
Yüz sürüp dergāh-ı yāre her dem-i esḥārda

3 Cūy-bāra meyl ider elbette ṭabʿ-ı nāzüki
Seyl-i eşkini revān it maḥv ola ebḥārda

4 Dil daḫī ol baḥre ġavvāṣ ola lûṭf-ı Ḥaḳ ile
Dürr-i yektā der-kenar eyle o dem bāzārda

5 Feyż-i ʿaşḳın maẓharı oldı Naẓīrā çün bu gün
Ẕerre-veş maḥv oldı şems-i ẕāt-ı pāk-ı yārda

659

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Sürūrum var ḫayāl-i dil-rübā zīrā derūnumda
Açılmış tāze bir güldür feraḥ-baḫşā derūnumda

2 O şevḳiyle göñülden ʿandelīb-i naġme-perdāzı
İdüp āġāzeler eyler ṣafā peydā derūnumda

3 Feraḥ-zādur benüm ās̱ār-ı ḫāmem ehl-i ʿirfāna
Ki dildārıyla hem-demdür göñül ḥālā derūnumda

[658] S: 130b ; İ'de yok
[659] S: 130b ; İ'de yok

4 Gedā-yı dergeh-i yārum velī maʿnāda bir şāhum
Benüm hīç kalmadı ḥubb-ı sivā cānā derūnumda

5 Naẓīrāyam naẓar aldum fenā bezminde kāmilden
Anuñ te'sīri her dem ẓāhir ü peydā derūnumda

660

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Murād üzre alınmak ʿālem içre kām müşkilce
Müyesser olması anuñ içün her kām müşkilce

2 Telāṭum-ḫurde-i baḥr-i ḥavādiṣ keştī-i maḳṣūd
Muvāfıḳ rūzigār ile olur eyyām müşkilce

3 Taḥammülden kalup ṣabr u ḳarārum kalmadı cānā
Ser-i kūyuñda meh-rūyuñ görelden ārām müşkilce

4 Tebessümle nigāh-ı yāre maẓhar olmadan ʿāşıḳ
Viṣāline hevesle yalvarup iḳdām müşkilce

5 Bu şeb aḫşāmlamak vaʿd itdi bizde ol ḳamer-ṭalʿat
Naẓīrā intiẓār ile olur aḫşām müşkilce

661

Berā-yı Behcet Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Saña ey dil nice olur lûṭf u ʿaṭā seyr eyle
Nice olur ʿāḳibet cevr ü cefā seyr eyle

2 Ṣabr ile bir iki gün cevre taḥammül eyle
Ne keremler olur ol vaṣfa sezā seyr eyle

3 Ġam u endūh u keder cümle gider ḫāṭırdan
Gelür ol dem yirine ẕevḳ ü ṣafā seyr eyle

4 Şād u ḫandān olup göñlüni mesrūr eyler
Her merāmuñı virür saña Ḫudā seyr eyle

5 Cevr-i dildāra Naẓīrā idegör ṣabr u şekīb
Bir gün olur ki olur lûṭf-ı Ḫudā seyr eyle

[660] S: 130b-131a ; İ'de yok
[661] S(der): 130b ; İ'de yok

662

Hū

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Girenler şevḳ-i ʿaşḳ-ı yār ile merdāne meydāna
Naẓar eyler mi anlar bezm-i ʿālemde ser ü cāna

2 O çeşm-i ʿālem-āşūbuñ olan bir kez nigeh-dārı
Nigāh-ı iltifāta ḳādir olmaz şāh-ı devrāna

3 H̬ırām-ı nāzenīnüñ seyr idenler ol leṭāfetle
Bu gülşen içre bulunmaz bir daḫī serv-i ḫırāmāne

4 ....* ruḫlar güldür sünbül-bū-yı kākküller
....* ḥüsn ile bir dāne

5 O nāz ile tekellüm o tebessümle alup göñlin
Ġarīb itme Naẓīrā-yı salup vādī-i hicrāna

663

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿĀşıḳ-ı bī-çāre-i yār oldıġum añlasaña
Derd-i hicrān ile nāçār oldıġum añlasaña

2 Ey dil-i zārum yeter eyle ferāġat nāleden
Girye-i firḳatle bī-zār oldıġum añlasaña

3 Vuṣlatı ẕevḳini bildürmek diler cānān saña
Vāḳıf-ı esrār-ı cānān oldıġum añlasaña

4 Ṣūretā ḥayrān-reviş mestāne-vādīyüm velī
Ẕikr ü fikrüñ ile her an oldıġum añlasaña

5 Cebhe-sā-yı dergeh-i dildār olup her şeb Naẓīr
Tā seḥer meşġūl-i cānān oldıġum añlasaña

664

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Cihānuñ şāhını ey dil meserret-yāb ẓan itme
Mükedderdür derūnı meh gibi pür-tāb ẓan itme

---

662 S(der): 130b ; İ'de yok

* 4a: Metin karalandığı için okunamamıştır.

* 4b: Metin karalandığı için okunamamıştır.

663 S: 131a ; İ'de yok

664 S: 131a ; İ'de yok

2 Ezel baḫşāyişidür feyż-yāb-ı ẕevḳ ü şevḳ olmak
Feraḥ-yāb-ı cihāndur gördigin her şāb ẓan itme

3 Fenā bāġında ḫandān görinen güller bile pür-ḫūn
Neşaṭ-āver görüp her birini şād-āb ẓan itme

4 Muḥabbet eyle Ḥaḳḳa cümle ʿālem saña yār olsun
Ḥuṣūl-i lûṭfa ammā cümleyi esbāb ẓan itme

5 Cihānuñ ḫalḳı muḥtāc-ı der-i lûṭf-ı ilāhīdür
Sakın muḥtācı şāh ise daḫī Vehhāb ẓan itme

6 Der-i Mevlāya vāṣıl her göñülde meşke yol vardur
Naẓīr-i *isticābü'd-daʿveyi* kem-yāb ẓan itme

665

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Her ki ḥüsne meyli yok bī-gāne dirler göñline
Gelmemiş bī-çārenüñ īmāna dirler göñline

2 Dil nedür dildāra meylin aṣlını fehm itmeyen
Bildük ol dīvānedür ammā ne dirler göñline

3 Maʿrifetden behre-yāb oldı vücūdı ʿāşıḳın
Gerçi ṣūretde anuñ vīrāne dirler göñline

4 Ḫūb-rūlar nüktedānlar meskenidür dā'imā
Rind-i ʿaşḳuñ ḥāṣılı mey-ḫāne dirler göñline

5 Şemʿ-i ḥüsn-i yāre her şeb yanmadan pervāsı yok
Mürġ-ı cān-ı ʿāşıḳın pervāne dirler göñline

6 Şübhesiz ḳalb-i şināsı genc-i ʿirfāndur Naẓīr
Maʿrifet ile müzeyyen ḫāne dirler göñline

666

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Leṭāfet var derūn-ı ʿāşıḳānda
Bulınur her ne maṭlūb ise anda

2 Tecellī-i ilāhī maẓharıdur
Naẓar eyle aña her ḥāl ü şānda

[665] S: 131a-131b ; İ'de yok
[666] S(der): 131a ; İ'de yok

3 Dile fikr-i ṣaḥīḥ ile cilā vir
Bulunmaz cevheri her baḥr ü kānda

4 Olursuñ vāḳıf-ı esrār-ı ʿālem
Bulursuñ rāḥatı her īn ü ānda

5 ʿAzīzānuñ ġubār-ı dergehi ol
Refīʿü'ş-şān olurlar dü-cihānda

667

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Şevḳ-i viṣālüñ eyledi cā dilde dīdede
Ḥüsnüñ şuʿāʿı virdi żiyā dilde dīdede

2 Şāyeste-i ḫiṭābuñ olursa göñül eger
Āyine gibi n'ola cilā dilde dīdede

3 Ḫāl-i siyeh ki gerdenüñe virdi revnaḳı
Ru'yetle buldı şevḳ ü ṣafā dilde dīdede

4 Kākülleruñle ġonca-lebüñ ḫāl-i ʿanberīn
Her biri virdi bū-yı vefā dilde dīdede

5 Ol şehriyār-ı ḥüsne Naẓīrā ʿaceb midür
Reşk-āver olsa her dem aña dilde dīdede

668

Hū

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Cām-ı ʿaşḳ öyle degildür ki içenler ay-ile
ʿĀşıḳ oldur ki göre rūyını yārın yay-ile

2 Şimdi bir yirdedür nālelerüm ẓan itme
Muṭribān peyrev ola aña ḳudūm ü nāy-ile

3 Ḳaṭre ḳaṭre dökilüp ḥaddi tecāvüz itdi
Naḳd-i eşk öyle midür kim ʿaded ile ṣay-ile

4 Vaʿd-i vaṣl eyledi incāzına gerçi söz yok
Vaḳtini sanma anuñ hefte vü günle ay-ile

5 Girse rez-dīde nigehān eline naẓm-ı Naẓīr
Nev-zemīn bir ġazel itse naẓīre ḳay-ile

[667] S(der): 131a ; İ'de yok

[668] S(der): 131a ; İ'de yok

669

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Girdi meydāna yine duḫter-i rez ercesine
Devr ider bezmimüzi rind-i ḳalendercesine

2 Göricek anı neşāṭ-āver olur her gören
Kızarur ruḫları anuñ gül-i aḥmercesine

3 Neş'esi ile o dem ʿazm-i çemen-zār eyler
Salınur nāz ile bir serv-i ṣanevbercesine

4 Zülfin ol demde perī̇şān idicek bād-ı ṣabā
Dil düşer āteş-i hicrāna semendercesine

5 Rūz-ı rūze ne ḳadar daʿvet idersem o perī̇
Gelmez iftāruma ḫurşī̇d-i żiyā-vercesine

6 ʿĪ̇d-i vaṣlına irişdür bizi yā Rab yāruñ
Dāmenin būs idelüm bende-i kemtercesine

7 Ṣubḥiyā saña naẓī̇re nice mümkin ki Naẓī̇r
Fikr-i tanẓī̇re düşe rind-i süḫandercesine

670

Mef ʿū lü Me fā ʿī̇ lü Me fā ʿī̇ lü Fe ʿū lün

1 Gördüm o perī̇-peykeri eşrār arasında
Gül gibi kızarmakda ruḫı ḫār arasında

2 Aġyār-ile mey-ḫāneye gitmiş gibi ol şūḫ
Meyl itmede eṭrāfına reftār arasında

3 Ḫalḳ eyledi bilmem ne ola bāʿiṡ ü bādī̇
Vaʿd itmiş iken vaṣlını güftār arasında

4 Ber-dār iderüm zülfüme dirmiş seni ey dil
Ġam çekme feraḥ vardur iki dār arasında

5 ʿÖrfi-i süḫan-pervere tanẓī̇re Naẓī̇rā
Çok geşt ü güzār itmeli āṡār arasında

671

Me fā ʿī̇ lün Me fā ʿī̇ lün Me fā ʿī̇ lün Me fā ʿī̇ lün

---

[669] S: 131b ; İ'de yok

[670] S: 131b ; İ'de yok

[671] S(der): 131b ; İ'de yok

1 Ḫumār-ālūde çeşmüm dūş olup ol gözleri meste
Mey-i laʿl-i lebi sevdāsı kıldı göñlimi ḫaste

2 Şikenc-i zülf-i pī̇ç-ā-pī̇ç bend oldı o dem āyā
Ṣabā rāḥat virür mi itmek ister anı vāreste

3 Ser-i kūyında ʿuşşāḳı nevāsın gūş idüp ol dem
Naġam-sāz oldı şehnāzıyla oldı cümle dem-beste

4 Gelür gūş itmek-içün naġme-i şūḫ-ı ciger-dūzı
O demde ʿandelī̇bān-ı çemen āheste āheste

5 Egerçi cevrin iḥsān ʿadd ider ʿāşıḳları ammā
Dil-i zār-ı Naẓī̇r-i ḫoş-edādur lûṭfa vābeste

672

Maṭlaʿ li-ʿAli-zāde

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī̇ lü Fā ʿi lün

1 Kimler çekerdi miḥnet-i dildār çekilmese
Bāri çekilse s̱ıḳlet-i aġyār çekilmese

2 Bezm-i cihānda ṭoġrusı ṭāḳat-güzār idi
Ẕevḳ-i lebiyle sāġar-ı ser-şār çekilmese

3 Her dem cefāya rāżı olur idi ʿāşıḳān
Şemşī̇r-i ġamze ḫışm-ile her bār çekilmese

4 Ebrūlaruña çifte kemān nāz u ʿişveyle
Ammā ki tī̇r-i ġamzesi deyyār çekilmese

5 Baḥr-i emelde derd-i meşaḳḳatle dā'imā
Ālām-ı fikr-i derd-i dil azār çekilmese

6 Müşkil olurdı ṣabr u taḥammül eger Naẓī̇r
Gāhi küşāde lûṭf-ile ol yār çekilmese

673

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Leblerüñ āşuftesidür ġoncalar gül-zārda
Ruḫlaruñ sevdāsı ile gül gezer bāzārda

2 Gül degildür bülbüli gülşende nālān eyleyen
Rū-yı pür-nūruñ ḫayāli ile āh u zārda

[672] S(der): 131b ; İ'de yok
[673] S: 132a ; İ'de yok

3 Servler ḳaddüñ görüp gülşende ḥayrān kaldılar
Bir ayaġ üzre dururlar ḥayret-i reftārda

4 Öyle bir nuṭḳ-ı beyān virmiş cenāb-ı Kibriyā
Ṭūṭī-i gūyā daḫī ḥayrān saña güftārda

5 Ḥāline raḥm eyledi bi'l-cümle yār u āşinā
Saña raḥm eyler Naẓīrā ʿāḳibet dildārda

674

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Hevā-yı vaṣf-ı rūyuñ oldı şāyiʿ ʿāşiyān içre
Açılmaz öyle her dem tāze bir gül gül-sitān içre

2 Cemāl-i bā-kemālüñ māha da teşbīh olunmaz kim
O da ḥüsnüñ ile ser-geştedür kevn ü mekān içre

3 Dizilmiş rişte-i taʿbīre gerçi çok güher ammā
Bulunmaz dervīşüñ mānendi gevher baḥr u kān içre

4 Degildür vaṣfuñı taḥrīre ḫāme gerçi kim ḳādir
Hemān ẕikr-i cemīlüñdür murādum bu cihān içre

5 Taraḥḥümle nigāh-ı lûṭfa maẓhar eyle sulṭānum
Naẓīr-āsā bulunmaz raḥme lāyıḳ sāilān içre

675

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Gevher-i kān-ı ḥüsndür dir idüm mengūşına
Ḫavfum oldur irişür ol dil-rübānuñ gūşuna

2 Sāde-rūlardan ziyāde ḫaṭ ider ehl-i ṭabʿ
Ṣafḥa-i rūyın bakılmaz ḫaṭ ile menḳūşına

3 Leylādur maḳṣūd-ı dil Mecnūnı neyler ʿāşıḳān
İltifāt eyler mi ʿāḳil ādemüñ bī-hūşına

4 Başka bir revnaḳ virür mi rūyın ālü'l-āl ider
Anuñ içün māilüz biz dilberüñ mey-nūşına

5 Pūte-i ʿaşḳ içre ḳāl olmak gerek yoḫsa Naẓīr
Raġbet itmezler bu bāzāruñ zer-i menḳūşına

674 S: 132a ; İ'de yok
675 S: 132a ; İ'de yok

676[676]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Siḥri taʿlīm eyledi zülf-i siyeh sāḥirlere
Vażʿı ögretdi lisān-ı şiʿri hep şāʿirlere

2 ʿĀḳibet der-bend-i zincīr eyleyüp ʿāşıḳları
Bezm-i ʿālem içre ʿibret eyledi sāirlere

3 Ḥüsnüñ inkār eyleyen ġāyet çoġalmışdı velī
Geldi ḫaṭ telḳīn-i īmān eyledi kāfirlere

4 Pā-bürihne ʿāzim-i kūy-ı dilārā olagör
Lûṭfını itmez dirīġ ol dergehin zāirlere

5 Şāhbāz-ı ṭabʿuña taḥsīn olunmaz mı Naẓīr
Ser-fürū itdürdi naẓm u nes̱r ile māhirlere

677[677]

Ez-Lisān-ı Maḥbūb

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Gül daʿve-yi ḥüsn idebilür mi ya benümle
Hem-bū olabilür mi ʿaceb pīrehenümle

2 Gör sünbüli zülfüm ile hem-ser geçinürmiş
Bend idem anı kākül-i müşgīn reşenümle

3 Gülşende ḫırām eyleye mi serv ḳaddümle
Ḥayretdedür ol ḳāmet-i ṭūbā şikenümle

4 Ya ḥabbe-i müşk nice ider daʿvā-yı ḫoş-bū
Ruḫsār-ı cemālümde olan ḫūb benümle

5 Kimse idemez vaṣf-ı dilārāmı Naẓīrā
Evṣāfumı bil ḫoşca benüm bu süḫanumla

678[678]

Dīger

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 O yāruñ mis̱li yokdur gülşen içre gül-bedenlikde
Velī aġyār ile olmak revā mıdur dikenlikde

[676] S: 132a-132b ; İ'de yok
[677] S(der): 132a ; İ'de yok
[678] S(der): 132a ; İ'de yok

2 Bizi yād eyler ammā gāhice cevr ü sitemlerle
Ola gül-zār-ı ʿālemde hemān saġ u esenlikde

3 Egerçi mis̱li yokdur bezm-i ʿālem içre cānānuñ
Yine lāyıḳ degildür kim ola daʿvā-yı benlikde

4 Ne deñlü vaṣf olınsa ol perī-peyker sezā zīrā
Aña Leylā vü Selmā beñzemezler mest-menlikde

5 S̱üreyyā reşk olursa n'ola naẓm-ı vaṣf-ı ḥüsn-ile
Şebīh olmaz ṭabīʿatda Naẓīre şūḫ u şenlikde

679

Mefʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Şermende ider gülleri gül-zāra gelince
Dem-beste ider ṭūṭīyi güftāra gelince

2 Serv-i çemeni eyledi yāver gül-i ḥayret
Bir ʿişve-ḫırām ile çemen-zāra gelince

3 Naḳd-i dilimüz almışıdı virmedi ol şūḫ
İmhāl idelüm anı ser-i kāra gelince

4 Bir görmege gitmişdi göñül rūyını yāruñ
Biz bekleyelüm çāre ne bī-çāre gelince

5 Dün geldi ṣabā virdi Naẓīrā ḫaber ammā
Cānum yirine gelmez o meh-pāre gelince

680

Naẓīre li-Ḫāṭır-ı Ṣubḥī ʿAli-zāde Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Māilüz biz güzelüñ vādī-i seyrānesine
Dāḫilüz lûṭfı ile meclis-i şāhānesine

2 Nice vaṣf eyleyelüm kākül-i ʿanber-būyın
Reşk ider bu dil-i ṣad-yāre anuñ şānesine

3 Zülf-i pür-çīnine dil-bend olalı bülbül-i dil
Gelmedi bir daḫī gülşende olan lānesine

4 Oldı mercānī lebi ḥoḳḳa-i laʿleyn anuñ
Dişleri olsa müşābih n'ola dür-dānesine

679 S: 132b ; İ'de yok
680 S: 132b ; İ'de yok

5 Peyrev olsak n'ola Ṣubḥīye Naẓīrā zīrā
Ṭabʿımuz māil anuñ şiʿr-i ẓarīfānesine

681

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Hilāl ebrūları zīr-i niḳābından bedīd olsa
O şūḫı der-kenār eyler idüm ʿīd-i saʿīd olsa

2 Ṣafā-yı rūze ancaḳ vaḳt-i ifṭāra mürehhendür
Ṣafā-yı ḫāṭır olsa her demüm eyyām-ı ʿīd olsa

3 Felekden bir gün uġurlansa şekbüñ seyri ḳaṣdıyla
Ṣafā vü ẕevḳ olınsa dilden ammā ġam baʿīd olsa

4 Müzeyyen olsa meclis ḫūb sāḳī yār rām olsa
Bahār eyyāmı cūda sāyemüz eşcār-ı bīd olsa

5 İderdüm dāsitān-ı derd-i ʿaşḳı cümleten taḥrīr
Muḥibler defterinden bāri aġyārı resīd olsa

682

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Ebnā-yı vaḳtin itme naẓar iḫtilāfına
ʿĀḳil gider mi ṭoġru yolın hīç ḫilāfına

2 Cānā kapılma her birinüñ ibtilāfına
Dād u sitedde eyle naẓar ḳavl-i ṣāfına

3 Ter-dāmenān-ı ʿālemin olmaz ṣadāḳati
Ḳavlinde bakma gün-ile aṣlā ʿıfāfına

4 Bakmaz libāsa ʿārif ider ẕāta iʿtibār
Tīġın naẓar olur mı efendi ġılāfına

5 Mest-i mey-i muḥabbet olan ʿāşıḳān hemīn
Ġayrın ider mi raġbeti lāf u güzāfına

6 Mestāne ṭoġrı ṭūl u dırāz itmesün yeter
Çeksün ayaġı zāhid-i ḫod-bīn kāfına

7 Şān-ı refīʿ-i yārı bilenler ʿuluvv ile
Dehrin naẓar ider mi ʿaceb kūh-ı ḳāfına

---

681 S: 132b-133a ; İ'de yok

682 S(der): 132b ; İ'de yok

8 Aṣḥāb-ı ʿafv nāil olur şübhe yok Naẓīr
ʿAcz u ḳuṣūr u cürm ü güneh iʿtirāfına

683

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1 Ol ʿāşıḳuñ ki dilber-i dildārı olmaya
Bāzār-ı ʿaşḳ içinde anuñ kārı olmaya

2 Vir naḳd-i cānı bir güzelüñ ʿaşḳına göñül
Ammā bi-şarṭ-ı ān ki cefā-kārı olmaya

3 Farḳ olınur mı ṣūret-i vīrānla ṣūreti
Ol dilberinüñ nāz-ile güftārı olmaya

4 Ḥüsnüñ olur mı kāfiri zāhid te'emmül it
Mülḥid degil mi ol kişi iḳrārı olmaya

5 Virmiş sarāy-ı göñlüni bir ḫūba kim Naẓīr
Bir kimse yok ki ʿāşıḳ-ı dīdārı olmaya

684

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 İdüp ol gülbün-i ʿişve-ḫırām āheste āheste
İder nāz ile gülşende ḫırām āheste āheste

2 Hezār efsāneye āġāz ile yāre neler söyler
Okur evrāḳ-ı gülden es-selām āheste āheste

3 Ḫayāl-i nāzuñ elbetde bulur şehr içre bir şöhret
Meh-i nevde olur māh tamām āheste āheste

4 Kenār-ı cūda şekbüñ seyrin eylerken yine sāḳī
Mübārek-bāde geldi elde cām āheste āheste

5 Görüp bu germ ü serd ü rūzigārı ʿāḳibet bir gün
Naẓīr āḫir olur nāil be-kām āheste āheste

685*

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1 Her sū küşāde olmada dilden nigāh-ı āh
Her cānib oldı nāleye bir şāh-rāh-ı āh

---

[683] S: 133a ; İ'de yok

[684] S: 133a ; İ'de yok

[685] S: 133a-133b ; İ'de yok

* Beyt-i s̱ānī Cenāb-ı Sezāyī Efendi Ḥażretlerinüñdür

2 Peyveste tā ki olmada der-i dilde āh āh
ʿĀşıḳ hemīşe itmede bir ser-külāh-ı āh

3 Eflāke çıkdı şevket-i şān-ı ṣalābeti
Mālik olınca taḫt-ı dile pādişāh-ı āh

4 Ġam leşkerini kıldı perīşān ṭaraf ṭaraf
Dil kişverini eyledi yaġma sipāh-ı āh

5 Bārān-ı eşki eyledi rindān-ı sīneye
Fülk-i derūnı kapladı ebr-i siyāh-ı āh

6 Olur Nażīr sāḥil-i maḳṣūda pā-nehār
Baḥr-i mecāzı ṭay ider elbetde şāh-ı āh

686

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Duḫūle bezm-i ḫāṣṣu'l-ḫāṣa aġyāra maḥal virme
Ṣafā-yāb olalar üftādegān cānā melal virme

3 Nigāh-ı iltifātuñla göñüller eyleyüp mesrūr
O ḫūnī-ġamzelerle çeşm-i fettāna zelel virme

4 Ḫûsūfa irmesün māh ʿiẕāruñ refʿ-i kākül kıl
Sezā-yı burc-ı melāḥat māhı ʿuşşāḳa ḫalel virme

5 Ḥadenk-i ġamzeñe ḥāżır siperdür sīne-i ʿuşşāḳ
Hemān şaṣt-ı kemān-ı ebruvānuña kesel virme

6 Hemān yalvarı vir vaʿd-i kerīmi idegör ıẓhār
Naẓīr erbāb-ı ḥüsn almaz mes̱el tāze ġazel virme

687

Berā-yı bā-Ḥaydār-zāde

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bāc alur fitneden ol ġamze-i mīlādı ile
ʿĀlemi kırdı geçirdi sitem icādı ile

2 Kimse yanınca ḫırām eyleyemez dildāruñ
Gülşenüñ servi salınmaz ḳadd-i şimşādı ile

3 Vaṣlı şāyestesi olmaz yine ṣarrāf-ı dehr
İtse teslīm eline maṣraf-ı īrādı ile

[686] S(der): 133a ; İ'de yok
[687] S: 133b ; İ'de yok

4 Ol ḳadar şīve vü nāzı bilür ol āfet kim
Baḥs̱ ider ʿilm-i cefāda daḫī üstādı ile

5 ʿĀşıḳ olduġuñı bildürme Naẓīrā yāre
Ḫiẕmetinde bulınup bende vü āzādı ile

688

Bedīhe li-İttibāʿ-ı Şākir Beg

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ġoncada reng olamaz laʿl-i leb-i dildāra
Kul olam yāre diyü kendü düşer bāzāra

2 Ḥaddini bildi diyü herkes ider raġbet-i tām
Başlar üzre yer ider ʿākibet ol bī-çāre

3 Ḫār-ile ülfeti var diyü olunmaz merdūd
Būyı ḫoş lüccesi ḫūb oldı bakılmaz ḫāra

4 Yārı aġyār-ıle gördükde çevirme rūyuñ
Belki kıl vāsıṭa aġyārı viṣāl-i yāre

5 Vāṣıl-ı gülşen-i ḥüsni olayum dirseñ eger
Var müdārā idegör ṣanʿat ile aġyāre

6 Gül-i gül-zār-ı belāġat yine bir tāze şiʿr
Gülşen-i ṭabʿ-ı Naẓīr eyledi ihdā yāre

689

Süleymān Aġa-zāde İçündür

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Olsa o perī dāire-i ṣoḥbetimüzde
Devr itmez idi şems ü ḳamer ʿişretimüzde

2 Reşk eyler idi gökde Mesīḥā bize ey dil
Gelse okusa metn-i ḳadeḥ ḫalvetimüzde

3 Ġāret-zede itdi dili ol ġamze-i ḫūnī
Virdi yine yaġmaya bezm-i fikretimüzde

4 Ḥazan soñı dervīşlere vaʿd oldı ezelden
Elbet gelür ol dilber olur ḫiẕmetimüzde

---

[688] S: 133b ; İ'de yok

[689] S: 133b-134a ; İ'de yok

5 Raḳṣ eyler idi şevḳ-ile destārı Naẓīrüñ
Olsa o perī dāire-i ṣoḥbetimüzde

690

Berā-yı Ṭuġcı-zāde

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Gülsek ol şūḫ-ile tenhā-engīz bir yirde
Mümkin olurdı bizümle güle olur perde

2 Ol ḳadar ḥüsn-ile mümtāz-ı cihāndur ol kim
Levn-i ruḫsārı müşābih görinür güllerde

3 Zülf-i miskīni ne ḫoşdur o melek-simātuñ
Beñzemez rāyiḥa-i öde daḫī ʿanberde

4 Şīveler ile tekellüm idicek ʿuşşāḳa
Süḫanı lezẕeti tercīh olınur sükkerde

5 Neş'e-yāb-ı leb-i mey-gūnı olan iḫvānuñ
Beñzemez neş'esi maʿcūna mey-i aḥmere

6 ʿÖrfī-i pāk-eṡere nice naẓīre mümkin
Naẓm-ı pākīzesi beñzer dür-ile gevhere

691

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Sākiyā meyl iderüz biz gözleri mestāneye
Lûṭf idüp memlū sebūlar ile gel mey-ħāneye

2 Meclisi eyle müheyyā yār teşrīf idecek
Meyl ile nāz ide ol sāġar-ı şeş-ḫāneye

3 Tā ki ẕevḳ ü şevḳ ḥāṣıl bilmeyüp lûṭf eyleye
Raḥm ide bu ʿāşıḳ-ı şūrīde vü dīvāneye

4 Sūziş-i ʿaşḳıyla sūzān olmada bir dāne-veş
Şemʿ-i ḥüsniyle żiyā-ver ola bu vīrāneye

5 Rāh-ı ʿaşḳında Naẓīrā ol perī-peyker bizi
Bilmişiken görüp teng-i nāz ile āyā neye

---

690 S(der): 133b ; İ'de yok

691 S(der): 133b ; İ'de yok

692

Vaṣf-ı Tuġcı-zāde Ḥūb Cemālī Efendi

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Yañaġı bir açılmış gül beni şükûfte bir ġonca
O zülf-i ʿanber-efşān u miyānı inceden ince

2 Ḫalāṣ olmaz esīr-i bend-i zülfi ḳayd-ı kākülden
Meger mālik olur dil-dādegānı güncede günce

3 Kirişme şīvelerle ʿāşıḳı ḥayrān ider dā'im
O nāz ile tekellümde görinür ṣūretā bunca

4 Cedīdin leẕẕetin almış diler her rūz bir şevher
Zen-i dünyā ise māil efendi dinceden dince

5 Hezārān bülbüle mālik olur her nev-bahār ammā
Naẓīr-āsā daḫī mālik degildür bir nevāsınca

693

Berā-yı Tebrīk-i Mollā Muḥammed Kelāmī

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Semtimüzden ġażab-ālūde güzerden soñra
Bize teşrīf ü kerem itdi kederden soñra

2 Nāil-i bezm-i viṣāl itdi bizi lûṭfı ile
Leblerinden bir iki būse-i terden soñra

3 Hele fetḥ oldı muʿammā-yı leb-i laʿli bize
Nice diḳḳat ile imʿān-ı naẓardan soñra

4 Nice bir şevḳ ü neşāṭ olmayayum ʿālemde
Gün gibi itdi ṭulūʿ vaḳt-i seḥerden soñra

5 İdegör vaṣf-ı cemīlin ki Naẓīrā zīrā
Saña raġbet olınur böyle eṡerden soñra

694

Berā-yı İstidʿā-yı İltifāt-ı Cānān

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bendeñi gāhice cānā lûṭf-ile yād eyleye
Bu dil-i maḥzūnumı mesrūr-ı dil-şād eyleye

---

692 S: 134a ; İ'de yok

693 S: 134a ; İ'de yok

694 S: 134a-134b ; İ'de yok

2 Ya ne var bu bendeñi dil-şād u ḫürrem eyleseñ
Derd-mendüñ müstemendüñdür anı şād eyleye

3 Bir zamān hicrān-ile me’lūf u mehcūr eyledüñ
Ḥāliyā bī-çāreyi vaṣluñla muʿtād eyleye

4 Naḳd-i eşk-i çeşmimüz bitmez meṣārif bī-ḳıyās
Bir kifāyet idecek iḥsānı īrād eyleye

5 Kūşe-i ʿuzletde kaldı ḥayli demlerdür Naẓīr
Dil-ḫarāb oldı yeter maʿmūr u ābād eyleye

695

Pend-i Ter-dilān

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Dehrin kapılma pīrezen-i bī-vefāsına
Ṣabr u taḥammül eyleyemezsüñ cefāsına

2 Seyl-i sirişk-i çeşmine raġbet ider mi hīç
Nāẓır olur mı dīdelerüñ mācerāsına

3 Ẕevḳ-i viṣāl-i derdi ider hecr ü ḥasreti
Kārı hemīşe cevr ü cefā mübtelāsına

4 Bildüñ netīce ḥālini āḫir fenā bulur
ʿĀşıḳlarınuñ uġramış ol müddeʿāsına

5 Raġbet göziyle ʿārif olan eylemez naẓar
Vāḳıf olur hemīşe anuñ intihāsına

6 Ḥubb-ı sivāyı terk idegör yoḫsa ey Naẓīr
Ṣabr u taḥammül eyleyemezsüñ cefāsına

696

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Cihānda destimüz olsa resīde ḫūb-ı meclūle
Nuḳūd-ı varımuz ṣarfa uyarduk vech-i maʿḳūle

2 Velī merġūb u şūḫ-ı dil-sitān olsa murād üzre
Müşābih olsa ebrūlar hemānā seyf-i meslūle

3 Usandursa dili cevr ü cefālar ile nāz ile
Mecāzī ʿaşḳı tebdīl eyler idük ʿaşḳ-ı Behlūle

---

[695] S(der): 134a ; İ’de yok

[696] S(der): 134a ; İ’de yok

4 Güzel sevmekden ʿālemde usanduk gerçi biz ammā
Yine meyl eyler elbetde göñül ḫūb-ı Sitanbūla

5 Naẓīrā bezm-i ʿālemde ṣafā-yı ḫāṭır istersen
Ṣıla lāzımdur elbetde *men* ile *mā-ı mevsūle*

697

Ḫiṭāb-ı bā-Ṭaleb-i Vuṣlat

Fā ʿi lā tün Fā ʿi la tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 İtme cānā cevr ile lûṭf eyleyüp ḥālüm tebāh
Gāhi iḥsān u kerem eyler gedāya pādişāh

2 Sen daḫī iḳlīm-i ḥüsnüñ pādişāhısın bu gün
Eyle ʿuşşāḳına gāhi bir tebessümle nigāh

3 ʿAşḳ-ile ālūdegānuñ ḥāline eyle naẓar
Kim bulurlar lûṭf-ı ʿaşḳıyla cihānda intibāh

4 Neyl-i vaṣluñ arzūsuyla gice bīdār olup
Tā seḥer kūyuñda cānā itmede feryād u āh

5 Mübtelā-yı derd ü hicrān oldı bī-çāre Naẓīr
Nāil-i vaṣl ile lûṭf eyle anı ey yüzi māh

698

Berā-yı Pend-i Şeyḫ Ḥüseyin Der-Şehr-i Kūyı Kesri li-ḳavlihī bi-İttibāʿ-ı Nefs ü Hevā

Mef ʿū lü Me fā ʿī lün Mef ʿū lü Me fā ʿī lün

1 ʿAḳl-ı küle çün sordum bu ʿālem-i dünyā ne
Didi ki ḫayāl ancaḳ ʿārif olan insāne

2 Efʿāl-ile aḥvāli mensūb-ı dilārādur
Esrār-ı nihānı var bilmez anı bī-gāne

3 Zāhidleri çok gördüm birligin ider ıẓhār
Her biri yine uymış nefsi ile şeyṭāne

4 Vechini bilen kāmil emriyle olur ʿāmil
Müşkil ne kalur cānā bāʿiṡ bu hicrāne

5 Bil ḳadr-i dem-i vaṣlı güller gibi ḫandān ol
Uy sāiḳ-i taḳdīre ir bu dem-i ʿirfāne

---

697 S: 134b ; İ’de yok

698 S: 134b-135a ; İ: 72a

4 ola: bu S

6 Çün pīr-i fenā-fi'llāh destinden içildi cām
ʿAḳluñ başına devşir olma yüri dīvāne

7 Maḥbūbına gel rām ol ʿaşḳında olup s̱ābit
Vaṣlına olup ṭālib gir ḫiẕmete merdāne

8 Nefsine idüp lûṭfı her nārını nūr eyle
İbrāhim olup yanma gir āteş-i sūzāne

9 Bu ḳavl-i Naẓīrāyı gūş eyleriseñ cānā
ʿAşḳ ile olur ḥāṣıl ʿāşıḳ olagör āne

699

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 O māhuñ mübtelāsıyam baña şöhret budur işte
Beni bī-ṣabr u ārām eyleyen ḥālet budur işte

2 Sebāvet gülşeni içre açılmış gerçi ol ammā
Gül-i zībā degil ancaḳ gül-i Cennet budur işte

3 Tebessümle olur çāh-ı zeneḫdānı anuñ ẓāhir
Baña bir kerre ru'yetle viren ḥayret budur işte

4 Uġurlar ḫānumānuñ bir nigehde zühd ü taḳvānuñ
Cihān-āşūb olan pür-fitne bir āfet budur işte

5 Nigāh-ı iltifātına Naẓīrā maẓhar olmışdur
Cihānda ʿāşıḳān içre aña ʿizzet budur işte

700

Hū

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ey sitem-meşreb dil-i ʿuşşāḳı tekdīr eyleme
Her görüşde nevʿ-i dīger ile taḳrīr eyleme

2 Gāhi lûṭf eyle nigāh-ı merḥamet kıl ʿāşıḳa
Yoḫsa her dem cevr-i bī-ḥad ile dil-gīr eyleme

3 O felāketüñ ʿazīz ḥālin temāşā eyleyen
Bezm-i ʿālemde melāmet ile teşhīr eyleme

4 Yılda bir kez yārı dest būsına şāyeste kıl
Ḥāl-i ḫūbān-ı ʿuluvvü'ş-şānı taġyīr eyleme

---

[699] S(der): 134b ; İ'de yok

[700] S(der): 134b ; İ'de yok

5 Her birine eyle lûṭf ile nigāh-ı merḥamet
Ey Naẓīrā der duʿā-yı ḫayrı taḳṣīr eyleme

701

Naẓīre li-Nüzhet Tābiʿ-i Ḥātem Efendi
Bu Daḫī Mektubıyla Filörinaya Vārid Naẓīresidür

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Ḥamd eyle ey cefā-keş-i ʿālem selāmete
Ṣabr it cefā-yı yār ile her dem melālete

2 İtme hevāya münḳalib āh ile kārını
Bī-hūde düşme bezm-i cihānda nedāmete

3 Āḫir firāḳ u ḥasret ü hecr ile dil olur
Nāil viṣāl-i yār ile ʿizz ü saʿādete

4 Ol āfitāb-ı ḥüsn-ile germ-ülfetüz bu gün
Basdurma ṣūfī ṣoḥbeti keşf ü kerāmete

5 Basduk rikāb-ı himmete Allāh yol vire
Bindük semend-i ġayrete çıkduk seyyāḥate

6 Geşt ü güzār-ı ʿālem idüp eyledük tamām
Lûṭf-ı süḫanla māil olınca belāġate

7 Bulduk bu tāze şiʿri idüp diḳḳat-i naẓar
Elfāz-ı pāk-ı ḥüsn-i edā vü nezāhete

8 Nüzhet Efendi ḫāme-i muʿciz-beyānıdur
Söz yok bu naẓm-ı pāk ile böyle feṣāḥate

9 Ḥaḳḳan pesend olsa naẓīre Naẓīr olur
Böyle edā-yı pāk ile böyle nezākete

702

Edirne Ḳāḍīsi Ṣıddīḳ Efendinüñ Filörinaya
Vārid Olan Es̱erleri Es̱erindedür

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Aġyāra nigāh-ı kerem ü refʿ-i ḳader ne
ʿUşşāḳ-ı cefā-dīdeye ya böyle ġader ne

2 Ya ehl-i dilin ḥālini bilmez misüñ ey şūḫ
Vaḳtüñ güzerān eyleyicek saña nedür ne

[701] S: 135a ; İ'de yok
[702] S: 135a-135b ; İ'de yok

3 Var pīr-i muġanın ayaġın būs idegör kim
ʿĀlemde anuñ neş'esini bil ki nedür ne

4 Raḥm itmek içün ʿāşıḳa günler giceler var
Bilmem dir iseñ her sene bu ʿīd u ḳadir ne

5 Eyler dil-i şūrīdeyi bülbül gibi şeydā
Bir şehr-i laṭīf-i şeref-efzādur Edirne

6 Aḥvāl-i Naẓīrāyı sorarlar ise iḫvān
Dildārı ile ten tene vü bir tā tenedür ne

703

Me fā ʿi lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿi lün Fe ʿi lün

1 Gidüp bürūdet-i sermā bahār yaklaşsa
Çemende ẕevḳ ü ṣafāya güzār yaklaşsa

2 Açılsa ġoncaları gül-sitān-ı Edrinenüñ
Nevāya başlasa dā'im hezār yaklaşsa

3 Bu dem de vaḳt-i şitādur geçer ṣafālar olur
Ṣafā-yı ṣoḥbete iḫvān u yār yaklaşsa

4 O nüktedān-ı ẓarīf ü o ʿÖrfī-i ʿārif
Bizümle ülfete bāri ne var yaklaşsa

5 Meşāʿir ile iderdi Naẓīr anı mesrūr
O ḫoş-edā ile gelse nigār yaklaşsa

704

Edirne Mollası-zāde ʿĀrif Efendidür

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿArż-ı ruḫsār eylese dildārımuz birden bire
Bezl iderdük cān u dille varımuz birden bire

2 Vālih ü ḥayrān olurdı her gören aḥvālimüz
Görseler Mecnūn gibi eṭvārımuz birden bire

3 Görsek ol pür-ʿişve ẕibaḳ-cūş-ı ḫūbı ġayr ile
Āsumān-gīr olur āh u zārımuz birden bire

4 ʿArż-ı ḥāl ile beyān itdük niyāz-ı vuṣlatı
Virdi ḥayret ʿāleme ıẓhārımuz birden bire

---

[703] S(der): 135a ; İ'de yok

[704] S(der): 135a ; İ'de yok

5 ʿĀrif-i pākīze-gūnuñ ḫūb eşʿārı Naẓīr
Hep ferāmūş itdürür ās̱ārımuz birden bire

705

Berā-yı Talṭīf-i Ṭabʿ-ı Behcet Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Göñlimüz vāṣıl-ı cānān olur inşāallāh
Nāil-i ẕevḳ-i firāvān olur inşāallāh

2 Ṭay ider menzil-i hicrānı bülend-himmet ile
Vuṣlat-ı yār ile şādān olur inşāallāh

3 Ṣabr iden ḥażret-i Yaʿḳūb gibi hicrāna
Vāṣıl-ı Yūsuf-ı Kenʿān olur inşāallāh

4 Ḫāme-i muʿciz-es̱er vaṣf iderek dildārı
Meclis-i lûṭfına şāyān olur inşāallāh

5 Derd-i hicrāna Naẓīrā idegör ṣabr u şekīb
Lûṭf-ı Ḥaḳ derdine dermān olur inşāallāh

706

Naẓīre li-ʿAbdī Çelebi Tābiʿ-i Evliyā Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Geçmemişken bir metāʿ-ı köhne dünyādan bile
Ol mehüñ ʿaşḳıyla geçdüm şimdi dünyādan bile

2 Dīde-i raġbetle manẓūrum degil tācı Cemüñ
Şimdi müstaġnī göñül necm-i s̱üreyyādan bile

3 Bī-vefālardan ümīd itmem vefā-yı ʿahd u güft
Ummam ʿālemde vefā bu çarḫ-ı mīnādan bile

4 Kesmez ey dil tīġ-i ümīdüñ murāduñ mūyını
Anı ya senk-i ferāḥ ya senk-i ḫārādan bile

5 Cūy-bāra gitmiş aġyār ile dildāruñ Naẓīr
Sāḳ-ı sīmīnüñ sıġamış geçmiş ol pādan bile

---

[705] S: 135b ; İ’de yok

[706] S: 135b ; İ’de yok

707

Bu Daḫı̄ ʿAbdı̄-i Mezbūra Naẓı̄redür

Mefʿū lü Me fā ʿı̄ lü Me fā ʿı̄ lü Fe ʿū lün

1 Ebyāt-ı derd-bāruñı cānān okıdukca
Güller açılur şevḳ-ile her ān okıdukca

2 Gūş eyleyen ʿuşşāḳı nice ide taḥammül
Vaṣfuñ senüñ ol fitne-i devrān okıdukca

3 Ṭıfl-i dilümi ḥayret-ile itdi sabaḳ-ḫʷān
Mektebde o meh nāz ile Kur'an okıdukca

4 Ḫaṭṭ-ı ruḫun ey ġonca-i gül-zār-ı melāḥat
Feryāda gelür bülbül-i nālān okıdukca

5 Elbetde Naẓı̄rāyı ider vaṣl ile ḫürrem
Evṣāf-ı ṣafā-baḫşını cānān okıdukca

708

Bahāriye Sene 176

Me fā ʿı̄ lün Me fā ʿı̄ lün Me fā ʿı̄ lün Me fā ʿı̄ lün

1 Bahār eyyāmı geldi oldı ʿālem tāzeden tāze
Güler yüz gösterür güller dem-ā-dem tāzeden tāze

2 İrüp nev-rūz-ı sulṭānı̄ açıldı gül gibi gülşen
N'ola bülbül gibi feryād idersem tāzeden tāze

3 Çekildi nevʿ-şāhı̄ler gürūh-ı cünd-i ezhāra
Temāşāya çıkar ḫūbān-ı gül-fem tāzeden tāze

4 Giyüp ak sāde çıkmışıdı şālı salmayup aṣlā
Rebı̄ʿin müjdesin almışdı çigdem tāzeden tāze

5 ʿİẕār-ı yāre sarkındılık eyler sünbül-i būyā
Olur taʿlı̄ḳ-i ruḫsārıyla ḫürrem tāzeden tāze

6 Henüz dāġ-ı derūnın lāle ıẓhār itmedi ammā
Olur dāġına bū-yı ġonca merhem tāzeden tāze

7 Gelür zerrı̄n-ḳadeḥ sāġar elinde baḫş-ı şevḳ eyler
Düzüldi gülşen içre meclis-i Cem tāzeden tāze

---

707 S: 135b-136a ; İ'de yok

708 S(der): 135b-136a ; İ'de yok

8 İdince yāsemen bū-yı laṭīfi gülşene īs̱ār
Girer saʿlīfe bülbüller urur dem tāzeden tāze

9 Ala sūsen silāḥın çözmemüşdür ḫavf u ḫaşyetle
Cihād-ı ekber eyler mis̱l-i Edhem tāzeden tāze

10 Benefşe kūşelerde ḥayret ile boynın egmişdür
Olup īmā-yı *fe'n-ẓurnā*ya maḥrem tāzeden tāze

11 Görüp bu ḥālet-i cān-baḫşı lāl ü ebkem olmışken
Hezār-ı gülşen eyler naġme her dem tāzeden tāze

12 Riyāżetden sararmış rū-yı nilüfer ʿibādetle
Ṭahāret üzredür cūda dem-ā-dem tāzeden tāze

13 Degil kesbī beyān-ı ḥāli ezhāruñ dile cānā
Ve in min şey'in as̱ārıyla mülhem tāzeden tāze

14 Naẓīr-i Gülşenīnüñ ṭabʿı gül-zār-ı meʿānīdür
Olur ās̱ār-ı mübhem aña müfhem tāzeden tāze

709

Berā-yı ʿAşḳ

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Ezelden āşināyuz nār-ı ʿaşḳa
Anuñ-çün māilüz dīdār-ı ʿaşḳa

2 Cihān varlıġını almaz gözine
Girenler şevḳ-ile bāzār-ı ʿaşḳa

3 Olaldan ḫaniḳāh-ı ʿaşḳa dervīş
Naẓar itmekdeyüz ās̱ar-ı ʿaşḳa

4 Göñül zülfine bend olmaz oldı
Çü oldı mübtelā dildār-ı ʿaşḳa

5 Naẓar almışdı Laʿlīden Naẓīrā
Yetişdürdi anı esrār-ı ʿaşḳa

[709] S: 136a ; İ: 72a
2 varlıġını: sulṭānlıġını İ
4 zülfine bend olmaz: ġayr-ile ülfet itmez İ // dildār: dīdār İ

710

Beyān-ı Ḫāl-i Zārdur

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ne dilde tāb u ṭāḳat var nigāh-ı rū-yı cānāna
Ne cānānumda şefḳat var dil-i nālān u giryāna

2 Ne bir ṣāḥib-kerem var raḥm ile lûṭfı ile varup
Benüm aḥvālümi ʿarż eyleye dergāh-ı sulṭāna

3 Niyāz u ilticādan ġayrı olmaz çāresi bilmem
Cenāb-ı ḥażret-i Bārī Teʿālāya ẓarīfāne

4 Odur Perverdigār-ı muṭlaḳ oldur ʿĀlim ü Dānā
Ḥakīm-i lem yezel oldur o ḳādir derde dermāna

5 Tażarruʿla ḫulūṣ eyle seḥerler ʿarż-ı ḥācet kıl
Ḥabību'llāha pek yalvar irersin lûṭf u iḥsāna

711

Naẓīre li-Müsellim Küçük Sezāyī Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Gezdirür ḳurṣ mihr-i ṭab-ile içinde hāle
Müşterī dirhem-i eşkiyle diler kim ala

2 O göñül vuṣlatını ḳaṣd iderek tenhāca
Seḥerī gülşene erken gelür imiş jāle

3 Tāb-ı ḫurşīd-i żiyā-güstere meyyāl olma
Ṣaḳuñ aldanma göñül sen daḫī mekr ü āle

4 Ḥāl-i taḥsīl idegör furṣatını fevt itme
Meyli terk eyle efendi kurı ḳīl ü ḳāle

5 Terk-ile māżī vü müstaḳbeli ol ḥāl ehli
İbn vaḳt olmayıcak nāil olunmaz ḥāle

6 Sırr-ı esrār-ı şu'unāta olaldan vāḳıf
Eylemez oldı Naẓīrā daḫī āh u nāle

---

[710] S: 136a ; İ'de yok

[711] S: 136a-136b ; İ'de yok

712

Hū

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Cānā dil-i ḥasret-keş-i dīdārı unutma
Ḥayrānuñ olan ʿāşıḳ-ı ġam-ḫˇārı unutma

2 Ol merdümek-i dīde gibi ḫānede dā'im
Īmā vü işāret ile güftārı unutma

3 Vaʿd itmişidüñ vuṣlatı lûṭf eyle efendüm
Ferdāya salup bende-i bīmārı unutma

4 Güller gibi gül gülşende ḥüsnüñ gülisüñ sen
Dildāruñ olan bülbül-i pür-zārı unutma

5 Vaṣf itmededür ḥüsn-i dilārānı Naẓīrā
Ol ṣādıḳ olan ʿāşıḳ-ı nāçārı unutma

713

Berā-yı İttibāʿ-ı Eslāf

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Lisān-ı ḥāl-i ʿāşıḳ başka cānā güft ü gū başka
Niyāz itmek göñülden başka ṣarf-ı āb-rū başka

2 Temāşā-yı cemāli başka yāruñ seyr-i cū başka
Fikr-i īrāṡı başka pertev-i ḥüsn-i nigū başka

3 Siyeh müjgān u çeşm ü zülf ü kākül ḥāl-i ʿanber-bū
Mükemmel ḥüsn-ile ḥüsn-i civān sāde-rū başka

4 Lebin būs eyleyen bir mi ḫayālin eyleyenlerle
Görilmüş sāġar ile gizlice memlū gedū başka

5 Tebessümle nigāhın ẕevḳini çīn-i cebīn virmez
Güler yüz başka zīrā dil-rübā-yı turş-rū başka

6 Naẓīrā kimse almaz bir pula rāyic degil eşʿār
Velī bu naẓm-ı rengīn ile dilde arzū başka

---

[712] S(der): 136a ; İ'de yok

[713] S: 136b ; İ'de yok

714

Bī-Nuḳaṭ

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Seḥer gördüm o gül-rū elde lāle
Gelür ehl-i kelāle mekr ü āle

2 Viṣāle māil olur diller ammā
Heves-kār olmadur emr-i muḥāle

3 O sevdālar göñül ṭul-i emeldür
Hevā-dār olma aṣlā ol melāle

4 Viṣāle dür olursa dilde dā'im
Mühim oldur varırsuñ ehl-i ḥāle

5 O demde derd-i dil iʿlām olursa
Olur ḥāṣıl-ı merāmuñ *lā maḥāle*

6 Dem olur raḥm olur saña Naẓīrā
Olur sāʿidlerüñ ol māha hāle

715

Berā-yı Ṭıfl-i Merġūb-ı Mā

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Güzellendi o ṭıfl-i nevres-i meh-pāre gitdükce
Göñüller derd-i ʿaşḳıyla olur āvāre gitdükce

2 Lebinden ġonca ṣad-çāk u ruḫından gül ḥicāb eyler
Ḫırām-ı nāz ile ol serv-ḳad gül-zāra gitdükce

3 Metāʿ-ı ḥüsnine meyl-i revāc itdükce ol āfet
Alur biñ müşterīden naḳd-i dil bāzāra gitdükce

4 Beni tenhā koyup şeydā ider feryād u zār ile
Ser-i kūyına ḥasretle dil-i bī-çāre gitdükce

5 Naẓīrā ʿaşḳ-ı dildār-ile şöhret buldı ʿālemde
Viṣāliyle olur maḥrem heme esrāra gitdükce

---

[714] S: 136b ; İ'de yok

[715] S: 136b-137a ; İ'de yok

716

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Düşelden göñlimüz ol kākül-i merġūb-ı pür-çīne
O sevdā ile düşdük māverā-yı Çīn-i Maçīne

2 ʿİẕārında o ḫāl üzre olan zülf-i perīşānı
Göñüller mürġını ṣayda biri dām u biri dāne

3 O meh-rū vü hilāl-ebrū o gül-ruḫlarla mümkin mi
O ḥüsn-i dil-firībüñ vaṣfı vaṣṣāf-ı süḫan-ḥīne

4 Ne mümkin anı Behzād ile Mani ide taṣvīr
Anuñ her biri ġālibken heme ṣūret-gere çīne

5 Göñüller kes̱retinden kākül-i ḫoş-būyı dildāruñ
ʿİẕārı üzredür sıġmaz Naẓīrā ol ʿUrumçīne

717

Bī-Nuḳaṭ

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Seḥerler her ki rū-sūde ola dergāh-ı dildāra
Olur ʿālemde vāṣıl her murād-ı dille esrāra

2 O dem her ḥal-ile ḫürrem olur mesrūr olur dā'im
Merāḥim-kār olur her ehl-i ḥāle ehl-i esḥāra

3 Olur ʿālemde dā'im hem-dem-i derd-i sırr u ekdār
O dil kim ola mekr-ālūd merd ü her mekkāre

4 Hevādur kār-ı sevdādur dü-ʿālemde o rüsvādur
Olur ol redd-i māl ü mülk-ile hem-vāre āvāre

5 Hevā-dār olma kār-ı ʿāleme dildāra māil ol
Naẓīrā vālih olma vāṣıl ol dergāha hem-vāre

718

Berā-yı Şīrīn-reftār Küçük Sezāyī Efendi

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Dil māil anuñ ṭūṭī gibi söylemesine
Nāz ile serv gibi ḫırām eylemesine

[716] S(der): 136b ; İ'de yok
[717] S: 137a ; İ'de yok
[718] S: 137a ; İ'de yok

2 Bezl-i dil ü cān itmege lāyıḳ mı degildür
İmā-yı viṣāl ile nigāh eylemesine

3 Em-semle ʿilāc itmek içün derdine ʿuşşāḳ
Meyl itse n'ola gül gibi yāruñ memesine

4 Naḳşına kapılma hele bu bezm-i fenānuñ
Çün kendi ola fānī anuñ işlemesine

5 Söz yok hele pākīze-süḫan ile Naẓīrüñ
Ebkār-ı meżāmīni güzel beslemesine

719

İstidʿā-yı Şevḳ-i Dil

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Dillerde ṣafā olsa aḥibbāya gidilse
Anlar ile bir cā-yı ṭarab-zāya gidilse

2 Bir başka ṣafā daḫī olurdı bize ey dil
Dildār ile bir kūşe-i tenhāya gidilse

3 Ẓannum bu ki ol ẕevḳ-i ṭarab-zāya muʿādil
Olmazdı eger sāye-i ṭūbāya gidilse

4 Cāiz olur mı bize ʿaceb būs u kenāra
Müftīye su'āl itmege fetvāya gidilse

5 Ḥāṣıl olur elbetde murād-ı dil-i zāruñ
Dergāh-ı dilārāya cebīn-sāye gidilse

6 Ġayrı nidelüm bezm-i cihān içre Naẓīrā
Yār ile bu şeb ṣoḥbet-i ḥelvāya gidilse

720

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bu gün ol şūḫı gördüm ḥayli ʿāşıḳ-keş edālarla
Ḫırām-ı nāz iderdi ʿīd-gehde nā-sezālarla

2 Temāşā eyler iken gördi āḫir bendesin ol şūḫ
Kızardı gül gül oldı ruḫları şīrīn-edālarla

3 Ḥicābından su'āle çāre yok sormak degil mümkin
Tebessümler ile geçdi uzakdan merḥabālarla

---

719 S: 137a ; İ'de yok

720 S: 137b ; İ'de yok

4 Velī yanında bir endek ġulāmı rehberi olmış
Bilindi nüktedāndan söyleşüp müşkil-küşālarla

5 Hele ṣad bāreka'llāh meşḳi görmiş degil devrān
Bu raʿnā ḥüsn-i zībā çeşm-i pür-gu al ḳabālarla

6 Cemāli aya kaşı yaya beñzer dinse lāyıḳdur
Hele müjgānı tīridür atar cevr ü cefālarla

7 Eger daʿvā-yı ḥüsn-i dil-firīb eylerse lāyıḳdur
Cihān içinde cümle dil-rübālar mehliḳālarla

8 Naẓīrā bendesine meyli varmış lûṭfı var olsun
Selāmı geldi semtinden gelen çok āşinālarla

721

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Şeb-i hecrüñde cānā ḫᵛāb u rāḥat kande ben kande
Ṣafā-yı ḫāṭır u ẕevḳ-i meserret kande ben kande

2 Nigāh-ı iltifāta maẓhar olmam nice demlerdür
Duḫūl-i bezm-i ḫāṣuñ ile rāḥat kande ben kande

3 ʿAceb bī-çāreyem bir çāre ümīd eylerem ammā
Kerem aṣḥābı kande lûṭf u himmet kande ben kande

4 Müyesser ola mı ḳand-i leb-i dildārı būs itmek
Degil baḫtum müsāʿid öyle devlet kande ben kande

5 Benüm çok maġfiret düşmez günāhum var Naẓīr ammā
Ya ʿafv-ı cürm ü ʿisyān u mürüvvet kande ben kande

722

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Leṭāfet var seḥer ol muṭrib-i merġūb-ı dil-cūdā
Ḥuṣūṣan naġme-i şehnāz ide ol sāḥil-i cūdā

2 Nevā-sāz ola ʿuşşāḳa ḥüseynīye idüp āġāz
Çıkar ʿāşıḳlaruñ ol dem nevāsı evce her sūdā

3 Murādı bed-silkdür her birinüñ ol degil mümkin
Müşāhiddür anuñ çīn-i cebīni çeşm ü ebrūda

---

[721] S: 137b ; İ'de yok
[722] S(der): 137b ; İ'de yok

4 Ṣabā eyler küşāde lûṭf ile kāküllerin ammā
Olur bī-çāre diller mużṭarib her bir sır-ı mūdā

5 Baba Ṭāhir gibi her dem Naẓīrā ilticālarla
Ḳarar-gāh idegör beste-nigārı olup āsūde

723

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Nāz u şīveyle o meh eyleyicek āġāze
Nāleler perver olur eyler o dem āvāze

2 O ʿuşşāḳı ḥüseynīye çıkar evci geçer
Muṭrib bize olup medār idicek şehnāze

3 Naġmesini yine sen yād iderek meclisde
Bu silk-i faṣlını yād eyleyemez bir tāze

4 Diñlemez ġayrıların ....* o şūḫ
Mūsiḳī fennini taʿlīm ider ol mümtāze

5 Gūş iden mürġ-ı dili şevḳ-ile elinde Naẓīr
Uçurur ẕevḳ-i ṣadāsı getirür pervāze

724

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Virmeden ṣabr u ḳarār-ı dil-i zārı bāde
Gele ey sāḳī-i gül-çihre yetişdür bāde

2 Līk rez duḫterini sāġar-ı billūr ile vir
Görelüm gül yüzüñi ol perīnüñ mīnāde

3 Ġam-ı dünyāyı ferāmūş idelüm dirse kişi
Böyle maḥbūb-ı dilārāya ola dil-dāde

4 Reşk ider ḫumret-i laʿl-i lebine bade-i ṣāf
Leẕẕet-i şekker anuñ leẕẕetine üftāde

5 ʿÖrfī-i zār ile ülfet ideli şimdi Naẓīr
Ṣayd-ı ebkār-ı meʿānīye olur āmāde

725

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

---

723 S(der): 137b ; İ'de yok

* 4a: Metin silindiği için okunamamaktadır.

724 S: 138a ; İ'de yok

725 S: 138a ; İ'de yok

1 ʿĀşıḳ ne dem ki kūy-ı nigārı mekān tuta
Derd-i belā-yı ʿaşḳı dile mihribān tuta

2 Vaṣf-ı cemīl-i yār ile gūş itse nālesin
Bülbül hezār ḥasret-ile gūş-ı cān tuta

3 Tercīh iderse güllere rūyın o meh-veşüñ
Sermāye-i taṣavvurı vāfir ziyān tuta

4 Naẓm-ı selīs-i ʿÖrfī-i pākīze-meşrebi
Ḥıfż eyleyüp derūnda dil-i ʿārifān tuta

5 Maḳbūl-i ṭabʿ-ı pāki olursa eger Naẓīr
Oldur bu naẓmı tuḥfe tuta armaġān tuta

726

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Teng-i ṭabʿāne muḥabbetle meveddet güçce
Tünd-ḫū dilber ile ülfet ü ṣoḥbet güçce

2 Ġażab-ālūde nigāha nice ṭāḳat mümkin
Ḫançeri elde olan meste neẓāret güçce

3 ʿAcabā meyl ide mi dāire-i ifṭāra
Rūz-ı rūze o perī-peykeri daʿvet güçce

4 Ḫayra-der olmaya mı nāẓır-ı ḥüsni olana
Tāb-ı ḫurşīd-i cemāline liyāḳat güçce

5 ʿAşḳ-ı cān-sūz-ı dilārā ile müstaġraḳdur
Ḥāṣılı şimdi Naẓīrā ile ṣoḥbet güçce

727

Ṣûdūr

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 İdelüm maṣrafı īrād-ile biz kāra göre
Sūḳ-ı ʿālemde nemā dirhem ü dünyāya göre

2 Aldı dil naḳdini virdi bize derd-i ʿaşḳı
Sūr-mend olmaduk ammā yine bāzāra göre

3 Seḥerī dirhem-i eşküm ne ḳadar buldı revāc
Gele ey şūḫ-ı cefā-pīşe bu enhāra göre

---

[726] S: 138b ; İ'de yok

[727] S: 138b ; İ'de yok

4 Ebr-i zülfüñ o ḳamer-ṭalʿatı setr itmiş idi
Hele gösterdi felek virdigi ekdāra göre

5 ʿİşretin ẕevḳini görmek dileyen ʿālemde
Baka ol āyine-i sāġar-ı ser-şāra göre

6 Ḥayli fikr eyledi evṣāf-ı lebüñ gerçi Naẓīr
Neyleyem noḳṭa ḳadar bulmadı efkāra göre

728

Berā-yı Ġamze-i H̬ūbān

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Nigāh-ı fitne-engīz ile oldı tev'emān ġamze
Anuñ-çün ʿāşıḳa her dem kıyar virmez amān ġamze

2 Ṭakup kākül kemendin boynına çevgān-ı zülf-ile
Nice Rüstemleri pā-māl ider ol kahramān ġamze

3 Olup ġāret-ger-i ṣabr u taḥammül bī-şuʿūr eyler
İder ʿaḳl ile fikr-i ʿāşıḳı yaġma hemān ġamze

4 Ol ebrūlar birer şemşīr-i ʿuryān oldı maʿnāda
Mezāmīr-i ḥüsndür kullanur tīġ u sinān ġamze

5 Ser-i kūyında ʿuşşāḳ arasında gördigi demde
Dil-i mecrūḥını eyler Naẓīrānuñ nişān ġamze

729

Müs tef ʿi lün Müs tef ʿi lün Müs tef ʿi lün Müs tef ʿi lün

1 Ḥayrān olup gitsem n'ola vīrāneden vīrāneye
ʿAyyāş olup ʿazm eylesem mey-ħāneden mey-ħāneye

2 Geh mescide varsam n'ola gāhi varup büt-h̬āneye
Nāçār olup naḳl eylerem bir h̬āneden bir h̬āneye

3 Geşt eyledüm ʿālemleri imʿān-ile idüp naẓar
Meyl iderek her gördigüm mestāneden mestāneye

4 Bir yāre oldum mübtelā terk eyledüm ġayrileri
Gitmez göñül raġbet ile cānāneden cānāneye

5 Mürġ-ı dili daldan dala konmaz Naẓīrin ḥāliyā
Meyl eyleyüp uçmaz hemān bir lāneden bir lāneye

---

[728] S: 138b ; İ'de yok

[729] S(der): 138b ; İ'de yok

730

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥāle vü şems gerçi zülf-i dilber-i meh-rūlara
Ġurre-i māh-ı ḥüsndür ʿāşıḳān ebrūlara

2 Şem iden şāh u gedāyı mest ider zülf-i nigār
Yoḫsa ʿıṭr-i şāhī mi sürüldü bu gīsūlara

3 ʿIṭr-ı fitne bū-yı zülfinden alınmışdur meger
Ġālib olursa n'ola sünbüllere şeb-būlara

4 Çeşm-i pür-gū-yı dilārāya hezārān āferīn
İtdi hāmūnı mekān ol cümle-i āhūlara

5 Tekye-gāh-ı ʿaşḳ içinde oldı bī-çāre Naẓīr
Gūş urur dā'im ṣadā-yı Hūlara yā Hūlara

731

Berā-yı ʿİşve

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün Fe ʿū lün

1 Rūyuñ görelden pür-tāb-ı ʿişve
Ḥayretde kaldı aṣḥāb-ı ʿişve

2 Sāḳīye söyle ṭurmasun itsün
Erbāb-ı bezme işrāb-ı ʿişve

3 Gül-ḫandelerle ġonca-femlerle
Sen ḳamer-rūyı erbāb-ı ʿişve

4 Gördükde oldı ruḫsār-ı aluñ
ʿUşşāḳ-ı zāruñ bī-tāb-ı ʿişve

5 Olur Naẓīrā ru'yet-i ʿāşıḳ
Çeşmüñ görelden pür-ḫˇāb-ı ʿişve

732

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Göñüller meyl iderler dil-rübāya
Naẓar kılmaz olar şāh u gedāya

2 Hevā-yı vuṣlat-ı dildāra dā'im
Düşer bī-çārelerdür hem-çü sāye

---

[730] S: 139a ; İ'de yok

[731] S: 139a ; İ'de yok

[732] S: 139a-139b ; İ'de yok

3 Vücūdın varlığın kaldur aradan
Bulam dirsen eger ʿaşḳ içre māye

4 Eger varlığını is̱bāt idersen
Düşersüñ dillere olup ḥikāye

5 Vücūdın maḥva saʿyi eyle Naẓīr
Seḥerler ağla yalvar Kibriyāya

733

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Oldı heme varum o perī söylemesiyle
Lûṭf ile baña nīm-i nigāh eylemesiyle

2 Şīrīn leb-i laʿli tebessüm ile gūyā
Ṭūṭī nice beñzer aña sükker yemesiyle

3 Maḥṣūd-ı cihān olur idi bu dil-i zārum
Emsem lebini gerdenini gül memesiyle

4 ʿĀşıḳlarına lûṭfı dirīġ eylemez o şūẖ
Destin uzadur öpmege bir eslemesiyle

5 Ḥamdī-i süẖan-perverüñ eşʿārına söz yok
Ebkār-ı meʿānīyi güzel söylemesiyle

734

Dīger

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Cānā firāḳ u hecr-ile ekdār görülmese
Derd-i derūna çāre olur kār görülmese

2 Pīr-i muġāna raġbeti kimler ider idi
Rez duẖteriyle sāġar-ı ser-şār görülmese

3 Ġayrı cefāya rāżı olur idi ʿāşıḳān
Çīn-i cebīn ü ġamze-i ʿiẕār görülmese

4 Yokdur şebīhi dirler idi bir gören velī
Āyine içre ʿaks-i ruẖ-ı yār görülmese

5 Rūyuñ görünce nālemüze nic'olur mis̱āl
ʿĀlemde gülle bülbül-i gül-zār görülmese

[733] S(der): 139a ; İ'de yok

[734] S(der): 139a ; İ'de yok

6 Ṣabr u şekībe çāre Naẓīrā nice olur
Gāhi nigāh-ı lûṭf ile dildār görülmese

735

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Feryād iderse bülbül-i şeydā çi fāide
Gūş itmedükçe ol gül-i zībā çi fāide

2 Peyveste olsa nüh felege āh-ı ṣad-hezār
El virmez ise devlet-i dünyā çi fāide

3 Dem-sāz olursa saña hezārı bu gülşenüñ
Meyl itmez ise ol gül-i raʿnā çi fāide

4 Deryāya dönse nāle ile eşk-i çeşm eger
Raḥm itmez ise ol dür-i yektā çi fāide

5 Kāmī görünce didi Naẓīr āferīn saña
Ḥaḳḳan metāʿ-ı maʿrifet ammā çi fāide

736

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 ʿAşḳuñla dilin gerçi meşaḳḳat var içinde
Ammā ki ḫayālüñle meserret var içinde

2 Dil düşdi ise çāh-ı zeneḫdānına yāruñ
Hicrāndan anuñ ẕevḳ ü selāmet var içinde

3 Dolāb-ı muḥabbet n'ola devr eylese dā'im
Germiyet-i sevdā ile ḥālet var içinde

4 Tanẓīre sezā Ṣubḥī-i pākīze-edānuñ
Ās̱ārına söz yok ki belāġat var içinde

5 Eşʿārına peyrev olur elbetde Naẓīrā
Ẕātına meveddetle muḥabbet var içinde

737

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Her gören yolına biñ cān-ile başını vire
Māilüz böylece bir berber-i sīmīn-bere

[735] S: 139b ; İ'de yok
[736] S: 139b ; İ'de yok
[737] S: 139b-140a ; İ'de yok

2 Sāġar-ı sīmīne sāḳī-i dehr ʿāşıḳdur
Ḥayretinden döker ol sāġar-ı ser-şārı yire

3 İtme cānā kerem ü lûṭfuñı sen daḫī dirīġ
Ser-i kūyuñda olan ʿāşıḳ-ı bī-çārelere

4 Ḥākim-i maḥkeme-i ʿaşḳa varırlar soñra
Ḳāḍī-i ʿaşḳ yazar günde birer būse cerre

5 Her ki iḥsānı dirīġ eylese ʿāşıḳlarına
Uġrar elbetde Naẓīrā o daḫī derd-i sere

738

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bize göstermedi bir kere yüzin dünyāda
Tā ḫayālin idelüm dilde hemīn āmāde

2 Ḥasret-i ru'yet ile dil daḫī ḥayretde kalup
Ḫ˘āba varmaz gözimüz kim görelüm deryāda

3 Ḥamdüli'llāh ki meẓāhirde yine ẓāhir olan
Emr-i *kün* ile olan ḳudretidür eşyāda

4 Her biri bir ṣıfatuñ maẓhar-ı aʿlāsıdur
Bilinür ẕātı anuñla görilür ferdāda

5 Vaṣfınuñ cümlesin idrāk iderek ola Naẓīr
ʿĀrif-i māhiyet-i aṣl-ı uṣūl esmāda

739

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Nāzenīnüm oldı müstaġraḳ yine dībālara
Ru'yeti virdi ṣafā aʿlālara ednālara

2 Saçlı sünbüller gibi zülfin perīşān itdigüñ
Görse sevdā el virür Mecnūn gibi Leylālara

3 Görmedüm mis̱l ü şebīhin ʿālemi geşt eyleyüp
Gerçi dūş oldum cihānda çok melek-sīmālara

4 ʿĀşıḳı aḥvālini ġayra işāretler idüp
Gösterür māildür ol meh ġamze vü īmālara

[738] S(der): 139b ; İ'de yok
[739] S: 140a ; İ'de yok

5 Ḫūb-rūyāndan ser-ā-pā ḥaẓ ider göñlüm Naẓīr
Māilüz bi'ṭ-ṭabᶜ ammā gözleri şehlālara

740

Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lün

1 Eglenürken giceler nāle vü efġānum ile
Söyleşürken bu dil-i zār u perīşānum ile

2 Bir ḳażāya daḫī sevḳ eyledi devrān bilmem
Mācerāmuz nic'olur dīde-i giryānum ile

3 Dir iken geldi ṣabā tāze ḫaberlerle hele
Güft u gū eylemiş ol ḥażret-i Süleymān ile

4 Yād ile bendesini eylemiş īṣāl-i selām
Dimiş ol kān-ı kerem lûṭf-ı firāvānum ile

5 Beni her demde s̱enālar ile yād ide Naẓīr
Anı mesrūr ideyüm ben daḫī iḥsānum ile

741

Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lātün Fā ᶜi lün

1 Ey ṣabā lûṭf ile var aḥvāli yāre söyle
Belki raḥm eyler saña ol şehsuvāra söyle

2 Şād ider mesrūr-ı ḫāṭır eyleyüp belki bizi
Ol kerem-perver olan ṣāḥib-şiᶜāra söyle

3 Pek de keşf-i rāz ile bildürme her aḥvālimüz
Līk bir miḳdārın ol dil-i iştihāra söyle

4 Ẕikr ü fikriyle anuñ dā'im s̱enāsın itdigüm
Meclisinde yād ile ol gül-ᶜizāra söyle

5 Ḥayli demlerdür Naẓīrā ḥasret ü hicrān çeker
Anı lûṭfuñla o ṣāḥib-iḳtidāra söyle

742

Me fā ᶜī lün Me fā ᶜī lün Me fā ᶜī lün Me fā ᶜī lün

1 Naẓarla iktisāb-ı şevḳ iden meh-rū-yı cānāna
Nigāh-ı raġbet eyler mi żiyā-yı şems-i şāyāna

---

[740] S: 140a ; İ'de yok

[741] S: 140a-140b ; İ'de yok

[742] S(der): 140a ; İ'de yok

2 ʿAceb sevdāya dūş oldı görelden zülfüñi cānā
Olup āvīze bir boyına kaldı anda ālāne

3 Çatup ebrūlaruñ kıyma taraḥḥüm ile lûṭf eyle
Ol ʿuryān iki tīġ-ı ẖūn-feşānuñ girmesün kāne

4 Kalup beytü'l-ḥazende ḥasretüñle dil-i zār eyler
Gel ey Yūsuf ……..........[*] döndü pīr-i muġāna

5 Senüñ vaṣṣāf-ı ḥüsnüñdür Naẓīrā-yı zamān cānā
Ser-i kūyında dā'im muntaẓırdur lûṭf u iḥsāna

743

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Derūnum riştesi bend olalı gīsū-yı cānāna
Ḫayālüm baġlu kaldı kurtuluş yok mū-yı cānāna

2 Dil-i bī-çāreyi lûṭf u keremle eyleme yā Rab
Firāḳ u hecr ile bir demde ḥasret rū-yı cānāna

3 ʿAceb ḥüsn-i dilārādur gözi ḥayrān olur elbet
Hemān ḳavṣ-ı ḳażādur şübhesiz ebrū-yı cānāne

4 Gören zāhidlerin zühdi gider ber ü beyābāna
Perīşān oldıgı dem zülf-i müşk-bū-yı cānāne

5 Salındırmaz çemende serv-i nāzı ....[*] aṣlā
Ḫırām-ı nāzenīn ḳāmet-i dil-cū-yı cānāna

6 Egerçi ʿālem içre çok güzel görmüş velī ammā
Naẓīr olmaz o ḥüsn ü ān ile ẖoş-ẖū-yı cānāna

7 Naẓīre iktisāb-ı şevḳ iden gül-rū-yı cānāne
Olur elbetde māil şīve-i dil-cū-yı cānāne

744

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḫūn-ı dil yāre yeter bāde-i tāb isterse
Taẖt-ı dil daẖī olur tāze kebāb isterse

---

[*] 4b: Metin karalanmış ve silinmiş olduğundan okunamamaktadır.

[743] S(der): 140a ; İ'de yok

[*] 5a: Metin karalanmış ve silinmiş olduğundan okunamamaktadır.

[744] S: 140b ; İ'de yok

2 Şerḫa şerḫa ideyüm sīnemi dildārum eger
Fenn-i ʿaşḳı ile meşrūḥ-ı kitāb isterse

3 Ḫayme-i nāzını dil sāḥasına kurmaġ-içün
Medd-i nūr-ı baṣarum ola ṭınāb isterse

4 Kākülin eyle perīşān ruḫ-ı zībāsına yār
Naẓar-ı bedden eger sütre-niḳāb isterse

5 ʿArż-ı ḥāle utanur ise Naẓīrā yāre
Nūş-ı cām eyleye ol refʿ-i ḥicāb isterse

745

Mefʿū lü Fāʿi la tü Me fāʿī lü Fāʿi lün

1 Ġamzeñ sinānı sīne deler ki olmamaklıġa
Tīr-i müjeñ de cāna geçer ki olmamaklıġa

2 Biñ zaḫm urursa nāle vü zār eylemez yine
Göñlüm o deñlü yārı sever ki olmamaklıġa

3 ʿUşşāḳı ile ʿazm-i çemen-zār idüp o şūḫ
Bir şīve ile itdi güzer ki olmamaklıġa

4 Gāhi taraḥḥüm ile nigāh eyleyüp bize
Biñ ʿişve ile dīde süzer ki olmamaklıġa

5 Ṣubḥī Naẓīr eyledi bu nev-zemīn ile
Aḥbāba yine ʿarż-ı hüner ki olmamaklıġa

746

Fāʿi lā tün Fāʿi lā tün Fāʿi lā tün Fāʿi lün

1 Her ne dem ʿaks-i ruḫı sāġar-ı ser-şāra düşe
Cān-ı ʿāşıḳ heves-i vuṣlat-ı dildāra düşe

2 Ẓāhir oldukda tebessüm ile çāh-ı zeḳanı
Hīç ḳarar idemeyüp ʿāşıḳ-ı bī-çāre düşe

3 Çīn-i zülfüyle görüp ḫāl-i ʿabīr-efşānı
Dām u dāne hevesiyle göñül āvāre düşe

4 Naḳd-i mevcūdı niṡār eyleyegör dildāra
Göricek anı o meh-rū daḫī yalvara düşe

---

745 S: 140b ; İ'de yok

746 S: 140b ; İ'de yok

5 Vaṣf-ı ḥüsni ile gūyā olarak cānānuñ
Ḫāme-i şūḫ-ı Naẓīrā daḫī eşʿāra düşe

747

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Gel ki geşt eyleyelüm gülşeni cānum bilece
Gülleri seyr idelüm ġonca-dehānum bilece

2 Serv-ḳaddüñi görüp ḥasret ü hicrāna düşe
Salına dehşet ile serv-i revānum bilece

3 Bülbülüñ naġmelerin gūş idelüm tenhāca
Güft u gū eyleyelüm rāz-ı nihānum bilece

4 Gülleri çīde idüp ġoncaları seyr iderek
Gülelüm oynayalum tāze civānum bilece

5 Yalvarur saña Naẓīrā nice demdür cānā
Gidelüm gülşene gel şūḫ-ı cihānum bilece

748

Berā-yı Ḫāṭır-ı Bāhir Aġa

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Oldı sürūr u şevḳ-ile güller küşādece
İtdüm o yāre ʿizz ü muḥabbet fütādece

2 Ẕikrümi naḳd-i cāna göñül her nezāketi
Naḥvet-fürūş olursa da ḥadden ziyādece

3 Şevḳ-i cemāli ru'yetini arzū idüp
Gitdüm seḥerde kūyına nāzük piyādece

4 Gerçi nigāh-ı merḥamete maẓhar eyledi
Ammā ġurūr-ı ḥüsn-ile perīşān idece

5 Gördüm yanında ġayrilere efgānı çok
Oldı nigāh-ı lûṭf u keremlerle sādece

6 Āḫir niyāz u zār iderek merḥamet eyle
İtdi Naẓīre raġbetini izdiyādece

7 Bāhir Aġa ki naẓm u nes̱irde yegānedür
Ola ilāhī ḫāṭırı hemān ziyādece

---

[747] S(der): 140b ; İ'de yok

[748] S (der): 140b ; İ'de yok

749

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Cām-ı laʿlüñ bize evvel ṣoñra vir bāḳīlere
Minnet eyler ehl-i meclis dā'imā sāḳīlere

2 Ṣoḥbet-i cān-baḫş-ı ehl-i dil olur ẕevḳ-i dīger
Māilüz bi'ṭ-ṭabʿ ḥālā biz de işrāḳīlere

3 Mey-perestāndan olur olursa ümīd-i lûṭf
İʿtimād olmaz efendi ḳavl-i tiryāḳīlere

4 Gülşenīyüz gülşen-i ʿālemde ẕikr ü fikrümüz
Ġālib oldı Mevlevīler ile ʿUşşāḳīlere

5 Nāzenīnüm rengüñ aʿlāsın bilür ammā Naẓīr
Neylesün meyli ziyāde levn-i leylāḳīlere

750

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḫūb-rū-yı dil-rübāyı gördüm āb u tābda
Ḥayret ile kaldum ol dem reng-i laʿl-i nābda

2 Ebruvānın seyr ile dil eyledi ġāyet ḫużūʿ
Gūyiyā eyler ṣalāt içre rukūʿ miḥrābda

3 Çeşm-i pür-gū-yı dilārā lûṭfı var olsun hele
Vaṣlını dā'im bize īmā ile işrābda

4 Taḥliye vü tecliyeyle taḫliye lāzım ki tā
ʿAks-i rū-yı yār ola mer'ī dile her bābda

5 Biz Naẓīrüz ṣūreti sīretle yeksān eyledük
Görinür nūr-ı celī her revzen ü ebvābda

751

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Cānān odur ki ḥüsni gibi dil-nevāz ola
Derd-i derūn-ı ʿāşıḳına çāre-sāz ola

2 ʿĀşıḳ odur ki dāmenin elden bırakmayup
Nāz eyledükce kārı dem-ā-dem niyāz ola

---

[749] S: 141a ; İ'de yok

[750] S: 141a ; İ'de yok

[751] S: 141a ; İ'de yok

3 Dest-i dırāzı irmeye aġyār olanlaruñ
Ḳadd-i bülendi serv gibi ser-firāz ola

4 Her dem nigāh-ı merḥameti itmeye dirīġ
ʿUşşāḳ-ı zāra lûṭfı ile imtiyāz ola

5 Dā’im kirişme ʿişve ola kārı çeşminüñ
Dil-dādegān ḥüseynīde memnūn-ı nāz ola

6 Ḥayf ol nigāre ʿāşıḳına dā’imā Naẓīr
Çīn-i cebīn ü ḫışm-ile ḫāṭır-güdāz ola

752

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Her gören rūyuñı cānā ider ol demde bir āh
Komadı kimsede ḥālāt-ı ḥüsn ġayrı günāh

2 Var iken ḥüsn-i cihān-sūzı cihān içre ʿaceb
Māh u ḫurşīde nice eyleyelüm biz de nigāh

3 ʿAndelīb-i dili feryāda getürdi seḥerī
Gülşen-i ḥüsnine zīb-āver olan zülf-i siyāh

4 Fikr-i dünyāyı nider ʿāḳil olan ʿālemde
Ḥubb-ı ẕātı iledür ẕevḳ-i derūnı her gāh

5 Nice şehrāyine naẓar idebilür ʿālemde
ʿĀḳibet-bīn olup olursa Naẓīr āgāh

753

Şehzāde Selim Şehzādesidür

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Kesb-i maʿārif olmaz idi himmet olmasa
Lûṭf-ı ʿavārif olmaz idi raġbet olmasa

2 Kimler iderdi vaḳtini ṣarf-ı kemāl eger
Lûṭfa vesīle zilletine ʿizzet olmasa

3 Nefs ü hevāya ġāyet olmazdı lûṭf-ile
Ḥaḳdan ʿināyet ile eger nuṣret olmasa

4 Mümkin degildi ḫiẕmet-i dildārı ʿāşıḳa
Gāhi nigāh-ı lûṭf ile furṣat olmasa

752 S(der): 141a ; İ’de yok
753 S(der): 141a ; İ’de yok

5 Bezm-i viṣāle maḥrem olur idi ʿāşıḳān
Aġyārı ile her dem o keyfiyet olmasa

6 Şiʿr-i Naẓīre raġbeti kimler ider idi
Naẓm-ı selīs ü şūḫına bir ḫiẕmet olmasa

754

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ḥurūfuñ her birine şübhe itme māyedür noḳṭa
Baṣīret çeşmine merdümdür ʿāli-pāyedür noḳṭa

2 Dönüp bir dāire resmini peydā itmiş ʿālemde
Mis̱āl olmış ẓuhūr-ı mümkināta dāyedür noḳṭa

3 Meẓāhir ẓāhir olmış ol devirden gerçi kim ammā
Anuñ ẓıll-i ẓalīli sanmañuz siz sāyedür noḳṭa

4 Bu kevni noḳṭa ʿadd itse ḫıred kalmaz idi kes̱ret
Metāʿ-ı vaḥdete bilür idi sermāyedür noḳṭa

5 Olanlar maẓhar-ı tevḥīd-i ẕātı sırrını añlar
Nücūma şemse dir sanma Naẓīrā ayadur noḳṭa

755

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 O māhuñ mis̱li yokdur gülşen içre gül-bedenlikde
Velī aġyār ile olmak revā mıdur dikenlikde

2 Bizi yād eyler ammā gāhice lûṭf u keremlerle
Ola gül-zār-ı ʿālemde hemān saġ u esenlikde

3 Bulunmaz bezm-i ʿālem içre mis̱li gerçi cānānuñ
Yine lāyıḳ degil ammā ola daʿvā-yı benlikde

4 Ne deñlü vaṣf olınsa ol perī-peyker sezā zīrā
Aña Leylā vü Selmā beñzemezler sīm-tenlikde

5 Görüp ās̱ār-ı naẓmum vaṣf-ı ḥüsn-ile dimiş cānān
Şebīh olmaz ṭabīʿatde Naẓīre şūḫ u şenlikde

---

754 S: 141b ; İ'de yok

755 S: 141b ; İ'de yok

756

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Dergāh-ı ilāhīde ḥisāba ṭurulunca
Ġāyet güç olur cümle ʿameller sorulunca

2 ʿĀlemde hemān ders-i ḥaḳīḳat alagör kim
Zaḥmet çekilür soñra kulaklar burulunca

3 Saʿy eyleyegör maḳṣad-ı aḳṣāya irince
Bir ʿārif ara bezm-i cihānda yorulunca

4 Giy kisbetini ḥāżır u āmāde olup ṭur
Meydān-ı muḥabbetde güreşler kurulunca

5 Ġāyet de ḥarāret gelür ammā ki Naẓīrā
Ṣabr eyleyegör cū-yı sirişkin ṭurulunca

Fī Ḥarfi'l-Yā

757

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Yeter nūş eyledüñ ṣahbā-yı zehr-ālūd-ı gerdūnı
Bize dest-i keremle sāḳiyā suñ cām-ı gül-gūnı

2 Uyandur şemʿ-i baḫtı lûṭf-ile rūşen-çerāġ eyle
Şeb-i tārīk-i ġamda koyma sulṭānum bu maḥzūnı

3 Ḫumār-ı ʿaşḳı defʿ itmez pür olsa ṭası gerdūnuñ
Meger defʿ eyleye yāruñ şarāb-ı laʿl-i mey-gūnı

4 N'ola efġān-ile bī-zār iderse ʿālemin ḫalḳın
Göñül bir āfet-i devr-i zamānuñ oldı meftūnı

5 Kebāb oldı kızardı baġrı yandı nār-ı ḥasretle
Naẓīrā derd-mendüñ nic'olur ḥāl-i dīger-gūnı

758

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ne buldı kūy-ı dilberde göñül zār itmeden ġayrı
Ne ḥāṣıl eyledi cānānı bī-zār itmeden ġayrı

2 Hezār-āsā fiġān u zār idüp āteş-nevālarla
Ne sūd itdi göñül rāzını ıẓhār itmeden ġayrı

---

756 İ: 71b ; S'de yok

757 S: 142a ; İ'de yok

758 S:124a ; İ'de yok

3 Firāḳ u āh-ı ḥasretle olanlar ṣāim-i hecri
Görüp ebrūlaruñ neylerler ifṭār itmeden ġayrı

4 Leṭāfetle güle tercīḥ iderdi rū-yı dildārı
Ne dir āyā ki zāhid anı iḳrār itmeden ġayrı

5 Naẓīrā baña ʿāşıḳdur dimiş aġyāre ol ḫūnī
Aña hīç çāre yokdur ey dil inkār itmeden ġayrı

759

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Fürūġ-ı ḥüsni artup cebhe-i cānān güzellendi
Żiyā-yı mihr-i enverle meh-i tābān güzellendi

2 Yine ṣaḥn-ı çemen pür oldı ḥūrī-veş güzellerle
Miṡāl-i bāġ-ı Cennet ḫāṭır-ı iḫvān güzellendi

3 Sunuldı rinde sāġarlar yine devr itdi peymāne
Ṣafā el virdi bezme sāḳiyā devrān güzellendi

4 Rebāb alup ele ey muṭrib-i ḫoş-lehçe nāz eyler
Ṭarab-sāz oldıġı-çün meclis-i rindān güzellendi

5 Naẓīrāyı yıkup yapmaġla meşġūl olmasun cānān
Ḫarāb oldukca ʿaşḳıyla dil-i vīrān güzellendi

760

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Taraḥḥüm eyle lûṭf ile dil-i bī-çāreye bāri
Hezār-āsā anuñ zīrā fiġān u nāledür kārı

2 Nümā-yāb oldı yāruñ serv-ḳaddi cū-yı eşkümle
Olaldan eşk-i çeşmüm cedvel-āsā sū-be-sū cārī

3 O zülf-i ʿanber-efşānı göñül ṣayd itmede yāruñ
Muʿanber kāküli ammā olur zülfi hevā-dārı

4 Göñül mürġı kabardur tüylerin ḫavf-ile ḫaşmetle
O şāhin-veş bakışlarla görünce çeşm-i dildārı

5 İderdüm ʿarż-ı aḥvāl-i dili dildāruma ammā
Yanından neyleyem dūr eylemez aṣlā o aġyārı

---

[759] S: 142a ; İ'de yok
[760] S: 142a-142b ; İ'de yok

6 Taraḥḥüm eyle bī-çāre Naẓīre ey cefā-muʿtād
Ser-i kūyında her demde ider biñ nāle vü zārı

761

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Her ki derd-i ġam-ı ʿaşḳ ile ʿināyet buldı
Māil-i ṣıḥḥat olup ʿizz ü saʿādet buldı

2 Vāṣıl-ı bezm-i ṣafāsı olup ol dildārın
Maẓhar-ı lûṭfı olup dilde beşāret buldı

3 Ġonca güller ile tezyīn idicek ruḫsārın
Ḥaḳ bu kim rū-yı dilārāsı ṭarāvet buldı

4 Görenüñ ʿaḳlın alur zülfi perīşān eyler
Ruḫ-ı zībāları ḥumretle leṭāfet buldı

5 Vaṣf-ı ḥüsnine Naẓīrā gibi şūrīde-maḳāl
Naẓm-ı merġūb-ile rengīn ʿibāret buldı

762

Mef ʿū lü Me fā ʿī lün Mef ʿū lü Me fā ʿī lün

1 Gül-zār-ı melāḥatda bir ġonca-i ter var mı
Gördüñ mi ṣabā söyle bir öyle ḫaber var mı

2 Rūyına olup ḥayrān būyın idem istişmām
Vaṣlın idelüm īhām bir ḫūb kerem-ver var mı

3 Bu bezm-i cihān içre çok geşt ü güzār itdüñ
Vaṣf eylemege lāyıḳ bir şūḫ semen-ber var mı

4 Derd-i ġam-ı ʿālemden āyā ki rehā bulmış
Bu bezm-i ṭarab-zāda bir ehl-i hüner var mı

5 Evṣāf-ı dilārāyı bir ḫoşca beyān eyler
ʿĀlemde Naẓīr-āsā merġūb süḫan-ver var mı

763

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Cānā saña biñ cān ile dil bende degil mi
Kūyuñda senüñ bülbül-i nālende degil mi

[761] S(der): 142a ; İ'de yok
[762] S: 142b ; İ'de yok
[763] S: 142b ; İ'de yok

2 Gülşene hezār ʿāşıḳuñ ammā gül-i ḥamrā
Rūyuñ göreli ol daḫī şermende degil mi

3 Ey mest-i mey mey-gede-i ʿişve vü nāzum
Her dilde ruḫuñ pertevi tābende degil mi

4 Rūyuñ senüñ ey ġonca-dehen bir gül-i Cennet
Ġılmān-ı cinān ol güle efkende degil mi

5 Āvāre dile lûṭf-ile cānān naẓar itme
Şeb-tā-be-seḥer gülşen-i kūyında degil mi

6 Biñ cān ile müştāḳı velī cümle-i ʿālem
Bī-çāre Naẓīrā daḫī dil-bende degil mi

764

Vāride-i Seḥerī

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Cümle-i maḫlūḳ eger ins ü perī
Her biri bir ismüñ oldı maẓharı

2 Maẓhariyet sırrın idrāk eyleyen
Nice farḳ eyler ʿaceb ḫayr u şeri

3 Lāzım ammā bu suāle bir cevāb
Tā ki maʿlūm ola anuñ her biri

4 Ḥubb-ı ẕātı farḳ-ile olan ḫayr
Bil muḥabbetsiz olurmış şerleri

5 Cümleye iden meveddetle naẓar
Ḫayrı bilür ḫayr olur her işleri

6 Kim bilenler bilmeyenle bir degil
Ḥaḳḳı bilenler bilür ḫayr ile şeri

7 Her biri bir isme maẓhardur Naẓīr
Maẓhar-ı Ḥaḳdur ḥaḳāyıḳ sırları

765

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

---

[764] S(der): 142b ; İ: 72b-73a
1 ismin olmış: ismüñ oldı S
2 eyler: ide İ
6 Kim: Hem İ

[765] S(der): 142b ; İ'de yok

1 Āyā ki bize lûṭf-ile dildār gelür mi
Vaʿd itse idi gelmege her bār gelür mi

2 Geldi ḫaberi gerçi ki ṣıḥḥāt ile ammā
Maḳṣūdum olan ẕātı o mekkār gelür mi

3 Raḥm eylemeyüp bendesine gitdi vü gelmez
Dünyāya ʿaceb böyle sitem-kār gelür mi

4 Ya ruḳye vü efsūn yāḫud luʿb-ı dīger ne
Elden ʿacabā gelmesine kār gelür mi

5 Yoḫsa bize hengām-ı sefer mi gelür āḫir
Bilmem ki ecel gelmeden ol yār gelür mi

6 Dün geldi ṣabā virdi Naẓīrā ḫaber ammā
Ol ruḫları gül lebleri gül-nār gelür mi

766

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥamdüli'llāh ki bize vaḳt-i meserret geldi
Ki rıżā dāmenini ṭutmaġa himmet geldi

2 Gitdi dilden heves-i būs-ı leb-i dilberler
Mey-i cān-baḫş-ı muḥabbetle meveddet geldi

3 Şimdi biz sālik-i şeh-rāh-ı muḥabbet olduk
Ẓāhire meyl gidüp maʿnīye vuṣlat geldi

4 İderüz seyr-i ʿurūcı geh ü gāhice yine
Aṣl-ı her şey'e naẓarla dile miknet geldi

5 Hep murādātı koyup dilde rıżā kalmışdur
Bize şimden-gerü hengām-ı ferāġat geldi

6 Ḥubb-ı ẕātı ile biz mey-gede-i ʿaşḳ içre
Nūş-ile sāġarı ḥālā dile rāḥat geldi

7 Mest olup kaldı Naẓīrā-yı zamān ʿālemde
Aña maʿnāya teveccüh ile ḥayret geldi

---

[766] S: 143a ; İ: 72b

1 Ki: Hep İ

2 leb-i dilberler: lebi cānānuñ İ

5 Hep: Her İ

6 Nūş-ile sāġarı ḥālā dile rāḥat geldi: Nūş-ı cām ile bize şevḳ ü meserret geldi İ

7 Mest olup kaldı Naẓīrā-yı zamān ʿālemde: Mest ü *lā yaʿḳal* olup kaldı Naẓīrā ammā İ

767

Müs tef ʿi lün Müs tef ʿi lün Müs tef ʿi lün Müs tef ʿi lün

1 Dil ġam-ı hecr-i yār ile sūz ü güdāza başladı
Nāle vü āh u zār ile şimdi niyāza başladı

2 Lûṭf-ı Ḫudā ile göñül vāṣıl-ı bezm-i yār olup
Naʿt-ı serencām-ı dili ṭūl u dırāza başladı

3 Vādī-i şiʿre meyl ile eşheb-i ḫāmemüz seḥer
Gördi o şeh-süvār-ı nāzı tek ü tāze başladı

4 Cemʿ-i es̱erle cüst ü cū ile cihānı ser-be-ser
Gezdi neşībi cümle ol şimdi firāza başladı

5 Şāh-ı kelām oldı velī cümle kelām-ı pādişāh
ʿĀrif olan aña Naẓīr itmege nāze başladı

768

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Defter-i ʿuşşāḳa mesṭūr olmayan bilmez bizi
ʿAşḳ-ile ʿālemde meşhūr olmayan bilmez bizi

2 Rind-i ʿaşḳum bī-mey ü sāġar bilinmez meşrebüm
Bāde-i ʿaşḳ ile maḫmūr olmayan bilmez bizi

3 Her seḥer pīr-i muġānın ayaġına yüz sürüp
Bu ḫarābāt içre maʿmūr olmayan bilmez bizi

4 Öyle müştāḳum cemāl-i bā-kemāl-i yāre kim
Hecr-i dildār ile mehcūr olmayan bilmez bizi

5 ʿAndelīb-i gülşen-i esrār-ı evc-i himmetüm
ʿAşḳ-ı cānān ile rencūr olmayan bilmez bizi

6 Maʿrifet ḳadrini fehm idüp cihān içre Naẓīr
Lûṭf-ı üstāz ile manẓūr olmayan bilmez bizi

769

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ġoncalarla gördiler çün gülşen içre gülleri
Kondılar daldan dala nālān olup bülbülleri

---

767 S: 143a ; İ'de yok

768 S: 143a-143b ; İ'de yok

769 S(der): 143a ; İ'de yok

2 ʿĀşıḳ-ı bī-çāreler kim gördi sen ü rū-teri
Püşt der-i dīvār-ı ḥayret kaldı anuñ her biri

3 Bü'l-ʿaceb ḥüsn-i cihān-gīrle temāşā iderek
Birbirinden ʿaḳl u fikriyle şuʿūr oldı biri

4 Ṣabra ṭāḳat kalmayup seyyāḥ-ı ʿālem oldılar
Deşt ü hāmūn oldı ol bī-çāreganuñ yirleri

5 ʿĀşıḳāndan buldı temkīni Naẓīrā-yı zamān
Ol ser-i kūyında geşt itmez cihānı serseri

6 H̱āk-i dergāhıña dā'im yüz sürüp eyler niyāz
Vuṣlatuñ eyler ümīd ol istemez ġayrileri

770

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 O göñül gördigi yārın mehliḳā ruḫsārını
Yoḫsa vaʿd-i vaṣlı aldı mı ya iḳrārını

2 Düşde mi gördüñ ḫayāli ile mesrūrsuñ
Ol melek-peyker ṣafā-güster olan dīdārını

3 Ḥāl-i ʿuşşāḳı görüp ol meh-cemāli görmeyen
Zāhidān elden komazlar zühd-ile inkārını

4 H̱ūb-rūyān içre mis̱lin var mıdur görmüş ʿaceb
Ḥüsn-i ʿālem-gīr ile mümtāz olan ıẓṭārını

5 Hecr ü ḥasret cāna kār itdi firāḳ-ı yār ile
Dil yine elden komaz vaḳt-i seḥer eẕkārını

6 Ḥamdī-i pākize-güftāra naẓīre itmege
Çok tetebbuʿ kıl Naẓīrā ʿārifān ās̱ārını

771

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Her ki laʿl-i leb-i gül-rengüñi mey-gūn gördi
Bāde-i ʿaşḳ ile dil mülküni meşḥūn gördi

2 Vaʿde-i vaṣluñ ile ḫürrem olan ʿāşıḳlar
Ẕātın ol neş'eyi incāz ile memnūn gördi

---

770 S(der): 143a ; İ'de yok

771 S: 143b ; İ'de yok

3 Her güzel gördigini Leylā ḳıyās eyleme kim
Leylā oldur ki anı dīde-i Mecnūn gördi

4 Olma vābeste göñül naḳş u nigār-ı dehre
Her ki dil virdi aña kendüyi maḥzūn gördi

5 ʿĀlem içre n'ola şād olsa Naẓīrā-yı zamān
Cevr-i dehr ile nice ḥāl-i dīger-gūn gördi

772[772]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fa ʿi lün

1 Şehr-i Eyüb içre buldum cümleden aʿlā seni
ʿĀlem-ārā ḥüsn-ile mümtāz u müstes̱nā seni

2 H̬āme-i şīrīn-edā vaṣf eylese dā'im sezā
Nāzenīnüm şīve-kārum sevdigüm maḥyā seni

3 Rū-yı gül-rengüñ ṣaḳuñ gülşende nergis görmesün
Gül-ʿizārum çeşm-i bedden ḥıfẓ ide Mevlā seni

4 Mis̱lüñi çeşm-i felek görmiş degil dirsem olur
Āfitābum māhtābum görmemiş dünyā seni

5 Reh-güzāruñda Naẓīrā yeñi şehr-i rūzedür
İki kerre gördi ancaḳ māh ʿīd-āsā seni

773[773]

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Ruh̬uñ gül gibi h̬od-rūdur görüldi
Velī andan da dil-cūdur görüldi

2 Miyānuñ incedür mūdan ne şübhe
Dehānuñ yekser-i mūdur görüldi

3 Gören gülşende nāz ile h̬ırāmuñ
Dir ol yirde bir āhūdur görüldi

4 H̬ayālümde meh-i nev idi ammā
Degil bildüñ ol ebrūdur görüldi

5 H̬aber virürdi cānāndan Naẓīrā
Ki şeb tenhā o meh-rūdur görüldi

---

[772] S: 143b ; İ'de yok
[773] S: 143b ; İ'de yok

774[774]

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 İderken sükkerīn ṣoḥbet ile hem-vāre güftārı
Felek āzurde-ḫāṭır eyledi yār-ı vefā-dārı

2 Ḥarāretle görince teb-zede dildārı ḥayretle
Unutdurdı baña ẕevḳ ü ṣafā-yı ṣaḥn-ı gül-zārı

3 Ümīdüm bu ki lûṭfı yāver olur ḥażret-i Ḥaḳḳuñ
Yine şevḳ ü neşāṭ-āver olur ṣıḥḥat olup yārı

4 Cihānuñ *ʿusr u yüsri* biribirin itmede taʿḳīb
Şeb-i deycūrı rūz-ı rūşen eyler ḥażret-i Bārī

5 ....* hīç elem çekme feraḥ-yāb ol ki lûṭf-ile
Murād üzre görürsüñ ʿāḳibet dildārı hem-vārı

775[775]

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Ey dil ṣafā-yı ʿayşa rezālet komaz seni
Ẕevḳ-i derūna fikr-i kudūret komaz seni

2 Ṣıdḳ u ḫulūṣı kār idegör dā'imā göñül
Zīrā ki ʿadne ḥubb-ı riyāset komaz seni

3 Zerḳ ü riyāyı terk idegör sen de zāhidā
Ṣañma ʿaẕāb-ı nāra ṣınāʿat komaz seni

4 Dūşına yār-ı ṣāḥib-i cūd u ʿaṭā olup
Neyl-i ṣafā-yı ḫāṭıra naḫvet komaz seni

5 Rāġıb Efendi şiʿr ile yektā-yı vaḳtidür
Olmaz Naẓīr aña ṭabīʿat komaz seni

776[776]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lātün Fā ʿi lün

1 Bir gülüñ oldı göñül bülbül-i nālendesi
Gülşene gelse olur gül-rū daḫī şermendesi

2 Servi salındırmaz ol ḳadd-i ser-efrāz ile
Ġoncayı ḫandān ider nāzı ile gül-ḫandesi

---

[774] S(der): 143b ; İ'de yok

* 5a: Metin karalanmış olduğundan okunamamaktadır.

[775] S(der): 143b ; İ'de yok

[776] S: 144a ; İ'de yok

3 Ṣāḥib-i taḳvāları bu bezm-i ṣafānuñ olur
Gördigi dem ḥüsnüni peyki ile efkendesi

4 Ḥüsn-i żiyā-baḫş-ile şimdi odur ʿālemüñ
Dilber-i nāzendesi bir meh-i tābendesi

5 Rū-yı dilārāsını gördigi demde Naẓīr
Ḥayret ile oldı ol ʿāşıḳ-ı dil-bendesi

777

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Lebüñ naḳl eyle suñ peymāne sāḳī
Mükerrem ola ẕevḳüñ cāna sāḳī

2 Sıġayup sāġar-ı sīmīnüñi vir
Ṭolu sāġarları iḫvāna sāḳī

3 Pek öyle nevbet içün itme ibrām
Keder virme dil-i rindāna sāḳī

4 Bize pür eyleyüp nīm eyle ammā
O çeşmi mest olan cānāna sāḳī

5 Mükerrer de virürsen ġam degildür
Çile nūş eyleyen yārāna sāḳī

6 Naẓīrā bezm-i ʿaşḳuñ ḳanzelidür
Virür virmez iseñ aña ne sāḳī

778

Fā ʿi lātün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḫāme-i muʿciz-es̱er bir nāme taḥrīr eyledi
Ḳıṣṣa-i hicrānı bir bir anda taḳrīr eyledi

2 Vaṣf-ı ḥüsn-i yāre āġāz eyledi sanki ḳalem
Ḥaḳ bu kim medḥ-i ruḫuñda ḥüsn-i taʿbīr eyledi

3 Şerm ider gül görse dildāruñ ruḫ-ı zībāsını
Kim ānı ruḫsārına teşbīh ü tanẓīr eyledi

4 Ḥıfż iderken dāsitān-ı ʿaşḳumı cānum gibi
Vardı feryādum anı ʿālemde teşhīr eyledi

---

[777] S: 144a ; İ'de yok
[778] S: 144a ; İ'de yok

5 ʿAbdī-i pākīze-güftāra olup peyrev Naẓīr
Vaḳt-i hengām-ı seḥer tanẓīr ü tasṭīr eyledi

779

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Göñül ol mübtelāsı oldıġuñ dildārı gördüñ mi
Firāḳıyla yanup yakıldıġuñ mekkārı gördüñ mi

2 Saña ben nuṣḥ iderdüm diñlemezdüñ pendümi ammā
Ne cevr eyler dil-i ʿuşşāḳa ol ġaddārı gördüñ mi

3 Füsūn u fitneler īcād ider çeşm-i fiten gāhi
Yine aġyāre ġamz itmiş bizi ol yārı gördüñ mi

4 Dürūġ-āmiz edālarla vü bed-ḫū kāfir-i bi'llāh
Ne gūne mekr ider ʿāşıḳlara aġyārı gördüñ mi

5 Naẓīrā çāresi yokdur hemān terk-i diyār eyle
Ḥicāza ʿazm iderdüñ ʿāşıḳ-ı dīdārı gördüñ mi

780

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Taḳallübden degildür ḥāl-i ʿālem yeksere ḥālī
Gehī ḳabż u gehī basṭ iledür bi'l-cümle aḥvāli

2 Sürūra gāhi üç noḳṭa ziyāde olur ʿālemde
Gehī ʿālemden ʿaynı refʿ iderler añla icmāli

3 Gehī süre daḫī üç noḳṭa vażʿ eyler yed-i ḳudret
O demde ẕevḳ olur mı añla fikr eyle bu aḳvāli

4 Anuñ ḥaliyle çāhı ṣūreti ʿālemde yeksāndur
Cihān manṣıblarına nice olur rütbe-i ʿālī

5 Cihānuñ āḫiri hān u ādem āḫiri demdür
Bu dem ḳadrin bilenlerdür vücūdı mülkine vālī

6 Gerekmez fikr-i māżī ile müstaḳbel cihān içre
Hemān diḳḳat ile ey dil tefekkür idegör ḥāli

7 Anuñ cevriyle āzārı nizāʿı ṣulḥı yeksāndur
Olup imʿān ile nāẓır temāşā kıl bu eşkāli

---

779 S: 144b ; İ'de yok

780 S: 144b ; İ: 73a

2 iderler añla icmāli: nic'olur ḥāli İ

4 yeksāndur: hep birdür İ

8 Naẓīr ʿilm ü ʿamel saʿy eyle bil kim cümlesi birdür
Ḫudāyı ẕikr ile terk idegör bī-hūde efʿāli

781

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Çekerüz bezm-i cihānda kederi
Nāzenīn ʿömrimüz eyler güzeri

2 Ezelī her ne ki taḳdīr oldı
Kimsenüñ fāide itmez ḥazeri

3 Ol muḳadder olan elbetde olur
Ḫayr u şer fāide ile żararı

4 Ġam-ı dünyāyı dilā terk idelüm
İdelüm seyr-i ʿurūcı seferi

5 Vāṣıl-ı bezmi olup cānānuñ
Soralum laʿl-i lebinden ḫaberi

6 Ḥāṣılı dergeh-i dildāra Naẓīr
Sürelüm yüzimüzi biz seḥerī

782

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 O çeşm-i ḫˇāb-ālūdı gören mestāne olmaz mı
Hemān ʿaynı ile laʿli lebi peymāne olmaz mı

2 O şehlā naẓre ile ʿāşıḳı ḥayrān ider dā'im
O serv-ḳaddi küncişk-i dile bir lāne olmaz mı

783

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ġarīḳ-i baḥr-i ġafletdür göñül lûṭf eyle yā Rabbi
Ḫarīḳ-i nār-ı firḳatdür göñül lûṭf eyle yā Rabbi

[781] S: 144b ; İ'de yok

[782] S(der): 144b ; İ'de yok

[783] S: 145a ; İ: 73a

1 ġafletdür: raḥmetdür İ

2 lûṭf u: ʿafv u İ

3 s̱enādur kārı her demde: s̱enālar ola her kārı İ // lûṭf: ḥarf S

4 cihān içre raḳīḳ oldı: bezm-i cihānda raḳḳ-i nefs oldı S // ʿAtīḳ: Esīr İ

5 Raḳīḳ-i dergeh-i Naẓīrā: Velī dergāh-ı lûṭfuñda Naẓīrā İ

2 Ümīd-i lûṭf u iḥsānuñ ile bī-çāre ḥayrāndur
Refīḳ-i āh u ḥasretdür göñül lûṭf eyle yā Rabbi

3 Hemānā ḥamd ü şükr ile s̱enādur kārı her demde
Nemīḳ-i lûṭf-i vuṣlatdur göñül lûṭf eyle yā Rabbi

4 Ezelde ḥür iken bezm-i cihān içre raḳīḳ oldı
ʿAtīḳ-i bāb-ı raḥmetdür göñül lûṭf eyle yā Rabbi

5 Raḳīḳ-i dergeh-i lûṭfuñ Naẓīrā derd-mendüñdür
Ġarīḳ-i baḥr-i ġafletdür göñül lûṭf eyle yā Rabbi

784

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Reşk aña kim dehr anı ʿālemde kem-nām eyledi
Kīmiyā-sā ṣoḥbetin merġūb-ı eyyām eyledi

2 Ḳāf-ı istiġnāya ʿanḳā eyleyüp lûṭfı ile
H̱āniḳāh-ı ʿāleme dervīş-i nā-kām eyledi

3 ʿĀşıḳa pīr-i muġānın lûṭfına eyle naẓar
Ġurre-i māh-ı ṣıyāmı bezmine cām eyledi

4 H̱ūn-ı dille penbe-i mīnāyı gül-gūn eyleyüp
Dehr anı gül-mīḫ-ı ṭāḳ-ı bām-ı ālām eyledi

5 Ġurre-i şevvāli bezm-i ʿişrete cām eyleyen
Kendüyi ʿālemde rüsvāy u bed-nām eyledi

6 Cām-ı ʿaşḳı nūş-ile buldı ṣafā-[yı][*] sermedi
Kim Naẓīr-āsā derūnı ṣāf-ı her kām eyledi

785

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Reng-i ruḫsāruñ güli reşkiyle pür-ḫūn eyledi
Kākülüñ sünbüllerin ḥālin dīger-gūn eyledi

2 Meyl-i bezm-i ʿişretüñ olup ṣafā-baḫş-ı derūn
Zerd-nūşān-ı ġam-ı hicrānı memnūn eyledi

3 Neyleyem bir mübtelā-keş-i bī-raḥm ġaddārsuñ
Meylüñ aġyāra dil-i ʿuşşāḳı maḥzūn eyledi

---

[784] S: 145a ; İ'de yok

[*] 6a: [yı]: metin tamiri

[785] S: 145a ; İ'de yok

4 ʿĀḳibet gör kimi ʿuşşāḳa vefālar itmeden
Mülk-i ḥüsnüñ ceyş-i ḫaṭ geldi şebiḫūn eyledi

5 Olasın bī-raḥm ü bed-ḫū bir civāna mübtelā
Çok senüñ gibilere bu ḥāli gerdūn eyledi

786

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Nedür feryāduñ ey dil semʿ-i dildāra yetişsin mi
Ya zār-ı dil taḥassürlerle aġyāra yetişsin mi

2 Ḳarāruñ yok senüñ bir yirde n'olduñ ey dil dāim
Gezenler dāġ u ṣaḥrāda ser-i kāra yetişsin mi

3 Yetişmez seyr ile dāim seyāḥat eyleyen ʿāşıḳ
Dilin temkīni lāzım yāre āvāre yetişsin mi

4 Kümeyt-i ḫāme vaṣf-ı ḥüsn-i ʿālem-gīr-i ser-bāzuñ
İder saʿy-i bedīʿ ammā o bī-çāre yetişsin mi

5 Naẓīrā cüst ü cū-yı yār ile bī-tāb u ṭāḳatdür
Ḫulūṣ ile ʿaceb bī-çāre esḥāra yetişsin mi

787

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 ʿĀḳil umar mı dehr-i denīnüñ vefāsını
Çekmez ümīd-i lûṭf-ile cevr ü cefāsını

2 Ṣarf eyleyüp naḳd ü dil u cānı dehr içün
Satun alur mı başına Ḥaḳḳuñ belāsını

3 Didüm kapılma ey dil-i zār ol sitem-gere
Söz tutmamışdı buldı bu demde cezāsını

4 Sūḳ-ı dehrde bir pula almazlar ʿārifān
Fānī metāʿı ġabn ile beyʿ ü şirāsını

5 Anlar ḫulūṣ-ı bi'llāhdur dāimā Naẓīr
Gözler cenāb-ı Ḥażret-i Ḥaḳḳuñ rıżāsını

788

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

786 S(der): 145a ; İ'de yok
787 S: 145b ; İ'de yok
788 S: 145b ; İ'de yok

1 Ḥayli demlerdür ferāmūş eyledüñ cānā beni
Ḫāṭırum hīç sormaduñ yād itmedüñ cānā beni

2 Kūşe-i çeşm ile evvel biñ işāretler idüp
Nāil-i ẕevḳ-i derūn eyler idüñ cānā beni

3 Aṣlı ne niçün bu ḫāliṣ bendeñi terk eyledüñ
Ḫāṭıruñ mı kaldı āyā neyledüñ cānā beni

4 Ḥāżır ol kim ben beni senden su'āl itsem gerek
Sen daḫī diseñ gerek kim görmedüñ cānā beni

5 Çok varup dergāhuña evvelki gibi bulmadum
Sen kaçan geldükde āyā bulmaduñ cānā beni

789

Berā-yı Nāfiẕ Efendi

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bi-ḥamdi'llāh ki ʿālem lûṭf-ı Ḥaḳla tāze cān buldı
Sürūr u ẕevḳ ü şevḳi dilde herkes rāyegān buldı

2 Metāʿ-ı derd-i ġam rāyiç degil bāzār-ı ʿaşḳ içre
Ṣafā dūşında dellāluñ cihānda tāze kān buldı

3 Cenāb-ı Ḥażret-i Nafiẕ Efendi gibi şehr içre
Feżāil-pīşe ḫayr-endīşe ẕātı nāgehān buldı

4 Edirne şehrine ḥākim olup aṣḥāb-ı istiʿdād
Anuñ elṭāf-ı bī-pāyānı ile ʿizz ü şān buldı

5 Aña dāim ṣafā-yı ḫāṭır iḥsān eyleye Mevlā
Naẓīrā bu duʿāyı dilde her dem her zamān buldı

790

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

1 Ḫulūṣımuz ʿaceb ey bī-vefā bilinmedi mi
Bu gūne vaʿdi ile müddeʿā bilinmedi mi

2 Gül-i cemālüñe müştāḳ olup hezār-āsā
Fiġān u nāle iden mübtelā bilinmedi mi

3 Sebeb nedür niçün iḥsānını dirīġ itdüñ
Ġarīḳ-ı lûṭfuñ olan āşinā bilinmedi mi

789 S: 145b ; İ'de yok

790 S: 145b-146a ; İ'de yok

4 Bizi eşk-i çeşm-ile ṭūfān-ı Nūḥa döndürdüñ
Cihānı girye ile mācerā bilinmedi mi

5 Naẓīre lûṭf-ile cānā nigāhı terk itdüñ
Ṣadāḳat itdigi āyā saña bilinmedi mi

791

Fā ʿi lā tün Fā ʿi la tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Gelicek rū-yı dilārāya ḫaṭ-ı müşgīni
Girer ol cebhe-i pākine görinen ḥüsni

2 Seḥerī gülşen-i ḥüsnini temāşā idelüm
Oluruz belki anuñ lûṭfı ile gül-çīni

3 Göricek yār ile aġyārı melālet itme
Saña ıẓhār ider elbetde o kāfir kīni

4 Bil ki kıl vāṣıṭa aġyārı viṣāl-i yāre
Ki budur rind olanuñ ḥāl-i dil-i rengīni

5 Ḥüsn-i dildārı temāşā iderek didi Naẓīr
ʿAdn-i aʿlānuñ ʿaceb böyle mi ḥūr-ı ʿaynı

792

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Ey dil yeter ʿālemde nidersüñ bu telāşı
Efkār-ı saʿy ile olursuñ mütelāşi

2 Terk eyle murādātı fenādur soñı zīrā
Bed-ḫūyın olup bezm-i cihānda fürūşı

3 Her hiẕmetine ḥāżır olup şām u seḥerde
Der-ber ola tā kim saña da vaṣlı kumaşı

4 Zāhid sözini gūşına alma ḥaẕer eyle
Zīrā ki virür ḫāṭıra elbetde telāşı

5 Efkār-ı sivāyı heme terk eyle Naẓīrā
Dil mezraʿadur girmeye tā aña mevāşi

---

791 S(der): 145b ; İ’de yok

792 S(der): 145b ; İ: 73a
2 ki zīrā: āḫir İ

793

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bil ki budur cümle sırruñ aẓharı
ʿĀlem oldı *küntü kenzüñ* maẓharı

2 Baḥri gör kim mevcini teks̱īr ider
Vefret üzre oldıġı-çün gevheri

3 Mā-i kef dürr ü ṣadef mercān ile
Cümle bir deryānuñ oldı cevheri

4 Gösterür āyinede ʿālemleri
Gösteren ile görenler eşheri

5 Al Naẓīrā sen ḥaḳīḳat ʿursını
Bu zen-i dünyānuñ olma şevheri

794

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Mey gerekmez bezme ḫandān olsa yāruñ lebleri
Laʿl-i nābıdur anuñ ʿuşşāḳ-ı zāruñ sāġarı

2 Hep tebessümle nigāh-ı iltifāt eyler baña
Ben nice meydān-ı ʿaşḳuñ olmayam bir serveri

3 ʿĀlemüñ Leylāları Mecnūnıdur dildārımuñ
Zülfi sevdāsıyla oldı serserī ins ü peri

4 Rāh-ı ʿaşḳa kim ḫulūṣ-ı bāl ile ʿāzim olur
Şübhesiz tevfīḳ-i Bārī olur anuñ rehberi

5 Vāḳıf-ı esrār-ı zülfi olalı yārın Naẓīr
Dil temāşādur ki ḥayrān keşf ider ʿālemleri

795

Naẓīre li-Rāzī Efendi

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Tīr-i müjesi sīneme peykān gibi geçdi
Ol ġamzeleri ḫançer-i berrān gibi geçdi

2 Pā-māl iderek nāz ile ʿuşşāḳı reh üzre
Ol şāh-ı ḥüsn geldi ziyān gibi geçdi

---

793 S: 146a ; İ: 74a

794 S: 146a ; İ'de yok

795 S: 146a-146b ; İ'de yok

3 ʿÖmrüm gibi itdi güzer ol āfet-i devrān
Hengām-ı seḥer şems-i dıraḫşān gibi geçdi

4 Üftādelerin yanına cemʿ eyleyüp ol şūḫ
Seyrāna bu gün şāh-ı devrān gibi geçdi

5 Hicrānını tebyīn iderek didi Naẓīrā
Firḳatle günüm şām-ı ġarībān gibi geçdi

6 Rāzī-i süḫan-pervere söz yok ki dimişdür
Vuṣlat gicesi şām-ı ġarībān gibi geçdi

796

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ehl-i ʿirfān ṭabʿ-ı pākümden alur ādemligi
Teşmiyeyle aldı zīrā göñlimüz Edhemligi

2 Mübtelā ḫalḳ-ı cihān bir ḥüsn-i ʿālem-gīr kim
Göñlimüz bülbül gibi zār itdirür gül-femligi

3 ʿĀlem içre şīve vü nāzı bilür yok ol ḳadar
Görse ʿallāme ferāmūş eyler ol aʿlemligi

4 Ṭālib-i vaṣlı olanlar cān fedā itse n'ola
Beñzemez Leylālara Selmālara maḥremligi

5 Ḫoş-edā pākīze-güftār yine reşk ile Naẓir
Kesbi as̱ārında ʿālem yād ider mülhemligi

797

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Göñül bir āfitāba ẕerre-veş ḥālā nesīb oldı
Anuñ tāb-ı cemāl-i bā-kemāl ile mehīb oldı

2 Siyādet gül-sitānında açılmış ol gül-i raʿnā
Gül-i Cennet diyenler aña ʿālemde muṣīb oldı

3 Görüp ol ḥüsn-i ʿālem-gīr olan didi dilārāyı
Dil elden çıktı ammā öyle bir ḫūba naṣīb oldı

4 Nice vaṣf-ı cemīle ḳādir ola ḫāmemüz zīrā
Ḫayāl-i vaṣl-ile ḥāli Naẓīrānuñ ġarīb oldı

---

[796] S(der): 146a ; İ'de yok

[797] S(der): 146a ; İ'de yok

5 Nigāh u ebruvānıyla kelāmı ʿāşıḳ-ı zāra
Suāl-i vaṣlına īmā ile dā’im mucīb oldı

798

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ruḫları ʿāleme çün şaʿşaʿa-perdāz oldı
Gün-be-gün ḥüsn-i cihān-sūzı da mümtāz oldı

2 Lebleri cām-ı Cemüñ lûṭfın unutdurdı bize
Nigehi kapdı göñül mürġını şāhbāz oldı

3 Mū-miyānın nice koçsun ki el irmez yāruñ
Serv-veş ḳaddi kemāl üzre ser-efrāz oldı

4 Āh-ı ḥasretle seḥer nāle-i firḳat eyle dil
Dem-be-dem nāle ile neylere dem-sāz oldı

5 ʿAḳl u fikr ü dil-i cān ḳaydını çekmez ḥālā
Reh-i ʿaşḳında Naẓīrā daḫī nā-sāz oldı

799

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ḫayālüñde göñül cānā nigāristān-ı Çīn oldı
Żiyā-baḫşā dil-i ....* neşīde meh-cebīn oldı

2 Görüp şemşīr-i ġamzeñ ḫavf u ḫaşyet eyleyüp āḫir
Düşüp çāh-ı zeneḫdāna o bī-çāre emīn oldı

3 Yine bend oldı tār-ı kākülüñle endūha ammā
Ḫülāṣa derd-i hicrāndan aña ḥabl-i metīn oldı

800

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Göñül tevfīḳ-i Bārī yāruñ oldı
Senüñ kes̱retde vaḥdet kāruñ oldı

---

[798] S: 146b ; İ’de yok

[799] S(der): 138b ; İ’de yok

* 1b: Metin silinmiş olduğundan okunamamaktadır.

[800] S: 146b ; İ: 73b

2 eyle ġayrı kesb ü kārı: idegör ḥubb-ı sivāyı İ

3 taḳdīr olındı şān-ı cümle: taḳdīridür her şān-ı cümle İ

5 her ẕikr ü fikrüñ Ḥażret-i Ḥaḳ: ẕikr ile fikrüñ dā’imā Ḥaḳ İ // ẕikr-i: fikr-i İ

7 Ḥaḳ eẕkāruñ: yāver-i yāruñ İ

2 Ferāmūş eyle ġayrı kesb ü kārı
Çü elṭāf-ı Ḫudā muḫtāruñ oldı

3 Ezel taḳdīr olındı şān-ı cümle
Sū-i fikri niçün aġyāruñ oldı

4 Muḳadder her ne ise olur elbet
Melāik ḫiẕmete der-kāruñ oldı

5 Ola her ẕikr ü fikrüñ Ḥażret-i Ḥaḳ
Çü dilde ẕikr-i Bārī yāruñ oldı

6 Ḫalāṣ eyler seni cümle kederden
Ġam-ı dünyā neden efkāruñ oldı

7 Ṣıġuñ dergāh-ı Mevlāya Naẓīrā
Feraḥ-yāb ol ki Ḥaḳ eẕkāruñ oldı

801

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ṣaḥn-ı gül-zārı açıldı gül-i ḫandān bürüdi
Ẕevḳ ü şevḳiyle yine gülşeni iḫvān bürüdi

2 Girdi meydānına çün duḫter-i rez raḳṣ iderek
ʿĀlemi ġulġule-i bülbül-i evlān bürüdi

3 Meclis-i Cem kurılup sāḳī-i gül-ruḫlar ile
Aldı eṭrāfını bi'l-cümle-i ḫūbān bürüdi

4 Şemʿ-i meclis olıcak nāz ile cānān ol dem
Yakdı bālin virdi pervāne-i sūzān bürüdi

5 Rū-yı pür-tābını kākülleri setr idicek
Meh-i tābānı hemān ebr-i perīşān bürüdi

6 ʿAndelībān-ı çemen nālesi ʿayyūḳa çıkup
ʿĀlemi velvele-i ṣavt-ı ḫoş hemān bürüdi

7 Bürüdi gülşeni ezhārı temāşā idelüm
Ey Naẓīrā dili sevdā-yı firāvān bürüdi

8 Nice ās̱ārı müşāhid bu zemenüñ zīrā
Mecmaʿ-ı ehl-i dili lûṭf-ile ẕī-şān bürüdi

[801] S(der): 146b ; İ'de yok

802

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ol mehüñ fitne ile bünyesi terkīb gibi
Mekr ile alı ider bir yire tertīb gibi

2 Meşveret üzredür ebrūları başbaşa virüp
Ġālibā yine murādı bizi taʿẕīb gibi

3 Çīn ider cebhesini ġamzesine ruḫṣat ile
Ḳaṣdı ʿuşşāḳını taḥvīf ile terhīb gibi

4 Nüktedāndur o perī-peykerüñ aṣl-ı fikri
Ḫulḳ-ı ʿāşıḳları tehzīb ile te'dīb gibi

5 Ṣarf-ı teller gibi kākülleri dökmüş yüzine
Ṣuḥuf-ı ḥüsn-i dilārāsını tezhīb gibi

6 Görüp ol şūḫı Naẓīr ʿazm-i çemen-zār itmiş
Dil-i zārı hevesi şevḳ-ile taʿḳīb gibi

7 Şevkete ġālib oldı ʿĀrif-i ḫoş-gū süḫanı
Vaṣf-ile yāre murād-ı dili taḳrīb gibi

803

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Gidüp eyyām-ı rūze ḥāliyā ʿīd-i saʿīd oldı
Ṣafā el virdi bezme ġam göñüllerden baʿīd oldı

2 Mübārek-bāde var pīr-i muġānın ayaġın būs it
Cihān ẕevḳiyle doldı sāḳiyā ʿīd-i saʿīd oldı

3 Güzeşte cürmimüz ʿafv olup eyyām-ı rūzeyle
Olur dergāh-ı Bārīden ʿaṭā ʿīd-i saʿīd oldı

4 Naẓīrā durmayup tebrīke ʿazm eyle aḥibbāya
Ḫudā iḥsān ide şevḳ ü ṣafā ʿīd-i saʿīd oldı

804

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 O bālā-ḳad yeşil cāmeyle serv-i ser-keş olmaz mı
O zülf-i ʿanberin būy-ı dilārā dil-keş olmaz mı

---

802 S(der): 146b ; İ'de yok
803 S: 147a ; İ'de yok
804 S: 147a ; İ'de yok

2 Kemān-keşlikle şöhret-yāb olup ol ġamzeler bir gün
Dil-i bī-çāre-i ʿāşıḳ aña bir ter-keş olmaz mı

3 Gözüm merdümleri ḫūn-ābe-i ḥasret döküp dāim
O yāruñ bezm-i ḫāṣṣu'l-ḫāṣına bir mey-keş olmaz mı

4 Ney-āsā demlenürse n'ola hecr ü firḳati yāruñ
Göñül mürġı kebūter ḫānesinde dem-keş olmaz mı

5 Naẓīrā derd-i ʿaşḳ-ı yār ile terk-i diyār itdi
Diyārı terk idenler cümleten ḥasret-keş olmaz mı

805

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 İdüp gül-geşt-i gül-zār-ı cihān ol mihribān geldi
Bahār eyyāmı gitdi yārımuz vaḳt-i ḥazān geldi

2 Ḳudūmüyle nice dil-şād u ḫürrem olmayam ben kim
Dil-i zārum anuñla gitmişidi hem-ʿinān geldi

3 Nevā-yı hecri kaldur būselikden muṭrib āġāz it
Firāḳ eyyāmı gitdi vaḳt-i vuṣlat rāyegān geldi

4 Bize cām-ı feraḥ vir sāḳiyā lûṭf u kerem eyle
Bizi lûṭfıyla iḥyā itmege rūḥ-ı revān geldi

5 Naẓīrā ʿandelīb-āsā naġam-perdāz-ı şevḳ ol kim
Saña peyrevlik eyler ʿAbdī-i şīrīn-zebān geldi

806

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḫāme-i muʿciz-es̱er vaṣf iderek dildārı
Lûṭf-ile vaṣlına oldı o mehüñ iḳrārı

2 Vaʿd-i vaṣl eyledi lûṭf u keremiyle cānān
İde incāza muvaffaḳ anı lûṭf-ı Bārī

3 Bu keremle dil-i zārum nice mesrūr olmaz
Ki seḥer geldi ṣabā kıldı beyān esrārı

4 Ṣıdḳ-ı ḳavliyle ilāhā anı ṣādıḳ eyle
Māniʿ-i vuṣlatı olmaya anuñ aġyārı

5 Ḥamdüli'llāh ki bu gün göñlimüz oldı mesrūr
Geldi ṣıḥḥatle Naẓīrāya ṣaḥīḥ aḫbārı

[805] S: 147a ; İ'de yok

[806] S: 147a-147b ; İ'de yok

807

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Her gören çāh-ı zeneḫdānını gird-āb gibi
Cū-yı eşkin akıdur kūyına seyl-āb gibi

2 Muṣḥaf-ı ḥüsn-i dilārāsına söz yok aṣlā
Kaşları ise anuñ ṣūret-i miḥrāb gibi

3 Ṣayd ile her birin āvīze ider zülfine
Mū-yı kāküllerini eyledi ḳullāb gibi

4 Lebleri vaṣfına kim ḳādir olur dildāruñ
Neş'e-baḫş olmada ʿuşşāḳa mey-i nāb gibi

5 Dişleri ise tebessüm idicek ẓāhir olur
Her biri baḥr-i ḥüsnde dür-i nā-yāb gibi

6 Çeşm-i ʿuşşāḳa virür ḫaber naẓarla rūyı
Lemʿa-pāş olmadadur mihr-i cihān-tāb gibi

7 Ḥüsn-i taʿbīr ile vaṣf itmede cānānı Naẓīr
Ġāliba vaṣlı ile oldı ṣafā-yāb gibi

808

Dīger

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Eşk-i çeşm akdı ser-i kūyına seyl-āb gibi
Dīdeler devr ider eṭrāfını gird-āb gibi

2 Gözedür şām u seḥer ḫˇāb nedür bilmez dil
Dergehinde bulınur her dem o bevvāb gibi

3 Yārı tesḫīre idüp ruḳyeler ile dili pür
Oldı bī-şübhe göñül kāse-i mehtāb gibi

4 Hele te'ṣīr ile gördükde tebessümler idüp
Bize laʿli gibi bir nüktesi işrāb gibi

5 Ḳademin būs-ile ṣāḥib-ḳadem ol eyle ṡenā
Seni mevʿūd-ı viṣāl ider ṣafā-yāb gibi

6 Demde incāz-ile teşrīf idicek yār Naẓīr
Rūşenā buldı göñül mihr-i cihān-tāb gibi

---

807 S(der): 147a ; İ'de yok

808 S(der): 147a ; İ'de yok

809

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Bizi dildārımuz dil-şād ider mi
ʿAceb hīç meclisinde yād ider mi

2 Firāḳ u ḥasret ü hecr ü elemden
Bu ḳüncişk-i dili āzād ider mi

3 Taraḥḥümle dimez mi bülbül-āsā
O bī-çāre daḫī feryād ider mi

4 Didiler gūş idenler merḥametle
Bu feryādı ʿaceb Ferhād ider mi

5 Añup bir kerre mektūb ile āyā
Dil-i vīrānemi ābād ider mi

6 Selām-ile yāḫūd bir kez añar mı
Naẓīrā bendesini şād ider mi

810

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Göñül yār ile maḥrem oldı şimdi
Ser-i kūyında mükrem oldı şimdi

2 Nigāh-ı lûṭfa maẓhar oldı zīrā
Neşāṭ u ẕevḳe hem-dem oldı şimdi

3 Bu dem terk eyledi feryād u zārı
Olup mesrūr ebsem oldı şimdi

4 Nevāzişler ile lûṭf itdi dildār
Anuñ-çün ḫāṭırı nerm oldı şimdi

5 Nice şād olmaya bu dem Naẓīrā
Viṣāli ile ḫürrem oldı şimdi

811

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ser-āmed dil-rübālar ile servilikdeyüz şimdi
Su sızmaz aramızdan yār ile birlikdeyüz şimdi

[809] S: 147b ; İ’de yok

[810] S: 147b ; İ’de yok

[811] S: 147b-148a ; İ’de yok

2 ʿAcāyip gülli zībā cāme giymiş ʿişveler eyler
Kızarmış kākül olmış ruḫları güllükdeyüz şimdi

3 Perīşān eylemiş kāküllerin zülfin o mest-i nāz
Ṣafāmuz var bizüm zīrā ki sünbüllükdeyüz şimdi

4 Yine ḥınnā urunmış ol da virmiş başka bir revnaḳ
O ḫāl-i ʿanberīn-būlarla fülfüllükdeyüz şimdi

5 Çatal bayraklı bir şūḫuñ hevā-yı ʿaşḳına düşdük
Anuñ fikr-i viṣāliyle ʿaceb dirlikdeyüz şimdi

6 Tebessümle nigāh-ı iltifāt eyler bize dāim
Hevāyī biz daḫī anuñ içün şenlikdeyüz şimdi

812

Beyt-i S̱ānī Molla-zāde ʿĀrif Efendinüñ Olup Tażmīn-güne İtmām Olındı

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Yine dil bülbüli gül yüzli bir yāre nesīb oldı
Velī kes̱retle ḫārı aña aġyār u raḳīb oldı

2 Daḫī görmiş degilken kimseler gül-berg-i dāmānın
Ṭarīḳ-i Gülşenīden şimdi ol meh-rū münīb oldı

3 Egerçi ẕikr ü fikri vaṣlıdur sāliklerin ammā
Simāʿa oldı maʿrūf ol kime āyā naṣīb oldı

4 Odur merġūbı bu devrān içinde cümle iḫvānın
Ki zīrā rāh-ı ʿaşḳa mürşid-i pāk ü edīb oldı

5 Anuñ bīmār iken çeşm-i siyeh mesti ʿacebdür kim
Yine dil-ḫastegān-ı ʿaşḳa bir ḫāẕıḳ ṭabīb oldı

6 Gören ruḫsārı üzre ḫāl-i ʿanber-būyını dirler
Ḥabeş iḳlīmi şāhıdur düşüp o meh ġarīb oldı

7 Bulunmaz ḫāniḳāh-ı ʿālem içre mis̱li ey ʿĀrif
Saña dil virdigi şāyeste muḥib ü lebīb oldı

813

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ḳad-i şimşāduña nisbet ile ʿarʿar degil bir şey
Ruḫ-ı aluñla gülşende gül-i aḥmer degil bir şey

[812] S(der): 147b ; İ'de yok

[813] S: 148a ; İ'de yok

2 Tekellüm eyleseñ cān-baḫş idersüñ ʿāşıḳ-ı zāra
Anuñ yanında ḥālā leẕẕet-i sükker degil bir şey

3 Düri dendānına teşbīh iderdüm gerçi kim ammā
Degil aña müşābih ḳıymet-i gevher degil bir şey

4 O zülf-i ʿanberīn ol ḫāl-i ruḫsār-ı dil-āvīze
Nice olur mümās̱il müşk-ile ʿanber degil bir şey

5 Naẓīrā cümle ḫūbān-ı Sitanbūlı görüp bildük
Benüm yārum yanında ġayrı dilberler degil bir şey

814

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Laʿline meylüm görenler mey-perest añlar beni
Nālemi gūş eyleyenler daḫī mest añlar beni

2 Ḫāk-i dergāhuña yüzler sürdigüm her kim göre
Sū-i ẓan eyler baña elbetde pest añlar beni

3 Naḳd-i vaḳtüm iḳtiżāsına göre ṣarf itdigüm
Kim görürse ʿālem içre teng-dest añlar beni

4 Dāimā fikr-i meʿād ile görenler şübhesiz
Farḳa ḳādir olamaz ḫāṭır-şikest añlar beni

5 Güft u gūyum vaṣf-ı ḥāl u şānıdur her gūş iden
Yār ile her dem Naẓīrā hem-nişest añlar beni

815

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Göricek ḥayretde kaldum ol melek-sīmācığı
Mihr-i nāz içre büyütmiş şübhesiz anacığı

2 ʿİşvelerle şīve idüp ittifāḳ ile ricā
Kābile olmış birisi birisi ṭayacığı

3 Çeşm ü ebrūsın gören ʿāşıḳ olur biñ cān ile
Görmedüm hīçbir güzelde ol ruḫ-ı zībācığı

4 Başlamış göz kıpmaġa ʿuşşāḳ-ı zāra şimdiden
Çeşm-i bedden ḥıfẓ ide Ḥaḳ ol gözi alacığı

---

814 S: 148a ; İ'de yok

815 S: 148a-148b ; İ'de yok

5 Ruḫları gül-zār-ı ḥüsnüñ güllerindendür Naẓīr
Kangı gülşen ġoncasıdur ol leb-i gūyācığı

816

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Gidüp ḳuvvetle ḳudret dilde şimdi ya nemüz kaldı
Hemān merġūb u ġarrā sen gibi cānānemüz kaldı

2 Naẓar kıl lûṭf u iḥsān u keremle iltifāt eyle
Göñül dirler ser-i kuyında bir dīvānemüz kaldı

3 Döküldi dāne dāne eşkümüz ḥasretle dildāra
Uyarak reh-güzārında nice dür-dānemüz kaldı

4 Nice dem arzūlarla viṣāle irmedük gitdi
Hemān ʿuşşāḳ içinde yād olur efsānemüz kaldı

5 Ayak çekdi bu bezm-i bī-beḳādan cümle-i iḫvān
Feraḥ-baḫşā-yı dil ancaḳ bizüm peymānemüz kaldı

6 Ne Behcet kaldı ne Şevket Naẓīrā bezm-i fānīde
Bize ġam-ḫˇār olur ḥālā dil-i dīvānemüz kaldı

817

Dīger

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿĀlem içre her kimüñ olmaz münāsib hem-demi
Hem günüñ żāyiʿ ider hem rūzigārı hem demi

2 Reşk ol rindānadur kim bezm-i fānīde iken
Ẕerre-āsā ḫāṭırında olmaya dünyā ġamı

3 Rūḥı nefsiyle hevāsına anuñ ġālib olup
Bezm-i dünyānuñ ola bir ferd-i kāmil ādemi

4 Ḥubb-ı dünyā olmaya ḳalbinde ḥubb-ı Ḥaḳ ola
Görince terk eyledi bi'l-cümle taḫtı Edhemi

5 Nārını nūr eyleyüp İbrāhim-āsā nefsinüñ
ʿĀlemüñ sen de Naẓīrā olasuñ bir mükremi

---

816 S(der): 148a ; İ'de yok

817 S(der): 148a ; İ'de yok

818

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Ṭutanlar dāmen-i pāk-i rıżāyı
Bulurlar bezm-i ʿālemde ṣafāyı

2 Ne ḥālet var rıżāda ʿāşıḳāna
Cihāna pādişāh eyler gedāyı

3 Rıżā mülkine ol kim oldı sulṭān
Ḫudādan ġayra itmez ilticāyı

4 Olur aḳvāl ü efʿālinde mülhem
Seḥerler yād ider lûṭf-ı Ḫudāyı

5 Naẓīr-āsā kemāle irer ise
O demde farḳ ider hep mā-sivāyı

819

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Gidüp Ferhād u Mecnūn ʿaşḳ-ile efsāneler kaldı
Ezelden āşinālar gitdi hep bī-gāneler kaldı

2 Heme maʿmūr olan diller çekildi bezm-i dünyādan
Ḫarāb-ender-ḫarāb ancaḳ dili vīrāneler kaldı

3 Gidüp pīr-i muġānlar sāḳiyāna kalmadı nāṣiḥ
Ferāmūşī-i pend-i zāhide peymāneler kaldı

4 Fevāḥişden olup rez duḫteri meydāna girmişdür
Aña raġbet ider bī-hūş olan dīvāneler kaldı

5 Ne iḫvān-ı ṣadāḳat-pīşe kaldı ne muvāfıḳ yār
Fenā bezminde defʿ-i ġam ider peymāneler kaldı

6 Naẓīrā mürşid-i kāmil olanlar gitdi dünyādan
Uçup mürġān-ı ḳudsīler cihānda lāneler kaldı

---

818 S: 148b ; İ: 73b

1 Bulurlar bezm-i ʿālemde: Bulur ʿālemde elbetde İ

4 lûṭf-ı: ḥubb-ı İ

5 kemāle irer ise: olursa ʿālem içre İ // hep mā-sivāyı: bilür sivāyı İ

819 S: 148b ; İ'de yok

820*

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ṣafā-yāb oldı ol kim ʿālem içre ehl-i hāl oldı
Ki zīrā fikr-i māżī ile müstaḳbel vebāl oldı

2 Yetişmez kimse māżīye bilinmez sırr-ı müstaḳbel
İdenler anlaruñ fikrin cihānda ehl-i ḳāl oldı

3 Bu dem ḳadrin bilenler ʿārif-i vaḳti olur zīrā
Geçen demler bu fānī içre hep ẓıll-i ḫayāl oldı

4 Temevvüc eyleyüp baḥr-i hüviyyet cūşa gelmişdür
Anuñ-çün ehl-i ʿirfānuñ dili deryā-miṡāl oldı

5 Naẓar itmezler emvāca bilürler aṣlı zīrā
Ki fikr-i mā-sivā ʿāriflere emr-i muḥāl oldı

6 Naẓīrā nefyi nefy eyle hemān iṡbāta ol meşġūl
Saña lûṭfıyla Mevlānuñ tecellī bi'l-cemāl oldı

821

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Olan temyīze ḳādir remz ü īmā-yı süḫendānı
Olur bī-şübhe ol ʿāriflerin bir merd-i meydānı

2 O dem her bir lafıẓdan künh-i maʿnāyı ider idrāk
Bilür ol tende cānı cānda maḫfī sırr-ı cānānı

3 Ḫulūṣ-ı bāl-ile meşġūl olur her ism-i dildāra
Temāşā kıl çemende bülbül-i nālān u giryānı

4 Hezāra gerçi taḳlīd eylediler baʿżı mürġānuñ
Ṣaḥīḥ olur velī taḳlīd ile her şaḫṣuñ īmānı

5 Bilinmez özge sır var ḥüsn-ile ān-ı dilārāda
İdenler aña diḳḳat cümle böyle bildiler anı

6 Ḥasībānuñ maḳāmı olsa ʿālī ẕātı esfeldür
Netīce nice oldı görmedüñ mi nefs ü şeyṭānı

---

[820] S: 148b-149a ; İ: 73b

2 anlaruñ: her biri İ

3 bu fānī içre hep: ise cümle hemān İ

5 S'de yok

6 ol meşġūl: meşġūl ol İ

[821] S: 149a ; İ'de yok

7 Naẓīr aldanma zīb-ṣūret-i dünyāya sīret gör
Tefekkür eyle gör kim ṣūret-i zībā-yı s̱uʿbānı

822

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Gāh olur cūş u ḫurūş eyler bu dil deryā gibi
Münbasiṭ olur gehī bir ḥaddi yok ṣaḥrā gibi

2 Rūşen olur gāhi ammā ki ẓalām-ālūd olur
ʿĀlem içre rūz-ı rūşenle şeb-i ẓulmā gibi

3 Kes̱ret-i emvāc-ile gāhi ʿacāyibler görür
Gāh gevherler bulur dil lü'lü'-i lālā gibi

4 Zeyn olur envāʿ-ı ezhār ile gāhi her ṭaraf
Geh ḥazān olur ʿacebdür gülşen-i dünyā gibi

5 Gāh olur bāġ-ı Behişt-āsā gehī ʿayn-ı Caḥīm
Yaʿni hengām-ı rebīʿ u şiddet-i sermā gibi

6 *ʿUsr u yüsri* tev'em itmişdür Ḫudā-yı lem yezel
Birbirin taʿḳīb ider evḳāt-ı bī-hemtā gibi

7 Bildigin bilmez göñül geh bilmedigini bilür
Ṭıfl-i ebced-ḫʷān-ile bir mis̱li yok dānā gibi

8 ʿĀlem-i vaḥdetde ḥayrān bir ʿaceb bī-çāredür
Derd-i ʿaşḳ-ile Naẓīr āvāre vü şeydā gibi

823

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bülbülān ḫūn-ı dili güllerde ıẓhār eyledi
Gül anuñ-çün dāmenin gülşende pür-ḫār eyledi

2 Ḥāl-i ʿuşşāḳı beyāna kimseler ḳādir degil
Zāhidān anuñ içün ʿaşḳ ehlin inkār eyledi

---

[822] S: 149a-149b ; İ: 74a
8 ʿālem-i: kūşe-i İ
[823] S: 149b ; İ: 74a
1 dāmenin gülşende: dāmen-i pākin İ
2 kimseler ḳādir degil: kimse ḳādir olmadı İ
3 rengine: rīkine İ // olan: olsa İ
4 seyrānlık ki olmışdur aña her dem bahār: seyr eyle ki sebz ü hürrem oldı dā'imā İ

3 Maʿnī-i rengīne olmaz āşinā lafẓ-ı saḳīm
Müstaḳīm olan olur aġyārını yār eyledi

4 Servi seyr eyleñ ki olmışdur aña her dem bahār
İstiḳāmet ile zīrā dāimā kār eyledi

5 Āşinā-yı ʿālem-i maʿnā olup ḥālā Naẓīr
Ẕikr-i Ḥaḳḳı dāimā evrād u eẕkār eyledi

824

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Yāruñ murādı ġayr ile ẕevḳ ü ṣafā gibi
Ehl-i dil ile cümle-i kārı cefā gibi

2 Ṣabr oldı çāre derd-i dile yoḫsa çāre yok
Geşt eyledüm cihānı ser-ā-ser ṣabā gibi

3 Bir māha dil virmişidüm neyleyem aña
Ḥālā felekde bencileyin mübtelā gibi

4 Terk-i murādı her ki murād eyleye olur
Ḥāṣıl ümīdi ḳıṣṣa-i şāh u gedā gibi

5 Yokdur murādı ġayrı Naẓīrin de ḥāliyā
Virmiş ḳażāya ol daḫī ḥālā rıżā gibi

825

Fā ʿi la tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ol mehüñ gerçi güzel her cāyı
Neyleyem ġāyet-ile hercāyī

2 Laʿl-i nābıyla geçildi mülden
İstemez şimdi göñül ṣahbāyı

3 Būs iden leblerini ve'l-ḥāṣıl
Unudur cām-ı mey-i ḫamrāyı

4 Ey dil o şūḫı temāşā idelüm
Neylerüz añma ġam-ı ferdāyı

5 Nil-gūn cāmesinüñ mevci Naẓīr
Getürür cūşa yem-i ṣuġrāyı

[824] S: 149b ; İ'de yok
[825] S: 149b ; İ'de yok

826*

ʿArabī

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 *Seḳānī min müdāmi'l-laʿli sāḳī*
Feravvaḥnī bi rūḥi'r-rūḥi bāḳī

2 *Fe-memlūün ināī min sürūrin*
Feşevḳī leyse min ẕevḳi'l-ʿırāḳī

3 *Feḥaṣṣıl lī ġarāmen yā ehle veddin*
Eradtü min viṣālin ve't-telāḳī

4 *Fesellim ḫāleke'l-külle fī yurāʿin*
Eyā maḥṣūle maʿhūdi'l-firāḳī

5 *Eyā maḳbūle min külli'l bedāyiʿ*
Fe-ḳad cāe'n-Naẓīru ʿan żiyāḳī

827

Fā ʿi lā tün Fā ʿī lā tün Fā ʿī la tün Fā ʿi lün

1 Şerḥadan sīne-i bī-gīnemi gördi ḫālī
Urdı ġamzeyle kerem eyledi cānān ḫāli

2 Oldı yaġma-ger ṣabr ile ḳarārum ḥüsni
ʿAḳlumı fikrümi aldı ruḫı üzre ḫāli

3 Didüm ey şūḫ-ı cefā-pīşe yeter cevr ü ezā
Buña ḥikāyet mi gelür olsa da insān ḫālī

4 Hecr-i dildār-ile eşkümdür iden cūş u ḫurūş
Sanma kim ebr-i dıraḫşān-ile nāzil ḫāli

---

[826] S: 150a ; İ'de yok

[*] Hātem Efendi Kerem-nāmelerinde bu beyti tahrīr buyurup Hˇāb-nāmelerine yazılmışdur

Seḳānī min resātūni'l-firāḳ
Fe-ebkānī bükāen ke's-sevāḳī

Tercüme:

1. Ey sâkî, beni la'l rengindeki şarapla sürekli sula; Beni Bakî'nin rûhunun rûhu ile ferahlat.
2. Benim kabım sevinçle doludur; Şevkim ise ayrılığın zevkinden değildir.
3. Ey muhabbet ehli bana aşırı aşkı (melankoli) verin; Ben sevgilinin visalini ve onunla görüşmeyi istedim.
4. Korkak olan nefsini (şahsiyetini) sağlamlaştır; Ey meşhur ayrılığın mahsülü olan kimse.
5. Ey bütün sanatlardan daha makbul olan; benim gönlümün sıkıntılarından Nazîr kurtulmuştur.

[827] S: 150a ; İ'de yok

5 Kātib-i ḥüsni olup vaṣfını taḥrīr idelüm
Necmimüz çünki Naẓīr oldı felekde ḫāli

6 Şu ʿAbdī-i süḫan-pervere tanẓīr idelüm
Şehrimüz içre odur ḫulḳ-ı ḥüsn-ile ḫāli

7 Es̱er-i pāke muvaffaḳ ola ol ʿālemde
Raġbet-i tām olına çün es̱er-i ḫalḫalı

828

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 O şūḫ-ı nev-resīdem giderek āḫir meleklendi
Gören zühhād-ı ʿālem niʿmet-i vaṣlın dileklendi

2 Bize cevr ü cefāya başladı biñ dürlü şīveyle
O şāhbāz-ı melāḥat bezme geldükce tüleklendi

3 Cigerde oynar ammā ẓāhir merġūb u nāzükdür
O deñlü ʿişvelerle tīr-i müjgānı peleklendi

4 Taḥammülsüz edālarla idince nāz u istiġnāyı
Derūnī āh u zāra ʿāşıḳān hālā feleklendi

5 Ġubār-ı ḫāk-i pāyı sürme-i ʿayān-ı devletdür
Naẓīr anuñ içün ġāyetde vaḳt-ile eleklendi

6 Nuḳūd-ı eşk-i çeşmüñ maṣrafı īrāda ġālibdür
Ḥisāba gelmez ammā şübhemiz yokdur keleklendi

829

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 O gül ḫār ile yār oldı benüm zār oldıġum kaldı
Hezārlıguma senc-i ṣaḥn-ı gül-zār oldıġum kaldı

2 Derūnum derdine çāre ümīdi ile ʿālemde
Hemān derd-i ġam-ı ʿaşḳa giriftār oldıġum kaldı

3 Taraḥḥümle nigāha maẓhar olmak arzūsıyla
Seḥerler nāle vü feryāda der-kār oldıġum kaldı

4 Hevā-yı zülf-i yār ile perīşān olup aḥvālüm
Benüm bī-hūde sevdālarla bī-zār oldıġum kaldı

5 Naẓīrā bezm-i ʿālemde ġam u hecr ü firāḳ ile
Viṣāl-i yārı her demde ṭaleb-kār oldıġum kaldı

---

[828] S: 150a ; İ’de yok

[829] S: 150b ; İ’de yok

830

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Görüp ol laʿl-i nāb-ı dil-nişīn ruẖsār-ı dildārı
Didüm āmūzeş itmiş ṣunʿ-ı Bārī āb ile nārı

2 Hevā-yı kāküliyle ḫāke saldı dilleri yaruñ
Temāşā-yı ḫırām u ʿişve vü nāzıyla reftārı

3 O gül-ruẖsār u sünbül-kākül āhū-çeşm-i pür-gūyı
İder vaṣfıyla şeydā şāʿir-i şūrīde-güftārı

4 Eger kim Yūsifistān olsa ʿālem bir şebīh olmaz
Anuñ-çün her gören ʿāşıḳ olur elbet o dīdārı

5 O nāz ile tekellümle alup göñlün Naẓīrānuñ
Der-āteş naḳlidür şimdi ferāmūş itdi her kārı

831

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿī lā tün Fā ʿi lün

1 Sanma efkār-ı sivāyı bizi aʿreş itdi
Her ne itdiyse baña ʿaşḳ-ı cefā-keş itdi

2 Oynadup nāz atını cevr-ile ol rūḥ-ı revān
Baña şaṭranc-ı muḥabbetde ʿaceb-keş itdi

3 Naḳl idüp laʿl-i lebin ġayrilere meclisde
Sāġar-ı cevr ü cefāyı baña der-pīş itdi

4 Kalmadı dilde laklakdan eṡer ʿālemde
Baña devrān-ı felek ʿāḳibet-endīş itdi

5 ʿAynuma devlet-i fānīyi Naẓīrā almam
Cümle-i ʿaşḳ u muḥabbet bizi derd-keş itdi

832

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Tecellīdür şu'ūnāt-ı ilāhī
Velī ẕāt-ı ilāhīdür kemā-hī

---

[830] S: 150b ; İ'de yok

[831] S: 150b ; İ'de yok

[832] S: 150b-151a ; İ: 75a

3 ammā: olmaz İ // anuñ kim olmaya hīç: Ol kim yok ḥāl ü şānda İ

5 Bu fānīnüñ: Cihānuñ hep İ

2 Tecellī bi’l-cemālüñ maẓharıdur
Ḫudā birliginüñ olan güvāhı

3 Tecellī bi’l-celāle maẓhar ammā
Anuñ kim olmaya hīç intibāhı

4 Tecelliyāt ile memlūdur ʿālem
Hep ās̱ār-ı tecellī şems ü māhı

5 Tecelliyāta maẓhardur Naẓīrā
Bu fānīnüñ vezīr ü pādişāhı

833

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Göñül bir Leylā-yı ḥüsnüñ olup ʿaşḳ-ile Mecnūnı
Güneş görseydi rūyın şübhesiz olurdı meftūnı

2 Müyesser eyleye Bārī anuñla bir gün eş olmak
Tek ü tenhā göñül geşt itmede zīrā ki hāmūnı

3 Görüp bir kerre feyż-i ʿaşḳı te’s̱īr eyleyüp cāna
Beni mest-i müdām itdi o yāruñ laʿl-i mey-gūnı

4 Ḫayāli dilde ẕikri dilde fikri ise zülfünde
ʿAcebdür ḥāli ʿuşşāḳın ki ḳalbi yine maḥzūnī

5 Viṣāli arzūsına düşerler ol degil mümkin
Nigāh-ı lûṭfa ṭālibdür Naẓīrā oldı memnūnı

834

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bi-ḥamdi’llāh bu varlık ʿāleminden dil berī oldı
Anuñ-çün ʿāşıḳān-ı Gülşenīnüñ dilberi oldı

2 Çü bildi ẓıll imiş kendi vücūdı terk idüp ẓılli
ʿArażdur bildi ʿālem anuñ içün cevheri oldı

3 Ṣafā-yı ḳalb-ile ẕevḳ-i derūn aṣlā nedür bilmez
Zen-i dünyānuñ anlar kim ṭaleble şevheri oldı

---

[833] S: 151a ; İ’de yok

[834] S: 151a ; İ: 74b

1 bu: ki İ

2 kendi vücūdı: ẕātı İ / terk idüp: terk-ile İ // anuñ içün: içre ḥālā İ

3 Ṣafā-yı ḳalble ẕevḳ-i derūn aṣlā nedür bilmez: Ṣafā vü ẕevḳ-i maʿnāyı ne bilsün ol ki ʿālemde İ // anlar kim ṭaleble: āḫir cān-ı dil-ile İ

4 Dil-i bī-çāre-ālūdemüz: Dil-i bī-çāremüz ālūde İ

4 Dil-i bī-çāre-i ālūdemüz şöhretdedür şimdi
Egerçi ʿālem içre ʿārifānuñ kemteri oldı

5 Ġınā-yı ḳalbe maẓhardur Naẓīrā bezm-i ʿālemde
Anuñ-çün cümlenüñ maḳbūli oldı serveri oldı

835

Mef ʿū lü Me fā ʿī lün Mef ʿū lü Me fā ʿī lün

1 Tesbīḥini eşyānuñ cān kulaġı gūş itdi
Ol şevḳ-ile baḥr-i dil bir ḥayli ḫurūş itdi

2 Hep sāḥile defʿ itdi kalmadı derūnda bir
Ẕikri ile dildārını ġayrı ferāmūş itdi

3 Bezm-i mey-i ʿuşşāḳuñ cāmı sunılup ol dem
Ḥayretle o demde dil aldı anı nūş itdi

4 Dil-şād olup ol demde şevḳ-ile cihān oldı
Ceyḥūn u furāt-āsā ʿālemlere cūş itdi

5 Bir ḥālete irdi kim maḥv oldı cihāt-ı sitt
Ol ḥāli Naẓīrāyı ḥayretle ḫamūş itdi

836

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Peyveste kıldı çarḫa benüm derd-i āhumı
Ebr-i ḥicāba çekdi felek yüzi māhumı

2 Gitdükce oldı ser-keş o serv-ḳaddüm dirīġ
Gūş itmez oldı nāle vü feryād u āhumı

3 Lûṭfa felek küşāde ider mi benüm ʿaceb
Bāb-ı merāmum ile bu baḫt-ı siyāhumı

4 Cevr ü cefā-yı yāre sebeb bilmedüm nedür
Bildürse bāri baña ne cürm ü günāhumı

5 ....[*] vaʿd-i vaṣlı ider mi ʿaceb Naẓīr
Refʿ itse bāri dilde olan iştibāhumı

---

[835] S: 151a ; İ: 74b
3 Ceyhūn u furāt-āsā ʿālemlere cūş itdi: Ḥayretle o demde dil aldı anı nūş itdi İ
[836] S(der): 151a ; İ'de yok
[*] 5a: Metin okunamamıştır.

837

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Sırr-ı *küntü kenze* yā Rab eyleyüp maḥrem beni
Eyle lûṭfuñla ilāhī dāimā ḫürrem beni

2 Tesmiye itdüñ baña çünkim Ḫalīlüñ ismini
Nārumı nūr eyle zī-nūr ile kıl hem-dem beni

3 Aç ṭılısm-ı ḳalbümi tā gevher-i bī-ḳıymetüm
Şuʿle-baḫş ola cihāna bileler ādem beni

4 Gülşenīye eyledüñ bende derūnum rūşen it
Nāil-i ẕevḳ-i viṣālüñ eyleyüp her dem beni

5 Çün cenāb-ı Ḥażret-i Laʿlī naẓar kıldı baña
Şevḳ-yāb-ı feyż olup dil eyledi Edhem beni

838

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Nihān yok sanma tenhā-yı cihānı
Ḫudādur ḥāżır u nāẓır nihānī

2 Nihān ammā güneşden āşikāre
Görinür dīde-i cāna ʿayānī

3 ʿAyānı ġaybıdur ġayba şehādet
İdenlerdür Ḫudānuñ mü'minānı

4 Ṣıfātu'llāh ẓāhirde ʿayāndur
Anuñ ile bilinür ḥāl ü şānı

5 Görinür gösterür ẕātını ammā
Gelür bir vaḳti var anuñ zamānı

6 İdenler ḫulḳ-i Ḥaḳ ile taḫalluḳ
Naẓīr anlar görür her demde ānı

---

[837] S: 151b ; İ: 74b-75a
2 itdüñ: kılduñ İ
4 rūşen: gülşen İ

[838] S: 151b ; İ: 74b
1 tenhā-yı cihānı: sanmañuz gider cihānı İ
3 mü'minānı: ʿārifānı İ
4 ẓāhirde: ẓāhirdür İ // ḥāl ü şānı: cümle kānı İ

839

Biñ Yüz Yetmiş Beş Senesi Edirne Ḳāḍīsi Resīm Ḥüseyin Efendi Ḥażretlerinüñ Bu Gūne Hey Hey ile Olan Ġazelleri Āḫirindedür ki Kendü Ṭalebleriyle İnşād Olındı.

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿĀlemi ḥayrān-ı ḥüsni eyledi dildār hey
Ġāret itdi ʿaḳl u fikri ġamze-i Tatar hey

2 Şīvelerle geçdi gördüm cūy-bāra nāz ile
Görmedüm ʿālemde böyle ʿişveli reftār hey

3 Esb-i cādū mı ʿıẕārına ʿaceb emniyet viren
Fitneler iẓhar ider ol zülf-i ʿanber-bār hey

4 Seyr iden ʿuşşāḳa eyler neşr-i bādām-ı siyeh
Çeşm-i pür-gū ile söyler dāimā güftār hey

5 Rūy-ı gül-renginde bir gül-būse gördüm nāgehān
Geldi īmā ile vaʿd-i lûṭfına ol yār hey

6 Gülşen-i ümīdi şād-āb eylemez mi şevḳ-ile
Cūşiş-i āb-ı ḥayāt-ı laʿl-i şeker-bār hey

7 Eylemez inṣāf lāyıḳ mıdur ol sīb-i ẕeḳan
Ola dest-āmūz her eşrār-ı bed-girdār hey

8 Yādigār oldı Edirne nüktedānına yine
Ḥoş-edā rengīn-meʿānī böyle bir eşʿār hey

9 Lāyıḳ evrāḳ-ı güle taḥrīr olunursa Resīm
Şevket iẓhār-ı naẓīre idemez Deyyār hey

10 ʿAcz ü taḳṣīr-i Naẓīri lûṭf-ile maʿẕūr ṭut
Şevḳ-baḫşā-yı dil ü cān naẓm-ı gevher-bār hey

840

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Dile her demde gelür fikr-i sivā pey-der-pey
Her biri nevʿ-i dīger cürm ü ḫaṭā pey-der-pey

2 Biz daḫī terk eyleyelüm ġayrı hevā vü hevesin
Olalum nāil-i elṭāf-ı Ḫudā pey-der-pey

---

[839] S: 151b-152a ; İ’de yok

[840] S (der): 70b ; İ’de yok

3 Gülşen-i dilde küşāde ola tāze güller
Ẕikr ü fikriyle bulup bū-yı vefā pey-der-pey

4 Nāle vü zārı ferāmūş idelüm lûṭf ile
İrelüm zümre-i *lā ḫavfa* dilā pey-der-pey

5 Būd u nābūd yine biz bakmayalum bu dehrin
Virelüm āyine ḳalbine cilā pey-der-pey

6 Vāṣıl-ı ḳurb-ı ferāyiż olalum biz de Naẓīr
İdelüm ẕikr-i Ḫudā ṣubḥ u mesā pey-der-pey

841

Sāġar-ı Dil

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Zi hucāc dil hemīşe sevdigüm meksūr ṭursun mı
ʿAdūlar dā'imā dil-şād olup mesrūr ṭursun mı

2 Baña her dem der-i dilde nihān it ʿaşḳını dirseñ
Ṣınıf-ı billūr cām içre mey-i engūr ṭursun mı

3 Cüdā olma ser-i kūyumdan aṣlā dirsüñ ammā kim
Yād itmem anda ru'yetsiz dil-i mehcūr ṭursun mı

4 Ḫayālüñ dilde ammā ẓāhiren ru'yet diler göñlüm
Müyesser olmaz ise neylesün maġdūr ṭursun mı

5 Olanlar oldılar vāṣıl ṣafā-yı vuṣlata ammā
Naẓīrā bezm-i ḫāṣların efendüm dūr ṭursun mı

842

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Giderken seyr-i gül-zāra o meh mey-ħāneye döndi
O dem meclisde devr ile göñül peymāneye döndi

2 Ümīd-i şevḳ-i vaṣlıyla semāʿ itsem n'ola dāim
Dolandı şemʿ-i ḥüsn üzre göñül pervāneye döndi

3 Nevāzişlerle mesrūr eyleyüp lûṭf ile ol āfet
Bize vaʿd-i viṣāl itmiş idi ama neye döndi

4 Dilüñ dilüñ dilindi bağrımız hecr ü viṣāliyle
Naġam-sāzī-i ḥayret olmada gūyā neye döndi

---

[841] S(der): 151b ; İ'de yok
[842] S: 152a ; İ'de yok

5 Döner ḳıble-nümā-āsā göñüller kūy-ı cānāna
Naẓīrin fikri tenhāca ʿibādet-ḫāneye döndi

843

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Mey-i ʿaşḳ ile dil memlū ḫum-ḫāneye döndi
Döner gülşende şevḳ-ile ṭolu peymāneye döndi

2 Semāʿ itse n'ola bu ḫāniḳāh-ı devr-i ʿālemde
Sevüp bir Mevlevī küçigini dīvāneye döndi

3 Yakup yakılmadan pervāsı yokdur bu dil-i zāruñ
Şemāʿ-ı şemʿ-i ḥüsnin devr ider pervāneye döndi

4 N'ola bu merdüm-i çeşmüm dönerse āsiyāb-āsā
Hemān gird-āba düşdi keştī-i vīrāneye döndi

5 Kebūter-veş semāda devr iderken nice ġamlarla
Naẓīr āzāde keff fikri ile mey-ḫāneye döndi

[843] S(der): 152a ; İ'de yok

RUBÂÎLER ve KITʿALAR

1

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bu ne ṭāḳ-ı mukarnaṣdan geçüp ʿizz ü saʿādetle
Şehen-şāh-ı rusül yaʿni ḥabīb-i Ḥażret-i Mevlā

2 Cihāt-ı sitteden tenzīh olındı ol dem olmışdur
Vuṣūl-i ʿālem-i lāhūt ile mümtāz u müstes̱nā

2

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Cān u dilden diyelüm şevḳ-ile Ḥayy u Ḳayyūm
Vaḥdet urup diyelüm ẕevḳ-ile Ḥayy u Ḳayyūm

2 Gülşen-i vaḥdete bir bülbül-i şeydā olalum
Ẕikr-i cehrīmüz ola farḳ-ile Ḥayy u Ḳayyūm

3

Naʿt-ı Şerīf

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Münevver eyleyen her şeb cihānı
Ḳamer midür nedür fikrin iderken

2 Didiler kim bırakın naʿlidür ol
Düşüp kalmışdı miʿrāca giderken

4

Ḳıṭʿa-ı Naʿt-ı Şerīf-i Ḥabīb-i Ekrem
Ṣalla'llāhu ʿaleyhi vesellem

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿĀdetidür ḳullar āzād eylemek her seyyidüñ
Kullaruñdur yā ḥabība'llāh cemīʿan ümmetüñ

2 Raḥmeten li'lʿālemīn bir seyyid-i kevneynsin
Nice āzād olmaya her biri görüp raḥmetüñ

---

[1] S: 152b ; İ'de yok
[2] İ: 70b ; S'de yok
[3] S: 152b ; İ'de yok
[4] S: 18b ; İ: 55b

5

Rubāʿī

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

Ey nūr-ı vücūdı der-i cihānda yektā
Ḥıfẓ ide senüñ sāyeñi lûṭfı ile Mevlā
Mümted ola tā rāḥat ola cümleye sāyeñ
Maḥşerde olan ümmet-i merḥūmeñe cānā

6

Kıtʿa

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḫılḳatine ḥubb-ı ẕāt-ı faḫr-i ʿālemdür sebeb
Anuñ içün şevḳ ile eyler semāʿı āsumān

2 Oldı fānūs-ı ḫayāl-āsā ʿacāyib gösterür
Şemʿ-i nūr-ı ẕātı olmışdur derūnında nihān

7

Naʿt-ı Şefīʿü'l-Müznibīn ʿAleyhi Aḫseni'ṣ-ṣalāti ve's-selām

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Demdür ṣarīr-i ḫāmeye kim ider naġam
Naʿt-i ḥabīb-i ḥażret-i Ḥaḳḳı ide raḳam

2 Vaṣf-ı cemīlin eyledi bi'l-cümle Kibriyā
Mümkin midür ki eyleye maḫlūḳ anı edā

8

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ṣadāḳat evvelā Ṣıddīḳ-i ekberde olup ẓāhir
ʿAdālet oldı Fārūḳ ile ẓamm ile bāhir

2 Ẕevi'n-nūreyn ile oldı ḥayā ile ḥicāb aʿlā
Şecāʿatle cenāb-ı Ḥaydar oldı düşmanı ḳāhir

---

5 İ: 49b ; S'de yok

6 İ: 56b ; S'de yok

7 İ: 49b ; S'de yok

8 İ: 50b ; S'de yok

9

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Sırr-ı faḫr-i enbiyādur şübhesiz sırr-ı ʿAli
Oldı ʿālemde anuñ-çün rehberiyle veli

2 Ṣıhridür ol çün Resūlüñ anı itmişdür vaṣī
Didiler şānında anuñ *lā fetā illā ʿAli*

10

Berā-yı Ṭaleb-i Raḥmet

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Raḥmetinden nice me'yūs olalum
Ey kerem-kār-ı ḥakīm-i ebedī

2 Ezelī raḥmetüñe şāhiddür
Sebeḳat raḥmetī ʿalā ġażabī

11

Berā-yı Defʿ-i Ġażab

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Bu ḳavl-i derd-bārı sakın itme ferāmūş
Defʿ eyle göñül ḫāṭıruñ anuñ ile her gāh

2 Faḫr-i rusülüñ ḳavli budur defʿ-i ġażabda
Lā ḥavle velā ḳuvvete illā bi'llāh

12

Tenzīh-i Bārī

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Ne cevherdür ne cism ü ne ʿarażdur
Ne ṣūretdür ne ḥāl ü ne heyūlā

2 Anuñ iḫlāṣ ile ẕikrine meşġūl
S̱erādan her ne kim var tā S̱üreyyā

---

[9] İ: 52a ; S'de yok
[10] S: 152b ; İ'de yok
[11] S: 152b ; İ:75b
derd-bārı: feraḥ-zāyı İ
[12] S: 152b ; İ'de yok

13

Berā-yı Rıżā

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Eger ġarḳ olsalar seyl-i ḥavādiṡ ile hep ʿālem
Rıżā aṣḥābı içre bir bulunmaz yine ter-dāmen

2 Bu ḳavlin şāhid-i ʿadli olur kim ḥıyn-i ṭūfanda
Cenāb-ı Nūḥın ümm-i maʿnevīsi oldıġı eymen

14

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Bu devr-i ʿāşıḳānuñ sırrı cānā
Budur fehm idene ḳavl-i dilārā

2 Ki anlar zübde-i īmānı peydā
İçün taḥrīk ider aʿżāyı ciddā

15

Mef ʿū lü Me fā ʿī lün Mef ʿū lü Me fā ʿī lün

1 *Ḳad ḥubbet ile'd-dünyā bi'l-ḥubbi aḥibbānā*
Ve'l-ḥubbi lenā aṣlun ve'l-ferʿu li-mevlānā

2 *Men kāne lehu vedden ye'tīhi bihi şevḳan*
Yehdīhi ile'l-Cenneti ve'l-Cennetü lenā me'vā

16

Na't-ı Şerīf

Mef ʿū lü Me fā ʿi lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Ey bāʿiṡ-i kevneyn eger ẕāt-ı şerīfüñ
Olmasa eger olmaz idi cümle-i ʿālem

2 Nūruñ eger olmasa idi zīver-i cebhe
Mescūd-ı melāik nice olur idi ādem

---

[13] S: 152b ; İ: 75a

[14] S(der): 152b ; İ'de yok

[15] S(der): 152b ; İ'de yok

Tercüme

1. Dostlara duyulan sevgi gibi dünyaya da sevgi duyulur; sevgi bizim için asıldır fakat dostlarımız için furuattandır.
2. Kimde şevkle gelen bir muhabbet varsa, o onu cennete götürür. Cennet de bizim için bir sığınaktır.

[16] S(der): 152b ; İ'de yok

17

Na't

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Mihr-i faḫr-i rusüli taḥrīke
Gökden itdi bize şevḳiyle ḳamer

2 O ḳadar ẕātı şeref buldı kim
Giceyi gündüz ider tā-be-seḥer

18

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Muḥabbet mihrini cāna Naẓīrā
Muḥibbānına żabt eylemişdür

2 Dem-ā-dem ẕikr ü fikri yā Muḥammed
Nidāsıyla livā naṣb eylemişdür

19

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Göñül bir şāh-ı ḥüsne māil oldı
Anuñ lûṭfını dāim sāil oldı

2 Gehī cevr ü cefāda gāhi ammā
Vefā vü lûṭfa gāhi nāil oldı

20

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 İtmesün bī-hūde zühhād-ı cihān fikr-i muḥāl
Künh-i ẕātuñ derkine irmez senüñ vehm ü ḫayāl

2 ʿAḳlı idrāk-ı ʿubūdiyet içün ḫalḳ eyledüñ
Yoḫsa idrāk-ı rubūbiyet aña emr-i muḥāl

21

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

---

[17] S(der): 152b ; İ'de yok
[18] S(der): 152b ; İ'de yok
[19] S(der): 152b ; İ'de yok
[20] S: 153a ; İ'de yok
[21] S: 153a ; İ: 75a

1 Yapışdum dāmen-i pāk-i rıżāya her çi bādā-bad
Sarıldum ḫāk-pā-yı Muṣṭafāya her çi bād-ā-bād

2 Ẓuhūrāta cevāba tāb u ṭāḳatsız kalup ḥayrān
Sıġındum dergeh-i lûṭf-ı Ḫudāya her çi bād-ā-bād

22

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Mürşidānuñ ʿārif-i aḳvāliyem
ʿĀşıḳānuñ vāḳıf-ı aḥvāliyem

2 Nisbetümden olınur ise su'āl
Ḫaniḳāh-ı Gülşenī abdālıyam

23

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Vāriṡ-i ʿilm-i ledündür Gülşenī
ʿĀrif-i esrār-ı *kün*dür Gülşenī

2 Vāḳıf-ı aḥvāl bī-şın ü bī-sin
Nüktedān-ı her süḫandur Gülşenī

24

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Görüp ġayrilerüñ destinde güller
Taḥassürle sirişküm oldı ırmak

2 Baña gül-zār-ı ḥüsnünden o şūḫın
Müyesser olmadı bir gül koparmak

25

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi l ün

1 Nice bir fikr-i sūy ide dili āvāre
Nice bir aldanalum luʿbı ile aġyāre

---

[22] S: 153a ; İ: 76b
aḳvāliyem: āgāhıyam İ
[23] S: 153a ; İ'de yok
ʿĀrif: vāḳıf İ / vāḳıf: ʿārif İ
[24] S: 153a ; İ'de yok
[25] S: 153a ; İ:75b
aldanalum luʿbı: aldanalum ol luʿbı İ

2 Sıġınup dergeh-i Bārīye niyāz eyleyerek
Ṣıdḳ-ile başlayalum tevbe vü istiġfāre

26

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Cürme ol deñlü peşīmānum ki her ṣubḥ u mesā
Gülşenüñ bülbülleri nālemle ḥayrāndur baña

2 Şerm-i ʿiṣyānum görünce Ḥażret-i Cibrīl-i Ḥaḳ
Āyet-i *Lā taḳneṭū* eyler tilāvet dāimā

27

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 H̬alvetīler devr-i ʿālem ḳuṭbıdur abdālıdur
Anların her hāl ü şānı evliyā aḥvālidür

2 Dāimā yā Ḥay diyü ẕikr ile eylerler semāʿ
ʿArşı devr iden melāik anlaruñ ems̱ālidür

28

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 İderken h̬iẕmet-i şerʿ-i şerīfi
H̬itāma irdi mens̱ūr-ı vīrānem

2 Vaṭan ẕevḳine ʿazm eylerdüm ammā
Ġarīb illerde kaldum yok bir ādem

29

Berā-yı H̬alīl Ḥīn-i Nüzūl-i İlā Şehr-i Vidin

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

1 *Semiy-yi cedd-i Resūl ān vezīr-i ʿālī-şān*
Maḳarr-ı devlet-i h̬od rā be-ʿizz ü şān āmed

---

[26] S: 153a-153b ; İ: 75b

[27] S(der): 153a ; İ:75b

[28] S(der): 153a ; İ'de yok

[29] S(der): 153a ; İ'de yok
Tercüme:
1. O şanı yüce vezir Resûlün atasının (Hz. İbrahim) adaşıdır; Kendi devletinin makamına izzet ve şan kazandırdı.
2. Gam etme Nazîr cihana talih getir; Mutluluk burcunun hüma kuşu yuvaya geldi.

2 *Çi ġam Naẓīr cihān rā beyāver ṭāliʿ*
Hümā-yı evc-i saʿādet be-āşiyān āmed

30

Hū

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 ʿİẕāruñ lāle-gūndur diyen ʿuşşāḳ
Ḥayf kim eylemüş keyfī-i nisbet

2 Anuñ dāġ-ı derūnı ẓāhir ammā
Bunuñ ḥüsnünde bī-ḥaddür leṭāfet

31

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 *H̲ūbān-ı cihān h̲ādim-i ih̲vān-ı tū bāşed*
Şevḳ-i dil ü cān hem-dem ü her ān-ı tū bāşed

2 *Der-dil heme maḳṣūd-ı tū bāşed ḥāṣıl*
Ebnā-yı zamān ṭālib-i iḥsān-ı tū bāşed

32

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Meşveretle emr olunmışdur şehā
Her zamān re'yiñe itme iḳtidā

2 Çün dinilmişdür ferāmūş eyleme
Vaḳt olur kim müctehid eyler h̲aṭā

33

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Perīşāndur heme aḥvāl-i dünyā
Gerekmez ḳīl ü ḳāli bize ammā

---

30 S(der): 153a ; İ'de yok

31 S(der): 153a ; İ'de yok

Tercüme:

1. Cihanın güzelleri senin kardeşlerinin hizmetçileri olur; Can ve gönül şevki senin hemdemin ve her anın olur.
2. Senin gönlünden geçirdiğin herşey hasıl olur; Zamanın çocukları senin ihsanının talipleri olur.

32 S: 153b ; İ:76a

şehā: dilā İ

33 S: 153b ; İ'de yok

2 Derūn ḫālī olur mı hīç kederden
Muʿīn ola bize her demde Mevlā

34[34]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Olmak istersen eger nāil be-kām
Cedd ü saʿy ü himmet it eyle duʿā

2 Ḥaḳ kelāmıdur ki gūş it gūşiş it
Leyse li'l-insāni illā mā seʿā

35[35]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Fikr idersen ʿālemüñ aḥvālini
Ġam revācına virür sanma kesād

2 Lûṭf-ı Ḥaḳḳa istinād eyler iseñ
Ġonca-i göñlüñ olur dāim küşād

36[36]

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Ne deñlü eyleseñ tedbīri taḥḳīḳ
Olur elbet murādu'llāha taʿlīḳ

2 Seḥerler dergeh-i Ḥaḳḳa yüzüñ sür
Umūruñda refīḳüñ ola tevfīḳ

37[37]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Tecrübe veznine çekme sakınup yārānı
Kulı ol her sevenüñ sevmeyenüñ sulṭānı

2 Olma bir ḥal-ile ebnā-yı zamāna maḥsūd
Ḥażret-i Yūsufa gör neylediler iḫvānı

---

[34] S: 153b ; İ'de yok
[35] S: 153b ; İ'de yok
[36] S: 153b ; İ:76a
2 Ḥaḳḳa yüzüñ sür: Mevlāya yüz sür İ // umūruñda: umūrında S
[37] S: 153b ; İ:75b

38

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Rıżā-yı Ḥaḳ ile bir bī-nevāyem
Sürūrum var göñülde pür-ṣafāyem

2 Degişmem pādişāhān ile ḥālüm
Gedā-yı dergeh-i lûṭf-ı H̱udāyem

39

Behcet Efendi Ḥażretleri Mektūbunda Yazıldı

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Bir gün olur ki ṭāliʿimüz mihribān olur
Derd-i derūna çāre bulur bir zamān olur

2 Hecr ü firāḳ u ḥasreti yāruñ gelür geçer
Ẕevḳ-i viṣāl-i Behcet ile kāmurān olur

40

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Feḳbelū emrin tilāvet eylediler faḳtülū
Ol sebebden Ḥażret-i ʿOs̱māna itdiler ġuluv

2 ʿĀlemüñ aḥvāline diḳḳat gerek yoḫsa Naẓīr
Noḳṭadan gör nice ḥāṣıl oldı bunca güft ü gū

41

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lātün Fā ʿi lün

1 Cismimüz ḫāk ile yeksān olacak
Kimse bilmez ki netīce n'olacak

2 H̱ayr u şer her ne ise rūz-ı cezā
Nefsimüz eyledigini bulacak

---

[38] S: 154a ; İ'de yok

[39] S: 154a ; İ'de yok

[40] S: 154a ; İ:76a
Ol sebebden: Anuñ içün İ // aḥvāline: her ḥāline İ // Noḳṭadan gör nice ḥāṣıl oldı bunca: Gör nice ʿālemde bir noḳṭayla oldı İ

[41] S: 154a ; İ'de yok

42

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Baña bir būse vaʿdiyle o dildār
Didi terk eyleme baña s̱enāyı

2 Didüm lûṭf eyle sulṭānum efendüm
Erenler naḳde kılmışlar duʿāyı

43

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Yazılmış idi levḥ-i ḫāṭırumda
Elif ḳaddi o serv-i dil-sitānın

2 Bir iken derd-i dil biñ oldı ammā
Görüp fülfül gibi üç dāne ḫālin

44

Arslan Paşa-zāde Muṣṭafa Beg
Erkeri Kesride Sāʿat ihdā itdükde

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bilmeyüp vaḳtimüzi kalmışiken ḥayretde
Rūz-ı rūze bize rāḥat virdüñ

2 Vaḳt-i imsāk ile ifṭārımuzı
Bilmege lûṭf ile sāʿat virdüñ

45

Sāʿatī Ali Efendi Bir Aʿlā Muḳaddil İḥdās̱
Ve Aña Taḥrīr Olındı

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 İder taʿyīn-i vaḳt-i pençgāhı
Olunca rūy-ı ḫurşīde muḳābil

2 Semiy-yi Ḥażret-i Ḥaydar ʿAliden
ʿAceb aʿlā es̱erdür bu muḳaddil

[42] S: 154a ; İ'de yok
[43] S: 154a ; İ'de yok
[44] S: 154a-154b ; İ'de yok
[45] S: 154b ; İ'de yok

46

Ḫalīl Paşa Ḥażretlerine İhdā Olındı
Mürġ-ı Gūyā Kafesine Yazıldı

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Yok dergehüñe lāyıḳ u şāyeste hediyye
Mürġ-ı dil-i şūrīdemüz ammā ki naẓarda

2 Āvīze idüp dergeh-i lûṭf u keremüñde
Dil bülbülini söyledirüz şām u seḥerde

47

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bī-vefālar içre olmış ḳāʿide
Kimseden bir kimseye yok fāide

2 Māluñı bī-hūde isrāf eyleme
Her zamān inmez semādan māide

48

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

1 Göñül gider ser-i kūy-ı nigāra biz giderüz
Ya yalıñuz ġam u hecr ü firāḳ-ile niderüz

2 Varur niyāza ṭurur dergehinde yalvarıruz
Bilür ki ol daḫī lûṭf u kerem ümīd iderüz

49

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Dergeh-i yārı melāz eyleyelüm
Dīdemüz lûṭfına bāz eyleyelüm

2 Nāil-i ẕevḳ-i viṣāl olmak içün
Ḥażret-i Ḥaḳḳa niyāz eyleyelüm

[46] S: 154b ; İ'de yok
[47] S: 154b ; İ'de yok
[48] S: 154b ; İ'de yok
[49] S: 154b ; İ'de yok

50

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fa ʿi lün

1 Hele ṣabr eyle göñül olma melūl
Her ġamuñ der-peyi şādı vardur

2 Kim bilür belki Ḫudānuñ bunda
Başka bir dürlü murādı vardur

51

Berber ʿOs̱man Çelebi Dükkānı Hizāsında Camdan Seyr Olunan Şīrīn İçündür

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Temāşā eyler iken rūy-ı yārı cam-ı mīnādan
Feraḥ-yāb eyleriken göñlimüz seyr ü temāşādan

2 Firāḳ u hecre saldı rūzigār-ı rūzigār āḫir
Bizi dūr eyleyüp dildār u iḫvān u aḥibbādan

52

Ebū Bekir Paşa Ḥażretleri Ṭoyrandan Moraya Mürūrunda

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ey semiy-yi yār-ġar u ṣıhr-ı şāh-ı baḥr u ber
Ey melek-ḫaṣlet vezīr-i kām-kār u nām-dār

2 Eyleye āsūde ẕāt-ı pākini ālāmdan
İde tevfīḳin refīḳ ol Ḥażret-i Perverdigār

53

Ebū Bekir Paşa Ṭoyran Ḳażāsından Mora Adasına Es̱nā-i Mürūrlarında Ḥīn-i Mülāḳātda Virilmiş idi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Meskenüm kūy-ı dilārā oldıġın ister diler
Baña ey mihr ü saʿādet menzilüñ gösterdiler

2 Her gelüp geçdükce şimdi iltifāt eyler baña
Lûṭfı var olsun o şūḫın bendesin ister diler

---

[50] S: 154b ; İ:76a
belki Ḫudānuñ: ḥażret-i Ḥaḳḳuñ İ

[51] S: 155a ; İ'de yok

[52] S: 155a ; İ'de yok

[53] S: 155a ; İ'de yok

54

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Gelür diyü kenāre seyre ol meh
Dil-i deryā çeker dāim taḥassür

2 Gelür gider ol yārı bulmak-içün
Temevvücle telāṭumla tefekkür

55

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Yetişmez ʿaḳl u fikri kimsenüñ taḳdīr-i Mevlāya
Yeter ammā nükāt-āmīz taḥrīrāt dānāya

2 Selef ās̱ārını dāim tetebbuʿ oldığı lāzım
Anuñ-çün oldı ʿirfān ṣāḥibi yārān u iḫvāna

56

Envār-ı Eṭvār-ı Sebʿa-i Sālikān

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Bilür sālikleri rāh-ı hüdānuñ
Bu tertīb üzredür envār-ı eṭvār

2 Ki ezraḳ aṣfar u aḥmerle ebyaż
Daḫī aḫżarla esved bī-nişān var

57

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Bu mezraʿa-i dehre dilā toḫm-ı fesādı
Zinhār sakın ekme belāsı ekenekdür

2 Reftārını terk ile ferāmūş cezāsı
Taḳlīd ile keklik gibi her dem sekenekdür

58

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

---

[54] S: 155a ; İ'de yok

[55] S: 155a ; İ'de yok

[56] S: 155a ; İ'de yok

[57] S: 155a-155b ; İ:76a
belāsı: cezāsı İ // cezāsı: belāsı İ

[58] S: 155b ; İ'de yok

1 Göñül bī-hūde fikri ʿālem-i dünyāda neylermiş
O bī-çāre anuñla ḫāṭır-ı rāzını añlarmış

2 Çemende ʿandelībüñ nālesin diḳḳatle gūş itdüm
Meger cānāna ḥālin ʿarż ile efsāne söylermiş

59

Fā ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fā ʿi lün

1 Derd-i ʿaşḳuñla her gün āh itdük
Bezm-i ʿālemde çok günāh itdük

2 Fikr-i vaṣl ile ḥāliyā şimdi
Dergeh-i yārı biz penāh itdük

60

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥaḳḳı Ḥaḳ ile bilür ṭālib-i Ḥaḳ
Ẕikr-i Ḥaḳḳı idelüm biz de sebaḳ

2 Ḥaḳḳa vāṣıl olalum Ḥaḳ diyerek
Ḥaḳ ola dilde muḥaḳḳaḳ muṭlaḳ

61*

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Göñül kem-nām u şān ol ḥāli fehm itmesün kimse
Eger maʿnāda rütbeñ rütbe-i aʿlāya da irse

2 Ki zīrā müddeʿīler hāy u hūyı ḥaddi geçmişdür
İderler rīze rīze ger girībānuñ ele girse

62

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Şerʿ u kānūna muḫālif ḥareket eyler iseñ
ʿĀḳibet cümle-i kāruñ olur elbetde tebāh

2 Merd olup kāruñı taṭbīḳ-i şerʿ eyler iseñ
Yāver olur saña her işde cenāb-ı Allāh

---

[59] S: 155b ; İ'de yok

[60] S: 155b ; İ'de yok

[61] S: 155b ; İ'de yok

[*] Ehlu'llāhdan bir ẕāt-ı ẕī-şanuñ hānikāh-ı Gülşenīde mervī..........kesret-i mürīdān ile vaṣat-ı hulvde kalup girībanı rīze rīze oldukda tahrīr olındı. [S(der): 155b]

[62] S: 155b; İ'de yok

63*

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bu meclis bī-ḳırānuñ meclisinden biñ kat aʿlādur
Ki ol demde ney bilmezdi ne gūne naġme-pīrādur

2 Sürūr anda hevā der-ḥāṣıl idi bunda ammā kim
Ṣafālar ile Behcet zīver-i ṣadr-ı dilārādur

64*

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ne ẓāhirde ne bāṭında ʿalāḳa kalmadı aṣlā
Göñül kurtuldı hālā ilticālarla temalluḳdan

2 Yakup yıkıldı mesken-i mā-sivā oldı perīşān hep
Bi-ḥamdi'llāh bu gün āsūdeyüz ḳayd u taʿalluḳdan

65

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Göñül aġzuñla kuş tutsañ yine bir fāide itmez
Cihānda kurı sözle iş biter sanma saḳuñ bitmez

2 Niyāz eyle hemān dergāh-ı Ḥaḳḳa yüz sürüp yalvar
Rıżā-yı Ḥaḳsız ʿālemde sinek uçmaz u kuş ötmez

66

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fa ʿi lün

1 Her ki ṣıdḳ ile girer dāire-i tevḥīde
Anı lûṭfıyla Ḫudā şevḳ-ile mesrūr eyler

2 Vaṣaṭ-ı ḥalḳaya çıkup bulur ise taḥḳīḳ
Merdüm-i dīde gibi cismini pür-nūr eyler

67

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

---

[63] S: 155b ; İ'de yok

* Behcet Efendi ḥażretlerini Edirne Ḳāḍīsi Maḥmūd-zāde Efendi daʿvetlerinde münāsib ḥāl. [S(der): 155b]

[64] S: 155b ; İ'de yok

* Meskenimüz muhrak ve eşyamuz gāret olınub baʿdehū zelāzil-i keṣīreden daḫī dīvārları münhedem oldıgı esnāda istimāʿ-ile tahrīr olındı. [S(der): 155b]

[65] S: 155b ; İ'de yok

[66] S: 155b ; İ'de yok

[67] S: 156a ; İ'de yok

1 Dir iseñ vaṣlına cānānuñ erem
Gülşeninüñ güllerini hep derem

2 Cebhe-sā-yı āsitānı olagör
Dergehidür şübhe yok bāġ-ı İrem

68

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Didüm Bektāşiyāndan birine ʿālemde ne gördüñ
Tecellī-i Ḫudādan ġayrı bir şey görmedüm cānā

2 Diyü virdi cevābı çün tecellīden su'āl itdüm
Didi aḥvāl-i Mevlādur bilür ʿārifleri ḥālā

69

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Olmasa Zāl-ı felek ḥasret-keş-i insāniyān
Eylemezdi cümlesini bir bir iḥżār-ı ḥużūr

2 Ġayra hīç göstermeyüp ḳabr içre ḥıfẓ eyler velī
Vāṣıl-ı cānān ider ʿāşıḳlara virür ḥużūr

70*

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Nice ḥasretle hicrānın çeken ʿuşşāḳ-ı bī-çāre
Gice pervāne-veş şemʿine cemʿ olmışdı dildāruñ

2 Geçince vaḳt-i vuṣlat birbirine düşdiler anlar
Kurı ġavġaya çıkdı kārı cümle ʿāşıḳ-ı zāruñ

71

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿī lā tün Fā ʿi lün

1 Cümlenüñ ḫālıḳı Ḥaḳ ḫılḳat-ile hep yeksān
Farḳ-ile eyle iṭāʿat olasın tā insān

2 Cemʿ idüp ḫılḳat ile farḳ idegör ḳudret ile
Cümlenüñ ḥālini bil ḥāṣıl ola tā ʿirfān

[68] S: 156a ; İ'de yok

[69] S: 156a ; İ'de yok

[70] S: 156a ; İ'de yok

[*] ʿAbdü'l-Hay-zāde hānesinde ʿAbdü'l-Bāḳī Aganuñ şemʿine cemʿ olanlaruñ biri muhālif kelām ile hicāb idüp gitdikte ʿacāyip serzenişleri beyāndur. [S(der): 156a]

[71] S: 156a ; İ'de yok

72*

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿī lā tün Fā ʿi lün

1 Kapıladı yine bir şūḫ-ı cihān-ārānuñ
Müşterilikle gelüp kūyına ʿuşşāk-ı hezār

2 Naḳd-i cān ile ḫırīdār-ı vişāl olmak içün
Cumʿa bāzārı gibi anda kuruldı bāzār

73

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Şān-ı devlet heme seḫā iledür
ʿİzzet ü rifʿati ʿaṭā iledür

2 Ḥırṣ u buḫl ile denāet ʿālemde
Jājḫāyān ile gedā iledür

74*

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Edirne ḥākimin Aḥmed Efendi eyleyüp daʿvet
İlāve olmışıdı anda ammā kātib-i ḳısmet

2 Fişeklerle anı taḫvīf idüp seyr eyledi cümle
ʿAceb ẕevḳ oldı zīrā ʿārifān itmişdi cemʿiyet

75

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bilüp her şey'in aṣl u ferʿini fikr-i māl eyle
Netīce fikrini şūrī vü maʿnī ḥasbiḥāl eyle

2 İdüp her şey'e diḳḳat aldığın verdigini ḫoş bil
Gözüñ aç ġayriler açmazdan evvel bir ḫayāl eyle

72 S: 156a ; İ'de yok

* Cumʿa pazarında Mehmet Paşa Kethüdāsınuñ bir mahbūb gulāmı beyʿ olındukda hayli mahbūb u dost u ẕī-māl müşterīler cemʿinde yazıldı. [S(der): 156a]

73 S: 156a ; İ'de yok

74 S: 156a ; İ'de yok

* Feyzu'llāh-zāde Efendi Müsellim-zādeyi Karaca Köye daʿvetinde olmışıdı.

75 S: 156a ; İ'de yok

76

Receb Efendi Birāderimüze Ṣofya Mollası
İken Baʿżı Ḥalleri İstimāʿıyla Yazılmış İdi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 *Geşt Dāniş nükte-ārā-yı cihān*
Şiʿr ü inşāyeş heme merġūb-ı cān

2 *Gūş kün evṣāf-ı ḥūbān rā ez-ān*
Tābiyā bī-behre ez ʿāşıḳān

77*

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Zamān-ı evvelüñ ẕevḳin ferāmūş idelüm cānā
O gençlik ʿālemidür anda zīrā başka ḥālet var

2 Leṭāfet var ṭarāvet var kamū aʿżāda ḳuvvet var
Cihān ẕevḳini icrāya ṭabīʿatlarda himmet var

78

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Gerek şāh ol gerek cānā gedā ol
Hemān lûṭf ile teslīm-i rıżā ol

2 Selāmet bulmak istersen cihānda
Hevā-yı nefsi terk it pādişāh ol

79

Berā-yı ʿĪsī-zāde Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Mürde-veş kalmış iken maḥkemesi Edirnenüñ
Rūḥ-baẖş oldı gelüp ḥākimi ʿĪsī-zāde

2 ʿÖmrini devletini Ḥażret-i Ḥaḳ ide füzūn
Her merāmını ide lûṭfı ile āmāde

---

[76] S: 156b ; İ'de yok

Tercüme:

1. Danişin cihanı süsleyen nükteleri yayıldı; Onun şiir ve inşası bütün canların istediği şeydir.
2. Sevgililerin vasfını ondan dinle; Ey âşıklıktan hissesi olmayan Tâbî

[77] S: 156b ; İ'de yok

* ʿAli-zāde Efendi Edirne Ḳadısı Müsellim-zade ʿAbdu'llāh Efendi Hażretlerini Karaagaç cevizligine daʿvetlerinde zamān-ı evvel vāḳıasına telmīh ile inşad olındı.

[78] S: 156b ; İ'de yok

[79] S: 156b ; İ'de yok

80

Tażmīn

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 İde Ḫudā rūz u şebüñ ḳadr ü ʿīd
ʿİzzet ü devlet ile ʿömrüñ mezīd

2 *Çeşm-i bed ez-rūy-ı tū bādā baʿīd*
Ṣayyaḥake'llāhu ṣabāḥa's-saʿīd

81

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bizi yād eyleyüp mektūb-ile mesrūr u şād itdüñ
Duḫān irsāl idüp lûṭf eyledüñ ġāyet bize cānā

2 Tevātürle seḫā daʿvāsın iṡbāt eyledüñ oldı
Bu berg-i ʿanberīnüñ her biri bir şāhid-i aʿlā

82

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Her ḫuṣūsuñ evveline iʿtibār
İtme maʿlūm ola tā encām-ı kār

2 Kār-ı merdāndur Naẓīrā ḥıfẓ idüp
ʿĀḳibet-bīn ol olasuñ nām-dār

83

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Cihāt-ı sitte ʿazm itse muḥaḳḳaḳ
Bulunmaz yol kalur ʿāşıḳ muʿallaḳ

2 Ne yire varur ise anda maʿbūd
Odur maḳṣūd odur Mevcūd-ı Muṭlaḳ

84

Berā-yı Ṭaleb-i Gül-āb ez-Yaḥyā Efendi Der-Ḳażā-yı Ṭoyran

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

---

[80] S: 156b ; İ'de yok

Tercüme: Kem göz senin yüzünden uzak olsun; Allah mutluluk sabahını sana nasip etsin.

[81] S: 156b ; İ'de yok

[82] S: 157a ; İ:76a

[83] S: 157a ; İ'de yok

[84] S: 157a ; İ'de yok

1 Güli ġāyet sever ehl-i dil ammā
Degildür vaḳti şimdi anuñ ḥālā

2 Gül-ābuñ isterüz lûṭf u kerem kıl
Gelür andan daḫī bū-yı dilārā

85

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Nev-nihālān-ı çemende ḳaṭarāt-ı emṭār
Göz kıpup raḥmet-i Ḥaḳḳı bize eyler īmā

2 Kerem ü lûṭf-ı Ḫudā bunda ziyāde ẓāhir
Rūḥ-baḫş oldıġı ezhāra nümāyān zīrā

86

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Meẓāhirde kemāl-i lûṭfın ıẓhār eyleyüp Mevlā
Hezārān reng-i gūn-ā-gūn ider ʿāriflere peydā

2 Velī var her birinde başka ẕevḳ ü başka bir ḥālet
İder birligine dāīm şehādet her biri ḥālā

87

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ġayrı gör kendüñi görme cānā
Merdüm-i dīde görünmez zīrā

2 ʿAyb-ı ġayra naẓar itme aṣlā
Kendi ʿaybını görürsüñ aʿlā

88

Vaṣf-ı Neylī Aḥmed Efendi Mirzā-zāde Efendi Birāderleridür

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

---

[85] S: 157a ; İ'de yok

[86] S: 157a ; İ: 157a

[87] S: 157a ; İ'de yok

[88] S: 157a-157b ; İ'de yok

Tercüme:

1. Neylî (Ahmed Efendi) olgunluk bağının bülbülü oldu; Onun fikri hayal lütfunun gül bahçesi oldu.
2. Nükte tartıcılar (nükteden anlayanlar) nükteyi ondan öğrenmiştir; Onun şiir ve inşâsı baştan sona sihr-i helâl sanatıdır.

1 *Geşt Neylī bülbül-i bāġ-ı kemāl*
Fikr-i ū şud gülşen-i lûṭf-ı ḫayāl

2 *Nükte-sencān rā nükāt-āmūz-ı ū*
Şiʿr ü inşāyeş heme siḥr-i ḥelāl

89

Türbe-i Şerīflerine Yazıldı

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Velāyet mülkünüñ şāhı ḥaḳīḳat şehrinüñ māhı
ʿAlem-dār-ı Resūl-i Ḥaḳ Ebī Eyyūb el-Enṣārī

2 Naẓīr ādāb ile anı ziyāretde ḳuṣūr itme
Olur maḳṣūdına nāil anuñ elbetde züvvārı

90

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Baḥr-i ʿaşḳuñ bir dür-i şeh-dānesidür Gülşenī
Mülk-i feyżin şübhesiz bir dānesidür Gülşenī

2 Seyr ider āyine-i zānūda kār-ı ʿālemi
Şāhbāz-ı vāridātın lānesidür Gülşenī

91

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Velīler zümresinüñ pīşvāsı
Cenāb-ı Ḥażret-i Şeyḫ Rıfāʿī

2 Zamanında olanlar ḳuṭbu'l-aḳṭāb
İderler idi andan intifāʿı

92

Bu Daḫī Türbelerine Yazıldı

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Vāsıl-ı sırr-ı ḥaḳīḳatdur cenāb-ı Gül Baba
Hādī-i rāh-ı ṭarīḳatdur cenāb-ı Gül Baba

2 Pīşvā-yı fāżılān-ı ʿaṣrı ol ẕāt-ı şerīf
Nāil-i ḳurb-ı velāyetdür cenāb-ı Gül Baba

---

[89] S: 157b ; İ'de yok

[90] S: 157b ; İ'de yok

[91] S: 157b ; İ'de yok

[92] S: 157b ; İ'de yok

93

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Bir dergehe yüz sür ki murāduñ ola ḥāṣıl
Her maḳṣadına dil ola lûṭfı ile vāṣıl

2 Sulṭān-ı cihān daḫī saña reşk ile ey dil
Kim dāmenüñi ṭutsa merāma ola nāil

94

Şeyḫ ʿAṭṭār Ḥażretlerinüñ *Cevher-i Ẕāt* Nām Eserleri Ẓahrına Yazılmışdur

Fā ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fā ʿi lün

1 N'ola ġālib olursa elmāsa
Cevher-i ẕāt-ı Ḥażret-i ʿAṭṭār

2 ʿIṭr-ı ezhār-ı Ḥażret-i Ḥaḳḳı
Kıldı ehl-i muḥabbete īs̱ār

95

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Soyınub girer iseñ meydāna
İşlerini göregör merdāne

2 Bezm-i ʿālemde hemān lāzım olan
Lāyıḳıyla ḥareket insāna

96

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Yine bir ruḫları gül gülşen-i ʿālemde dili
Ḥüsnine bülbül-i şeydā idüp itdi gūyā

2 Vaṣf-ı ḥüsniyle naġam-sāzı olur şām u seḥer
İstimāʿ eylemez ol neyleyeyüm dād-ı belā

97

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

---

[93] S: 157b ; İ'de yok
[94] S: 157b ; İ'de yok
[95] S: 158a ; İ'de yok
[96] S: 157b ; İ'de yok
[97] S: 157b ; İ'de yok

1 Derūnum ẕikr ü fikrüñle münevver eyle yā Rabbi
Ṣafā-yı ḫāṭır iḥsān u müyesser eyle yā Rabbi

2 Göñülde kalmasun fikr-i sivādan bir es̱er yā Rab
Rıżā fikrini her demde muḳadder eyle yā Rabbi

98

Berā-yı Ziyāret-i Kadem-i Şerīf-i Nebevī
Salla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve ʿālā ālihī

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḳadem-i pāk-i Resūlu'llāhı
Göricek rūy-ı niyāzı sürdük

2 Ru'yetiyle n'ola faḫr eyler isek
Ḥamdüli'llāh gözimüzle gördük

99

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Dil-i şūrīde ile söyleşirüz eglenirüz
Kendü kendimüz ile biz de biraz beglenirüz

2 Reh-güzārına varır beklerüz ol dildārı
Tā geçince o perī-peykerimüz diñlenirüz

100

Medīne-i Eyüb-i Enṣārīde Bir Kibār-zāde ve Ḫademelerine
Nafaḳa Taḳdīr Olındukda Yazıldı

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Her yetīmüñ velīsine şerʿan
Nafaḳa farżına imʿān eyle

2 Ḳudretine göre taḳdīr olınur
Ḥaḳḳuñ iḥsānını izʿān eyle

3 Firk ile ḥāl-i dili olma melūl
Ḥamd ile şükri firāvān eyle

4 Eyle bu beyti hemān vird-i zebān
Sen Naẓīrā dili ḫandān eyle

---

[98] S: 157b ; İ'de yok

[99] S: 157b ; İ'de yok

[100] S: 157b ; İ'de yok

5 Yā ilāhī velī-yi ʿālemsin
Ḳudretine göre iḥsān eyle

101

Ve Hāẕā Mebniyyün ʿale'l-Vaḳāyiʿ

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Gül-āb-āsā n'ola rīzān olursa ḳaṭre-i eşküm
Bizi bir ruḫları gülden çıkardı dehr-i mekkāre

2 Elümden kapdı şāhin-i ecel dildārumı ḥayfā
Derūnum yakdı baġrum ütdi göñlüm itdi āvāre

102

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 ʿAceb sürūr ki mir'āt-ı dili ṣāf itmege bāʿiṯ
Olur bu bezm-i fānīde cefāsı cemʿ-i eżdāduñ

2 Pesend ol rinde kim idüp taḥammül eylemez ıẓhār
Çeker evżāʿ-ı nā-maʿḳūlını etbāʿ u evlāduñ

103

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Noḳṭa-i icmāl-i ʿilm-i lem yezeldür bu göñül
Vāḳıf-ı esrār-ı maḫfī-i ezeldür bu göñül

2 Şāhbāz-ı evc-i istiġnā iken memdūḥdur
Meyl-i dünyā ile ammā mübteẕeldür bu göñül

104

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Bāzār-ı muḥabbetde olan dād u sited
Ḥüsnüñ n'ola eyler ise revācını mümted

2 Degmez mi temāşā-yı cemāli seyr it
Her naẓresi ṣad-hezār-ı ʿömr-i sermed

[101] S: 158b ; İ'de yok
[102] S: 158b ; İ'de yok
[103] S: 158b ; İ'de yok
[104] S: 158b ; İ'de yok

105

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Oluruz nefsüñ elinden ʿāciz
Dimezüz kimseye ammā āciz

2 Kerem ü lûṭf-ı H̬udā ḥāżır iken
Ya neden ġayrilere muḥtācuz

106*

Mef ʿū lü Me fā ʿī lün

1 Ḥaḳḳan ki sezā vaṣfa
Ol dilber-i bostānı

2 H̬āṣ baġçede açılmış
Bir lāle-i sulṭānī

107

Ṣûdūr ʿInde Ṭulūʿ-ı Necm-i Seḥerī

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Fürūzān oldı ḳandīl-i seḥer hengām-ı tāʿatdür
Bu demler ʿālem-i lûṭf-ı ilāhī vaḳt-i ḥācetdür

2 Murāduñ her ne ise ʿarż-ı dergāh-ı ilāhī kıl
Muḥaḳḳaḳdur ḥuṣūli ʿavn-i Ḥaḳ bī-ḥadd ü ġāyetdür

108

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Elem çekme göñül lûṭf-ı ilāhī bī-nihāyetdür
ʿİnāyet merḥamet şefḳat kerem bī-ḥad ʿināyetdür

2 Senüñ cürmüñ nihāyet bulur elbet mevt-ile ammā
Anuñ elṭāf u iḥsānı Naẓīrā bī-nihāyetdür

---

105 S: 158b ; İ:76a
1 nefsüñ: nefsin İ // Kerem ü lûṭf-ı H̬udā ḥāżır: Lûṭf u iḥsān-ı ilāhī var İ

106 S: 158b-159a ; İ'de yok

* Tekürdağında Haşeki İbrahim Aga tāze içün nicedür didükde bedīhedür. [S(der): 158b]

107 S(der): 158b ; İ'de yok

108 S(der): 158b ; İ'de yok

109

Ḳāḍīʿasker Maḥmūd Efendiye yazıldı

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Naẓīrā iki üç defʿa cemālüñ görme ḳaṣdıyla
Gelüp dergāh-ı lûṭfuña müyesser olmadı görmek

2 Murādı ru'yet-i rūyuñ ile gül-berg-i dāmānuñ
Muḥabbet ile būs itmek meveddet ile yüz sürmek

110

ʿĀṭıf Efendiye Taḥrīr Olındı.

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Lûṭf u iḥsānı dirīġ itme kerem eyle baña
Sāir etbāʿuñ ile ben de s̱enā-ḫˇān olayum

2 Müjdesin vir baña lûṭf eyleyüp İsmāʿilüñ
Der-i lûṭfuñda senüñ uġrunda ḳurbān olayum

111

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bezme bir fitne ile geldi Nedīm-i rüsvā
Kız mı oġlan mı bilinmez o perī mi āyā

2 Naḳl idüp em-i lebin aldı dilin iḫvānuñ
Gitdi ol kāfir-i ḥüsn-ile göñüller ḥayfā

112*

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Duḫter-i rezle basıldı Vehbī
Dil-i rüsvāyınuñ oldı kesbi

2 Bezme Rāşid daḫī ol demde gelüp
İḫtiyār eyledi ḳavl-i kiẕbi

---

[109] S: 159a ; İ'de yok

[110] S: 159a ; İ'de yok

[111] S: 159a ; İ'de yok

[112] S: 159a ; İ'de yok

* Kız bagçesinde Vehbī iḥżār eyledigi meclisini der-fevr Bostancı-başı ʿale'l ġafle basdukda Rāşid Efendi daḫī gelüp hāle vāḳıf oldukda "Allah cezāñı virsün seni vezīr-i aʿẓam arar ṭurma gidelüm didükde Bostancı-başı çare bulamayup gider. Bu ḳavl ile Vehbī tahlīṣ ilder. [S(der): 159a]

113

Fe ʿū lün Fe ʿū lün Fe ʿū lün Fe ʿūl

1 Kerem-kāra her dem kemāl-i ehem
Keremdür keremdür keremdür kerem

2 Ṭamaʿ-kāra her kim kerem dirse ol dem
Keremdür keremdür keremdür kerem

114

Fe ʿū lün Fe ʿū lün Fe ʿū lün Fe ʿūl

1 Merāsimde her demde emr-i mühim
ʿAlemdür ʿalemdür ʿālemdür ʿalem

2 Umūr-ı dü-ʿālemde her dem dilārā
Ḥilimdür ḥilimdür ḥilimdür ḥilim

115

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Devādur derdlere laʿl-i dilārā
Olur her derd-i dil emmüñle aʿlā

2 Ḥūṣūl-i kām-ı dille ṣadr-ı aʿlā
Muʿallādur muʿallādur muʿallā

116

Maḥrūse-i Vidin Yeñiçeri Efendisi Sūr-ı Ḫitānına Hediye Kumaş Üzerine Yazıldı

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Çeşm-i bülbül cāmelerle ʿömrin efzūn ide Ḥaḳ
Her merāmın göstere lûṭfı ile Rabb-i felaḳ

2 Cümleden evvel gerek anuñ duʿā-yı devleti
Ol melek-peyker duʿāya oldı zīrā müsteḥaḳ

117

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Senüñ mevc-i nigāhuñ cevher-i tīġ-i teġāfüldür
O devr-i kākülüñ gūtāh zincīr-i teselsüldür

---

[113] S: 159a ; İ'de yok

[114] S: 159a ; İ'de yok

[115] S: 159a ; İ'de yok

[116] S: 159b ; İ'de yok

[117] S: 159b ; İ'de yok

2 Bize vuṣlatlar īmā itmede ol çeşm-i pür-gūyuñ
Velī vuṣlat deminde nāz ile kāruñ taʿallüldür

118

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Ḫaṭīb ʿAbdü'l-ʿazīz Efendi ḥālā
Reisidür heme ehl-i cünūnuñ

2 Beyān olmaz anuñ evṣāfı zīrā
Bilür ehl-i cünūnuñ her fünūnuñ

119

Vidin Ḫünkār-ı Celīl Ḫaṭībidür

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Ẕikr eyleyüp insānı didi Ḥażret-i Mevlā
Fī eṣdaḳu'l-aḳvāli ẓalūmen cehūlā

2 İḥsān idicek rūḥ-ı iżāfī aña ammā
Ḳad kāne selīmen ve ḥalīmen ve ʿalīmā

120

Fe ʿū lün Fe ʿū lün Fe ʿū lün Fe ʿūl

1 *Fe tūbā li men kāne fī zecr-i nefsih*
Fe veylün li men ṣāra meylen lehā

2 *Saʿīdün fe hāẕā ve hāẕā şaḳiyyün*
Yekūnü'l-ġurābu delīlen lehā

121

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

---

[118] S: 159b ; İ'de yok

[119] S: 159b ; İ'de yok

Tercüme:

1. En güzel ifadeyle o çok zalim ve çok cahildir.
2. O halim selim ve bilgili oldu.

[120] S: 159b ; İ'de yok

Tercüme:

1. Nefsinin istek ve zorlamalarına karşı duran kimseye müjdeler olsun; Ne yazık o kimseye ki nefsine uymuş ona meyletmiştir.
2. İşte bu mutlu, bu da isyan-kâr olandır; Bunun böyle olduğuna karga delildir.

[121] S(der): 159b ; İ'de yok

1 Ol lüleci fettānını seyr it vizelidür
Ḫūbān-ı cihānuñ hele şimdi güzelidür

2 ʿĀşıḳlarınuñ kevkebini ʿarşa çıkardı
Ol pertev-i sūzeş aña zīrā ezelīdür

122

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Varlıġuñ terk eyleyüp aṣla karış
Lûṭf idüp cümle ile birden barış

2 Merd-i Ḥaḳḳuñ hīç biri saña dimez
Eşheb-i tabʿuñla cümleyle yarış

123

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün
Mef ʿū lü Fe ʿū lün

1 *Men ṭālib-i tevfīḳ u rıżāyem yā Rab*
Bā-lûṭf-ı firāvān
Ber-lûṭf u kerem dīde-küşāyem yā Rab
Der-her dem ü her ān

2 *Der-dil heme dem ẕikr-i tū bāşed dāim*
Bā-ẕikr-i ḥabībet
Ez-fikr-i sivā-yı tū rehāyem yā Rab
Ez tū şude iḥsān

124

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Mācerā-yı ʿömrüme kıldum naẓar
Hep hebā dergāh-ı Ḥaḳḳa yok ʿamel

2 Māye-i aṣlīye dūş oldı gözüm
Ḥamdüli'llāh lûṭfa var anda maḥal

[122] S(der): 159b ; İ:76a
hīç biri: birisi İ // cümleyle: herkesle İ

[123] S(der): 159b ; İ:75b
Ber-lûṭf u kerem: İḥsān-ter rā İ // heme ū: heme dem İ // sivā-yı tū rehāyem: sivā-hā be-rehāyem İ
Tercüme:
1. Ey rabbim bol lütfundan senin başarı ve rızanı talep ediyorum; Her an ve zamanda gözlerimi lütuf ve keremine çevirmişim.
2. Habîbinin zikriyle gönülde gönülde her zaman senin zikrin daim olur; Ey rabbim senin tarafından ihsan olunmuş senden başka bir fikirden uzağım

[124] S(der): 159b ; İ'de yok

125

Naʿt-ı Şerīf-i Nebevī ʿaleyhi’s-selām

Fe ʿū lün Fe ʿū lün Fe ʿū lün Fe ʿūl

1 *Ḥabībün ḥasībün nesībün kerīm*
Resūlün nebiyyün raūfun raḥīm

2 *Aṣīlün nesīlün şefīʿün ʿaẓīm*
ʿAzīzün laṭīfün ʿalīmün selīm

126

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 *Yā Rab āyine-nümā kün dil-i bī-kīne-i mā*
Tā ki ṣāfī şeved ez-ġuṣṣa vü ġam sīne-i mā

2 *Ez-kudūrāt-ı ḥavādiṡ ne şeved jenk-ālūd*
Pāk u rūşen şude ez-lûtf-ı tū āyine-i mā

127

Muṣṭafa Aġamuz Ḥacca Giderken Faḳīr-ḫāne Bir Destār Ferāmūş Buyırub Ol Vaḳt Ḫāṭıra Bize Ḥac Hediyesidür *Lā yaʿlemü’l-ġaybe İlla’llāh* ʿAvdetde Mülāḳāt Olınmaz Ḫuṭūr İdüp Baʿdehū ʿAvdetlerinde Mülāḳāt Müyesser Olmadıġında Mektuplarına Taḥrīr Olındı.

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 *Zi-ʿāl-i ʿavdetet ez-ḥac be-firḳat*
ʿAlāmet şud ferāmūşī-i destār

2 *Merā gūyā tū güft īnest hediyye*
Duʿā-yı devlet merā tū be-dest ār

---

[125] S: 160a ; İ’de yok

Tercüme

1. Habîbim (sevgilim), soyu temiz, asil ve cömert biridir; rasûldür, nebîdir, yumuşak huyludur ve merhamet sahibidir.
2. Asâletli, nesil sahibi, şefâat edici ve yücedir; Aziz, letâfet sahibi, her şeyi bilen ve akl-ı selîm sahibidir.

[126] S: 160a ; İ’de yok

Tercüme:

1. Ya rab kinsiz gönlümü bir ayna eyle; Öyle ki gam ve tasadan sinemi temizler.
2. Olayların pisliğinden kirlenmesin; Aynam senin lütfunla temiz ve aydınlık olsun.

[127] S: 160a ; İ’de yok

Tercüme:

1. Senin hacdan dönüşüne kadar; unutulmuş mendil ayrılığa alamet oldu.
2. Bana gûya sen bu hediyedir dedin; Elini aç ve mutluluk ve huzur duası yap.

128

Naʿt-i Şerīf-i Ḥabīb-i Ekrem Ṣalla'llāhu Ṣübḥānehū teʿālā ve ʿalā ālihī ve aṣḥābihī vesellem

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Nāil-i ẕerre-i nūrı olıcak şems-i felek
Çıkdı tā zirve-i bām-ı felek çār-ı mehe dek

2 Var ḳıyās it nicedür nūrı ḥabību'llāhuñ
Anuñ idrākine ḳādir nic'olur ins u melek

129

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ey şehen-şāh-ı risālet nūr-ı ʿayn-ı enbiyā
Ḥażret-i faḥr-i rusül maḥbūb-ı Rabbü'l-ʿālemīn

2 Sensin ol sulṭān-ı kevneyn kim vücūduñla senüñ
Faḫr iderler aṣfiyā vü evliyā-yı muttaḳīn

130

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ẕāt-ı pākiyle Resūlin dāimā
Faḫr iderler enbiyā vü evliyā

2 Lûṭf-ı Ḥaḳla leyle-i miʿrācda
Ġāşiye-dār oldı Cibrīl-i Ḫuda

131

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Raṭb ayābis ḫār u mār dile hemīn
Cemʿ ile eżdādı Rabbü'l-ʿālemīn

2 Rūḥı tavsīṭ eyledi bī-çāre rūḥ
İstiʿāẕeyle ider āh u enīn

---

[128] S: 160a ; İ'de yok

[129] S: 160a ; İ'de yok

[130] S: 160a ; İ'de yok

[131] S(der): 160a ; İ'de yok

132

Dīger

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Bu gice yatmışuz yā Rab vebāle
Yüzüm yok dergehüñe ʿarż-ı ḥāle

2 Dil-i maḥzūnumı şād eyle yā Rab
Kerem eyle Naẓīr-i bī-mecāle

133

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Seḥerī dār-ı niʿmetiyle ḳarār itmişidüñ
H̱oş uyuşmamış ser-bār leyn-i melāḥatdur o yār

2 Bize geldi ṣafā geldi diyü ḳāṣıd ile
İdelüm ʿarż-ı meveddetle s̱enāyı īṣār

134

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ṣūreti sīretine olmayan olur ḥazele
Nice meyl eyleye dil gördigi her bir güzele

2 Ey göñül bir güzele ʿāşıḳ-ı şeydā ol kim
Ru'yeti ide tavaḳḳuf kerem-i lem yezele

135

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Eger ʿālem göñül aṣḥābınuñ keyfiyetin bilse
Ṣafā-yı ḫāṭır u ẕevḳ ü sürūr vefretin bilse

2 Olurdı farḳı müşkil ʿārifin nādān ile her dem
Cihānuñ ḫalḳı bi'l-cümle ḥaḳīḳat ḥikmetin bilse

136

Vaḳtinüñ H̱üsn-ile Meşhūrı Reīs Efendi-zādedür ki Nedīm Daḫī Dil-firībi idi

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

---

[132] S(der): 160a ; İ'de yok
[133] S(der): 160a ; İ'de yok
[134] S(der): 160a ; İ'de yok
[135] S(der): 160a ; İ'de yok
[136] S: 160b ; İ'de yok

1 ʿArak-çīn ile cām-ı berbere ruḫ virmiş ol āfet
Görüldükde geçerken ol ruḫ-ı zībā leṭāfetle

2 Ḳarārum kalmayup bir būse aldum cām-ı berberden
O dem reşk eylediler baña böyle bir nezāketle

137

Şehzāde Ḳurbında Berber Nedīm Bir Merġūb-ı İslām idi.
Vaḳtinüñ Ḥüsn-ile Yektāsı idi. Bursaya gidüp geldükde yazıldı

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Nedīmā ʿāşıḳ-ı şeydāsı olmış
Görüp ḥüsn ile İslāmı mükellef

2 Çeküp ḥasret ile hicrānın āḫir
Nedīm İslām ile olmış müşerref

138

Vehbī S̱ābiti Taḳlīd İle İfṭār Ḫiẕmetine
Bir Maḥbūb Rūm Beççe Peydā İtmiş İdi

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Cenāb-ı Vehbī-i ṣāḥib-nezāket
İder bir Rūm beççe ile ülfet

2 Aña ifṭāra ḫiẕmet itmek içün
Virür her ne dilerse ol dem ücret

3 Görüp kākül-perīşān ḫiẕmetinde
Taḥammül itmeyüp eyler ḳabāḥat

4 Anı gūş idicek ʿOs̱mān-zāde
Didi Vehbīdür aña ol ḫabās̱et

139

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Dil tekyesinde nāle vü zār eyleyenlere
Iẓhār-ı şevḳ ẓāhir olur kār-ı bü'l-ʿaceb

2 Zīrā ḫulūṣ-ı bāl iledür kār-ı ʿāşıḳān
İtʿāb-ı nefse nefs olur ammā yine sebeb

[137] S: 160b ; İ'de yok
[138] S: 160b ; İ'de yok
[139] S: 160b ; İ'de yok

140

Me fā ʿi lün Me fā ʿī lün Me fā ʿi lün Fe ʿi lün

1 Ḥużūr u ḫalvet-i dil encümende mümkindür
Ki fikr-i Ḥażret-i Ḥaḳ her süḫande mümkindür

2 Ṣafā-yı ḫāṭırı dirsen o yār ile tenhā
Kenār-ı cū ile ṣaḥn-ı çemende mümkindür

141*

Berā-yı Nergisī Merḥūm

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Naẓm u nes̱ri Ḥaḳ bu kim Kāmī Efendi-zādenüñ
Püşt der-dīvār-ı ḥayret eylemişdür herkesi

2 Bildi yokdur ʿālemüñ būy-ı vefādan ẕerresi
Nergise teşbīh ü nisbet ile oldı Nergisī

142

Hū

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Ol sālikūñ ki ḳalbi heme müncelī olur
Müşkilleri hemīşe anuñ münḥalī olur

2 Yāver olur cihānda nücūm-ı hüdā aña
Bāʿiṣ ḫulūṣ-ı bāl-ile ḥubb-ı aʿlā olur

143

Ḫalīl Paşa Ḥazretlerine Taḥrīr Olınan Vaṣṣāf Taḳrīżleri Ḫātime Şud Nām u Şānları Ẕikr Olındukda Bu Ḳıṭʿa Daḫī Taḥrīr Olındı.

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 *Be-ḥüsn-i ḫulḳ u ḥüsn-sīret ü lûṭf-ı ṭabʿ-ı ān rā*
Be-vaṣf-ı Berḫiyā key mī-resānend der-kerem ū rā

---

[140] S: 160b ; İ'de yok

[141] S: 160b ; İ'de yok

[*] Bir mens̱ūr hamsesi ẓahrına tahrīr olınmışdur gayet latīfdür

[142] S(der): 160b ; İ'de yok

[143] S: 161a ; İ'de yok

Tercüme:

1. O güzel ahlakı, güzel yaşayışı ve latif tabiatı; Keremde onu Berhiya'nın vasfına erdiriyor.
2. Hz Süleyman'ın Belkısı (tahtını) huzuruna getirmesi ariflere keramet olduğu gibi istidad sahiplereine de lütuf, ihsan ve keremdir.

2 *Çi şud iḥżār-ı Belḳıs-ı Süleymān ehl-i ʿirfān rā*
Kerāmet lûṭf u iḥsān u kerem şud müsteʿidān rā

144

Berā-yı İzmirli ʿAli Paşa Vālī-yi Mıṣr

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Çıkmış ʿayyūḳa senüñ mertebe vü ʿünvānuñ
Neyleyem kimseye yok ẕerre kadar iḥsānuñ

2 Hicvi şāyeste saña doġrusı mü'min ḫānuñ
Ġayrı bir söz diyemem ḳabż ide Mevlā cānuñ

145

Berā-yı Aḥmed Paşa ʿOs̱mān Paşa-zāde ʿAmmerahümu'llāhu teʿālā

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 *Semiy-yi mefḫar-ı ʿālem ū ẕāt-ı maʿdelet-perver*
Heme der-zümre-i Āṣaf-nihādān geşt-i bālā-ter

2 *Şibh-i tevfīḳ u te'yīd-i Ḫudā-yı lem yezel rehber*
Cihān der-pençe-i fermān-ı ū bāşed heme yekser

146

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bezm-i aġyār-ı ḥīle-bāza ḳadem važʿ itme
Dil-i bī-çāremüze zehr-i sitem važʿ itme

2 Sensiz ey şūḫ-ı cefā-pīşe ṣafāmuz yoġ-iken
Ḳalb-i maḥzūnımuza ġayrı elem važʿ itme

147

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 İncāz-ı vaʿd-i lûṭf u kerem eylemiş meger
Geldi getürdi bize ṣabā tāze bir ḫaber

---

[144] S: 161a ; İ'de yok

[145] S: 161a ; İ'de yok

Tercüme:

1. Alemin kendisiyle övündüğü kimse (Hz. Peygamber) nin ve adalet sever şahsın adaşı; Bütün Asaf tabiatlı kimselerin zümresinden daha yüce bir mevki elde etti.
2. Ebedî olan Allah'ın başarı ve te'yidi rehberliğinde olduğu gibi; Cihan onun fermanının pençesi altında birleşsin.

[146] S: 161a ; İ'de yok

[147] S: 161a ; İ'de yok

2 Gör baḫtı biz bulunmaduk eyvāh u ey dirīġ
Gelmiş o meh ḫānemüze evvelki gün seḥer

148

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

1 Seyr itdirüp geçürmeden ol şūḫ çaġını
ʿArż itdi yāre sīne-i pür-yāre dāġını

2 Yārın cihānda seyr-i cemāli bize yeter
ʿĀşıḳ diler mi ġayrilerüñ dāġ u bāġını

149

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ṭarafeyn olsa eger nefs ü hevā
Her biri bir yaña çekse cānā

2 Sakınup olma birine zinhār
Tābiʿ ol rūḥ vire saña ṣafā

150

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Bu Rusḫī-zādenüñ şeker būsesi
Naḳāyis içre olmaz andan aṣlā

2 Müşābihdür aña bu sükkeridür
Gelür şīrīn-meẕāḳa taʿmı zīrā

151

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Nūr-ı çeşm-i dīn ü devlet Ḥażret-i sulṭānumı
Maẓhar-ı ẕevḳ-i derūn ide cenāb-ı Kibriyā

2 Muḫliṣ-i ṣādıḳ kerem-dīde Naẓīrā bendeñe
Ġurbet ilde bir kelām-ı lûṭf-ile eyler ricā

---

[148] S: 161a ; İ'de yok

[149] S: 161a ; İ'de yok

[150] S: 161a ; İ'de yok

[151] S(der): 161a ; İ'de yok

152

Mefʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1 Ey şūḫ-ı cefā-pīşe ʿaceb kande gidersüñ
Ḥüzn-ile koyup ʿāşıḳını ḫande gidersüñ

2 ʿĀlem de kalur sañma gider cümle-i ʿālem
Bī-hūde bize itme cefā sen de gidersüñ

153

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ġāfil olma bu güzergehde göñül
Diyegör *Lā ilāhe illa'llāh*

2 Mā-sivā fikri kalmasun dilde
Diyegör *Lā ilāhe illa'llāh*

154

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Faʿl ün

1 Ne ṣadr-aʿẓama ne şehriyāra muḥtācuz
Ḫudā-yı lem yezele bī-nihāye muḥtācuz

2 Ġumūma ṣabr u şekībe göñülde ṭāḳat yok
Ḫulūṣ-ı bāl-ile ḫayr-duʿāya muḥtācuz

155

Berā-yı Ṭaleb-i Şemle ʿAn ʿOs̱mān Paşa-zāde

Fā ʿi la tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Dil-i dervīş-nihādımuz cānā
Şemle ister anıda eyle ʿaṭā

2 *Cemaʿa'llāhu Teʿālā şemlehu*
Ola dilde heme dem ṣubḥ u mesā

[152] S(der): 161a ; İ'de yok
[153] S(der): 161a ; İ'de yok
[154] S(der): 161b ; İ:76a
[155] S(der): 164b ; İ'de yok

156

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 *Ḳaṭre-i şebnem ki pür-rū-yı gülest*
Nīst şebnem esīr-i rū-yı bülbülest

2 *Zülf-i ān māḥbūb-ı merġūbem merā*
Der-gülistān-ı ʿAden çün sünbülest

157

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Ezel baḫşāyişidür şübhe itme
Heme maḫlūḳa aḫlāḳ ile erzāḳ

2 Ḫudādur māniʿ u muʿṭī-i cümle
Odur vehhāb odur Ḫallāḳ u Rezzāḳ

158

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bisāṭ-ı ʿayş u nūşı düşürüp sāḳī-i gül-çihre
Ḫumārı kaldı ʿālemde ʿilāc-ı defʿi müşkilce

2 Ḫayāle gelmez oldı ẕevḳ ü şevḳi ʿālemin ḥālā
Bozar cemher-i ʿālem fikr iderse inceden ince

159

Ḳıṭʿa

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Şīşe-i sāʿat gibidür bu felek
Gāh zīre gāh bālā ile derk

2 *ʿUsrı yüsri*ni taʿāḳīb itmede
Gice ile gündüzi gör itme şekk

---

[156] S (der): 167a ; İ'de yok

Tercüme:

1. Çiğ damlası gülün yüzünü doldurmuştur; Şebnem bülbülün yüzünün esiri değildir.
2. O zülf benim mahbubum ve mergubumdur; Zira o Aden cennetinde sünbüldür.

[157] İ: 75b ; S'de yok

[158] İ: 75b ; S'de yok

[159] İ: 76b ; S'de yok

MATLAʿ ve MÜFREDLER

1

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Tebessümle bize bir kez nigeh ey şūḫ kāfīdür
Cevābı alurız aydan dil-i mecrūḥa şāfīdür

2

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

Ḥayretde kalur nāẓır olan rūyuña ey māh
Lā ḥavle ve lā ḳuvvete illā bi'llāh

3

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Żamīrüm olsa ʿāid Edrine şehrine ḥasretle
Men-i mevṣūle lāzımdur ṣıla elbetde şöhretle

4

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Cām-ı laʿlüñ baña evvel soñra vir bāḳīlere
Minnet eyler ehl-i meclis dā'imā sāḳīlere

5

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Düşüp çāh-ı zeneḫdāna göñül ġamdan emīn oldı
Bi-ḥamdi'llāh dil-i şeydā daḫī şimdi yirin buldı

6

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

Eflāke çıkdı hecrüñ ile āh-ı āteşin
Oldı firāḳ u ḥasret-ile dil raṣad-nişīn

---

[1] S: 161b ; İ'de yok
[2] S: 161b ; İ'de yok
[3] S: 161b ; İ'de yok
[4] S: 161b ; İ'de yok
[5] S: 161b ; İ'de yok
[6] S: 161b ; İ'de yok

7

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

Her kim ġubār-ı dergehüñe küḥl-i çeşm ider
Küll-i cihānı ʿaynına alsun mı ya nider

8

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün

İtme cihāna raġbet lāzım ise selāmet
Men cerrabe'l-mücerreb ḥallet bihi'n-nedāmet

9

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Fiġānum ṭut ser-i kūyuñda maʿẕūr
Mübāḥ olur żarūret ile maḥẓūr

10

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Herkesin bir güne elbet derdi var
Āsiyābı su içün fır fır döner

11

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Hevānuñ evvelī hūdur elif zāid olup anda
İder ʿāşıḳlara īmā ki Hūdur evvel-i esmā

12

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Gördi mi yārı ʿaceb ḥayli zamāndur gideli
Varalum kūyına bāri dil-i zārı görelüm

---

[7] S: 161b ; İ'de yok

[8] S: 161b ; İ:76b

lāzım ise: ister iseñ İ

Tercüme: Denenmişi deneyen pişman olur.

[9] S: 161b ; İ'de yok

[10] S: 161b ; İ'de yok

[11] S: 161b ; İ'de yok

[12] S: 161b ; İ'de yok

13

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün

Feryād u āh u zārı dil bülbüli idersen
Gūş-ı ṣadā-yı bülbül maḥṣūli ḥāṣıl ancaḳ

14

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Raġbet itmez ʿārif-i dānā-dil aṣlā cāhile
Nām-āver olsun isterse cihānda cāh-ile

15

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

Bezm-i cihānı yeksere geşt ü güzār ider
ʿUşşāḳ-ı zāra Mıṣr u Baġdād ırāḳ degil

16

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Selām ile gehī mesrūr ider geh
Görür görmezlenür ʿuşşāḳı ol meh

17

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ṭūṭī-veş cānā şeker-güftār dirsen işte sen
Bülbül-āsā naġme-senc-i zār dirsen işte ben

18

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Cenāb-ı mīr-i ʿālī-şāna olduñ mesken ü me'vā
Kapu saña açıldı müjde ey kāşāne-i vālā

19

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

O şūẖ-ı ʿişve-ger ile müyesser olmadı bāzār
ʿÖmer dādı gibi zīrā ṭakılmış yanına aġyār

---

[13] S: 161b ; İ'de yok
[14] S: 161b ; İ'de yok
[15] S: 161b ; İ'de yok
[16] S: 161b ; İ'de yok
[17] S: 161b ; İ'de yok
[18] S: 161b ; İ'de yok
[19] S: 161b ; İ'de yok

20

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Ḫayāl-i ġamzesi gitmez iken bu çeşm-i pür-nemden
Neden incinmiş o şūḫ-ı cefā-cū bilmedüm nemden

21

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

Geçince her demi özge ʿaceb ḥikāyet olur
Neler çeker bu göñül söylesem şikāyet olur

22

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Şīre-i ʿaşḳıyla biraz vaḳʿası ʿāşıḳlara
Fikr-i encām itmegi ʿālemde ḥālā añdırur

23

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Yeter zāhid taʿażżum mescid içre bu riyālarla
Mekān-ı iʿtikāfı setr idersüñ bu riyālarla

24

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ġam-ı dünyā ile bir dil ki ola ālūde
Gülşenī-ḫāneye gelsün ki ola āsūde

25

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Bu metāliʿde mükerrer çokdur
Bildüñ ammā żararı da yokdur

26

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Derd-mendāna nigehle idegör iʿlām-ı ḥāl
Nükte fehm eyler o şūḫ-ı dil-rübā eyler ḫayāl

---

[20] S: 161b ; İ'de yok
[21] S: 161b ; İ'de yok
[22] S: 161b ; İ'de yok
[23] S (der): 161b ; İ'de yok
[24] S (der): 161b ; İ'de yok
[25] S (der): 161b ; İ'de yok
[26] S: 162a ; İ'de yok

27

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Dāmenin taḳbīl iderken dökme eşk-i çeşmüñi
Kimse ter-dāmen o şūḫ-ı şīve-kārı görmesün

28

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

Rūyuñ görünce ʿaḳlımuz olur allak pullak
Zülfüñ görünce fikrümüz olur dolak dolak

29

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

Bālāya çıkma olma rezāletde kef gibi
Ol bün-nişīn-i baḥr-i saʿādet ṣadef gibi

30

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün

Varlık taṣarruf anuñ esmādur ālet ancaḳ
Sermāye-i saʿādet ḥaḳdan ʿ ināyet ancaḳ

31

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ṣadr-aʿẓam ol gerekse pādişāh-ı ʿālem ol
Lāubālī-meşreb ol bezm-i cihānda ḫürrem ol

32

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Beñzemez ol rū-yı pür-nūrına yāruñ māhtāb
Gün yüzinüñ bir kızıl dīvānesidür āfitāb

33

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

[27] S: 162a ; İ'de yok
[28] S: 162a ; İ'de yok
[29] S: 162a ; İ'de yok
[30] S: 162a ; İ'de yok
[31] S: 162a ; İ'de yok
[32] S: 162a ; İ'de yok
[33] S: 162a ; İ'de yok

Tercüme: Ey senin eteğine yapışan, (ben) kralların elindenim.

Ben kim keremle lûṭfuñı bī-ḥadd vaʿd bilem
Ey dest-gīr-i dāmenet ez dest-i key-hāyem

34

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Her seḥer dökdükçe çeşmüm ḥasret-ile jāleler
Ṣaḥn-ı sīnem üzre açdı tâze tâze lāleler

35

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

Bād-ı ṣabā ki yār ile gül-zāra geldiler
Rū-yı nesīme ġoncaları cümle güldiler

36

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

Bu rūz-ı rūzede bilmem nedür merām u dilek
Keşān keşān bizi semt-i Keşāna çekdi felek

37

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

Ḥāl-i dili bir dürlü ʿayān eylemek olmaz
Sürūrımuñ olur sırrı beyān eylemek olmaz

38

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Her ki ʿubūdiyete ḥīle idüp yan virür
Ḥīle ile iş gören miḥnet-ile cān virür

39

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

İntisāb-ı bāb-ı devlet müşkil oldı bī-kese
Raġbet itmezler efendi ʿālem içre bī-kese

---

[34] S: 162a ; İ'de yok
[35] S: 162a ; İ'de yok
[36] S: 162a ; İ'de yok
[37] S: 162a ; İ'de yok
[38] S: 162a ; İ'de yok
[39] S: 162a ; İ'de yok

40

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

Zülfüñle o ḫāl-i siyehüñ gülşen-i ḥüsne
Mürġ-ı dili ṣayda biri dām u biri dāne

41

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Ġurūr itme efendüm ān u ḥüsne
Ki ʿömri ānīdür anuñ cihānda

42*

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Bu topı cünd-i aʿdānuñ bütün sindirme ḳaṣdıyla
İden ḥāżır cenāb-ı Āṣaf İbrāhim Paşadur

43

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Kendüyi medḥ eyleyenler dā'imā
Ḥamḳatuñ eyler zekātını edā

44

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

ʿĀlem içre her kimüñ olmaz münāsib hem-demi
Hem güni żāyiʿ olur hem rūzigārı hem demi

45

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Bu dört maʿnāya Rab olur müṣāḥib
Mürebbī Ḫālıḳ u Seyyidle Ṣāḥib

---

[40] S: 162a ; İ'de yok

[41] S: 162a ; İ'de yok

[42] S: 162a ; İ'de yok

[*] Dāmād İbrahim Paşa sebk itdirdügi toplara yazılmışdur Sene 132 [S(der): 162a]

[43] S: 162a ; İ'de yok

[44] S: 162a ; İ'de yok

[45] S(der): 162a ; İ'de yok

46

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Ṣafā-yı ḫāṭırın her kim ola ʿālemde müştāḳı
Mekānı ola işbu ḥücre-i meydān-ı ʿuşşāḳı

47

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Ḫulūṣ ile yüzüñ sür dergeh-i Mevlāya pek yalvar
Sakın nefsine aldanma cihān içre esüp yel var

48

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Terk-i ifsād idegör ey nefs-i dūn
Didiler *ḳad żalle ḳavmün müfsidūn**

49

Fā ʿī lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Geh be-mescid gehī mey-ḫāneye cānā giderüm
Ḥasret ü hecrüñ ile kendümi bilmem niderüm

50

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ḫançer elde naʿra-i mestāne ile ol perī
Kuşkulandurdı ser-i kūyında bu mürġ-ı dili

51

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Beni üzre ebruvān üstünde ol ḫāl-i siyeh
Beñzer ol şāhinüm kim dā'im se-pā üstündedür

---

[46] S(der): 162a ; İ'de yok
[47] S: 162b ; İ'de yok
[48] S: 162b ; İ'de yok
* ḳad żalle ḳavmün müfsidūn: Bozgunculuk yapan millet doğru yoldan sapmıştır.
[49] S: 162b ; İ'de yok
[50] S: 162b ; İ'de yok
[51] S: 162b ; İ'de yok

52

Fā ʿi lā tün Fā ʿi la tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Keç-külāh ile bize perçem temāşā itdirüp
Küçük Saʿdī Efendi bizi bī-hūş eyledi

53

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Zenaḫ kūy u zülüf çevgān meydān-ı gül olmışdur
ʿAceb ol ʿişve-bāzuñ lebleri gūyā mül olmışdur

54

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

Ṣunʿ-ı Ḫudāya nāẓır olan dīdeler aña
Ṣarf eyler ise ġayra nigāhın żarar ider

55

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Rāstdur kārı cihānda cümle-i ʿāḳillerin
Bu mes̱eldür başı terkīde olur ġāfillerin

56

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ḥubb-ı dünyā ḥubb-ı ʿuḳbā ḥubb-ı Cennet ḥubb-ı nār
Ḥubb-ı ẕātı neş'esi lāzım bize ey yādigār

57

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Eyleme taʿrīf-i nesfüñden ḥaẕer
Öksüz oġlan göbegin kendi keser

58

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

Devlet ricāli rāḥatı hīç görmemekdedür
Rāḥat ricāl-i devleti hīç görmemekdedür

[52] S: 162b ; İ'de yok
[53] S: 162b ; İ'de yok
[54] S: 162b ; İ'de yok
[55] S: 162b ; İ'de yok
[56] S (der) 78b ; İ'de yok
[57] S: 162b ; İ'de yok
[58] S: 162b ; İ'de yok

59[59]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

N'ola ḳurbān ise kebş-i dilüm İsmāʿīle
Gördüñ ol şūḫ-ı cihānı varup İbrāile

60[60]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

İşidüp geldigini ḫānesine cānānuñ
Dil ser-i kūyına ol dem ṭolu dizgin gitdi

61[61]

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

Nāz ile çemen-zāra ḫırām itse o dilber
Ḥayretde kalur şübhe mi var serv ü ṣanevber

62[62]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Sīnede derd ü ġamın oldı muḳīm
Ḫalvet-i cānda ṭarab oldı nedīm

63[63]

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Egerçi yārı bir daʿvet murād itmiş idüm ammā
Kederden çok müsāfir var degildür ḫānemüz tenhā

64[64]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Bir çatık kaşlı güzel sevdi dil-i āvāre
İki tīġ arasına girdi varup bī-çāre

65[65]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Bilmeyen imlā-ı ḫaṭṭı hey'eti hebyet okur
Zaḥmeti raḥmet okur ol ḳūtı hem ḳuvvet okur

---

[59] S: 162b ; İ'de yok

[60] S: 162b ; İ'de yok

[61] S (der): 87b ; İ'de yok

[62] S: 162b ; İ'de yok

[63] S: 162b ; İ'de yok

[64] S (der): 162b ; İ'de yok

[65] S (der): 162b ; İ'de yok

66

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Ġam-ı devrān ile ney gibi nālān olan ʿālemde
Gele bu Mevlevī-ḫāneye ola ġamdan āzāde

67

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ẕevḳ ü şevḳiyle sürūr olmayıcak ḫāṭırda
Biñ feraḥ göstereyüm dir ise ādem olmaz

68

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Olur daʿ vā-yı cūd eylerseñüz şimden-gerü ḳābil
Bu berg-i ʿanberīnüñ her biri bir şāhid-i ʿādil

69

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Zülf ü ḫaddüñ birbirini buldılar
Gice gündüz berāber oldılar

70

Ḥüsn-i Maṭlaʿ

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Ḥicāb u şerm ider güller gülistānda o gül-rūdan
O dişler farḳ olunmaz her biri bir dāne incūdan

71

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Herkese bir gūne itmişdür tecellī Kibriyā
Cümleye lāzım olan ancak ḫulūṣ ile rıżā

---

[66] S (der): 162b ; İ'de yok
[67] S: 163a ; İ'de yok
[68] S: 163a ; İ'de yok
[69] S: 163a ; İ'de yok
[70] S(der): 125b ; İ'de yok
[71] S(der): 155b ; İ'de yok

72

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Eylese Mevlā müyesser vaṣlı ol dildār-ile
ʿAşḳ-ı bī-cān gibi sarmaşsak o serv-i nāz-ile

73

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Eylemişsüñ yine aġyār ile bāġa güzeri
Alduk ey şūḫ-ı cefā-pīşe ṣabādan ḫaberi

74

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Gider bu tāzelik bāḳī degildür ḥüsn ü ān kalmaz
Bu bir fānī cihāndur bunda cānā īn ü ān kalmaz

75

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Sürmesi olsa daḫī rūyını görmez yāruñ
Tūtiyā ḫāk-i rehi olsa n'ola dildāruñ

76

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Hemānā cevre māil o cefā-cū ikide birde
Naẓar itse bize bāri o gül-rū ikide birde

77

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Müsāfire olursa ġayrı ġam olmaz ki töhmetdür
Naẓīrā göñlimüz zīrā ḫayāl-i yāre ḫalvetdür

78

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Şurūṭ-ı ehl-i İslām beşdür ammā altı da vardur
Bu yirin üsti var ise efendi altı da vardur

---

[72] S: 163a ; İ'de yok
[73] S: 163a ; İ'de yok
[74] S: 163a ; İ'de yok
[75] S(der): 155b ; İ'de yok
[76] S(der): 141b ; İ'de yok
[77] S: 163a ; İ'de yok
[78] S: 163a ; İ'de yok

79

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Yeter aġyāra söyle baña ṣūret itmesün cānā
Anuñ daʿvācısı Bursaya gitmiş bilmiş ol ḥālā

80

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Cāme-i elvān fikrin eylemez ʿāḳil olan
Kaʿbe-veş her sāli zīrā bir libās ile geçer

81

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

İnne baʿże'ẓ-ẓanni is̱mün didi Rabbü'l-ʿālemīn
Ẓannuñı eyle tecessüs olasın her dem emīn

82

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün

Engüşt-i iʿtirāżı bir ḥarfe basma zinhār
Zīrā ki kilk-i ṣāniʿ ḥarfe ḫaṭāyı yazmaz

83

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

Göñlüm firāḳ u ḥasret-ile oldı çün pesend
Eski kederle gün geçiren rinde ṣad-pesend

84

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Giderdi ṣoḥbetüñle dilden ol ġuṣṣalar ġamlar
Kanı ey cām-ı Cem ol eski demler eski ʿālemler

[79] S: 163a ; İ'de yok
[80] S: 163a ; İ'de yok
[81] S: 163a ; İ'de yok
[82] S: 163a ; İ'de yok
[83] S: 163a ; İ'de yok
[84] S: 163a ; İ'de yok

85

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Yalı koşısı ʿaceb kār-ı dilārādur kim
Yalı aṣḥābı bilürler anı cānā aña sor

86

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Arardum ruḫṣat-ı būs-ı kenār-ı yāre bir çāre
Bulup aġyāra virdüm ṣanʿat ile ṭavşan uyḫusu

87

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Ol ebrūlar ki zīb-i çihredür yār-ı ser-efrāza
İki şemşīr-i mülḥaḳdur ola tīmār-ı mümtāze

88

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Rehn olındı her emr evḳātına
Vaḳti geldükde gelür evḳātına

89

Dīger

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ehl-i ʿirfān-ı cihān gerçi olur maḥbūb dost
ʿĀrifāna neyleyem olmaz dilā maḥbūb dost

90

Dīger

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

Ruḫsār-ı żiyā-baḫşuñ āyineye beñzetdüm
Bildüm ki ḫaṭā itdüm ayı neye beñzetdüm

---

[85] S: 163a ; İ'de yok
[86] S: 163a ; İ'de yok
[87] S (der): 163a ; İ'de yok
[88] S (der): 163a ; İ'de yok
[89] S (der): 163a ; İ'de yok
[90] S (der): 163a ; İ'de yok

91

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Tenümde her ḳalem yüz biñ lisān olursa da yā Rab
Yine yüz biñde bir şükrüñ nice mümkin edā yā Rab

92

Hū

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün

Kumru kebūter-āsā ıẓhār-ı saṭvet itme
Ey dil yeter ṭarīḳ-i nefs ü hevāya gitme

93

Hū

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

ʿÖmr-i ebed didükleri nām-ı nigū imiş
ʿAynu'l-ḥuyūz iki cihān āb-ı rū imiş

94

Fā ʿi lā tün Fā ʿi la tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Cigerüm cevr ile bezmine kebāb eyler iseñ
Lûṭf idüp ġamze-i ser-tīzüñ ile pek kıyma

95

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Kalaycı-zādedür şeksiz o dilber
Anuñ-çün ʿāşıḳın dā'im kalaylar

96

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

O kuyumcı güzeli pūta idüp nüh ṭāḳı
Kāl ider sūziş-i ʿaşḳıyla dil-i ʿuşşāḳı

---

[91] S(der): 163a ; İ:76b
ḳalem: ḳalemüñ İ / olursa da: olsa da
[92] S (der): 163a ; İ'de yok
[93] S (der): 163a ; İ'de yok
[94] S (der): 163a ; İ'de yok
[95] S: 163b ; İ'de yok
[96] S: 163b ; İ'de yok

97

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

O tersā-beççenüñ rūyın gören aʿlā vü ednādan
İder evrāḳ-ı ʿaḳl u fikri yaġma bir temāşādan

98

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ṣīġaya çekmiş o meh ʿāşıḳı bilmiş fāʿil
Vaṣlına anuñ içün lûṭf-ile itmiş nāil

99

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

Çün berbere şākird ola bir āyine-sīne
Kim ide naẓar o sīnenüñ āyinesine

100

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Yeter gösterdüñ ey meh-rū bize bī-gānelük resmüñ
Be-hey hercāyī bildür ʿāşıḳa bāri nedür ismüñ

101

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Ḥadeng-i ġamzeñi yabana atma ey kemān-ebrū
Nişān olmış bu sīnem bir siperdür aña ey meh-rū

102

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Aldur elden ʿinān-ı iḫtiyārın şübhesiz
Çifte ḫālin seyr iden yārın daġıdur çifteyi

[97] S: 163b ; İ'de yok
[98] S: 163b ; İ'de yok
[99] S: 163b ; İ'de yok
[100] S: 163b ; İ'de yok
[101] S: 163b ; İ'de yok
[102] S: 163b ; İ'de yok

103

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

Ḫavf-ile o yārın leb-i gül-rengi kızarmış
Em-semle ʿilāc eyleyelüm kim birebirdür

104

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Narḫın artırdı metāʿ-ı ḥüsninüñ nāz iderek
Şīve-kārum ḳıymet-i ḥüsnüni bildi giderek

105

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ḥüsn-i ḫulkı kişinin Cennet-i naḳd oldı hemān
Ḫulḳ-ı bed ise Cehennem gibidür itme gümān

106

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

Zülfüñ nesīm-i ṣubḥ-ile pejmürdelenmesün
Diller hevā-yı ʿaşḳ-ile āzurdelenmesün

107

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Bürrelendi cigerüm dilbere şevḳ ʿarż iderek
Cāna kār eyledi tā zaḥm-ı muḥabbet giderek

108

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün

Ẕāt-ı şerīfüñ oldı *mefʿūl-i men erāde*
Vaṣluñla bizi irgür lûṭfuñ ile murāda

---

[103] S: 163b ; İ'de yok
[104] S: 163b ; İ'de yok
[105] S: 163b ; İ:76b
Ḫulḳ-ı bed: Sū-i ḫulḳı İ
[106] S: 163b ; İ'de yok
[107] S: 163b ; İ'de yok
[108] S: 163b ; İ'de yok

109

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Peyāmı vir bize cām-ı şarāb-ı laʿlüñi sāḳī
Bu ʿişret-gāh-ı ʿālem çün degildür kimseye bāḳī

110

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Eyleme zāhid-i ḫuşka sakınup rāzuñı fāş
Ehl-i tevhīde ḥaḳāretle bakarmış ḳallāş

111

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ṣarf-ile neylersüñ ey dil naḳd-i eşküñ dilbere
Geçmez ol sīm-tenüñ yanında fes-i aḥmere

112

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Niçün ḥaşr olup olmazlar bizümle sīne-ber-sīne
ʿAceb inkār ider mi dil-rübālar ḥaşr-ı ecsādı

113

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Şübhesiz firdevsidür Mıṣrın bu cā-yı dil-küşā
Bunda gelmez ḫāṭıra ancaḳ sürūr ile ṣafā

114

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Sivāyı ṭarḥ-ile dilden çıkarduk naḳş-ı dünyāyı
Bi-ḥamdi'llāh ziyāret eyledik Naḳḳāş Babayı

115

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Leb-i gül-rengüñi emsem didüm ol dil-rübā geldi
Didi ammā seni ʿāşıḳlarum rencīde eylerler

---

109 S: 163b ; İ'de yok
110 S: 163b ; İ'de yok
111 S: 163b ; İ'de yok
112 S: 163b ; İ'de yok
113 S: 163b ; İ'de yok
114 S: 163b ; İ'de yok
115 S: 163b ; İ'de yok

116

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

O ger rengüm ʿamūd-ı ṣubḥ-ı ṣādıḳdur yazık cānā
Seḥāb-ı zülf-ile setr itme ẓulmet olmasun peydā

117

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi la tün Fā ʿi lün

Ṣoḥbetin āḫiri bet devletüñ ise letdür
Bu fenā bezmi dilā ʿāḳile hep miḥnetdür

118

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Sürūr-ı dil nigāh-ı lûṭf-ı dildār ile ḥāṣıldur
O ẕevḳüñ maẓharı şevḳ-i dile elbetde vāṣıldur

119

Berā-yı İttibāʿ-ı Eslāf

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

Her lûṭf-ı nigeh kez-tū resed ber-dil-i çākem
Verdī şeved ān bū-yı dehr ber-ser-i ḫākem

120

Dīger

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

Her zaḫm-ı dilī kez-tū resed ber-dil-i çākem
Şaḳḳī şeved dü-devr-i dehr ber-ser-i ḫākem

---

116 S (der): 163b ; İ'de yok

117 S (der): 163b ; İ:76b

Ṣoḥbetin: Ṣoḥbetüñ S // ʿāḳile hep: ʿārife pür İ

118 S (der): 163b ; İ'de yok

119 S: 164a ; İ'de yok

Tercüme: Senden her lütf-kâr bakış parçalanmış gönlüme ulaşır; O, zamanın kokusunu toprağımın (mezarımın) başında bir gül verir.

120 S: 164a ; İ'de yok

Tercüme: Senden gelen her gönül yarası parçalanmış gönlüme ulaşır; Zamanın iki devrini (gece-gündüz) toprağımın (mezarımın) başında ikiye ayırır.

121

Dīger

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

Her cevr ü cefā kez-tū resed ber-dil-i çākem
Peydā şeved ezhār-ı Behişt ber-ser-i ḫākem

122

Behcet Efendiye Bir Noḳṭalı Mektūb İmżāsıdur

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Nīst āyīn-i tekellüf şīve-i ṭabʿ-ı Naẓīr
Lāʿubālī-meşreb est bā-lûṭf-ı tū maʿẕūr-dār

123

ʿArabī

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ente fi'l-lûṭfi vaḥīdün ene fi'l-faḳri ferīd
Yessera'llāhu mulāḳāti ferīdin li-vaḥīd

124

Tażmīn

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Resed āvāregī bā-merdüm hercāyī rā
Hīç āfet ne-resed kūşe-i tenhāyī rā

125

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Egerçi ṣūrī ḥacc isḳāṭ-ı farż est
Velī maʿnīde ḥacc tekmīl-i ʿarż est

---

[121] S: 164a ; İ'de yok

Tercüme: Senden gelen her cevr ü cefâ parçalanmış gönlüme ulaşır; Cennetin çiçeklerini toprağımın (mezarımın) başında ortaya çıkarır.

[122] S: 164a ; İ'de yok

Tercüme: Nazîr'in tabiatının şîvesi külfetli bir âyin değildir; Lâubâli-tabiatlı senin lütfun sebebiyle ma'zûr görülür.

[123] S: 164a ; İ'de yok

Tercüme: Sen lütufta teksin ben ise fakirlikte tekim; Allâh ferîdin vahîde ulaşmasını kolaylaştırır.

[124] S: 164a ; İ'de yok

Tercüme: Avarelik halkla her yere sirâyet etti; (Fakat) Tenha köşeye hiçbir âfet ulaşmadı.

[125] S: 164a ; İ'de yok

Tercüme: Gerçi şekil olarak yapılan hac farzı yerine getirir; Fakat, mana bakımından hac Allâh'a arzın tamamlanmasıdır.

126

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ez Ḫudā cūyīm tevfīḳ-i edeb
Bī-edeb maḥrūm geşt ez-lûṭf-ı Rab

127

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Şudem ḥayrān-ı āhū-yı nigāh-ı āfetī imrūz
Ki bāşed ḥalḳa-i zülfeş kemend-i pāy-ı ḥayrāneş

128

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Kul itdi çün bizi Bārī Teʿālā
Baġışlar kulları cürmini Mevlā

129

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

Yāruñ vücūd-ı pākin o kim sīneye çeker
Zaḫm-ı derūna merhemi yād eylemez nider

130

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

O dil ki ola derd-i vedd-i dildār ile ālūde
Olur ʿālemde vāṣıl her merām-ı dille her kārda

131

Maṭlāʿ-ı Dīger

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Degildür merdüm-i çeşmüm benüm ey gözleri āhū
Ḫayāl-i ḫāl-i rūyuñdur senüñ bī-şübhe ey meh-rū

---

[126] S: 164a ; İ'de yok

Tercüme: Allâh'tan edeb sahibi olmayı talep ediyorum; (Çünkü) Edebsiz Rabbin lütfundan mahrum kalır.

[127] S: 164a ; İ'de yok

Tercüme: Bugün bakışı âfet olan âhunun (sevgili) hayranı oldum; Zülfünün halkasını hayranın ayağına kemend yapar.

[128] S (der): 155b ; İ'de yok

[129] S: 164a ; İ'de yok

[130] S (der): 137a ; İ'de yok

[131] S (der): 130a ; İ'de yok

132

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Dil temennā-yı vaṣl-ı yār eyler
Görelüm ḥażret-i Ḫudā neyler

133

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ṣüver-i ġayr ile ṭoldurma dil-i āgāhı
Ṣaḳuñ eṣnāma maḥal eyleme Beytu'llāhı

134

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Mümkin oldı vācibüñ āyinesi
Gösterür kendin görür hem kendüsi

135

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

İttiḥād-ı fikr ü nefs ü ḳalb ü rūḥ
Olıcak dilde olur fetḥ ü fütūḥ

136

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Sanmañuz bu mülke biz māliklerüz
Şübhe yok kim cümlemüz hāliklerüz

137

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Gerçi her ṭavruñ senüñ ʿuşşāḳa şāhānedür
Līk dā'im cevri ʿādet eylemek şāhā nedür

---

[132] S (der): 164a ; İ:76b
[133] S (der): 164a ; İ:76b
[134] S: 164b ; İ:76b
[135] S: 164b ; İ:76b
fikr ü ḳalb ü rūḥ: nefs ü ḳalb-i rūḥ S
[136] S: 164b ; İ'de yok
[137] S: 164b ; İ'de yok

138

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

İderken būs rū-yı yārı dil zülfine ṭār düşdi
Ḳarārı kalmayup anda zeneḫdānına ṭār düşdi

139

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Saḳuñ toḫm-ı fesādı mezraʿ-ı dünyāda hīç ekme
Muḳadder her ne ise ol olur zinhār elem çekme

140

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Sanmañuz insānı olmışdur beşer
Sırru ġaybın ġaybu sırrın ḳad ẓahar

141

Naʿt min mevti'l-ḳulūb

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Pā-nihāde oldıġın gördi zemīne āfitāb
Didi reşkiyle o dem *yā leytenī küntü türāb*

142

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Nūşe-em ḥaẓ ber-īn dildār-ḫāne
Ki māned ez-men miskīn nişāne

143

Hū

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Ruḫuñ mir'āt idüp vaṣf-ı lebüñ kılmış şeker Ḫālıḳ
Anuñ-çün ṭūṭī-i tabʿum ider dā'im şeker Ḫālıḳ

---

[138] S (der): 144a ; İ'de yok

[139] S (der): 164b ; İ'de yok

[140] S (der): 164b ; İ'de yok
Tercüme: Gaybın sırrı sırrın gaybı ortaya çıkmıştır.

[141] S (der): 164b ; İ'de yok

[142] S (der): 164b ; İ'de yok
Tercüme: Bu dildâr-hanede (gönül sahibinin evi) haz içiyorum; Ki ben miskinden nişane kaldı.

[143] S (der): 164b ; İ'de yok

144

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Cenāb-ı Ḥaḳḳadur ancak ricāmuz
Ḫudādan ġayra yokdur ilticāmuz

145

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Herkesi bir gūne ḫalḳ itmiş Ḫudā
Diyemez kimse aña çün ü çerā

146*

Me fā ʿī lün Fe ʿi lā tün Me fā ʿī lün Fe ʿi lün

Dü-ḳıble geşt müheyyā merā be-vaḳt-i namāz
Be-ḥayretem ki namāz ez-çi vech maḳbūlest

147

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Nūrdur yüze ider şems ü ḳamer-rūyuñdan
Meh yüzinde leke yok dilber-i raʿnāsın sen

148

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

İrem dirsen bu dehrin gülşenine
Yüzüñ sür āsitān-ı Gülşenine

149

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

İki çeşmümdür terāzū ol dür-i sencīdeye
Naḳd-i eşküm-ile ḫırīdārum olur dīdeye

---

[144] S (der): 164b ; İ'de yok

[145] S (der): 164b ; İ'de yok

[146] S: 165a ; İ'de yok

[*] Tekur dagında Mü'min-zāde nām mümtāz eski yeni nām cāmiʿ-i şerīfde Cumʿaya iḳāmetde Hıram-zede bulunup mıṣraʿ-ı evvel inşad olındukda Şehrī Efendi derhāl mıṣraʿ-ı sānīyi gūyā oldılar. [S(der): 165a]

Tercüme: Bana namaz vakti için iki kıble tayin etti; Hangi yöndeki namazın makbul olacağı hususunda tereddüte düştüm.

[147] S: 165a ; İ'de yok

[148] S: 165a ; İ'de yok

[149] S: 165a ; İ'de yok

150

Mefʿū lü Me fā ʿī lün Mefʿū lü Me fā ʿī lün

Geh şöyle gehī böyle ʿālemde geçür vaḳtüñ
Ey dil ġam-ı dünyādan incinme nedür derdüñ

151

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ṣoḥbetüñden nice meh dūr olduk
Ḥamdüli'llāh yine mesrūr olduk

152

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Görüp ben bī-kesi āzurde-ḫāṭır yār külḫanda
Tarahhüm itmeyüp aḥvālüme eyler o gül ḫande

153

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Seyl-i eşkümle ḫas-āsā cism-i zār oldı revān
Arzū-yı rū-yı cānān ile sū-yı gülşene

154

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Dili ṣāf eyleyüp rics ü bidaʿdan
Ṣafā vir ḳalbe taḳvā vü veraʿdan

155

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Lezzet-i nefs ü hevāyı terke saʿy it muttaṣıl
Terk-i nefsi bundan add eylediler met naṣıl

156

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Rehn idüp naḳd-i dil ü cānını bir vāsıṭaya
Vech-i taḥrīr ile sevsün seni ey māh seven

---

[150] S: 165a ; İ'de yok
[151] S: 165a ; İ'de yok
[152] S: 165a ; İ'de yok
[153] S: 165a ; İ'de yok
[154] S (der): 165a ; İ'de yok
[155] S (der): 165a ; İ'de yok
[156] S: 165b ; İ'de yok

157

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Gülşen-i ḥüsnine bülbül geçinürmiş yāruñ
Dil-i şeydāyı görüñ kendüye maġrūr olmış

158

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Göñül bir āfitāba ẕerre-veş şimdi kapılmışdur
Anuñ tāb-ı viṣāliyle sarāy-ı dil yapılmışdur

159

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Bu kez gülşende gördüm yārı eṭrāfında aġyārı
Açılmış bir gül-i pür-ḫāra beñzetdüm o dildārı

160

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Geçmezüz ḫaṭṭı gülin dilberden
Eski gözle bakaruz cānāna

161

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Lebüñ ey ġonca-i bāġ-ı melāḥat
Hemān bir noḳṭa-i laʿlidür ancaḳ

162

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Dāireñde dolaşup çıkma sakın
Çeriden ṭaşra ayak basma sakın

163

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Lûṭf-ile kıl şīveler güftāra āġāz iderek
Ehl-i bezme sāġaruñ suñ sāḳiyā nāz iderek

---

[157] S: 165b ; İ'de yok
[158] S: 165b ; İ'de yok
[159] S: 165b ; İ'de yok
[160] S: 165b ; İ'de yok
[161] S: 165b ; İ'de yok
[162] S: 165b ; İ'de yok
[163] S: 165b ; İ'de yok

164

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün

Feryād u āh u zārı dil bülbüli idersin
Gūş-ı ṣadā-yı bülbül taḥṣīli ḥāṣıl ancaḳ

165

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

ʿUşşāḳ-ı zārı cevrüñ ile öldürür misüñ
Yoḫsa vefā vü lûṭfuñ ile güldirür misüñ

166

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Āh-ı ʿuşşāḳ bozar düz günini
Çekerek ṭut güzelüm dizginini

167

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Bir müderris-zādeye dil şimdi olmışdur mużāf
Giderek bevvāb-ı lûṭf-ı vaṣlı olur bī-ḫilāf

168

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

O kebābcı güzeli nāz ile itdükce ḥicāb
Tīġ-i ġamzeyle delüp bağrımuzı itdi kebāb

169

Duʿā-yı Ḥālüme Mektūb

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Yār-ı dā'im ẕāt-ı bi-hemtā-yı dehr-ārā-yı tū
Der-emān u ʿiṣmet-i ḥayy-ı kerīm ü Girdgār

---

164 S: 165b ; İ'de yok

165 S: 165b ; İ'de yok

166 S: 165b ; İ'de yok

167 S (der): 165b ; İ'de yok

168 S (der): 165b ; İ'de yok

169 S (der): 165b ; İ'de yok

170

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

Ḥayret ile dir nāẓır olan vechüñe ey māh
Lā ḥavle ve lā ḳuvvete illā bi'llāh

171

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Nāz ile seyre çıkup eyleyicek ʿazm-i kenār
Bir gün eş olsa bizümle o güneş yüzli nigār

172

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Elā ey ān ki mī-porsī zi-ḥāl-i rūzigār-ı men
Ki māżī reft ü hāl īnest ü müstaḳbel nemī-dānem

173

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

Ḫod-bīnlik ile ʿāḳil olan kendüyi görmez
Gör merdümek-i dīdeyi kim kendüyi görmez

174

Tażmīn

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Külāh-ı rifʿat ü tāc-ı muʿallā
Nişān-ı Mevlevī şud bāreka'llāh

175

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Tefekkür eyleme Mevlāyı ey dil künh-i ẕātıyla
Bilinür mā hüve'l-Ḥaḳ şübhesiz ṣunʿ u ṣıfātıyla

---

170 S: 166a ; İ'de yok

171 S: 166a ; İ'de yok

172 S: 166a ; İ'de yok

Tercüme: Ey kişi benim günlerimin durumunu soruyorsun; Bil ki, mazi geçti, hal budur ve geleceği bilmiyorum.

173 S: 166a ; İ'de yok

174 S: 166a ; İ'de yok

175 S: 166a ; İ:76b

176

Tażmīn

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Seni gördüm işitdüm yoġ-ise ben
Şenīden key beved mānend-i dīden

177

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Dil-i bī-çāre-i āvāremüz hecr ü firāḳ üzre
Geçer evḳātı dildār yine dā'im iştiyāḳ üzre

178

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Bu günden yārınuñ rızḳın tefekkür eyleme aṣlā
Bilir misüñ nedür Bārīnüñ inʿāmı saña cānā

179

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Oldı maṣar-ile recec hepsi birden hebā
Gelse reşen-ile lezez maṣraf ider merḥabā

180

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Naẓīrā Gülşenīnüñ ḫāṣ mürīdi
Olup bu ʿālemüñ oldı ferīdi

181

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

Ol ġamzeler ki ʿāşıḳına bī-riyā kıyar
Ḫavfum odur ki eyleyegördükde dil ḥaẕer

---

[176] S: 166a ; İ'de yok
Tercüme: İşitmek ne zaman görmek gibi oldu.
[177] S: 166a ; İ'de yok
[178] S: 166a ; İ'de yok
[179] S: 166a ; İ'de yok
[180] S: 166a ; İ'de yok
[181] S: 166a ; İ'de yok

182

Tażmīn

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

H̱ˇāhem ki çūb-ı tīr şevem bā tū gāh gāh
Ammā be-şarṭ-ı ān ki merā tū künī nigāh

183

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Secde eylerken yanında ʿāşıḳ-ı şūrīde-ḥal
Secde fevt oldı bī-çāre nedür ʿaşḳa bu ḥāl

184

Tażmīn

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ey gözüm nūrı benüm böyle ola maʿlūmuñ
Āhını yirde komaz ḥażret-i Ḥaḳ maẓlūmuñ

185

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Göñül tedbīri terki itdi tedbīr
Olur elbet olan ʿālemde taḳdīr

186

Der-Vaṣf-ı Bāġ

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Gül-i gülşen şeved ḥāyrān-ı īn bāġ
Serv-i ser-gerde sebzān-ı īn bāġ

---

182 S: 166a ; İ'de yok

Tercüme:

1. Zaman zaman seninle birlikte bir ok olmak istiyorum.
2. Fakat şu şartla ki beni sen seyret.

183 S: 166a ; İ'de yok

184 S: 166a ; İ'de yok

185 S: 166a ; İ'de yok

186 S (der): 166a ; İ'de yok

Tercüme: Gülbahçesinin gülü bu bağın hayranı olur; Şaşkın servi de bu bağın sebzesi olur.

187

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ṣayḥası elde görüp bā-tekye yüz sürdügümi
Çevirüp yüzini zāhid didi Sübḥāna'llāh

188

Beyān-ı Beyt-i Fārisī

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Hep tehī-dest oldığındandur ḫıyāra ıżṭırāb
Çeşm-i ẓāhir-bīn anı cevher diyü eyler ḥisāb

189

Tercüme

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün

Vażʿ-ı mulāyim olur tīġ-ı zebāna siper
Virme cevāb-ı ḳavī idegör andan ḥaẕer

190

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Zāhidā ḥaẓ eylemez iseñ ṣadā-yı sāzdan
Biz daḫi ḥaẓ itmezidük ṭoġrısı nā-sāzdan

191

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

İtmez kerīme mālikin bezl iden żarar
Birden seḥāb-ı şebnem olursa maṭar virür

192

Veliyyü'n-niʿam Neylī Efendi Ḥażretlerine Ḫıyn-i Vedāʿda Bu Beyt Taḥrīr-i Vāride İle Ḳadem-i Şerīfleri Taḳbīline Heves Eşnāsında Anlar Daḫi Dilinde Olan ʿArabī Ebyātı Taḥrīr Buyurdılar

---

[187] S (der): 166a ; İ'de yok
[188] S: 166b ; İ'de yok
[189] S: 166b ; İ'de yok
[190] S: 166b ; İ'de yok
[191] S: 166b ; İ'de yok
[192] S: 166b ; İ'de yok

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Dergehüñden hīç cüdālık istemez ammā Naẓīr
Neylesün bī-çāre Mevlā böyle taḳdīr eylemiş

193

Fe ʿū lün Fe ʿū lün Fe ʿū lün Fe ʿū lün

Fe vallāhi mā fāzetküm ġāliben leküm
Ve lākinne mā yaḳżīfe sevfe yekūn

194

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

O kim dergāh-ı Ḥaḳḳa her seḥer ʿarż-ı niyāz eyler
Anı bülbül gibi elṭāf-ı Bārī naġme-sāz eyler

195

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Kurı daʿvā iden ṣāḥib-ḥamāḳat
Oyuk boyuk virür ḥükkāma zaḥmet

196*

Li-Ḥażret-i Mevlānā Ḳuddise Sırruhū Tażmīn

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Tū vücūd-ı muṭlaḳī fānī-nümā
F'efhem īn ḳavlem fe-ḳul ḥāşā dilā

197

Bā-Ḥurūf-ı Yektā

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

---

[193] S: 166b ; İ'de yok

Tercüme: Allâh'a yemin olsun ki siz size gâlip gelmediniz; Fakat dar ve sıkıntılı olan olacaktır.

[194] S: 166b ; İ'de yok

[195] S: 166b ; İ'de yok

[196] S: 166b ; İ'de yok

[*] Lienne Ḫiṭāba'llāhi Subḥānehū ve teʿālā ve evveluhū ……ve hestīhā-yı mā Eger nefse ḫiṭāb fikri gelürse ḥāşā iktiżā ider. [S(der): 166b]

Tercüme: Sen mutlak olarak fânî vücutlusun; Şu sözümü anla ve ey gönül "hâşâ" de.

[197] S: 166b ; İ'de yok

Tercüme: Ezel (Ahiret) gününde gönlün günleri sevgilinin zikriyle (geçer); Onun devrinden devânın dumanlı yolunu devreder.

Der-rūz-ı ezel rūzī-i dil vird-i dilārā
Ez devrī-i ū devr-i dūd rāh-ı devā rā

198

Ferd-i bī-Nuḳaṭ

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Devādur derdlere laʿl-i dilārā
Olur her derd-i dil emüñle aʿlā

199

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

Gül-ruḫlarını öpmege virmez didilerdi
Biñ nāz ile ol ġonca-dehānum gelivirdi

200

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

Ol kim ḫulūṣ-ı ḳalbi ile Gülşenī olur
Ẓulmet gider derūn u dili Rūşenī olur

201

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Virme ey meh bize ḫˇāb-ı ḫargūş
Vaʿde iġmāż-ile itme bī-hūş

202

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Olup bir sırra maẓhar oldı rūşen ḳālıb u ḳalbi
ʿAceb ḫūbāna bir zī-bende-i endāmıdur mir’āt

---

[198] S: 166b ; İ’de yok
[199] S: 166b ; İ’de yok
[200] S (der): 166b ; İ’de yok
[201] S (der): 166b ; İ’de yok
[202] S: 167a ; İ’de yok

203*

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Girüp mābeyne ẕevḳ ü şevḳe māniʿ olmaya kimse
Bu cā-yı miḥribāndan bunda aġyār u raḳīb olmaz

204

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

Nāz-ı firāḳ u hecr ile dil oldı çün pesend
Eski kederle gün geçiren rinde ṣad pesend

205

Beyt-i Mücennaḫ Ḳalıbı

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

Minnet Ḫudāya lûṭfı ile eyledi gözüm
Oldı ṣafā-yı ḫāṭır u ṣıḥḥatle ter tenüm

206

Mücennaḫ-ı Tām bi'l-Cinās

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

ʿİlm-i ezelde ḥażret-i Ḥaḳ eyleyüp kerem
İtmiş Nazīri ʿāleme ʿirfān ile ʿalem

207

Pür-Nuḳaṭ

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Cünbüş-i çīn-i cebīn ceyş-i fiten
Ziyy-i zībī zīnetī şeyḫ-i Ḫuten

---

[203] S: 167a ; İ'de yok

[*] Mābeyn odası kapusına yazıldı. [S(der): 167a]

[204] S: 167a ; İ'de yok

[205] S: 167a ; İ'de yok

[206] S: 167a ; İ'de yok

[207] S: 167a ; İ'de yok

Tercüme: Alındaki kırışıklıkların hareketleri fitne ordusudur; Süslü kıyafet Huten şeyhinin zinetidir.

208

İḳtibās

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Cedd ü saʿy u himmet ile kıl duʿā
Leyse li'l-insāni illā mā seʿā

209

Pür Nuḳaṭ Fārisī

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Be-bīn ziyy-i ceyş-i çīn-i cebīnī
Şefīḳi cüz çünīn naḳşī tebīnī

210

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Muḫayyer eylese ʿuşşāḳın ol meh
Ser-āġaz eyler idüm būselikden

211

Bī-Nuḳaṭ

Fā ʿi lā tün Fā ʿī lā tün Fā ʿi lün

Her ki dehr geh aṣl ola meṣāṣ
Vaṣl-ile aṣla olar ola meṣāṣ

212

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Dem-i güldür dilā rū gül gül olsa
Elüñde kāse memlū mül olsa

213

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

---

[208] S: 167a ; İ'de yok

[209] S: 167a ; İ'de yok

Tercüme: Alın kırışıklıklarının askerlerinin zinetine bak; O nakış olmanın ötesinde şefkati beyan eder.

[210] S: 167a ; İ'de yok

[211] S: 167a ; İ'de yok

[212] S: 167a ; İ'de yok

[213] S (der): 167a ; İ'de yok

Yār u aġyārı bir iden yār olur
Sanmañuz kim arada aġyār olur

214

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Biz de eslāfa naẓīre idelüm gel yā hū
Bu daḫī böyle velī cümlede mümkindür bu

215

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Beḳāya ʿāzim oldukda bu mülk-i ten ile cānum
İki yol şāhidi kıl yā ilāhī dīn ü īmānum

216

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Dehr insān-ile yeksān gibidür
Refʿ-i nāḳıṣ ile mīzān gibidür

217

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ger Felāṭun vezīr-i Cemher olsak da eger
Çāre yok her muḳadder ola elbetde olur

218

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Rūḥ-ı nevʿ dünyāda kulluk es-sebaḳ
ʿAbd-i dünyā ʿabd-i uḫrā ʿabd-i Ḥaḳ

219

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Fedā-yı cān iden yolında cānānuñ ṣadāḳatle
Olur nāil ṣafā-yı vaṣla ʿizzetle saʿādetle

---

[214] S (der): 46b ; İ'de yok
[215] S: 168b ; İ'de yok
[216] S: 168b ; İ'de yok
[217] İ: 76b ; S'de yok
[218] İ: 76b ; S'de yok
[219] İ: 76b ; S'de yok

MU'AMMĀ ve LÜGAZLAR

1

Fem

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Alup bir noḳṭasın emr-i ḳıyāmuñ
Al aġzına anuñla boz ṣıyāmuñ

2

Yaḥyā İsmidür

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

İsminüñ dört ḥarfi var anuñ üçidür rū-yı yār
Birisi rū-yı ḥabīb olursa anuñ vechi var

3

Be-nām-ı Ṣāliḥ

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Ḫalāṣ olur dil-i ʿāşıḳ kederden
Tekellümle güher-rīz olsa cānān

4

Kemāl ü Gül-āb

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Miyān-ı gülde āb olsa hüveydā
Olurdı iki ism-i ḫūb u aʿlā

5

Be-nām-ı Behrām

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Tā zülfüñ kor mı ḳalbi rāḥata
Cümle döndi ḫār ile hem-ṣoḥbete

---

[1] S: 167b ; İ'de yok
[2] S: 167b ; İ'de yok
[3] S: 167b ; İ'de yok
[4] S: 167b ; İ'de yok
[5] S: 167b ; İ'de yok

6

Be-nām-ı Ḥamdī

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Zinde-dildür medd-i āh ile göñül şām u seḥer
İstimāʿıyla ider ol şūḫ-ı müstes̱nā ṣafā

7

Be-nām-ı İsmāʿīl

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Serv-ḳadd ol dilberüñ vaṣfını gūş itmek ile
Rūzigār-āsā gider kūyına ol dem bī-riyā

8

Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ḳand-i laʿl-i lebleri taṣḥīf olınursa eger
Māhı hāle eylemiş olur o vech-i dil-rübā

9

Be-nām-ı Bekir

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Beri şaḳ itdi çün ol laʿl-i gül-nār
Bilindi anuñ ile ism-i dildār

10

Be-nām-ı Velī

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Rū-yı verdiyle ʿiẕār-ı lāle oldı vech-i yār
Kalmadı bir şübhe oldı ism-i dildār āşikār

11

Be-nam-ı Esʿad

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün

---

[6] S: 167b ; İ'de yok
[7] S: 167b ; İ'de yok
[8] S: 167b ; İ'de yok
[9] S: 167b ; İ'de yok
[10] S: 168a ; İ'de yok
[11] S: 168a ; İ'de yok

Serv-ḳaddüñ ṭālibi ʿālemde evc ḫurşīd olur
İntisāb eyler ikisi biri el-ḥaḳ dāl olur

12

Be-nām-ı Ḥüseyin ve Ḥasan

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Re'ṣ-i ḥikmet ile sevdā bir olur
İkisi bir güzelüñ adı olur

13

Be-nām-ı ʿAṭā

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Nüh felek başın virürse ẕāt-ı pākine n'ola
Sen kerīmü'ṭ-ṭabʿuñ itmiş nāmını Mevlā ʿaṭā

14

Be-nām-ı Ḥamīd

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Nām-ı ū şud ḥāṣıl ez-ders ü sebaḳ
Mī-senā sedd-i dil cūş bā-lûṭf-ı Ḥaḳ

15

Be-nām-ı ʿAli Şâh

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Rū-yı yāre ʿarż-ı şevk itmekde dā'im mihr ü māh
Şibh-i mihriyle mübeddel oldıġı-çün vech-i cāh

16

Be-nām-ı Behcet

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Gülşenüñ bülbülleri hecriyle idüp ser fedā
Tā görünce ʿārıż-ı cānānı eylerler nevā

---

12 S: 168a ; İ'de yok

13 S: 168a ; İ'de yok

14 S: 168a ; İ'de yok

Tercüme:

1. Onun adı talîm ve terbiyeden hâsıl oldu.
2. Hakkın lütfu ile gönül seddi parçalanıyor, gönül coşuyor.

15 S: 168a ; İ'de yok

16 S: 168a ; İ'de yok

17

Be-nām-ı Seyrī

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Rū-yı yārı seyr ile gördükde soñra görmedük
Soñra gördük āḫirine itdi gün gibi ṭulūʿ

18

Be-nām-ı Nābī

Mef ʿū lü Me fā ʿī lün Mef ʿū lü Me fā ʿī lün

Nābī-i süḫan-perver bālāda ider pervāz
Ṣayyād-ı meʿānīdür yetmez aña bir şāhbāz

19

Ḫaṭīb

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Göñlin alur ders-i ʿaşḳı ṭālibe taʿlīm ider
Dil-nevāzum gösterür yüz nāz ile tefhīm ider

20

Be-nām-ı Seyyid Aḥmed

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Mihr-i ʿālem-tāb-ı ruḫsārına destin setr idüp
Ḳadd-ḥamīde geldi yüz sürdi o yāruñ pāyına

21

Be-nām-ı Cevdet

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Leb-i cūda muḥabbet ṣāḥibi dildārumı görsem
Netīce Cenneti görmiş ḳadar mesrūr olur göñlüm

---

[17] S: 168a ; İ'de yok
[18] S: 168a ; İ'de yok
[19] S: 168a ; İ'de yok
[20] S: 168a ; İ'de yok
[21] S: 168b ; İ'de yok

22

Be-nām-ı Āhī

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Medd-i āhum çün nühüfte mī-şeved
Her yekī ez kām-ı ʿārī mī-şeved

23

Be-nām-ı Naẓīf

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Nām-ı pāk-i yār-ı men ḳad kāne fī ẓann-i ṣaḥīḥ
Āşikāre mī-şeved bā-ḳalb-i īn ḳavl-i ṣarīḥ

24

Be-nām-ı Cevdet

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Devletüñ eks̱eri ṣāḥib-kereme lāḥiḳ olur
ʿĀlemüñ Behcet ü şādīsini elbetde bulur

25

Be-nām-ı H̱alīl

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ser fedā eyler güneş māh-ı tāmām rūyına
Bād-ı lûṭf-ı Ḥaḳ vezān olmakda dā'im sūyına

26

Be-nām-ı Ḳuṭub

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

---

[22] S: 168b ; İ'de yok
Tercüme:
1. Çektiğim âhımı gizli gizli çekiyorum.
2. Her biri saf neş'eden kaynaklanıyor.

[23] S: 168b ; İ'de yok
Tercüme:
1. Benim yârimin temiz adı zann-ı sahîhte olmuştur.
2. Bu açık ifadenin harflerinin yerlerinin değiştirilmesiyle meydana çıkıyor, âşikâr oluyor.

[24] S: 168b ; İ'de yok

[25] S: 168b ; İ'de yok

[26] S: 168b ; İ'de yok

ʿİlm-i ebdān ṣāḥibi yüz vech-ile maʿmūr olur
Ehl-i ʿirfānı anuñ-çün ʿāleme meşhūr olur

27

Be-nām-ı ʿĀṣım

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Seyr-i ẕāt-ı serv-ḳadd-i yār içün
Rūze-dār-ı hecri rūḥ eyler fedā

28

Be-nām-ı ʿĀrif

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Fāriġ ol kalmaya tā dilde fenā resminden
ʿĀrif ol añla kemāl-i keremi isminden

29

Süleymān

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Görüp līmān-ı baḥr içre didiler
Ṭulūʿ itmiş güneş līmān-ı baḥre

30

Feyżu'llāh

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Eyleyüp ḫāme dür ü güher nis̱ār
Evvel ü s̱ānīye itme iʿtibār

2 İsm-i Bārīye mużāf idüp anı
Bil o ism-i nāzenīni āşikār

31

Be-nām-ı Ḥüseyin

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

[27] S: 168b ; İ'de yok
[28] S: 168b ; İ'de yok
[29] S: 168b ; İ'de yok
[30] S: 168b ; İ'de yok
[31] S: 169a ; İ'de yok

Mihr-i ruḫsāruñ görüp āyinede
ʿAks idüp kaldı ḫayālüñ dīdede

32

Be-nām-ı Ḥamdī

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tü Me fā ʿī lü Fā ʿi lün

Rū-yı ḥabībe medd-i naẓar ile bul ṣafā
Elbet netīce yār olur ol dil-rübā saña

33

Be-nām-ı ʿĀrif

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Ḳamer ḫurşīd-veş oldı münevver
Anı bir ʿārifüñ nāmı didiler

34

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Nedür ol Mevlevī-i ḫırḳa be-dūş
Dā'imā zīr-i ḫırḳada ḫāmūş

2 Gāh olur naḳl-i meclis-i ẓurefā
Gāhi şīrīn-i nevāḳ ehl-i ṣafā

3 Gāh sırça sarāy olur aña cā
Gāh bir maḥbese girer tenhā

4 Gāhi zem ü gehī olur fulād
Anı biñ ḳālıba döker üstād

5 Gāh esb ü ṭuyūr iderler anı
Nice reng-i ġarībe korlar anı

6 Aña özge külāh idüp yārān
Bir ḥaṣır içre itdiler pinhān

7 Vavlı dilli iken o ḫāne ḫarāb
Su ile beni ḥaylice şeker-āb

8 Kim ki ḥal eyler ise bunı eger
Şekkera'llāhu saʿyehū dirler

[32] S: 169a ; İ'de yok

[33] S: 169a ; İ'de yok

[34] S: 169b ; İ'de yok

Şekkera'llāhu saʿyehū: Allâh onun gayretini boşa çıkarmasın

35[35]

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Nedür ol dörd ayaklı ....[*] ḥālāk
Atar kendüyi birden bire bī-bāk

2 Ayağı dest-i insāna ne beñzer
Sözi añlamaz ammā yine söyler

3 Gehī yağmur ile yağar havadan
Pür eyler ʿālemi ṣıyt u ṣadādan

4 Anuñ bir düşmeni var nāmı ḥayye
ʿAceb olmış ulaşmış ol faḳīre

5 Kenār-ı cūy-bārı itdi mesken
Gerekmez aña aṣlā ṣaḥn-ı gülşen

36[36]

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Nedür ol ʿāleme lā büd ü elzem
Aña muḥtāc olur evlād-ı ādem

2 Olupdur ẕāt-ı pāki çār kūşe
Gerekmez ʿālem içre aña tūşe

3 Yimez içmez uyumaz yine ammā
Yatırup kaldılar ānı aʿlā

4 Esāsına başın kor şāh-ı ʿālem
Hevā-yı salṭanat hīç kalmaz ol dem

5 Güneşden ḥıfẓ ider iken dilārā
Yüzin sürer aña bī-bāk u pervā

6 Gehī pā-māl olur zillet bulur ol
Gehī tevḳīr ile ʿizzet bulur ol

7 Münaḳḳaşdur kimisi olsa sāde
Başında berg-i gül olur ṣafāda

---

[35] S: 169b ; İ'de yok

[*] 1a: Metin karalanmış olduğundan okunamamaktadır.

[36] S: 169b-170a ; İ'de yok

37

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ol nedür kim ismi var u cismi yok
Līk her ḥāli anuñ ġayetde çok

2 Dāl ider ḳaddi fikri ādemüñ
Baḥr-i ġamda māhī eyler hem-demüñ

3 Yay olur tīr ġama himmeti ile
Bir belādur keyf-ile kimi ile

4 Ehl-i dil ġamdan da saḫn olur hemān
ʿĀrifāna bir temāşādur nihān

5 Yalıñuz ismin bilür herkes anuñ
Ḥāline ṣabr idegör varsa cānuñ

38

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ol ne mürġ-ı dil-sitāndur dā'imā
Cilve-gāhıdur anuñ dārı fenā

2 Beş kanadı var o mürġın her zamān
Lānesinden çıkar ol uçar hemān

3 Ġurbete düşer gehī ʿizzet bulur
Her meẕāḳa gelür ol lezzet bulur

4 Geh cevr görür felekden geh cefā
Gāh lûṭf u gāh iḥsān u vefā

5 Geh laṭīf u gāh ġāyetle s̱aḳīl
Bā-ḫuṣūṣ oldur gehī ṣāḥib-delīl

6 Bāreka'llāh diyeler ol dem aña
Ḥaḳ kelāmı refʿe kim ḳādir ola

39

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ol nedür kim her kime gelse anı
Şād ider ıẓhār ider elbet anı

---

[37] S (der): 169b ; İ'de yok

[38] S: 170a ; İ'de yok

[39] S: 170a ; İ'de yok

2 Rāġıbı evlād-ı ādemdür anuñ
Ṭālibi bi'l-cümle ʿālemdür anuñ

3 Hem daḫī baʿżı ṭuyūruñ şānıdur
Mużḥikāt anuñ cihānda kānıdur

4 Ẕevḳ ü şevkin herkesüñ ol bildirür
Zāhid-i ḫaşeki görince güldürür

40

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Nedür ol ġam-küsār-ı nükte-pīrā
Olur her nevʿa mażmūn ile gūyā

2 Gehī vaṣf-ı leb-i laʿleyn-i raʿnā
Gehī gül-ruḫları yād ile aʿlā

3 Ḥaḳīḳatle gehī söyler kelāmı
Mücāz olur gehī ḳavli tamāmı

4 Nezāketle ẓarāfetle ider ol
Bulur ṣāḥib-dile elbetde bir yol

5 Ṣafā-baḫş-ı dil-i ʿārif olur hem
Leṭāfetle komaz ḫāṭırda bir ġam

6 Ne baḥrün dürleridür bilinürse
Ne ḳıymet iledür ki añlanursa

7 Kāküllerde ṣafāsı zāid olur
Aña lûṭf-ı ilāhī vārid olur

8 Terāzūsı var anı vezn iderler
Temāmın nāḳışın aʿlā bilürler

9 Olur ol zīver-i ṣadr-ı dilārā
Anuñla bilinür aṣḥāb-ı maʿnā

10 Muʿammālar luġazlar olur anda
ʿAcāyibler ġarāyibler nihānda

11 Sevenler cānı gibi anı cānā
Olur memdūḥ-ı mecmūʿ-ı aḥibbā

12 Anuñ ḳadrin bilür aʿlā Naẓīrā
Anuñ-çün oldı evṣāfıyla gūyā

---

[40] S:170a-170b ; İ'de yok

41

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ol nedür kim sārıḳ-ı meşhūrdur
Anuñ ile bir mis̱l-i maʿmūrdur

2 Mūsiḳī bilmez iken ol nāb-kār
Nāmı Fārābīde oldı āşikār

42

Muʿammā-yı Nesībü'l-Mevlevī

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Nedür ol kim cemīʿ-i ṣāḥib-i rūḥ
Bulur andan cihānda fetḥ ü fütūḥ

2 Mihribānlıkda yokdur aḳrānı
Birdür ammā bulunmamış s̱ānī

3 Aña muḥtācdur ḫavāṣ u ʿavām
İsminüñ çārdur ḥurūfı tamām

4 Ḫamsidür ḥarf-i āḫirüñ evvel
Oluñ ʿaşarı s̱ālis̱ ola maḥal

5 S̱ālis̱üñ rubʿı ḥarf-i s̱ānīdür
Öyle bir ḥikmet-i pinhānīdür

43

Ḥall-i Naẓīr În Muʿammā

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bu muʿammā vālid oldı bī-gümān
Çārdur anuñ ḥurūfı kıl şumār

2 Ḥarf-i āḫir āḫiri hem lāmdur
Ḫamsidür vāv anuñ ey ʿālī-tebār

3 Evvelüñ eḥadını terk eyleyüp
ʿAşarātın al ele ey nīk-kār

4 Ḥarf-i s̱ālis̱ eyleyüp ḥıfẓ it anı
Ḥarf-ı s̱ānīsine s̱ālis̱ rubʿı var

---

[41] S: 170b ; İ'de yok

[42] S: 170b ; İ'de yok

[43] S: 171a ; İ'de yok

5 Fikr ider iseñ Naẓīrin ḳavlini
Ḥal olur müşkil saña ey yādigār

44

Muʿammā-yı Mens̱ūr-ı Nābī

Nedür ol ṣāḥib-i rāis-i mābeyni şey-i ʿacīb ki süķūṭ-ı re’si aķdām-ı efʿālde nefy-i ḥarekāta bāʿis̱ olur meʿa hāzā süķūṭ-ı ʿaynı emr-i ķıyām ve süķūṭ u süķūṭ-ı ķademi emr-i kelāmı īcāb ider

45

Ḥall-i Faķīr

Oldur ol şey-i ʿacīb ki evveli ol kūh-ı meşhūr u evsaṭı muʿammā beyinlerinde zülf-i ḫūbāna işāret ve mecmayn-i beynlerinde bir şehr-i kāmilden ʿibāret olup ismi ķalb oluna maṭlūb-ı cümle enām ve āḫirinüñ ismi ʿaks-ı müstevī olur

46

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Müsteviyyü’l-ʿaks olan üç ḥarf ile
Şübhesiz rāḥat ider bāy u gedā

2 İkisi ecvef birisidür lefīf
Ḥarf-i ʿilletle mürekkeb bī-merā

3 Biri sulṭāna müṣāḥib ikisi
Āṣafānuñ her birine āşinā

4 Birisidür tāc-ı re’s-i her velī
Birisidür āşinā-yı enbiyā

5 Biri ammā mübtelānuñ biridür
İbtilādan hıfż ide Bārī Ḫudā

6 Biri māhı biri mihrin cümlesin
Yoġiken var itmede dā’im Ḫudā

7 Ġāfilān anı ne bilsünler Naẓīr
Her ki bī-dār olabilürse sezā

---

[44] S: 171a ; İ’de yok

[45] S: 171a ; İ’de yok

[46] S: 171a-171b ; İ’de yok

47

Nedür ol ism-i laṭīf ki ṭokuz ḥarfle mektūb olup evvel ü āḫiri aḫẕ u tażʿīf olınsa serv ü mümās̱il ḥarf-ı s̱ānī ḳalb olınsa mürādif vāldi ḥādī vü s̱ālis̱ vü sābiʿi ṣafā-ver sūr u rābiʿ vü sādisi ṣayd-ı semeke dām vü yalñız ḥarf-ı ḫāmisi ʿaded-i şehre mümās̱il olup ismi ḳalble maṭlūb-ı ḫāṣ u ʿām vü merġūb-ı insāniyān olur.

47 S: 171b ; İ'de yok

TÂRİHLER

1

Berā-yı Şināsī-zāde Aḥmed Efendi[1]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Faḫr-i ḥükkām-ı cihān Aḥmed Efendi ḥayfā
Māil-i ḥüsn-i cemīl olmışıdı dünyāda

2 Nuṭḳı nükte olup evżāʿı laṭīf
Ḥüsn-i ḫulḳıyla idüp ṣoḥbetini āmāde

3 Defʿa-i s̱āniyede Ṣofyada ḳāḍī iken ol
Terk-i dünyā ile çār ʿunṣurı virdi bāda

4 Bā-muʿammā iki tārīḫ tamām oldı Naẓīr
Vāṣıl-ı gülşen-i ʿadn ola Şināsī-zāde

Sene 1160

2

Berā-yı Ḳaṣr-ı Kapudan-zāde[2]

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Ṭabīʿat ṣāḥibi bir nīk-ḫaṣlet
Bu ḳaṣr-ı dil-nişīni kıldı peydā

2 Naẓīrā didi bünyādına tārīḫ
ʿAceb zībā müferreḥ ḳaṣr-ı raʿnā

1131

3

Berā-yı Şaʿbān Dede[3]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Pīşvā-yı ẕākirān-ı ḫāniḳāh-ı Gülşenī
Terk-i dünyā ile vāṣıl oldı ʿizz-i sermede

2 Pāy-gāh-ı ʿāşıḳ-ı Mevlāya kıldı rūy-māl
Çekti başı ḫırḳa-i ḫāk-i siyāh-ı merḳade

---

[1] S: 172a ; İ’de yok

[2] S: 172a ; İ’de yok

[3] S: 172a ; İ’de yok

3 Gūş idüp fevtin Naẓīrā-yı duʿā-gūyı didi
Eyleye firdevsi yā Rab cilve-geh Şaʿbān Dede
1134

4

Berā-yı Yūsuf Dede

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bir kemer-beste ḥaḳīḳat-pīşe dervīşe yine
Virmedi devrān amān ḫāk içre itdi kem şude

2 Bir ziyāde didi tārīḫin āh iderek
ʿAdn ola yā Rab maḳām-ı Gülşenī Yūsuf Dede
1138

5

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Eyleye yā Rab Muḥammed gülşen-i firdevsi cāy
1135

6

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

İde lûṭfuñla yā Rabbī Muḥammed Cenneti mesken
1133

7

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Muṣṭafāya Cennet-i ʿadn ola yā Rab cilve-gāh
1137

8

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Şerīfe ʿĀyişem geldi cihāna
1131

---

[4] S: 172a ; İ'de yok
[5] S: 172a ; İ'de yok
[6] S: 172a ; İ'de yok
[7] S: 172a ; İ'de yok
[8] S: 172a ; İ'de yok

9

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

İde yā Rabbī Süleymān Cennet-i ʿadni mekān
1131

10

Berā-yı Ṣādıḳ Dede Der-Ḳażā-yı Gördes

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Reh-nümā-yı sālikān-ı Gülşenī
Rāh-ı Ḥaḳḳuñ merd-i pāk-i rūşeni

2 Şeyḫ Sezāyī-zāde-i Ṣādıḳ Dede
Vāṣıl olmış idi ʿizz-i sermede

3 Bu maḳām-ı aṣlına geldükde ol
Ḥüsne līk buldı aña şiddetle yol

4 Geldi bā-taḳdīr-i Ḥaḳ vaḳt ü zamān
Mürġ-ı rūḥı uçdı ʿadne nāgehān
Sene 1175

11

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Türbesini yapdı Muḥammed Aġa
Ola dā'im maẓhar-ı lûṭf-ı Ḫudā

2 Anda yeksān daḫī olmışdı nihān
Oldı fānūs-ı sirāc-ı ʿāşıḳān

3 Her birinüñ rūḥına raḥmet ola
Cennet içre raġbet ü rifʿat bula

4 Çünki aʿlā oldı bu türbe tamām
Ola tārīḫe Naẓīrā ihtimām

5 Yediler çıkup didiler merḳade
Oldı raʿnā türbe-i Ṣādıḳ Dede
Sene 1176

---

[9] S: 172a ; İ'de yok

[10] S (der): 172a ; İ'de yok

[11] S (der): 172a ; İ'de yok

12

Tārīḫ-i Sebīl-i Ḥaḳīm Sulṭānī ʿÖmer Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ṣāḥibü'l-ḫayrāt vālā-cāh ṣadr-ı Rum ili
Oldı bu ās̱ār ile memdūḥ-ı ʿālem ḥāliyā

2 Su virüp gül-zār-ı ḥayrānını ser-sebz eyledi
Ol semiy-yi ḥażret-i Fārūḳ yār-ı Muṣṭafā

3 Teşnegānı kandırup āb-ı ḥayāt-ı lûṭfına
Eyledi işbu sebīli fī-sebīli'llāh binā

4 Ḥaḳ bu kim rūḥ-ı Ḥüseyni şād u ḫürrem eyledi
Oldı bā-lûṭf-ı ilāhī maẓhar-ı ḫayr-duʿā

5 Teşnegān ṣaf baġlayup nevbetle būs-ı leb ider
Gözeler mā kandırur ʿaṭşān-ı cümle ḥāliyā

6 Mis̱li yok ḥālā sebīlinüñ didim tārīḫini
Menbaʿ-ı ʿaynü'ş-şifā işbu sebīl-i bī-bahā
1135

13

Tārīḫ Berā-yı Vaḥdetī ʿOs̱mān Efendi Raḥimehu'llāhu teʿālā

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Pīşvā-yı fāżılān-ı Edrine gitdi ḥayf
Eyleye yā Rabbi mesken lûṭfuñ ile Cenneti

2 Ḥarf-i cevher-dār ile tārīḫini didi Naẓīr
Hū diyü ʿOs̱mān Efendi içdi cām-ı vaḥdeti
1136

14

Berā-yı Rāmi Paşa-zāde ʿAbdurraḥmān Beg-zāde Meḥmed Beg

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Gül gibi bir nev-civān-ı nāz-perver ṣad dirīġ
Ġonca-veş açılmadan itdi yirin ḫāk-ı siyeh

12 S: 172b ; İ'de yok
13 S: 172b ; İ'de yok
14 S: 172b ; İ'de yok

2 Vālideyni doymadı ruḫsār-ı ālü'l ālına
İtmemişdi gerçi anlar ġayriye ṣarf-ı nigeh

3 Nesl-i pāk-i Rāmi Paşa-zādeden idüp ẓuhūr
Mürġ-ı rūḥı eyleye gül-zār-ı ʿadnı cilve-geh

4 Düşdi bā-tevfīḳ anuñ tārīḫ-i fevtine duʿā
Eyleye yā Rabbi Meḥmed Beg Behişti cilve-geh
1141

15

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Şitāiyye zihi beyt-i dilārā
1141

16

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Mesken-i gül-zār-ı Cennet ola Ḥacı Muṣṭafā
1135

17

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Cennet-i ʿadn ola yā Rab Muṣṭafāya cilve-geh
1136

18

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Fāżıl-ı yektā-yı ʿaṣrı gitdi ṣad ḥayf u dirīġ
İde Seyfu'llāh Efendi Cenneti yā Rab maḥal
1136

19

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

ʿİzzet ü devlet-ile geldi cihāna Aḥmed
1139

---

[15] S: 172b ; İ'de yok
[16] S: 172b ; İ'de yok
[17] S: 172b ; İ'de yok
[18] S: 172b ; İ'de yok
[19] S: 173a ; İ'de yok

20

Tārīḫ-i Faḫrü'l-Meşāyıḫ Ḥūbān ʿAli Efendi Raḥimehu'llāhu

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün

1 Ṣūfīler ġanem-sā ḥayretde kaldı cümle
Ol şeyḫ-i pür-maʿārif anlarla ḫoş geçindi

2 Dervīşlerinden iki kimse gelüp didiler
Dār-ı naʿīme gitdi ḥūbān ʿAli Efendi
1133

21

Berā-yı Dervīş Sācid Gülşenī

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Sācid āḫar Ketḫüdāyī-zādeye
ʿĀşıḳ-ı dīdār olup itdi emel

2 Doymadı ruḫsārına ol dilberüñ
Çok çalışdı bulmadı vaṣla maḥal

3 Ya seferdür ya taḥammül diyerek
ʿĀḳibet itdi sefer geldi ecel

4 Geldi yārı ḥālini gördi didi
Sācide yā Rab Behişt ola maḥal
1124

22

Maḥrūse-i Edirnede Meşhūr İki Cihet Kuzġūnī Olup Birinüñ Fevtine Tārīḫdür

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Cīfe-i dünyāya konmak olmış iken ʿādeti
ʿĀḳibet ürküp cihāndan uçdı kuzġūnuñ biri
1168

---

[20] S: 173a ; İ'de yok

[21] S: 173a ; İ'de yok

[22] S: 173a ; İ'de yok

23

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Nigeh-bān-ı Edirne geşti cefā
Emīr-i ceyş-i meczūbān u dünyā

2 Perīşān idi ṣūretde velī ol
Velī maʿnīde oldı ʿālem-ārā

3 Kerāmātı nice dem ẓāhir oldı
Ẓuhūrātı muḳaddem oldı gūyā

4 Duʿā ile olur tārīḫine dāl
Emīr Sulṭāna raḥmet ide Mevlā

1164

24

Dāmād-zāde Zādesi Murād Efendi Edirnede Oldukda Tārīḫdür

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Şerīʿat ḥükmin icrāya Naẓīrā ʿavn-i Ḥaḳ ile
Bi-ḥamdi'llāh murād üzre Edirne buldı bir ḥākim

1168

25

Edirne Bostancı-başısı Ḥüseyin Aġa Murād Efendi ve Uçaklı ile ʿArbede ve ʿArż u Taḥażżur Olınup Ṭarafeynüñ ʿArżı Ḳable'l-Vuṣūl Fevt Oldı

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Gelüp dāi-i ecel refʿ-i ṣerāʿ bī-şumār itdi
Muʿammā oldı tārīḫi ser-i bostāniyān gitdi

1168

26

Revān Ḳāḍīʿaskeri Vaṣṣāf ʿAbdu'llāh Efendi Şeyḫü'l-islām oldukda

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

---

[23] S: 173a ; İ'de yok
[24] S: 173a ; İ'de yok
[25] S: 173a ; İ'de yok
[26] S: 173b ; İ'de yok

Geşt tārīḫ-i cenāb-ı Şeyḫü'l-islām-ı enām
ʿİlm-ile vaṣṣāf-ı ʿālem oldı müftī-i be-nām
1168

27

Tārīḫ-i Bedīhī li-Aġā-yı Dāru's-saʿāde

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Ḳutile zeydün ḫāyiben
1165

28

Berā-yı ʿAbdü'l-Ḳādir Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Gitdi āḫir reh-nümā-yı cümle şeyḫ-i Ḳādiri
Ḥayf u ṣad ḥayf aldı devrān öyle bir ṣāḥib-dili

2 Necl-i pāküñ cā-nişīni itdi gūyā gitmedi
Sırr-ı ʿAbdü'l-ḳādir-i Geylānī sır oldı velī
1159

29

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Cā-nişīn-i ıṣṭılāḥı ʿāḳibet
Eyledi yā Hū diyü ʿazm-i beḳā

2 Miṡli yok bir ẕāt idi ʿālemde ol
Rūḥına raḥmet ide anuñ Ḫudā

3 Ḥarf-i menḳūṭ ile tārīḫin Naẓīr
Geldi bir dervīşi didi ḥāliyā

4 Oġlunın birin ḫalīfe eyleyüp
Göçdi ʿirfān ṣāḥibi şeyḫ Muṣṭafā
1156

---

[27] S: 173b ; İ'de yok

Tercüme: Zeyd boşu boşuna öldürülmüştür.

[28] S: 173b ; İ'de yok

[29] S: 173b ; İ'de yok

30

Tārīḫ-i Sarāy Odası Şeyḫi Şeyḫ Seyyid ʿ Ali Ḳādirī

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿ Azm-i Cennet eyledi ol seyyid-i ʿ ālī-neseb
Ḫoş-ṣadā ile cihānuñ olmışıdı nādiri

2 Düşdi bā-tevfīḳ anuñ tārīḫi cevher-dār ile
ʿ Adni mesken ide yā Rab şeyḫ ʿ Ali Ḳādirī
1159

31

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Müsellim Şeyḫ Aḥmed terk-i dünyā eyledi āḫir
Ṭarīḳ-i Gülşenīde ol ḫaber-dār idi maʿ nādan

2 İʿ ānet eyleyüp rūḥ-ı Sezāyī oldı tārīḫi
Vefāsı kala ʿ ālemde Müsellim gitdi dünyādan
1166

32

Şeyḫ ʿ Azīz-zāde Gülşenī vü Ḳādirī vü Naḳşibendī Ḥażara'llāhu Mensūb Maḫdūb Münaḳḳaş Bir Ẕāt İdi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 *Ḥayf ʿAzīz-zāde reft ez dünyā*
Bezm-i ʿālem rā ān velī āmed

2 *Naḳşibendī-rā gerd naḳşibend*
Rāh-ı gülşen-rā bülbülī āmed

3 *Ān ʿalāmet şud ez Ḳādiriyye*
Yād-ı mā renciş bā-güli āmed

---

[30] S: 173b ; İ'de yok

[31] S: 174a ; İ'de yok

[32] S: 174a ; İ'de yok

Tercüme:

1. Maalesef Aziz-zâde dünyadan gitti; Alemin meclisine o velî geldi
2. Kuşağını Nakşîbendî'ye doladı; Gülşenin yoluna bir bülbül geldi.
3. Bu alamet Kâdirî tarikatından kaldı; İncinmiş hatırımıza gül ile geldi.
4. Cennet sarayında gılmanlar ve hûrîler; O velinin geldiğini müjdeliyorlar.

4 *Der-ḳaṣr-ı Cennet ġılmān u ḥūrān*
Bā-müjde gūyend ān velī āmed
1165

33*

Tārīḫ-i Ḫalīfe-i Baḳiyye-i Mevleviyān Şeyḫ ʿOs̱mān Efendi Şeyḫ-i Ḫāniḳāh-ı Ġalaṭa

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥażret-i Ġavs̱ī Efendi menzilin ṭutmış iken
ʿAzm-i ʿadn ile didi aḥbāba unutmañ hele

2 Didi tārīḫini nālān cevherī dervīş Naẓīr
ʿAdne gitdi ʿaṣrı ḳuṭbı Mevlevī ʿOs̱mān Dede
1142

34

Berā-yı Bayrām Dede

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Şehr-i rūze ṣavmın itmām ile ṣad ḥayf u dirīġ
Tārik-i dünyā olup ʿīd eyledi Bayrām Dede
1134

35

Berā-yı Naḥīfī Efendi Raḥimehu'llāhu teʿālā

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Pīşvā-yı ehl-i ʿirfāndan yine ḥayf u dirīġ
Terk-i dünyā eyledi her lûṭfa ol nāil ola

2 Bir duʿā-gūyı Naẓīrā çıkdı tārīḫin didi
Lûṭf-ile yā Rab Naḥīfī Cennete vāṣıl ola
1151

---

[33] S: 174a ; İ'de yok
[*] Şiir mükerrerdir. Diğer şiir 184a'dadır. (119. şiir) Fakat başlık ve ikinci beytin ilk mısraı farklı olduğu için kaldırılmamıştır.
[34] S: 174a ; İ'de yok
[35] S: 174a ; İ'de yok

36

Berā-yı Sūzī Muṣṭafā Efendi Raḥimehu'llāhu teʿālā

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Muṣṭafā Sūzī ola yā Rab vāṣıl Cennete
1148

37*

Berā-yı Necl-i Ḫalīl Paşa Sellemehu'llāhu teʿālā

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ḫalīl Paşa-yı ʿādil ṣulb-i pākinden yine bir gül
Açıldı bāġ-ı ʿālemde ola yā Rab cihān-ārā

2 Vezāret gülşeninde ola ḫandān ʿizz ü rifʿatle
Sezā tāriḫi olursa Naẓīrā ġonca-i aʿlā
Sene 1170

38

Beyt-i Ḥaşmet Efendi Der-Maḥkeme-i Edirne

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Necl-i pāk-i ḳāḍī-i dāru'n-naṣr
ʿİlm-ile ol ibn-i ʿAbbās-ı zamān

2 Şiʿr ü inşāda naẓīr ü miṡli yok
Ḥaşmet-i ṭabʿ ile meşhūr-ı cihān

3 Edrine şehrine ḳassām olıcak
Bā-ʿadālet oldı taḳsīmi hemān

4 Ḍarb u zincīrine ḥācet kalmadı
Ḥükm-i şerʿe virdi ʿirfān ile şān

5 Dil-küşā bu meskeni kıldı binā
Dil-nişīn ü ḥūb u rūşen bī-gümān

6 Bāreka'llāh diyerek tārīḫini
Fikr ider iken Naẓīrā-yı zamān

---

[36] S: 174a ; İ'de yok

[37] S: 174b ; İ'de yok

[*] Baʿdehū mesmūʿdur ki Ṣāliḥ İsmāʿīl tesmiye buyurmuşlar tekrār tārīḫ emirleriyle taḥrīr olındı

[38] S: 174b ; İ'de yok

7 Gizlice der-hātif-i ġaybī didi
Ḥükm-i şerʿ icrāsına aʿlā mekān
Sene 1166

39

Berā-yı Beyt-i ʿAli Aġa

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 ʿAli Aġāya ide Ḥaḳ mübārek
Ṣafā-yı ḫāṭır idüp aña iʿṭā

2 Bulunmaz böyle bir beyt-i müreffeh
Zihī behcet-fezā beyt-i dilārā
Sene 1167

40

Tārīḫ-i Şehr-i Ramażān

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥamdüli'llāh yine şehr-i Ramażān
Geldi bā-lûṭf-ı Ḫudāvend-i cihān

2 Ẕevḳ ü şevḳiyle Naẓīrā-yı zamān
Didi tārīḫini māh-ı Ramażān
Sene 1137

41

Gerdūne Ḥüseyin Paşa-zāde

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Zihī gerdūne gerdūn seper bu maḥmil-i zībā
Müdām ʿizz ü saʿādetle mübārek eyleye Mevlā
1134

42

Berā-yı Keştī-i Sulṭān Maḥmūd

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

[39] S: 174b ; İ'de yok
[40] S: 174b ; İ'de yok
[41] S: 174b ; İ'de yok
[42] S: 175a ; İ'de yok

1 Uçar kırlangıç-āsā per açup semt-i temāşāya
Kanat büker yāḫūd māhī gibi deryāda bī-pervā

2 Cenāb-ı pādişāh-ı ʿālem-ārā cān Maḥmūda
Mübārek ola yā Rab bu vālā keştī-i zībā
Sene 1160

43

Berā-yı Necl-i Pāk-Aḫter Ḫalīl Paşa Vālī-yi Vidin

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Aʿdel ü aḥsen Ḫalīl Paşa-yı ẕāt-ı ekremüñ
Ġonca-i aʿlā açıldı gülşeninde nāgehān

2 Gül gibi ḫandān ola bāġ-ı cihānda dā'imā
Ḥāliyā şehr-i Vidin ẕātıyla buldı ʿizz ü şān

3 Ol cihānuñ Berḫiyā-ḫaṣlet vezīr-i aḥseni
Maẓhar-ı ẕevḳ ü sürūr-ı ʿālem ola her zamān

4 Mis̱li yok erkān-ı devlet içre ʿadl ü dād ile
Ḥıfẓ ide ẕātın ḫaṭālardan Ḫudāvend-i cihān

5 Ol vezīr ibn-i vezīre lûṭf-ı Ḥaḳ yāver olup
Virdi bir necl-i necīb-i pāk-aḫter mihribān

6 Ṭūl-i ʿömr ü devlet iḥsān eyleye dā'im aña
Her merāmın göstere Ḥaḳ ide her dem şādumān

7 Būse-dār-ı gül-berg-i dāmānın idüp ḫayr-duʿā
Böyle her dem biñ sürūra maẓhar ide müsteʿān

8 Dāī-i devlet Naẓīr-i Gülşenī dil-şād olup
Fikr-i tārīḫin ider oldı dilde rāyegān

9 Bu duʿā-yı ḫayr ile geldi żamīr-i ʿāleme
Yād-ı yā Rab Ṣāliḥ İsmāʿīl biñ Āṣāf-nişān
Sene 1170

44

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

İde ism-i ḥān yā Rab gülşen-i ʿadni mekān
1165

[43] S: 175a ; İ'de yok
[44] S: 175a ; İ'de yok

45

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Cevherī tārīḫ-i aʿlā oldı bu ḫayr-duʿā
Eyleye yā Rab Behişti ʿĀyişe-cā-yı maḳām
1167

46

Fā ʿī lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Mesken-i ʿuşşāḳiyān oldı bu cā-yı dil-küşā
1137

47*

Berā-yı Ḳaṣr-ı Dil-küşā ʿAli-zāde Efendi

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Bu şādurvān u ḳaṣr-ı dil-küşāyı
ʿAli-zāde Efendi kıldı bünyād

2 Ḫudā iḥsān ide ʿömr ile devlet
İde ʿālemde ānı dā'imā şād

3 Feraḥ-zā dil-küşā kāşāne el-ḥaḳ
Muḥāfıẓ ola anı dā'im evtād

4 Zihī ḳaṣr-ı dilārā ḥavż-ı aʿlā
Leṭāfet üzre bünyād itmiş üstād

5 Naẓīrā düşdi penç beyt ile tārīḫ
Feraḥ-zā oldı ḳaṣr-ı gülşen-ābād
Sene 1140

48

Berā-yı Kātib-i Sebze-i Bostāniyān Nuʿmān Aġa

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Olınca kātib-i sebze olup bostāniyān mesrūr
Didiler şād ola yā Rab sarāy-ı teng-nāy içre

---

45 S: 175a ; İ'de yok

46 S: 175a ; İ'de yok

47 S: 175b ; İ'de yok

* Son mısra mükerrerdir. Diğeri 172b'dedir ve alınmıştır.

48 S: 175b ; İ'de yok

2 Ḥurūf-ı cevher-ile geldi bir tārīḫ-i yektāya
Açıldı lāle-i nuʿmānī gül-bāġ-ı sarāy içre
1147

49

Cevherīdür

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Nāil-i ʿadn-i berrīn ola Muḥammed Aġa
1162

50

Ḳaṣr-ı Ḥakīm Süleymān Cevherīdür

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Müzeyyen ḳaṣr-ı merġūb u dilārā
1165

51

Berā-yı Tecdīd-i Cāmiʿ-i ʿAbdurraḥmān Velī li-Şeyḫü'l-islām Murtażā Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿAbd-i raḥmān velīnüñ mescidin kıldı cedīd
Murtażā-yı dīn ü devlet şeyḫü'l-islām ḥāliyā

2 Zelzele anı ḫarāb idüp kılınmazken namāz
Mü'minānа şimdi beş vaḳte olındı eṣ-ṣalā

3 Pür-ṣadāḳat-kār olan dāʿī emriyle anuñ
Ol mübārek mescidi ṭabʿıyla kıldı pür-żiyā

4 Şeş-cihātı ḫūb olup tārīḫe imdād eyledi
Oldı taʿmīr ile nev bu mescid aḥsen binā
1166

---

[49] S: 175b ; İ'de yok

[50] S: 175b ; İ'de yok

[51] S: 175b ; İ'de yok

52*

Ḫānīḳāh-ı Velī Dede-zāde Devr-i Edirne

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Ṭarīḳ-i Gülşenī reh-revlerinden
Müsellim muḥteşem şeyḫ-i feraḥ-zā

2 Bu vālā ḫānīḳāha itdi himmet
Ḫarāb iken yeñiden kıldı iḥyā

3 Naẓīrā didi itmāmına tārīḫ
Yapıldı ḫānīḳāh-ı ʿālem-ārā
1157

53

Sirozda Sālim Efendi Çeşmesidür

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Çeşme-i māü'l-ḥayāt oldı revān
1154

54

Berā-yı Ṭop-ḫāne-i Arabaciyān Der-Edirne

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Pādişāh-ı dīn ü devlet ḥażret-i Maḥmūd Ḫān
Cem göreydi anda olan şevket-i şāhāneyi

2 Dergehine hiẕmete bir bendesi olup anuñ
Terk iderdi salṭanatla vādī-i mestāneyi

3 ʿĀlemi lûṭfıyla maʿmūr eyledi himmet idüp
Zīnet-baḫş-ı taḫt olagöre dem-i seyrāneyi

4 Top-küşānuñ meskeni olmış idi cümle ḫarāb
Öyle yapdurdı gören reşk itdi ol kāşāneyi

5 Cevherī ḥarfiyle bir tārīḫ-i ʿizār Naẓīr
Himmet-i sulṭān-ı zībā yapdı bu ṭop-ḫāneyi
1166

---

[52] S: 175b-176a ; İ'de yok

[*] Muḫriḳ olup tekrar yapıldı

[53] S: 176a ; İ'de yok

[54] S: 176a ; İ'de yok

55

Berā-yı Ḳalʿa-i Edirne

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Pādişāh-ı ʿālem-ārā ḥażret-i Maḥmūd H̱ān
Ḥaḳ Teʿālā aña virmiş şevket-i şāhāneyi

2 Şehri maʿmūr eyledi bu ḳalʿayı taʿmīr ile
Her gören reşk eyledi bu himmet-i merdāneyi

3 Edrine şehrinde vāḳıʿ zelzele bā-emr-i Ḥaḳ
Ḥiṣṣe-dārī-i ẖarābī itdi her kāşāneyi

4 Çār rükniyle Naẓīrā cevherī tārīẖidür
Şāh Maḥmūd eyledi nev ḳalʿayı ṭop-ẖāneyi
1166

56

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿAdl-ile bezm-i cihānda pādişāh-ı ʿālemüñ
Salṭanatla ola yā Rab devlet ü ʿömri mezīd

2 Çok ẖarāb-ābādı maʿmūr eyledi lûṭfı ile
Ẕātını lûṭfı-ile maʿmūr eyle Rabb-i Mecīd

3 Münhedim olmış iken bu cāmiʿ-i aʿlā daẖī
Himmet-ile buldı bünyād idicek merd-i reşīd

4 İmtis̱āl-i emr ile ol bezl-i maḳdūr eyleyüp
İtdi müstaḥkem binā ṣarf eyleyüp rā-yı sedīd

5 Bī-bedel tārīẖini yād ile didiler Naẓīr
Kıldı Maḥmūd H̱ān eski cāmiʿi ḥālā cedīd
1167

---

[55] S: 176a ; İ’de yok

[56] S: 176a ; İ’de yok

57

Berā-yı Cāmiʿ-i Vārdārī-zāde Efendi Der-Ḳıyān-ı Daḳīḳ

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 *Ḳad benā Şeyḫ-zāde li'llāhi'l-kerīm*
Mesciden li's-sācidīne'r-rākiʿīn

2 Rūḥ-ı pākine Resūlin eyledi
Ecrini iʿṭā o ẕāt-ı bihterīn

3 Ola soy-ı muḥterem ẕātı anuñ
Oldı bā-naṣṣ raḥmeten li'l-ʿālemīn

4 Dergehinde eyleyüp anı ḳabūl
Lûṭf u iḥsān eyleye Rabb-i muʿīn

5 *Ṣāra tārīḫan laṭīfen ʿan Naẓīr*
Kāne hāẕā cāmiʿan li'l-mü'minīn
1148

58*

Daḫī cāmiʿ-i meẕkūra tārīḫdür

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

ʿAcayip rūşen u aʿlā mübārek cāmiʿ-i zībā
1148

59

Berā-yı Zevce-i Vānī-zāde Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Gitdi Vānī-zādenüñ ol zevce-i ʿismet-veri
ʿĀbide idi ʿabese ola ḥüsn-i ḫātime

[57] S: 176b ; İ'de yok

Tercüme:

1. Şeyh-zâde (Allâh'ın keremi onun üzerine olsun) secde ve rukû eden mü'minler için bir mescid yapmıştır.

5.Nazîr şu şekilde hoş bir tarih düşürdü: Bu mü'minler için bir cami oldu.

[58] S: 176b ; İ'de yok

[*] Zamān-ı Evvelde Daḫī Yeri Cāmiʿ İdi

[59] S: 176b ; İ'de yok

2 İdicek terk-i ʿanāṣır oldı tārīḫi duʿā
Cāyını ʿadn ide yā Rabbi Şerīfe Fāṭıma
1167

60

Tārīḫ-i Şādurvān-ı Cāmiʿ-i Zībā-yı ʿAli Paşa Ḥakīm-zāde

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ṣāḥibü'l-ḫayrāt ʿAli Paşa-yı verāset-ḳıymet
ʿĀlemüñ ahvāline idüp naẓar imʿān-ile

2 Vādī-i ḫayrātı aḥsen gördi ol ẕāt-ı şerīf
Bezl-i maḳdūr eyledi lûṭf-ı şeh-i devrān-ile

3 Böyle ḫayrāta muvaffaḳ oldı lûṭfıyla anuñ
Reşk ider ḫākān-ı Çīn sulṭān-ı Hindistān-ile

4 Ol şeh-i ʿādil ki misli gelmemişdür ʿāleme
Ḥıfẓ ide Mevlā ḫaṭādan lûṭfını erzān-ile

5 Menbaʿu'l-ḫayr oldı bī-şübhe o ẕāt-ı muḥterem
Daḫī çok ḫayra muvaffaḳ ola ʿizz ü şān-ile

6 Su virüp gül-zār-ı ḫayrātını ser-sebz eyledi
Böyle vālā ḫavżı bünyād eyledi ʿirfān-ile

7 Geldi bir dāʿī-i devlet didi tārīḫin Naẓīr
Buldı revnaḳ cāmiʿ-i zībā bu şādurvān-ile
1148

61

Edirnede Maṭbaḫ Emīni Bināsıdur

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Yapdı me'mūran Ḫalīl Paşa bu cisri gerçi kim
Bezl-i himmet eyledi lûṭf eyledi Mevlā aña

2 Emr-i sulṭān-ı cihān-gīr ile yapdurdı velī
Ol delīl oldı aña buldı müyesser ḥāliyā

3 Hem metīn olmak içün ol bezl-i maḳdūr eyledi
Lāyıḳ oldur her ʿubūr iden ide ḫayr-duʿā

---

[60] S: 176b-177a ; İ'de yok

[61] S: 177a ; İ'de yok

4 Mıṣraʿ-ı evvelde ḥarf-i cevherī taʿdād olup
Cevherī mıṣraʿ-ı s̱ānī aña yāver ola

5 Her mürūr iden Naẓīrā didi istiḥsān ile
Ḥaḳ bu kim cisr-i s̱ānī oldı müstaḥkem binā
Sene 1149

62

Tārīḫ-i Hekim-başı-zāde ʿAli Paşa Sellema'llāhu teʿālā Üçünci Defʿa Tārīḫidür

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Bu ʿālem içre cevdetle ʿadāletle olup meşhūr
Vezīr oldı üçünci defʿadur ḥālā ʿAli Paşa
1168

63

Tārīḫ-i Silaḥ-dār ʿAli Paşa

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Cenāb-ı pādişāh-ı ʿālemüñ aʿlā silaḥ-dārı
Kemāl-i ḥüsn-i ḫulḳ-ile cihān içinde bī-hemtā

2 Bulunmaz bir şebīhi mis̱li tāriḫ-i Naẓīr-āsā
Vezīr-i ekrem oldı müjde lûṭf-ile ʿAli Paşa
1168

64

Tārīḫ-i Vefāt-ı Cenāb-ı Behcet Meḥmed Efendi Raḥimehu'llāhu Sübḥānehu ve teʿālā

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Defterī-i pādişāh-ı ʿālemüñ
Olmadı ʿālemde aṣlā rāḥatı

2 Gerçi virmişdi cenāb-ı Kibriyā
ʿİzz ü şān ile kemāl-i şöhreti

[62] S: 177a ; İ'de yok
[63] S: 177a ; İ'de yok
[64] S: 177a ; İ'de yok

3 Dürdi ʿömri defterin āḫir felek
Görmeden ol ḥisāb-ı devleti

4 Ol semiy-yi faḫr-i ʿālem lûṭf ile
Eyleye yā Rabbi mesken Cenneti

5 Cürmini ʿafv eyle yā Rabbi anuñ
Ol ḥabīb ü çār-yārı ḥürmeti

6 Fikr-i tārīḫin ider iken Naẓīr
İtdi eşk-i çeşmi geldi rıḳḳati

7 Geldi yā Hū diyerek aña ecel
ʿĀlemüñ ṣad ḥayf gitdi Behceti

Sene 1168

65

Tārīḫ-i Tebrīk-i ʿĪd-i Şerīf Li-Cenāb-ı Muḥsin-zāde Muḥammed Paşa Ḥafazehu'llāhu teʿālā

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Āṣafā dā'im ṣafā-yı ḫāṭıra maẓhar idüp
ʿÖmrüñüz devlet-i rāḥat ile Ḥaḳ ide mezīd

2 Eyledükce dāʿiyān-ı devletüñ ḫayr-duʿā
Ṣad-hezār ems̱āl-i ʿīd ile olasız müstaʿīd

3 Ḥamdüli'llāh maẓhar-ı ẕevḳ ü ṣafā-yı ʿīd olup
ʿĀlem oldı nāil-i elṭāf u iḥsān-ı cedīd

4 Doġrısı bir gün uġurlandı melekden ḥāliyā
Rūz-ı rūze irdi encāmına geldi yevm-i ʿīd

5 ʿAbd-i dāʿīñüz Naẓīrā cevherī tārīḫ ile
Şevḳ-ile gül-berg-i dāmān-būsa oldukda resīd

6 Ṭūl-i ʿömr ü devlete ḫayr-duʿālarla didi
Eyleye Ḫallāḳ-ı ʿālem ʿīdi ʿizzetle saʿīd

Sene 1169

[65] S: 177b ; İ'de yok

66

Tārīḫ Berā-yı Ḳaṣr-ı Faḫrü'l-Mevālīyü'l-ʿİẓām ʿAli-zāde Ṣubḥī Muṣṭafā Efendi Sellemehu'llāhu teʿālā

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 ʿAli-zāde Efendi bezm-i ʿālemde ʿināyetle
Hemīşe maẓhar-ı elṭāf-ı rabbānī ola zīrā

2 Maḥalline seḫāsın Bermekīler görse reşk ider
Olurlar şübhesiz oldukda ṣadāḳat ile gūyā

3 Hemīşe ʿömr ü devlet ʿizz ü rifʿatle saʿādetle
Vücūdın ḥıfẓ ide Bārī bi-ḥaḳḳın sūre-i Tā-hā

4 Kemāl-i ḥüsn-i ḫulḳ u lûṭf-ı ṭabʿın kıl temāşā kim
Bu gül-zār-ı İrem-sāyı idüp himmet ile iḥyā

5 Bu ḳaṣr-ı dil-küşāyı rūḥ-efzāyı dilārāyı
Aḥibbāya ṣafā-baḫş olmak-içün eyledi peydā

6 Bunuñ ṭarḥını miʿmār-ı Ḫavernaḳ görse reşk eyler
Muṣannaʿ ḫūb u raʿnā nüzhet-efzā vü neşāṭ-ārā

7 Müzeyyen tāze güllerle cemāl-i ḥūba beñzer kim
Anı her heft ile naḳḳāşı tezyīn eyledi gūyā

8 Binā-yı dil-keşīyle bir şeref buldı ki lāyıḳdur
Ki dirlerse Edirne şehrine ʿālem Behişt-āsā

9 Ṣafā-yı ḫāṭır u şevḳ ü neşāṭ-ı ḳalb-ile dā'im
Mübārek ola bu ḳaṣr-ı bülend-ebdān u rūḥ-efzā

10 N'ola bir cevherī tārīḫi daḫī olsa aḥsendür
Zihī ʿālī-binā-yı rūḥ-efzā-yı feraḥ-baḫşā

11 Feraḥ-ı ẕevḳ ü sürūr ile Naẓīr oldı tārīḫi
Bu nev ḳaṣr-ı feraḥ-zāyı mübārek eyleye Mevlā

1169

67

Berā-yı Sūr-ı Ḫitān-ı Nāfiz Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi la tün Fā ʿi lün

66 S: 177b ; İ'de yok

67 S (der): 177b ; İ'de yok

1 Ḥākim-i vaḳt idicek niyyet-i sūr-ı ḫitān
Eyledi tertīb ile ḥayli żiyāfet-i laṭīf

2 Edrinenüñ ḫalḳı hep niʿmete müyesser olup
İdicek ikrām-ile cümleye nuṭḳı redīf

3 Sünnet olup oldılar nāil-i ẕevḳ ü sürūr
İki ciger-kūşe-i pāk-nejāda ẓarīf

4 Ḫayr-duʿālar ile sūrını tebrīk içün
Didi Naẓīr-i zamān oldı bu sünnet şerīf
1159

68*

Tārīḫ-i Dīger

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Cenāb-ı ḥażret-i Nāfiz Efendi ki saʿādetle
Vücūd-ı pākini ḥıfẓ ide dā'im ḥażret-i Mevlā

2 Güşāmum gülbünde lāl olur ol öyle dānādur
Olur lûṭf-ı kelāmıyla anuñ her mürde-dil iḥyā

3 O nūr-ı çeşm-i dīn ü devletüñ lûṭfıyla evlādı
Olalar sāyesinde nāil-i her rütbe-i aʿlā

4 Olup vaḳt-i ḫitānı anlaruñ Edirne şehrinde
Sürūr-ı ḳalb-ile kıldı o sünnet gelini icrā

5 Meserret-yāb olup cümle ahālī ẕevḳ ü şevḳiyle
Mübārek-bāde geldiler heme aʿlā ile ednā

6 Olup seyr-i niʿam her biri ṣad-ḥamd ile şükr ile
S̱enāsın eyleyüp dil-şād u ḫürrem oldılar ḥālā

7 Naẓīrā didi her biri ḫulūṣ ile duʿālarla
Bu sūr-ı sünneti mübārek ide ḥażret-i Mevlā

[68] S (der): 177b ; İ'de yok
[*] Tārīḫ-gūne s̱enādur

69

Tārīḫ-i Ḫıtān-ı Necl-i Seyyid İbrāhim Efendi Kātib-i Yeñiçeriyān-ı Vidin

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Necl-i mümtāz cenāb-ı kātib-i ḥıṣn-ı Vidin
Ol şerāfet gülşeninüñ ġoncası merġūb-ı cān

2 Gül-sitān-ı ʿālem içre gül gibi ḫandān olup
Her murādıyla olalar vālideyni kāmurān

3 Vaḳti geldi sünneti icrāya ẕevḳ ü şevḳ-ile
Vālidi sūr-ı ḫıtānın eyledi bā-ʿizz ü şān

4 Seyr idüp bāy u gedāyı niʿmet-i şiʿri ile
Böyle sūra reşk ider bi'l-cümle-i ehl-i cihān

5 Lûṭf-ile bir sūr-ı ʿālī eylemişdür ki anuñ
Çok zamāndan mis̱lini görmiş degil pīr ü civān

6 Vālidi bu cevherī tārīḫi didi bā-edeb
Sūrı ʿālī eyleyüp seyyid Ḥasan oldı ḫıtān
1169

70

Tārīḫ-i Tecdīd-i Cāmiʿ-i Şerīf-i Müḫsin-zāde Muḥammed Paşa Der-Vidin

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Necl-i Muḥsin-zāde ʿAbdullāh Paşa-yı velī
Sāye-dār oldı bu serḥade bi-ʿavn-i Kibriyā

2 Cümle-i mü'minleri şād itmege āġāz idüp
Eylemişken bu mübārek cāmiʿi ol binā

3 Lûṭf u iḥsān u keremle eyledi şimdi yine
Bu muʿallā cāmiʿ-i pāki feraḥ-zā dil-küşā

4 ʿAdl ü dād ile virüp evḳāfına daḫī niẓām
Cümle-i ehl-i vaẓāyif kıldılar ḫayr-duʿā

5 Ders-i tefsīr ü ḥadīs̱-i pāki taḳrīr itmege
Buldı bir ʿālem ki diñler dersini ehl-i semā

---

[69] S: 178a ; İ'de yok

[70] S: 178a ; İ'de yok

6 Ol vezīr-i Berḫiyā-ḫaṣlet ilāhī şād olup
ʿĀlem içre dā'imā ḫayrāt ile meşhūr ola

7 Çünki tecdīdin tamām itdi ḫulūṣ ile anuñ
Ḥażret-i Ḥaḳ cümle iḥsānı tamām ide aña

8 Vālī-i ʿādil Muḥammed nām u paşa-yı celīl
Emr idüp olındı çünkim eṣ-ṣalāya ibtidā

9 Dāl olur tecdīdi tārīḫine bu mıṣraʿ Naẓir
Rūşen u aʿlā ferah-zā cāmiʿ-i vālā-binā
1169

71

Tārīḫ-i Lıḥye-i Ḫazīne-dār Muḥammed Paşa Muḥammed Aġa Sellemehümu'llāhu teʿālā

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Vidin vālīsi Muḥsin-zāde ḥālā
Ki oldur Āṣafān içre ʿadl-kār

2 Vücūdın ḥıfẓ ide Bārī ḫaṭādan
Ṣafā-yāb ola ʿālem içre her bār

3 Ḫazīne-dārını gördi ḫaṭ-āver
Kemāl-i lûṭfı aña kıldı ıẓhār

4 Resūlü'llāhuñ ol dem sünnetini
İdüp icrāya tenbīhini işʿār

5 O daḫī emre idüp imtis̱āli
Ferahla oldı irsāle ṭaleb-kār

6 Sakalbaşı daġıda tā ki dehre
Bile lûṭfın görenler anı her bār

7 Muḥammed nām ile bezm-i cihānda
Ṣafālarla ola her demde der-kār

8 Aña tārīḫ-i lıḥye fikr iderken
Duʿā-gūyı Naẓīrā-yı s̱enā-kār

[71] S: 178b ; İ'de yok

9 Didi bā-lûṭf-ı Bārī aña tārīḫ
Mübārek ola ḫaṭṭ-ı vech-i dildār
1169

72

Tārīḫ Berā-yı Muḥafız-ı Vidin Ḥasan Paşa-zāde Ḫalīl Paşa Ḥafaẓahu'llāhu teʿālā[72]

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bi-ḥamdi'llāh göñül şimdi ṣafā vü şevḳe nāildür
Gelen zīrā vezīr ibn-i vezīr bī-muʿādildür

2 Semiy-yi cedd-i faḫr-i ʿālem ol ẕāt-ı kerem-perver
Bahaneyle ider lûṭf u kerem iḥsāna māildür

3 Melek-ḫaṣlet kerem-perver vezīr-i Berḫiyā-sīret
Vidin şehrine şöhret virdi zīrā ẕātı kāmildür

4 Ḫurūşān-ı seḥer feryādı Ḥaḳḳı lûṭf-ile yā Rab
Serīr-i ṣadra zīver ile ẕātı bī-muʿādildür

5 Gülistān içre bū-yı gül hezāruñ nālesi ḥaḳḳı
Ṣafā-yı ḫātıra maẓhar ola uli'l-vesāildür

6 İlāhī müstecāb eyle duʿāsını Naẓīrānuñ
Seḥerler dergeh-i lûṭfuñda ol bī-çāre sāildür

7 Yeter fikr itme ḥāl-i zārı ey [dil][*] şād u ḫürrem ol
Ḫulūṣ aṣḥābına zīrā Ḫudānuñ lûṭfı şāmildür

8 Bulup bir cevherī tārīḫ-i ġarrā lûṭfa nāil ol
Gelen bā-lûṭf-ı Ḥaḳ zīrā Ḫalīl Paşa-yı ʿādildür
1169

73

Tārīḫ-i Dīger bā-Sitāyiş-i Müşārun İleyh Ḫalīl Paşa Sellema'llāhu teʿālā[73]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Müjde ey dil gözüñ aç yirine gelsün cānuñ
Geldi şehr-i Vidine maẓharı her iḥsānuñ

---

[72] S: 178b-179a ; İ'de yok

[*] 7a: [dil]: metin tamiri

[73] S: 179a ; İ'de yok

2 Menbaʿ-ı cūd u kerem yaʿni Ḫalīl Paşa kim
Ẕātıdur lûṭfı Ḫudāvend-i celīlü'ş-şānuñ

3 Berḫiyā-sīret olan ẕāt-ı kerem-muʿtādı
Ḳuṭbıdur dāire-i devletinüñ sulṭānuñ

4 Ol vezīr ibn-i vezīri keremiyle Mevlā
Zīver-i ṣadrı ide mertebe-i ʿulyānuñ

5 Vüzerā içre seḫā maʿdeni ol ẕāt-ı şerīf
Maẓhar-ı lûṭfıdur ol pādişeh-i devrānuñ

6 Virdi miftāf-ı bilādını anuñ destine
Ki ola ḥāfıẓı ol memleket-i dünyānuñ

7 Baʿdehū itmek-içün zīver-i ṣadr-ı ʿālī
Mülkinüñ ḥıfẓını virdi eline şimdi anuñ

8 Seḥerī peyk-i ṣabā geldi ḫaber ile o dem
Şevḳ-yāb oldı hemān geldi nūrı dünyānuñ

9 İstimāʿ eyleyicek vaṣf-ı ser-efrāzın anuñ
Baḫt-ı der-ḫˇābı uyandı bu dil-i nālānuñ

10 Buldı şān tā o ḳadar şehr-i Vidin kim ḥālā
Mültezem vażʿı seḥerbānuñ ḫurūşānla anuñ

11 Maẓhar-ı ẕevḳ-i derūn ola ilāhī yā Rab
Diyü her demde duʿā-kārı s̱enā-ḫˇāhānuñ

12 Dāī-i devlet-i iḳbāli Naẓīrā ammā
Derdinüñ bulmadı bī-çāre daḫī dermānuñ

13 Lûṭf u iḥsān u kerem ile anuñ ṣāḥibi ol
Tā ḥabībi size ṣāḥib ola ol Yezdānuñ

14 Ḳudsiyān virdi ḫaber vaṣfuñızı muʿtāda
Semʿ-i cān ile işitdüm didiler her şānuñ

15 Ol ḳadar lûṭf u kerem ṣāḥibi kim ʿālemde
Nāsa tārīḫi olur lûṭfı Ḫalīl Paşanuñ
1169

74[74]

Tārīḫ Berā-yı Vālī-yi Rūm İli Aḥmed Paşa Sellema'llāhu teʿālā ve ḥafaẓahu

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥamdüli'llāh ki yine aḥsen-i cümle vüzerā
Sāye-dār oldı heme Rum iline ser-tā-pā

2 İşidüp naḳlini cümle żuʿafā vü fuḳarā
Secde-i şükre varup eylediler ḫayr-duʿā

3 Didiler birbirine müjde ki ḥālā geliyor
Berḫiyā rütbesin iḥrāz iden Aḥmed Paşa

4 ʿİlm ü fażl ile anuñ miṡl-i naẓīri nādir
ʿAdl ü dād ile odur aʿdel-i cümle vüzerā

5 Edebiyāt ile ol ibn-i ʿubbād-ı ʿaṣrı
İbn-i Fārıż ile naẓmıyla neṡirde hemtā

6 Ḥüsn-i ḫulḳ ile o mümtāz-ı cihān olmışdur
O melek-ḫaṣleti ḥıfẓ eyleye lûṭfıyla Ḫudā

7 Kerem ü cūdı ise Bermekiyāna ġālib
Ḫātemüñ bir kurı nāmını kim eyler iṣfā

8 Meger ol Ḫātem-i dānā ki şebīhi yokdur
ʿİlm ü ʿirfān-ile bir miṡli bulunmaz ḥālā

9 Ḳuṭb-ı vaḳt oldıġına şübhe olunmaz anuñ
Himmeti elzem anuñ şimdi Naẓīre zīrā

10 Çarḫın abdālı iken sābıḳ-ı taḳdīr itdi
Mübtelā şimdi ḳażāya anı bā-ḥükm-i ḳażā

11 Cān atup sāyeñüze gelmiş iken rāḥat içün
Yine dūr eyledi devrān anı sizden ammā

12 Lûṭfuñuz şāmil olur ḳurb-ile buʿdı olmaz
Her kederden sizi ḥıfẓ ide dā'im Mevlā

13 ʿÖmrüñüz devletüñüz ola füzūn ʿālemde
Sāyeñüz sāye-i rāḥat ola bā-lûṭf-ı Ḫudā

---

[74] S: 179b ; İ'de yok

14 Didi tārīḫ-i şeref-baḫş maḳaruña Naẓīr
Geldi iʿmāra yine Rum ilüñ Aḥmed Paşa
1169

75

Tārīḫ-i Vefāt-ı Şehzāde-i Sulṭān Aḥmed Muḥammed Ḫān ʿAleyhumā'r-raḥmetü ve'l-Ġufrān

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Zübde-i şehzādegān sulṭān Muḥammed ṣad dirīġ
Terk-i tāc u taḫt-ile ẕevḳin cihān ezhārınuñ

2 ʿAzm idince ʿadne mātem eyledi ehl-i cihān
Eyleye yā Rab ṣafāsın ol Behişt enhārınuñ

3 Devletin rükn-i rükni idi ḥüsn-i ḫulḳ ile
Māili erkān-ı devlet idiler eṭrāfınuñ

4 Medd-i āh ile Naẓīrā didiler tārīḫini
Biñ gül-i zībāsı buydı salṭanat gül-zārınuñ
1170

76

Tārīḫ-i Dīger

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Dirīġā zübde-i şehzādegān sulṭān Muḥammed Ḫān
Beḳā gül-zārına gitdi cihān mātemdedür ḥālā

2 Muʿammā-gūne olmışdur Naẓīrā fevti tārīḫi
Nihāl-i salṭanatdan ḥayf kopdı bir gül-i zībā
1170

77

Tārīḫ-i Vezāret-i Cenāb-ı Rāġıb Efendi

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Kemāl-i lûṭfı ile şāh-ı devrān
Ḥaleb vālīsini ṣadra getürdi

2 Saʿādet ile teşrīf eyleyince
Cihānuñ şevḳi ile yüzi güldi

---

[75] S: 179b-180a ; İ'de yok

[76] S: 180a ; İ'de yok

[77] S: 180a ; İ'de yok

3 Bulunmaz bir şebīhi mis̱l-i tārīḫ
Anuñ eṭvārını ʿālem begendi

4 Naẓīrā cevherī tārīḫ-i ġarrā
Vezīr oldı gelüp Rāġıb Efendi
1170

78

Fā ʿī lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Dürrī-zāde çün Naẓīrā oldı müftī-i enām
Düşdi bir tārīḫ-i ġarrā Şeyḫü'l-islām-ı zamān
1170

79

Tārīḫ-i Mevlevī-ḫāne Der-Şehr-i Edirne

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Himmet-i Sulṭān Maḥmūd Ḫān ile
Ḥūb u zībā oldı bu ʿālī-maḳām

2 Rūḥ-ı Mevlānāyı dil-şād eyledi
Şād ola bezm-i cihān içre müdām

3 Mevlevī-ḫāne olınca münhedem
Kıldı müstaḥkem binā bā-iḥtirām

4 Mevlevīler şevḳ-ile idüp semāʿ
Didiler bā-şevket ü bā-iḥtişām

5 Devr içinde sāyesi memdūd ola
Pādişāh-ı ʿālem ola müstedām

6 Dāʿī-i devlet Naẓīr Gülşenī
Meger tārīḫin iderken ṣubḥ u şām

7 Bāreka'llāh diyerek idüp s̱enā
Ḳudsiyān bā-şevḳ ü istiḥsān-ı tām

8 Tā si tārīḫin didiler cevherī
Ḫānıḳāh-ı Mevlevī oldı tamām
1167

[78] S: 180a ; İ'de yok

[79] S: 180a-180b ; İ'de yok

80

Tārīḫ-i Cāmiʿ-i Şerīf Murādiye Der-Maḥrūse-i Edirne

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Cenāb-ı pādişāh-ı ʿālem-ārā Ḫān Maḥmūda
Cemīʿan pādişāhān-ı selef ecri naṣīb oldı

2 Kemāl-i himmet ile eyledi cāmiʿlerin tecdīd
O sulṭān-ı cihān lûṭf-ı ilāhīyle muṣīb oldı

3 Bu vālā cāmiʿ-i aʿlāyı daḫī eyledi bünyād
Velī evvelkiden raʿnā laṭīf oldı mehīb oldı

4 Gelüp üçler namaza didiler tārīḫ-i bünyādın
Murādiyye murād üzre binā-yı dil-firīb oldı

Sene 1167

81

Necl-i Receb Efendi

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Muḥammed ʿömr ile yā Rab muʿammer ola dünyāda

1140

82

Bint-i ʿAli Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Gülşen-i firdevs ola yā Rabbi cā-yı Fāṭıma

1157

83

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Dār-ı dünyādan beḳāya ʿazm ü rıḥlet eyledi
Ehl-i fażluñ pīşvā-yı ekmeli hem aʿlemi

2 Yaʿni Kürd Aḥmed Efendi terk-i dünyā idicek
Didiler ehl-i Selānik gitdi şehrin aḳdemi

Sene 1154

[80] S: 180b ; İ'de yok
[81] S: 180b ; İ'de yok
[82] S: 180b ; İ'de yok
[83] S: 180b ; İ'de yok

84

Tārīḫ-i Żiyā Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥākimü'l-vaḳt-i Edirne gelicek
Her gören kıldı aña ḫayr-duʿā

2 Anı her lûṭfına maẓhar ide Ḥaḳ
Şād ide ḳalbini her dem Mevlā

3 Bir duʿācısı didi tārīḫin
Cevherī ḥarf ile olup gūyā

4 Ḥamdüli'llāh ki anuñ ẕātı ile
Şehr-i Edirne żiyā-ver ḥālā

Sene 1161

85

Tārīḫ-i Müsellim-zāde ʿAbdu'llāh Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥayf Müsellim-zāde ʿAbdu'llāh Efendi ṣad dirīġ
Maẓhar iken bezm-i ʿālem içre ʿālī himmete

2 Terk-i ʿizz ü cāh-ı dünyā eyledi ol ʿāḳibet
Ṭūl-i ʿömriyle cihānda nāil olup ʿizzete

3 Mekke ḳāḍīsi olup gelmiş idi ṣıḥḥat ile
Vāṣıl olmışdı ziyāretler ile çok rifʿate

4 Bezm-i fānīde ecel cāmını sundılar aña
Ādemi kor mı felek ire kemāl-i rāḥata

5 Rıḫleti tārīḫidür ḫayr-duʿā eyle Naẓīr
Gire Müsellim-zāde ʿAbdu'llāh Efendi Cennete

Sene 1166

86

Ḫāniḳāh-ı Koyun Baba

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

---

[84] S: 180b ; İ'de yok

[85] S: 181a ; İ'de yok

[86] S: 181a ; İ'de yok

1 Cenāb-ı ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd
Ki mis̱li gelmedi mülk-i cihāna

2 Muvaffaḳ oldı bī-ḥad ḫayra ammā
Feraḥ virür bu ḫayrı ḳudsiyāna

3 Koyun Babaya mesken oldıġı-çün
Mekān olsa sezādur ʿārifāna

4 Mücevher oldı tārīḫi Naẓīrā
Mübārek-bād Naḳşibendī-ḫāne

Sene 1165

87

Berā-yı Duḫter-i Yaḥyā Paşa

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Semiy-yi ḥażret-i Yaḥyā vezīr-i maʿdelet-pīrā
Cenāb-ı Bermekī-ḫaṣlet Vidin vālīsinüñ ḥālā

2 Yegāne duḫteri ʿazm-i gülistān-ı cinān itdi
Henüz açılmadan ol ġonca-i bāġ-ı feraḥ-efzā

3 Didiler ḳalb-i āh ile Naẓīrā cevherī tārīḫ
Ḥafīẓem eyleye firdevsi yā Rab mesken-i aʿlā

Sene 1167

88

Berā-yı Taʿmīr-i Ḥamām-ı Müsellim-zāde Efendi

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Zihī ḥamām-ı raʿnā bāreka'llāh
Degil ḳubbe bu bir fānūs-ı aʿlā

2 İçinde şemʿidür maḫdūmı anuñ
İder ol ʿālemi ḥüsn-ile şeydā

3 Yāḫūd faġfūrī bir kāse idi ol
Anı vażʿ itdiler maʿkūs gūyā

4 Bunuñ tārīḫidür tecdīd ü taʿmīr
Mübārek eyleye Bārī Teʿālā

Sene 1148

---

87 S: 181a ; İ'de yok

88 S: 181a-181b ; İ'de yok

89

Tārīḫ-i Sulṭān ʿOsmān

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bir seḥer ki es̱er-i feyż-i Ḫudāvend-i cihān
Ġam-ı dīrīne vü endūh u keder oldı nihān

2 Nedür aṣlı dir iken peyk-i ṣabā virdi ḫaber
Ki cülūs eyledi şevket ile sulṭān ʿOs̱mān

3 Kenz-i iḥsānı ʿayān eyledi lûṭf-ı Bārī
ʿĀlemi cū-yı ʿadālet yine itdi revān

4 Virdi dünyāya neşāṭı ki cihāna Mevlā
Böyle bir pādişehi eyledi lûṭf u iḥsān

5 Ezelī ol şeh-i ʿādil idi ẓıll-i Bārī
Levḥ-i maḥfūzına yazmış idi Ḫallāḳ-ı cihān

6 Vüzerā vü vükelāsını tamāmen ol
Cümleten eylemiş idi sebeb-i emn ü emān

7 Her biri bāʿis̱-i lûṭf u kerem-i Mevlādur
Ki olur behcet ü şādī ile ehl-i devrān

8 Bir vezīr ibn-i vezīri aña Tevfīḳ-ile Ḥaḳ
Eyledi ḥāżır anuñ mis̱li bulunmaz el-ān

9 Āsafān-ı selefe ġālib olup ḥilmi ile
Ḥüsn-i ḫulḳıyla şeref buldı anuñ hep erkān

10 O şehenşāh-ı cihān lûṭfı ile Mevlānuñ
ʿAdl ü dād ile vire ʿāleme ʿizzet ile şān

11 ʿÖmrini devletini ḥażret-i Ḥaḳ ide füzūn
Ḥıfẓ ide ẕātını āsīb-i dehrden Yezdān

12 Geldi tārīḫi anuñ ḫāṭıra bā-lûṭf-ı Ḫudā
Ki ider vāḳıʿ-ı aḥvāli vuḳūʿıyla beyān

13 Gitdi bā-ḥükm-i ḳażā ḥażret-i sulṭān Mahmūd
Müjde ʿadliyle cülūs eyledi sulṭān ʿOs̱mān

Sene 1168

[89] S: 181b ; İ'de yok

90

Berā-yı Emīn-i Maṭbaḫ Muṣṭafā Beg

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 İlāhī Āṣaf ʿAbdu'llāh Paşa-zāde ʿizzetle
Umūrında muvaffaḳ ideler lûṭfuñ ile her kerre

2 Cenāb-ı pādişāh-ı ʿālem-ārā ʿizz ü şān ile
Bilüp oldığını devlet içinde nān-perverde

3 Emīn-i maṭbaḫı kıldı kemāl-i lûṭf-ile anı
Ki aṣlā sāyesinde olmaya ol ḫāṭır-āzurde

4 Naẓīrā ḫāṭıra düşdi bi-tevfīḳ-i Ḫudā tārīḫ
Emīn-i maṭbaḫ oldı Muṣṭafā Beg ḥāliyā müjde
Sene 1168

91

Berā-yı Saʿādet Girāy

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Gitdi ḥayf Ḫān Ḥalīm-zāde Saʿādet Girāy
Cennet içinde aña Ḥaḳ vire ʿālī sarāy

2 Cümle selāṭīnüñ ol zübdesi bā-ḥüsn-i ḫulḳ
Cūd u keremle vaṣf olınur ise sezāy

3 Düşdi bir tevfīḳ anuñ fevtine tārīḫ Naẓīr
ʿAdn ola bā-lûṭf-ı Ḥaḳ cā-yı Saʿādet Girāy
Sene 1174

92

Berā-yı Vefāt-ı Sulṭān ʿOs̱mān Raḥimehu'llāhu teʿālā

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ol semiy-yi cāmiʿu'l-Ḳur'ān ʿādil pādişāh
Taḫt-ı şāhı üzre üç yıl ʿadl-ile çaldurdı kūs

2 Gitdi bā-taḳdīr-i Mevlā ʿadne ol sulṭān velī
İtdi sulṭān Muṣṭafā bā-lûṭf-ı Ḥaḳ ḥālā cülūs
1171 Fī māh-ı Ṣafer 16 fī leyleti eḥad

---

[90] S: 181b-182a ; İ'de yok

[91] S (der): 181b ; İ'de yok

[92] S (der): 181b ; İ'de yok

93

Der-Üsküdār-ı Edirne

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ṣāḥibü'l-ḫayrāt olan Ḥacı Muḥammed eyledi
Bu ḫarābe-zār olan ḥamāmı tecdīd ü bīnā

2 Yapmışıdı ibtidā gerçi Sinān Paşa velī
Çok zamān kalup ḫarāb oldı fenā-ender-fenā

3 Ḫayr idüp yapdı yeñiden mālını ṣarf eyleyüp
ʿÖmrüñ efzūn eyleye anuñ cenāb-ı Kibriyā

4 Ḥarf-i menḳūṭ ile tāriḫ oldı bu mısraʿ Naẓīr
Kıldı bu ḥamāmı iḥyā Ḥacı Muḥammed Aġa
Sene 1155

94

Berā-yı Necl-i Ḫalīl Paşa Muḥafıẓ-ı Vidin

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Saʿādetle Ḫalīl Paşa-yı ʿādil
Sürūr ile ola ʿālemde bülbül

2 Gelince necl-i pāki ʿāleme ol
Ferāḥ-yāb oldı oldı rūyı gül gül

3 Nice evlād u emcād ile yā Rab
Ola bāġ-ı cihānda hem-çü sünbül

4 Semiy-yi Aḥmed-i muḫtār olup ol
İre her bir merāma görmeye zül

5 Naẓīrüñ fikrine geldi bi-tevfīḳ
Vezāret gülşeni açdı yine gül
Sene 1169

95

Edirne Vālīsi iken Ölmişdür

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

---

[93] S: 182a ; İ'de yok

[94] S: 182a ; İ'de yok

[95] S: 182a ; İ'de yok

İmām-zāde Efendi itdi iḥyā beyt-i zībāyı*
1148

96

ʿAli-zāde Efendimüz Ṣofya Ḳāḍīsi Olduklarında

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün

1 Oldı diyār-ı Ṣofya ḳāḍīsi lûṭf-ı Ḥaḳla
Ola ilāhī yā Rab cümle ahālī rāżı

2 Bu fıḳra-i laṭīfin olsa żamīri sāḳıṭ
Tārīḫ olur Naẓīrā Ṣubḥī Efendi ḳādī

3 Maḫlaṣ ile ikidür tārīḫ-i dil-firībüm
Ḥāl oldı birisi ammā biri oldı māżī
1161

97

Tārīḫ-i Seḥerde Eslem

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 İftiḫār-ı şehriyārān pādişāh-ı taḥrīr
Sāyesin memdūd ide lûṭfı ile Rabb-i Merīm

2 Yaʿni Sulṭān Muṣṭafā Ḫān ʿadālet-perverüñ
ʿĀleme ḫılḳatce ḫulḳı idüp neşr-i şemīm

3 ʿAdl ü dād ile cihānı yeksere maġrūr idüp
Ẕikr ü fikr-i ḫayr-ile iḥsānı olmışdur ʿamīm

4 Nesl-i pāki imtidādın fikr ider iken Ḫudā
Virdi iḥsān ile bir şehzāde kim mis̱li ʿadīm

5 Ṭūl-i ʿömr-ile duʿāsı vācib olur cümleye
Salṭanat gül-zārı revnaḳ buldı tā nār u naʿīm

6 Ol yegāne pādişāh-ı ʿālemi ḥıfẓ ide Ḥaḳ
Eyyeda'llāhu duʿāsı ola dillerde ḳaʿīm

7 Salınup şehzādelerle saltanat baġında ol
Serv-i gülşen gibi ẕāt-ı pāki ola müstedīm

* Ser-levḥa olup menzili taʿmīr ile tecdīd itmişdi.[S(der): 182a]

96 S: 182a ; İ'de yok

97 S (der): 182a ; İ'de yok

8 Yine necīb fikr-i tārīḫi iken dāʿī Naẓīr
Ḫāme-i fikriyle levḥ-i ḫāṭıra oldı raḳīm

9 Nā-bedīd oldı cihāndan ġam gidüp geldi sürūr
Şād u ḫürrem oldı ʿālem geldi şeh-rāh-ı Selīm

1175 Fī evāhir-i cemāziye'l-evvel sene-i meẕbūr

98

Edirne Ḳāḍīsi Dāmād-zāde Efendi-zāde Murād Efendi Ḳādirī Meşāyihı Türbesine Binā-yı Türbe Murād Efendidür

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Edirne ḥākimi ẕāt-ı şerīfin
Vücūdın ḥıfẓ ide Bārī Teʿālā

2 Derūnı itmişidi ḫayra niyyet
Refīḳ itdi aña tevfīḳi Mevlā

3 Cenāb-ı Şeyḫ ʿAbdü'l-ḳādirīnüñ
Mübārek ḫˇāb-gāhın kıldı iḥyā

4 Ziyāret eyleyenler didi tārīḫ
Murād üzre yapıldı türbe ḥālā

Sene 1168

99

Berā-yı ʿÖrfī Aġa

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Mübārek ola ʿÖrfī beyt-i aʿlā

1153

100

Berā-yı Necl-i İsmāil Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Gül-sitān-ı dehre Aḥmed geldi bā-lûṭf-ı Ḫudā

1145

[98] S: 182b ; İ'de yok

[99] S: 182b ; İ'de yok

[100] S: 182b ; İ'de yok

101

Nāib-i Edirne ʿAbdu'llāh Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Faʿlün

Müjde nūr-ı çeşmüñ İbrāhim geldi ʿāleme
1146

102

Dervi̇̄ş Seyyid Süleymān

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Eyleye seyyid Süleymān Cennet-i firdevsi cā
1152

103

Berā-yı Seyyid Muḥammed

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Gülşen-i firdevs ola seyyid Muḥammed me'meni
1152

104

ʿAli Paşa Ketḫüdāsı Pederi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Eyleye yā Rab Muḥammed gülşen-i firdevsi cā
1135

105

Berā-yı Şeyḫü'l-islām ʿAbdu'llāh Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Nāgehān ʿālem ferāhla cümle oldı şādumān
Ẕevḳ ü şevḳi yirine geldi cihānuñ bi't-tamām

2 Fikr iderken aṣlını peyk-i ṣabā geldi didi
ʿİlm-ile vaṣṣāf-ı ʿālem oldı müfti̇̄-i be-nām

---

[101] S: 182b ; İ'de yok
[102] S: 182b ; İ'de yok
[103] S: 182b ; İ'de yok
[104] S: 182b ; İ'de yok
[105] S: 182b-183a ; İ'de yok

3 Fikr-i tārīẖ-i dīgerle ḫāṭıra meşġūl iken
Geldi bā-tevfīḳ-i Bārī Şeyẖü'l-islām-ı be-nām

4 Bir daẖī bu cevherī tārīẖi biñde bir düşer
Buldı ʿālem ʿizz ü istiḥḳāḳ ile müfti'l-enām

5 Ḥabbezā ʿirfān-ı şāh-ı maʿdelet-güster anuñ
Bildi ḳadr-i ʿilmini ʿizzetle kıldı iḥtirām

6 Ol vezīrü'l-ʿaṣr ile fetvāya virdi zīb ü fer
Ḥamdüli'llāh buldı fetvā mesnedi revnaḳ tamām

7 Çok zamānlar idi kim kem-yāb idi ehli anuñ
Şimdi buldı ṣāḥibin ol rütbe-i ʿālī-maḳām

8 O şeh-i ʿādil ile ol fāżıl-ı yektāyı Ḥaḳ
Lûṭf u iḥsān ile ide ʿālem içre müstedām

9 Yazdı tārīẖ-i dīger vech-i cemīl ile Naẓīr
Oldı ʿAbdu'llāh Efendi lûṭf ile müfti'l-enām

1168

106

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün

1 Terk eyledi cihānı Ẕātī Efendi ḥayfā
Ol ẕāt-ı pür-saʿādet cemʿ eyleyüp ṣıfātı

2 Ol ʿārif-i yegāne ʿālemde çün ʿĪsī
Çok mürdegān-ı dehre virmiş idi ḥayātı

3 Yā Rab lûṭfuñ ile gül-zār-ı Cennet içre
ʿAvn ü ʿināyetüñle seyr ide her cihātı

4 Gördükde ḥūr-ı Cennet müjdeyle birbirine
Tebşīr ile didiler tārīẖi geldi Ẕātī

1175

107*

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Süleymān-ı ṭarīḳat kendi ṣad ḥayfā
Olup tevḥīd-i ẕātı ile hem-rāh

---

[106] S(der): 182b ; İ'de yok

[107] S(der): 182b ; İ'de yok

* Mıṣraʿ-ı āẖir kendi tārīẖleridür.

2 Mesīḥ-āsā cihānda mürde-diller
Ḥayātına vesīle idi her gāh

3 Ḥaḳīḳat ile vāṣıl oldı Ḥaḳḳa
Ḫulūṣ ile ol itdi ʿazm-i dergāh

4 Didi vaḳt-i vedāʿ o şeyḫ-i kāmil
Kodı tārīḫini Ẕātī ol āgāh
1175

108

Tārīḫ Berā-yı Receb-zāde Muṣṭafā Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Çün Receb-zāde Efendi ʿazm-i ʿuḳbā eyledi
Eyleye rūḥına raḥmet ḥażret-i Bār-ı Ḫudā

2 Ḳāḍī-i şehr-i Vidin olmış idi sābıḳda ol
Şimdi taḳdīr ile oldı manṣıbı dār-ı beḳā

3 Bir ziyāde didi tārīḫin duʿālarla Naẓīr
Cennet-i ʿadn ola yā Rabbi maḥall-i Muṣṭafā
1148

109

Berā-yı Naẓīf Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ketḫüdā-yı Āṣaf oldı bir zamān
Muṣṭafā nām ile ol ẕāt-ı şerīf

2 Ḥüsn-i ḫulḳ ile cihān içre hemīn
Eyler idi kārını ġāyet laṭīf

3 ʿĀḳibet dest açaldan cām içüp
Terk-i dünyā kıldı ol merd-i ẓarīf

4 Cevherī tārīḫi āh ile Naẓīr
Sākin-i ʿadn ola yā Rabbi Naẓīf
Sene 1168

[108] S: 183a ; İ'de yok
[109] S: 183a ; İ'de yok

110

Merḫūm el-ḫāc Aġamuz

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Cān-bāzān-ı dehrden gitdi bir cān-ı ʿazīz
Ḥüsn-i ḫulḳ u ḥilm ile olmış iken ẕātı sirişt

2 Gerçi nālān oldılar evlād u iḫvānı velī
Çāre yokdur cebhesinde cümlenüñ mevti nüvişt

3 Göçdi bā-emr-i Ḫudā tārīḫi oldı bu duʿā
Ḥacı Aḥmed cilve-gāhın eyleye yā Rab Behişt
Sene 1168

111

Berā-yı Behcet Efendi

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bahār eyyāmı Behcet Efendi oldı defter-dār
Açıldı gülşen-i ṭabʿ-ı cihān merfūʿ olup ekdār

2 Sürūr u şevḳe maẓhar oldı ʿālem şimdi ḫandāndur
Ki aṣḥāb-ı sivāda lûṭf u iḥsān kārıdur her bār

3 Veliy-yi niʿmetidür ḫˇācegān-ı devletin zīrā
Üçünci defʿadur lûṭfı ider ol cümleye ıẓhār

4 Aña dād u sitedde gizli yokdur şān u devletde
Bilür aḥvāl-i aḳlāmı anuñ maʿlūmıdur her kār

5 Ḫudā ʿömrin mezīd ü devlet ü şānın ziyād itsün
Ki oldur vāḳıf-ı aḥvāl-i ʿālem ʿārif-i esrār

6 Semiy-yi faḫr-i ʿālem ol mekārim-kārı yā Rabbi
Ḥabībüñ ḥürmetine ḥıfẓ idüp gösterme hīç ekdār

7 O nūr-ı çeşm-i dīn ü devleti lûṭfuñ ile yā Rab
Maḳāmında müebbed eyle kim mesrūr ola ebrār

8 Merāḥim-pīşe ḫayr-endīşe vü her ḥāl ü şānında
Muvaffaḳ eyle maʿmūr eyle yā Rab ḫāṭırın hem-vār

---

[110] S: 183a ; İ’de yok

[111] S: 183a-183b ; İ’de yok

9 Ḫayr-ḫ˅āh-ı cihāndur mis̱lini görmiş degil devrān
Ḫudānuñ lûṭfını ıẓhārı fikr eyler dem-i esḥār

10 Ṣafā-yı ḫāṭırı ancak aḥibbāsını şād itmek
Anuñ-çün dāʿiyān-ı devletidür yār ile aġyār

11 Naẓīrā cevherī tārīḫidür vech-i cemīl ile
Kerem-me'lūf olan Behcet Efendi oldı defter-dār

Sene 1168

112*

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bi-ḥamdi'llāh ki ʿaṣruñ efḳahı bir ẕāt-ı ʿālī-şān
Olup Ḳādī-i şehr-i Edrine bā-lûṭf-ı Ḥaḳ ḥālā

2 Ṣaḥīḥ aḳvāli diḳḳatle tetebbuʿ itmege māil
Kitāb-ı ṣulḥa nāẓır muḫtelif aḳvāl-ile zīrā

3 Ki ṭabʿı ḫayra māil ola nāil bezm-i ʿālemde
İde her bir murādın iḥsān ḥażret-i Mevlā

4 Semiy-yi faḫr-i ʿālem Muṣṭafā nām ile olmışdur
Ulü'l-ebṣār içinde münteḫab ol ẕāt-ı bī-hemtā

5 Dil-i ʿadli düşürdi şerʿi icrā itmege tārīḫ
Ebu'l-Leys-i zamān oldı Edirne ḥākimi aʿlā

6 Resīde ola ʿömr ü devlet ile ṣadr-ı fetvāya
Anı evḳād-ı emcādı ile ḥıfẓ eyleye Mevlā

1175

113

Berā-yı Zevce-i Taʿlīm-zāde ʿAbdü'l-fettāḥ Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ṣāḥib-i ʿiṣmet ü ʿiffet yine bir ḫātuna
Virmeyüp devrān emān eyledi hāk içre nihān

2 Çok zamān ḫaste olup görmedi rāḥat yüzini
Göstere Cenneti bā-lûṭf-ı ilāhī Rıḍvān

---

112 S (der): 183a ; İ'de yok

* Müsellim-zāde dimekle maʿrūf olmışdur. Sene-i mezbūrda şehr-i Ramażānü'l-mübārekde żabṭ eylediler. [S(der): 183a]

113 S (der): 183a ; İ'de yok

3 Hem-nişīni ola ol Fāṭımatü'z-Zehrānuñ
Ḥūrīlerle ola ʿadn içre ṣafāda her an

4 Cevherī ḫayr-duʿā geldi aña bā-tārīḫ
Emetu'llāha Behişti ide Allāh mekān

1175

114

Berā-yı Ḳaṣr-ı ʿAli-zāde Efendi

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 ʿAli-zāde Efendi bāreka'llāh
Binā itdi bu gūne ḳaṣr-ı vālā

2 Sürūr u ẕevḳ ü şevḳin cāy-gāhı
Kenār-ı cūda bu ḳaṣr-ı muʿallā

3 Bunuñ evṣāfı bī-ḥad oldıġı-çün
Degil ḥācet buña suġrā vü kübrā

4 Nedür dirsen binā-yı ḳaṣra bādī
Feraḥ-yāb olmak içündür aḥibbā

5 Netīce aṣlını bilmek dilersen
İder bu ḫāme ānı şimdi imlā

6 ʿAli nām u imām-ı şehriyārī
Bu yirde yapmışıdı ḳaṣr-ı zībā

7 Gidince ṣāḥibi dār-ı beḳāya
Anuñ ḥüzniyle kaldı ḳaṣr-ı raʿnā

8 Gözi yaşıyla ṭuġyān itdi Tunca
Alup gitdi o ḳaṣrı itdi ifnā

9 Anuñ pūşīdesin māhīler alup
İdindiler birer meskende me'vā

10 Zamānlar kalmışıdı yiri ḫālī
Yine necl-i necībi kıldı iḥyā

11 Naẓīri yokdur anuñ şehrimüzde
Ziyāde ide ʿömrin Ḥaḳ Teʿālā

[114] S: 183b-184a ; İ'de yok

12 Muʿammā-gūne oldı ḳaṣra tārīḫ
Terādüfle bilinür ol da ammā

13 Bu ḳaṣruñ zīrī Türkīce olursa
Olur bī-şübhe bu tārīḫ-i ġarrā

14 Edā-yı ṣāḥibi munżam olursa
Daḫī vāżıh olur tārīḫ-i raʿnā

15 Daḫī aʿlādur anuñ şeş cihātı
Cinān köprisi başıdur bu zīrā

16 Bir otuz tā ile on daḫī olsa
Kalur mı şübhe daḫī aña āyā

17 Tamām olur hemān tārīḫi ḳaṣruñ
Aña dil virdi ẕevḳ ehli aḥibbā

18 ʿAcayib bir muʿammā oldı tārīḫ
Zihī nüzhet-geh ü ḳaṣr-ı dilārā

19 Bu ḳaṣr-ı dil-nişīn ola mübārek
Muʿammāya ne ḥācet ey Naẓīrā

1147

115

Berā-yı Zevce-i Ḳāḍī-i Edirne Ebe-zāde-i Arslan-zāde

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Kopdı ʿiṣmet gülşeninüñ ol gül-i ḫandānı ḥayf
Ḥūrīler ʿadn içre ḫiẕmet ide Fāṭma Ḫānıma

2 Lûṭf-ı Ḥaḳla maẓhar olmışdı rıżāu'llāha ol
Her ʿibādāt-ı Ḫudāya olur idi ḳāime

3 ʿĀḳibet ırciʿī emrin semʿ-i cānı gūş idüp
İttibāʿ-ı emr ile ʿuḳbāya oldı ʿāzime

4 Hem-nişīn-i ḥażret-i Zehrā olup ʿizzet ile
Ola yā Rabbi Behişt içinde ẕevḳi dā'ime

5 Gidicek ol zāhide tārīḫi oldı bu duʿā
Nāil-i gül-zār-ı Cennet ola Zehrā Fāṭıma

1175

---

[115] S (der): 183b ; İ'de yok

116

Berā-yı Şeyḫ ʿOs̱mān Dede* Şeyḫ-i Mevlevī-ḫāne-i Ġalaṭa Raḥimehu'llāhu teʿālā

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥażret-i Ġavs̱ī Efendi menzilin tutmış iken
Azm-i ʿadn idüp didi aḥbāba unutmañ beni

2 Cevherī tārīḫidür anuñ Naẓīrā ṣad diriġ
ʿAdne gitdi ʿaṣrı ḳuṭbı Mevlevī ʿOs̱mān Dede
Sene 1143

117

Berā-yı Paşa-zāde Zādesi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

İde yā Rabbi Muḥammed Beg Behişti cilve-geh
1141

118

Beyt-i Ṣāliḥ-zāde

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

ʿAceb aʿlā dilārā beyt-i raʿnā
1155

119

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Bu menzil oldı Ḳādirī-ḫāne
1155

120

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

ʿAceb kāşāne-i aʿlā mübārek eyleye Allāh
1156

---

116 S: 184a ; İ'de yok

117 S: 184a ; İ'de yok
118 S: 184a ; İ'de yok
119 S: 184a ; İ'de yok
120 S: 184a ; İ'de yok

121

Berā-yı Şeyḫü'l-Ḳurrā İbrāhīm Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Göçdi İbrāhīm Efendi ḥayfā
Kalmadı mis̱li cihānda ḥālā

2 Cevherī ḥarf ile oldı tārīḫ
Ḳāʿid-i ʿadn ola şeyḫü'l-ḳurrā İbrāhim
1160

122

Berā-yı Kātib-zāde Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥamdüli'llāh kim vezān oldı nesīm-i lûṭf-ı Ḥaḳ
Ehl-i istiʿdāduñ oldı hep küşāde demleri

2 Ṣadr-ı ḳāḍi'l-ʿaskerīye virdi ḥālā zīb ü fer
Ẓāhir ü bātında yektā ʿaṣrı şeyḫü'l-mīri

3 ʿİlm-i felekde yegāne ʿilm-i ḫaṭṭa mis̱li yok
Ehl-i fażluñ oldı ʿirfān ile ḥālā eşheri

4 Dāldür tārīḫine bu cevherī mıṣraʿ Naẓīr
Oldı bu kevnüñ Refīʿü'l-ḳaddi Ḳāḍi'l-ʿaskeri
Sene 1176

123

Berā-yı Şādurvān-ı Gülşenī-ḫāne

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Rum ilinüñ āb-rūyı Muṣṭafā el-ḫurşidī
Yapdı bu ḥavżı giderken ḥacca ʿizz ü şān ile

2 Gördi bā-tevfīḳ-i Bārī yazdı tārīḫin Naẓīr
Oldı iḥyā tekye-i vālā bu şādurvān ile
Sene 1164

[121] S: 184a ; İ'de yok

[122] S (der): 184a ; İ'de yok

[123] S: 184b ; İ'de yok

124

İḫvānımuzdan Cān-bāz-zāde ʿAli Efendi vü Şeyḫ-zāde ʿAbdu’llāh Efendi İçindür

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ey dirīġā birbiri ardınca gitdi iki yār
Eyledi ifnā vücūdın her birinüñ rūzigār

2 Maʿrifetlü ẕātına himmetlü idi her biri
İtdilerdi kām-yāb olmak içün terk-i diyār

3 Eylediler ber-murād olmak içün terk-i vücūd
Şiʿr ile inşāları kaldı cihānda yādigār

4 Biri Cān-bāz-zāde Baḫtī-maḫlaṣ u nāmı ʿAli
Ḫaṭṭ-ı taʿlīḳ ile olmışdı fenāda nām-dār

5 Biri Şeyḫ-zāde cenāb-ı ʿAbdī-i pākīze-gū
Şiʿr ü inşāda ʿacāyib nükteli eşʿārı var

6 Baḫtī *men māte ġarīben* diyerek oldı şehīd
Anuñ içün eylemişdi gūyiyā terk-i diyār

7 ʿAbdī ḥamāma girüp ġasl itdi kendü kendüyi
Şeyḫ-zāde oldıġın is̱bāt-ile ol yādigār

8 Biñ elli beşde rūz-ı rūzede Baḫtī gidüp
Gitdi şevvāl içre ʿAbdī iderek āh ile zār

9 Ḥaḳ Teʿālā cürm-ile ʿişyānların ʿafv eyleyüp
Gülşen-i firdevs-i aʿlāda vire cā-yı ḳarār
Sene 1155

125

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Cilve-gāh-ı Muṣṭafā Beg Cennet-i firdevs ola
1162

126

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

---

124 S: 184b ; İ’de yok

125 S: 184b ; İ’de yok

126 S: 184b ; İ’de yok

Ṭoġdı ʿavn ü kerem ü lûṭf ile Ṣāliḥ Zühdi
1164

127

Edirne Ḳāḍīsi Maḥmūd-zāde Efendi Cāmiʿi Tārīḫidür

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Semiy-yi merciʿ-i ʿālem Muḥammed ḥākimi şehrüñ
Ḫarīḳ ile ḫarāb iken bu vālā cāmiʿ-i aʿlā

2 Hemān bir ḳubbe kalmışdı yanup bi'l-cümle eṭrāfı
Edā-yı penc-gāha mümkin olmazdı velī aṣlā

3 Kemāl-i himmetin ṣarfıyla tecdīd eyledi maḳām
Umūrında muvaffaḳ eyleyüp mesrūr ide Mevlā

4 Şerīḥin vaḳti geçmişdi velī ol ẕāt-ı aʿlānuñ
Mevālī içre bir miẟli bulunmaz şübhesiz ḥālā

5 Naẓīrā biñde bir iki düşer böyle güzel tārīḫ
ʿAcāyib rūşen ü vālā-mecidd ü cāmiʿ-i raʿnā
Sene 1164

128

Berā-yı Ḫāne-i Semʿī-zāde Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥāliyā ṣadr-ı ṣudūr-ı Rūm ẕāt-ı pür-kerem
Bezl-i himmet eyleyüp yapdı bu ʿizzet-ḫāneyi

2 Geldi bir dāʿī-i devlet didi tārīḫin Naẓīr
Saʿd ide Bārī bu ṭarḥı cān-fezā kāşāneyi
Sene 1143

129

İskenderiye Vākıʿdur

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

ʿAli ḫᵛāceye ṣad ʿizz ü saʿādet eyle devletle
Kenār-ı yemde bu ḳaṣrı mübārek eyleye Mevlā
1132

---

[127] S: 184b-185a ; İ'de yok

[128] S: 185a ; İ'de yok

[129] S: 185a ; İ'de yok

130

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ol bā-fırādı cenāb-ı Yūsuf fażl-āşinā
Terk-i dünyā ile itdi ʿazm-i gül-zār-ı cinān

2 Mis̱li yok bir ẕāt idi dā'im tetebbuʿ ṣāḥibi
Bulmadı bir mes'ele ʿālemde ola cāvidān

3 Nüsẖa-i ʿālemde gördi ṣāyesi yok ʿāḳibet
Eyledi nālān u giryān olarak terk-i cihān

4 Didiler tārīẖini ehl-i muḥabbet āh ile
Gül-sitān-ı ʿadn ola Yūsuf Efendiye mekān
Sene 1160

131

Lıḥye-i H̱ırḳa-şeyẖi-zāde Efendi

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 O ʿālī-necl-i şeyẖ-i ẖırḳa-i pāk-i Resūlu'llāh
H̱aṭuñ ruẖsāra taʿlīḳ eyleyince didi yā leyli

2 O hem-nām-ı cenāb-ı ḥażret-i ʿOs̱mānuñ ʿālemde
Şeb-i Ḳadr içre olındı duʿā-yı lıḥyeye neyli

3 O çār-ebrū ile dehre sakal başını dağıtdı
Bilindi bezm-i ʿālemde Naẓīrā şān u meyli

4 Melāḥat levḥine bir cevherī tārīẖi naḳş oldı
Yazıldı vech-i pāke ẖaṭṭ-ı taʿlīk ile *ve'lleyli*
Sene 1163

132

Menzil-i Paşmakcı-zāde Efendi

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Esās-ı ʿilm ü ʿirfān seyyid ʿAbdu'llāh Efendi kim
Odur ʿālemde memdūḥ esīr bir ẕāt-ı ʿālī-şān

---

130 S: 185a ; İ'de yok

131 S: 185a ; İ'de yok

132 S: 185a-185b ; İ'de yok

2 Serīr-arā-yı ṣadr-ı Rūm kemāl-i fażl-ile mevsūm
Duʿā-yı devletin vird-i zebān itmekdedür efvāh

3 Bu zībā me'men-i vālāya ṭarḥ-endāz olup lûṭfı
Şurūʿ itdi mühendis-kār-ı ṭabʿıyla aña nāgāh

4 Zihī zīnetde ṭarḥ-ı bī-ʿadīl şevḳ-baḫşā kim
Naẓīri zīr-i çarḫ-ı nüh ḳıbāb içre mis̱āl-i māh

5 N'ola revzenleri āġūş açup eylerse istiḳbā
Aña teşrīf ider her dem gürūh-ı ʿārif-i bi'llāh

6 Ola tā ḥaşra dek bu nev saʿādet-ḫāne yā Rabbi
Duʿā-gūyāna melce' müsteʿidāne ola dergāh

7 Tamām oldukda bu ḫalvet-serā iḳbāl ü devletle
Naẓīrāyı idüp şevḳ ü sürūr tāzeler āgāh

8 Duʿā-gūna ḥurūf-ı cevheriyle didi tārīḫin
Hümāyūn ide hem-vāre devlet-ḫāneyi Allāh
1142

133

Berā-yı Ketḫüdā-yı Bezāzistān-ı Edirne

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fāʿlün

1 Ketḫüdā-zāde dirīġ eyledi terk-i dünyā
Cilve-gāh ola ilāhī Cennet-i aʿlā aña

2 Geldi hātif didi tārīḫini bā-lûṭf-ı Ḫudā
Gülşen-i Cennet ola menzil-i seyyid Yaḥyā
Sene 1139

134

Berā-yı Ṣāliḥ-zāde Efendi

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün

1 Zihī Ḥasan Efendi saña mübārek ola
Beyti ʿAli Aġanuñ çün saña ʿaḳd olındı

2 Üçler gelüp didiler tārīḫini Naẓīrā
Beyt-i ʿAli mübārek ola Ḥasan Efendi
Sene 1130

---

[133] S: 185b ; İ'de yok

[134] S: 185b ; İ'de yok

135

Ḳaṣr-ı Nāḥiye-zāde Efendi

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Cenāb-ı Nāḥiye-zāde Efendi
Bu ḳaṣr-ı dil-küşāyı yapdı aʿlā

2 Cülūs idüñce ahbābıyla anuñ
Vücūdın ḥıfẓ ide Bārī Teʿālā

3 Ser-efrāzı ḳuḍāt-ı Rum ilinüñ
Odur bezm-i cihān içinde ḥālā

4 Bu ḳaṣr ile bu ḥavż-ı dil-nişīnüñ
Leṭāfetde şebīhi yokdur aṣlā

5 Temāşā eyleyenler hep didiler
Mübārek eyleye lûṭfıyla Mevlā

6 Mücevher oldı tārīḫi Naẓīrā
Müzeyyen ḳaṣr-ı ġarrā vü dilārā

Sene 1167

136

Menzil-i Yesārī-zāde Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Virdi İsmāʿil Efendiye Ḫudā
Menzil-i aʿlā aḥibbāya ḳarīb

2 Revzeni Sulṭān Selīmüñ nāẓırı
Bakmaz ammā ṣāḥibi oldı edīb

3 Ḥüsn-i ḫaṭṭ ile ferīd-i ʿaṣrıdur
Ṭūl-i ʿömr iḥsān ide Rabb-i muḥīb

4 Şeyḫ-i aḳrānı ola ʿālemde ol
İbn-i Maḳle gibi ol lübb-i bebīb

5 Ḥāfıẓ ʿOs̱mān gibi mesrūr ola ol
Olmaya ammā Ḳırımī-veş ġarīb

---

135 S: 185b-186a ; İ’de yok

136 S: 186a ; İ’de yok

6 Kevkeb-i baḫtın küşāde eyleye
Her murādın eyleye Bārī naṣīb

7 Gördi taʿmīrin Naẓīrā-yı zamān
Taʿmiyeyle didi tārīḫ-i ʿacīb

8 Dāldür menḳūṭı işbu mıṣraʿın
Ḫoşnudiyāna mekān-ı dil-firīb

Sene 1156

137

İḫterimcede Vākıʿdur

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Ḫulūṣi şeyḫ Muḥammed yaʿni Vāʿiẓ-zāde himmetle
Bu vālā ḫāniḳāhı böyle ʿālī yapdı şāhāne

2 Olupdur ismi ilhām-ı ilāhī ile ḫayriyye
ʿİbādet-gāh ola dervīş olan aṣḥāb-ı ʿirfāna

3 Muḥaṣṣal ola aṣḥāb-ı ḫulūṣa mesken ü me'vā
Ana hiç girmeye nā-ehl olan nādān u bī-gāne

4 Cenāb-ı ḥażret-i Ḥaḳḳı Efendiden mücāz olmış
O ẕāt-ı muḥterem vāṣıl ider ʿuşşāḳı cānāna

5 Anuñ āṣārına yokdur nihāyet kim ḥaḳīḳatle
Heme güftārı deryā-yı ḥaḳīḳat içre virdāne

6 Müfessir hem muḥaddiṡ her ʿulūmın maẓharı olmış
Yegāne ʿilm-i ẓāhir ʿīlm-i bāṭın ile bir dāne

7 Füyūżāt-ı Ḫudāvendīye maẓhar olup ʿālemde
Sülūk erbābını irşād ider ḥayli ẓarīfāne

8 Ṭarīḳ-i celvetīde böyle mürşid böyle bir tekye
Bulunmaz geşt iderse sālikān dünyāyı bir dāne

9 Tamām oldukda bünyādı ṭarīḳat ehli şād oldı
İderler celvetī āyinüñ icrā şimdi rindāne

10 Duʿāsıyla Naẓīrā çıkdı bir fıḳra aña tārīḫ
Cihān ṭurdukca ābādān ola bu celvetī-ḫāne

Sene 1154

[137] S: 186a-186b ; İ'de yok

138

Menzil-i Şinâsī-zāde Efendi

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Mevālī zümresinüñ aḳdemi ol ẕāt-ı ʿālī-şān
Ḫarāb-ābād iken bu mesken-i pāk-i ṭarab-zāyı

2 Mühendis-kār-ı ṭabʿıyla olup taḥdīdine sāʿī
Binā vü ṭarḥ-ı raʿnā fikr iderdi beyt-i aʿlāyı

3 İki defʿa olup Eyüb ü soñra Filibe'ye ḳāḍī
Varup iffetle icrā itmişidi şerʿ-i ġarrāyı

4 Cihānuñ rütbe fikri fāide itmez diyü soñra
Olup Ṣofya müşerref kıldı ol şehr-i feraḥ-zāyı

5 Gelüp soñra şurūʿ itdi bināya eyledi itmām
Ḫudā ʿömrin ziyāde ide maʿmūr oldı her cāyı

6 Żamīrinden geçüp bu mıṣraʿ-ı pāk oldı tārīḫi
Şināsī-zāde zībā yapdı bu beyt-i dilārāyı

Sene 1156

139

Der-Ṭop-ḫāne-i İstanbul Ḫāniḳāh-ı Tātār Ḥasan Dede

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Didi tārīḫin ḥurūf-ı cevherī ile Naẓīr
Ḫāniḳāh-ı Gülşenīde Hū diyüp eyle semāʿ

1142

140

Berā-yı Fetḥ-i Ḳalʿa-i Aṭa der-Ḳurb-ı Belġrād

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bāreka'llāh zihī vaḳt-i ṣafā-yı mehbūd
Ḥabbezā mevsim-i aʿbād u meserret-ālūd

2 Ḳangı bir naḳşına şükr idelüm Mevlānuñ
Her ṭarafdan kerem ü ʿāṭıfeti oldı nümūd

---

138 S: 186b ; İ'de yok

139 S: 186b ; İ'de yok

140 S: 186b-187a ; İ'de yok

3 Nemçe küffārı olup mesḳed ile hem-tedbīr
Naḳż-ı ṣulḥ eylediler ol iki nīrān-ı ẖulūd

4 Söz ḳaṣd itmekle memleket-i İslāma
Maẓhar-ı kahr u nekāl oldı melāʿīn-i ʿanūd

5 Ḥażret-i pādişeh-i maʿdelet-ārā-yı cihān
Yaʿni iklīm-küşā ḥażret-i sulṭān Maḥmūd

6 Cünd-i İslām ile gönderdi ʿadūyı kahra
Bir vezīri ki odur ʿāleme şimdi maḥsūd

7 Ḥamdüli'llāh ki Ḫudā yāver olup lûṭfı ile
Böyle hengām-ı ṣafā virdi Ḫudāvend-i Vedūd

8 Fikr-i tārīẖin iderken didi hātif ki Naẓīr
Şükri çok eyle hemān ṭāliʿüñ oldı mesʿūd

9 Tīġ-ı İslām ile başı alınup küffāruñ
Aṭa kalʿasını fetḥ eyledi Sulṭān Maḥmūd

Sene 1151

141

Berā-yı Şeyẖ Enīs Efendi

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Semiy-yi şehr-i şehri'llāh Enīs-i Mevlevī ḥayfā
Bu cā-yı pür-neşāṭ içre vücūdın eyledi ifnā

2 Naẓīrā ẖāṭıra geldi bi-tevfīḳ-i Ḫudā tārīẖ
Enīsü'l-ʿāşıkīn-bāda Enīs-i rūḥ-ı Mevlānā

Sene 1146

142

Berā-yı Necl-i Aḥmed Paşa

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ol gül-i gül-zār-ı ʿizzet Rum ili vālīsinüñ
ʿİzz ü rifʿat ile Bārī ḳadrini aʿlā ide

2 Ol semiy-yi Aḥmed-i muẖtār o ẕāt-ı ekreme
Ṭūl-i ʿömr ü devlet-i dārını Ḥaḳ iʿṭā ide

---

[141] S: 187a ; İ'de yok

[142] S: 187a ; İ'de yok

3 Māh-rū ve bir necl-i pāki terk-i dünyā eyledi
Cennet-i aʿlāda lûṭfı ḥażret-i Mevlā ide

4 Taʿmiyeyle düşdi pākīze-duʿā tārīḫine
Mīr ʿAbdu'llāh mekānın Cennet-i aʿlā ide

143

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā Ǿi lün

Mürġ-ı rūḥ-ı Muṣṭafā gül-zār-ı ʿadni ide cāy
1164

144

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā Ǿi lün

Ola ḥüsn-i ḫātime tārīḫ-i taḥrīr-i kitāb
1164

145

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ṭūl-i ʿömr ile muʿammer ola yā Rab Ḥasanum
1164

146

Berā-yı Ḫāniḳāh-ı ʿUşşākiyān Der-Ḳurb-ı Üç Şerefeli

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bāreka'llāh mesken-i ʿuşşāḳiyān
Oldı bu beyt-i mübārek ḥāliyā

2 Geldi bā-tevfīḳ-i Ḥaḳ tārīḫ aña
ʿĀşıkāna tekye-gāh-ı bā-ṣafā
1164

147

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

---

143 S: 187a ; İ'de yok
144 S: 187a ; İ'de yok
145 S: 187a ; İ'de yok
146 S: 187a ; İ'de yok
147 S: 187b ; İ'de yok

1 Bu raʿnā maḥmili ʿAbdü’r-raḥīm Beg ṭabʿ-ı pāk-içün
Müzehheb pür-şukūfe eyledi merġūb u müstes̱nā

2 Çıkup bir ḫūb-ı ġarrāsına reşkiyle didi tārīḫ
Ola yā Rab ʿizzetle mübārek maḥmil-i zībā

Sene 1167

148

Berā-yı Gerdūne ʿAbbās Efendi

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Cenāb-ı ḥażret-i ʿAbbās Efendi yümn-i devletle
Bu gūne yapdırup gerdūne-i zīb-āveri maṣnūʿ

2 Sezā tārīḫine vech-i cemīl ʿarż eylese ḥūbān
ʿAceb gerdūne-i gerdūn seper bu maḥmil-i maṭbūʿ

Sene 1166

149

Lıḥye-i Ṣāhī Efendi

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Ṭarīḳ-i Celvetiye pīşvāsı
Cenāb-ı Şeyḫ Ẕātī-zāde şāhī

2 Odur şiʿr ile inşāda yegāne
Olur ās̱ārı bu ḳavlin güvāhı

3 Anuñ taṣvīr-i ḥüsn oldı çü nāmı
Beyān-ı ḥüsni olmaz kemā-hī

4 Çü mülk-i ḥüsnini yaġmaya geldi
Cünūd-ı ḫaṭṭınuñ evvel sipāhı

5 İdüp irsāl-i lıḥye ol ser-efrāz
Ḫaṭ-āver oldı gördi rū-yı māhı

6 Çü kıldı sünnet icrā lûṭf-ı Ḥaḳla
Muʿazzez hem mükerrem kıl ilāhī

7 Cemāli rū-nümā tārīḫi içün
Hümāyūn-bād-ı ḫaṭṭ-ı ḥüsn-i Ṣāhī

Sene 1165

[148] S: 187b ; İ’de yok

[149] S: 187b ; İ’de yok

150

Berā-yı Kuşcı ʿAli Aġa

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥayf kim Kuşcı ʿAli Aġayı uçurdı felek
Maġfiret mürġını ṣayda bāz-ı rūḥı per bula

2 Şāhbāzān-ı ṭabīʿat didiler tārīḫini
Kuşca cānının ilāhā lānesi firdevs ola
Sene 1165

151

Berā-yı Receb Efendi Raḥimehu'llāh

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün

1 ʿUmde-i ehl-i şeref-bād-ı Ḫudāya semiyy
Yaʿni Receb Efendi ʿilimle yok menendi

2 Nāil-i lûṭf-ı Ḫudā oldı saʿādet ile
Vaṣfı ile ideler ʿālem aña pesendi

3 Maẓhar-ı tevfīḳ ola cümle umūrında ol
Mis̱li bulunmaz anuñ var ise yine kendi

4 Düşdi bi-tevfīḳ-i Ḥaḳ şehr-i Recebde tārīḫ
Ḥākim-i şehr-i Ṣofya oldı Receb Efendi
1164

152

Ḫānikāh-ı Zühdī Efendi Der-Selānīk Sene-i Mezbūre Ramażān-ı Şerīfde Vefāt Eyledi Raḥimehu'llāhu

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Cenāb-ı ḥażret-i Ümmī Sinānuñ
Ṭarīḳına sülūk idenler anuñ

2 Olurlar maẓhar-ı feyż ü ʿināyet
Daḫī her ṣāḥib-i ḳurb-ı velāyet

3 O bir erdür ki mis̱li yok cihānda
O bir gevher ki olmaz degme kānda

---

[150] S: 187b ; İ'de yok

[151] S: 187b-188a ; İ'de yok

[152] S: 188a ; İ'de yok

4 Şerīʿat üzredür aḳvāli cümle
Ḥaḳīḳat iledür efʿāli cümle

5 Odur ʿālemde bir ṣāḥib-kerāmet
Ṭutanlar dāmenin buldı selāmet

6 Cenāb-ı Ḥazret-i Zühdī Efendi
Olupdur ol ṭarīḳin ser-bülendi

7 Odur ʿālemde hālā merd-i meydān
Odur ṣāḥib-i zamān vaḳti el-ān

8 Odur sermāye-i erbāb-ı ʿizzet
Odur ser-defter-i aṣḥāb-ı himmet

9 İdüp bezl-i himem ol şeyẖ-i ẕī-şān
Ṭarīḳat ehline lûṭf-ı firāvān

10 Bu vālā ẖāniḳāha itdi himmet
ʿAcāyib ḥücrelerle virdi zīnet

11 Müsāfir-ẖāneler yapdurdı aʿlā
Bütün tekye yeñiden oldı iḥyā

12 Velīler cemʿ olup ol dem Naẓīrā
İderken güft u gū-yı lā vü illā

13 Didiler nāsa tārīẖini ḥālā
Yapıldı ẖāniḳāh-ı ʿālem-ārā

Sene 1145

153

Berā-yı Muṣṭafā Paşa Der-Defʿa-i Ūlā

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿĀlemüñ pādişehi ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd
Ki odur bāʿiṡ-i āsāyiş-i ehl-i dünyā

2 Lûṭf u iḥsānını bezl itmek-içün ʿāleme ol
Ṣarf-ı fikr eyler idi kıldı müyesser Mevlā

3 Buldı bir ẕāt-ı kerem-perveri çekdi ṣadra
Mīr-āmūzı iken gördi ki çok lûṭfa sezā

[153] S: 188a-188b ; İ'de yok

4 Ceyb-i ṣadrını anuñ mihr ile tezyīn itdi
ʿĀlemi lûṭfı ile itdi yeñiden iḥyā

5 Muṣṭafā nām-ile ol müntehab-ı devrānı
Eyleye maẓhar-ı tevfīḳi umūrında Ḫudā

6 Ḳuvvet-i baḫtı anuñ ʿāleme virdi rāḥat
Refʿ-i ālām u keder eyledi dünyā zīrā

7 Nār-ı endūh u gām-ı dehr-ile āzurde iken
Āb-ı lûṭf u keremi neşr ile itdi iṭfā

8 Giceler fedā-ile rāḥat yoġ-iken ʿālemde
Ölçüden şimdi göz açmaz giceler şems-i semā

9 Ol şeh-i ʿādili ya Rabbi ḫaṭāsız eyle
Sāyesinde ide rāḥat fuḳarā vü żuʿafā

10 Ol vezīri daḫī her lûṭfına idüp maẓhar
Her dem ʿālemde anuñ kārı ola bezl-i ʿaṭā

11 Tā ferāmūş olına Bermekiyānuñ nāmı
Eyleye cūd u seḫā ile cihānı aġnā

12 Ḳalbi maḥzūnları hep eyleye şād u ḫürrem
Her biri ide ḫulūṣ ile duʿā ṣubḥ u mesā

13 Behcet ü şādī ola yārları her demde
Ki sürūr ile bula ehl-i cihān ẕevḳ ü ṣafā

14 Yā ilāhī o kerem-perveri mesrūr eyle
Görmeye gird-i keder bezm-i cihānda ḳaṭʿā

15 Rūz-ı rūze daḫī meymūn u mübārek olsun
Nice ems̱āli ile ide müşerref Mevlā

16 Fuḳarā vü żuʿafā yād iderek iḥsānın
Vaḳt-i ifṭār u saḫūr eyleyeler ḫayr-duʿā

17 Fikr-i tārīḫ-i vezāret ile ḥayretde iken
İrdi ol dem dile feyż-i kerem-i lûṭf-ı Ḫudā

18 Cevherī düşdi bi-tevfīḳ-i Naẓīrā tārīḫ
Virdi lûṭfıyla şeref ṣadrına ḫayru'l-vüzerā

Sene 1165

154

Behcet Efendi Biraderi Ṣārım Baba Muḳābelesi Tarī̮ẖidür

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ṣārıma geçti sürūr ile dehr-i ḳaftānı
1165

155

Revan Ḳāḍīʿaskeri ʿAbdu'llāh Efendidür

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Rū-nümā oldı cemāl-i pīşvā-yı kāmilān
Dehrin oldı bā-lûṭf-ı vaṣṣāfı ḳāḍīʿaskeri
1165

156

Berā-yı Meşīẖat-ı ʿAbdü'l-ḳādir Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Çün Ḥilmi-zāde oldı cā-nişīn-i vālidi
Sālikān-ı rāh-ı Ḥaḳḳuñ oldı ol bir nādiri

2 Didiler bir cevherī tārīẖ aṣḥāb-ı sülūk
Ḳuṭb-ı ʿaṣrı ide Mevlā Şeyẖ ʿAbdü'l-ḳādiri
Sene 1153

157

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Olup şerre delīlin re'si maḳṭūʿ
Yine tārīẖce vażʿ olındı nāgāh

2 Ġazāsıyla cenāb-ı pādişāhuñ
Fiten ʿırḳı kesildi ḥamdüli'llāh
Sene 1165

---

154 S: 189a ; İ'de yok

155 S: 189a ; İ'de yok

156 S: 189a ; İ'de yok

157 S: 189a ; İ'de yok

158

Berā-yı Gülşenī İmām-zāde

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 İmām-zāde Efendi Gülşeniye içre ʿālemde
Ṣafā-yı ḳalbe ẕikr-i Ḥaḳ ile olmış idi nāil

2 Didiler cevherī tārīḫin ʿāşıḳlar duʿālarla
Reīs-i ẕākirān-ı Gülşenī ʿadne ola vāṣıl
1170

159

Tārīḫ-i Dīger Şāh Koyun-zāde

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Cevherī tārīḫi başlangıcı olmışdur tamām
İde Şeyḫ Aḥmed Efendi ʿadn-i ʿālīde mekān
1170

160

Berā-yı Ḫıtān-ı Nāḥiye-zāde

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Cenāb-ı Nāḥiye-zāde Efendinüñ saʿādetle
Bula maḫdūm-ı ʿālī-ḳadri devlet dā'imā yā Rab

2 İdüp icrā-yı sünnet ʿizz ü rifʿatle cihān içre
Ṣafā-baḫş oldı aḥbāba bula her dem ṣafā yā Rab

3 Göreler vālideyni her sürūrın bezm-i ʿālemde
Anı her lûṭfa maẓhar eyleyüp eyle ʿaṭā yā Rab

4 Derūnı şevḳ-ile bu nuṭḳ-ı cevher-baḫş olur tārīḫ
Mübārek ola lûṭf ile cinān-ı seyyidā yā Rab
1170

161

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

---

[158] S: 189a ; İ'de yok
[159] S: 189a ; İ'de yok
[160] S: 189a ; İ'de yok
[161] S (der): 189a ; İ'de yok

1 Açdı gül-zār-ı cihān bir ġonca-i zībā yine
Gülşen-i ʿālemde güller gibi ol ḫandān ola

2 Oldı tārīḫi anuñ nice cemīl ile Naẓīr
Ṭūl-i ʿömr ile muʿammer ola Saʿdī Muṣṭafā
1169

162

Berā-yı Mevlevī Gümüş Dede

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Mesnevī-ḫˇān olmaġa lāyıḳ yine bir nevā-ḫˇān
Olmış-iken fārisī güftār ile ḥayli belīġ

2 Nefḫ-i ney gāhi semāʿ ü ẕevḳe ʿāşıḳ iken ol
Dehri gör kim ḳaṭʿ-ı ʿömrine anuñ da çekdi tīġ

3 Bende-i dil-ḫˇāh-ı Mevlānā olup nice zamān
ʿAşḳ-ı cānān ile āḫir oldı ʿālemden farīġ

4 Cevherī tārīḫini nālān biri geldi didi
Mevlevī ol sīm-endāza ola ḥayf u dirīġ
1171

163

Tārīḫ-i Cāmiʿ-i Şerīf ve Ḳurrā-ḫāne Der-Siroz

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Kıldı bu cāmiʿ-i vālāyı mekān-ı ḳurrā’
Ḥażret-i Ādem Efendi ol velīy-yi ẕī-şān

2 Eyledi gerçi ki itmāmını Aḥmed Paşa
Līk ol o binā eyledi billāh hemān

3 Buldı noḳṣānını itmāmına yapdı himmet
Her biri rūḥına raḥmet ide Ḫallāḳ-ı cihān

4 Çār erkānı tamāmıyla Naẓīrā tārīḫ
Oldı gūyā ki ferahla ḫıfż-ı Ḥaḳḳ-ı Ḳur’ān
1169

---

[162] S: 189b ; İ’de yok

[163] S: 189b ; İ’de yok

164

Berā-yı el-Ḥāc Feyżu'llāh Gül-ābī

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ber-ser-āmed Ḥacı-ı muḫliṣ yine
Ẕikr iderken Ḥaḳḳı geldi çün ecel

2 Gūş idenler vālih ü ḥayrān olup
Ḥasretiyle eylediler çok emel

3 Terk idüp dünyāyı gitdi nāgehān
Ravża-i firdevs ola aña bedel

4 Didiler üçler gelüp feryād ile
Tārīḫidür ʿadni Feyżullāh'a maḥal
1171

165

Berā-yı Ḫāne-i Sulṭān-zāde ʿAbdü'l-kerim Aġa

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Zihī kāşāne merġūb u zībā
Ṣafā-baḫş ḳuʿūdı rūḥa zīrā

2 Ki özenle küşāde bāġ-zāra
Virür gül yāsemen bū-yı dilārā

3 Açıldıkça ser-ā-pā lāle-zārı
Ṣafā-yı ḳalb olur dillerde peydā

4 Ḥadīs̱-i zülf-i cānānı rivāyet
İder sünbülleri ʿuşşāḳa ḥālā

5 Okur āyet-i *fe'n-ẕur* ʿārifāne
Benefşe kūşelerde bī-mehābā

6 Nihāyetsizdür evṣāfı anuñ-çün
Gerekmez vaṣfınuñ iṭnābı aṣlā

7 Ḳarar-gāhı o bir ẕāt-ı şerīfin
Ki ḫüsn-i ḫulḳ-ile ʿālemde yektā

---

164 S: 189b ; İ'de yok

165 S: 189b-190a ; İ'de yok

8 Melek-ḫaṣlet maʿārif pīşedür ol
Ḥaḳīḳat ẕāt-ı pākinde hüveydā

9 O sulṭān-zāde kim mis̱li nādir
Vücūdın ḥıfẓ ide Bārī Teʿālā

10 Şeref virince ẕātı bu sarāya
Ṣafā-yāb oldı bi'l-cümle aḥibbā

11 İdüp taʿmīr ü termīmi ile nev
Dilārā oldı merġūb oldı ḥālā

12 Şitāiyye vü ṣayfiyye içün ol
Bu zībā meskeni yapdurdı aʿlā

13 Naẓīri bir bulunmaz mis̱l-i tārīḫ
Feraḥ-zā dil-küşā bu beyt-i aʿlā

Sene 1172

166

Maġnisevī ʿAli-zāde Efendimizüñ Mevleviyetine Tām Tārīḫdür Vefātları Anda Daḫī Vākiʿ Olup Tārīḫi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Cilve-gāh ola Behişt rūḥ-ı ʿAli-zādeye

1171 Fī evāḫir-i Zi'l-Kaʿde

167

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Geşt ʿAli-zāde bā-lûṭf-ı Mevlā
Ḥākim-i Şerʿ-i şehr-i Maġnisa

Fī Ġurre-i Cumādi'l-Ûlā 1171

168

Ümm-i Şeyḫ Mevlevī

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿĀbide vü zāhide faḫrü'ş-şādına sezā
Vālidem ʿĀyişe ḫātun kıldı ʿömrin tamām

---

[166] S (der): 189b ; İ'de yok

[167] S (der): 189b ; İ'de yok

[168] S (der): 189b ; İ'de yok

2 Ḥubb-ı Mevlānā ile ism-i Celāli ẕikr idüp
Çok zamān ṭāʿāta itmiş idi saʿy ü ihtimām

3 ʿĀḳibet gūşına irdükde ṣadā-yı *İrciʿī*
Gitdi ʿālemden mekān ola aña dārü'ʾs-selām

4 Fikr-i tārīḫi ile bir gün simāʿ eyler iken
Ḳudsiyāndan gūşına irişdi tā ki bu kelām

5 Okına sebʿu'l-mesānī cevherī tārīḫ olur
ʿĀyişe yā Rab Behişti eyleye cāy ü maḳām
1174

169

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

ʿAli beg çeşme-i vaḳfı ʿacāyib eyledi maʿmūr
1174

170

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Bu nev ḳaṣr-ı feraḥ-zāyı mübārek eyleye Mevlā
1175

171

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā Ǿi lün

ʿOs̱mān Aġa bi'l-ḳażā ʿāḳibet oldı şehīd
Eyledi teşrīn ile nāgehān ʿazm-i Behişt
1175

172

Tārīḫ Berā-yı Bint-i Tire Mollası-zāde Ebū Bekir Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ey dirīġā Tire Mollası Efendi-zādenüñ
Duḫter-i ʿismet-veri ʿuḳbāya gitdi nāgehān

---

169 S (der): 189b ; İ'de yok

170 S (der): 189b ; İ'de yok

171 S (der): 189b ; İ'de yok

172 S: 190a ; İ'de yok

2 Ol semiy-yi duḫter-i pākīze-i faḫr-i rusül
Terk-i ʿālem ile itdi ʿazm-i gül-zār-ı cinān

3 Vālideyninüñ duʿāsıyla rıżāsıyla anuñ
Cürmini ʿafv eyleye lûṭfıyla Rabb-i müsteʿān

4 Ḥubb-ı ẕātı ile didi vālidi tārīḫini
Zeynebe gül-zār-ı Cennet ola yā Rabbi mekān
Sene 1171

173

Berā-yı Bint-i Şeyḫ Muṣṭafā Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ey dirīġā duḫter-i Şeyḫ Muṣṭafā ol nāzenīn
Eyledi bu bezm-i ʿālem içre ʿömrini tamām

2 Bāġ-ı behcetde açılmış ġonca-i zībā idi
İde gül-zār-ı ʿādnde lüṭf-ile yā Rab makām

3 Düşdi bā-tevfīḳ anuñ tārīḫ-i fevtine duʿā
İde yā Rabbi Ruḳiyye meskenin dāru's-selām
Sene 1172

174

Sulṭān Meḥmed Ḳurbında Ser-ṭarīḳ-zāde Ḫalīfesi Ḫāniḳāhı Tārīḫidür ki Dürrī-zāde Efendi Tecdīd Buyurmışlar

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḳuṭb-ı vaḳti Şeyḫ Nūreddīn kim
ʿĀleme virmiş idi nūrı żiyā

2 ʿĀlem-i lāhūta gitdi gerçi ol
Cā-nişīni oldı ḥālā reh-nümā

3 Vāṣıl olmış çok ḫalīfe eyledi
Sālikāna her birisi pīşvā

4 Cümleden bu ḫāniḳāhuñ mürşidi
Oldı tecdīdine bādī ḥāliyā

[173] S: 190b ; İ'de yok
[174] S: 190b ; İ'de yok

5 Cevherī tārīḫi oldı ḫānikāh
Şeyḫ Saʿīdeddīn Efendiye binā
Sene 1172

175

Tārīḫ Berā-yı Necl-i Sulṭān-zāde Mīr ʿAbdü'l-kerīm

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Bi-ḥamdi'llāh ki Sulṭān-zādeler nesl-i laṭīfinden
Ḫudā ʿAbdü'l-kerīm Aġaya iḥsān itdi ʿizzetle

2 Meserret-baḫş olup virdi aña bir naḫl-i pāk-aḫter
Ola ʿālemde yā Rabbi muʿammer ʿömr ü devletle

3 Hemīşe maẓhar-ı elṭāf u iḥsān eyleyüp yā Rab
Ṣafādur vālideynine anı ḥıfż u ḥırāsetle

4 Duʿālarla düşüp dāl oldı tārīḫine bu mıṣraʿ
Ola ʿārif Muḥammed bezm-i dünyāda saʿādetle
1170

176

Berā-yı Cāmiʿ-i Ṭaşlık

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā Ǿi lün

1 Ṣāḥibü'l-ḫayrāt olan Maḥmūd Paşa-yı velī
Eyledi bu cāmiʿi bünyād ile kesb-i duʿā

2 Çok zamān maʿmūr olup ʿālemde bir gün ʿāḳibet
Zelzeleyle münhedem olmışdı bā-ḥükm-i ḳażā

3 Eyledi taʿmīr ile tavanı sulṭān-ı zamān
Ḫayr ile tā kim cihānda nām-ı şānı yād ola

4 Edrine ḳāḍısına idüp sipāriş ol daḫī
Ṣarf-ı himmet eyleyüp itdi anı aʿlā binā

5 Dāʿiyān-ı devletinden didi tārīḫin Naẓīr
Yapdı Ṭaşlık cāmiʿin lûṭfıyla sulṭān Muṣṭafā
1174

---

[175] S: 190b ; İ'de yok

[176] S (der): 190b ; İ'de yok

177

Berā-yı Ordu Şeyḫi ʿAbdü'l-ḥalīm Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Reh-nümā-yı sālikān-ı Ḫalvetīlerden dirīġ
Oldı aḳṭāb-ı cihānuñ pīri ḫayr içre muḳīm

2 ʿĀlim ü fāżıl yegāne vāʿiż ü nāṣiḥ idi
Feyż-i nuṭḳı olmış idi ʿāleme lûṭf-ı ʿamīm

3 Yād ile ẕevḳ-i naʿīmi terk-i dünyā eyledi
Vāṣıl-ı firdevs-i aʿlā eyleye Rabb-i raḥīm

4 Cevherī tārīḫini didi Naẓīr Gülşenī
Nāil-i maḳṣūd-ı aḳṣā ola Şeyḫ ʿAbdü'l-ḥalīm
Sene 1172

178

Tārīḫ-i Edirne Ḳāḍīsi Yaḥyā-zāde Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Edrine şehri ahālīsi yine ʿirfān ile
Buldılar bir ḥākimi lûṭf-ı şeh-i devrān ile

2 Müjdelerle her biri kulak kabardup ḥāliyā
Birbirin tebşīr ile dirler sürūr-ı cān ile

3 Ḥażret-i Ḥaḳ ḳāḍī-i şehr-i Edirne eyledi
Böyle bir ʿālī-nejādı lûṭf-ile iḥsān ile

4 İki tārīḫ-i dilārādur muʿammādur biri
Fetḥ olandur biri ṭabʿ-ı pāk ile imʿān ile

5 Nüh felek döndi ḥisābı üzre tārīḫin Naẓīr
Oldı dāru'n-naṣra Yaḥyā-zāde ḥākim şān ile
Sene 1172

179

Baʿdehu bū gūne yazılmışdur

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

177 S: 191a ; İ'de yok
178 S: 191a ; İ'de yok
179 S: 191a ; İ'de yok

1 Oldı Kātip-zāde-i memdūḥ u merġūbu'l-kelām
Ḥamdüli'llāh rütbe-i Anadolu ile be-kām

2 Ṣād olup ol dem Naẓīr-i Gülşenī didi hemān
Nüh felek döndi ḥisābı üzre tārīḫ oldı tām
1172

180

Berā-yı Necl-i Ṣādıḳ Dede

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥamdüli'llāh ṣādıḳu'l-aḳvāl olan Ṣādıḳ Dede
Gülşenīnüñ oldı ʿālemde çerāġ-ı Rūşeni

2 Ḥażret-i Ḥaḳ aña bir necl-i necīb iḥsān idüp
ʿĀlemüñ oldı cihān içinde dil-şād u şeni

3 İsmi vü ru'yeti ḥasen ḥüsn-i ḫulḳıyla ol
Sālikān-ı Gülşenīnüñ cümlesinüñ aḥseni

4 Didi tārīḫin Naẓīrā bir duʿā-gūyı ṣuʿūt
Dehre geldi tām ile sırr-ı Sezāyī Gülşenī
1172

181*

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā Ǿi lün

Ḥażret-i ʿĀṣım Efendi Rum iline virdi şān
Nüh felek döndi ḥisābı üzre tārīḫ oldı tām

182

Tārīḫ-i Tāmdur

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Didi tārīḫin Naẓīr-i Gülşenī bā-lûṭf-ı Ḥaḳ
Geldi dehre ism-ile sırr-ı Sezāyī Gülşenī

---

[180] S: 191a-191b ; İ'de yok

[181] S (der): 191a ; İ'de yok

* Temāşā-ḥāldür ki nüh felek tārīḫi biñ yüz yetmiş üç tārīḫi olmak üzre ḳable vuḳūʿa nisbetü'l-ḫalḳ olan el-Ḥaḳ fikriyle Müftī-zāde ʿĀṣım Efendiye Virildi

[182] S: 191b ; İ'de yok

183

Berā-yı Dervīş ʿAbdü'l-ḳādir

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Olup Akkirmāna ḳāḍī ʿazm idersin ṣad ḥayf
İrcıʿī emri olup ḥaḳḳında anuñ ṣādıra

2 Bu maḥalde geldi bā-ḥükm-i ḳażā tārīḫ-i mevt
ʿAdnüñ ola cā ilāhī dervīş ʿAbdü'l-ḳādire

184

Berā-yı Türbe-i Müsellim Aḥmed Efendi

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1 Çerāġ-ı Gülşenīden çün Müsellim muḥterem ḥayfā
Sezā-yı vaṣf idi zīrā Sezāyī eyledi iḥyā

2 Bu vālā ḫāniḳāhı ol binā itdi iki defʿa
Çü kıldı ḫˇāb-gāhını murādı odur işbu cā

3 Olunca cā-nişīni necl-i pāki ʿizz ü rifʿatle
Sulūk aṣḥābına hādī cenāb-ı Şeyḫ Vefā ḥālā

4 O nūr-ı çeşm-i erbāb-ı ḥaḳīḳat şān bula yā Rab
Bu vālā türbeyi kıldı kemāl-i himmeti aʿlā

5 Naẓīr-i Gülşenī tārīḫi fikrinde iken āḫir
Gelüp zāirleri didi dilārā türbe-i raʿnā
1173

185

Tārīḫ-i Duḫter-i Sulṭān Muṣṭafā

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Cevherī duḫter-i şāhāna münāsib tārīḫ
Oldı iḥsānı Ḫudānuñ Hibetu'llāh Sulṭān
1173

---

[183] S: 191b ; İ'de yok

[184] S: 191b ; İ'de yok

[185] S: 191b ; İ'de yok

186[186]

Tārīḫ-i Aġa Kapusı Der-Edirne

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Şehriyār-ı ʿālemüñ ʿömri ola yā Rab ziyād
Edrine şehrini maʿmūr itdi lûṭfı ḥāliyā

2 Cümleten tecdīdine ṣādır olup ḫaṭṭ-ı şerīf
Her ḫarābe-zār olan ʿālī vü müstaḥkem binā

3 Öyle maʿmūr oldı kim gül gibi güldi Edrine
Her gören ḫayr-duʿā eyler aña ṣubḥ u mesā

4 Cümleden bu Ḥacı Bektāş-ı Velīnüñ dergehi
Oldı tecdīd ile merġūb u feraḥ-zā dil-küşā

5 Çün tamām oldı Naẓīr didiler tārīḫini
Bir seḥer cemʿ oldı serümde cemīʿan evliyā

6 Emr-i Sulṭān Muṣṭafā Ḫānuñ ṣudūrı eyledi
Ḥacı Bektāş-ı Velī dergāhını vālā binā
1173

187[187]

Berā-yı Aġa-yı Edirne

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Terk-i cihān eyleyüp eyledi ʿazm-i beḳā
Edirnenüñ Aġası kendi Çelebi Aġa

2 Bezm-i cihān içre ol ʿizz ü saʿādet ile
Yeñiçeri ocağına olmışıdı ketḫüdā

3 Miṣli bulunmaz anuñ aḥsen-i aḫlāk ile
Cennet-i aʿlā aña mesken-i aʿlā ola

4 Düşdi aña bir duʿā cevherī tārīḫ ile
Menzilini dār-ı ʿadn ide Muḥammed Aġa
Sene 1172

[186] S: 191b-192a ; İ’de yok
[187] S (der): 191b ; İ’de yok

188

Berā-yı Muṣṭafā Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 ʿİlm ü fażl ile yegāne yine bir ẕāt-ı şerīf
Lûṭf-ı Bārīyle Aḳīḳ cāmiʿine olup imām

2 Nice yıllar sünnet-i pāk-i Resūlu'llāh ile
Vācibāt ile furūza itdi ġāyet ihtimām

3 Terk-i dünyā ile āḫir ʿazm-i ʿuḳbā eyledi
Ḥūrī vü ġılmān-ile ide Behişt içre ḫırām

4 Bir duʿā-yı ḫayr ile tārīḫ-i fevtidür Naẓīr
Muṣṭafā Efendiye firdevs ola yā Rab maḳām
1176

189

Keşānī Kātib-zādeye Yesārī-zāde Efendi Ketebe Virdükde İnşād Olındı

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Aḥsen-i ḫulḳ-ile Kātib-zāde
Maẓhar olmış idi ḥüsn-i edebe

2 Masḳaṭ-ı re'si Keşāndan çekdi
Ṭabʿı ḥüsn-i ḫaṭṭı aʿlā ṭalebe

3 Edrine şehrine vāṣıl olıcak
Buldı üstādını irdi ṭarabe

4 Mis̱l-i üstādı bulunmaz zīrā
Ṣād olur rūyını gören ṭalebe

5 Bezl-i himmet iderek üstādı
İrdi lûṭfı ile şevḳ ü raḥabe

6 Ḥüsn-i ḫaṭṭını görenler didiler
Bāreka'llāhu bu ʿālī-nesebe

7 Vālidi gördigi dem ṣād oldı
ʿİlm-i mevrūs̱ına oldı ʿaṣabe

---

[188] S (der): 191b ; İ'de yok

[189] S: 192a ; İ'de yok

8 Bir güzel geldi Naẓīrā tārīḫ
Müntesib şehr-i şerīf-i Recebe

9 Ḥamd ü ṣad-ḥamd ola Ṣāliḥ Molla
Oldı pākīze ḫaṭ ile ketebe

1173

190

Tārīḫ-i Taʿmīr-i Baġçe Der-Ḳurb-ı Sarāy

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Sarāylı Muṣṭafā Aġa-yı ẕī-şān
Olup her ḥāl ile memdūḥ-ı dünyā

2 Ser-i bevvāb-ı bāb-ı pādişāhī
Olup çok lûṭfa maẓhar oldı zīrā

3 Maʿārif-pīşe ḫayr-endīşedür ol
Cihānda her merāma vāṣıl ola

4 Kemāl-i ḥüsn-i ḫulḳın ṣāḥibidür
Kemāl-i ḥüsn-i ḫaṭla oldı yektā

5 Bu bāġ-ı behcet-ābāda nigehbān
Olup lûṭf ile maʿmūr itdi aʿlā

6 Ḫarābe-zār olup kalmışıdı ol
İrem-āsā dilārā oldı ḥālā

7 Ḫudā ola cihānuñ çār bāġı
Bu bāġ-ı dil-küşā merġūb u zībā

8 Feraḥ-ābād olursa nāmı lāyıḳ
Sarāy-ı şehriyārī ḳurbı zīrā

9 Leṭāfetle tamām oldukda taʿmīr
Gören evṣāfını evvelce gūyā

10 Naẓīrā düşdi bā-tevfīḳ-i tārīḫ
Zihī zībā ferāḥ-zā bāġ-ı raʿnā

1173

[190] S: 192a-192b ; İ'de yok

191

Berā-yı Ders-ḫāne-i Şeyḫ-zāde Efendi

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Yegāne Şeyḫ-zāde Efendi
Mekānın lûṭf-ı Ḥaḳla kıldı iḥyā

2 Ḫavernaḳ reşk ider ṭarḥına anuñ
Müzeyyen dil-küşā merġūb u zībā

3 Odur ʿilm ü ʿamelle ʿālem içre
Feżāyil-pīşe bir ẕāt-ı dilārā

4 Aña taḥsīn iderdi ibn-i ʿubbād
Bilür her fenn-i ʿilmi cümle zīrā

5 Zamānı şeyḫidür ol ʿilm-i ḫaṭṭa
Olup ol ibn-i Maḳle ile yektā

6 Daḫī zerrīn ḳalem reşk eyler idi
Görmedi ḫaṭṭını merġūb u aʿlā

7 ʿAcāyib oldı bu kāşāne el-ḥaḳ
Mübārek eyleye lûṭfıyla Mevlā

8 Naẓīrānuñ budur aña duʿāsı
Vücūdın ḥıfż ide Bārī Teʿālā

9 Budur ders-ḫāne-i her ʿilm-i nāfiʿ
Daḫī taʿlīm-i ḫaṭ imlāsı aʿlā

10 Edirne içre yokdur bir şebīhi
Muʿallim-ḫāne-i zībā-i raʿnā

1172

192

Berā-yı Vefāt-ı Taşcı-zāde

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Ser-i küttāb-ı dāru'n-naṣra ṣad ḥayf
Cihānda olmadan maḳṣūdı ḥāṣıl

[191] S (der): 192a ; İ'de yok
[192] S: 192b ; İ'de yok

2 Vedāʿ itdi bu bezm-i bī-beḳāya
Ola yā Rabbi rūḥı ʿadne vāṣıl

3 Maʿārif-pīşe ḫayr-endīş idi ol
Müderris zümresine daḫī dāḫil

4 Yegāne ʿilm soñra mis̱li nādir
Şerīʿat üzre ḳavl ü fiʿle māil

5 Tamām olup cihānda ʿömri āḫir
Vücūd-ı nāzenīni oldı zāil

6 Ḫulūṣ ile gelüp bir dāʿī didi
Behişte Taşcı-zāde ola nāil

1173

193

Berā-yı Kösem Ḥasan Aġa

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥüsn-i ḫulḳ ile cihāndan ḥayfā
Gitdi bir pāk-i kösemli zī-şān

2 Nān u niʿmetle cihānda meşhūr
Olup ol maẓhar-ı lûṭf u iḥsān

3 Rūḥına raḥmet ide ḥażret-i Ḥaḳ
Cilve-gāhı ola gül-zār-ı cinān

4 Cevherī ḥarf-ile tārīḫ oldı
Ḥasan Aġa ide ʿadn içre mekān

Sene 1173

194

Berā-yı Kahkaha-zāde Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bir ʿaceb ḥāl-ile bu bezm-i fenādan āḫir
Eyledi āh ile ʿazm-i reh-ı dār-ı beḳā

2 Fevti tārīḫi anuñ düşdi bi-tevfīḳ-i Ḫudā
Gitdi ʿadne gülerek Kahkaha-zāde ḥayfā

Sene 1173

---

[193] S: 192b ; İ'de yok

[194] S: 192b ; İ'de yok

195

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün

1 Terk eyledi cihānı ḥayfā ki Şeyḫ Fāżıl
Ṭāʿatla geçdi ʿömri olmazdı gice nāim

2 Tekmīl ile ṭarīḳi dergāh-ı Gülşenīde
İrşād-ı sālik ile oldı cihānda ḳāim

3 Çok mürde-diller iḥyā itmişdi çün Mesīḥā
Her biri oldı ḥālā ẕikr-i Ḫudāda dā'im

4 Bir nūr-ı ʿaynı geldi seyyāh idi cihānda
Mātemde gördi cümle mevtini oldı ʿālim

5 Bir āh ile didi kim şād ola rūḥı yā Rab
Gül-zār-ı ʿadne oldı Fāżıl Efendi ʿāzim
1175

196

Berā-yı Duḫter-i Ḥacı Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Gülşenī gül-zārınuñ bir ġoncası
Kopdı ḫandān ola Cennetde hemān

2 Cevherī tārīḫidür ḫayr-duʿā
Āmine yā Rab ola mürġ-ı cinān
1175

197

Berā-yı Duḫter-i Arslan-zāde

Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün Mef ʿū lü Fā ʿi lā tün

1 Ṭūṭī gibi dilārā bir ṭıfl-i nāzenīnüm
Bāġ-ı cināna uçdı bādī olup āhuma

2 Nūş eyledi şehādet cāmın ṣafīr iken ol
Mürġān-ı Cennet ile dā'im ola ḳāime

3 Yā Rab şefāʿatını bize müyesser eyle
Raḥm eyle nālelerle feryāduma zāruma

---

[195] S (der): 192b ; İ'de yok

[196] S (der): 192b ; İ'de yok

[197] S (der): 192b ; İ'de yok

4 Bir cevherī tārīḫ geldi duʿāsı ile
Gül-zār-ı ʿadnüñ ola mürġı Zekiye Faṭma
1175

198

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Bezm-i ʿālemden ḳażā-yı nāgehānīyle yine
Gitdi ḥayfā kim şehādet ile bir ṭabʿı selīm

2 Ḥüsn-i ḫulḳ ile ʿaceb bir ẕāt-ı ʿālī-şān idi
Cūd u iḥsān ile ʿālemde anuñ mis̱li ʿadīm

3 Nāẓır-ı Filibe olup bir dem ṣafā üzre iken
Nice ḫayrāta muvaffaḳ oldı bā-lûṭf-ı ʿamīm

4 ʿĀḳibet cām-ı şehādet sundı sāḳī-i ecel
Cennet-i aʿlāda rūḥı ola yā Rabbi muḳīm

5 Māl u cān u başı virdi oldı tārīḫi tamām
Nāil-i firdevs-i aʿlā ola mīr ʿAbdü'r-raḥīm
Sene 1173

199

ʿAn Lisān-ı Şeyḫ-zāde Der-Filibe

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1 Gidince duḫterüm gül-zār-ı ʿadne
Olup ḥasretle dilde dāġı peydā

2 Semā-pīrā olup āh oldı tārīḫ
Şerīfe ʿĀyişem ʿadni ide cā
Sene 1173

200

Tārīḫ-i Ḥamīd Efendi Sellemehu'llāhu teʿālā

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥamdüli'llāh kim Ḥamīd Efendi lûṭf-ı Ḥaḳ ile
Edrine şehrine ḳāḍī oldı ʿizz ü şān-ile

---

198 S: 193a ; İ'de yok
199 S: 193a ; İ'de yok
200 S: 193a ; İ'de yok

2 ʿİlm ü fażl u ḥüsn-i ḫulḳ ile anuñ ẕātın Ḫudā
Ḥıfẓ idüp mesrūr ide her lûṭf-ile iḥsān-ile

3 Ẕātınuñ mis̱li bulunmaz ḥāle kılsañ naẓar
Ḳavl ü fiʿli cümle müstaḥsen anuñ ʿirfān-ile

4 Vāṣıl-ı ser-menzil-i maḳṣūd olup ẕātı anuñ
Maẓhar-ı her lûṭf ola her dem sürūr-ı cān-ile

5 İstimāʿıyla ahālī cümle mesrūr oldılar
Birbirin tebşīr iderler şükr-i bī-pāyān-ile

6 Ḥażret-i Ḥaḳ ḥākim-i şehr-i Edirne eyledi
Böyle bir ʿālī nejādı ʿilm ile ʿirfān-ile

7 Dāʿiyān-ı devletinden didi tārīḫin Naẓīr
Oldı dāru'n-naṣra Neylī-zāde ḥākim şān-ile
1173

201

ʿOs̱mān Paşa-zādeye Meḥmed Paşa Ketḫüdā-yı Şehriyārī Oldıġında

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Mīr-i mīrān-ı mekārim-pīşeden
Ol semiy-yi faḫr-i cümle enbiyā

2 Dergehinde şehriyār-ı ʿālemüñ
Maẓhar oldı lûṭfa bā-ʿavn-i Ḫudā

3 Dāʿiyān-ı devleti mesrūr olup
Eylediler cümle tevfīḳe duʿā

4 ʿÖmr ü devlet ile anı ḥıfẓ idüp
Her merāmın eyle ya Rabbi ʿaṭā

5 Pādişāh-ı ʿāleme merġūb olup
Rütbe-i aʿlāya ide iʿtilā

6 Taʿmiyeyle oldı tārīḫ Naẓīr
Oldı bu āyāna ḥālā ketḫüdā
1173

[201] S: 193a ; İ'de yok

202

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Yeñişehrī Şeyẖ Hüseyin Efendi-zāde kim anuñ
Oldı başında nice seyr ü seyāḥatler nüvişt

2 Püşt-i pā urdı cihānı eyledi geşt ü güzār
Ravża-i pāki ziyāretle idüp ḥac derest

3 Bu maḳām-ı evliyāu'llāha geldi ʿāḳibet
Eyledi rūḥı o dem rūḥāniyān ile sirişt

4 Yediler kılup namazın didiler tārīẖini
Mevlevī Esʿad Efendi cāyını ide Behişt
1172

203

Berā-yı Ḥacı Molla

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Terk-i dünyā eyledi Ḥacı Muḥammed ṣad dirīġ
ʿAdn-i aʿlā içre idüp ʿizzet ü rifʿat bula

2 Cürmini ʿafv eyleyüp lûṭfıyla Rabb-i müsteʿān
Nūr-ı ġufrān ile anuñ merḳad-i hāki ṭola

3 Didi tārīẖin Naẓīrā eyleyüp ẖayr-duʿā
Ḥacı Mollanuñ mekānı gülşen-i firdevs ola
1176

204

Berā-yı Necl-i Şāhī Efendi

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥażret-i Vānī Efendi-zāde ol ʿirfān-meāb
Nāil oldı lûṭf-ı Ḥaḳla ẕevḳ ü şevḳ-i dā'ime

2 Necl-i pāk-aẖter ẓuhūrına taraḳḳubda iken
Gerçi kim çekdi tefekkür ile ḥayli vāhime

---

[202] S (der): 193a ; İ'de yok

[203] S (der): 193a ; İ'de yok

[204] S: 193b ; İ'de yok

3 Lûṭf-ile Bārī Teʿālā aña iḥsān eyledi
Lûṭf olunca böyle ola ʿālem içre ādeme

4 Geldi hengām-ı seḥer hātif didi tārīḫini
Müjde Şāhī geldi Şemseddīn Muḥammed ʿāleme
1174

205

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥākim-i şehr-i Edirne ol Ebu'l-Leys̱-i zamān
ʿİlm ü fażl-ile yegāne mis̱li ʿālemde ḳalīl

2 İbn-i ʿubbād ile hem-ser ol semiy-yi Muṣṭafā
Lûṭf-ı ṭabʿı ile böyle buldı bir ḫayr-ı cezīl

3 Bu sebīl ile şādurvān çün ḫarāb olmış idi
Eyledi iḥyā berā-yı lûṭf-ı Mevlā-yı Celīl

4 Ḥaḳ bu kim rūḥ-ı Ḥüseyni şād u ḫandān eyledi
Kim leṭāfetle binā olındı merġūb u cemīl

5 Dāl olur tārīḫ-i tecdīdine bu mıṣraʿ Naẓīr
Himmet-i ḥākimle tecdīd oldı hālā bu sebīl
1175

206

**Berā-yı Şeyḫ-zāde ʿAbdü'l-Ḳādir Efendi-zāde
Şeyḫ-i Ḫāniḳāh-ı Ḳādiriyye Der-Edirne**

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥayf u ṣad ḥayf u dirīġā gitdi dünyādan yine
Sālikān-ı Ḳādiriyye ẕikr ü fikri ḥāżırı

2 Ṭāʿat-ı Mevlā ile ġāyet żaʿīf olmış idi
Rāh-ı ʿuḳbānın idi ḥasretle dāīm nāẓırı

3 Terk-i fānī eyledi āḫir beḳāya meyl ile
Aṣl u nesl-i pāk ile ehl-i sülūkuñ yāveri

4 Cevherī tārīḫini üçler Naẓīrā didiler
Göçdi bā-Ḥaḳ diyü Seyyid Şeyḫ Muḥammed Ḳādirī
1176

---

[205] S: 193b ; İ'de yok

[206] S: 193b ; İ'de yok

207

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1 Ḥamdüli'llāh yine Maḥmūd es-Seyyid
Rütbe-i aʿlāya itdi iʿtilā

2 Pādişāh-ı ʿālemüñ nuṭḳı ile
Oldı farḳ biñ kol aġası ḥāliyā

3 Kāruñ olmışdı duʿā-yı devleti
Eyledi meṣūl anı ḥālā Ḫudā li

4 Cevherī tārīḫ-i pākidür Naẓīr
Ḳaṣr-ı derk-i zeynidür Maḥmūd Aġa

---

[207] S (der): 193b ; İ'de yok

SONUÇ

"Nazîr İbrahim ve Dîvânı (Metin-Muhtevâ-Tahlîl)" adlı ilmî çalışmamızda Osmanlı imparatorluğu sınırları içerisinde, XVII. yüzyılın son yılları ile XVIII. asrın ilk yarısında yaşayan mutasavvıf-şâir Nazîr İbrahim'in hayat hikayesi ortaya konulmuş, eserleri değerlendirilmiş ve *Dîvân*'ının tenkitli metni hazırlanarak, başta din ve tasavvuf açısından olmak üzere incelemeye tabi tutulmuştur.

Yukarıda ifade edilen tarihî dönem, hakîkaten Osmanlı imparatorluğu için sıkıntılı bir dönemdir. XVI. asırda pek çok alanda tekâmülünü tamamlayan ve zirve noktalara ulaşan imparatorluk, XVII. yüzyılda duraklama sürecine girdikten sonra, Nazîr'in yaşadığı XVIII. yüzyılda siyasî ve sosyal alanlarda tam bir dağılma ve çöküş sürecine girmiş, yapılan bütün olumlu ıslah hareketlerine karşın imparatorluğun devamlılığı sağlanamamış ve çöküşü önlenememiştir. Bu süreçte uygulanan yanlış politikalar, imparatorluğu dört bir yandan saran savaş olgusu ve bu savaşların sonucu olarak büyük yıkımlara yol açan şartları son derece ağır antlaşmalar, halka konan ağır vergiler, bazı kimse ve kesimlere sağlanan ayrıcalıklar, ulemâ ve askerî sınıfın bozulması gibi daha pek çok neden, bu sürecin olumsuz yönde ivme kazanmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla imparatorluk, gelişen olaylara hâkim olan bir yapıdan çıkıp, etrafındaki gelişmeleri ve ilerlemeleri takip edemez ve gereklerini yerine getiremez bir duruma gelmiştir. Bu dönemde iş başına gelmiş padişahlardan bazılarının sıkıntı ve üzüntüden vefat ettikleri düşünüldüğünde, durumun vahameti çok daha net anlaşılacaktır.

Siyasî ve sosyal alandaki bu karamsar tabloya karşın, edebî ve kültürel alanda durumun biraz daha iyi olduğunu söylemek mümkündür. Yıkım ve çöküşün bu alanlarda ilkindekilerden biraz daha geç olması da normal bir durumdur. Çünkü edebî ve kültürel ortam, meselelerden daha geç etkilenmektedir. Nitekim bu dönemde Lâle devri gibi bir devrin yaşanmış olması ve bazı olumlu edebî ve kültürel faaliyetlerin gerçekleştirilmesi buna işaret etmektedir. Aynı şekilde belki daha önceki asırlara nazaran daha düşük seviyede eserler vermiş olsalar bile bu dönemde yetişen şâir, edîb, müellif ve kalem erbabının sayısı azımsanmayacak ölçüdedir. Yine bu dönemde Nabî ekolünün bir süre devam eden hâkimiyeti yanında bir ekol oluşturan Damad İbrahim Paşa Kütüphanesi müdürü şâir Nedîm ve asrın ikinci yarısında ünlü Şeyh Gâlib yetişmiş, kendilerinden

sonra gelen pek çok şâir ve edîbi etkilemişlerdir. Bu dönemde iş başında bulunan padişahlardan bir çoğunun şâir olmasının yanı sıra, Râmî Mehmed Paşa, Koca Râgıb Paşa, İzzet Ali Paşa gibi önemli devlet adamları da devlet adamlığı kimliklerinin yanında şâirlik yönleri ağır basan şahsiyetlerdir. Bunların himayelerinin şâir ve edîbler için münbit ortamlar hazırladığı da vakıadır. Sultan-ı şuara lakabıyla bilinen Osman-zâde Tâib, devlet adamları Kâmî ve Neylî, Mesnevî şârihi Süleyman Nahîfî, Gülşenî Seyyid Vehbî, Mevlevî Esrar Dede, Naat-gû İstanbullu Nazîm ve Fıtnat Zübeyde Hanım gibi değişik meslek ve meşrepten yetişen şâir ve edîbler yine bu dönemde yetişmişlerdir.

Nazîr İbrahim, Gülşenî tarîkatına bağlı mutasavvıf bir şâir olarak böyle bir kültürel ve tarihî ortam içerisinde yetişmiş ve eser vermiştir. O, Edirne'de doğup büyümüş, burada tahsil hayatını tamamlamıştır. Kısa bir müddet Mısır'da bulunmuş, oradaki Gülşenî âsitânesinde hizmet etmiş, ardından bir müddet Edirne'de bir medresede müderrislik görevi yapmış, bir müddet de Edirne mahkemesinde katiplik görevi icra etmiştir. Tekirdağ ve Eski Zağra'da kadılık, Babaeski, Kesriye ve İbrail'de kadı nâibliği yapmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde Nazîr İbrahim'in biyografisi üzerinde kaynaklardaki bilgiler değerlendirilmiştir. Buna göre, aile efradının tamamı Gülşenî tarikatına intisâb etmiştir. Dolayısıyla o da böyle bir çevre içerisinde büyümüş ve Gülşenî tarîkatına intisâb etmiştir. Gülşenî tarîkatının önemli simalarından amcası ve ilk şeyhi La'lî Mehmed Fenâyî'nin ardından Hasan Sezâî'ye bağlanmış ve tasavvufta "seyr ü sülûk"unu ondan tamamlamıştır. Bir müddet tarîkat şeyhliği yapan ve tarîkatçı olarak tanınan babası Müderris Hacı Mustafa Efendi ve öz amcası Kâmî Mehmed Efendi ile kardeşi şâir Lebîb Ahmed Efendi onun hayatındaki diğer Gülşenî büyükleridir.

Nazîr İbrahim özellikle Balkanlarda pek çok yeri ziyaret etmiş, bazı yerlerde birkaç gün kalırken bazı yerlerde de görev icabı yıllarca kaldığı olmuştur. Özellikle *Dîvân*'da adı geçen yer adlarına bakıldığında, Mısır'dan İbrail'e onun hayli geniş bir çevrede dolaştığı söylenebilir. Seksen yıllık bu hareketli ömrünün sonunda M. 1774 / H. 1188 yılında vefat etmiştir. Ancak onun nerede vefat ettiği ve kabrinin nerede olduğu hususundaki muhtelif rivayetlerden hangisinin doğru olduğu hususuna kesinlik kazandırılamamıştır. Buna rağmen kadılık yaptığı sırada havasını, suyunu çok

beğendiğini *Dîvân*'ında bir şiirle ifade ettiği ve emekliliğinden sonra yerleşip bir tekke yaptırdığı Eski Zağra yakınlarındaki ılıcaları ile meşhur Erkeri Kesri köyünde, yaptırdığı tekkede vefat etmiş ve buraya defnedilmiş olması akla daha uygun gelmektedir.

Nazîr İbrahim velûd bir müellif olduğu biyografisinden çıkan önemli bir sonuçtur. Kadılık ve kadı naibliği gibi zor bir görevi yanında, otuz kadar eser vermesi söylediklerimizi teyit etmektedir. Fakat hemen belirtmek gerekir ki bu eserlerin pek çoğu risâle türünde ve küçük hacimli eserlerdir. Kitap boyutuna ulaşabilmiş ve el yazması eser kütüphanelerinde yer edinebilmiş birkaç eseri dışında geri kalanlar bu özelliktedir. Onun eserlerine ulaşmak da son derece güçtür. Yukarıda ifade ettiğimiz küçük hacimli eserleri bir mecmûatü'r-resâilde toplanmış, on altı risâleyi muhtevî bu mecmûayı Bursalı Mehmet Tâhir mütalaa etmiş, Osman Nûri Peremeci, *Edirne Tarihi* adlı eserini yazarken bu eseri kullanmıştır. Fakat tüm gayret ve çabalarımıza rağmen bu mecmûaya ulaşılamamıştır. Dolayısıyla bu eserler hakkında verilen bilgiler, diğer kaynak eserlerin onlar hakkında verdikleri kifayetsiz değerlendirmelerden müteşekkildir.

İnceleme imkanı bulduğumuz eserlerinden elde ettiğimiz değerlendirmelere göre, Nazîr İbrahim çok orijinal eserler ortaya koyan bir ilim adamı değildir. Fakat çok okuduğu ve birçok eseri gözden geçirdiği, dolayısıyla bilgili bir şahsiyet olduğu ve bildiklerini yazdığı söylenebilir. Okuduğu kitaplarda gördüğü, kendisince ilginç bulduğu veya telifine karar verip kitaba uygun gördüğü bilgileri toplamış ve böylece çeşitli eserler meydana getirmiştir. Şerh ve tercüme de onun telif yöntemlerinden biridir. Çalışmamızda manzûm ve mensûr olmak üzere iki ana başlık altında incelenen eserlerinin fazla şöhret bulmamasının bir çok sebebi olabilir. Fakat bizce en önemli iki sebepten ilki, Nazîr İbrahim'in vefatından bir müddet sonra başlayan Nizam-ı Cedid hareketi ve onun ardından ilan edilen Tanzimat fermanıyla toplum zihniyetinin değişmesi, dolayısıyla eskiye itibarın azalmasıdır. İkincisi ise Nazîr İbrahim'in eserlerinin orijinallikten uzak olmasının ilim erbabı tarafından fark edilmesi ve ilgisiz bırakılmasıdır.

Ne var ki onun diğer eserleri içerisinde en orijinal eseri ve şâirlik yönünün yegâne temsilcisi *Dîvân*'ıdır. Belki bir Nâbî, Nedîm veya Şeyh Gâlib kadar etkili olamamış, hatta dönemin ikinci sınıf kabul edilen şairlerinin seviyesine bile çıkamamıştır, fakat

kendi görüş ve duyuşlarını ortaya koyması bakımından *Dîvân*'ı son derece önemli bir eserdir. Nazîr İbrahim'in mutasavvıf bir şâir olması nedeniyle anlaşılma kaygısı taşıdığı söylenebilir. Fakat o, görüşlerini tamamen müridlerine aktarmaya çalışan bir tarikat lideri de değildir. Dolayısıyla *Dîvân*'ında kullandığı dil de bu özelliklerine paralel bir yapı arz eder. Yani o ne çok sade bir dille ne de yoğun Arapça ve Farsça unsurların olduğu süslü bir dille yazmıştır. Arapça ve Farsça kelimelerin *Dîvân*'da yoğunlukta olduğu doğrudur, fakat bu kelimeler çoğunlukla dilimize yerleşmiş ve bir sözlük yardımına bile ihtiyaç duyulmadan anlaşılabilen sözcüklerdir.

Muhtevâ itibarıyla da şiirlerin büyük çoğunluğu dinî-tasavvufî bir muhtevâya sahiptir. Dîvân'da klasik edebiyatımız içerisinde kendine özel bir takım muhtevaları olan kasîde, musammat ve tarîh nazım şekilleri bir kenara bırakılırsa başta tevhîd ve münâcâtlar olmak üzere dinî-tasavvufî şiirler ekseriyettedir. *Dîvân*'da en ağırlıklı bölümü gazeller oluşturur ve şâirin tasavvufî kimliğini gösteren bir muhtevaya sahiptir.

Nazîr İbrahim Dîvânı hacimli bir dîvândır. Yüz doksan dört varaklık eserin derkenarının da manzûmeler ile dolu olması eserin hacmini daha da artırmıştır. Eserde klasik tertîbe uygun olarak tevhîd ve münâcâtlar ilk sırada yer almıştır. Bu bölümde beş tevhîd ve beş münâcât ile toplam on şiir vardır. Ardından değişik nazım şekilleri ile kaleme alınmış elli dört na't gelmektedir. Bu na'tların ekseriyeti Hz. Peygamber hakkında olup, birkaçı bazı sahabî ve tarîkat büyükleri için yazılmıştır. Çeşitli devlet adamları ve İslam büyükleri için yazılan kasîdelerin sayısı ise otuz ikidir. Ardından birçoğu Nazîr İbrahim'in şeyhi Hasan Sezâî'nin gazellerine yazdığı tahmîslerden oluşan musammatlar gelmektedir. Bu şiirlerin sayısı ise yüz on birdir.

Dîvân'da en geniş bölüm gazellere ayrılmıştır. Sekiz yüz kırk üç adet olan bu manzûmelerin pek çoğu tasavvufî muhtevâya sahiptir. Kıt'alar, Rubâîler ve Nazmlar ayırt edilmeden aynı başlık altında toplanmıştır. Bu manzûmelerin sayısı da yüz elli dokuzdur. *Dîvân*'da ayrıca iki yüz on dokuz müfret ve matla'; kırk yedi muammâ ve lügaz bulunmaktadır. Tarihler klasik tertîbe aykırı olarak Dîvân'ın sonunda yer almıştır. Dönemin çok tarih yazma geleneğine uygun olarak Nazîr İbrahim Dîvânı'nda iki yüz yedi tarih bulunmaktadır.

Nazîr İbrahim Dîvânı'nın muhtevâ incelemesi kısmı bazı başlıklar ve alt başlıklar çerçevesinde işlenmiştir. Genel olarak din, tasavvuf, cemiyet ve tabiat şeklinde tasnif ettiğimiz bu bölümlerde, ana başlığın içini dolduracak daha alt başlıklara, şâirin bu hususla alakalı kullandığı kavramlara yer verilmiştir. Din ve tasavvuf başlığı altında incelenen kavramlar sonuncunda şâirin mütedeyyin ve mutasavvıf kişiliği tebellür ettirilmiştir.

Şâirin hangi ortam içerisinde yetiştiği, devrinin önemli devlet adamlarının kimler olduğu, şiirlerinde yer verdiği tarihî ve efsânevî şahsiyetler, cemiyetle ilgili yapılan tahlillerde ortaya konulmuştur. Buna göre Nazîr İbrahim, devrinde önemli devlet adamları ile temas imkanı bulmuş ve bu şahısların hamiliğini kazanarak daha rahat bir yaşam alanı elde etmiştir. Muhsin-zâde Mehmet Paşa ve Hacı Ivaz Paşa-zâde Halil Paşa ile olan ilişkileri bu kabildendir.

Şâirin tabiat tasavvuru ve içinde yaşadığı âlemi algılayış biçimi de son derece önemlidir. Bu nedenle "*Nazîr İbrahim Dîvânı'nda Tabiat*" başlığı altındaki muhtevâ incelemesi kısmında, Nazîr İbrahim'in tabiat ve âlem anlayışı incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda Nazîr İbrahim'in geleneksel İslam tabiat ve âlem anlayışının dışına çıkmadığı görülmüştür. Nitekim o da, bu âlemde var olan her şeyi Allâh'ın bir âyeti olarak değerlendirmekte, âlemin gerçek varlığı yansıtan bir ayna olduğunu tasavvur etmektedir. Yine aynı şekilde gül denilince onun da aklına ilk gelen şahıs Hz Peygamber olmaktadır.

Bu çalışmada bir yandan sağlam bir *Dîvân* metni oluşturulurken bir yandan oluşturulan metin eksen alınarak şâirin din, tasavvuf, cemiyet, tabiat anlayışları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Hem sağlam metin oluşturulması hem de geniş bir muhtevâ incelemesi çalışmanın sınırlarını zorlamıştır. Metin hacimli bir metindir ve muhtevâ incelemesi çalışmamızda ele aldığımız kadarıyla sınırlı değildir. Bu itibarla eser üzerinde yapılacak daha spesifik ve daha ayrıntılı çalışmalar daha zengin sonuçların alınmasına katkı sağlayacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

A) EL YAZMASI ESERLER

AYVANSARÂYÎ, Hâfız Hüseyin, **Vefayât-ı Ayvansarâyî**, Süleymâniye Ktp, Esad Efendi, Yz no: 1375.

BÂDÎ Ahmed Efendi, **Riyâz-ı Belde-i Edirne**, Bayezid Devlet Ktp, Yz no: 10391. (I-III)

EL-YENİŞEHRÎ, Ebu'l-Fazl Abdullah b. Muhammed **Behcetü'l-fetâvâ**, Gazi Hüsrev Begova Biblioteka, Sarayevo, Yz no: 373.

HARÎRÎ-ZÂDE Kemaleddîn, **Tıbyânu vesâili'l-hakâik fî beyân-ı selâsili't-tarâik**, Süleymâniye Ktp., Fatih, Yz no: 430-432. (I-III)

Hediyyetü'l-ahbâb ve bedîhetü't-tüllâb, Köprülü Ktp, Fazıl Ahmed Paşa, Yz no: 1129.

İBRAHİM B. ABDÜLHAYY, **el-Metâlibü's-sâire**, Topkapı Sarayı Müzesi Ktp, Hazîne Kitapları, Yz no: 149.

KÂMÎ, Mehmed, **Mehâmü'l-fukahâ**, İstanbul Üniversitesi Ktp, Yz no: 2066.

NÂBÎ, Yusuf b. Abdullah er-Ruhavî, **Zeyl-i Siyer-i Nebevî**, Süleymâniye Ktp, Esad Efendi, Yz no: 2442.

NAZÎR İbrahim, **Behcetü'l-ebrâr ve lem'atü'l-esrâr**, Konya Bölge Yazma Eserler Ktp, Yz no: 127.

____________, **Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşenî**, Millet Ktp, Ali Emîrî, Yz no: 888.

____________, **Câmiu'l-mu'cizât**, Bayezid Devlet Ktp, Yz no: 816.

____________, **Dîvân**, Süleymâniye Ktp, Lala İsmail Paşa, Yz no: 493.

____________, **Dîvân**, İstanbul Üniversitesi Ktp., Yz no: T 424.

____________, **Hediyyetü'l-ahbâb**, Süleymaniye Ktp., Es'ad Efendi, Yz no: 3416.

____________, **İddetü ehâdîs**, Gazi Hüsrev Begova Biblioteka, Sarayevo, Yz no: 4253.

____________, **İnsân-nâme**, Süleymâniye Ktp, İzmir , Yz no: 791.

RÂMİZ, **Âdâb-ı Zurefâ**, Millet Ktp, Ali Emîrî, Yz no: T 762.

SAFÂYÎ, **Tezkire**, Süleymâniye Ktp, Veliyüddîn Efendi, Yz no: 2585.

VASSÂF, Hüseyin, **Sefîne-i Evliyâ-yı Ebrâr Şerh-i Esmâr-ı Emsâr**, Süleymâniye Ktp, Yazma Bağışlar, Yz no: 2305-2309. (I-V) (Çalışmada eserin: Osman-zâde Hüseyin Vassâf, **Sefîne-i Evliyâ**, Haz: Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, Kitabevi Yay., İstanbul 2006, I-V adlı çevirisinden de yararlanılmıştır.)

B) KİTAP, MAKALE, MADDE VE TEBLİĞLER

ABDÜLBÂKİ, Muhammed Fuad, **el-Mu'cemü'l-müfehres li-elfâzi'l-Kur'ân-ı Kerîm,** Dâru'l-hadîs, Kahire 1994.

ACLÛNÎ, İsmail b. Muhammed, **Keşfü'l-hafâ ve muzîlü'l-İlbâs 'amme'ş-tehara mine'l-ehâdîs 'alâ elsineti'n-nâs**, Dâr-ı İhyâü't-türâsi'l-arabî, Beyrut 1352 / 1933. (I-II)

AFÎFÎ, Ebu'l-Ala, **Muhyiddîn İbnü'l-Arabî'nin Tasavvuf Felsefesi**, (Çev: Mehmet Dağ), Ankara 1975.

"*Bülbüliyye*", **TDEA**, Dergah yay., C.I, İstanbul 1976.

"*İbrahim Nazira Efendi*",**Türkiye Gazetesi İslâm Âlimleri Ansiklopedisi**, C.XVII, İstanbul trz.

"*Nazira*" **TDEA**, Dergah Yay., C.VI, İstanbul 1986. (I-VIII)

AK, Coşkun, **Şâir Padişahlar**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001.

AKAR, Metin, **Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler**, Ankara 1987.

AKKUŞ, Mehmet, "*İbrahim Nazira Efendi*", **Sahâbeden Günümüze Allah Dostları**, Şûle Yay., C.VIII, İstanbul 1996. (I-X)

____________, **Abdullah Salâhaddîn-i Uşşâkî (Salâhî)'nin Hayatı ve Eserleri**, MEB Yay., yrz., 1998.

____________, "*İsimlerimizde Gülün Kokusu ve Rengi*", **Gül Kitabı Gül Kültürü Üzerine İncelemeler, [I. Ulusal Isparta Gül Sempozyumu (2-3- Haziran 2005) Bildirileri]** (Editör: Bilal Kemikli-Selami Turan) Isparta Belediyesi Yay., Isparta 2005

AKSEKİ, Ahmed Hamdi, **İslam Dini, İtikad, İbadet Ahlak**, Nur Yay., Ankara 1972.

AKSOY, Hasan, "*Münâcât*" **TDEA**, C.VI, İstanbul 1986, s. 468.

AKSOY, Ömer Asım, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1995. (I-II)

AKSUN, Ziya Nur, **Osmanlı Tarihi**, Ötüken Yay., İstanbul 1994. (I-VI)

AKTEPE, Münir, “*Damad İbrahim Paşa Devrinde Lâle*”, **İÜEF Tarih Dergisi**, C.4, S.VII, İstanbul 1952.

____________, “*Mahmud I*”, **IA**., C.VII, İstanbul 1957.

____________, **Patrona İsyanı (1730)**, İÜEF Yay., İstanbul 1958.

AKÜN, Ömer Faruk, “*Dîvân Edebiyatı*”, **DİA**., C.IX, İstanbul 1994.

ALİ SEYDİ, **Resimli Kâmûs-ı Osmânî**, Matbaa-i Cihan, Dâru'l-hilâfeti'l-aliyye, İstanbul 1330. (I-III)

ALBÂNÎ, Muhammed Nâsıruddîn, **Silsiletü'l-ehâdîsi'z-zaîfe ve'l-mevzûa**, Riyad 1992.

ALBAYRAK, Nurettin, “*Ferhad ve Şirin*”, **DİA**, C.XII, İstanbul 1995.

ALPARSLAN, Ali, **Şeyh Gâlib**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1988.

ALTINAY, Ahmed Refik, **Kabakçı Mustafa**, Heyamola yay., İstanbul 2005.

____________, **Lâle Devri**, İstanbul 1928

ALTUNDAĞ, Şinasi, “*Osman III*”, **IA.**, C.IX, İstanbul 1964.

APAY**,** A İrfan, **Lâle Devri Şairi İzzet Ali Paşa Hayatı-Eserleri-Edebi Kişiliği, Divan Tenkitli Metin, Nigar-name Tenkitli Metin,** İstanbul 1998.

ARSLAN, Mehmet, “*Sıhhatnâmeler*”, **Türkler Ansiklopedisi**, C.XI, Ankara 2002.

____________, **Türk Edebiyatında Manzum Sur-nameler**, AKM yay., Ankara 1999.

ARSLAN, Tekin, **Edebiyatımızda İsimler ve Terimler**, Ötüken Yay., İstanbul 1999.

ARTUN, Erman, “*Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*”, **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye yay., C.XI, Ankara 2002.

AŞKAR, Mustafa, “*Bir Türk Tarîkatı olarak: Halvetiyye'nin Tarihî Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlîli*”, **AÜİFD**, S.XXXIX, Ankara 1999.

____________, **Molla Fenârî ve Vahdet-i Vücûd Anlayışı**, Ankara 1993.

____________, **Niyazî-i Mısrî ve Tasavvuf Anlayışı**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1998.

ATASOY, Nurhan, **Derviş Çeyizi: Türkiye'de Tarikat Giyim-Kuşam Tarihi**, KTB Yay., İstanbul 2000.

ATİK, Kayhan, “*XVIII. Yüzyıl Osmanlı Aydınlarına Göre İlmiye Teşkilatındaki Çözülmeye İlişkin Tespit ve Teklifler*”, **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yay., C.XI, Ankara 2002.

AYAN, Hüseyin ve diğerleri, “*Kâmî*”, **Büyük Türk Klasikleri**, Ötüken Yay., C.VI, İstanbul 1987.

____________, “*Nabi*” **Büyük Türk Klasikleri**, Ötüken Yay., C.V, İstanbul 1987.

AYNÎ, M. Ali, “*Nefs Kelimesinin Manaları*”, **Darü’l-fünûn İlâhiyat Fakültesi Mecmûası**, S.14, İstanbul 1930.

AYVAZOĞLU, Beşir, **Güller Kitabı, Türk Çiçek Kültürü Üzerine Bir Değerlendirme**, Ötüken yay., İstanbul 2001.

AYVERDİ, İlhan, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, Kubbealtı Yay., İstanbul 2005. (I-III)

AZAMAT, Nihat, “*İbrahim Gülşenî*”, **DİA**, C.XXI, İstanbul 2000.

BABİNGER, Franz, **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**, (Çev: Coşkun Üçok), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1982.

BAĞDATLI İsmail Paşa, **Hediyyetü’l-ârifîn esmâü’l-müellifîn ve âsâru’l-musannifîn**, MEB yay., İstanbul 1951. (I-II)

____________, **Îzâhu’l-meknûn fi’z-zeyl-i ‘alâ Keşfi’z-zünûn an esâmi’l-kütübi ve’l-fünûn**, (Tashih: Şerafettin Yaltkaya-Kilisli Rıfat Bilge), MEB Yay., İstanbul 1945. (I-II)

BANARLI, Nihat Sami, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, MEB Yay., İstanbul 1998. (I-II)

BAYKAL, Bekir Sıtkı, “*Mustafa III*”, **IA.**, C.VIII, İstanbul 1979.

BAYSUN, M. Cavit, “*Abdülhamid I*”, **IA.**, C.I, İstanbul 1978.

BELİĞ, İsmâil, **Nuhbetü’l-âsâr li zeyl-i zübdetü’l-eş’âr** (Haz: Abdülkerim Abdülkadiroğlu) AKM Yay., Ankara 1999.

BİLGEGİL, M. Kaya, **Edebiyat Bilgi ve Teorileri (Belâgat)**, Enderun Kitabevi Yay., İstanbul 1989.

BİLKAN, Ali Fuat, “*XVII. Yüzyılda Gelişen Hikemî Tarz ve Nâbî’nin Hayrî-nâme’si*”, **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yay., CXI, Ankara 2002.

____________, **Nâbî Dîvânı**, MEB Yay., Ankara 1997 (I-II)

____________, **Türk Edebiyatında Muamma**, Akçağ Yay., Ankara 2000.

BUHÂRÎ, **es-Sahîh**, (Neşr: Şaban Kurt) Dâru't-Tıbâati'l-Âmire'den Tıpkı Basım, Tunus-İstanbul 1992 (I-VIII)

BURSALI Mehmet Tâhir, **Osmanlı Müellifleri I-II-III ve Ahmed Remzi Akyürek Miftâhu'l-Kütüb ve Esâmî-i Müellifîn Fihristi**, (Haz: Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı), Bizim Büro Yay., Ankara 2000. (I-III)

____________, **Ahlak Kitaplarımız**, İstanbul 1324.

CÂMÎ, Mevlânâ Nûreddîn Abdurrahman b. Ahmed, **Nefahâtü'l-üns min hadarâti'l-kuds**, **Lâmiî Tercümesi** (Haz: Süleyman Uludağ) İstanbul 1993.

CANIM, Rıdvan, **Başlangıçtan Günümüze Edirne Şâirleri**, Akçağ Yay., Ankara 1995.

CEBECİOĞLU, Ethem, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, Rehber Yay., Ankara 1997.

____________, "*Prof. Dr. Nicholson'ın Kronolojik Esaslı Tasavvuf Tarifleri*", **AÜİFD**, C.XXIX, Ankara 1987.

CENGİZ, Halil Erdoğan, "*Dîvân Şiirinde Musammatlar*", **Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Dîvân Şiiri)**, TDK. Yay., C.LII, Yıl:36, S.415,416,417, Temmuz, Ağustos, Eylül, Ankara 1986.

CEYLAN, Ömür, **Tasavvufî Şiir Şerhleri**, Kitabevi Yay., İstanbul 2000.

COŞAN, M. Esad, **Hacı Bektâş-ı Velî Makâlât**, Seha Neşriyat, trz, yrz.

ÇAYIROĞLU, Abdullah, **Niyâzî-yi Mısrî Hazretlerinin Gazellerine Yapılan Şerhler**, (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul 1994.

ÇELEBİOĞLU, Amil, "*Dinî-Tasavvufî Edebiyatımızda Ramazan*", **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, İstanbul 1998.

____________, "*Divan Şiirinde Ramazan*", **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, İstanbul 1998.

____________, "*Edebiyatımızda Ramazan*", **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, MEB Yay., İstanbul 1998.

____________, "*Kültür ve Edebiyatımızda Allah*", **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, MEB Yay., İstanbul 1998.

____________, "*Kültür ve Edebiyatımızda Ay*" **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, MEB Yay., İstanbul 1998.

____________, **Ramazan-nâme**, MEB yay., İstanbul 1995.

DADAŞ, Cevdet, "*Osmanlı Arşiv Belgelerinde Şâirlere Verilen Câize ve İhsanlar*", **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yay., C.XI, Ankara 2002.

DEMİRCİ, Mehmet, **Sorularla Tasavvuf ve Tarikatler**, İstanbul 2001.

DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Ankara 2001.

DİLÇİN, Cem, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, TDK Yay., Ankara 1997.

DOĞRAMACI, Baha, **Niyazî-i Mısrî Hayatı ve Eserleri**, Ankara 1988.

ERAYDIN, Selçuk, **Tasavvuf ve Tarîkatlar**, MÜİF Vakfı Yay., İstanbul 1994.

ERDEM, Hüsamettin, "*Osmanlı'da Ahlak ve Ahlak Risâleleri*" **Yeni Türkiye**, **Osmanlı Özel Sayısı IV**, Yıl: 6, S.34, Temmuz-Ağustos 2000.

ERDOĞAN, Kenan, "*Edebî Eserlerden Tarih Belgesi Olarak Yararlanma: Divanlardaki Tarih Manzumeleri*", **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yay., C.XI, Ankara 2002.

____________, **Niyâzî-i Mısrî Dîvânı**, Akçağ Yay., Ankara 1998.

ERDOĞAN, Naim, **Peygamberimizin Yüce Şahsiyeti ve İsimlerinin İzahı**, İstanbul trz.

EREN, A. Cevat, "*Selim III*", **IA.**, C.X, İstanbul 1966.

ERKAL, Mustafa, "*Hüsrev ü Şirin*", **DİA***, C.*XIX, İstanbul 1999.

EROĞLU, Mustafa, **Hacı Bektaş-ı Velî**, İstanbul 1971.

ERTUĞRUL, İ. Fenni, **Vahdet-i Vücûd ve İbn Arabî**, (Haz. Mustafa Kara), İnsan Yay., İstanbul 1991.

ESRAR DEDE, **Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviye**, (Haz: İlhan Genç), AKM Yay., Ankara 2000.

FATİN DAVUD, **Hâtimetü'l-eş'âr**, İstanbul 1271.

FERÎDÜDDÎN ATTÂR, **Tezkiretü'l-evliyâ,** (Haz: Süleyman Uludağ), İlim ve Kültür Yay., Bursa 1984.

GENÇ, İlhan, **Leyla ve Mecnun'un İki Şâiri**: **Fuzûli ve Sezai Karakoç**, Şûle yay., İstanbul 2005.

____________, **Hoca Neş'et Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divânının Tenkitli Metni**, İzmir 2005

____________, “*Balkanlarda Türk Divan Edebiyatı ve Bu Edebiyatın İzleri*’, **İkinci Uluslararası Kıbrıs ve Balkanlar Türk Edebiyatları Sempozyumu Bildirileri**, İzmir 1999.

____________, “*Şeyh Galib’in Hayatına Dair Bazı Tespitler*”, **Harman**, S.46, 1996.

GÖLPINARLI, Abdülbâki, **Mevlânâdan Sonra Mevlevîlik**, İnkılap ve Aka Kitabevi Yay., İstanbul 1983.

____________, “*Halvetiyye*”, **Türk Ansiklopedisi**, MEB Yay., C.XVIII, Ankara 1970.

____________, **Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri**, İnkılap ve Aka Kitabevi Yay., İstanbul 1977.

GÜNDÜZ, İrfan **Osmanlılarda Devlet-Tekke Münasebeti**, Seha Neşriyat, yrz, trz.

GÜNGÖR, Zülfikar, “*Edebiyatımızda Gül Sembolü ve Peygamberimiz*” **Gül Kitabı Gül Kültürü Üzerine İncelemeler, [I. Ulusal Isparta Gül Sempozyumu (2-3-Haziran 2005) Bildirileri]** (Editör: Bilal Kemikli-Selami Turan) Isparta Belediyesi Yay., Isparta 2005.

____________, “*Edebiyatımızda Hz. Peygamber Sevgisi*”, **Diyanet Aylık Dergi**, S.161, Mayıs 2004.

GÜZEL, Abdurrahman, “*Ferdî Eserler: Dînî Tasavvufî Türk Edebiyatı*” **Türk Dünyası El Kitabı Edebiyat (Türkiye)**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yay., C.III, Ankara 1998.

____________, **Dinî Tasavvufî Türk Edebiyatı**, Akçağ Yay., Ankara trz.

HULVÎ, Mahmud Cemâleddin, **Lemazât-ı Hulviyye ez Lemeât-ı Ulviye**, MÜİF Yay., İstanbul 1993.

İBN HACER, Şihâbüddîn Ebu’l-Fazl Ahmed b. Ali el-Askalânî, **el-İsâbe fî temyîzi’s-sahâbe**, Mısır 1907. (I-VIII)

İBN HİŞÂM, Ebû Muhammed Abdülmelik, **es-Siretü'n-nebeviyye**, Matbaatü Mustafa, Kahire 1936. (I-IV)

İBN SA'D, Muhammed, **et-Tabakâtü'l-kübrâ**, Dâru’s-sadr Yay., Beyrut 1957. (I-VIII)

İBN ABDİ’L-BERR, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillah b. Muhammed, **Câmiu beyâni’l-ilm ve fadlihi**, (Tahkik: Ebu’l-Eşbal ez-Züheyrî) Dâru İbni’l-cevzî, Riyad 1994. (I-II)

İBNÜ’L-ESÎR, el-Cezerî, **Üsdü’l-gâbe fî ma’rifeti’s-sahâbe**, el-Mektebetü’l-İslâmiye, Riyad trz. (I-V)

İNALCIK, Halil ve diğerleri., **Osmanlı**, Yeni Türkiye Yay., Ankara 1999. (I-XII)

İPEKTEN, Haluk ve diğerleri, **Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1988.

____________, "*İzzet Ali Paşa*" **Büyük Türk Klasikleri**, Ötüken Yay., C.VI, İstanbul 1987.

____________, "*Dürri-i Yekçeşm*" **Büyük Türk Klasikleri**, Ötüken Yay., C.VI, İstanbul 1987.

İPEKTEN, Haluk, **Türk Edebiyatı'nın Kaynaklarından Türkçe Şu'arâ Tezkireleri,** Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yay., Erzurum 1988.

İPEKTEN, Haluk-Mustafa İsen, "*XVIII. Yüzyıl Dîvân Edebiyatı*", **Türk Dünyası El Kitabı Edebiyat (Türkiye)**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yay., C.III, Ankara 1998.

İSEN, Mustafa ve diğerleri, **Şâir Tezkireleri,** Grafiker Yay., Ankara 2002.

İSEN, Mustafa, "*Dîvân Edebiyatında Mahlasdaş Şâirler*", **Millî Eğitim Dergisi**, S.82., Ankara 1989,

____________, "*Dîvân Şairlerinin Tasavvuf ve Tarîkat İlişkileri*" **Millî Eğitim**, S.84, Ankara 1989.

____________, "*Dîvân Şiirinde Nazire Geleneği*", **Ötelerden Bir Ses Dîvân Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler**, Akçağ yay., Ankara 1997.

İSEN, Mustafa-Ali Fuat Bilkan, **Sultan Şâirler**, Akçağ Yay., Ankara 1997.

İZ, Fâhir, **Eski Türk Edebiyatında Nazım**, Akçağ Yay., Ankara 1995. (I-II)

İZ, Mâhir, **Tasavvuf, Mahiyeti, Büyükleri ve Tarîkatler**, (Haz: M. Ertuğrul Düzdağ), Kitabevi Yay., İstanbul 2000.

KABAKLI, Ahmet, **Türk Edebiyatı**, Türkiye Yayınevi Yay., İstanbul 1968. (I-III)

KALKIŞIM, Muhsin, **Şeyh Gâlip Divânı**, Ankara 1994.

KAM, Ömer Ferit, **Vahdet-i Vücûd**, (Sad: Ethem Cebecioğlu) Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 1994.

____________, **Dîvân Şiirinin Dünyâsına Giriş (Âsâr-ı Edebiye Tetkîkâtı)**, (Haz: Halil Çeltik), MEB. Yay., Ankara 2003.

KANAR, Mehmet, **Fehmî ve Şeyh Abdullâh-i Şebisterî-i Niyâzî'nin Şem' u Pervâne Mesnevîleri**, İnsan Yay., İstanbul 1995.

KAPLAN, Mahmut, "*Türk Edebiyatında Manzum Nasihat-nâmeler*", **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yay., C.XI, Ankara 2002.

KARA, Mustafa, "*Gülşeniyye*", **DİA**, C.XIV, İstanbul 1996.

____________, "*Hz. Peygamber'in Tasavvufî Düşüncedeki Yeri*", **Diyanet Dergisi**, C.XXV, S.4, Ekim-Kasım-Aralık, 1989.

____________, "*Tasavvufta Fenâ-Bekâ nazariyesi*", **Fikir ve Sanatta Hareket**, S.14, Nisan 1984.

____________, **Tasavvuf ve Tarîkatlar Tarihi**, Dergah Yay., İstanbul 1985.

____________, **Din Hayat Sanat Açısından Tekkeler ve Zâviyeler**, İstanbul 1980.

KARAL, Enver Ziya "*Ahmed III*", **İA.**, C.I, İstanbul 1978.

KARAİSMAİLOĞLU, Adnan ve diğerleri, **Mevlânâ Bibliyografyası**, Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay., Konya 2006

KEHHÂLE, Ömer Rıza, **Mu'cemü'l-müellifîn terâcim-i musannıfî'l-kütübi'l-Arabiyye**, Dımeşk 1957. (I-XV)

KEMİKLİ, Bilal, "*Türk Tasavvuf Edebiyatında Devriyye ve Sun'ullâh-ı Gaybî'nin Devriyyesi*", **İslamî Araştırmalar Dergisi**, C.XIII, S.2, Ankara 2000.

____________, "*Türk Tasavvuf Edebiyatında Risâle-i Devrân ve Semâ' Türü ve Gaybî'nin Konuya İlişkin Görüşleri*", **AÜİFD**, S.XXXVII, Ankara 1997.

____________, "*Türk Tasavvuf Şiirinde Allah Tasavvuru*", **Yeni Türkiye**, S.34, Temmuz-Ağustos 2000.

____________, **Sun'ullâh-ı Gaybî Dîvânı İnceleme Metin**, MEB Yay., İstanbul 2000.

KİSSLİNG, Hans Joachim, "*Halvetî Tarîkatı-I*", (Çev: Mehmet Serhan Tayşi), **Bilim ve Sanat Vakfı Bülteni**, Yıl:5, S.33, Kasım-Aralık-Ocak, İstanbul 1993 / 1994.

____________, "*Halvetî Tarîkatı-II*", (Çev: Mehmet Serhan Tayşi), **Bilim ve Sanat Vakfı Bülteni**, Yıl:5, S.33, İstanbul Şubat 1994.

KOÇU, Reşat Ekrem **Kabakçı Mustafa,** Doğan Kitap Yay., İstanbul 2001.

KOÇYİĞİT, Talat **Hadis Istılahları**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., Ankara 1985.

KONUR, Himmet, "*Gülşenîliğe Dair Bir Eser: Nazîr İbrâhim'in Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşenî'si*", **Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi,** Yıl:1, S.3, Ankara Nisan 2000.

____________, “*Makamlar ve Haller*”, **DEÜİFD**, S.IX, İzmir 1995.

____________, “*Mesnevî’de Mürid-Mürşid İlişkisi*”, **Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi**, **Mevlânâ Özel Sayısı**, Yıl:6, S.14, Ankara Ocak-Haziran 2005.

____________, “*Mevlevîliğin Gülşenîlik Üzerine Ektileri*”, **Celal Bayar Üniversitesi Birinci Uluslar arası Mevlânâ, Mesnevî ve Mevlevîhâneler Sempozyumu Bildirileri**, **Manisa, 19-21 Aralık 2001**, Celal Bayar Üniversitesi Matbaası, Manisa 2002.

____________, **Hasan Sezâî ve Mektupları Işığında Tasavvuf Hayatı**, Tıbyan Yay., İzmir 2003.

____________, **İbrahim Gülşenî Hayatı, Eserleri, Tarîkatı**, İnsan Yay., İstanbul 2000.

KÖPRÜLÜ, M. Fuad, “ *Türk Edebiyatında Âşık Tarzının Menşe’i ve Tekâmülü Hakkında Bir Tecrübe*”, **Edebiyat Araştırmaları**, TTK Yay., C.I, İstanbul 1989. (I-II)

____________, “*Türk Edebiyatının Ermenî Edebiyatı Üzerindeki Te’sîrleri*”, **Edebiyat Araştırmaları**, TTK. yay., C.I, İstanbul 1989.

____________, “*Türklerde Halk Hikâyeciliğine Ait Makâleler: Meddâhlar*”, **Edebiyat Araştırmaları**, TTK Yay., C.I, İstanbul 1989.

KUFRALI, Kasım, “*Gülşeniyye*”, **İA**., C.IV, İstanbul 1977.

Kur’ân-ı Kerîm ve Meali TDV Yay., (Haz: Ali Özek ve diğerleri), Ankara 1993.

KURNAZ, Cemal, “*Bülbül*”, **DİA**, C.VI, İstanbul 1992.

____________, **Halk ve Divan Şiirinin Müşterekleri Üzerine Denemeler**, Akçağ Yay., Ankara 1990.

____________, “*Edebiyatımızda Gül Kokusu*” **Gül Kitabı Gül Kültürü Üzerine İncelemeler, [I. Ulusal Isparta Gül Sempozyumu (2-3- Haziran 2005) Bildirileri]** (Editör: Bilal Kemikli-Selami Turan) Isparta Belediyesi Yay., Isparta 2005.

KUTLUAY, Yaşar, “*Gülşenîlik*” **Türk Ansiklopedisi**, MEB Yay., C.XVIII, İstanbul 1970.

LEVEND, Agah Sırrı, “*Ümmet Çağında Ahlak Kıt’aplarımız*” **TDAY**, **Belleten**, **1963**, TDK Yay., Ankara 1989.

____________, “*Dînî Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri*” **TDAY**, **Belleten 1972**, TDK yay., Ankara 1989.

____________, **Arap-Fars ve Türk Edebiyatlarında Leyla ve Mecnun Hikayesi**, Ankara 1959.

____________, **Dîvân Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmûnlar ve Mefhûmlar**, Enderun Kitabevi Yay., İstanbul 1984.

____________, **Türk Edebiyatı Tarihi**, TTK. Yay., C.I, Ankara 1988.

MACİT, Muhsin, **Dîvân Şiirinde Ahenk Unsurları**, Akçağ Yay., Ankara 1996.

MACİT, Muhsin-İsen, Mustafa, **Türk Edebiyatında Tevhîdler**, TDV.Yay., Ankara 1992.

MAZIOĞLU, Hasibe, "*Türk Edebiyatı, Eski*" **Türk Ansiklopedisi**, MEB yay., C.XXXII, Ankara 1983.

____________, **Nedim'in Divan Şiirine Getirdiği Yenilik**, Akçağ Yay., Ankara 1992.

MENGİ, Mine, **Dîvân Şiirinde Rindlik**, Ankara 1985.

____________, **Dîvân Şirinde Hikemî Tarzın Büyük Temsilcisi Nabi**, Ankara 1991.

____________, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Akçağ Yay., Ankara 1999.

MERMER, Ahmet, **Türkî-i Basît ve Aydınlı Visali'nin Şiirleri**, Akçağ Yay., Ankara 2006

MİRZA-ZÂDE Sâlim Efendi, **Tezkire-i Sâlim,** İkdam Matbaası, İstanbul 1315.

MUHYÎ-yi Gülşenî, **Menâkıb-ı İbrahim Gülşenî**, (Haz: Tahsin Yazıcı), TTK Yay., Ankara 1982.

MUSLU, Ramazan, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18.yüzyıl)**, İnsan Yay., İstanbul 2003.

MUSTAFA NÛRİ Paşa, **Netâyicü'l-vukûât Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi**, (Sad: Neşet Çağatay), TTK Yay., Ankara 1987 (I-IV)

MÜNAVÎ, Muhammed Abdurrauf, **Feyzü'l-kadir şerhü'l-câmiu's-sağîr**, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1972. (I-VI)

MÜSLİM, Ebu'l-Hüseyin el-Kuşeyrî en-Nîsâbûrî, **es-Sahîh**, (Tahkik: Muhammed Fuâd Abdülbâki), Tunus-İstanbul 1992 (I-III)

MÜSTAKÎM-ZÂDE Süleyman Saadeddîn, **Mecelletü'n-nisâb fi'n-nesebi ve'l-künâ ve'l-elkâb**, Kültür Bakanlığı Yay., (Tıpkı Basım), Ankara 2000.

____________, **Tuhfe-i Hattâtîn**, İstanbul 1928.

NACİ, Muallim, **Istılâhât-ı Edebiye**, İstanbul 1307.

___________, **Lugat-ı Nâci**, İstanbul 1987.

NAGATA, Yuzo, **Muhsin-zâde Mehmed Paşa ve Ayanlık Müessesesi**, İzmir 1999.

NAMLI, Ali, **İsmail Hakkı Bursevî, Hayatı, Eserleri, Tarîkat Anlayışı**, İnsan Yay., İstanbul 2001.

NAZÎMÂ, Ali-Reşâd, **Mükemmel Osmanlı Lûgatı**, Dersaâdet 1312.

NEDVÎ, Ahmed-Said Sâhib, **Asr-ı Saâdet**, (Çev: Ali Genceli), Sebîlü'r-Reşâd Neşriyat Bürosu, İstanbul 1967. (I-V)

OCAK, Ahmet Yaşar "*Hacı Bektâş-ı Velî*", **DİA**, C. XIV, İstanbul 1996.

OCAK, Fatma Tulga, "*XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Divan Edebiyatı ve Sebk-i Hindî*", **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yay., C.XI, Ankara 2002.

OĞUZ, Fatma Sabiha Kutlar, **Arpaemîni-zâde Mustafa Sâmî, Dîvân**, Kalkan Matbaası, Ankara 2004.

OKCU, Nâci, **Şeyh Galib, Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri, Şiirlerinin Umûmi Tahlîli ve Divânın Tenkidli Metni**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1993.

OLGUNER, Fahrettin, "*Eflatun*", **DİA**., C.X, İstanbul 1994.

ONAY, Ahmet Talât, **Eski Türk Edebiyatında Mazmûnlar ve İzahı**, (Haz: Cemal Kurnaz) MEB yay., İstanbul 2004.

ORTAYLI, İlber, **Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devletinde Kadı,** İstanbul 1994.

OZANSOY, Ali Faik, **Nedim ve Lâle Devri,** MEB Yay., Ankara 1950.

ÖNDER, Mehmet ve diğerleri, **Mevlânâ Bibliyografyası**, İş Bankası Yay., Ankara 1973.

ÖNGÖREN, Reşat-Nurettin Albayrak, "*İbrahim b. Edhem*", **DİA**, C. XXI, İstanbul 2000.

ÖZDEMİR, Abdurranman, "*Peygamber Şâiri Hassân b. Sâbit ve Divanı*", **İSTEM Dergisi**, Yıl: 2, S.4, 2004.

ÖZKIRIMLI, Atilla, "*Nazira*", **Türk Edebiyatı Ansiklopedisi**, Cem Yay., C.IV, İstanbul 1984. (I-V)

ÖZTEKİN, Nezahat, **Bekâyi'nin Gül ü Bülbül'ü ile Fazli'nin Gül ü Bülbülünün Karşılaştırılması**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İzmir 2000.

____________, **Fazlî, Gül ü Bülbül**, Akademi Kitabevi Yay., İzmir 2002.

ÖZTUNA, Yılmaz, **Büyük Türkiye Tarihi**, Ötüken Yay., İstanbul 1978. (I-XIV)

____________, **Büyük Osmanlı Tarihi**, Ötüken Yay., İstanbul 1994. (I-X)

PAKALIN, Mehmet Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, MEB yay., İstanbul 1993. (I-III)

PALA, İskender, "*Mi'râciye*" **TDEA**, Dergah Yay., C.VI, İstanbul 1986.

____________, **Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü**, Ötüken yay., İstanbul 1998.

PARMAKSIZOĞLU, İsmet, "*İbrahim Paşa, Damad*", **IA**, C.V, İstanbul 1967.

PEKOLCAY, Necla ve diğerleri, **İslamî Türk Edebiyatında Şekil ve Nevîlere Giriş**, Kitabevi Yay., İstanbul 1994.

PEREMECİ, Osman Nûri, **Edirne Tarihi**, Resimli Ay matbaası, İstanbul 1939.

RIFAT, Ahmet, **Lugât-ı Tarihiyye ve Coğrafiyye**, (İstanbul 1299'dan Tıpkı Basım), Kaşgar Yay., Ankara 2004. (I-III)

SÂDIK VİCDÂNÎ, **Tomâr-ı Turuk-ı Aliyye'den Halvetiyye**, Evkâf-ı İslâmiye Matbaası, İstanbul 1338-1341.

SAKAOĞLU, Sâim, "*XVIII. yüzyıda Anadolulu ve Saz Şâirleri*" **Büyük Türk Klasikleri**, Ötüken Yay., C.VII, İstanbul 1988.

SÂLİH, Subhi, **Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları**, (Çev: M. Yaşar Kandemir), Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 1971.

SÂMİ, Şemseddin, **Kâmûs-ı Türkî**, İstanbul 1996.

____________, **Kâmûsu'l-A'lâm**, (İstanbul 1306'dan Tıpkı basım), Kaşgar Yay., Ankara 1996. (I-VI)

SERİN, Rahmi, **İslam Tasavvufunda Halvetilik ve Halvetiler**, Petek Yay., İstanbul 1984.

SERTOĞLU, Midhat, **Osmanlı Tarih Lügatı**, Enderun Kitabevi Yay., İstanbul 1986.

SEZÂÎ, Hasan, **Mektûbât**, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1289.

SUNAR, Câvid, **Vahdet-i Vücûd-Vahdet-i Şuhûd Meselesi**, Ankara 1960.

SUYÛTÎ, Ebu'l-Fazl Celâleddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr, **el-Câmiu's-sağîr fî ehâdîsi'l-beşîri'n-nezîr**, Beyrut 1981.

SÜREYYÂ, Mehmet, **Sicill-i Osmânî Yâhud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniye**, (İstanbul trz'den Tıpkı Basım) Gregg international Publishers Limited, İngiltere 1971. (I-IV)

ŞAPOLYO, Enver Behnan, **Mezhepler ve Tarîkatlar Tarihi**, Türkiye Yay., İstanbul 1964.

ŞEMDÂNÎ-ZÂDE Fındıklılı Süleyman Efendi, **Mûri't-tevârîh**, (Haz: Münir Aktepe), İÜEF Yay., İstanbul 1981. (I-III)

ŞENER, Halil İbrahim, "*Türk Edebiyatında Na't ve Bazı Na't Mecmûaları*", **DEÜİF Dergisi**, S.3, İzmir 1986.

ŞENTÜRK, Ahmet Atilla, **Rakîb'e Dair**, Enderun Kitabevi Yay., İstanbul 1995.

____________, **Sûfî yahut Zâhid Hakkında**, Enderun Kitabevi Yay., İstanbul 1996.

ŞÜKÛN, Ziya, **Farsça-Türkçe Lûgat, Gencine-i Güftâr Ferheng-i Ziya**, MEB Yay., İstanbul 1996. (I-III)

TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ, **Edebiyat Lügatı**, (Haz: Kemal Edip Kürkçüoğlu), Enderun Kitabevi Yay., İstanbul 1994.

TANSEL, Fevziye Abdullah, "*Ferhad ile Şirin*" **İA**, C.IV, İstanbul 1964.

TARLAN, Ali Nihat, **Dîvân Edebiyatında Tevhitler**, I-IV, İstanbul 1938.

____________, **Şeyh Galip Hayatı ve Şiirleri**, Ankara 1939.

TATÇI, Mustafa, **Yunus Emre Dîvânı**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1990. (I-II)

TATLISU, Ali Osman, **Esmâü'l-Hüsnâ Şerhi**, Seha Neşriyat, İstanbul 1972.

Tercüme-i Hâl-i Hazret-i Sezâî, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1289.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri, **Tarih İçinde Türk Edebiyatı**, İstanbul 1981.

TİRMİZÎ, **Sünen**, (Tahkik: Muhammed Fuâd Abdülbâki), Tunus-İstanbul 1992 (I-IV)

TOLASA, Harun, **Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası**, Akçağ Yay., Ankara 2001.

TOPALOĞLU, Bekir, "*Esmâ-i Hüsnâ*", **DİA**, C.XI, İstanbul 1995.

TOSYAVÎ-ZÂDE Rif'at Osman, **Edirne Rehnümâsı**, (Yayınlayan: Ratip Kazancıgil), Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şûbesi Yayınları, Edirne 1994.

TÖKEL, Dursun Ali, **Dîvân Şiirinde Mitolojik Unsurlar Şahıslar Mitolojisi**, Akçağ yay., Ankara 2000.

TULUM, A. Mertol, **Tazarru'nâme**, MEB Yay., Ankara 2001.

TUMAN, Mehmet Nâil, **Tuhfe-i Nâilî, Divan Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri**, (Haz: Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı), (Tıpkı Basım), Bizim Büro Yay., Ankara 2001. (I-II)

TUNCER, Hadiye-Hüner Tuncer, **Osmanlı Diplomasisi ve Sefaretnameler**, Ümit Yay., Ankara 1997.

TÜRKMEN, Fikret, "*Türkçe Söyleyen Ermeni Aşuğları*, **Ege Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, İzmir Yıl: 1985, S.IV.

UÇMAN, Abdullah, "*XVIII. Yüzyılda Tekke Şiiri*", **Büyük Türk Klasikleri**, Ötüken Yay., C.VII, İstanbul 1988.

____________,, "*Devriyeler Üzerine Rıza Tevfik'in Yayımlanmamış Bir Makalesi*", **Türklük Araştırmaları Dergisi** *(Amil Çelebioğlu Armağanı)*, C. VII, İstanbul 1993.

ULUDAĞ, Süleyman, "*Halvet*", **DİA**, C.XV, İstanbul 1997.

__________, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Marifet Yay., İstanbul 1977.

__________, **Beyazid-i Bistamî: Hayatı-Menkıbeleri-Fikirleri**, TDV Yay., Ankara 1994.

__________, **İslam'da Mürşid ve İrşad Faaliyeti**, İrfan Yay., İstanbul 1975.

UNAT, Faik Reşit, Hicrî Tarihleri Mîlâdî Tarîhe Çevirme Klavuzu, TTK Yay., Ankara 1974.

__________, **1730 Patrona İhtilali Hakkında Bir Eser Abdi Tarihi**, TTK Yay., Ankara 1943.

__________, **Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri**, (Haz: Bekir Sıtkı Baykal), TTK, Ankara 1992.

UZUN, Mustafa, "*Devriyye*", **DİA**, C.XIV, İstanbul 1996.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Büyük Osmanlı Tarihi**, TTK Yay., yrz., trz. (I-VI)

__________, **Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkîlâtı**, Ankara 1984, s. 117.

ÜNVER, İsmail, "İskender", **DİA**, C.XXII, İstanbul 2000.

VÂKIDÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer, **Kitabü'l-meğazî**, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1984. (I-III)

YAKIT, İsmail, **Türk-İslam Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme**, Ötüken Yay., İstanbul 2003.

YAZAR, İlyas, **Ömer Fuâdî, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Bülbüliyye'sinin Metni**, Hamle Yayınları, İstanbul 2001.

YENİTERZİ, Emine, **Dîvân Şiirinde Na't**, TDV. Yay., Ankara 1993.

__________, Emine, **Türk Edebiyatında Na'tlar**, TDV yay., Ankara 1993.

__________, Emine, "Divan Şiirinde Hz. Peygamber'in İsim ve Sıfatları, Esmâ-i Nebî", **Kutlu Doğum Haftası II (1-7 Ekim 1990)**, Ankara 1992.

YILDIZ, Alim, "*Dîvân Edebiyatında Fenâyî Mahlaslı Şâirler*", **CÜİFD**, C.VII, Sivas Haziran 2003, s. 351.

YILMAZ, Ahmed, **Mecelletü'n-nisâb Fihristi**, Konya 2000.

YILMAZ, Ali, "*Türk Edebiyatında Esma-i Hüsna Şerhleri ve İbn-i İsa-yı Saruhani'nin Şerh-i Esma-i Hüsna'sı*", **CÜİFD**, C. II, Sivas 1998.

__________, "Türk Atasözleri, Deyimler ve Manilerde Gül" **Gül Kitabı Gül Kültürü Üzerine İncelemeler, [I. Ulusal Isparta Gül Sempozyumu (2-3- Haziran 2005) Bildirileri]** (Editör: Bilal Kemikli-Selami Turan) Isparta Belediyesi Yay., Isparta 2005.

YILMAZ Mehmet, **Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler**, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992.

YURTSEVER, M. Murat, **İsmail Hakkı Bursevî Dîvân** Arasta Yay., Bursa 2000.

"*Yusuf ile Zeliha*", **TDEA**, Dergah Yay., C.VIII, İstanbul 1998.

YÜKSEL, Sedit, **Şeyh Galip Eserlerinin Dil ve Sanat Değeri**, Ankara 1980.

C) YAYIMLANMAMIŞ TEZLER

AYDEMİR Semra Tunç, **Dede Ömer Rûşenî (Hayatı, Eserleri ve Dîvânı'nın Tenkitli Metni**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi SBE, Konya 1990.

AZAKLI, İmran, **Zübeyde Fıtnat Hanım'ın Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanının Tenkitli Metni**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi SBE, Kırıkkale 1998.

BAĞIŞ, Orhan, **Niyazi Mısrî Divanında Din ve Tasavvuf**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi SBE, Ankara 1995.

BEDİR, Nurcan, **Neylî Hayatı, Eserleri, Divanı'nın Tenkitli Metni**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi SBE, Konya 1993.

DİKMEN, Hamit, **Seyyid Vehbi ve Divanının Karşılaştırılmalı Metni**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara 1991. (I-II)

DOĞAN, Güler, **Taib Mehmed Çelebi ve Divanı**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Boğaziçi Üniversitesi SBE, İstanbul 2003.

GÜFTA, Hüseyin, **Sâlim (Mirzâzâde) Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanı'nın Karşılaştırmalı Metni**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum 1995.

KILCI, Mehmet, **Enderunlu Mehmet Akif Mir'ât-ı Şi'r**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi, SBE, Adana 2001.

MACİT, Muhsin, **Nedim Divanı, (İnceleme-Tenkitli Metin)**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi SBE, Ankara 1994.

MÛSÂBEYLİ, Âzâde Ertuğrul, **Dede Ömer Rûşeni'nin Eserleri (İlmî Tenkidî Metin)**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İSAM, no: 30119 (Fotokopi).

ÖZTÜRK, Ali, **XVI. Yüzyıl Halvetî Şiirinde Din ve Tasavvuf**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi SBE, Ankara 2003.

ÖZUYGUN, Ali Rıza, **Hasan Sezayi'nin Hayatı Edebi Kişiliği, Eserleri, Dîvânı'nın Tenkitli Metni ve İncelenmesi**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum 1999.

PEKTAŞ, Muhittin, **Sezâyî (Cabi Hasan Dede), Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Dîvânı'nın Tenkitli Metni**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi SBE, Konya 2000.

ŞENER, Halil İbrahim, **Mi'râciye ve Na't-ı Şerîfler Mecmûasındaki Na'tların İşlenişi**, (Yayımlanmamış Öğretim Üyeliği Tezi) İzmir Yüksek İslam Enstitüsü, İzmir 1980.

____________, **Türk Edebiyatında Manzum Esmâü'l-Hüsnâlar**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), DEÜ SBE, İzmir 1985.

ŞENGÜN, Necdet, **Hasan Sezâyî-i Gülşenî ve Eserlerindeki Dînî Edebî Muhtevâ**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi SBE, Ankara 2001.

UZUN, Mustafa, **Dede Ömer Rûşenî Hayatı, Eserleri ve Miskinlik-nâme Mesnevîsi** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul 1982.

YAZICI, Gülgün Erişen, **Edirne'li Kâmî ve Dîvânı'nın Tenkitli Metni**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi SBE, Ankara 1998.

YAZICI, Tahsin, **Şeyh İbrahim Gülşenî Hayatı, Eserleri ve Tarîkatı**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), DTCF Ktp, D.T. 259, Ankara 1951.

YILDIZ, Âlim, **Fenâyî Dîvânı (Metin-Muhtevâ-Tahlîl)**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) DEÜ SBE, İzmir 2002.

YORULMAZ, Hüseyin, **Koca Râgıp Paşa Divanı**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul 1989.